A nyíregyházi
Jósa András Múzeum
Évkönyve

Jahrbuch
des Jósa András Museums
von Nyíregyháza

A NYÍREGYHÁZI

JÓSA ANDRÁS MÚZEUM ÉVKÖNYVE

LII. ÉVFOLYAM

JAMÉ

H-4400 NYÍREGYHÁZA, BENCZÚR TÉR 21. ☎ /FAX: (06-42) 315-722

NYÍREGYHÁZA, 2010

Főszerkesztő:
Bene János

Szerkesztette:
Istvánovits Eszter és **Almássy Katalin**

Angol fordítás:
Simán Katalin

Nemzeti Kulturális Alap

Készült
a Nemzeti Kulturális Alapprogram
anyagi támogatásával

ISSN 0547-0196

Kiadja a nyíregyházi Jósa András Múzeum
(e-mail cím: jam@jam.nyirbone.hu).
Felelős kiadó: Bene János megyei múzeumigazgató
Készült 500 példányban, A/4 formátumban, 39 ív terjedelemben.

Szedte és tördelte: **Szemán Attila**
Nyomdai munkálatok: Kapitális Kft., Debrecen
Felelős vezető: **Kapusi József**

Tartalom
Inhaltverzeichnis
Contents

In memoriam

Alexandru V. Matei (1950–2010)
Levél Alexandru V. Mateinek *(Gindele Róbert)* 9

80 éve született dr. Dienes István (1929–1995) régész, múzeumigazgató

Trogmayer Ottó
Dienes Pista sírjánál 11

Gróf Péter
Dienes Istvánra emlékezve, visegrádi látogatásainak felidézésével (1951, 1989–1995) 13

Kovács László
Régimódi történetek egy hajdani tervásatásról.
(Személyes emlékeim Dienes Istvánról, különös tekintettel Magyarhomorogra) 19

Makkay János
A lélekhittől Árpád fejedelem sírjáig 45

Gyűjteménytörténet

Bene János
Beszámoló jelentés a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Múzeumok Igazgatósága 2009. évi munkájáról 75
Report on the activity of the Directorate of Museums of Szabolcs-Szatmár-Bereg County in 2009 93

Régészet

Horváth Tünde
A szárazföldi szállítás kezdete és hatása a Boleráz/Baden kultúrák életében 95
The dawn and the impact of overland transport in the life of Boleráz/Baden Culture 138

Bacskai István
A műszeres leletfelderítés helye napjaink régészeti kutatásában 141
Role of instrumental find detection in modern archaeological investigation 151

Néprajz

Bodnár Zsuzsanna
A paraszti világ tárgykultúrája.
Dr. Erdész Sándor néprajzkutató tárgygyűjteseinek tükrében (1960–1986) 153
Material culture of the peasantry. In the mirror of the objects collected by dr. Sándor Erdész ethnographer (1960–1986) 184

Nagyné Bősze Katalin – Páll István
Gunyecz, a szódás.
Egy szódásdinasztia története a kezdetektől a múzeumi bemutatásig 185
Gunyecz the seltzer-man. History of a family of seltzer-men from the start to a museum exhibition 205

Bóna Bernadett
Ablakzárak a Sóstói Múzeumfaluban 207
Window fasteners in the Sóstó Museum Village 241

Borzován Eszter
Nagyecsed hiedelemalakjai 243
Figures of folk beliefs in Nagyecsed 297

D. Rácz Magdolna
A Nyírbátor környéki zsidó vallású lakosság hétköznapi táplálkozása 299
Alimentation of the Jewish population in the region of Nyírbátor 305

Helytörténet

Bene János
A nagy gazdasági világválság hatásai Nyíregyházán 307
Effects of the great economic world crisis in Nyíregyháza 319

Papp D. Tibor
Adatok a Nyíregyházi Művészeti Szabadiskola történetéhez 321
Data on the history of the Free School of Art of Nyíregyháza 327

Művészettörténet

Terdik Szilveszter
A krasznabélteki és az erdődi templom újjáépítése a XVIII. században 329
The 18th century reconstruction of the Krasznabéltek and Erdőd churches 348

Irodalomtörténet és nyelvészet

D. Rácz Magdolna
Egy kortárs tanár-író adománya a Jósa András Múzeumnak.
Halászi Aladár életútja 349
A contemporary teacher-writer's donation to the Jósa András Museum. Aladár Halászi's life 358

Mizser Lajos
XIX. századi belterületi nevek Északkelet-Magyarországon 361
Inner territory toponyms in North-Eastern Hungary in the 19th century 373

Természettudomány

Legány András
Alföldi erdőfragmentumok madáregyütteseinek vizsgálata, különös tekintettel az élőhely sajátosságaira 375
Ornithological survey of lowland forest fragments, with special reference to the biotope characteristics 385

Forrásközlés

Piti Ferenc
A Vay család berkeszi levéltárának 1342–1382 közötti oklevelei 387
Charters of the Berkesz archive of family Vay between 1342–1382 606

A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Múzeumok Igazgatósága munkatársainak 2009. évi publikációi
(Összeállította: Riczu Éva) 607

Helységnév-azonosító
Ortsnamenregister – Concordance of geographic names 617

Rövidítések
Abkürzungen – Abbreviations 619

Alexandru V. Matei (1950–2010)

Levél Alexandru V. Mateinek

Kedves Domnul Matei!

Tudom, hogy levelemre sajnos már nem érkezik – nem érkezhet – válasz, de így szeretnék búcsúzni Tőled, Domn' Matei. Remélem, küzdelemmel teli életutad végén nyugalmat találtál! Váratlanul, de jókedvvel és nevetve léptél ki e földi létből: ha van szép halál, akkor a Tied az volt. Futótűzként terjedt a rossz hír a kollégák és barátok körében. Mindenkit lesújtott. A mai napig nem tudjuk elfogadni a szomorú tényt, hogy már nem vagy közöttünk.

Szinte átrohantál jobb és rosszabb idők váltakozásában zajló életeden, hajtott a tudásvágy, de pozitív hozzáállásod mindig megmaradt. Nem néztél hátra, teli voltál tervekkel, csak jövő időben beszélgettünk az ásatásokról, tudományos találkozókról. Megértetted a változásokat, elsők között alkalmaztál modern kutatási technikákat a román régészetben (a porolissumi, tihói, romlotti castrumok geofizikai felmérése).

Kolozs megyében születtél, Kajántón, *Vasile* és *Virginia Matei* első gyermekeként 1950. november 23-án. A sors már gyermekkorodban Zilahra vezérelt, itt végezted általános- és középiskoláidat is. Később Kolozsváron folytattad egyetemi tanulmányaidat a Babeş–Bolyai Tudományegyetem Történelem–Filozófia Fakultásán. Az egyetem befejezése és az államvizsga után, 1973-ban visszakerültél Zilahra, a Szilágy megyei múzeumhoz. Ekkor vette kezdetét a majd négy évtizedig tartó, kemény terepmunkára alapozó dák és római kori kutatómunka Szilágy megyében. A doktori cím elnyeréséhez abban az időben komoly kutatómunka szükségeltetett, így a neved előtti *dr.* rövidítést több mint negyedszázados kutató- és terepmunka, valamint ásatások sora előzte meg. Doktori disszertációdat – „Dákok és rómaiak a dák királyság északnyugati részén a Kr. e. I. század – Kr. u. III. században" – 1999-ben védted meg Kolozsváron.

Tudományos tevékenységed fontosabb állomásai voltak a porolissumi castrum és város és a Zilah környéki barbár telepek ásatásai. Ezen kívül számos kisebb kutatás vagy mentőásatás köthető a Te nevedhez.

Több nagy tudós az idő haladtával fokozatosan eltávolodik a mindennapi adminisztrációs munkától, előnyben részesítve a nagyléptékű, transzregionális kutatásokat. Te nem ezt az utat

választottad. Neked fontos tennivalóid voltak a megyei múzeumfejlesztés terén. 1983-tól megyei múzeumigazgatóként fáradhatatlanul építettél. Turisztikai látványossággá váltak a porolissumi, a bucsumi castrumok, megújult a zilahi múzeum, és egyre több külföldi kolléga kereste fel Szilágy megyét. Mint az Északnyugat-Romániai Területi Műemlékvédelmi Bizottság alelnöke igyekeztél közbenjárni a más megyék területén található műemlékek védelmében is.

Igazgatói-vezetői tevékenységed nagy részét Te, Domn' Matei a posztkommunista, átmeneti időszakban fejthetted ki. Hát, nem volt egyszerű az élet Romániában abban a húsz esztendőben! Hatványozottan igaz ez, ha a művelődésügyre gondolunk, ahol nem mindig a szellemi élet nagyságai diktáltak. E zűrzavaros körülmények között sikerült nem csak helyt állnod, hanem látványos előrelépéseket tudtál kiharcolni. Egy vidéki múzeumot sikerült tudományos műhellyé varázsolnod...

Személyesen 1997-ben ismerkedtünk meg a zilahi Limes-konferencián. Legfőbb közös munkánk a felsőszopori elő-limes („vorlimes") kutatása volt. Bár véleményünk számos részletkérdésben eltért, ez mit sem rontott munkakapcsolatunkon vagy az ásatás megszervezésén. A szakmai kapcsolat átalakult kölcsönös tiszteletté és barátsággá. Beszélgettünk mind régészeti, mind személyes, emberi dolgokról. Megtiszteltél vele, hogy eljöttél az esküvőmre. Csapatember voltál. A Te csapatépítő szellemed kellett hozzá, hogy a nyíregyházi 2004–2005-ös autópályás ásatásokat sikeresen időre és magas szakmai színvonalon befejezzük. Tekintélyed és jó kedélyed fogta össze kis magyar-román csapatunkat a terepen éppen úgy, ahogyan a dokumentációs munkában, s nem kevésbé az esti beszélgetések alkalmával.

Megkezdett ásatásaid a porolissumi fórumon és a felsőszopori vorlimesnél bizonyosan folytatódnak, neved mindig szerepelni fog az általad napvilágra hozott leletek utólagos közlésében.

Szakmai és baráti találkozások nem telnek el anélkül, hogy ne emlegetnénk a Te anekdotáidat és mondásaidat, kimaradhatatlan egy-egy „ahogy Matei mondta volna..." vagy „Matei is így mondta volna..." megemlékezés, és ez nem csak a császárkoros vagy régész kollégák ajkairól hangzik el. Emberséged megszólította a szakmabelit, az ásatási munkást, a társaságba keveredett ismerőst, barátot egyaránt.

Emléked örökké élni fog közöttünk, mindig jólesik Rád gondolnunk, körünkben érzünk. Mintha csak egy kicsit szabadságra mentél volna...

GINDELE Róbert

Szatmár Megyei Múzeum
440031 Satu Mare
B-ul V. Lucaciu, nr. 21.
e-mail: robigindele@yahoo.com

Dienes Pista sírjánál*

Kedves Pista!

Tizennégy éve jártam ebben a sírkertben, amikor Tőled búcsúztunk. Szomorú, hogy már több ismerősömmel találkozom a sírhantok alatt, mint ahányan még rám köszönnek.

Kedves tanítványommal és barátommal minden évben bejárjuk a szegedi temetőket, gyertyát is gyújtunk, s mindig emlegetünk téged, hiszen Te is a szegedi múzeum csapatához tartoztál. Gondold meg, azok közül, akik ötvenhatban hallgatták a rádiót Lojzi szobájában, már csak én élek. Igaz, eltelt vagy két emberöltő, de nincs akivel révedezhetnék közös emlékeinken.

Úgy gondoltam, most beszélgetek veled kicsit.

Ha lejönnél Szegedre, nem találnád meg a régi szép helyeket. Már a kendergyárat is lebontották, ahonnan ketten hoztuk el a mártír vérébe mártott trikolórt. Mennyire fenyegettek, hogy majd a Havranekné bosszút áll. Lehet, hogy nem is így hívták a mindenható párttitkárt, szerencsére a nevét is elnyelte az idő. Nem is voltunk tisztában azzal, milyen veszélyes dolgokat művelünk. Kitörhettük volna a nyakunkat. Ha keresnéd, nincs meg a Fülöp, a Bajszár, a Tóth, a partfürdő is más, meg még az öreg híd is.

A torony előtt azonban még mindig ott vannak a gyönyörű magnóliák, akik szólnak, ha nem látnánk: tavasz van. Nincs meg a Hági, a Hungária, a Tisza szálló, van viszont rengeteg panzió.

Rengeteg emléktábla jelzi a jeles szegediek emlékét, csak az a baj, hogy a mai szegediek nem tudják, kiről szól a megemlékezés. Bálint Sándor bácsinak három szobra is van. Azzal büszkélkedek, én vagyok a körösztapja, mivel én neveztem el legszögedibb szögedinek.

Az én koromban már csak emlékeiben él az ember, s Te ebben a fő helyen állsz vagy ülsz merengve, s nézel magad elé, majd legyintesz, „mindegy...” Rólad csak szép emlékeim vannak. A szép szegedi hónapok a városban is, a tanyák között is. Téli estéken a rengeteg tojásos borleves,

* Ez a megemlékezés 2009. december 1-én Dienes István születésének 80. évfordulója alkalmából hangzott el a nyíregyházi Északi vagy más nevén Morgó temetőben.

majd Pesten a múzeumi délelőttök Dajbukát műhelyében, a nagy viták a Bajtársban és a gombfoci bajnokságok a Várna utcában. Sokáig tartana, mire minden kalandunkat elsorolnám.

A Szentmihályi úton, a Gvadányi utcában már csak egyszer-kétszer voltam nálad, a Visegrádi utcában egyszer sem. Mégsem távolodtam el tőled, mert te is ifjúságom fontos része maradtál. Ma már mosolygunk azon, ami egykor rettentő fontosnak tűnt, mára gyermeki fontoskodássá kicsinyült.

Az öregedés ismérve a sok beszéd is, így hát abbahagyom a nosztalgiázást.

Hoztam Neked koszorút a kortársak nevében, Szegedről is, máshonnan is. Ha lehet, jövőre megint találkozunk, ha nem itt, akkor odaát. Gondolom, azt is megkérdeznéd, merre megy most a világ? Hiteles válaszul csak a kedves nótánkat tudom idézni: „*Erre is, arra is, vagy talán semerre.*”

Nyíregyháza, 2009. december 1.

TROGMAYER Ottó

Dienes Istvánra emlékezve, visegrádi látogatásainak felidézésével (1951, 1989–1995)

Gróf Péter

Hölgyeim és Uraim! Tisztelt Hallgatóság!

A mai napra készülve – mint kiderült, nemcsak engem – bizonyos kétség fogott el, miként lehet kívülállók számára is érdekesen és lényegre tapintóan beszélni Dienes Istvánról. Ráadásul nekem szakmai kapcsolatom szinte alig volt vele – „csak" atyai barátomként tiszteltem és szerettem őt.

Valamikor a 80-as évek elején végzős egyetemistaként a Középkori Osztály akkori mindenese, földim, Trunk Karcsi mutatott be Dienes Istvánnak, akinek a nevét jól ismertem. Régészként-kutatóként nagyra becsültem, és látszólag szigorú szemüveges tekintete, elegáns megjelenése miatt kicsit félve néztem rá. Úgy adódott, hogy Karcsi társaságában egyszer-kétszer elbeszélgettünk a múzeummal szemben levő műintézményben, s kiderült, hogy a szakmán kívül sok minden másról hasonlóan vélekedünk. Aztán Pista kedvesen megveregette a vállamat, s azt mondta: *„Na, téged is megismertelek."* Ezzel elfogadott, és vagy 15 éven keresztül sokat beszélgethettem vele kettesben vagy társaságban; és azt hiszem, sokat sajátíthattam el tőle tudásban, erkölcsi tartásban, szerénységben. Mint mondtam, kicsit atyai barátom volt.

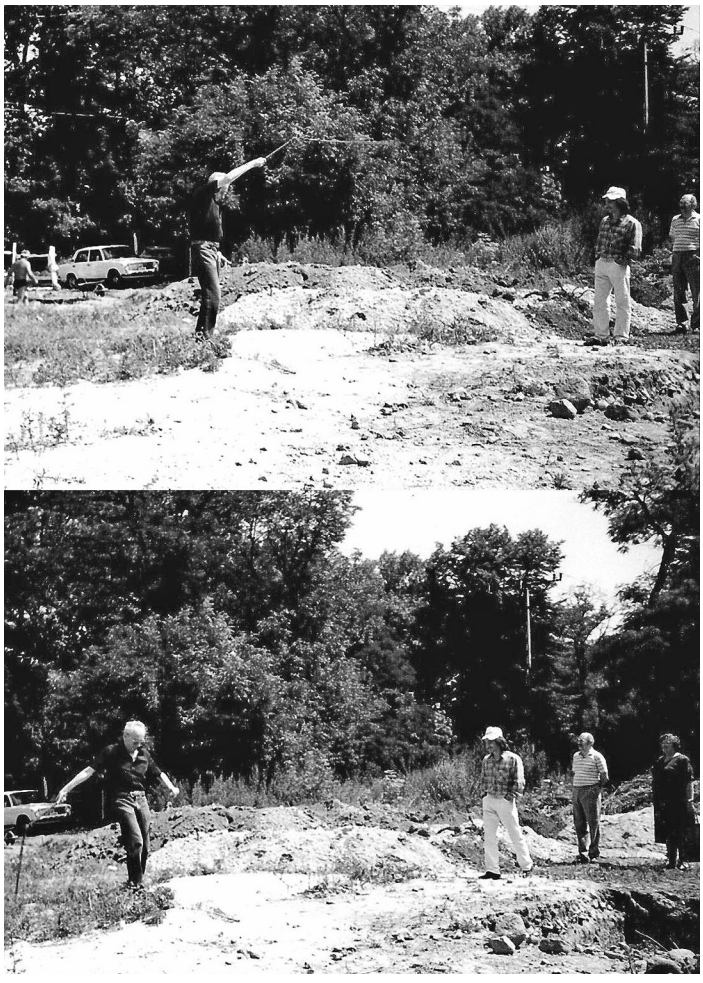
Az 1980-as évek végének politikai változásai többünkkel együtt Dienes Istvánt is lelkes várakozással töltötték el. Az ő esetében ez különösen érthető, hiszen ahhoz a generációhoz tartozott, amely közvetlen közelről élte át a testet-lelket tipró kommunista diktatúrát. Ott volt minden nagy megmozduláson, tüntetésen. Nekem, némi visegrádi elfogultsággal talán az 1989. áprilisi nagymarosi vízlépcső elleni tüntetés volt az egyik legemlékezetesebb, ahol Dienes Istvánnal és Bóna Istvánnal, feleségük társaságában, no meg kollégámmal, Gróh Dániellel együtt fagyoskodtunk a kompon, majd – miután jól kikiabáltuk magunkat (ebben Dienes István mint törzs Fradi-drukker különösen gyakorlott volt) – gyorsan behúzódtunk másfél szobányi kis lakásomba (1. kép). Itt a cserépkályha melege

1. kép
Bóna István és Dienes István 1989 áprilisában a nagymarosi vízlépcső tüntetésen

2. kép
A dömösi prépostság udvarán 1990 augusztusában

3. kép
A Visegrád–Gizellamajori római erőd feltárásán 1992 nyarán

és a melegítők hatására megfeledkeztünk a háborgó vízlépcsőről, s alig 3 éves lányom álmélkodva nézhette, amint a kedves bácsik – Dienes és Bóna – heves vitába keveredtek azon, hogy mint 1945-ben nyugatra hajtott leventék hány csövű légvédelmi géppuskával nem lőttek az ellenségre. A háborút elvesztettük, de ők megbékéltek, a vízlépcső pedig nem épült fel.

A 90-es évek első felében gyakran meglátogattak Visegrádon a Nemzeti Múzeum régi középkori osztályának oszlopos tagjai: Kovalovszki Júlia, Dienes István és Mesterházy Károly, olykor Makkay Jánossal kiegészülve. Bár római erődöt ástunk, ami nem volt éppen Dienes István szakterülete, komolyan odafigyelt munkánkra, s úgy gondolom, örömmel jött Visegrádra. Ezeken a kirándulásokon készült az a kép, melyen Dienes remek beadását láthatjuk a dömösi prépostság udvarán talált labdával játszott alkalmi futballmeccsen (2. kép). Más alkalommal a Visegrád–Gizellamajori római erődben sikerült lencsevégre kapni, amint az ásatáson talált karikás ostorral rittyentve mutatja meg, milyen a nyírségi virtus (3. kép).

2008 júniusában Nagy Katalin régész kolléganőnk lelkes szervezésének és meghívásának köszönhetően Hódmezővásárhelyen nagyszámú közönség előtt idéztük fel László Gyulával kapcsolatos emlékeinket Trogmayer Ottóval, Makkay Jánossal és Költő Lászlóval. Azt hiszem, nem véletlen, hogy most ebben a számomra megtisztelő társaságban Dienes Istvánra emlékezünk a Jósa András Múzeum napján. Nemcsak Dienes Istvánhoz fűződő baráti kapcsolatunk miatt, hanem azért is, mert Dienes István László Gyula egyik legkorábbi, legkiválóbb és leghűségesebb tanítványa volt. A korántsem véletlenszerű egybeesések illusztrálására, kérem, engedjék meg, hogy – kissé szerénytelenül – saját beszédemből idézzek. László Gyula tiszteletére tanítványai minden esztendőben a mester születésnapja (március 14.) és Gyula nap (április 20.)

között a Magyar Nemzeti Múzeum néhai Középkori Osztályán ünnepséget rendeztek. Ezek sorában nekem jutott a megtisztelő feladat, hogy – mint kiderült utolsó alkalommal – 1998. március 23-án a Professzor urat köszöntő beszédet tartsak:

„A 90-es évek változó világában újfajta kihívások néztek ránk, s a magyarhoni régészetre. Az ásatások néhol projektté váltak, ahol az együtt dolgozó régészek teamben végzik munkájukat, eredményeikről helyenként workshopokban számolnak be. Nemrég egy konferencián kiemelték, hogy az ifjú előadó referátumát hand doc-ok közreadásával tette változatossá, mire egy „maradi kollégám" megjegyezte: Érdekes, mi ilyenkor azt mondtuk, körbeadok egy táblázatot vagy térképet, majd adjátok vissza. Ugyanebben a városban vagy 10 éve Trogmayer Ottó azzal köszönte meg Dienes István előadását, hogy külön hálás a szép magyar beszédért. Akkor egy pillanatra elcsodálkoztam, azóta – mint az iménti példák mutatják – egyre szomorúbbak lehetünk, hiszen hol vagyunk attól, amit László Gyula úgy fogalmazott meg, úgy kell írnia, hogy a Székelyföldön maradt rokonai is megérthessék."

Mint említettem, Dienes István László Gyula leghűségesebb tanítványai közé tartozott, aki végtelenül tisztelte mesterét. Egyik fő kezdeményezője volt annak, hogy a 45 utáni politika által látványosan megkülönböztetett „ideológiailag gyanús" László Gyula 1990-ben, 80 éves korában érdemeinek megfelelő elismerést kapjon. Nagy megtiszteltetés volt számomra, hogy Dienes István az első szabadon választott magyar miniszterelnökhöz, régi barátjához, Antall Józsefhez e tárgyban írt levelének másolatát „Gróf Péternek megőrzésre küldi Dienes 1990. május 28." akkurátus felirattal eljuttatta hozzám. Úgy gondolom, ma már nyugodtan idézhetek a magánlevél feliratú írásból, mely a régész szakma kérését tolmácsolta a miniszterelnöknek:

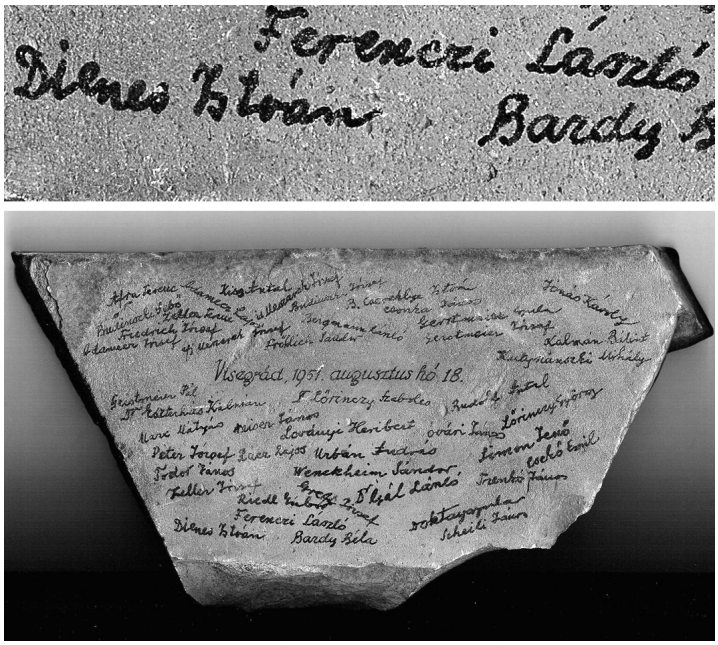
„Jól tudod, van nekünk, régészeknek egy tisztelve-tisztelt, szeretve-szeretett Tanítómesterünk, László Gyula professzor, akit tehetségéhez, képességeihez, és a társadalomra – olvasóira, közönségére, tanítványaira – gyakorolt hatásához képest bizony eléggé mostohán kezeltek az elmúlt 45 esztendőben. Pedig azoknak a népi íróknak volt szellemi társa '43, vagyis Szárszó óta, akiket – megnyilatkozásaidból tudom! – Te is hozzám hasonlóan becsülsz. László Gyula jó öt évtizeden át régészet címén – magyarságtudományt művelt, a magyarság öntudatának erősítésén, népünk erkölcsi tartásának megőrzésén munkálkodot …

Nagyon megdöbbentett a szakmában mindannyiunkat, hogy ez év tavaszán 80 esztendős Mesterünket a kormányzat elmulasztotta méltóképpen köszönteni … Jó volna, ha tudnál segíteni. A fent leírtak nem egyszerűen a saját véleményem (én lehetnék akár elfogult tanítvány is!), hanem az egész szakmáé. Bizonyíték erre a csatolt hivatalos beadványunk, amelyet 65-en (múzeumi, egyetemi, intézeti emberek) láttunk el kézjegyünkkel, amikor Mesterünket együttesen ünnepélyesen felköszöntöttük. …

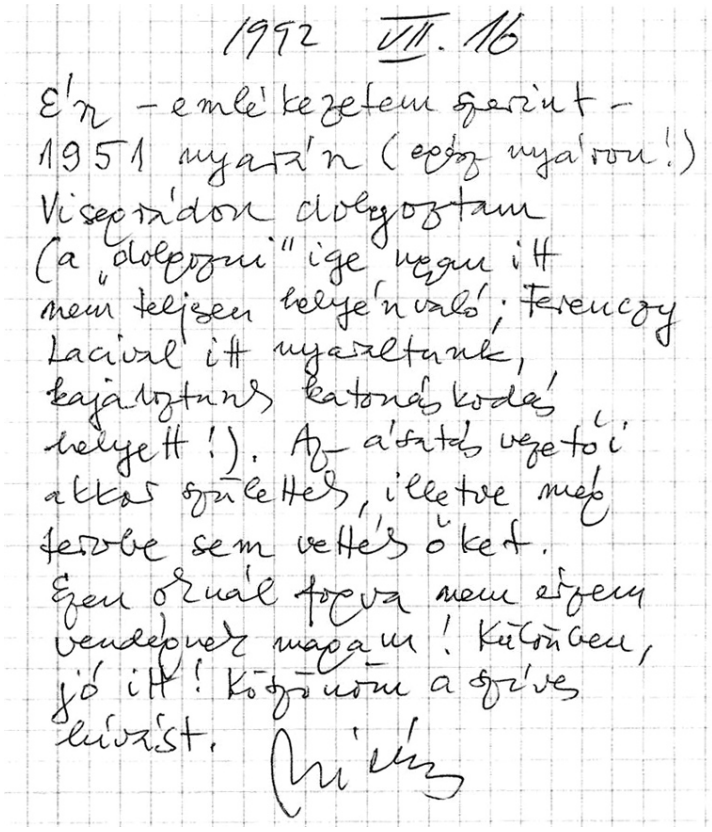
Az elnyert kormányfői poszthoz mégegyszer szívből gratulál, és szíves intézkedésedet kéri a 65 aláíró nevében azoknak egyike, aki egyben a régi tisztelettel és szeretettel köszönt

Dr. Dienes István"

Dienes Istvánt László Gyula iránti tisztelete és hűsége nem gátolta meg abban, hogy ne kövesse szolgai módon mindenben mesterét, és saját útját járja. Emiatt rá jellemző módon még élete utolsó éveiben is lelkiismeret furdalása volt. Ugyanilyen tisztelettel viseltetett barátai, kortársai, Szabó János Győző és Bóna István iránt. A sors fintora, hogy a régész szakmán belül a nekrológ műfajának régészeti, történelmi, politikai és szépirodalmi szempontból is magas szintre emelését mások mellett talán Dienes István Szabó János Győző ravatalánál mondott, és több éves késéssel megjelent búcsúztatója és Bóna István Dienes Istvánról emlékező ihletett írásai jelentették.

4. kép
A visegrádi királyi palota 1951-es ásatásának résztvevőit megörökítő tégla, valamint Dienes István és Ferenczi László neve a téglán

1992 VII. 16

Én – emlékezetem szerint – 1951 nyarán (egy nyáron!) Visegrádon dolgoztam (a „dolgozni" igét nagyon itt nem teljesen helyénvaló; Ferenczy Lacival itt nyaraltunk, kajánoztunk katonás kodály helyett!). Az ásatás vezetői akkor szörnyethalva, illetve még fejbe sem vették őket. Ezen órától fogva nem éjjeli vendégnek magam! Különben, jó itt! Köszönöm a szíves látást.

Hölgyeim és Uraim !

Milyen fura a sors. Dienes István halála után a Visegrádi Múzeum Thomas Mann-i mélységű bugyraiból előkerült egy mázas középkori téglatöredék, pontos datálással: 1951. augusztus 18. A téglatöredéken, a közös munkát megörökítendő, az akkori ásatási dolgozók neve szerepelt. A részben öreg svábokból álló, immáron égi ásatási brigádtagok neve: Marx Mátyás, Neiser János, Zeller József és mások mellett néhány „deklasszált elem", akik Héjj Miklós múzeumigazgató jóvoltából dekkoltak a nehéz időkben: Loványi Heribert, volt erdőfőtanácsos, Lőrinczy Szabolcs, az anti világban minisztériumi főtanácsos és báró Wenckheim Gyula és mások. 1959-ben maga Nyikita Szergejevics Hruscsov szovjet pártfőtitkár látogatott el Kádár János és Münnich Ferenc társaságában – kellemes hajóutat követően – a visegrádi királyi palotába. Hruscsov szeme megakadt egy ősz szakállas bácsikán, akit helyi muzsiknak nézve szóba elegyedett vele, némi segédlettel. Megkérdezvén, hogy van, van-e valami kívánsága. Wenckheim báró – mivel ő volt az ősz szakállas „muzsik" – elmondta, hogy jól van, csak nem akarnak kivándorlási engedélyt adni, hogy a fiához menjen Nyugatra. Úgy tudom, megkapta. Hogy volt igazgatónk, Héjj Miklós mit kapott, elfelejtettem tőle megkérdezni.

De térjünk vissza az értékes felirathoz! Ebben az illusztris társaságban két ismeretlen-ismerős név szerepel: Dienes István és Ferenczi László, az avar koros régésznek indult keletkutató (4. kép). Eszembe jutott, amikor Dienes Pista egyik visegrádi látogatása alkalmából felidézte első, 1951-es egyetemista ittlétének emlékét. És ahogy ez már lenni szokott, a mostani

5. kép
Dienes István bejegyzése a gizellamajori ásatási vendégkönyvbe, 1992

alkalomra készülve – nem kellett bugyraimban mélyen kutatnom, mert Dienes Istvánnal kapcsolatos emlékeim (levelek, fényképek) Bóna Istvánhoz kötődő emlékeimmel együtt, őket idéző barátságban az íróasztalom fiókjában vannak elhelyezve – kezembe akadt az a kockás füzet, amelyet azért nyitottam a 90-es évek elején, hogy Dienesék otthoni vendégkönyvének mintájára Pista visegrádi ásatási látogatásai is meg legyenek örökítve. Hát ebben láthatjuk Dienes István 1992. július 16-i bejegyzését, amely az 1951-es téglát „hitelesíti" (5. kép).

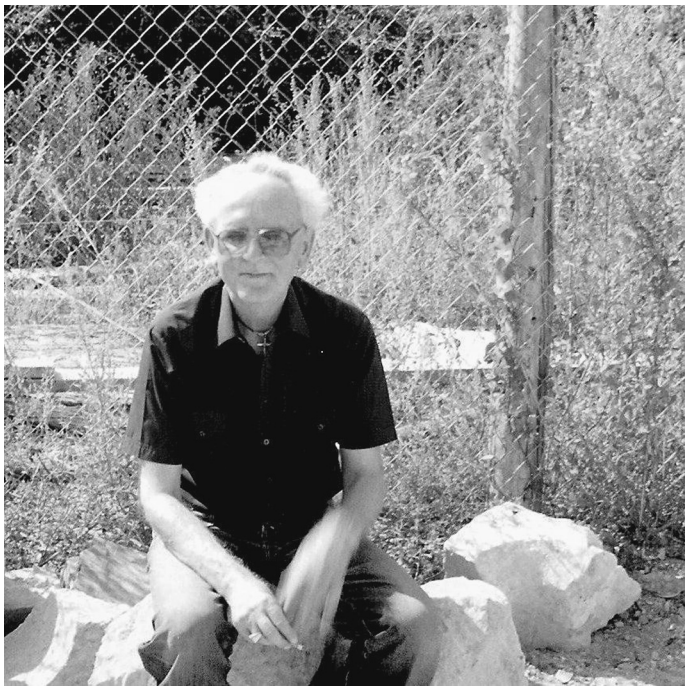
Közös barátunkról, Dienes Istvánról szóló megemlékezést befejezni nem, csak abbahagyni lehet… Néhány napja Visegrádon elmentem az ún. Telgárthy réten levő fához, ahol a 90-es évek első felében Dienessel, Kovalovszki Julikával, Mesterházy Károllyal és több visegrádi barátommal közösen bográcsoltunk. Dienes Pista halála után Gróh Dániellel jártunk ott, s némán emlékezve néztünk magunk elé… Majd a fán hirtelen megszólalt egy madár… Lélekmadár… Hát így köszöntünk el egymástól…(6–7. kép)

Köszönöm, hogy meghallgattak!

Visegrád, 2009. november 30.

6. kép
Dienes István emlékét őrző fa Visegrádon, a Telgárthy réten

7. kép
Dienes István (1929–1995) Visegrádon, 1990 augusztusa

Gróf Péter

Magyar Nemzeti Múzeum
Mátyás Király Múzeuma
2025 Visegrád Fő u. 23.
e-mail: comespalatini@gmail.com

Régimódi történetek egy hajdani tervásatásról
(Személyes emlékeim Dienes Istvánról, különös tekintettel Magyarhomorogra)*

Kovács László

Amikor egyetemi hallgatóként ismerkedni kezdtem a régészet szakmai mindennapjaival, a sürgős leletmentéseket még a Magyar Nemzeti Múzeum Adattára koordinálta és finanszírozta. A vidéki múzeumokból beérkező híradások alapján vagy a helybéli régész munkáját fedezte elégségesnek vélt összeggel, vagy az illető más elfoglaltsága esetén a Magyar Nemzeti Múzeum szakmailag illetékesnek ítélt munkatársát küldte kiszállásra. Az ilyen, akár minimális mértékű és támogatottságú[1] leletmentésre azonnal összekapható csekély felszerelés szükségeltetett.[2] Amennyiben a legszükségesebb leletmentés olyan eredménnyel járt, hogy megkívánta a folytatást, akkor a több éven keresztül folytatott munkára évenként megújrázva anyagi támogatást lehetett

1. kép
Dienes István és Kovács László 1971-ben

* Rövid változatban elhangzott 2009. december 1-jén a Jósa András Múzeum Napja „80 éve született dr. Dienes István (1929–1995) régész, múzeumigazgató" c. rendezvényén, ahol a megemlékezést sírjának megkoszorúzása követte. A megíráshoz felhasználtam az emlékeimet, naptárbejegyzéseimet, édesanyámhoz és feleségemhez írott leveleimet, s természetesen Dienes István ásatási naplóit is.

[1] A dabas–gyón–papréti leletmentésemet (1972. augusztus 14–szeptember 8.) 2000 Ft-tal támogatta a Magyar Nemzeti Múzeum Adattára, s a munkát egy ideig a bejelentő Méhes Andrással, majd az ő hólyagosra égését követően egy nagy nehezen szerzett dabasi munkással folytattam: a homokos talajban egymást váltogatva ástunk és lapátoltunk. Augusztus 29-én Patay Pál meglátogatta az ásatást, és a feltárt sírokat látván újabb 2000 Ft-os támogatást engedélyezett (Kovács 1985.).

[2] Magam egy hidegben keményedő, NDK gyártmányú műbőr kabátban jártam ki az egyetemet, s amikor az első fizetéseim egyikéből szövet télikabátot vettem, szabó/szabász édesapám a műbőrből az elképzelésemnek megfelelő, doboz alakú műanyag táskát készített, amelyben elfért az egész terepi életemet (1992-ig) kiszolgáló, lassanként összeálló ásatási felszerelésem: az édesanyám összeállította sokrétegű, műszálas anyaggal bevont térdelőpárna, a rugós csippentésű A4-es iskolai rajztábla, fehér géppapír és mm-papír, füzetek, golyóstollak és töltőceruzák, radír, vonalzók, körző, szögmérő, szögtükör és az utóbbi lábát helyettesítő függőón, fokbeosztásos geológus kompasz, valamint egy ugyancsak édesapám varrta rekeszes vászonszütyőben a múzeumi asztalosműhelyben kedvem szerinti alakúra köszörült pengéjű 8-10 spakli, ecsetek és 2 kis seprű, a fénykép azonosításra szolgáló alumíniumszámok dobozban (később táblácskára felerősíthető színes műanyagszámok), vékony és vastag madzag. Leletmentésre is, de ásatásra (így Magyarhomorogra) is ezt a táskát vittem a vállamon, a nyakamban a fényképezőgépet, a kezemben pedig a személyes tárgyaimat (köztük bicskát és dugóhúzót, konzerv- és sörnyitót) tartalmazó táskát. Ha nem volt kitűzőkaró, akkor a helyszínen egyenes szerszámnyelekkel helyettesítettük.

2. kép
Ásatás Magyarhomorogon (1971)

kérni és nyerni, amellyel a lelőhely természetétől függően akár a teljes feltárásra is lehetett törekedni.

A magyarhomorogi ásatásokat a Magyar Tudományos Akadémia Régészeti Bizottsága javaslatára az MTA TUKUFA[3] támogatása finanszírozta, s jó példája e kutatási rendszer működésének. Az alábbi emlékezés java része pedig a publikációkban nem szereplő hajdani feltárási körülményeknek, amelyek közül a szállítás, a közlekedés, a munkástoborzás, a postai kapcsolatteremtés, a foglalkoztatási-pénzügyi adminisztráció, valamint a lelőhelyek bemérésének nehézségei voltak a legszámottevőbbek, s amelyek legalább annyira összekovácsolták a feltárások egymásra utalt résztvevőit, mint maga a szakmai munka. Nyilvánvaló, hogy Dienes Istvánnal kialakult barátságomnak is ez az 1962–1971 közötti ásatásokon végzett közös munka volt az alapja.[4]

1961. július 21-én a Magyar Nemzeti Múzeum akkor még országos hatáskörű leletmentéseiből oroszlánrészt vállaló Patay Pál hitelesítette az Adattárnak bejelentett magyarhomorog–kónyadombi temető honfoglalás korinak meghatározott 1. sírját, majd a további kutatás lehetőségét kollégájának, Dienes Istvánnak engedte át, aki újabb 5 temetkezést feltárva bizonyosodott meg a lelőhely jelentőségéről.[5] Anyagiak híján azonban csak 1962-ben folytathatta az ásatást,[6] amelyen szeptember 10–22. és 27–29. között Bakay Kornél ötödéves régész, múzeumi gyakornok, 24–28. között pedig Bálint Csanád másodéves régészhallgató vett részt. A harmadik hét végén úgy adódott a helyzet, hogy pénteken (28-án) Dienest a múzeumi hónap alkalmából rendezendő kiállítás honfoglalás kori tárlója forgatókönyvének elkészítése miatt sürgősen Budapestre szólították, Bálint pedig hazautazott Szegedre, s az egy hétre ugyancsak visszarendelt Bakay szombaton még dolgoztatott, majd ő is eltávozott. Mivel Dienes csak hétfő délután érkezhetett vissza, s az ásatás nem kezdődhetett meg hétfő reggel felügyelet nélkül, megkérte barátját, Bóna Istvánt, hogy szerezzen segítségül egy régészhallgatót. Bóna Pálóczi-Horváth András másodéves hallgatót csípte el, ő pedig évfolyamtársának, e sorok írójának szólt. Dienessel a múzeumi kiállításon való röpke pénteki találkozást követően mindketten vállalkoztunk a munkára. Az ünnepélyes öltönyben feszítő, nyakkendős Dienes hűvös szavai egyáltalán nem nyerték meg a tetszésünket, de elsősorban a tanárunknak tett

[3] Tudományos Kutatási Fejlesztési Alap.

[4] A magyarhomorog–kónyadombi ásatás szakmai eredményeiről jelen írásomban nem esik szó. Dienes István az alább sorban közölt rövid éves ásatási beszámolókon kívül többször is érintette az eredményekhez kapcsolható kérdéseket, de összefoglaló előzetes jelentést nem készített. A temető 540 sírral elért teljes feltárását eredményező, 1985–1988 között általam vezetett ásatásról sem készült előzetes jelentés, de több szempontú áttekintést már közreadtam (Kovács 1997., Kovács 2006., Kovács 2007.).

[5] Az 1961–1971, 1985–1988. között végzett teljes feltárás régészeti munkálatainak áttekintő „naplója” Kovács 1997. 364–370. Vö. 1961. október 16–28.: TUKUFA ? Ft, 2–4 munkás, 2–6. sír. Dienes István munkatársa Rosner Gyula harmadéves régészhallgató volt (Dienes 1962.).

[6] 1962. szeptember 10–október 12.: TUKUFA 20 000 Ft, 3–10 munkás, 7–23. sír (Dienes 1963.).

ígéretünkre való tekintettel nem mertünk visszakozni. Ezért a jövendő főnökünktől kapott intenciók alapján vasárnap Magyarhomorogra utaztunk, ami a következőképpen történt. A Keleti pályaudvarról Gyomára, onnan apró gőzmozdony húzta régi, néhány még kályhafűtésű fakocsiból álló vonaton Komádiba mentünk. Már az csodaszámba ment, hogy a vonat annyi ideig állt Szeghalmon, amíg a szerelvény elejéről lekapcsolt mozdony a végére került, aztán visszafelé indultunk el Vésztő s Körösnagyharsány irányába. Vasárnap nem volt buszcsatlakozás a komádi vasútállomás és a faluközpont között (kb. 3 km), s még kevésbé onnan Magyarhomorogra (5-6 km), ezért gyalogszerrel sétáltunk át a szomszédos faluba. Ekkor még Kulcsár néninél volt a szállásunk, onnan mentünk estefelé a kocsmába, ahol Dienes instrukciójának megfelelően szerencsésen rá is bukkantunk a mindenben tájékozott előmunkásra, Tarsoly Béla „Kánikullá"-ra.

A munka hétfőn rendjén megkezdődött. Délben megérkezett Dienes István is. Mindent rendben talált, s még aznap este a kocsmában összetegeződött velünk, akik itt a farmernadrágos, kordinges, műbőr dzsekis Dienesben egy más, szeretetreméltóan kedves embert ismertünk meg. Az első ellenszenv így azonnal rokonszenvvé, majd tartós barátsággá változott, ezután örömmel és szakmai kíváncsisággal telve utaztunk évről évre a kis hajdú-bihari faluba. Manapság pedig talán nem is érdektelen visszaemlékezni a rendkívül hosszan tartó tervásatás akkoriban lassan javuló, de immár talán végleg a múltba vesző körülményeire.

1962-ben az ásatási felszerelést[7] az ásatásvezető Dienes István számára a munkahelye, a Magyar Nemzeti Múzeum Középkori Osztálya biztosította, így Pistának is volt a múzeumi asztalos készítette, lakkozott „ásatási ládája", amelyben munkaruháján és bakancsán kívül az iratokat[8] és a korábbi dokumentációt tartotta. A terepen szükséges író-, rajzoló- és mérőeszközöket, spaklikat, ecseteket, füzeteket, mm- és csomagolópapírt, vastag és vékony zsineget, laticelpárnákat stb. az ásatási pénzből fogyóeszközként kellett előre bevásárolnia és további ládákban a lelőhelyre juttatnia. A Magyar Nemzeti Múzeumnak tehergépkocsija egyáltalán nem volt, a felszerelést tehertaxin szállítottuk a Keleti pályaudvarra, ahonnan vonat vitte a körösszakáli állomásra, amely az előző (komádi) állomásnál közelebb volt Magyarhomoroghoz. Itt szekerest kellett fogadnunk, hogy a rakomány

3. kép
Kovács László, Herceg Erika, Pálóczi-Horváth András, Hámpek Anna, Dienes István, elől Szabó Jenő (1962)

[7] Az ásatási ládákat, fényképezőgépet, piros-fehér kitűzőkarókat hatos kötegben, szögtükröt, szögtükörlábat, tájolót, nagy rajztáblát, 25 vagy 50 m-es mérőszalago(ka)t, a fényképezéskor használt, s a lelőhelynév rövidítését jelző alumíniumbetűket és sírszámokat, s egyebeket személyes használatra, hosszabb időre lehetett egy-egy kinevezett kutató nevére „kiíratni".

[8] Az ásatási munkások személyi adatait az ásatásvezető gyűjtötte össze, a heti bérlistákat is ő készítette. A bérfizetéshez olyan készpénz címleteket kellett (heti, pénteki) fizetésnapon kérnie a postán, hogy a kiszámolt összegből senkitől se kelljen visszakapnia, ugyanis a munkások nem hordtak pénzt magukkal. A vásárlásokról és a postaköltségekről (telefon, távirat, levél) kért számlákat sorszámozva időrendi sorba kellett szednie, és a munka befejeztével a bér- és egyéb költségekkel mindezek alapján elszámolnia.

a homorogi szállásunkra jusson. Természetesen a Magyar Nemzeti Múzeumnak akkor még a le- és felutazásra használható személyautója nem volt, helyi közlekedésre a Középkori és a Régészeti Osztály csupán egy-egy kerékpárt tudott Dienes és Patay részére biztosítani. Így 1962-ben, amikor ők már mindketten a helyszínen voltak, Pálóczi és én reggel és este gyalogsétával tettük meg a mintegy 7 km-nyi utat a lelőhely és a falu között. Korábbi jó tapasztalatai alapján Pista még Budapesten hivatalosan előre elintézte, hogy az iskolai napköziben étkezhessünk, s helyi szemhunyással a kiporciózott és félretett ebédünket este, az iskolában ehettük meg. Eközben ismerkedtünk meg az általános iskola pedagógusaival, akik közül Szabó Jenő igazgatóhelyettes (1917–1999), valamint felesége, Hámpek Anna magyar és történelem szakos tanárnő (1921–1990) ottlétünk idejének legkedvesebb, csaknem baráti társaságát jelentette.

Egyébként a (két) kerékpár csak száraz időben volt használható. Ilyenkor a körösszakáli betonúton kimentünk a mogyorósi elágazásig, s onnan makadámon (később a ráépített betonon) a tanyaközpont északi széléig. Onnan Körmösd irányába térve csak a munkagépek által felvágott, eső után mély latyakká vált földúton mehettünk tovább egészen a Csente-érig, majd akár toronyiránt a zsombékos-vízfoltos legelőn, akár derékszögű kitérővel először a legelő széle mentén, majd egy csordakútnál derékszögben a már messzebbről látszó Kónyadomb felé fordulva. Ha esett vagy esős idő ígérkezett, mindannyian gyalog indultunk el, hátizsákban cipelve a minimális felszerelést, és a falu meg-megsüllyedt, víztócsás járdalapjain könnyebben juthattunk el a falu északkeleti szélére, de onnét az elkerülhetetlen földút következett, amelynek az ilyenkor kialakult sártengerében a kerékpár gumija és sárhányója között, különösen pedig az első fék mögött annyira összeállt a növényi törmelékes sár, hogy az ágacskával, késsel, spaklival történő tisztogatás is csak ideiglenes eredményt hozott. Ha tehát tehettük, ilyenkor gyalog indultunk el, vagy útközben beadtuk valahová a kerékpárokat, de ha más mód már nem volt, tisztogatva, tolva cibáltuk ki a bicikliket a lelőhelyre. Ilyenkor megváltást jelentett az ásatás környéki hepehupás, mocsaras legelő, ahol még akár a kerékpáron ülve is lehetett óvatosan haladni. Természetesen ugyanez volt a helyzet akkor, ha a száraz napot eső zárta, mert kénytelenek voltunk hazáig tolni-vonni a sokszor beállt kerekű kerékpárokat. Munka végeztével a szerszámokat meg a kitűzőkarókat a munkások sekélyen elföldelték, a külön-külön bandázsolt és átkötözött koponyákat, valamint az antropológus módra becsomagolt csontvázakat a munkások és a magunk kerékpárjára aggatva szállítottuk a faluba. A lelőhelyen a – mintegy Patay felfedező buzgalmát jutalmazandó módon véletlenszerűen előkerült – bodrogkeresztúri kultúra temetőjének (vö. Patay 1975.) földdel tele kiemelt s becsomagolt nehéz, de törékeny edényeit legtöbbször a hátizsákban cipeltük haza gyalogszerrel.

Enyhhelyünk nem volt, ezért ha esni kezdett az eső, ki-ki felvette a maga esőköpenyét: a régészek a vastag vízhatlanított vászon, csuklyás „múzeumi" viharkabátjukat, a többiek leginkább a vékony nylonköpenyeket, s vártuk, amíg eláll. Ha sokáig esett, és vízmedencévé vált a szelvény agyagos altalaja, akkor feladtuk a további munka reményét, s a kerékpárokat tolva, a hátizsákot cipelve, elindultunk hazafelé. Természetesen az ilyen utakat számszerűen nem ismertetem, de mindennaposak voltak még a motorizált szezonokban is, mert a faluból gyakran indultunk el gyalog, megkímélve magunkat a nehéz motorok sárban cibálásától.

1962 őszén október 13-ig folyt a feltárás, s már ekkor kialakult a későbbi évek munkamegosztása: mindhárman bontottuk a sírokat, Pista fotózott, naplót és sírleírásokat készített, András rajzolt, én meg csomagoltam, illetve Pistával mértem. Nemcsak a gördülékeny és érdekes munka, hanem a humorral tűrt nehézségek is baráti kompániává egyesítettek minket, s ezért fogadtuk örömmel Pista elhatározását, hogy 1963-ban már együtt fogunk kezdeni.

Itt essék szó arról is, hogy a GPS előtti világban milyen nehézségeket okozott a lelőhely rögzítése olyan pusztában, mint ahol a Kónyadomb állt, ahol semmiféle bemérési lehetőség nem volt.

Igaz, a tsz nagyvonalúan kihagyta a földmunkából a domb szántott részét, de a visszatemetett – vagy az előzetes kifizetés ellenére vissza nem temetett – s elgazosodott szelvényeink sarkai jól látszottak. Így amikor kiderült, hogy a látható módon levert fakaróinkat vagy az MNM jelzésű betoncövekjeinket két szezon között kihúzkodják, mélyre leástuk őket, s a felszínen más módon igyekeztünk megjelölni a mélyebben megbúvó azonosítási pontokat. Annyi bizonyos, hogy az ásatás rendre az elmúlt évi karók, illetve szelvénysarkok megkeresésével kezdődött.

1963-ban a pusztai nyár közepén ástunk.[9] Mindenekelőtt a helybéliek tanácsára szállást váltottunk. Ekkor költöztünk – s laktunk szezononként 1969-ben utoljára – a nagyobbik házfelét rendszeresen kiadó Szilágyi Margit néni Árpád utca 80. sz. alatti házába, kinek idős férjét Dienes Pista rendszeresen éjjeliőrként foglalkoztatta. Az őr kezdetben földbe ásott kunyhóban, később pedig különféle lakóalkalmatosságban őrizte a helyszínt, a felszerelést és a szerszámokat. Benn a faluban, sem a mi két szobás „lakrészünkben," sem Margit néni udvarában nem volt vezetékes víz Két (sőt négy) zománcos ceglédi kannában hordtuk kerékpárkormányon egy utcai közkútról. A legjobb emlékezetünkben megmaradt kedves és barátságos Margit néni jól meg tudta fogni a pénzt, így amikor a Patay Pállal kiegészült négyünkkel a lakrész megtelt, s váratlanul megérkezett Mihály Péter nyomdász, későbbi amatőr régész,[10] őt sem engedte máshová, hanem a padláson szállásolta el. Amikor a munka végeztével

4. kép
Kovács László, Mihály Péter, Pálóczi-Horváth András, Dienes István és Kovács Béla vízhordó fiúcska Magyarhomorogon 1963-ban

5. kép
Dienes István, Patay Pál és Pálóczi-Horváth András Magyarhomorogon 1963-ban

[9] 1963. július 9–31.: TUKUFA 30 000 Ft, 5-11 munkás és 1 vízhordó, 24–60. sír. Hármunkon kívüli résztvevő: Patay Pál, Bálint Csanád harmadéves régészhallgató és Pónyai Sándor technikus, vendégként Nagy Gyula múzeumigazgató (Orosháza) gimnazista leányával, Nagy Anikóval, későbbi régész kollégánkkal és Mihály Péter (Dienes 1964.). Egyébként S. Nagy Anikó két eseményre emlékszik az első látogatása idejéből: őt Komádiból én hoztam el az ásatásig kerékpáron, s egyszer leesett a csomagtartóról. Másrészt már a színhelyen nagy vihar tört ki, s jobb híján szalmakazlakba bújtunk előle. Az eső elálltával Dienes egy fényképet is készített, amelyen Anikó édesapja, Nagy Gyula, az orosházi múzeum igazgatója (1911–1994) látható a szalmában.

[10] Vö. Kovács 2006. 216. * jegyzet.

a becsomagolt csontmaradványokat a háza tornácán halmoztuk fel addig, amíg a szegedi József Attila Tudományegyetem Embertani Tanszékéről értük nem jöttek, olyan irtózás fogta el tőlük, amelyet csak a megalkudott szállásdíj felett ajánlott pénzösszeg tudott csillapítani ugyanúgy, mint az a további juttatás, amellyel a szobánként egy-egy alattomban kicsavart 25 W-os helyett égetett 100 W-os izzó áramdíjkülönbségét kérte kiegyenlíteni.

Pista ekkor már annyira megbízott bennünk, hogy miután a Keletiben feladtuk vonatra a felszerelésünket, július 4-én (csütörtökön) kettőnket előre küldött Magyarhomorogra azzal, hogy ott, de akár a szomszéd községekben is munkásokat keressünk. A toborzás csak keddre (9-re) sikerült, Pista és Patay Pál aznap délben érkezett meg. A munkakörülményeinkben javulás történt, miután Pista megegyezett Lipták Pál professzorral (1914–2000), a nevezett embertani tanszék vezetőjével (1960–1980), hogy a csontanyag vizsgálatra hozzá kerül, s ezért ő 1963–67 között Pónyai Sándor „technikust", majd 1968–69-ben Ruszkay Károlyt küldte a tanszékéről szezononként néhány hétre segítségül a bontásban és felszedésben. Nem utolsó sorban egy oldalkocsis szürke IZS motorral gyarapodtunk, amellyel a főnökség megoldotta Pista és Patay Pál, valamint a csont- és kerámialeletek szállítását. Még alkalmi menedékhelyet is létesítettünk: földbe vert hosszú karókra nagyobb ponyvát feszítettünk, amely alatt kivárhattuk egy eső végét, vagy lévén általában rekkenő hőség, ebédidőben az árnyékába ülhettünk. Az ebédünk aligha volt változatosnak nevezhető: kenyér, befőttesüvegből csurgatott zsír, sós, füstölt vagy „Hitler-szalonna" (kemény vegyes gyümölcslekvár), „gyíkhús" (löncskonzerv), marhamájkrém, háromszögletű sajt, Budapestről hozott egyéb konzerv, vöröshagymával, paprikával vagy paradicsommal. A hőségnek megfelelően is „öltözködtünk": a fehér bőrű Pista félmeztelenül, de hosszú vászonnadrágban, „Pali bácsi" ugyanígy, de rövidnadrágban, Péter fürdőnadrágban, András és én „fecskében".

6. kép
Dienes István, Nagy Anikó és Kovács László az oldalkocsis IZS-en (1968)

A munka rendben folyt és nagy meglepetést hozott, mert már feltűntek a magyar királyok pénzei, jelezve, hogy nem csupán honfoglalás kori, hanem a XI. században is használatban maradó temetőre bukkantunk. Heti öt napon 10-10 órát dolgoztunk, nem egy hétvégét is a faluban töltöttünk. Ilyenkor a Sebes-Körösre jártunk, amíg Béres doktor be nem tiltatta a fürdést, mert a nagyváradiak nagyon elszennyezték az amúgy is sekély, de meglepő sodrású vizet. Nem lehet elfelejteni Pista rémületét, amikor az ásatási munkások egy közeledő autóban felismerték az orvos kocsiját, amire ő azonnal a kukoricásba menekült, félvén a fürdés okozta esetleges fertőzés kialakulását megakadályozó oltástól. Pedig – mint kiderült – az orvos csupán ásatásnézőbe jött a lányaival.

Ebben a szezonban már annyira összeszokott csapattá váltunk, hogy még a feltárás befejezése előtt Pista előreküldte András szállás csinálóként Rakamazra, hogy előkészítse annak az újra és újra megbolygatott Túróczi-parti (gyepiföldi) homokbányának a halaszthatatlanná vált hitelesítő

ásatását, amelyben a X. századi honfoglaló hagyaték egyik legszebb lelete, a karmaiban egy-egy kis madarat tartó, kiterjesztett szárnyú ragadozó madár ábrázolásával ékes, aranyozott ezüst hajfonatdísz-korongpár is előkerült. Mi a munka befejeztével Körösszakálból küldtük tovább vonaton a felszerelést Rakamazra, ahol eredményes munkát végeztünk (Dienes 1964a.), s eközben megismerkedtünk a község emblematikus alakjával, Huszár István festőművésszel, iskolai rajztanárral, aki osztályaival rendszeres ásatási látogatónkká, esténként pedig vendéglátónkká, nekem meg hajnalba nyúló sakkpartneremmé vált. Pista a borát kortyolgatva is alig bírta türelemmel konok revánsvágytól hajtva egymásba fonódó, s csaknem mindig Huszár Pista győzelmével végződő játszmáinkat. Egyik tréfáját sohasem felejtem el: megérkezvén hozzá, mosolyogva ajánlotta, hogy a vendégfogadó pálinkát egyetlen hajtásra igyuk ki. Megtettük, s miközben mi csaknem megfulladva, tátott szájjal kapkodtunk levegő után, Huszár a hasát fogta nevettében. Aztán elárulta, hogy a nekünk szánt adagba cseresznyepaprikát áztatott.

Ez volt az az ősz, amikortól kezdve sokáig szerencsém volt évente többször is Tokajba látogatni. Most is kerékpárra pattantunk Huszárral négyen, és a kis halászcsárdában ettük a szertartásos halászlét és túrós csuszát, természetesen a borról sem feledkezve meg. Autóforgalom alig volt, ezért hazafelé az út közepén többnyire összefogódzva énekelgettünk, sőt a mi Pistánk vezényletével egy-egy festőmodellnek szerenádot is adtunk, amelynek Magyarhomorogon is mindannyiszor előadott kedvenc nyitódarabja a „Jártam ablakid alatt egy holdvilágos éjjel...” című remekmű volt.

Az őszi félévben harmadéves régészhallgatóként szakdolgozati témát kellett kérnem. A szablyákat, baltákat és lándzsákat tárgyaló honfoglalás kori fegyvertörténetet választottam egy korábbi szemináriumi dolgozatom nyomán, amelyet László Gyula professzor úr kedvezően fogadott. Ettől kezdve megszaporodtak az anyaggyűjtési célzatú múzeumi látogatásaim a Középkori Osztályon Pistánál, s a Fegyvertárban másik önzetlen segítőmnél, Temesvári Ferencnél (1931–2006). Ekkorra már kedves ajánlással megkaptam Pista publikációinak különnyomatait, s ezt a szokását mindvégig meg is tartotta. Boldog voltam, amikor idővel magam is viszonozni tudtam.

Az 1964-es magyarhomorogi szezon[11] magánneseményei már elhalványultak bennem. Ekkor András mellett Vékony Gábor (1944–2004) is részt vett az ásatáson, s először jelent meg Pista magyar nemzeti múzeumbeli kollégája, Horváth Béla. 17-én (hétfőn) én magam utaztam a munkástoborzás megkezdésére, másnap Patay Pál és András is megérkezett, s a feltárást Patay vezette. A hétvégeken általában egyedül maradtam a faluban, hogy a hétfői munkakezdéskor jelen legyek. Pistának csak szeptember 1-jén (kedden) sikerült leutaznia, s egy hétig kettesben, illetve Vékony Gáborral kiegészülve dolgoztunk. Sajnálatos meglepetésként a munka nemsokára félbeszakadt, ugyanis 8-án (kedden) a helybéli Kossuth Tsz elnöke levélben közölte, hogy 10 munkásunk közül a 9 tsz-tagot másnaptól nem engedi tovább dolgozni. Pistának hosszas tárgyalással csak annyit sikerült elérnie, hogy a munkásokat szombatig megtarthattuk. Mivel a célhitelkeret egy része így megmaradt, ismét Rakamazra küldtük a felszerelést, majd egy hét kihagyással Andrással hármasban két megmaradt temetkezés feltárásával befejeztük az elmúlt évi leletmentést Huszár Pista legbarátságosabb pártfogása mellett (Dienes 1965a.). Innen nem utaztunk haza, hanem ismét András előkészületeit követve Karancsaljára vonultunk át, ahol a Lapostető nevezetű apró „fennsíkon” egy teljes hétig hiába kerestük az 1938-ban előkerült honfoglalás kori lovas férfisír vagy temetője nyomait, holott több hajdani szemtanú is helyszíni útbaigazításokat adott (Dienes 1965b.). A nagy semmittevésünk közepette arra is jutott idő, hogy felsétáljunk a Karancs-hegy csúcsára, majd némi borzongással néhány tíz méterre be mertünk hatolni a csehszlovák területre.

[11] 1964. augusztus 17–szeptember 12.: TUKUFA 40 000 Ft, 3-10 munkás és 1 vízhordó, 61–96. sír. Hármunkon kívüli résztvevő: Horváth Béla, Patay Pál, valamint Vékony Gábor másodéves régészhallgató és Pónyai Sándor technikus (Dienes 1965.).

Ekkor már annyira megerősödött a barátságunk, hogy néhányszor meglátogattam Pistáékat mind a Várna utcai, mind a Gvadányi utcai lakásukon, s gyakran együtt jártunk ki Dienesnével (Picuval) és a Magyar Nemzeti Múzeum rotaüzemének vezetőjével, Dajbukát Gergellyel a Fradi focimeccseire. Picu zöld-fehér zászlót, Pista hatalmas kereplőt cipelt. Együtt futottunk szinte a falhoz tapadva, amikor egy Fradi jégkorongmérkőzést követően lovas rendőrök kardlapozták a menekülő nézőket, és kiabáltuk rekedtre magunkat a 9. Női Kosárlabda Európa-bajnokság döntőjén. Dajbukát ajánlatára Andrással rendbe tettük az említett rotaüzem egyik szobájának galériáján összedobált kiadványok halmait, aminek díjazásaként sorozatot kaptunk a Régészeti Füzetek példányaiból, s a Magyar Nemzeti Múzeum egyéb rotaüzemi publikációiból.

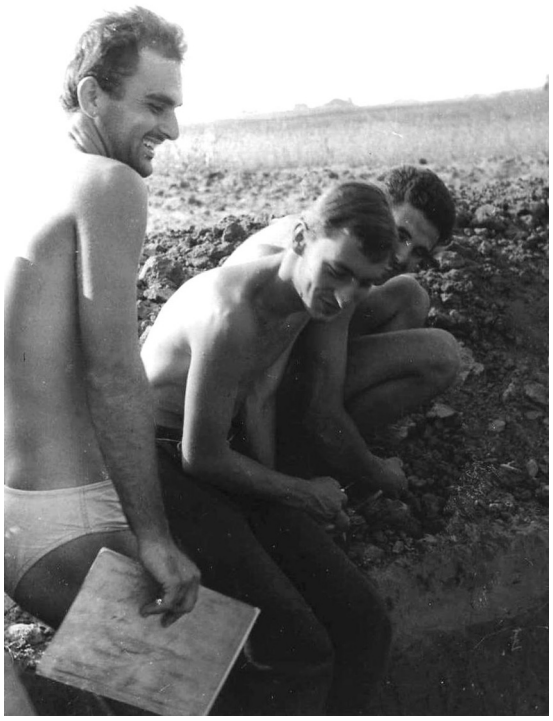
7. kép
Kovács László, Vékony Gábor és Pálóczi-Horváth András (1964)

1965 nyarán[12] már úgy készültünk a szokásos magyarhomorogi ásatásra, hogy az az ötödévi féléves kötelező múzeumi gyakorlatunk része lesz. Ismét megelőztük egy nappal Pistát azzal a feladattal, hogy a felszerelést a körösszakáli vasútállomásról átszállítsuk, illetve tapogatódzzunk munkásügyben. Másnap (13-án, pénteken) Pista, harmadnap Pónyai Sándor is megérkezett, s 5-8 munkással megkezdhettük a munkát. A következő héten Patay Pállal és Horváth Bélával egészültünk ki, aztán kit-kit különféle ügyekben visszarendeltek Budapestre. Folyamatosan csak magam maradtam. Végül négyheti munka végeztével András vezetésével még Szabadkígyóson végeztünk kettesben leletmentést (Pálóczi-Horváth 1966.), majd Pista magával vitt a rövid tiszaeszlár-dióskerti leletmentésére is (Dienes 1966a.). Az utóbbi feltárás igen barátságos körülmények között zajlott. Minden reggel frissen kifőzött kávéval és háromféle szósszal variált NDK-s heringfilével költöttem Pistát, aki a mindkettőnknek előre bevásárolt konzervét kényszerből, de belenyugvó undorral ette meg. Nem csoda, hogy a cukrászdában a hűtőszekrényben minden estére friss krémest tetettünk félre kárpótlásul. András nem lévén ott, Pista bontott és fotózott, a rajzolást pedig én vettem át. A gördülékeny munkát azzal jutalmaztuk, hogy hetenként egyszer kibicikliztünk egy Tisza bal parti csónakos révészig, aki kerékpárunkkal együtt átvitt minket a jobb partra, s ott a gáton szép csendesen beszélgetve bekerekeztünk Tokajba, hogy megvacsorázzunk és borozgassunk. Mivel késő este a csónakos már nem járt, hazafelé Rakamaz és Tiszanagyfalu felé jót kerülve tértünk meg kerékpárlámpáink pislákoló fénye mellett a teljesen kihalt, sötét úton. Egyébként ismét találkoztunk Huszár Pistával, és ekkor ismertem meg Nyíregyházán Dienes Pista szüleit is.

Bár Pista hagyott nekünk elegendő időt a szakdolgozat készítésére, hasznos múzeumi feladatot is talált, amelyre már maga is régóta készült. Jóval korábban megtervezett és megrendelt egy dobozrendszert: 20×27 cm nagyságú mélyebb (7 cm) és sekélyebb (4 cm) fedeles gyűjtődobozokból, valamint ebbe illő feles, negyedes, tizenhatodos méretű és apró (3×3 cm) dobozkákból, amelyekben a leleteket fajtájuk és leltári számuk szerint, keveredés nélkül, s egy szempillantással

[12] 1965. augusztus 12–szeptember 9.: TUKUFA 20 000 Ft, 4-10 munkás és 1 vízhordó, 97–145. sír, hármunkon kívüli résztvevő Horváth Béla, Patay Pál és Pónyai Sándor technikus: Dienes 1966.

áttekinthetően lehetett tárolni. Ugyancsak megrendelt a szablyák, szablyamarkolatú kardok és kardok tárolására alkalmas hosszúságú nagy dobozokat. Mindezek leszállítása után három újdonsült gyakornokával, azaz Bálint Csanáddal, Andrással és velem hozzáfogott a honfoglalás kori gyűjtemény revíziójához és raktári rendezéséhez. A múzeumi leltári számok sorrendjében kezdtük a munkát és haladtunk tovább. Pista napról napra előkészítette a leltárkönyveket és a szükséges szakirodalmat, amellyel kivonultunk a „Lapidárium"-ba, a gyűjteményt őrző földszinti raktárba, és a felügyelete alatt sorra vettük a leleteket, elosztottuk őket a gyűjtődobozokba helyezett alkalmas méretű dobozkákba, egyenként mindegyikükbe cédulácskát gépeltünk a lelőhely nevével, a sírszámmal, a tárgy nevével és leltári számával, majd András egy széles fejű redisztollal felírta a legfontosabb adatokat egy papírcsíkra, amelyet végül méretre vágva és lesarkozva a gyűjtődoboz előlapjára ragasztottunk. Ennél hasznosabb múzeumi-szakmai gyakorlatunk nemigen lehetett volna, hiszen munka közben Pistával és magunk között egyaránt megtárgyaltuk, megszemléltük a leleteket. Sohasem volt olyan tárgyismeretem, mint akkor. A munka végeztével pedig mindannyian elégedetten szemléltük az üvegajtós szekrényekben katonás leltári rendben sorakozó, kitűnően áttekinthető dobozok sorozatát.

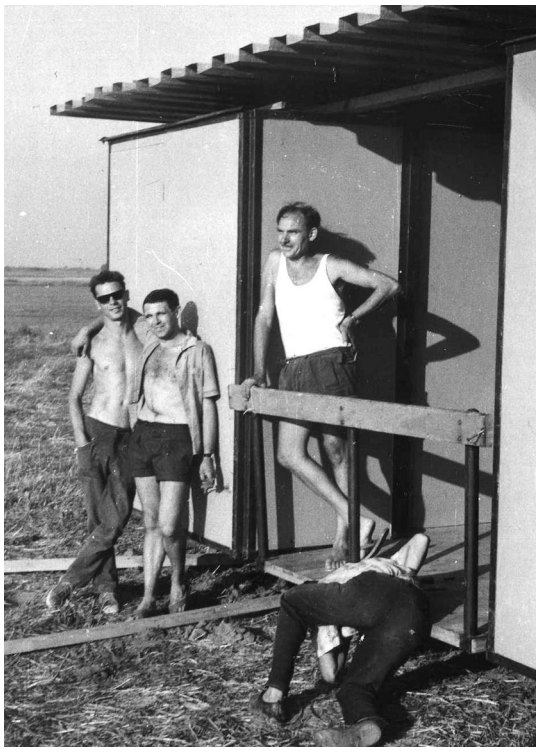
8. kép
Pálóczi-Horváth András, Bálint Csanád és Kovács László (1963)

1966 döntő változást hozott az életemben. Pista kijárta, hogy szeptember 16-tól háromhavonta megújítani remélt tudományos kisegítői munkaszerződést kaphassak a Középkori Osztályon, mégpedig velem végzett évfolyamtársnőmmel, Lovag Zsuzsával együtt, mivel András a Központi Statisztikai Hivatal Népességtudományi Kutatóintézetében szerzett magának állást Nemeskéri János (1914–1989) mellett. Feladatunk „A középkori Magyarország településtörténete" című gyűjteményes munka tervezetének előkészítéséhez segédanyagnak szánt rajzos honfoglalás és kora Árpád-kori, illetve középkori szakszótár elkészítése volt.[13] Ezt megelőzően, már a leendő állás reményében vettem részt a nyári

[13] A szótár vázlatának furcsa sorsát kései változatának előszavában foglaltam össze: *„E rajzokkal kísért névszólista első változatát Dienes István munkatársaként és megbízásából 1966–67-ben készítettem el (párban S. Lovag Zsuzsával, aki a középkori megfelelőjének kidolgozását kapta feladatul) azzal a céllal, hogy a honfoglalás kori leletek corpusának éppen megkezdett munkálataihoz egységes alapul szolgáljon. Sajnos, a mindössze egy példányban összeállított, s rövid leírásokból és a hozzájuk tartozó rajzocskákból álló szótár sem nyilvános, sem lektori véleményezést nem kapott, sőt az MNM-ben kallódó kézirata is csak a nyolcvanas években került elő. 1984-ben, immáron Bezeczky Tamás* [az akkor az MNM számítógépes dokumentációját tervező régész] *felkérésére, újabb változatát írtam meg éspedig azért, hogy az MNM leltárkönyveinek tervezett számítógépes feldolgozásakor a 10–12. századi magyar leletanyagot is elfogadott nevezékrendszer alapján vegyék fel. A néhány példányban sokszorosított munkát általános szakmai megvitatásra szántuk, de bírálóinak (?) általam ismeretlen köréből mindössze két vélemény jutott vissza 1985-ben hozzám: Kiss Attila inkább elvi jellegű állásfoglalása, valamint Mesterházy Károly részletesebb hibajegyzéke.*" 1993 februárjára készített újabb változatom célja az volt, hogy az akkor komolyan tervezettnek látszó *„leletkataszter munkatársait vállalt címszavaik írása közben az alább közreadott szövegben és képben fellelt hibák kijavítására sarkallja, mert ily módon összeállhat a leletkataszter mellékleteként megjelentetni kívánt, s mindannyiunk által elfogadott, többnyelvű (!) megnevezésekkel kísért, s a lehetséges rekonstrukciókat is bemutatható típustábla-sorozat."* (Kovács 1993.) Nem hagyhatom említés nélkül, hogy nem kevés elkészült adatgyűjtés és néhány részösszefoglalás ellenére a leletkataszter tervezett formájából nem lett semmi.

magyarhomorogi ásatáson,[14] amelynek előkészületeiben ekkor lényeges változás történt. Horváth Béla felajánlotta a Magyar Nemzeti Múzeumnak a tiszafüredi múzeum kertjében tárolt, s a lelőhelyre szállítva ott ideiglenesen felállítható/szétszedhető barakkját. Horváth Bélával a gondosan kidolgozott szállítási terv szerint 8-án (hétfőn) Tiszafüredre utaztam azzal, hogy ott várom be Pistát és a Magyar Nemzeti Múzeum asztalosát, Juhász Pált a felszerelést a Magyar Nemzeti Múzeumból szállító teherautóval. Miután az ígért teherautó reggel nem érkezett meg, csupán délután indulhattak egy másikkal, de annak a vezetőfülkéjébe csak egy ember fért, s az az asztalos kellett legyen. Magam a Magyar Nemzeti Múzeum hatalmas, gyönyörű 350 cm^3-es, négyütemű, Junak márkájú lengyel motorkerékpárján Bélával utaztam volna, de a motor javítása az ígéret ellenére nem készült el, így ő ez ügyben Tiszafüreden maradt. A teherautó a házelemek felrakása után csak este indult el az ásatási helyszínről, s a sofőr – itt már nem félve az ellenőrzéstől – engem is felvett a vezetőfülkébe Juhász mellé. Olyan lassan haladtunk, hogy a sötétség beálltával a sofőr nem vállalkozott a további vezetésre. Ezért megálltunk a Hortobágy közepén, s amennyire az árok engedte, egy kicsit félrehúzódtunk az út szélére. A teherautóról lerámoltunk mindent, amin feküdni lehetett, azután esőkabátot húzva a fejünkre a rengeteg szúnyog miatt, az útszélen aludtunk el. Másnap viszont minden nehézség nélkül érkeztünk meg irányításommal Körmösdpuszta felől a Kónyadombra.

Másnap a Magyar Nemzeti Múzeum asztalosa, Juhász Pál összevarázsolta az elvetemedett vasvázú és vaskeretes oldalfalú házikót, amelynek kisebbik szobájában tárolhattuk a felszerelést és a becsomagolt csontvázakat, a nagyobbikba pedig behúzódhattunk rossz idő esetén. András ekkor már nem volt velünk, de a Dienes–Horváth–Pónyai–Kovács négyes mellett először újból megjelent több későbbi szezon állandó résztvevője, az akkor már másodéves régészhallgató, Nagy Anikó. A munka 10 munkással rendjén haladt, de a vége izgalommal járt: a helyi tsz ugyan egy pótkocsis zetorral bevontatta a faluba a felszerelést és a Juhász által szétszedett házat, de a tsz-elnök az utolsó előtti napon lemondta a megrendelt budapesti fuvart. Nem lehetett vele egyezkedni, pedig Pista még a VB-titkárnál is reklamált. Végül csak a berettyóújfalui Teherfuvarozási Vállalattól (TEFU) sikerült telefonon másnapra teherautót szereznie. Az autó pénteken (9-én) szokás szerint nem érkezett időre, Pista ki sem tudta várni, hanem délben elutazott. Többszöri telefonos érdeklődést követően szürkületkor állt meg a teherautó a házunk előtt, és sebtében összehívott embereink segítségével felrakodva csak éjfélre értünk Budapestre. A rakományt csak másnap szedtük le a platóról a Magyar Nemzeti Múzeum udvarán.

9. kép
Pónyai Sándor, Kovács László és Juhász Pál asztalos (1966)

Egy hét elteltével Tiszaeszlárra utaztunk újra kettesben, ismét vonattal szállíttatva a felszerelést, és nyugodt munkával befejeztük az 1965-ben megkezdett leletmentést (Dienes 1967a.).

[14] 1966. augusztus 8–szeptember 9.: TUKUFA 20 000 Ft, MNM 8 000 Ft, 4-10 munkás és 1 vízhordó, 146–220. sír. Kettőnkön kívüli résztvevő Horváth Béla, Nagy Anikó másodéves régészhallgató, Pónyai Sándor technikus, Juhász Pál asztalos (Dienes 1967.).

1967-ben Pista vezetésével már minden múzeumi munkából kivettem a részem a Középkori Osztályon. Ekkor készült el a Történeti kiállítás, bevezető részében néhány honfoglalás és kora Árpád-kori tárlóval, s a rendezés közben Pista lemezjátszóján frissen szerzett erdélyi népdallemezeit, valamint a Zsuzsa hozta Orff: Carmina Buranáját hallgattuk. Kivételes feladatként Horváth Bélával felszállítottuk Győrből a kiállításra a Szent László-hermát. A jobb idő beköszöntével sorra bíztak meg leletmentésekkel, közöttük első jelentősebb ásatásom első szakaszával Nagytarcsán. Majd a képes szótár készítése, meg az egyetemi doktori dolgozatom lándzsáinak adatgyűjtése közben újból elérkezett a magyarhomorogi ásatás ideje.[15] Ismét léptünk egyet a komfort dolgában, mert a Magyar Nemzeti Múzeum udvarán az Autóközlekedési Vállalattól (AKÖV) rendelt és megrakott teherautóhoz – félnapi villanyszerelést követően – hozzákapcsolhattuk a múzeum általunk csak cirkuszkocsinak titulált, egyhelyiséges lakókocsiját. Én utaztam a teherautóval Tiszafüredre, mert korábban már eltöltöttem itt egy hetet a templom körüli temető feltárásán, tehát ismertem a Tisza holtága melletti helyszínt, ahol Horváth Bélától – aki később a Junakkal ismét részt vett a kónyadombi feltárásban – át kellett vennünk a „Tisza–II" munkálatoknál általa használt felszerelés egy részét. Ezután szokatlan módon, estére minden nehézség nélkül megérkeztünk Magyarhomorogra, Szilágyi Margit néni háza elé, s másnap ez a teherautó „cirkuszkocsinkat" még a Kónyadombra is kihúzta. A háromablakos kocsiban jól el tudtunk helyezkedni, és elfért mindenünk: volt benne egy sodronyos ágy, egy szekrény, asztal és 4 szék, sőt egy ládára állítva turista gázfőző is került, így főzni is tudtunk: Béla rakott krumplit, pörköltet, Anikó paprikás krumplit, lecsót, Pista őszi ötödéves gyakornoka, Bende Ildikó pedig a legelőn maga szedte mezei csiperkével gyakorta gombás tojást. Ebben a szezonban több hétvégén a faluban maradtunk, átsétáltunk a komádi piacra, el-eljártunk fürödni a Sebes-„Körözs-"re. Felejthetetlen élményünk maradt, amikor egy vasárnap este Pista és Pónyai „Sanyó" átkerékpározott a körösszakáli bálba, s a hazaúton Pista egy mély árokba hajtott, ahol a szemüvegét és a Picutól kapott bicskáját elvesztette. Másnap esett az eső, dolgozni nem lehetett, ezért néhány munkással hosszan végigkeresgéltük a Pista javasolta árokszakaszt, és mindkettőt megtaláltuk.

Egyébként az ásatást többször meg kellett szakítani, például egyszer azért utaztunk néhány napra vissza Budapestre, mert londoni magyar művészeti kiállítási anyagot kellett csomagolnunk. A feltárás közepe táján annyira összegyűlt a szelvényekből kidobott föld, hogy Komádiba motoroztunk egy tolólapátos zetort bérelni, de a megbeszélt napon hiába vártuk késő estig a lelőhelyen a gépet: nem jött. Másnap Komádiban kiderült, hogy a tsz-elnök utólag megtiltotta a bérbeadást, csak épp erről minket nem értesített. Ezután Pista egy napot gépszerzéssel töltött – sikertelenül. Budapesti tartózkodásunk idején (szeptember 13–17.) a debreceni kollégákat hívta segítségül, ezért 18-án Pistával Debrecenbe utaztunk, ahol Módy György tanácsát követve a Vízügyi Igazgatóságon végre sikerrel tárgyaltunk: egy Magyarhomorog környékén dolgozó gép átirányítását ígérték meg 21-ére. Kora délután indultunk busszal Homorogra, de az útközben elromlott, s csak késő este érkeztünk meg a szállásunkra, ahol Bende Ildikó várt minket, aki Gyomán keresztül érkezett. A jelzett napon egy munkásunk várta a gépet, de az nem érkezett meg, sőt egy délutáni telefonból kiderült, hogy szállítóeszköz híján nem is fog megérkezni. Újólag azt ígérték, hogy a távozásunk utáni héten végzik majd el a föld betúrását. 22-én befejeztük a terepmunkát, és a helyi tsz egyik zetorjával bevontattuk a lakókocsit a lelőhelyről. Mivel pedig a berettyóújfalui AKÖV csak 25-re ígért autót, szombaton Pistával Debrecenbe utaztunk egy Módy Györggyel és Mesterházy Károllyal folytatott korpusz megbeszélésre, majd Ártándra mentünk megtekinteni az ottani Árpád-kori falu mentési

[15] 1967. augusztus 17. – szeptember 13., 18–25.: TUKUFA 30,000 Ft., 7–10 munkás, 1 vízhordó; 221–285. sír. Kettőnkön kívüli résztvevő Horváth Béla, Bende Ildikó ötödéves gyakornok, Nagy Anikó harmadéves régészhallgató és Pónyay Sándor technikus, továbbá vendégként Dávid Katalin (Dienes 1968.).

munkálatait. Vasárnap Pista visszatért Magyarhomorogra, ahová a teherautó hétfő reggel meg is érkezett, a rakodást és a lakókocsi felcsatolását követően a cég berettyóújfalui telepén megjavították a világítást a kocsin, amelyet aztán Pista irányításával a kápolnai tsz udvarán állítottak le az ásatást kezdő Patay Pál számára. A teherautó végül késő este érkezett a Magyar Nemzeti Múzeumba, ahol még sikerült lerakodni.

Magam vasárnap Ártándról visszautaztam Debrecenbe, ahonnan Módy Györggyel és Mesterházy Károllyal korpusz előkészületi munkaként kéthetes terepbejárást végeztünk, többek között Biharkeresztes, Ártánd, Furta határában. A hétvégi hazaérkezésemet követő hétfőtől folytattam, és háromheti munkával kényszerűségből befejeztem a nagytarcsai feltárást, ugyanis a munkásaim otthagytak és elmentek krumplit szedni (Kovács 1986.). Az ásatáson részt vett Pista Magyarhomorogot is megjárt ötödéves gyakornoka, Bende Ildikó, aki két év múlva a feleségem lett. Még egy említésre méltó emlékem maradt az évből: Pista nem óhajtott részt venni a múzeum november 7-i ünnepélyén, ezért rövid terepszemlére a rakamazi ásatás színhelyére utaztunk. Ott egy olyan öregasszonynál kaptunk szállást, akinek a lánya 1945-ben a kerítéskapuban bámulta a szovjet katonák vezette foglyok keleti menetét. Bizonyára nem volt ki a létszám, mert őt is berántották a sorba, s az élete egy ukrajnai bánya fogolytáborában végződött. Pista világosított fel arról, hogy nem egyedi esetről volt szó.

1968 januárjától a Magyar Nemzeti Múzeum Középkori Osztályáról a padlástéri Adattárba helyeztek át, de egy ideig a földszinti kiállítási lépcső alatti kis szobácskában ültem együtt Patay Pálné (Klárika) rajzolóval, aki sokszor fedezte a távollétemet, amikor a Régészeti Könyvtárban vagy a még az épületben működő Széchényi Könyvtárban a befejezés előtt álló egyetemi doktori disszertációmhoz gyűjtöttem anyagot, s amelyet *summa cum laude* eredménnyel László Gyula és Banner János professzor előtt június 21-én védtem meg, majd elkészítettem belőle első – nem mellesleg Pista által lektorált – cikkemet (Kovács 1970.). Az adattári feladatom a Középkori Osztály ún. szuper revíziója volt, ami azt jelentette, hogy végig kellett nyálaznom a leltárkönyveket, és szét kellett választanom a korábbi revíziós pecsétekkel meglévőnek jelzett, illetve azok hiányában azonosíthatatlanná vált/elveszett tárgyak többnyire fényképes kartonjait, s amennyiben a tárgy megvolt, de a kartonja hiányzott, kartont kellett íratnom úgy, hogy az összegyűjtött szövegeket egy gépírónőnek diktálhattam.

10. kép
Kovács László a kerékpárra kötözött ásatási felszereléssel a nagytarcsai Falumúzeum előtt (1967)

Időközben Pistának sikerült engedélyeztetnie Fülep Ferenc főigazgatóval, hogy részt vehessek a nyári magyarhomorogi ásatáson,[16] ami majd másfél hónaposra sikeredett, s először vett részt benne Ruszkay Károly a szegedi Embertani Tanszék oldalkocsis IZS, valamint a Földrajzi

[16] 1968. szeptember 16–október 25.: TUKUFA 25 000 Ft, 4-7 munkás és 1 vízhordó, 286–316. sír. Kettőnkön kívüli résztvevő Horváth Béla, Nagy Anikó negyedéves régészhallgató és Ruszkay Károly technikus (Dienes 1969.).

Tanszék selejtezés előtt álló, ugyancsak oldalkocsis Pannónia motorkerékpárjával, mert a Horváth Béla vezette Junak vizsgáztatás előtt, szerelőnél volt. A rendelt és gyorsan megrakott AKÖV teherautó a Magyar Nemzeti Múzeum belső udvaráról indult, miután sofőrje órákat kínlódott a lakókocsi hátsó irányjelző és stoplámpáinak működtetésével, s Pista, Béla és én is vele utaztam. Először Körmösdpuszta felől minden baj nélkül kiértünk a Kónyadombra, majd a lakókocsi lekapcsolása után a falubeli szállásunkra, ahol leraktuk a maradék felszerelést. Baj azonban akadt. Egy teljes hétig jártuk az állandóan meghibásodó, s az alkatrészek után futkosó Béla és Karcsi által folyamatosan szerelgetett motorokkal a szomszéd községeket, ugyanis Magyarhomorogon nemcsak a dologidő miatt, hanem az 1961 óta fizetett 7,50 Ft-os órabér keveslése miatt, nem akadt szabad munkaerő. Végül csak úgy tudtunk munkásokat verbuválni, hogy hosszas tárgyalások után, az érintett munkások ellenkezését legyőzve, a komádi Belvízrendező Társulat 8 Ft-os órabérrel „kölcsönadott" egy körösszegapáti brigádot. Kitűnő kubikosok voltak, akik nemigen szerették a mi tízórás munkaidőnket, mert a társulatnál a kiadott napi munkát úgy déltájig mindig „lezavarták", s így volt idejük otthon dolgozni vagy a biharugrai halastó kifolyó árkánál halászgatni. Mindenesetre a munka jól haladt, pedig Pistát egy hétig nélkülöznünk kellett, mert Belgrádba utazott, s az időjárás sem kényeztetett el minket. Kényelmi szempontból több hétvégét lenn töltöttünk, s mivel mindkét motort hazarendelték, kerékpárral jártuk be a szomszéd településeket. Megnéztük a komádi vásárt, máskor pedig a lehető legközelebbről a körösszegi vár épen maradt lakótornyát.

Ebben a szezonban sikerült emlékezetesen megtréfálnunk Pistát. Október 4-én Béla korábban kivitt a lelőhelyre a Pannóniával, s útközben felszedtünk az út mellől egy töredezett szélű fémlemezt, amelybe azonnal beleláttunk egy díszítetlen, „köznépi" tarsolylemezt. A szelvényben gyorsan befejeztük a 295. sír bontását, és egy kis sárral szépen a medencéjére ragasztottuk, majd körülspakliztuk a lemezt. Pista boldogan fogadta a leletet, először csak körbefényképezte, s mielőtt még közelről megszemlélte volna, megkértük Bélával, hogy kettőnket is örökítsen meg a szenzációval együtt. Sajnos, a fényképezés közben olyan nevetésre fakadtunk, hogy Pista gyanút fogott, s nyomatékosan közölte, hogy bár belement a tréfába, egy pillanatig sem hitte a lelet valódiságát. A munka csak október negyedik hetében ért véget, ekkor már minden hajnalban fagyott, így szerdán (23-án) reggel is, amikor kerékpáron kivezettem a helyi tsz. zetorját a lelőhelyre, és bevontattuk a kocsit a házunk elé. Csütörtök este megjött a komádi tsz áruit szállító autó, legalább másfél óráig kínlódtak a világításával, és csak éjfél előtt indultak el, rakodókkal a vezetőfülkében, ezért nem utazhattunk velük. Hajnalban bezörgetett a sofőr, hogy a lakókocsi kereke megjavíthatatlan defektet kapott és pótkereket kért – ami természetesen nem létezett. Azzal fenyegetőzött, hogy csináljunk, amit akarunk a Berettyóújfaluban leállított kocsival. A kifizetett szerződésre való hivatkozással elutasítottuk az ultimátumot, s vonattal hazautaztunk. Utólag tudtuk meg, hogy végül a komádi tsz kölcsönkerekével jöttek fel Budapestre.

Az év hátralévő részében a szuper revízió mellett aspiráns felvételi vizsgára tanultam, melyet december közepén jó érzéssel le is tettem. Vezetésemet Bóna István vállalta volna.

Miközben csendesen folyt a szuper revízió, s Pistával szinte nap mint nap találkoztam, 1969 február végén megkaptam az aspiráns felvételi vizsga elutasító eredményét. Nagyon csalódott voltam, s miután Pistával és Bóna Istvánnal megbeszéltem, hogy élni fogok a fellebbezés lehetőségével, a papírt megírtam, és Fülep főigazgatónak aláírásra átadtam. Sürgetni nemigen mertem, s noha a jóindulatú Korek József főigazgató-helyettes megígérte, hogy segít, a határidő mégis úgy érkezett el, hogy az aláíratlan fellebbezésem nem mehetett ki a Magyar Nemzeti Múzeumból. Így természetesen nem vettek fel. Viszont Bende Ildikóval májusban házasságot kötöttünk. További örömömre a második félévre esedékes munkaszerződésemet ismét a Középkori Osztályra kaptam meg, s azonnal bekapcsolódhattam a történész–régész bizottság (Pista, Györffy György, Kovalovszki Júlia

11. kép
Horváth Béla és Kovács László a „köznépi” tarsolylemezzel (1968)

és mások) szervezésében megalakult „A honfoglalás és kora Árpád-kori nemzetségfői és ispáni központok régészeti kutatása” országosan kiemelt kutatási fő feladattá váló programba, pontosabban annak első, Németh Péter vezette feltárásába a szabolcsi földvárban. Úgy érkeztem az öthetes munkára, hogy Péter segítője leszek, de mivel azonnal hírt kaptunk a tímári Béke Tsz majorjában előkerült honfoglalás kori leletekről, az ottani két lelőhely feltárásába fogtam, majd a szabolcsi Petőfi utcában végeztem rövid helyszíni szemlét, s mivel ez is eredményes volt, kiderült, hogy a későbbiekben Pétertől függetlenül kell dolgoznom.

Hazatérve egy heti inspekciót és másfél hetes felkészülést követően kezdődött az éves magyarhomorogi feltárás,[17] éspedig ismét a Magyar Nemzeti Múzeumban megrakott és Tiszaörvényre menő nagy ZIL teherautóval. Augusztus 8-án, csütörtökön egyedül utaztam a sofőrrel. Egész nap zuhogott az eső, de gond nélkül kitaláltunk Horváth Béla tiszaörvényi táborába. Utána azonban elpártolt tőlünk a szerencse. A lakókocsi Garam Éva tiszafüred–majorosi avar temetőásatásának a lelőhelyénél állt, s egy sárral borított hidacskán kellett volna kivontatni a kövesútra. Erre a sofőr nem vállalkozott, ezért egy távoli majorból traktort kellett segítségül hívnom. A felcsatoláskor kiderült, hogy a kocsi egyik kereke lapos, de a traktoros nem tudta felfújatni, s ezért így vontattuk be a ZIL-lel Tiszafüredre egy gumijavítóhoz. Beállás közben a lakókocsi egy árokba csúszott, s csak egy éppen arra járó újabb traktorral sikerült kihúzatni és a műhely előtt hagyni. Közben beesteledett. Visszafelé eltévesztettük az ásatáshoz vezető földutat, s a ZIL annyira elsüllyedt, hogy hiába vágtunk a kerekei alá akácágakat. Ekkor levettem egy kerékpárt a platóról, s a változatosság kedvéért azzal mentem – aznap immár harmadszor – traktort keresni. Egy véletlen sietett segítségemre, s este 9 után végre megérkeztünk Béla ásatási táborába. Reggelre a gumi elkészült, de a világítás – szokás szerint – egyáltalán nem működött, viszont a sofőr rövid kínlódás után mégis elindult. Forduláskor a ZIL-nél jóval magasabb lakókocsi teteje potyogó cserepek kíséretében lesodorta a piaci mérlegház ereszét, de ettől kezdve – ugyan index és féklámpa nélkül – sikeresen értünk át Debrecenen és Berettyóújfalun. A körmösdi kövesútról letérve nem nagy meglepetésként ismét elakadtunk, de megint jött arrafelé egy traktor. Aztán a Kónyadomb környékén kiszálltam a fülkéből, és a mocsaras-zsombékos legelőn gyalogfelderítéssel irányítottam ki az autót. Lekapcsolva a lakókocsit, a hatalmas ZIL már könnyedén visszatért Körmösdpusztára, s onnan betonúton érkeztünk meg délután Szilágyi néni háza elé. Kettesben pakoltuk le a felszerelést, aztán a sofőr elhajtott. Másnap Komádiba kerékpározva sikerült megszereznem a szokásos belvízrendezői brigádot. Harmadnap a Kónyadombon álló lakókocsiban tettem rendet. Végül a feltárás csak 4-én (csütörtökön) kezdődött meg egy háromtagú, és másnaptól még egy négytagú brigád

[17] 1969. augusztus 28–október 15.: TUKUFA ? Ft (csak munkabérre mintegy 20 000 Ft), 3-7 munkás és 1 vízhordó, 317–369. sír. Kettőnkön kívüli résztvevő volt Nagy Anikó múzeumi gyakornok és Ruszkay Károly technikus (Dienes 1970.).

közreműködésével és S. Nagy Anikó részvételével, majd 8–12. között az ő vezetésével. Ekkor már Ruszkay Károly is velünk volt. 15-én ismét magam vettem át a vezetést, és együtt dolgoztunk 20-ig. Pista végül 22-én délután érkezett, de ismét csak egy-két napot tudott maradni, majd a következő hét közepén tért vissza. A befejezés előtt éppen velünk volt, amikor Békéscsabáról hazafelé tartva október 9-én Németh Péter meglátogatott minket, s a kedvéért Szabóékhoz vacsorára és táncos mulatságra lettünk hivatalosak.

Bár még maradt ásatási pénz, a brigádokat szerződés szerint el kellett engednünk, ezért a hét végére terveztük a hazautat, mert a helyi tsz brigádvezetője csak azt tudta megígérni, hogy legkésőbb szombat reggelre bevontatja a lakókocsit a házunk elé, s mi berakodjuk az ottani felszerelésünket. A berettyóújfalui AKÖV képviselőjével megegyeztünk, hogy – ha megcsináltatjuk a világítást – még szombaton kiküldenek egy autót, és a telephelyükre húzatják a kocsit, majd pedig hétfőn vontatják fel a Magyar Nemzeti Múzeumba. Természetesen semmi sem így történt. A kocsi még szombat reggel sem érkezett meg, egész nap ebben az ügyben szaladgáltunk a faluban, meg ki a lelőhelyre, mert a tsz-ben nem lehetett vezetőt találni. Végül egy megkent traktoros szombat estére leállította a kocsit a házunk elé. Hétfőn Pista busszal Berettyóújfaluba utazott, és megegyezett a csütörtöki szállításban. Visszaérkezése után kényelmesen beraktuk a felszerelést, majd átadtuk a kocsit a tsz-nek a világítás megjavítására, s végül 15-én (szerdán) délután Körösszakálról vonattal utaztunk Budapestre.

12. kép
Dienes István a tanítványokkal:
Nagy Anikóval és Kovács Lászlóval (1969)

Az év végéig leginkább a budapesti lándzsával kapcsolatos cikkemen dolgoztam. Visszatekintve még két esemény érdemel említést. Egyrészt a Tudományos Minősítő Bizottság (TMB) közölte, hogy az 1968. évi vizsgával ismételten elfogadja az újabb aspiráns felvételi jelentkezésemet, Fülep pedig december 18-án a tudomásomra hozta, hogy amennyiben nem nyerek felvételt, 1970. szeptembertől nem újítja meg a munkaszerződésemet.

Amint később kiderült, 1970 az életemben jelentős fordulatot hozott, noha baljóslatúan kezdődött. Január elején Korek József helyettes főigazgató és a gazdasági vezető egyhangúlag közölte, hogy státuszt kaptam, de két napra rá Fülep kijelentette, hogy ő ugyan nem fog kinevezni. Márciusban megjött a Tudományos Minősítő Bizottság értesítése, hogy ismét nem vettek fel aspiránsnak, de az ügyintéző Simon Péterné maga ajánlotta a fellebbezést. Ezt ezúttal Fülep sem ellenezte, Korek József, Bóna István és Mócsy András pedig a támogatásáról biztosított. Mivel Horváth Bélával kettesben szállítottuk vidékről a Magyar Nemzeti Múzeumba a „Lengyel–magyar barátság 1000 éve” c. krakkói kiállításhoz szükséges tárgyakat, a múzeum szinte szép búcsút rendezett számomra: április 4-én pénzjutalmat, valamint a kiállításrendező kollégák társaságában egy ötnapos krakkói kiutazást kaptam. Aztán a véletlen úgy hozta, hogy még egy hét sem telt el a hazaérkezésem után, amikor megérkezett a Magyar Tudományos Akadémia elnökének a fellebbezésemet adminisztratív hibára

hivatkozó elutasító levele. Persze ezzel az élet nem állt meg. Feleségemmel, Ildikóval egy orosz nyelvtanfolyam elvégzését követően sikeres középfokú nyelvvizsgát tettünk. Temesvári Ferenc barátsággá mélyült támogatásával elkészítettem a Magyar Nemzeti Múzeum Fegyvertárának csillagos buzogányairól írott cikkemet (Kovács 1971.). 300 óra építőipari „társadalmi munka" ledolgozását követően, Ildi munkahelyének elvi támogatásával befizethettünk egy önálló lakásra.

Felkészültem a múzeumi alkalmaztatásom végére: mivel az egyetem előtt – 1960. augusztus 26. és 1961. augusztus 31. között – egy évet a Könyvtárellátó Vállalatnál raktári segédmunkásként dolgoztam, ellátogattam az Állami Könyvterjesztő Vállalat személyzeti osztályára, ahol mint bölcsészdoktorrá avanzsált volt munkatársat kedvesen fogadtak, s felajánlották, hogy antikvár boltvezetői tanfolyamra küldenek. Így már – bár Fülep egy értekezleten június 29-én megismételte, hogy augusztus 31-vel megszünteti a szerződésemet – kissé megnyugodva indultam az egyhetes múzeumi kiállítási ügyelettel megszakított szabolcsi ásatásra, ahol befejeztem a tímári és folytattam a szabolcs–Petőfi utcai feltárást. Az inspekció idején hívatott a főigazgató, s váratlanul december 31-ig haladékot adott, így részt vehettem az elkövetkező magyarhomorogi ásatáson is,[18] amelyet soha nem látott gondossággal készítettük elő. Talán ezért is alakult kabarészerűen az indulás. September 3–4-én Pistával a Magyar Nemzeti Múzeum személygépkocsiján(!) Komádiba utaztunk, s megegyeztünk a Belvízrendező Társulattal az „ásatási" brigád kölcsönzéséről. Berettyóújfaluban aludtunk, aztán visszatértünk Körösszakálba, ahol sikerült egy budapesti útra teherautót rendelnünk. Végül hazafelé Horváth Bélával is megbeszéltük a tiszaörvényi lakókocsi átadását. A következő héten csütörtökön (szeptember 10-én) rendben megérkezett a körösszakáli teherautó, amelyet gyorsan megpakoltunk, de mivel – kérésünk ellenére – a vezetőfülkéje csak kétszemélyes volt, egészen Tiszafüredig csak a két ülés közötti motorháztetőn ülhettem. Horváth Béla táborában a sofőr kicserélte a lakókocsi egyik leeresztett kerekét a saját pótkerekével, aztán kihúzta a kocsit a templomdombra, majd hozzáfogott a világítás szereléséhez, s mint sejteni lehetett, eredménytelenül. Béla is besegített, majd egy autószerelő is, aki éppen a holtágban pecázott, de semmire sem mentek, ezért a felszerelést átraktuk a kocsiba, azt a sofőr bevontatta Tiszafüredre egy autójavítóhoz, visszacserélte a kerekét, és hazament Körösszakálba azzal, hogy bármikor újra hívhatjuk. A füredi fürdőszállóban vettünk ki egy szobát, s este zárás után, meg reggel nyitás előtt – egyetlen vendégként – csak mi fürödtünk: úsztunk a hideg és főttünk a kénes meleg vízben. Péntek reggel a postáról telefonáltunk: lemondtuk a komádi Belvízrendezőnél a munkakezdést, azután várakoztunk. A kocsi kereke és világítása végül csak estére készült el, de a postáról még sikerült szombat délelőttre újra megrendelnünk a körösszakáli teherautót. Szakálból viszont szombaton a postán mégis üzenetet hagytak, hogy a kocsi csak vasárnap jöhet. Az üzenetet a városban járó Béla véletlenül tudta meg. Végül bármilyen hihetetlen, vasárnap délelőtt tényleg megérkezett a körösszakáli teherautó, s most mindketten a megrakott lakókocsiban zötykölődtünk Körmösdpusztáig. Ott előreültem, s könnyen megtaláltuk az ásatást a pusztában, ugyanis a magyarhomorogi tsz – a kifizetés ellenére – nem temette be a múlt évben kidobott földet, s így az messziről látszott. Már délután a Kónyadombon állt az előszobás/konyhás (négyágyas) nagy lakókocsi, amely lehetővé tette a helyszínen lakást. Ilyen „luxus" itt korábban nem volt. Miután a teherautó elment, Pistával késő estig rendeztük a felszerelést, hogy éjszaka már aludni tudjunk, s mire leszállt az est, a kimerült akkumulátor miatt csak a zseblámpáinkkal világíthattunk. Először vett részt az ásatáson Bánó Attila rajzoló, akit a szabolcsi ásatáson ismertem meg, továbbá Patay Pál, aki csak hétfőn érkezett, viszont Pista távollétében két napig vezette az ásatást. Hármunk 29-i végleges távozását követően kizárólag a rézkori temetkezések feltárásával október 3-ig 3 munkással

[18] 1970. szeptember 10–október 3.: TUKUFA 16 000 Ft, 3-4 munkás (10 Ft-os órabérrel), 370–390. sír. Kettőnkön kívüli résztvevő volt Patay Pál, valamint Bánó Attila rajzoló. A naplóban Dienes István megjegyezte, hogy a csekély összeget a korpusz támogatásból kellett kiegészítenie (Dienes 1971.).

ő vette át a feltárást. Mivel az általa írt ásatási naplóban semmiféle célzást nem tett a lakókocsi és a felszerelés Budapestre szállítására, feltételezhető, hogy – a megszokottól eltérően – ekkor minden a legnagyobb rendben történt.

Egyébként a „kinnlakás" miatt az életmódunk megváltozott: a munka végeztével hárman gyakran bekerékpároztunk a faluba (Patay Pali bácsi erre nem vállalkozott), megettük a napközis ebédet, azután alkalmanként Szabóéknál töltöttünk néhány órát a tanítóleányok társaságában, borozgatással és tánccal. A hold vagy csak a kerékpárlámpák fényével szépen hazatértünk. Hogy ez az éjszakai kerékpározás nem is a távolság, hanem az út és ösvény megtalálása és a tájékozódás szempontjából mekkora teljesítmény volt, azt az a humoros eset tanúsította, amikor egy este mi hívtuk meg, de hiába vártuk a tanítói kart. Másnap kiderült, hogy a sötétben és hideg szélben a helybéli igazgatóhelyettes vezetésével eltévedtek a határban. Az is előfordult, hogy Attila egyedül kerekezett be a faluba, s hozta ki az ebédünket. Később a rendszeres kihordását szerveztük meg. Igazán komfortosan éltünk egy dolgot leszámítva, mely leginkább Pistát zavarta. A vasvázas lakókocsi kettős borítása közé ugyanis hamarosan beköltöztek a mezei egerek. Lábacskáik zaja meg a cincogásuk vált az altatónkká. Megrágták, amit találtak: Pali bácsi kenyerét, Attila radírját, s a csontvázas papírcsomagjainkat. Egyszer Pista a dzsekije belső zsebéből rázott ki egyet. Attól kezdve hangosan rikoltozva, magától a lehető legtávolabb tartva rázta ki minden reggel a ruháit.

13. kép
Dienes István, Kovács László és Bánó Attila (1971)

Eközben persze zavartalanul folyt a munka. Aztán Pista egyszer levelet kapott Picutól, amelyben rám vonatkozólag az állt, hogy a hét végén (szeptember 19-én) feltétlenül hívjam fel Budapesten Patek Erzsébetet (1918–1995). Addig faggattam Pistát, amíg el nem mondta, hogy ő, valamint a rendkívül jóindulatú Bónis Éva (1919–1998) – aki nemcsak múzeumi kollégám volt, hanem az 1968. évi aspiráns felvételik egyik vizsgáztatója is – a tudtom nélkül beszélt vele, és beajánlottak a Magyar Tudományos Akadémia Régészeti Intézetébe. Mint kiderült, az Intézet a régészeti topográfiához kapott egy státuszt, amelyet a kiszemelt Németh Péter nem fogadott el, viszont az év végéig be kellett tölteni, hogy el ne vesszen. Patek kedvesen és támogatólag biztatott, viszont a döntés természetesen az intézet igazgatójától függött. A találkozó napját akkor még nem tudtuk megbeszélni.

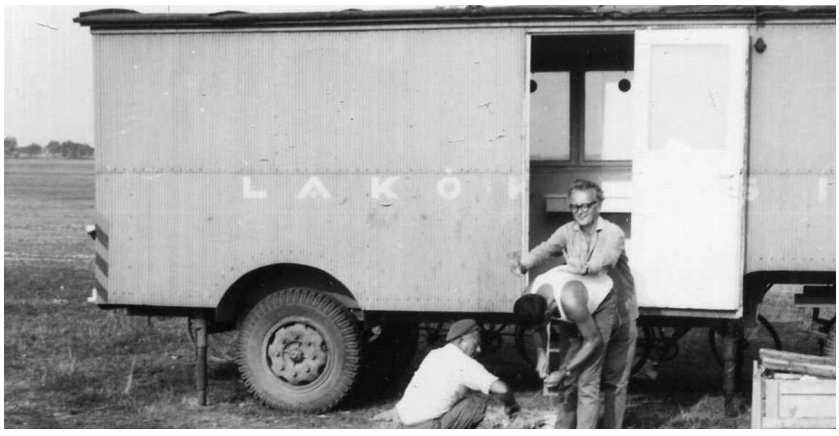
A hétfői visszautam igen fáradságosra sikeredett, mert a vésztő–körösnagyharsányi kisvonat annyit késett, hogy a komádi állomási busz nem várta be, s egy teherautót stoppolva jutottam csak el Komádi keleti végéig. Más lehetőség nem lévén, gyalog átsétáltam Homorogra, s a falun keresztül – nem pedig a Mogyoróson át kerülve – részben toronyiránt mentem ki a lelőhelyre.

Az intézet igazgatójával, Gerevich Lászlóval (1911–1997) való várva várt találkozásomra végül a homorogi ásatás után, s Kovalovszki Júlia dobozi feltárásán való részvétel vége, valamint a Cs. Sós Ágnessel (1925–1993) közösen végzett zalakomári munkakezdés közötti napon, október 13-án került sor, s a beszélgetésről úgy távoztam, hogy november 1-jétől meg is kaptam a kinevezést.

Még aznap kihallgatást kértem Füleptől, aki a meghökkenését követően maradásra biztatott, kifejtvén, hogy ámbár szabad státusza nincsen, 1971 nyarán Méri István nyugalomba vonulásakor ki fog nevezni. Természetesen egy szavát sem hihettem,[19] s nehezen titkolható örömmel mondtam neki az eddigiekért „köszönetet". Pistától és a középkori osztálybeli kedves kollégáimtól azonban nagyon is fájó szívvel búcsúztam, s évekbe tellett, amíg megszoktam új helyemet.

Így tehát elkerültem Pista közvetlen környezetéből, s a Régészeti Intézettől kapott feladatoknak igyekeztem megfelelni. Ebbe 1971-ben már sűrű terepi program is belefért, így az Esztergom környéki terepbejárás, a zalakomári, gyula–törökzugi, szabolcs–Petőfi utcai és pilisszentkereszti ásatás is, amelyet közvetlenül követően, az ezúttal 3 hetes magyarhomorogi ásatás utolsó hetén Pista és Attila társaságában én is jelen lehettem.[20] A szállítási nehézségek ezúttal is jelentkeztek. A Komádi Vízgazdálkodási Társulat megrendelt teherautója szeptember 7-én (kedden) rendben megérkezett a Magyar Nemzeti Múzeumba, s a felrakodás után – csak egy kísérőhelye lévén – az immár magyar nemzeti múzeumbeli alkalmazott Pálóczi-Horváth Andrással Tiszafüredre ment, de az elmúlt évben használt nagy lakókocsinak nemcsak a világításával volt baj, hanem a vontatórúdját is át kellett kovácsoltatni. Mindezzel nagy sokára végeztek, és csak késő este érkeztek Komádiba, ahol leállították a kocsit, s csak a személyes felszerelést szállították át Magyarhomorogra. Pista vonattal utazott, Komádiban megegyezett a Társulat egyik brigádjának átadásáról, majd Magyarhomorogon az elmúlt évi kényelmetlenségeken okulva a faluban keresett szállást, éspedig új helyen, az Ady Endre utcában, ugyanis Szilágyi Margit néni eladta a megszokott lakhelyünkül szolgáló házát, és Budapestre költözött a fiához. Másnap a társulati autó kivontatta a lakókocsit a lelőhelyre, s a munka az 1970-ben leásott MNM feliratú betoncövekek keresésével kezdődött, amelyeknek csak a fele került elő. Csütörtökön megérkezett Busi György geodéta, aki a terület szintvonalas térképét készítette el, s mivel sírbontás még nem volt, Pista és András neki segített szombaton is, mert az a munkások számára szerződés szerinti szabad szombat volt. András a lászlófalvi ásatásának előkészítésére szombaton hazautazott. Pista Busival dolgozott tovább, aki csak szombat–vasárnap fejezte be a munkát.

Szeptember 20-án (hétfőn) Attilával hármasban érkeztünk Komádiba, s onnan busszal jutottunk el Magyarhomorogra. Ebben az évben már nem volt motorkerékpárunk, ezért biciklivel jártunk ki a Kónyadombra. Viszont ottlétem idején az időjárás igen kegyesnek mutatkozott: hideg volt ugyan, de eső nem. Gyakorlatilag ezen a héten végeztük el a kiásott szelvényben a feltáró munkát, s a végén a 401. sír kibontásával az ásatást befejeztük.

14. kép
Barabás Lajos ásatási munkás, Dienes István és Kovács László (1971)

[19] Ezt nagyon is jól tettem, nemcsak az életem későbbi alakulása miatt, hanem sokkal inkább azért, mert 1971 januárjával kinevezte kedves évfolyam- és munkatársamat, Lovag Zsuzsát, valamint meglepetésemre Pálóczi-Horváth Andrást is. Státusz tehát akadt!

[20] 1971. szeptember 7–24.: TUKUFA 20 000 Ft, 4 munkás (16 Ft órabér), 391–401. sír. Kettőnkön kívüli résztvevő volt Pálóczi-Horváth András, Bánó Attila rajzoló és Busi György geodéta. Érdekes, hogy Attila jelenlétéről a rövid ásatási jelentésben s a naplóban sincs említés (Dienes 1972.).

Pénteken a lakókocsit is sikerült bevontatnunk, majd a faluból az összes felszereléssel áthúzattuk Komádiba, ahonnét ugyancsak a Társulat vállalta a budapesti fuvart. Mi hárman még aznap este Berettyóújfaluig busszal, onnan pedig vonattal hazautaztunk.

15. kép
Búcsúsör: Barabás Lajos, Kovács László, Dienes István, Bánó Attila (1971)

Nem vettünk a szokásosnál érzékenyebb búcsút a kedvessé vált magyarhomorogi ismerőseinktől. Akkor még nem sejthettük, hogy csaknem másfél évtizedig nem fogunk találkozni velük, pontosabban a közülük egyedül helyben maradt Szabóékkal. Az igazsághoz azonban az is hozzátartozik, hogy Pista még 1972-re is megkaphatta volna a szokásos ásatási pénzt, s az akkor már ismét munkatársává lett Andrással vállalkoztunk volna a feltárás teljes előkészítésének lebonyolítására, de Pista 1973. január 1-jétől kinevezést nyert a nyíregyházi megyei múzeumigazgatói posztra, s így a munka folytatásának már nem érezte szükségét.

Többé nem dolgoztam tehát Pista „keze alatt", de barátságát mindvégig megőriztem, s régész pályafutásomat az együtt eltöltött szűk évtized igen előnyösen befolyásolta. Felsorolásszerűen említem csupán az általa is kidolgozott munkaterv szerint 1969–74 között a 391 síros XI–XII. századi temetőrészlet feltárásáig jutott szabolcs–Petőfi utcai ásatást (Kovács 1994.), s ennek kapcsán a két tímári leletmentést (Kovács 1988.) és a nagyhalászi helyszínelést (Kovács 1989.). A magyarhomorogi ásatás hozadéka volt, hogy amikor Patay Pál Tiszalúc–Sarkadpusztán hozzáfogott a rézkori Hunyadi-halmi kultúra településének ásatásához, az ott előkerült XI. századi temetkezések „eltakarítására" – éppen a magyarhomorogi tapasztalatai alapján – engem kért fel. Közös munkánk 1976–84. között egy 252 síros teljesen feltárt XI. századi temetőt eredményezett.[21] Az sem volt véletlen, hogy a magyarhomorogi feltárás befejezetlenségének súlyát érezve, s immár Pista írásbeli engedélyének birtokában, éppen a színhelyet ismerő, a terepen kiválóan boldoguló „Pali bácsival" igyekeztem 1985. április 16-án szemrevételezni a terepet, amely alaposan megváltozott, ugyanis 1982–1983 között a Kónyadombtól északra létrehozták a Sebes-Körös körmösdpusztai („Beleczi") vész-víztározóját,[22] amelynek délkeleti gátja a lelőhely közvetlen közelében futott, s az ásatás színhelyét csak azért sikerült teljes biztonsággal felismernünk, mert az előzetes kifizetés ellenére a Komádi Vízgazdálkodási Társulat sohasem temette be az 1971. évi egyetlen szelvényt. Ezért lehetett nagyjából „visszaállni" a korábbi szelvényrendszerbe, éspedig úgy, hogy a beomlott szélű szelvénygödör mind a négy oldalvonalánál 1-1 m-rel szélesebb szelvényt nyitottam, és megfelelő mélységben sikerült felismernem a hajdani szelvény két sarkát és a szelvény szélét. Ily módon 1985–1988 között 540 sírig eljutva sikerült teljesen feltárnom ezt az alapvető jelentőségű X/XI–XII. századi magyar köznépi temetőt, amelynek 145 érmés temetkezésében 199 magyar denár látott napvilágot olyan szerencsés horizontálstratigráfiai elhelyezkedésben, hogy szinte sugallta

[21] Előzetes jelentés: Kovács 1986a. A feldolgozás kézirata befejezés előtt.

[22] Törjék Károlynak, a Tiszántúli Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóság műszaki igazgatóhelyettesének szíves felvilágosítását ezúton is köszönöm!

a temető használatának időbeli folyamatát (Kovács 1997. 368–370., Kovács 2006., Kovács 2007.).

Pista ekkor más mással foglalkozott, nem érdekelte különösebben a magyarhomorogi ásatás sorsa, de annyit mégis megtett, hogy az 1988. augusztus 31-i végleges befejezés előtti héten (25-én) délután meglátogatott minket.[23] Pedig ő, a honfoglalás korának kiváló régésze, aki nagy szorgalommal és kitartással, s az őt emiatt megillető némi szerencsével is sok éven át szinte egyedül leletmentette a korszak megbolygatott temetőit, korán felismerte a kutatási arculatától jelentősen eltérő magyarhomorogi temető feltárásának jelentőségét. *„Sokan kérdezik tőlem, még barátaim is* – írta 1969-ben –*, hogy miért ássuk oly kitartóan, évről évre fáradságos munkával e lakott településektől távoli, komisz agyagos talajba mélyedt homorogi temetőt, ahonnan – tudván tudjuk – nem remélhetünk látványos emlékeket. Nos... a régészetnek csak egyik célja a szemet gyönyörködtető, művészi értékű tárgyak felszínre hozása; ennél sokkal fontosabb számára az olyan lényeges történeti kérdéseknek a tisztázása, amelyek nélkül sohasem érthető meg, hogy a magyarság hogyan vert oly gyorsan gyökeret e földön."* (Dienes 1969a. 615.)

A teljes feltárás mindenben igazolta Dienes István előrelátását. Ez a rendkívüli magyar köznépi temető a maga nemében a Kárpát-medence egyik legfontosabb lelőhelyének bizonyult! Ő azonban már nem volt képes kellő elszántsággal feltárni és feldolgozni a teljes anyagot, amint azt a rá fájdalommal emlékező barát, Bóna István megértő kritikával megfogalmazta: *„Ma már világos, hogy élete nagy változásában, ha úgy tetszik: törésében a*[z]*... utolsó ásatás is döntő szerepet játszott. Magyarhomorogon – a kezdetben Árpád fia Tarhos íjászai nyugvóhelyének remélt temetőben – neki már az 1971 előtti években rá kellett döbbennie, amire e sorok írója* [azaz Bóna István] *egy Magyarhomoroggal azonos méretű köznépi temető* [Rácalmás–Göböljárás] *ásatásain 1976–1995 között ugyanolyan »törvényszerűen« rájött arra, hogy a magyar honfoglalás kor régészeti kutatása menthetetlenül egyoldalúvá vált a XIX. század nemesi szemlélete következtében: csak a szablyáslovas harcosokat és cifra öltözetű asszonyaikat tartotta igazi magyarnak, csak az ő kis temetőik társadalmát, viseletét, életmódját, »néprajzát« kutatta, s még azt is hallatlanul egyoldalúan, »szabályszerűnek« néhány szabolcsi temetőtípust vélve. Mint a honfoglalás és kora Árpád-kori temetőkorpuszok szerkesztője döbbenten ismerte meg a Kiss Attilától 1963–1967 között feltárt 1130 síros majsi köznépi temetőt, amelynek igazi jelentőségét mélyebben átlátta, mint ásatója és közzétevője. Nyilvánvalóvá vált számára, hogy honfoglalás korral foglalkozó archeológiánkat újra kell kezdeni, mondhatni az alapokról. Az is nyilvánvaló volt azonban, hogy erre egyelőre nem vagy alig lesznek vállalkozók, hiszen a világ legunalmasabb ásatásait kellene tervszerűen és országos méretben elvégezni ahhoz, hogy új alapokat lehessen lerakni. Ő erre nem érzett erőt és elhivatottságot, nem kívánt szembekerülni a Pulszky–Hampel–Fettich–László nevekkel fémjelzett »klasszikus« honfoglaló magyar régészettel, mivel ennek tudományos csúcsára éppen saját maga jutott fel; nem akart szembefordulni sem mesterével, sem önmagával."* (Bóna 1995/96. 16., Bóna 1996. 276.)

A feltárást befejeztem, s ezzel mintegy teljessé tettem Pista erőfeszítéseinek eredményeit, de a közlés még hátra van. Remélem, kapok rá a sorstól elégséges időt...

Visszatérve a ’70-es évekre. Az intézeti elfoglaltságaim, ásatásaim, főként pedig a régészeti topográfia terepmunkái és a gyulai múzeumbeli megírása, továbbá a moszkvai levelező aspirantúrám ügyei alaposan eltávolítottak a Magyar Nemzeti Múzeumtól, de ha módom volt rá, mindig szívesen meglátogattam Pistát, hogy a hazai vagy a szovjetföldi tapasztalataimról beszámoljak. Szakmai

[23] *„A politikai élet mozgásba lendülése, az egypártrendszer gyors hanyatlása még egyszer – utoljára és rövid időre – visszaadja hitét a régészetben is. 1988 tavaszán Szegeden nagysikerű előadást tartott a tiszavasvári honfoglalás kori szablyáról, nyáron váratlanul meglátogatta 17 évvel azelőtt félbehagyott ásatását, a Kovács Lászlótól folytatott munkálatok befejező szakaszát Magyarhomorogon..."* (Bóna 1995/96. 12., Bóna 1996. 269.)

16. kép
A magyarhomorogi temető összesítő térképe az érmés sírok sírszámaival. A körök egy-egy érmét jeleznek, beírva Huszár 1979. típusszáma vagy a kibocsátó uralkodó kezdőbetűje.

tevékenységem ugyanakkor bizonyos mértékig az övétől eltérő irányt vett. Későbbi – főként érmetani – cikkeim lektora inkább Bóna István lett. Egy további ügyben azonban mégis az ő munkásságának folytatója lehettem, s ez a honfoglalás és kora Árpád-kori korpusz volt. 1966-ban ő lett „a corpus-munkaközösség irányítója és a többszöri módosítás (főleg csökkentés) után is már 1970-ben megjelentetni szándékozott I. kötet szerkesztője". Maximalizmusán – az igen sok elvégzett munka ellenére – elakadt a Beregtől Biharig terjedő területet magába foglaló első, majd a Hajdú-Bihar megyei második kötet. Kiss Attiláé egyedül az érdem, hogy a nagy nekirugaszkodás 1983-ra legalább egy, előre ugyan nem tervezett kötetet mégis eredményezett (Kiss 1983., vö. Bóna 1995–96. 19.; Bóna 1996. 281.). Egyébként Pista már visszatért Nyíregyházáról, amikor Fülep főigazgató Mesterházy

Károlyra ruházta át a korpuszmunkálatok irányítását,[24] amely később a Középkori Osztály vezetője, majd Fülep 1986. május 8-i halálát követően utódja, s a korszaknak amúgy is szakértője, Fodor István kezébe került. Szerteágazó tevékenysége mellett a sorozat szervező munkájára neki nem nagyon maradt ideje, ezért a millennium közeledtére tekintettel az MTA Régészeti Bizottságának elnöke, Szabó Miklós akadémikus 1994. március 29-i keltezésű levelében Révész Lászlót[25] és engem kért fel társszerkesztőnek.[26] Révész nemcsak szerkesztőként, hanem szerzőként is nagyon eredményesnek bizonyult, hiszen időközben öt korpuszkötet látott napvilágot (Révész 1996., Kiss 2000., Nepper 2002., Istvánovits 2003., Révész 2008.), több pedig különféle előkészületi fázisban létezik.

17. kép
Részlet a magyarhomorogi temetőből (1966)

Meg kell emlékeznem arról az ünnepségsorozatról, amelynek kezdete 1980. március 14-én az ELTE BTK tanácstermében volt, ahol *„ünnepélyes külsőségek között* [ültük meg] *László Gyulának (Kőhalom, 1910. március 14. – Nagyvárad, 1998. június 17.), a magyar régészet Atyamesterének 70. születésnapját.*"[27] Az erre az alkalomra neki ajánlott ünnepi kiadvány azonban csupán 1981 végén(?) látott napvilágot, így ennek az átadására csak 1982. március 12-én került sor az MNM Középkori Osztályán 20 szerző jelenlétében.[28] A megírt, gondolatgazdag ünnepi beszédet – az egyébként a kötetben nem szerző, de László legjobb tanítványának tekintett – Pista mondotta (Dienes 1982., Dienes 1982a.). Ettől kezdve évenként összegyűltünk László születésnapjának környékén, s 1989. április 12-én én mondtam a – sajnos írásban nem rögzített – köszöntést. Ilyen alkalommal utoljára 1995. április 11-én még találkozhattunk…

[24] *„Dr. Mesterházy Károly kartársnak, tudományos főmunkatárs, helyben. Értesítem Önt, hogy Dr. Dienes Istvánt a mai napon felmentettem a »Honfoglaláskori corpusz« szervezési munkája alól. A mai nappal megbízom Önt a »Honfoglaláskori corpusz« szervezési és vezetési munkáival. Egyben felkérem, hogy 1977. augusztus 31-ig dolgozza ki – együttműködve Dr. Fodor István tudományos titkárral – a »Honfoglaláskori corpusz«-szal kapcsolatos ezévi terveket, illetve a távlati koncepciókat. Ehhez a munkához vegye fel a kapcsolatot az érdekelt vidéki kollégákkal. Előkészítő munkájáról 1977. augusztus 31-ig jelentést kérek. Budapest, 1977. július 29. Dr. Fülep Ferenc főigazgató"* A dokumentum átadását és közlésre engedélyezését Mesterházy Károly szívességének köszönhetem.

[25] Aki 1994. július 1-jétől „hivatali és szakmai utódja, tanítványa" (Bóna 1995–1996.) lett.

[26] Révész László a Herman Ottó Múzeum igazgatóhelyettese volt ekkor, én pedig az MTA Régészeti Intézete igazgatóhelyettese. *„Az MTA Régészeti Bizottsága felülvizsgálta a korpuszok és sorozatok állását s megállapította, hogy a Honfoglalás kori Korpusz munkálatai – különös tekintettel a közelgő 1100. évfordulóval kapcsolatos tudományos és erkölcsi kötelességünkre – nem kielégítő ütemben folynak. A munka gyorsítása érdekében felkérem Önt, a Honfoglalás kori Korpusz sorozatszerkesztőjének. Egyúttal kérem, hogy Kovács László társszerkesztővel együtt a vállalkozással kapcsolatos elképzeléseit dolgozza ki és tárja a Bizottság elé."*

[27] *„Titkon abban bizakodtunk* – folytatta Dienes István –, *hogy már ez alkalommal átnyújthatjuk az Acta Archaeologica László Gyulának ajánlott 1980. évi összevont kötetét..., ugyanis ebben a vaskos tomuszban tanítványainak egy csoportja szépséges népvándorlás, honfoglalás és középkori leleteket adott közre, hogy ezzel is méltóképp tisztelegjen egykori professzorának. Nem kerülhetett ekkor a kezébe az Archaeologiai Értesítőnek az a száma sem...* [Dienes 1980.]*, amely szűkszavúan számot ad László Gyula eddigi életművéről. A szakmai folyóiratok megjelenését nem sikerült a nevezetes dátumhoz időzíteni, ezek az 1980. évfolyamú kötetek jó másfél éves késéssel, csupán néhány hónapja hagyták el a nyomdát."* (Dienes 1982. 37.)

[28] Iulio László septuagenario amici collegae discipuli DDD. *ActaArchHung* 32. 1980., illetve *ArchÉrt* 107. 1980/2.

Kapcsolatunk tehát a gyakoriból, majd mindennapiból alkalmivá alakult, s általában mozgékonyabb lévén, gyakran én találtam meg az alkalmat a személyes találkozásra. Rendszeresen folytattuk publikációink cseréjét. Utolsó – ezúttal postai – jelentkezésére 1995. október 6-án került sor egy levélben,[29] s ennél szebben, érzelmesebben nem is zárhatom hozzá fűződő emlékeimet: *„Kedves Lacikám! Szerdán bent jártam a múzeumban, így időben elért a meghívód. Szívből gratulálok (ezen a régi szegedi éveimhez kötődő levélpapíron – mostanában került a kezembe, hogy rendezkedem!) az újabb sikereidhez. Remélem, nem veszed zokon, hogy nem veszek részt a »szenttéavatásodon«, nem azért történik így, mert a BM-től (még Barna szalon alakjában is!) ódzkodom, hanem mert október 8-án elhúzok délre, Itáliába, mint egy vándormadár; így a kérdéses időpontban nem tudom felkeresni Kuncze Gábor palotáját. Nagyon örülök, hogy legalább Te révbe jutottál, teljesen tisztán, rászolgálván mindarra, amit – néha kacskaringós utakon – elértél. Örülök a sikereidnek, hiszen félig-meddig mellettem nőttél fel ifjú korodban, sok kedves emlék fűz Hozzád. Áldjon az Isten! A régi szeretettel köszönt családoddal együtt Dienes Pista.*" A nevezett esemény október 11-én a „a történelemtudomány doktora" fokozat védése volt. Miután nem tudtam a múzeumi kollégái társaságában Assisi környékén tett utazáson elhatalmasodott betegségéről, utólag bánhatom, hogy nem siettem megköszönni kedves jókívánságait, mert 29-ét követően ezt már többé nem tehettem meg.

Az egyik megemlékezést én írtam róla (Kovács 2000.), de ez a szöveg természetesen inkább mások számára készült, magam úgysem feledhetem el soha őt...

Utolsó „együttműködésünk" már a halála után történt. A mindkettőnk által igen tisztelt Györffy György (1917–2001) ma is nélkülözhetetlen forráskiadványának 1975. évi második kiadásához a maga készítette történelmi bibliográfiát Dienes István régészeti kiegészítéseivel bővítette, majd Györffy felkérésére az immár posztumusz harmadik kiadáshoz én írtam meg a további pótlást (vö. Györffy 1975. 307–314., Györffy 2002. 310–339.).

Irodalom

Bóna 1995/96.
Bóna István: Dienes István (1929–1995). *NyJAMÉ* 37–38. 1995–1996. 11–33.
Bóna 1996.
Bóna István: Dienes István, a honfoglalás kor régésze (1929–1995). In: Tanulmányok, közlemények a honfoglalás emlékére 896–1196. Szerk. Németh Péter. *SzSzBSzle* 31: 2. 1996. május. 267–286.
Dienes 1962.
Dienes István: Magyarhomorog. *RégFüz* I: 15. 1962. 61.
Dienes 1963.
Dienes István: Magyarhomorog–Kónyadomb. *RégFüz* I: 16. 1963. 57–58.
Dienes 1964.
Dienes István: Magyarhomorog–Kónyadomb. *RégFüz* I: 17. 1964. 63.
Dienes 1964a.
Dienes István: Rakamaz–Túróczi parti homokbánya. *RégFüz* I: 17. 1964. 64.
Dienes 1965.
Dienes István: Magyarhomorog–Kónyadomb. *RégFüz* I: 18. 1965. nr. 90. 51.

[29] A feladó: Dienes István obsitos légvédelmi tüzér, a címzés: Dr. Kovács László Úrnak, Az MTA Régészeti Intézete Igazgatóhelyettesének, Kedves Barátomnak. A levelet Pista a Szegedi Móra Ferenc Múzeum régi levélpapírján írta.

Dienes 1965a.
Dienes István: Rakamaz–Túróczi parti homokbánya. *RégFüz* I: 18. 1965. nr. 94. 52–53.
Dienes 1965b.
Dienes István: Karancsalja–Lapostető. *RégFüz* I: 18. 1965. 50.
Dienes 1966.
Dienes István: Magyarhomorog–Kónyadomb. *RégFüz* I: 19. 1966. nr. 90. 66.
Dienes 1966a.
Dienes István: Tiszaeszlár–Dióskert. *RégFüz* I: 19. 1966. nr. 66. 46.
Dienes 1967.
Dienes István: Magyarhomorog–Kónyadomb. *RégFüz* I: 20. 1967. nr. 94. 66–67.
Dienes 1967a.
Dienes István: Tiszaeszlár–Dióskert. *RégFüz* I: 20. 1967. nr. 100. 69.
Dienes 1968.
Dienes István: Magyarhomorog–Kónyadomb. *RégFüz* I: 21. 1968. nr. 92. 68.
Dienes 1969.
Dienes István: Magyarhomorog–Kónyadomb. *RégFüz* I: 22. 1969. nr. 95. 62–63.
Dienes 1969a.
Dienes István: Árpád fia Tarhos íjászainak nyomában. *Élet és Tudomány* 24: 13. 1969. március 28. 610–615.
Dienes 1970.
Dienes István: Magyarhomorog-Kónyadomb. RégFüz I: 23. 1970. nr. 120. 67–68.
Dienes 1971.
Dienes István: Magyarhomorog–Kónyadomb. *RégFüz* I: 24. 1971. nr. 100. 68–69.
Dienes 1972.
Dienes István: Magyarhomorog–Kónyadomb. *RégFüz* I: 25. 1972. nr. 129. 60–61.
Dienes 1980.
Dienes István: László Gyula hetven esztendős. *ArchÉrt* 107 (1980) 228–229.
Dienes 1982.
Dienes István: László Gyula gergelyező véndiákjai. *Tiszatáj* 36: 5. 1982. május. 37–40.
Dienes 1982a.
Dienes István: László Gyula gergelyező véndiákjai. Szolnok 1982.
Györffy 1975.
A magyarok elődeiről és a honfoglalásról. Kortársak és krónikások híradásai. Sajtó alá rendezte Györffy György. NK–T, Budapest 1975. (Történelmi bibliográfia. Összeállította Györffy György, kiegészítette Dienes István: 307–314.)
Györffy 2002.
A magyarok elődeiről és a honfoglalásról. Kortársak és krónikások híradásai. Összeállította Györffy György. MMT–F. Budapest 2002. (Történelmi bibliográfia. Összeállította Györffy György, kiegészítette Dienes István, az 1975–1999 közötti irodalmat összeállította Kovács László: 302–339.)
Huszár 1979.
Lajos Huszár: Münzkatalog Ungarn von 1000 bis heute. Corvina, Budapest 1979.
Istvánovits 2003.
Istvánovits Eszter: A Rétköz honfoglalás és Árpád-kori emlékanyaga. [Das landnahme- und arpadenzeitliche Nachlassmaterial des Rétköz.] MHKS 4. Nyíregyháza 2003.

Kiss 1983.
Kiss Attila: Baranya megye X–XI. századi sírleletei. [Die Grabfunde aus dem 10.–11. Jahrhundert im Komitat Baranya.] Szerk. Dienes István. MHÁTL 1. Budapest 1983.
Kiss 2000.
Kiss Gábor: Vas megye 10–12. századi sír- és kincsleletei. [Archäologische und historische Angaben zur Geschichte des Komitats Vas im 10.–12. Jahrhundert.] MHKS 2. Szombathely 2000.
Kovács 1970.
Kovács László: A honfoglaló magyarok lándzsái és lándzsástemetkezésük. [Die Lanzen der landnehmenden Ungarn und ihre Lanzenbestattung.] *Alba Regia* 11. 1970. 81–108.
Kovács 1971.
Kovács László: A Magyar Nemzeti Múzeum Fegyvertárának XI–XIV. századi csillag alakú buzogányai. [Les massues étoilées des XIe–XIVe siècles conservées au Musée National Hongrois.] *FA* 22. 1971. 165–181.
Kovács 1980.
László Kovács: Der Säbel von Benepuszta (Ladánybene, Komitat Bács-Kiskun, Kreis Kecskemét). *ActaArchHung* 32. 1980. 309–316.
Kovács 1985.
Kovács László: Kora Árpád-kori temetőrészlet Dabas (Gyón)–Paphegyen. [Früharpadenzeitlicher Gräberfeldteil in Dabas (Gyón)–Paphegy.] *StudCom* 17. 1985. 369–386.
Kovács 1986.
Kovács László: Honfoglalás kori sírok Nagytarcsán II: A homokbányai temetőrészlet. [Landnahmezeitliche Gräber in Nagytarcsa II: Gräberfeldabschnitt in der Sandgrube.] *CommArchHung* 1986. 93–121.
Kovács 1986a.
Kovács László: A tiszalúc–sarkadpusztai (Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 11. századi magyar temető. Előzetes jelentés. [Der ungarische Friedhof von Tiszalúc–Sarkadpuszta (Kom. Borsod-Abaúj-Zemplén) aus dem 11. Jh. Vorbericht.] *ArchÉrt* 111. 1986. 218–223.
Kovács 1988.
Kovács László: A tímári (Szabolcs-Szatmár m.) honfoglalás kori temetőmaradványok. [Landnahmezeitliche Gräberfeldreste von Tímár, Kom. Szabolcs-Szatmár.] *CommArchHung* 1988. 125–158.
Kovács 1989.
Kovács László: A nagyhalász–zomborhegyi 10. századi magyar temetőrészlet. [Ungarischer Friedhofsteil von Nagyhalász–Zomborhegy aus dem 10. Jahrhundert.] *CommArchHung* 1989. 167–176.
Kovács 1993.
Kovács László: Képes szótár vázlata a Kárpát-medence magyar honfoglalás és kora Árpád-kori sírleleteinek leletkataszteréhez. Kézirat gyanánt. Budapest 1993. február 14.
Kovács 1994.
László Kovács: Das früharpadenzeitliche Gräberfeld von Szabolcs. VAH 1994.
Kovács 1997.
László Kovács: István Dienes' grösste Ausgrabung in Magyarhomorog–Kónyadomb. *ActaArchHung* 49. 1997. 363–384.
Kovács 2000.
Kovács László: Dienes István (1929–1995). *ArchÉrt* 123–124. 1996–1997. (2000) 182–183.

Kovács 2006.

Kovács László: A magyarhomorog–kónyadombi X–XII. századi magyar köznépi temető érméiről. [Coins from the Hungarian common cemetery of Magyarhomorog–Kónyadomb from the tenth-twelfth century.] In: Testis temporum, vita memoriae. Ünnepi tanulmányok Pálóczi Horváth András 65. születésnapjára. A kötetet gondozta: F. Romhányi Beatrix. *StudCarol* 7: 3–4. 2006. 215–248.

Kovács 2007.

László Kovács: Über die Münzen des Gräberfeldes des ungarischen Gemeinvolkes aus dem 10.–12. Jahrhundert von Magyarhomorog–Kónyadomb. *ActaArchHung* 58. 2007. 187–212.

Nepper 2002.

M. Nepper Ibolya: Hajdú-Bihar megye 10–11. századi sírleletei. [Grabfunde von Komitat Hajdú-Bihar aus den 10.-11. Jahrhundert.] I–II. MHKS 3. Budapest–Debrecen 2002.

Pálóczi-Horváth 1966.

Pálóczi-Horváth András: Szabadkígyós,Tangazdaság homokbányája. *RégFüz* I: 19. 1966. 46.

Patay 1975.

Patay Pál: A magyarhomorogi rézkori temető. [Das kupferzeitliche Gräberfeld von Magyarhomorog.] *DMÉ* 1975. (1977) 173–254.

Révész 1996.

Révész László: A karosi honfoglalás kori temetők. Régészeti adatok a Felső-Tisza-vidék X. századi történetéhez. [Die Gräberfelder von Karos aus der Landnahmezeit. Archäologische Angaben zur Geschichte des oberen Theißgebietes im 10. Jahrhundert.] MHKS 1. Miskolc 1996.

Révész 2008.

Révész László: Heves megye 10–11. századi temetői. [Die Gräberfelder des Komitates Heves im 10.–11. Jahrhundert.] MHKS 5. Budapest 2008.

Kovács László

Magyar Tudományos Akadémia
Régészeti Intézet
Budapest
e-mail: kovacs@archeo.mta.hu

A lélekhittől Árpád fejedelem sírjáig*

Makkay János

Nagyjából akkor, amikor Dienes István született, egy hírneves tudós írt egy könyvet: *A honfoglaló magyarság kialakulása* a címe (Németh 1930.). 56 évvel később azt írták a szerzőről, Németh Gyuláról, hogy *„ha visszatérhetne az elysiumi mezőkről, akkor biztosan tiltakozna az ellen, hogy könyvét korszakalkotónak tartsuk."* (Vásáry 1986a.) Dienes Istvánnak talán nem adatott meg, hogy korszakalkotó könyveket írjon(?), de alighanem ő is ott sétálgat az elüszioni mezőkön.[1] Amelyek igazában azok számára vannak fenntartva, akiket szeretnek az istenek. Mint a vén Próteusz mondotta volt Meneláosznak:

néked meg nem végzeted az, te nemes Meneláosz,
lónevelő Argosz mezején hogy leld a halálod,
ámde az istenek Élüszion mezejére, s a földnek
végire küldenek el, hol a szőkehajú Rhadamanthüsz
úr, s hol a legkönnyebb lét várja a földilakókat:
hó nem esik, viharok sose dúlnak, nincs soha zápor,
éleshangú Zephír szele fú csak folyton e tájon, ...

(Odüsszeia 4.561–567.)[2]

Fogadjuk hát el, hogy hajdani kedves barátunk lobogó szőke hajával ezeken az elüszioni mezőkön sétálgat, és onnan figyeli, hogyan is bánnak – bánunk – örökével, a magyar őstörténeti és Árpádi kutatásokkal. És ismét idézve az előbbi munkából, elképzelhetőek vagyunk-e Dienes István nélkül. Hiszen nemcsak elüszioni mezők vannak, hanem fehér vagy sárga aszphodelosz-rétek is, ahol a királynék gyertyái között a holtak nagyokat lépdelve tovamennek a ritka odalátogatók elől, és immáron örökre elégedetlenek a sorssal:

---

* Ez az írás bővített szövege annak az előadásnak, amely 2009. december 1-én a Jósa András Múzeum által a Dienes István születésének 80. évfordulóján rendezett emlékülésen – egyben a Múzeum alapításának emléknapján – hangzott el.

[1] Az *elüszioni mezők* görög fogalma valószínűleg abban az óegyiptomi hitben gyökerezett, hogy Egyiptomban azt vélték, a halott visszatér a *Sekhet Ialu*-ba, a nyugati part mocsarainak nádasaiban megtalálni vélt ősi mezőkre. Mégpedig azok a halottak, akik az [utolsó] ítéletben *boldog halottak*nak bizonyultak, és ezzel *maakheru*-k lettek, az ógörögben egyiptomiból kölcsönzött szóval *μάκαρ* 'boldog, szerencsés' (például *Odüsszeia* 5.186.). Az átvétel feltehetően Kréta közvetítésével történt, ahol a határozott – például koporsós – temetési szokások csak a Késő Mínoszi II. korban jelentek meg (MacGillivray 2000. 126.).

[2] A Homérosz-idézetek Devecseri Gábor fordításai.

Csak ne dicsérd a halált nékem soha, fényes Odüsszeusz,
– mondja Akhilleusz árnya –
Napszámban szivesebben túrnám másnak a földjét,
egy nyomorultét is, kire nem szállt gazdag örökség,
mint hogy az összes erőtlen holt fejedelme maradjak

(Odüsszeia 11.488–490.)

Erőtlenek fejedelme vagy a legkönnyebb lét várományosa: ez bizony már a beteljesedett és örökké tartó végzet. Abban azonban biztos vagyok, hogy kedves barátom még most is, és ott is Szent Gellért püspököt követi, aki az egyházi szolgálatra mindig nagy gondot fordított. „*Nyári időben az Úr házába jéggel telt edényeket rakatott, s ezekben az Úr vérének átváltoztatásához palackokat őriztek a legjobb borral, amit csak találni lehetett. Mert azt mondta: 'Amit hittel fogadunk belül, érezzük azt kellemesnek kívül*.'"[3] Lévén szabolcsi születésű, Pista bizonyára azt a fanyar, savanyú bort – *vinum asperum* – kedveli ott továbbra is, amelyet Szent István király ajánlott fiának, Imre hercegnek az Intelmekben: „*Itt az idő, hogy többé ne puha kásával étessenek, ... hanem itassanak meg olykor fanyar* [savanyú] *borral*."[4] Az értelmet figyelmessé tevő borral! Akár arról a nyíri vinkóról is szó lehet, amelyet már Árpád legényei is kortyolgathattak (*Anonymus* cap. 22., 29.), és amelyet Jósa András és Herman Ottó annak idején a Csaronda-ér mellett egy juhásznál iszogatott: jóféle „*luhi vízzel"* vegyített nyíri vinkó (Jósa 1906. 43.).[5]

Hogy pontosabban tudjuk, miről is van szó a nyíri vinkó esetében, folyamodjunk Vörösmarty Mihályhoz. Aki először 1845 májusában Deák Ferenc társaságában indult el Zsibóra, a beteg Wesselényi Miklós meglátogatására, és útközben néhány napot időztek Nyírtéten Bónis Sámuel (1810–1879) házában.[6] Bónis bizonyítani akarta vendégeinek, hogy a Nyírségben nemcsak „rabvallató" vinkó terem, és vendégeinek kétféle bort kínált: tolcsvait (ahol szőlői voltak) és egy kancsó nyíri homokit. Vörösmarty megkóstolta az utóbbit, és kijelentette: „*Víznek zavaros, bornak gyönge."* (Katona 1999. 370.) Most aztán törhetjük a fejünket, hogy mikor Árpád fejedelem vitézei (Ond, Ketel és Turzol) pogány szokás szerint lovat vágtak, és nagy áldomást csaptak (*more paganismo occiso equo pinguissimo magnum aldamas fecerunt*) Tarcal későbbi hegyén, vittek-e magukkal maradék tarcali bort a soron következő nyíri lakomára és áldomásra, egy *magnum convivium*-ra valahol Tas közelében.

Azt viszont nem hiszem, hogy amikor Szent István király a hozzá látogató Szent Günthert nagyböjtben frissen illatozó sült pávával vendégelte meg (Szegfű 1982. 1076. – további irodalommal), valami savanyú bort kortyolgattak volna hozzá.

Térjünk azonban vissza Dienes Istvánhoz, az árnyakhoz és az aszphodelosz rétekhez! Nemcsak közönséges halandók holt lelkei sétálgatnak azokon, hanem magának a nagy Akhilleusznak és pajtásának, Patroklosznak a pszükhéje is (*Odüsszeia* 11.539.). Ők ugyan nem Zeusz és az összes olümposzi isten kedvencei, hanem csak Athénáé és Héráé, de alighanem mégis a másik mezőségen – az elüszionin – lenne a helyük. Az Alvilágba kivételes lényként élve lelátogató Odüsszeusz sok hérosszal találkozik, kik már rég szálltak a sírba. A nevezetes halottidéző áldozat (*Odüsszeia* 10.516–537., 11.23–50.) bemutatása után Odüsszeusz jóhegyű kardjával hessegeti el a gödörbe

[3] Szent Gellért püspök Kis Legendájában: Árpád-kori legendák 1983. 69.; SRH II. 474. Szent Gellért püspök Nagy Legendájában: SRH II.486.

[4] SRH II.620. „*Iam tempus adest, in quo tibi non semper pultium mollitie, ... sed interdum asperitas tribuenda vini est."* (Árpád-kori legendák 1983. 55. Szentek 1999.48.)

[5] Azt nem sikerült kinyomoznom, mi volt ez a *luhi víz.*

[6] Kossuth Lajos Bónis Sámuelre bízta a Szent Korona menekítését.

eregetett vértől az oda sereglő erőtelen elhunytakat, akár megízlelték már a vért, akár nem – hiszen mindaddig nem beszélhet a halottak lelkével, amíg nem szólt Teiresziásszal (*Odüsszeia* 11.88–89.). Egyetlen kivétel van, Elpénór, aki Kirké italából a kelleténél többet fogyasztott, és bormámorában a varázslónő házának tetejére feküdt le:

Elpénór társamnak jött el először a lelke:
Mert hisz a szélesutú földön még el se temettük:
Kirké háza ölében a testét megsiratatlan
s eltemetetlen hagytuk, mert az utunk sietős volt.

(*Odüsszeia* 11.51–65.)

Ugyanis Elpénór még nincs eltemetve: „*meg ne feledkezz, hogy siratatlanul és temetetlenül ne maradjak.”* (*Odüsszeia* 11.71–72.) Fontos szempont, hogy Odüsszeusz mindaddig nem beszélhet a halottak lelkével, amíg nem szólt Teiresziásszal (*Odüsszeia* 11.88–89.).

Úgy tűnik föl, hogy a szabályos eltemetés nélkül Elpénór árnyéklelke nem lehet az árnyak honának befogadott lakója. Magyarázat lehet ez tehát esetleg arra is, hogy miért lehetett mindenkor oly erős a ragaszkodás az elesettek (egész testét képviselő) fejének visszaszerzésére, hazaszállítására és megfelelő eltemetésére („*hogy siratatlanul és temetetlenül ne maradjak” – Odüsszeia* 11.72.). Elpénór aggodalmait egyébként Akhilleusznak a Patroklosz temetése előtti előkészületei magyarázzák meg, amikor a Hektór üldözésében kifáradt Péleidészt a tengerparton megmarkolta az álom. Álmában

a szerencsétlen Patroklosz lelke közelgett,
éppenolyan volt, mint mikor élt, két szép szeme, hangja
és nagy termete is; testét ugyanoly ruha födte;
és odaállt a fejéhez, s hozzá íly szavakat szólt:
„Alszol, s már énrám gondolni felejtesz, Akhilleusz?
Éltemben sose tettél így, csak most, hogy elestem.
Hantolj el mielőbb, jussak Hádész kapuján túl.
Árnyai így a kiszenvedteknek, előznek a lelkek,
s nem hagyják, hogy túl a folyón közibük keveredjem;
nagykapujú Hádész körül így vaktába bolyongok.”

(*Íliász* 23.69–74.)

Akhilleusz mindent megígér:

„Mondd, édes szeretett fő, mért jöttél ide hozzám
mindezeket megmondani sorra? Hisz én az egészet
teljesítem buzgón és véghezviszem azt, amit óhajtsz.
Ámde kerülj közelebb: hadd tudjunk, bár kis időre,
egymást átkarolóan jóllakni a bús zokogással.”
Szólt, s kedves kezeit vágyón nyújtotta feléje,
s meg nem fogta: a lélek a föld mélyébe sziszegve
füstként szállt tova és ámulva ijedt föl Akhilleusz,
összeütötte a két tenyerét, panaszos szavakat szólt:
„Ó jaj, hát csakugyan van Hádész háza ölében

lélek is, árnykép is, hanem élete csöpp sem az árnynak:
mert a szegény Patroklosz lelke került közelembe
és itt állt az egész éjjel nyöszörögve, jajongva;
mindent elrendelt: s csoda! mint maga, éppenolyan volt."

(*Íliász* 23.94–107.)

Ezekből a sorokból világos immár, hogy az eltemetetlen holtak örökre felismerhetőnek megmaradó árnyéklelke mindaddig nem kerülhet be Hádész házába, a többi árnyéklélek örök társaságába, amíg az immáron életlélek nélküli test ott fenn temetetlen. Az idegenben meghaltnak (legalább a testét képviselő) fejét pedig feltehetően azért kell általában (de nem mindig) hazaszállítani, mert a kikötött rítusok szerinti eltemetés elsősorban otthon biztosítható (beleértve a rítusok közé a közösség saját temetőjét, a család sírhelyét is stb.).

Megengedik e sorok azt a feltételezést is, amelyet magam is vallok: az ilyen lélekképzetek nagyon korán, valamikor a paleolitikumban alakultak ki, amikor például vadászatokon szerencsétlenül járt társakról az életben maradottak álmot láttak. Tudták ugyan róluk, hogy meghaltak, de álmukban mégis megjelent az árnyuk (árnyékképük), mintha élnének. Közismert volt, hogy életüket vesztették, miközben nem csak elszállt belőlük a lélek[zet], hanem testük is visszavonhatatlanul elenyészett. Például ragadozók falták fel őket, erdőtűzben felismerhetetlenné égtek, elsodorta őket a folyó vagy a tengeri örvény, és így tovább. Az álomban mégis olyan árnyképként jelentek meg, amelyek a felébredéssel eltűntek ugyan, de az emlékezet továbbra is fel tudta idézni emlékképüket (hiszen 'éppen olyanok' voltak), és a társaknak beszélni is lehetett róluk. Sőt, maguk az árnyékképek is képesek voltak az álomban beszélni. Amit akkor mondtak, kapcsolatba lehetett hozni hamarosan bekövetkező rendkívüli eseményekkel. Így nemcsak a halál után továbbélő lélek hite alakulgatott ki, hanem a visszajáró halott képzete is, és az álomba merüléses jóslás, az álomban elnyert isteni sugallat (*divinatio*, tehát jósálmok = prophetic dreams, valamint *mediatio* és *oraculum*). A visszajáró halott képzete inkább rosszindulatú valamiként, ami ellen védekezni kellett, akár már a halált követően (például mindjárt az eltemetéskor zsugorítással vagy a végtagok összekötözésével).

Az ilyesféle lélek- és istenképzetek között sajátos helyet foglalnak el az olyan héroszok, akik születésük és/vagy hősi tetteik okán az istenek (alacsony rangú) sorába kerülnek:

Aztán Héraklész erejét láttam meg, azaz csak
képmását: hiszen ő maga él örök isteneink közt,
ott lakomázik, ...

(*Odüsszeia* 11.601–603.)

A Tróját elfoglaló héroszok közül senkinek sem jutott osztályrészül ilyen kivételes – héraklészi – sors. Ugyanis egyikük sem hatalmas férfiisten gyermeke, és nem mindegyikük valamelyik olümposzi isten kegyeltje! (Poszeidón például kimondottan üldözi Odüsszeuszt!) Közülük a hatalmas Aiász figyel fel először a lelátogató Odüsszeuszra, és e szavakkal fordul hozzá:

Isteni sarj, Láertiadész, leleményes Odüsszeusz,
jaj, te szegény, mit nem fogsz még kieszelni nagyobbat?
Hogy mertél Hádészhoz jönni, ahol csak a holtak
vannak, s nincs tudatuk, s a halandók árnyai pusztán?[7]

(*Odüsszeia* 11.601–602., 475–476.)

Azok, akik valóban ismerik Dienes István írásait, már pontosan tudják, miért kerültek ide ezek a sorok. Magyarázzuk azonban meg magával Homérosszal is!

Odüsszeusz a varázsló és egyben varázslatos istennő, Kirké tanácsára látogat el az alvilágba. Odüsszeusz ugyanis egy este lefekvés előtt ezekkel a szavakkal fordult Kirkéhez:

Kirké, váltsd be a szót és add meg, amit megígértél,
hogy hazaküldesz: mert már sürget az útra a lelkem;

(*Odüsszeia* 10.483–484.)

Nyomban válaszolt rája az isteni úrnő:

Isteni sarj, Láertiadész, leleményes Odüsszeusz,
kedvetek ellen már ne maradjatok itt palotámban.
Csakhogy előbb egy más utat is kell járnotok: el kell
Hádész házához, s riadalmas Perszephonéhoz
mennetek innen, a thébai vak jós Teiresziásznak
lelkét kérdenetek: tudatát ő őrzi egészben:
eszmélést egyedül neki nyújtott Perszephoneia
holta után is; puszta szökellő árny csak a többi.

(*Odüsszeia* 10.488–495.)

Elindulnak hát Odüsszeusz és maradék emberei az Alvilág felé, ahová egyedül csak Odüsszeusz juthat majd be Teiresziászhoz, aki meg tudja mondani neki a hazatérő útnak a hosszát, és azt is, hogyan ér majd Ithakába a halas vízen által, a megharagított (sőt bosszúálló) Poszeidón isten számukra veszélyes borszínű tengerén.

Ahhoz, hogy a holtak lelkével találkozni tudjon, és beszélhessen is velük, Odüsszeusznak áldozatot kell az Alvilág határán bemutatnia: ásson kardjával egy gödröt, öntsön halotti áldozatként tejjel kevert mézet, majd édes boritalt a mélyére, rája vizet, arra fehér daralisztet. Végül magának Teiresziásznak egy éjfekete kost és egy nőstényt öljenek le, és megnyúzva égessék el a testet, de vérüket csorgassák a gödörbe (*Odüsszeia* 10.516–530., 11.23–47.). Először maga Teiresziász jön hozzád a vérre – folytatódik Kirké tanácsa –, ővele szólhatsz először, majd sorra a többi árnnyal.

Ott ült hát a gödör mellett Odüsszeusz, kardjával a vérre vigyázva:

...
Elhúnyt édesanyámnak is eljött ekkor a lelke,
Antikleia, leánya a nagyszivü Autolükosznak;
ő még élt, mikor én szent Trója felé kihajóztam.
Hát mikor itt láttam, szívemben szánva zokogtam;

[7] Héraklész különváltan tovább létező alvilági képmása (árnyéklelke) egy fokkal tovább bonyolítja a képmáslélek kérdését, de ennek a megvitatása most nem lehet a feladatom. Lásd azonban ennek az írásnak a befejező mondatait!

s még így sem hagytam, bármennyire fájt is a szívem,
jönni a vérhez, amíg nem szóltam Teiresziásszal.

(*Odüsszeia* 11.84–89.)

Végül közelebb jön már a thébai jós, Teiresziász is, szép aranyos bottal, megízleli a sötét vért és mond néki igaz szót. Odüsszeusz elfogadja – és mint kiderül, meg is fogadja – a tanácsot, de marad még egy kérdése hozzá:

Most pedig áruld el nekem azt és szólj egyenes szót:
elhúnyt édesanyám lelkét látom szemeimmel;
ott ül a vér közelében némán, és a fiához
nem tud szólni, hiába van itt, meglátni se tudja;
mondd meg, uram, hogy anyám hogyan ismerhetne föl engem.

Teiresziász tüstént adta a választ:

Elhúnyt holtakból ha akárkit a vér közelébe
engedsz, az majd megszólal s mond néked igaz szót;
és ha a vért már megvonod, akkor visszairamlik.

vártam, meg sem rezzentem, s odajött az anyám és
itta az éjszinü vért. Rámismert nyomban utána,
és zokogó hangon hozzám szárnyas szavakat szólt:
»Drága fiam, hogyan érkeztél e ködülte homályba,
hisz még élsz. S meglátni nehéz élőknek e tájat.«

(*Odüsszeia* 11.140–156.)

Családi beszélgetés után anyjáról-apjáról, felesége hogylétéről, fiának fejlődéséről, Odüsszeusz szívében fontolgatva akarta:

elhúnyt édesanyám lelkét a karommal ölelni.
Háromszor nekiindultam, vágyódva erősen,
háromszor surrant ki kezemből, mintha csak árnyék
s álom volna. Szivemben az éles fájdalom erre
méginkább megnőtt, s szóltam szárnyas szavaimmal.
»Édesanyám, mért nem várs rám, ki ölelni akarlak,
hogy Hádész házában is egymás karja öleljen
s még örömünkre betelhessünk a fagyos zokogással;
Vagy csak egy árnykép ez, mit a fenkölt Perszephoneia
küld hozzám, hogy még keserűbben nyögve zokogjak?«
Szóltam; s édesanyám ezt mondta azonnal, az úrnő:
»Ó, jaj, drága fiam, legbúsabb-sorsu a földön,
nem csal meg téged Zeusz gyermeke, Perszephoneia,
csakhogy a földi halandók sorsa haláluk után ez:
mert az inak nem tartják össze a húst meg a csontot,
mindezeket megemészti a tűz, lobogó erejével,

rögtön, amint a fehér csontok közül életük elszáll,
s lelkük, akárcsak az álomkép, röpül erre meg arra.«[8]

(*Odüsszeia* 11.205–223.)

Rövid kitérő a 'nyugaton található' kimmer Ókeánoszhoz és az Alvilág bejáratához

Odüsszeusz alvilág-járásának 'menetrendje' jól ismert: Kirké boszorkányságaitól Hermész tanácsaival és éjszínű varázsgyökereinek segítségével menekülnek meg a társak. Bőséges lakomák és együttlétek után Odüsszeusz megelégeli a kerek egy évig tartó időzést, és így szól a varázslónőhöz:

Kirké, váltsd be a szót és add meg, amit megigértél,
hogy hazaküldesz: mert már sürget az útra a lelkem;
s társaimé is, akik kedves szívemet zokogással
sorvasztják mindig, valahányszor távol időzöl.

Kirké belenyugszik az olümposziak döntésébe (amelyet az arany-vesszős Hermész hoz hírül: *Odüsszeia* 10.277–307.), de közli a hőssel, hogy mielőtt hazaérnek egy más utat is kell járniuk: el kell menniük Hádész házához, s riadalmas Perszephonéhoz

mennetek innen, a thébai vak jós Teiresziásznak
lelkét kérdenetek: tudatát ő őrzi egészben:
eszmélést egyedül neki nyújtott Perszephoneia
holta után is; puszta szökellő árny csak a többi.

Odüsszeusz megrémülve kérdezi Kirkét:

Mondd Kirké, ki vezethet el engem ez úttalan úton?
Hádészhoz soha senki nem ért még barna hajóval.

Nyomban jött az isteni úrnő útmutatása:

Isteni sarj, Láertiadész, leleményes Odüsszeusz,
gondolnod sem kell rá, hogy ki vezesse hajódat;
állíts árbocot és kifeszítve a hószinü vásznat,
ülj, s a hajódat az északi szél majd elviszi szépen.
Hogyha pedig már Ókeanosz széléhez elértek,
Perszephoné ligetére találsz alacsony halom alján,
hol sudaras nyárfák s meddő füzek magasodnak;
futtasd partra hajód mélyforgós Ókeanoszban,
és te magad Hádész nyirkos palotája felé menj.
Ott Akherónba Püriphlegethón ömlik bele és a
Kókűtosz, mely a Sztüx folyamából ágazik arrébb,
és az a két zúgózaju víz szirtnél szakad egybe;

[8] Ezekből a sorokból lehetne olyan következtetést is levonni, hogy az árnyéklélek-képzet csak a halottégetés szokásának megjelenésével együtt kialakult képzet volt, amely *az elégetett test* alakját őrizte meg. A magam részéről ezt a feltevést nem tartom valószínűnek.

innen eredj csak előre, te hős, ahogy intelek, ássál
gödröt, légyen a hossza s a szélessége könyöknyi,
áldozatul tölts körbe italt valamennyi halottnak,
tejjel mézet előbb, azután édes boritalt is,
harmadszorra vizet, s fölibé a fehér daralisztet.

(*Odüsszeia* 10.504–520.)

Ez a kérdés és részlet mindennél jobban mutatja, hogy milyen erős régészeti vetületei lehetnek a lélekkultuszoknak, alvilághiteknek és alvilág-járásoknak. Lefkasz és Korfu között, a Jón tenger partjától nem messze folyt és folyik nagyjából északról délre az *Akherón*, a *Kókütosz* (mai neve Mavrosz) és a *Püriphlegetón* (Vouvosz), és viszik vizeiket a hajdani Akherúszia tóba (amelynek partjain ma is sudaras nyárfák és meddő füzek nőnek). Theszprótia eleai-epíruszi földje ez, ahová már Kr. e. 2000 közül megérkeztek az első görög törzsek, és 1550 táján megépültek az első mükénéi telepek is. Az ókorban a tó fölös vizét kis folyó vezette az akkor még közeli (manapság jórészt feltöltődött) Ammoudia-öbölbe, amelynek északi fokán volt hajdan *Khemierion* kikötője. Erről írt annak idején Thuküdidész, amikor beszámolt a korfuiak és a korünthosziak között 433-ban lezajlott tengeri csatáról (*Thuküdidész* I.46.3–4.).[9]

Odüsszeusz és emberei Alvilág-kereső útjukon erre a nyugati vidékre érkeznek meg egy naplementekor:

És a sötétkékorru hajó mögül íme kisérő
jó szelet is küldött az utunkra, vitorladagasztót,
széphaju Kirké, félelmes, zengőszavu isten.
Elrendeztük egészen a bárkánk fölszerelését,
s ültünk: szél meg a kormányos vitték csak a bárkát.
Rajta egész napon át feszesen duzzadt a vitorla.
S már a nap is lebukott, árnyékba borultak az utcák,
ekkor elért a hajónk is a mélyvizü Ókeanoszhoz.
Ott van a kimmeriosz nép városa, lakhelye, ködbe
és felhőbe takartan; a nap rájuk soha nem néz,
és sohasem fénylik sugarával az égi magasból,
sem mikor útnakered, föllépve a csillagos égre,
sem mikor aztán újra a föld fele fordul az égről;
vészteli éj feszül egyre e gyarló földilakókra.
Ott futtattuk a partra hajónkat; ...

(*Odüsszeia* 11.6–20.)

Az Odüsszeia utolsó énekében a legyilkolt kérők lelkei

Ókeanosz sodránál, Leukasz szirtje tövében
mentek el ők, meg a nap kapuján át, és hol az álmok
népe tanyázik: az aszphodelosz-réthez hamar értek,
mert ott laknak a lelkek, az emberek árnyai együtt.

(*Odüsszeia* 24.11–14., Kerényi 1988. 67.)

[9] A részletekre Dakaris 1993. 1–8.

Itt volt ugyanis az Alvilág egyik bejárata. Vergilius-Aeneasnak a Sibyllához intézett szavaival:

Hisz – mint mondják – itt, a setét Acherón mocsarának
Földre törése körül van a Holtak Urához az ajtó;
Nyisd meg e szent kaput és oktass ki a mélybe leszállnom.

(Vergilius: Aeneis VI.107–109.)[10]

Az Ókeanosz partján – tehát messze napnyugaton az Akherón mocsaránál – lett volna a kimmeriosz nép városa és lakhelye: *Κιμμερίων άνδρων δημός τε πόλις τε*? Annak az Ókeanosznak a partján, amely nemcsak a görögök lakta földek legnyugatibb részétől nyugatra feküdt, hanem sokak szerint a lakott földek legeslegszélén, tehát messze-messze nyugaton, a Heszperidák kertjénél?

Minden, a kimmerekre vonatkozó ismeretünknek ellentmondana ez, hiszen nem csak a görög, hanem az asszír forrásokból is pontosan tudjuk, hogy a kimmerek nem a távoli nyugatról, hanem északról, a sztyeppék felől – a Kaukázuson át – fenyegették támadásaikkal a Közel-Keletet már Kr. e. 680 tájától kezdve (Kuhrt 2007. 22., 27., 36. – további irodalommal).[11]

Az ellentmondás megoldása már az ókorban megszületett. Mint azt *Martialis* megállapította, ennek a (ma is) *Chemierion* nevű helynek a pontos olvasata nem *kimmer*, hanem a latin *Chimerinus*, a görögben *Khemierion*. Hivatkozott egy Kr. e. a III. században élt görög grammatikusra, *Proteas Zeugmatites*re, aki Homérosz eme helyének korrekcióját javasolta (*censeamus vocis originem ad hunc modu explicare*) (Dakaris 1993. 9.).[12] Odüsszeusz tehát alvilági útján nem a (keleti) Kimmériában, hanem valóban napnyugaton, ebben a Khemierion-öbölben kötött ki. A *Khemierion* név etimológiáját egyébként nem ismerem. A szóbeli, majd az írásos hagyomány tévesen azonosította ezt a valóban nyugati helyet a keleti kimmerek földjével, a csaknem hasonló hangzású *Kimmerion*nal, és ez a téves lokalizálás a Homérosz-kiadásokban és kutatásokban általában máig megmaradt. Például Devecseri Gábor fordításában is. A helynevek (és részben a környezeti viszonyok) „egybevágása" oly pontos , hogy *Pauszaniasz* úgy vélte, *„Homérosz látta ezt a vidéket* [Theszprótia földjét], *és volt olyan bátor, hogy ennek alapján írja le Hádészt, sőt a theszprótiai folyók nevét is átvette."* (*Pauszaniasz* I:17.5.)[13]

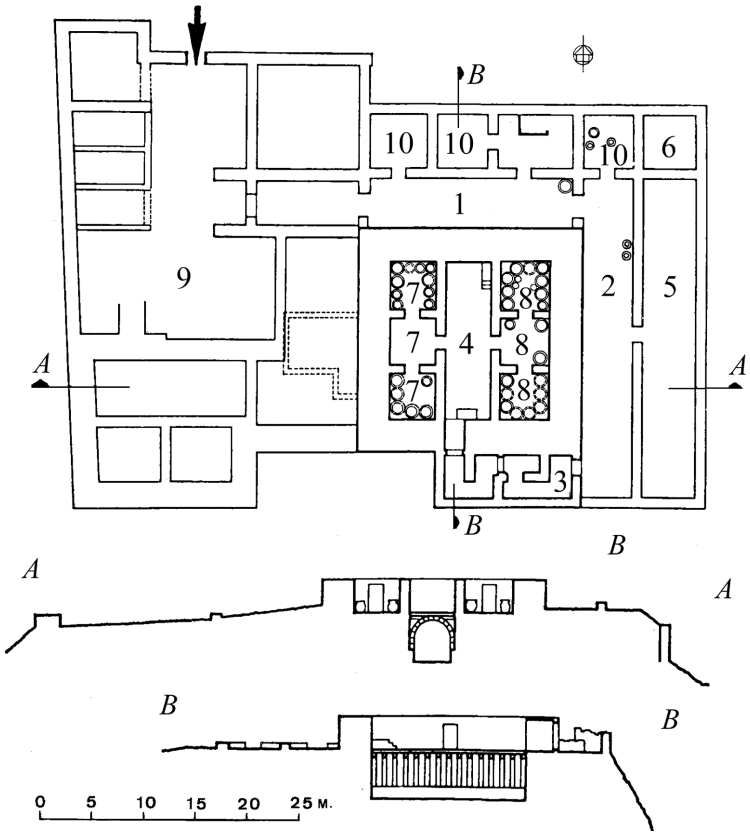
Az 1958–1964 és 1976–1977 között folytatott régészeti ásatások azután az Akheruszia tó partján emelkedő sziklaormon, egy XVIII. században épült (kibővített) Szent János monostor és a hozzá tartozó temető alatt feltárták egy ókori jóshely és beavatási hely (*nekromanteion*) maradványait. Egy olyan szentélyt (1. kép), amelyet a legnagyobb titokban azok kereshettek fel, akik valamilyen kapcsolatba akartak lépni a halottak szellemeivel, árnyéklelkeivel. Ahol minden jel szerint Odüsszeuszéhoz hasonló áldozatot mutathattak be. Elmés mechanikai szerkezet még a halott lelkeket ábrázoló képmásokat is megjelenítette: a magasba emelte a teljes csöndben és jótékony sötétségben érkező megtisztulóknak, akiknek drogtartalmú növények is segítségükre voltak a megfelelő

[10] Vergiliusnál a képmáslélek több helyen is szerepel: II.161–167., V.740–745., VI.292–295., VI.451–453., VI.700–702.

[11] Az egyik legkorábbi akkád nyelvű ékírásos forrás Eszarhaddon uralkodásának idejéből (681–669 között) Ninivéből származik, amelyben az uralkodó Samas istentől kérdezi, hogy egy bizonyos *Kastaritu* vagy *Karkassi* seregei el fogják-e végül foglalni a *Kisassu* vagy *Kiseszim* nevű méd erődöt (Kuhrt 2007. 27–28.).

[12] A modern tudományban legelőször Becanus 1569. Plantini. P. 367: *Proteas Zeugmatites tuetos, non Cimmerios, sed Chimerios scribendo*.

[13] Borzsák István sok latin forrásadatot sorolt fel „az antik pokollal" és Odysseus alvilágjárásának kiindulópontjával a „ködbe és felhőbe burkolt" kimmeriosokhoz, miközben a források egy része χειμερίων-t írt Κιμμερίων helyett. Ő egy olyan megoldást fogadott el, hogy a nyugati kimmeriosok nem többet jelentenének, mint az Alvilág rómaiak-latinok által elgondolt bejáratát a *lacus Avernus* környékén, Baia vagy akár Cumae mellett (Borzsák 1996a. különösen 141–142.). Borzsák az itt bemutatott megoldást nem ismerte.

1. kép
Az akheróni nekromanteion (halotti jóshely) alaprajza (Dakaris 1993. Fig. 5 alapján) 1: északi folyosó; 2: keleti folyosó; 3: labirintus; 4: központi szentély; 5: külső folyosó; 6: purifikációs helyiség; 7: keleti folyosó; 8: nyugati folyosó; 9: központi udvar; 10: szállások

pszichés állapot eléréséhez (Dakaris 1993. 10–31.). Jelenleg a Kr. e. VIII. századból valók a szentélykörzet legkorábbi leletei, és érdekes kérdés, hogy az Odüsszeia rögzülése, majd írásban rögzítése idején a szentély ismerete lehetett-e hatással a költői műre.

Az ókori görögök felfogása szerint az Alvilágnak több helyen is volt bejárata. Így mindjárt ezen a helyen, az Akherón tavánál vagy Athén közelében egy mocsaras részen, az Akropolisztól délre, ahol Dionüszosz feljött az Alvilágból, majd az új bor ünnepségei után visszatért oda; Lernában egy hasonló helyen (Makkay 2009. 58–59.); Poszeidón szentélyénél a Tainaron foknál egy hasadéknál (a Peloponnészosz legdélibb pontjánál); Hermionénál Argoliszban, Koroneianál Boiótiában, a Pontosz déli partjainál Herakleia közelében, Itáliában Cumae-nál. A szóban forgó helyek általában mocsaras vidékek, sziklahasadékok vagy barlangok voltak (Dakaris 1993. 12.). Az Alvilágnak nyílt bejárata a Meótisznál is (Makkay 2009. 63–64.).

Ilyen volt az ókori Rómában a *Tarentum* vagy *Terentum* is, az a hely a római *Campus Martius*-on, ahol évszázadonként egyszer (vagy akár kétszer is) a *ludi saeculari*s (*ludi Tarentini*) szertartásait bemutatták. A történeti időszakban ezek olyan játékok és szertartások voltak, amelyeket a római állam rendezett egy nagyjából századévnyi időszak végének és egy új kezdetének a megünneplésére. A színhely a *Tarentum*, tehát a halottak kultuszának helye volt, maga az oltár pedig a *mundus*: egy általában zárt, és csak a halottak évente vagy fordulók idején rendezett ünnepére felnyitott gödör, amely a római hit szerint a *di inferi* számára szolgált áldozó helyként.[14]

A halottak ünnepének és az évszázadi szertartások helyének az összefüggése pedig azon alapult, hogy magának a *tarentum*nak a jelentése átvitt értelemben 'sír, temetkezés, földalatti kultuszhely a temetkezésnek hozott halotti áldozat számára': de a *Tarentum* eredetileg a 'crossing place', tehát az a pont, ahol az élet *keresztezi a vizet*, átlép a halálba.[15] Ez a bejárat az Alvilágba. Mondjuk egy olyan sírgödrön át, amelyhez halotti áldozat is társul. Ezeket az emlékező áldozatokat a halál

[14] Georg Wissowára utalással Watkins 1995. 349–351.

[15] Watkins 1995. 347–353.: the Indo-European doctrine of final things says: *what is crossed over, overcome, is death.* West 2007. 389. – további adatokkal.

(temetés) utáni valamilyen évfordulón – talán évenként – mutatták be a sír közelében (vagy egy ahhoz tartozó gödörbe), és ehhez kellett kinyitni a lezárt áldozati gödröt.[16] A római Marsmezőn volt ezen túl egy földrepedés, amelynek *Tarentum* volt a neve, és e mellett tartották meg a *ludi saeculari*s játékait. Martialis egyik epigrammája egy olyan asszonyt említ, akinek szerencséje úgy hozta, hogy két ilyen évszázados ünnepségen is részt vehetett (*Martialis* X:63.). Az alvilággal kapcsolatos jóshely a római irodalomban különösen a 'kimmer Sibyllá'-hoz kötődött. Ezek egyike – az Alfvilág bejárata – az Avernus-tó mellett volt, Baiae és Cumae között, ahol a monda latin változata szerint Odüsszeusz alvilági útját elkezdte. A 'kimmer' jelzőből világos, hogy a római motívum görög előzmények alapján alakult (Wiseman 2008. 56., további részletes ókori latin irodalommal – pl. *Lactantius*: *Div. Inst.* 1.6.10., *Varro*: *Antiquitatis rerum diuinarum* fr. 56a Cardauns –, amelyek szintén nem szerepelnek Borzsák István rövid jegyzetében).

Dienes István régészeti tanulmányai az ősi magyar lélekformákról

Nos, ezzel a hosszú bevezetéssel elérkeztünk oda, ahová gazdag életpályájának második felében Dienes István már eljutott: a honfoglaló magyarok, tehát a magyarság lélekhiedelmeinek vizsgálatához, régészeti, néprajzi és nyelvtörténeti adatok és sajátságok alapján.

Dienes István munkásságának és életének máig kizárólagos krónikása, Bóna István azt állapította meg, hogy Dienes István 1971 után lelkiismereti válságba került, amely válság *„1975 körül arra kényszeríti, hogy felhagyjon a régészet művelésével. Mi több: annyira szembeforduljon vele, hogy két évtizedig még barátai se tudják rávenni arra, hogy akárcsak beszéljen a régészetről."* (Bóna 1997. 17.) Sőt, *„a hetvenes évektől kezdett tudathasadásossá válni viszonya történettudományunkkal is.*" (Bóna 1997. 18.)

Jómagam sem a régészettel való szakítását nem tapasztaltam, sem tudathasadását, de nem magamra akarok itt emlékezni (mint általában Bóna István szokott az általa írott nekrológokban), hanem Dienes Istvánra.[17] Arra szeretnék tehát emlékeztetni, hogy bibliográfiájának – teljes életművének – 127 tételéből az utolsó 40 (88–127, a kéziratban maradtakat is beszámítva) így oszlik meg, kétszer kilenc évre bontva:

	1977–1986	1987–1995
	24	*16*
Ebből a 40 tanulmányból és kéziratból *vallástörténeti kérdések*kel (a lélekhiedelmekkel és a sámánhittel) foglalkozik:	*13*	*2*
a *rovásírással:*	*0*	*6*

A legutolsó keltezett és megjelent (már posztumusz) tanulmány évszáma 1996, az utolsó kézirat keltezése pedig 1992. december 7.

Ezekből a – nem részletes – adatokból (amelyek például nem mutatják a tanulmányok terjedelmét) én azt a következtetést vonom le, hogy *Dienes István 1975 táján egyáltalában nem hagyott fel a régészet művelésével*. Ellenkezőleg, addigi munkásságához viszonyítva éppenséggel új régészeti stúdiumokba fogott:

– elsősorban vallástörténeti kérdésekkel kezdett foglalkozni,

– így a sámánizmussal és a lélekhittel,

– valamint a rovásírással.

[16] A szokásnak figyelemre méltó őskori előzményei vagy megfelelői vannak, de ezekkel most nem lenne célszerű foglalkoznom; részletesen Makkay 1992. 226., Makkay 2008. 181.

[17] Dienes István egyik kor- és pályatársa, Erdélyi István minden ok nélkül arra következtet, hogy Dienes István testi-lelki problémákkal küszködött, amelyeket szenvedélybetegségei okoztak (Erdélyi 2009. 80.). Mind Dienes István, mind Erdélyi István egyéniségének ismeretében utóbbi véleménye utólagos rágalomnak, nem pedig valós visszaemlékezésnek tartható.

Mind a három kérdéskörben szigorúan koncentrálva a honfoglaló magyarság hagyatékára.

Jómagamat aligha lehet azzal vádolni, hogy kizárólag csak a régészet előkelőnek tartható, elvont területeivel foglalkoztam, hiszen tízezrével tártam fel, mostam meg, tanulmányoztam és rajzoltam le sáros, kopott, törött, jelentéktelennek látszó őscserepeket. De mégis az a véleményem, hogy a lélekhit vizsgálata akár elvontabb, nehezebb, sőt akár elegánsabb régészeti stúdium *is* lehet, mint koszos cserepek, rozsdás vasdarabok és csontszilánkok, netán övveret-darabok esetenként önmagukért történő vizsgálgatása. Mindenesetre fontos archaeológiai tevékenység!

Komoly régészeti stúdiumnak tartom tehát Dienes István két, sőt három, 1978-ban megjelentetett írását a honfoglaló magyarok lélekhiedelmeiről, mások mellett régészeti bizonyságok alapján. Ennél a kérdésnél találkozik tehát Dienes István pályája az előbb Homérosz alapján röviden bemutatott, súlyos dolgokat feszegető elgondolásokkal.

Kiindulópontja annak a megértése volt, hogy *Bulcsú* karcha miért követelte vissza olyan makacsul megölt közeli rokona (öccse vagy unokaöccse) levágott fejét Cambrai belgiumi város ostromakor 954 áprilisában. A fiatal férfi a város kikémlelésére indult el, de társai magára hagyták, és emiatt a hősiesen védekező – de túlzottan elbizakodott – lovast a városi harcosok elfogták. Fejét levágták és lándzsára szúrták, s a legmagasabb városfalra kitűzték. A magyarok még azt is felajánlották, hogy a fej ellenében minden foglyukról és zsákmányukról lemondanak, de az ajánlatot a cambraiak nem fogadták el, mire a támadók hatalmas pusztítás közben déli irányban elvonultak (HKÍF 1995. 242–243., Kristó 1986. 40–41.).[18]

2. kép
A rimabányai Szent László freskó részlete: a lovak lába alatt emberi fejek (László 1993. 187–188. kép és Madas–Horváth 2008. 389. oldali középső kép alapján)

[18] Ebben az írásban nem foglalkozom a lélekvesztéses betegség gyógyításával, a koponya szertartásos megnyitásával, amely Dienes idevonatkozó tanulmányainak lényeges része (Dienes 1978a. 197–222.). Arról nem lenne érdemes vitát nyitni, hogy inkább Bulcsú öccsének a sorsa, avagy a trepanálás szokásának a magyarázata vezette-e el Dienes Istvánt a honfoglalók kettős lélekképzetének a vizsgálatához (*vö*. Bóna 1997. 18.).

Dienes István jóval 1977 előtt felismerte ennek a kérdésnek a lényegét, hiszen 1975-ben a budapesti IV. Nemzetközi Finnugor Kongresszus alkalmából írott tanulmányában már részletesen foglalkozott vele (Dienes 1975. 83–84.). Ebben olyan megállapításokat is tett, amelyekre később sem tért ki ennél részletesebben:

csakis a megkettőzött lélekhit késztethette *„a 954. esztendőben Franciaországba elvetődött magyar seregvezért, ... Bulcsút, hogy Cambraiban öccsének a vár fokán dárdahegyre tűzött fejéért*[19] *cserében hadjáratának minden addigi zsákmányát odaígérje. Csábító ajánlatát nem fogadták el, mivel Nyugat népei fokozatosan ráeszmélhettek, hogy a magyarokat elrettenti vállalkozásaiktól, ha elesett társaik – különösen a kiemelkedő személyek – koponyáját nem menekíthetik magukkal. Alighanem szerepe volt a felismerésnek abban, hogy 955-ben Augsburgnál a legendás Bulcsú karhász, Lél és Súr tetemének a bitófán kellett elszáradnia. Így árnyéklelkük is odaveszett, a magyarság minden titkába-dolgába beavatott hősök testestül-lelkestül megsemmisültek. Az öccse koponyájáért* [levágott fejéért] *minden áldozatra kész Bulcsú történetét hallva egy minuszinszki hősének ötlik eszünkbe. Ott arról esik szó, hogy a hősnek egy szörny veszi fejét, és magával viszi azt az alvilágba. Húga ereszkedik alá az elrabolt koponyáért az Irle kánok birodalmába, ahol erőpróbát tesz, hogy bátyja fejét visszaszerezze. Napvilágra is hozza a koponyát, és így sikerül feltámasztania fivérét.*" (Dienes 1975. 84.)

Dienes István akkoriban készítette erről írott nagyobb tanulmányát, amikor 1976-ban opponensként részletesen elemezte Bálint Csanád 1976. szeptember 2-án benyújtott kandidátusi értekezését (Dienes 1978b. 107.). Az egyik szakmai kommentár (Németh Péteré) az volt eszmefuttatásához, hogy az csak akkor állná meg a helyét, ha a kalandozások korából ismernénk koponya-temetkezéseket (Dienes 1978b. 110.). Szinte kapóra jött tehát az az adat, amelyet éppen Bálint Csanád disszertációja idézett fel a Száva torkolata közelében feltárt batajnicai X–XI. századi temető anyagából. Ennek a több száz síros kora Árpád-kori soros temetőnek az egyik sírsorában 9 magányos emberi koponyát is feltártak, amelyeket Dienes szerint nyilván messzi földről menekítettek haza, hogy „*a holtak bennük lakozó árnyai szeretteik körében folytathassák másvilági létüket*" (Dienes 1978a. 196., Dienes 1978b. 110.). Nem lehet tehát – véleményem szerint – a véletlen műve, hogy a rimabányai Szent László falfestményen a lovak lába alatt levágott fejek hevernek (2. kép).[20] Bálint válaszában elsősorban a kronológiai nehézséget emelte ki (a XI. századi pénzekkel keltezett temető

[19] Az ellenség levágott fejének karóra tűzése korai Árpádi törzsek között is szokásban volt. Erre utal a Szent László legendát ábrázoló templomi falfestmények egyike-másika. Ezek közül korábban csak a *szepesmindszenti* freskó karóra tűzött kun fejét említettem (Makkay 2009. 76–77. 22. kép), és elmulasztottam hivatkozni a *póniki* freskó karóra tűzött kun fejére (László 1983. 141., Madas–Horváth 2008. 108.), továbbá a *szentmihályfai* (Csallóköz) freskó hasonló részletére, ahol a kun karóba húzott fejét madár csipkedi (László 1993. 218. ábra, Madas–Horváth 2008., a 100. és a 383. oldalon lévő képek). A *vitfalva*i festményen a várban egy díszes kereveten történő *fejbenézés* mellett hosszú karón látható a kun levágott feje, szinte nőies arcvonásokkal (László 1993. 125., 130. képek, Madas–Horváth 2008. a 400. oldal felső képe, amelyről a szerkesztéskor éppen ezt a jelenetet vágták le). Érdekes, hogy a karóba húzott fej ábrázolása jelenleg csak négy északnyugat-magyarországi (mai szlovákiai) falfestményről ismert. – Ajtony fejét levágták, és elküldték István királynak: *cuius caput auferentes miserunt regi* (Szent Gellért püspök Nagy Legendája – Árpád-kori legendák 1983. 82., SRH II.491.). Az ellenség fejének levágása, karóra tűzése, és/vagy a nagy istennőnek történő feláldozása régi iráni szokás volt (vö. Ustinova 1999. 86., 98.). A fejlevágás szokásának természetesen számos eltérő magyarázata lehet. Tudjuk például, hogy a Kr. u. IV. század elején, az úgynevezett Teng-kuo korban a kínai hatalom büntető hadjáratot indított a zsuan-zsuan nép ellen. Egy vereség után az egyik zsuan-zsuan törzs vezére – Wu-ki – elmenekült a maradékkal együtt. Egy Szung nevű kínai vezér nagy vereséget mért Wu-ki csapatára, és a vezért lefejeztette, hogy *halott kísérőül szolgáljon* (Csongor 1993. 20.). A mongolok titkos történetében is megtalálható szokás magyarázata szerint a Névtelen elmondja, hogy mikor Toktoa fiai apjuk holttestét nem tudták eltemetni, sem pedig magukkal vinni, levágták a fejét, s azt vitték el. A holttest feje ugyanis egymagában is képes a halott egész személyiségét képviselni (Ligeti 1962. 165.).

[20] László 1993. 188. kép: mind a kun, mind a Szent Lászlói sereg lovainak lába alatt jól kivehetőek a fejek (vö. Madas–Horváth 2008. a középső kép a 389. oldalon). A csaták után a levágott fejeket mind a győztesek, mind a vesztesek hazavihették és eltemethették, akár kilenc fejet is egyetlen temetőbe.

kezdetét hogyan lehetne visszavinni 40–50 évvel, hogy kalandozások kori koponya-temetkezésekről lehessen beszélni (Bálint 1978. 266.).

A lényeg ebből a vitából is kiderül: a lélekhittel kapcsolatos mindenféle Dienes-fejtegetések *nagyon is az archaeologia témakörébe tartoznak.* Másrészt az is nyilvánvaló – legalábbis számomra –, hogy egy X. századból adatolt pogány szokás tovább élhetett – és tovább is élt! – a XI. századi megkeresztelt, de lélekben még pogány magyarok körében. Másképpen nem lettek volna pogánylázadások, nem élt volna kegyetlen pogány módra Aba Sámuel, nem jött volna Vata, nem ölték volna meg Gellért püspököt és így tovább. A kérdésről felesleges is vitát nyitni, amikor tudjuk, hogy maga Levente herceg pogányként fejezte be életét, és pogány módra temetkezett dédapja, Taksony fejedelem mellé Taksonyban.[21] Árpád egykori sírján kívül ez lehetne az a két fejedelmi sír, amelyeket elvileg keresgélni lehetne! Mondjuk valamelyik Varsány-pusztán a Dunától délkeletre haladó homokhátak egyikén-másikán. Taksony falut bizonyára nem véletlenül nevezték el *Toxun–Thocsun–Tocsun* fejedelemről, és mivel ez a név csak egyetlen egyszer fordul elő a X–XIII. századi személynév-anyagban (Fehértói 2004. 763.),[22] kétség sem merülhet fel, hogy sírja – ha még megvan – ott rejtőzik valahol a falu területén. Leventéével együtt! Hacsak nem a Kisalföld északi részén, Galánta közelében.[23] Az a kérdés, hogy az *ultra Danubium* kifejezést hogyan értelmezzük, mivel a Dunántúlról nézve mind Taksony, mind Galánta a Dunán túl fekszik.

Kristó Gyula roppant izgalmas cikkben foglalta össze a pogány sírhelyekre vonatkozó korai okleveles adatokat (amelyek sorában nem foglalkozott Levente dédapjának, Árpádnak a sírhelyével[24]). A tárgyalt helyek között van a Geszteréd község határában keresendő *Pogansyer* nevű prédium, amely *„talán a Geszteréd határában feltárt X. századi fejedelmi sír vidékére ... vonatkozott”* (Mező–Németh 1972. 49., Kristó 1981. 22.).[25] Levente sírjához párhuzamként kínálkozik egy bizonyos *Gunreidi* sírja, amely (az 1075-ben kelt garamszentbenedeki oklevél szerint) a feltehetőleg Heves megyei *Fizegi víz* fölött lévő föld határában azon a dombon volt, ahol az ősök holttestei vannak eltemetve: *„exhinc ad sepulturam Gunreidi in monticulo, ubi antiquorum corpora sunt sepulta.”* Kristó szerint nem lehet kizárni, hogy *„Gunreidi egy honfoglalás kori (X. századi) temető közelében temettette el magát”* éppen úgy, mint Levente herceg (Kristó 1981. 23.). Gondolva itt Árpád fejedelem sírhelyének bonyolult történetére is, idézem Kristó Gyulát: *„Egy-egy ásatás esetleges sikere (amelyhez a pénz mellett jó adag szerencse is szükséges)”* nagy horderejű következtetésekre adna lehetőséget (Kristó 1981. 22.). Pénz, jószerencse, türelem: elegendők lettek volna Árpád sírjának a felkutatására. Vagy kellett volna még valami más is? Igen: elszánás!

Dienes arra a megállapításra jutott, hogy az akkoriak hite szerint a koponya volt a lélek igazi foglalata, és magyar anyanyelvünk erre emlékszik vissza, amikor az *’eszed tokja’* vagy az *’eszed fazeka’* kifejezéseket használjuk. Mint írta volt, *„erről a magyar kutatók tollából sehol sem olvastam”* (Dienes 1978a. 171. – Hát?!). A további munka során kétségtelen bizonyossággá érlelődött benne, hogy a honfoglaló magyarságnál is megvolt, élt az Észak-Eurázsiából oly jól ismert kettőslélek-képzet (Dienes 1978a. 171.). Ami nem nagy csoda, mert a kétféle lélek képzete általánosan ismert jelenség és fogalom a vallástörténetben (Rohde 1925.).

---

[21] SRH I.344.11–15.: *Et quia ipse Leuente catholice non vixit, ideo circa villam Toxun ultra Danubium est spultus, ubi iacere dicitur Toxun avus eius/suus more paganismo.*

[22] Még Árpád személynév is előfordul néhányszor: 1237–1240-ben egy Árpád nevű udvarnokról tudunk, 1309-ből pedig a Szemere nemzetségből való Árpádról (Fehértói 2004. 74.).

[23] Helynévként a Pest megyei Taksonyon kívül van (illetve volt) még egy másik Taksony–Tocsun: Galántától délre egy először 1210–1230 között említett *Tocsun* (Kiss 1988. II. 609.).

[24] Levente sírjára lásd Kristó 1981. 26–27.

[25] Bóna 1997. 18. oldalon a kép Dienes Istvánt ábrázolja, amikor 1960-ban a geszterédi fejedelmi sír felfedezésének körülményeit tisztázta. Társaságomban, ugyanis a felvételt én készítettem, amiről Bóna természetesen nem tudósított.

Nagyon röviden összefoglalva, Dienes kétféle lelket különböztetett meg (általában, és a régi magyar hitvilágban különösen).

1) Testi lélek, testi lelkek, a szerv- és *lélegzetlélek*, *életlélek*, *lehelet-lélek, testlélek, énlélek*: különböző összefoglaló nevei annak a lélekfélének, amely az utolsó lehelettel a halálkor véglegesen eltávozik a testtől (és megszűnik létezni) (Dienes 1978a. 193.). [Kivéve talán az olyan félisteni eseteket, mint Héraklészé, akinek árnyéklelke ugyan a halottak országában van, ő maga azonban az Olümposzon az istenekkel lakomázik.]

2) Az *árnyéklélek* vagy *képmáslélek, szabadlélek, álomlélek, révületlélek, elveszett lélek, halotti lélek, sírszellem, kísértet, fejlélek, pszichélélek* (a türk népeknél *tükörkép*, *képmás, árnyék*, *kép*), majd további alakulásában *sorslélek*, *védőszellem*, *védő*- vagy *sorslélek*, amely, mint az ember személyiségének anyagtalan hordozója[26] túléli a halált, sőt bizonyos életszerű funkciókat vagy jellegeket is megőriz: például a megholt felismerhető árnyát vagy árnyékát(?). Sőt, mint láttuk, bizonyos feltételek mellett beszélő képességét is. A homéroszi Hermész-himnuszban a halottak árnyai – *az apró népség* – puha surrogással, sőt cirpeléssel (*tetrigyidi*) lebeg tova léttelenül (Kerényi 1988. 85.). Vergilius pedig úgy írta le Aeneas és a trójai Déiphobus találkozását, hogy a lelátogató látta Déiphobus csupa seb testét és embertelenül feltépett arcát, amely sebeket a nászszobába behatoló Menelaus ejtett rajta, mikor a danaószok feldúlták Tróját (*Vergilius*: Aeneis VI:494–535., Vergilius 219–220.). A képmáslélek tehát megőrzi a testi sajátságokat, viszont az anyagtól független lélekfajta. Kétségen kívül ez az a lélekforma, amely Odüsszeusznak az Alvilágban édesanyja, vagy akár Akhilleusznak Patroklosz alakjában, álmában jelent meg, amelyet hiába akart átölelni, kisiklott kezéből, mert anyagtalan. Dienes ezt a lélekformát a magyar *ísz, íz* szó korai jelentésével azonosította (Dienes 1978a. 172., 176.).

Egy másik finnugor (például vogul) lélekféleség a testen kívül élő, bolyongó-vándorló árny (vagy egyik árnyéklélek?), például az *urt*, *„amely ha veréb vagy fecske alakú madárként, denevérként, hatlábú rókaként, esetleg* [hajdani] *tulajdonosa valóságos testi mivoltában* [illetve emberalakban; lásd alább a vitfalvai és szentmihályfai Szent László falfestmények ábrázolásait!] *a sámán vagy a rokonok előtt megmutatkozik, annak halála közeledtét adja tudtul, akihez tartozik."* Itt a lélekmadár képzetéről van szó, amely egyes esetekben (de nem kizárólagosan!) aligha más, mint a képmáslélek anyagtalan formájának egy, mozgásra – főleg pedig repülésre – képes változata (*elszáll a lélek*). Ezt a felfogást azonban befolyásolta a lélegzet-léleknek örökre eltávozása. A helyzet alighanem még ennél is bonyolultabb, hiszen a madár alak éppen az árnyéklélek fő sajátosságát nem őrzi meg: az elpusztult test anyagtalan, de személyében felismerhető (sőt átölelhető!) egyéni emberi formája. Kapcsolat kereshető viszont azzal, hogy a halott (képmás)lelkét az Alvilágba szállító lények (és a testet felfaló keselyűk) szárnyasak (tehát madárszerűek): az etruszk női haláldémon (*Vanth*), a római fúriák (*Vergilius*: Aeneis 7:408–410), a görög erinüszek és a kérek vagy a hárpiák (Egeler 2009. 328–333.) és a szirének. Arra a kérdésre nem tudok választ, hogy ez a lélek már a halál beállta előtt is megmutatkozna, sőt jelentkezése jelezné a közelgő halált (mint azt Dienes feltételezte), bár mint lélegzet természetesen jelen van. A halál pedig éppen akkor következik be, amikor a lélegzet megszűnik (*utolsó lehelet, kileheli a lelkét*).

Viszont megállapítható, hogy a finnugor népek körében *„sehol sem az árnyéklélekre (képmáslélekre) – a pogányok valódi lelkére – használt szó maradt fenn az egységes* [keresztény] *lélekképzet meghonosodásakor, hanem az eredetileg 'lélegzetet, leheletet', majd 'életlelket' jelölő szó (mint például a magyar* lélek*) vált a keresztény lélekfogalomra általánossá. Ennek csakis az lehet a magyarázata, hogy eleve a 'lélegzetlélek' volt a semlegesebb lélekféleség, míg az 'árnyéklélekhez' pogány vallásos elképzelések, sőt tanok fűződtek. ... A nyelvészeti, néprajzi, történeti meggondolások*

[26] A kifejezésekre és magának a fogalomnak a részletes leírására Dienes 1978a. 172., 194–195., 231.

első látszatra inkább mind amellett tanúskodnak, hogy a szabadlélek hiedelem csak a keresztény időkben enyészett el végleg." (Dienes 1978a. 176–181., 185.)[27] Úgy vélem, Dienes István a kérdés eme részét végleges érvénnyel vázolta fel és oldotta meg. Véleményét megfelelően bizonyítják a XIV. századi Szent László-freskók megfelelő ábrázolásai a halott testét elhagyó valamelyik lélekről, feltehetően az életlélekről (lásd lentebb!).

Dienes elemzéseiből világos az is, hogy az ősi finnugor-magyar árnyéklélek–képmáslélek kimutatásával szorosan a képmáslélek sokkal régebbi homéroszi fogalmához kötötte ezt a jelenséget, jóllehet kétségtelen, hogy *homéroszi tanulságokat nem használt fel*.[28] Nem vonnék le viszont olyan elsietett következtetést, hogy ezzel a munkásságával – amelynek keretében 1985-ig jelentek meg tanulmányai – nem régészeti tevékenységet folytatott. Egy 1980. július 30-án (Szent Jakab havának végén) nekem küldött levelében a következőket olvashatni:

„Régen készülök írni egy dolgozatot a Halálról, most látom, hogy a Makkay Jancsi barátomnak írottak egy része akár e tanulmány részlete is lehet." A levél első részében az is ott van, hogy *„az embereknek mindig homályos elképzelései voltak a halál utáni létről. A pogányoknak mégis meggyőződésévé vált, hogy az elköltözöttek testi mivoltukban vagy szellemi lényként valamiképp továbbélnek az Árnyak honában. ... Azt hiszem, ez volt a legemberibb, legelfogadhatóbb vélekedés a Halálról és az azt követő különös Öröklétről. Hogy a Földön való rövid életet miért követné valamiféle Örökkévalóság, ez megvilágítatlan marad, de egy efféle képtelenség alighanem hozzátartozik a hithez. – Nem vagyok bizonyos abban, hogy örülnék egy olyan Alvilágnak, ahol mindazokkal összefuthatok, akikkel e Földön is kapcsolatban voltam, ám ha ott is el lehet kerülni azokat, akiknek idefent hátat fordítottam, talán ez az állapot mégis elviselhető volna."*

Az *„elköltözöttek testi mivoltukban vagy szellemi lényként"* kifejezés kiválóan foglalja össze az árnyéklélek fogalmát, és egyben világossá teszi, hogy Dienes István ismerte Odüsszeusz (vagy akár Dante) alvilág-leírásának egyik tanulságát: *„egy olyan Alvilág, ahol mindazokkal összefuthatok, akikkel e Földön is kapcsolatban voltam!"*

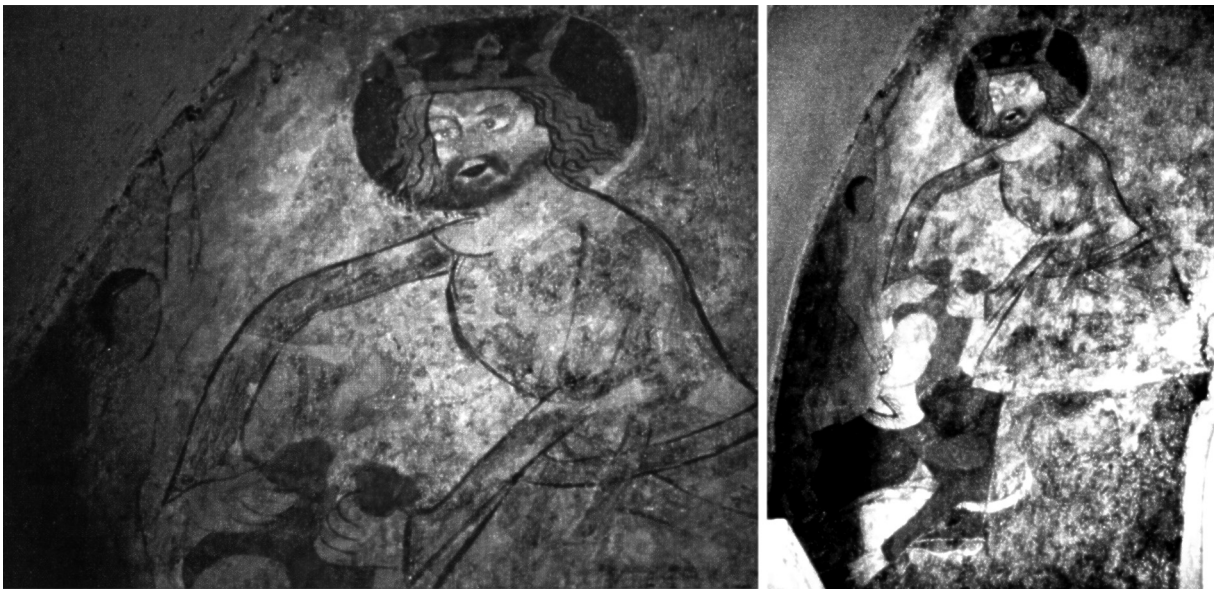
Kétségtelen tehát, hogy 1980-ban Dienes István tovább akarta kutatni az árnyéklélek-képmáslélek képzet ősi történetét, és minden bizonnyal elérkezett volna a homéroszi és finnugor-magyar lélekrendek összekapcsolásáig. Kutatásaiban bizonyára eljutott volna a hajdani Pozsony megyei Szentmihályfa templomának a Szent László legendát ábrázoló különös részletéig is, amelyen a lefejezés jelenetében a koronás László a kunt a hajánál fogja, miközben *annak lelke a száján át egy meztelen figura alakjában távozik* (László 1993. 218., 220. képek, Madas–Horváth 2008. 99., 383.). Dienes István hiányában most azután törhetjük a fejünket, hogy ez a távozó emberfigura a megölt kun életlelkét vagy továbbélő képmáslelkét akarta-e ábrázolni (3. kép). Mivel a képen az ember alakú lélek a szájon át távozik, minden bizonnyal az életlélekről (a utolsó leheletről) van szó. Feltételezem, hogy a jelenet nem a XI. századi besenyők vagy más sztyeppeiek, hanem a XIV. századi magyarság (tehát a freskófestők) hitvilágának egy fontos részletét jelenítette meg. Mint ilyen, a régi magyarság néprajzának mindmáig elhanyagolt, az illetékes nemzettudomány által még soha meg nem vizsgált részlete.

Még nehezebbnek bizonyulhat a vitfalvai freskó hasonló jelenetének értelmezése: ezen a lefejezés mellett egy ördögöt látunk, aki a vállán viszi a megölt pogány kun kárhozatra ítélt lelkét (a fentiek szerint inkább életlelkét, mint képmáslelkét) ábrázoló meztelen testet (4. kép).[29]

[27] Dienes értelmezéseiben a lélekfogalommal kapcsolatos cselekmények időnként keverednek a fekete mágia cselekményeivel, a rontó bűvölésekkel (Dienes 1978a. 186–187.).

[28] Vö. azonban a *psziché-lélek* említését (Dienes 1978a. 195.), amely az antik lélek-fogalom ismeretét kellően bizonyítja.

[29] Ez a részlet László Gyula könyvében Hornyák László rajzán nem világos (László 1993. 125. kép), viszont jól kivehető Madas–Horváth 2008. színes képén a 398. oldalon.

3. kép
A szentmihályfai Szent László freskó részlete: a kun száján át távozó lélek ábrázolása (Madas–Horváth 2008. 99. kép alapján)

4. kép
A vitfalvai Szent László freskó részlete: az ördög vállán a halott kun lelke meztelen figura formájában (Madas–Horváth 2008. 398. oldali alsó képek alapján)

A fától jobbra lévő, már lefejezett test a halál pillanatában még nem indult enyészetnek, és ezért tépkedhetik húsát madarak és egy ágaskodó kutya (5. kép). Fontos körülmény, hogy a fa tövében fekvő halott kunnak már le van vágva a feje, viszont a karmos lábú ördög hátán a másvilágra távozó kun (*elvitte az ördög*) ábrázolt lelkén ott a fej. Ez tehát a halálnak az a pillanata, amikor az életlélek eltávozik a holt testtől, tehát az utolsó lehelet (*kileheli a lelkét*), amit a vitfalvai festmény két egymás melletti jelenete pontosan ábrázol. Vagy a teljes távozó test a fejjel (miközben a holttest feje már le van vágva) mégis a megmaradó képmáslélek? Azt viszont nem az én feladatom eldönteni, hogy a hazai néprajztudomány és vallástörténet a vitfalvai kitűnő ördögábrázolást beiktatta-e már vizsgálódásának tárgyai közé. Gyanítom, hogy még nem. Dienes István ilyesmiről írta azt, hogy *„erről a magyar kutatók tollából sehol sem olvastam”* (Dienes 1978a. 171.). A kérdés óvatosan kezelendő, mert azt is olvashatjuk, hogy a képmáslélek, *„akárcsak az álomkép, röpül erre meg arra”* (*Odüsszeia* 11:205–223.), elméletileg tehát arról is szó lehet, hogy mégis a megölt leányrabló képmáslelkét ábrázolta a mester.

E munka tervezett kereteit meghaladná, ha kitérnénk a *képmáslélek* – a *psyché* – antik fogalmának ember alakú ábrázolásaira is. Így csak Kerényi Károly ama fejtegetéseit idézzük, amelyeket a nevezetes szmirnai síremlékkel kapcsolatban tett: egy bizonyos *Lysandra, Alexandros lánya* sírkövéről. A gomba formájú phallikus síremlék (a Kr.e. II. századból) két oldalán alul egy-egy kutya

5. kép
A vitfalvai Szent László freskó részlete: a kun vitéz halála (Madas–Horváth 2008. 399. oldali alsó képe alapján)

látható, a lélekvezető Hekaté kísérő állatai. A felső részen *„a halott Démétér-szerű trónoló alakja jelenik meg, mellette kis szolgálólány, két oldalán egy-egy szárnyas lény koszorút és szent szalagot nyújt át neki. Pillangószárnyuk jelzi, hogy 'psychék', a lélek emberi alakot öltött képviselői. ... A pillangót görögül, akárcsak a lelket,* psych*ének hívják, ... az éjjeli lepkeként tovaszálló psyché (e görög szó kettős jelentése, amelyek közül nyilván a 'lélek' a korábbi, és a 'pillangó' másodlagos, egyetlen más nyelven sem adható vissza)"...* (Kerényi 1988. 109–110.)

Nekem különösen tetszik az ördög két furcsa keze és két különös lába, amely a Magyar Anjou Legendáriumban nagy ragadozó madár (dögkeselyű?) hármas karma.[30] Csak emlékeztetőül: a Legendárium egyik László-miniatúráján (6. kép) László király az oltár keresztjével védekezik, és azzal kergeti el a halott lelkére ácsingozó ördögöt, amely el is menekül (Ladislaus *portabat crucem contra demonem*) (Anjou Legendárium 1973. XLIV: 9. kép). Mégis az a valószínűbb tehát, hogy a két falfestmény-jeleneten a halott örökre eltávozó életlelkét ábrázolták a festők?

Dienes viszont valamiért már nem valósította meg ezt a régészeti kutatási tervét (pedig még 17 éve lett volna rá[31]). Nem hagyott fel viszont 1975 táján sem a régészkedéssel! Elvégre egy honfoglalás kori sírban

6. kép
Az Anjou Legendárium egyik László-miniatúrája: László király az oltár keresztjével kergeti el a halott lelkére ácsingozó ördögöt (Anjou Legendárium 1973. XLIV: 9. kép alapján)

[30] A vitfalvai ördög karmosnak rajzolt lába téves értelmezés (László 1993. 125. kép, Madas–Horváth 2008. 398. oldali kép).

[31] Ennek egyik okát abban látom, hogy Dienes István valamikor a nyolcvanas évek elején előadást tartott a Néprajzi Társaság egyik ülésén (az Eötvös Kollégium Könyvtárában, amelyen jelen voltam). Legjobb emlékezetem szerint a hallgatóság teljes értetlenséggel fogadta mondanivalóját, és Dömötör Tekla – szokásához híven – valóságos ostobasághalmazt adott elő hozzászólásában. Felteszem, hogy Dienest ez rettentette el a további kutatástól.

a hegyével felfelé betett szablya, a sír földjébe vágott balta, a hasra tett sarló vagy a talp alá tett kés – mindegyik kiváló archeológiai leltári tárgy! – nem csak egy rozsdás avagy szépen restaurált vasdarab, hanem a túlvilágról – az árnyékvilágról – alkotott egykori képzetek tanúja és egyben bizonyítéka is.

Hasonlóképpen, a nyolcvanas években megjelent rovásírásos cikkekről sem merném merészen kijelenti, hogy nem régészeti jellegű tanulmányok. Megemlítem talán azt a körülményt, hogy a (székely) rovásírást ma már nem tekintjük XV. századi tudóskodó reneszánsz történelemvizsgálgatók konstrukciójának (Sándor 1992. 80–83.), mint azt hírneves kutatók sokáig vélték, hanem szaporodnak az ősi források, melyek között vannak régi templomok falára bekarcolt rövidebb-hosszabb feliratok. Lesznek majd még régebbiek is: olyasféle írások, mint a szarvasi tűtartóra és a homokmégyi nyeregveretekre bekarcolt sorok, amelyek viszont kizárólag csak szorgos régészkedés révén kerülhetnek elő. A székely-magyar rovásírás további kutatása tehát ugyancsak – és az idő haladtával egyre inkább – régészeti stúdium, amely paradigma-váltásban Dienes István fontos szerepet játszott.

Maga Dienes István a következő megjegyzést fűzte rovásírásos tanulmányainak kezdeteihez: *„Visszahallom, hisz sutyorogják, de szemembe is mondják a kollégáim incselkedve, sőt még egynémely barátom is csúfondároskodott velem, hogy ez biz' már a komolyabb öregedés jele, hogy a rovásírással kezdtem el foglalkozni. Epésen céloznak arra, hogy a boldog emlékezetű Csallány Dezső bátyámuramat (akinek ráadásul egy ideig utóda is voltam Nyíregyházán a múzeumigazgatói székben) pályája utolsó szakaszában szinte kizárólag a rovásírás témaköre vonzotta. Aligha tagadom, benne vagyok a korban, mégis ki kell ábrándítanom évődő ismerőseimet: ez a témaválasztás nem függ össze életéveim szépen gyarapodó számával. Dolgozatomból majd kitetszik, voltaképp nem én választottam a témát, hanem a téma választott ki engem, még 35 éves fővel, 1964-ben. Az alább tárgyalandó fontos leletet a véletlen ugyanis egyszerűen rám testálta, éppen életem delelőjén, azaz egy olyan életkorban, amikor pont egyidős voltam azzal a Nagy Gézával, a régészelődök legnagyobbikával, aki 1855-ös születésű lévén, épp 35 éves korában, 1890-ben elsőként pendítette meg a székely rovásírásnak az Orhon vidéki türk feliratokkal való szoros kapcsolatát."* (Dienes 1992. 31.)

Árpád sírja

Végül a talán legfontosabb! Dienes István hagyatékában megmaradt egy 74 oldalas, szépen gépelt és átjavított kézirat, melynek címe *Árpád nagyfejedelmünk sírja*. Tudjuk, és tudtuk is, hogy a legtöbbünk által szeretve tisztelt Dienes István egész – korán véget ért – életében hihetetlen szorgalommal kutatta Árpád sírjának történetét. Annak idején, amikor a Széchényi Könyvtár még a Nemzeti Múzeum épületében volt (mint a Nemzeti Múzeum Könyvtára), a könyvtár munkatársai a ritka és régi köteteket is kiadták neki, és dolgozószobájában gyöngybetűivel gondosan másolta a forrásokat (xerox-masinák akkor még nem voltak). Ezek a másolatok most csaknem fél méter vastag kötegben várják, hogy egyszer átolvassa őket valaki. Hatalmas terjedelmű kézírásos jegyzetei alapján[32] hozzá is fogott tanulmánya megírásához, de ... *valamiért feladta.* Ennek a feladásnak egy-két – de nem minden! – körülményét talán Bóna István nekrológjából tudhattuk volna meg, ha legalább körvonalazta volna az általa vélt okokat (ő feltehetően azok közé tartozott, akik nem fogadták el – és így kudarcra ítélték – Dienes elgondolásait).

Amikor az *„'Árpád-sírja' kudarc nyomán rájött, hogy nem a régészek leletei bizonyíthatatlanok, hanem a történészek elméletei, ismét nem maradt más lehetősége: valami mással kellett foglalkoznia."* (Bóna 1997. 18.) A rejtélyes mondat imperativusát ('kellett foglalkoznia') és az ismétlődést

[32] A kéziratos anyag a Magyar Nemzeti Múzeum Adattárában van.

magam sem értem. Bóna István az írását ennél a résznél a honfoglalók kettős lélekhitével foglalkozó tanulmányokkal folytatja, és szerinte Dienes István valamikor 1978–1980 táján hagyott (volna) fel az Árpád-sír kutatásával. Én azt sejtem, hogy az egyik ok Györffy György személye és véleménye lehetett, de ezt a véleményemet nem tudom bizonyítani. Dienes Istvánról tudnunk kell, hogy Györffy György feltétlen tisztelője volt, és a neki nem tetsző fejtegetéseket általában azzal utasította vissza, hogy *Györffy Gyurkának nem ez a véleménye*.[33]

Lehetséges, hogy Bóna István egyik megjegyzésében rejlik a megoldás lehetősége: *„Ma már világos, hogy* [Dienes] *élete nagy változásában – ha úgy tetszik, törésében – a két utolsó ásatás is döntő szerepet játszott. A kezdetben Árpád fia Tarhos íjászai temetőjének remélt Magyarhomorogon neki már az 1971 előtti években rá kellett döbbennie arra – amire e sorok írója* [tehát Bóna István] *egy Magyarhomoroggal azonos köznépi temető* [Rácalmás] *ásatásain 1976–1995 között ugyanolyan 'törvényszerűen' rájött –, hogy a magyar honfoglalás kor régészeti kutatása menthetetlenül egyoldalúvá vált* a XIX. századi nemesi szemlélet *következtében: csak a szablyás, lovas harcosokat és cifra öltözetű asszonyaikat tartotta igazi magyarnak, csak az ő kis temetőik társadalmát, viseletét, életmódját, 'néprajzát' kutatta s még azt is hallatlanul egyoldalúan, 'szabályszerűnek' néhány szabolcsi temetőtípust vélve. Mint a honfoglalás és kora Árpád-kori temetőkorpuszok szerkesztője döbbenten ismerte meg a Kiss Attilától 1963–1967 között feltárt 1130 síros majsi köznépi temetőt, amelynek igazi jelentőségét mélyebben átlátta, mint ásatója és közzétevője.*[34] *Nyilvánvalóvá vált számára, hogy a honfoglalás korral foglalkozó archeológiánkat újra kell kezdeni, mondhatni az alapokról. Az is nyilvánvaló volt azonban, hogy erre egyelőre nem vagy alig lesznek vállalkozók, hiszen* a világ legunalmasabb ásatásait *kellene tervszerűen és országos méretekben elvégezni ahhoz, hogy új alapokat lehessen lerakni. Ő erre nem érzett erőt és elhivatottságot, nem kívánt szembekerülni a Pulszky–Hampel–Fettich–László nevekkel fémjelzett 'klasszikus' honfoglaló magyar régészettel, már csak azért sem, mivel ennek tudományos csúcsára éppen saját maga jutott fel; nem akart szembefordulni sem mesterével, sem önmagával."* (Bóna 1997. 16.)[35]

Nem kétséges, hogy itt annak a kérdésnek a felismeréséről vagy (Bóna részéről) inkább beismeréséről van szó, amit jómagam a meghaladott és születésekor is már halva született *dicsőségtan* néven foglaltam össze (Makkay 2006. 8–18., Makkay 2006a. 76–80.). Lényege az a ma már általában elfogadott megállapítás, amelyet Vásáry István három évtizede fogalmazott meg, elsőként: *„A polgári liberalizmus az őstörténet-kutatáson is rajta hagyta bélyegét, bizonyos pluralizmust téve lehetővé. Az 1870–80-as években a modern finnugor nyelvhasonlítás és magyar nyelvtudomány megszületik. Első művelői e polgári tudománynak javarészt német és zsidó származású tudósok, akik a rendi-nemesi elfogultságok nélkül tudják a tudományos kérdéseket bogozni (Hunfalvy, Budenz, Munkácsi Bernát, Halász Ignác, Simonyi Zsigmond, Szarvas Gábor stb.). A magyar uralkodó osztály*

[33] Györffy György is feltétlen bizalommal volt iránta, amit többek között az is bizonyít, hogy tudomásom szerint csak Dienes Istvánnak – és Bóna Istvánnak – mondta el, mit tapasztalt azon az estén (1988. november 24.), amikor leányfalusi házában vacsorára és beszélgetésre (hiába) várta a nádfedeles jurtaházával szemben lakó Szűcs Jenőt. Legjobb emlékezetem – továbbá Dienes István és Bóna István egybehangzó elmondása – szerint Györffy *azt állapította meg, hogy Jenő még soha nem parkolt azon a helyen, ahol azon az estén*. Amikor bizonyos várakozás után átment Szűcs szemben lévő házába, felakasztva találta. Szűcsöt két nap múlva választották volna meg az MDF egyik alelnökének, és egy ilyen helyzet kétségen kívül azt sugallhatta neki (no meg azoknak, akik elhiszik), hogy önkezével vessen véget életének, amelyre tudtommal soha senki semmiféle magyarázatot nem hozott nyilvánosságra. Éppen olyan öngyilkosság volt ez, mint Dienes István jó barátjának, *Csengey Dénes*nek a végzete! A Csengey temetésén elhangzott emlékbeszédek – pontosan emlékszem – különös halált emlegettek. Még Szabó Iváné is. Vajon hová kerülhetett Dienes és Csengey levelezése?

[34] Ismerve Bóna István negatív szerepét Kiss Attila végül Bécsben megjelent nagy tanulmányával kapcsolatban, ezt a Bóna-féle megjegyzést gusztustalannak tartom.

[35] Az én kiemeléseim (vö. Kovács 2011. 24. jegyzet). Megköszönöm Kovács Lászlónak, hogy megemlékezésének kéziratát rendelkezésemre bocsátotta.

hun tudata immár törökké finomított változatban él tovább. ... A millenniumi évek Magyarországában immár van tehát egy európai színvonalú finnugor és magyar nyelvtudomány, mely a magyar őstörténeti vonatkozásokat is kora színvonalán fejtegeti, de a hivatalos közvélemény Beöthy Zsolt volgai lovasának mitikus igézetében él, a magyar törökös, harcos úri nép volt. Ez lelkesíti a magyart, nem a halevő finnugorok. Íme az őstörténet, mint nemzeti pótszer: dicső nemzeti múlt a dicső nemzeti jelen helyett." (Vásáry 1980. 370–371.)[36] Tehát a dicsőségtan, mint nemzeti pótszer!

Jogos a feltevés: az Árpádi magyar honfoglalásra vonatkozó, máig uralkodó vélelmek alapjait is az 1870–80-as években megszületett modern finnugor nyelvhasonlítás és magyar nyelvtudomány első művelői és történettudományi–régészeti követőik dolgozták ki, e polgári tudománynak jórészt német és zsidó származású tudósai, akik a rendi-nemesi elfogultságok nélkül tudták e tudományos kérdéseket bogozni. Például a német anyanyelvű Hampel József vagy a Zágrábban született Pauler Gyula. Én magam azonban nem szándékozom rasszista meggondolások mentén elemezni ezeket a kérdéseket.

Először is, miért lettek volna a polgári tudományok német és zsidó származású tudósai elfogulatlanok, a nem német és nem zsidó származású tudósok pedig elfogultak. Ez az állítás így szerintem enyhe fajelmélet, én magam pedig a tudományos kutatásban nem származás, vallás, etnikum, állampolgárság és hasonlók alapján mérlegelem a kutatók munkásságának eredményeit.

Feltűnhet az olvasónak, hogy Vásáry István halevő finnugorokat emleget. 1980-ban még nem tudtuk, amit Békés Vera 1991-ben megjelent remek tanulmányában összefoglalt „Nekünk nem kell a halzsíros atyafiság!" címmel. A tévesnek bizonyult tudományos hagyomány máig úgy tudja, hogy a (rendi-nemesi) *„szittya hiúságot sértette a nem túl becses (halzsíros) finnugor rokonság gondolata, s ennek az ellenséges közhangulatnak csak kivételes erkölcsi bátorságú tudósok mertek ellenszegülni: Sajnovics, Gyarmathi és Révai kivételével egészen Reguly, Hunfalvy és Budenz bátor fellépéséig ködös napkeleti ábrándban merült el tudós és nagyközönség egyaránt."* Kiderült azonban, hogy (minden bizonnyal) Szarvas Gábor eme kifejezését – a halzsíros atyafiság – az ugor-török háborúból győztesen kikerülő finnugor oldal adta ellenfelei, a török pártiak szájába. A Hunfalvy–Budenz tábor, *„a győztes paradigma képviselői igyekeztek megteremteni saját verziójukat a tudomány történetéről, visszamenőleg úgy tüntetve fel annak fejlődését, mint a saját maguk által felderített igazsághoz vezető ... tudás útját. Ezzel párhuzamosan pedig megteremtik ellenfelük ... egyoldalú képét."* (Békés 1991. 90., 94.) Tévedésnek, hamisításnak, félrevezetésnek, hazugságnak egyaránt minősíthetjük az ügyet.

Valójában azonban – mint azt itt Bóna is megállapította – az Árpádi honfoglalás ʻelfogulatlan polgári tudósokʼ által kidolgozott, ma is érvényes millenniumi ideája a nemesi bandériumokkal, sinóros dolmányokkal, tollas kalpagokkal, a két utolsó királykoronázás vérmezei dombjával (miközben a király után lovagló pénzügyminiszter arany- és ezüstpénzeket szór a nép közé – Révai 12. 52.) minden porcikájában a rendi nemesi világrendet tükrözi: *a XIX. század nemesi szemléletét*. Borzsák István ezt a felfogást nevezte *a birodalmi diadalkocsi elé hámba fogott tudomány*nak (Borzsák 1996. 398–399.). Ez a dicsőségtan csak a X. század lovas harcosait és cifra öltözetű asszonyaikat tartotta igazi magyarnak, akik a magyar nyelvet állítólag elhozták a Kárpát-medencébe (ez az A csoport). Csak az ő kis temetőik társadalmát, viseletét, életmódját, „néprajzát" kutatta, s még azt is hallatlanul egyoldalúan, „szabályszerűnek" néhány szabolcsi temetőtípust vélve. A nagy sírszámú soros temetők népét (régi nevén a Bijelo Brdo kultúra, mai nevén köznépi soros temetők) zömmel szláv etnikumúnak (nyelvűnek) határozta meg. Ez később csak annyiban változott, hogy

[36] Hasonlóképpen Zimonyi 2005. 99.: "*according to a popular belief, the supporters of the Finno-Ugrian theory in the 19th century were mostly foreign (German, Jewish) members of the middle class, while the adherents of Turkic or Hun affinity were of Hungarian nobility and gentry.*" Az idézet Vásáry szövegének nagyjából a fordítása.

Szőke Béla (és elődei: Marosi Arnold, Fettich Nándor, László Gyula) kutatásai alapján „*a köznépi temetők embereit kötötték* [és kötik máig!] *a 10–11. századi magyar fejedelemség, majd a királyság köznépéhez, hogy beleértették a korabeli Magyarország lakosságának nem magyar (késő avar kori továbbélő, szláv stb.) összetevőit is.*" (Bálint–Kovács–Takács 1994. 568–569.).

A dicsőségcsomag régészeti szaktételeinek egy része azóta (kizárólag a régészetnek köszönhetően) megváltozott, és a korai soros temetők kutatása – a világ legunalmasabb ásatásai – azóta több-kevesebb tervszerűséggel és részben új szemlélettel talán országos méretekben folynak. Megkövesedve megmaradt és virágzik a tudományban viszont az Árpádi dicsőségtannak az a nyelvtörténeti része, amelyet Vásáry német és zsidó tudósai dolgoztak ki, és amely szerint a finnugor magyar nyelvet elsőként és kizárólagosan csak a IX–X. század majdnem minden forrásban türknek nevezett Árpádi lovas harcosai és cifra öltözetű asszonyaik hozták el szájukon a nyugati tajgából a Kárpát-medencébe. Előttük – azaz 896 előtt! – legfeljebb egy-egy korai Marco Polo-féle világutazó beszélhetett errefelé finnugorul (elnézést: proto-ugorul).[37] Ráadásul a dicsőségtan XIX. századi kiagyalóinak (azoknak a bizonyos tudósoknak) a szellemi-ideológiai utódai és tanítványai manapság már ócsárolják magát a nagyapai dicsőségtanukat.

Ideje lenne tehát – ha már nem a korszerű régészetet és szemléletet, de – legalább Bóna István elkésett felismerését követni. És gondosan elolvasni és megérteni, mit írt a honfoglalás történeti alapvetéseiről évtizedekkel ezelőtt C. A. Macartney: *"... looking, however, more closely into the works of Hóman and Domanovszky in particular (it is their results that the whole framework* [of the Hungarian history in the 9–11. centuries] *really depends), I found with mingled interest and horror, that I could not probably carry out the work in the way in which had proposed it to myself. The labours of these scholars were always ingenious, and, on many points of detail, illuminating; but their main conclusions seemed to me to be, with hardly an exception, demonstrably incorrect."* (Macartney 1999. x.) *Demonstrably incorrect!* Nem tartom helyesnek, sem célszerűnek bizonyíthatóan helytelen következtetésekre építeni egy egész nép, egy ősi európai állam korai sorsának a történetét!

Legjobb emlékezetem szerint azonban Dienes István fejében ilyesféle gondolatok sem a majsi, sem a rácalmási köznépi temető ismeretében nem fogalmazódtak meg, ezt bizonyára csak Bóna István gondolta így – ő is csak utólag! Merthogy ilyesféle gondolatokról Bóna soha máskor – sem korábban, sem később – nem írt. Én legalábbis nem tudok ilyenekről (de ez az én hibám is lehet).

Visszatérve viszont Árpád fejedelem sírjához, Györffy György az ötvenes években még ásatást akart kezdeményezni a Holdvilág-árokban, hogy ott felderítse Kurszán sírját, amire tudtommal

[37] Király Péter legutóbb megjelent összefoglalása nagyon rossz szolgálatot tett a Kárpát-medencébe legelőször érkezett finnugor nyelvű (ősmagyar) közösségek ügyének (Király 2010.). Felfogása szerint a legelső finnugor (ősmagyar) nyelvű népesség 561–562-ben érkezett meg a Kárpát-medencébe: *a magyar ősök bejövetele a Kárpát-medencébe 561/562-ben valósult meg* (Király 2010. 29–31.). Erre a bizonyíték a Viterboi Gottfrid Pantheonjában olvasható kijelentés lenne, (fordításban): *„Ama fiatalabb Theodosius császár idejében a Guisogothi, azaz az Australes Gothi/déli gótok, Galliában laktak, az Ostrogothi azaz keleti gótok, akikből az Avares/avarok, azaz Ungari Pannonii / a pannóniai Ungaru-sok/magyarok ... származtak, átkeltek a Danubius folyón. Ugyanabban az időben az Avares/avaroik, akik Huni/hunok avagy Ungari/Ungarusok/magyarok, ... Sigibert ellen hadat indítottak."* A súlyos tévedés alapja az a tétel, amely a török *onogur* 'tíz nyíl' jelentésű törzsnévből keletkezett ősszláv *ogъre/i (ejtsd ongăre) népnév jelentését már első említésekor 'magyar' jelentésűnek és értelműnek tartja (Király 2010. 16.). Hangsúlyoznom kell, hogy ez súlyos tévedés. Az *onogurok mindenkor és bármikor onogur* (azaz türk) nyelvű népek voltak, nem pediglen magyarok, és csak alávetett népeik között voltak régi magyarok. Éppen úgy, ahogyan a szintén türk, sőt onogur bolgárok alattvalói tömegükben déli szlávok voltak ugyan, de maga az *onogur* név a dunai bolgároknál nem őrződött meg (Király 2010. 23.), csak a bolgár, amely a szlávokra népnévként öröklődött (akárcsak az *onogur>hungarus* a magyarságra). A Király-féle téves teória első kidolgozására lásd Király 2006.!

semmiféle forrásunk nincs.[38] Most azonban annak az Anonymusnak az egyik állításáról van szó (hogy ti. Árpádot valóban Óbudán temették volna el), akinek adatait – másokhoz hasonlóan – Györffy általában nem tartotta hiteles adatoknak. Ami igaz, az igaz: élete végén, 1997-ben írott összefoglalásában nem utasította el azt a lehetőséget, hogy Árpád fejedelem sírja tényleg valahol Óbudán–Fejéregyházán volt. Megspékelte viszont egy „györffyádával" is: „*Ha a magyar fejedelmek kazár és oguz-török módon vízmederbe temetkeztek* [feltételezem, hogy itt Attila hármas koporsója is megfordult Györffy György fejében], *meglehet, hogy az Árpád-forrás patakjának régi medre alatt rejlik Árpád sírja."* (Györffy 1997. 82–83.) Ebben az esetben – vélem – mélyen a budai hegyek puha sziklájába vágva!

Persze, könnyű lenne erre a teóriára most azt mondani, hogy ha az utolsó vacsoráján orvul lemészárolt Kurszán élettelen testét (vagy csak a koponyáját?) fel tudták hozni a *Fischa* folyó mellől a *Holdvilág-árok*ba, akkor három évre rá Árpádét miért ne lehetett volna Pozsony mellől Óbudára szállítani és sziklasírba temetni?! Már tudniillik, ha Árpád egyáltalában járt volna valaha Pozsony környékén. Az egyetlen, Árpád útjairól beszámoló szerző, Anonymus szerint nem járt. Ettől azonban még eltemethették Óbudán. Természetesen ismernünk kellene Dienes István hatalmas anyaggyűjtését és hozzá fűzött kommentárjait ahhoz, hogy ezekkel a kérdésekkel tovább foglalkozhassunk.

El nem végzett óbudai ásatások

A dolog azonban mégis bonyolultabb ennél! Roppant kár történt! Nem amiatt, hogy a történészek elméletei bizonyíthatatlanok. Hanem azért, mert *a régészek ásatásai nem bizonyíthatatlanok, hanem sokszor befejezetlenek vagy meg sem történnek.* Óbudán az aquincumi tudományos kutatások nagyobb dicsőségére az Árpád fejedelem sírja ügyében szóba hozható helyeken sorra sem kerültek, meg sem történtek! Az Óbudán végrehajtott nagy építkezéseknek az illetékes archaeológusok úgy mentek neki, hogy nem volt a kezükben – mert nem jelent meg! – egy teljes történeti gyűjtés az Árpád sírjára vonatkozó hiteles forrásokról. Nem volt rá idő, és az elmúlt két-három évtized könyvözönében nem volt rá papír sem. Évi 30–40 ezer magyarföldi könyv és kiadvány között Árpád sírjára nem jutott se pénz, se posztó! Nézzünk néhány tényt!

Mátyás király 1483-ban levelet írt IV. Sixtus pápának (1471–1484), és kérte, hogy az Óbuda közelében a mezőn magában álló, és elhanyagolt, bár sok éve többféle nagy javadalmakat bíró, Szűz Máriának szentelt templomot a pálosoknak adhassa: *„Vért mezején* [39] *... az Isten anyjának tiszteletére egy annak nevét viselő egyház fekszik; igen réginek tartatik ez s a szájhagyomány szerint ez az, mely mindjárt a megtérés alkalmával, legelőször alapíttatott, és azon nagy ájtatosság miatt, melylyel a hívők az Üdvözítő anyjának minden ünnepein látogatják, az oda sereglők előtt nagy tiszteletben áll, hajdan plébánia volt, de ... most a mezőn a hegyek alatt már egészen magányosan áll."* (Tholt 1882. lxxxii–lxxxiii.) A hévizforrások mellett emelkedő templom neve bányai Szűz Mária templom is volt (a bolgár *bánya* szó itt meleg vizű fürdőt jelent: *meleg van, mint a bányában*).

A templom több középkori oklevél szerint az Óbudától északnyugatra fekvő szőlőhegyek lábánál, a régi esztergomi út mellett, a *Krumhelt ferdeje* nevű meleg vizű patakocska közelében emelkedett, amely patak Anonymus szerint kőmederben folyt alá Attila városába. Ennek a pataknak

[38] „*Igen emlékezetes az a kirándulásunk, amit Györffy Gyurkával hármasban tettünk* [Csemegi Jóskával] *a Pilis előterében levő Holdvilág-árokban, ahol Györffy a Kurszánok temetkezési helyét sejtette, akik az Árpáddal együtt uralkodó szakrális királynak,* Kurszánnak *voltak leszármazottai. Ott egy alapos ásatást még egyszer meg kell terveznie a magyar tudománynak.*" (Vargyas 1993. 228.) Árpád sírját tehát nem szükséges keresgélni, viszont Kurszánét igen!

[39] A 'Vért' téves olvasat *vix* helyett (Szendrei 1907. 150.).

a fejénél temették el Árpádot (*Anonymus* cap. 52., Révai 1. 291.). A templom királyi kápolna státusával rendelkezett, és közvetlenül az esztergomi érsek alá tartozott.

Különösen fontos körülmény (lehetett volna), hogy amikor Tholvay Máté budai polgár 1519-ben szőlőt ajándékozott a budai pálosoknak, akkor megállapította, hogy a hajdanában Fehéregyházának nevezett régi kápolna a pálosok templomának területén állott, mégpedig feltehetően a templom apszisának és főoltárának a helyén: *„ad magnum altare ipsius B. Marie V. in capella ibidem situata, quae olim titulo Alba Ecclesie denominabatur."* (Havas 1882. lviii.)

A XIX. század végén előkerültek annak a fehéregyházi pálos kolostornak a maradványai, amelyet Mátyás király alapított, és amely az óbudai Szent Péter prépostsági templom romjaiból épült fel. A kolostor többek között az Árpád sírjának számító Szűz Mária egyház, tehát a Fehértemplom gondozására is szolgált.

1998-ban egy üzletközpont építésekor a pálos kolostor helyén elkésett/elszaboltált leletmentések két helyen is középkori falakat találtak, keskeny kutatóárkokban (Kincsek 2005. 70.), ezek azonban nem adhatnak értékelhető eredményeket. A terület jelentős része beépített, és szemmel látható, hogy az építkezések során nem voltak figyelemmel régészeti emlékekre. A rövid, de hivatalos ásatási jelentés 1998-ból erről a következőket írta: *„az Interspar áruház építésének területén már csak utólag konstatálhattuk az itt húzódó római* [kori] *temető hozzávetőleges kiterjedését és rétegviszonyait. A ... közműárok ... első részét már kiásva, sőt részben visszatöltve találtuk. A metszetfalban látható nyomokból ítélve* [ahol még nem volt betemetve az árok] *legalább 7 db római szarkofág, illetve kőládás sír, valamint földsír semmisült meg részben vagy egészben."* (Facsády 2001.) A közműárok leleteket és jelenségeket semmisített meg. Nem a XVII. században, hanem 1998-ban! Árpád fejedelem egykori sírjának feltehető-valószínű-elképzelhető-gyanítható helyén! Régészeti emlékeket semmisítettek meg a hatályos műemléki és régészeti törvények teljes figyelmen kívül hagyásával! A nyomtatásban közölt jelentés nem tartalmaz adatokat arra nézve, hogy miket romboltak szét az Interspar áruház területén. A jelentés alapjául szolgáló további iratokat – ha vannak ilyenek – nem ismerem.

Az 1999. évi munkálatokról szóló jelentés részben megismétli az előző év szövegét és panaszait, részben arról tudósít, hogy régészeti rábontásra vagy éppen *módszeres feltárásra nem kerülhetett sor*. Sem a közművezetékben, sem a hatalmas épület alapozási munkái során, ahol kerültek elő római kori leletek. Középkori maradványokról nem esik szó (Facsády 2002.).

Ki volt az, aki nem engedélyezte a módszeres feltárásokat Árpád sírjának a gyanítható – vagy akár csak feltehető – körzetében? Kapunk erre igazi választ valaha? Az aquincumi múzeum kitűnő régészeti tevékenységéről és eredményeiről legutóbb közreadott nagyszerű hírek ellenére úgy tűnik föl, hogy a leletmentő ásatások elvégzésénél nincs minden rendben. Hja, ha Hiller rendeletével *„a Kulturális Örökségvédelmi Szolgálat létrehozásával a területileg illetékes múzeumoktól rendeletileg elvonták az ásatási jogosultságot, több milliárdot vettek el az önkormányzatoktól és a megyei múzeumoktól. Azóta sem gyorsabban, sem olcsóbban nem végzik el az ásatási feladatokat, de legalább a kincsvadászok nagy örömére ... nyilvánossá tették a lelőhelyek adatbázisát."*[40] Azt nem tudom, hogy e hírek főszereplője, a kitűnő Láng Orsolya mit szólt a nem ásóval, ecsettel és spaklival kitermelt hét szarkofághoz és kőládához: rejthette-e valaha az egyikük Árpád fejedelem temetkezését?

Így nem lehet tovább keresgélni Árpád sírját! A privatizált nagyberuházók törvénytelen garázdálkodása mentén haladva Árpád sírjának a további kutatása lehetetlen lesz, ha máris nem vált azzá! Nagy elismeréssel olvastam legutóbb a régi sírok között otthonosan mozgó Láng Orsolya beszámolóját az óbudai ásatások sikereiről, de úgy látom, hogy egyelőre azok győztek arrafelé, akik

[40] Aquincumi újdonságok. *Magyar Hírlap* 2010. április 6., 20. *Magyar Nemzet* 2010. április 8., 14.

„*iparszerűen fosztogatják a római és középkori emberek hagyatékát*", jóllehet „*törvény szabályozza, mit lehet és mit nem. Ugyanakkor mindenki tudja, mi történik, ...*"[41] Mi történik? Fosztogatás? Ha igen, akkor a DNS-vizsgálatok, a számítógépek, a műholdak, a roppant finom fizikai műszerek hiába támogatják a régészeti munkát, és igazán nagy meglepetések nem lesznek Óbudán.

Ha megáll a fentebb idézett hivatalos jelentés állítása, akkor az Interspar építtetői véglegesen szétverhették a fehér eklézsiát.[42] Illetve a fehér templomot magába záró pálos kolostortemplom megsemmisítése a török után is módszeresen folyt, egészen máig. Először jöttek a betelepülő óbudai német polgárok. Majd az egykori óbudai téglagyár pusztított. A XIX. század második felében a több részletben folytatott és nem összehangolt Árpád-sír ásatások, amelyeket időnként a rendőrség tiltott be vagy akadályozott meg.[43] Akkoriban, amikor az uralkodó éppen arra készült, hogy Árpád utódainak a koronáját tetesse a fejére! A XX. század elejére a területen történt különböző építkezések a középkori falakat megsemmisítették (Magyar Nagylexikon 7. 1998. 734.).[44] Végül a vacak *Interspar* áruház. Ennyi még egy királyi kápolnának is sok! Nem tudom, más mit gondol erről, én ezt a következetes rombolást évszázadok óta zajló szándékos nemzetpusztító folyamatnak tartom.

Ha Dienes István kézirata 1998 előtt megjelenik, és ő maga nem is érte volna ezt meg, talán másként alakultak volna a dolgok. Ugyanez történt csaknem száz évvel korábban. Az Árpád halálának ezredik évfordulójára kiadott gyönyörű kötetben olvasható Szendrei János remek írása, hatalmas irodalomjegyzékkel. 100 esztendő nem volt elegendő arra, hogy ezt az óriási történeti forrásanyagot Dienes István gyűjtésével kiegészítve kiadják? Van, aki elhisz egy ilyen feltevést? A hírhedett áruház 10 év alatt kiadott, gyönyörű színekben finom papíron nyomott árukínáló füzetei ('prospektusai') árának egy ezrelékéből (vagy tíz ezrelékéből) remek Árpád-sír történetet lehetett volna kiadni. Nem jutott senkinek eszébe? Most meg mire várunk?![45]

Adjunk tehát választ az e beszámoló elején feltett kérdésre: jól gazdálkodtunk Dienes István örökségével? Szerintem nem! És ennek következménye is lett: nem gazdálkodtunk jól Árpád vezér sírjának sorsával sem. Egykönnyen megtörténhet, hogy a legutolsó lehetőséget mulasztottuk el: átadtuk haló porait a végleges enyészetnek, amiről már árnyképünk sem lehet. Ahogyan Szendrei János is befejezte írását: *„Árpád porai – az a rész, amely emberi halált halt – bizonyára rég elvegyültek a haza földével, s immár a történelem dicső lapjai őrzik halhatatlan emlékezetét."* (Szendrei 1907. 160.)

Dienes tanulmányait olvasva ugyanis az az érzésünk támadhat, hogy a lélegzet-lélek és az árnyék-lélek képzetében fontos elemek keverednek. Ennek megértéséhez közelebb jutandó, szeretném felidézni azt, amit egy kevéssé ismert görög történetíró jegyzett fel Akhilleusz haláláról és különféle lelkeinek végzetéről. *Flavius P. II. Philostratus*ról van szó, aki a Kr. u. II. és III. század

---

41 *Magyar Hírlap* 2010. március 22., 15. Azóta újabb Láng Orsolya munkáját méltató hírlapi cikkek jelentek meg, de ezeket már nem vettem figyelembe.

42 Nem ismerem az Interspar áruházlánc nacionáléját, de szép lenne, ha német honosságú tulajdonosok verettek volna szét egy Nagy Károly alapításához *is* kapcsolható történelmi műemléket.

43 Érdy Jánost 1851. októberében kincskeresőnek vélték, és a rendőrség elfogatta. Az 1860. július 15-re tervezett ásatást (résztvevői lettek volna Gróf Nádasdy Ferenc, Thaly Kálmán, Réső Ensel Sándor, Vidacs János gépgyáros) *a rendőrség tüntetésnek minősítette, és betiltotta* (Szendrei 1907. 150.).

44 A középkori falak megsemmisültek, de a római kori szarkofágok egy részét a rombolás megkímélte. 2008 végén a napilapokban sok tudósítás jelent meg különböző óbudai szemétlerakókban talált római szarkofágokról. Csak nem ezek között vannak az Intersparból kihordott szarkofágok is? Annak idején *Pécsi Sándor* mondta el nekem, hogy valamelyik óbudai leletmentés előtt, alatt vagy után sikerült megszereznie egy római kori szarkofágot, amely azután a kertjében volt felállítva. A lakásban ott volt a Sztálin generalisszimusz szobrából származó egyik töredék is, a kevés megmaradtból egy!

45 Nemrégen egy hosszú tanulmány jelent meg a *Turán* című folyóiratban, amely Árpád fejedelem sírját a hajdani Németóvár-on (Deutsch-Altenburg) keresi, egy 16 méter magas kurgánban (Tóth 2010.). A tanulmány hivatkozásai pontatlanok és nem adnak lehetőséget arra, hogy mondanivalóját komolyan megvitassuk. A kérdés részleteihez lásd Makkay 2010.

fordulóján élt. 219 előtt írta meg *Ἡρωϊκός* (*Heroicus*) c. munkáját, amelyben szerepel egy Akhilleusz anyjához, Thetiszhez intézett, Akhilleusz trójai sírján előadott thesszáliai himnusz is: *„Pelioni Thetisz, aki nagy fiadat, Akhilleuszt szülted, akiből egy rész, amely emberi halált halt, Trójáé; azt a részét viszont, amelyet a Te haláltalan lényedből kapott, azt a Pontosz vidéke őrzi."* (*Philosztratosz*: Heroikosz 53.10., Burgess 2009. 101.)

Irodalom

Anjou Legendárium 1973.

Magyar Anjou Legendárium. A bevezető tanulmányt írta, a legendaszövegeket összeállította és a kiadást sajtó alá rendezte Levárdy Ferenc. Magyar Helikon, Budapest 1973.

Anonymus

Anonymus: Gesta Hungarorum. Béla király jegyzőjének könyve a magyarok cselekedeteiről. Hasonmás kiadás Pais Dezső fordításában. Magyar Helikon, Budapest 1975.

Árpád-kori legendák 1983.

Árpád-kori legendák és intelmek. Szerkesztette Érszegi Géza. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest 1983.

Bálint 1978.

Bálint Csanád: Válasz Dienes Istvánnak. *ArchÉrt* 105. 1978. 264–268.

Bálint–Kovács–Takács 1994.

Bálint Csanád – Kovács László – Takács Miklós: Régészeti hagyaték. In: Korai magyar történeti lexikon (9–14. század). Szerk. Kristó Gyula. Akadémiai Kiadó, Budapest. 1994. 568–572.

Becanus 1569.

Iohannes Goropius Becanus: Origines Antwerpianae sive Cimmeriorum Becceselana. Novem libros complexa. Antverpiae. 1569.

Békés 1991.

Békés Vera: „Nekünk nem kell a halzsíros atyafiság!" – Egy tudománytörténeti mítosz nyomában. In: Tanulmányok a magyar nyelvtudomány történetének témaköréből. Szerk. Kiss Jenő – Szűts László. Akadémiai Kiadó, Budapest 1991. 89–95.

Bóna 1997.

Bóna István: Dienes István (1929–1995). *NyJAMÉ* 37–38. 1995–1996. (1997) 11–33.

Borzsák 1996.

Borzsák István: Dragma. Válogatott tanulmányok, 2. Telosz Kiadó, Budapest 1996.

Borzsák 1996a.

Borzsák István: Az antik „pokol". Ovidius-interpretációk. In: Borzsák 1996. 135–144.

Burgess 2009.

J. S. Burgess: The death and afterlife of Achilles. The John Hopkins University Press, Baltimore 2009.

Csongor 1993.

Csongor Barnabás: Kínai források az ázsiai avarokról. Orientalisztikai Munkaközösség, Budapest 1993.

Dakaris 1993.

Sotirios Dakaris: The Nekromanteion of the Acheron. Archaeological Receipts Fund, Direction of Publications, Athens 1993.

Dienes 1975.
Dienes István: A honfoglaló magyarok és ősi hiedelmeik. In: Uráli népek. Nyelvrokonaink kultúrája és hagyományai. Szerk. Hajdú Péter. Corvina Kiadó, Budapest 1975. 77–108.
Dienes 1978.
Dienes István: A honfoglaló magyarok lélekhiedelmeinek régészeti bizonyságai. In: Mítosz és Történelem. Előmunkálatok a magyarság néprajzához 3. Szerk. Hoppál Mihály – Istvánovits Márton. MTA Néprajzi Kutatócsoport, Budapest 1978. 28–39.
Dienes 1978a.
Dienes István: A honfoglaló magyarok lélekhiedelmei. In: Régészeti barangolások Magyarországon. Szerk. Szombathy Viktor. Panoráma, Budapest 1978. 170–233. (2. kiadás: Budapest 1983.
Dienes 1978b.
Dienes István: Opponensi vélemények Bálint Csanád: Dél-Magyarország a X. században c. kandidátusi értekezéséről. *ArchÉrt* 105. 1978. 107–127.
Dienes 1992.
Dienes István: A Kalocsa környéki rovásemlékekről (előzetes közlemény). In: Rovásírás a Kárpát-medencében. Szerk. Sándor Klára. A József Attila Tudományegyetem Magyar Őstörténeti Csoportjának Kiadványai, Magyar Őstörténeti Könyvtár. Szeged. 1992. 31–40.
Egeler 2009.
Matthias Egeler: Textual perspectives on prehistoric contacts: some considerations on female death demons, heroic ideologies and the notion elite travel in European prehistory. *JIES* 37: 3–4. 2009. 321–349.
Erdélyi 2009.
Erdélyi István: Könyvekről. *Eleink* 16: 8.2. 2009. 80.
Facsády 2001.
R. Facsády Annamária: Budapest, III. Bécsi út – Farkastoroki út. *RKM* 1998. (2001) 133.
Facsády 2002.
R. Facsády Annamária: Budapest III., Bécsi út 136–174. – Farkastoroki út. *RKM* 1999. (2002) 181–182.
Fehértói 2004.
Fehértói Katalin: Árpád-kori személynévtár (1000–1301). Akadémiai Kiadó, Budapest 2004.
Györffy 1997.
Györffy György: Pest-Buda kialakulása. Budapest története a honfoglalástól az Árpád-kor végi székvárossá alakulásig. Akadémiai Kiadó, Budapest 1997.
Havas 1882.
Havas Sándor: Az ó-budai, hajdan a bold. szűz Máriáról nevezett «Fehéregyház» és Árpád sírja. *ArchÉrt* 16. 1882. li–lxxx.
HKÍF 1995.
A honfoglalás korának írott forrásai. Szerk. Kristó Gyula. Szegedi Középkorász Műhely, Szeged 1995.
Jósa 1906.
Jósa András: Barangolás Németországba és visszaemlékezések. Jóba Elek Könyvnyomdája, Nyíregyháza 1906.
Katona 1999.
Katona Béla: Vörösmarty Mihály Szabolcsban és Szatmárban. *SzSzBSzle* 34: 3. 1999. 368–377.

Kerényi 1988.

Kerényi Károly: Mi a mitológia? Tanulmányok a homérosi himnuszokhoz. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest 1988.

Kincsek 2005.

Kincsek a város alatt. Budapest régészeti örökségének feltárása, 1989–2004. kiállítás a Budapesti Történeti Múzeumban, 2005. május 27–augusztus 20. [Treasures under the city. Survey of the archaeological heritage of Budapest, 1989–2004 temporary exhibition at the Budapest History Museum, 27 May–20 August 2005.] Szerk. Zsidi Paula. Budapesti Történeti Múzeum, Budapest 2005.

Király 2006.

Király Péter: A honalapítás vitás eseményei. A kalandozások és a honfoglalás éve. A Nyíregyházi Főiskola Ukrán és Ruszin Tanszéke, Nyíregyháza 2006.

Király 2010.

Király Péter: A honalapítás vitás eseményei. Állásfoglalások, vélemények és további többirányú kutatások. Nyíregyházi Főiskola Ukrán és Ruszin Filológiai Tanszéke, Nyíregyháza. 2010.

Kiss 1988.

Kiss Lajos: Földrajzi nevek etimológiai szótára. Akadémiai Kiadó, Budapest 1988.

Kovács 2011.

Kovács László: Régimódi történetek egy hajdani tervásatásról. (Személyes emlékeim Dienes Istvánról, különös tekintettel Magyarhomorogra.) *NyJAMÉ* LII. 2010. 19–45.

Kristó 1981.

Kristó Gyula: Sírhelyekre vonatkozó adatok korai okleveleinkben. *AHSzeg* 71. 1981. 21–27.

Kristó 1986.

Kristó Gyula: Az Árpád-kor háborúi. Zrínyi Kiadó, Budapest 1986.

Kuhrt 2007.

Amélie Kuhrt: The Persian Empire. A Corpus of sources from the Achaemenid Period. Routledge, Taylor and Francis Group, London – New York. 2007.

László 1993.

László Gyula: A Szent László-legenda középkori falképei. Tájak–Korok–Múzeumok Egyesület, Budapest 1993.

Ligeti 1962.

A mongolok titkos története. Fordította Ligeti Lajos. Gondolat Kiadó, Budapest 1962.

MacGillivray 2000.

Alexander MacGillivray: The Great Kouros in Cretan art. In: The Palaikastro kouros. A Minoan chryselephantine statuette and its Aegean Bronze Age context. Eds. J. A. McGillivray – J. M. Driessen – L. H. Sackett. The British School at Athens, London 2000. 123–130.

Madas–Horváth 2008.

Madas Edit: Középkori prédikációk Szent László királyról. – Horváth Zoltán György: Középkori falképek Szent László királyról. Romanika Kiadó, Budapest 2008.

Magyar Nagylexikon

Magyar Nagylexikon. Szerk. Élesztős László – Rostás Sándor – Glatz Ferenc. Akadémiai Kiadó, Budapest 1993–2004.

Makkay 1992.

Makkay János: Angaben zur Archäologie der Indogermanenfrage, V. Funerary sacrifices of the Yamna-Complex and their Anatolian (Hittite) and Aegean (Mycenaean and Homeric) parallels. *ActaArchHung* 44: 2–4. 213–237.

Makkay 2006.
Makkay János: Hogyan lettek a blakokból románok. Flaccustól a román áfiumig. 2., átdolgozott és bővített kiadás. Tractata minuscula 46. A szerző kiadása, Budapest 2006.
Makkay 2006a.
Makkay János Nyomtatásban megjelent munkái. Az első ötven év (1957–2006). / List of publications. The first fifty years (1957–2006). Tractata minuscula 50. A szerző kiadása, Budapest 2006.
Makkay 2008.
Makkay János: Antik források – ősi szokások. Néhány ókori adat a hajdani vallásos világhoz. [Ancient sources – early ritual beliefs and customs.] *NyJAMÉ* 50. 2008. 161–189.
Makkay 2009.
Makkay János: Az Árpádok szent kürtjei és a meótiszi kürtünnep. Tractata minuscula 68. A szerző kiadása, Budapest 2009.
Makkay 2010.
Makkay János: Árpád fejedelem sírjának keresgélése-kutatása feleslegesen Bad Deutsch-Altenburgban, sohasem komolyan Óbudán. Tractata minuscula 75. A szerző kiadása, Budapest 2010.
Macartney 1999.
C. A. Macartney: Studies on early Hungarian and Pontic history, Eds. Lóránt Czigány – László Péter. Aldershot 1999.
Mező–Németh 1972.
Mező András – Németh Péter: Szabolcs-Szatmár megye történeti-etimológiai helységnévtára. Nyíregyháza 1972.
Németh 1930.
Németh Gyula: A honfoglaló magyarság kialakulása. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest 1930. Primitíven szerkesztett, bővített és átdolgozott második kiadása (közzétette Berta Árpád): Akadémiai Kiadó, Budapest 1991.
Pauszaniasz
Pauszaniasz: Görögország leírása. Fordította Muraközy Gyula. Pallas Stúdió – Attraktor Kft. Budapest 2000.
Révai
Révai Nagy Lexikona. Révai Testvérek, Budapest 1911-1915.
Rohde 1925.
Erwin Rohde: Psyche: The Cult of Souls and Belief in Immortality among the Greeks, Kegan Paul, Trench, Trubner & Co Ltd., London 1925. Routledge & Kegan Paul. Reprinted by Routledge, London 2000.
Sándor 1992.
Sándor Klára: A székely rovásírás átvételének lehetséges útjai. In: Rovásírás a Kárpát-medencében. Szerk. Sándor Klára. A József Attila Tudományegyetem Magyar Őstörténeti Kutatócsoportjánk Kiadványai, Magyar Őstörténeti Könyvtár 4. Szeged 1992. 79–91.
SRH 1937/38.
Scriptores rerum Hungaricarum tempore ducum regumque stirpis Arpadianae gestarum. Edendo operi praefuit Emericus Szentpétery. I–II. Budapest. 1937. 1938. Academia Litterarum Hungarica atque Societate Histor. Hungarica. Nap Kiadó, Reprint, Budapest 1999.
Szegfű 1982.
Szegfű László: Megjegyzések Thonuzoba históriájához. *Századok* 116: 5. 1982. 1060–1078.

Szendrei 1907.
Szendrei János: Árpád sírja. In: Árpád és az Árpádok. Történelmi Emlékmű. Szerk. Csánki Dezső Árpád vezér halálának ezredik évfordulója alkalmával, Thaly Kálmán kezdeményezésére és támogatásával. Franklin Társulat magyar irodalmi intézet, Budapest 1907.
Szentek 1999.
Szentek a magyar középkorból I. Szerk. Érszegi Géza. Millenniumi magyar történelem. Osiris Kiadó, Budapest 1999.
Tholt 1882.
Tholt Titusz: Az ó-budai «Fehéregyház és Árpád sírja». *ArchÉrt* 16. 1882. lxxx–xcvi.
Tóth 2010.
Tóth Sándor: Árpád nyomában. *Turán* 13: 1. 2010. január–március 30–51.
Ustinova 1999.
Yulia Ustinova: The Supreme Gods of the Bosporan Kingdom. Celestial Aphrodite & the Most High God. Brill, Leiden – Boston – Köln 1999.
Vargyas 1993.
Vargyas Lajos: Kerítésen kívül. Emlékek életemből. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest 1993.
Vásáry 1980.
Vásáry István: A magyar őstörténet kutatásának hagyományai. *MT* 87: 5. 1980. 367–371.
Vásáry 1986.
Vámbéry Ármin emlékezete. Keleti értekezések. Kőrösi Csoma Társaság, Budapest. 1986.
Vásáry 1986a.
Vásáry István: Vámbéry és a magyar őstörténet. In: Vásáry 1986. 19–25.
Vergilius
Vergilius összes művei. Fordította Lakatos István. Magyar Helikon, Budapest 1967.
Watkins 1995.
Calvert Watkins: How to kill a dragon. Aspects of Indo-European poetics. Oxford University Press, Oxford 1995.
West 2007.
Martin West: Indo-European poetry and myth. Oxford University Press, Oxford 2007.
Wiseman 2008.
Timothy Peter Wiseman: Unwritten Rome. University of Exeter Press, Exeter 2008.
Zimonyi 2005.
István Zimonyi: The state of the research on the prehistory of the Hungarians. Historiography (Oriental sources, history of the Steppe). In: Research on the prehistory of the Hungarians: a review. Papers presented at the meeting of the Institute of Archaeology of the Hungarian Academy of Sciences, 2003–2004, Ed. Balázs Gusztáv Mende. VAH XVIII. 2005. 87–102.

MAKKAY János

Magyar Tudományos Akadémia
Régészeti Intézet
Budapest
H–1250 Pf. 14.
e-mail: Makkayj@gmail.com

Beszámoló jelentés a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Múzeumok Igazgatósága 2009. évi munkájáról

Bene János

1. Bevezetés

A 2009-re készített munkaterv bevezetőjében az alábbiakat fogalmaztuk meg: „*A 2009. esztendő sem mutatkozik jobbnak a költségvetés szempontjából az előzőeknél. Az azonban mindenképpen pozitív, hogy nem kényszerülünk csoportos leépítésre. Legfontosabb feladatunk tehát a működőképesség megőrzése, mely azzal is együtt jár, hogy a szakmai munkánkat újra csak külső erőforrások, mindenek előtt a sikeres pályázatok lehetőségeinek bevonásával tudjuk biztosítani. Ezek a források viszont meglehetősen bizonytalanok, ezért terveink, célkitűzéseink jelentős hányadát csak feltételesen fogalmazhatjuk meg.*” Ezen külső szorító tényezők mellett munkatervünk főbb célkitűzéseit megvalósítottuk.

Komoly, szakmai elismerésként értékelhetjük, hogy a Jósa András Múzeum „Az év múzeuma” pályázaton „*a megújult látogatóbarát kiállításokkal, és a gyűjtemények szakszerű raktározásának megvalósításával*” elnyerte a bíráló bizottság díját, a Sóstói Múzeumfalu pedig a Magyar Turizmus Zrt. által kiírt „Vendégbarát múzeum” díjat. E két elismerést Páll Istvánnal, a Múzeumfalu igazgatójával mindketten 2009. május 16-án Budapesten a Múzeumok Majálisán vehettük át. Az ünnepélyes díjátadást megtisztelte jelenlétével Román István, a megyei közgyűlés alelnöke.

Hasonlóan jeles elismerésnek értékeljük, hogy a Pulszky Társaság Magyar Múzeumi Egyesület Kismúzeumi Tagozata, valamint Százhalombatta Város Önkormányzata a mátészalkai Szatmári Múzeum részére az elmúlt évtizedek alatt végzett kiemelkedő és példamutató muzeológiai tevékenységéért a Poroszlai Ildikó emlékplakettet adományozta 2009. október 15-én.

A 2009. év a Sóstói Múzeumfalu megnyitásának 30. évfordulója köré szervezett programok jegyében telt. A tudományos konferenciák (a VII. Országos Tájháztalálkozó és a 30. évforduló, mely kiegészült az Erdész Sándor 80. születésnapja tiszteletére szervezett emléküléssel, illetve a szabadtéri muzeológusok éves továbbképzésével) és a közművelődési programok révén az egész szezon folyamán sikerült fokozott figyelmet fordíttatnunk a múzeumra. A jubileum alkalmával emléktáblát avattunk a bejárati épületben Erdész Sándor, a múzeum első igazgatója tiszteletére.

Az OKM Alfa programjának pályázatán a Jósa András Múzeum az új katonatörténeti kiállításra 10 millió forintot nyert. Az állandó kiállítás határidőre elkészült, ünnepélyes megnyitására június 20-án a Múzeumok Éjszakája nyitórendezvényeként került sor. Megnyitóbeszédet Seszták Oszkár, a megyei közgyűlés elnöke mondott.

A Sóstói Múzeumfalu szintén az OKM Alfa programjában az újlétai uradalmi magtár első ütemének felépítésére 15,2 millió Ft-ot nyert. A beruházás megvalósítását a megyei önkormányzat felügyelte. Az átadás október 9-én történt meg. Az Új Magyarország Fejlesztési Programtól a magtár

berendezésére (infrastruktúrájának fejlesztésére) elnyert 24,5 millió Ft jelentősen hozzájárul az épület korszerű közművelődési hasznosításához. Mivel a közbeszerzés első fordulója eredménytelenül zárult, a végső döntés áthúzódik 2010-re.

Az OKM által kiírt pályázatok révén a Múzeumfalu tevékenyen bekapcsolódott a Reneszánsz év rendezvényeinek és a KUL-Túra Élmény általános iskoláknak meghirdetett eseménysorába, aminek eredményeként az év elején és az utolsó negyedévben 20 település 2400 tanulóját fogadták kézműves foglalkozásokra és az azokhoz kapcsolódó előadásokra. A program 2010 áprilisában folytatódik.

A romániai Szatmár megye Területi Múzeumával közösen kialakított három pályázatunkat a két szomszédos megye önkormányzata nyújtotta be. Mind a három pályázat (Patrimonium, Castellum, Samcult) sikeres, megvalósításukra 2010-ben kerül sor.

A munkatervnek megfelelően 2009-ben a Jósa András Múzeum két országos rendezvénynek adott otthont:

Június 24–26-án rendeztük meg a Magyar Múzeumi Történész Társulattal és az OKM Közgyűjteményi Főosztályával közösen a történész-muzeológusok éves szakmai továbbképzését-konferenciáját több, mint száz muzeológus részvételével az országból és a környező területekről (Szlovákia, Erdély, Délvidék). A Megyeházán tartott ünnepi megnyitón köszöntőt mondott Seszták Oszkár, a megyei közgyűlés elnöke, Pintér János, a társulat elnöke és dr. Vígh Annamária, az OKM Közgyűjteményi Főosztályának vezetője.

Augusztus 15–16-án a Jósa András Múzeum és a Magyar Huszár Alapítvány közösen rendezte meg a XI. Nyíregyházi Huszártalálkozót nagy érdeklődés mellett.

December 1-én a Megyeháza dísztermében tartottuk a Jósa András Oktatókórházzal közösen a Jósa András Múzeum Napját. Ez alkalomra reprint kiadásban jelentettük meg a Jósa András emlékére 1922-ben a Bessenyei Kör által kiadott emlékfüzetet.

Munkaterven kívül rendeztük meg az Édes Élet!, a Veterán motorok, illetve a Hegyivadászok című időszaki kiállítást.

Hosszabb távú együttműködést kötöttünk dr. Antal Péter debreceni ügyvéddel, az Antal–Lusztig gyűjtemény tulajdonosával. Az erről szóló okiratot a Jósa András Múzeum Napján írtuk alá, majd ugyanaznap nyitottuk meg a Remekművek (válogatás az Antal–Lusztig gyűjteményből) című időszaki kiállítást, melynek anyagi fedezetét (meghívó, katalógus, műtárgybiztosítás) a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megye Turizmusáért Egyesület biztosította.

Nagy megtiszteltetés a megyei múzeumigazgatóság számára, hogy az OKM Közgyűjteményi Főosztálya Szabó Sarolttát, a Báthori István Múzeum igazgatóját kérte fel az Észak-Alföldi régió megyei múzeumi-koordinátori feladatainak ellátására, aki 2009 tavaszán megszervezte a múzeumok számára kiírt TÁMOP 3.2.8 jelű, Múzeumok Mindenkinek – Múzeumok oktatási-képzési szerepének erősítése c. pályázat szimulációját (mintaprojectet) a Jósa András Múzeumban.

A Rétközi Múzeum egyik kiemelkedő rendezvénye volt 2009-ben a Holocaust 65. évfordulójára rendezett megemlékezés május 29-én, a Kisvárdai Városszépítő Egyesülettel közös szervezésben.

A Kisvárdai Múzeum EU-s pályázatot adott be a Kárpátaljai Honismereti Múzeummal és az uzsgorodi XXI. század Kis és Közép Vállalkozás Fejlesztési Innovációs Egyesülettel közösen a Magyarország–Szlovákia–Románia–Ukrajna ENPI Határon Átnyúló Együttműködési Program 2007–2013 keretében. Célunk a zsinagóga épületének helyreállítása.

A Vasvári Pál Múzeum irodája, könyvtára és adattára Tiszavasvári Város Önkormányzata jóvoltából új helyiségbe költözött (mindössze a rezsiköltségeket kell fizetnünk), az ezáltal

a múzeumépületben felszabadult két helyiségben egy-egy új állandó kiállítást építhettünk, egyikben a névadó, Vasvári Pál emlékszobáját rendeztük be.

2009-ben a Vay Ádám Múzeum legfontosabb szakmai programja az a tudományos konferencia volt, melyet a világóra készítésének 100. évfordulójára rendezett meg október végén.

Az önállóan rendezett programok közül kiemelkedett a II. Rákóczi Ferenc születésének 333. évfordulójára szervezett ünnepségsorozat, melyen az ünnepi szónok dr. Böröndi Gábor dandártábornok, az MH 5. Bocskai István Lövészdandár parancsnoka volt.

Az SzMSz-ben foglaltak alapján működtek a vezetés munkáját segítő testületek. A Közalkalmazotti Tanács 2008-ban tárgyalta az új kollektív szerződés tervezetét, elfogadása 2009 januárjában megtörtént. Összdolgozói értekezletet tartottunk 2009. február 16-án, igazgatói értekezletet pedig március 31-én a Beregi Múzeumban és október 19-én a Vay Ádám Múzeumban.

A megyei múzeumigazgató és a gazdasági igazgató az év folyamán részt vett Siófokon (február 4–5.), illetve Szabadszálláson (szeptember 22–23.) a Megyei Múzeumok Igazgatóságainak Szövetsége ülésein.

A megyei múzeumigazgató részt vett a Magyar Múzeumi Történész Társulat elnökségi ülésén Szolnokon (április 14.), a gazdasági igazgatóval együtt részt vett a Társulat szakmai napján Pannonhalmán (április 21.).

A megyei múzeumigazgató az év során hivatalában fogadta dr. Böröndi Gábor dandártábornokot, a debreceni 5. Bocskai István Lövészdandár parancsnokát (február 20., augusztus 15.), Pintér Jánost, a Magyar Múzeumi Történész Társulat elnökét és Ihász István tárigazgatót a Magyar Nemzeti Múzeumból (március 5.), Deme Pétert és Zomborka Mártát a Pulszky Társaság részéről (április 3.), Hermann Istvánt, a Veszprém megyei Levéltár igazgatóját és Nagy Szabolcs főlevéltárost (április 24.), Kálnoki Kiss Sándor miniszterelnöki megbízottat (április 30., május 19.), Kaajani finn testvérváros delegációját (május 22.), Ráduly Róbert Kálmánt, Csíkszereda polgármesterét, Gyarmathy Zsoltot, a Csíki Székely Múzeum igazgatóját és Szabó András főmuzeológust, a Zsögödi Nagy Imre hagyaték kurátorát (július 8.), a Szent György Lovagrend delegációját (július 11.), Fodor Lajos nyugállományú vezérezredest (augusztus 15.), dr. Antal Péter ügyvédet (augusztus 29., november 26., december 1.), Viorel Ciubotát, a Szatmár megyei Területi Múzeum igazgatóját (szeptember 7.), dr. Hoffmann Imre tűzoltó vezérőrnagyot, az OKF igazgatóhelyettesét (szeptember 11.), dr. Hasan Hasanovot, Azerbajdzsán budapesti nagykövetét (szeptember 29.), dr. Kedves Gyulát, a Hadtörténeti Múzeum igazgatóhelyettesét (október 16.), Makkay János professzort, Trogmayer Ottó ny. megyei múzeumigazgatót, Kovács László és Gróf Pétert régészeket (december 1.), Kovács Gyuláné Péchy Máriát Debrecenből (december 17.).

Kovács Gyuláné Péchy Mária december 17-én átadta a Jósa András Múzeumnak a családi ékszereket, ezzel a Kovács–Péchy adomány átadása-átvétele befejeződött.

A megyei múzeumigazgató 2009. szeptember 15–18. közötti radomi hivatalos kiküldetése során (részt vettek még Lakatos Sarolta, Horváth Péter és Szikora István) újra felvette a kapcsolatot az ottani múzeummal, és Adam Zielezinsky múzeumigazgatóval hároméves együttműködésben állapodtak meg.

2009. november 27-én a korábbi megye–város egyeztetőben foglalt megállapodások alapján a Kállay Gyűjtemény hivatalosan bezárt, kiállításai a Jósa András Múzeumban látogathatók, a régi épületben a tudományos-feldolgozó munka zavartalanul folyik. Az átköltöztetést a gyűjtemény, illetve a Jósa András Múzeum történeti osztályának dolgozói, valamint Tóbiás Tamás karbantartó végezték.

2. Személyi, szervezeti változások

2009-ben csaknem változatlan összetételben végezte munkáját a megyei múzeumigazgatóság állománya. Március 1-én eltávozott a Jósa András Múzeumból Pappné dr. Kurucz Katalin régész, helyét a korábban már itt dolgozó kolléga, Lukácsné Nagy Márta vette át április 1-től. Ugyancsak eltávozott Lukács József régész. Múzeumpedagógus-teremőr kinevezést kapott a Jósa András Múzeumban február 1-től Jászai Miklós Istvánné, takarító-teremőr tárlatvezetőként dolgozik április 1-től Kardosné Sinka Henrietta. Az év során szülési szabadságra távozott Lukácsné Nagy Márta, Kecskésné Tóth Gabriella (Jósa András Múzeum), Kállai Beatrix (Sóstói Múzeumfalu) és Baloghné Szűcs Zsuzsanna (Vasvári Pál Múzeum). Gyes-ről visszatért Ulrichné Suták Mónika.

A megyei múzeumigazgatóság engedélyezett létszáma 2009-ben 101 fő volt. Az új dolgozók kinevezésével a megengedett létszámon belül maradtunk.

Elismerések, kitüntetések:

2009. szeptember 11-én alapításának 125. évfordulója emlékére a Nyíregyházi Hivatásos Önkormányzati Tűzoltóság arany Szent Flórián plakettet adományozott a Jósa András Múzeumnak.

Cservenyák Lászlót 2009-ben az Év Emberének választották Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében.

Szakmai elismerést jelent, hogy Páll Istvánt felkérték az OKM által meghirdetett Vendégváró Tájházak pályázatra beérkezett művek szakmai elbírálására és a korábban nyertes pályázatok végrehajtásának monitorozására (március–június).

3. Gyűjteményi munka

Gyűjteménygyarapítás

Régészet

A Jósa András Múzeum régészeti osztálya munkatársai által terepen töltött napok száma: 1182 nap. Az elkészített régészeti hatástanulmányok száma: 32.

Gyarapodás: a Jósa András Múzeum régészeti anyagában beleltározva 3276 tételen 5270 db. A történeti embertani gyűjtemény 229 db-bal bővült.

Néprajz

Gyarapodás	
Múzeum:	*Darabszám:*
Jósa András Múzeum	21
Sóstói Múzeumfalu	570
Báthori István Múzeum	27
Beregi Múzeum	70
Rétközi Múzeum	27
Szatmári Múzeum	3 (kocsik)
Vasvári Pál Múzeum	694

Népi épületek, építések, felújítások a Sóstói Múzeumfaluban:

Újrafedték náddal a kállósemjéni lakóházat, taposott szalmával a tiszabecsi lakóházat. Felújították a paszabi, a besztereci, a temetőcsősz, a pócspetri porta vesszőkerítését. Újra elkészítették

a nyírlugosi galambdúcot, elbontották és múzeumba szállították az ajándékba kapott újfehértói fodrászműhely épületét. Tisztító meszelést kapott valamennyi épület, a szükséges faljavításokat elvégezték. A június 7-i viharkárok helyreállításaként megjavították a tarpai istálló, a műhelysor és a tiszavasvári disznóól megrongálódott cseréptetejét.

Új- és legújabb kor

A Jósa András Múzeum helytörténeti gyűjteményének gyarapodása 68 tárgy, közülük kiemelkedik Zsoldos Barnabás, a Magyar Rádió nyíregyházi stúdiója nyugállományú vezetője adománya, egy teljes stúdió-berendezés. A történeti dokumentum gyűjtemény gyarapodása 111 darab. A numizmatikai gyűjtemény gyarapodása 131 db Kisszekeresről (valamennyi XVI. századi pénz). A Megyei Önkormányzat anyagi támogatásával sikerült megvásárolni Báthori Zsigmond 1595-ös tallérját. A képzőművészeti gyűjtemény gyarapodása 19 db (3 hivatalos átadás, 7 pályázat útján, 9 vásárlással). Az iparművészeti gyűjtemény gyarapodása 3 db. Az irodalomtörténeti gyűjtemény 83 tétellel (103 db) gyarapodott.

A Kállay Gyűjtemény gyarapodása 120 darab (ebből 1 könyv).

A Báthori István Múzeum helytörténeti gyűjteménye 2 darabbal, a képzőművészeti 4 db bronzplakettel (ezek Nyírbátor város évfordulói alkalmából készültek) gyarapodott.

A Beregi Múzeum történeti és iskolatörténeti gyűjteményének gyarapodása mintegy 150 lap.

A Rétközi Múzeum történeti gyűjteménye 28, képzőművészeti gyűjteménye 2 egységgel szaporodott.

A Szatmári Múzeumba 1 db festmény került be.

A Vay Ádám Múzeum képzőművészeti anyaga 49 egységgel bővült.

Adattári munka

A Jósa András Múzeum régészeti adattárába 225 tétel került be. A történeti adattár gyarapodása 3 tétel. A fotótár gyarapodása 6130 digitális file (Jósa András Múzeumban közművelődési programokról, kiállításokról 4482, a Sóstói Múzeumfaluban 711, a Kállay Gyűjteményben 34, a Báthori I. Múzeumban 446, a Beregi Múzeumban 457 db).

A Sóstói Múzeumfaluban a fotó- és videótár éves gyarapodása 3886 db digitális fotó.

A Báthori István Múzeumban elkészült 420 digitális felvétel.

A Beregi Múzeumban a fotótár gyarapodása 2495 digitális felvétel.

A Szatmári Múzeum adattári állományának szaporulata 42 egység. A fotótár gyarapodása 2800 digitális felvétel.

A Vay Ádám Múzeum adattárának új anyaga 52 egység.

Könyvtár

Gyarapodás	
Múzeum:	*Darabszám:*
Jósa András Múzeum	653
Sóstói Múzeumfalu	149
Báthori István Múzeum	42
Beregi Múzeum	32
Rétközi Múzeum	14
Szatmári Múzeum	65
Vasvári Pál Múzeum	22
Vay Ádám Múzeum	28

Ezen túlmenően a Vay Ádám Múzeum megvásárolta Bánkúti Imre történész könyvtári hagyatékát, melynek feldolgozása folyamatban van. A könyvek, jegyzetek, különlenyomatok jegyzéke elkészült. Ezek száma közel 2400 db.

Műtárgyvédelem

A Jósa András Múzeum restaurátor műhelyének dolgozói kezén 2009-ben 42057 állatcsont, 5 embercsont, 29376 régészeti kerámia, 730 kő, 3160 patics, 471 történeti, 80 néprajzi és 1049 iparművészeti tárgy ment át.

A Kállay Gyűjteményben Havasi Dóra restaurátor 2009. év folyamán hetente 2 napot (hétfő és kedd) dolgozott. Aktívan részt vett az ipar- és képzőművészeti anyag leltározásában, mindenekelőtt a leltári számoknak a tárgyakon történt rögzítésében, illetve segített a fémalapú tárgyak anyagának meghatározásában. Mindez 1215 tárgyat érintett. Megtisztított 872 tárgyat, ebből 87 darabot restaurált is (kiegészítés, ragasztás, restaurálás, konzerválás).

4. Tudományos tevékenység

Kiadványok

A Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Múzeumigazgatóság kiadványai 2009-ben:

- A nyíregyházi Jósa András Múzeum Évkönyve LI. Szerk. Almássy Katalin segítségével Istvánovits Eszter. Nyíregyháza 2009. 452 o.
- Egy nyíri tudós és polgár Dr. Jósa András. Szerk. Istvánovits Eszter. Nyíregyháza 2009. 84 o.
- Remekművek. Az Antal–Lusztig gyűjtemény anyagából. A JAM Képzőművészeti Katalógusai 57. Szerk. Madár Ximena – Boros György. Nyíregyháza 2009. 22 o.
- Vattay Nóra: 1944 ősze – ahogyan én átéltem. Huszáremlékek 2. sz. Szerk. Bene János. Nyíregyháza 2009. 20 o.

Sóstói Múzeumfalu (valamennyi a Múzeumfalu Baráti Köre kiadásában):

- Páll István: Kelet-Magyarországi tájházak. A Sóstói Múzeumfalu kiskönyvtára 8. Szerk. Páll István. Nyíregyháza–Sóstófürdő 2009. 45 p.
- Ahol visszafordul az idő kereke... Írások a Sóstói Múzeumfalu 30 évéről. A Sóstói Múzeumfalu kiskönyvtára 9. Szerk. Páll István. Nyíregyháza–Sóstófürdő 2009. 120 p.
- Korompainé Mocsnik Marianna: Látod, amit én látok? Barangoló irka a Sóstói Múzeumfaluról 3. A palatáblától a csobolyóig. Szerk. Páll István. Nyíregyháza–Sóstófürdő 2009. 30 p.
- Korompainé Mocsnik Marianna: Látod, amit én látok? Barangoló irka a Sóstói Múzeumfaluról 4. Az üllőtől a malomkőig. Szerk. Páll István. Nyíregyháza–Sóstófürdő 2009. 30 p.
- Hatodik receptkönyvünk. Összeállította Páll István – Nagyné Bősze Katalin. Nyíregyháza–Sóstófürdő 2009. 31 p.

Vay Ádám Múzeum:

- Városavató. Szerk. Molnár Sándor. Vay Ádám Múzeum Baráti Köre. Vaja 2009. 40 p.

Publikációk száma:

Régészet:	19
Néprajz:	19
Történelem:	26
Közművelődés:	27
Összesen:	91

Bene J.	13	Dámné Rácz. M.	2
Páll I.	12	Istvánovits E.	2
Szathmáry L.	8	Lakatos S.	2
Vofkori M.	8	L. Nagy M.	2
Bodnár Zs.	6	Madár X.	2
Jakab A.	4	Pintye G.	2
Varga J.	4	Szabó S.	2
Báthori G.	3	Felhősné Csiszár S.	1
Nagyné Bősze K.	3	Fülöpné Juhász B.	1
Rózsáné Bóna B.	3	Babolcsi A.	1
Scholtz R.	3	Riczu É.	1
Ulrich A.	3	Veszprémi B.	1
Cservenyák L.	2		

Az intézmény által szervezett konferenciák, emlékülések

Jósa András Múzeum
- Jún. 8. Az észak-alföldi régió muzeológusainak találkozója
- Jún. 23–26. Történész-muzeológusok országos konferenciája
- Dec. 1. A Jósa András Múzeum Napja
- Munkahelyi tudományos viták száma 3

Sóstói Múzeumfalu
- Szept. 24. VII. Országos Tájháztalálkozó
- Okt. 9–10. Jubileumi konferencia a 30 éves Sóstói Múzeumfaluról

Báthori István Múzeum
- Jan. 8. Szalontai Barnabás emlékülés, születésének 90. évfordulója alkalmából
- Okt. 13. Hadtörténeti konferencia a kenyérmezei csata 530. évfordulója alkalmából: Örökös háború két világ határán – katonák, fegyverek és hadviselés a török elleni küzdelemben címmel

Vasvári Pál Múzeum
- Okt. 6. Tudományos disputa a városi önkormányzattal és a Vasvári Pál Társasággal közös szervezésben

Vay Ádám Múzeum
- Okt. 29. Az idő. 100 éves a vajai világóra

Részvétel átfogó tudományos intézményközi programokban

- A Jósa András Múzeum, a Szatmári Múzeum és a Sóstói Múzeumfalu szakalkalmazottai részt vettek a közös magyar–román Patrimonium, Castellum és Samcult pályázatokban
- A Beregi Múzeum OTKA pályázatban vett részt a debreceni Déri Múzeummal együtt

Részvétel a szakági továbbképzés, illetve a felsőoktatás munkájában

– Az igazgatóság munkatársai közül egyetemi/főiskolai oktatók: Ratkó Lujza, Szabó Sarolta, Báthori Gábor, Szathmáry László, Ulrich Attila.
– Bene János, Ratkó Lujza, Cservenyák László, Ulrich Attila, Szathmáry László PhD bizottsági, illetve államvizsga bizottsági tagok.
– Néprajzos-muzeológus szakfelügyelő: Páll István.

Egyéni továbbképzés

Jósa András Múzeum
– Madár X. I. éves hallgató a Debreceni Egyetem Történelmi és Néprajzi iskola Történelem doktori programjában.
– Mohácsi E. I. éves hallgató a Debreceni Egyetem Történelmi és Néprajzi iskola Történelem doktori programjában.
– Ulrichné Suták M. hallgató a Nyíregyházi Főiskolán gazdálkodási és menedzsment szakon.
– Mosolygóné Pankotai I. hallgató a Nyíregyházi Főiskolán gazdálkodási és menedzsment szakon.
– Fehérné Szikora E. a Budapesti Gazdálkodási Főiskola vállalkozások pénzügyei szakán hallgató.

Beregi Múzeum
– Vargáné Hegedüs E. egyetemi pedagógia szakos diplomát szerzett a Debreceni Egyetemen.
– Varga J. a Debreceni Egyetem magyar nyelv és irodalom, valamint általános és alkalmazott nyelvészet szakát végezte el, illetve néprajz szakosként folytatta tanulmányait.

Vasvári Pál Múzeum
– Baloghné Szűcs Zs. a Debreceni Egyetemen PhD hallgató néprajz szakon.

Vay Ádám Múzeum
– Molnár S. Szentendrén a Múzeumvezetői Ismeretek tanfolyamot eredményesen elvégezte.

Kutatószolgálat, külső kutatók száma

Jósa András Múzeum
– 30 belföldi kutató 86 alkalommal,
– 18 külföldi kutató 64 alkalommal vette igénybe a múzeum kutatószolgálatát.

Beregi Múzeum
– 9 belföldi kutató 23 alkalommal kutatott.

5. Közművelődés, közönségkapcsolati tevékenység

A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Múzeumok Igazgatóságának intézményeiben 2009-ben megnyitott kiállítások

Múzeum	*Állandó kiállítás*	*Időszaki kiállítás*	*Más helyen rendezett kiállítás*	*Külföldön rendezett kiállítás*	*Vendég-kiállítás*	*Kamara-kiállítás*
Jósa A. Múzeum	1	13		3	2	
Sóstói Múzeumfalu		5	2			6
Kállay Gyűjtemény			1			
Báthori I. Múzeum		5			4	1
Beregi Múzeum		6				
Rétközi Múzeum		5	3			
Szatmári Múzeum	1	16				
Vasvári Pál Múzeum	2	10				
Vay Ádám Múzeum		10	1			
Összesen:	4	70	7	3	6	7
Mindösszesen: 97 kiállítás						

A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Múzeumok Igazgatóságának kiállításait 2009-ben *166.700 látogató* (közülük *77.506 diák*) kereste fel.

A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Múzeumok Igazgatóságának látogatói 2009-ben

Múzeum:	*Összes látogató:*	*Diák az összes látogató közül:*
Jósa András Múzeum	23.538	10.170
Sóstói Múzeumfalu	69.160	26.206
Kállay Gyűjtemény	528	197
Báthori István Múzeum	11.385	5.998
Beregi Múzeum	16.821	9.587
Rétközi Múzeum	6.237	3.612
Szatmári Múzeum	13.213	9.999
Vasvári Pál Múzeum	5.936	3.719
Vay Ádám Múzeum	12.645	4.700
Bessenyei György Emlékház	687	374
Móricz Zsigmond Emlékház	4.964	2.237
Mudrány kúria	1.586	707
Összesen	166.700	77.506

Tárlatvezetések, múzeumpedagógiai foglalkozások

Múzeum:	*Tárlatvezetések száma:*	*Múzeumpedagógiai foglalkozások száma:*
Jósa András Múzeum	130	104
Sóstói Múzeumfalu	142	291
Báthori István Múzeum	23	54
Beregi Múzeum	152	52
Rétközi Múzeum	38	31
Szatmári Múzeum	53	24
Vasvári Pál Múzeum	121	46
Vay Ádám Múzeum		34

- A Múzeumok Majálisán részt vett: az igazgatóság valamennyi tagintézménye.
- Múzeumok Éjszakáját rendezett: a Jósa András Múzeum, a Báthori István Múzeum, a Szatmári Múzeum és a Vasvári Pál Múzeum.
- Múzeumok Őszi fesztiválját rendezett: a Jósa András Múzeum, a Báthori István Múzeum és a Szatmári Múzeum.
- Múzeumok Őszi Éjszakáját rendezett: a Báthori István Múzeum, a Szatmári Múzeum és a Vasvári Pál Múzeum.
- Márton napot rendezett: a Sóstói Múzeumfalu, a Szatmári Múzeum és a Vasvári Pál Múzeum.

Sóstói Múzeumfalu

- Két sikeres programsorozat zajlott az OKM szervezésében. Az egyik a 2008-ról átnyúlt Reneszánsz Év Túra, a másik a 2009-ben meghirdetett KUL-Túra Élmény volt.
- Továbbra is megrendezte a Szent Iván Éjt.

Közművelődési célú kiadványok

Jósa András Múzeum

- 1 múzeumismertető (leporello),
- 12 meghívó,
- 14 szórólap.

Sóstói Múzeumfalu

- Programok 2009 c. leporello,
- Hatodik receptkönyvünk,
- Múzeumfalu jubileumi éve plakát.

Báthori István Múzeum

- 12 fajta leporelló, szórólap, illetve feladatlap.

Beregi Múzeum

- A 2009-ben rendezett 5 kiállításhoz meghívó, kiadvány, plakát.

Rétközi Múzeum

- Szórólapok.

Vasvári Pál Múzeum

- A Nemzeti Kulturális Alaptól 2008-ban elnyert 200.000 Ft-ból elkészült egy múzeumi tárlatvezető füzet és egy múzeumpedagógiai foglalkozásokat kínáló brosúra.

Egyéb rendezvények

Jósa András Múzeum

- Családi hétvége, bábszínház és kézműves foglalkozások: febr. 7., febr. 21., márc. 14., ápr. 4., ápr. 25., máj. 9., okt. 10., dec. 5., dec. 12., dec. 19.
- Közművelődési rendezvények száma a JAM-ban: 10.
- Március 7–8. XIV. Nemzetközi Idegenforgalmi, Utazási Szabadidő Kiállítás és Vásár.
- Máj. 16–17. Budapest, Múzeumok majálisa.
- Máj. 25. Múzeumi gyermeknap.
- Jún. 8. Regionális múzeumi találkozó.
- Jún. 20. Múzeumok Éjszakája.
- Jún. 26–28. Kelet–Nyugat EXPO.
- Aug. 15–16. XI. Nyíregyházi Huszártalálkozó.
- Aug. 29–szept. 4. Vidor fesztivál múzeumi rendezvényei.
- Okt. 1–nov. 15. Múzeumok Őszi Fesztiválja.
- Dec. 1. Jósa András Múzeum Napja.

Előadások száma:

Jósa András Múzeum dolgozói által tartott előadások száma: 42.
Konferencián való részvétel: 52 alkalom.
Külföldi konferenciák, tudományos előadások: 7 konferencián 8 előadás.
Közművelődési rendezvényeken való részvétel: 73 alkalom.

- A Jósa András Múzeum Baráti Körének foglalkozásai: jan. 12., jan. 26., febr. 9., febr. 23., márc. 9., márc. 23., ápr. 27., máj. 25., szept. 28., okt. 12., okt. 26., nov. 9., nov. 23., dec. 14.
- Vidor Fesztivál, Dumaszínház: aug. 29–31., szept. 1–4.
- Honismereti Egyesület elnökségi ülései, közgyűlése: márc. 18., júl. 6., szept. 7., illetve ápr. 3.

Sóstói Múzeumfalu

- A Sóstói Múzeumfalu dolgozói által tartott előadások száma: 65.
- Konferencián való részvétel: 27 alkalom.
- Külföldi konferenciák, tudományos előadások: 1 konferencián.
- Közművelődési rendezvényeken való részvétel: 18 alkalom.

Egyéb közművelődési munka:

- Saját rendezvények száma: 12.
- Táborok, erdei iskolák: 6.
- Iskolanapok, óvoda-napok: 6.
- Más intézménnyel közös, illetve megrendelt programok: 20.
- Más intézmények által szervezett rendezvények: 20.

Kállay Gyűjtemény

- Előadások száma: 1.
- Konferencián való részvétel: 5 alkalom.
- Közművelődési rendezvényeken való részvétel: 7 alkalom.

Báthori István Múzeum

- Előadások száma: 4.
- Konferencián való részvétel: 6 alkalom.
- Közművelődési rendezvényeken való részvétel: 15 alkalom.

Beregi Múzeum

- Előadások száma: 33.
- Konferencián való részvétel: 3 alkalom.

Rétközi Múzeum

- Előadások száma: 11.
- Konferencián való részvétel: 16 alkalom.
- Közművelődési rendezvényeken való részvétel: 1 alkalom.

Szatmári Múzeum

- Előadások száma: 15.
- Konferencián való részvétel: 17 alkalom.
- Közművelődési rendezvényeken való részvétel: 37 alkalom.
- Hetedik éve rendezik meg a Mátészalkai Fényes Napok Idegenforgalmi és Kulturális Fesztivált, melynek fesztiváligazgatója Cservenyák L. (szept. 3–5.).

Vasvári Pál Múzeum

- Előadások száma: 2.
- Szept. 26–27. Szentmihályi Kézművestalálkozó és Lovasnap. A Vasvári Pál Múzeum kezdeményezésére jött létre a Szentmihályi Napok c. kétnapos rendezvény (első nap Kézművestalálkozó, második nap Lovasnap). Az első nap szervezését a múzeum végezte.
- Családi Múzeumi Délutánok minden hónap második szombatján.

Vay Ádám Múzeum

- Múzeumi esték a Vay várkastélyban.

Médiakapcsolatok

Jósa András Múzeum

2009 folyamán a múzeum markánsabban jelent meg a helyi, megyei és országos sajtóban; többször lehetőséget kapott a Nyíregyházi TV-ben és a Kölcsey Televízióban, valamint a Sunshine, Retro és a Campus rádiók adásaiban. A Kelet-Magyarországgal kialakuló jó kapcsolat eredményeképpen minden fontos eseményről tudósítottak a lap munkatársai.

- A múzeum munkatársai által adott interjúk száma: 89 (Bene J. 54, Cservenák L. 20, Dámné Rácz M. 5, Istvánovits E. 2, Madár X. 4, Pintye G. 1, Ulrich A. 3.).
- Sajtótájékoztató a Jósa András Múzeumban: 6 alkalommal.
- Sajtótájékoztató a múzeumról a Megyeházán: 2 alkalommal.
- Jún. 20. Múzeumok Éjszakája. A Sunshine rádió élő közvetítést adott, a Kölcsey TV önálló műsort készített.
- Rólunk írták: írott sajtó: 24; internetes: 16 tudósítás.

Sóstói Múzeumfalu

- Igen jó kapcsolata van a médiával. 2009-ben a munkatársak 132 alkalommal nyilatkoztak a helyi és országos rádióknak, televízióknak (Bodnár Zs. 6, Nagyné Bősze K. 22, Páll I. 104).
- Sajtótájékoztató: 2 alkalommal.
- Két sajtótájékoztatót tartott más egyesület a Múzeumfaluban.
- A Nyíregyházi TV 6 részt forgatott a Falatozó c. sorozatához.
- A múzeumról az írott sajtóban 131 rövidebb-hosszabb cikk jelent meg 2009-ben.

Kállay Gyűjtemény

- 1 interjú.

Báthori István Múzeum

- Rendszeres kapcsolatot tartottak a Kelet-Magyarországgal, a Bátor c. helyi újsággal, a Kölcsey, és a helyi TV-vel. Szabó S. 15 alkalommal nyilatkozott.

Beregi Múzeum

- Rendezvényeit figyelemmel kísérte a Kölcsey TV, a Vásárosnaményi Városi TV, a Kelet-Magyarország és az Új Beregi Élet.

Rétközi Múzeum

- A Kelet-Magyarország, a Kisvárda című helyi újság, a kisvárdai Vár FM Rádió és a Kölcsey TV rendszeresen tudósított a rendezvényekről, de készített interjút a Kossuth Rádió is.

Szatmári Múzeum

- A kiállításokról, a múzeumról, rendezvényeiről 2009-ben 35 alkalommal jelent meg cikk, tudósítás megyei és országos lapban.
- A mátészalkai M1TV, a Kölcsey TV, a Nyíregyházi Városi TV 19 alkalommal készített felvételt, illetve tudósított múzeumi rendezvényről.

Vasvári Pál Múzeum

- A Kölcsey TV, a Campus, Retró, Európa és Sunshine rádiók tudósítottak a múzeumról.
- Sajtómegjelenések: Kelet-Magyarország (16), Vasvári Hírmondó (18), Tiszavasvári rádió (minden pénteken), Tiszavasvári Városi TV (8), internetes megjelenés (19) alkalommal.
- Jún. 18. Tiszavasvári Városi TV. interjú Baloghné Szűcs Zs.-vel.
- A helyi Best Of Rádió (Tiszavasvári rádió) múzeumi műsorral rendelkezik – Múzeum Kávéház, a kultúrkoffein, mely heti rendszerességgel (minden pénteken 12 órától 13 óráig) tájékoztatta a hallgatókat a múzeum programjairól, kiállításairól.

Vay Ádám Múzeum

- A sajtó különböző orgánumai rendszeresen adtak hírt a programokról. A Magyar Rádió Regionális Stúdiójának munkatársai minden eseményről tudósítottak. A Kossuth és a Petőfi Rádióban többször szóltak a vajai eseményekről. A Vaján történtekről híradást adott számos kereskedelmi rádió, így például az Info és a HA-JÓ rádió.
- A Kölcsey TV, a Nyíregyházi Városi TV, a Szamos TV, a baktalórántházi Városi TV jó néhány alkalommal riportot készített.
- A Kelet-Magyarország tudósított többször.

6. Szakmai és társadalmi kapcsolatok

Nemzetközi kapcsolatok

Jósa András Múzeum

- Márc. 18. A Jósa András Múzeum az ungvári Uzhgorod – XXI. század Kis és Közép Vállalkozás Fejlesztési Innovációs Egyesülettel kötött megállapodást közös pályázatok beadásáról.
- Ápr. 6. A Jósa András Múzeum delegációja (Bene J., Tóth I-né, Vofkori M., Szikora E. és Szabó T.) Ungváron részt vett a vár új kiállításainak megnyitásán.
- Ápr. 28–29. A megyei múzeumigazgató a Honismereti Egyesülettel Ukrajnában járt, s koszorút helyezett el a brezáni vár falán, s meghívta Vajára az ottani múzeumigazgatót, illetve a műemléki felügyelőség vezetőjét.
- Júl. 30–aug. 3. között a Jósa András Múzeum (Bene J., Mohácsi E.), a megyei levéltár (Gottfried Barna), illetve a Veszprém megyei levéltár (Nagy Szabolcs) Sepsiszentgyörgyre szállította a Székely Hadosztály emlékezete című kiállítást, melyet aug. 2-án nyitott meg Bene János, Gottfried Barna és Nagy Szabolcs. A kiállítás az év folyamán a Székelyföldön más múzeumokban is látható volt.
- Okt. 2. Bene J. köszöntőt mondott Avasújvárosban az ottani magyar tájház avatóján.
- Dec. 7. Szatmárnémetiben, a múzeumban Viorel Ciubota igazgató meghívására a Patrimonium, illetve Samcult pályázat következő ütemét egyeztette Bene J., Tóth I-né, Cservenyák L. és Szabó T.
- Dec. 9. Bene J., Madár X. és Szabó T. részt vett a Jósa András Múzeumban rendezett ukrán–magyar projektmegbeszélésen.

Szakmai út

- Febr. 2–12. Mainzban egy szarmatákról szóló összefoglaló monográfia elkészítéséhez (Istvánovits E.).
- Márc. 2–7. Torino Museums Literacy EU-s projekt. Az alacsony iskolázottságú emberek bevonása a múzeumba, nemzetközi kitekintéssel konferencia (Babolcsi A.).
- Nov. 2–5. Manchester MUSLI projekttalálkozó és konferencia. Előadás: „Where is the key?” (Babolcsi A.).

Sóstói Múzeumfalu

- Szept. 19–20. A Kóstolja meg Magyarországot! programon részt vett a szlovákiai Iske, egy vajdasági és az ukrajnai Ungvár szabadtéri múzeumának csapata.
- Aug. 25–31. Páll I. és Nagyné Bősze K. részt vett az Európai Szabadtéri Múzeumok Szövetsége Aarhusban (Dánia) tartott konferenciáján.

Beregi Múzeum

- Felhősné Csiszár S. 2009-ban is folytatta a 19 évvel ezelőtt megkezdett határon túli magyar református gyülekezetek gyűjteményi összeírását. Szlovákia területén 23 gyűjteményt mért fel.

– Kárpátalján a beregszászi Magyar Református Levéltár és Múzeummal alakított ki szoros együttműködést, melynek eredménye, hogy közös kulturális programra pályáztak, amelyet az EGT és a Norvég Finanszírozási Mechanizmus hirdetett meg, „Határon átnyúló együttműködéses fejlesztés a magyar–ukrán határtérségben" címmel.

Rétközi Múzeum

– Vofkori M. továbbra is tartotta a kapcsolatot a Maros Megyei Múzeummal (Muzeul Judeţean Mureş), a Nagybányai központú Máramarosi Megyei Múzeummal (Muzeul Judeţean Maramureş), a csíkszeredai Csíki Székely Múzeummal, a székelyudvarhelyi Haáz Rezső Múzeummal, valamint az avasújfalui Avasi Múzeummal (Muzeul Ţării Oaşului). Nagyon jó a kapcsolata a kolozsvári Polis és Kriterion Könyvkiadókkal, az Erdélyi Múzeum-Egyesülettel és a csíkszeredai Pallas-Akadémia Könyvkiadóval, ahol 2009-ben is több tanácskozáson és rendezvényen részt vett.
– 2009-ben szakmai kapcsolatot épített ki és együttműködési megállapodást kötött az ungvári székhelyű Kárpátaljai Honismereti Múzeummal és egy ungvári civil szervezettel, az Uzhgorod – XXI. század Kis és Közép Vállalkozás Fejlesztési Innovációs Egyesülettel.

Szatmári Múzeum

– Aug. 21–23. Cservenyák L. A Vihorlát Múzeum vendége volt Homonnán.
– Szept. 16–20. Cservenyák L. Burgerland nevezetességeit tekintette meg.
– Nov. 1-től Cservenyák L. a Samcult uniós pályázat magyar–román közös néprajzi kutatását végzi.

7. A költségvetés adatai

Mindennapjainkra erősen rányomta bélyegét a válság, de elmondhatjuk, hogy ennek ellenére működőképesek maradtunk. Sok területen megvalósítottuk céljainkat, gyarapodtunk, továbblépnünk.

Kiemelendő ezek közül:

– a műtárgygyarapítás,
– a műtárgyaink restaurálása,
– állandó és időszaki kiállításaink megvalósítása,
– az évfordulókhoz kapcsolódó tudományos konferenciák és közművelődési rendezvények megtartása.

A költségvetési támogatás 100%-ban biztosította a 101 fő bér- és járulék terheit, a 2008-ban képződött pénzmaradvány – ugyan szakmai feladattal terhelt – biztosított lehetőséget arra a 2009. évi költségvetés tervezésekor, hogy a dologi, működési, üzemeltetési kiadások előirányzatait is megtervezhessük.

A 2009. évi gazdálkodás során sikerült biztosítanunk a szakmai munka pénzügyi fedezetét. Azt is eredményként könyvelhetjük el, hogy intézményeinkben sikerült a legszükségesebb állagmegőrző munkálatokat elvégezni. Voltak kudarcaink a tartós karbantartás, felújítás, korszerűsítés terén, az azonnali javítási munkák ideiglenes jelleggel ugyan, de megakadályozták a további állagromlást.

Az eredeti költségvetés kiadásainak kiemelt előirányzatai:

– Személyi jellegű kiadás	265.000 e Ft.
– Munkaadókat terhelő járulék	87.500 e Ft.
– Dologi kiadás	62.896 e Ft.
– Felhalmozási kiadás	----------
Összesen	415.396 e. Ft.

Az eredeti költségvetés bevételeinek alakulása:

– Költségvetési támogatás	328.216 e Ft.
– Működési bevétel	10.000 e Ft.
– Pénzmaradvány	77.180 e Ft.
Összesen	415.396 e Ft.

Főbb szakmai kiadások:

– Gyűjteménygyarapítás	3593 e Ft.
– Propaganda	1317 e Ft.
– Kiadvány	1695 e Ft.
– Ásatási szolgáltatás	6872 e Ft.
– Kiállításrendezés	1597 e Ft.
– Restaurálás	4699 e Ft.
– Meghívó, katalógus	1686 e Ft.
– Szakmai anyag	8383 e Ft.
– Könyv	753 e Ft.
– Folyóirat	719 e Ft.
Összesen	31.314 e Ft.

Módosított költségvetés bevételei:

– Önkormányzati, fenntartói támogatás	335.716 e Ft.
– Átvett pályázati pénzeszközök	24.632 e Ft.
– Saját bevétel	137.084 e Ft.
Összesen	497.432 e Ft.

Bevételek összetétele:

– Belépőjegy	18.279 e Ft.
– Kiadványértékesítés	386 e Ft.
– Ásatási bevétel	69.648 e Ft.
– Bérleti díj	4.094 e Ft.
– Egyéb bevételek	44. 677 e Ft.
Összesen	137.084 e Ft.

Vagyon:

Vagyonunkban változásként növekedett a tárgyi eszközállomány bruttó 4.557 e Ft. értékben.

8. Belső ellenőrzés

Ellenőrzéseink az ellenőrzési tervnek megfelelően folyamatosan történtek a gazdálkodás területén FEUVE és függetlenített belső ellenőrzés keretében. Említésre méltó hiányosságok nem merültek fel. A megyei múzeumigazgató és Szabó T. informatikus az év végén vizsgálatot tartott Nyírbátorban, Mátészalkán (nov. 24.), Vásárosnaményban, Vaján (nov. 25.) és a Sóstói Múzeumfaluban (dec. 10.) a leltárkönyvi és elektronikus nyilvántartások ellenőrzése, valamint a Jósa András Múzeum és a Sóstói Múzeumfalu gyűjteményeinek szétválasztása céljából.

9. Biztonság és vagyonvédelem

Tagintézményeinkben az elavult és javításra szoruló biztonsági rendszert felújítottuk, illetve szükség szerint cseréltük. Az épületeink közül változatlanul rossz fizikai állapotban maradt a Báthori István Múzeum, a Rétközi Múzeum, a Bessenyei, a Móricz Zsigmond emlékház épülete, a Mudrány kúria és a Kállay Gyűjteménynek majd helyet adó volt KIEG épülete.

Szatmári Múzeum

Az évek óta meglévő hiányosságot pótolta a Mátészalka város támogatásából megvalósított térfigyelő kamerarendszer kiépítése. Ennek eredményeként vagyonvédelmi szempontból a múzeum egész területét folyamatosan figyelemmel lehet kísérni. A rendszer egy hónapra visszamenően rögzít minden eseményt.

Vay Ádám Múzeum

Az északi torony homlokzatán a Nemzeti Vagyonkezelő Zrt.-nek is jelzett építési hibák kijavítása még nem történt meg.

Pályázatok 2009. évben

Nemzeti Kulturális Alaptól

Jósa András Múzeum	
– Szalontükör konzolasztalának restaurálása	470.000
– JAMÉ LI. (2009) számának kiadása	700.000
– Műtárgyvásárlás	800.000
– Textiltároló szekrények vásárlása	400.000
– MAMUTT konferencia	500.000
– Lovassági zászló restaurálása	600.000
– Műtárgy fotográfiák vásárlása	600.000
Sóstói Múzeumfalu	
– 30 éves múzeumfalu időszaki kiállítás és katalógus	600.000
– Barabási iskolai gyűjtemény restaurálása, konzerválása	600.000
– Textilszekrény beszerzése	800.000
– 30 éves a Sóstói Múzeumfalu, konferencia	300.000
– Tájháztalálkozó	500.000
– Kelet-Magyarországi tájházak c. kiadvány	500.000
– Vesszőtárgyak állagvédelme, konzerválása	240.000

Báthori Múzeum	
– Nyírbátor évszázadai c. állandó kiállításhoz kapcsolódó múzeumpedagógiai foglalkozások és kiadványok	350.000
Rétközi Múzeum	
– A középkori gyűjtemény tisztítása és konzerválása	500.000
Szatmári Múzeum	
– Károlyi kocsi megvásárlása	500.000
– Állagvédelem, preparálás, konzerválás, restaurálás, műtárgyvédelmi szempontból indokolt egyedi műtárgy vásárlása. Bricska restaurálása	300.000
Vasvári Pál Múzeum	
– Állandó és időszaki kiállításokhoz kapcsolódó múzeumpedagógiai programok megvalósítása, múzeumpedagógiai kiadványok	300.000
Vay Ádám Múzeum	
– Mészáros Kálmán: Források Esze Tamás kuruc brigadéros életéhez és Tarpa Rákóczi-kori történetéhez 1706–1708. Folia Rákócziana 10/2-es kötet	500.000

Más helyről jött támogatás

TIOP -1.2.2-08/1-2009-0026	
– Sóstói Múzeumfalu iskolabarát fejlesztése – infrastruktúra fejlesztése (Sóstói Múzeumfalu)	24.587.491
TÁMOP-3.2.8/A/08-2008-000	
– Múzeumok Mindenkinek Program – Múzeumok oktatási képzési szerepének erősítése, központi módszertani fejlesztés (Jósa A. Múzeum)	1.680.000
Magyar Turizmus Zrt.	
– Vendégbarát Múzeum Díj (Sóstói Múzeumfalu)	1.724.000
Oktatási és Kulturális Minisztérium	
– Fémszekrények beszerzése a Báthori István Múzeumban	580.000
Szabadtéri Néprajzi Múzeum	
– Koordinátori feladatok ellátására	120.000
– Koordinátori rendezvények	88.000
Múzeumok Őszi Fesztiválja	
– Vasvári Pál Múzeum	50.000
– Báthori István Múzeum	50.000
– Szatmári Múzeum	70.000
– Sóstói Múzeumfalu	80.000
Nyíregyháza Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatala	
– Közművelődési program megvalósítására a Jósa András Múzeumban	2.000.000
– 2009. évi Nyíregyházi Huszártalálkozó a Jósa András Múzeumban	300.000
Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Önkormányzat	
– Vay Ádám Múzeum: Nemzetközi Művésztelep	300.000

Polgármesteri Hivatal, Mátészalka	
– Szatmári Múzeum támogatása	650.000
Megújuló társadalomért Alapítvány	
– Szatmári Múzeum támogatása	800.000
Határon átnyúló pályázatok	
– HURO/0801/PATRIMONIUM	500.000 euró
– HURO/0801/CASTELLUM	889.220 euró
– HURO/0801/SAMCULT	13.4230 euró

Bene János

Jósa András Múzeum
Nyíregyháza
H–4401 Pf. 57.
e-mail: benejan@jam.nyirbone.hu

Report on the activity of the Directorate of Museums of Szabolcs-Szatmár-Bereg County in 2009

The Jósa András Museum and its branches were met with recognition in 2009 since the Jósa András Museum won the prize of the jury in the competition "The Museum of the Year" with "new, visitor-friendly exhibitions and the realisation of the expert storage of the collections", while the Sóstó Museum Village won the prize Visitor-Friendly Museum of the Magyar Turizmus Zrt. Both prizes were handed over at the May Feast of Museums in Budapest on May 16, 2009. István Román the vice-president of the county assembly also appeared at the ceremony.

We equally highly value the Poroszlai Ildikó memorial plaquette, which was donated to the Szatmár Museum of Mátészalka by the Small Museum Branch of the Pulszky Society – Hungarian Museum Association and the Self-Government of Százhalombatta on October 15.

The Jósa András Museum won 10 million Forints for a new military historical exhibition in the competition of the Alfa project of the OKM. The permanent exhibition was finished on schedule. Its ceremonial opening was also the opening event of the Museum Night on June 20. Oszkár Seszták the president of the county assembly gave the opening speech.

The Sóstó Museum Village won 15.2 million Forints for the accomplishment of the first phase of the estate granary also in the OKM Alfa project. The county self-government controlled the accomplishment of the investment: it was opened on October 9.

In 2009, the authorised number of the staff of the museum directorate of the county was 101 employees.

Nine chapters of the report on the activities cover the work done in 2009. The colleagues of the directorate published 91 studies and organised 97 exhibitions.

In 2009, 166,700 visitors visited our museums and exhibitions.

János Bene

Jósa András Museum
Nyíregyháza
H–4401 Pf. 57.
e-mail: benejan@jam.nyirbone.hu

A szárazföldi szállítás kezdete és hatása a Boleráz/Baden kultúrák életében*

Horváth Tünde

I. Bevezetés

Valamivel több, mint fél évszázad telt el a Közép-Európa területén a „legkorábbinak" vélt, a badeni kultúra temetkezési mellékleteiként számon tartott agyag kocsimodellek előkerülése óta.[1] Magyarországról azóta néhány újabb, köztük a budakalászi daraboknál is öregebb, a bolerázi kultúrába tartozó kocsimodell leletet ismerünk.[2]

Tanulmányomban a Boleráz/badeni kultúrák Balatonőszöd–Temetői-dűlői, a szárazföldi szállítással kapcsolatba hozható leleteit ismertetem (egy kocsimodellről letört állatfej-protomé az 1998. gödörből, egy tarkóiga okozta szarvcsap deformációt elszenvedett szarvasmarha maradványai az 1612. áldozati gödörből, valamint három kocsikerék-modell az 1417., 1565. és 1594. gödrökből). Lelőhelyünk példájával a kerék feltalálásának és használatának a korszak társadalmában jelentkező sokféle gazdasági és szakrális aspektusát kívánom bemutatni,[3] amelyeket a nemzetközi szakirodalom is többször tárgyalt.[4]

Ma már nem a badeni kultúra kocsizással összefüggésbe hozható leletei számítanak a legkorábbinak Európa területén. A régészeti leleteknek egy másik csoportja – a szerves maradványok – szolgáltatják a lehető legpontosabb keltezést, és a legérdekesebb, legjelentősebb és talán legkorábbi

* A tanulmány az F–67577 és PD–73490 számú OTKA pályázatok támogatásával készült. Előadás formájában elhangzott magyarul a ΜΩΜΟΣ V. konferenciáján 2007-ben, angolul az EAA 2009. évi konferenciáján, az „Innovation and Evolution" szekciójában (Riva del Garda, Italy). Az előadások elérhetők: www.archeo.mta.hu/staff/Tünde Horváth/Conference presentation/ ΜΩΜΟΣ V. 2007 és EAA 2009.

1 Budakalász–Luppa csárda (Soproni 1954.).

2 A leletek ismertetését és értékelését Bondár M. végezte el több tanulmányában (pl. Bondár 1992., Bondár 2004., Bondár 2006.).

3 Amennyiben elfogadjuk a P. Pétrequin és P. Fluzin által sugallt feltevést, amely szerint a szakrális cselekmény vezetett a technika kialakulásához, megértjük a két aspektus közötti összefüggést (Pétrequin et al. 2000.). G. Condominas szerint pedig a lokális közösségek elképzelése az, hogy a rituális cselekmények (pl. agrárrítusok) ugyanolyan fontos oldalát képezik a növények termesztésének, mint a technológiai cselekmények, ezért azoktól elválaszthatatlanok (Condominas 1983. 23.).

4 Két e témakörnek szentelt konferenciakötet született az utóbbi évtizedben (Köninger et al 2002., Pétrequin et al. 2006a.).

leleteket.[5] Közép-Európában elsősorban e leletanyag típusra reflektálva néhány kiemelt régiót vizsgálok: az ún. tóparti településeket a circumalpi övezetben (elsősorban a Zürich, Constance/Boden, Neuchâtel, Bienne, Feder, Steeger, Chalain, Clairvaux tavak part menti térségét); az Alpok magaslati szentélyeit (elsősorban Mont Bego, Val Camonica); valamint a Boleráz/badeni kultúrák elterjedési (a Balaton déli partvonala, Budapest térsége) és kisugárzási területét (ljubjanai mocsarak, a Várna-tó és a Tundza folyó völgye) a nagyjából 3800/3500 és 2800/2500 cal BC közötti időszakban.[6]

II. Diszkusszió

Az ősrégészek napjaink során különböző elméletekkel modellezik a vizsgálatom tárgyául kiválasztott technikai innovációt. A mai napig folyik a vita a kerék kialakulási helyéről és az időpontról, valamint arról, hogy Európa területére önálló innováció, konvergencia vagy esetleg kulturális adaptáció/asszimiláció során jutott el (1. kép).

Három újabb hipotézis magyarázza a kerék feltalálását és elterjedését, amely három kutató – A. Sherratt, I. Matuschik, M. Vosteen – nevéhez fűződik (Pétrequin et al. 2006c. 364. Fig. 4). Egy fél évszázaddal ezelőtt még a kerék legkorábbi felbukkanási helyét – legalábbis Közép-Európát illetően – a Kárpát-medence/Magyarország területén valószínűsítették (a budakalászi „legkorábbi" kocsimodellek előkerülésére célzok: pl. Bóna 1960. 110.). 2010-ben 11 kocsimodellt ismerünk Boleráz/badeni lelőhelyekről: a 12. a balatonőszödi.[7] Ennek ellenére a kutatás súlypontja mégis a közép-nyugat-európai lelőhelyekre és a szerves maradványok vizsgálatára helyeződött át.

Vizsgáljuk meg röviden, milyen új leletek és szemléletek vezettek e szerepváltozáshoz a közép-európai térségben!

A szárazföldi szállítás megkönnyítésének első próbálkozásai az egyszerű szán működési elvén alapuló ún. rúdcsúszka feltalálásához köthetők. Erre utaló nyomokat Hornstaad Hörnle lelőhelyről Kr.e. 3900-ból valószínűsítenek (Harwath 2002.), fából készült leletként pedig Kr.e. 3700-ból ismerjük legkorábbról (Reute/Schorrenried mocsári település, Bad Waldsee, Pfyn/Altheim, 3738–3731 cal BC: Mainberger 1998., Schlichtherle 2002., Cichoki 2002., Köninger 2002.).

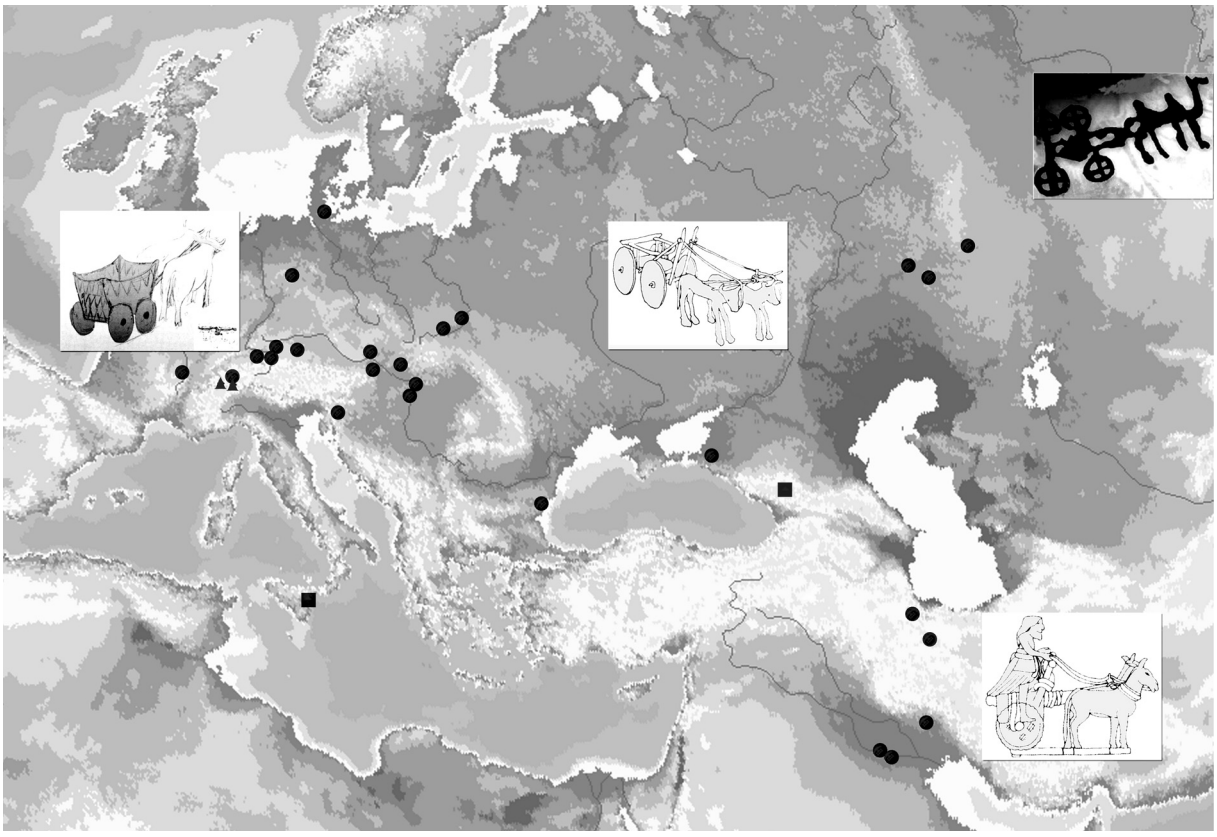
A rúdcsúszka az idők folyamán formai és funkcionális változásokon, fejlődésen ment keresztül: a legegyszerűbb Y formájú konstrukció (két szár egy pontban való összekötése) később a két fő szárat keresztrúddal/rudakkal összekötve A formájúvá vált, egy erre felerősíthető ládaszerű málhatartó kerettel, amelyet legtöbbször fonott, négyszögletes vesszőkasként rekonstruálnak (Pétrequin et al. 2006c. Fig. 14, 21).

A Boleráz kultúra sima aljkiképzésű, gyakran állat protoméval ellátott négyszögletes kocsimodelljei e típus málhaládáját ábrázolják (Boglárlelle, Radošina, és talán Balatonőszöd, Pleissing, Mödling). A radošinai lelet kivételével szinte egységes függőlegesen bekarcolt halszálka motívum talán a láda fonott anyagát (gyékény/sás, vessző) imitálja.

[5] Fából készült kerekek és tengelyek, így pl. Aulendorf (Constance/Bodensee), Zürich–Pressehaus (Zürichsee), Vinelz (Bielersee) leletei már az 1970-es évek végén feltárásra kerültek, de az akkor végzett radiokarbon mérések még nem tették lehetővé annak felismerését, hogy a leletek annyira koraiak, hogy felvetődhet a kerék helyi, európai innovációjának lehetősége is. A Zürich–pressahausi leletet S. Piggott még 2340 BC dátummal közölte (Piggott 1983. 51.), valójában ennél öregebb: 2800 cal BC körüli (ld. pl. Ruoff 2006. 135.). Hasonlóan sokáig félrevezették a kutatást a FBC (tölcséres szájú edények népe) és a CWC (zsinegdíszes edények népe) radiokarbon adatai is, a bronocicei edény pl. 2750–2550 BC dátummal (mai kora: 3637–3373 cal BC). A korszak újabb ^{14}C eredményeihez ld.: Czebreszuk–Müller 2001., Furholt 2003., Raetzel–Fabian 2002a., Raetzel–Fabian 2002b.

[6] A Boleráz/badeni kultúrák időrendi felosztásáról, az egykorú kultúrákkal való párhuzamosításáról és interkulturális kapcsolatairól ld. Horváth 2009.

[7] Részleteket ld. a katalógusrészben. Összefoglalásként vö. Bondár 2004., Bondár 2006., Kovács 2006.

1. kép
A kerék feltalálása. A térképen feltüntetett, egyes régiókra jellemző ikonok: Közép-Európa: Vörös Istvánnak a budakalászi kocsimodell alapján készített rekonstrukciója; Kelet–Európa: Saposnyikova et al. 1988 könyvborítója; Közel-Kelet: Tell-Aqrab, *Deichselbockwagen/Straddle car*, 3000 BC, Matuschik 2006, Fig. 10.2 után; Közép-Ázsia és Távol-Kelet: Kuzmina–Mair 2007 könyvborítója alapján.
A szövegben említett lelőhelyek: Közép-Európa: Flintbek, Züschen, Cmielow, Bronocice, Pestenacker, Alleshausen, Seekrich, Bad Buchau, Zürich, Arbon, Chalain, Mont Bego, Val Camonica, Mödling, Pleissing, Radošina, Vác, Pilismarót, Budakalász, Szigetszentmárton, Stare Gmajne, Bădăcin, Ezerovo; Kelet-Európa: Sumajevo, Geraszimovka, Izobilnoje, Kubán; Közel-Kelet: Susa, Mari, Kish, Uruk, Ur.

Fig. 1
Invention of the wheel. Sites mentioned in the text

Végső fejlesztési stádiumában a csúszkát kerekes futóműre emelték, és így kapcsolták az igavonó állathoz (Schlichtherle 2006. 168–179.). Az Y és az A alakú rúdszerkezet továbbélt a kocsi vonóhorog rendszereként (Schlichtherle 2002. 26.).

A rúdcsúszkán kívül az őskori Európa területén a nehéz, fából készült szánok is használatban voltak, amelyeket a súrlódás csökkentésének érdekében feltehetően – ha a helyzet úgy kívánta – görgőkön mozgattak. Talán ezt az átmeneti fejlesztési stádiumot ábrázolták azok a főleg bolerázi (Balatonberény, Kaposvár, Moha), de badeni leletek is (Budakalász 158. sír), amelyeken a négyszögletes edények alja átfúrt vagy átfúratlan kis dudorok formájában végződik: még nem tekinthetők valódi, kiforrott kerék-konstrukcióknak, de már jelzik a talajszinttől való elemelkedést. Tömör görgőkkel látták el a szigetszentmártoni badeni modellt.

Ha a nehéz szerkezetű csúszka/szán alját hegyes pattintott kőeszközökkel verték tele, akkor alkalmassá vált gabona cséplésére (cséplőszán/*tribulum*: Anderson 2006.).

Összefüggést tételeznek fel a térség megalitikus, trapéz alakú sírjainak (pl. Sion, d'Aoste/Saint-Martin-de-Corléans, Jettingen/Unterjettingen) és a csúszkáknak a feltalálása között: úgy tűnik, hogy az új találmány beépült a temetkezési hitvilágba, amennyiben a sírhely alaprajzával a csúszka alakját (és a szállítás/utazás szimbolikáját) kívánták visszaadni (Pétrequin et al. 2006c. 386. Fig. 21, 22).

A legkorábbi közvetett kerékre utaló nyomot – kerékvágást? – a flintbeki megalit sír egyik kamrájából Kr.e 3600–3400 közé keltezik (Zich 2006.) – ez már a Boleráz kultúra kialakulásával egyidejű.[8] A Kr.e. 3200–2600-ig tartó periódusban – amely már magában foglalja a Boleráz és a badeni kultúra életét is[9] – 12 lelőhelyről ennél jóval több (néhány lelőhelyen 4–5 darab is előkerült) fából készült kereket és keréktengelyt tártak fel (az adatokat ld. részletesen a katalógusban!). A lelőhelyek a Pfyn/Horgen, Horgen/Goldberg III., Boleráz, Baden és zsinegdíszes kultúrákhoz köthetők – bár az utóbbi évtized során a svájci kutatók felhagytak azzal a reménytelen próbálkozással, hogy kulturálisan besorolják lelőhelyeiket (vö. Schlichtherle–Strobel 1999.).

A tóparti települések többségén ugyanis kevert kultúrájú leletanyag jelentkezik, és a települések meglepően rövid életűek (átlag életkoruk 30 év), bár időben több periódus és leletcsoport követheti egymást. Ezért ma a *tárgyi leletek speciális csoportjairól* értekeznek a régészeti cikkek (*Fundkomplexgruppen/Specific grouping of Material Finds*: Hafner–Suter 2003.). A tóparti települések a fentiek ellenére meglepően rendezettek, fejlett infrastruktúrával és szerkezettel jellemezhetőek: paliszáddal körülvett, belső úthálózattal és külső palló-ösvényekkel vagy dorong-utakkal összekötött települések, és úgy tűnik, a többséget tervszerű, utakkal osztott, előre elrendezett elv alapján beépülő házhelyek jellemzik (Hafner–Suter 2003., Pétrequin et al. 2006c. Fig. 9).

Két korai lelőhelynek különös jelentősége van: a ljubljanai mocsarak területén található Stare Gmajne (2. kép 1–2.) és Bad Buchau/Torwiesen II. (Németország, Federsee) cölöpházas tóparti településeken fakerék és -csónak (Velušček 2002., Velušček 2009, 3109 ±12 BC), utóbbin faút és kerék (3283–3281 BC, Schlichtherle 2002. 29.) került feltárásra boleráz leletanyaggal.

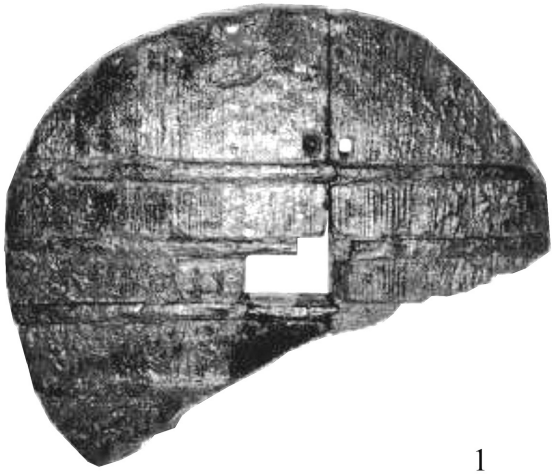
A fából készült kerekek ebben az időszakban egy (ún. monoxyl, fixált keréktengelyhez rögzítve, elsősorban Észak-Európa területén: Pétrequin et al. 2006c. Fig. 6), két vagy három részből (ún. kompozit, a kerékkel együtt forgó tengellyel, elsősorban Közép-Európa területén: Pétrequin et al. 2006c. Fig. 6) állnak. A kerék alapanyagaként kiválasztott fa ebben a korai periódusban az esetek többségében juhar, annak is egy speciális, hegyi fajtája (*Bergahorn, Acer pseudo platanius:* Schlichtherle 2002. 20.). A korai időszak kerekeinek kisebb hányadánál, a fiatalabb periódusban pedig zömében (a legtöbb kerékmaradvány Kr.e. 2800/2600-nál fiatalabb, a zsinegdíszes edények kultúrájába és a Saône–Rhone kultúrába sorolható településeken került elő) a tölgy a kiválasztott nyersanyag. A kerekek mérete a viszonylag kicsi, illetve közepes kategóriában mozog, átmérőjük 45–80 cm között változik.

A kezdetek tudatos faanyag választása összefüggésben lehet a felhasználás jellegével és a tóparti települések lakóinak mozgásterével, mert bár a fakerekek a tóparti településeken kerülnek elő, felhasználásuk elterjedési határa – a sziklavésetek alapján – hegyi környezetre is utal.[10] A különböző

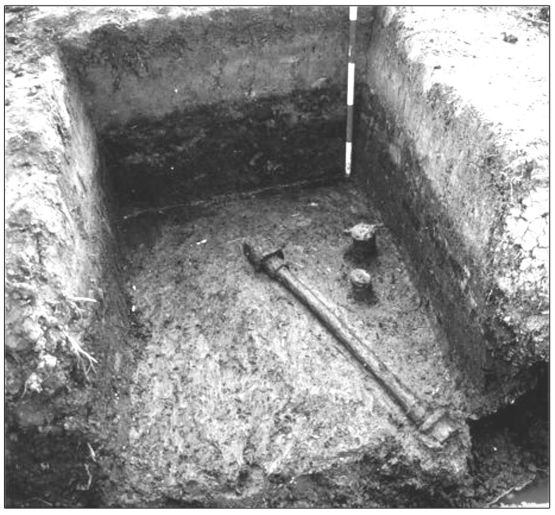
[8] Lehet azonban szállítócsúszka nyoma is!

[9] A késő rézkor abszolút keltezéséhez magyarországi viszonylatban ld. Horváth et al. 2006., Horváth et al. 2008., Horváth 2009., Horváth 2009a. Kiemelendő keltezési hiba, hogy a nemzetközi szakirodalom a badeni kultúra életének alsó határát (amely a post-badeni Kostolac kultúra végét jelöli a nemzetközi értelmezés szerint) Kr.e. 3000-nél húzza meg (ld. pl. Pétrequin et al. 2006a kronológiai táblázatát). Ezzel ellentétben, mint azt magyar radiokarbon dátumok jelzik, a kultúra életének vége 2800/2600 cal BC között valószínűsíthető. Arra most nem térek ki, hogy ez a dátum hogyan viszonyul a Kostolac kultúra életéhez: még ezután vagy ezzel párhuzamosan értendő.

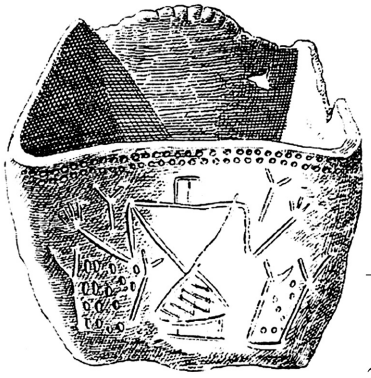
[10] A Chalain-tó parti lelőhelyein feltárt csúszkák legközelebbi formai párhuzamait az ún. Tengeri-Alpok/*Maritime Alps*, elsősorban Mont Bego petroglyph-jein látjuk viszont: Pétrequin et al. 2006b.

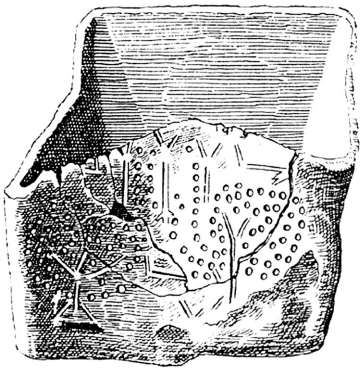

1

2

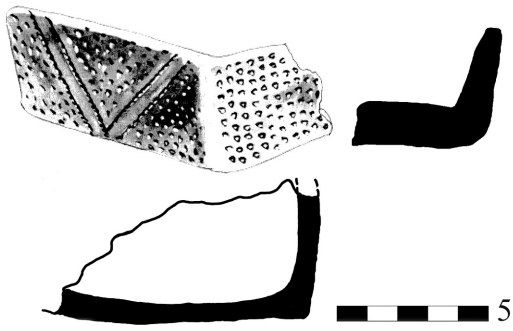

3

4

5

2. kép

1–2: Stare Gmajne, fakerék és -tengely bolerázi tóparti településről (www.zrc-sazu.si alapján); 3–4: Szelevény–Vadas, a Kostolac kultúra emberábrázolásos négyszögletes kultikus (kocsi?) edénye (3: Rezi-Kató 2001. 2. tábla alapján, 4: Dabasi András fotói); 5. Gomolava hasonló edénye (Petrović–Jovanović 2002. 257. alapján)

Fig. 2

1–2: Stare Gmajne (after www.zrc-sazu.si); 3–4: Szelevény–Vadas (3: after Rezi-Kató 2001. 4: photo by András Dabasi); 5: Gomolava (after Petrović–Jovanović 2002. 257.)

vizsgálatok megerősítik, hogy a főként szarvasmarhákból és kiskérődzőkből álló állatállomány folyamatos helyváltoztató legeltetése történik: Combe d'Ain térségében a tóparti településről a hegyplató rét-legelőit elérni mindössze 1 órás sétaút (Pétrequin et al. 1998.).

Feltűnnek az anyagi kultúrában az első kifejezetten famegmunkálásra alkalmas fémeszköz kollekciók (Kelet-Európában arzénbronzokként a nyugat-kaukázusi Maikop csoportnál; Európában lapos baltákat tartalmazó rézeszköz depókként: Bygholm, Riesebusch,[11] Jevisovice–Staré Zámky – Benešová 1956., Piggott 1983. 21., Bytýn: járomba fogott páros szarvasmarha plasztikával – Piggott 1983. 42. Fig. 12., Ezero 4–5. szint – Georgiev–Merpert 1966. 36. Fig. 2.). E tendencia ellenére a korai fakerekeken látható kopásnyomok és javítások (pl. a kiderisi keréken) azt mutatják, hogy a korai időszakban a bognármunka javát még pattintott és csiszolt kőeszközökkel végezték (Piggott 1983. 49–52.).

A kerék és a keréktengely feltalálása kétféle új típusú szállítójármű létrejöttét eredményezte: az első változatban a rúdcsúszka kerekekre került, és kerekes szállítócsúszka lett belőle (kétkerekes verzió). A másik változatban az eredetileg szántalpakon csúsztatott málhaszekrény alá építették be (négykerekes verzió). Mindkét eset technológiai szempontból továbbfejlesztés eredménye.

Az első négykerekű, valódi, tömör kerekekkel ábrázolt kocsimodellek a budakalászi 177. sír hozzávetőlegesen 1:25 méretarányú, pontosan kicsinyített modellje: deszkapallós aljú, könnyűszerkezetű oldalfallal; és a bronocicei edényábrázolás (FBC, Kr.e. 3637–3373, 3520, Milisauskas–Kruk 1991. 564. Fig. 3.).

Mindkét szállítójármű-fajta vontatására az európai térségben elsőként a szarvasmarhát választották. A vontatmányhoz az állatokat igával kapcsolták (több alaptípusa: homlok-, tarkó- és nyakiga már ekkor kialakulhatott). Fából készült jármokat több tóparti településről ismerünk ebből az időszakból (Pétrequin et al. 2006c. Fig. 13.). Arbon–Bleichén (Capitani et al. 2002. 106–107. Abb. 133., 134.) és Ezerovón (Tončeva 1981. Fig. 5: 5.) a Boleráz/Baden körhöz köthető leletek kerültek elő.

A fogatolásra utaló bizonyítékok közé sorolhatjuk a szarvasmarhák koponyáján megjelenő járom vagy kötél okozta befogás nyomokat is (Bronocice – Milisauskas–Kruk 1991., Balatonőszöd: érdekessége, hogy állatáldozati gödörben került elő[12]) (3. kép 5–6.). Az állatok testén megjelenő különböző istráng-, hám-, járom- és kötőfék-ábrázolások is a fogatolás jelei (réz kisállat plasztikák, Vác–Liliom utcai szarvasmarha alakú amfora (4. kép 5.). Ezeknek a plasztikáknak határozottan kultikus jelentőséget tulajdonítanak.

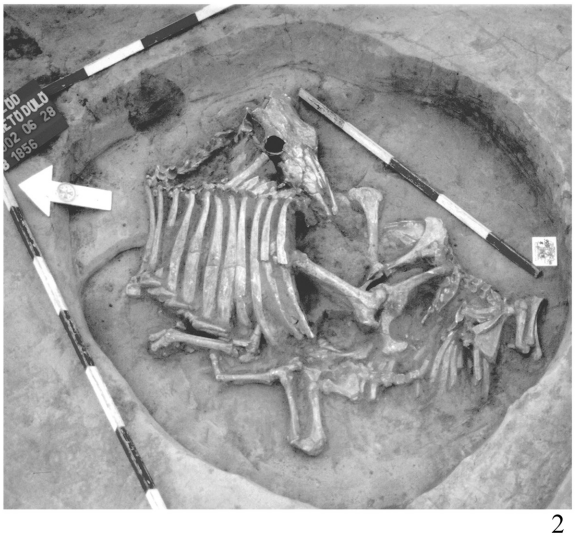
Közép-Európa területén Kr.e. 4000 táján lendült fel a szarvasmarha tenyésztés, és ugyanekkor megnőtt a kiskérődzők aránya is – szoros összefüggésben az A. Sherratt által kifejtett másodlagos termékek forradalma elmélettel (Sherratt 1981., Sherratt 1983.). Kr.e. 3500 felé kezdett

[11] Piggott 1983. 42. Jelentős rézművességet jelentenek Ćmielów és Gródek Nadbużny lelőhelyekről. Ma már úgy értelmezik, hogy a fautak megépülése, a települések közötti úthálózatok egyre nagyobb kiterjedése, és maga a kocsizás is összefüggésben áll a jáde és más, kőbalta készítésre kiválóan alkalmas nyersanyag, valamint a rézlelőhelyek felfedezésével és kihasználásával (vö. Klassen 2001., Klassen 2004., Pétrequin et al. 2006c, 386–387.). Morva földvárakon kocsifelhajtásra alkalmas széles, rámpaszerű bejáratot tártak fel Boleráz időszakból (Baldia et al. 2008.).

[12] Az archaeozoológusok közül elsőként L. Peške publikált harangedényes lelőhelyről ilyen kopásnyomot mutató szarvasmarha maradványt (Peške 1985.). Az azóta eltelt évtizedekben mindössze két lelőhellyel bővült a lelőhelyek száma (amely talán azt is jelzi, hogy bár a fogatolást feltehetően ebben a korszakban találják fel, máris technológiailag tökéleteset alkotnak, mert kopásnyomokat csak a rosszul viselt vagy kialakított igák okoznak az állatokon, és ezek száma meglepően kevés). Bár az is ugyanígy elképzelhető, hogy nem tarkó-igát, hanem homlok- vagy nyak-igát használtak, amelyek alkalmazása nem hagy maga után látható nyomot.

1

2

3

4

3. kép
Balatonőszöd–Temetői-dűlő 1–2: az 1856. gödör 1. és 2. bontási rétege páros szarvasmarha-temetkezéssel; 3–4: az 1841. szarvasmarha-temetkezés, az alsó állkapcson kőbalta által okozott sérüléssel; 5–6: az 1612. áldozati gödör alsó bontási szintje, szarvasmarha szarván befogás által okozott kezdődő kikopás nyomával

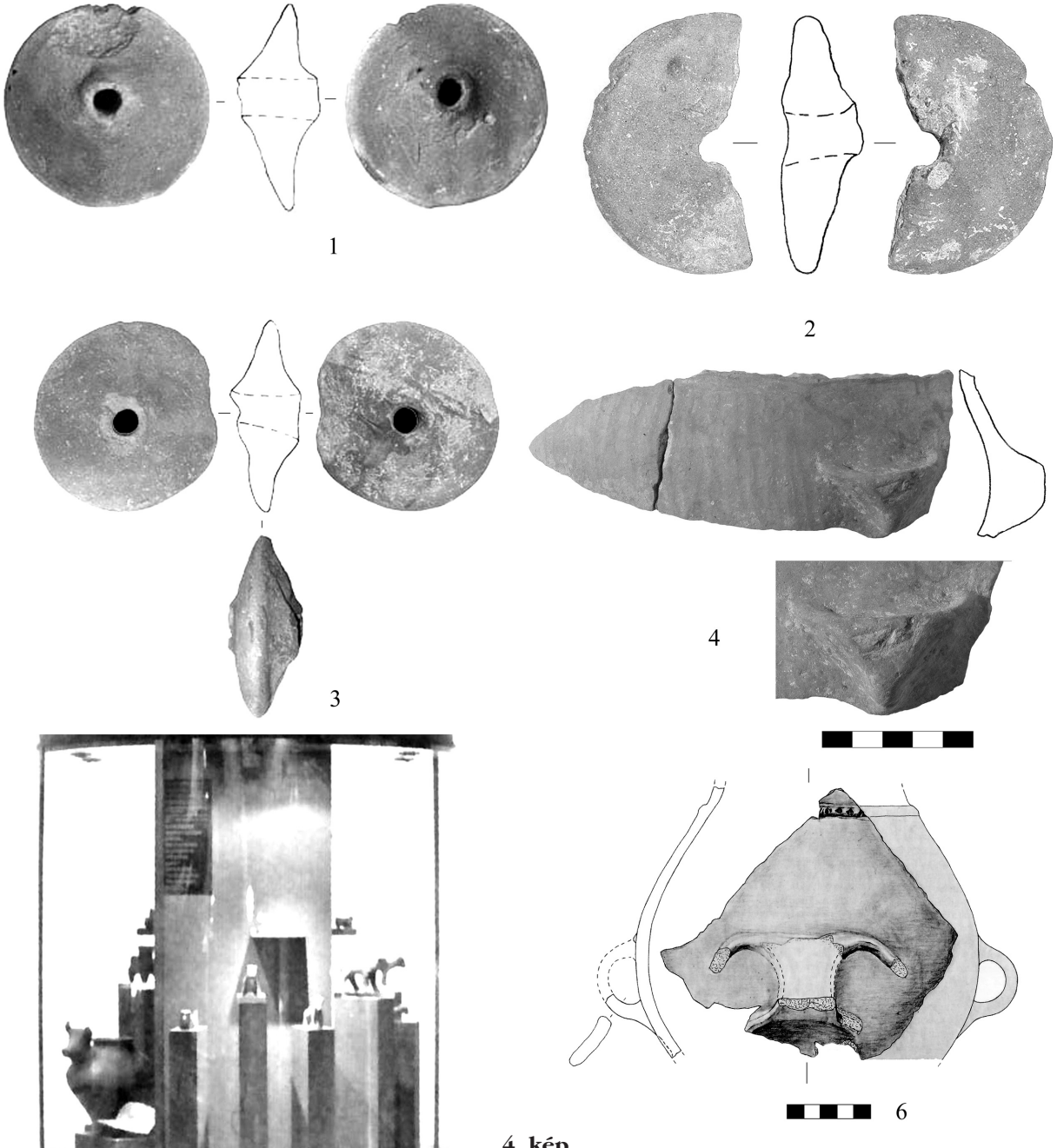
Fig. 3
Balatonőszöd–Temetői-dűlő 1–2: pit no. 1856 with a double cattle burial; 3–4: pit no. 1841, cattle skull with a damage caused by a stone axe; 5–6: pit no. 1612, cattle horn with the trace of the yoke

5

6

4. kép
Balatonőszöd–Temetői-dűlő 1: 1417. gödör, kocsikerék modell töredéke; 2: 1795. állatáldozati gödörből előkerült orsógomb töredéke; 3: 1565. gödör, kocsikerék modell töredéke; 4: 1384. bolerázi rétegből előkerült amfora hastöredéke, állatfej applikációval; 5: Vác–Liliom utca, szarvasmarha alakú amfora (Vasáros–Rezi-Kató 2002. 41. alapján); 6: Palt, amfora töredéke (Schmitsberger 2006. Abb. 3: 10. alapján)

Fig. 4
Balatonőszöd–Temetői-dűlő 1: pit no. 1417, wagon wheel model; 2: pit no. 1795, spindle whorl; 3: pit no. 1565, wagon wheel model; 4: culture layer no. 1384, amphora fragment with an animal head application; 5: Vác–Liliom street, cattle-shaped amphora (after Vasáros–Rezi-Kató 2002. 41.); 6: Palt, amphora fragment (after Schmitsberger 2006. Abb. 3: 10)

visszaszorulni ez az arány a sertéstenyésztés javára.[13] A szarvasmarha nemcsak húsállatként, hanem a tej felhasználásával, valamint igavonóként is újfajta szerephez jutott (Milisauskas–Kruk 1991., Hafner–Suter 2003. 25–27., Tarrús et al. 2006., Lignereux et al. 2006., Fedele 2006., Saulieu–Serres 2006., Jacomet–Schibler 2006., Steppan 2006., Louwe Kooijmans 2006., Balasescu et al. 2006.).

Nem csak a szárazföldi szállításban lehetett az állati igavonó erőt kihasználni, hanem a földművelésben is. A legkorábbi szántásnyomokat 4300 cal BC körül Egolzwill környékén regisztrálták. A tölcséres szájú edények népének elterjedési területén Kr.e. 3620-tól, a Pfyn–Horgen kultúrákban a Kr.e. 3200-tól egyre több esetben figyelnek meg barázdanyomokat, leggyakrabban a temetkezési szertartásokhoz kapcsolódó megalitikus temetkezési helyek környezetében (Pätzold 1960.). A fából készült túróekék alkatrészei Chalain 3. (Kr.e. 3200) és Chalain 4, 4. fázis (Kr.e. 3100) lelőhelyeken jelentek meg legkorábban (Pétrequin et al. 2006c. Fig. 15.).[14]

Általános tendenciaként megfogalmazható az a tény, hogy a fából és agancsból készült ásó és szántóeszközök, amelyekkel a talajfelszín megmunkálását és a gyomlálást végezték, és amelyek a Horgen kultúrában pl. meglehetősen gyakoriak voltak, a Kr.e. 3060 után eltűnnek, hogy átadják a helyüket az ekének, amely az állati vonóerőt kihasználva egy újabb technológiai találmányként fog a földművelésben nagy karriert befutni (Pétrequin et al. 1998. 189.).[15]

Ekkor terjednek el szériában a különböző befoglalási típusba sorolható aratószerszámok, és talán kialakulnak a cséplőszánok is.[16]

Gyakoriak a páros, befogott szarvasmarha, kocsi, csúszka és szántás jelenetek a korszakhoz köthető sziklavéseteken, amelyek – bár a magaslati szentélyekhez tartozó szent ábrázolások, mégis a profán mindennapokból merítették tárgyukat (Fedele 2006., Saulieu–Serres 2006.). Minden különösebb hibalehetőség nélkül megfogalmazhatjuk, hogy ami a szakrális szférában ilyen látható lenyomatot hagyott, az a hétköznapi élet terén feltehetően egyre nagyobb szerephez jutott.

Az első kimért földterületek, szántók – mint a magántulajdon kialakuló jelei, és a közösségi tulajdon felosztódása – láthatók ábrázolásként a bronocicei edényen egy kocsi mellett (Piggott 1983.

[13] A sertéstenyésztés arányának növekedését az archaeozoológusok általában klímaváltozással, a nedvesebbé váló éghajlattal kapcsolják össze. Egy másfajta értelmezésben a sertésállomány arányának növekedése folyamatos migrációs mozgást jelent, egy-egy kiugró csúcs pedig egy-egy újabb népcsoport megérkezését és beolvadását jelzi (Pétrequin et al. 1998. 190.).

[14] A keleti sztyeppéken a legkorábbi leletek 3100 cal BC körül tűnnek fel a kurgán temetkezésekben: kocsi temetkezések Ostani (Kubán-vidék) és Bal'ki kurgánokban (Alsó-Dnyeper), fakerék Koldyri településen az Alsó-Donnál. A Maikop–Novosvabodnaja kultúra közvetítésével kerülnek át a jamnaja kultúrába, feltehetően mezopotámiai eredettel (Rassamakin 1999. 151., Anthony 2007. 312.). A. Gei 257 kocsi temetkezést gyűjtött össze 3100–2200 cal BC között (Gei 2000.). Újabb eredmények azt bizonyították, hogy a pre-Urál régióban is a Kubán-vidékiekhez hasonló korai kocsi mellékletes sírok vannak: Sumajevo falu mellett két kurgán temetkezés is (Taslinszkij körzet), sajnos más mellékletek nélkül (Morgunova et al. 2004., Morgunova 2004. 64.). Ezzel a Volga–Urál közötti területen a Geraszimovka I. és Izobilnoje I. kurgánok kocsi temetkezéseivel immár négyre nőtt a III. évezred első felére keltezhető kocsik száma, és így érdemes átgondolni a kocsi terjedésének irányát és feltalálásának centrumát feszegető elméleteket a keleti régió javára.

[15] A Combe d'Ain térségben a tóparti településeken hagyományos, ún. mozgó mezőgazdaságot űztek, amely a hegylábi lejtők irtásos-égetéses földművelését és az erdő produktumainak kihasználását jelentette (*shifting agriculture*). Később, a folyamatos, több irányból érkező bevándorlási hullámok megváltoztatták ezt a hagyományos taktikát, és a folyamatos mozgással jellemezhető mezőgazdasági módszert felváltotta az állandó, kijelölt, valószínűleg családi tulajdonba kerülő legelők használata. Ezt az archaeozoológiai vizsgálatok (a húsfogyasztás mértékének növekedése) és a sztratigráfiai és pedológiai vizsgálatok is alátámasztják. A Chalain tó partjának lejtőlábainál az erdő övezetben végzett irtásos-égetéses technológia Kr.e. 3000 előtt faszénben szegény, kevéssé erodálódott depozitot eredményezett, míg Kr.e. 3000 után az erózió gyors mértékben növekszik, annak gyakoriságát mutatva, ahogy a tűz erejével a fűvel fedett földeket kitisztítják, mielőtt a földeket gabonával bevetik (Pétrequin et al. 1998. 189.).

[16] Anderson 2006. szerint a cséplőszánok legkorábban a „termékeny félhold" (Levante) területén jelentek meg (8000–7500 cal BP). Magyarország területén az őskor időszakában a pattintott kőeszközökkel kivert cséplőszán megjelenése a kora bronzkori tell kultúrák megjelenésével valószínűsíthető (RB A1–B2), és továbbél a középső bronzkor időszakában is (Horváth 2004b. II., IV. fejezet).

Fig. 11.), sziklavéseten település környezetében (Pescarzo/Giadeghe, Val Camonica: Pétrequin et al. 2006c. Fig. 27.), valamint a kostolaci kultúra Szelevény–vadasi négyszögletes, szakrális edényén (kocsi- vagy csúszka-modellen?) nőalakkal és szemüvegspirál csüngővel (2. kép 3–5.).

A vetésben a tóparti települések archaeobotanikai maradványai alapján csupasz búza, tönköly és tönkebúza, alakor, árpa, olajnövényként és drogként a mák és a len dominál (Hafner–Suter 2003. 24–25.). A len fellendülő termesztésének más jelentősége is kimutatható, amely a textilművesség és a ruházkodás változásának irányába mutat. Ez a komponens a szövés-fonásra alkalmas gyapjat adó juh kitenyésztésével egy időben[17] két új ruházkodási alapanyag, a len és a gyapjú felhasználását eredményezte. A két új nyersanyag feldolgozását az anyagi kultúrában széles körben elterjedő nehéz, kónikus és bikónikus orsógombok szériája mutatja.[18] Talán az sem véletlen, hogy ezeket az orsógombokat szinte alig lehet megkülönböztetni a kocsikerekek modelljeitől. Erőteljes szakrális plusz töltetet jelent, hogy néhány állati áldozati gödörben a szarvasmarha vagy juh csontvázán kívül az egyetlen kísérőlelet az orsógomb (Budapest–Káposztásmegyer, 42. gödörben szarvasmarha csontvázzal, a 19. gödörben juh csontvázzal: Endrődi–Vörös 1997.; Balatonőszödön az 1795. gödörben szarvasmarha és sertés csontváza mellett: Horváth 2006a. 49. kép).

A szarvasmarha különleges jelentősége megnyilvánul abban is, hogy a véres áldozatok egyik vezető állattípusa (Pollex 1999., Jeunesse 2006.). A durván Kr.e. 3500–2500/2200 közötti időszakot nézve több kultúrában megtaláljuk a szarvasmarha áldozatot (legkorábban Kr.e. 3500 körül az Altmärkische Tiefstichkeramikban, majd a Salzmünde-komplexumban, a tölcséres szájú edények népénél, ez után a Baden, Bernburg, Walternienburg, Elba–Havel, Złota, Vučedol, Kostolac, Mierzanowice kultúrákban, legkésőbb pedig a zsinegdíszes edények népének Schönfeld-komplexumában és a gömbamfórás edények népénél) (5. kép).

Kiemelendő, hogy régészetileg közös jellemzők mutathatók ki a szarvasmarha áldozatok közt, habár hagyományos (pl. kerámia) leletekben ezek az együttesek általában szegényesek. Más leletek azonban gyakrabban feltűnnek, és jelenlétüknek fontosságot tulajdoníthatunk: ilyenek a már említett orsógombok, a tűz markáns jelenléte (égőáldozatok?), a sarlófényes aratósarlóbetétek,[19] a fiatalabb periódusban a díszített borostyánkorongok (amelyek miatt ezeket az áldozatokat a napkultusszal hozzák összefüggésbe). Balatonőszödön gyakoriak a kőbalták, főleg azok töredékei.[20] Szerepük a szarvasmarhák koponyáján található ütés okozta sérülési nyomokból adódóan egyértelmű: ezek szolgáltak az állatok leütésére (3. kép 4.).[21]

Mindezt többféleképpen magyarázhatjuk: 1. multikulturális jelenségként; 2. azonos életkörülmények között élő kultúrák közti véletlen előfordulásként; 3. az egymást követő és időben, valamint

[17] A szövés-fonásra alkalmas gyapjat adó juh megjelenését a zsinegdíszes edények népével hozzák összefüggésbe, bár talán már a Jordanów Słaski lelőhelyű (Wroclaw közelében), tűzdeléssel díszített nagyméretű juh szobor is feltehetően ilyen típusú állatot ábrázol (Jordanow kultúra, középső rézkor) (Benecke 1994. Fig. 51.)

[18] Köninger et al. 2001. tanulmányukban az ún. „badenizálódási folyamatot" néhány konkrét tárgy- és lelettípus elterjedésével (kerék, csúszka, pecsételők, bikónikus orsógombok, len) követi nyomon.

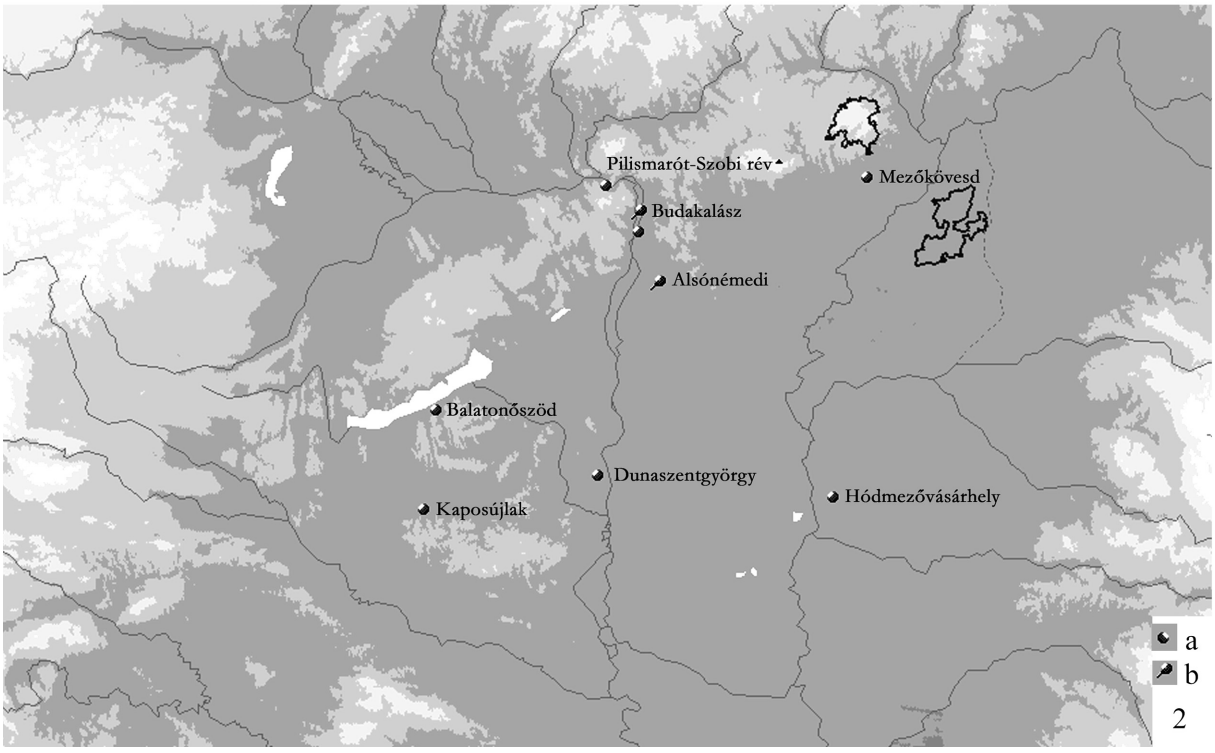
[19] Horváth 2006b. 130., Zandler Krisztián mellékletével a 147–150. oldalon.

[20] Balatonőszöd–Temetői-dűlőben 10 állati áldozati gödörben találtunk kőbalta töredéket: (Horváth 2006b. 130. Fig. 49.). A nyéllyukas kőbalták nyersanyaga sajnos helyi bazalt, amely annyira mállik, hogy a balták darabokra estek már a feltárás során, ezért nem mutathatók be.

[21] A szarvasmarha áldozatok esetében a megfigyelhető sérülésnyomok az archaeozoológiai vizsgálatok szerint az alábbi módokon körvonalazzák a mészárlást: a csánk-ízületet a bokánál átvágták, ezzel lerogyasztották a marhát, így téve mozgásképtelenné. Kőbaltával a fejre mért ütések nyomai – amely az állat elkábítását/megölését szolgálta – figyelhetők meg Balatonőszöd–Temetői-dűlő, 1841. gödörben: a tehén alsó állkapcsán kőbalta által okozott lyuk; Budapest–Káposztásmegyer 37. és 49. gödrökben; Pécs–Hőerőmű, 3. gödörben: a jobb homlokcsonton egyenes szélű, négyszög alakú sebnyílás; éles eszközzel az állat bordáin/scapuláján keresztül valamelyik belső szerv megsértése, kivéreztetés az állat megölése céljából Pilismarót–Szobi rév, 315. gödörben (Endrődi–Vörös 1997., Horváth 2006b. 124.).

1

2

5. kép

1: Páros szarvasmarha temetkezések Európában 3500–2500 cal BC között; 2: páros szarvasmarha-temetkezések Magyarországon; 2a: páros szarvasmarha-temetkezések telepről, 2b: páros szarvasmarha-temetkezések temetőből

Fig. 5

1: Double cattle burials in Europe between 3500–2500 cal BC; 2: double cattle burials in Hungary; 2a: double cattle burials in settlements; 2b: double cattle burials in cemeteries

területileg is részleges átfedést mutató kultúrák közti kulturális asszimilációként; 4. a tölcséres szájú edények népének életében kezdődő fontos szakrális „impulzusként, reakcióként", amely az őt követő „utód" kultúrákban *survival*ként fennmaradt.

A kocsizással a korai szakirodalom elsősorban a páros szarvasmarha temetkezéseket hozta összefüggésbe (Korek et al. 1951.) (3. kép 1–2.). Mára már ezt az elméletet erősen megkérdőjelezik. A szabályos temetőkben előkerült alsónémedi és budakalászi kettős embertemetkezés mellett feltárt marhapár nem kocsitemetkezésre, hanem a magántulajdon megingathatatlan jelenlétére, és tulajdonosával együtt való sírba szállására utal (5. kép 2.).

A településeken feltárt áldozati gödrök annyira kis térfogatúak, hogy maga a szarvasmarha csontváz is éppen csak elfér benne, bármiféle szerkezetű vagy anyagú kocsi e mellé temetése kizárt. Ugyanakkor a településeken található szarvasmarha temetkezések gyakran emberi tetemeket magukba záró áldozati gödrök vagy sírhelyek közelében kerülnek elő (6. kép). A szarvasmarhák életkora, típusa és neme, valamint a teljes és részleges csontvázak előkerülése és fektetése teljes mértékben változó. Ez arra utal, hogy bár az egyik vezető áldozati állatról beszélhetünk, mégis különböző rítusokban használták fel őket.

Balatonőszödön összesen 78 gödörben találtunk emberi vagy állati maradványt. 44 áldozati gödörben tártunk fel szarvasmarhát, köztük 36 ép csontvázat, és 36 további egyed csontvázrészét, maradványát, 38 áldozati gödörből pedig 135 kiskérődző teljes csontvázát és 72 egyed maradványát azonosította az archaeozoológiai vizsgálat.[22] Összesen 69 emberi egyed maradványait tehetjük még a korántsem végleges listához (Horváth 2004a., Zoffmann 2004.).

Az állatáldozatok egy része vegetációs, ún. agrárrítus lehetett. Az esetek egy részében az áldozatok növendék állatok (borjú, malac, bárány), amelyek egyértelműen a zsengeáldozatok kategóriájába tartoznak.[23] Lelőhelyünkön egyetlen esetben került elő páros szarvasmarha áldozat (1856. gödör: adultus–maturus korú tehén és 4–6 hónapos borjú csontváza: 3. kép 1–2.). Máskor – ahol az állat testét testtájainak figyelembevételével felhasítják, ám a test egésze az áldozati gödörbe kerül – a társadalmi konfliktushelyzetek totemisztikus jellegű leképződésére találunk bizonyítékot (vö.: Douglas 2003.).

Az állati áldozati gödrök sokszínűsége mellett egy nagyon fontos észrevételt kell tennünk: azt, hogy a neolitikumra jellemző, lakóépületeken belüli szentély sarkok a késő rézkorban eltűnnek, az addigi privát, családi körben végzett rítusok átadják a helyüket a nagyméretű, sok életet feláldozó, totális élményt nyújtó közösségi, kollektív rítusoknak, amelyek nyílt, közösségi tereken zajlanak.[24]

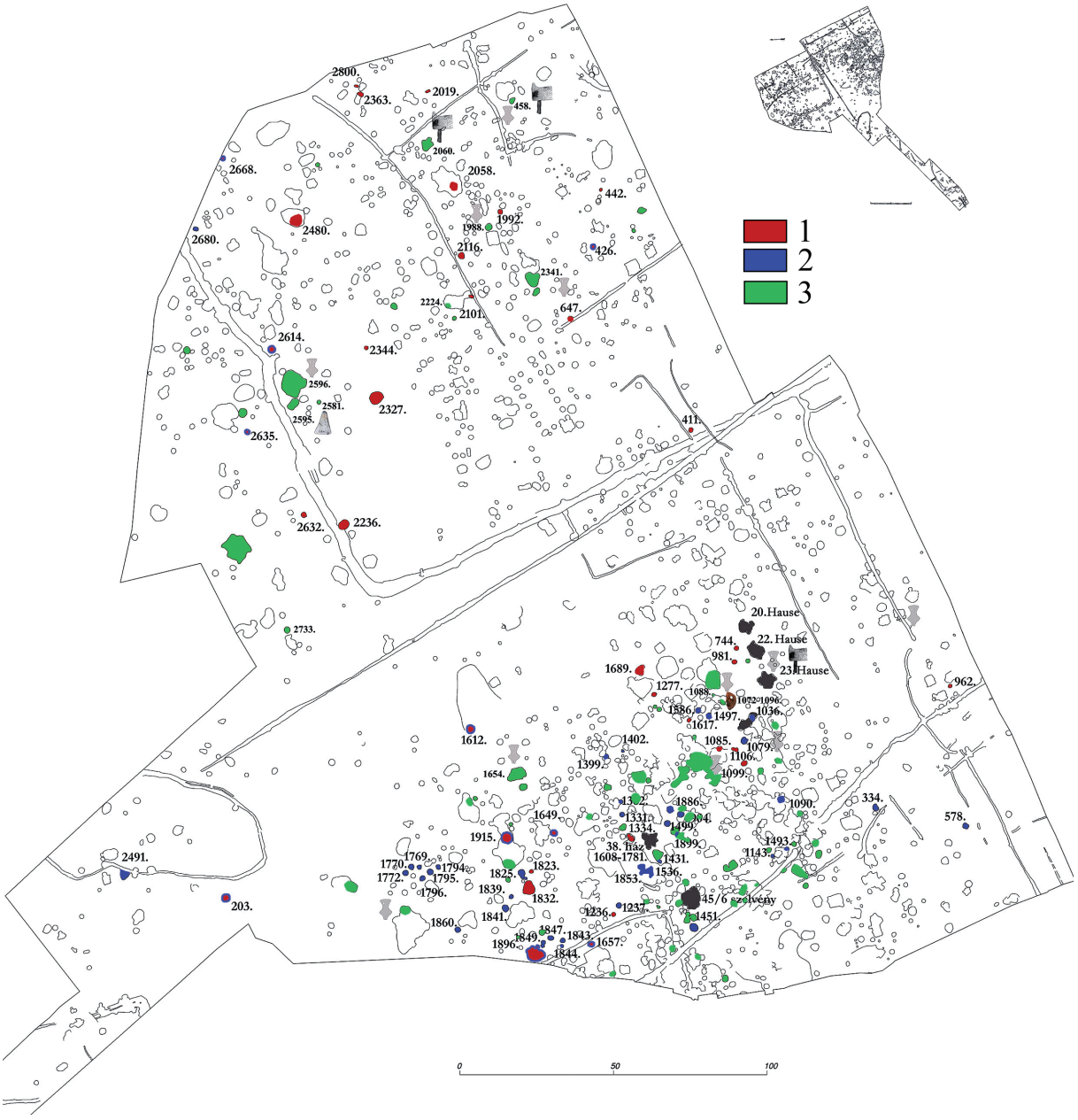
Ugyanezt a feltételezést támogatja az edényművesség, gondolok itt a társasági eseményként folytatott evés/ivás céljára, és egyéb folyadékmanipulációkkal járó szakrális célra szánt specifikus edénytípusok előfordulására, mint amilyenek például a kétosztatú tálak, pseudo kernosok, palackok, halbárka alakú edények, szószos csészék, antropomorf, gynekomorf edények, kocsimodell edény kombinációk és az A. Sherratt által „cheers-cup"-ként emlegetett mericék. Sherratt velős tömörséggel foglalta össze az új korszak vívmányát: *„alcohol and animal traction – drinking and driving"* (Sherratt 2004. 30.). Az említett edénytípusok nagy része Balatonőszöd lelőhelyén a véres áldozati gödrökben vagy azok szoros környezetében megtalálható kísérőleletként (Horváth 2010a.).

Bár ma az ittas vezetés nem tartozik a társadalmilag elismert és kitüntetett viselkedési attitűdök közé, a kezdetek kezdetén talán másképp lehetett. Talán épp az alkoholos befolyásoltság volt

[22] Horváth 2006b. Vörös István függeléke: 145–146. Tab. 1–2.

[23] 5 gödörben borjú: 988–1090., 1143., 1493., 1772., 1856. (Horváth 2006b. 117–125.).

[24] Vö. ajándékcsere intézmény, esetleg *potlach*? (Horváth 2006a. 104–106., 116–120., Horváth 2008. 182–184.)

6. kép
Balatonőszöd–Temetői-dűlő, szertartási jelenségek és tárgyak térképe. 1: emberi temetkezések; 2: állati temetkezések; 3: szertartási edények és tárgyak

Fig. 6
Balatonőszöd–Temetői-dűlő. 1: human burials; 2: animal burials; 3: vessels and objects

a legjobb „cégére" a kocsisnak, akit egyfajta „*Odüsszeusz archetípusként*" képzelünk el (vö. Helms 1988.): kereskedő, világutazó és kalandor/harcos is volt egy személyben.[25]

Sajnos nem tudjuk, hogy a folyadéktárolásra szolgáló edények konkrétan mit tartalmaztak: a feltételezések szerint az első erjesztett tej-, gabona- és gyümölcsszármazékokat (sör, gyümölcsbor),

[25] Összehasonlításul a bronzkorral vö. Demakopolou et al. 2000., Kristiansen–Larsson 2007.

amelyek létrejötte a korszak fellendülő állattenyésztésének és földművelésének egyértelmű folyománya volt. Anyagvizsgálat eddig csak fermentált tejet és állati (kiskérődző) zsiradékot mutatott ki bolerázi edények belsejében (Craig et al. 2003., Spangenberg et al. 2006.). Ezeket az anyagokat őrizték a nyírfakéreg kátránnyal vízhatlanított amforatípusok, amelyek a kocsirakományok nagy részét kitették.[26] A szállítmányok több száz kilométeres távolságokban cirkuláltatták a szárazföldön belül a korszak kurrens kereskedelmi cikkeit, amely az említett folyadékok mellett a gyapjú- és lentermékeket, a kárpáti obszidiánt, sót és a Földközi-tengeri Triton-kagylókat is magába foglalta.[27]

Visszakanyarodva azonban a temetkezés, a kocsizás és a folyadékkal végzett manipulációk – libációs szertartások – közötti szakrális kapcsolatra, rendkívül figyelemreméltó, hogy a bolerázi/badeni kocsimodellek közül ötöt mindenképpen füles edény és kocsimodell keverékeként alakítottak ki, tehát áldozati ital tárolására szolgált, a többi lelet pedig annyira töredékes, hogy azok alapján nem zárható ki és nem is igazolható eme momentum (vö. 1. táblázat!). Hogy a kocsimodellek temetők sírjaiból és települések gödreiből is előkerültek, tovább bonyolítja a kérdést, hiszen így már nem tarthatók egyértelműen csak a halotti szertartások során használt kellékeknek.

A közösségi élmények és közösségi rítusok további adalékát jelentik a késő rézkor ismert edénydepói (Donnerskirchen, Dretovice), amelyek az első *symposiá*k, közös asztali lakomák és ivászatok tanúi.[28]

Balatonőszöd–Temetői-dűlőben három kisebb térséget (*complex area*) ragadunk ki részletes bemutatásra a feltárt 100.000 m^2-ből, ahol feltehetően olyan szertartásokat végeztek, amelyek során a fentiekben tárgyalt aspektusok valamelyike szerepet kapott, sőt sokszor több szempont összefonódhatott.

Az 51–52/12., 13., 14. szelvények mentén egy cölöplábakon álló házat (szertartási vagy lakóépületet); két, egyenként 3–3 emberi egyedet magába fogadó áldozati gödröt (744., 981.) és közöttük egy cseréptöredékekkel zsúfolásig feltöltött gödröt tártunk fel (743.). Ez utóbbiból a restaurálás során egy lapított, kulacsra emlékeztető függeszthető amforát kaptunk, amelynek két oldalán felemelt kezekre emlékeztető kis szarvacskák helyezkednek el („kezes edény") (7. kép).

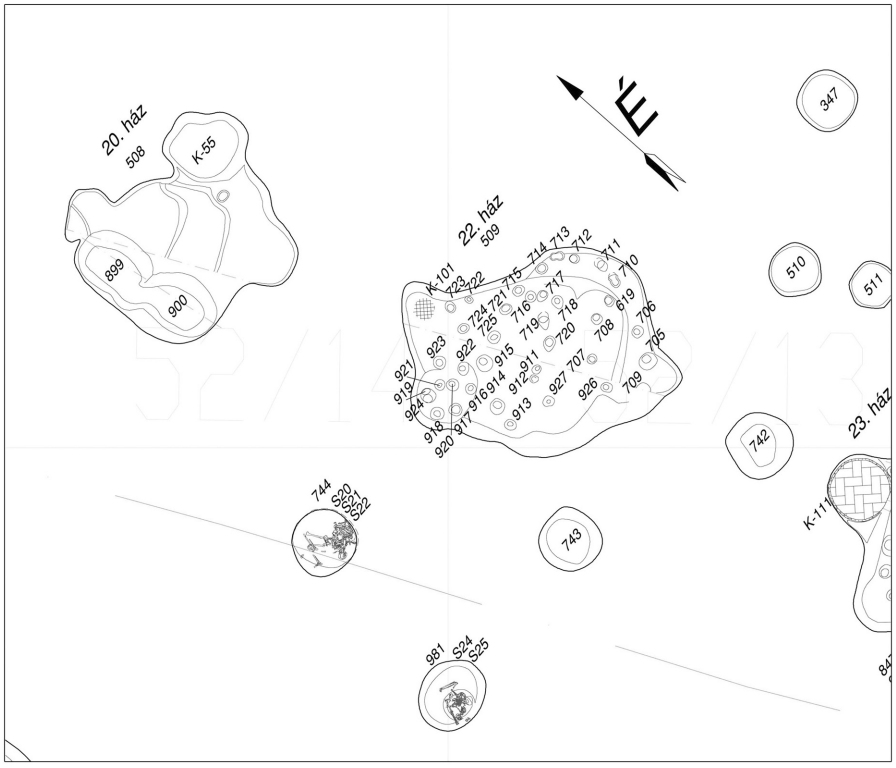
Az 55/30. és 31. szelvényben három különleges gödörre és tartalmukra hívjuk fel a figyelmet. Az 1988. gödörben lapos női, thesszáliai típusú idol díszített csípőtöredéke feküdt, az 1992. áldozati gödörben a jobb oldalára zsugorított 59. számú emberi temetkezés (43–47 év körüli nő), és végül az 1998. gödörben a kocsi- vagy csúszkamodellről letört ökörfej protomé került elő (8. kép).

A 38–39/4., 5., 6. szelvényekben összesen hat állati áldozati gödröt bontottunk ki egymás közelében (részletes leírásukat ld. a katalógusban!). Az állati csontvázak mellett a gödrökben sarlófényes pattintott kőeszközöket, kőbalta töredékeket, orsógomb felét és az 1794. gödörből egy miniatűr, függeszthető, benyomott vonalakkal és piros festéssel díszített különleges, *ansa lunatás* amforát tártunk fel (9. kép).

[26] Balatonőszöd–Temetői-dűlőben az edények belső felületén M. Hłozek és M. Prokeš nyírfakéreg kátrányt azonosított. A kátrányozás, amelyet többek közt az edények folyadékmegtartó képességének növelésére, de díszítésükre is alkalmaznak, Észak-, Kelet- és Középnyugat-Európa területén az őskor folyamán meglehetősen elterjedt, általános szokás volt. Ezt igen nagy valószínűséggel kiterjeszthetjük a középkelet-európai régióra is (Gherdán et al. 2010.).

[27] A Constance/Bodeni tó partján két Triton-kagyló kürt is előkerült, Bodman és Bodman–Schachen lelőhelyen (*Tritonium cutaceum Lam*.) (Maier 1955. 169.). További két Triton-kürt (*Tritonium nodiferum*) ismert Keszthely–Fenékpusztáról (protobolerázi épületből) és Budapest–Békásmegyerről, mind a négy a bolerázi/badeni kultúrák hagyatéka. A Triton-csigák mint kürtök, zeneszerszámként, presztizstárgyként vagy speciális eszközként (hírnök jelvénye), és tartalmukat tekintve narkotikumként is szolgálhattak. Utánzataikat agyagból készült rhyton edények formájában a badeni kultúra különleges edénytípusai között találjuk meg (Horváth 2006a. 118., Horváth 2008. 195–196.).

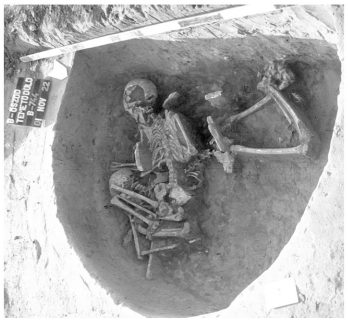
[28] Sherratt 2004. 381. Fig. 15.4., 15.5. Talán edénydepókként értelmezhető edénykollekciók még Csincse, Esztergom–Szentkirály-dűlő, Jánosháza–Fürdődomb, Kajárpéc–Pokolfadomb (Bondár 2001. 438. 10. jegyzet). A bolerázi kultúra az őskor időszakából a legkorábbi kultúra a Kárpát-medencében, amelynél a *symposia* szokása bizonyíthatóan megjelenik.

1

7. kép
Balatonőszöd–Temetőidűlő 1: 51–52/12–14. szelvény a 22. (509.) ház alaprajzával; 2–3: a 744. és 981. emberi áldozati gödrök; 4: a 743. gödör antropomorf edénye; 5: a 22. (509.) ház rekonstrukciója

Fig. 7
Balatonőszöd–Temetőidűlő 1: cutting no. 51–52 /12–14 with the ground plan of house no. 22; 2–3: sacrificial pits nos 744 and 981; 4: anthropomorphic hanging amphora, pit no. 743; 5: reconstruction of house no. 22

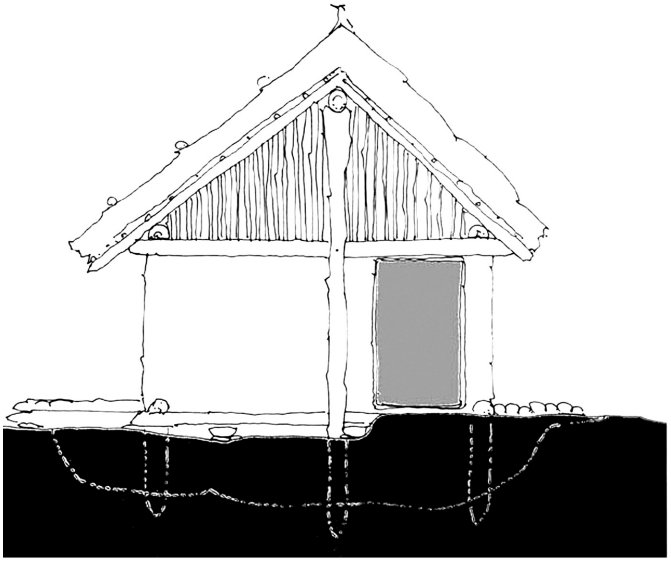
2

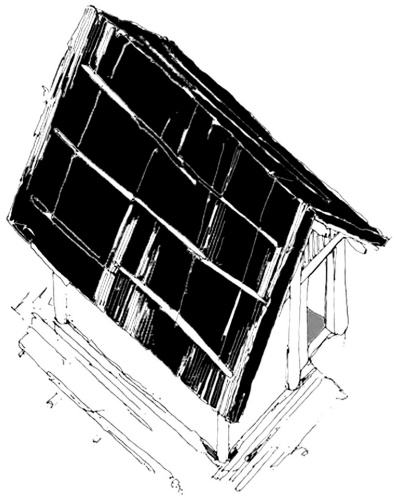

3

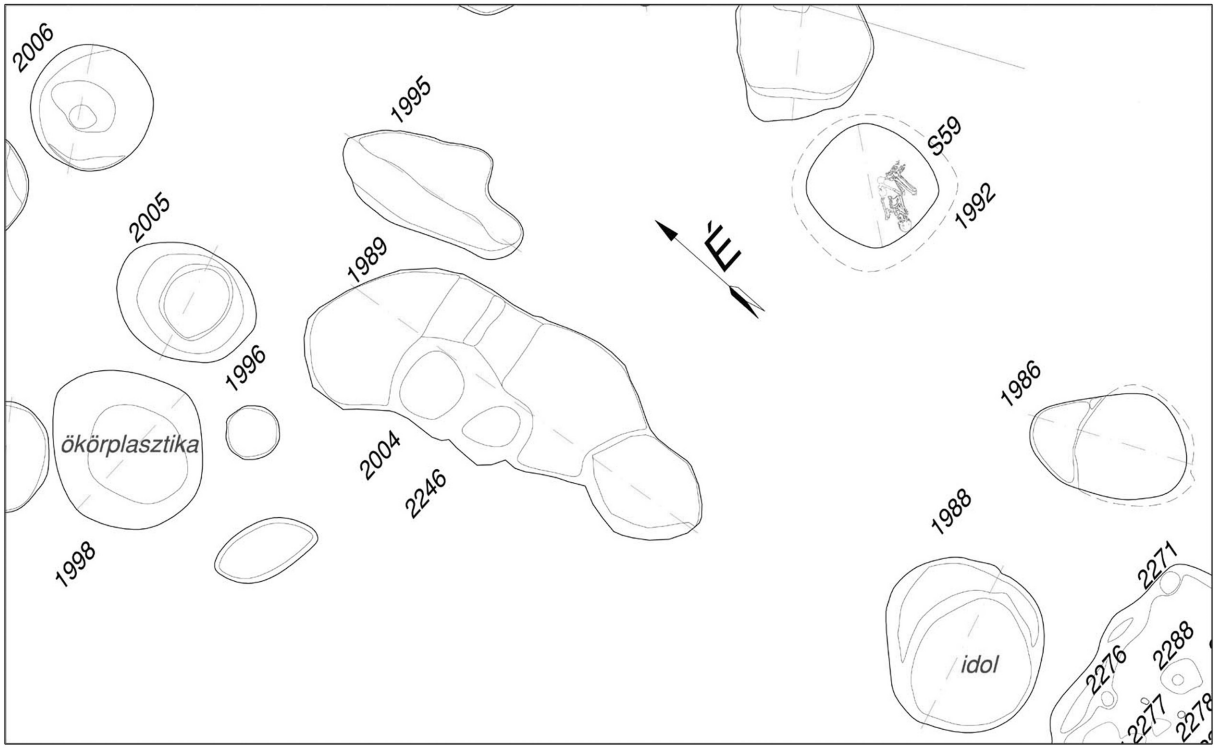

4

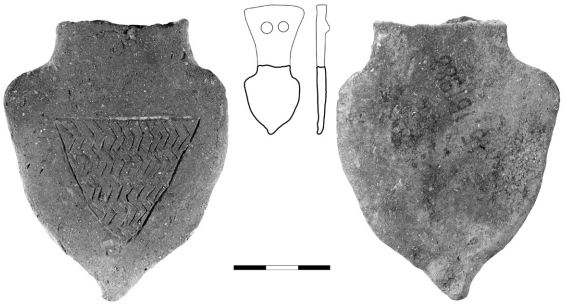
5

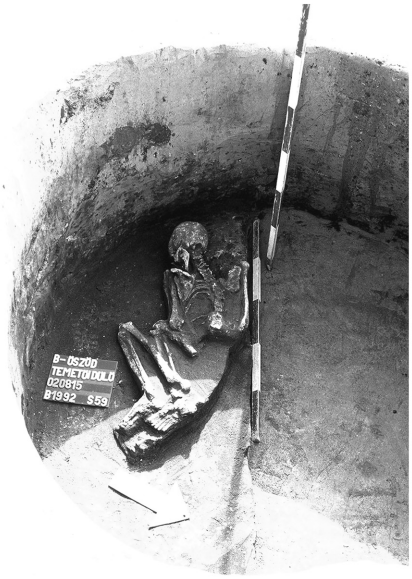
1

2

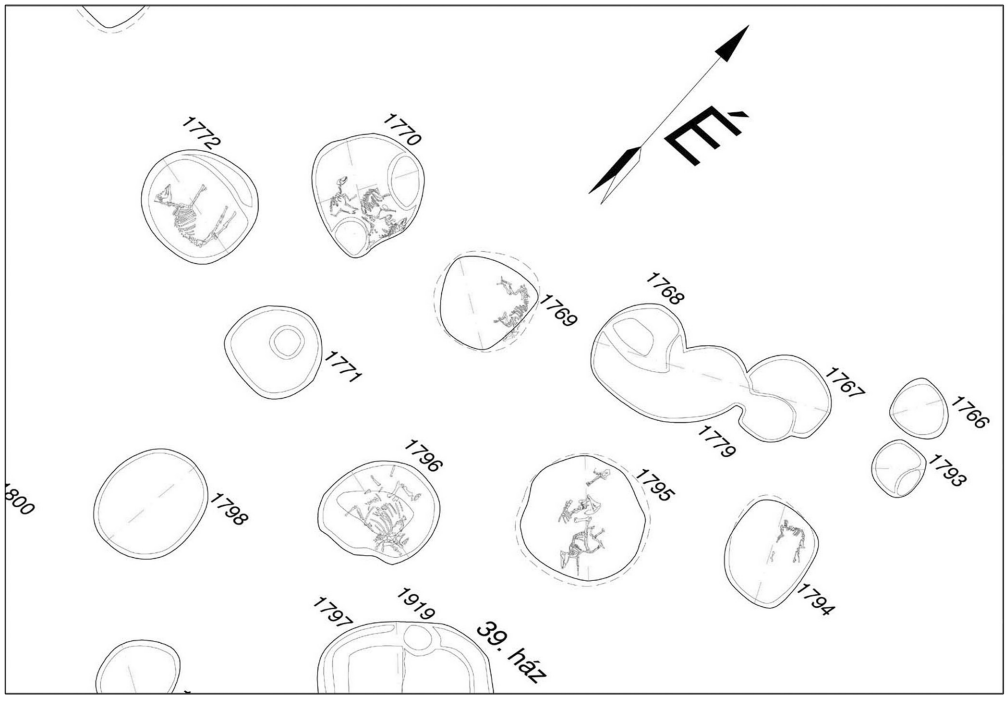
3

4

8. kép
Balatonőszöd–Temetői-dűlő 1: az 55/30, 31 szelvények; 2: az 1998. gödörből előkerült ökörfej protomé; 3: az 1988. gödörből előkerült női idol töredéke; 4: az 1992. gödör a benne feltárt 59. számú női csontvázzal

Fig. 8
Balatonőszöd–Temetői-dűlő 1: cuttings 55/30, 31; 2: cattle protome from pit no. 1998; 3: female anthropomorphic fragment from pit no. 1988; 4: sacrificial pit no. 1992 with female burial no. 59.

1

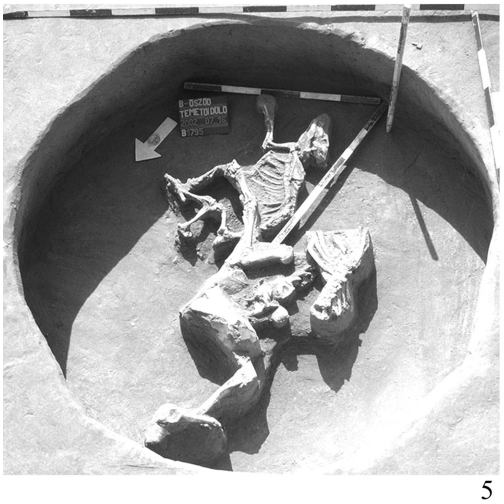
2

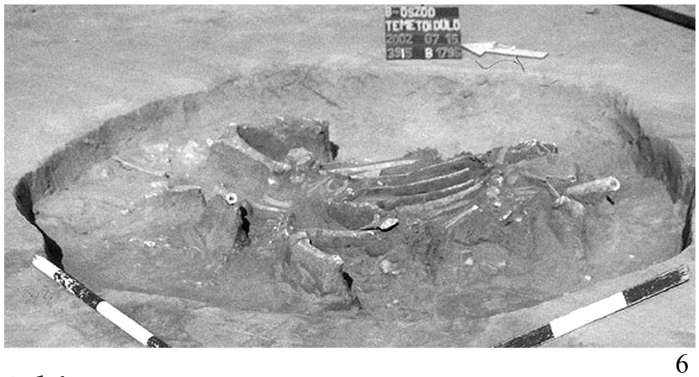
3

4

5

6

9. kép

Balatonőszöd–Temetői-dűlő 1: a 38/4, 5 – 39/5, 6 szelvények; 2: 1770. állattemetkezés; 3: 1794. állattemetkezés; 4: az 1794. gödörből előkerült antropomorf karcolt és festett amfora; 5: 1795. állattemetkezés; 6: 1796. állattemetkezés

Fig. 9

Balatonőszöd–Temetői-dűlő 1: cuttings nos 38/4,5 – 39/5,6; 2: animal burial in pit no. 1770; 3: animal burial in pit no. 1794; 4: anthropomorphic hanging amphora in pit no. 1794; 5: animal burial in pit no. 1795; 6: animal burial in pit no. 1796.

A korszak tudatmódosító anyagokra mutatott érzékenységét vizsgálva ma úgy tűnik, az egykor végzett, igen gyakorinak és véresnek tűnő szertartásokon az egyik főszerepet a narkotikumok (alkohol, állati – pl. kagyló vagy növényi – mérgek) játszották, ahogy azt a leletek és a különleges folyadéktároló edénytípusok áldozati gödrökben vagy azok közelében való gyakori előfordulása jelzi (vö. Horváth 2010a.!). Mindettől függetlenül ne gondoljuk azt, hogy a totális élmény egyet jelentett az illuminált állapot elérésével, és ebben ki is merült: az alkoholos befolyásoltság akkoriban valószínűleg nem azt a célt szolgálta, amit ma (amelyet talán a léha szórakozás, az unalom, valamint a kiábrándultság különböző fokozataival fedhetünk le). Az alkohol a késő rézkori társadalmakban nélkülözhetetlen, különleges közösségi rítusokon használt élvezeti cikk volt, amelyhez a rítusokon résztvevők bármelyike hozzájuthatott, és éppen azt a célt szolgálta a gátlások felszabadításán kívül, hogy közel azonos, kollektív élményt éljenek át a résztvevők.

Miért volt erre ekkora szükség? Talán ahhoz, hogy embereket és állatokat mészároljanak le, és pedig ilyen mennyiségben, mint ahogy azt a régészeti feltárások tanúsítják, valóban szükség volt az illuminált állapot elérésére, mert másképp nem lehetett elviselni a „ma neked, holnap nekem" érzését.[29]

A kérdés az, hogy mi indukálta ezt a gyakori „mészárszék hangulatot" a korszak kultúráiban? Nagyon fontos kiemelnünk azt a tényt, hogy a bolerázi kultúrából csak alig néhány emberi vagy állati áldozatot ismerünk (ezek többsége is – úgy tűnik – inkább „teleptemetkezésként" értelmezhető) (vö. Horváth 2004a., Horváth 2006b.). A szakrális jelenségek és a különleges tárgyak (idolok, kebles edények stb.) tömeges megjelenése balatonőszödi településünkön a Boleráz/Baden váltás, azaz (Němejcová-Pavúková tipológiai rendszerében) a II.A/B fázisokban kezdődik (vö. Horváth 2009a., Horváth 2010.).

Valamikor Kr.e. 4000 és 3500 között a közép-európai térségben hasonló fejlődési folyamatok játszódtak le a különböző kultúrák közt, talán egymástól függetlenül, talán egymással bizonyos átfedésben. A változás lényegét új technikai találmányok adták, amelyek a gazdasági életben érezttették elsődlegesen a hatásukat. Ennek köszönhetően eddig nem ismert mértékben lendült fel az állattenyésztés és a földművelés, és a gazdasági élet perspektíváinak kiszélesedése során keletkezett fölösleget a távolsági kereskedelem már nem csak vízi úton, hanem a szárazföld belsejébe vezetett expedíciókkal is bárhová eljuttathatta a kocsi segítségével, egy eleddig soha nem érzett felfedezői és kereskedelmi talentummal ajándékozva meg a korszak szülötteit. A jólét demográfiai növekedéssel járt együtt, amely egyértelműen vezetett nagy kiterjedésű, hasonló anyagi műveltséggel és színvonallal rendelkező kultúrák kialakulásához. A mezőgazdaság ilyen szintű fejlődés és információcsere mellett az ígéretes kezdetek után mégsem fejlődött a várakozásnak megfelelő intenzív színvonalra (mint pl. Mezopotámia területén, illetve egy fázissal később a Balkánon). A robbanásszerű fejlődést – amelyet a bolerázi kultúra vége és a badeni kultúra kialakulása Kr.e. 3300–3100 körüli időpontban zár a Kárpát-medencén belül – feltehetően ismeretlen, valamennyi Európa területén élő kultúrára ható külső tényező állította meg.

A holocén klímaváltozást vizsgáló kutatók többsége egyetért abban, hogy klímaromlás történt, amely az egész északi féltekén éreztette a hatását: az ír mocsári tölgyek és a kanadai szálkásfenyők évgyűrűi ebben az időszakban évtizedekre annyira elvékonyodnak, hogy szinte eltűnnek.

[29] Meg kell jegyeznünk, hogy bár Balatonőszödön rendellenesnek tűnően nagy mennyiségű emberi és állati áldozatot tartalmazó gödröt tártunk fel, a számok nagysága nem a település különleges jellegében rejlik, hanem abban, hogy a szokásosnál nagyobb felületet volt szerencsénk egy késő rézkori településből feltárni. Meggyőződésem, hogy ha más településeken ugyanilyen méretű feltárásokat tudnánk végezni, a balatonőszödihez hasonló arányokat kapnánk. Kétséget kizáróan jelzi ezt az a tény, hogy valamennyi kb. 10 gödörnél többet feltáró bolerázi/badeni településrészleten előkerül legalább egy emberi vagy állati áldozatot magába fogadó gödör, és ezek száma arányosan nő a feltárási terület és az objektumok számának növekedésével.

A kalandor hajlamú kutatók üstökös/meteorit becsapódásával, a konzervatívabb kutatók különböző típusú és mértékű naptevékenységgel, esetleg egyelőre azonosítatlan vulkánkitöréssel magyarázzák azt a jelenséget, amelynek értelmében a légkörben katasztrófa játszódott le, és ennek következményeképpen évtizedekre megváltozott a légkör háztartása, csapadékmennyisége és savtartalma. Lecsökkent a napsütéses órák száma, és szinte folyamatos felhővel borítottság jellemezte az időszakot, valamint felerősödött az UV sugárzás.[30] Ez a megrázkódtatás nagyjából párhuzamosítható a Boleráz/Baden váltással. A környezeti katasztrófát túlélő Baden populáció kulturális válasza a stabilitás igényére a véres áldozatokkal fémjelzett szakrális tevékenységek fokozódása volt, amelyek a badeni kultúra klasszikus fázisában teljesedtek ki, és még a post-badeni időszakban (a késő rézkor – kora bronzkor közötti átmeneti időszakban és a korai bronzkor elején), a Kostolac, Vučedol, zsinegdíszes és Mierzanowice kultúrákban is éreztették a disszonancia hatását.

III. Konklúzió

Miután feltárási és kutatási anyagunkon, Balatonőszöd–Temetői-dűlő példáján bemutattam azt, hogy a kerék feltalálása milyen változásokat hozott a Boleráz/badeni kultúrák életében, nyomon követtük e változásokat az európai térségben, most kapcsoljuk be Közép-Európa területét az ismert Óvilág egykori történelmébe.

A kerék feltalálását és elterjedését vizsgálva A. Häusler vetette fel elsőként a kocsi európai, helyi fejlődésének lehetőségét (Häusler 1985. 121–133.).[31] Mint ahogy tanulmányom elején utaltam rá, ma három e témakörrel foglalkozó kutató modelljén mérhető le, hogy bár ugyanazokból a leletekből, jelenségekből, adatokból indulunk ki, mennyire eltérő módon lehet magyarázni az egész kérdéskört.

A. Sherratt modelljében a kerék feltalálásának helyét a Közel-Kelet területére valószínűsíti, idejét Kr.e. 4000 körülre helyezi. Innen terjedne lineárisan, mintegy 3000 km-es távolságot megtéve a sztyeppen keresztül Európa felé, ahová Kr.e. 3500 körül jutna el (Pétrequin et al. 2006c. Fig. 4.1.).

I. Matuschik szerint a feltalálás központja a Pontus-vidéki sztyepp, időpontja Kr.e. 3800 körüli. Innen két irányba terjedt, kb. egyenlő, 1600–1600 km-es távolságot téve meg: NyÉNy-i irányban Európa területére a sztyeppen át, KDK felé pedig a Kaukázuson át Mezopotámia vidékére. Mindkettőt Kr.e. 3500 körüli időpontban érte el (Pétrequin et al. 2006c. Fig. 4.2.).

M. Vosteen modelljében a feltalálás helyét két egyidejű – Kr.e. 3500 – központban jelöli meg: az egyik a Kárpát-medence, ahonnan a kerék ÉÉNy-i és K-i irányban terjed tovább, illetve a Közel-Kelet, ahonnan ÉÉNy-i irányban jut tovább a technológia (Pétrequin et al. 2006c. Fig. 4.3.).

Próbáljuk meg áttekinteni az európai térség után a Közel-Kelet és az orosz sztyepp érintett területein végbement változásokat, és rámutatni a Közép-Európával megegyező vagy éppen attól eltérő tényezőkre.

A Közel-Kelet térségének fejlődése a Boleráz/badeni kultúrákhoz és a vizsgált időszakhoz az „Uruk-expanziónak” nevezett jelenségen át köthető (Sherratt 2003. 422–424.). A Boleráz/Baden abszolút kronológiájának átértékelődése (Kr.e. 3500/3400–2800/2600) és területének kiterjedése ugyanis megengedi azt a feltételezést, hogy a mezopotámiai területről kirajzott lakosság és

[30] Két nagyobb, a középnyugat-európai tavak vízszintjét megemelő, elsősorban nedvesebb, kisebb mértékben hűvösebb kedvezőtlen periódus mutatható ki 3550–3250 cal BC között, valamint 2900 cal. BC körül (Baille–Munro 1988., Gross-Klee–Maise 1997., Magny 2004., Magny–Haas 2004., Arbogast et al. 2006.).

[31] Véleménye szerint az európai kocsikat nem lehet a gödörsíros/kurgánok népének (Pontus-vidék) leleteiből levezetni, mint ahogy azokat sem az elő-ázsiai és transzkaukázusi kocsileletekből és -ábrázolásokból. (Ekkor még azonban csak négykerekű kocsikat ismertek a térségből!)

annak technikai tudása Anatólián keresztül valóban közvetett vagy akár közvetlen kapcsolatba került a badeni népességgel a Fekete-tengernél, a Duna torkolatánál (valahol a Duna delta, Dobrudzsa, Cernavodă térségében). Ily módon nem zárható ki, hogy a kerék és a kocsizás ismerete kulturális adaptációként került a feltehetően mediterrán/balkáni kialakulású badeni kultúrába a közel-keleti térségből.

Legnagyobb problémánk a térséggel az, hogy bár a szállítás fejlődését a kezdetleges szánokon át a kerék és a fejlett, különböző típusú (szállító, kultusz/halotti, harci, parádés stb.) kocsik megjelenésén át szinte lépésről-lépésre követni tudjuk a közel-keleti térségben, az ábrázolások értelmezése sokszor mégis problémás (a legkorábbi piktogramokon szánnak, csúszkának minősíthető ábrázolások zöme pl. kétséges).

A múlt századi ásatásokon feltárt királyi és gazdag előkelő sírok kocsi- és kerékleletei a megfigyelések terén mai elvárásainknak már nem megfelelő színvonalúak, állapotuk, konzerválásuk módja pedig kizárja a modern radiokarbon mintavételt és mérést. Régészeti datálásuk nem nyújt kellő pontosságot, hiszen itt néhány tíz vagy száz év is döntő lehet. Ezért szinte csak a modern ásatások leletei maradnak, mint mérvadó kiindulópontok, ezek száma és az előkerült értékelhető leletek mennyisége pedig igen csekély (vö. Mari: Butterlin–Margueron 2006.).

Az orosz sztyepp vidéke – amely a Dnyeszter és az Ural folyók, és a 45° és az 50° szélességi fokok között elterülő hatalmas területet öleli fel (szélesebb értelemben pedig magába foglalja Nyugat-Ázsia/Kaukázus és Közép-Ázsia/Belső-Ázsia térségét is), déli határát a Fekete-tenger északi partvidéke és a Kaukázus jelöli ki – szintén mérvadó fontosságú vizsgálatunk szempontjából, ám a közel-keleti térséghez hasonló datálási problémákkal küzd. A kocsik előzményei, az egyszerű szánok edénymodell ábrázolásokon és állat protoméval ellátott edények formájában a Tripolje kultúra öregebb periódusában már ismertek (sőt, feltehetően használatuk már a paleolitikumtól folyamatos). A kocsiábrázolások a Tripolje B2/C1 váltás (Kr.e. IV. évezred első negyede) során kezdenek feltűnni. A jamnaja és katakomba entitás lelőhelyein a kocsi és a kerék petroglypheken ábrázolásként (pl. Kamenaja Mogila kurgán), agyag kocsimodellekként (pl. Tri Brata kurgán) és saját valójukban is megtalálhatók – nem csak temetkezési mellékletekként, hanem magaslati szentélyek területén és településeken is. A kerék- és kocsimaradványok méretüket tekintve nagyobbak az európaiaknál (a kerék átmérője átlag 1–1,15 méter), és a kocsik konstrukciója is eltérő: jóval magasabb építésűek, amelynek nyilván helyi, földrajzi okai vannak.[32]

Korábban – pl. A. Häusler is – azért vetették el ennek a térségnek a kocsi és kerék kialakulásában játszott kezdeti, vezető szerepét, mert hiányoztak a legkorábbi fejlesztésnek tartott kétkerekű prototípusok (vö. Izbitser 1993., Kuzmina–Mair 2007. 49–52. Fig. 20.!), és a legkorábbi leletek 3100/3000 cal BC körül rendeződtek. Ma már a jamnaja és a katakomba entitásból is ismerünk kétkerekű kocsileleteket (*Deischelbockwagen*),[33] és a Pre-Urál térségében nemrég előkerült kurgán alatti kocsitemetkezések (Geraszimovka, Sumajevo,[34] Izobilnoje) egy önálló, Nyugat-Ázsiától és a Közel-Kelettől talán független, ahhoz hasonlóan korai gócpontot alkotnak (Morgunova et al. 2004.).

Nem zárható ki annak a lehetősége, hogy a Boleráz és a Baden kultúrák közvetlen kapcsolatba kerültek a Tripolje–Cucuteni körrel, hiszen annak anyagi kultúrájában tetten érhető az ún.

[32] Érdekesség, hogy Rumjancev kutatásai szerint a trialeti kurgánból a kocsi vadonatúj állapotban, használati kopásnyomok nélkül került elő (Piggott 1983. 68.).

[33] Sztorozsvaja Mogila; Pervo-Konsztantyinovka 1. kurgán, 8. temetkezés; Marievka, 11. kurgán, 27. temetkezés; Lola (Kuzmina–Mair 2007. 52.).

[34] A Sumajevo mellett feltárt sírokban a fakerekekből mért 4 radiokarbon dátum 2870–2500 BC közt (68%) helyezkedik el (az ásató, N. Morgunova szíves szóbeli közlése).

„badenizálódási" folyamat.[35] Ily módon a kerék és a kocsi, valamint más technológiák és találmányok átkerülhettek a sztyeppről a Tripolje kultúra közvetítő szerepével többszörös vagy a jamnaja kultúra a Boleráz/badeni kultúrák tiszántúli területén megjelenő lelőhelyei, elsősorban kurgán temetkezései alapján közvetlen kulturális adaptációval is a Boleráz/badeni kultúrákba.[36]

Mindhárom térséget összeköti az a jelenség, hogy a profán, mondhatni mezőgazdasági és szállítási/kereskedelmi jellegű használaton túl a kocsi és a kerék megjelenése után azonnal szakrális szimbólummá vált, és fontos szereplője lett a kultuszoknak (magaslati szentélyek, sziklavésetek, sztélék), amely a településeken végzett szertartások és a temetkezési szokások terén is megnyilvánult. A kocsi temetési szertartáson és temetkezési mellékletként való felhasználása közvetett módon az európai térségben is tetten érhető jelenség (a flintbeki sírban megfigyelt kerékvágás nyomra és a badeni kultúra sírjaiban talált modellekre gondolok), ám oly mértékű alkalmazása, mint az orosz és a közel-keleti térségben tapasztalható, feltehetően – még a szerves maradványok Kárpát-medencén belüli körülmények közötti rossz konzervációját figyelembe véve is – régészetileg csak a későbbi korszakokban (a kora vaskori Hallstatt kultúrától) mutatható ki világosan.

Nincs egyértelmű bizonyíték arra, hogy a közép-európai területen a kocsi a korai kezdetekben presztízstárggyá vált volna, és egy kiváltságos, hatalmi/elit réteg tulajdonát képezné, ellentétben a másik két központtal, ahol ez a jelenség szinte a kezdetektől kimutatható.

Alapvető egyezés figyelhető meg mindhárom területen a kocsi elé fogott haszonállat kiválasztásában e korai időszakban (amely mindhárom területen a szarvasmarha).[37]

Ugyanakkor különbség jelentkezik a kocsik funkcionális kihasználtságában, amennyiben a mezopotámiai területeken nagyon korán megjelentek és elváltak egymástól az eltérő szerepkörre szánt járművek (harci/parádés kocsik), ellentétben a közép-európai térség sokáig egységes jellegű, alapvetően „békés" célú felhasználásával.

Ebben az egymással is keveredő, összetett közép-európai kulturális hálózatban a kiszámíthatatlan, erősen fluktuáló, ezért komoly földművelésre alkalmatlan időjárási viszonyok a meghatározóak, amelyek miatt a középső rézkortól az állattenyésztés került a fókuszba, és ebben az ágazatban születtek meg a nagyobb fejlesztések (igavonás, tejproduktumok, erjesztés, gyapjú–feldolgozás stb.). A lehulló és földi vízmennyiség gyors szintingadozása, és az állatállomány növekvő jelentősége és száma miatt ezek között a kultúrák között elterjedtek a vízpartok közelében a faszerkezetes, cölöplábakon álló települések, amelyeket az állatállomány folyamatos mozgatása, állandó mobilitás és rövid egy helyben lakás jellemez. Megjelentek a folyadéktárolásra kifejlesztett formájú új edénytípusok, amelyeket kannelúrázással, illetve bekarcolt cikk-cakk vonalakkal díszítettek. A közösségi rítusok meghatározó helyszínei a hegységi környezetben a magaslati sziklaszentélyek, amelyeket sziklavésetek és sztélék jellemeznek. A síkvidéki badeni településeken a településeken belül mutathatók ki a monumentális közösségi rítusok helyszínei, ahol – mint egyfajta Nyugat-közép- és Kelet-Európa találkozási, kontakt zónában – véres áldozatok formájában, néhol sztélékkel kísérve manifesztálódnak, míg a keleti sztyeppen a temetkezési helyeken (kurgánok) és a szikla/kő szentélyek területén játszódnak le, ugyancsak sztélékkel és sziklavésetekkel kísérve. Az új találmányok (fémművesség produktumai, kerék, iga, eke) nagyon hamar a szakrális élet meghatározó szimbólumaivá válnak.

---

[35] A „badenizálódási folyamat" a késő Tripolje II.C fázisában mutatható ki, abszolút dátumokban kifejezve Kr.e. 3600–2800 között. A folyamat, amely elsősorban kerámiadíszítési és formai sajátosságok alapján körvonalazható, lényegében nyersanyagok megszerzésére (kova, kő, réz), és technológiák átvételére irányult (Videiko 2004. 365–366., Spitsyna 2004.).

[36] Talán az edényművességben a pseudokernos használata köthető még össze a keleti területekkel (Nevizánsky 2000., Ruttkay 2001. 522., Horváth 2009.). A Boleráz/Baden és a jamnaja közötti kapcsolatokhoz ld. Horváth 2009a.

[37] A későbbiekben Közép-Európában a ló, a Közel-Keleten az onager/szamár és a ló váltja fel a szarvasmarhát, a keleti sztyeppen a kezdetekben a szarvasmarha mellett a teve és későbbiekben a ló kocsiba fogása terjed el.

Érdekesség, hogy a késő rézkori Boleráz és Baden kultúrákban a kocsizáshoz és a kerék ismeretéhez kapcsolható leletek nem terjedtek el a Duna vonalától keletre fekvő területeken (pl. az Alföldön és az Északi-Középhegység, a Szepesség területén): a jelenlegi leletek fényében tehát egyelőre az állapítható meg, hogy ismeretük nem a sztyeppi jamnaja/Cucuteni–Tripolje terület felé kapcsolódik – legalábbis nem közvetlenül.

Az eddig ismert Boleráz leletek azt sugallják, hogy a kultúra korai fázisában még nem ismerték a kerekeken gördülő szállítóeszközt, csak a csúszkák különböző fajtáit, míg a badeni leletek kivétel nélkül gördülnek valamilyen típusú kerék segítségével. Feltételezhető, hogy a bolerázi kezdetleges, átmeneti vagy kifejlett formában jelentkező, valódi kerékkel ellátott modellek későbbiek, és abba a periódusba sorolhatók, amelyet már a két kultúra egymás mellett élése, azaz Kr.e. 3300–3100 között keresünk. Ebből következően a kerék ismerete a Boleráz kultúrába a Baden kultúrából kerülne. Azt azonban, hogy a Baden kultúrához hogyan került, a kultúra kialakulására, időrendjére vonatkozó alapvető problémák miatt még körvonalazni sem lehet: egyformán szóba jöhet a közelkeleti és a kelet-európai átvétel.

Mindezek fényében még sokáig megválaszolhatatlan maradhat az igazi kérdés: a kerék feltalálása és a kocsizás vajon független, Európa területén Kr.e. 4000–3000 között végbement változások eredménye és ugyanakkor kiváltója volt-e, avagy más, gyökeresen idegen civilizációktól kapott reform, átvett kulturális vívmány.

Összegzés

A kerék és a kocsi Közép-Európában a Kr.e. IV. évezredben jelent meg, és további technikai tökéletesítési folyamatok során vált az emberi társadalmak nélkülözhetetlen kellékévé a IV/III. évezred fordulójára. Egyelőre nem tudjuk megválaszolni azt a kérdést, hogy a közép-európai régió milyen kapcsolatban állt a kerék és a kocsizás másik két, nagyjából ugyanerre az időpontra keltezhető centrumával (orosz sztyeppvidék – jamnaja; és Közel-Kelet – Mezopotámia).

Az emberi fejlődésben a vízválasztóként emlegetett neolitikus forradalmat tartották a leggyorsabb folyamatnak (eredetileg 1 km/év terjedési sebességgel, Ammermann–Cavalli-Sforza 1974. nyomán). A kerék és a kocsizás feltalálása és elterjedése ehhez hasonló vízválasztó volt, és az itt feltételezettnél sokkal gyorsabban mehetett végbe, mivel egy kocsi napi minimum 5–10 km távolságot meg tudott tenni a legnehezebb földrajzi körülmények között is. Amennyiben a tóparti településeken palló-utakkal, a bolerázi morva magaslati településeken rámpákkal számolunk, már nem is gondolhatunk úttalanként az akkori világra. Bár a kerék megmunkálása és a kocsik építése feltehetően speciális tudást igényelt (a hozzá kapcsolódó bognármesterséggel és szerszámokkal, amelyek csak a zsinegdíszes kultúra időszakára terjedtek el egyenletesen Közép-Európában), az új találmány mégis olyan sebességgel söpört végig az Óvilág területén, amelynek pontos modellezése régészeti és más ismert keltezési módszerek (^{14}C, dendrokronológia, termolumineszcens vizsgálat) segítségével nem lehetséges ilyen szűk idő és tág térbeli keretek közt.

Egy – a kerékhez és a kocsizáshoz mérten fontos – technikai találmány nem véletlenül születik meg. Feltalálását egyfajta igény hívja életre, amely feltételezi azt a földművelés és állattenyésztés terén már lejátszódott forradalmat, amely ezt megelőzi. Ezt az összetett és egymásba ágyazott folyamatsort összefoglaló néven az állattartás másodlagos forradalmának és a másodlagos termékek forradalmának nevezik (*The Secondary Exploitation of Animals, The Secondary Products Revolution*).

A Közép-Európa területén ez időben élő kultúrák között e folyamatban a Boleráz/Baden kultúrák a leletek alapján központi, feltehetően (kereskedelem útján) közvetítői szerepet játszottak („badenizálódási folyamat").

Az Alpok előterében (Észak-Olaszország, Svájc, Kelet-Franciaország, Dél-Németország), a Ljubljanai mocsarak területén, és a Várna tó közelében fekvő, Pfahlbau típusú épületekkel jellemezhető hasonló korú tóparti/mocsári települések sorában az új feltárásból ismert azonos szerkezetű és típusú balatonőszödi Boleráz/Baden település, és a Balaton környéke egy eddig hiányzó földrajzi pont, összekötő láncszem a kulturálisan és korban összeillő települések sorában, és a kerék és a kocsizás elterjedésének folyamatában.

Katalógus

Balatonőszöd–Temetői-dűlő leletei és jelenségei
Komplex, egymással összefüggő jelenségekkel összekapcsolható térségek

– 50/12., 13. – 52/13., 14. szelvény:

A kb. 20x10 méter átmérőjű térségben egy cölöpvázas, ún. cölöplábakon álló, *Pfahlbau* típusú épületet (szertartási ház? – 509. objektum, 22. ház), két, emberi véres áldozatokat magába fogadó áldozati gödröt (744. gödör, 20., 21., 22. emberi temetkezésekkel, 981. gödör, 24., 25., 90. emberi temetkezésekkel) és egy – feltehetően kultuszcselekmény során használt edénykészletet (antropomorf alakú, ún. kezes, függeszthető edény, merice, korsók, tálak, amforák a 743. gödörben) tartalmazó szakrális hulladékgödröt tártunk fel. A jelenségeket és a leleteket a badeni kultúra idősebb klasszikus periódusába datáljuk (7. kép).

– 55/30., 31. szelvény:

A 20x10 méter átmérőjű területen az 1988. gödörben (II.A korai badeni fázis) női idol karcolásokkal díszített csípőtöredékét tártuk fel őrlőkövekkel. Az 1992. gödörben – amelyet kerámia leletanyaga szintén a II. A fázisra keltez – az 59. női temetkezés feküdt, kiegészíthető kis korsóval, korsóval és függeszthető amforával. Az 1998. gödörben, amelyben a II.A fázistól a badeni kultúra IV. fázisáig jellemezhető leletek vannak, kocsimodellről letört ökörfej plasztikát találtunk (8. kép).

– 38/4., 5. – 39/5., 6. szelvény:

A kb. 20x20 méteres átmérőjű térségben 6 véres áldozati gödröt tártunk fel állattal.

A badeni kultúra II.A/B fázisaira keltezhető 1769. gödörben 8–10 hónapos és 10–12 hónapos sertéskocák csontváza, adultus szarvasmarha feje, juvenilis juh koponyája és végtagjai, valamint egy szarvasmarha bordából készült véső került elő. Az 1770. gödörben – amelyet a badeni kultúrán belül nem lehetett pontosabban keltezni – 3–3,5 éves szarvasmarha bika csontváza, 2–3 hónapos szarvasmarha mandibulája, 3–3,5 éves szarvasmarha végtagjai, 8–10 hónapos sertés csontváza, 2–2,5 éves sertés csontváza, sertésmagzat koponyája és csigolyája, adultus nőstény juh csigolyája és végtagja, adultus kutya csontváza és fiatal mezei nyúl végtagja került elő. A bolerázi/korai badeni (IB–C/II.A) periódusba sorolt 1772. gödörben 4–6 hónapos szarvasmarha csontváza, adultus szarvasmarha mandibulája, 8–10 hónapos sertés csontváz–része, 6–8 hónapos juh mandibulája, 2,5–3 éves ló végtagja került elő. Az idősebb klasszikus (II.B–III.) fázisba sorolt 1794. gödörben 4–6 hónapos sertés csontváza, 18–20 hónapos szarvasmarha végtagja, adultus juh feje és végtagja, kőbalta töredéke, sarlófényes pattintott hegy és egy karcolással és piros festéssel díszített függeszthető, miniatűr, ansa lunatás amfora töredéke került feltárásra. Az 1795. gödörben, amely az idősebb klasszikus badeni periódusba keltezhető, 2–2,5 éves szarvasmarha bika csontváza és 8–10 hónapos sertéskoca csontváza feküdt, orsógomb felével és kőbaltatöredékkel. A jellegtelen leletanyaggal előkerült 1796. gödörben 3,5–4 éves szarvasmarha tehén csontvázát, adultus szarvasmarha végtagját, 8–10 hónapos sertés csontvázrészét, adultus sertéskoca koponyáját és gerincét, valamint sertésmagzat maradványokat tártunk fel kőbaltatöredékkel (9. kép).

Leletek

– 1998. gödör az 55/31–32. szelvényben, badeni II.A–IV. fázis.

Kocsiszekrény elejéről letörött állat protomé egyik fele.

Szarvasmarha plasztika, amely nem önálló plasztika volt: korong alakú, elsimított oldalfal töredékének részlete látható a hátoldalán. Feltételezhetően edényrész (kocsimodell?) oldalfalának töredéke. Így a kocsimodell elejét díszítette két szarvasmarha fejecske, hasonlóan, mint pl. a boglárlellei modellen látható az elülső oldalfalon levő két kerek tapadási hely. Vöröses szürke, csillámos homokkal és kerámiazúzalékkal soványított, igen tömör agyagplasztika. A korong alakú tapadási hely egy háromszögletű alapot tart, amelyen a fej helyezkedik el. Az állat két, nagyméretű szarva hurkafülszerűen csatlakozik a korong alakú alaphoz. Az igen nagy méretű szarvak közül a bal szinte közvetlenül a tövénél letörött. Sérült a szájrész alsó része is. A két kis orrlyuk benyomott ürege még kivehető: elképzelhető, hogy az orrot vezetőkarikával együtt alakították ki. A fej síkban, háromszög alakban megformált részén a két szem enyhén bemélyített helye látható – valószínűleg növényi szárak benyomásával alakították ki. A fej alsó részén két sávban egymással párhuzamos, sűrű, vékony lenyomatok (78x50x46 mm) – vászonszövet lenyomata? – látszanak (8. kép 2., 10. kép 3.).

– 1384. bolerázi kultúrréteg, 41/21. – 42/21. szelvény, jellegtelen (korai IB–C/IIA fázisok?).

Nagyméretű amfora gömbszelet alakú felső hasi töredéke, szürkésbarna, csillámos homokkal és kerámiazúzalékkal soványított, fényezett, nyakán vízszintes árkolással. Szalagillesztés mentén törött. Hasán függőlegesen kannelúrázott, és egy háromszögletű rátett bütyök díszíti, amely nagyon stilizált kérődző (bika, kos?) fejére emlékeztet. 208x82x11 mm (4. kép 4.). Elképzelhető, hogy a díszítőfunkció mellett a plasztikának funkcionális szerepe is volt.[38]

– 1612. gödör, 43/12–13. szelvény, badeni II.B–III. fázisok.

A többrétegű áldozati gödör 6. szintjén idős szarvasmarha tarkóján megfigyelhető kezdődő járom okozta kikopás.

6. szint: 6–8 hónapos szarvasmarha bika csontváza, adultus szarvasmarha koponyája és végtagjai, tarkóiga okozta szarvcsap deformációval, 34 különböző életkorú juh csontváza és vázrészlete, 10 meg nem született bárány végtagja, fiatal sertésekhez tartozó végtagcsontok, adultus őstulok végtagja, fiatal gímszarvas agykoponyája. Radiokarbon adat (kutyavázból, felső szint): 3140–2990 cal BC, ±70, 1 σ (3. kép 5–6.).

– 1417. gödör, 46/10. szelvény, jellegtelen (idősebb klasszikus IIB–III. fázisok?) badeni.

Bikónikus kocsikerék modell, középen átfúrt, szürke, fényezett, kerámiazúzalékkal soványított, átmérője 67 mm, magassága 26 mm, a lyuk átmérője 9 és 11 mm (4. kép 1.).

– 1565. gödör, 46/6–47/6., 7. szelvény, badeni II.A–B–III. fázisok.

Kocsikerék modell, szürke, vörös, felületén láng cirmokkal, simított, csillámos homokkal és kerámiazúzalékkal soványított, középen átfúrt. Mindkét lyuk – átmérőjük 11–14 mm – erősen hangsúlyos peremmel kiképzett, oldalai szimmetrikusan enyhén domborúak, átmérője 70 mm (4. kép 3.).

– 1841. gödör, 40/4., 5. szelvény, jellegtelen badeni.

Maturus életkorú tehén állkapcsán (feltehetően kőbaltával okozott) fizikai sérülés nyoma (3. kép 3–4.).

– 1594. gödör, 48/11. szelvény, 925. kultúrréteg alatt, jellegtelen badeni.

Bikónikus, szimmetrikus megformálású kocsikerék modell, vöröses szürke, kopott, középen átfúrt. Átmérője 60 mm, magassága 30 mm, a lyuk átmérője 9 és 10 mm.

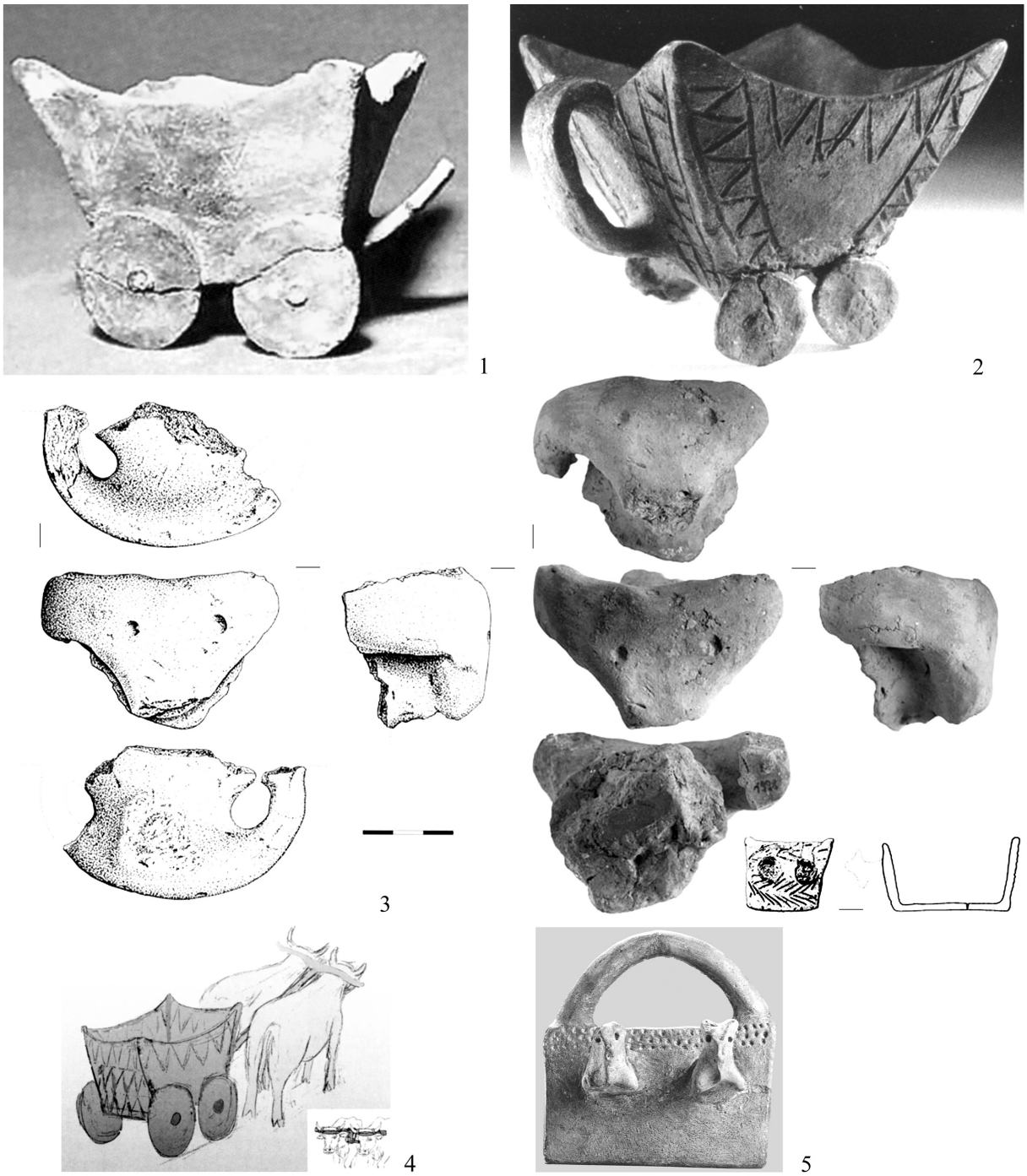
– 1856. gödör, 44/6. szelvény, 925. kultúrréteg alatt, a gödör településen belüli elhelyezkedése alapján idősebb klasszikus badeni fázis?

Páros szarvasmarha csontváz áldozati gödörben.

A sekély gödör erősen faszenes, paticsos, hamus rétegekkel induló metszetre bontása közben szarvasmarha csontvázat tártunk fel. Felszedése után újabb szarvasmarha csontvázat találtunk. A további leletanyaga jellegtelen.

Archeozoológiai meghatározás: 4–6 hónapos szarvasmarha csontváza; adultus–maturus korú tehén csontváza; további állati csontvázrészek: adultus tehén végtagja; kutya ágyékcsigolyája (3. kép 1–2.).

[38] A töredék analógiája Paltról (Ausztria) ismert: Mödling–Zöbing csoport (Jevišovice kultúra) (Schmitsberger 2006. 151. Abb. 3. 10.). A Mödling–Zöbing csoport a kultúra fiatalabb, II. fázisába sorolható, ám nem tisztázott, hogy a késői IIb vagy a legkésőbbi IIc fáciesszel párhuzamos-e, amely utóbbi a kora bronzkori Makó–Kosihy–Čaka kultúrákkal egyidejű – és így a badeni kultúránál fiatalabb. Az említett amfora azonban tipológiáját tekintve korábbi vonásokat mutat, és a Baalberg kultúra örökségéhez kapcsolható (4. kép 6.).

10. kép
1: Budakalász–Luppa csárda, 177. sír kocsimodellje (Visy 2003. 126. 4. kép alapján); 2: Szigetszentmárton, kocsimodell (Visy 2003. 126. 4. kép alapján); 3: Balatonőszöd–Temetői-dűlő, 1998. gödör, kocsimodellről letört ökörfej protomé; 4: Vörös István rekonstrukciós rajza a szarvasmarhák befogásáról, a budakalászi kocsimodell alapján; 5: Radošina, kocsimodell páros ökör protoméval (Chropovský 1973. könyvborítója alapján)

Fig. 10
1: Budakalász–Luppa csárda, Grave no. 177. wagon model (after Visy 2003.); 2: Szigetszentmárton, wagon model (after Visy 2003.); 3: Balatonőszöd–Temetői-dűlő, pit no. 1998, cattle protome from a wagon model; 4: reconstruction of the yoking of cattle by István Vörös; 5: Radošina, wagon model with double cattle protome

A badeni kultúra szállítással kapcsolatba hozható leletei

1. Fából készült kerék és keréktengely

– Stare Gmajne, Ljubljanai mocsarak (SLO): bolerázi kerámiával kísért cölöpházas településen kőrisfából (*Fraxinus excelsius*) készült, a tengelyhez tölgyfa csappal rögzített kerék (két részből állították össze, átmérője: 80 cm) és keréktengely (2. kép 1–2.), amelyet kétkerekű, dombos vidékre tervezett, tengellyel együtt forgó, kocsiszekrény nélküli kordéként rekonstruáltak, valamint két bödönhajó (*logboat*) és gyermekíj. 3109 ±12 BC (Veluščeк 2002. 38–43., Veluščeк 2009.).

– Bad Buchau–Torwiesen II. (A, Federsee): cölöpházas tóparti településen faút és -kerék, Horgen kultúra bolerázi leletanyaggal, Kr.e. 3283–3281 (Schlichtherle 2002. 29.).

– Seekirch–Achwiesen (A, Federsee): cölöpházas tóparti településen 5 db kerék maradványa, fiatalabb Goldberg III./klasszikus Baden, Kr.e. 2870–2490 (Schlichtherle 2002. 13–16.).

2. Fából készült járom

– Arbon–Bleiche 3 (CH, Bodeni tó): járom töredéke cölöpházas tóparti településen, Pfyn/Horgen átmenet, bolerázi kerámiával, Kr.e. 3384–3370 (Capitani et al. 2002. 106.).

– Ezerovo II (BG): járom töredéke cölöpházas tóparti településről, korai badeni kultúrával párhuzamosítható Bronze Ancien (Tončeva 1981. Fig. 5.5.).

3. Kocsiszekrény modellek

Boleráz kultúra (V. Němejcová-Pavúková rendszerében I.B–C fázisok), átmeneti fázis (II.A):

– 61-es út Kaposvárt elkerülő szakasza, 61/2. lelőhely (HUN): az 597. objektumban, bolerázi településen az eddig ismert legépebb, kisméretű, halszálka mintával díszített kocsimodell. Felső sarkai felcsúcsosodnak, alul kis göbökben végződnek, elöl páros állat protomé letört helye látható (Németh et al. 2010. 58. – tévesen Balatonőszöd lelőhellyel – ásatásvezető Bárdos Edith, Lelt. szám: 98/102.597.268.).

– Balatonberény–Szemenyei Imre nyaralója (HUN): szórványlelet. Igen töredékes. Bekarcolt halszálka minta díszíti. Valószínűleg gödörből, kerámiatöredékekkel – a boglárlellei modellhez hasonló, ám csökevényes, középen átfúrt, tengelyek helyét jelző 4 kerékkel. A legnagyobb méretű ismert modell (Bondár 2004. 12–14.).

– Boglárlelle–Úszó utca 74–76. (HUN): leletmentés során került elő bolerázi település gödrében. Nagyméretű, ép kocsiszekrénnyel. Négy sarkán felül felcsúcsosodik, oldalain bekarcolt halszálka mintával díszítették, elülső oldalán páros állat protomé letört helyével (Ecsedy 1982.). A lelőhely egy nagy kiterjedésű, lösszháton végigvonuló, a Balaton déli partjára jellemző település, amelynek bolerázi és klasszikus badeni településrésze is van. A lelőhelyet többször bolygatták, több leletmentés is volt.

– Moha–Homokbánya (HUN): szórványlelet magángyűjteményben. Stíluskritikai alapon a bolerázi kultúrából. A lelőhely egy homokbánya, amelyet évtizedek óta bolygatnak. Más kultúrák leletei mellett a badeni kultúra klasszikus fázisába sorolható tárgyak is ismertek a lelőhelyről, de a kocsimodellhez való kapcsolatuk nem ismert. Négyszögletes kocsiszekrény, négyszögletes mezőkbe karcolt vonalakkal díszített oldalakkal. A kocsiszekrény elülső oldalán felül, annak két sarkában feltehetően állat protomé letört helye. Az edény alul négy, kerekeket imitáló átfúrt, fülszerű hurkon áll (Kovács 2006. 36–37.).

– Mödling–Jennyberg I. (AU): bolerázi magaslati településről négyszögletes, halszálka mintával díszített kocsiszekrény oldal- és saroktöredéke került elő (Ruttkay 1999.).

– Pilismarót–Basaharc 445. sír (HUN): bolerázi temetőből díszítetlen, felcsúcsosodó peremekkel és füllel ellátott kocsimodell(?) töredéke (Bondár 1990. 85., Bondár 1992. 115., Bondár 2004. 7. Abb. 2.3.).

– Pleissing–Holzfeld (AU): bolerázi településről? halszálka mintával díszített kocsiszekrény kis méretű alsó töredéke (Ruttkay 1999. 613–614.).[39]

– Radošina–Flur Mračkovarské (SL): bolerázi települési objektumból kocsimodell és egyben füles edény. A kocsiszekrény oldalait felül hármas bebökődés sor díszíti, az elülső oldalon szarvasmarha pár protoméjával díszített. Töredékes, az edény alul síkban kiképzett, kerekeknek nincs nyoma (Němejcová-Pavúková–Bárta 1977. 443–444. Abb. 7.).[40]

[39] Ugyanaz a töredék, mint amelyiket M. Kmoch közöl Unterrohrbach lelőhellyel? (Kmoch 1972. 21–22. Abb. 31.): ez egy párhuzamos vonalakkal sávokra osztott és halszálka motívumot is mutató aljtöredék, amelyet több helyen is átfúrtak. Eltérő a kép vagy a restaurálási állapotot tükröző rajz közöl más nézetet?

[40] Ugyaninnen került elő egy állatplasztikával (szarvasmarha?) díszített edénytöredék is (Němejcová-Pavúková–Bárta 1977. 442. Abb. 6.).

Badeni kultúra (V. Němejcová-Pavúková rendszerében klasszikus badeni II.B–III–IV. fázisok):

– Budakalász– Luppacsárda (HUN): a badeni kultúra klasszikus II–IV. fázisába sorolható temetője.

158. sír: kocsimodell és egyben füles edény. Kívül-belül pirosra festett, alján négy kis kicsúcsosodó bütykön áll (Soproni 1954. 30. Taf. VI.5.). ^{14}C dátum: VERA–3544: 4170 ±40 BP, 2890–2620 cal BC, 98.4% (Siklósi 2009.).

177. jelképes sír (kenotáfium): kocsimodell és egyben füles edény. Peremén felcsúcsosodik, négy oldalán felül egy sorban, a hátsó oldalán teljes felületén sorokba karcolt zegzug vonalakkal díszített, alul négy kerékkel, amelyet tengelyek kapcsolnak össze (Soproni 1954. 29–30. Taf. VI: 1–3.). Kívül-belül pirosra festett. Az edény alján kívülről párhuzamos vonalakkal bekarcolva jelölték a fenékdeszkákat. Az elülső oldal aljától a pereme fölé emelkedő fül töredékes. Nagyobb méretű, leborított tál alatt voltak a leletek, a kocsimodell edényen kívül egy talpas serleg és pattintott kőeszközök (10. kép 1.).

– Szigetszentmárton–Dózsa György út 7. (HUN): 1972-ben helyi lakos bejelentése alapján Kemenczei Tibor mentett 3 zsugorított csontvázas badeni temetkezést, amelyek közül az 1. sírban találtak egy kocsimodellt és egyben füles edényt. Oldalain felül és sarkain sorokba karcolt zegzug vonalakkal díszített, alul négy kerékkel, amelyeket tömör tengelyekkel kapcsoltak össze. Belül pirosra festett (10. kép 2.). A sírban két behúzott peremű kétosztatú tál, két korsó, egy kis korsó és két füles tálka volt még (Kalicz 1976.).

Coţofen III. kultúra:[41]

– Bădăcin–Cornet (RO): egy dombon fekvő (magaslati lelőhely?), Coţofen III. kultúrába sorolható településen találták a kocsiszekrény alsó részének megfelelő töredéket. A meglehetősen kicsi és jelentéktelen töredék alját – a budakalászi 177. sír kocsimodelljéhez hasonlóan – párhuzamos vonalakkal bekarcolták, jelölve a fenékdeszkákat. Az átfúrás a kocsi aljába fúrt tengely helyének vonalát jelöli (Băcueţ 1998. Pl. 1.).

1. táblázat: áttekintés a Boleráz/Baden kultúrák kocsimodelljeiről

Ábrázolás módja	Boleráz	Baden
Kocsiszekrény modell kerékkel	Nincs	Budakalász–Luppa csárda 177. sír Szigetszentmárton 1. sír
Kocsiszekrény modell kerékimitációval	Moha–Homokbánya Balatonberény Kaposvár, 61/2. lelőhely	Budakalász–Luppa csárda 158. sír
Kocsiszekrény modell kerék nélkül	Boglárlelle–Úszó u. Pilismarót–Basaharc 445. sír Mödling–Jennyberg I. Radošina Pleissing–Holzfeld?	Nincs
Kocsiszekrény modell és egyben füles edény is	Pilismarót–Basaharc 445. sír Radošina	Budakalász–Luppa csárda 158. sír Budakalász–Luppa csárda 177. sír Szigetszentmárton 1. sír
Állat protomé a kocsiszekrény modell elején	Boglárlelle–Úszó. u. Radošina Mödling–Jennyberg I ? Pleissing–Holzfeld ? Balatonőszöd–Temetői-dűlő Kaposvár, 61/2. lelőhely	Nincs
A kocsiszekrény modell felső sarkai felcsúcsosodnak	Boglárlelle–Úszó u. Pilismarót–Basaharc 445. sír Balatonberény? Kaposvár	Budakalász–Luppa csárda 158. sír Budakalász–Luppa csárda 177. sír Szigetszentmárton 1. sír

[41] A Coţofen III. fázis időszaka a kutatás mai álláspontja szerint a magyarországi késő rézkor/kora bronzkor váltással egyidős (Ciugudean 2000. Pl. 153.).

4. Agyag kocsikerék modellek[42]

Badeni kultúra:

– Balatonőszöd–Temetői-dűlő (HUN): a badeni kultúra településén 3 db. Az 1417. és az 1565. gödörből a badeni kultúra II.A átmeneti és klasszikus II.B–III. fázisához sorolható, valamint az 1594. gödörből jellegtelen badeni anyaggal (4. kép 1–3.).

– Ózd–Kőaljtető (HUN, badeni kultúra?): magaslati településről kocsikerék modell töredéke a középső átfúrás erőteljes hangsúlyozásával. Kulturális besorolása és keltezése problematikus: késő badeni kultúra (IV. fázis) vagy kora/középső bronzkor (Banner 1956. Taf. 75: 8.).[43]

– Vel'ká Lomnica–Burchbrich (SL, badeni kultúra?): kocsikerék modellek erődített településről? Kulturális besorolásuk és keltezésük problematikus: késő badeni vagy hatvani kultúra (Novotný 1972. Pl. 8: 3., 4.).

– Vučedol–Vineyard Streim (HR): 1984–1990 között A. Durman tucatnyi kocsikerék modellt tárt fel (Bakker et al. 1999.).

Coţofen III. kultúra:

– Agrij–La Piatră (RO): orsógomb vagy kocsikerék modell 1/6-nyi töredéke? (Kalmar–Pop 1988. Fig. 8: 4.).

– Boarta–Cetăţuie (RO): kocsikerék modell töredéke, Furchenstich vagy Coţofen kultúra települése? (Dumitrescu–Togan 1971. 427. Pl. VII: 5.).

– Brad–Ţebea (RO): ép kocsikerék modell, mely három részből összeállított kereket modellez (Roman 1976. Pl. 52: 40., Dinu 1981. Fig. 6: 6.).

Ezero kultúra (Ezero XIII–XI. szint – Cernavodă III/Boleráz/Baden):

– Dipsis–Ezero (BG): tell település XIII–XII. rétegéből 16 kocsikerék modell, Kr.e. 3100/3000 (Bakker et al. 1999. 788.).

– Bikovo (BG): kerék modell (Piggott 1983. 40.).

5. Páros szarvasmarha temetkezések

– Alsónémedi 3. sír (HUN): badeni kultúra temetőjéből. Adultus nő és férfi egymás mellett fekvő csontváza, lábuknál összefordított fejjel 8 éves tehén és 1–1,5 éves szarvasmarha csontváza. Mellékletként kétosztatú tál, két korsó és rézgyöngyök kerültek elő (Korek et al. 1951.).

– Budakalász–Luppa csárda 3. sír (HUN): badeni kultúra temetőjéből. Egy férfi és egy nő koponyája összeért, karjukkal ölelték egymást. A sírgödör másik végében az emberi testekre merőlegesen elhelyezve egymással párhuzamos, kinyújtóztatott szarvasmarha pár feküdt. Közülük az egyik fiatal, a másik csontvázat bolygatás miatt nem vizsgálták. A sírban mellékletként egy rézár, egy talpas kehely és két pattintott kőeszköz volt (Banner 1956. 113.).

– Balatonőszöd–Temetői-dűlő 1856. áldozati gödör (HUN): idősebb klasszikus badeni fázis? (Horváth 2006b.). 4–6 hónapos tehén és adultus–maturus korú tehén csontváza egy gödörben (3. kép 1–2.).

– Budapest–Káposztásmegyer, Farkaserdő (HUN): badeni kultúra települése. Áldozati gödörben, a 30. sírban kettős szarvasmarha temetkezés volt. A gödör keleti részén egy bal oldalán fekvő ¾ éves tehénborjú hiányos csontváza került elő. Gerincét az ágyéki szakaszon eltörték, a bal mellső lábat a törzsről levágták, a fej összeroppant. A borjútól nyugatra, kb. fél méteres szintkülönbséggel egy kifejlett szarvasmarha anatómiai rendben fekvő csontváza feküdt. Szarvát levágták. Letaglózásakor a homlokát bezúzták. A két csontvázon kívül sertés, juh, kutya maradványai kerültek elő. A kerámiatöredékek a badeni III. fázisra datálhatók (Endrődi 2004. 47–52. Fig. 47.).

– Dunaszentgyörgy, M6 leletmentés (HUN): a badeni kultúra III/IV. periódusának feltárt településrészletén a 78/105. gödörben két szarvasmarha csontvázát bontották ki (György 2009. 261. Fig. 1.1.).

– Hódmezővásárhely–Bodzáspart, Balog Sándor földje (HUN): a badeni kultúra IV. fázisának településén egy gödörben égett törmelékes, cserepekkel borított tűzhely alatt egy jobb oldalán fekvő szarvasmarha

[42] A kocsikerék modellek és az orsógombok közötti különbséget az alábbiakban fogalmazhatnánk meg: a kocsikerék modellnek mindkét oldalán domborúnak és szimmetrikusan kiképzettnek kell lennie. A középen levő átfúrás hangsúlyosabb, mint az orsógombok esetében; mindkét oldalon kicsúcsosodik, jelezve a tengely bemenetét. Kisebb töredékek esetében a jegyek figyelembevétele véleményem szerint sok esetben megkérdőjelezhető.

[43] Bóna I. a hatvani kultúrába sorolta (Bóna 1960. 92.). Ma már akár a makói vagy hatvani kultúra hagyatékának is tarthatnánk?

csontváza. Bal oldalán másik szarvasmarha csontváza feküdt. Közelében egy zsugorított gyermek sírja került elő (Banner 1956. 84. Fig. 12., Taf. 84., 51: 11.).

– Kaposújlak–Várdomb-dűlő (HUN): a badeni kultúra településén, az 1326. áldozati gödörben két szarvasmarha csontvázát tárták fel (Somogyi 2004. 166.).

– Mezőkövesd–Nagy-Fertő (HUN): a klasszikus vissi típusú badeni település részletén az S15 objektumban tártak fel két teljes szarvasmarha csontvázat és egy harmadik koponyáját (György 2008. 43. Taf. 41.).

– Pilismarót–Szobi rév (HUN): a badeni kultúra településén, a 197. áldozati gödörben egy 3–3,5 éves tehén csontváza és három további csontváz részlete (egy részleges csontváz és három hátsó láb) volt elhelyezve. A teljes csontvázat az ágyéki régióban kettévágták. A nyak a martól vissza volt hajlítva a törzsre, a fej az alsó állkapcson feküdt. Mellső lábai felhúzott, hátsó lábai nyújtott helyzetűek. A tetem gödörbe helyezésekor vagy azt követően a gödör nyugati fala és a mellső lábízület között tüzet gyújtottak. A fej összeroppant, a szarvat levágták. A tehén mellkasa alatt egy 6–8 hónapos borjú hiányos csontváza feküdt. Csak a bal mellső és hátsó lábat helyezték be, amelyek zsugorított helyzetben, a belső oldalukon feküdtek. Ezen kívül a gödörbe tettek sertés részeket, egy bárány hiányos csontvázát, és egy hód femurját. A gödör aljának vastag, égett, hamus rétegéből egy gímszarvas agancsból készített kapa töredéke látott napvilágot (Endrődi–Vörös 1997.).

– Vučedol–Streim (HR): a badeni kultúra településén az 55. gödörből felnőtt szarvasmarha csontváza került elő, alatta egy kisebb méretű szarvasmarha csontváza volt (Jurišić 1989. 30.). Ugyanitt a 42. kostolaci gödörben fél éves, zsugorított szarvasmarha feküdt. A 15. kostolaci gödörben szintén szarvasmarha csontvázát találták.

6. Szarvasmarha figurás/zoomorf edények

– Balatonőszöd–Temetői-dűlő (HUN): amfora oldaltöredéke állatfej (szarvasmarha?) stilizált ábrázolásával az 1384. bolerázi kultúrrétegből (4. kép 4.).

– Vác–Kisvác, Liliom u. 17. (HUN): szarvasmarha fejes nagyméretű amfora (Kővári 1993. Fig. 483., 484.). Az állatot nyakán nyakörv vagy kötőfékszerű hármas, pirosra festett tagolt bordával ábrázolták (4. kép 5.).

7. Szarvasmarha koponyán megfigyelhető, járomra utaló patológiás elváltozás, kikopás

– Balatonőszöd–Temetői-dűlő, 1612. gödör (HUN): klasszikus badeni IIB-III. fázis. Tarkóiga okozta kezdődő kikopás adultus szarvasmarha koponyáján, áldozati gödör legalsó, 6. rétegében (3. kép 5–6.).

– Bronocice V. fázis (PL): badeni kultúra több fázisú, kevert települése a tölcséres szájú edények népével. Szarvasmarha szarvtöredéke kötél bevágódásának nyomával (Milisauskas–Kruk 1991. Fig. 1.).

8. Ekével, illetve szántással, földműveléssel kapcsolatba hozható leletek

– Ezerovo II. (BG): Bronze Ancien (Němejcová-Pavúková 1981. szerint a badeni I–II. fázissal párhuzamos időszak), a Várna tó partján álló cölöpépítményes tóparti település. A településen számtalan szerves maradványt tártak fel, többek között fából készült talpas túróeke talprészét, sarlófoglalat töredékét és favillát (Tončeva 1981. 55–56. Fig. 5: 1., 6: 1.).

Badeni kultúrával egyidős, más kultúrkörből származó leletek

1. Állatcsontokon megfigyelhető patológiás elváltozások, amelyek alapján feltételezhető a szarvasmarha igavonásra használt szerepe (összefoglalóan: Jacomet–Schibler 2006., Steppan 2006., Balasescu et al. 2006.).

– *Banyoles/La Draga (E, Katalónia): A IV. évezred végén – járom nyomai a szarvcsapokon, Cardial kultúra* (Tarrús et al. 2006. 25–31.).[44]

– Languedoc tartomány (F, Haute-Garonne, Villeneuve–Tolosane teraszán): állatcsontokon patológiás elváltozások nyomai több településen is, késő neolit – rézkor, Kr.e. 3200–2300 között (Lignereux et al. 2006. 31–39.).

2. Sziklavéseteken szántás, fogatolás, kocsiábrázolás.

Európa:

– Val Camonica (I): korszakok: A0 csoport: Kr.e. 3350–2900, Remedello 1, Horgen, White Ware kultúrák; A1 csoport: Kr.e. 2900–2400, Remedello 2, zsinegdíszes edények népe. Lelőhelyek:

– Borno/1 (I): menhíren szántásjelenetek, kora: A0?, A1.

[44] A katalógusban dőlt betűvel szerepelnek a Boleráz/Baden kultúráknál valamivel öregebb vagy fiatalabb leletek.

– Ceresolo/Bagnolo 2 (I): menhíren szántásjelenet, kora: A1.

– Cemmo/Masso 2 (I): szántásjelenet és kocsiábrázolás sziklavéseten, kora: A1.

– Ossimo/8 (I): menhíren szántásjelenetek, kora: A0?, A1, A2 (Fedele 2006, 47–63.).

– Tursi/Laterza (I, Apulia): sziklavésetek, EH II – Buccino típusú tőr – összekötő kapocs az Adria tengerparti területe felé: Odmut barlang, Pušić (Lipci mellett), Tren (Albánia) sziklavésetekkel sírok és települési nyomok (Primas 1996. 11–13.).

– Mont Bego (F): két fontosabb lelőhelyen, a Merveilles völgyben és a Fontanable völgyben több mint 30000 sziklavésetet vizsgáltak át, és mértek fel. A befogás különböző módjai jelennek meg: befogás eke elé, befogás kocsi vagy csúszka elé és szarvasmarha járomba fogva. A sziklavésetek keltezésénél feltételezik, hogy a legkorábbi leletek Kr.e. 3100 körül kezdődnek. A fogatolás módjait a Chalain 19. lelőhelyen talált leletekkel hozzák kapcsolatba (Saulieu–Serres 2006., Pétrequin et al. 2006b.).

– Züschen/Lohne (A): Wartberg kultúra, Kr.e. 3500–3000, megalit sír kőtömbjein bekarcolt páros, befogott szarvasmarha ábrázolás, szántásjelenet? (Matuschik 2006. 286–287. Fig. 6.).

Sztyeppe régió:

– Kaukázus, Fekete-tenger északi partvidéke, Krím félsziget: sziklavéseteken kocsi- és kerékábrázolások (Matuschik 2006. 285.).

– Kamennaja Mogila (U): kétkerekű, *Deischelbockwagen* típusú kocsi ábrázolása sziklavéseten (Matuschik 2006. 285.).

3. Szerves maradványok (fából készült leletek: járom, rúdcsúszka, kerekes szállítócsúszka, kerék, keréktengely, fautak (összefoglalóan: Burmeister 2006., Hafner 2002., Heusmüller 2002., Schlichtherle 2006., Winiger 2006.), eketartozékok, kocsitemetkezések.

Közép-Európa:

*– Reute/Schorrenried (CH, Bad Waldsee): cölöpházas mocsári településen rúdcsúszka és bolerázi típusú pecsétlő, Pfyn/Altheim átmenet, Haute Souabe kultúrkör, Kr.e. 3709–3707 (*Mainberger 1998., Mainberger 2002.).

– Aulendorf (A, Bad Schussenried): cölöpházas mocsári településen rúdcsúszka maradványa és bolerázi típusú pecsétlő, Pfyn/Altheim átmenet, Kr.e. 3745–3723 (Pétrequin et al. 2006c. 377. Fig. 14: 1.).

– Egolzwill II. (CH, Wauwillermoos): fakerék és -tengely mocsári cölöpházas településről, Egolzwill kultúra (Schlichtherle 2006. Fig. 1: 6.).

– Zürich/Akad (CH, Zurichsee): cölöpházas tóparti településen fakerék, Horgen/Pfyn, zsinegdíszes kevert leletanyag, Kr.e. 3200 (Kr.e. 3400–3170) (Ruoff 2006. 133.).

– Marin/Les Piécettes (CH, Neuchâtel): cölöpházas tóparti településen fautak, Port–Conty kultúra, Kr.e. XXXV. század (Pétrequin et al. 2006c. 371. Fig. 12.).

– Pestenacker (A, Federsee): cölöpházas tóparti településen fautak, Kr.e. 3536–3494 (Pétrequin et al. 2006b.).

– Chalain/Fontenu (F, Lac du Chalain): a 2. számú tóparti településen járom, a 19. számú lelőhelyen faút, csúszka és járom egymás mellett, Kr.e. 3015–3004, Horgen kultúra, valamint egy másik, kisebb és egyszerűbb rúdcsúszka: Kr.e. 2700–2600 (Pétrequin et al. 2006a. 87–107., Pétrequin et al. 2006c. Fig. 13: 1., 3.). Chalain 3. lelőhelyen (Horgen kultúra, és Chalain 4. 4. fázisában (Clairvaux ancien) a Kr.e. XXXII. és XXXI. századból faeke töredékek (Pétrequin et al. 2006c. 378. Fig. 15.).

– Seekirch/Stockwiesen (A, Federsee): cölöpházas tóparti településen kerék, faút, Horgen/Goldberg III. kevert leletanyag, Kr.e. 3040–2690 (Schlichtherle 2002. 16–19.).

– Alleshausen/Grundwiesen (A, Federsee): cölöpházas tóparti településen 4 db kerék maradványa, idősebb Goldberg III./Cham átmenet, Kr.e. 3020–2700 (Schlichtherle 2002. 9–11.).

– Zürich/Mozartstrasse (CH, Zurichsee): cölöpházas tóparti településen 3 db kerék és egy tengely, zsinegdíszes kultúra (Pétrequin et al. 2006c. 367.).

– Zürich/Pressehaus (CH, Zurichsee): cölöpházas tóparti településen 3 db kerék és tengely, zsinegdíszes edények népe (Ruoff 2006. Fig. 1.).

– Zürich/Kreuzzstrasse (CH, Zurichsee): cölöpházas tóparti településen fakerék és -tengely (Schlichtherle 2006. Fig. 1: 3.).

– Vinelz/Alte Station (CH, Biennesee): cölöpházas tóparti településen kerék és tengely, járom, zsinegdíszes edények népe (Pétrequin et al. 2006c. Fig. 13: 2. – járom; Ruoff 2006. 136–137.).

– Saint Blaise (CH, Biennesee): cölöpházas tóparti településen 2 db kerék és tengely (Ruoff 2006. 136–137.).

– Auvernier/Ruz Chatru (CH, Neuchâtel): cölöpházas tóparti településen kerék maradványa (Schlichtherle 2002. 20.).

– Zürich–Seerosenstrasse (CH, Zurichsee): cölöpházas tóparti településen tengely maradványa (Schlichtherle 2002. 29.).

Közel-Kelet:

– Mari/Tell Hariri (IRQ): két fakerék, az egyik állatcsontváz mellől, Kr.e. 2850 (Butterlin–Margueron 2006. 319–323.).

– Susa (IRQ): három részből összeállított kerék, Kr.e. 2800 (Butterlin–Margueron 2006. 319.).

– Kish/Tell el–Ohemir (IRQ): királyi sír kocsikerékkel, Kr.e. 2600 körül (Butterlin–Margueron 2006. 319.).

– Ur (IRQ): királyi temetkezésekből több kocsikerék is, Kr.e. 2600 körül, archaikus dinasztia II (Butterlin–Margueron 2006. 319.).

Sztyeppe régió:

– A jamnaja, katakomba entitás területéről és a Kubán régióból jelenleg 118 kocsitemetkezéses kurgánsírt ismerünk (Gei 2000., Morgunova et al. 2004., Morgunova 2004., Matuschik 2006. 287., Anthony 2007.).

4. Szántásnyomok, barázdák (összefoglalóan: Mainberger 2002.).

– Egolzwill/3 (CH): Egolzwill kultúra, Kr.e. XXXIII. század (Pétrequin et al. 2006c. 379.).

– Aoste/Saint-Martin-de-Corléans (I): Kr.e. IV–III. évezred (Pétrequin et al. 2006d. 107.).

– Chur/Grissus (CH): Pfyn/Horgen átmenet, Kr.e. XXXIII. század (Pétrequin et al. 2006d. 107.).

– Lac du Chalain (F): Horgen klasszikus fázistól barázdanyomok, Kr.e. XXXII. század (Pétrequin et al. 2006c. 379.).

– Lupawa 15, Sarnowo (PL): tölcséres szájú edények népe, „long barrow" körül szántásnyomok(?) Kr.e. 3620 ±60 (Milisauskas–Kruk 1991. 564.).[45]

– Hollandia: szántásnyomok (Louwe Kooijmans 2006. 199–203. Fig. 10.).

– Oroszország: Dél-Bug–Ingul–Dnyeper vidékéről pl. Balki kurgán, kocsimelléklettel és egy fa ekefoggal (Rassamakin 1999. Fig. 3: 58).

5. Csúszka (rúdcsúszka, szállítócsúszka, száncsúszka), kocsi, kocsikerék és befogott állatpár ábrázolás.

Európa:

– Nyezviszko, Talianki (U): két lelőhelyről nagyon hasonló edényábrázolás: az edény kerek kis csésze, amelynek az alját külön szántalp rátéttel úgy alakították ki, hogy csúszkát vagy szánt kapjanak, az edényfal elülső részére egy pár nagy szarvú állatot (szarvasmarha?) tettek, Tripolje kultúra, Kr.e. 4000 körül (Matuschik 2006. Fig. 3.).

– Karolina, Nemirov, Rakovec (U): edények, elöl állatfej protoméval, hátul az állat farok ábrázolásával, az edények négy, alul átfúrt lábban végződnek, Tripolje kultúra, Kr.e. 4000 körül (Matuschik 2006. Fig. 2.).

– Lvov környéke (U): több szán-edény modell, Tripolje kultúra, Kr.e. IV. évezred (Piggott 1983. Fig. 6.).

– Szelevény–Vadas (HUN): kultikus jelenettel díszített csúszka vagy kocsiszekrény modell, Kostolaci kultúra, késő rézkor – kora bronzkor átmeneti időszaka (2. kép 3–5.).[46]

– Bronocice, III. fázis (PL): edényábrázolás; a tölcséres szájú edények népének települési gödrében egy kettőskónikus kisebb csésze, amelyet a válltörésen bütykökkel díszítettek. Az edény felső részén körbefutó bekarcolt ábrázoláson egy kocsi kiterített rajzát látjuk, amelynek szekérrúdja Y alakú elágazásban végződik. A szekér négykerekű, középen még egy kerék jelzésével a kocsi padlóján (pótkerék?). A szekér központi figuráját alul kettős, folyamatos cikkcakkban ábrázolt víz/hullámjelzés és faút két oldalán húzódó felosztott és bevetett parcellák kísérik. A kocsiábrázolások egyik oldalán nagyméretű fa (fenyő?) áll. Kora: Kr.e. 3637–3373, 3520 (Milisauskas–Kruk 1991. 564. Fig. 3., Bakker et al. 1999. 784.).

[45] Később ezt egy épület leégett gerenda és paticsfalaként értelmezték (Niesiolowska-Śreniowska 1999.).

[46] Rezi-Kató Gábor a középső rézkori hunyadihalmi kultúrába sorolta (Rezi-Kató 1998., Rezi-Kató 2001.). Keltezése és analógia keresése hibás, mivel az egyetlen párhuzama a gomolavai tell település kostolaci rétegéből ismert (Petrović–Jovanović 2002. 270., Horváth 2010b.) (2. kép 3–6.).

– Ćmielów (PL): edényábrázolás; tölcséres szájú, lekerekített bikónikus fazék peremrészén, a has közepéig nyúlóan két állat rátapasztott, stilizált ábrázolása. Valószínűleg egymás mellé fogott szarvasmarha párt ábrázol, jelezve a test középtáján a közös keresztrudat is. Tölcséres szájú edények népe, Kr.e. 2825–2665. A településen jelentős fémművesség nyomai (Pétrequin et al. 2006c. Fig. 8.).

– Ostrowiec/Swiętokrzyski (PL): edényábrázolás: vállas, kihajló peremű, lekerekített bikónikus testű, nagyobb amfora alakú edény vállrészén bekarcolt, nagyon leegyszerűsített kocsiábrázolás: egy hosszú vonal, két végén egy-egy pár kereket jelölő körrel. Tölcséres szájú edények népe, Kr.e. 3500–3000 körül (Matuschik 2006. Fig. 5.).

Közel-Kelet:

– *Tepe Gawra (IRQ): VIII. szint, korai Uruk periódus, kocsi és 14 kocsikerék modell, Kr.e. 4223–3945* (Bakker et al. 1999. 5. jegyzet).

– Uruk/Warka (IRQ): agyagtáblán kocsiábrázolások, írás előtti kor, Eanna kerület, Kr.e. 3200–3100 körül (Bakker et al. 1999. 778.).[47]

– Ur (IRQ): Ur zászlóján kocsiábrázolás, Kr.e. III. évezred (Matuschik 2006. 289. Fig. 14: 2.).

– Tell Uqair (IRQ): agyagtáblán levő kocsiábrázolás, Jemdet Nasr periódus (Bakker et al. 1999. 779.).

– Kish (IRQ): I. épület: agyag kocsimodell (Matuschik 2006. 286. Fig. 10: 1.).

– Tell Huwayrah (IRQ): agyag kocsimodell, Kr.e. 3000 körül (Matuschik 2006. 289.).

– Tell Aqrab (IRQ): korábbi épületek – réz kocsimodell (Matuschik 2006. 286. Fig. 10: 2.).

– Lagash/Tello (IRQ): Keselyű-sztélé, kocsiábrázolás (Matuschik 2006. 289. Fig. 14: 1.).

– Susa (IRQ): vázán kocsiábrázolás (Matuschik 2006. 286.).

– Jebel Aruda (SYR): késő Uruk település, mészkő korongtöredék, kocsikerék modellt formáz (Bakker et al. 1999. 780. Fig. 4.).

– Arslantepe/Malatya (TR): agyag kocsikerék modell, III. épület, A113 szoba, templomtér, VIA periódus, kora bronzkor IA, Kr.e. 3100/3000–2900 (Bakker et al. 1999. 782–783. Fig. 5.). Ugyaninnen az A-206 jelzésű teremből egy cilindrikus pecsétlőn talán szarvasmarha húzta csúszkaábrázolás is ismert.

Sztyeppe régió:

– Tri Brata (RUS): agyag kocsimodell temetkezés mellől, Kr.e. III. évezred közepe (Matuschik 2006. 287.).

6. Csúszka-, illetve kereknyom.

– *Hornstaad/Hörnle I. A (CH): csúszkanyom, Pfyn kultúra, Kr.e. 3900* (Harwath 2002.).

– Flintbek (A): kerékvágás, megalit kollektív temetkezés, LA3 tumulus, tölcséres szájú edények népe, Fuchsberg fázis, Kr.e. 3600–3400 körül (Zich 2006.).

7. Állatplasztika (összefoglalóan: Matuschik 2002.).

– Dieburg (A): rézből készült páros szarvasmarha plasztika, nyakukon közös járommal, az állatok hátsó testrészét is átfúrták és egy közös rúddal kötötték össze. Tölcséres szájú edények népe? (Matuschik 2006. Fig. 8: 1.).

– Krežnica/Jara (PL): páros szarvasmarha plasztika felső testének töredéke, nyakukon közös járommal, edényfülként, tölcséres szájú edények népe (Filip 1966. 643., Dinu 1981. Fig. 9: 1.).

– Bytýn (PL) rézből készült páros szarvasmarha plasztika, az állatok nyakán kettős körrel jelölt nyakörv, tarkójukon a közös járom keresztrúdjának töredéke. Az egyik állat testét átfúrták. Tölcséres szájú edények népének kincsleletében, 3 db lapos vésőélű rézbaltával (Šturms 1955. 23. Abb. 1: 4.).

– *Lisková barlang (SL): barlangban feltárt tömegsír, Hlinsko típusú rézcsüngővel, valamint rézből készült páros szarvasmarha plasztika egyik fele, tarkóján a közös keresztrúd maradványával, testén átfúrt. Középső rézkor vége – késő rézkor eleje, Ludanice/Protoboleráz horizont* (Struhár 1999. Taf. II: 10.).

– Tsoungiza (GR): állatplasztika tarkóján járomrúd töredékével, agyag, Kr.e. III. évezred (Matuschik 2006. Fig. 8: 4.).

– *Anatólia (TR): három rézből és arzénbronzból készült ökörpár vontatta kocsimodell, késői III. évezred, Alaca Hüyük kultúra* (Nagel 1984/85. 148. Fig. 1–13., Matuschik 2006. 293–295. Fig. 16–18. Teheráni

[47] Megjegyzik, hogy a kocsiábrázolás nagyon kevés (összesen 4 ismert eset), míg a csúszkaábrázolás 24 piktogrammon fordul elő.

Múzeum, Kr.e. III. évezred kezdete; Ebnöther gyűjtemény, Schaffhouse Múzeum, Urfa környékéről, Kr.e. III. évezred vége; British Múzeum, Kr.e. 2000 körül).

8. Páros szarvasmarha temetkezések.

– A legkorábbiak: *Altmärkische Tiefstichkeramik, Tölcséres szájú edények népe: Salzmünde komplexum* Wartburg, Walternienburg, Elba–Havel, Bernburg kultúrák, legkésőbbiek: zsinegdíszes edények népe (Schönfeld komplexuma Kr.e. 2700–2200), *gömbamfórás edények népe, Mierzanowice kultúrákban* (összefoglalóan: Pollex 1999., Jeunesse 2006.).

Irodalom

Ammermann–Cavalli-Sforza 1974.

Albert J. Ammermann – Luigi L. Cavalli. Sforza: The Genetics of Human Populations. *Scientific American* September, 1974. 80–89.

Anderson 2006.

Patricia C. Anderson: Premiers tribulums, premières tractions animales au Proche-Orient vers 8000–7500 BP? In: Pétrequin et al. 2006a. 299–317.

Anthony 2007.

David W. Anthony: Horse, the Wheel and Language. How Bronze-Age riders from the Eurasian steppes shaped the Modern World. Princeton – Oxford 2007.

Arbogast et al. 2006.

Rose-Marie Arbogast – Susanne Jacomet – Michael Magny – Jörg Schibler: The significance of climate fluctuations for lake level changes and shifts in subsistence economy during the late Neolithic (4300–2400 B.C.) in Central Europa. *Veget. Hist. Archeobot* 2006. DOI 10.1007/s00334–006–0053y.

Băcueț 1998.

Sanda Băcueț: Un cărucior de lut descoperit la Bădăcin (jud. Sălaj). [A clay wagon discovered Bădăcin (Sălaj county).] *Apulum* XXXV. 1998. 37–41.

Baille–Munro 1988.

Michael G. L. Baille – Mackenzie A. R. Munro: Irish tree rings, Santorini and volcanic dust veils. *Nature* 332: 24 March. 1988. 344–346.

Balasescu et al. 2006.

Adrian Balasescu – Dragos Moise – Valentin Radu: Une utilisation des bovins pour la traction pendant le Chalcolithique en Roumanie? In: Pétrequin et al. 2006a. 269–275.

Bakker et al. 1999.

Jan A. Bakker – Janusz Kruk – Albert E. Lanting – Sarunas Milisauskas: The earliest evidence of wheel vehicles in Europe and the Near East. *Antiquity* 73. 1999. 778–790.

Baldia et al. 2008.

Maximilan O. Baldia – Douglas S. Frink – Matthew T. Boulanger: Problems in the Archaeological Legacy: The TRB/Lengyel–Baden Conundrum. In: The Baden Complex and the Outside World. Eds. Martin Furholt – Marczena Szmyt – Anton Zastawny. Proceedings of the 12th Annual Meeting of the EAA in Cracow 19–24th September, 2006. *Studien zur Archäologie in Ostmitteleuropa* 4. 2008. 25–49.

Banner 1956.

János Banner: Die Péceler Kultur. ArchHung 35. Budapest 1956.

Benecke 1994.
Norbert Benecke: Der Mensch und seine Haustiere. Die Geschichte einer jahrtausendealten Beziehung. Theiss Verlag, Stuttgart 1994.
Benešová 1956.
Anna Benešová: Staré Zámky. *PA* 47. 1956. 236–244.
Bóna 1960.
István Bóna: Clay Models of Bronze Age Wagons and Wheels in the Middle Danubien Basin. *ActaArchHung* 12. 1960. 83–111.xx
Bondár 1990.
Mária Bondár: Das Frühbronzezeitliche Wagenmodell von Börzönce. *CommArchHung* 1990. 77–93.
Bondár 1992.
Bondár Mária: Korabronzkori kocsimodell Börzöncéről. [Das frühbronzezeitliche Wagenmodell von Börzönce.] *ZM* 4. 1992. 113–129.
Bondár 2001.
Mária Bondár: L'état des rescherches sur la Culture de Baden en Hongrie. (Les découvertes récentes concernant la période ancienne.) In: Cernavodă III. – Boleraz – Ein vorgeschichtliches Phänomen zwischen dem Oberrhein und der unteren Donau. Hrsg. Petre Roman – Sauana Diamandi. Symposium Mangalia/Neptun, 18–24. Oktober 1999. *Studia Danubiana* ser. Symp. 2. Bucureşti 2001. 437–458.
Bondár 2004.
Bondár Mária: A kocsi a késő rézkori Európában. [Der Wagen im spätkupferzeitlichen Europa.] *ArchÉrt* 129. 2004. 5–34.
Bondár 2006.
Mária Bondár: Le chariot en Europe au Chalcolithiqué récent. In: Pétrequin et al. 2006a. 225–239.
Burmeister 2006.
Stefan Burmeister: Chemins néolithiques en Allemagne du Nord. In: Pétrequin et al. 2006a. 207–215.
Butterlin–Margueron 2006.
Pascal Butterlin – Jean–Claude Margueron: Deux roues à Mari et le problème de l'invention de la roue en Mésopotamie. In: Pétrequin et al. 2006a. 317–329.
Capitani et al. 2002.
Annick de Capitani – Susanne Deschler-Erb – Urs Leuzinger – Elisabeth Marti-Grädel – Jörg Schibler: Die jungsteinzeitliche Seeufersiedlung Arbon/Bleiche 3. Funde. Archäologie im Thurgau, Frauenfeld 11. 2002.
Cichocki 2002.
Otto Cichocki: Ein Holzobjekt aus Scharfling am Mondsee (Oberösterreich). In: Köninger et al. 2002. 81–83.
Ciugudean 2000.
Horia Ciugudean: Eneolithicul final in Transilvania şi Banat: cultura Coţofeni. Bibliotheca Historica et Arch. Banatica, Timişoara 2000.
Chropovský 1973.
Symposium über die Entstehung und Chronologie der Badener Kultur. Hrsg. Bronislav Chropovský. Verlag der Slow. Akad. Der Wissensch. Bratislava 1973.

Condominas 1983.
Georges Condominas: Aspects écologiques d'un espace social restreint en Asie du Sud-Est. *Études rurales* 89–90–91. 1983. 11–76.
Craig et al. 2003.
Oliver Craig – John Chapman – András Figler – Pál Patay – Gillian Taylor – Michael J. Collins: 'Milk Jugs' and other myths of the Copper Age of Central Europe. *EJA* 6: 3. 2003. 251–265.
Czebreszuk–Müller 2001.
Die Absolute Chronologie of Central Europa 3000–2000 BC. Studien zur Archäologie in Ostmitteleuropa 1. – Studia nad Pradziejami Europy Środkowej 1. Hrsg. Jan Czebreszuk – Johannes Müller. Uniwersytet im Adama Mickiewicza w Poznanin – Otto-Fridrich-Universitemberg Rahden/Westf. 2001.
Demakopoulou et al. 2000.
Gods and Heroes of Bronze Age Europe. The roots of Odysseus. Eds. Katalen Demakopoulou – Christian Eluere – Jens Jensen – Andreas Jockenhövel – Jean-Paul Mohen. 25th Council of Europe Art Exhibition Germany 2000.
Dinu 1981.
Martin Dinu: Clay models of wheels discovered in Copper Age Cultures of Old Europe Mid-Fifth Millenium B.C. *JIES* 9. 1981. 1–15.
Douglas 2003.
Mary Douglas: Rejtett jelentések. Osiris könyvtár, Budapest 2003.
Dumitrescu–Togan 1971.
Sorin Dumitrescu – George Togan: Săpăturile archeologice de la Boarta–Cetăţuie (jud. Sibiu). Archäologische Ausgrabungen in Boarta–„Cetăţuie" (Bez. Sibiu). *AMN* VIII. 1971. 423–436.
Ecsedy 1982.
Ecsedy István: Későrézkori leletek Boglárlelléről. [Late Copper Age finds from Boglárlelle.] (Appendix: István Vörös: A boglárlellei későrézkori gödör állatcsontleletei.) *CommArchHung* 1982. 15–31.
Endrődi 2004.
Hétköznapok és vallásos élet a rézkor végén. A Baden-kultúra 5000 éves emlékei Budapesten. [Everyday life and spirituality at the end of the Copper Age. 5000 years old remains of the Baden Culture in Budapest.] Szerk. A. Endrődi Anna. Budapesti Történeti Múzeum, kiállítási katalógus, Budapest 2004.
Endrődi–Vörös 1997.
Endrődi Anna – Vörös István: Késő rézkori szarvasmarha temetkezések Magyarország területén. In: Studien zur Metallindustrie und Glaubenswelt der Kupferzeit Mitteleuropas. Festschrift für Pál Patay zum 85. Geburtstag. Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest, in print.
Fedele 2006.
Francesco Fedele: La traction animale au Val Camonica et an Valteline pendant le Néolithique et le Chalcolithique (Italie). In: Pétrequin et al. 2006a. 47–63.
Filip 1966.
Jan Filip: Enzyklopädisches Handbuch zur Ur- und Frühgeschichte Europas. I. Verlag der Tschechoslowakischen Akademie, Prague 1966.

Furholt 2003.
Martin Furholt: Die absolutchronologische Datierung der Schnurkeramik in Mitteleuropa und Südskandinavien. *UPA* 101. 2003.
Gei 2000.
Александер Н. Гей: Новотитаровская культура. Институт Археологии, Москва 2000.
Georgiev–Merpert 1966.
Georgi I. Georgiev – Nikolaj J. Merpert: The Ezero Mound in South–East Bulgaria. *Antiquity* XL. 1966. 33–37.
Gherdán et al. 2010.
Gherdán Katalin – Herbich Katalin – Mária Hajnalová – Martin Hłozek – Lubomir Prokeš – Mihály Judit – Horváth Tünde: Megfigyelések a középső és késő rézkori kultúrák fazekasáruin Balatonőszöd–Temetői dűlő lelőhelyen. *Archaeometry* 2010:1, 83–104. www.ace.hu/AM/2010.I.
Gross-Klee–Maise 1997.
Eduard Gross-Klee – Christian Maise: Sonne, Vulkane und Seeufersiedlungen. *JSGU* 80. 1997. 85–94.
György 2008.
György László: A Baden-kultúra telepe Mezőkövesd–Nagy-Fertőn. [Die Siedlung der Badener Kultur in Mezőkövesd–Nagy-Fertő.] Borsod–Abaúj–Zemplén megye régészeti emlékei 7. Miskolc 2008.
György 2009.
György László: A Baden-kultúra települése Dunaszentgyörgy közelében. [A settlement of the Baden culture near Dunaszentgyörgy.] In: Medinától Etéig. Régészeti tanulmányok Csalog József születésének 100. évfordulójára. Szerk. Bende Lívia – Lőrinczy Gábor. Szentes 2009. 255–263.
Hafner 2002.
Albert Hafner: Prähistorische Weganlagen der Westschweiz. Beispile von Bieler- und Neuenburgersee. In: Köninger et al. 2002. 139–143.
Hafner–Suter 2003.
Albert Hafner – Peter J. Suter: Das Neolithikum in der Schweiz. www.jungsteinSITE.de
Harwath 2002.
Arno Harwath: Eine Schleifspur auf der Oberfläche der Kulturschicht von Hornstad Hörnle IA? In: Köninger et al. 2002. 66–69.
Häusler 1985.
Alexander Häusler: Die Anfänge von Rad und Wagen in der Kulturgeschichte Europas. Produktivkräfte und Produktionverhältnisse. Akademie Verlag, Berlin 1985.
Helms 1988.
Mary W. Helms: Ulysses's Sail. An Ethnographic Odysses of Power, Knowledge, and Geographical Distance. University Press, Princeton/New Jersey 1988.
Heusmüller 2002.
Marion Heusmüller: Die Bohlenwege des Alpenvorlandes im Jung- und Endneolithikum. In: Köninger et al. 2002. 133–139.
Horváth 2004a.
Horváth Tünde: Emberi vázakat tartalmazó objektumok Balatonőszöd–Temetői dűlő badeni településéről. [Human burials from the Baden settlement of Balatonőszöd–Temetői dűlő.] *SMK* 16. 2004. 71–110.

Horváth 2004b.
Horváth Tünde: A vatyai kultúra településeinek kőanyaga. Komplex régészeti és petrográfiai feldolgozás. PhD. disszertáció, kézirat. ELTE, Budapest 2004. www.archeo.mta.hu/staff/Tünde Horváth/Ph.D.pdf.
Horváth 2006a.
Horváth Tünde: A badeni kultúráról – rendhagyó módon. [About Baden Culture – an irregular approche.] *NyJAMÉ* XLVIII. 2006. 89–133.
Horváth 2006b.
Horváth Tünde: Állattemetkezések Balatonőszöd–Temetői dűlő Badeni lelőhelyen. [Animal–burials in the Late Copper Age Baden Site: Balatonőszöd–Temetői dűlő.] *SMK* 17. 2006. 107–152.
Horváth 2008.
Tünde Horváth: Sozialmorphologische Studie der spätkupferzeitlichen Baden-(Pécel)-Kultur. *MAGW* 138. 2008. 159–203.
Horváth 2009.
Tünde Horváth: The Intercultural Connections of the Baden "Culture". *ΜΩΜΟΣ* VI. 2009. 101–149.
Horváth 2009a.
Tünde Horváth: Hajdúnánás–Tedej–Lyukas halom. The Interdisciplinary Survey of a Typical *Kurgan* from the Great Plain Region: a Case Study. (The Revision of the *Kurgan*s from the Territory of Hungary.) In: Russian–Hungarian TéT project. Kurgan Studies: An environmental archaeological multiproxy study of burial mounds of the Eurasian steppe zone. BAR International Series 2009. in print.
Horváth 2009b.
Horváth Tünde: Új szempontok a Szelevény-vadasi kultuszedény kulturális besorolásához és keltezési problémáihoz. [New aspects of the cultural attribution and dating of the cult vessel from Szelevény–Vadas.] *Ősrégészeti levelek* 11. 2009. 129–135.
Horváth 2010.
Tünde Horváth: Manifestation des Transzendenten in der Badener Siedlung von Balatonőszöd–Temetői dűlő – Zeremoniengefässe. *ActaArchHung* 61. 2010. 1–48.
Horváth 2010a.
Tünde Horváth: Manifestationen des Transzendenten in der Badener Siedlung von Balatonőszöd–Temetői dűlő – Kultgegenstände. *PZ* 85. 2010. 79–119.
Horváth et al. 2006.
Horváth Tünde – S. Svingor Éva – Molnár Mihály: Újabb adatok a Baden–péceli kultúra keltezéséhez. *Archeometriai Műhely* 2006: 1. 1–12. Melléklet: 1–6. www.ace.hu/Archeometriai Műhely/2006.
Horváth et al. 2008.
Tünde Horváth – Éva S. Svingor – Mihály Molnár: New radiocarbon dates for the Baden Culture. *Radiocarbon* 50: 3. 2008. 447–458.
Izbitser 1993.
Elena V. Izbitser: Wheeled Vehicle burials of the steppe zone of Eastern Europe and the Northern Caucasus III–II Millennium BC (English abstract). Unpublished Doctoral dissertation, Institute of Archaeology of St Petersburg 1993.

Jacomet–Schibler 2006.

Stefanie Jacomet – Jörg Schibler: Traction animale et données paléoenvironmentales au Néolithique dans le nord des Alpes. In: Pétrequin et al. 2006a. 141–157.

Jeunesse 2006.

Christian Jeunesse: Les sépultures de paires de bovins dans le Néolithique final de l'est de l'Europe centrale. In: Pétrequin et al. 2006a. 247–259.

Jurišić 1989.

Mario Jurišić: Ukopi životinja na Vučedolu. [Animal Burials on the Site Vučedol.] *Opuscula Archaeologia* 14. 1989. 17–31.

Kalicz 1976.

Nándor Kalicz: Ein neues kupferzeitliches Wagenmodell aus der Umgebung von Budapest. Festschrift für R. Pittioni zum siebzigsten Geburtstag. *ArchA* 13. 1976. 188–202.

Kalmar–Pop 1988.

Zoia Kalmar – Pampfil Pop: Descoperiri archeologice în comuna Agrij. [Archäologische Entdeckungen in der Gemeinde Agrij.] *AMP* XII. 1988. 71–83.

Klassen 2001.

Lutz Klassen: Frühes Kupfer im Norden. Untersuchungen zu Chronologie, Herkunft und Bedeutung der Kupferfunde der Nordgruppe der Trichterbecherkultur. Moesgård Museum, Jutland Archaeological Society, Højbjerg 36. 2001.

Klassen 2004.

Lutz Klassen: Jade und Kupfer. Untersuchungen zum Neolitisierungsprozess im westlichen Ostseeraum unter besonderen Berücksichtigung der Kulturentwicklung Europas 5500–3500 BC. Moesgård Museum, Jutland Archaeological Society, Højbjerg 2004.

Kmoch 1972.

Manfred Kmoch: Unterrohrbach. *FÖ* 11. 1972. 21–22.

Korek et al. 1951.

Korek József – Nemeskéri János – Bökönyi Sándor – Meznerics Imre – Szepesi Klára: A badeni kultúra temetője Alsónémedin. *MTAK (II)* I: 1. 1951. 41–104.

Kovács 2006.

Tibor Kovács: Bischer unbekannte kupfer- und bronzezeitliche Wagenmodelle aus Ungarn. *ActaArchHung* 57. 2006. 35–45.

Köninger 2002.

Joachim Köninger: Schleife, Schlitten oder Wagen? – rätselhafte Holzobjekte aus Ufersiedlungen Oberschwabens und des Bodensees. In: Köninger et al. 2002. 71–81.

Köninger et al. 2001.

Joachim Köninger – Martin Kolb – Helmut Schlichtherle: Elemente von Boleraz und Baden in den Feuchtbodensiedlungen des Südwestdeutschen Alpenvorlandes und ihre mögliche Rolle im Transformationsprozess des lokalen Endneolithikums. In: Cernavodă III. – Boleraz – Ein vorgeschichtliches Phänomen zwischen dem Oberrhein und der unteren Donau. Hrsg. Petre Roman – Sauana Diamandi. Symposium Mangalia/Neptun, 18–24. Oktober 1999. Studia Danubiana, ser. Symp. 2. Bucureşti 2001. 641–672.

Köninger et al. 2002.

Schleife, Schlitten, Rad und Wagen. Hrsg. Joachim Köninger – Martin Mainberger – Helmut Schlichtherle – Markus Vosteen. Hemmenhofener Skripte 3. Landesdenkmalamt, Baden-Würtemberg 2002.

Kővári 1993.
Kővári Klára: Kisvác–Liliom u. 17.31/65. MRT 9. 1993. 483–484.
Kristiansen–Larsson 2007.
Kristian Kristiansen – Timothy Larsson: Contacts and Travels during the 2nd Millenium BC Warriors on the Move. In: Between the Aegean and Baltic Seas. Prehistory across borders. Eds. Ionna Galanaki – Helena Tomas – Yannis Galanakis – Robert Laffineur. *Aegaeum* 27. Annales d'archéologie égéenne de l'Université de Liège et UT–PASP 2007. 25–35.
Kuzmina–Mair 2007.
Elena E. Kuzmina – Victor H. Mair: The Prehistory of the Silk Road. Enconters with Asia. University of Pennsylvania Press, Philadelphia 2007.
Lignereux et al. 2006.
Yves Lignereux – Jean Vaquer – Juliette Collonge: Traction animale et lésions Osseuses. Quelques cas dans le Néolithique final languedocien (France). In: Pétrequin et al. 2006a. 31–39.
Louwe Kooijmans 2006.
Leendert P. Louwe Kooijmans: Les débuts de la traction animale aux Pays-Bas et ses conséquences. In: Pétrequin et al. 2006a. 191–207.
Magny 2004.
Michael Magny: Holocene climate variability as reflected by mid-European lake-level fluctations and its probable impact on prehistoric human settlements. *INQUA Quaternary International* 113/1. 2004. 65–79.
Magny–Haas 2004.
Michel Magny – Jean N. Haas: A major widespread climatic change around 5300 cal yr. BP at the time of the Alpine Iceman. *Journal of Quaternary Science* 19/5. 2004. 423–430.
Maier 1955.
Rudolph A. Maier: Keramik der Badener Kultur aus Ufersiedlungen des Bodensee. *Germania* 33. 1955. 155–173.
Mainberger 1998.
Martin Mainberger: Das Moordorf von Reute. Archäologische Untersuchungen in der jungneolitischen Siedlung Reute-Schorrenried. Teraqua CAP, Stuttgart 1998.
Mainberger 2002.
Martin Mainberger: Sommerschlitten, Ackersutschen, Pflugschleifen: Rezente radlose Transportfahrzeuge und die „Schleife" von Reute-Schorrenreid. In: Köninger et al. 2002. 83–93.
Matuschik 2002.
Irenäus Matuschik: Kupferne Rindergespann – Darstellungen der mitteleuropäischen Kupferzeit. In: Köninger et al. 2002. 111–123.
Matuschik 2006.
Irenäus Matuschik: Invention et diffusion de la roue dans l'Ancien Monde: l'apport de l'iconographie. In: Pétrequin et al. 2006. 279–299.
Milisauskas–Kruk 1991.
Sarunas Milisauskas – Janusz Kruk: Utilization of cattle for traction during the later Neolithic in southeastern Poland. *Antiquity* 65. 1991. 562–566.
Morgunova 2004.
Нина Л. Моргунова: Археология Оренбуржья. Оренбург 2004.

Morgunova et al. 2004.

Нина Л. Моргунова – Александра А. Голыева – Людмилла А. Краева – Димитрий Б. Мешеряков – Михаил А. Турецкий – Михаил В. Халяпин – Ольга С. Кхокхова: Шумаевские курганы. Оренбург 2004.

Nagel 1984/85.

Wolfram Nagel: Zwei Kupfermodelle eines Kultwagens mit Rinderzweigespann vom zweiachsigen Gatterkanzeltyp aus der Alaca Hüyük-Kultur im Museum für Vor- und Frühgeschichte Berlin. *APA* 16/17. 1984–1985. 143–151.

Němejcová-Pavúková 1981.

Viera Němejcová-Pavúková: Náčrt periodizácie badenskej kultúry a jej chronologických vzťahov k juhovýchodnej Europe. [An outline of the periodical system of Baden culture and its chronological relations to Southeast Europe.] *SlA* XXIX: 2. 1981. 261–291.

Němejcová-Pavúková–Bárta 1977.

Viera Němejcová-Pavúková – Josef Bárta: Äneolitische Siedlung der Boleráz-Gruppe in Radošina. [Энеолитическое селище болеразской группы в с. Радошина.] *SlA* 25. 1977. 433–448.

Nevizánsky 2000.

Gabriel Nevizánsky: Pseudokernoi aus Stránska. *SlA* 48: 2. 2000. 27–36.

Németh et al. 2010.

P. Németh Gergely – Honti Szilvia – Költő László – Magyar Kálmán – Molnár István: Életük a régészet. *SMK* 19. 2010. 61–67.

Niesiolowska-Śreniowska 1999.

Ewa Niesiolowska-Śreniowska: The Early TRB 'Ploughmarks' from Sarnowo in Central Poland: a New Interpretation. *OJA* 18: 1. 1999. 17–21.

Novotný 1972.

Bohuslav Novotný: Übersicht der vorgeschichtlichen Besiedlung der Zips (Spiš) und des Bereiches unterhalb der Hohen Tatra. *Zborník Filozofickej Fakulty Univerzity Komenského Musaica* 22. 1972. 3–12.

Pätzold 1960.

Johannes Pätzold: Rituelles Pflügen bei den vorgeschichtlichen Totenkult. *PZ* 38. 1960. 189–239.

Peške 1985.

Lubomír Peške: Bone finds of Bell Beaker culture from the site of Holubice and notes on the harnessing. *AR* XXXVII. 1985. 428–440.

Pétrequin et al. 1998.

Pierre Pétrequin – Rose-Marie Arbogast – Christine Bourquin-Mignot – Cathérine Lavier – Amandine Viellet: Demographic growth, environmental changes and technical adaptations: responses of an agricultural community from the 32nd to the 30th centuries BC. *WA* 30: 2. 1998. 181–192.

Pétrequin et al. 2000.

Arts du feu et productions artisanales. XXe Rencontres Internationales d'Archéologie et d'Histoire d'Antibes. Eds. Pierre Pétrequin – Philippe Fluzin – Jacques Thierot – Paul Benoit. Editions APDCA 2000.

Pétrequin et al. 2006a.
Premiers chariots, premiers araires. La diffusion de la traction animale en Europa pendant les IVe et IIIe milléniaires avant notre ère. Eds. Pierre Pétrequin – Rose-Marie Arbogast – Anne-Marie Pétrequin – Samuel van Willigen – Maxence Bailly. Centre National de la Recherche Scientifique, Centre d'études Préhistoire, Antiquité, Moyen Âge, CRA 29 Monographies Paris 2006.

Pétrequin et al. 2006b.
Pierre Pétrequin – Anna-Marie Pétrequin – Rose-Marie Arbogast – Denise Maréchal – Amandine Viellet: Travois et jougs du lac de Chalain à Fontenu (Jura, France). In: Pétrequin et al. 2006a. 87–107.

Pétrequin et al. 2006c.
Pierre Pétrequin – Anna-Marie Pétrequin – Maxence Bailly: Vues du Jura français: les premières tractions animales au Néolithique en Europe occidentale. In: Pétrequin et al. 2006a. 361–402.

Pétrequin et al. 2006d.
Pierre Pétrequin – Géraldine Lobert – Alain Maitre – Jean–Loise Monnier: Les outils à moissonner et la question de l'introduction de l'araire dans le Jura (France). In: Pétrequin et al. 2006a. 107–121.

Petrović–Jovanović 2002.
Jelka Petrović – Borislav Jovanović: Gomolava. Naselje kasnog eneolita. [Gomolava. Settlements of the Late Eneolithic.] Gomolava Knjiga 4. Novi Sad – Beograd 2002.

Piggott 1983.
Stuart Piggott: The earliest wheeled transport. From the Atlantic Coast to the Caspian Sea. Thames and Hudson, London 1983.

Pollex 1999.
Axel Pollex: Comments on the interpretation of the so-called cattle burials of Neolithic Central Europe. *Antiquity* 73. 1999. 542–550.

Primas 1996.
Margarita Primas: Velika Gruda I. Hügelgräber des frühen 3. Jahrtausends v. Chr. im Adriagebiet. – Velika Gruda, Mala Gruda und ihr Kontext. UPA 32. 1996.

Raetzel-Fabian 2002a.
Dirk Raetzel-Fabian: Absolute Chronology and Cultural Development of the Neolithic Wartberg Culture in Germany. www.jungsteinSITE.de/2002.

Raetzel-Fabian 2002b.
Dirk Raetzel-Fabian: Monumentality and Communication. Neolithic Enclosures and long distance tracks in West Central Europe. www.jungsteinSITE.de/2002.

Rassamakin 1999.
Yurij Y. Rassamakin: The Eneolithic of the Black Sea Steppe: Dinamics of Cultural and Economic Development 4500–2300 BC. In: Late prehistoric exploitation of the Eurasian steppe. Eds. Marsha Levine – Yurij Rassamakin – Alexander Kislenko – Natalja Tatarintseva. McDonald Institute Monographs, Cambridge 1999. 59–183.

Rezi-Kató 1998.
Gábor Rezi-Kató: The Vessel from Szelevény–Vadas. *CommArchHung* 1998. 5–21.

Rezi-Kató 2001.
Rezi-Kató Gábor: Adalékok a középső rézkor hitvilágához. [Contributions to our perception of the Body of the Beliefs in the Middle Copper Age.] *ΜΩΜΟΣ* 1. 2001. 119–128.

Roman 1976.
Petre I. Roman: Cultura Coţofeni. Biblioteca de Archeologie XXVI. Bucureşti 1976.
Ruoff 2006.
Ulrich Ruoff: Roues et chars: les plus anciennes découvertes de Suisse. In: Pétrequin et al. 2006a. 133–141.
Ruttkay 1999.
Elisabeth Ruttkay: Siedlungsfunde der Boleráz-Gruppe aus Wien und dem norddanubischen Niederösterreich. *FÖ* 38. 1999. 609–623.
Ruttkay 2001.
Elisabeth Ruttkay: Jennyberg I – Eine Boleráz Siedlung in Mödling bei Wien. In: Cernavodă III. – Boleraz. Ein vorgeschichtliches Phänomen zwischen dem Oberrhein und der unteren Donau. Hrsg. Petre Roman – Sauana Diamandi. Symposium Mangalia/Neptun, 18–24. Oktober 1999. Studia Danubiana, ser. Symp. 2. Bucureşti 2001. 516–540.
Saposnyikova et al. 1988.
Ольга Г. Шапошникова – Юрий Й. Рассамакин – Георгий Л. Евдокимов – Александер И. Кубишев – Владислав В. Отрошенко: Новые памятники культуры степной зоны Украины. Академия наук Украинской ССР. Институт Археологии, Киев 1988.
Saulieu–Serres 2006.
Geoffroy de Saulieu – Thierry Serres: Les representations de la traction animale dans la région du Mont Bego (Alpes-Maritimes, France). In: Pétrequin et al. 2006a. 73–87.
Schlichtherle 2002.
Helmut Schlichtherle: Die jungsteinzeitliche Radfunde vom Federsee und ihre kulturgeschichtliche Bedeutung. In: Köninger et al. 2002. 9–35.
Schlichtherle 2006.
Helmut Schlichtherle: Chemins, roues et chariots: innovations de la fin du Néolithique dans le sud-ouest de l'Allemagne. In: Pétrequin et al. 2006a. 165–179.
Schlichtherle–Strobel 1999.
Aktuelles zu Horgen–Cham–Goldberg III. – Schnurkeramik in Süddeutschland. Hrsg. Helmut Schlichtherle – Michael Strobel. Rundgespräch Hemmenhofen 26. Juni 1998. *Hemmenhofener Skripte* 1. 1999.
Schmitsberger 2006.
Oliver Schmitsberger: Die Siedlung zum „Doppelgrab von Palt" der Jevišovicekultur. Festschrift für Elizabeth Ruttkay. *Archäologie Österreichs* 17: 2. 2006. 141–154.
Sherratt 1981.
Andrew Sherratt: Plough and pastoralism: aspects of the secondary products revolution. In: Patterns of the Past. Studies in honour of David Clarke. Eds. Ian Hodder – Glynn Isaac – Normann Hammond. Cambridge 1981. 261–306.
Sherratt 1983.
Andrew Sherratt: The secondary exploitation of animals in the Old World. *WA* 15: 1. 1983. 90–104.
Sherratt 2003.
Andrew Sherratt: The Baden (Pécel) culture and Anatolia: perspectives on a cultural transformation. In: Morgenrot der Menschheitsgeschichte in Mittel- und Südosteuropa. Festschrift für Nándor Kalicz zum 75. Geburtstag. Hrsg. Erzsébet Jerem – Pál Raczky. Archeolingua, Budapest 2003. 415–429.

Sherratt 2004.
Andrew Sherratt: Economy and Society in Prehistoric Europe. Changing Perspectives. Princeton University Press, Edinburg 2004.
Siklósi 2009.
Zsuzsanna Siklósi: Absolute and internal chronology of the Late Copper Age cemetery at Budakalász. In: The Copper Age Cemetery of Budakalász. Eds. Mária Bondár – Pál Racky. Budapest 2009. 457–475.
Somogyi 2004.
Somogyi Krisztina: Előzetes jelentés a Kaposvár – 61-es elkerülő út 29. számú lelőhelyén, Kaposújlak–Várdomb-dűlőben 2002-ben végzett megelőző feltárásról. [Preliminary report on the preceding excavation of site number 27. of the Route 61. encircling Kaposvár.] *SMK* 16. 2004. 165–178.
Soproni 1954.
Soproni Sándor: A budakalászi kocsi. [Un char cultuel de Budakalász.] *FA* 6. 1954. 29–36., 198–199.
Spangenberg et al. 2006.
Jorge E. Spangenberg – Stefanie Jacomet – Jörg Schibler: Chemical analyses of organic residues in archaeological pottery from Arbon Bleiche 3, Switzerland – evidence for dairying in the late Neolithic. *Journal of Archaeological Sciences* 33. 2006. 1–13.
Spitsyna 2004.
Ludmilla Spitsyna: Baden Tradition in the Late Eneolithic cultures of the Dnieper–Don. In: Zwischen Karpaten und Ägäis. Neolithikum und ältere Bronzezeit. Gedenkschrift für Viera Němejcová-Pavúková. Hrsg. Bernard Hänsel – Elisabeta Studeniková. *Internationale Archäologie: Studia Honoria* 21. 2004. 371–377.
Steppan 2006.
Karlheinz Steppan: Les boeufs néolithiques de Seekirch (Lkr. Biberach, Allemagne) et leurs modifications pathologiques. In: Pétrequin et al. 2006a. 179–187.
Struhár 1999.
Viktor Struhár: Kupferzeitliches Kollektivgrab aus der Höhle bei Lisková, Kreis Ružomberok. In: Otazky neolitu i eneolitu našich Krajín 1998. Ed. Ivan Kuzma. Nitra 1999. 203–216.
Šturms 1955.
Evzen Šturms: Die neolitische Plastik im nordischen Kulturkreis. *JRGZM* 2. 1955. 21–27.
Tarrús et al. 2006.
Josep Tarrús – Maria Saña – Júlia Chinchilla – Ángel Bosch: La Draga (Banyoles, Catalogne): traction animale à la fin du VIe millénaire? In: Pétrequin et al. 2006a. 25–31.
Tončeva 1981.
Goranka Tončeva: Un habitat lacustre de l'âge du bronze ancien dans les environs de la ville de Varna (Ezerovo II). *Dacia* XXVI. 1981. 41–62.
Vasáros–Rezi-Kató 2002.
Kelet és Nyugat határán. [On the Borders of East and West.] A Magyar Nemzeti Múzeum állandó régészeti kiállítása. [The Permanent Archaeological Exhibition of the Hungarian National Museum.] Szerk. Vasáros Zsolt – Rezi-Kató Gábor. Budapest 2002.
Velušček 2002.
Anton Velušček: Ein Rad mit Achse aus dem Laibaches Moor. In: Köninger et al. 2002. 38–43.

Velušček 2009.
Anton Velušček: Koliščarska naselbina Stare Gmajne in njen čas. Ljubjansko barje v 2. potovici 4. tisočletja pr. Kr. [Stare Gmajne Pile-dwelling settlement and its era. The Ljubljansko barje in the 2nd half of the 4th millenium BC.] Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 16. Ljubljana 2009.
Videiko 2004.
Mihail Y. Videiko: Late Trypillya and Baden Cultures: Facts and Character of Interaction. In: Zwischen Karpaten und Ägäis. Neolithikum und ältere Bronzezeit. Gedenkschrift für Viera Němejcová-Pavúková. Hrsg. Bernard Hänsel – Elisabeta Studeniková. *Internationale Archäologie: Studia Honoria* 21. 2004. 355–367.
Visy 2003.
Hungarian archaeology at the turn of the Millenium. Ed. Zsolt Visy. Kulturális Örökség Minisztériuma, Budapest 2003.
Winiger 2006.
Ariane Winiger: Les chemins d'accès des villages néolithiques et bronze ancien de Concise (Lac de Neuchâtel, Vaud, Suisse). In: Pétrequin et al. 2006. 121–133.
Zich 2006.
Bernd Zich: Ornières de véhicules néolithiques à Flintbek (Allemagne du Nord). In: Pétrequin et al. 2006a. 215–225.
Zoffmann 2004.
K. Zoffmann Zsuzsanna: A Badeni népesség Balatonőszöd lelőhelyről való ismertetése. [Anthropological study on the Baden Population of the Balatonőszöd Site.] *SMK* 16. 2004. 111–125.

Horváth Tünde

Magyar Tudományos Akadémia
Régészeti Intézet
Budapest
H–1250 Pf. 14.
e–mail: valdemar@archeo.mta.hu

The dawn and the impact of overland transport in the life of Boleráz/Baden Culture

Wheels and wagons appeared in Central Europe in the fourth millennium BC, and after further improvement, they became essential implements of human societies at the turn of the fourth to the third millennium. It remains a question, what kind of connections the Central European region had with two other centres of wagon use at approximately the same time (the Eastern European steppe with the Yamnaya culture and the Near East or Mesopotamia).

Up till now, the Neolithic revolution was regarded the most rapidly spreading package of innovations (with an annual expansion of 1 km according to Ammermann–Cavalli-Sforza 1974.) in the development of human societies. The spread of the similarly important innovations of the wheel and the wagon might have been even faster, since a wagon could cover at least 5-10 km a day in any

kind of geographical situations. As wooden stave roads built between lakeshore settlements, and the Moravian hilltop settlements with wide rampart entrances indicate, Europe should not be seen as a roadless wilderness in this period. Although the fashioning of wheels and the construction of wagons probably required specialist knowledge and a special metal toolkit (the latter of which spread uniformly only at the time of the Corded Ware Culture in Central–Europe), this new invention expanded so fast throughout Old Europe, that it is impossible to model with the presently available archaeological and scientific dating methods (^{14}C, dendrochronology, thermoluminescence).

Important innovations like the wheel and the wagon are not accidents: a demand was created by the preceding revolution in animal husbandry and plant cultivation (Secondary Exploitation of Animals or Secondary Products Revolution after A. Sherratt). Among the other Central European societies of the period, the Boleráz/Baden cultures were in a central geographical position, and probably had a transmitter role (through trade, the "Badenisation process").

Along the foothills of the Alps (in Northern Italy, Switzerland, Eastern France, Southern Germany), in the Ljubljana marshes and at the Lake of Varna (Bulgaria) similar pile-dwellings or lakeshore settlements can be observed. The similar Boleráz/Baden settlement excavated at Balatonőszöd, on the southern shore of Lake Balaton is a new link in the chain of these Central European lakeshore settlements, and in the process of the spreading of the use of wagons.

Translated by the author

Tünde Horváth

Hungarian Academy of Sciences
Institut of Archaeology
Budapest
H–1250 Pf. 14.
e–mail: valdemar@archeo.mta.hu

A műszeres leletfelderítés helye napjaink régészeti kutatásában

Bacskai István

Bevezető

Bizton állíthatjuk, hogy az emberrel veleszületett tulajdonsága a gyűjtési vágy. Az ősember is lehajolt egy érdekesebb kőért vagy valamilyen célszerű tevékenységre alkalmasnak látszó faágért. Ekkor még inkább csak a használhatóságra való alkalmasság motiválta a gyűjtögetést. Később már nem csak praktikus tárgyakat szedett össze az ember, hanem próbálta a szépséget és a díszítőkészséget is felfedezni a kagylókban, gyümölcsök magvaiban és más, a természetben megtalálható alapanyagokban. Az egész emberiségre kiható változást hozott, amikor elterjedt az alapanyagok magasabb szintű feldolgozása, az agyagból edények, az ércekből fémtárgyak készítése. A kőeszközök mellett ezek már maradandó tárgyi emlékként jelentkeznek a régészeti hagyatékban. E tárgyakat vagy töredékeiket megtalálták a későbbi korok emberei, és ha olykor-olykor különlegesnek tartották, akkor eredeti funkciójuktól függetlenül begyűjtötték és őrizgették. Ha a mindennapi életben hasznos anyagokra bukkantak – mint például a kovakő –, ezeket tudatosan gyűjtögették. Számukra tetszetősnek ítélt tárgyak gyakran töltöttek be érdekes formájuk vagy kidolgozottságuk miatt bajelhárító – vagy csupán díszítő – szerepet. Gondoljunk itt a szarmata sírokból előkerülő szkíta nyílhegyekre vagy az avar sírokban fellelhető szarmata üveggyöngyökre. A nemesfém tárgyak funkcionális szerepüktől függetlenül magukért az alapanyagukért, csillogó küllemükért minden korban nagy becsben álltak. A réz- és bronztárgyak könnyen megmunkálható alapanyagként a vas megjelenése után is nagy népszerűségnek örvendtek. Számtalan bronzeszközt alakíthattak át az évezredek során a megtalálók a maguk számára használható tárggyá. Talán harangként zengték az örök anyag dicséretét egy falusi templomban, vagy halálosztó fegyverként emlékeztették alkotójukat a mulandóságra.

Hosszú időnek kellett eltelnie ahhoz, hogy a kincskeresésen alapuló szerzési vágytól eljussunk a felismeréshez, hogy minden tárgy és annak környezete szorosan összefügg egymással. Ha ezeket az összefüggéseket tudatosan megfigyeljük, megpróbáljuk az azonosságokat és különbségeket összevetni, akkor eljutunk a régészet alapjaihoz. A régészeti kutatás módszere szüntelen fejlődési folyamatokon ment át. A XVIII–XIX. század felelőtlen, „hivatalosnak" tekinthető műkincsrablását lassan felváltotta a kulturális és nemzeti örökség iránt érzett felelősség tudat. Az ásatási technológia finomodását, a dokumentáció fejlődését követték és szakszerűen kiegészítették a kor találmányai, mint a fényképezőgép és ennek egyenes ági következménye, a légi fotózás. A térképészet fejlődése is hozzájárult a pontosabb dokumentáció készítéséhez. Az elektronikában és az űrkutatásban végbemenő változásokat a régészet – ugyan némi fáziskéséssel – megpróbálta munkájának megkönnyítéséhez alkalmazni. A teljesség igénye nélkül ezek közé sorolhatóak a GPS, a geofizikai mérőműszerek, a lelőhely és leletfelderítési technikák, az anyag- és kormeghatározási módszerek.

1. kép
A műszeres leletfelderítés dokumentációs eszközei

Fig. 1
Documentation tools of instrumental find detection

Közülük talán a legelterjedtebb – a régészek által mégis fenntartásokkal kezelt eszköz – a fémkereső készülék. Az alábbiakban ennek történetét, a régészetben történő hatékony felhasználását mutatom be, s nem utolsó sorban az illegális fémkereséssel kapcsolatos néhány gondolatra térek ki.

A kezdetek

Ahogyan maga a régészet, ugyanúgy a fémkereső is jelentős fejlődésen ment át az idők folyamán. A telefon feltalálója, Graham Bell készített először működő fémkereső készüléket 1881-ben, amellyel egy pisztolygolyót kellett volna lokalizálnia a merényletben megsérült amerikai elnök James Garfield (1831–1881) hátában. Hogy a készülék működése mennyire volt sikeres, beváltotta-e a hozzáfűzött reményeket, azt nem tudjuk, de az elnök sajnálatos módon belehalt sérülésébe.

A nagy aranyláz időszakában többen megpróbáltak olyan elektromos eszközt készíteni, amely az aranyrögöt a fáradtságos aranymosás helyett kevesebb idő és munka ráfordításával hatékonyan mutatja ki. Ezek a törekvések nem hozták meg a remélt sikert, az arany jelentős hányadáért továbbra is a hagyományos módszerrel kellett megdolgozni.

Mint minden jelentős felfedezés, a fémkereső esetében is a hadiipar fejlődése hozta meg az áttörést. A háborúkban valamennyi harcoló fél bevetett egy olcsó, hatékony, ám igen alattomos fegyvert, a föld alá telepített aknát. Ezek felderítése mind az élőerő, mind a haditechnikai szállítóeszközök megóvása miatt stratégiai fontosságúvá vált. Ekkor jelentek meg a 15–20 kilogramm súlyú fémkereső detektorok, amelyek már alkalmasak voltak jelentősebb tömegű vastárgy érzékelésére. Egyes források szerint a második világháborúból hazatérő amerikai aknakereső katonák néhány ilyen eszközt a saját kedvtelésükre használtak: polgárháborús csataterek helyén gyűjtöttek relikviákat. Fegyvereket, felszerelési tárgyakat, azok nagyobb töredékeit ezek a gépek megtalálták. Felmerült azonban az igény apróbb tárgyak, ékszerek, pénzérmék találására. Ezt kihasználva az élelmes fejlesztők olyan detektorokat konstruáltak, amelyekkel igyekeztek ezeknek a kritériumoknak megfelelni. A hatvanas években a Fisher cégnek már sikerült olyan fémkeresőt a piacra dobnia, amely nem csak vasat, hanem egy ezüstérmét is már 2,5 centiméteres mélységből kijelzett. Könnyen elvégezhetünk egy megmosolyogtatónak tűnő, de egyszerű kísérletet. Tegyünk az asztalra egy pénzérmét, majd takarjuk le egy papírlappal. Az érmét már nem látjuk tovább. Így képes a régészetben is bármilyen vékony földréteg eltakarni a szemünk elől az áhított leletet.

Az elektronika fejlődése lehetővé tette, hogy a hetvenes évek közepén olyan készülék kerüljön a piacra, amely már nem csak a fémtárgyakat jelzi egyre nagyobb mélységből, hanem képes azokat a vezetőképességüknél fogva elkülöníteni, azaz diszkriminálni. Más területen is alkalmaznak fémkereső detektorokat a katonai használaton és a hobbikeresőzésen kívül. Ilyen terület az ipari felhasználás. Ezek közül meg kell említenem a különböző földkábelek keresésére szolgáló eszközöket, valamint a biztonságtechnikai berendezéseket. Ezek hasonló elven működnek, de a diszkriminációs képességüket vagy csak kis mértékben, vagy a munka jellegéből adódóan egyáltalán nem alkalmazzák. Víz alatti fémkeresőzéshez speciális készüléket használnak. Működési elve azonos a felszíni készülékével, de elektronikai részük a víztől gondosan el van szigetelve, valamint a találatjelzést vizuálisan is megjeleníthetik. A „szárazföldi" fémkeresők víz alatti kutatásra csak a kereső szár hosszáig, kb. 1 méteres vízmélységig használhatóak. A leletek kiemeléséhez itt egy különleges cső alakú szűrővel ellátott, műanyag csőből készített „ásót" kell alkalmazni. A tömeggyártás egyre olcsóbban tudja a „fémkiválasztós", apró tárgyak keresésére is alkalmas detektorokat előállítani, így azok a kincsvadászatra fogékony emberek széles táborához eljutottak. Megkezdődött a mai napig tartó versenyfutás a régészek és a kincskeresők között.

A fémkereső a régészetben

A régészet – miután levetkőzte a klasszikus kincskeresés gyerekbetegségét (nevezetesen, hogy csak az értékes, művészileg kidolgozott vagy éppen monumentális tárgyak gyűjtését tartotta elsődleges szempontnak) – ráébredt, hogy elődeink életéről a legtöbbet akkor fogja megismerni, ha a mindennapi élet tárgyi eszközhagyatékát is begyűjti. Ezzel egyidejűleg az egyes tárgyak előkerülési környezetét megfigyeli, és az utókor számára leírja, dokumentálja. A tárgyak önmagukban nem minden esetben árulnak el túl sok információt a készítésükről vagy használatukról. Ezek megértéséhez segítségül kellett hívni a társtudományokat. Ebből adódóan a régészet tudománya roppant szerteágazó. A talajtani sajátosságok kutatásától kezdve a topográfián, tipológián, az antropológián és a zoológián át felöleli az emberi tudomány szinte minden eszköztárát. A társtudományok eredményei és kutatásai nélkülözhetetlenek az objektív kontextusok vizsgálatához és megértéséhez. A régészet alapvető munkamódszere az ásatás, melynek során a kutató a lelőhelyet, illetve annak a megkutatott részét a feltárás során gyakorlatilag megsemmisíti. A máltai konvenció azon alapelvét, hogy a lelőhelyeket lehetőleg őrizzük meg az utókor számára, akik esetlegesen egy fejlettebb kutatási módszerrel, netalán roncsolásmentesen a legtöbb információt ki tudják nyerni, nem mindig sikerül szem előtt tartani. Marad tehát a nagy felelősséggel járó, minél sokrétűbb és körültekintőbb dokumentáció elkészítése.

Nagyberuházások megkezdését szerencsés esetben, ha a területen vagy közvetlen környezetében régészeti lelőhely van, hatástanulmány elkészítése előzi meg. Adattári forrásokból és terepbejárásokból születik egy dokumentáció, amely ideális esetben a várható régészeti kultúrákat és a lelőhely kiterjedését meghatározza. A terepbejárás háromféle módszerrel történhet:

1. Elsőként lássuk a legelterjedtebbet, az *extenzív* terepbejárást. Alkalmazása során a bejárt területről csak a keltező értékkel bíró vagy látványosabb tárgyak, zömében kerámiatöredékek gyűjtése folyik. Ez a módszer alkalmas arra, hogy egy területről megállapítsuk – akár 3–4 kerámiatöredék alapján –, hogy lelőhely-e vagy sem (Jankovich 1993. 7–8.).

2. A második lehetőség az *intenzív* terepbejárás. Az extenzív módszernél több megfigyelést és adatgyűjtést tesz lehetővé. Több embert igénylő aprólékos munkafolyamat, melynek során egy adott helyen minden korszak leletanyagát megpróbáljuk felgyűjteni és dokumentálni (Jankovich 1993. 8.).

3. A *szisztematikus* módszer a lehető legnagyobb alapossággal elvégzett kutatás. Ebben az esetben alkalmazunk minden társkutatási eszközt: légi fotózást, geofizikai felmérést. Magas költségigénye miatt azonban nem terjedt el a hazai lelőhelykutatásban (Jankovich 1993. 9.). A szisztematikus módszer hasznos kiegészítőjévé válhat a műszeres leletfelderítés. Nem tévesztendő össze a műszeres lelőhelyfelderítéssel, amely légi fotózáson, műholdas felvételek elemzésén, geofizikai méréseken, talajtani vizsgálatokon alapul. Egyszerű megfogalmazással élve a műszeres leletfelderítés nem más, mint elektronikai eszközökkel, fémkeresőkkel és mélykereső műszerekkel kiegészített terepbejárás. Célja a kézi detektorokkal a humusz felső 0–30 cm vastag felső rétegében található fémtárgyak általános vagy célirányos (anyaguk által megkülönböztetett) gyűjtése. A mélykereső műszereket akkor alkalmazzuk, ha nagyobb – akár méteres – mélységekből kívánunk tárgyakat, elsősorban depókat felderíteni. Ekkor fennáll annak veszélye, hogy a nagy mélységben lévő céltárgynál ásás közben tönkretesszük a leletkörnyezetet, így értékes információkat veszíthetünk. Ezt az eszközt leginkább az illegális kincskeresők használják, akiknél az anyagi haszonszerzés a cél, nem pedig a régészeti kontextus megfigyelése.

A műszeres leletfelderítés módszertana

A műszeres leletfelderítés módszertana gyakorlatilag megegyezik a terepbejárás módszereivel. Az ötféle (táblás, sávos, osztott sávos, négyzethálós, reprezentatív mintavétel) módszer mindegyikénél alkalmazható a detektoros kutatás. Nagy előnye, hogy munkavégzés közben a felszínen heverő kerámiatöredékeket, kőeszközöket is felgyűjthetjük. A legelterjedtebb – és a kincskeresők által is használt módszer – a topográfiai viszonyokat figyelembe vevő kutatás. Ebben az esetben a területnek azokat a részeit vesszük figyelembe, ahol az emberi megtelepedésre alkalmasak a viszonyok (jelenlegi vagy valaha volt vízállások magas partja, kiemelkedések, védekezésre alkalmas területek stb.). Pontosan nem behatárolt terület esetén, vagy ha csak mintavétel céljából keresőzünk, az ún. intuitív kutatói módszer az elsődleges. A kiválasztott területen néhány egymással párhuzamos, kb. 1,5 méter széles területet átvizsgálunk, lehetőleg azonos hosszban. A jelzett szélességet egy oda és egy visszatérő sávval kutatjuk meg. Lassan, 30–40 centiméteres lépésekkel haladunk, ügyelve arra, hogy az átkutatott felületek minden irányban fedjék egymást. A fedés eléréséhez és az egyenes haladáshoz sorkijelölést kell alkalmaznunk. Ha a szántásra merőlegesen haladunk, akkor a lábnyomaink jól követhetőek, így könnyebben kontrollálhatjuk az átkutatott terület széleit. Másik módszer, ha egy ásót a szabad kezünkkel húzzunk a földön, amikor a szerszám élével karcolt vonal lesz a vezetőnk. Füves területen, ahol az előző sorkijelölő módszerek nem alkalmazhatóak, műanyag zacskókba földet rakunk, azokat egyenes vonalban, egymástól egyenlő távolságban elhelyezzük, majd ha elértük a jelölt pontot, egy

2. kép
A humusz felső rétegének szisztematikus kutatása

Fig. 2
Systematic investigation of the upper humus layer

„lendítési távolsággal" megegyezően a következő kutatandó sávba helyezzük át a zacskót. Ezzel kijelöljük az új kutatási zónát, és egy megbízható sorvezetőt kapunk. Ha a kijelölt sávban a kutatásunk nem vezetne eredményre, akkor az előbbiekben ismertetett módszerrel másik területet vizsgálunk át a lelőhely ígéretesebbnek tűnő részén. Napi viszonylatban, 8 órás munkaidőt figyelembe véve egy 50x50 méteres terület kutatható át a munka jellegének megfelelő alapossággal (Négyesi 2002. 43.).

Munkánk egy fontos kellékéről azonban nem szabad megfeledkeznünk. Magáról a fémkeresőről. El kell tudnunk dönteni, hogy milyen detektor a legalkalmasabb az adott területen végzendő leletfelderítéshez. A fémkereső alapgépek többnyire két, mondhatjuk „standard" frekvenciát alkalmaznak. A leggyakoribb a 4,5 kHz-es frekvencia. Ez a frekvencia a 20 centiméter átmérőjű kereső fejjel (a legtöbb gyártó ezzel a méretű fejjel szállítja a gépeit) gyakorlatilag bármit képes megtalálni, ha azok a gép műszaki paramétereiben megadott mélységen belül esnek. Extrém kis tárgyak (pl. erősen körülnyírt Zsigmond parvus) és aranyékszerek kereséséhez viszont a 18 kHz-es frekvenciára hangolt gépek az ideálisak. Nem elhanyagolandó szempont a kereső fejek mérete. Általában a múzeumok szerény költségvetésükből megvásárolnak egy alapfelszereltséggel bíró gépet. Némi sikert érnek el a használatával, de egy illegális kincskereső állandóan fejleszti a „gépparkját", így mindig a legjobb műszereket vásárolja meg, és így eredményessége a múzeumi fémkeresővel dolgozó technikusét jóval felülmúlja. A keresőfejek leggyakoribb méretei a következők, 38, 20 (alap) és 11 centiméter (kerekített értékek). Ezek legelterjedtebb típusai a koncentrikus (ún. pókháló) és a DD fejek (ezek két, hosszanti száruknál szembefordított D betűre hasonlítanak). Utóbbiak jobb keresési tulajdonságokkal rendelkeznek, főleg a diszkriminációban (fémkiválasztás) múlják felül a koncentrikus fejeket. Minél nagyobb átmérőjű keresőfejet alkalmazunk, annál mélyebb a behatolási mélység, viszont csökken az érzékenysége is, így az apróbb tárgyakat elveszíthetjük. A 11 centiméteres fejjel csökken a behatolási mélység, de kisméretű tárgyak, érmék jó hatékonysággal találhatók meg vele.

A gyártók szüntelen fejlesztgetik a gépeket. Vannak az univerzális (multifrekvenciás) gépek, amelyek egyidejűleg 28 különböző frekvencián dolgoznak. Ez a tulajdonság megfelelő fejkiválasztással már igen hatékonnyá teszi a leletfelderítő munkáját. Egy ilyen detektor eredményes kezelésének az elsajátítása azonban hosszú évekbe telik. Bátran állíthatom, hogy mire ezek a sorok nyomtatásban megjelennek, valamelyik gyártó cég már az eddigieknél is újabb technikai megoldással jelent meg a piacon. Néhány centiméteres plusz kutatási mélység és az extra szolgáltatások – mint az emberi hangon kommunikáló fémkereső, vezeték nélküli fejhallgató, és az újabb fejlesztés, a keresőfej és az elektronika közötti drót nélküli kapcsolat – jelentősen megnövelik a készülékek árát. A hatékony munkához szükséges gépek bekerülési költsége milliós nagyságrendű. Lehet azonban bármilyen korszerű gépünk, találni csak ott lehet, ahol régészeti lelet van! Nagy segítséget jelent a kutatás eredményes elvégzéséhez a területen található cserepek szóródása. Ha a lelőhely korszak szerint beletartozik a fémmegmunkálási időszakok bármelyikébe, akkor nagy esélyünk van a kerámiával sűrűbben fedett területeken fémtárgyak előbukkanására. Ha egy ilyen területre akadunk, akkor az előzőekben ismertetett intuitív módszert felválthatja a szisztematikus kutatás. Ekkor lehetőség van a felszínen megfigyelt objektummaradványok, valamint az általunk megtalált egyes tárgyak helyét műholdas helymeghatározó készülékkel (GPS) 2–3 méteres pontossággal rögzíteni. A fémkereséssel egyidejűleg az érdekesebbnek tűnő kerámiát is összegyűjthetjük, és azok pontjait is rögzíthetjük. Ezeket a találási pontokat 1:10.000-es méretarányú digitalizált térképre szerkesztve már a feltárások megkezdése előtt kimutatható, hogy hol várható a lelőhelyen az objektumok sűrűsödése. Ezeknek az információknak a birtokában már célirányos feltárást végezhetünk. Az előbb ismertetett munkamódszert követve hatástanulmányok elkészítésekor nagyon hasznosan alkalmazható kiegészítő tevékenység a műszeres leletfelderítés.

Egyes kutatások szerint a szántással bolygatott humuszban az összes leletanyag 2%-a mozog (Jankovich 1993. 26.), mások ezt a számot 16–17%-ra becslik (Ilon 2002. 36.). Ezek jelentős része lehet akár fémtárgy is. Ne mondjunk le önként ezekről a tárgyakról sem! A műszeres leletfeldolgozással azoknak a fémtárgyaknak, amelyek a gépi humuszolás áldozatává váltak volna, a 70–80%-át sikerül megmentenünk. Az intenzív leletkoncentrációjú lelőhelyeken a detektoros humuszkutatást, leletgyűjtést és dokumentálást a bolygatott humusz réteges eltávolításának kellene követnie. Sajnos a nagyberuházásoknál költség- és időtakarékossági okból ez nem valósítható meg minden esetben. A szerződések megkötésénél a régészet érdekeit e tekintetben is szem előtt kellene tartani! Az intenzív területek réteges humuszolásának a költségeit természetesen számításba kell vennünk. Költségtanulmányt kellene végeztetni, hogy a réteges feltárási módszer mennyivel drágítja meg az egyébként ugyanakkora földtömeg gépi eltávolítását.

3. kép
A vastag humuszréteg helytelen eltávolítása

Fig. 3
Inappropriate removal of a thick humus layer

A kézi fémkereső technikai paramétereit alapul véve (0–30 centiméteres kutatási mélység) mintegy 25–30 centiméteres rétegekben kellene eltávolítani a humuszt. Az egyes rétegek eltávolítását követően rövid idő alatt elvégezhető a detektoros vizsgálat. A lelet megtalálási helyét GPS segítségével rögzítve az EOV térképen újabb, hasonló vastagságú földréteg eltávolítása következhet. A finomabb humuszolási módszerből következően a tárgyvesztés csökkenése mellett elérhetjük azt is, hogy az objektumok foltja már jóval az altalaj fölött észlelhető legyen. Az első észlelési szint és az altalaj között húzódó, gyakran 60–90 centiméter vastag réteg nem csekély információt és régészeti leletet hordozhat. Ha az előkerülő egyes leletek találási mélységét rögzítjük, akár 3D jellegű animációt készíthetünk. Ezzel a módszerrel és a feltárás közbeni régészeti megfigyelésekkel az objektumok feltöltődéséről, rétegződéséről nyerhetünk fontos információkat.

A régészeti anyag feldolgozása során többnyire az előző régészgenerációk megfigyeléseire, tapasztalataira és saját korunk dokumentációs, technológiai és technikai módszertanára, ismereteire támaszkodhatunk. Kötelességünk valamennyi információt a lehető legnagyobb alapossággal rögzíteni, még az olyan adatokat is, amelyeket ma még nem tartunk fontosnak és jelenleg nem része a dokumentációs követelményeknek, de előfordulhat, hogy későbbi kutatók éppen ezek alapján fognak majdan következtetéseket levonni. Többrétegű lelőhely esetén, vagy ha a talaj sajátosságai a pontos objektum megfigyelést nem teszik lehetővé, szintén célszerű a detektoros kutatáshoz fordulnunk. Homokkal fedett területen nem egy esetben sikerült már egy-egy fémtárgy előkerülési mélységével a megfelelő humuszolási szintet meghatározni.

Hasznos segítség a sírokban, objektumokban a fémtárgyak helyének kimutatása, mivel felhívja a bontást végző személy figyelmét, hogy az adott területen fokozott óvatossággal kell a munkát végeznie. Kirabolt sírok esetében a megforgatott földben bármilyen mélységben előfordulhatnak

fémtárgyak. Ezek előrejelzése az „ásónyomonkénti" rétegeltávolítás során nagyon fontos lehet. Szót kell még ejtenünk az eltávolított, deponált humusz és az objektumok kitermelt földjének az átvizsgálásáról. Bármennyire is alapos munkát végzünk, a föld keménysége miatti rögös bontás, sietség vagy dekoncentráció miatt kikerülhetnek apróbb tárgyak az objektumokból. Ha nem alkalmazunk az ásatáson rostát, akkor célszerű az eltávolított földet az objektum mellett tartani. Az objektumok oldalában, az aljába fúrt rágcsálójáratokban gyakran rejtőznek régészeti tárgyak. Egyszerű fémkeresős átvizsgálással sok esetben megtalálható az esetlegesen kikerült fémtárgy. A gépek által eltávolított, deponált humusz átvizsgálásánál a nagy földtömeg miatt csak a felső réteg átkutatására szorítkozhatunk. Tapasztalat szerint ebből is nagyszámú és értékes lelet nyerhető vissza. Ez esetben természetesen már a kontextus hiányával kell számolnunk.

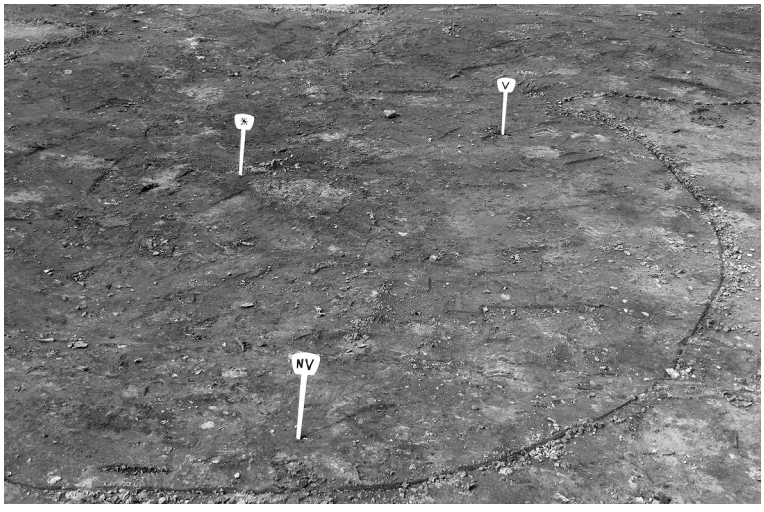

4. kép
A humusz helyes, réteges eltávolítása

Fig. 4
Appropriate removal of the humus by layers

Itt kell szót ejtenünk az ásatási munkások rossz szokásáról, hogy az élelmiszerek, cigaretták csomagolóanyagait az objektumokból kikerülő földbe rejtik. Így a régészetileg még egyáltalán nem érdektelen föld gyakorlatilag kutathatatlanná válik. Egy sörösdoboz kb. 0,8 négyzetméteres felületen nyomja el a maga fémtömegének jelével az apróbb tárgyak válaszjelét. Ekkora területen sok-sok érme elférne. Az ásató régész feladata, hogy megakadályozza a szemetelést. Figyelemfelhívással (szankciók alkalmazásával), hulladékgyűjtők kihelyezésével elejét vehetjük e roppant bosszantó és környezetszennyező folyamatnak.

Előnyösen használható a detektor magas aljnövényzettel nem fedett erdőkben, ahol szántás hiányában a kerámiát nem látjuk meg, így csak az esetlegesen előkerülő fémtárgyak alapján tudunk a lelőhely koráról – és a szóródás alapján a kiterjedéséről – képet nyerni. Ugyanez mondható el az alacsony fűvel borított rétekről, kaszálókról is.

5. kép
Fémtárgyak kijelölése objektumban

Fig. 5
Marking of metal objects in the feature

Számos előnye mellett a műszeres leletfelderítés hátrányairól sem szabad megfeledkeznünk. Jó eredménnyel és a legnagyobb hatásfokkal olyan területen alkalmazható, ahol a felület viszonylag sík. A kutatás szempontjából ideális, ha a talaj felső

2–3 centiméteres rétegét az eső már összetömörítette. Ezeket a műszereket a föld felszínével párhuzamosan, néhány centiméteres magasságban kell vezetni. A mintavétel szempontjából az oldalirányú lengető mozgás nélkülözhetetlen. Ha a terület magas fűvel, betakarítás utáni növényi maradvánnyal fedett, akkor eredményes fémkeresős munka nem végezhető. A nagyon göröngyös mélyszántás sem alkalmas a munka hathatós elvégzésére. Ezekben az esetekben bronzdepók kevés valószínűséggel, apróbb tárgyak – pl. érmék – egyáltalán nem deríthetők fel. Pár centiméter vastagságú hó és a fagyott talaj a műszer működését jelentősen nem befolyásolja. Ilyen feltételek között azonban hiába lokalizáljuk a lelet helyét, mivel a tárgyat sérülésmentesen valószínűleg nem fogjuk tudni kiásni.

Néhány gondolat az illegális fémkeresésről

A fémkeresők elterjedése nem csak a régészet számára jelent nagy segítséget. A fémkereső birtoklását a magyarországi törvények nem tiltják. Ezt kihasználva a történelem és régészet iránt érdeklődők sokan vásárolnak maguknak detektort. Közülük jó néhányan nem rossz szándékkal állnak neki keresgélni. Többségük csak szeretne „valami nagyon régi" tárgyat birtokolni. Előbb-utóbb azonban rájönnek, hogy ezeknek a tárgyaknak nem csak eszmei értéke van. Egy olcsóbb kategóriájú géppel is lehet olyan tárgyat – elsősorban érméket – találni, amely iránt állandó kereslet van. Ha a találaton felbuzdulva valaki nagyobb hatékonyságú gépet kíván vásárolni, amellyel már több tárgyat és mélyebbről is meg lehet találni, akkor erre elő kell teremtenie az anyagi forrást. Kézenfekvő, hogy értékesíteni próbál néhány általa talált régészeti tárgyat. Az eladni kívánt tárgyaknak nem kell megindokolni a származását. Így cserélhetnek gazdát különböző internetes kereskedő helyeken régészeti tárgyak, sokszor jó pénzért. A „sufni restaurálással" tönkretett tárgyak ezreiről külön tanulmányt lehetne írni. Az országban tevékenykedő illegális fémkeresősök számukat saját becslésük szerint kb. 5000 főre teszik. A fémkereső készülékek eladási statisztikái alapján számuk havonta 8–10 fővel gyarapodik. Jóval összetartóbbak, mint a régésztársadalom. Kutató pároktól kezdve kisebb csoportokon át egyesületekbe tömörülnek. Fórumaikon létjogosultságot követelnek maguknak a régészet palettáján. Gyakran vádaskodnak lelőhelyek szakszerűtlen kezelésével, régészeti leletek eladásával vádolják a hivatásos régészeket. Akadnak közöttük, akik csak és kizárólag a régészeti lelőhelyek fosztogatásából élnek. Tettenérésük az erre hivatott hatóságok leterheltsége miatt szinte lehetetlen. Esetleges lebukásuk esetén legtöbbször megúszzák néhány ezer forintos szabálysértési bírsággal. Megoldás lehetne, ha a jogszabályokat úgy módosítanák, hogy nem a szakembereknek kellene hitelt érdemlően bizonyítania, hogy a tárgy régészeti lelőhely fosztogatásából származik, hanem a régészeti tárgy birtokosának igazolnia ennek ellenkezőjét.

Ezeknek a kincskeresőknek jelentős hányada hajlandó valamiféle együttműködésre a múzeumokkal. Beszolgáltatnak néhány leletet, cserében viszont elvárják, hogy a befogadó múzeum hunyjon szemet a tevékenységük felett. Ezek – a fogalmazzunk úgy: „önjelölt régészek" – nagy hozzáértéssel forgatják a régészeti szakirodalmat, ahol napjainkban a lehető legnagyobb pontossággal, térképekkel, EOV koordinátákkal megadják a lelőhelyek földrajzi elhelyezkedését és korát. A régészeti lelőhelyek sorsát csaknem megpecsételte egy 2009-es jogszabálymódosítás. Kormányzati szinten született meg az elhatározás, hogy az ország területén található, nyilvántartott régészeti lelőhelyek adatbázisát a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal a honlapján helyrajzi számokkal minden érdeklődő számára hozzáférhetővé tegye. Ez az elgondolás a beruházók adminisztrációját és engedélyhez jutását könnyítette volna meg. Ha az a terület, ahol építkezni akarnak, nem szerepel a lelőhelyek listáján, akkor nem kell régészeti hatástanulmány elkészítését kérniük, és nem kell számolniuk további régészeti eljárással (régészeti felügyelettel, próbafeltárással, megelőző feltárással), amely lassíthatja, és nem utolsó sorban jelentősen megdrágíthatja a beruházást. Ha a terület

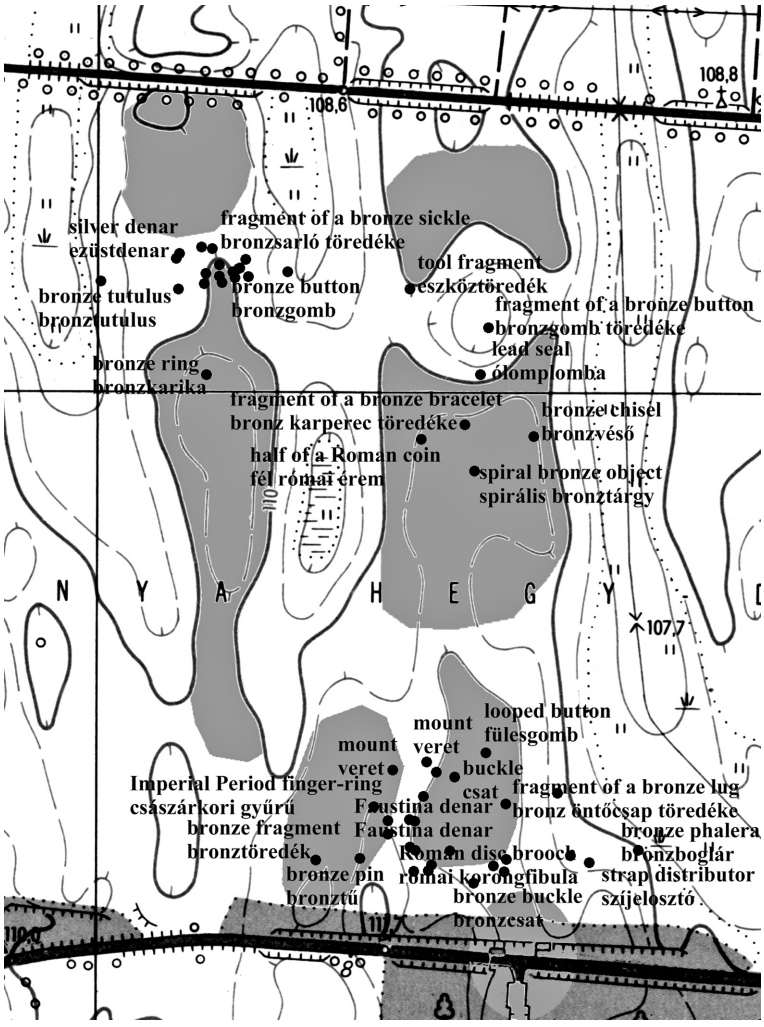
nem szerepel a lelőhelylistán, viszont felmerül a lehetősége, hogy régészeti lelőhely van rajta, de a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal szakembere nem ellenőrzi a területet az engedély kiadása előtt, nem kell különleges képességű jósnak lennünk ahhoz, hogy megállapítsuk: legyen az bármilyen jelentőségű lelőhely, elveszett a régészet számára. Ilyen módon – pusztán kényelmi okokból vagy némelyeknek kedvező gazdasági megfontolásokból – önmagunk is hivatalosan pusztíthatjuk régészeti örökségünket. Az elgondolás megvalósítása a régész szakma egyöntetű elutasításába ütközött. A jogszabály megváltoztatása a médiákban is nagy visszhangot keltett. A „fémkeresős társadalom" – mint azt internetes fórumaikon olvashattuk – nagy reményekkel várta a nyilvántartott lelőhelyek listájának közzétételét.

Miért káros és szakszerűtlen az illegális fémkeresősök tevékenysége?

Önmaguk lelkiismeretét azzal szokták nyugtatni, hogy azokon a lelőhelyeken, amelyet régészeti forrásokból vagy saját kutatásaik (műholdas felvételek, helyi lakosok elbeszélése, „kollégáik" információja) alapján derítettek fel, csak a humusz szántással bolygatott rétegét kutatják. Az onnan előkerülő leletek pedig már nem az eredeti helyzetükben találhatók, így a régészet számára már csekély információval bírnak. A mai modern gépek azonban már alkalmasak arra, hogy a bolygatott réteg alól is észleljenek közepes vagy nagyobb tömegű tárgyakat. Ilyenek például a bronzdepók, azok egyes tárgyai vagy az éremkincsek. Ezek nagy valószínűséggel objektumokhoz köthetők. Ha e tárgyakat pusztán kíváncsiságból kiássuk – még akkor is, ha az egészet vagy csak töredékét beszolgáltatjuk a múzeumba –, jóvátehetetlen károkat okozunk.

Szeretném egy példával megvilágítani, hogy a leletkörnyezetből kiszakított tárgyak mennyi kérdést vetnek fel, hány és hány elméletet lehet felállítani a tények pontos ismerete nélkül. Tegyük fel, kapunk 6 gombot. Négy egyformát, egy hasonló méretűt, de különböző fajtájút és egy nagyobb méretű díszesebb gombot. Első kérdés, honnan származnak? Egy gombtartó dobozkából vette ki őket valaki találomra vagy egy ruhadarabon szerepeltek? Összetartoztak-e? Milyen ruhadarabra varrták őket? Díszként alkalmazták vagy funkcionálisan? A hasonló méretű, de eltérő fajtájú hiányt pótolt-e, a nagyobb, díszesebb valóban díszgomb volt-e? Milyen anyagú volt a ruhadarab, amelyről származhattak? Alkalmi vagy mindennapos viseletre szánták? Milyen volt a színe, szabása? Sorolhatnánk a végtelenségig... Bizonyára felmerültek kérdések e sorok olvasása közben, amelyekre csak akkor kaphatnának választ, ha a ruhadarabot a gombokkal együtt a kezükben tarthatnák. Ilyen kérdéseket vetnek fel a múzeumokba beszolgáltatott, leletkörnyezetükből kiszakított tárgyak is. Az a lelet, amelyet a kincskereső kiás, már csak szimplán tárggyá válik, míg ha azt szakember kutatja és tárja fel, fontos adatforrásként szolgálhat, ha nem a ma, akkor a jövő kutatója számára. Talán közhely, de olykor fontosabb az összefüggések megfigyelése, mint maga az egyes tárgy.

Fontos, hogy a jó szándékú, de a régészet munkájának a bonyolultságát és módszertanát nem ismerő embereket a muzeológus helyes vágányra terelje. Ismertesse meg őket a jelenlegi hatályos jogszabályokkal, amelyek nem ismerete nem mentesít senkit azok betartása alól! Szem előtt kell tartanunk azt is, hogy a jogkövető magatartás ugyanúgy vonatkozik a régészre, mint bárki másra. Ezeknek a törvényeknek és jogszabályoknak a betartása és betartatása a társadalom és a régészet együttműködésének nem kizáró oka. Ezek a történelem iránt érdeklődő emberek lehetnek hasznos segítői a régész munkájának. Adatszolgáltatóként, múzeumbaráti körök tagjaként nagyobb hasznunkra vannak, mintha fémkeresővel a kezükben próbálnak segíteni, és akaratlanul kárt okoznak. Juttassuk el hozzájuk azokat a kiadványokat, amelyek a műkincsvédelem jogszabályaival megismertetik az állampolgárokat! Értelmezzük közösen, *a 21/2007. (III.26.) OKM rendelet a régészeti lelőhelyek feltárásának, illetve a régészeti lelőhely, lelet megtalálója anyagi elismerésének*

6. kép
Lelettérképezés
(Nyíregyháza–Oros, mega üzleti park)

Fig. 6
Find mapping
(Nyíregyháza–Oros,
Mega business park)

részletes szabályairól szóló 18/2001. (X.18.) NKÖM rendelet módosításában megfogalmazottakat! Hasznos útmutatásokkal szolgálhat a *2001. évi LXIV. törvény*, amely a kulturális örökség védelméről szól. Tegyünk meg mindent, hogy az ezekben foglaltakat mind magunk betartsuk, mind pedig betartassuk!

Ezekről a jogszabályokról különböző felvilágosító kiadványokban egyértelmű állásfoglalásokat találhatunk a fémkereső detektor használatára vonatkozóan, amelyet, ha a törvényes keretek között és kizárólag a régészet módszertanának megfelelően használunk, akkor egy nagyon hasznos segítőeszközre tehetünk szert.

Talán kicsit hosszúra nyúlt az illegális fémkeresés bemutatása, de erre személyes okom volt. Valaha én is azok közé tartoztam, akik pusztán jó szándékból, a törvények hiányos ismerete miatt minden szabadidőmet a szántóföldeken töltöttem keresőzéssel. Volt néhány olyan leletem, amelyek számomra a régészek részéről a nem várt reakciót hozták. Nem értettem, miért nem örülnek annak, hogy milyen jó tárgyakat találgatok. Dicséretre számítottam, de helyette egyértelmű utalásokat kaptam rá, hogy nem egészen korrekt dolgot művelek. Sok-sok beszélgetés után, amikor megismertem a régészet munkamódszereit, eljutottam arra a szintre, hogy akkor segítek a legjobban, ha legalább nem ártok. Beláttam azt is, ha egy régészeti lelőhelyen tetten érnek, hiába mentegetőzöm az idevonatkozó törvények ismeretének hiányával. Ha pedig a régészek ismeretségére hivatkozom – bízva benne, hogy általuk büntetlenséget nyerek –, akkor nagyon kellemetlen helyzetbe hozhatom a szakembereket, akiknek kötelességük lett volna engem eltiltani ettől a tevékenységtől. Ha megkérdezik tőlem, mire vagyok a legbüszkébb az eddigi műszeres leletfelderítő pályafutásom során, mindenki úgy gondolja, hogy kincsekkel, aranyakkal fogok dicsekedni. A legnagyobb eredményem az, hogy legyőztem magamban a kincskeresőt, és csak olyan munkákban veszek részt, amelyek érvényes feltárási engedéllyel rendelkeznek, és a kutatást régészeti felügyelet mellett végezhetem. A laikusként, fanatikusként űzött hobbikeresőzés már a múlté!

Zárszó

A műszeres leletfelderítés a régész munkáját nem vállalhatja át, de az általa nyújtott információk fontos kiegészítő elemei lehetnek a legszélesebb körű adatokat nyújtó dokumentáció elkészítésének. Nem szabad azonban túlértékelni a műszeres leletfelderítés jelentőségét! A készülékek használhatóságának nem ismeretéből adódóan sokan túlzott elvárással tekintenek a detektoros kutatásra. Ha a kívánt eredményt nem sikerül teljesíteni, akkor a módszert sok régész elveti. Holott, ha tisztában vagyunk a lehetőségekkel, akkor jelentős segítséget kaphatunk a régészeti munkához. A régészek által irányított, szakszerűen elvégzett és dokumentált műszeres leletfelderítés mindennapos részévé kell, hogy váljon napjaink régészeti kutatásának.

Irodalom

Ilon 2002.
Ilon Gábor: A leletfelderítés hagyományos módja. In: A régésztechnikus kézikönyve I. Szerk.: Ilon Gábor. Panniculus Ser.B.No.6. Szombathely 2002. 33–39.

Jankovich 1993.
Jankovich Dénes: A felszíni leletgyűjtés módszerei és szerepe a régészeti kutatásban. Régészeti Továbbképző Füzetek 4. Budapest 1993.

Négyesi 2002.
Négyesi Lajos: Fémdetektor alkalmazása a régészeti kutatásban. In: A régésztechnikus kézikönyve I. Szerk.: Ilon Gábor. Panniculus Ser.B.No.6. Szombathely 2002. 41–45.

Ajánlott irodalom

Internet: www.metaldecor.hu – www.femkereso.gportal.hu

Ismeretlen szerző: Kincskeresés alapfokon 2008.

Buzinkay Péter: Műkincsem van – mit tegyek, mit tehetek? Kulturális Örökségvédelmi Hivatal, Budapest 2004.

Paszternák István: Régészeti lelőhelyem van – mit tegyek, mit tehetek? Kulturális Örökségvédelmi Hivatal, Budapest 2004.

Bacskai István

e-mail: femkereses@gmail.com

Role of instrumental find detection in modern archaeological investigation

The necessity of excavations on large surfaces has significantly changed the excavation technique during the past decades. In the race with the tight deadlines of investment-led excavations, the upper soil layers are mechanically removed until the appearance of features, which is generally the top of the subsoil, according to the actual excavation technique. We have experienced that these humus layers that were turned by agricultural cultivation contain many archaeological finds. Most

of them are shards and metal objects or their fragments. With instrumental detection these objects can be rescued and our knowledge of the unearthed site can be enhanced and enriched with further pieces of information. The method of instrumental find detection is continuously developing in order that it can amplify the resources of archaeological excavations and scientific investigations. To date, the exact documentation of the finding circumstances of the uncovered finds is indispensable. Accordingly, the exact locations of the finds turned up during the removal of the humus or before the start of earth movement are marked by GPS co-ordinates and, where it is possible, depth data are registered, and then the data are entered into a map. With the analysis of the map, the distribution of the finds can outline the archaeologically significant areas. The efficacy of instrumental find detection can be increased by removing the humus by layers: that is the soil is removed from above the features by 30 centimetres, which is the range of the metal detector. The loss of objects can significantly be reduced by the combination of the above methods. If we take into consideration the technical parameters of metal detectors, we can get a useful tool, which will hopefully become a routine element of the excavation protocol.

István Bacskai

e-mail: femkereses@gmail.com

A paraszti világ tárgykultúrája
Dr. Erdész Sándor néprajzkutató tárgygyűjteseinek tükrében (1960–1986)

Bodnár Zsuzsanna

Dr. Erdész Sándor (1929–2006), a nyíregyházi Jósa András Múzeum, a Sóstói Múzeumfalu néprajzos muzeológusa, igazgatója születésének 80. évfordulóját ünnepeltük 2009. október 9–10-én a Sóstói Múzeumfaluban. Különös egybeesés, hogy a Múzeumfalu is éppen 30 éve nyitotta meg kapuit a nagyközönség előtt. E két esemény elegendő okot adott arra, hogy kétnapos program keretében emlékülést, emléktábla-avatást, konferenciát és időszaki kiállítást rendezzünk.

A bejárati fogadóépületben került sor dr. Erdész Sándor emléktáblájának avatására, melyet dr. Bereczki Ibolya, a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum főigazgatóhelyettese leplezett le, méltatva a múzeumalapító munkásságát. Szintén ezen épületrészben került megrendezésre a *„Dr. Erdész Sándor (1929–2006), a néprajzkutató és múzeumalapító emlékére”* című időszaki kiállítás egykori

1. kép
Csizmahúzó (68.6.1.) Nyíregyháza (Boros György felvétele)

Fig. 1
Bootjack (68.6.1) Nyíregyháza (photo by György Boros)

2. kép
Pipa (tányér alakú díszpipa cserépből) (71.15.1.) Nyíregyháza
(Boros György felvétele)

Fig. 2
Pipe (plate-shaped ceremonial clay-pipe) (71.15.1) Nyíregyháza
(photo by György Boros)

3. kép
Szilke (72.14.3.), Napkor
(Boros György felvétele)

Fig. 3
Mug (72.14.3) Napkor
(photo by György Boros)

4. kép
Halottas kendő („tükörkendő”) (72.8.1.),
Kocsord (Boros György felvétele)

Fig. 4
Funeral cloth (“mirror cloth”) (72.8.1)
Kocsord (photo by György Boros)

munkatársának, e dolgozat írójának elképzelése alapján. Erdész Sándor 80. születésnapjára készülve kéziratai, személyes levelezése, tárgyai, kitüntetései kerültek elő. A kiállításnak személyes hangulatot adtak azok a darabok, melyeket az általa gyűjtött néprajzi tárgyak közül válogattunk ki (Bodnár 2010. 113.). A néprajzi leltárkönyvek tanúsága szerint Erdész Sándor 1960 és 1986 között 2382 db tárgyat gyűjtött, ezek felsorolását láthatta a közönség a kiállításban szereplő füzetben, s ezeket ismerheti meg e tanulmány olvasója is.

Erdész Sándor három évtizedes muzeológusi tevékenysége meghatározó szerepet játszott a múzeum életében, mert ez az időszak (az 1960–80-as évek) nyújtott leginkább lehetőséget a tárgygyűjtésre. A néprajzi gyűjtemény gyarapításán nagyon sokat fáradozott, igaz, a muzeológusi tevékenység egyik fő területének a néprajzi tárgygyűjtést tekintette; látta és átélte a paraszti kultúra tárgyi és szellemi hagyományainak egyre gyorsabb pusztulását, átalakulását. Ezért fáradhatatlan szorgalommal gyűjtötte a tárgyakat, gyarapította a múzeum gyűjteményét, még folklór gyűjtéseiről sem tért haza tárgyi anyag nélkül.

Múzeumi munkájának is fontos része volt a néprajzi tárgygyűjtés. A paraszti világot jól ismerte, hiszen benne élt. Önéletrajzi írásából tudjuk, hogy a II. világháború után visszakerült Nyírcsászáriba, ahol apja mellett gazdálkodott a két évig tartó „kényszerű” szünidő alatt (Németh 1989. 10.). Tudta, hogy a népi műveltség apáról fiúra, anyáról leányra szállt, hagyományozódott és megújult. A leltárkönyv tanúsága szerint gyűjtötte a szövés-fonás eszközeit, a bútorokat, a gyönyörűen díszített szőtteseket és hímzéseket, a földművelés és állattartás tárgyait, melyek a verejtékes paraszti munkát idézik. De gyűjtötte a konyhai eszközöket, az ünnepek tárgyi emlékeit, a szakrális tárgyi anyagokat is. Tárgygyűjtései sorában még a népi bútorok, a táplálkozás változatos tárgyai, a különböző kismesterségek felszerelései, szerszámai, a pásztorművészeti tárgyak tanúskodnak sokoldalú érdeklődéséről.

5. kép
Mozsár ütővel (vas)
(65.25.52.1–2.) Penyige
(Boros György felvétele)

Fig. 5
Mortar with a pestle (iron)
(65.25.52.1–2) Penyige
(photo by György Boros)

Az 1960–70-es évektől szemléletváltás következett be a gyűjtés módszerében. A kisiparosok tevékenységének jelentősége a falusi és városi lakosság ellátásában – lehetőségeik korlátozása

6. kép
Putina (73.5.12.) Kisnamény (Boros György felvétele)

Fig. 6
"Putina" (73.5.12) Kisnamény (photo by György Boros)

7. kép
Kékfestő szegélyminták („bordür") (82.3.17., 82.3.19.),
Nyíregyháza (Boros György felvétele)

Fig. 7
Blue-dying border patterns ("bordure") (82.3.17, 82.3.19)
Nyíregyháza (photo by György Boros)

következtében – az államosítások után mindinkább csökkent (Szabó 1994. 10.). Ugyanakkor a néprajzi gyűjtésekkor felmerült az igény, hogy teljes műhelyek kerüljenek a múzeumba, az ott készült félkész- és késztermékekkel együtt. Már Nyárády Mihály is törekedett teljes műhelyek megvásárlására. Ezt a hagyományt folytatta tanítványa és barátja, Erdész Sándor, aki 1957-től volt a múzeum munkatársa. Az ő révén került a Jósa András Múzeum gyűjteményébe egy kerékgyártó műhely Nagykállóból, egy kovácsműhely Kállósemjénből, szíjgyártó szerszámok és lószerszám, valamint egy kékfestő műhely eszközei és nyomódúcai Nyíregyházáról. A kalapos műhely felszerelését késztermékekkel bővítette, Papp Dénes nyíregyházi kalapos mesterrel a Nyírségben használt kalaptípusokból készíttetett egy sorozatot. A kalap színe, formája és hajtása viselőjének nem csak társadalmi rangját, foglalkozását, életkorát, hanem legtöbbször a lakhelyét is elárulta. A kalapviselet Erdész Sándor egész szemléletében, gondolkodásában külön figyelmet nyert. Mint a leltárkönyvből kimásolt megjegyzésrovat bizonyítja, Erdész Sándor alapos és a mesterségeket jól ismerő muzeológus volt.

Leltári szám	Megnevezés	Erdész Sándor megjegyzései
71.19.1	Keménykalap	Középkorú és idősebb nyíregyházi dzsentrik fejviselete volt 1850–1949 között
71.19.3–4	Vadászkalap	Nyíregyházi fejviselet
71.19.5–6	Viharkalap és „kállai kettős kalap"	A 30-as években a tirpák gazdák, valamint a nagykállói „kállai kettős tánccsoport" tagjai viselték
71.19.7–8	Strekholt hegedűs kalap	Idősebb parasztemberek viselték Kállósemjénben, Biriben és Balkányban
71.19.10	Imre kalap	Fiatalabb parasztemberek viselték Kállósemjénben, Biriben és Balkányban
71.19.11–12	Nagy hegedűs kalap	A Tisza mentén és Fehérgyarmat környékén viselték
71.19.13–14	Parádés kocsis kalap	Az uradalmak tiszttartói rendelték a kocsisok számára
71.19.16	Ottó kalap	Tiszanagyfalu, Rakamaz, Timár, Gáva és Vencsellő községekben viselték
71.19.17–18	Zöld „Imre Kalap"	Főleg Kótajban az Orosz nevű lókupecek viselték
71.19.19–20	Zöld „Vien-kalap"	Királytelek, Dózsaszőlő és Nyírszőlőben viselték 20–30 év közöttiek

71.19.21–22	Szegett „Ottó-kalap”	Nagyhalász, Tiszabercel, Paszab, Gáva, Vencsellő községekben viselték az 50 éven felüliek
71.19.23–24	Kunó-kalap vagy „tirpák-kalap”	A nyíregyházi tirpákság hordta 30 év fölött
71.19.25–26	„Párizsi-kalap”	A vajai középparasztság viselete
71.19.27–28	Nyitott hegedűs kalap	Demecser és Kék községben 40–60 közötti nős emberek hordták
71.19.29–30	Kossuth-kalap	Záhonytól Kisvárdáig viselték, Pátrohán még ma is (1971) hordják. Régen darutollat tettek hozzá
71.19.31–32	Ecsedi kalap	Szatmárságban és a beregi Tiszaháton az idősebbek hordták

8. kép
Tejescsupor (63.78.5.) Nyírbátor
(Boros György felvétele)

Fig. 8
Milk jar (63.78.5) Nyírbátor
(photo by György Boros)

9. kép
Csirkeitató (64.60.12.) Matolcs
(Boros György felvétele)

Fig. 9
Chicken drinker (64.60.12) Matolcs
(photo by György Boros)

A Sóstói Múzeumfaluban már annak tervezésekor igen fontos szerepet szántak a majdan felépülő műhelysornak, melyben a falusi-mezővárosi kismesterségek megyénkben legjellemzőbb műhelyeit felszerelésükkel együtt tekinthetik meg a látogatók (Bodnár–Páll–Ratkó–Szabó 1995. 1.). 1992 májusára felépítettük a műhelysort, amely lehetőséget adott hét mesterség bemutatására. Az Erdész Sándor által gyűjtött kézművesipari szerszámok és eszközök nagy része a kalapos, csizmadia-suszter, kékfestő, kádár, kerékgyártó, szíjgyártó műhelyekbe került. A műhelyek berendezésével lehetővé vált, hogy bemutassuk a napjainkra már feledésbe merült mesterségeket. A műhelysoron kívül önálló épületben kapott helyet a Kisvárdáról áttelepített kovácsműhely és berendezése, kiegészítve a kállósemjéni gyűjtés anyagával. Erdész Sándor 1964-ben matolcsi fazekasoktól vásárolt kész termékeket, többek között Rádi Istvántól és Dávid Menyhérttől, Keresztes György nyírbátori fazekastól, illetve megyénk utolsó híres fazekas mesterétől, Tófalvi Gergelytől.

Erdész Sándor érdeme és kitartó munkájának eredménye a néprajzi gyűjtemény gyarapítása. Folklór gyűjtései alkalmával tárgyakra is szert tett, főként ajándékozás révén. Ugyanakkor mozgósította ismerőseit, főként falusi tanítókat, lelkészeket, iparosokat, hogy a környezetükben fellelhető néprajzi értékeket képviselő tárgyakkal gyarapítsák a múzeum gyűjteményét.

A tárgygyűjtés elengedhetetlen követelménye a megfelelő helyszíni dokumentálás, valamint a múzeumi dokumentálás pontos vezetése (Selmeczi Kovács 1984. 39.). Erdész Sándor a gyűjtött anyagot igyekezett naprakészen dokumentálni, a leltározást naprakészen elvégezni. A leltározás és a leírókartonok pontos kitöltése mellett az alapos nyilvántartási munkához számára hozzátartozott a tárgyak fényképpel vagy rajzzal történő dokumentálása is. A tárgyak életére vonatkozó adatok részletes rögzítéséről, a múzeumi nyilvántartás alaposságáról vall a leltárkönyvből kimásolt fenti megjegyzésrovatok tartalma.

Az 1964-ben megkezdett szervezés eredményeképpen 1970-ben indult meg a Sóstói Múzeumfalu építése. Létrehozásakor a cél az volt, hogy ott a megyei múzeum szabadtéri néprajzi kiállításaként „komplexen mutatkozzék meg e táj … gazdasági és társadalmi arculata” (Páll 1981. 27.). A szervezéssel Erdész Sándort bízták meg. Ettől az évtől kezdődően a néprajzi tárgyak gyűjtése főként az új szabadtéri kiállítás berendezésére szolgált. A néprajzi tárgyak továbbra is a Jósa

András Múzeum gyűjteményében kerültek beleltározásra, csak mint „kihelyezett néprajzi tárgyak” szerepeltek a múzeumfaluban.

A néprajzi tárgyak gyűjtése elsősorban a múzeumfaluban felépülő házak és más épületek berendezéséhez igazodott. Ezt bizonyítja, hogy Erdész Sándor gyűjtésének leltárkönyvi adatain keresztül nyomon követhető a múzeumfalu építésének menete, a gyűjtések helyszíne rendszerint ugyanaz a helység, ahol az áttelepített lakóházak és gazdasági épületek eredetileg álltak. Érdekesség, hogy 1979-ig Erdész Sándor az áttelepített épületeket is leltári számmal látta el, pl. tengerigóré, Paszab, 73.3.1. lakóház, Tiszabecs, 74.9.1.

Elmondhatjuk, hogy a Sóstói Múzeumfaluban felépült lakóházak és gazdasági épületek berendezéséhez a Kiss Lajos által megalapozott, Nyárády Mihály és Erdész Sándor által tovább gyarapított néprajzi gyűjtemény szolgált alapul. Az 1990-es évek elején a néprajzi gyűjtemény teljes anyaga a Sóstói Múzeumfalu raktáraiba került át, s vált az intézmény a megyei múzeumi szervezet néprajzi osztályává. A gyűjtemény ma már több mint 20.000 műtárgyat tartalmaz. Ennek a nagyszámú forrásanyagnak köszönhetően az állandó mellett számos időszaki kiállítást rendeztünk (Bodnár 2009. 35–74.).

10. kép
Dr. Erdész Sándor gyűjtési helyszínei Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében

Fig. 10
Map: Places of Dr. Sándor Erdész's collection in Szabolcs-Szatmár-Bereg county

A gyűjtött anyagról röviden

Erdész Sándor a néprajzi leltárkönyvek tanúsága szerint 1960 és 1986 között 2382 db tárgyat gyűjtött. Ha figyelmesen tanulmányozzuk e tárgylistát, kitűnik, hogy fiatal folklorista férfi létére gyermekjátékgyűjtést is végzett. Így Kisvárdán 1962 decemberében 108 darab gyermekjátékot gyűjtött Bodnár Bálint ismert népmesemondó és népmesegyűjtőtől, aki „tiszalöki módra”, újonnan készítette el az általa ismert népi gyermekjátékokat. A gyűjteményt 62.61.1–62.61.87.1–9, 63.55.1–63.55.18, 63.83.1.1–32 és 63.171.1–63.171.5 leltári számmal jelöli a Jósa András Múzeum leltárkönyve. Ez a 108 gyermekjáték a mai 536 darabos népi gyermekjáték gyűjtemény törzsanyagát alkotva felbecsülhetetlen értéket képvisel. A fenti rövid felsorolásból is látható, hogy a folklórkutató Erdész Sándor számára mindig fontos volt a néprajzi tárgygyűjtés, ezen belül pedig a népi játékok kutatása és összegyűjtése.

11. kép
Csupor (gyermekjáték) (66.15.26.)
Tiszaeszlár (Boros György felvétele)

Fig. 11
Mug (toy) (66.15.26) Tiszaeszlár
(photo by György Boros)

Erdész Sándor 1964-es kállósemjéni tárgygyűjtése kiemelkedő, hiszen ebben az időszakban ő maga is ott élt, ismerték, így számos anyagot ajánlottak figyelmébe. Ezek tárgyvásárlás vagy ajándékozás révén kerültek be a gyűjteménybe. Gyűjtésében találkozunk a háztartás, a szövés-fonás eszközeivel, a gyönyörűen díszített szőttesekkel és hímzésekkel, a földművelés és állattartás tárgyaival, a népszokások, az emberi élet szokásaihoz kapcsolódó használati tárgyakkal. Ebben az évben gyűjtött megyénk távolabbi részein is, Nemesborzován, Császlón és Sonkádon. A sonkádi gyűjtés egyik kiemelkedő darabja a 65.24.8 leltári számú, felirattal datálható szuszék, felirata: *„Makay István tsinálta 1864”*. Kiemelkedő eseménye volt ennek az évnek, hogy Erdész Sándor a tyukodi Magos Józseffel elkészíttette, rekonstruáltatta azokat a gyékénymunkákat, gyékénytárgyakat, amelyeket a faluban használtak. Ez a gyűjtés szolgált alapul a Jósa András Múzeum új állandó néprajzi kiállításának megrendezéséhez.

Az 1965. évből ki kell emelnünk a túrricsei, nyíregyházi, nyírtassi gyűjtéseket. A leltárkönyv tanúsága szerint szintén jelentős számú, minőségi anyagot gyűjtött a református egyház támogatásával Penyigén. A földművelés, az állattartás, a fonalfeldolgozás bemutatásához sok érdekes és hiánypótló tárgy gyűjtésével járult hozzá. A muzeológus érdeklődési és publikációs tevékenységét tükrözi a 65.33.1.1–2–65.33.6 leltári szám alatt jegyzett farsangi dramatikus játékokhoz használt gyűjteményegyüttes (kecske, gólya, csikós farsangos). 1930 körül készítette Varga Bertalan a tárgyakat, melyeket 1965-ig használtak Panyolán.

Az 1966-os tiszacsécsei gyűjtés számos helyi házi- és kisiparos „munkáját” mentette át a múzeumba: Magos Gusztáv, Magos Gyula, Kiss Sándor faragott fateknőit, asztalszékeit, 1932-ben készült krumplitörőt, archaikus bútordarabokat, melyek a múzeumfaluba áttelepített tiszabecsi lakóház berendezési darabjait képezik. Menyhárt Miklós eladónak köszönhetően 1966-ban 36 db kerámiaedény került a gyűjteménybe Tiszaeszlárról, köztük tányérok, tálak, szilkék és a ritkaságnak számító cserépfedők. De Erdész Sándor gyűjtött olyan különlegességeket is, mint az aratókoszorú, a gyermek állószék, lucaszék Nyíregyházáról, guba Kispaládról.

12. kép
Almaszedő kosár (64.217.40.)
Tyukod (Boros György felvétele)

Fig. 12
Apple basket (64.217.40) Tyukod
(photo by György Boros)

1967-ben a Mándoki Gimnázium és a Nyírturai Általános Iskola honismereti szakkörei segítségével számos érdekes néprajzi tárgy került a Jósa András Múzeum néprajzi gyűjteményébe.

Az elkövetkezendő évek ugyancsak termékenyek voltak a leltárkönyv tanúsága szerint. Ekkor került be Nagy Béla szíjgyártó műhelyének anyaga, a már előbb említett Papp Dénes kalaposmester által készített kalapok, csizmadiaszerszámok. Külön ki kell emelni a Nagykállóban gyűjtött és használt kerékgyártó és kádár eszközöket, szerszámokat, melyek a múzeumfaluban felépített kismesterségek műhelysorának berendezéséül szolgáltak. Ezeket napjainkban is megtekinthetik a látogatók.

Erdész Sándor 1975. évi jánkmajtisi, paszabi, az 1976. évi kéki, kállósemjéni és az 1977. évi nagyhodosi gyűjtései az ezekből a falvakból áttelepített lakóházak és egyéb gazdasági épületek berendezési tárgyaiul szolgáltak (Páll–Bodnár 1993. 12–14.). 1979-ben Kállósemjénből 3000 Ft-ért megvásárolta egy kovácsműhely teljes berendezését, amely később a múzeumfaluban felépített kovácsműhely berendezéséül szolgált.

A megyei múzeum néprajzi gyűjteményének gyarapítása nem csak a tárgyak eredeti használóitól való megszerzés révén történt, hanem műgyűjtőktől is vásároltak. Ilyen gyűjtése volt Erdész Sándornak 1980-ban Tiszalökön, amikor Spitzmüller Mihálytól egy 213 darabos kerámia és háztartási eszköz együttessel gyarapította a Sóstói Múzeumfalu anyagát.

13. kép
Pálinkás butykos (67.30.11) Nyírtura
(Boros György felvétele)

Fig. 13
Brandy jug (67.30.11) Nyírtura
(photo by György Boros)

Ezzel a gyűjteménnyel találkoztam először friss diplomásként új munkahelyemen, a múzeumfaluban, amikor Páll István kollégámmal feladatul kaptuk annak leltározását. Ez komoly feladatot jelentett számunkra, pedig kollégám már 1975-től Erdész Sándor mellett dolgozott. Erről így vallott: „*Megtanultam tőle a muzeológia számos alapfogását, a leltározástól kezdve a nyilvántartásig mindent. Úgy hiszem, Ő volt azon ritka muzeológusok egyike, aki nem tartotta nyűgnek a nyilvántartás ezernyi apró előírásának betartását, a mutatókartonok gyártását, a leltári számok tárgyakra való felfestését sem. Nem törődött vele, hogy a múzeumi munka egy cseppet sem látványos mozzanatait a közönség egyáltalán nem respektálja. Tudta, hogy ez miért és mennyire fontos, és ezért meg is követelte elvégzését.*” (Páll 2006. 10.)

14. kép
Kép (háziáldás) (81.2.122.) Csenger (Boros György felvétele)

Fig. 14
Picture (house blessing) (81.2.122) Csenger (photo by György Boros)

Dr. Páll István kollégám gondolataihoz csatlakozva elmondhatom, hogy számtalanszor megfogta a kezem, „*Zsuzsa, most megyünk leltározni*!”, s így sikerült beleltároznunk pl. a csengeri Juhos Juliannától gyűjtött nagyszámú – 132 darabos – anyagot, amely anyag szinte teljes egészében látható napjainkban a nagyhodosi ház berendezéseként (Páll–Bodnár 1993. 17–18.).

Erdész Sándor a hagyományos muzeológia követői közé tartozott, értékrendjében a múzeum afféle „szentély” szerepet játszott, s nála a tudományos feldolgozó munka prioritása megkérdőjelezhetetlen volt (Páll 2006. 10.). De egész munkássága alatt törekedett arra, hogy a múzeumban összegyűjtött műkincs ne csak a szakemberek szűk köre, hanem a széles közönség előtt is ismertté váljék. Kiállításokat rendezett, előadásokat tartott, ismeretterjesztő

cikkeket írt. A népművészet iránti érdeklődése és elkötelezettsége nyilvánul meg egyrészt a most ismertetett tárgygyűjteseiben, másrészt publikációiban, harmadrészt pedig az Országos Népművészeti Kiállítások szakmai zsűrijében végzett munkájában.

Németh Péter a Jósa András Múzeum Évkönyvében írt köszöntőjében méltatta Erdész Sándor munkásságát 60. születésnapja alkalmából. Ebben idézte az ünnepelt már többször hangoztatott önvallomását: „*És most, 60 éves koromban nem tudom eldönteni magamban, hogy mi is vagyok: muzeológus-e vagy folklorista? Hiszen a köztudatban a két munkakör nem fér össze. Azt tudom, hogy bennem a két munkakör összefonódott.*” (Németh 1989. 9).

15. kép
Bot (szarvasagancs kampóval) (68.2.7.) Nyíregyháza
(Boros György felvétele)

Fig. 15
Stick (with a red deer antler crook), 68.2.7, Nyíregyháza (photo by György Boros)

Az alábbi melléklet tartalmazza a néprajzi leltárkönyvekben szereplő,
Erdész Sándor által gyűjtött tárgyak leltári számát, nevét és a gyűjtés helyét.

Néprajzi leltárkönyv II. 1960–1964 – Jósa András Múzeum, Nyíregyháza

Leltári szám	*Tárgy neve*	*Gyűjtés helye*
60.41.1	*Bocskor, jobb lábas*	Nyírgyulaj
60.48.1	*Korsó, füles*	Újfehértó
60.48.2	*Gyüjtővilla, háromágú*	Újfehértó
60.48.3	*Szénavágó, hágcsós, köpüs*	Újfehértó
60.48.4	*Tejescsupor, vászoncsupor*	Újfehértó
61.41.1	*Esztováta*	Kállósemjén
61.41.2	*Csüllő*	Kállósemjén
61.41.3	*Motolla*	Kállósemjén
61.41.4	*Tilló, „kendertörő”*	Kállósemjén
61.41.5	*Guzsaly, talpas*	Kállósemjén
61.41.6	*Orsó*	Kállósemjén
61.41.7	*Guzsalytalp*	Kállósemjén
61.41.8	*Borda*	Kállósemjén
61.41.9	*Vetélő*	Kállósemjén
61.41.10	*Fakanál*	Kállósemjén
61.41.11	*Fakanál*	Kállósemjén
61.41.12	*Sulyok*	Kállósemjén
61.48.1	*Famozsár*	Apagy
61.48.2	*Favilla*	Apagy
61.51.1	*Bölcső, talpas*	Apagy
61.52.1	*Nádverő*	Nyírmihálydi
61.52.2	*Orsókarika és szára*	Nyírmihálydi
61.56.1	*Bölcső (ringóbölcső)*	Nyírmihálydi
62.61.3	*Kóróhajintó (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.4.1–2	*Vas élű fakorcsolya (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.5.1–2	*Fakorcsolya (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.6	*Cifra pálca (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.7	*Lózabola gyalogosnak (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.8	*Lózabola lovasnak (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.9.1–2	*Kis bocfapuska (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.10.1–3	*Nagy bocfapuska (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.11	*Karikásostor (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.12	*Furulya (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.13	*Furulya (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.14	*Furulya (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.15	*Süvőtő (Süvöltő: gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.16	*Szőrlapta (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.17	*Kórószélkelepce (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.18	*Tojássütő varázsbot (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.19	*Tojássütő varázsbot (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.20	*Hosszú szárú kórópipa (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.21	*Rövid szárú kórópipa (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.22	*Csutkapipa (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.23	*Csutkapipa (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.24	*Csutkapipa (gyermekjáték)*	Kisvárda

Leltári szám	*Tárgy neve*	*Gyűjtés helye*
62.61.25	*Nádtöltőtoll (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.26	*Bodzafa töltőtoll (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.27	*Libatallu toll (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.28	*Libatallu toll (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.29	*Dióbrugattyú (kicsi) (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.30	*Dióbrugattyú (nagy) (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.31	*Dióhajpitypalatty (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.32	*Nádsíp (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.33	*Nádsíp (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.34.1–2	*Facsiga (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.35	*Játékszipka (kicsi) (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.36	*Játékszipka (nagy) (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.37	*Kis faló (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.38	*Csikó (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.39	*Nagy faló (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.40	*Nagy faló (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.41	*Játékpisztoly (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.42	*Propeller, repülő (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.43	*Propeller, repülő (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.44.1–2	*Bocfapuska (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.45.1–2	*Vízipuska (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.46.1–2	*Vízipuska (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.47	*Vesszőkorbács (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.48	*Varjú (tök kopácsoló) (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.49	*Gyesztenyepipa (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.50	*Gyesztenyepipa (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.51	*Süvöltő (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.52	*Csutkapipa (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.53	*Csutkapipa (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.54.1–2	*Vízipuska (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.55	*Kóróhajintó (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.56	*Kóróduda (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.57	*Pitypalatty (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.58	*Parittya (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.59	*Kóró bika (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.60	*Tehén kóróból (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.61	*Kóró borjú (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.62	*Kóró borjú (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.63.1–2	*Kórópuska (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.64	*Kórópuska szuronnyal (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.65	*Zabolás kóróló (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.66	*Kóróló (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.67.1–2	*Almacsenő varázsbot (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.68	*Kóró gépfegyver (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.69	*Lovaglópálca (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.70.1–2	*Nagy nyíl (gyeremekjáték)*	Kisvárda
62.61.71.1–2	*Kis nyíl (gyermekjáték)*	Kisvárda

Leltári szám	*Tárgy neve*	*Gyűjtés helye*
62.61.72	*Cifra bot (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.73	*Suhogó (gyeremekjáték)*	Kisvárda
62.61.74	*Gyermekostor*	Kisvárda
62.61.75	*Gyermekostor*	Kisvárda
62.61.76	*Dárda (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.77	*Fapuska (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.78	*Fakard (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.79	*Fabuzogány (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.80.1–3	*Ágyú, vas (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.81	*Kis gereblye (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.82	*Vályú (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.83	*Kút, gémestől (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.84	*Süvöltő, vas (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.85	*Pecsétnyomó*	Kisvárda
62.61.86.1–3	*Kasza (gyermekjáték)*	Kisvárda
62.61.87.1–9	*Betűnyomtató (gyermekjáték)*	Kisvárda
63.55.1	*„Fotbal”, labda (gyermekjáték)*	Kisvárda
63.55.2	*„Fotbal”, labda (gyermekjáték)*	Kisvárda
63.55.3	*„Hermonika” (gyermekjáték)*	Kisvárda
63.55.4	*„Hermonika” (gyermekjáték)*	Kisvárda
63.55.5	*„Hermonika” (gyermekjáték)*	Kisvárda
63.55.6	*„Hermonika” (gyermekjáték)*	Kisvárda
63.55.10	*Nézőke (gyermekjáték)*	Kisvárda
63.55.11	*Süvöltő (gyermekjáték)*	Kisvárda
63.55.12	*Süvöltő (gyermekjáték)*	Kisvárda
63.55.13	*Fűzfasíp, kettős (gyermekjáték)*	Kisvárda
63.55.14	*Gesztenyepipa (gyermekjáték)*	Kisvárda
63.55.15	*Kutyahám (gyermekjáték)*	Kisvárda
63.55.16	*Zúgó (gyermekjáték)*	Kisvárda
63.55.17	*Zúgó (gyermekjáték)*	Kisvárda
63.55.18	*Gyeplű (gyermekjáték)*	Kisvárda
63.78.1	*Vászon kanta, füles (egy füllel)*	Nyírbátor
63.78.2	*Vászon korsó, csecses, csörgős, füles*	Nyírbátor
63.78.3	*Korsó, csecses, csörgős, füles (1 füllel)*	Nyírbátor
63.78.4	*Tejescsupor „vászon”, félkész, füles (1 füllel)*	Nyírbátor
63.78.5	*Tejescsupor, vászon, füles (1 füllel)*	Nyírbátor
63.78.6	*Tejescsupor, füles (1 füllel)*	Nyírbátor
63.78.7	*Tejescsupor, füles (1 füllel)*	Nyírbátor
63.78.8	*Tejescsupor, „vászon” (1 füllel)*	Nyírbátor
63.78.9	*Tejescsupor, füles (1 füllel)*	Nyírbátor
63.78.10	*Tejescsupor, füles (1 füllel)*	Nyírbátor
63.78.11	*Tejescsupor, füles (1 füllel)*	Nyírbátor
63.78.12	*Tejfelescsupor, füles (1 füllel)*	Nyírbátor
63.78.13	*Tejfelescsupor, füles (1 füllel)*	Nyírbátor
63.78.14.1–2	*Komacsésze, füles (2 füllel és fedővel)*	Nyírbátor
63.78.15	*Fazék, „vászon” füles (2 füllel)*	Nyírbátor
63.78.16	*Szilke, füles (1 füllel)*	Nyírbátor
63.78.17	*Virágcserép*	Nyírbátor
63.78.18	*Csirkeitató*	Nyírbátor

Leltári szám	*Tárgy neve*	*Gyűjtés helye*
63.78.19	*Kis tál*	Nyírbátor
63.78.20	*Bokály, füles*	Kisvárda
63.83.1.1–32	*Kártya (ördögbiblia) (gyermekjáték)*	Kisvárda
63.171.1	*Kukó (gyermekjáték)*	Kisvárda
63.171.2	*Kalauztáska*	Kisvárda
63.171.3	*Telefonhallgató*	Kisvárda
63.171.4	*Lábtó*	Kisvárda
63.171.5.1–6	*Gránátfüzér*	Kisvárda
63.174.1	*Fazék, kétfüles*	Nyírbátor
63.174.2	*Csupor, egyfüles*	Nyírbátor
64.21.1–4	*Kredenc, „konyhakredenc”*	Kállósemjén
64.21.2	*Kredenc, „szobakredenc”*	Kállósemjén
64.21.3	*Lóca, „karoslóca”*	Kállósemjén
64.54.1	*Fejsze*	Matolcs
64.55.1	*Törülköző*	Matolcs
64.56.1	*Törülköző*	Kállósemjén
64.57.1.1–2	*Asztal, fiókkal*	Matolcs
64.58.1	*Guzsaly, talpas*	Császló
64.58.2	*Abrosz, házi szőttes*	Császló
64.58.3	*Pogácsaszaggató*	Császló
64.59.1	*Guba*	Matolcs
64.59.2.1–4	*Gubaszövő*	Matolcs
64.60.1	*Tejescsupor*	Matolcs
64.60.2	*Tejescsupor*	Matolcs
64.60.3	*Tejescsupor*	Matolcs
64.60.4	*Tejescsupor, vászon*	Matolcs
64.60.5	*Tejescsupor*	Matolcs
64.60.6	*Szilke*	Matolcs
64.60.7	*Szilke*	Matolcs
64.60.8	*Szűrő*	Matolcs
64.60.9	*Korsó, csecses, vászon*	Matolcs
64.60.10	*Cseréplábas, vászon*	Matolcs
64.60.11	*Virágcserép*	Matolcs
64.60.12	*Csirkeitató*	Matolcs
64.60.13	*Szilke*	Matolcs
64.60.14	*Virágcserép*	Matolcs
64.61.1	*Butykos*	Matolcs
64.61.2	*Kanta*	Matolcs
64.61.3	*Kis korsó*	Matolcs
64.61.4	*Tejescsupor*	Matolcs
64.61.5	*Tejescsupor*	Matolcs
64.61.6	*Tejescsupor*	Matolcs
64.61.7	*Kis fazék*	Matolcs
64.61.8	*Cseréplábas*	Matolcs
64.61.9	*Kis tálka*	Matolcs
64.61.10	*Tejescsupor, vászon*	Matolcs
64.61.11	*Tejescsupor, vászon*	Matolcs
64.61.12	*Kiskorsó, vászon*	Matolcs
64.61.13.1–2	*Virágcserép, aljjal*	Matolcs
64.61.14	*Csirkeitató*	Matolcs
64.62.1.1–4	*Esztováta része: „nyüst”*	Kállósemjén
64.62.2.1–2	*Guzsaly, talpas*	Kállósemjén
64.63.1	*Kendertörő*	Kállósemjén

Leltári szám	*Tárgy neve*	*Gyűjtés helye*
64.64.1	*Bölcső*	Kállósemjén
64.65.1	*Karos láda*	Kállósemjén
64.66.1.1–3	*Zürbölő, verővel*	Császló
64.66.2	*Hosszú ing, női*	Császló
64.126.1	*Csörgősbot*	Kállósemjén
64.126.1	*Tányér*	Kállósemjén
64.127.2	*„Cserépfazik”*	Kállósemjén
64.128.1.1–3	*Guzsaly, talpas*	Kállósemjén
64.128.2.1–2	*Orsó*	Kállósemjén
64.129.1.1–3	*Guzsaly, talpas*	Kállósemjén
64.129.2	*Korsó, csecses, csürpős*	Kállósemjén
64.129.3.	*Acatoló*	Kállósemjén
64.129.4	*Szappankeverőfa*	Kállósemjén
64.129.5	*Sarló*	Kállósemjén
64.131.1	*Csöllő*	Kállósemjén
64.132.1	*Gyeplőtartó*	Kállósemjén
64.133.1	*Sulyok*	Kállósemjén
64.134.1	*Szigony*	Kállósemjén
64.134.2	*Tökgyalu*	Kállósemjén
64.135.1	*Fakanál*	Kállósemjén
64.136.1	*Patkányfogó*	Kállósemjén
64.136.2	*Drájfusz*	Kállósemjén
64.136.3	*Gyékényvágó*	Kállósemjén
64.137.1	*Lószőrszita*	Kállósemjén
64.137.2	*Kis korsó, csörgős*	Kállósemjén
64.138.1	*Cserépfazék*	Kállósemjén
64.138.2	*Dohányvágókés*	Kállósemjén
64.139.1	*Recés tepsü*	Kállósemjén
64.139.2	*Kis tányér*	Kállósemjén
64.140.1.1–3	*Guzsaly, talpas*	Kállósemjén
64.140.2	*Cserépfazék*	Kállósemjén
64.141.1.1–2	*Kolbásztöltő*	Kállósemjén
64.142.1	*Korsó, csecses*	Kállósemjén
64.142.2	*Szilke*	Kállósemjén
64.142.3	*Szilke*	Kállósemjén
64.142.4	*Kancsó*	Kállósemjén
64.142.5	*Gereben*	Kállósemjén
64.142.6	*Fakanál*	Kállósemjén
64.142.7	*Sarló, fogazott*	Kállósemjén
64.142.8.1–3	*Guzsaly, talpas*	Kállósemjén
64.143.1	*Kengyel*	Kállósemjén
64.143.2	*Csupor*	Kállósemjén
64.143.3	*Kis szilke*	Kállósemjén
64.143.4	*Tejescsupor*	Kállósemjén
64.144.1	*Trenzli zabola*	Kállósemjén
64.144.2	*Gereben*	Kállósemjén
64.145.1	*Falióra*	Kállósemjén
64.145.2	*Csutkavágó*	Kállósemjén
64.146.1	*Húsvágó bárd*	Kállósemjén
64.146.2	*Acélcsiholó*	Kállósemjén
64.146.3	*Kancsó*	Kállósemjén
64.147.1	*Cserépfazék*	Kállósemjén
64.147.2	*Korsó, csecses*	Kállósemjén
64.147.3	*Kancsó*	Kállósemjén

Leltári szám	*Tárgy neve*	*Gyűjtés helye*
64.147.4	*Cserépkulacs*	Kállósemjén
64.147.5	*Húsvágó bárd*	Kállósemjén
64.147.6	*Olajmécses*	Kállósemjén
64.147.7	*Fentéres*	Kállósemjén
64.148.1	*Tejescsupor*	Kállósemjén
64.149.1	*Kolomp*	Kállósemjén
64.149.2.1–2	*Zürbölő, verővel*	Kállósemjén
64.149.3	*Fentéres*	Kállósemjén
64.149.4	*Irtókapa*	Kállósemjén
64.150.1	*Kürt*	Kállósemjén
64.151.1	*Gereben*	Kállósemjén
64.152.1	*Fakanál*	Kállósemjén
64.153.1	*Ivócsupor*	Kállósemjén
64.154.1.1–2	*Dohányzacskó, csiholóval*	Kállósemjén
64.154.2	*Korsó, csecses*	Kállósemjén
64.154.3	*Gereben*	Kállósemjén
64.155.1	*Lámpatalp*	Kállósemjén
64.156.1	*Sarló*	Kállósemjén
64.156.2	*Korsó, csecses*	Kállósemjén
64.156.3	*Findzsa*	Kállósemjén
64.157.1	*Guzsaly, talpas*	Kállósemjén
64.158.1.	*Fakanál*	Kállósemjén
64.158.2	*Kanáltartó*	Kállósemjén
64.158.3	*Cigánytepsü*	Kállósemjén
64.158.4	*Lábas*	Kállósemjén
64.159.1	*Tejfelescsupor*	Kállósemjén
64.160.1	*Fatál – tésztadagasztó*	Kállósemjén
64.161.1	*„Szupulykó” – Tojástartó*	Kállósemjén
64.161.2	*Tejfelescsupor*	Kállósemjén
64.161.3	*Tányér – pléh*	Kállósemjén
64.162.1.1–2	*Komacsésze, fedővel*	Kállósemjén
64.162.2	*Findzsa*	Kállósemjén
64.162.3	*Bögre*	Kállósemjén
64.162.4	*Motolla*	Kállósemjén
64.163.1	*Tejfelescsupor*	Kállósemjén
64.163.2	*Kancsó*	Kállósemjén
64.163.3	*Kis szilke*	Kállósemjén
64.164.1	*Vetélő*	Kállósemjén
64.164.2	*Lámpa*	Kállósemjén
64.164.3	*Mángorlófa*	Kállósemjén
64.164.4	*Csöllő*	Kállósemjén
64.164.5	*Lámpa – tartó*	Kállósemjén
64.165.1	*Pipatartó*	Kállósemjén
64.165.2	*Kanáltartó*	Kállósemjén
64.165.3	*Szőlőmetszőkés*	Kállósemjén
64.165.4	*Csizmahúzó*	Kállósemjén
64.165.5	*Kenyeres kosár*	Kállósemjén
64.165.6	*Gyertyatartó*	Kállósemjén
64.165.7	*Bögre*	Kállósemjén
64.165.8	*Dob*	Kállósemjén
64.165.9	*Lámpa*	Kállósemjén
64.171.1	*Famozsár*	Magosliget
64.174.1	*Alsószoknya*	Nemesborzova

Leltári szám	*Tárgy neve*	*Gyűjtés helye*
64.174.2	*Kasornya*	Nemesborzova
64.174.3	*Vászonmellény*	Nemesborzova
64.178.1	*Abrosz*	Nemesborzova
64.179.1.1–2	*Lisztesputina, lisztes kanállal*	Nemesborzova
64.180.1	*Szalonnáskas*	Nemesborzova
64.180.2	*Favilla, négyágú*	Nemesborzova
64.180.3	*Köpéce*	Nemesborzova
64.180.4	*Csobán*	Nemesborzova
64.182.1	*Karos láda*	Kállósemjén
64.183.1–4	*Kredenc, atuzséros*	Kállósemjén
64.186.1	*Szakajtókendő*	Nemesborzova
64.186.2	*Szakajtókendő*	Nemesborzova
64.186.3	*Szakajtókendő*	Nemesborzova
64.186.4	*Törülköző*	Nemesborzova
64.186.5	*Szórólapát*	Nemesborzova
64.186.6	*Citera*	Nemesborzova
64.187.1	*Törülköző, vertcsíkos*	Nemesborzova
64.188.1	*Véka, hiteles*	Nemesborzova
64.190.1	*Bélyegzővas*	Kállósemjén
64.192.1	*Fanyereg*	Nemesborzova
64.193.1.1–2	*Orsó*	Császló
64.193.2.1–2	*Lisztesputina*	Császló
64.193.3	*Köpéce*	Császló
64.193.4	*Kasornya*	Császló
64.193.5	*Ekekulcs*	Császló
64.193.6	*Rostakáva*	Császló
64.193.7	*Tejszűrő*	Császló
64.193.8	*Tejszűrő*	Császló
64.193.9	*Dohányvágókés*	Császló
64.193.10	*Hasítóék*	Császló
64.193.11	*Vasháromláb*	Császló
64.193.12. 1–2	*Szájkosár*	Császló
64.193.13	*Szalmahúzó horog*	Császló
64.193.14. 1–3	*Kaszaüllő, kalapáccsal*	Császló
64.193.15	*Fenőkő*	Császló
64.193.16	*Kovászolófa*	Császló
64.193.17	*Disznópergő*	Császló
64.193.18	*Csizmapatkó*	Császló
64.193.19	*Lyukasztó*	Császló
64.193.20	*Ár*	Császló
64.193.21	*Fa doboz*	Császló
64.193.22	*Kaparókés*	Császló
64.193.23	*Vonókés*	Császló
64.193.24	*Acatoló*	Császló
64.193.25	*Vasmacska*	Császló
64.193.26.	*Kőműveskanál*	Császló
64.193.27	*Kovácsfogó*	Császló
64.193.28	*Sarló*	Császló
64.193.29	*Szenesvasaló*	Császló
64.193.30	*Teknő*	Császló
64.193.31	*Borona*	Császló

Néprajzi leltárkönyv III. 1964–1979 – Jósa András Múzeum, Nyíregyháza

Leltári szám	*Tárgy neve*	*Gyűjtés helye*
64.193.32	*Tejescsupor*	Császló
64.193.33	*Talicska*	Császló
64.194.1–3	*Csüllő*	Sonkád
64.194.2	*Ölező*	Sonkád
64.194.3	*Fagereblye*	Sonkád
64.194.4	*Sárkaparó*	Sonkád
64.194.5	*Répavágó*	Sonkád
64.194.6	*Répavágó szék*	Sonkád
64.194.7	*Sarló*	Sonkád
64.194.8	*Sarló*	Sonkád
64.194.9.1–2	*Kaszakőtok, kaszakővel*	Sonkád
64.194.10	*Fűrész, kézi*	Sonkád
64.194.11. 1–2	*Vasaló*	Sonkád
64.194.12	*Gereben*	Sonkád
64.194.13	*Putina*	Sonkád
64.194.14. 1–2	*Fakorcsolya*	Sonkád
64.194.15. 1–2	*Szájkosár*	Sonkád
64.194.16	*Patkányfogó tőr*	Sonkád
64.194.17	*Takarmányos ponyva*	Sonkád
64.194.18. 1–2	*Famozsár, törővel*	Sonkád
64.194.19. 1–2	*Kasza, felszerelve*	Sonkád
64.194.20	*Gyalogszán*	Sonkád
64.194.21	*Vonószék*	Sonkád
64.217.1	*Lisztesputtony*	Tyukod
64.217.2	*Kenyereskosár*	Tyukod
64.217.3	*Sótartó*	Tyukod
64.217.4	*Kanalas*	Tyukod
64.217.5	*Ajtószegély*	Tyukod
64.217.6	*Varrókosár*	Tyukod
64.217.7	*Fedő*	Tyukod
64.217.8	*Fedő*	Tyukod
64.217.9	*Fedő*	Tyukod
64.217.10. 1–2	*Papucs*	Tyukod
64.217.11	*Vedér*	Tyukod
64.217.12	*Csákó*	Tyukod
64.217.13	*Eszcájgtartó*	Tyukod
64.217.14. 1–2	*WC párna és elébevaló*	Tyukod
64.217.15. 1–2	*Lábtörlő, kétrészes*	Tyukod
64.217.16	*Lábtörlő*	Tyukod
64.217.17	*Edénykosár*	Tyukod
64.217.18	*Abraktartó puttony*	Tyukod
64.217.19	*Szakasztókosár*	Tyukod
64.217.20	*Szakasztókosár*	Tyukod
64.217.21	*Szakasztókosár*	Tyukod
64.217.22	*Szakasztókosár*	Tyukod
64.217.23. 1–2	*Szennyesláda*	Tyukod
64.217.24. 1–2	*Szalonnáskoporsó*	Tyukod
64.217.25	*Fedő, hordóra*	Tyukod
64.217.26	*Fedő, hordóra*	Tyukod
64.217.27	*Tyúkültető kosár*	Tyukod
64.217.28	*Méhkas*	Tyukod
64.217.29. 1–2	*Tojásosputtony, ötvenes*	Tyukod
64.217.30. 1–2	*Tojástartó*	Tyukod
64.217.31	*Abrakoskosár*	Tyukod
64.217.32	*Abrakoskosár*	Tyukod
64.217.33	*Aszalványos*	Tyukod
64.217.34	*Aszalványos*	Tyukod
64.217.35	*Francia méhkas*	Tyukod
64.217.36	*Ablakravaló–gyékény*	Tyukod
64.217.37	*Ablakravaló–gyékény*	Tyukod
64.217.38	*Seprű*	Tyukod
64.217.39	*Seprű*	Tyukod
64.217.40	*Almaszedő kosár*	Tyukod
64.217.41	*Takarmányoskosár*	Tyukod
64.217.42	*Csirkéskosár*	Tyukod
64.217.43	*Kolompérmérő*	Tyukod
64.217.44	*Libaültető*	Tyukod
64.217.45. 1–2	*Tyúktojó*	Tyukod
64.217.46	*Szőnyeg*	Tyukod
64.217.47	*Ágymellévaló*	Tyukod
64.217.48	*Csíkhordó kas*	Tyukod
64.217.49	*Meszelő*	Tyukod
64.217.50	*Bölcső*	Tyukod
64.217.51. 1–2	*Szalonnáskoporsó*	Tyukod
64.217.52	*Lábtörlő, félholdállású*	Tyukod
64.217.53	*Gyermekálló kosár*	Tyukod
64.217.54	*Küszöbrevaló*	Tyukod
64.217.55	*Küszöbrevaló*	Tyukod
65.1.1	*Kancsó*	Nyíregyháza
65.2.1	*Sótartó*	Kállósemjén
65.2.2	*Fentéres*	Kállósemjén
65.2.3	*Kolomp*	Kállósemjén
65.2.4	*Fakanál*	Kállósemjén
65.3.1.1–2	*Palatábla, palavessző*	Gergelyi-ugornya
65.4.1	*Kolomp*	Kállósemjén
65.5.1	*Szabóvasaló*	Nyíregyháza
65.6.1	*Tejescsupor*	Matolcs
65.6.2	*Tejescsupor*	Matolcs
65.6.3	*Tejescsupor*	Matolcs

Leltári szám	*Tárgy neve*	*Gyűjtés helye*
65.6.4	*Tejescsupor*	Matolcs
65.6.5	*Szilke*	Matolcs
65.6.6	*Kis szilke*	Matolcs
65.6.7	*Korsó*	Matolcs
65.10.1.1–38	*Gubaszövőszék*	Matolcs
65.10.2.1–3	*Sodró, gubaszövőszékhez*	Matolcs
65.10.3.1–2	*Mécses, gubaszövőszékhez*	Matolcs
65.10.04	*Pokróc*	Matolcs
65.11.01	*Gurgulya*	Matolcs
65.12.01	*Méhkas*	Túrricse
65.12.02	*Gereben*	Túrricse
65.12.03	*Csüllő*	Túrricse
65.12.4.1–2	*Gatyamadzag–szűttesszövő*	Túrricse
65.13.1.1–2	*Kásacsináló fazék*	Túrricse
65.13.2.1–7	*„Tekerő”*	Túrricse
65.13.3.1–2	*Guzsaly, székes*	Túrricse
65.13.5	*Motolla*	Túrricse
65.13.6.1–2	*Csüllő*	Túrricse
65.13.7	*Mángorló*	Túrricse
65.13.8	*Sarló*	Túrricse
65.13.9	*Acatoló*	Túrricse
65.13.10	*Favilla, ötágú*	Túrricse
65.13.11	*„Kóticsfa”*	Túrricse
65.13.12	*Törülköző*	Túrricse
65.13.13	*Törülköző*	Túrricse
65.13.14	*Abrosz*	Túrricse
65.14.1.1–6	*Rosta*	Nyíregyháza
65.14.2	*Szalmanyíró*	Nyíregyháza
65.14.3	*Favilla, háromágú*	Nyíregyháza
65.14.5	*Csengő*	Nyíregyháza
65.14.6	*Kis hordó*	Nyíregyháza
65.14.7.1–2	*Famozsár, ütővel*	Nyíregyháza
65.14.8	*Köpéce*	Nyíregyháza
65.14.9	*Tejszűrő*	Nyíregyháza
65.14.10	*Szilke*	Nyíregyháza
65.14.11	*Szilke*	Nyíregyháza
65.14.12.1–2	*Tojástartó*	Nyíregyháza
65.17.1	*Sarló „salló”*	Nyírtass
65.17.2	*Szőlőmetszőkés*	Nyírtass
65.17.3.1–2	*Famozsár, ütővel*	Nyírtass
65.17.4.1–3	*Köpülő, „zurbölő”*	Nyírtass
65.17.5	*Tologó*	Nyírtass
65.18.1	*Szalmavágó*	Sonkád
65.18.2	*Szénavágó*	Sonkád
65.18.3	*Tüzikutya*	Sonkád
65.18.4	*Kürtősfánksütő*	Sonkád
65.18.5	*Kaszakőtok*	Sonkád
65.18.6	*Negyedrészes köpéce*	Sonkád
65.18.7	*Béklyó*	Sonkád
65.18.8	*Béklyó*	Sonkád
65.18.9	*Béklyó*	Sonkád
65.1810	*Béklyó*	Sonkád
65.19.1	*„Salló”, fogazott*	Kisszekeres
65.20.1	*Bőgatya*	Panyola

Leltári szám	*Tárgy neve*	*Gyűjtés helye*
65.20.2	*„Szelvéta”*	Panyola
65.21.1–2	*Citera*	Nyíregyháza
65.22.1	*Sótartó*	Császló
65.22.2	*Korsó*	Császló
65.22.3	*Cserépkulacs*	Császló
65.22.4	*Fapohár*	Császló
65.22.5	*Sarló*	Császló
65.23.1	*Szűk gatya*	Császló
65.23.2	*Hosszú ing, női*	Császló
65.23.3.1–2	*Menyasszonyi ruha*	Császló
65.24.1	*Kocsiláda*	Sonkád
65.24.2	*Favilla*	Sonkád
65.24.3	*Hosszú láda*	Sonkád
65.24.4.1–2	*Famozsár, ütővel*	Sonkád
65.24.5	*Asztalszék*	Sonkád
65.24.6.1–7	*Kerekes ágy*	Sonkád
65.24.7.1–2	*Asztal, hosszú*	Sonkád
65.24.8	*Szuszék*	Sonkád
65.25.1	*Favilla*	Penyige
65.25.2	*Favilla*	Penyige
65.25.3	*Favilla*	Penyige
65.25.4	*Kendertörő*	Penyige
65.25.5	*Gereben*	Penyige
65.25.6	*Kerekes rokka*	Penyige
65.25.7	*Fagereblye*	Penyige
65.25.8	*Fagereblye*	Penyige
65.25.9	*Tarlógereblye*	Penyige
65.25.10.1–4	*Járom, ekekapáláshoz*	Penyige
65.25.11.1–7	*Járom*	Penyige
65.25.12	*Kerék*	Penyige
65.25.13	*Szilvaaszaló kas*	Penyige
65.25.14	*Szilvaaszaló kas*	Penyige
65.25.15.1–4	*Eke talyigával*	Penyige
65.25.16.1–2	*Káposztagyalu*	Penyige
65.25.17.1–4	*Komót*	Penyige
65.25.18	*Köpéce*	Penyige
65.25.19	*Köpéce*	Penyige
65.25.20	*Köpéce*	Penyige
65.25.21	*Köpéce*	Penyige
65.25.22	*Mángorló*	Penyige
65.25.23	*Döngölő*	Penyige
65.25.24	*Falapát*	Penyige
65.25.25	*Szárvágó*	Penyige
65.25.26	*Szárvágó*	Penyige
65.25.27	*Nádvágó*	Penyige
65.25.28	*Acatoló*	Penyige
65.25.29	*Nádkötő tű*	Penyige
65.25.30	*Szárvágó*	Penyige
65.25.31	*Dohányvágó kés*	Penyige
65.25.32	*Csáklya*	Penyige
65.25.33	*Fahorog*	Penyige
65.25.34	*Rögtörő*	Penyige
65.25.35	*Csobán*	Penyige
65.25.36	*Csobán*	Penyige

Leltári szám	*Tárgy neve*	*Gyűjtés helye*
65.25.37	*Kis dézsa*	Penyige
65.25.38	*Putina*	Penyige
65.25.39	*„Favedér”*	Penyige
65.25.40	*Szeredás*	Penyige
65.25.41	*Kőműveskalapács*	Penyige
65.25.42	*Kalapács*	Penyige
65.25.43	*Ácsfejsze, kicsi*	Penyige
65.25.44	*Fejsze, kicsi*	Penyige
65.25.45	*Balta, kicsi*	Penyige
65.25.46	*Vonókés*	Penyige
65.25.47	*Vonókés*	Penyige
65.25.48	*Teknővájó*	Penyige
65.25.49	*Fűrész*	Penyige
65.25.50	*Ültetőfa*	Penyige
65.25.51	*Húsvágó bárd*	Penyige
65.25.52.1–2	*Mozsár, ütővel*	Penyige
65.25.53	*Derelyemetsző*	Penyige
65.25.54	*Vasék*	Penyige
65.25.55	*Kengyel*	Penyige
65.25.56	*Ár*	Penyige
65.25.57	*Kolomp „ladang”*	Penyige
65.25.58	*Kolomp „ladang”*	Penyige
65.25.59.1–2	*Szövőszék része, facsiga*	Penyige
65.25.60	*Zsákmadzag*	Penyige
65.25.61	*Kasornya*	Penyige
65.26.1	*Törülköző*	Penyige
65.26.2	*Pipa*	Penyige
65.26.3.1–2	*Pipa, pipaszárral*	Penyige
65.28.1.1–2	*Szuszék*	Nyírmihálydi
65.29.1	*Törülközőtartó*	Nyírmihálydi
65.33.1.1–2	*Farsangi kecskefej „kecskefarsangos”*	Panyola
65.33.2.1–2	*Farsangi kecskefej „kecskefarsangos”*	Panyola
65.33.3.1–2	*Farsangi gólyafej „gólyafarsangos”*	Panyola
65.33.4.1–2	*Farsangi gólyafej „gólyafarsangos”*	Panyola
65.33.5	*Lepedő „csikófarsangos” kelléke*	Panyola
65.33.6	*Bőgatya „csikófarsangos” kelléke*	Panyola
66.3.1	*Bőgatya*	Tiszacsécse
66.3.2	*Bőgatya*	Tiszacsécse
66.3.3	*Abrosz, póklábas*	Tiszacsécse
66.3.4	*Abrosz, keresztszemes*	Tiszacsécse
66.3.5	*Abrosz*	Tiszacsécse
66.3.6	*Zsák*	Tiszacsécse
66.3.7	*Törülköző*	Tiszacsécse
66.3.8	*Kredencterítő*	Tiszacsécse
66.3.9	*Szék*	Tiszacsécse
66.3.10	*Karos láda*	Tiszacsécse
66.3.11.1–3	*Kiságy, két terítővel*	Tiszacsécse
66.3.12	*Kredenc*	Tiszacsécse
66.3.13	*Asztal*	Tiszacsécse

Leltári szám	*Tárgy neve*	*Gyűjtés helye*
66.3.14	*Asztalszék*	Tiszacsécse
66.3.15	*Egérfogó*	Tiszacsécse
66.3.16	*Kürtősfánksütő*	Tiszacsécse
66.3.17	*Tükör*	Tiszacsécse
66.3.18	*Máléfejtő*	Tiszacsécse
66.3.19.1–2	*Famozsár, ütővel*	Tiszacsécse
66.3.20	*Félvékás*	Tiszacsécse
66.4.1	*Fali tál*	Tiszacsécse
66.5.1	*Asztalszék*	Tiszacsécse
66.5.2	*Mosogatóteknő*	Tiszacsécse
66.5.3	*Szűrő*	Tiszacsécse
66.5.4	*Kisszék*	Tiszacsécse
66.5.5	*Korsó*	Tiszacsécse
66.5.6	*Lekvárosfazik*	Tiszacsécse
66.5.7	*Máléfejtő*	Tiszacsécse
66.5.8	*Favilla*	Tiszacsécse
66.5.9	*Tésztavágó deszka*	Tiszacsécse
66.5.10	*Karólyukasztó*	Tiszacsécse
66.5.11	*Sarló*	Tiszacsécse
66.5.12	*Fáklya*	Tiszacsécse
66.6.1	*Asztalszék*	Tiszacsécse
66.6.2.1–3	*Telázsi*	Tiszacsécse
66.6.3.1–2	*Láda*	Tiszacsécse
66.6.4	*Sózóteknő*	Tiszacsécse
66.6.5	*Sózóteknő*	Tiszacsécse
66.6.6	*Szék*	Tiszacsécse
66.6.7	*Kendőtartó*	Tiszacsécse
66.6.8	*Törülköző*	Tiszacsécse
66.6.9	*Törülköző*	Tiszacsécse
66.6.10	*Törülköző*	Tiszacsécse
66.6.11	*Korsókendő*	Tiszacsécse
66.6.12	*Korsókendő*	Tiszacsécse
66.6.13	*Futóterítő*	Tiszacsécse
66.6.14	*Fogas*	Tiszacsécse
66.6.15	*Vizeskancsó*	Tiszacsécse
66.6.16	*Sarló*	Tiszacsécse
66.6.17	*Fali tál*	Tiszacsécse
66.6.18	*Krumplitörő*	Tiszacsécse
66.6.19	*Máléfejtő*	Tiszacsécse
66.6.20	*Félvékás*	Tiszacsécse
66.6.21	*Vizeskorsó*	Tiszacsécse
66.7.1.1–15	*Csikóspór*	Tiszacsécse
66.8.1.1–22	*Almaprés*	Kisar
66.8.2.1–3	*Almatörő*	Kisar
66.8.3	*Tüzikutya*	Kisar
66.8.4	*Tüzikutya*	Kisar
66.8.5.1–2	*Famozsár ütővel, „paprikatörő”*	Kisar
66.8.6	*Favilla, négyágú*	Kisar
66.8.7	*Kaszanyél, két kacsos*	Kisar
66.8.8	*Motolla*	Kisar
66.8.9	*Sarló*	Kisar
66.8.10	*Sarló*	Kisar
66.8.11	*Korsó*	Kisar
66.8.12	*Korsó*	Kisar

Leltári szám	*Tárgy neve*	*Gyűjtés helye*
66.8.13	*Szalonnasütő vas*	Kisar
66.9.1	*Kanálos*	Tiszacsécse
66.10.1	*Vaslábas, „bográcsˮ*	Tiszacsécse
66.11.1	*Krumplitörő*	Tiszacsécse
66.12.1	*Saroktelázsi*	Tiszacsécse
66.13.1	*Női guba, rövid*	Tiszacsécse
66.14.1	*Korsó, „csalikorsóˮ*	Kállósemjén
66.15.1	*Tányér*	Tiszaeszlár
66.15.2	*Tányér*	Tiszaeszlár
66.15.3	*Tányér*	Tiszaeszlár
66.15.4	*Tányér*	Tiszaeszlár
66.15.5	*Tányér*	Tiszaeszlár
66.15.6	*Tányér*	Tiszaeszlár
66.15.7	*Tányér*	Tiszaeszlár
66.15.8	*Tányér*	Tiszaeszlár
66.15.9	*Tányér*	Tiszaeszlár
66.15.10	*Tányér*	Tiszaeszlár
66.15.11	*Tányér*	Tiszaeszlár
66.15.12	*Tányér*	Tiszaeszlár
66.15.13	*Tányér*	Tiszaeszlár
66.15.14	*Tányér*	Tiszaeszlár
66.15.15	*Tányér*	Tiszaeszlár
66.15.16	*Tányér*	Tiszaeszlár
66.15.17	*Tányér*	Tiszaeszlár
66.15.18	*Tányér*	Tiszaeszlár
66.15.19	*Tányér (kicsi)*	Tiszaeszlár
66.15.20	*Tál*	Tiszaeszlár
66.15.21	*Tál*	Tiszaeszlár
66.15.22	*Tál*	Tiszaeszlár
66.15.23	*Tál*	Tiszaeszlár
66.15.24	*Tál*	Tiszaeszlár
66.15.25	*Tejescsupor*	Tiszaeszlár
66.15.26	*Csupor (gyermekjáték)*	Tiszaeszlár
66.15.27	*Csupor*	Tiszaeszlár
66.15.28	*Szilke*	Tiszaeszlár
66.15.29	*Szilke*	Tiszaeszlár
66.15.30	*Szilke*	Tiszaeszlár
66.15.31	*Szilke*	Tiszaeszlár
66.15.32	*Szilke*	Tiszaeszlár
66.15.33	*Szilke*	Tiszaeszlár
66.15.34	*Cserépfedő*	Tiszaeszlár
66.15.35	*Cserépfedő*	Tiszaeszlár
66.15.36	*Cserépfedő*	Tiszaeszlár
66.30.1	*Ruhafogas*	Nyíregyháza
66.31.1	*Kucsma*	Nyíregyháza
66.32.1–3	*Rongyszőnyeg*	Nyíregyháza
66.33.1	*Asztal*	Nyíregyháza
66.34.1.1–3	*Függönytartó „firhangtartóˮ, „karnisˮ*	Nyíregyháza
66.34.2.1–3	*Függönytartó*	Nyíregyháza
66.34.3.1–3	*Függönytartó*	Nyíregyháza
66.35.1	*Kis kosár*	Nyíregyháza
66.36.1	*Kis tükör, „talpas tükörˮ*	Nyíregyháza
66.37.1	*Paraszt kalap, „kumó kalapˮ*	Nyíregyháza

Leltári szám	*Tárgy neve*	*Gyűjtés helye*
66.38.1	*Favedér*	Nyíregyháza
66.39.1.1–2	*Aratókoszorú, rúddal*	Nyíregyháza
66.40.1	*„Demizsonˮ*	Nyíregyháza
66.41.1.1–2	*Takaró, „rongyszőnyegˮ*	Nyíregyháza
66.41.2	*Rongyszőnyeg*	Nyíregyháza
66.42.1–1–17	*Csikóspór*	Nyíregyháza
66.43.1	*Gyermekállószék*	Nyíregyháza
66.43.2	*Luca szék*	Nyíregyháza
67. 2. 1	*Dikó*	Nyíregyháza
67.15.1	*Szénavágó*	Császló
67.15.2	*Mángorló*	Császló
67.15.3	*Fúró*	Császló
67.16.1	*Törülköző*	Magosliget
67.16.2	*Törülköző*	Magosliget
67.17.1.1–4	*Függőlámpa*	Zsarolyán
67.17.2	*„Fogas salló”*	Zsarolyán
67.18.1	*Kótis*	Kispalád
67.18.2.1–2	*Makkos zár*	Kispalád
67.18.3	*Guba*	Kispalád
67.18.4.1–8	*Lámpásos fonaltekerő*	Kispalád
67.18.5	*Mángorló*	Kispalád
67.18.6	*Orsótartó*	Kispalád
67.18.7	*Orsó*	Kispalád
67.18.8	*Orsó*	Kispalád
67.18.9	*Ráncos gatya*	Kispalád
67.19.1	*Lőportartó*	Kisnamény
67.21.1	*Tál*	Mándok
67.21.2	*Tányér*	Mándok
67.21.3	*Tányér*	Mándok
67.21.4	*Tányér*	Mándok
67.21.5	*Tányér*	Mándok
67.21.6	*Korsó, csörgős*	Mándok
67.21.7	*Korsó, záhonyi korsó*	Mándok
67.21.8	*Szilke*	Mándok
67.21.9	*Szőlőmetszőkés*	Mándok
67.21.10	*Kovácsfújtató, „kézi fújtatóˮ*	Mándok
67.21.11	*Lőporszaru*	Mándok
67.21.12	*Pipaszár*	Mándok
67.21.13.1–2	*Talpas guzsaly*	Mándok
67.21.14	*Vőfélykulacs, dugóval*	Mándok
67.22.1	*Szekrényterítő*	Sonkád
67.22.2	*Törülköző*	Sonkád
67.22.3	*Törülköző*	Sonkád
67.23.1	*Mángorló*	Tiszakóród
67.24.1	*Pipa, „porcelánpipaˮ*	Kölcse
67.25.1	*Sütőlapát*	Vasmegyer
67.25.2	*Szénavonó*	Vasmegyer
67.25.3	*Fali téka*	Vasmegyer
67.25.4.1–3	*Függőlámpa*	Vasmegyer
67.25.5.1–12	*Függönytartó, „karnisˮ*	Vasmegyer
67.25.6.1–13	*Függönytartó, „karnisˮ*	Vasmegyer
67.26.1	*Virágváza*	Nyíregyháza
67.26.2	*Petróleumlámpa, „asztali lámpaˮ*	Nyíregyháza

Leltári szám	*Tárgy neve*	*Gyűjtés helye*
67.27.1	*Kovászfa*	Vasmegyer
67.30.1	*Favilla*	Nyírtura
67.30.2.1–2	*Bocskor*	Nyírtura
67.30.3	*Zürbölő*	Nyírtura
67.30.4	*Káposztavágó vas*	Nyírtura
67.30.5	*Fakulacs*	Nyírtura
67.30.6	*Vasháromláb*	Nyírtura
67.30.7	*Vasháromláb*	Nyírtura
67.30.8	*Palatábla*	Nyírtura
67.30.9	*Fatál*	Nyírtura
67.30.10	*Fatányér*	Nyírtura
67.30.11	*Pálinkás butykos*	Nyírtura
67.30.12	*Kancsó*	Nyírtura
67.30.13	*Famozsár*	Nyírtura
67.30.14	*Orsó*	Nyírtura
67.30.15	*Orsó*	Nyírtura
67.30.16	*Szalmavágó*	Nyírtura
67.30.17	*Sarló*	Nyírtura
67.30.18	*Sarló*	Nyírtura
67.30.19	*Mángorló*	Nyírtura
67.30.20	*Mángorló*	Nyírtura
67.30.21	*Sulyok*	Nyírtura
67.30.22	*Sulyok*	Nyírtura
67.30.23	*Fapapucs, 1 pár*	Nyírtura
67.30.24	*Káposztavágóvas*	Nyírtura
67.30.25	*Béklyó*	Nyírtura
67.30.26	*Csizmahúzó*	Nyírtura
67.34.1	*Tejfeleskanál*	Nyírtura
67.35.1	*Véka*	Nyíregyháza
67.35.2	*Félvákás*	Nyíregyháza
67.36.1	*Tükörráma*	Nyíregyháza
67.37.1	*Szilke*	Nyíregyháza
67.37.2	*Szilke*	Nyíregyháza
67.37.3	*Szilke*	Nyíregyháza
67.38.1	*Bot, faragott*	Nyíregyháza
67.39.1	*Szuszék*	Nagyhalász
67.40.1	*Dísztál*	Tiszanagyfalu
67.41.1	*Viaszfigura, „tyúk”*	Máriapócs
67.41.2	*Viaszfigura, „disznó”*	Máriapócs
67.41.3	*Viaszfigura, „gyermek”*	Máriapócs
67.41.4	*Viaszfigura, „kéz”*	Máriapócs
67.41.5	*Viaszfigura, „láb”*	Máriapócs
68.1.1	*Szilke*	Nyíregyháza
68.2.1	*Húsvágó bárd*	Nyíregyháza
68.2.2	*Vonókés*	Nyíregyháza
68.2.3	*Véső*	Nyíregyháza
68.2.4	*Véső*	Nyíregyháza
68.2.5	*Gyékénykötő tű*	Nyíregyháza
68.2.6	*Gyékénykötő tű*	Nyíregyháza
68.2.7	*Bot*	Nyíregyháza
68.2.8	*Bot*	Nyíregyháza
68.3.1	*Szakajtókosár*	Nyíregyháza
68.3.2	*Szakajtókosár*	Nyíregyháza
68.3.3	*Iskolatáska*	Nyíregyháza

Leltári szám	*Tárgy neve*	*Gyűjtés helye*
68.3.4	*Iskolatáska*	Nyíregyháza
68.5.1	*Dagasztó tál*	Nyíregyháza
68.5.2	*Szakajtókosár*	Nyíregyháza
68.6.1	*Csizmahúzó*	Nyíregyháza
68.9.1	*Húsvágó bárd*	Nyíregyháza
68.9.2	*Húsvágó bárd*	Nyíregyháza
68.9.3	*Húsvágó bárd*	Nyíregyháza
68.9.4	*Húsvágó bárd*	Nyíregyháza
68.9.5	*Kapa*	Nyíregyháza
68.9.6	*Kapa*	Nyíregyháza
68.9.7	*Csáklya*	Nyíregyháza
68.9.8	*Hernyózó olló*	Nyíregyháza
68.9.9	*Hernyózó olló*	Nyíregyháza
68.9.10	*Irtó kapa*	Nyíregyháza
68.9.11	*Kaszaüllő*	Nyíregyháza
68.9.12	*Kádárvéső*	Nyíregyháza
68.9.13	*Kaptafahúzó*	Nyíregyháza
68.9.14	*Sorompókulcs*	Nyíregyháza
68.9.15	*Sorompókulcs*	Nyíregyháza
68.9.16	*Bicskaja*	Nyíregyháza
68.9.17	*Vasúti, tarejos krámpácsoló*	Nyíregyháza
68.9.18	*Literes űrmérték*	Nyíregyháza
68.9.19.1–3	*Paprikatartó*	Nyíregyháza
68.9.20	*Meskároló bicska*	Nyíregyháza
68.9.21.1	*Kaszafentér*	Nyíregyháza
68.9.21.2	*Kaszakő*	Nyíregyháza
68. 9.22	*Klema*	Nyíregyháza
68.10.1	*Varróár*	Nyíregyháza
68.10.2	*Varróár*	Nyíregyháza
68.10.3	*Varróár*	Nyíregyháza
68.10.4	*Varróár*	Nyíregyháza
68.10.5	*Varróár*	Nyíregyháza
68.10.6	*Törökár*	Nyíregyháza
68.10.7	*Kápalyukasztó*	Nyíregyháza
68.10.8	*Kápalyukasztó*	Nyíregyháza
68.10.9	*Kis lyukasztó*	Nyíregyháza
68.10.10	*Kis lyukasztó*	Nyíregyháza
68.10.11	*Dórni*	Nyíregyháza
68.10.12	*Hasítókés, kézi*	Nyíregyháza
68.10.13	*Hidegvágó*	Nyíregyháza
68.10.14	*Félhold kés*	Nyíregyháza
68.10.15	*Félhold kés*	Nyíregyháza
68.10.16	*Serfelőkés*	Nyíregyháza
68.10.17	*Csülöktágító*	Nyíregyháza
68.10.18	*Csülöktágító*	Nyíregyháza
68.10.19	*Végcsavarforgó*	Nyíregyháza
68.10.20	*Lapos bőrfogó*	Nyíregyháza
68.10.21	*Gömbölyű bőrfogó*	Nyíregyháza
68.10.22	*Széledző*	Nyíregyháza
68.10.23	*Colostok*	Nyíregyháza
68.10.24	*Varróár*	Nyíregyháza
68.10.25	*Hasítókés betét*	Nyíregyháza
68.10.26	*Görbe kés*	Nyíregyháza
68.10.27	*Varrószék*	Nyíregyháza

Leltári szám	*Tárgy neve*	*Gyűjtés helye*
68.13.1	*Kiskapu, faragott*	Tiszakóród
68.14.1	*Kiskapu, „száraz kapu”*	Tiszakóród
68.14.2	*Nagykapu, „száraz kapu”, tartozéka*	Tiszakóród
68.14.3	*Kerítés, „száraz kapu”, tartozéka*	Tiszakóród
68.15.1	*Sulyok*	Tiszakóród
68.15.2	*Dohánytartó, „kutya”*	Tiszakóród
68.16.1. 1–180	*Fazsindely*	Tiszakóród
68.16.2	*Krumplitörő*	Tiszakóród
68.16.3	*Cseréppipa*	Tiszakóród
68.18.1.1–4	*Asztali lámpa*	Tiszakóród
68.19.1. 1–180	*Magtár, deszkakamra*	Vámosoroszi
68.20.1.1–2	*Kostökzacskó*	Nyíregyháza
68.20.2	*Törülköző, „kenderes törülköző”*	Nyíregyháza, Jánosbokor
68.20.3	*Törülköző, „kenderes törülköző”*	Nyíregyháza, Jánosbokor
68.20.4	*Törülköző, „pamutos törülköző”*	Nyíregyháza, Jánosbokor
68.20.5	*Cseréptál*	Nyíregyháza, Jánosbokor
68.20.6	*Ingváll, „oplecko”*	Nyíregyháza, Jánosbokor
68.21.1	*Jégpatkó*	Nyírtura
68.21.2	*Ivótök*	Nyírtura
68.21.3	*Virág váza*	Nyírtura
68.21.4	*Kuglófsütő–forma*	Nyírtura
68.21.5	*Juhnyíró olló*	Nyírtura
68.22.1	*Tiszárajárókendő*	Tiszakóród
68.22.2	*Tiszakóródi „tiszárajáró kendő”*	Tiszakóród
68.23.1.1–2	*Famozsár, ütővel*	Tiszakóród
68.23.2	*Tiszárajárókendő*	Tiszakóród
68.23.3	*Korsóterítő*	Tiszakóród
68.23.4	*Káposztadöngölő*	Tiszakóród
68.23.5.1–5	*Zürbölő*	Tiszakóród
68.23.6	*Sóputina*	Tiszakóród
68.23.7	*Békó*	Tiszakóród
68.23.8	*Békó*	Tiszakóród
68.23.9	*Lóhámvarró*	Tiszakóród
69.4.1.1–10	*Kulcsos lószerszám*	Nyíregyháza
69.4.2.1–10	*Kulcsos lószerszám*	Nyíregyháza
69.4.3.1–10	*Tirpák lószerszám*	Nyíregyháza
69.4.4.1–10	*Tirpák lószerszám*	Nyíregyháza
1969–05–01	*Asztal*	Nyíregyháza
69.5.2.1–3	*Kredenc*	Nyíregyháza
69.6.1	*Kiskancsó, „kiskorsó”*	Nyíregyháza
69.6.2	*Kiskancsó*	Nyíregyháza
69.6.3	*Kiskancsó*	Nyíregyháza
69.6.4	*Kisköcsög*	Nyíregyháza
69.6.5	*Kiscsupor*	Nyíregyháza
69.6.6	*Tejfeleskócsög, kicsi*	Nyíregyháza

Leltári szám	*Tárgy neve*	*Gyűjtés helye*
69.6.7	*Kistányér*	Nyíregyháza
69.6.8	*Kistányér*	Nyíregyháza
69.6.9	*Kistányér*	Nyíregyháza
69.6.10	*Kistányér*	Nyíregyháza
69.6.11	*Kistányér*	Nyíregyháza
69.6.12	*Kistányér*	Nyíregyháza
69.6.13	*Kistányér*	Nyíregyháza
69.6.14	*Hamutartó*	Nyíregyháza
69.6.15	*Hamutartó*	Nyíregyháza
69.6.16	*Kancsó*	Nyíregyháza
69.6.17	*Cserépkulacs*	Nyíregyháza
69.6.18	*Tál*	Nyíregyháza
69.6.19	*Virág váza*	Nyíregyháza
69.6.20	*Virág váza*	Nyíregyháza
69.6.21	*Dísztányér*	Nyíregyháza
69.6.22	*Dísztányér*	Nyíregyháza
69.7.1	*Gyertyatartó*	Nyíregyháza
69.7.2	*Gyertyatartó*	Nyíregyháza
69.7.3	*Tojássütő*	Nyíregyháza
69.7.4	*Virág cserép*	Nyíregyháza
69.7.5	*Kis butykos*	Nyíregyháza
69.7.6	*Pereckulacs, kicsi*	Nyíregyháza
69.7.7	*Tál*	Nyíregyháza
69.8.1	*Kistányér*	Nyíregyháza
69.8.2	*Kistányér*	Nyíregyháza
69.9.1	*Lekvárosszilke*	Nyíregyháza
69.10.1	*Fazék, lakodalmas*	Nyíregyháza
69.10.2	*Lekvárosszilke*	Nyíregyháza
69.14.1.1–98	*Szénás pajta, „depó”*	Nyírlugos
69.15.1	*Kosárruha*	Kocsord
69.15.2	*Kosárruha*	Kocsord
69.15.3	*Abrosz, darabja*	Kocsord
69.15.4	*Abrosz, darabja*	Kocsord
69.15.5	*Törülköző*	Kocsord
69.16.1.1–2	*Tajtékpipa*	Nyírbátor
69.16.2	*Olajoskorsó*	Nyírbátor
69.16.3	*Tejesköcsög*	Nyírbátor
69.16.4	*Szűrőtál*	Nyírbátor
69.16.5	*Korsó*	Nyírbátor
69.16.6	*Korsó*	Nyírbátor
69.16.7	*Szilke, lekváros*	Nyírbátor
69.16.8	*Mángorló*	Nyírbátor
69.17.1	*Kőkorsó*	Nyíregyháza
69.17.2	*Kőkorsó*	Nyíregyháza
69.18.1	*Vasfazék*	Nyíregyháza
69.19.1	*Fali téka*	Tiszadob
69.26.1	*Vascsupor*	Paszab
69.26.2	*Vascsupor*	Paszab
69.27.1	*Dagasztótál*	Tiszadob
69.27.2	*„Mosógép”, ruhacsavaró*	Tiszadob
69.27.3	*Fakalapács*	Tiszadob
69.27.4	*Kolomp*	Tiszadob
69.28.1	*Csizmahúzó*	Nyíregyháza
69.28.2.1–2	*Máktörő ütővel*	Nyíregyháza

Leltári szám	*Tárgy neve*	*Gyűjtés helye*
69.28.3	*Citera*	Nyíregyháza
69.29.1.1–2	*Üvegedény, fedővel*	Nyíregyháza
69.29.2.1–2	*Üvegedény, fedővel*	Nyíregyháza
69.29.3.1–2	*Üvegedény, fedővel*	Nyíregyháza
69.29.4.1–2	*Üvegedény, fedővel*	Nyíregyháza
69.29.5.1–2	*Üvegedény, fedővel*	Nyíregyháza
69.29.6.1–2	*Üvegedény, fedővel*	Nyíregyháza
69.29.7.1–2	*Üvegedény, fedővel*	Nyíregyháza
69.29.8.1–2	*Üvegedény, fedővel*	Nyíregyháza
69.29.9.1–2	*Üvegedény, fedővel*	Nyíregyháza
69.29.10	*Üvegedény, fedővel*	Nyíregyháza
69.29.11	*Üvegedény, fedővel*	Nyíregyháza
69.29.12.1–2	*Üvegedény, fedővel „sótartó”*	Nyíregyháza
69.29.13	*Rizstartó”*	Nyíregyháza
69.29.14.1–3	*Csizmasámfa*	Nyíregyháza
69.29.15.1–3	*Csizmasámfa*	Nyíregyháza
69.29.16.1–2	*Cukortartó, fedéllel*	Nyíregyháza
69.29.17	*Habverőtál*	Nyíregyháza
69.29.18	*Habverő*	Nyíregyháza
69.29.19	*Krumplitörő*	Nyíregyháza
69.29.20	*Tésztaszaggató*	Nyíregyháza
69.29.21	*Tésztasütő, nyeles*	Nyíregyháza
69.29.22	*Recés, kerek, tepsi*	Nyíregyháza
69.29.23	*Virágtartócserép*	Nyíregyháza
69.29.24	*Virágtartócserép*	Nyíregyháza
69.29.25	*Virágtartócserép*	Nyíregyháza
69.29.26	*Virágtartócserép*	Nyíregyháza
69.30.1	*Mozsár*	Berked
69.31.1	*Sótartó*	Tiszadob
69.31.2	*Tölcsér*	Tiszadob
69.32.1	*Üveg edény*	Nyíregyháza
69.32.2	*Mángorló*	Nyíregyháza
69.33.1	*Tésztavágó*	Nyíregyháza – Borbánya
70.10.1	*Tajtékpipa, szárral*	Nyíregyháza
70.11.1	*Rabmunka, „kereszt”*	Oros
70.12.2.1–2	*Kenyereskosár*	Tyukod
70.12.2.1–2	*Szalonnáskoporsó*	Tyukod
70.12.3	*Szakítókosár*	Tyukod
70.12.4	*Szakítókosár*	Tyukod
70.12.5.1–2	*Tyúktojó*	Tyukod
70.12.6	*Kenyereskosár*	Tyukod
70.12.7	*Tojásputtony*	Tyukod
70.12.8	*Méhkas*	Tyukod
70.12.9	*Tyúkültető*	Tyukod
70.12.10	*Paradicsomszedő*	Tyukod
70.12.11	*Nádverő*	Tyukod
70.12.12	*Nádkötő tű*	Tyukod
70.13.1	*„Garzsa”, gyékényvágó*	Tyukod
70.13.2.1–2	*Puttony*	Tyukod
70.13.3	*Méhkas*	Tyukod
70.13.4	*Almáskosár*	Tyukod
70.13.5	*Szakítókosár*	Tyukod

Leltári szám	*Tárgy neve*	*Gyűjtés helye*
70.14.1	*Vállkendő*	Nyíregyháza, Sulyánbokor
70.15.1	*Névjegy, „nyíl”*	Nyíregyháza
70.15.2	*Hergelő*	Nyíregyháza
70.15.3	*Minta*	Nyíregyháza
70.15.4	*Ványoló csavar*	Nyíregyháza
70.16.1	*Furulya*	Nyíregyháza
70.17.1	*Guzsaly, „ropka”*	Nyíregyháza
70.18.1	*Törülköző*	Nyíregyháza
70.18.2	*Gyúrókötő*	Nyíregyháza
70.18.3.1–7	*Karnis*	Nyíregyháza
70.18.4.1–8	*Karnis*	Nyíregyháza
70.18.5	*Törülköző*	Nyíregyháza
70.18.6	*Terítő*	Nyíregyháza
70.19.1	*Erdőháti lakóház*	Jászkunmajtis
70.20.1	*Széktámla védő (ingujj díszítés)*	Nyírtura
70.20.2	*Gatyamadzagszövő*	Nyírtura
71.1.1	*Kemence előtét*	Nyíregyháza
71.2.1	*Lat*	Kállósemjén
71.3.1	*Tyúkgóré*	Garbolc
71.3.2	*Málégóré*	Garbolc
71.3.3	*Léces kapu, „Tőkés kapu”*	Garbolc
71.4.1.1–3	*Falióra*	Nyíregyháza
71.4.2.1–4	*Petróleumlámpa*	Nyíregyháza
71.4.3.1–2	*Petróleumlámpa*	Nyíregyháza
71.4.4	*Tajtékpipa*	Nyíregyháza
71.4.5	*Tajtékpipa*	Nyíregyháza
71.4.6	*Pipaszár*	Nyíregyháza
71.4.7	*Pipaszár*	Nyíregyháza
71.4.8	*Pipaszár*	Nyíregyháza
71.4.9	*Pipaszár*	Nyíregyháza
71.4.10	*Pipaszár*	Nyíregyháza
71.4.11	*Virágváza*	Nyíregyháza
71.4.12	*Virágváza*	Nyíregyháza
71.4.13.1–2	*Rézmozsár, ütővel*	Nyíregyháza
71.5.1	*„Kokas” vagy „Bicski”*	Nyíregyháza
71.5.2	*„Sodró”*	Nyíregyháza
71.6.1	*Olajoskorsó*	Ibrány
71.7.1	*Tajtékpipa*	Ibrány
71.8.1	*Tulipántos láda*	Kállósemjén
71.8.2	*Karos láda*	Kállósemjén
71.9.1	*Ajtó, ajtótokkal*	Kállósemjén
71.10.1	*Szénavágó*	Nyíregyháza
71.11.1	*Mozsár, ütővel*	Nyíregyháza
71.12.1	*Dísztál*	Nyírbátor
71.13.1.1–83	*Csűr*	Túristvándi
71.14.1	*Virágváza*	Nyíregyháza
71.15.1	*Pipa*	Nyíregyháza
71.16.1	*Dísztörülköző*	Nyíregyháza
71.16.2	*Abrosz*	Nyíregyháza
71.16.3	*Kendő*	Nyíregyháza
71.17.1	*Mintakendő*	Kocsord
71.17.2	*Törülköző*	Kocsord
71.17.3	*Mintakendő*	Kocsord

Leltári szám	*Tárgy neve*	*Gyűjtés helye*
71.17.4	*Mintakendő*	Kocsord
71.18.1	*Csizmadiaszerszám, „minta”*	Nyíregyháza
71.18.2	*Csizmadiaszerszám, „bejstágerező”*	Nyíregyháza
71.18.3	*Csizmadiaszerszám, snittvas*	Nyíregyháza
71.18.4	*Csizmadiaszerszám, snittvas*	Nyíregyháza
71.18.5	*Csizmadiaszerszám, krigliző*	Nyíregyháza
71.19.1–2	*Keménykalap*	Nyíregyháza
71.19.3–4	*Vadászkalap*	Nyíregyháza
71.19.5–6	*Viharkalap és „Kállai kettős kalap”*	Nyíregyháza
71.19.7–8	*Strekholt, hegedűs kalap*	Nyíregyháza
71.19.9–10	*Imre kalap*	Nyíregyháza
71.19.11–12	*Nagy, hegedűs kalap*	Nyíregyháza
71.19.13–14	*Parádés kocsis kalap*	Nyíregyháza
71.19.15–16	*Ottó kalap*	Nyíregyháza
71.19.17–18	*Zöld, „Imre kalap”*	Nyíregyháza
71.19.19–20	*Zöld, „Vien kalap”*	Nyíregyháza
71.19.21–22	*Szegett, „Ottó kalap”*	Nyíregyháza
71.19.23–24	*„Kanó-kalap” vagy „Tirpák-kalap”*	Nyíregyháza
71.19.25–26	*„Párizsi kalap”*	Nyíregyháza
71.19.27–28	*Nyitott, hegedűs kalap*	Nyíregyháza
71.19.29–30	*Kossuth kalap*	Nyíregyháza
71.19.31–32	*Ecsedi kalap*	Nyíregyháza
71.34.1.1–2	*Rézmozsár, ütővel*	Balkány
71.35.1.1–3	*Rakott spór*	Nyírtura
72.1.1.1–4	*Ágy, „dikó”*	Túristvándi
72.1.2	*Ácsolt láda, „hombár”*	Túristvándi
72.1.3	*Szénavágó*	Túristvándi
72.1.4	*Mérleg*	Túristvándi
72.1.5	*Farkasvilla*	Túristvándi
72.1.6	*Farkasvilla*	Túristvándi
72.2.1.1–9	*Méhes (épület)*	Tiszacsécse
72.2.2	*Méhkas*	Tiszacsécse
72.2.3	*Méhkas*	Tiszacsécse
72.2.4	*Méhkas*	Tiszacsécse
72.3.1.1–8	*Tornácoszlopok*	Tiszakóród
72. 3. 2	*Csüllő*	Tiszakóród
72.3.3.1–10	*Faszegek*	Tiszakóród
72.4.1	*Méhkas*	Tiszacsécse
72.4.2	*Méhkas*	Tiszacsécse
72.5.1	*Csobán*	Csenger
72.5.2	*Mosószék*	Csenger
72.5.3	*Sulyok*	Csenger
72.5.4	*Gombosvilla*	Csenger
72.5.5	*Dohánysorozó*	Csenger
72.5.6	*Pelyvahányó villa*	Csenger
72.5.7	*Pelyvahányó villa*	Csenger
72.5.8	*Fali téka*	Csenger
72.5.9	*Szilvaaszaló*	Csenger
72.5.10	*Szilvaaszaló*	Csenger
72.5.11.1–4	*Járom*	Csenger
72.5.12	*Szilke*	Csenger

Leltári szám	*Tárgy neve*	*Gyűjtés helye*
72.5.13.1–2	*Putina*	Csenger
72.5.14.1–6	*Vasgúzs*	Csenger
72.5.15	*Gereben*	Csenger
72.5.16	*Gereben*	Csenger
72.5.17	*Gereben*	Csenger
72.5.18	*Tejescsupor*	Csenger
72.5.19	*Húsvágó*	Csenger
72 5.20	*Húsvágó*	Csenger
72.5.21	*Motolla*	Csenger
72.5.23.1–3	*Talpas guzsaly*	Csenger
72.5.24.1–3	*Talpas guzsaly*	Csenger
72.5.25	*Dohányvágó*	Csenger
72.5.25	*Fonaltekerő*	Csenger
72.5.26	*Krumplitörő*	Csenger
72.5.27.1–19	*Szövőszék, „esztováta”*	Csenger
72.5.28	*Húsvágó deszka*	Csenger
72.5.29	*Tojástartó gyékénykosár*	Csenger
72.5.30.1–2	*Lámpa*	Csenger
72.5.31.1–12	*Borda*	Csenger
72.5.32	*Olajoskorsó*	Csenger
72.5.33	*Cérnariszáló*	Csenger
72.6.1	*Cserépszűrő*	Csenger
72.6.2	*Cserépkorsó*	Csenger
72.6.3	*Vizeskorsó*	Csenger
72.6.4.1–4	*Kerekes guzsaly*	Csenger
72.6.5	*Lámpa, asztali*	Csenger
72.6.6.1–8	*Levélke*	Csenger
72.7.1.1–2	*Tengerivető*	Csenger
72.7.2	*Kürtősfánksütő*	Csenger
72.7.3	*Szilke*	Csenger
72.74	*Szilke*	Csenger
72.7.5	*Szilvaaszaló*	Csenger
72.8.1	*Halottas kendő, „tükörkendő”*	Kocsord
72.8.2	*Halottas abrosz*	Kocsord
72.9.1	*Gémes kút*	Kishodos
72.10.1	*Istálló, „ól”*	Nagyhodos
72.11.1	*Mángorló*	Nyíregyháza
72.12.1	*Kerekes rokka*	Nyíregyháza
72.13.1	*Fekete guba*	Oros
72.14.1	*Lakodalmas fazék*	Napkor
72.14.2	*Szilke*	Napkor
72.14.3	*Szilke*	Napkor
72.14.4	*Tál*	Nyíregyháza
72.14.5	*Fazék*	Nyíregyháza
72.14.6	*Olajoskorsó*	Nyíregyháza
73.1.1	*Bokázó gép*	Nagykálló
73.1.2	*Bokázó gép*	Nagykálló
73.1.3	*Vasgyalu*	Nagykálló
73.1.4.1–20	*Kerékgyártó modellek*	Nagykálló
73.1.5	*Nutgyalu*	Nagykálló
73.1.6	*Gyalu, „cinándli”*	Nagykálló
73.1.7	*Stóbgyalu*	Nagykálló
73.1.8	*Karnicgyalu*	Nagykálló
73.1.9	*Karnicgyalu*	Nagykálló

Leltári szám	*Tárgy neve*	*Gyűjtés helye*
73.1.10	*Eresztő gyalu*	Nagykálló
73.1.11	*Falcgyalu*	Nagykálló
73.1.12	*Gyalu*	Nagykálló
73.1.13	*Gyalu*	Nagykálló
73.1.14	*Keréktalp cirkalom*	Nagykálló
73.1.15	*Fabunkó, „küllőhasogató”*	Nagykálló
73.1.16	*Gyalupad*	Nagykálló
73.1.17.1–2	*Kerékagyfúró*	Nagykálló
73.1.18	*Bárd*	Nagykálló
73.1.19	*Csákány, „cervhók”*	Nagykálló
73.1.20	*Szerszámos, fali téka, „cájgráma”*	Nagykálló
73.1.21.1–5	*Kézi fúró*	Nagykálló
73.1.22	*Kerékagy–előfúró*	Nagykálló
73.1.23	*Colos fúró*	Nagykálló
73.1.24	*Vonókés*	Nagykálló
73.1.25	*Vonókés*	Nagykálló
73.1.26	*Vinkli*	Nagykálló
73.1.27	*Vinkli*	Nagykálló
73.1.28	*Srégvinkli*	Nagykálló
73.1.29	*Faráspoly*	Nagykálló
73.1.30	*Ágy fűrész*	Nagykálló
73.1.31	*Bokázó fűrész*	Nagykálló
73.1.32	*Bokázó fűrész*	Nagykálló
73.1.33	*Félgömbölyű véső*	Nagykálló
73.1.34	*Félgömbölyű véső*	Nagykálló
73.1.35	*Véső nutoláshoz*	Nagykálló
73.1.36	*Véső*	Nagykálló
73.1.37	*Csapvéső*	Nagykálló
73.1.38	*Füles véső*	Nagykálló
73.1.39	*Kis véső*	Nagykálló
73.1.40	*Lapos véső*	Nagykálló
73.1.41	*Csavarhúzó*	Nagykálló
73.1.42	*Félkézkalapács*	Nagykálló
73.1.43	*Küllőző kalapács, „ötkilós kalapács”*	Nagykálló
73.1.44	*Fejsze, hosszúnyelű*	Nagykálló
73.1.45	*Pucolóvas*	Nagykálló
73.1.46	*Fűrészstekli*	Nagykálló
73.1.47	*Keresztvágó fűrész*	Nagykálló
73.1.48	*Kis szekerce*	Nagykálló
73.1.49	*Gömbölyű cirkli*	Nagykálló
73.1.50	*Egyenes cirkli*	Nagykálló
73.1.51	*Kárpitos kalapács, „szatterkalapács aprószeghez”*	Nagykálló
73.1.52	*Forrasztópáka*	Nagykálló
73.1.53	*Fűrész*	Nagykálló
73.1.54	*Fűrészakasztó*	Nagykálló
73.1.55	*Köszörűkő*	Nagykálló
73.1.56	*Zsinórcsapó*	Nagykálló
73.1.57	*Festéktartó a zsinórcsapáshoz*	Nagykálló
73.1.58	*Kapocska*	Nagykálló
73.2.1	*Salétromfőző üst, „üst”*	Nagykálló
73.2.2	*Szőlőprés*	Nagykálló

Leltári szám	*Tárgy neve*	*Gyűjtés helye*
73.2.3	*Ágy*	Nagykálló
73.2.4	*Ágy*	Nagykálló
73.2.5	*Ágy*	Nagykálló
73.2.6	*Ágy*	Nagykálló
73.2.7	*Porozó, „kénporozó”*	Nagykálló
73.2.8	*Gyermekállóka*	Nagykálló
73.2.9	*Véka*	Nagykálló
73.2.10	*Kenyereskosár*	Nagykálló
73.2.11	*Egyes járom*	Nagykálló
73.2.12	*Kaszaüllő tőkével*	Nagykálló
73.2.13	*Kaszakalapács*	Nagykálló
73.2.14	*Riszáló*	Nagykálló
73.2.15	*Fogas, esztergályozott*	Nagykálló
73.2.16	*Vasmozsár*	Nagykálló
73.2.17	*Mángorló*	Nagykálló
73.2.18	*Dohányvágó kés*	Nagykálló
73.2.19	*Karos lóca*	Nagykálló
73.2.20	*Donga rajzoló*	Nagykálló
73.2.21	*Csinvágó, „hordófenékbevágás rajzoló”*	Nagykálló
73.3.1	*Tengerigóré*	Paszab
73.4.1	*Galambház*	Tiszatelek
73.5.1	*Levelke*	Kisnamény
73.5.2	*Gólyafarsangos*	Kisnamény
73.5.3	*Káposztagyalu*	Kisnamény
73.5.4	*Mángorló*	Kisnamény
73.5.5	*Esztováta*	Kisnamény
73.5.6	*Talpas guzsaly*	Kisnamény
73.5.7	*Vékás,32 literes*	Kisnamény
73.5.8	*Vékás, ötvenes*	Kisnamény
73.5.9	*Gereben*	Kisnamény
73.5.10	*Gereben*	Kisnamény
73.5.11	*Csobán*	Kisnamény
73.5.12	*Putina*	Kisnamény
73.5.13	*Putina*	Kisnamény
73.5.14	*Csizmahúzó*	Kisnamény
73.5.15	*Hájasteknő*	Kisnamény
73.5.16	*Tekerő*	Kisnamény
73.5.17	*Csüllő*	Kisnamény
73.5.18	*Vetőveréce*	Kisnamény
73.5.19	*Kettős kendertörő*	Kisnamény
73.5.20	*Faborona*	Kisnamény
73.5.21	*Dagasztóláb*	Kisnamény
73.5.22	*Szapulókádtartó*	Kisnamény
73.5.23	*Szilvaaszaló*	Kisnamény
73.5.24	*Szilvaaszaló*	Kisnamény
73.5.25	*Szilvaaszaló*	Kisnamény
73.5.26	*Székes guzsalytalp*	Kisnamény
73.5.27	*Vetőkaró (levelke)*	Kisnamény
73.5.28	*Motolla*	Kisnamény
73.5.29	*Motolla*	Kisnamény
73.5.30	*Motolla*	Kisnamény
73.5.31	*Fakanál*	Kisnamény
73.5.32	*Vasaló*	Kisnamény

Leltári szám	*Tárgy neve*	*Gyűjtés helye*
73.6.1	*Takácsszövőszék*	Apagy
73.6.2	*Csévéző, csévékkel*	Apagy
72.6.3	*Levelke, cifrafákkal*	Apagy
73.6.4	*Fajfák*	Apagy
73.6.5	*Törülköző*	Apagy
73.6.6	*Törülköző*	Apagy
73.6.7	*Törülköző*	Apagy
73.6.8	*Törülköző*	Apagy
73.7.1	*Fejfa*	Jánd
73.11.1	*Fejfa*	Szamosújlak
73.11.2	*Fejfa*	Szamosújlak
73.12.1	*Szilke*	Nyíregyháza
73.12.2	*Szilke*	Nyíregyháza
73.12.3	*Szőlőmetszőkés*	Nyíregyháza
73.13.1.1–2	*Rézmozsár, ütővel*	Nyíregyháza
73.13.2.1–2	*Rézmozsár, ütővel*	Nyíregyháza
73.14.1	*Rézcsatos imakönyv, szlovák nyelvű*	Nyíregyháza
73.17.1	*Fejfa*	Penyige
73.17.2	*Fejfa*	Penyige
73.17.3	*Fejfa*	Penyige
73.17.4	*Fejfa*	Penyige
73.17.5	*Fejfa*	Penyige
73.17.6	*Fejfa*	Penyige
73.17.7	*Fejfa*	Penyige
73.17.8	*Fejfa*	Penyige
73.17.9	*Fejfa*	Penyige
73.17.10	*Fejfa*	Penyige
73.18.1	*Fejfa*	Vámosoroszi
73.18.2	*Fejfa*	Vámosoroszi
73.18.3	*Fejfa*	Vámosoroszi
73.18.4	*Fejfa*	Vámosoroszi
73.18.5	*Fejfa*	Vámosoroszi
73.18.6	*Fejfa*	Vámosoroszi
73.18.7	*Fejfa*	Vámosoroszi
73.19.1	*Öntött fazék*	Nyíregyháza
73.19.2	*Vasaló*	Nyíregyháza
73.19.3	*Lámpaüveg*	Nyíregyháza
73.20.1	*Hombár*	Kisnamény
74.1.1	*Légyháló lószerszám*	Nyíregyháza
74.9.1	*Lakóház*	Tiszabecs
74.10.1	*Disznóól*	Nagydobos
74.11.1	*Szilvaaszaló ház*	Nagyar
74.12.1	*Rokka*	Garbolc
74.12.2	*Rokka*	Garbolc
74.12.3	*Rokka*	Garbolc
74.13.1	*Rokka*	Rozsály
74.14.1	*Süveg*	Balmazújváros
74.28.1	*Etuzséros kredenc*	Beszterec
74.28.2	*Szék*	Beszterec
74.28.3	*Dagasztótál*	Beszterec
74.29.1	*Komót*	Beszterec
74.30.1	*Fali tükör*	Beszterec
74.30.2	*Asztal*	Beszterec

Leltári szám	*Tárgy neve*	*Gyűjtés helye*
74.30.3	*Ágy*	Beszterec
74.30.4	*Sifon*	Beszterec
74.31.1	*Cséphadaró*	Beszterec
74.31.2	*Aratósarló*	Beszterec
74.32.1	*Cséphadaró*	Tiszavasvári
74.32.2	*Cséphadaró*	Tiszavasvári
74.32.3	*Nádvágó*	Tiszavasvári
74.32.4	*Serpenyő, háromlábú*	Tiszavasvári
74.32.5	*Fazék*	Tiszavasvári
74.32.6	*Olajmécs*	Tiszavasvári
74.32.7	*Kolomp, nyakszíjjal*	Tiszavasvári
74.32.8	*Kolomp*	Tiszavasvári
74.32.9	*Csengő*	Tiszavasvári
74.32.10	*Vasmozsár, ütővel*	Tiszavasvári
74.32.11	*Kerekes rokka*	Tiszavasvári
74.32.12	*Vasaló*	Tiszavasvári
74.32.13	*Vasmozsár*	Tiszavasvári
74.32.14	*Mángorló*	Tiszavasvári
74.32.15	*Talpas guzsaly*	Tiszavasvári
74.32.16	*Nyüst, szövőszék része*	Tiszavasvári
74.32.17	*Falilámpa, alja*	Tiszavasvári
74.33.1	*Gereben*	Nyíregyháza
74.34.1	*Ágy*	Beszterec
74.34.2	*Karos láda*	Beszterec
74.35.1	*Gereben*	Tiszavasvári
74.35.2	*Gereben*	Tiszavasvári
74.35.3	*Vasaló*	Tiszavasvári
74.35.4	*Talpas guzsaly*	Tiszavasvári
74.35.5	*Serpenyő, háromlábú*	Tiszavasvári
74.36.1	*Mángorló*	Tiszavasvári
74.36.2	*Talpas guzsaly*	Tiszavasvári
74.36.3	*Cséphadaró*	Tiszavasvári
74.36.4	*Szilke*	Tiszavasvári
74.36.5	*Vasaló*	Tiszavasvári
74.37.1	*Kártoló, „kis gereben”*	Nyíregyháza
74.38.1	*Vászoning, férfi*	Kocsord
74.38.2	*Bőgatya*	Kocsord
74.38.3	*Blúz, fecskefarkos*	Kocsord
74.38.4	*Szoknya*	Kocsord
74.38.5	*Jegykendő*	Kocsord
74.39.1	*Bunda*	Nyíregyháza
75.1.1	*„Telázsi”*	Jánkmajtis
75.1.2.1–4	*Kiságy*	Jánkmajtis
75.1.3	*Kegykép*	Jánkmajtis
75.1.4	*Lisztes putina*	Jánkmajtis
75.1.5	*Lekvárosszilke*	Jánkmajtis
75.1.6	*Lakodalmas fazék, „tót fazék”*	Jánkmajtis
75.1.7	*Menyasszonyi láda*	Jánkmajtis
75.1.8	*Karos láda*	Jánkmajtis
75.1.9	*Etuzséros kredenc, „kaszli”*	Jánkmajtis
75.1.10	*Szekrény, „sifon”*	Jánkmajtis
75.2.1	*Hosszú láda*	Jánkmajtis
75.2.2	*Szórómalom*	Jánkmajtis
75.2.3	*Láda*	Jánkmajtis

Leltári szám	*Tárgy neve*	*Gyűjtés helye*
75.2.4	*Ágyterítő*	Jánkmajtis
75.2.5	*Ágyterítő*	Jánkmajtis
75.2.6	*Ponyva*	Jánkmajtis
75.2.7	*Telázsi*	Jánkmajtis
75.2.8	*Rimaszombati fazék*	Jánkmajtis
75.2.9.1–4	*Ágy*	Jánkmajtis
75.2.10	*Lisztesputina*	Jánkmajtis
75.2.11	*Lekvárosszilke*	Jánkmajtis
75.2.12	*Gereben*	Jánkmajtis
75.2.13	*Méhkas*	Jánkmajtis
75.2.14	*Kolbásztartó*	Jánkmajtis
75.2.15	*Szűrőkanál*	Jánkmajtis
75.2.16	*Véka*	Jánkmajtis
75.2.17	*Rosta*	Jánkmajtis
75.2.18	*Favilla*	Jánkmajtis
75.2.19	*Csüllő*	Jánkmajtis
75.2.20	*Tekerőláb*	Jánkmajtis
75.3.1	*Hosszú láda*	Kisnamény
75.3.2	*Járom*	Kisnamény
75.3.3	*Járom*	Kisnamény
75.3.4	*Fali tükör*	Kisnamény
75.3.5	*Vidacs eke*	Kisnamény
75.3.6	*Fogasgereblye*	Kisnamény
75.3.7	*Kovászfa*	Kisnamény
75.3.8	*Lámpás*	Kisnamény
75.4.1	*Zabos kas*	Nagyhodos
75.4.2	*Szórómalom*	Nagyhodos
75.5.1	*Menyasszonyi láda*	Jánkmajtis
75.5.2.1–4	*Ágy*	Jánkmajtis
75.5.3.1–2	*Székes guzsaly*	Jánkmajtis
75.6.1	*Putina*	Jánkmajtis
75.7.1	*Guzsalytalp*	Jánkmajtis
75.8.1.1–3	*Függöny*	Jánkmajtis
75.8.2.1–3	*Függöny*	Jánkmajtis
75.8.3	*Függönydrapéria*	Jánkmajtis
75.8.4	*Asztalterítő*	Jánkmajtis
75.8.5	*Asztalterítő*	Jánkmajtis
75.8.6	*Zsák*	Jánkmajtis
75.8.7	*Zsák*	Jánkmajtis
75.8.8	*Zsák*	Jánkmajtis
75.8.9	*Zsák*	Jánkmajtis
75.8.10	*Zsák*	Jánkmajtis
75.8.11	*„Krigli”*	Jánkmajtis
75.8.12	*„Stampedli”*	Jánkmajtis
75.8.13	*Tükör, talpas*	Jánkmajtis
75.8.14	*Szenesvasaló*	Jánkmajtis
75.8.15	*Öntött fazék*	Jánkmajtis
75.8.16	*Kis teknő*	Jánkmajtis
75.8.17	*Csupor*	Jánkmajtis
75.9.1.1–19	*Szövőszék, „esztováta”*	Jánkmajtis
75.9.2	*Szalonnásputina*	Jánkmajtis
75.9.3	*Vetőkaró*	Jánkmajtis
75.9.4	*Csüllő*	Jánkmajtis
75.9.5	*Szék*	Jánkmajtis
75.9.6	*Szék*	Jánkmajtis
75.9.7	*Fejfatartó*	Jánkmajtis
75.10.1	*Csengő*	Tiszavasvári
75.10.2	*Kis csengő*	Tiszavasvári
75.11.1	*Vászon lepedő*	Nyíregyháza
75.11.2	*Vászon lepedő*	Nyíregyháza
75.11.3	*Vászon lepedő*	Nyíregyháza
75.12.1	*Kulacs*	Hollóháza
75.12.2	*Kulacs*	Hollóháza
75.12.3	*Kulacs*	Hollóháza
75.12.4.1–2	*Kis kancsó, fedeles*	Hollóháza
75.13.1	*Komót, „kaszli”*	Jánkmajtis
75.13.2	*Fénykép1918–ból*	Jánkmajtis
75.14.1	*Dunna*	Kállósemjén
75.14.2	*Párna*	Kállósemjén
75.15.1	*Dohányszita*	Nyíregyháza
75.15.2	*Dohányvágó*	Nyíregyháza
75.15.3	*Pipa*	Nyíregyháza
75.16.1	*Komót*	Paszab
75.16.2	*Menyasszonyi láda*	Paszab
75.16.3.1–4	*Ágy*	Paszab
75.16.4.1–4	*Ágy*	Paszab
75.16.5	*Asztal*	Paszab
75.16.6	*Fatál*	Paszab
75.16.7	*Fatál*	Paszab
75.16.8	*Szék*	Paszab
75.16.9	*Mosószék*	Paszab
75.16.10	*Mosószék*	Paszab
75.16.11	*Sulyok*	Paszab
75.16.12	*Mécses*	Paszab
75.16.13	*Kosár*	Paszab
75.16.14	*Szénvonó*	Paszab
75.16.15	*Karos lóca része (karfa)*	Paszab
75.16.16	*Fekete szoknya*	Paszab
75.16.17	*Fehér blúz*	Paszab
75.16.18	*Fekete egészruha*	Paszab
75.16.19	*Piros szoknya*	Paszab
75.16.20	*Piros blúz*	Paszab
75.16.21	*Kék, kis kabát*	Paszab
75.16.22	*Fekete, nagy kabát*	Paszab
75.16.23	*Fehér ing („alávaló” nyári)*	Paszab
75.16.24	*Ing, téli*	Paszab
75.16.25	*Fehér alsó, „pendely”*	Paszab
75.16.26	*Tarka blúz*	Paszab
75.16.27	*Nyakbavaló kendő*	Paszab
75.16.28	*Rongypokróc*	Paszab
75.16.29	*Török ágyterítő*	Paszab
75.16.30	*Török ágyterítő*	Paszab
75.16.31	*Lepedő*	Paszab
75.16.32	*Abrosz*	Paszab
75.16.33	*Paszabi szőttes*	Paszab
75.16.34	*Szakajtókendő*	Paszab
75.16.35	*Törülköző*	Paszab
75.16.36	*Tojástartó*	Paszab

Leltári szám	*Tárgy neve*	*Gyűjtés helye*
75.16.37	*Vizespohár, „krigli”*	Paszab
75.16.38	*Borospohár*	Paszab
75.16.39	*Borospohár*	Paszab
75.16.40	*Borospohár*	Paszab
75.16.41	*Fali tükör*	Paszab
75.16.42	*Táska*	Paszab
75.16.43	*Lekvárosszilke*	Paszab
75.16.44	*Mosogatótál*	Paszab
75.16.45	*„Vaskrajszony”*	Paszab
75.16.46	*Előtét kemencéhez*	Paszab
75.16.47	*Szakajtókosár*	Paszab
75.16.48	*Sütőlapát*	Paszab
75.16.49	*Szék–karfa*	Paszab
75.16.50	*Nyújtófa*	Paszab
75.16.51	*Törülközőtartó*	Paszab
75.16.52	*Szórólapát*	Paszab
75.16.53	*Gyúrókötény*	Paszab
75.17.1	*Dunna*	Nyíregyháza
75.18.1	*Mángorló*	Nyíregyháza
75.18.2	*Komatál*	Nyíregyháza
75.18.3	*Szakajtókosár*	Nyíregyháza
75.19.1	*Hombár*	Jánkmajtis
75.23.1	*Istálló, „ól”*	Kisnamény
75.24.1	*Sütőház*	Vámosoroszi
75.25.1	*Istálló*	Kék
75.26.1	*Földház*	Paszab
75.27.1	*Fáskamra*	Méhtelek
75.28.1	*Lakóház*	Nagyhodos
76.2.1	*Vasháromláb*	Paszab
76.2.2	*Kovászfa*	Paszab
76.2.3	*Kis fazék*	Paszab
76.2.4	*Sulyok*	Paszab
76.2.5	*Szórólapát*	Paszab
76.2.6	*Fáskosár*	Paszab
76.2.7	*Fáskosár*	Paszab
76.2.8	*Fáskosár*	Paszab
76 2.9	*Fáskosár*	Paszab
76.2.10	*Fáskosár*	Paszab
76.2.11	*Fáskosár*	Paszab
76.2.12	*Fáskosár*	Paszab
76.2.13	*Fáskosár*	Paszab
76.2.14	*Fáskosár*	Paszab
76.2.15	*Fáskosár*	Paszab
76.2.16	*Zürbölő*	Paszab
76.2.17	*Tejescsupor*	Paszab
76.3.1	*Rokka*	Tarpa
76.3.2	*Gereben*	Tarpa
76.3.3	*Gereben*	Tarpa
76.3.4	*Kisszék*	Tarpa
76.3.5	*Kisszék*	Tarpa
76.3.6	*Szilke*	Tarpa
76.4.1–18	*Fűrészkészlet*	Nyíregyháza
76.4.19	*Cserépfazik*	Nyíregyháza
76.4.20	*Cserépfazik*	Nyíregyháza

Leltári szám	*Tárgy neve*	*Gyűjtés helye*
76.5.1	*Szék*	Kék
76.5.2	*Szék*	Kék
76.6.1	*Rokka*	Tiszabecs
76.6.2	*Tálas*	Tiszabecs
76.6.3	*Fogas*	Tiszabecs
76.7.1	*Szelelőrosta*	Nyíregyháza, Jánosbokor
76.7.2	*Lovasszánkó*	Nyíregyháza, Jánosbokor
76.8.1	*Véka*	Tarpa
76.8.2	*Félvéka*	Tarpa
76.8.3	*Negyedvéka*	Tarpa
76.8.4	*Köpéce*	Tarpa
76.9.1	*Fakanál*	Nyíregyháza
76.9.2	*Fakanál*	Nyíregyháza
76.9.3	*Üvegkorsó*	Nyíregyháza
76.9.4	*Mángorló*	Nyíregyháza
76.9.5.1–2	*Mécses*	Nyíregyháza
76.9.6.1–2	*Csüllő*	Nyíregyháza
76.9.7	*Gereben*	Nyíregyháza
76.9.8	*Kis cserépcsupor*	Nyíregyháza
76.9.9	*Fatölcsér*	Nyíregyháza
76.9.10	*Sulyok*	Nyíregyháza
76.10.1	*Szőlőprés*	Nyírpazony
76.10.2	*Tengeridaráló*	Nyírpazony
76.10.3	*Esztergapad*	Nyírpazony
76.10.4	*Nútgyalu*	Nyírpazony
76.10.5	*Gyalu (eresztő)*	Nyírpazony
76.10.6	*Körző*	Nyírpazony
76.10.7	*Mángorló*	Nyírpazony
76.10.8	*Fakalapács*	Nyírpazony
76.10.9	*Kerékagyfúró*	Nyírpazony
76.10.10	*Kerékagyfúró*	Nyírpazony
76.10.11	*Csinvágó*	Nyírpazony
76.10.12	*Gyalu*	Nyírpazony
76.11.1	*Mozsár*	Nyíregyháza
76.11.2	*Borsőrlő*	Nyíregyháza
76.11.3	*Fenőszíj*	Nyíregyháza
76.11.4	*Üvegpalack*	Nyíregyháza
76.11.5	*Kis kosár*	Nyíregyháza
76.11.6	*Olvasó*	Nyíregyháza
76.12.1	*Szekrény*	Kemecse
76.12.2	*Dikó*	Kemecse
76.12.3	*Karoslóca*	Kemecse
76.12.4	*Asztal*	Kemecse
76.12.5	*Szék*	Kemecse
76.12.6	*Szék*	Kemecse
76.12.7	*Szék*	Kemecse
76.12.8	*Szék*	Kemecse
76.12.9	*Láda*	Kemecse
76.12.10	*Ágy*	Kemecse
76.12.11	*Tükör*	Kemecse
76.12.12	*Asztal*	Kemecse
76.12.13	*Létra*	Kemecse

Leltári szám	*Tárgy neve*	*Gyűjtés helye*
76.12.14	*Szék*	Kemecse
76.12.15	*Szuszék*	Kemecse
76.12.16	*Mosószék*	Kemecse
76.12.17	*Teknő*	Kemecse
76.12.18	*Komlóskorpa–szárító*	Kemecse
76.12.19	*Komlóskorpa–szárító*	Kemecse
76.12.20	*Lopó*	Kemecse
76.12.21	*Tejescsupor*	Kemecse
76.12.22	*Kis szilke*	Kemecse
76.12.23	*Korsó*	Kemecse
76.12.24	*Korsó*	Kemecse
76.12.25	*Korsó*	Kemecse
76.12.26	*Korsó*	Kemecse
76.12.27	*Korsó*	Kemecse
76.12.28	*Korsó*	Kemecse
76.12.29	*Korsó*	Kemecse
76.12.30	*Rongypokróc*	Kemecse
76.12.31	*Nyújtófa*	Kemecse
76.12.32	*Nádkötő tű*	Kemecse
76.12.33	*Nádverő*	Kemecse
76.12.34	*Körző*	Kemecse
76.12.35	*Kaszakalapács*	Kemecse
76.12.36	*Kaszakalapács*	Kemecse
76.12.37	*Putina*	Kemecse
76.12.38	*Ágyterítő*	Kemecse
76.12.39	*Fogas*	Kemecse
76.12.40	*Káposztavágókés*	Kemecse
76.12.41	*Faedény*	Kemecse
76.12.42	*Tarkedlisütő*	Kemecse
76.12.43	*Hurkatöltő*	Kemecse
76.12.44	*Kis fejsze*	Kemecse
76.12.45	*Vasmozsár, ütővel*	Kemecse
76.12.46	*Hurkatöltő szaru*	Kemecse
76.12.47	*Hurkatöltő szaru*	Kemecse
76.12.48	*Öntöttvas krajszony*	Kemecse
76.12.49	*Öntöttvas krajszony*	Kemecse
76.12.50	*Tejszűrő*	Kemecse
76.12.51	*Törőfa*	Kemecse
76.12.52	*Tojástartó*	Kemecse
76.12.53	*Tojástartó*	Kemecse
76.12.54	*Kenyereskosár*	Kemecse
76.12.55	*Szakajtókosár*	Kemecse
76.12.56	*Szenesvasaló*	Kemecse
76.12.57	*Padlólocsoló*	Kemecse
76.12.58	*Fenkő*	Kemecse
76.12.59	*Fenkő*	Kemecse
76.12.60	*Habverő*	Kemecse
76.12.61	*Pálinkásüveg*	Kemecse
76.12.62	*Gyúródeszka*	Kemecse
76.12.63	*Ekekulcs*	Kemecse
76.12.64	*Szárvágó*	Kemecse
76.12.65	*Párna*	Kemecse
76.12.66	*Dunna*	Kemecse
76.12.67	*Sütőlapát*	Kemecse

Leltári szám	*Tárgy neve*	*Gyűjtés helye*
76.12.68	*Szalmahúzó horog*	Kemecse
76.12.69	*Kis szék*	Kemecse
76.12.70	*Kis szék*	Kemecse
76.12.71	*Tésztavágó deszka*	Kemecse
76.12.72	*Tükör*	Kemecse
76.12.73	*Légycsapó*	Kemecse
76.12.74	*Lekvárosszilke*	Kemecse
76.13.1	*Komót, 3 fiókos*	Kállósemjén
76.13.2	*Karoslóca*	Kállósemjén
76.13.3	*Répavető*	Kállósemjén
76.13.4	*Edény, német rohamsisakból*	Kállósemjén
76.13.5	*Sarló*	Kállósemjén
76.13.6	*Nádkötő tű*	Kállósemjén
76.13.7	*Kaszakés*	Kállósemjén
76.13.8	*Vetélő*	Kállósemjén
76.13.9	*Sütőlapát, nagy*	Kállósemjén
76.13.10	*Sütőlapát, kicsi*	Kállósemjén
76.13.11	*Csákány, honvédségi*	Kállósemjén
76.13.12	*Mángorló*	Kállósemjén
76.13.13	*Zöldségkapa*	Kállósemjén
76.13.14	*Csüllő*	Kállósemjén
76.13.15	*Orsó*	Kállósemjén
76.13.16	*Orsó*	Kállósemjén
76.13.17	*Orsó*	Kállósemjén
76.13.18	*Orsó*	Kállósemjén
76.13.19	*Orsó*	Kállósemjén
76.13.20	*Hordókötél, csigával*	Kállósemjén
76.13.21	*Hordókötél, csigával*	Kállósemjén
76.13.22	*Fejőszék*	Kállósemjén
76.13.23	*Szapulószék*	Kállósemjén
76.13.24	*Gereben*	Kállósemjén
76.14.1	*Lakóház*	Nagyhodos
76.14.2	*Disznóól*	Nagyhodos
77.1.1.1–4	*Ágy*	Nagyhodos
77.1.2.1–4	*Ágy*	Nagyhodos
77.1.3.1–4	*Ágy*	Nagyhodos
77.1.4	*Amerikás láda*	Nagyhodos
77.1.5	*Cifrafa*	Nagyhodos
77.1.6	*Cifrafa*	Nagyhodos
77.1.7	*Cifrafa*	Nagyhodos
77.1.8	*Hokedli*	Nagyhodos
77.1.9	*Szekrény*	Nagyhodos
77.1.10	*Amerikás láda*	Nagyhodos
77.1.11	*Fagerendelyes eke*	Nagyhodos
77.1.12	*Kredenc*	Nagyhodos
77.1.13	*Fénykép*	Nagyhodos
77.1.14	*Asztal*	Nagyhodos
77.1.15	*Fénykép*	Nagyhodos
77.1.16	*Nyomott falikép*	Nagyhodos
77.1.17	*Nyomott falikép*	Nagyhodos
77.2.1	*Vasaló*	Kállósemjén
77.3.1	*Nádnyeső vaskés*	Nagyhodos
77.3.2	*Alvadékvágó*	Nyíregyháza
77.4.1	*Kis harang*	Nyíregyháza

Leltári szám	*Tárgy neve*	*Gyűjtés helye*
77.5.1	*Fali óra*	Tornyospálca
77.6.1	*Menyasszonyi láda*	Magy (Közsai–tanya)
77.6.2	*Nagy cseréptál*	Magy (Közsai–tanya)
77.6.3	*Famozsár ütővel*	Magy (Közsai–tanya)
77.6.4	*Vászon tejescsupor*	Magy (Közsai–tanya)
77.6.5	*Vászon tejescsupor*	Magy (Közsai–tanya)
77.6.6	*Vászon tejescsupor*	Magy (Közsai–tanya)
77.6.7	*Vászon tejescsupor*	Magy (Közsai–tanya)
77.6.8	*Vászon tejescsupor*	Magy (Közsai–tanya)
77.6.9	*Mázas tejescsupor*	Magy (Közsai–tanya)
77.6.10	*Nádudvari korsó*	Magy (Közsai–tanya)
77.6.11	*Vászonkorsó*	Magy (Közsai–tanya)
77.6.12	*Vászonkorsó*	Magy (Közsai–tanya)
77.6.13	*Vászonkorsó*	Magy (Közsai–tanya)
77.6.14	*Talpas guzsaly*	Magy (Közsai–tanya)
77.6.15	*Csüllő*	Magy (Közsai–tanya)
77.7.1	*Szekrény*	Kállósemjén
77.7.2	*Szekrény*	Kállósemjén
77.7.3	*Szék*	Kállósemjén
77.7.4	*Szék*	Kállósemjén
77.7.5	*Katonaláda*	Kállósemjén
77.7.6	*Kecskelábú asztal*	Kállósemjén
77.7.7	*Kecskelábú asztal*	Kállósemjén
77.8.1	*Ágy*	Kállósemjén
77.8.2	*Ágy*	Kállósemjén
77.8.3	*Asztal*	Kállósemjén
77.8.4	*Kredenc*	Kállósemjén
77.8.5	*Karoslóca*	Kállósemjén
77.9.1	*Komót, 3 fiókos*	Kállósemjén
77.9.2	*Asztal*	Kállósemjén
77.9.3	*Vasaló*	Kállósemjén
77.9.4	*Vasmozsár*	Kállósemjén
77.9.5	*Egyes járom*	Kállósemjén
77.11.1	*Kovácsfújtató*	Tiszadob
77.12.1	*Mángorló*	Kocsord
77.12.2	*Mángorló*	Kocsord
77.12.3	*Talpas guzsaly*	Kocsord
77.12.4	*Motolla fonállal*	Kocsord
77.12.5	*Díszkendő*	Kocsord

Leltári szám	*Tárgy neve*	*Gyűjtés helye*
77.12.6	*Rongypokróc*	Kocsord
77.12.7	*Törülköző*	Kocsord
77.12.8	*Törülköző*	Kocsord
77.12.9	*Mécses*	Kocsord
77.12.10	*Lóbéklyó*	Kocsord
77.12.11	*Ivótök*	Kocsord
77.12.12	*Dunnahuzat*	Kocsord
77.12.13	*Női ing*	Kocsord
77.12.14	*Hímzett terítő*	Kocsord
77.12.15	*Hímzett terítő*	Kocsord
77.12.16	*Hímzett kendő*	Kocsord
77.12.17	*Párnavég*	Kocsord
77.12.18	*Paplanhuzat*	Kocsord
77.12.19	*Rojtos terítő*	Kocsord
77.12.20	*Párnahuzat*	Kocsord
77.12.21	*Párnahuzat*	Kocsord
77.12.22	*Párnahuzat*	Kocsord
79.1.1	*Kézi kalapács*	Kállósemjén
79.1.2	*Kézi kalapács*	Kállósemjén
79.1.3	*Kézi kalapács*	Kállósemjén
79.1.4	*Lyukasztó kalapács*	Kállósemjén
79.1.5	*Lópatkoló kalapács*	Kállósemjén
79.1.6	*Tengelygömbölyítő kalapács*	Kállósemjén
79.1.7	*Üllővágó kalapács*	Kállósemjén
79.1.8	*Lyukasztó kalapács*	Kállósemjén
79.1.9	*Lyukasztó kalapács*	Kállósemjén
79.1.10	*Üllővágó kalapács*	Kállósemjén
79.1.11	*Tengelygömbölyítő kalapács*	Kállósemjén
79.1.12	*Kézi kalapács*	Kállósemjén
79.1.13	*Kézi kalapács*	Kállósemjén
79.1.14	*Kézi kalapács*	Kállósemjén
79.1.15	*Lyukasztó kalapács*	Kállósemjén
79.1.16	*Fakalapács*	Kállósemjén
79.1.17	*Kézi kalapács*	Kállósemjén
79.1.18	*Lópatkoló kalapács*	Kállósemjén
79.1.19	*Nagy kalapács*	Kállósemjén
79.1.20	*Körömvágó kés*	Kállósemjén
79.1.21	*Körömvágó kés*	Kállósemjén
79.1.22	*Vasreszelő*	Kállósemjén
79.1.23	*Vasreszelő*	Kállósemjén
79.1.24	*Vasreszelő*	Kállósemjén
79.1.25	*Harapófogó*	Kállósemjén
79.1.26	*Pántfogó*	Kállósemjén
79.1.27	*Tüzifogó*	Kállósemjén
79.1.28	*Tüzifogó*	Kállósemjén
79.1.29	*Tüzifogó*	Kállósemjén
79.1.30	*Pántfogó*	Kállósemjén
79.1.31	*Fogó*	Kállósemjén
79.1.32	*Menetvágó hajtókar*	Kállósemjén
79.1.33	*Menetvágó hajtókar*	Kállósemjén
79.1.34	*Menetvágó hajtókar*	Kállósemjén
79.1.35	*Menetvágó hajtókar*	Kállósemjén
79.1.36	*Menetvágó hajtókar*	Kállósemjén
79.1.37	*Menetvágó hajtókar*	Kállósemjén

Leltári szám	Tárgy neve	Gyűjtés helye
79.1.38	Menetvágó hajtókar	Kállósemjén
79.1.39	Forrasztópáka	Kállósemjén
79.1.40	Forrasztópáka	Kállósemjén
79.1.41	Szegfejformázó	Kállósemjén
79.1.42	Körömreszelő	Kállósemjén
79.1.43	Reszelő	Kállósemjén
79.1.44	Körömvágó kés	Kállósemjén
79.1.45	Hidegvágó	Kállósemjén
79.1.46	Körző	Kállósemjén
79.1.47	Körző	Kállósemjén
79.1.48	Villáskulcs	Kállósemjén
79.1.49	Villáskulcs	Kállósemjén
79.1.50	Villáskulcs	Kállósemjén
79.1.51	Villáskulcs	Kállósemjén
79.1.52	Villáskulcs	Kállósemjén
79.1.53	Villáskulcs	Kállósemjén
79.1.54	Villáskulcs	Kállósemjén
79.1.55	Villáskulcs	Kállósemjén
79.1.56	Villáskulcs	Kállósemjén
79.1.57	Tengelygömbölyítő kalapács	Kállósemjén
79.1.58	Csákány	Kállósemjén
79.1.59	Patatisztító	Kállósemjén
79.1.60	Tüzifogó	Kállósemjén
79.1.61	Tüzifogó	Kállósemjén
79.1.62	Csípőfogó	Kállósemjén
79.1.63	Körző	Kállósemjén
79.1.64	Tüzifogó	Kállósemjén
79.1.65	Lemezvágó	Kállósemjén
79.1.66	Reszelő	Kállósemjén
79.1.67	Reszelő	Kállósemjén
79.1.68	Patatisztító	Kállósemjén
79.1.69	Hidegvágó	Kállósemjén
79.1.70	Hidegvágó	Kállósemjén
79.1.71	Hidegvágó	Kállósemjén
79.1.72	Hidegvágó	Kállósemjén
79.1.73	Hidegvágó	Kállósemjén
79.1.74	Betűvágó	Kállósemjén
79.1.75	Csavarhúzó	Kállósemjén
79.1.76	Véső (félgömbölyű)	Kállósemjén

Leltári szám	Tárgy neve	Gyűjtés helye
79.1.77	Gömbölyítő	Kállósemjén
79.1.78	Gömbölyítő	Kállósemjén
79.1.79	Gömbölyítő	Kállósemjén
79.1.80	Gömbölyítő	Kállósemjén
79.1.81	Gömbölyítő	Kállósemjén
79.1.82	Üllővágó	Kállósemjén
79.1.83	Üllővágó	Kállósemjén
79.1.84	Lyukbővítő, „dorni”	Kállósemjén
79.1.85	Lyukbővítő, „dorni”	Kállósemjén
79.1.86	Rájboló	Kállósemjén
79.1.87	Rájboló	Kállósemjén
79.1.88	Rájboló	Kállósemjén
79.1.89	Lyukasztó	Kállósemjén
79.1.90	Lyukbővítő, „dorni”	Kállósemjén
79.1.91	Fúró	Kállósemjén
79.1.92	Kaszaüllő	Kállósemjén
79.1.93	Fúró	Kállósemjén
79.1.94	Vágó	Kállósemjén
79.1.95	Lyukbővítő, „dorni”	Kállósemjén
79.1.96	Vágó	Kállósemjén
79.1.97	Üllő	Kállósemjén
79.1.98	Üllő tőke	Kállósemjén
79.1.99	Kovácsfújtató	Kállósemjén
79.1.100	Fúrógép	Kállósemjén
79.1.101	Satu	Kállósemjén
79.1.102	Szerszámtartó téka	Kállósemjén
79.1.103	Asztal	Kállósemjén
79.1.104	Szerszámtartó fogas	Kállósemjén
79.1.105	Körömszedő bak	Kállósemjén
79.1.106	Szerszámtartó	Kállósemjén
79.1.107	Körömszedő bak	Kállósemjén
79.1.108	Fúró	Kállósemjén
79.2.1	Véka	Nagyar
79.2.2	Aratósarló	Nagyar
79.2.3	Fatengely	Nagyar
79.3.1	Kapufélfa	Nagyar
79.4.1	Istálló	Kállósemjén
79.6.1	Bölcső	Nagykálló

Néprajzi leltárkönyv IV. 1980–1992 – Sóstói Múzeumfalu, Sóstófürdő

Leltári szám	Tárgy neve	Gyűjtés helye
80.1.1	Korsó	Tiszalök
80.1.2	Tejesköcsög	Tiszalök
80.1.3	Tejesköcsög	Tiszalök
80.1.4	Tejesköcsög	Tiszalök
80.1.5	Tejesköcsög	Tiszalök
80.1.6	Kis fazék	Tiszalök
80.1.7	Korsó	Tiszalök
80.1.8	Korsó	Tiszalök
80.1.9	Kis korsó	Tiszalök
80.1.10	Éjjeliedény	Tiszalök
80.1.11	Tejesköcsög	Tiszalök

Leltári szám	Tárgy neve	Gyűjtés helye
80.1.12	Tejesköcsög	Tiszalök
80.1.13	Tejesköcsög	Tiszalök
80.1.14	Tejesköcsög	Tiszalök
80.1.15	Tejesköcsög	Tiszalök
80.1.16	Tejesköcsög	Tiszalök
80.1.17	Tejesköcsög	Tiszalök
80.1.18	Tejesköcsög	Tiszalök
80.1.19	Tejesköcsög	Tiszalök
80.1.20	Lekvárosszilke	Tiszalök
80.1.21	Korsó	Tiszalök
80.1.22	Lekvárosszilke	Tiszalök

Leltári szám	*Tárgy neve*	*Gyűjtés helye*
80.1.23	*Tejesköcsög*	Tiszalök
80.1.24	*Tejesköcsög*	Tiszalök
80.1.25	*Tejesköcsög*	Tiszalök
80.1.26	*Korsó*	Tiszalök
80.1.27	*Korsó (csörgős)*	Tiszalök
80.1.28	*Szilke*	Tiszalök
80.1.29	*Korsó*	Tiszalök
80.1.30	*Korsó*	Tiszalök
80.1.31	*Tejesköcsög*	Tiszalök
80.1.32	*Tejesköcsög*	Tiszalök
81.1.33	*Korsó*	Tiszalök
80.1.34	*Korsó*	Tiszalök
80.1.35	*Korsó*	Tiszalök
80.1.36	*Tejesköcsög*	Tiszalök
80.1.37	*Cserépfazék*	Tiszalök
80.1.38	*Szilke*	Tiszalök
80.1.39	*Vászonfazék*	Tiszalök
80.1.40	*Szilke*	Tiszalök
80.1.41	*Szilke*	Tiszalök
80.1.42	*Korsó*	Tiszalök
80.1.43	*Korsó*	Tiszalök
80.1.44	*Csörgőskorsó*	Tiszalök
80.1.45	*Szilke*	Tiszalök
80.1.46	*Tejesköcsög*	Tiszalök
80.1.47	*Tejesköcsög*	Tiszalök
80.1.48	*Szilke*	Tiszalök
80.1.49	*Szilke (lekváros)*	Tiszalök
80.1.50	*Vászonfazék*	Tiszalök
80.1.51	*Tejesköcsög*	Tiszalök
80.1.52	*Korsó (csörgős)*	Tiszalök
80.1.53	*Korsó*	Tiszalök
80.1.54	*Vászonfazék*	Tiszalök
80.1.55	*Tejesköcsög*	Tiszalök
80.1.56	*Fazék*	Tiszalök
80.1.57	*Tejesköcsög*	Tiszalök
80.1.58	*Tejesköcsög*	Tiszalök
80.1.59	*Tejesköcsög*	Tiszalök
80.1.60	*Tejesköcsög*	Tiszalök
80.1.61	*Tejesköcsög*	Tiszalök
80.1.62	*Tejesköcsög*	Tiszalök
80.1.63	*Tejesköcsög*	Tiszalök
80.1.64	*Tejesköcsög*	Tiszalök
80.1.65	*Tejesköcsög*	Tiszalök
80.1.66	*Szilke*	Tiszalök
80.1.67	*Kanta*	Tiszalök
80.1.68	*Köcsög fedele*	Tiszalök
80.1.69	*Köcsögfedél*	Tiszalök
80.1.70	*Vászonfazék*	Tiszalök
80.1.71	*Vászonfazék*	Tiszalök
80.1.72	*Kőkorsó*	Tiszalök
80.1.73	*Tejesköcsög*	Tiszalök
80.1.74	*Tejesköcsög*	Tiszalök
80.1.75	*Korsó*	Tiszalök
80.1.76	*Vászonfazék*	Tiszalök

Leltári szám	*Tárgy neve*	*Gyűjtés helye*
80.1.77	*Tejesköcsög*	Tiszalök
80.1.78	*Szilke*	Tiszalök
80.1.79	*Tejesköcsög*	Tiszalök
80.1.80	*Tejesköcsög*	Tiszalök
80.1.81	*Vászonfazék*	Tiszalök
80.1.82	*Vászonfazék*	Tiszalök
80.1.83	*Vászonfazék*	Tiszalök
80.1.84	*Fazék*	Tiszalök
80.1.85	*Vizeskanta*	Tiszalök
80.1.86	*Vizeskanta*	Tiszalök
80.1.87	*Vizeskanta*	Tiszalök
80.1.88	*Tejesköcsög*	Tiszalök
80.1.89	*Tejesköcsög*	Tiszalök
80.1.90	*Tejesköcsög*	Tiszalök
80.1.91	*Tejesköcsög*	Tiszalök
80.1.92	*Tejesköcsög*	Tiszalök
80.1.93	*Kis szilke*	Tiszalök
80.1.94	*Tejescsupor*	Tiszalök
80.1.95	*Korsó*	Tiszalök
80.1.96	*Lekvárosszilke*	Tiszalök
80.1.97	*Lekvárosszilke*	Tiszalök
80.1.98	*Lekvárosszilke*	Tiszalök
80.1.99	*Lekvárosszilke*	Tiszalök
80.1.100	*Lekvárosszilke*	Tiszalök
80.1.101	*Lekvárosszilke*	Tiszalök
80.1.102	*Vászonfazék*	Tiszalök
80.1.103	*Szilke*	Tiszalök
80.1.104	*Korsó*	Tiszalök
80.1.105	*Tejfelescsupor*	Tiszalök
80.1.106	*Tejfelescsupor*	Tiszalök
80.1.107	*Kis köcsög*	Tiszalök
80.1.108	*Kép*	Tiszalök
80.1.109	*Rokka*	Tiszalök
80.1.110	*Rézüst*	Tiszalök
80.1.111	*Kép*	Tiszalök
80.1.112	*Vajköpülő*	Tiszalök
80.1.113	*Lábas*	Tiszalök
80.1.114	*Rézüst*	Tiszalök
80.1.115	*Vizeskanta*	Tiszalök
80.1.116	*Vászonfazék*	Tiszalök
80.1.117	*Viharlámpa*	Tiszalök
80.1.118	*Famozsár, ütővel*	Tiszalök
80.1.119	*Asztalilámpa*	Tiszalök
80.1.120	*Tejfelescsupor*	Tiszalök
80.1.121	*Olajoskorsó*	Tiszalök
80.1.122	*Olajoskorsó*	Tiszalök
80.1.123	*Tejescsupor*	Tiszalök
80.1.124	*Lekvárosszilke*	Tiszalök
80.1.125	*Lekvárosszilke*	Tiszalök
80.1.126	*Lekvárosszilke*	Tiszalök
80.1.127	*Gombolyító kerék*	Tiszalök
80.1.128	*Rokka*	Tiszalök
80.1.129	*Rokka*	Tiszalök
80.1.130	*Rokka*	Tiszalök

Leltári szám	*Tárgy neve*	*Gyűjtés helye*
80.1.131	*Mángorló*	Tiszalök
80.1.132	*Vasaló*	Tiszalök
80.1.133	*Vasaló*	Tiszalök
80.1.134	*Vasaló*	Tiszalök
80.1.135	*Vasaló*	Tiszalök
80.1.136	*Vasaló*	Tiszalök
80.1.137	*Vasaló*	Tiszalök
80.1.138	*Vasaló*	Tiszalök
80.1.139	*Vasaló*	Tiszalök
80.1.140	*Vasaló*	Tiszalök
80.1.141	*Vasaló*	Tiszalök
80.1.142	*Vasaló*	Tiszalök
80.1.143	*Vasaló*	Tiszalök
80.1.144	*Vasaló*	Tiszalök
80.1.145	*Vasaló*	Tiszalök
80.1.146	*Vasaló*	Tiszalök
80.1.147	*Vasaló*	Tiszalök
80.1.148	*Vasaló*	Tiszalök
80.1.149	*Vasaló*	Tiszalök
80.1.150	*Vasaló*	Tiszalök
80.1.151	*Vasaló*	Tiszalök
80.1.152	*Vasaló*	Tiszalök
80.1.153	*Vasaló*	Tiszalök
80.1.154	*Vasaló*	Tiszalök
80.1.155	*Vasaló*	Tiszalök
80.1.156	*Vasaló*	Tiszalök
80.1.157	*Vasaló*	Tiszalök
80.1.158	*Vasaló*	Tiszalök
80.1.159	*Mérleg*	Tiszalök
80.1.160	*Mérleg*	Tiszalök
80.1.161	*Sütőlapát*	Tiszalök
80.1.162	*Sütőlapát*	Tiszalök
80.1.163	*Csüllő*	Tiszalök
80.1.164	*Esztováta*	Tiszalök
80.1.165	*Gereben*	Tiszalök
80.1.166	*Gereben*	Tiszalök
80.1.167	*Rézüst*	Tiszalök
80.1.168	*Talpas guzsaly*	Tiszalök
80.1.169	*Sulyok*	Tiszalök
80.1.170	*Habverő*	Tiszalök
80.1.171	*Vetélő*	Tiszalök
80.1.172	*Vetélő*	Tiszalök
80.1.173	*Vetélő*	Tiszalök
80.1.174	*Húzós mérleg*	Tiszalök
80.1.175	*Függő lámpa*	Tiszalök
80.1.176	*Függő lámpa*	Tiszalök
80.1.177	*Bölcső*	Tiszalök
80.1.178	*Fakulacs*	Tiszalök
80.1.179	*Rokka*	Tiszalök
80.1.180	*Lisztesputina*	Tiszalök
80.1.181	*Lámpa*	Tiszalök
80.1.182	*Zürbölő*	Tiszalök
80.1.183	*Zürbölő*	Tiszalök
80.1.184	*Lámpa*	Tiszalök
80.1.185	*Rokka*	Tiszalök

Leltári szám	*Tárgy neve*	*Gyűjtés helye*
80.1.186	*Mángorló*	Tiszalök
80.1.187	*Sulyok*	Tiszalök
80.1.188	*Zürbölő*	Tiszalök
80.1.189	*Gereben*	Tiszalök
80.1.190	*Tejfelescsupor, kis fazék*	Tiszalök
80.1.191	*Olajoskorsó*	Tiszalök
80.1.192	*Csupor*	Tiszalök
80.1.193	*Csizmahúzó*	Tiszalök
80.1.194	*Fakulacs*	Tiszalök
80.1.195	*Tejesköcsög*	Tiszalök
80.1.196	*Tejesköcsög*	Tiszalök
80.1.197	*Kis csupor*	Tiszalök
80.1.198	*Kis szilke*	Tiszalök
80.1.199	*Nagy cseréptál*	Tiszalök
80.1.200	*Mángoló*	Tiszalök
80.1.201	*Csizmahúzó*	Tiszalök
80.1.202	*Mángorló*	Tiszalök
80.1.203	*Sulyok*	Tiszalök
80.1.204	*Rokka*	Tiszalök
80.1.205	*Rokka*	Tiszalök
80.1.206	*Rézmozsár, ütővel*	Tiszalök
80.1.207	*Vasmozsár, ütővel*	Tiszalök
80.1.208	*Vasmozsár, ütővel*	Tiszalök
80.1.209	*Vasmozsár, ütővel*	Tiszalök
80.1.210	*Vasmozsár*	Tiszalök
80.1.211	*Vasmozsár, ütővel*	Tiszalök
80.1.212	*Kis hordó*	Tiszalök
80.1.213	*Nagy cseréptál*	Tiszalök
80.28.1	*Mosdótál*	Tiszalök
80.28.2	*Vizeskancsó*	Tiszalök
81.2.1	*Szék*	Csenger
81.2.2.1–4	*Ágy*	Csenger
81.2.3.1–4	*Ágy*	Csenger
81.2.4.1–2	*Asztal*	Csenger
81.2.5	*Szék*	Csenger
81.2.6	*Szék*	Csenger
81.2.7	*Szék*	Csenger
81.2.8	*Szekrény*	Csenger
81.2.9	*Szekrény*	Csenger
81.2.10.1–3	*Kredenc, etuzséros*	Csenger
81.2.11.1–2	*Dívány*	Csenger
81.2.12.1–2	*Tükör asztallal*	Csenger
81.2.13	*Ágyterítő*	Csenger
81.2.14	*Ágyterítő*	Csenger
81.2.15	*Asztalterítő*	Csenger
81.2.16	*Blúz*	Csenger
81.2.17	*Blúz*	Csenger
81.2.18	*Blúz*	Csenger
81.2.19	*Női nadrág*	Csenger
81.2.20	*Női ing*	Csenger
81.2.21	*Női ing*	Csenger
81.2.22	*Abrosz*	Csenger
81.2.23	*Abrosz*	Csenger
81.2.24	*Abrosz*	Csenger
81.2.25	*Abrosz*	Csenger

Leltári szám	*Tárgy neve*	*Gyűjtés helye*
81.2.26	*Abrosz*	Csenger
81.2.27	*Abrosz*	Csenger
81.2.28	*Asztalterítő*	Csenger
81.2.29	*Lisztestarisznya*	Csenger
81.2.30	*Lisztestarisznya*	Csenger
81.2.31	*Lisztestarisznya*	Csenger
81.2.32	*Lisztestarisznya*	Csenger
81.2.33	*Ágyterítő*	Csenger
81.2.34	*Ágyterítő*	Csenger
81.2.35	*Futóterítő*	Csenger
81.2.36	*Falvédő*	Csenger
81.2.37	*Falvédő*	Csenger
81.2.38	*Falvédő*	Csenger
81.2.39	*Futóterítő*	Csenger
81.2.40	*Asztalterítő*	Csenger
81.2.41	*Futóterítő*	Csenger
81.2.42	*Kis terítő*	Csenger
81.2.43	*Vászon kendő*	Csenger
81.2.44	*Vászon kendő*	Csenger
81.2.45	*Vászon kendő*	Csenger
81.2.46	*Vászon kendő*	Csenger
81.2.47	*Vászon kendő*	Csenger
81.2.48	*Vászon kendő*	Csenger
81.2.49	*Vászon kendő*	Csenger
81.2.50	*Vászon kendő*	Csenger
81.2.51	*Kendő*	Csenger
81.2.52	*Törülköző*	Csenger
81.2.53	*Törülköző*	Csenger
81.2.54	*Törülköző*	Csenger
81.2.55	*Törülköző*	Csenger
81.2.56	*Törülköző*	Csenger
81.2.57	*Vászonkendő*	Csenger
81.2.58	*Törülköző*	Csenger
81.2.59	*Törülköző*	Csenger
81.2.60	*Törülköző*	Csenger
81.2.61	*Törülköző*	Csenger
81.2.62	*Törülköző*	Csenger
81.2.63	*Párnahaj*	Csenger
81.2.64	*Párnahaj*	Csenger
81.2.65	*Párnahaj*	Csenger
81.2.66	*Kispárnahaj*	Csenger
81.2.67	*Kispárnahaj*	Csenger
81.2.68	*Zsebkendő*	Csenger
81.2.69	*Szekrénycsík*	Csenger
81.2.70	*Szekrénycsík*	Csenger
81.2.71	*Szekrénycsík*	Csenger
81.2.72	*Szekrénycsík*	Csenger
81.2.73	*Szekrénycsík*	Csenger
81.2.74	*Szekrénycsík*	Csenger
81.2.75	*Szekrénycsík*	Csenger
81.2.76	*Szekrénycsík (kredenccsík)*	Csenger
81.2.77	*Kredenccsík, horgolt*	Csenger
81.2.78	*Kredenccsík, horgolt*	Csenger
81.2.79	*Kredenccsík, horgolt*	Csenger
81.2.80	*Portörlőtartó*	Csenger

Leltári szám	*Tárgy neve*	*Gyűjtés helye*
81.2.81	*Fésűtartó*	Csenger
81.2.82	*Kefetartó*	Csenger
81.2.83	*Gyújtófatartó*	Csenger
81.2.84	*Tükörasztal-terítő*	Csenger
81.2.85	*Függönytartó, „karnis”*	Csenger
81.2.86	*Függönytartó, „karnis”*	Csenger
81.2.87.1–3	*Függöny*	Csenger
81.2.88.1–3	*Függöny*	Csenger
81.2.89	*Függönytartó, „karnis”*	Csenger
81.2.90	*Függönytartó, „karnis”*	Csenger
81.2.91	*Függönytartó, „karnis”*	Csenger
81.2.92	*Függöny, horgolt*	Csenger
81.2.93	*Függöny, horgolt*	Csenger
81.2.94	*Függöny, horgolt*	Csenger
81.2.95	*Függöny, horgolt*	Csenger
81.2.96	*Zsák*	Csenger
81.2.97	*Zsák*	Csenger
81.2.98	*Zsák*	Csenger
81.2.99	*Zsák*	Csenger
81.2.100	*Zsák*	Csenger
81.2.101	*Zsák*	Csenger
81.2.102	*Zsák*	Csenger
81.2.103	*Zsák*	Csenger
81.2.104	*Zsák*	Csenger
81.2.105	*Zsák*	Csenger
81.2.106	*Zsák*	Csenger
81.2.107	*Zsák*	Csenger
81.2.108	*Zsák*	Csenger
81.2.109	*Zsák*	Csenger
81.2.110	*Zsák*	Csenger
81.2.111	*Ponyva*	Csenger
81.2.112	*Rongyszőnyeg*	Csenger
81.2.113	*Rongyszőnyeg*	Csenger
81.2.114	*Rongyszőnyeg*	Csenger
81.2.115	*Rongyszőnyeg*	Csenger
81.2.116	*Rongyszőnyeg*	Csenger
81.2.117	*Rongyszőnyeg*	Csenger
81.2.118	*Kossuth-kép*	Csenger
81.2.119	*Mérleg*	Csenger
81.2.120	*Törülközőtartó*	Csenger
81.2.121	*Tükör*	Csenger
81.2.122	*Kép, „házi áldás”*	Csenger
81.2.123	*Vasaló*	Csenger
81.2.124.1–3	*Függönylámpa, terítővel*	Csenger
81.2.125	*Kisteknő*	Csenger
81.2.126	*Gyúróteknő*	Csenger
81.2.127	*Dagasztóteknő*	Csenger
81.2.128.1–7	*Fűszeres*	Csenger
81.2.129	*Habverő*	Csenger
81.2.130.1–2	*Mozsár, ütővel*	Csenger
81.2.131	*Sütőlapát*	Csenger
81.2.132	*Tekenő*	Csenger
81.3.1.1–3	*Vashenger*	Kállósemjén
82.1.1.1–4	*Igásszán*	Csenger
82.1.2	*Sütőlapát*	Csenger

Leltári szám	*Tárgy neve*	*Gyűjtés helye*
82.1.3	*Szekérkas*	Csenger
82.1.4	*Járom*	Csenger
82.1.5	*Sulyok*	Csenger
82.1.6	*Sulyok*	Csenger
82.1.7	*Faborona, vas fogattal*	Csenger
82.1.8	*Szénavágó*	Csenger
82.1.9.1–2	*Petróleumlámpa, fali*	Csenger
82.1.10	*Gereben*	Csenger
82.1.11	*Sózóteknő*	Csenger
82.1.12	*Tekenő*	Csenger
82.1.13	*Kalácsdagasztó tekenő*	Csenger
82.1.14	*Gyúrótekenő*	Csenger
82.1.15	*Gyúrótekenő*	Csenger
82.1.16	*Gyúrótekenő*	Csenger
82.1.17	*Mosogatótekenő*	Csenger
82.1.18	*Mosogatótekenő*	Csenger
82.1.19	*Pásztor tarisznya*	Csenger
82.1.20	*Karosszék, bőrüléses*	Csenger
82.1.21	*Támlásszék, bőrüléses*	Csenger
82.1.22	*Húsfeldolgozó asztal*	Csenger
82.1.23	*Kocsiláda*	Csenger
82.1.24	*Csüllő*	Csenger
82.2.1	*Kaparógereblye*	Nyíregyháza
82.2.2	*Köszörűkő*	Nyíregyháza
82.2.3	*Tengeri daráló*	Nyíregyháza
82.2.4	*Csobolyó*	Nyíregyháza
82.2.5.1–2	*Lisztesbödön, fedővel*	Nyíregyháza
82.2.6	*Bélyegzővas*	Nyíregyháza
82.2.7	*Szénavágó*	Nyíregyháza
82.2.8	*Tengeriszárvágó, „gagucs”*	Nyíregyháza
82.2.9	*Tengerimorzsoló, „szúrkáló”*	Nyíregyháza
82.2.10	*Palóka, borjú orrára való*	Nyíregyháza
82.2.11	*Vasaló*	Nyíregyháza
82.2.12	*Palóka*	Nyíregyháza
82.2.13	*Szénahúzó horog*	Nyíregyháza
82.2.14	*Béklyó*	Nyíregyháza
82.2.15	*Vendégrúdlánc*	Nyíregyháza
82.2.16	*Vendégrúdlánc*	Nyíregyháza
82.2.17	*Kolomp*	Nyíregyháza
82.2.18	*Kolomp*	Nyíregyháza
82.2.19	*Kolomp*	Nyíregyháza
82.2.20	*Kolomp*	Nyíregyháza
82.2.21	*Kolomp*	Nyíregyháza
82.2.22	*Kis kolomp*	Nyíregyháza
82.2.23	*Kis kolomp*	Nyíregyháza
82.2.24	*Kis kolomp*	Nyíregyháza
82.2.25	*Húsvágó bárd*	Nyíregyháza
82.2.26	*Gyufatartó*	Nyíregyháza
82.2.27	*Kis szilke*	Nyíregyháza
82.2.28	*Káposztavágó*	Nyíregyháza
82.2.29	*Káposztavágó*	Nyíregyháza
82.2.30	*Hordócsap*	Nyíregyháza
82.2.31	*Hordócsap*	Nyíregyháza
82.2.32	*Hordócsap*	Nyíregyháza
82.2.33	*Káposztagyalu*	Nyíregyháza
82.2.34	*Tökgyalu*	Nyíregyháza

Leltári szám	*Tárgy neve*	*Gyűjtés helye*
82.2.35	*Szekérlánc, tézslához*	Nyíregyháza
82.2.36	*Borjúlánc*	Nyíregyháza
82.2.37	*Kép, kerettel, „Cinka Panna”*	Nyíregyháza
82.2.38	*Tekenő*	Nyíregyháza
82.2.39	*Tekenő*	Nyíregyháza
82.2.40	*Főzőedény, réz*	Nyíregyháza
82.2.41	*Tengeriszárvágó, „gagucs”*	Nyíregyháza
82.3.1	*Mintafa, kékfestő*	Nyíregyháza
82.3.2	*Mintafa, kékfestő*	Nyíregyháza
82.3.3	*Mintafa, kékfestő*	Nyíregyháza
82.3.4	*Mintafa, kékfestő*	Nyíregyháza
82.3.5	*Mintafa, kékfestő*	Nyíregyháza
82.3.6	*Mintafa, kékfestő*	Nyíregyháza
82.3.7	*Mintafa, kékfestő*	Nyíregyháza
82.3.8	*Mintafa, kékfestő*	Nyíregyháza
82.3.9	*Mintafa, kékfestő*	Nyíregyháza
82.3.10	*Mintafa, kékfestő*	Nyíregyháza
82.3.11	*Mintafa, kékfestő*	Nyíregyháza
82.3.12	*Mintafa, kékfestő*	Nyíregyháza
82.3.13	*Mintafa, kékfestő*	Nyíregyháza
82.3.14	*Mintafa, kékfestő*	Nyíregyháza
82.3.15	*Mintafa, kékfestő*	Nyíregyháza
82.3.16	*Mintafa, kékfestő*	Nyíregyháza
82.3.17	*Kékfestő szegélyminta, „bordűr”*	Nyíregyháza
82.3.18	*Kékfestő szegélyminta, „bordűr”*	Nyíregyháza
82.3.19	*Kékfestő szegélyminta, „bordűr”*	Nyíregyháza
82.3.20	*Kékfestő szegélyminta, „bordűr”*	Nyíregyháza
82.3.21	*Kékfestő szegélyminta, „bordűr”*	Nyíregyháza
82.3.22	*Kékfestő szegélyminta, „bordűr”*	Nyíregyháza
82.3.23	*Kékfestő szegélyminta, „bordűr”*	Nyíregyháza
82.3.24	*Kékfestő szegélyminta, „bordűr”*	Nyíregyháza
82.3.25	*Kékfestő szegélyminta, „bordűr”*	Nyíregyháza
82.3.26	*Kékfestő szegélyminta, „bordűr”*	Nyíregyháza
82.3.27	*Kékfestő szegélyminta, „bordűr”*	Nyíregyháza
82.3.28	*Kékfestő szegélyminta, „bordűr”*	Nyíregyháza
82.3.29	*Kékfestő szegélyminta, „bordűr”*	Nyíregyháza
82.3.30	*Kékfestő szegélyminta, „bordűr”*	Nyíregyháza
82.3.31	*Csavarógép*	Nyíregyháza
82.3.32	*Gőzölő*	Nyíregyháza
82.3.33	*Plisszírozó*	Nyíregyháza
82.3.34	*Plisszírozó*	Nyíregyháza
82.3.35	*Plisszírozó*	Nyíregyháza

Leltári szám	*Tárgy neve*	*Gyűjtés helye*
85.18.1.	*Teknő, „dagasztótekenő”*	Nábrád
85.18.2	*Teknő, „dagasztótekenő”*	Nábrád
85.18.3	*Teknő, „dagasztótekenő”*	Nábrád
85.18.4	*Teknő, „dagasztótekenő”*	Nábrád
85.18.5	*Kis teknő, „kalácsos tekenő”*	Nábrád
85.18.6	*Kis teknő, „kalácsos tekenő”*	Nábrád
85.18.7	*Mosogatótál*	Nábrád
85.18.8	*Talpas guszaly*	Nábrád
85.18.9	*Motolla*	Nábrád
85.18.10.1–3	*Tekerő, bakkal*	Nábrád
85.18.11	*Fali sótartó*	Nábrád
85.18.12.1–2	*Fűszertartó*	Nábrád
85.18.13	*Lisztestarisznya*	Nábrád
85.18.14.1–2	*Csizma*	Nábrád
85.18.15.1–2	*Csizma*	Nábrád
85.18.16	*Szenesvasaló*	Nábrád
85.18.17	*Sütőlapát*	Nábrád
85.18.18	*Varrógép*	Nábrád
85.18.19.1–2	*Kredenc*	Nábrád
85.18.20.1–4	*Komót*	Nábrád
85.18.21	*Szekérkas*	Nábrád
85.18.22	*Sorhúzó*	Nábrád
85.18.23	*Szénavágó*	Nábrád
85.18.24	*Saroglya*	Nábrád
85.18.25	*Saroglya*	Nábrád
85.18.26	*Orsó*	Nábrád
85.18.27	*Orsó*	Nábrád
85.18.28	*Orsó*	Nábrád
85.18.29	*Fakanál*	Nábrád
85.18.30	*Fakanál*	Nábrád

Leltári szám	*Tárgy neve*	*Gyűjtés helye*
85.18.31	*Fakanál*	Nábrád
85.18.32	*Fakanál*	Nábrád
85.18.33	*Fakanál*	Nábrád
85.18.34	*Villa*	Nábrád
85.18.35	*Villa*	Nábrád
85.18.36	*Villa*	Nábrád
85.18.37	*Húskloppoló*	Nábrád
85.18.38	*Csizmahúzó*	Nábrád
85.18.39	*Lámpás*	Nábrád
85.18.40	*Leveses tál*	Nábrád
85.18.41	*Cukrosüveg*	Nábrád
85.18.42	*Cukrosüveg*	Nábrád
85.18.43	*Mákdaráló*	Nábrád
85.18.44	*Reklámtábla*	Nábrád
85.18.45	*Reklámtábla*	Nábrád
85.18.46	*Reklámtábla*	Nábrád
85.18.47	*Reklámtábla*	Nábrád
85.19.1	*Női kabát*	Nyíregyháza
86.16.1	*Ocsúgereblye*	Tivadar
86.16.2	*Isztike*	Tivadar
86.16.3	*Szórólapát*	Tivadar
86.16.4	*Szénagereblye*	Tivadar
86.16.5	*Kenyérsütő lapát*	Tivadar
86.16.6	*Motolla*	Tivadar
86.17.1	*Orsó*	Nyíregyháza
86.17.2	*Fonaltekerő*	Nyíregyháza
86.17.3	*Derelyemetsző*	Nyíregyháza
86.17.4	*Csigacsináló*	Nyíregyháza
86.18.1.1–16	*Szőlőprés*	Nyíregyháza
86.38.1	*Petrós gázlámpa*	Nyírbátor

Irodalom

Bodnár 2009.

Bodnár Zsuzsanna: Emlékképek… A Sóstói Múzeumfalu időszaki kiállításai 1990–2009. In: Ahol visszafordul az idő kereke… Írások a Sóstói Múzeumfalu 30 évéről. Szerk. Páll István. A Múzeumfalu Baráti Köre, Nyíregyháza–Sóstófürdő 2009. 35–74.

Bodnár 2010.

Bodnár Zsuzsanna: A korszakalkotó néprajzkutató. Erdész Sándor, a folklorista-muzeológus, a Sóstói Múzeumfalu alapítója. *SzSzSzle* XLV: 1. 2010. 111–113.

Bodnár–Páll–Ratkó–Szabó 1995.

Bodnár Zsuzsanna – Páll István – Ratkó Lujza – Szabó Sarolta: Kismesterségek műhelysora. A Sóstói Múzeumfalu állandó kiállításainak vezetői 3. Sorozatszerkesztő: Páll István. Nyíregyháza–Sóstófürdő 1995.

Németh 1989.

Németh Péter: Erdész Sándor 60 éves. *NyJAMÉ* XXIV–XXVI. 1981–1983. 9–12.

Páll 1981.

Páll István: Kiss Lajos és a Jósa András Múzeum néprajzi gyűjteménye (1918–1979). In: 100 éve született Kiss Lajos. Szabolcs-Szatmári Múzeumi Füzetek 6. Felelős szerkesztő: Németh Péter. Nyíregyháza 1981. 21–28.

Páll 2006.

Páll István: Erdész Sanyi bácsi meghalt. *NyJAMÉ* XLVIII. 2006. 9–10.

Páll–Bodnár 1993.
Páll István – Bodnár Zsuzsanna: Sóstói Múzeumfalu. A Sóstói Múzeumfalu állandó kiállításainak vezetői 2. Sorozatszerkesztő: Páll István. A Múzeumfalu Baráti Köre, Nyíregyháza–Sóstófürdő 1993.
Selmeczi Kovács 1984.
Selmeczi Kovács Attila: Győrffy István élete és munkássága. Néprajzi Füzetek Budapest 1984.
Szabó 1994.
Szabó Sarolta: Kézművesipari műhely- és szerszámkataszter. Szabolcs-Szatmár-Bereg megye Gyűjteménykatalógus II. Szerk. Domonkos Ottó. Magyar Tudományos Akadémia Veszprémi Akadémiai Bizottsága, Veszprém – Nyíregyháza 1994.

Bodnár Zsuzsanna

Sóstói Múzeumfalu
Sóstógyógyfürdő
H–4431 Pf. 1.
e-mail: drbodzs@t-online.hu

Material culture of the peasantry
In the mirror of the objects collected by dr. Sándor Erdész ethnographer (1960–1986)

The 80th birthday of Dr. Sándor Erdész ethnographer of the Jósa András Museum of Nyíregyháza and director of the Sóstó Museum Village was celebrated in the Sóstó Museum Village on October 9–10, 2009. A temporary exhibition was organised in memory of the ethnographer and the founder of the museum.

The objects selected from his ethnographic collection lent a personal atmosphere to the exhibition. According to the ethnographic inventory books, Sándor Erdész collected 2382 objects between 1960 and 1986: the visitors could see their list in a booklet in the exhibition and the readers of this study can also read about them in details in the annual. The collection of ethnographic objects was an important part of his work in the museum.

According to the data in the inventory book, he collected tools of weaving and spinning, pieces of furniture, exquisitely ornamented folkweave and embroideries and objects of cultivation and animal keeping. He also collected kitchen utensils, material remains of festivities and ones of sacral functions. Folk furniture, objects connected with alimentation, artistic objects made by herdsmen, equipments and tools of various small crafts attest to the versatility of his interest.

The objects that Sándor Erdész collected have been used for furnishing the houses and economic buildings in the Museum Village and also for the organisation of temporary exhibitions.

Zsuzsanna Bodnár

Sóstó Village Museum
Sóstógyógyfürdő
H–4431 Pf. 1.
e-mail: drbodzs@t-online.hu

Gunyecz, a szódás
Egy szódásdinasztia története a kezdetektől a múzeumi bemutatásig

Nagyné Bősze Katalin – Páll István

A XIX. század első harmada óta – amikor is Jedlik Ányos jóvoltából megszületett a mára hungarikummá vált magyar szódavíz – egészen a közelmúltig töretlen népszerűségnek örvendő szikvíz magyarországi történetét nem tartjuk célszerűnek felvázolni, hiszen nemrég egy cikkben megtettük azt (Bóna–Páll 2008.). Ehelyett a szűkebb pátriánkhoz való közelítés érdekében, és hogy a címben jelzett nyíregyházi Gunyecz-féle „szódagyár" megjelenése előtti időszakról is képet nyerjünk, szükségét éreztük annak, hogy a statisztikai adatok és a különféle gazdasági címtárak segítségével felvázoljuk a nyíregyházi szikvízipar történetét annak megjelenésétől az 1949-ben bekövetkezett államosításáig.

A nyíregyházi szikvízipar

A nyíregyházi szódavízgyártás az országos tendenciának megfelelően az 1880-as évek elején indult virágzásnak. Míg korábban a szódavíz előállítása egyértelműen a gyógyszerészekhez volt köthető, s a fogyasztás is elsősorban gyógyászati célokból történt, ez az az időszak, amikor a városban is megkezdődik a váltás. Írott forrásaink ebből az időszakból igen szűkösek, leginkább talán a hírlapok hirdetései adnak támpontot. A *Nyírvidék* című heti-, majd napilap hirdetéseiből igen jól kirajzolódik a már nem gyógyászati terméknek, hanem inkább élvezeti cikknek tekintett ital előállításában bekövetkezett váltás:[1] 1881-ben *Fried Salamon* a lapban közreadott „jelentése" végén (melyben tudatja a lakossággal, hogy a Nagykállói utca 1058. szám alatt megnyitotta szikvízgyárát, s – mint írja – „*Ajánlom gyártmányomat úgy a nagyérdemű közönség, valamint a t. vendéglős urak becses figyelmébe, miután legfőbb törekvésem oda fogom irányítani, hogy mindenkit a lehető legpontosabban a legjobbal kiszolgáljam*") azt közli, hogy *„Ugyanezen gyártmány kapható Léderer Ignácz a »magyar koronához« czimzett gyógyszertárában, hol a vizek jégben tartatnak."* Két évvel később – amikor a jó nevű nyíregyházi patikárius, *Korányi Imre* jutányos áron eladásra ajánlja szódavízgyártáshoz való készülékét 1600 darab „jó syphonnal" és egyéb felszereléssel – már a gyógyszertárakban történő szódavízárusítás alkonyához értünk.

Az évtized végén három nyíregyházi szikvízgyáros – a fentebb már említett *Fried Salamon*, valamint *Frankfurt Adolf* és *Toletti Domonkos* – mintegy kartellt alakítva teszi közzé a lap hasábjain a 2 krajcárról 3 krajcárra történő áremelést, csupán „megélhetési szempontból" (Bóna–Páll 2008. 489–490.). A hirdetésből nem derül ki, hogy Nyíregyházán csak ők foglalkoztak-e szikvízgyártással

[1] Az újságban 1880–1920 között megjelent ilyen témájú közléseket Bóna Bernadett kutatta fel (Bóna–Páll 2008.).

vagy csupán alkalmi szövetségesként a nyíregyházi szikvízgyárosok közül hárman emelték-e meg 50%-kal áraikat. Hogy mégis az első feltevés az igaz, arra az 1892-ben megjelent „Magyarország iparosainak és kereskedőinek czím- és lakjegyzéke" című statisztikai kiadvány a bizonyság: ebben Nyíregyházán három szikvízgyártóról esik említés, mégpedig a *Nyírvidékből* már idézett három személyről – igaz, itt a *Toletti* nevet *„Goletty"*-ként említik.[2]

Visszatérve a szűkebb helységhez: bár Nyíregyházán a szódavízgyártók között a későbbiek során igen nagy fluktuációt figyelhetünk meg, néhány név évtizedeken keresztül állandó marad. Ők azok a családok vagy generációkon keresztül szikvizet gyártó dinasztiák, amelyek a város ellátásában fontos szerepet játszottak a XX. század első felében. Közülük egy *Frankfurt Adolf*, akinek üzeme több évtized múltán kapcsolódik majd a dolgozatunkban bővebben bemutatott Gunyecz család szikvízgyárához.

A minőségi változtatás és valószínűleg a növekvő igények kielégítése vezette a már említett *Toletti Domokost* arra, hogy új gépekkel, új technológiát bevezetve már házhoz szállítást is vállalva hasítson ki magának nagyobb szeletet a fogyasztói körből. 1891-ben megjelentetett hirdetése a helyi szikvízipar fejlődésére vonatkozó fontos információk bősége miatt is figyelmet érdemel.

A XIX–XX. század fordulója táján a lap elsősorban a megélhetésüket ebben az üzletben meg nem találó szódavízgyártók megszűnő szikvízüzemeinek hirdetéseit közli, ám ezekben nevekre nem találunk utalást. Más forrásokból sem értesülünk újabb szikvízüzemek keletkezéséről, s csak az 1910-es években szaporodnak meg a helyi szikvízgyártókra vonatkozó adataink. 1911-ben a „Szabolcsvármegyei tiszti és általános címjegyzék" Nyíregyházán három, a „nagy ipar"-hoz tartozó szikvízgyárat sorol fel, mégpedig *Frankfurt Adolf*ét, *Lieber Miksá*ét és *Gunyecz János*ét. Utóbbi neve itt jelenik meg először, s munkánk szempontjából kiemelt jelentősége lesz a későbbiekben.[3]

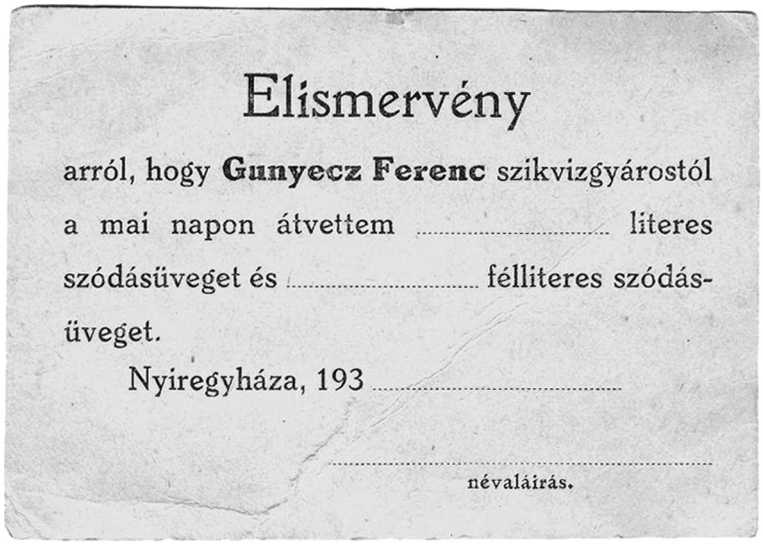
Bár a természetes ásványvizekkel az 1910-es évek elején megpróbáltak betörni a megnövekedett piacra (itt elsősorban a Fischer és Strausz vállalat által forgalmazott és jelentős reklámhadjárattal bevezetett „Klára víz" 1911-ből és a Hoffmann Adolf fűszerüzletében árusított, friss töltésű „Szántói savanyúvíz" 1914-ből említhető, mely utóbbi a reklám szerint „*nagyon olcsó, gazdag és szegény egyaránt használja*"), a szódavíz térhódítását akkor még nem tudták megállítani. Ezt annál inkább sem tehették, mivel forgalmazóik nagyrészt egybeestek a szikvízgyártókkal: a Klára vizet a Laktanya sor 15-ben gyártották, ahol később, 1927-ben Reich József szikvízgyára működött. Egy 1917-ben megjelent értesítésében öt nyíregyházi szódavízgyártó „*a szódavizet és Klára-vizet ½ lt üvegekben 20 fillérért, 1 lt. üvegekben 40 fillérért*" árusítja, ami a fent említett tényt támasztja alá. Mivel az I. világháború vége felé az infláció is kezdett erősödni, a nyíregyházi szódavízgyártók arra kényszerültek, hogy árat emeljenek. E ténynek köszönhetjük a helybéli gyártók névsorát is közlő hirdetmény megjelentetését 1917-ben: *Frankfurt Adolf, Reich Jakab, Lieber Miksa, Gunyecz János* és *Schwartz Adolf* az aláírói az áremelést a közönséggel közlő hirdetménynek, melyet – mint írják – „*a szikvízgyártáshoz szükséges anyag ujbóli áremelése folytán*" voltak kénytelenek életbe léptetni. Ugyanezen személyek (kivéve *özv. Schwartzné*, aki időközben elhunyt férje örökébe lépett) alig 8 hónap múltán újabb 50%-os emelést foganatosítottak „*a szikviz beszerzési cikkek és munkaerő nagymérvű emelkedése folytán*" (Bóna–Páll 2008. 492–496.).

[2] Egyébként velük együtt az egész akkori Szabolcs és Szatmár vármegyékben összesen 11 szikvízgyártó iparos nevét sorolja fel a vaskos kötet, név szerint Szabolcsban Kisvárdán *Frenkel Ármint* és *Klein J.*-t, Nyírbátorban *Markovics Mórt*, Szentmihályon (ma Tiszavasvári) *Kohn Dávidot*, Újfehértón *Guttman Mózest*, az akkor még Szabolcshoz tartozó (Tisza)Polgáron *Elbogen A.*-t és *Klein D.*-t, valamint a Szatmár megyei Mátészalkán *Gelléri Mórt* (Jekelfalussy 1892. 1661–1663.).

[3] Csak megjegyzésként említjük, hogy a címjegyzék Nagykállóban *Weinberger Mórt, Gruber Hermant* és *Kleinbart Mórt*, Tiszalökön *Fógel Mórt* és *Fógel Farkast,* Tiszapolgáron *Reinitz Ferencet* sorolja fel a szikvízgyárak üzemeltetőiként. A nevekből – hasonlóan a fentebb felsorolt két évtizeddel korábbi megyei névsorhoz – az derül ki, hogy szódavízgyártással ez időben főként zsidó vállalkozók foglalkoztak (Klein é.n. 78., 125., 150., 152.).

A nevek az 1920-as években szinte állandósultak: az 1927-ből való Szabolcs vármegyei és nyíregyházi címtár a városban négy szikvízgyáros nevét sorolja fel, s első ízben közli telephelyüket is: *Frankfurt Adolf* a Debreceni u. 5., *Gunyecz János* a Sólyom u. 13., *Reich József* a Laktanya sor 15. és *Turóczy Sándor* a Vay Ádám u. 59. szám alatt működtetett szikvízgyárat (a legutolsóként említett Túróczy-féle üzem villamos gépészeti berendezéseit sikerült a Sóstói Múzeumfalunak megvásárolnia az 1990-es években – az egykori Vay Ádám utca a mai Dózsa Gy. utca). A címtár a megye négy további településéről, Nyíradonyból, Nagykállóból, Kisvárdáról és Újfehértóról sorolja fel összesen 14 szikvíz- vagy szódavízgyártó nevét; közülük Kisvárdán működött a legnagyobb számban szikvízgyár, összesen 6 (Vertse é.n. (1927) 117., 201., 217., 222., 282.).

A címtár 1930/31-es évfolyama 6 nyíregyházi szikvízgyártót ismer: az időközben elhunyt *Frankfurt Adolf* özvegye tovább működtette megörökölt szikvízgyárát a Debreceni u. 5. szám alatt. *Gunyecz János*ét a Sólyom u. 13. sz. alatt írja. S *Reich Jakab* működtette a korábbi Reich József-féle üzemet a Laktanya sor 14-ben. Új névként jelent meg *Popovics Gyula* a Rózsa u. 43-ban, *Popovics György* a Szarvas u. 93. szám alatt, s *Zoldán Mór* is nyitott üzemet a Bethlen u. 60. alatt (Vertse é.n. (1930/31)). Utóbbi egyedüli nyíregyházi szikvízgyárosként szerepel Hunek Emil 1931-ben megjelentetett nyíregyházi kötete személyi adattárában. Pályafutásáról itt a következőket olvashatjuk: „*Iskolái elvégzése után kereskedelmi pályára lép és 8 évi működés után szikvízgyártáshoz fogott. Üzeme villanyerőre van berendezve.*" (Hunek 1931. 58.) Hogy a többiek nevét miért nem találjuk az adattárban, arról csak sejtéseink vannak: elképzelhető, hogy az ide kerülő nevek fizetett hirdetésként jelenhettek csak meg a kötet hasábjain.

Elismervény

arról, hogy **Gunyecz Ferenc** szikvizgyárostól a mai napon átvettem ..... literes szódásüveget és ..... félliteres szódásüveget.

Nyiregyháza, 193 .....

névaláírás.

1. kép
Elismervény-blanketta a szódásüvegek átvételéről (1930-as évek)

Fig. 1
Receipt form about the receipt of seltzer bottles (1930's)

Az 1930-as évek Nyíregyháza nagyarányú fejlődését hozták, ami a lakosságszám emelkedését is jelentette, ez pedig újabb piacbővülést eredményezett a szikvízgyártóknak. Az 1935–1936. évi szakcímtár 10 szikvízgyártót sorol fel Nyíregyházán, természetesen telephelyükkel együtt. Dolgozatunk témája szerint igen jelentős, új momentum a Gunyecz család újabb tagjainak belépése a szakmába: Gunyecz János két fia is önálló iparossá vált, bár egyikük telephelye maradt az apai üzem a Sólyom utcán. Ismét megjelennek régi nevek a 20-as, 30-as évekből, de újak is feltűnnek. Lássuk az 1930-as évek közepének nyíregyházi fogyasztóit szódavízzel ellátó üzemtulajdonosokat (Kemény–Vertse é.n. 107.):

özv. Frankfurt Adolfné, Debreceni u. 5.
Gunyecz István, Szabadka u. 15.
Gunyecz János, Sólyom u. 15.
Gunyecz László, Sólyom u. 15.
Jakabovits Dávid, Hunyadi u. 38.

Popovics György, Szarvas u. 101.
Reich József, Bácska u. 27.
Schwartz Rózsi, Kígyó u. 18.
Turótzy Sándor, Vay Ádám u. 61.
Zoldán Mór, Bethlen u. 72.

A háborús időszakra jelentősen megnőhetett a szódavíz iránti igény: számolnunk kell az ide beszállásolt katonasággal, az iparban – elsősorban a hadiiparban foglalkoztatottak – számának növekedésével, valamint a város népességének gyarapodásával is. Ez hozhatta magával a szikvízgyártással foglalkozók számának növekedését. Az 1942/43. évre kiadott szakcímtár Nyíregyházán 13 szikvízgyártót említ. A dolgozatunk szempontjából kiemelt Gunyecz famíliában is változás történt: az időközben elhunyt alapító, Gunyecz János helyét fia, a szikvízgyártók között fiatal kora miatt eddig még nem szereplő Ferenc foglalta el a Sólyom utcai üzemben, ahonnan László egy közeli városrészbe, a Hímesbe tette át telephelyét. Az 1940-es évek elején a megyeszékhelyen működő szikvízgyártók a következők voltak (Keményi–Verő é.n. 118.):

özv. Alter Bernáthné, Selyem u. 22.
özv. Frankfurt Adolfné, Debreceni u. 5.
Gunyecz Ferenc, Sólyom u. 15.
Gunyecz István, Szabadka u. 15.
Gunyecz László, Himes u. 3.
Jakabovits Dávid, Hunyadi u. 35.
Kaszirer Izidor, Holló u. 27.
Molnár Lajos, Nyírfa u. 11.
Popovits György, Szarvas u. 10.
Reich József, Bácska u. 27.
Schwartz Rózsi, Virág u. 39.
Turóczy Sándor, Vay Ádám u. 61.
Zoldán Mór, Bethlen u. 72.

A városban a háborús pusztítás és veszteségek ellenére is nagyrészt megőrződtek a szikvízgyárak. Bár a zsidó származású tulajdonosok közül többen elpusztultak, volt tulajdonuk közül három az 1948-ban megjelent címtárban „*zsidó hitközség*” telephellyel szerepel. A Gunyecz-fiúk is hazatértek a háborúból, s újraindították üzemeiket. Mindez a címtár 9 nevet tartalmazó felsorolásából derül ki (Szabolcsvármegye 1948. 98.):

Gunyecz István, Szabadka u. 15.
Gunyecz Ferenc, Sólyom u. 15.
Gunyecz László, Himes u. 3.
Frankfurt Adolfné, Zsidó hitközség
Jakabovits Dávid, Zsidó hitközség
Po(po)vits (sic!) György, Szarvas u. 98.
Schwartz Zoltán, Virág u.
Turóczi Sándor, Virág u. 61.
Zoltán (Zoldán! sic!) Mór, Zsidó hitközség

De ekkor már nem sok idő maradt az üzemek felvirágoztatására, hiszen vészesen közeledett az államosítás, a kisipari tevékenységek drasztikus csökkentése, a magánvállalkozások termelési eszközöktől való megfosztása, betiltása, „lefejezése". Ám ezt már a dolgozat Gunyecz családdal foglalkozó fejezetében tárgyaljuk.

„A Gunyecz szóda márkanév"

Aligha akad olyan nyíregyházi lakos, aki ne ismerné a *Gunyecz* nevet. 100 év alatt bevésődött az itt élők emlékezetébe, hiszen a csizmadia-szódásmester Gunyecz János színre lépésétől Gunyecz Györgyné Pénzes Erzsébet szikvízkisiparosig ennyi idő telt el. Azt, hogy hogyan fonódott össze a Gunyecz név a szódavízzel, hogyan lett márkanév, Gunyecz János menye, Gunyecz Ferencné Éber Mária eleveníti fel fia, Gunyecz György és felesége, a jelenlegi tulajdonos, Pénzes Erzsébet segítségével. Megkönnyíti a munkát, hogy az üzemalapító fia, Ferenc is megszólal, igaz ma már csak a technika segítségével: 1988-ban ugyanis a helyi Városi Televízió egy rövid portréfilmet készített az akkor 72 éves, de még aktívan dolgozó szódásmesterrel. A három adatközlő és a Városi Televízió portréfilmjén megszólaló Gunyecz Ferenc adatait korabeli újságcikkek, hirdetések egészítik ki.

Az özvegy a kezdeteket feleleveníteni nem tudta, mivel a férje, Ferenc és közte közel 20 év korkülönbség volt. Többször említette, hogy férje testvéreivel egykorú, velük járt egy iskolába. A szódagyártás kezdeteiről csak annyit tud, amit férje elmesélt vagy amire gyerekfejjel emlékszik. Mivel közvetlenül Gunyeczék szomszédságában lakott, igen jól ismerte a családot. Ferenc, amikor noszogatták, hogy nősüljön már meg, gyakran válaszolta nevetve, hogy még ott van az ő felesége – és a gyermek Máriára mutatott. Végül a 36 éves férfi valóban a fiatal lányt vette feleségül. De ez is csak külön minisztériumi engedéllyel történhetett meg, mert a menyasszony akkor a 16. életévét sem töltötte még be. Mivel édesanyja ellenezte az esküvőt, tőle beleegyezést nem kaptak, így ügyvédi javaslatra azt találták ki, hogy Mária vallja állapotosnak magát. Az engedélyt így természetesen megkapták, de gyorsan hozzáteszi, hogy a fia az esküvő után 10 hónapra született.

Egy szódásdinasztia születése

Az 1880-as évektől Nyíregyházán is megtalálható az új üdítő víz, a szóda, mely kezdetben a patikákban, gyógyszerészek által előállított orvosságként a megterhelt gyomor „könnyítésére" szolgált. Hasznot nem igen hozott, így többen próbáltak túladni a készülékeken, megelégelve az egyre több előírással, rendelettel szabályozott gyártást. De voltak vállalkozók, akik meglátták a lehetőséget az új pezsdítő ital gyártásában. Kevés anyagi ráfordítással, jó kuncsaftkör kiépítésével viszonylag hamar jól működő „szikvízgyárat" lehetett létrehozni. Ebben az időszakban ismerhette meg Gunyecz János is a szódagyártás technikáját.

A család már nem emlékszik, és feljegyzések, iratok sem maradtak fent arról, hogy pontosan mikor és hogyan került Gunyecz János tulajdonába az első töltőgép. Azt azonban tudjuk, hogy 1911-ben már működött, hiszen a dinasztiaalapító az előző fejezetben említett címtárban szikvízgyárosként szerepel. Ettől az időponttól kezdve a XX. században végigkövethetjük a Gunyecz família szódavízgyártó tevékenységét, a város szikvíziparában betöltött kiemelkedő szerepét. Az erről tanúskodó könyvészeti dokumentumokat már bemutattuk, a következőben a család tagjainak visszaemlékezéseire támaszkodva, az általuk rendelkezésünkre bocsátott iratok, dokumentumok, megjelent újságcikkek segítségével követjük nyomon a család történetét.

Gunyecz János eredeti mestersége csizmadia volt. A századforduló után ez a mesterség már nem nyújtott biztos megélhetést: az üzletek nem vették be eladásra az előállított kisipari termékeket, emiatt a mester csak az ócskapiacra termelhetett. A 12 gyermekes család fenntartásához valami másba is bele kellett fognia, így esett a választása a szikvízgyártásra. Kellett a két mesterség, s Gunyecz János élete végéig párhuzamosan dolgozott a két iparban.

A 12 gyermekből öt fiú volt, közülük négy szódás lett. Az apai hagyományt úgy is folytatták, hogy mindannyian két mesterséget tanultak ki: a legidősebb, Rudolf borbélynak, László lakatosnak, a legkisebb, Ferenc, péknek tanult. István másik kitanult mesterségére nem emlékeznek az adatközlők.

A család a belvárosban, a Sólyom utcán lakott, ez egyben az első műhely telephelye is volt. A környék utcáiban igen sok fűszerbolt és kocsma megtelepedett, így kézenfekvő volt, hogy a család ezekbe szállította a szódavizet. Magánházakhoz is szállítottak, amit „utcázásnak" neveztek. A kezdetben még igen kis kapacitással dolgozó üzem napi 20–30 üveg szódát szállított ki a vevőkhöz, mivel üvege sem nagyon volt több. A szállítást is csak egy bicikli segítette: a mester a csomagtartóra feltett egy ládát, és ezzel járta be a körzetet (Sólyom utca, Kossuth u., Holló u.).

A Sólyom utcai üzemet a legkisebbik fiú, Ferenc örökölte. Az idősebb testvérek megnősültek, családot alapítottak. Mindegyikük a saját házánál nyitott egy kis üzemet: 2–3 utcát felfogtak, eladtak naponta hozzávetőleg 100 üveg szódavizet, amivel szinte a fél várost lefedték. Ez a mennyiség a szerény megélhetést biztosította.

Gunyecz Ferenc 1915-ben született. Bár péknek tanult, felesége szerint a vérében volt a szódás mesterség. Már iskolás korában lőcsös paraszttaligával hordta idősebb testvérével együtt a szódát. Bátyjaihoz hasonlóan ő is kitanult egy mesterséget, de tanult szakmájában egy napot sem dolgozott. Miután felszabadult, apja nagykorúsította (16 évesen), és átadta neki az üzletet. A fiatal lelkesedés lendületet hozott a vállalkozásba. Ferenc hamarosan gumikerekű lovas szekérre cserélte a taligát. Az üvegek számát több ezerre növelte, így már segítőt is alkalmaznia kellett, hogy el tudják látni az egyre nagyobb körzetet és a vendéglátó-helyeket, üzleteket. A szakma iránti érdeklődése odáig vitte, hogy 1932-ben már saját szénsavat tudott fejleszteni. A háború alatt ez a tudás igen nagy segítségére volt. De ekkor még ő sem gondolta, hogy 1969-ben országos hírnevet fog szerezni neki ez az eljárás.

A baleset

A szódatöltés nem volt nehéz szakma. Könnyen meg lehetett tanulni, és a töltéshez sem kellett nagy fizikai erő. A szakma 1947-ig nem volt képesítéshez kötve, ezért annak elsajátítása megfigyeléssel és élőszóban, hagyományozással történt. Így szinte természetes volt, hogy a család nőtagjai is besegítettek a szódagyártásba, az üvegek töltésébe. Sőt, ha kiesett a férfikéz (háború vagy halál esetén), akkor ők folytatták tovább az ipart, mivel örökölhető volt az engedély. Gunyecz Jánosné gyakran besegített fiának. Bár a szikvíztöltés kellő odafigyeléssel nem különösen veszélyes, balesetek olykor-olykor előfordultak. Így történt ez Gunyecz Jánosné esetében is: balesete napján is az üres üvegeket akarta feltölteni, hogy mire a fia visszajön az „utcázásból", tele üvegek várják, és fordulhasson is vissza. Az akkori töltőgép még nem volt biztonsági szeleppel felszerelve.[4] Gunyecz néni – miután bekapcsolta a gépet – nem vette észre, hogy az óra mutatója már átfordult. Ismét nyomást adott rá, amitől a gép felrobbant, és a kezelője bal kezét tőből leszakította. Az életét meg tudták ugyan menteni, de a kezét nem. Fiai szeretetét mutatja, hogy fogadtak mellé egy gondozónőt, aki

[4] A mai gépeken már nyomáscsökkentő található, amely 8 baros túlnyomásnál kinyitja a szelepet, a gép „lefúj".

élete végéig minden munkában segített neki. Juliska néni, a gondozó, végül családtag lett, s még akkor is velük élt és gondoskodtak róla, mikor anyjuk már meghalt. A balesetet okozó gép még sokáig üzemelt, s jelenleg a Sóstói Múzeumfalu szikvízműhelyében található.

Közösen, négyen

A II. világháború a szódások életét is megváltoztatta. A Gunyecz fiúk mellett számos zsidó vállalkozó nyitott az 1940-es években szikvízgyárat. Ezek azonban csak igen rövid ideig működhettek, mivel a zsidóellenes rendeletek, a deportálások az ott dolgozók számát szinte megtizedelték. Bár az asszonyok, amíg tudták, működtették az üzemeket, a nehézségek miatt azonban egyre többen zártak be. Sokan nem tértek vissza, a hátramaradottak a férfikéz nélkül maradt üzemeken igyekeztek túladni.

1943–44-ben a Gunyecz fiúk is megkapták a behívójukat. A katonaság évei alatt náluk is az asszonyok tartották életben a műhelyeket. 1945 után a leszerelt katonák – köztük a Gunyeczek is – fokozatosan hazatértek, de Ferenc még a katonaság után 3 évig Németországban volt hadifogoly, s a családtagok közül utolsóként ő érkezett haza. A négy fiú összefogott, és 1947-ben Nyíregyháza talán legnagyobb szikvízüzemét bérelték ki. A Debreceni út 5. szám alatt lévő, jó hírű szódagyár egykor Frankfurt Adolf szikvízgyáros tulajdona volt. Az *„Első Nyíregyházi Szikvízgyár”* 1888-ban nyílt meg. Kinézete nem sokat változott az idők során, így a Gunyecz fiúk által bérelt üzemre is igaz az a leírás, amelyet Margócsy József helytörténésznek a régi Nyíregyháza életét bemutató könyvében találnak. Ő gyerekkori emlékeire alapozva (az 1930-as évek eleje) a következőket írja: „*Láthattam ott egy nagy hodályműhelyt, amelyikben a fal mellett sok láda, üvegekkel, egy furcsa szerkezet, amely hálóval volt körülvéve, s ahogy rátették az üveget, az mindjárt megfordította, s így fejjel lefelé nyomták bele a vizet is meg a buborékot, amelyik valami ágyúgolyószerű tartályból került oda egy külön csap elfordításával.*” (Margócsy 1984. 135.) Frankfurt Adolf deportálásból hazatért lánya már nem akarta a műhelyt továbbüzemeltetni, így könnyen ráállt a bérbeadásra.

A közös vállalkozás igen szépen fejlődött. A négy fiú mindent, amivel eddig otthon dolgozott, bevitt a közös üzletbe, így hamar nagyüzemmé fejlesztették a műhelyt. 4 lovat, 4 gumis kerekű kocsit és egy autót vettek. A szekerekhez, lovakhoz kocsisokat alkalmaztak, az üzemben pedig két töltőlány segédkezett. Ekkor már egész Nyíregyházát ellátták, közel 10.000 üvegük volt. A fogatokkal már a szomszédos településekre (Nagykállóba, Nyírtelekre) is átjártak, de ott nem „utcáztak”, hanem csak a kocsmáknak hordták hetente egy alkalommal a szódát. A kis műhely 3–4 év alatt egyre nagyobb üzemmé fejlődött, ami normális esetben nem lett volna

2. kép
Gunyecz Ferenc katonaként az 1940-es években

Fig. 2
Ferenc Gunyecz as a soldier in the 1940’s

3. kép
Cégtábla a szikvízüzem előtt

Fig. 3
Trade-board in front of the seltzer factory

baj, de az időközben hatalomra került új politikai garnitúra képviselői nem nézték jó szemmel a hirtelen jött gyarapodást.

„Maguk ezennel meg vannak államosítva!”

Az 1940-es, 50-es évek fordulóján kezdték állami tulajdonba venni a nagyobb vállalatokat. Nyíregyházán az elsők között került sor a Gunyecz-féle szikvízgyárra. 1949. december elején 6 férfi lépett be az üzembe. Gunyecz Ferencné tisztán emlékszik a történtekre, bár ekkor még csak menyasszony volt. Dél volt, ő ebédet vitt a vőlegényének. Éppen a délelőtti forgalommal számoltak le a kocsisok, a pénz még az asztalon volt. A hat komor férfi – 2 rendőr, 2 párttag és 2 fő az adóhivataltól – felszólított mindenkit, hogy hagyják el az üzemet. Csak a személyes holmit, a kalapot és a kabátot engedték elvinni. Még a szifonfejeket javító kulcsot sem vihették el. Ott maradt az aznapi bevétel, a 4 ló, 4 kocsi, autó, az állatoknak begyűjtött takarmány. Elkérték a kulcsokat, bezárták az irodát. Az üzem területét is el kellett hagyniuk: „*Ezennel maguk meg vannak államosítva*!” – mondták az elképedt tulajdonosoknak. Otthon tudták meg, hogy még egy vállalatot államosítottak aznap, az Állami Áruházat. Abban az évben több üzemre nem is került sor; ez a két cég volt a városban a legnagyobb, így velük kezdték. Az esküvőt azért a következő év márciusában megtartották...

Az új tulajdonos évekig zaklatta őket. Volt, amikor hetente kutatták át a házat a padlástól a pincéig, eldugott szódásüvegeket keresve. Még a feleség szomszédban lakó szüleit sem kímélték. Találtak is 10–20 üveget, de nagyobb tételt sohasem. Egy alkalommal a félliteres szódásüvegekbe télire befőzött paradicsomlevet is kiöntették egy „vájlingba”, s azokat az üvegeket is elvitték. A keresést hosszú ideig nem adták fel, mivel egy „jóakarójuk” mindig feljelentette őket: a szomszédasszony váltig állította, hogy számos üvegnek kell még lennie valahol. A keresés oka az országos üveghiány volt: a lassan fejlődő gazdaság még nem tudott elég szódásüveget előállítani, azokat külföldről kellett behozni. A sorozatos feljelentés eredményeként az ÁVO is kiszállt Gunyeczékhez, és Kossuth utcai székházukba előállították a szikvízgyár tulajdonosát, de a kemény verés ellenére sem tudták meg tőle, hogy van-e még a háznál eldugott üveg.

A csere-világ

A kuláklistára került Gunyecz Ferenc nem kapott állást sehol. Bár volt egy másik szakmája is, a pékmesterség, de priusza miatt így sem alkalmazták. A megtakarított pénz egyre jobban fogyott, így nem volt más választása, elkezdte járni a vidéket. Vett egy girhes, vak lovat, volt még egy rossz kocsi is az udvaron, annak a kerekére vett gumit, és két évig ezzel járta a falvakat. Ismerték jól a környéken, ezért bejáratos volt iskolákba, konyhákra. Amikor a paszulynak volt jó ára, azt vett és vitt, ha az almáé, akkor azt. Ezeket cserélte rongyra, vasra, majd a suszterek kérésére cipőre. Kinek mi kellett, azt vitt, cserélt. Volt, amikor 20 cipész is kotorászott a rossz cipőhalmazban az udvaron.

A keserves egy év elteltével sikerült egy pékségben helyet találnia. A Nyíregyházi 2. számú Pékségben alkalmazták segédmunkásként, havi 650 Ft munkabérért. A mellőzött szakma most megsegítette a családot, de a gyűjtögetéssel így sem hagyott fel. A színesfémnek, vasnak akkor is igen jó ára volt. A II. világháborúban Nagycserkesz alatt lezuhant egy vadászgép, az orra belefúródott a homokba. A motor 3 m mélyen volt, ahhoz senki nem fért hozzá. Meg féltek is az emberek megbolygatni a roncsot, mivel elterjedt, hogy a pilóta teteme még benne van a gépben. A rémhír nem bizonyult igaznak, a pilóta a becsapódás előtt kiugrott. Ezt a roncsot Gunyecz Ferencnek sikerült kiásnia – igaz két ember is kellett hozzá –, majd jó pénzért értékesítenie.

Újrakezdés

Gunyecz Ferencné „jó családból" származott. Nagymamája Bencs Kálmán – egykori polgármester – titkárnője volt, így igen széles ismeretségi körrel rendelkezett. 1950-ben azonban, a polgármester halála után már nem tudta a családját védelmezni: vejét az oroszok elhurcolták, nem is tért vissza többé. Azt még el tudta intézni, hogy lányának a városi tanácson, az adóhivatalban egy jól kereső irodai állása legyen. Kellett is oda a jó szakember, mert abban az időben a hivataloknál sokan még írni sem nagyon tudtak. Az ilyenek kiválasztásának lényege az volt, hogy jó „pártemberek" legyenek, hogy biztos irányítás alatt maradjon a hivatal. Gunyecz Ferencné édesanyja itt dolgozott 1954-től. Ekkor már kezdték visszaadogatni az ipart, de csak azzal a feltétellel, hogy a vállalkozók alkalmazottat nem tarthatnak, egyedül a tulajdonos dolgozhat a műhelyben. Kiderült, hogy Nyíregyháza is kap engedélyt szikvízgyár létrehozására, de csak egy főre.

4. kép
Özv. Gunyecz Ferencné

Fig. 4
Ferenc Gunyecz's widow

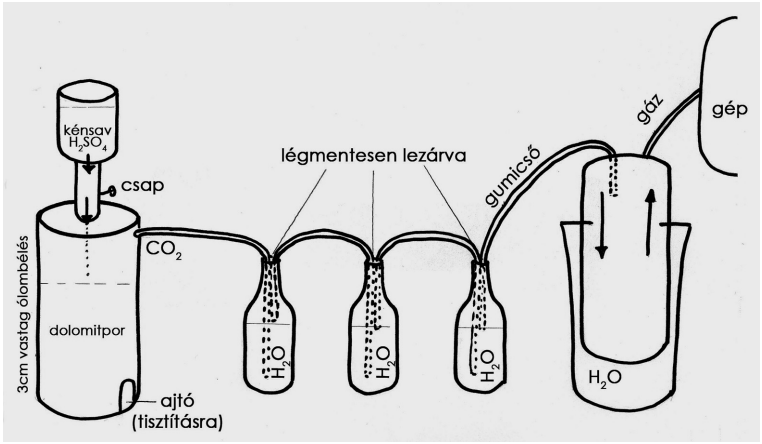
Az információ birtokában lehetővé vált, hogy időben beadják az igényt az iparengedélyre. 1954 márciusában megjött az engedély. Az utcájukban élő zsidó özvegyasszonytól kértek kölcsön 7.000 forintot 100%-os kamatra, hogy az üzletet be tudják indítani. Ebből a pénzből hozták rendbe a szekeret, vettek egy rossz lovat. Bérbe vették a nagyobbik testvér, László kisméretű töltőgépét (tőle nem vették el annak idején), havi 200 Ft-ot fizettek érte. Majd kiásták a 200 körüli eldugott szódásüveget.[5] Két évig dolgoztak így, amikor megtudták, hogy a régi, államosított töltőgépüket Nagykállóba vitték. Mivel az új tulajdonosok nem tudták használni – a gépet lebetonozták, s az a töltéskor keletkezett rezgés hatására mindig felszakította a betont –, kidobták az utcára. Ekkor még sem megvenni, sem visszavenni nem lehetett a gépet. A megyei pártbizottság akkori titkárának is Gunyeczék hordták a szódát, aki az ismeretség miatt kiállított egy hivatalos papírt arról, hogy a nagykállói pártbizottság engedélyezheti a töltőgép visszaadását. Így került vissza a régi, nagyobb teljesítményű töltőgép a Sólyom utcai műhelybe, a bérelt kicsit meg visszaadták tulajdonosának, Lászlónak. A többi Gunyecznek nem kellett az ipar, féltek, hogy „maszek" vállalkozó szüleik miatt az érettségi után nem veszik fel a gyerekeiket egyetemre. Így maradt meg az ipar a legkisebb fiúnál, Ferencnél.

A szódához két dolog kell: a víz és a szénsav

A szikvízgyártás megkezdésekor a Gunyecz család nem rendelkezett vezetékes vízzel. Ők is – hasonlóan a többi szódáshoz – közkútra, a Jósa-kútra jártak vízért. A szekereket megpakolták hordókkal, és ezekben hordták a vizet. Mivel a szódagyártáshoz felhasznált víz közkútból származott, nem kellett azt külön bevizsgáltatni, engedélyeztetni.

Saját kutat a Sólyom utcában fúrattak 1934-ben. A kút mélysége miatt – 114 m mély volt – a Budapesti Geodéziai Vállalatnál is nyilván volt tartva: egy esetleges háború során a város vízellátásának egy részét innen fedezték volna. Jó minőségű, tiszta vize volt, nem kellett tisztítani, csak ülepíteni. A környező utcáknak is biztosított vizet. A kút fúrásával Gunyecz Ferenc messzemenően

[5] A szomszédasszony mégis jól tudta, hogy van elásva üveg, de sokkal nagyobb mennyiséget kerestek. Ezért az istállóban lévő farakást sosem bontották szét, pedig ennek az aljába, egy gödörbe rejtették el az üvegeket.

5. kép
A szénsav-előállítás sémája

Fig. 5
Scheme of carbonic acid production

eleget tett annak az előírásnak, mely szerint „*azon községben, ahol vízvezeték vagy artézi kút nincsen, a szikvízgyártónak magának kell kutat fúratni. Az ilyen kutaknak legalább 10 méternyi távolságban kell lenniök a trágyadombtól vagy pöcegödörtől, a belsejét pedig hézagmentes betongyűrűkkel kell kibélelni. A kút teljesen zárt legyen. A kút kávája a talaj felszínétől magasabban feküdjön. Legalább két méterre lejtősen betonozzák körül olyformán, hogy esővíz a kútba be ne szivároghassék. Sohasem szabad olyan kutat fúratni, mely 2–3 méter mélyről már talajvizet kap, hanem olyat, ami jó mélyről tiszta és egészséges vizet szolgáltat.*” (Kozma 1947. 17.) Bár az újonnan fúrt kút zárt technológiájának köszönhetően jóval biztonságosabb volt a rendeletben leírt, betongyűrűkkel bélelt ásott kutaknál, vizét így is évente 2–3 alkalommal fel kellett küldeni vegyvizsgálatra Budapestre, a Magyar Országos Közegészségügyi Intézethez. Ez csak azután szűnt meg, amikor az 1950-es években a városba bevezették a kótaji vezetékes vizet, így már nem kellett több vízmintát bevizsgálásra Pestre küldeni.

A szódavízgyártásban a vízen kívül a másik legfontosabb összetevő a széndioxid. *„A szénsavgáz színtelen, szagtalan, íze nincs, nem is gyújtható. Minden szenet tartalmazó anyagból könnyen előállítható. Maga a szénsav vegyület, mely két gáznemű anyag egyesítéséből keletkezik, mégpedig egyharmad rész széngáz (C), kétharmad rész oxigén (O) keveredéséből… szénsavat szikvízkészítésre, sörcsapolásra, szénsavas fürdők és különböző gyógyászati, valamint hűtési célokra használják fel, és azt gyárilag állítják elő. A könnyebb szállítás és tárolás céljából erősen összepréselve csepp-folyósítják, magasnyomást kibíró acéltartályokban hozzák forgalomba.”* (Kozma 1947. 24.)[6]

A háború után csak Répcelakon volt szénsavgyár, onnan a szénsavpalackokat vonattal szállították az ország különböző területeire. A hozzá való utalványt a KIOSZ-tól (Kisiparosok Országos Szervezete) kellett megvásárolni. Egy szénsavpalack ára 1000 Ft volt, amely egyben tartalmazta a szénsav forgalmi adóját is. A szénsavhoz jutás menete a következő volt: a KIOSZ-nál adtak egy csekket, a rajta szereplő összeget a postán kellett befizetni. Ezzel vissza kellett menni az irodába, és a befizetett összegnek megfelelően erre adták ki az utalványt. A vasútállomáson kiállítottak egy fuvarlevelet, amelyre nagyon kellett vigyázni, hogy év végéig meglegyen, mert ez alap-

[6] Meg kell jegyeznünk, hogy a korabeli leírás igen sok tárgyi tévedést tartalmaz. Fontosnak tartottuk azonban itt kiemelni, mert ezáltal válik érthetővé, hogy a köznyelvben – melyet a magunk részéről mi is követünk az alábbiakban – miért terjedt el a szénsavpatron, szénsavgyár, szénsavpalack stb. elnevezés. Valójában a „*A szikvíz szén-dioxiddal dúsított ivóvíz, amelyet zárt rendszerű technológiában nagy nyomással palackoznak szifonfejjel ellátott szikvizes palackokba vagy szifonfejes felvezető szárral ellátott szikvizes ballonokba. A szikvízüzemek a beérkező ivóvizet szükség esetén különféle vízkezelési eljárásokkal (vízlágyítás, mechanikai szűrés, tisztítás, gáztalanítás, esetleg vízhűtés) előkezelik. A megfelelően kezelt vizet és az élelmiszeripari minőségű és kellően szabályozott nyomású szén-dioxidot a szikvízkészítő (szaturáló) gépbe vezetik. A szaturálást (ivóvíznek széndioxiddal való dúsítását) különféle módon – fekvőhengeres-keverőlapátos, állóhengeres-porlasztásos – eljárással lehet végezni. A jó szikvíznek legalább 7–8 g/liter szén-dioxidot kell tartalmaznia, ezért a gépekben lévő szén-dioxid nyomását, valamint a víz és gáz arányát állandóan ellenőrizni és szabályozni kell, figyelembe véve a felhasznált víz hőmérsékletét, valamint a szikvizes göngyöleg fajtáját.*” (Magyar élelmiszerkönyv 3.)

Nyíregyháza Városi Tanács VB. IV. Ipari Osztálya

599-G-1-42/ /1954 sz. Tárgy: Gunyecz Ferenc Nyíregyháza Sólyom u. 15.sz. alatti lakos szikvízkészítő iparának kiadása

Határozat:

Tárgyban nevezett bejelentette, hogy Nyíregyháza város területén szikvizkészítő ipart szándékozik folytatni.

A fenti ipar folytatására 599-G-1-42 /1954 szám alatt az iparigazolványt kiadtuk, és a Sz. 16 /1954. szám alatt bejegyeztük.

Értesítést kapnak:

Gunyecz Ferenc Nyíregyháza Sólyomu. 15.sz.

Városi Tanács VB. Pénzügyi Osztály Adóbevételi Csoportja H.
Járási Tanács VB. Pénzügyi Osztály Forgalmiadó Csoportja H.
KIOSz. Szabolcs-Szatmármegyei Adóközösség H. Irodaház.
KIOSz. Megyei Titkársága Irodaház.
KIOSZ. Városi Titkársága Irodaház.

Nyíregyháza, 1954. év X. hó 4. nap.

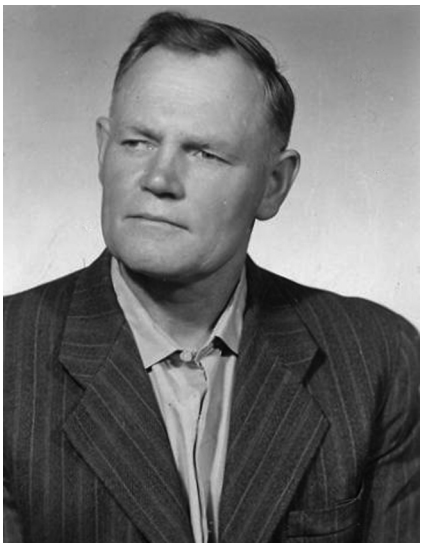
HEPP ISTVÁN sk.
osztályvezető

A kiadmány hitelül:
irodakezelő

Szabolcs-Szatmári Nyomda V. — 2013

6. kép
Az újból megszerzett iparengedély

Fig. 6
The re-obtained licence

7. kép
Gunyecz Ferenc az 1960-as években

Fig. 7
Ferenc Gunyecz in the 1960's

ján számolták ki a forgalmi adót. Az első évben (1954) csak öt adagot adtak egy hónapra. Ahogy teltek az évek, a forgalom növekedése miatt ez már kevésnek bizonyult. Sikerült elérni, hogy az engedélyezett adagot a duplájára emeljék. Egy palack szénsavból ezer liter szódavizet tudtak gyártani. Néhány év múlva már nem korlátozták az adagszámot, a lényeg a befizetett pénz lett. Ha a szódagyártó tudott spórolni vagy takarékos volt a gépe, az ezer adag feletti mennyiségért már nem kellett adóznia.

A takarékosság eredményezett egy másik, csak télen alkalmazott újítást is. Úgy tapasztalták, hogy a jeges víz több szénsavat nyel el, mint általában. Már az ezer liter sem jött ki egy ballonból, ezért Gunyecz Ferenc egy kazánt épített az épület sarkában, ráhelyezett egy ezer literes kádat, és ebben melegítette a vizet. Ezzel elérte, hogy télen sem csökkent a haszon.

Az országos hírnevet azonban mégsem ennek, hanem egy korábbi találmányának köszönhette Gunyecz Ferenc: 1969. januárjában felrobbant a Répcelaki Szénsavgyár. A szerencsétlenség vizsgálatáról beszámoló februári újságcikkben nyilatkozó gyári illetékes szerint a részleges üzemeltetésre kb. 4–5 hónap múltán kerülhet sor, akkorra is csak a korábbi kapacitás egyharmadának elérését tűzték ki célul. Újságírói kérdésre, miszerint hol

SZÓDAVÍZ
— új módon

Avagy: egy nyíregyházi kisiparos dicsérete

Gunyec Ferenc munka közben.

— Szódavíz nincs. Répcelak felrobbant, helyreállítása folyamatban van, addig tessék türelemmel lenni!

Ilyenfajta szöveggel nem hoz kísértet a Szaboles étterem fiatal és nagyon modortalan felszolgálója a rövid italhoz. Ilyen indoklással nem kapnak szódát a kórházban a rászoruló betegek. Ilyen alapon szünt meg átmenetileg a meleg üzemben dolgozók nagyon is jogos védőitala.

De Nyíregyháza háztartásaiban, néhány vendéglátó helyre, kórházba, üzembe kocsirakományszámra visznek a szállítmányokat. Tele szódás üvegek. Honnan válok, ha egyszer nincs szénsav?

Egy 53 éves nyíregyházi ember munkájából.

Gunyec Ferenc Sólyom utcai kis üzemében három hete napi 18 órát dolgozik. Mutatja két dagadt kezét. Fél tőle, hogy nem bírja sokáig ezt a tempót, és akkor le kell állni az üzemnek. A találmányt, a kényes titkot, mely minden ellenőrző szerv próbáját kiállta, nem bízhatja másra. Testvére, feleségé az egész család segít. Mégsem bírják az igényeket.

Gunyec Ferenc 35 éve szikvízkisiparos Nyíregyházán. Az volt az édesapja is. A háborús időkben kitalálták, hogy egy aránylag egyszerű vegyi eljárással szénsavat lehet előállítani. Most, a szódahiány idején ezt az eljárást vették elő. Egészségügyi, ipari, minőségi ellenőrzés megállapította: a Gunyec-féle szóda legalább olyan jó, mint a nagyüzemi.

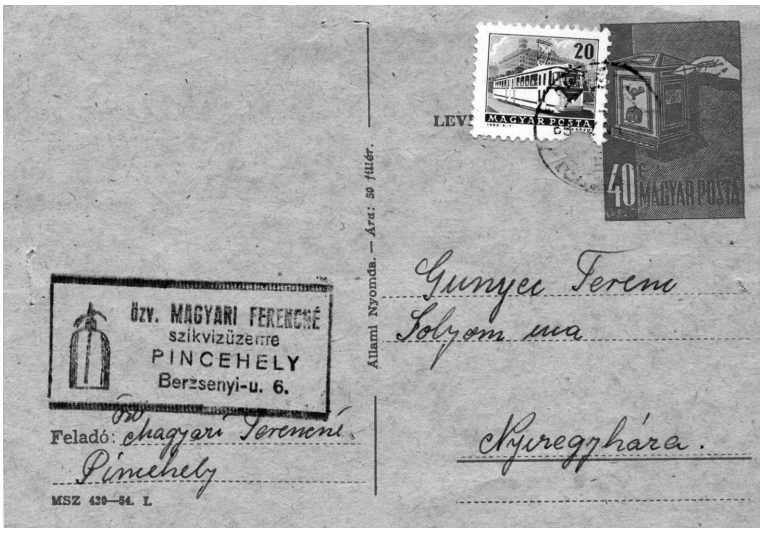
Gunyecék egyik régi alkalmazottja most a Nyírkémia Vállalatnál, a megyei szikvízet előállító üzemben dolgozik. Benyújtotta az eljárást újításnak. Az üzem kérdezte a kisiparost, nem sérti-e az érdekeit, ha átveszik eljárását. A válasz: „Csinálják, kérem, mert már nem bírom." A Nyírkémia nyírbátori üzemében épül a Gunyec-féle készülék, mellyel egy műszakban 8 kiló szénsavat lehet előállítani. Ez elegendő kétezer liter szódavíz gyártásához. (Az igény napi hatezer.)

Húsvétra működésbe helyezik a berendezést és igyekeznek legalább enyhíteni az általános szénsavhiányt.

(gnz)

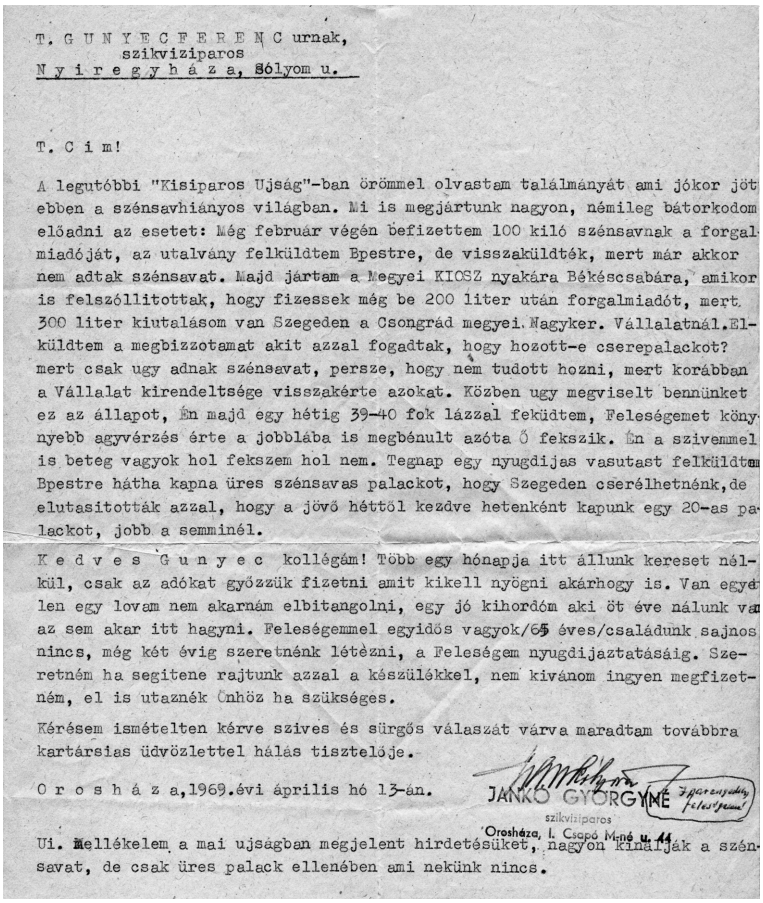
8. kép
A Répcelaki Szénsavgyár felrobbanása után készült újságcikk (*Kelet-Magyarország* 1969. ápr.)

Fig. 8
Article in a newspaper after the blowing up of the Carbonic Acid Factory in Répcelak (*Kelet-Magyarország* April, 1969)

9. kép
Szénsavkérő levelezőlap Pincehelyről

Fig. 9
A postcard asking for carbonic acid from Pincehely

T. G U N Y E C F E R E N C urnak,
szikviziparos
N y i r e g y h á z a, Sólyom u.

T. C i m!

A legutóbbi "Kisiparos Ujság"-ban örömmel olvastam találmányát ami jókor jött ebben a szénsavhiányos világban. Mi is megjártunk nagyon, némileg bátorkodom előadni az esetet: Még február végén befizettem 100 kiló szénsavnak a forgalmiadóját, az utalvány felküldtem Epestre, de visszaküldték, mert már akkor nem adtak szénsavat. Majd jártam a Megyei KIOSZ nyakára Békéscsabára, amikor is felszóllitottak, hogy fizessek még be 200 liter után forgalmiadót, mert 300 liter kiutalásom van Szegeden a Csongrád megyei Nagyker. Vállalatnál. Elküldtem a megbizottamat akit azzal fogadtak, hogy hozott-e cserepalackot? mert csak ugy adnak szénsavat, persze, hogy nem tudott hozni, mert korábban a Vállalat kirendeltsége visszakérte azokat. Közben ugy megviselt bennünket ez az állapot, Én majd egy hétig 39-40 fok lázzal feküdtem, Feleségemet könynyebb agyvérzés érte a jobblába is megbénult azóta Ő fekszik. Én a szivemmel is beteg vagyok hol fekszem hol nem. Tegnap egy nyugdijas vasutast felküldtem Epestre hátha kapna üres szénsavas palackot, hogy Szegeden cserélhetnénk, de elutasitották azzal, hogy a jövő héttől kezdve hetenként kapunk egy 20-as palackot, jobb a semminél.

K e d v e s G u n y e c kollégám! Több egy hónapja itt állunk kereset nélkül, csak az adókat győzzük fizetni amit kikell nyögni akárhogy is. Van egyetlen egy lovam nem akarnám elbitangolni, egy jó kihordóm aki öt éve nálunk van az sem akar itt hagyni. Feleségemmel egyidős vagyok/65 éves/családunk sajnos nincs, még két évig szeretnénk létezni, a Feleségem nyugdijaztatásáig. Szeretném ha segitene rajtunk azzal a készülékkel, nem kivánom ingyen megfizetném, el is utaznék Önhöz ha szükséges.

Kérésem ismételten kérve szives és sürgős válaszát várva maradtam továbbra kartársias üdvözlettel hálás tisztelője.

O r o s h á z a, 1969.évi április hó 13-án.

JANKÓ GYÖRGYNÉ
szikviziparos
Orosháza, I. Csapó Mihályné u. 11.

Ui. Mellékelem a mai ujságban megjelent hirdetésüket, nagyon kiváncsiak a szénsavat, de csak üres palack ellenében ami nekünk nincs.

10. kép
Szénsavkérő levél Orosházáról

Fig. 10
A letter asking for carbonic acid from Orosháza

lényegesek és nélkülözhetetlenek a répcelaki gyár termékei, a következő volt a válasz: „*A gyógyszer és az élelmiszeripar részére szinte nélkülözhetetlen a Répcelakon gyártott szárazjég. Az autoszifon-ellátáshoz is nagyon fontos a répcelaki alapanyag.*” (Fahidy 1969.) Bár a nyilatkozó nem említette, az otthon szénsavpatron segítségével, autoszifonban előállított szódavízen kívül a szikvízgyárosok (és az ő termékeiket fogyasztók) kerültek reménytelen helyzetbe a gyár felrobbanása révén. A gyártók két hétig vártak a szénsavszállításra, de hiába. Gunyeczéknél ekkor került elő a padlásról az 1932-es találmány, bár az előírások szerint a szikvíz előállítására csak folyékony szénsavat volt szabad használni.[7] A szükség azonban törvényt bontott, Gunyecz Ferenc saját készülékével vegyi eljárás útján szénsavat állított elő, amelyből aztán jó minőségű szódavizet palackozhattak. Az eset hamarosan nyilvánosságra került, a helyi napilapban is foglalkoztak vele. A megjelent tudósítás beszámolója szerint: „*Egy aránylag egyszerű vegyi eljárással szénsavat lehet előállítani. Most a szódahiány idején ezt az eljárást vették elő. Egészségügyi, ipari, minőségi ellenőrzés megállapította: a Gunyec-féle szóda legalább olyan jó, mint a nagyüzemi.*” Olyannyira bevált a régi-új előállítási technológia, hogy a nyíregyházi székhelyű Nyírkémia Vállalat is engedélyt kért az eljárás alkalmazására, a gépet pedig saját nyírbátori üzemükben gyártották le. Ezzel

[7] http/www.viktorszikviz.hu/szvtortenet/szvtortenet 13.htm

naponta 8 kg szénsavat lehetett előállítani, mely mennyiség kétezer liter szódavíz gyártásához volt elegendő (az igény azonban napi hatezer liter volt!). A vásárlók száma is megnőtt, hiszen szénsavpatront sem lehetett kapni, így az otthoni szódásszifonok sem működhettek. Gunyeczék napi 18 órát dolgoztak, de még így is este 11-ig állt a sor az ajtóban. Nem kellett „utcázni" sem, mégis alig győzték. A segédek, a felesége, mindenki szódát és szénsavat gyártott. Nem meglepő tehát, hogy az 53 éves szódásmester a konkurenciának, a Nyírkémia Vállalatnak engedélyezte a technológia alkalmazását ((GNZ) 1969.).

A hír hamar elterjedt. Az ország különböző területéről jöttek a kérések: volt, aki a gyártási technológiát szerette volna megvásárolni, volt, aki csak szénsav szállítását kérte. Távoli településekről is tucatszámra érkeztek a szikvízgyártók kérései, csakhogy szénsavhoz juthassanak kényszerből leállított gépeik beindításához. Még a répcelaki gyár mérnökei is felkeresték a módszer tanulmányozásáért. A feltaláló üzemének kapacitása azonban véges volt, a máshonnan jövő kéréseknek nem tudott eleget tenni. A répcelaki gyár felrobbanása lehetőséget adott a kreatív, kísérletező kedvű, tehetséges mesternek, hogy találmánya segítségével helyi szinten áthidalja az országos szénsavgyártásban keletkezett hiányt, de megmaradt saját lehetőségei szintjén. Bár találmányát mások is felhasználták, amiért egy fillér feltalálói- vagy jogdíjat sem kapott, anyagilag mindenképpen profitált a dologból, megteremtve vele a család, a vállalkozás biztos anyagi hátterét.

11. kép
„Utcázás" Nyíregyházán kézikocsival

Fig. 11
Street circuit with a hand cart in Nyíregyháza

„Mint szódás a lovát"

Az elmúlt 100 év során igen változatos, sokféle jármű segítségével szállították ki a szódát a fogyasztóknak, szakszóval „utcáztak". Az első segítség a bicikli volt, melynek csomagtartójára felraktak egy ládát, és ebből cserélték az utcán vagy szállították házhoz a szikvizet. Az idő múltával az anyagi gyarapodás lehetővé tette egy ló vásárlását. A ló vontatta paraszt-(teher-)taliga már nagyobb számú láda és benne üveg kihordását tette lehetővé, bár egyszerre még ez is csak kis mennyiségű termék vevőkhöz juttatását oldotta meg.

Gunyecz Ferenc – miután átvette apjától a vállalkozást – néhány év múlva megtehette, hogy a taligát gumis kerekű kocsira cserélje le. Ezzel már több száz üveget ki tudtak szállítani egy fuvarban. A háború után a négy

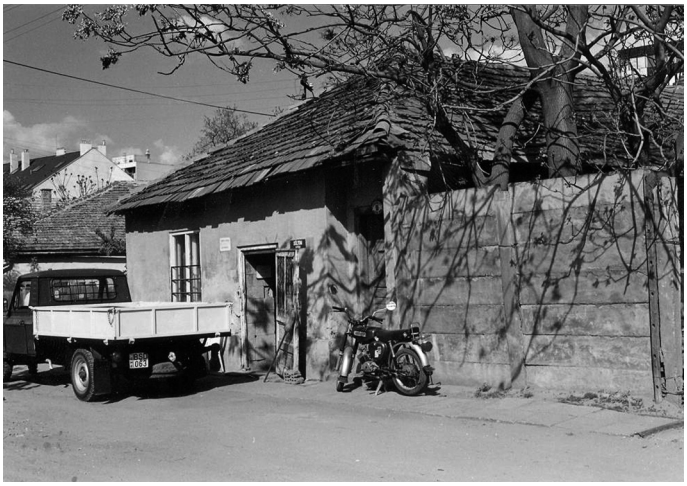
12. kép
„Utcázás" kézikocsival

Fig. 12
Street circuit with a hand cart

13. kép
A segéd és a ló a lovaskocsis „utcázások” idején

Fig. 13
The apprentice and the horse at the time of street-circuits with a horse-cart

14. kép
Az új kisteherautó a Sólyom utcai szikvízüzem előtt

Fig. 14
New pickup truck in front of the seltzer factory in Sólyom street

fiú igen hamar fellendítette az üzletet. Mivel mind a négyen otthon gyártották a szódát, az egyesüléskor mindent bevittek a közösbe, a töltőgépeken és a szódásüvegeken kívül a lovakat és a szekereket is. Így nyomban négy lovuk és szekerük lett, amivel mind a vevőkörzetet, mind a kapacitást megsokszorozták. Két-három év múlva már autó is segítette a kihordást. A városon kívüli településekre már a kis teherautó vitte a kocsmáknak és boltoknak a szódát.

Az államosítást követően újra a ló lett a szállítás egyetlen eszköze. Ez 1975-ig nem is változott. Ekkor fokozatosan kezdték kitiltani a városból a lovakat, s mivel a Gunyecz-körzet a belvárosban volt (Vay Ádám utca a katolikus bérpalotáig, OTP, Posta udvar, Irodaház), a rendelet életbe lépése után nem volt más választásuk, kézi kiskocsin kellett a szódát a kuncsaftoknak kihordaniuk.

Gunyeczné kérésére a KIOSZ akkori elnöke kérvényezte, hogy a nyíregyházi szódásnak engedélyezzék egy legkisebb minősítésű teherautó vásárlását, hogy körzetét el tudja látni. Meg is kapták az engedélyt: 76.000 Ft-ért vettek egy ARO típusú, benzines, 8 személyes autót. Ezt a kocsit át lehetett alakítani platósra, s így már szállítani lehetett vele a szódavizet. Az 1980-as, 90-es években cserélték le két új, kétszemélyes, vezetőfülkés kisteherautóra.

Az üveg, amelyben a szóda van

Az üveg mindig nagy kincs volt. A gyártás kezdetén 30–50 darab üvegnél többel nem rendelkeztek. Egyesülésük után a négy fiúnak közel 10.000 üvege lett. Az államosítások utáni újrakezdésnél a farakás alól vagy 200, addig elrejtett üveget ástak elő. Lassan, apránként vásárolták össze a többit: minden elköltöző kuncsaftjuktól 100 Ft-ért igyekeztek az üveget megvenni. Ahol hallották, hogy felszámolják az üzemet, onnan is megkíséreltek minél több üveget vásárolni. Segítettek ismerősök, jóakarók is: a „Guszevben,” az egykori kaszárnyában volt egy üvegkereskedés, annak a tulajdonosa mindig jelezte, ha új szódásüvegek érkeztek.

A beszerzés azért ment ilyen nehézkesen, mert az országban a háború után nem volt szódásüvegeket gyártó üveggyár, így azokat külföldről kellett behozni. Az üveggyártás beindítása után is eleinte csak fekete, majd színes üvegeket gyártottak. Salgótarjánban úgy indították be az első

15. kép
Gunyecz György szódát „terít”

Fig. 15
György Gunyecz distributes seltzer

16. kép
Gunyecz-féle szódásüvegek

Fig. 16
Gunyecz's seltzer bottles

üzemet, hogy az országban működő szódásoknak kötelezniük kellett magukat 200 ezer darab üveg megrendelésére… Összejött: minden szódás rendelt 200 üveget.

De nem csak az üveg, hanem a hozzá szükséges egyéb kellékek beszerzése is a szódást terhelte. A palackokat és a szifonfejeket külön kellett megvásárolnia. Az üvegbe benyúló csőből és a fej különböző részeiből, rugóból, tömítésből egyszerre többet is kellett vennie, tartalékot is kellett képeznie, mert a javítás mindig a mester feladata volt (Nagy 2007. 38.). Az 1890-es évek végén kisebb botrány alakult ki, mely újra és újra feléledt később is. A sima kifolyócsövű szifonfejekkel kapcsolatban elterjedt, hogy egyesek – különösen a nyilvánosházak lakói – állítólag irrigálásra használják a szódát, azaz nem rendeltetésének megfelelően. Ahol ez felmerült, a szikvizes nemigen tudott mit csinálni, át kellett öntetnie az összes fejet, mivel a vevői nem akartak többé elfogadni egyetlen hagyományos fejjel ellátott palackot sem, hátha éppen azt használta valaki más célokra. Erre megoldásként azt találták ki, hogy különböző rózsás, ágas, sárkányfejes, sasfejes kiöntőcsöveket kezdtek gyártani. Ezen időszak termékeiből igen szép és változatos gyűjtemény alakult ki, mint az a Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum által összeállított szikvíztörténeti kiállításon az ország több múzeumában is látható volt.[8]

Egy másik – a vásárlókat védő – rendelet szerint, melyet az 1890-es védjegybirtoklási törvény tartalmazott, minden szódás csak a saját üvegét tölthette meg szikvízzel, csak abban forgalmazhatta termékét. Ez garanciát jelentett, a szódás és a vevő védelmét is szolgálta, a minőséget garantálta, szinten tartotta. Emiatt előírták, hogy az üvegen fel kell tüntetni a cég nevét vagy

17. kép
Gunyecz-féle és más szódásüvegek
a múzeum gyűjteményéből

Fig. 17
Gunyecz's and others seltzer bottles from
the collection of the museum

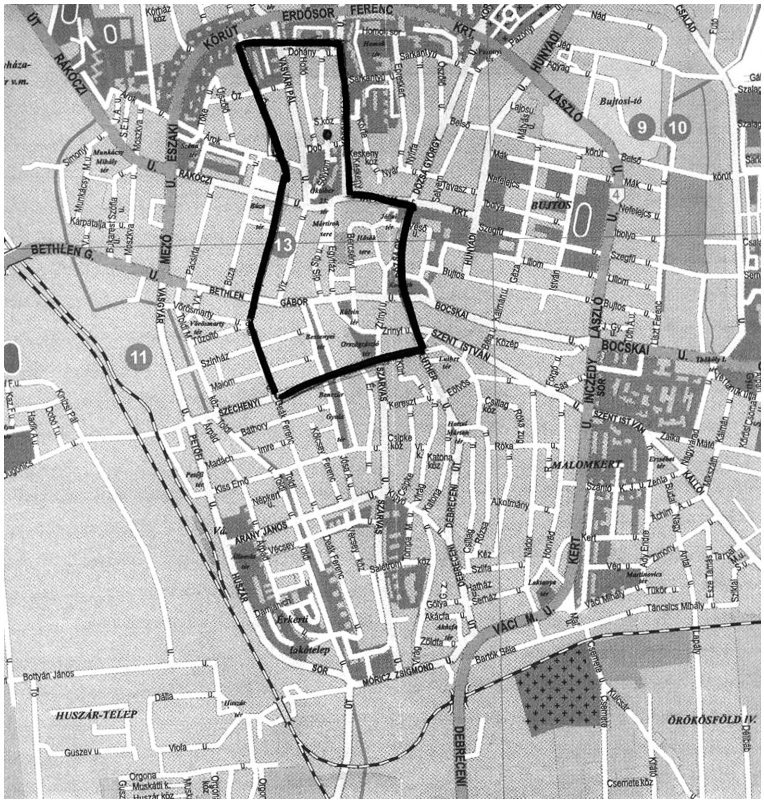
[8] Erről közölt fotót például a *Kelet-Magyarország* LXV: 102. 2008. május 2-án, az 5. oldalon „Majálisok a megyében” című összeállításában.

telephelyét. A rendeletnek úgy tettek eleget, hogy vagy a gyárban eleve így rendelték meg az üvegeket – névvel, telephellyel ellátva –, vagy házilag maratták rá sablonok segítségével. A fejen is fel kellett tüntetni a készítő és a szódagyáros nevét vagy telephelyét, hogy a fertőzést elkerülhessék, s nyomon lehessen követni a szódavíz útját. Az előírást az államosításkor eltörölték, azóta semmi nem utal az üvegben lévő szódavíz származási helyére (Nagy 2007. 39).

Harc a vevőkért

Mindenkinek megvolt a maga körzete. Az iparengedélyek újbóli visszaadásától az 1970-es évekig nem is volt probléma, mivel csak három szódás volt Nyíregyházán. Mindenkinek megvolt a maga vállalata, üzlete, utcája, kocsmája. Ebben az időben még szerződéseket nem írtak, az adott szó mindenkinek elég volt. Az üzleti jó viszony olyan mértékű volt, hogy ha az egyik kocsmában festésre készült a tulajdonos, a beszállító részt vállalt a költségekből, hogy a vevő továbbra is megmaradjon. Ha a boltból vagy vendéglőből kifogyott a szóda, a szódás költségén küldték cserére az üvegeket a konflissal. Amikor a félliteres üvegeket kezdték igényelni – mert a fröccshöz az asztalra az illett –, szóltak a beszállítónak, hogy olyanokat szerezzen be.

Egymás kiszorítása a nyolcvanas években kezdődött, ahogy egyre többen kezdték kiváltani az ipart. A Nyírkémia Vállalat ekkor ment tönkre. Gépeit, üvegeit, a gyár berendezési tárgyait egy vállalkozó vásárolta fel (adatközlőink a vállalkozó nevének elhallgatását kérték).

18. kép
A Gunyecz-féle szódavíz kihordási körzete Nyíregyházán

Fig. 18
Distribution area of Gunyecz-seltzer in Nyíregyháza

Az új vállalkozó felkereste a vállalatokat, azokat is, ahol tudta, hogy a Gunyecz cég a beszállító. Alámént az áraknak, így megszerezte a vállalatok nagy részét. Még a segédet is elcsábította. Nem volt nehéz, mert ekkor még csak lovaskocsival terítettek. Ez azért is volt etikátlan, mert a fiú nem jelentette be a váltást, ráadásul azt a körzetet vitte tovább, amelyet eddig is járt, csak az előző tulajdonosánál. Ezt látta meg György, a fiú, aki akkor még autóvezető-oktató volt. Egyik napról a másikra felmondott és átvette a terítést. Éppen ekkorra érkezett meg az első platós teherautó. Sikerült jó pár vállalattal megegyezniük, mivel a ballonok árát a felére leszállították. A konkurencia 60 Ft-os egységára helyett 30 Ft-ért szállítottak (ebben az időben lett a vállalatoknál kötelező védőital a szódavíz).

Az utcázásnál is sikerült a régi vevőket visszacsábítani. Sokan nem is tudták, hogy néhány napig más szállította a szódát. Az utcai cserének ugyanis az volt a hagyománya, hogy ha nem

tudtak közvetlenül a kocsiról cserélni, a kapu elé vagy a tornácra, a kertben egy megbeszélt helyre kirakták az üres üvegeket, alátették a pénzt, a szódás pedig annak rendje és módja szerint cserélt. Számosan a kapukulcsot is odaadták a szódásnak, hogy be tudjon menni az üvegekkel. Ma már ez megszűnt.

A visszavágás tehát sikerrel járt, az új vállalkozó beletörődött, hogy Gunyeczék körzetére nem tudja kiterjeszteni a sajátját. Mindenkinek megmaradt a körzete, területe. Bár neki is hamarosan akadt ellenfele: pontosan az üzletével szemben műhelyt nyitott egy új szódás.

Az üveges szódavizet egyre jobban kiszorította a műanyag üvegbe töltött szikvíz és az ásványvíz. A nyolcvanas évek végén még naponta két alkalommal járt a szódás kocsi az utcán, ma már jó, ha egyszer elindul. Akkor még délelőtt 420 üveget szállítottak ki, ez nagyobb kör volt, délután 300–350 üveget. Ma már egész nap összesen ez utóbbi mennyiséggel indul el a kocsi. Napi 10–15 vendég – télen még ennél is kevesebb – cseréli ki az üveget az üzletben; pontosabban nem is az üveget (mivel ennek cseréje kb. 5 éve leállt), hanem a kemény műanyag szódásflakont.

Új helyen

Az első műhely a Sólyom utcán jött létre. Kisebb, rövidebb megszakításokkal közel 100 évig üzemelt itt. Bár az államosítást igencsak megsínylette a család valamennyi tagja, ragaszkodtak a régi műhelyhez, s az 1954-es újrakezdés is itt történt.

Az 1990-es években jelentős átépítések kezdődtek az utcában. Az építési hatóság megszüntette a területre az építési tilalmat, s ezután egymás után bontották le a régi épületeket, építettek fel helyükre az új, több szintes házak. Az első kisajátítás a porta hátsó részénél történt, majd egy-két év elteltével már a ház egy részét is le kellett bontani. Lehetett sejteni, hogy az egész épületre előbb-utóbb sor kerül. Megelőzendő a hirtelen váltást, Gunyeczék a 90-es évek elején az Őz köz 9. szám alatt vettek egy telket, s itt építették fel az új műhelyt. Üzembe helyezésére csak tíz év elteltével került sor. Fel kellett építeni a lakást, hogy állandóan tartózkodjon a műhely területén valaki. Kivártak az utolsó pillanatig, mivel a Sólyom utcai műhelynek jobb volt a fekvése. A műhely ajtaja az utcára nyílt, így a vevők rögtön a töltőhelyre léptek be. Az Őz közben ezt nem tudták kialakítani, a műhelynek csak az udvar végében sikerült helyet találni, így az kb. 40 méterre van az utcafronttól. Nem utolsó sorban féltek az új körzettől, de a hűséges kuncsaftok itt is megtalálták őket.

19. kép
Az új szikvízüzem az Őz közben

Fig. 19
New seltzer factory in the Őz köz

20. kép
Az új üzem belülről

Fig. 20
The interior of the new factory

21. kép
Gunyecz György

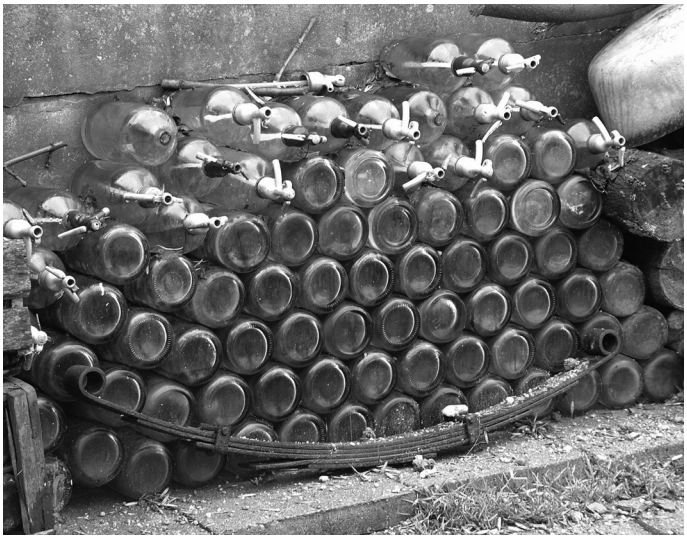
Fig. 21
György Gunyecz

A jelen Gunyeczei

Gunyecz György a harmadik szikvizes generáció a családban. Bár az üzemnek ő is aktív dolgozója, tulajdonos nem lett. Édesapja halála után (1998) Mária néni, György édesanyja vette át az ipart. Most Mária néni menye, Gunyecz Györgyné Pénzes Mária üzemelteti. Marika és György közösen viszik az üzemet. György utcázik, bár már hetente csak egyszer kell a teherautóra szállnia. Ez sem a régi terítés már, mert csak 4–5 vállalathoz jár el. Jelenleg rokkant nyugdíjas. Marika egy személyben a „töltőlány" és az iparengedéllyel rendelkező tulajdonos. 2006 júniusában vette át az ipart. Ő volt a családban a legfiatalabb, aki még hajlandó volt vállalni a tanulást. Az iparengedély megújításához ugyanis két vizsgát kellett letennie, a kereskedelmi és üzemvezetőit, majd a szikvízkészítői és üdítőital gyártói szakiskolát. Biztos, hogy lányuk nem folytatja tovább a mesterséget. Érdeklődése másfelé fordult: történésznek tanul a Miskolci Egyetemen, de a forgalom csökkenése miatt sem érné meg az ipart továbbvinni.

* * *

A Gunyecz család életét végigkísérve kirajzolódik egy hajdan sikeres, jelentős anyagi hasznot biztosító mesterség tündöklése, majd hanyatlása. A kezdetben gyógyászati segédeszközként használt szikvíz hamar a magyar lakosság egyik legkedveltebb, legolcsóbb üdítő italává vált. A Gunyecz famíla „feje" megtalálta benne a boldogulását, kitartott mellette, sőt családtagjaival is igen hamar megismertette, megszerettette ezt a munkát. Így született a kezdeti próbálkozásból egy generációkon átívelő, egy évszázadon keresztül szódavizet gyártó dinasztia.

22. kép
Feleslegessé vált szódásüvegek a műhelyudvaron

Fig. 22
Discarded seltzer bottles in the factory yard

Mint minden újdonságnak, a szódavíznek is idő kellett, hogy megismerjék és elfogadják. A magyar kultuszital ideje azonban – úgy tűnik – mára lejárt. A számos új, különböző ízesítésű ásványvízzel már nem tudja felvenni a harcot. A minduntalan változó rendeletek, előírások, adózási szabályok egyre nagyobb terhet rónak a kisvállalatokra, anyagilag és egyénileg teljesíthetetlen feladatok elé állítva a vállalkozókat. A gyakran alkalmazott nélkül üzemelő, „egyszemélyes" ipar már a fenntartási költséget sem termeli ki (30 Ft egy liter szóda), így szembesülnünk kell egy 150 éves kisipar elsorvadásával. Rohamosan változó, átalakuló világunkban sajnos, ez már szinte természetes.

S hogy mégse vesszen feledésbe e hajdan nagy keresletnek örvendő ital, a Sóstói Múzeumfalu szakemberei úgy határoztak, hogy legalább a régi gépek egy részét

megmentve egy „igazi” műhelyberendezést összehozva mutatják be a közönségnek a szódavízgyártás egykori színhelyét. Erre igen jó lehetőséget adott a múzeumfalu kállósemjéni portájára Nyírgyulajból áttelepített egykori szikvízüzem nyári konyha nagyságú épülete, s a Gunyecz família nagylelkű felajánlása, melynek révén ma már a közönség is megcsodálhatja a felújított gépeket. Igaz, hogy ezek a gépek nem működnek (bár kialakításuk lehetővé tenné a szódavízgyártást, de a szigorú élelmiszeripari előírások miatt ezt a múzeum nem kockáztathatja meg), az ún. „nagyrendezvények” idején a Gunyecz-féle szikvízüzemből hozott szódavíz vagy a segítségével készített szörpök mégis olthatják a közönség szomját.

Szikvíz a faluban. A Sóstói Múzeumfaluban befejezéséhez közeledik a nyírgyulaji szikvízüzem berendezése. A nyíregyházi Gunyecz-féle üzem régi gépeit Oláh József és Bodnár Pál szereli be a műhelybe.

További fotók: www.szon.hu (Fotó: Sipeki Péter)

25. kép
Újsághír az új szódásműhelyről
(*Kelet-Magyarország* 2008. ápr. 26. 3.)

Fig. 25
Report in a newspaper about the new seltzer factory
(*Kelet-Magyarország* no. 3, 26 April, 2008)

Irodalom

Bóna–Páll 2008.
Bóna Bernadett – Páll István: Szikvízüzem a Sóstói Múzeumfaluban. Szikvíz-történeti adatok a korabeli Nyírvidék hirdetéseiben. [Soda-water works in the Sóstó Village Museum (Data on the history of soda-water on the basis of the contemporary advertisements in newspaper *Nyírvidék*)] *NyJAMÉ* L. 2008. 485–499.

23. kép
A szikvíztöltő gép múzeumba szállítása

Fig. 23
Transportation of the seltzer filling machine to the museum

24. kép
A berendezett szikvízüzem a Sóstói Múzeumfaluban

Fig. 24
The furnished seltzer factory in the Sóstó Museum Village

Fahidy 1969.
Fahidy József: Mi okozta a répcelaki szerencsétlenséget? *Magyar Hírlap* II: 51. 1969. febr. 21. 5.
(gnz) 1969.
(Gesztelyi Nagy Zoltán): Szódavíz – új módon. Avagy: egy nyíregyházi kisiparos dicsérete. *Kelet-Magyarország* XXVI: 69. 1969. március 25. 5.
Hunek 1931.
Hunek Emil: Nyíregyháza és Szabolcs vármegye községei. Budapest 1931.
Jekelfalussy 1892.
Magyarország iparosainak és kereskedőinek czím- és lakjegyzéke. Budapest 1892.
Kemény–Verő é.n.
Nyíregyháza – Szabolcsvármegye Szakcímtára 1942/43. évre. Szerk. Kemény László – Verő Miklós. Debrecen – Nyíregyháza é.n.
Kemény–Vertse é.n.
Nyíregyháza megyei város, Szabolcs és Ung megye Szakcímtára. 1935–1936. évre. Szerk. Kemény László – Vertse K. Andor. Könyv- és Lapkiadó Vállalat, Debrecen é.n.
Klein é.n.
Szabolcsvármegye tiszti és általános címjegyzéke az 1912-iki év naptárával. Összeállította Klein Gyula. Kisvárda é.n.
Kozma 1947.
Kozma Mihály Károly: A szikvízipar technológiája. A szikvízgyártás gyakorlati munkálataival összefüggő gép- és üzemtechnikai tudnivalók. 2., bővített kiadás Budapest 1947.
Magyar élelmiszerkönyv
Magyar élelmiszerkönyv. Codex Alimentarius Hungaricus. Hagyományos élelmiszerek 1/2003/HKT számú termékleírás. Szikvíz. Jóváhagyta az Élelmiszer Tanúsítási Szakbizottság, 2003. http://www.fvm.hu/doc/upload/200407/szikviz.pdf
Margócsy 1984.
Margócsy József: Utcák, terek, emléktáblák. Nyíregyháza Városi Tanács, Nyíregyháza 1984.
Nagy 2007.
Nagy Krisztina: „Szódavíz – ami felpezsdíti az életed!" Néprajzi közelítések a szikvizes kisiparhoz. *Néprajzi Látóhatár* XVII: 2. 2008. 21–55.
Szabolcsvármegye 1948.
Szabolcsvármegye és Nyíregyháza megyei város cimtára. „Dózsa Kft" Nyomdavállalat Nyíregyháza, Vay Ádám u. 5. Nyíregyháza 1948.
Vertse é.n. (1927)
Szabolcsvármegye és Nyíregyháza Címtára 1927. III. évf. Szerk. Vertse K. Andor. h.n. é.n.
Vertse é.n. (1930/31)
Szabolcsvármegye és Nyíregyháza Címtára 1930/1931. Szerk. Vertse K. Andor. h.n. é.n.

Nagyné Bősze Katalin – Páll István

Sóstói Múzeumfalu
H–4431 Nyíregyháza–Sóstófürdő
Tölgyes u. 1.
e-mail: boszekati@freemail.hu – pallistvan@freemail.hu

Gunyecz the seltzer-man

History of a family of seltzer-men from the start to a museum exhibition

The study describes the flourishing and the fall of a craft that once brought success and wealth through the life of the seltzer producer Gunyecz family of Nyíregyháza. Seltzer, which was initially used for therapy, soon became one of most popular and the cheapest refreshments of the Hungarian population: it was a real "Hungaricum". It brought prosperity to the "head" of the Gunyecz family, he stuck to it and very soon made the members of the family know and like it. This is how a dynasty of generations of seltzer producers was born from an early endeavour.

Like every novelty, seltzer also needed time to become accepted and known. By now, however, the time of the Hungarian icon drink seems to have expired. It cannot any more be a rival to the numerous new mineral waters of diverse tastes. The ever changing enactments, regulations and tax laws also lay increasingly heavy burdens on small business and confront the entrepreneurs with demands that they cannot satisfy either from a financial or from a personal aspect. The "one-person" industry, which often worked without employees, does not any more refund the expenses and the owner has to face the decline to the 150 year-long business.

The memory of the seltzer industry is still alive. In order that the once very popular drink should not be forgotten, the specialists of the Sóstó Museum Village decided to rescue at least a few of the machines and to show the visitors the one-time scene of seltzer production in a "real" workshop. With the generous offering of the Gunyecz family, we furnished a seltzer workshop in the building of the "seltzer factory" moved from Nyírgyulaj, which faithfully demonstrates the one-time environment and where the renewed machines could provide the visitors with seltzer.

Katalin Nagyné Bősze – István Páll

Sóstó Museum Village
H–4431 Nyíregyháza–Sóstófürdő
Tölgyes u. 1.
e-mail: boszekati@freemail.hu – pallistvan@freemail.hu

Ablakzárak a Sóstói Múzeumfaluban

Bóna Bernadett

A Sóstói Múzeumfalu alapcélja és feladata szerint Szabolcs-Szatmár-Bereg megye tájegységeinek népi építészetét és lakáskultúráját reprezentálja. Épületei, lakóházai a múlt valóságának interpretációi. Állandó kiállításában 18 lakóépület látható, amelyek építési ideje a XVIII. század végétől a XX. század közepéig terjedő időszakra tehető (Páll–Bodnár 2007.). A 18 lakóépületnek 109 ablaka van, amelyek 40 típusba sorolhatóak (Bóna 2009.). A 109 ablak közül 7-nek, illetve a 40 közül 5 típusnak nincsenek szerelvényei, tehát zárai sem, mivel rögzítettek. Így a fennmaradó 35 típus 102 ablakának szerelvényei közül 252 db zár képezi a jelen vizsgálat tárgyát, amelyek 17 lakóházon találhatók.[1] E tárgycsoport 252 darabját tipologizálom, részeiket és formai változatait rajzokkal illusztrálom.[2] Mindezt a zárak látható elemei alapján végzem, hiszen részletesebb, minden elem minden részére kiterjedő vizsgálathoz a szerelvényeket le kellene szerelni az ablakokról, ami egyrészt nem állt módomban, másrészt nem volt célom. A tipologizálás során egyértelműen a zárak fizikai valója a kiindulópont, e mellett a zártípusok és az ablaktípusok kapcsolatát két nézőpont szerint vizsgálom. E kétirányú perspektíva magától értetődően lehet a zár, illetve az ablak. Ha mindkét oldalról megközelítjük e két tárgy kapcsolatát, akkor különböző összefüggéseket térképezhetünk fel. Továbbá a nézőpont kiszélesítésével a tárgy társadalmi hierarchiában elfoglalt helyét is meg lehet határozni.

A múzeum építése során az egyes lakóépületek természetesen nem teljes egészében, megbontatlan egységben, az általuk megtestesített időintervallumot kimerevítve kerültek a múzeumba, hiszen gyűjtésük előtt a természet mellett főként a társadalom tagjai alakítottak rajtuk. Az épületek áttelepítésekor sokszor a leggyakoribb hiányosságok az ablakok vagy azok szerelvényei voltak, amelyeket a Múzeumfalu munkatársai a megfelelő módon pótoltak.[3] Mivel a múzeum nem törekedett arra – és nem is lett volna releváns –, hogy felmérje gyűjtési körének összes zártípusát, illetve azok előfordulási helyét mind területileg, mind az ablaktípusokhoz társítva, így a zárak inkább

[1] Az ablakszerkezetek fémből készült részeit összefoglaló néven ablakszerelvényeknek nevezem. Ilyen szerelvények egyfelől a zárak, amelyekhez tartozhatnak ütközők, reteszek, fészkek, csuszkók, gyűrűk; másfelől a fogantyúk, gombok; a különálló szegletvasak, a szegletvassal összeszerkesztett pántok, illetve a különálló pántok. A szerelvények kifejezést használja Istvánfi Gyula és Vukov Konstantin is (Istvánfi 1997. 174., Vukov 2005. 19.). A szerelvények kifejezés szinonimájaként használja a vasalatok kifejezést Paluska Csaba (Paluska 2000. [43.]). Az egyértelmű rekonstrukciók, az új típusú zárak nem kerültek a vizsgálat körébe.

[2] A rajzok csak a tipizálást segítik, amely során a méretbeli különbségek nem voltak meghatározóak, így azok nincsenek feltüntetve. A zárak mérettel ellátott mérnöki jellegű rajzainak elkészítése a további feladatok egyike.

[3] Szempontunkból lényeges, hogy az egyes ablakokra külön gyűjtött szerelvények kerültek, mivel azok az ablak gyűjtése idején már nem voltak meg. Ezeknél az ablakoknál a gyűjtő tapasztalata és lehetősége befolyásolta az ablak szerelvényeinek típusát. Jelen tanulmányban nem célom az egyes ablakok vagy azok szerelvényeinek helytállóságát kutatni. A jelen lejegyzés, rendszerezés tehát a Sóstói Múzeumfalu zárait veszi alapul, amelyet természetesen további eredményekkel lehet alátámasztani, vagy meghazudtolni.

a kiválasztott házak ablakainak jellemzői, de nem a gyűjtési területet lefedő részletes kutatás, pontos, minden társadalmi szintre kiterjedő „mintavétel" eredményei. Ez utóbbi vizsgálat teljes egészében természetesen utópisztikus álom, hiszen minden eset egyedi, és ezen tárgy ilyen részletes kutatása a kombinációk végtelen számát eredményezné. Nem beszélve az idő, a folyamatos változás lehetőségének szempontjáról. Mindezek szerint a múzeum gyűjtési koncepciója és a megvalósítás a felölelt terület valóságos egészének egy szeletét jeleníti meg, így nem mondhatjuk, hogy az adott tárgycsoport egész Szabolcs-Szatmár-Bereg megye ablakzár típusait tartalmazza. Mindezek ellenére értelemszerűen a megfelelő mélységű kutatások a létező tendenciákra deríthetnek fényt. Így a típusokba sorolt 252 db zár, illetve a zártípusok és az ablaktípusok kapcsolata megfelelő alapot képez további kutatásokhoz, felmérésekhez, amelyek eredményeivel könnyen kiegészíthető a felvázolt rendszer, a megfogalmazott következtetések.[4]

A rendszer

A zárak felmérése, összeírása során keletkező adatok, adathalmazok rendszerezésére több lehetőség kínálkozik.[5] A jelen esetben vizsgált zárak csoportosítását az analízis mélysége szerint három szinten határoztam meg.

Az első szintet – a csoportosítás alapját – a zárak különböző fajtái alkotják, amelyeket szerkezetük, a zárás módjai determinálnak. A második szintet a fajtákon belül típusoknak nevezem, amit a zárak különböző funkció szerinti részei határoznak meg még akkor is, ha azok a szerkezeteknek nem különálló darabjai. A harmadik szintet altípusként tüntettem fel, amikor ugyanazon zárrészek különböző formájukkal, díszítésükkel térnek el egymástól. A zárakat e három szűrőn keresztül soroltam rendszerbe.

Ezek mellett további kategóriákat, tipizálási formákat lehet felállítani, például az adott tárgy alapanyaga, mérete, megmunkálási technikája alapján.[6]

A három alapszinten történő rendszerezés első szintje, kiindulópontja nyolcféle zárfajta elkülönítése, amely a típusokat, altípusokat tartalmazza. A zárfajták elnevezésének kiválasztása több, ablakokkal foglalkozó munka ismeretén alapszik, amelyeket a lábjegyzetekben feltüntettem. Az elnevezések változatai közül általában az egyszerűbb, illetve a közismertebb elnevezésekre esett a választásom, hiszen ez az alapgondolkodás segíti elő e munka átláthatóságát.

A rendszer

I. Hajlított szög (összesen 2 db)
    1. típus – 1 altípus
II. Egyszerű szimpla görbölő[7] (összesen 32 db)
    1. típus – 2 altípus
    2. típus – 2 altípus
    3. típus – 1 altípus
    4. típus – 1 altípus

[4] Mindent összevetve messzemenő következtetések levonására a leírtak nem alkalmasak, kritikával kell kezelnünk, és további kutatásokkal alátámasztanunk vagy cáfolnunk érdemes azokat.

[5] Ami általában – és jelen esetben is – a kutató, feldolgozó szubjektív rendszerszemlélete, amelynek természetesen mindig célja a jó átláthatóság, a tovább kutathatóság, a bővítés lehetősége.

[6] Ezekre a kategóriákra ebben a tanulmányban nem térek ki, mert a lényegtől messze vezetnének. Ami azonban jelentős, hogy a zárak szinte mindegyike vasból készült, egyedül a T kilincsek pajzs- és kilincsrészének anyaga réz.

[7] Más néven fürgölő, horgoló (Frecskay 2001. 257.).

III. Pajzsos szimpla görbölő[8] (összesen 41 db)
- 1. típus – 1 altípus
- 2. típus – 1 altípus
- 3. típus – 3 altípus
- 4. típus – 1 altípus

IV. Kettős görbölő[9] (összesen 87 db)
- 1. típus – 3 altípus
- 2. típus – 1 altípus
- 3. típus – 6 altípus
- 4. típus – 3 altípus
- 5. típus – 1 altípus

V. Kampó[10] (összesen 24 db)
- 1. típus – 2 altípus

VI. Rábillenő[11] (összesen 48 db)
- 1. típus – 1 altípus
- 2. típus – 8 altípus

VII. Tolózár[12] (összesen 12 db)
- 1. típus – 1 altípus
- 2. típus – 5 altípus

VIII. T kilincs[13] (összesen 6 db)
- 1. típus – 3 altípus

A záraknak vannak elengedhetetlen alaprészeik, amelyek nélkül működésképtelenek lennének, így funkcióikat tekintve minden zárnak van rögzítő, záró és fogható része. A zárak között van olyan, amely egy darabból áll; ennek különböző részei töltik be az eltérő funkciókat. A több darabból álló záraknál előfordul, hogy egy darab különböző részei más-más funkciót töltenek be; vagy éppen annyi darabból áll a zár, hogy minden egyes darab más funkciót tölt be. Az alaprészeket kiegészítő egyéb tartozékok, és ezen részek változó kombinációi külön típusokat határoznak meg, amitől az egyszerű zárak megkülönböztethetőek lesznek.[14]

A rendszer ismertetésénél a zárfajták leírása mellett közlöm a Sóstói Múzeumfalu gyűjteményében megtalálható darabok számát, azok típusváltozatait.[15] A rendszert az egyes típusoknál táblázatokkal egészítem ki, hogy rajzokkal illusztrálva egyszerűbbé tegyem a zárak tipológiájának átláthatóságát. A hét táblázatból,[16] azok meghatározó pontjaiból és a hozzájuk kapcsolódó rajzokból kiolvasható, végigkövethető, hogy egy adott zár hány darabból állhat, milyen részei vannak, és azok kombinációja hányféle típust eredményez, illetve a típusokon belül az eltérő formavilágok hogyan determinálják a különféle altípusokat.[17] A táblázatokat követően megszámozva megnevezem a zárat

[8] Más néven egyenes ráfordító rigli (Vukov 2000. [120.]).

[9] Más néven forgattyús görbölő (Frecskay 2001. 257., Istvánfi 1997. 172–177.), elfordító rigli (Vukov 2005. 25.).

[10] Más néven kampóvas (Vukov 2005. 29.).

[11] Más néven kallantyú (Frecskay 2001. 257., Vukov 2005. 25., 34.).

[12] Más néven szabad retesz (Frecskay 2001. 257.), rúdzár (Vukov 2005. 25.), tolóretesz (Paluska 2000. [45.]).

[13] Váltvajáró retesz fogható része a T kilincs (Frecskay 2001. 257.). A T kilincs elnevezés használata ebben a munkában azért releváns, mert a rendszerezés a zárak látható részein alapszik.

[14] Az adatokat lásd a függelékben (A zárak részeinek funkciója)!

[15] A zárak konkrét helyének listáját lásd a függelékben a zártípusok – ablaktípusok téma részeként!

[16] A nyolc zárfajta közül az elsőről nem készült táblázat a zárfajta egyszerűsége miatt.

[17] A rögzítő rész minden eleme a zár leszerelése nélkül nem látható, ezért ezeket X-szel jelöltem.

alkotó elemek részeit, amelyek meghatározzák a zárfajták típusait. A típusok mellett darabszámmal jelölöm az egyes elemek formai változatait, amelyek az altípusokat eredményezik.

I. Hajlított szög

Ez a zártípus önmagában egy ablakszárnyat tud zárni, egy esetleges ütközőléc (Frecskay 2001. 11.) segítségével kettőt. Egy meghajlított szög tölti be az egyszerű szimpla görbölő szerepét.

A Sóstói Múzeumfaluban összesen 2 db van.

Típusainak száma 1

1. típus

A Sóstói Múzeumfaluban összesen 2 db van.

Részei: 1 db. Típusváltozatok a részei szerint:

1) szög változatai: 1 db[18]

II. Egyszerű szimpla görbölő

A zárak e típusa önmagában egy ablakszárnyat tud zárni, egy esetleges ütközőléc segítségével kettőt. Fektetett S alakú zár, amelynek egyik vége rögzített, de forgatható. Formájából adódóan forgatáskor az ablak síkjával párhuzamos hengeres test része zár, a másik végét fogantyúnak alakítják ki. A zárást segítheti, illetve az ablak rámáját óvhatja a csuszkó, az a hajlított vasdarab, néhol szög, amelyre a görbölő záródik. A csuszkó[19] alakja fejjel lefelé fordított P, így a kiszélesedő rész nem engedi a görbölőt továbbfordulni (ld. a táblázatot!).

A Sóstói Múzeumfaluban összesen 32 db van.

Típusainak száma 4

1. típus

A Sóstói Múzeumfaluban összesen 27 db van.

Részei: 3 db. Típusváltozatok a részei szerint:

1) rögzítő[20] változatai: 1 db

2) fogantyú[21] változatai: 2 db[22]

3) görbölő változatai: 2 db

2. típus

A Sóstói Múzeumfaluban összesen 3 db van.

Részei: 4 db. Típusváltozatok a részei szerint:

1) rögzítő változatai: 1 db

2) fogantyú változatai: 2 db

3) görbölő változatai: 2 db

4) csuszkó változatai: 1 db[23]

[18] A kézzel készített munkák apró eltérései mérhetetlenek lehetnek, ezért a megjelölt darabszám a nagyon eltérő változatokra értendő.

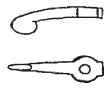
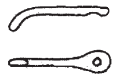
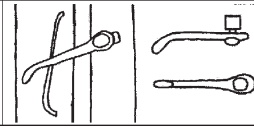
[19] Csúszó, más néven nyereg (Frecskay 2001. 257.).

[20] A rögzítő lehet szög, csavar, szegecs. A zárak rögzítőinek konkrét megnevezését lásd a függelékben a zárak részeinek funkciójánál!

[21] A zár azon része, amelyet a tárgy eredeti funkciója szerinti használatakor megfogunk.

[22] A kézzel készített munkák apró eltérései mérhetetlenek lehetnek, ezért a megjelölt darabszám a nagyon eltérő változatokra értendő.

[23] A csuszkókat kiszélesedésük – alul vagy felül – szerint két típusba sorolom. Az apróbb formai eltérésektől eltekintek.

II. Egyszerű szimpla görbölő							
Típusok	*Altípusok*	*Részei*					*Látható zárszerkezet*
		foglalat	*rögzítő*	*fogantyú*	*görbölő*	*csuszkó*	
1. típus	*1)*	*X*				*X*	
	2)	*X*				*X*	
2. típus	*1)*	*X*					
	2)	*X*					
3. típus	*1)*	*X*					
4. típus	*1)*						

3. típus

A Sóstói Múzeumfaluban összesen 1 db van.

Részei: 4 db. Típusváltozatok a részei szerint:

1) rögzítő változatai: 1 db
2) fogantyú változatai: 2 db
3) görbölő változatai: 1 db
4) csuszkó változatai: 1 db

4. típus

A Sóstói Múzeumfaluban összesen 1 db van.

Részei: 5 db. Típusváltozatok a részei szerint:

1) foglalat[24] változatai: 1 db
2) rögzítő változatai: 1 db
3) fogantyú változatai: 2 db
4) görbölő változatai: 2 db
5) csuszkó változatai: 1 db

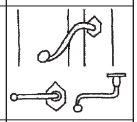
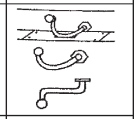
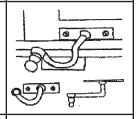
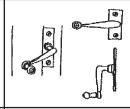
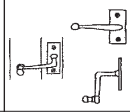
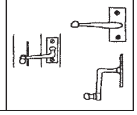
[24] A foglalat egyrészt a zár rögzítő részét tartja, másrészt a szerkezet záró felületét a záráshoz szükséges távolságban tartja az ablak szerkezetétől.

III. Pajzsos szimpla görbölő

A zár önmagában egy ablakszárnyat tud zárni, egy esetleges ütközőléc segítségével kettőt. Az egyszerű szimpla görbölőnek egy fejlettebb, jobban kidolgozott változata. A szerkezetet a pajzs és szög/csavar segítségével erősítik az ablak szerkezetéhez. A fektetett S alakú, forgatható vasdarab az egyik végén rögzítve van a pajzshoz úgy, hogy az forogni tudjon. Formájából adódóan forgatáskor az ablak síkjával párhuzamos hengeres test része zár. Az S alak másik végén fogantyú van. A zár részeként előfordulhat csuszkó is (ld. a táblázatot!).

A Sóstói Múzeumfaluban összesen 41 db van.

Típusainak száma 4.

III. Pajzsos szimpla görbölő									
Típusok	*Altípusok*	*Részei*							*Látható zárszerkezet*
		pajzs	*rögzítő*	*fogantyú*	*görbölő*	*csuszkó*	*fészekpajzs*	*rögzítő*	
1. típus	*1)*					*X*	*X*	*X*	
2. típus	*1)*					*X*			
3. típus	*1)*					*X*	*X*	*X*	
	2)					*X*	*X*	*X*	
	3)					*X*	*X*	*X*	
4. típus	*1)*						*X*	*X*	

1. típus

A Sóstói Múzeumfaluban összesen 4 db van.

Részei: 4 db. Típusváltozatok a részei szerint:

1) külső-belső pajzs[25] változatai: 1 db

2) rögzítő változatai: 1 db

3) görbölő változatai: 1 db

4) fogantyú változatai: 1 db

2. típus

A Sóstói Múzeumfaluban összesen 3 db van.

Részei: 6 db. Típusváltozatok a részei szerint:

[25] A zár ablakra szerelését elősegítő vasdarabok, ennél a szerkezetnél a ráma külső és belső oldalán egyaránt megtalálható.

1) külső-belső pajzs változatai: 1 db
2) rögzítő változatai: 1 db
3) görbölő változatai: 1 db
4) fogantyú változatai: 1 db
5) fészekpajzs[26] változatai: 1 db
6) rögzítő változatai: 1 db

3. típus

A Sóstói Múzeumfaluban összesen 31 db van.

Részei: 4 db. Típusváltozatok a részei szerint:

1) pajzs változatai: 1 db
2) rögzítő változatai: 1 db
3) görbölő változatai: 3 db
4) fogantyú változatai: 3 db

4. típus

A Sóstói Múzeumfaluban összesen 3 db van.

Részei: 5 db. Típusváltozatok a részei szerint:

1) pajzs változatai: 1 db
2) rögzítő változatai: 1 db
3) görbölő változatai: 1 db
4) fogantyú változatai: 1 db
5) csuszkó változatai: 1 db

IV. Kettős görbölő

A zár önmagában két ablakszárnyat tud zárni. Hosszúkás vasdarab, amelynek közepét úgy rögzítették, hogy forgatható legyen. Két forgó szára elforgatáskor két szárny rámáját tudja zárni. Mindkét szár legvégén fogó rész van kialakítva. A zár részeként előfordulhat csuszkó (ld. a táblázatot!).

A Sóstói Múzeumfaluban összesen 87 db van.

Típusainak száma 5.

1. típus

A Sóstói Múzeumfaluban összesen 11 db van.

Részei: 3 db. Típusváltozatok a részei szerint:

1) rögzítő változatai: 2 db
2) fogantyú változatai: 3 db
3) görbölő változatai: 2 db

2. típus

A Sóstói Múzeumfaluban összesen 1 db van.

Részei: 4 db. Típusváltozatok a részei szerint:

1) rögzítő változatai: 1 db
2) fogantyú változatai: 1 db
3) görbölő változatai: 1 db
4) csuszkó változatai: 2 db

[26] A fészek a falba vagy a keretbe készített mélyedés, amelybe a zár záráskor fordul (Bóna 2009. 98.). A fészekpajzs olyan vasdarab, amely a fészek szélét védi a súrlódástól; ezen keresztül záródik a fészekbe a zár.

IV. Kettős görbölő								
Típusok	*Altípusok*	*Részei*						*Látható zárszerkezet*
		foglalat	*pajzs*	*rögzítő*	*fogantyú*	*kétoldalú görbölő*	*csuszkó*	
1. típus	*1)*	*X*	*X*				*X*	
	2)	*X*	*X*				*X*	
	3)	*X*	*X*				*X*	
2. típus	*1)*	*X*	*X*					
3. típus	*1)*		*X*				*X*	
	2)		*X*				*X*	
	3)		*X*				*X*	
	4)		*X*				*X*	
	5)		*X*				*X*	
	6)		*X*				*X*	
4. típus	*1)*		*X*					
	2)		*X*					
	3)		*X*					
5. típus	*1)*						*X*	

3. típus

A Sóstói Múzeumfaluban összesen 49 db van.

Részei: 4 db. Típusváltozatok a részei szerint:

1) foglalat változatai: 1 db
2) rögzítő változatai: 3 db
3) fogantyú változatai: 4 db
4) görbölő változatai: 4 db[27]

4. típus

A Sóstói Múzeumfaluban összesen 24 db van.

Részei: 5 db. Típusváltozatok a részei szerint:

1) foglalat változatai: 1 db
2) rögzítő változatai: 2 db
3) fogantyú változatai: 2 db
4) görbölő változatai: 3 db
5) csuszkó változatai: 1 db

5. típus

A Sóstói Múzeumfaluban összesen 24 db van.

Részei: 5 db. Típusváltozatok a részei szerint:

1) foglalat változatai: 1 db
2) rögzítő változatai: 2 db
3) fogantyú változatai: 2 db
4) görbölő változatai: 3 db
5) csuszkó változatai: 1 db

6. típus

A Sóstói Múzeumfaluban összesen 2 db van.

Részei: 5 db. Típusváltozatok a részei szerint:

1) foglalat változatai: 1 db
2) pajzs változatai: 1 db
3) rögzítő változatai: 1 db
4) fogantyú változatai: 1 db
5) görbölő változatai: 1 db

V. Kampó

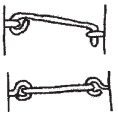
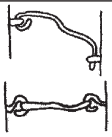
A zár önmagában egy ablakszárnyat tud zárni, egy esetleges ütközőléc segítségével kettőt. Az ablak szerkezetéhez stabilan rögzített gyűrűhöz úgy van rögzítve egy fektetett, lefelé fordított L alakú vasdarab hosszabbik szára, hogy mozgatható legyen. Az L alakú rész rövidebb szárát záráskor egy másik, stabilan rögzített gyűrűbe kell akasztani.[28] Fogó részének az L alakú zárórész közepe felel meg. Előfordul, hogy a zárás mellett a szárnyakat – például a zsalugátereket – rögzíti nyitott állapotban (ld. a táblázatot!).

A Sóstói Múzeumfaluban összesen 24 db van.

Típusainak száma 1.

[27] A méretbeli különbségeket nem vettem figyelembe, csak a jelentős formabeli eltérések határozták meg az altípusok számát.

[28] Gyűrű, más néven szemescsavar (Vukov 2005. 29.).

V. Kampó					
Típusok	*Altípusok*	*Részei*			*Látható zárszerkezet*
		gyűrű	*kampó*	*gyűrű*	
1. típus	*1)*				
	2)				

1. típus

A Sóstói Múzeumfaluban összesen 24 db van.

Részei: 3 db. Típusváltozatok a részei szerint:

1) gyűrű változatai: 1 db

2) kampó változatai: 2 db[29]

3) gyűrű változatai: 1 db

VI. Rábillenő

A zár önmagában két ablakszárnyat tud zárni. Két részből áll: billenőből, amelyet pajzs és két szög segítségével erősítenek fel úgy, hogy szára forgatható legyen; illetve a billenőt tartó ütközőből, amelyet stabilan rögzítenek, így megakadályozzák a zár továbbfordulását. Záráskor a billenőt az ütközőre kell fordítani, ami által a billenő forgatható részének túlsó szára ráér a másik ablakszárnyra is. Megfogható része a szár szabad végén található (ld. a táblázatot!).

A Sóstói Múzeumfaluban összesen 48 db van.

Típusainak száma 2.

1. típus

A Sóstói Múzeumfaluban összesen 7 db van.

Részei: 5 db. Típusváltozatok a részei szerint:

1) pajzs változatai: 1 db

2) billenő változatai: 1 db

3) rögzítő változatai: 1 db

4) fogantyú változatai: 1 db

5) ütköző[30] változatai: 1 db

2. típus

A Sóstói Múzeumfaluban összesen 41 db van.

Részei: 7 db. Típusváltozatok a részei szerint:

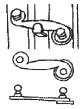
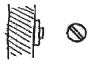
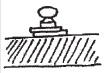
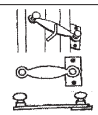
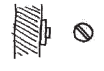
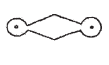
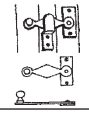
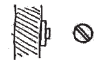
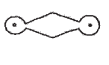
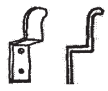
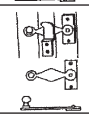
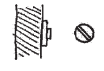
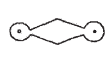
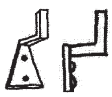
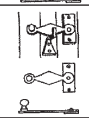
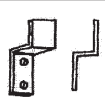
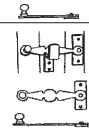
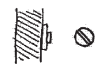
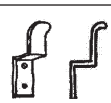
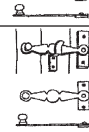
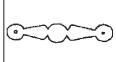
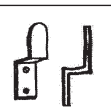
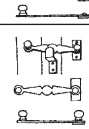
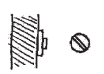
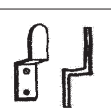
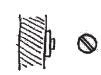
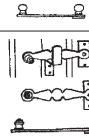
1) pajzs változatai: 1 db

2) rögzítő változatai: 1 db

[29] Realitását tekintve itt két típust lehet elkülöníteni: szabályos és szabálytalan típust.

[30] Olyan része a zárnak, amely megakadályozza a zár továbbfordulását – nem tévesztendő össze az ablak ütközőlécével (Frecskay 2001. 257.).

3) billenő változatai: 3 db
4) rögzítő változatai: 3 db
5) fogantyú változatai: 3 db
6) ütköző változatai: 4 db
7) rögzítő változatai: 2 db

VI. Rábillenő									
Típusok	*Altípusok*	*Részei*							*Látható zárszerkezet*
		pajzs	*rögzítő*	*billenő*	*rögzítő*	*fogantyú*	*ütköző*	*rögzítő*	
1. típus	*1)*		*X*					*X*	
2. típus	*1)*						*X*	*X*	
	2)								
	3)								
	4)								
	5)								
	6)								
	7)								
	8)								

VII. Tolózár

A zár önmagában egy ablakszárnyat tud zárni, egy esetleges ütközőléc segítségével kettőt. Három részből áll: a mozgatható fektetett L vagy T alakú részből, amelyeket sínek vagy gyűrűk tartanak, illetve a reteszfőből vagy fészekből, amelybe záródik a mozgatható rész. A mozgatható rész az ablak síkjával párhuzamosan mozog, erre merőlegesen álló része a fogható rész (ld. a táblázatot!).

A Sóstói Múzeumfaluban összesen 12 db van.
Típusainak száma 2.

VII. Rábillenő										
Típusok	*Altípusok*	*Részei*								*Látható zárszerkezet*
		pajzs	*vezetőlemez*	*pajzs-vezetőlemez*	*rögzítő*	*retesz szár*	*fogantyú*	*reteszfő / vaspajzs*	*rögzítő*	
1. típus	*1)*	*X*	*X*						*X*	
	2)	*X*	*X*							
	3)	*X*	*X*						*X*	
2. típus	*1)*			*X*					*X*	
	2)			*X*						
	3)			*X*					*X*	

1. típus

A Sóstói Múzeumfaluban összesen 6 db van.

Részei: 6 db. Típusváltozatok a részei szerint:

1) pajzs-vezetőlemez[31] változatai: 2 db
2) rögzítő változatai: 1 db
3) retesz szár[32] változatai: 2 db
4) fogantyú változatai: 3 db
5) reteszlemez[33] / fészekpajzs változatai: 3 db
6) rögzítő változatai: 1 db

2. típus

A Sóstói Múzeumfaluban összesen 6 db van.

Részei: 7 db. Típusváltozatok a részei szerint:

1) pajzs változatai: 1 db
2) vezetőlemez változatai: 1 db

[31] A pajzs a zár felszerelését segíti elő, illetve védelmet nyújt a zár súrlódása ellen. A vezetőlemez más néven sikattyú, amely a tolózár/retesz szárát vezeti, amelyben a tolózár/retesz szára mozog (Frecskay 2001. 257.).

[32] A tolózár azon hosszúkás vasdarabja, amelyet zárás során mozgatunk; egyik vége zár, másik végén fogantyú van, amellyel mozgatható (Frecskay 2001. 257.).

[33] Ahová a zár záródik (Frecskay 2001. 257.).

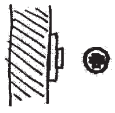
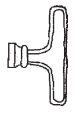
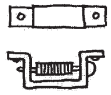
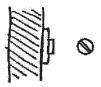
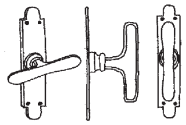
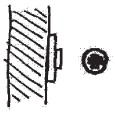
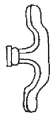
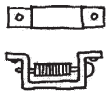
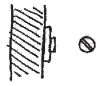
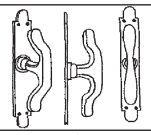
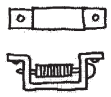
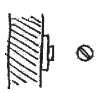
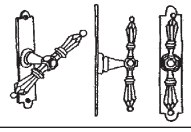
3) rögzítő változatai: 1 db
4) retesz szár változatai: 1 db
5) fogantyú változatai: 2 db
6) reteszfő / fészekpajzs változatai: 2 db
7) rögzítő változatai: 1 db

VIII. T kilincs

A zár önmagában egy ablakszárnyat tud zárni, egy esetleges ütközőléc vagy lépcsős profil segítségével kettőt. A zárból az ablakon a T alakú kilincs, a fogó rész látható, a fogó részt általában pajzzsal együtt csavarokkal rögzítik. A zárórészt az ablak rámájában lévő, tehát nem látható rudak képezik, amelyeket a kilincs mozgat; az egyiket felfelé, a másikat lefelé. A rudak reteszfőbe, reteszlemezbe, fészekbe záródnak. A rudak az ablak síkjával párhuzamosan mozognak, erre merőlegesen áll a fogható rész, a T kilincs (ld. a táblázatot!).

A Sóstói Múzeumfaluban összesen 6 db van.

Típusainak száma 1.

VIII. T kilincs							
Típusok	*Altípusok*	*Részei*					*Látható zárszerkezet*
		pajzs	*rögzítő*	*fogantyú*	*reteszfő*	*rögzítő*	
1. típus	*1)*						
	2)						
	3)						

1. típus

A Sóstói Múzeumfaluban összesen 6 db van.

Részei: 5 db. Típusváltozatok a részei szerint:

1) pajzs változatai: 2 db
2) rögzítő változatai: 2 db
3) fogantyú változatai: 3 db
4) reteszfő változatai: 1 db
5) rögzítő változatai: 1 db

Az adatok konklúziója

A múzeumi tárgyak vizsgálatának számtalan módja lehet, amelyet napjainkban a főbb irányvonalakon kívül a muzeológus szubjektív látásmódja határoz meg. A tárgyak fizikai valóján alapuló részletes, mérettel ellátott leírások az analízist a tipologizálás irányába vezetik. Ezen túlmenően az adott tárgyak megkívánják a további, az egyre tágabb látókörhöz köthető kutatásokat, így azok vizsgálhatóak tárgyi környezetükben, illetve társadalmi vonatkozásokban. Minél többet tudunk az adott tárgy körülményeiről, annál egyedibb lesz, és annál szélesebb látókörben informál minket a múltról, a vizsgált kultúráról, a társadalomról.

A zárak rendszerezése, a típusok meghatározása a tárgyak fizikai valóján alapszik,[34] azonban környezetükből kiragadva írtam le adataikat. Tehát a kutatás perspektívája a zárak, mint tárgyak irányából indul, de nyilvánvalóan ezen tárgycsoport vizsgálata kitágítható. Ha tárgyi alapon keresünk további vizsgálati lehetőségeket, akkor a zárak az ablakokkal együtt kerülnek górcső alá. Az e munka elején megfogalmazott mintavétel esetlegessége ellenére a különböző zártípusok és az ablaktípusok összetartozása szignifikáns, hiszen az ablakok típusa és mérete által könnyebben elhelyezhetőek a társadalmi hierarchiában vagy a fejlődési szakaszokban.

Alapvetően a zárak és az ablakok összetartozása dilemmát indukál: egyáltalán vizsgálhatóak-e ezek a tárgyak egymás nélkül? A válasz összetett. Véleményem szerint a zárak vannak olyan önálló tárgyak, amelyek külön-külön is vizsgálhatóak, de az ablakokkal együtt többet tudunk meg róluk, helyzetükről, körülményeikről ugyanúgy, ahogy az ablakokról is többet tudunk meg, ha a házzal együtt vizsgáljuk őket, vagy ha az eredeti környezetükben, településen tesszük mindezt.[35]

A kiindulóponthoz visszatérve, a meglévő adatokat tekintve[36] az ablakok és a zárak vizsgálata két irányba vezethet, megvizsgálható a zárak, illetve az ablakok szemszögéből is.

Az ablaktípusok mellé sorolt zárszerkezeti lehetőségek megmutathatják, hogy egy adott ablak tábláit milyen zárakkal zárták, milyen zártársítások jelentek meg egy-egy ablakon. Megfigyelhető, hogy a különböző ablaktípusoknál a zárak megjelenésének rendszere van. Az egyszerűbb szerkezetű ablakokon általában az egyszerűbb zárak jelennek meg: hajlított szög, egyszerű szimpla görbölő, pajzsos szimpla görbölő, kettős görbölő, esetenként kampó, rábillenő. Nyilván egy kisebb tábla zárásához elég egy zár is. Majd a szerkezet bonyolulttá válásával, az ablaktáblák számának növekedésével a zárak párosával jelennek meg: pajzsos szimpla görbölő, kettős görbölő, kampó. Ezek a párosával felkerülő zárak típusonként más-más táblákat zárnak. Ezzel ellentétben a kettesével ablakokra kerülő kettős görbölők vagy rábillenők ugyanazon táblákat zárják a tábla két különböző pontján: alul, felül. A legbonyolultabb ablakszerkezeteknél, amelyek nyolc ablaktáblát is számlálhatnak, a T kilincset a rábillenők egészítik ki; vagy négy típusú zár is megjelenhet rajtuk: egyszerű szimpla görbölő, pajzsos szimpla görbölő, rábillenő, tolózár. A zárak ablakra kerülésének szabályai során elmondható, hogy ugyanazon táblák zárásához lehet két zárat felszerelni, de azok általában ugyanolyan fajtájúak, ha azonban eltérő zárfajták kerülnek egy-egy ablakra, akkor azok különböző szárnyakat zárnak.[37]

Látható, hogy általában az idő során kialakult ablakszerkezetek változatosságával a zárak szerkezetének változatossága párhuzamba állítható. Az ablak jelentőségével mind a szerkezet típusa, mind a zár típusa összhangban van, hiszen nem mindegy, hogy kamra- vagy utcafronti ablakot

[34] Kivétel a méretek megadása, amely a további feladatok egyike.
[35] Alapvetően bármely tárggyal kapcsolatosan folytathatnánk e sort.
[36] Ld. a függelékben!
[37] Lásd az adatokat a függelékben az ablak típusok – zár típusok fejezetben!

figyelünk meg. A gondolatot tovább vezetve, ugyanilyen ablak–zár összhangról beszélhetünk a társadalmi hierarchia különböző szintjein megjelenő ablaktípusok és azok zártípusai esetén.[38]

A zárak megjelenésének rendszere mellett a különböző fajták száma is jelentős. Ha a zárak számát párhuzamba állítjuk a Sóstói Múzeumfaluban megvalósított falusi társadalmi renddel, illetve a társadalmi hierarchia jellemző lakóépületeivel, számításba véve a behatárolt időintervallumot, akkor felfedezhető, hogy bizonyos zárak ritkábban, bizonyos zárak tömegesen jelennek meg. Ez a párhuzam a számításba vett tényezők összefüggésének segítségével a zárak különböző társadalmi szinteken való megjelenésének tendenciáját mutatja. A hajlított szög ritkábban, az egyszerű szimpla görbölő, a pajzsos szimpla görbölő, a kettős görbölő, a kampó, a rábillenő tömegesen jelenik meg. Köztük fellelhető egy-egy egyedi, eltérő darab. Ezek a zárak a falu több társadalmi szintjén felfedezhetőek, illetve virágzásuk az adott időintervallumot szinte teljesen lefedi, így válnak tömegessé. Azonban a tolózárak, a T kilincsek kisebb példányszámmal reprezentáltak, mivel azok egy falu társadalmi szerkezetének megfelelően a minimálisan megjelenő gazdag paraszti és kisnemesi házak ablakainak zárai, amit tovább erősít az a tény, hogy az építészettel felölelt időintervallum utolsó szakaszára tehető megjelenésük.[39]

Ha a társadalmi vonatkozások mellett nem a zárak számára, hanem a zárak fajtájára helyezzük a hangsúlyt, és részletesebben elemezzük, akkor megállapíthatjuk, hogy a falu társadalmi hierarchiájában a szegény-, a közép- és a gazdag paraszti, illetve a kisnemesi házak ablakain megjelenő zárak mindegyikét nem lehet feltétel nélkül, egyértelműen a társadalmi szintekhez sorolni, de jelentős tendenciákat ki lehet mutatni. A hajlított szög a szegényebbek házain jelenik meg állandó ablakzárként, azonban szükséghelyzetben a közepesen gazdag vagy gazdag házaknál is fellelhető. Az egyszerű szimpla görbölő – egyszerűségétől eltekintve – ritkán jelenik meg szegényparaszti épületen, általában közép- és gazdag paraszti, illetve kisnemesi házak ablakain láthatjuk. A pajzsos változatú görbölő – feltehetőleg fejlettebb szerkezetének köszönhetően – csak módosabbak házának ablakain fedezhető fel. A kettős görbölő az a típusú zár, amely egyszerűbb vagy díszesebb változatával, különböző szerkezeti szintjeivel a társadalmi rétegek építészetének minden szintjén megjelenik. A kampók ritkán szegényparaszti, tömegesen gazdag és kisnemesi házak ablakain jelennek meg, hiszen általában a dupla vagy a zsalugáteres ablakoknál használják. A rábillenő változat feltehetőleg szerkezeti fejlettségének és díszes változatainak köszönheti, hogy a közép- és gazdag paraszti, illetve a kisnemesi házak ablakain jelenik meg. A mindezeket korban, fejlettségben követő tolózárak és T kilincsek csak a módosabbak házain fedezhetők fel.[40]

További kutatási irányvonalak alternatívái

A már meglévő összegyűjtött, őrzött tárgyaknál elengedhetetlen egyfajta tipológiai feldolgozás, hogy a tárgyat fizikai valójában is be tudjuk sorolni egy rendszerbe, kiemelve összetett társadalmi közegéből. Természetesen elengedhetetlenek a múzeumban őrzött, adott tárgyhoz kapcsolódó társadalmi vonatkozások, hogy a kiemelt tárgyat vissza is tudjuk helyezni – legalább képzelet útján – a saját társadalmi közegébe.

A Sóstói Múzeumfalu teljes ablakzár katalógusának – ha lenne ilyen – egy szelete jelenik itt meg a zárak tipologizálásával. Ez az előmunkálat teremthet alapot a zárak további feldolgozásához, ami több szálon vezethető végig. Elsőként felvetődhet a zárak korának, fejlődésének, társadalmi helyzetének problematikája, hiszen e három szempont keveredése sok téves diagnózishoz vezethet.

[38] Lásd az adatokat a függelékben az ablaktípusok – zártípusok fejezetben!
[39] Lásd az adatokat a függelékben a zártípusok – ablaktípusok fejezetben!
[40] Lásd az adatokat a függelékben a zártípusok – ablaktípusok fejezetben!

Ezeknél az egyszerű és ritkán vizsgált tárgyaknál sem lehet fenntartások nélkül kijelenteni, hogy a szerkezet összetettsége, díszítettsége egyenes arányban állna korával vagy társadalmi pozíciójával. Az alap meghatározások mellett a teljes mérettel ellátott felmérések, rajzok elkészítése szükségeltetik. Továbbá nélkülözhetetlen a társadalmi vonatkozások kutatása, elemzése. Gondolok itt például a zárakat készítő lakatosok munkájára, az eladás körülményeire, a különböző társadalmi szinteken megjelenő változatosságra. Végül mindezt egy merész gondolattal tovább vezetve a zárak fejlődését párhuzamba állíthatjuk a vagyon védelmének kialakulásával, a közbiztonság változásával vagy az elidegenedés folyamatával, elhatalmasodásával.[41]

Mindent összevetve e tárgycsoport kutatási köre folyamatosan tágítható, és a folyamat vége valahová a végtelenbe tart, amelynek a körülmények meghatározó tényezői szabnak határt.

Irodalom

Bóna 2009.

Bóna Bernadett: A Sóstói Múzeumfalu ablaktípusai. In: Ahol visszafordul az idő kereke… Írások a Sóstói Múzeumfalu 30 évéről. Szerk. Páll István. Múzeumfalu Baráti Köre, Nyíregyháza–Sóstófürdő 2009. 75–101.

Frecskay 2001.

Frecskay János: Mesterségek szótára. Nap Kiadó, Budapest 2001.[2] (Első megjelenés: Hornyászky Viktor Császári és Királyi Udvari Könyvnyomdája, Budapest 1912.)

Istvánfi 1997.

Istvánfi Gyula: Az építészet története. Őskor. Népi építészet. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest 1997.

Paluska 2000.

Paluska Csaba: A fertődi Esterházy kastély kiválasztott ablakcsoportjának vizsgálata és restaurálása. In: Történeti ablakok, ajtók és kapuk kutatása és megóvása. Szerk. Vukov Konstantin. Porta Speciosa Egyesület, Gyorsjelentés Kiadó, Budapest 2000. [36–77.]

Páll–Bodnár 2007.

Páll István – Bodnár Zsuzsanna: Sóstói Múzeumfalu. Múzeumfalu Baráti Köre, Nyíregyháza–Sóstófürdő 2007.

Vukov 2000.

Vukov Konstantin: Kapuk, ajtók, ablakok mint történeti épületszerkezeti jelenségek. In: Történeti ablakok, ajtók és kapuk kutatása és megóvása. Szerk. Vukov Konstantin. Porta Speciosa Egyesület, Gyorsjelentés Kiadó, Budapest 2000. [78–127.]

Vukov 2005.

Vukov Konstantin: Ablakok. 6Bt, Budapest 2005.

[41] Jelen cikkben e vizsgálható témákról említést teszek, de azt megoldani nem célom. A téma külön tanulmányt kíván.

Függelék

A zárak részeinek funkciója

A zárak három alapvető funkcióját betöltő részek megnevezése mellett a zárak felszerelésének és záródásának a helyét is megfogalmazom.

I/1. Hajlított szög

Részeinek funkciója:

Rögzített, de forgatható rész: a szög hegyes vége.

Záró rész – 1: a szög meghajlított hengeres teste, illetve bizonyos helyzetekben a szög fejének a széle.

Záró rész – 2: az ablakszerkezet része.

Fogó rész: a szög feje vagy a hengeres test szögfejhez közelebb eső része.

(Szerkezetileg az egyszerű szimpla görbölő 1. típusával azonos.)

Helye az ablak szerkezetén:

Rögzítés helye: a keret.

Záródás helye: a ráma.

II/1. Egyszerű szimpla görbölő

Részeinek funkciója:

Rögzített, de forgatható rész: a görbölő hegyes vége.

Záró rész – 1: a görbölő meghajlított hengeres teste.

Záró rész – 2: az ablakszerkezet része.

Fogó rész: a görbölő szabad vége.

Helye az ablak szerkezetén:

Rögzítés helye: a ráma / a keresztfa / a vállazó / a keret.

Záródás helye: a keresztfa / a ráma.

II/2. Egyszerű szimpla görbölő

Részeinek funkciója:

Rögzített, de forgatható rész: a görbölő hegyes vége.

Záró rész – 1: a görbölő meghajlított hengeres teste, amely párhuzamos az ablak síkjával.

Záró rész – 2: csuszkó.

Fogó rész: a görbölő lapos, csepp alakú másik vége.

Helye az ablak szerkezetén:

Rögzítés helye: a keret.

Záródás helye: a ráma.

II/3. Egyszerű szimpla görbölő

Részeinek funkciója:

Rögzített rész: szög.

Forgatható rész: a görbölő, amelynek egyik végén lyuk van, amely által a szögön tud forogni.

Záró rész – 1: a görbölő teste.

Záró rész – 2: csuszkó.

Fogó rész: a görbölő lapos, csepp alakú másik vége.

Helye az ablak szerkezetén:

Rögzítés helye: a keret.

Záródás helye: a ráma.

II/4. Egyszerű szimpla görbölő

Részeinek funkciója:

Rögzített rész: a foglalat, a szög.

Forgatható rész: a görbölő, amelynek egyik végén lyuk van, amely által a szögön tud forogni.

Záró rész – 1: a görbölő teste.

Záró rész – 2: csuszkó.

Fogó rész: a görbölő lapos, csepp alakú másik vége.

Helye az ablak szerkezetén:
Rögzítés helye: a keret.
Záródás helye: a ráma.

III/1. Pajzsos szimpla görbölő
Részeinek funkciója:
Rögzített rész: a pajzs.
Forgatható rész: a szög/csavar = a görbölő.
Záró rész – 1: a görbölő meghajlított hengeres teste.
Záró rész – 2: az ablakszerkezet része.
Fogó rész: a görbölő szabad végén lévő fogantyú.
Helye az ablak szerkezetén:
Rögzítés helye: a ráma.
Záródás helye: a keresztfa.

III/2. Pajzsos szimpla görbölő
Részeinek funkciója:
Rögzített rész: a pajzs.
Forgatható rész: a szög/csavar = a görbölő.
Záró rész – 1: a görbölő meghajlított hengeres teste.
Záró rész – 2: vaspajzsos fészek.
Fogó rész: a görbölő szabad végén lévő fogantyú.
Helye az ablak szerkezetén:
Rögzítés helye: a ráma.
Záródás helye: a keret.

III/3. Pajzsos szimpla görbölő
Részeinek funkciója:
Rögzített rész: a pajzs, a csavar/szög.
Forgatható rész: a görbölő.
Záró rész – 1: a görbölő meghajlított hengeres teste.
Záró rész – 2: az ablak szerkezet része.
Fogó rész: a görbölő szabad végén lévő fogantyú.
Helye az ablak szerkezetén:
Rögzítés helye: a ráma.
Záródás helye: a keresztfa / keret / vállazó.

III/4. Pajzsos szimpla görbölő
Részeinek funkciója:
Rögzített rész: a pajzs, a csavar/szög, a csuszkó.
Forgatható rész: a görbölő.
Záró rész – 1: a görbölő meghajlított hengeres teste.
Záró rész – 2: a csuszkó.
Fogó rész: a görbölő szabad végén lévő fogantyú.
Helye az ablak szerkezetén:
Rögzítés helye: a keret.
Záródás helye: a ráma.

IV/1. Kettős görbölő
Részeinek funkciója:
Rögzített rész: a szög.
Forgatható rész: a kettős görbölő.
Záró rész – 1: a kettős görbölő teste.
Záró rész – 2: az ablakszerkezet része.
Fogó rész: a kettős görbölő két végén lévő fogantyú.
Helye az ablak szerkezetén:
Rögzítés helye: a keresztfa.
Záródás helye: a rámák.

IV/2. Kettős görbölő

Részeinek funkciója:

Rögzített rész: a szög, a csuszkók.

Forgatható rész: a kettős görbölő.

Záró rész – 1: a kettős görbölő teste.

Záró rész – 2: a csuszkók

Fogó rész: a kettős görbölő két végén lévő fogantyú.

Helye az ablak szerkezetén:

Rögzítés helye: a keret.

Záródás helye: a keret, ráma.

IV/3. Kettős görbölő

Részeinek funkciója:

Rögzített rész: a foglalat, a szög.

Forgatható rész: a kettős görbölő.

Záró rész – 1: a kettős görbölő teste.

Záró rész – 2: az ablakszerkezet része.

Fogó rész: a kettős görbölő két végén lévő fogantyú.

Helye az ablak szerkezetén:

Rögzítés helye: a keresztfa, keret.

Záródás helye: a rámák, ráma.

IV/4. Kettős görbölő

Részeinek funkciója:

Rögzített rész: a foglalat, a szög, a csuszkó.

Forgatható rész: a kettős görbölő.

Záró rész – 1: a kettős görbölő teste.

Záró rész – 2: a csuszkó.

Fogó rész: a kettős görbölő két végén lévő fogantyú.

Helye az ablak szerkezetén:

Rögzítés helye: a keresztfa.

Záródás helye: a rámák.

IV/5. Kettős görbölő

Részeinek funkciója:

Rögzített rész: a foglalat, a szög.

Forgatható rész: a kettős görbölő.

Záró rész – 1: a kettős görbölő teste.

Záró rész – 2: a csuszkó.

Fogó rész: a kettős görbölő két végén lévő fogantyú.

Helye az ablak szerkezetén:

Rögzítés helye: a keresztfa.

Záródás helye: a rámák.

V/1. Kampó

Részeinek funkciója:

Rögzített rész: mindkét gyűrű.

Forgatható rész: az egyik gyűrűben forgó kampó.

Záró rész – 1: a kampó szabad vége, tehát a rövidebb szára.

Záró rész – 2: a szabad gyűrű.

Fogó rész: a kampó hosszabbik szárának a közepe.

Helye az ablak szerkezetén:

Rögzítés helye: a ráma, a keresztfa.

Záródás helye: a keresztfa, a ráma, a béllet, a keret.

VI/1. Rábillenő

Részeinek funkciója:

Rögzített rész: a pajzs, a szög, az ütköző.
Forgatható rész: a billenő.
Záró rész – 1: a billenő szára és a szabad vége.
Záró rész – 2: az ütköző.
Fogó rész: a billenő szárának szabad végén lévő fogantyú.
Helye az ablak szerkezetén:
Rögzítés helye: a ráma.
Záródás helye: a keresztfa, a ráma.

VI/2. Rábillenő
Részeinek funkciója:
Rögzített rész: a pajzs, a csavarok, a szög, az ütköző, a csavarok.
Forgatható rész: a billenő.
Záró rész – 1: a billenő szára és a szabad vége.
Záró rész – 2: az ütköző.
Fogó rész: a billenő szárának szabad végén lévő fogantyú.
Helye az ablak szerkezetén:
Rögzítés helye: a ráma.
Záródás helye: a keresztfa, a ráma.

VII/1. Tolózár
Részeinek funkciója:
Rögzített rész: a pajzs, a szög, a reteszfő / reteszlemez / vaspajzsos fészek.
Tolható rész: a retesz szár.
Záró rész – 1: a retesz szár vége.
Záró rész – 2: a reteszfő / reteszlemez / vaspajzsos fészek.
Fogó rész: a retesz szár egyik, fogantyús vége.
Helye az ablak szerkezetén:
Rögzítés helye: a ráma.
Záródás helye: a keret, a vállazó.

VII/2. Tolózár
Részeinek funkciója:
Rögzített rész: a pajzs, a szög, a vezetőlemez, a szög, a reteszfő / reteszlemez / vaspajzsos fészek.
Tolható rész: a retesz szár.
Záró rész – 1: a retesz szár vége.
Záró rész – 2: a reteszfő / reteszlemez / vaspajzsos fészek.
Fogó rész: a retesz szár egyik, fogantyús vége.
Helye az ablak szerkezetén:
Rögzítés helye: a ráma.
Záródás helye: a keret, vállazó.

VIII1. T kilincs
Részeinek funkciója:
Rögzített rész: a pajzs, a csavarok, a reteszfő / reteszlemez / fészek.
Forgatható rész: a fogórész, itt T kilincs.
Záró rész – 1: a zárópálcák végei, a nyelvek.
Záró rész – 2: a reteszfő / reteszlemez / fészek.
Fogó rész: a T kilincs.
Helye az ablak szerkezetén:
Rögzítés helye: a ráma.
Záródás helye: a keret, a vállazó.

Zártípusok – ablaktípusok

A zártípusok megnevezései mellett feltüntetem, hogy a Sóstói Múzeumfalu mely házain, milyen típusú ablakokon hány darab zár található, amit rövid magyarázat, megjegyzés követ.[42]

I/1. *Hajlított szög*

Összesen: 1 ablakon van 2 db ilyen zár.

- Nyírvasvári cigány putri: a hátrafelé néző ablak.

Egy síkban egy szárnyuk van:

I. típus, szimpla	1 db ablak	2 db zár

A hajlított szög a legegyszerűbb ablakon jelenik meg, de nem kizárt, hogy ideiglenesen, szükséghelyzetben más ablakoknál is használták.

II/1. *Egyszerű szimpla görbölő*

Összesen: 14 ablakon van 27 db ilyen zár.

- Tirpák ház: az utca felőli szoba utcára néző ablaka – 2 db.
- Pócspetri ház: a lakószoba két ablaka – 4 db.
- Jármi ház: az utca felőli szoba utca felé néző, jobb oldali ablaka – 1 db.
- Gyulaházi ház: a kamra két ablaka – 1 db + 1 db.
- Gyulaházi ház: a hátsó szoba két ablaka – 2 db + 2 db.
- Gyulaházi ház: a bejárati ajtó két oldalán lévő két ablak – 3 db + 3 db.
- Gyulaházi ház: az első szoba négy ablaka – 2 db + 2 db + 2 db + 2 db.

Egy síkban egy szárnyuk van:

I. típus, szimpla	1 db ablak	1 db zár
IV. típus, szimpla	1 db ablak	1 db zár

Egy síkban két szárnyuk van:

X. típus, szimpla	2 db ablak	2 x 3 db zár
XIV. típus, szimpla	2 db ablak	2 x 2 db zár
XIX. típus, szimpla	1 db ablak	2 db zár

Egy síkban négy szárnya van:

XXX. típus, dupla	6 db ablak	6 x 2 db zár
XXXI. típus, dupla	1 db ablak	1 db zár

Tömegesen megjelenő. Ezeket az ablakzárakat egy szárnyhoz egyesével vagy ritkábban kettesével szerelték fel. Mind szimpla, mind dupla ablakokat zártak vele. Tehát az ablakok fejlettségi fokát tekintve több típusnál megjelennek. Érdekes módon ez a legegyszerűbb zár csak ritka esetben jelenik meg szegényparaszti házak ablakán, tömegesen közép- és gazdag paraszti vagy kisnemesi házakon látható.

II/2. *Egyszerű szimpla görbölő*

Összesen: 3 ablakon van 3 db ilyen zár.

- Kállósemjéni ház: a bejárati ajtó jobb oldalán lévő ablak – 1 db.
- Nagyhódosi ház: a bejárati ajtó melletti ablak – 1 db.
- Besztereci ház: a kamra ablaka – 1 db.

Egy síkban egy szárnyuk van:

I. típus, szimpla	1 db ablak	1 db zár

Egy síkban két szárnyuk van:

VII. típus, szimpla	1 db ablak	1 db zár
VIII. típus, szimpla	1 db ablak	1 db zár

Ritkán előforduló darab. Ezek az ablakzárak csak egy csuszkóval különböznek az előző ablakzár-típustól. Itt egy szárnynál egy zárat figyelhetünk meg, ezek az ablakok mind szimplák, egyszerűbbek. Módosabb rétegek ablakain találhatóak.

II/3. *Egyszerű szimpla görbölő*

Összesen: 1 ablakon van 1 db ilyen zár.

- Kállósemjéni ház: a bejárati ajtó bal oldalán lévő ablak – 1 db.

[42] Az ablaktípusok leírásait – ez egy korábbi munkám tárgya volt (Bóna 2009.) – lásd az ablaktípusok – zártípusok résznél, tehát a következő fejezetnél!

Egy síkban egy szárnyuk van:

VII. típus, szimpla 1 db ablak 1 db zár

Egyedi darab. Középparaszti ház szimpla ablakán egy szárnyhoz egy zárat tettek.

II/4. Egyszerű szimpla görbölő

Összesen: 1 ablakon van 1 db ilyen zár.

- Nagyhódosi ház: a kamra szomszéd felőli hátsó falán lévő ablak – 1 db.

Egy síkban egy szárnyuk van:

II. típus, szimpla 1 db ablak 1 db zár

Egyedi darab. Kisnemesi ház szimpla ablakán egy szárnyhoz egy zárat tettek.

III/1. Pajzsos szimpla görbölő

Összesen: 2 ablakon van 4 db ilyen zár.

- Csarodai parókia: a tornác hátsó ablaka – 2 db.
- Csarodai parókia: a hátsó fogadószoba udvarra néző ablaka – 2 db.

Hibridek, amelyek külső és belső szárnyai nem azonos típusúak:

XXXV. típus, dupla 2 db ablak 2 x 2 db zár

Ritkán előforduló darab. Dupla ablakon egy szárnyhoz egy-egy pajzsos szimpla görbölőt szereltek fel. Módosabb épület ablakain látható.

III/2. Pajzsos szimpla görbölő

Összesen: 2 ablakon van 3 db ilyen zár.

- Csarodai parókia: a tornác hátsó ablaka – 1 db.
- Csarodai parókia: a hátsó fogadószoba udvarra néző ablaka – 2 db.

Hibridek, amelyek külső és belső szárnyai nem azonos típusúak:

XXXV. típus, dupla 2 db ablak 1 db + 2 db zár

Ritkán előforduló darab. Az előző zárhoz képest máshová, máshogy felszerelt, más alakú görbölő. De szintén ugyanúgy dupla ablakon egy szárnyhoz egy-egy pajzsos szimpla görbölőt szereltek fel. Módosabb épület ablakain látható.

III/3. Pajzsos szimpla görbölő

Összesen: 16 ablakon van 31 db ilyen zár.

- Tiszadobi ház: az utca felőli szoba két ablaka – 4 db + 4 db.
- Gyulaházi parókia: a konyha hátsó falán lévő két ablak – 1 db + 1 db.
- Gyulaházi parókia: a hátsó szoba két ablaka – 1 db + 1 db.
- Gyulaházi parókia: az első szoba négy ablaka – 1 db + 1 db + 1 db + 1 db.
- Jármi ház: az utca felőli szoba három ablaka – 3 db + 3 db + 3 db.
- Jármi ház: a hátsó szoba udvarra néző ablaka – 2 db.
- Jármi ház: a hátsó szoba hátrafelé néző ablaka – 3 db.
- Csarodai parókia: a tornác hátsó ablaka – 1 db.

Egy síkban két szárnyuk van:

XVI. típus, dupla 2 db ablak 2 x 1 db zár

XXIV. típus, dupla 2 db ablak 2 x 4 db zár

Egy síkban négy szárnya van:

XXX. típus, dupla 6 db ablak 6 x 1 db zár

XXXI. típus, dupla 2 db ablak 2 x 3 db zár

XXXII típus, dupla 3 db ablak 2db + 2 x 3 db zár

Hibridek, amelyek külső és belső szárnyai nem azonos típusúak:

XXXV. típus, dupla 1 db ablak 1 db zár

Tömegesen megjelenő. Egy szárnyon egy vagy maximum két zár található. Csak dupla ablakokon jelenik meg. Módosabb, inkább kisnemesi házak ablakain vannak.

III/4. Pajzsos szimpla görbölő

Összesen: 2 ablakon van 3 db ilyen zár.

- Tarpai ház: az ajtó melletti ablak – 2 db.
- Csarodai parókia: a kamra ablaka – 1 db.

Egy síkban egy szárnyuk van:

VIII. típus, szimpla 1 db ablak 1 db zár

Egy síkban két szárnyuk van:

XI. típus, dupla	1 db ablak	2 db zár

Ritkán előforduló darab. Egyedül itt, egy esetben van szimpla ablakon pajzsos görbölő, de a másik példa itt is dupla ablaknál jelenik meg. Ezekben az esetekben egy szárnyhoz egy zárat szereltek fel. Szintén módosabb, inkább kisnemesi házak ablakain vannak.

IV/1. Kettős görbölő

Összesen: 7 ablakon van 11 db ilyen zár.

- Besztereci ház: az utca felőli szoba három ablaka – 2 db + 2 db.
- Kállósemjéni ház: a konyha ablaka – 1 db.
- Nyírvasvári cigány ház: a szoba ablaka – 1 db.
- Nagyhódosi temetőcsősz ház: az utca felőli szoba udvarra néző ablaka – 2 db.
- Jánkmajtisi ház: az utca felőli szoba utcára néző jobb oldali ablaka – 2 db.
- Tiszabecsi ház: a hátsó szoba hátra néző bal oldali ablaka – 2 db.
- Tiszabecsi ház: az utca felőli szoba udvarra néző ablaka – 2 db.

Egy síkban két szárnyuk van:

IX. típus, szimpla	1 db ablak	1 db zár
XIV. típus, szimpla	1 db ablak	1 db zár
XX. típus, szimpla	1 db ablak	1 db zár
XXIII. típus, szimpla	3 db ablak	3 x 2 db zár
XXV. típus, dupla	1 db ablak	2 db zár

Gyakran előforduló darab. Két szárnyat tud zárni egyszerre. Egy ablakhoz – tehát két szárnyhoz – egy vagy két zárat is felszerelnek. Szegény- és középparaszti házaknál jelenik meg.

IV/2. Kettős görbölő

Összesen: 1 ablakon van 1 db ilyen zár.

- Tiszabecsi ház: a bejárati ajtó melletti ablak – 1 db.

Egy síkban egy szárnyuk van:

V. típus, szimpla	1 db ablak	1 db zár

Egyedi darab. Egy szárnyat zár. Szegényparaszti ház ablakán található. Kivételes módon ez az egyetlen olyan ablakzár, amelyet a házon kívülre szereltek az ablakra.

IV/3. Kettős görbölő

Összesen: 27 ablakon van 49 db ilyen zár.

- Kállósemjéni ház: a hátsó szoba két ablaka – 2 db + 2 db.
- Nagyhódosi ház: a hátsó szoba tornácra néző ablaka – 1 db.
- Nagyhódosi ház: az utca felőli szoba két ablaka közül a bal oldali – 2 db.
- Jánkmajtisi ház: az utca felőli szoba utcára néző bal oldali ablaka – 1 db.
- Jánkmajtisi ház: a hátsó szoba udvarra néző ablaka – 2 db.
- Tarpai ház: a szoba szomszéd felőli hátsó falán lévő ablak – 1 db.
- Tarpai ház: a kamrából az udvarra néző ablak – 2 db.
- Tarpai ház: az utca felőli szoba udvarra néző ablaka – 2 db.
- Tirpák ház: az utca felőli szoba udvarra néző ablaka, illetve a szomszéd felőli hátsó falon lévő ablak – 2 db + 2 db.
- Tirpák ház: a hátsó szoba két ablaka – 2 db + 2 db.
- Pócspetri ház: a kamra két ablaka – 2 db + 2 db.
- Tiszadobi ház: a konyha szomszéd felőli hátsó falán elhelyezkedő ablak – 2 db.
- Nagyhódosi temetőcsősz ház: az utca felőli szoba két ablaka – 2 db + 2 db.
- Anarcsi ház: az utca felőli szoba három nagyobb ablaka – 2 db + 2 db + 2 db.
- Anarcsi ház: a hátsó szoba udvarra és hátrafelé néző ablaka – 2 db + 2db.
- Anarcsi ház: a hátsó szoba szomszéd felé néző ablaka – 1 db.
- Gyulaházi ház: a konyha szomszéd felőli hátsó falán elhelyezkedő két ablak – 2 db + 2 db.
- Nyírvasvári cigány ház: a szoba ablaka – 1 db.

Egy síkban egy szárnyuk van:

VI. típus, dupla	1 db ablak	1 db zár

Egy síkban két szárnyuk van:

XIV. típus, szimpla	1 db ablak	1 db zár
XVI. típus, dupla	2 db ablak	2 x 2 db zár
XVII. típus, dupla	1 db ablak	2 db zár
XX. típus, szimpla	8 db ablak	8 x 2 db zár
XXI. típus, szimpla	1 db ablak	2 db zár
XXIII. típus, szimpla	8 db ablak	2 x 1 db + 6 x 2 db zár
XXV. típus, dupla	5 db ablak	1 db + 4 x 2 db zár

Tömegesen megjelenő. Két szárnyhoz egy vagy két zárat szereltek fel. Szimpla és dupla ablakoknál egyaránt megtalálható, így erről a zárról is elmondhatjuk, hogy fejlettségi fokát tekintve több típusnál megjelenik. A társadalmi hierarchiát tekintve minden szinten előfordul, így a szegényparaszti házaktól a kisnemesi házakig megtalálható az ablakokon. Változatosságot a zár kidolgozottsága és díszítése jelent.

IV/4. Kettős görbölő

Összesen: 12 ablakon van 24 db ilyen zár.

- Tiszabecsi ház: az utca felé néző két ablak – 2 db + 2 db.
- Tiszabecsi ház: a hátsó szoba hátra néző ablakai közül a jobb oldali, és az udvarra néző ablak – 2 db + 2 db.
- Tarpai ház: a konyha szomszéd felőli hátsó falán elhelyezkedő ablak – 2 db.
- Tarpai ház: az utca felőli szoba utcára néző két ablaka – 2 db + 2 db.
- Tarpai ház: a kamra hátrafelé néző ablaka – 2 db.
- Paszabi ház: a szoba két ablaka – 2 db + 2 db.
- Nagyhódosi ház: az utca felőli szoba ablakai közül a bal oldali és az udvarra néző ablak – 2 db + 2 db.

Egy síkban két szárnyuk van:

XVII. típus, dupla	2 db ablak	2 x 2 db zár
XX. típus, szimpla	2 db ablak	2 x 2 db zár
XXIII. típus, szimpla	3 db ablak	3 x 2 db zár
XXV. típus, dupla	2 db ablak	2 x 2 db zár
XXVI. típus, dupla	2 db ablak	2 x 2 db zár

Hibridek, amelyek külső és belső szárnyai nem azonos típusúak:

XXXIII. típus, dupla	1 db ablak	2 db zár

Az előzőnél kicsit jobban felszerelt zár, de lényegét tekintve jellemzői az előző típussal teljesen megegyeznek. Kivételt képezhet, hogy egyszárnyú ablakoknál nem jelennek meg, ami a zár jobban felszerelt voltából eredeztethető. Tehát több szakaszon át megjelenik fejlettebb, szimpla és dupla ablakokon.

IV/5. Kettős görbölő

Összesen: 1 ablakon van 2 db ilyen zár.

- Tiszadobi ház: az ajtó melletti ablak – 2 db.

Egy síkban két szárnyuk van:

XV. típus, dupla	1 db ablak	2 db zár

Egyedi darab. Mindkét szárnyat zárja mindkét zár. Középparaszti ház ablakán található.

V/1. Kampó

Összesen: 18 ablakon van 24 db ilyen zár.

- Nagyhódosi ház: az utca felőli szoba három ablaka – 1 db + 1 db + 1 db.
- Nagyhódosi ház: a hátsó szoba két ablaka – 1 db + 1 db.
- Jánkmajtisi ház: az utca felőli szoba udvarra néző ablaka – 1 db.
- Tiszabecsi ház: az utca felőli szoba udvarra néző ablaka – 1 db.
- Anarcsi ház: az utca felőli szoba három nagyobb ablaka – 1 db+ 1 db + 1 db.
- Tarpai ház: a szoba szomszéd felőli hátsó falán lévő ablak – 1 db.
- Tarpai ház: a bejárati ajtó melletti ablak – 2 db.
- Tarpai ház: a tornácot lezáró ablak – 2 db.
- Tarpai ház: az utca felőli szoba udvarra néző ablaka – 1 db.
- Tarpai ház: a konyha szomszéd felőli hátsó falán elhelyezkedő ablak – 1 db.
- Tarpai ház: az utca felőli szoba utcára néző két ablaka – 3 db + 3 db.
- Tarpai ház: a kamrából hátrafelé néző ablak – 1 db.

Egy síkban egy szárnyuk van:

VI. típus, dupla	1 db ablak	1 db zár

Egy síkban két szárnyuk van:

XI. típus, dupla	1 db ablak	2 db zár
XIII. típus, szimpla	1 db ablak	2 db zár
XVII. típus, dupla	3 db ablak	3 x 1 db zár
XXV. típus, dupla	9 db ablak	9 x 1 db zár
XXVI. típus, dupla	2 db ablak	2 x 3 db zár

Hibridek, amelyek külső és belső szárnyai nem azonos típusúak:

XXXIII. típus, dupla	1 db ablak	1 db zár

Tömegesen megjelenő. Mindig fejlettebb ablakokon jelenik meg. Gyakran a külső táblákat zárja az ablakszerkezethez, amelyek lehetnek zsalugáterek. Ilyenkor rögzítésre is szolgálnak. Több típusú fejlett ablakon megjelenik. Ritkán szegényparaszti lakóházaknál, tömegesen gazdag vagy kisnemesi házak ablakain található meg.

VI/1. Rábillenő

Összesen: 4 ablakon van 7 db ilyen zár.

- Csarodai parókia: az első fogadószoba ajtajának jobb oldalán lévő ablak – 2 db.
- Csarodai parókia: az első fogadószoba ajtajának bal oldalán lévő ablak – 1 db.
- Csarodai parókia: a tornác hátsó ablaka – 2 db.
- Csarodai parókia: a hátsó fogadószoba udvarra néző ablaka – 2 db.

Egy síkban két szárnyuk van:

XXVII. típus, szimpla	2 db ablak	1 db + 2 db zár

Hibridek, amelyek külső és belső szárnyai nem azonos típusúak:

XXXV. típus, dupla	2 db ablak	2 x 2 db zár

Ritkán előforduló darab. Gyakran mindkét zár két szárnyat zár. Módos házak fejlettebb ablakain jelenik meg.

VI/2. Rábillenő

Összesen: 25 ablakon van 41 db ilyen zár.

- Kállósemjéni ház: az utca felőli szoba három ablaka – 2 db + 2 db + 2 db.
- Gyulaházi ház: a két szoba hat ablaka – 1 db + 1 db + 1 db + 1 db + 1 db + 1 db.
- Csarodai parókia: a három szoba utcára néző öt ablaka – 2 db + 2 db + 2 db + 2 db + 2 db.
- Csarodai parókia: a két fogadószoba szomszéd felőli hátsó falán lévő egy-egy ablak – 2 db + 2 db.
- Jármi ház: a bejárati ajtó melletti ablak – 1 db.
- Jármi ház: a konyha szomszéd felőli hátsó falán elhelyezkedő ablak – 1 db.
- Jármi ház: az utca felőli szoba utcára néző két ablaka – 1 db + 1 db.
- Jármi ház: az utca felőli szoba udvarra néző ablaka – 2 db.
- Jármi ház: a hátsó szoba két ablaka – 2 db + 2 db.
- Gyulaházi ház: a hátsó szoba tornácra néző ablaka – 1 db.
- Tiszadobi ház: az utca felőli szoba két ablaka – 2 db + 2 db.

Egy síkban két szárnyuk van:

XV. típus, szimpla	1 db ablak	1 db zár
XVIII. típus, dupla	1 db ablak	1 db zár
XXIV. típus, dupla	2 db ablak	2 x 2 db zár

Egy síkban négy szárnya van:

XXVIII. típus, szimpla	3 db ablak	3 x 2 db zár
XXIX. típus, dupla	7 db ablak	7 x 2 db zár
XXX. típus, dupla	6 db ablak	6 x 1 db zár
XXXI. típus, dupla	2 db ablak	2 x 1 db zár
XXXII. típus, dupla	3 db ablak	3 x 2 db zár

A rábillenő tömegesen megjelenő változata. Kisebb tábláknál két szárnyhoz egy, nagyobb tábláknál két szárnyhoz két zárat szerelnek fel. Egy zár minden esetben két táblát tud zárni egyszerre. Fejlettebb szerkezetű ablakokon lehet megtalálni. Közép- és gazdag paraszti, illetve kisnemesi házak ablakán megjelenő zár.

VII/1. Tolózár

Összesen: 4 ablakon van 6 db ilyen zár.

- Gyulaházi parókia: a hátsó szoba tornácra néző ablaka – 2 db.
- Gyulaházi parókia: a hátsó szoba hátrafelé néző ablaka – 1 db.
- Gyulaházi parókia: az utca felé néző szoba jobb oldali ablaka – 2 db.
- Gyulaházi parókia: az utca felé néző szoba bal oldali ablaka – 1 db.

Egy síkban négy szárnya van:

XXX. típus, dupla 4 db ablak 2 x 1 db + 2 x 2 db zár

Ritkán előforduló darab. Egy vagy két szárnyhoz – ekkor az egyik szárny ütközőléces – egy tolózárat szerelnek fel. Csak fejlett ablakszerkezeteken jelenik meg, kétségtelenül egy későbbi korszakot jelenít meg. Módos házak ablakain használják.

VII/2. Tolózár

Összesen: 4 ablakon van 6 db ilyen zár.

- Gyulaházi parókia: a hátsó szoba tornácra néző ablaka – 1 db.
- Gyulaházi parókia: a ház utcafronti falának jobb oldali ablaka – 1 db.
- Gyulaházi parókia: a ház utcafronti falának középső ablaka – 2 db.
- Gyulaházi parókia: a ház utcafronti falának bal oldali ablaka – 2 db.

Egy síkban négy szárnya van:

XXX. típus, dupla 4 db ablak 2 x 1 db + 2 x 2 db zár

Az előző típussal megegyező jellemzők, csupán a zár szerkezetében vannak eltérések.

VIII/1. T kilincs

Összesen: 6 ablakon van 6 db ilyen zár.

- Csarodai parókia: az első szoba két ablaka – 1 db + 1 db.
- Csarodai parókia: a második szoba ablaka – 1 db.
- Csarodai parókia: a harmadik szoba két ablaka – 1 db + 1 db.
- Csarodai parókia: a nagyobb fogadószoba szomszéd felőli hátsó falán lévő ablaka – 1 db.

Egy síkban négy szárnya van:

XXIX. típus, dupla 6 db ablak 6 x 1 db zár

Ritkán előforduló darab. Két szárnyhoz szerelnek fel egyet, ahol a szárnyak lépcsős profillal rendelkeznek. A zár záró része a ráma faszerkezetében el van rejtve, csak a fogó és rögzítő rész látható. Tehát szintén csak fejlett ablakszerkezeteken jelenik meg, kétségtelenül egy későbbi korszakot jelenít meg. Módos házak ablakain használják.

Ablaktípusok – zártípusok

A Sóstói Múzeumfaluban megtalálható ablaktípusok leírása mellett a hozzájuk tartozó zártípusokat tüntetem fel, amelyet rövid magyarázatok követnek.[43]

Egy síkban egy szárnyuk van:

I. Szimpla ablak. Téglalap alakú. A keret osztatlan. Egyetlen szárnya osztatlan. Befelé, balra nyílik. Szerelvényei belül vannak.

Összesen a Sóstói Múzeumfaluban: 3 db

Zárak:

1. ablak	I/1.	Hajlított szög	2 db
2. ablak	II/1.	Egyszerű szimpla görbölő	1 db
3. ablak	II/2.	Egyszerű szimpla görbölő	1 db

Az adott ablaktípuson tehát a hajlított szög kettesével, az egyszerű szimpla görbölő önállóan jelenik meg.

II. Szimpla ablak. Négyzet alakú. Fabélletes. A keret osztatlan. A külső kereten nincsenek szárnyak. Egyetlen szárnya osztatlan. Befelé, balra nyílik. Szerelvényei belül vannak.

Összesen a Sóstói Múzeumfaluban: 1 db

[43] Az ablaktípusok leírásai egy ezt megelőző munka eredménye (Bóna 2009.).

Zárak:

1. ablak	II/4.	Egyszerű szimpla görbölő	1 db

Egyszárnyú szimpla ablak egy darab egyszerű szimpla görbölővel záródik.

III. Szimpla ablak. Fabélletes. A keret kívül-belül osztatlan. Egyetlen osztatlan szárnya a belső kereten van. Befelé, jobbra nyílik. Szerelvényei belül vannak.

Összesen a Sóstói Múzeumfaluban: 1 db

Zárak:

1. ablak	rekonstrukció		1 db

IV. Szimpla ablak. A keret osztatlan. Egyetlen szárnyának egy vízszintes osztóléce van középen. Befelé, jobbra nyílik. Szerelvényei belül vannak.

Összesen a Sóstói Múzeumfaluban: 1 db

Zárak:

1 . ablak	II/1.	Egyszerű szimpla görbölő	1 db

Egyszárnyú szimpla ablak egy darab egyszerű szimpla görbölővel záródik.

V. Szimpla ablak. Fabélletes. A keret kívül-belül osztatlan. A belső keretnek nincsen szárnya. A külső keret egyetlen szárnyának egy vízszintes osztóléce van középen. Kifelé nyílik. Szerelvényei kívül vannak.

Összesen a Sóstói Múzeumfaluban: 1 db

Zárak:

1. ablak	IV/2.	Kettős görbölő	1 db

Egyszárnyú szimpla ablak egy darab kettős görbölővel záródik.

VI. Dupla ablak. Fabélletes. A keret osztatlan. Kívül-belül egy-egy szárnya van, amelyeket középen egy vízszintes osztóléc oszt ketté. A külső szárny kifelé, a belső befelé nyílik. A külső szárny pántjai, szegletvasai kívül, záraik belül; a belső szárny szerelvényei belül vannak.

Összesen a Sóstói Múzeumfaluban: 3 db

Zárak:

1. ablak	IV/3.	Kettős görbölő	1 db
	V/1.	Kampó	1 db
2. ablak	rekonstrukció		2 db
3. ablak	rekonstrukció		2 db

Dupla ablak egyik szárnyát kettős görbölő, másik szárnyát kampó zárja.

VII. Szimpla ablak. Keskeny, magas. A keret osztatlan. Egy szárnyát két vízszintes osztóléc osztja három egyenlő részre. A szárny befelé, jobbra nyílik. Szerelvényei belül vannak.

Összesen a Sóstói Múzeumfaluban: 2 db

Zárak:

1. ablak	II/2.	Egyszerű szimpla görbölő	1 db
2. ablak	II/3.	Egyszerű szimpla görbölő	1 db

Egyszárnyú szimpla ablakon önállóan egyszerű szimpla görbölő.

VIII. Szimpla ablak. Keskeny, magas. Fabélletes. A keret osztatlan. A külső kereten nincs szárny. Egyetlen szárnya belül van, amelyet két vízszintes osztóléc oszt három egyenlő részre. Befelé nyílik. Szerelvényei belül vannak.

Összesen a Sóstói Múzeumfaluban: 2 db

Zárak:

1. ablak	II/2.	Egyszerű szimpla görbölő	1 db
2. ablak	III/4.	Pajzsos szimpla görbölő	1 db

Egyszárnyú szimpla ablakon önállóan egyszerű szimpla, és pajzsos szimpla görbölők.

Egy síkban két szárnyuk van:

I. Szimpla ablak. Alacsony, széles. A keretnek van egy keresztfája. Így két szárnya van, amelyek osztatlanok. Befelé nyílnak. Szerelvényei belül vannak.

Összesen a Sóstói Múzeumfaluban: 1 db

Zárak:

1. ablak	IV/1.	Kettős görbölő	1 db

Kétszárnyú szimpla ablakon önállóan kettős görbölő.

II. Szimpla ablak. Keskeny, magas. A keretet vállazó osztja ketté. Kétszárnyú, a szárnyak egymás felett helyezkednek el, a felső kisebb szárny osztatlan, az alsónak középen vízszintes osztóléce van. Befelé nyílnak. Szerelvényei belül vannak.

Összesen a Sóstói Múzeumfaluban: 2 db

Zárak:

1. ablak	II/1.	Egyszerű szimpla görbölő	3 db
2. ablak	II/1.	Egyszerű szimpla görbölő	3 db

Kétszárnyú szimpla ablak kisebb szárnyán egy, nagyobb szárnyán kettő darab egyszerű szimpla görbölő.

III. Dupla ablak. Keskeny, magas. Fabélletes. Kívül belül két-két egymás felett elhelyezkedő szárnya van. Szárnyai osztatlanok. A külső szárnyak balra kifelé, a belsők jobbra befelé nyílnak. A külső szárnyak pántjai, szegletvasai kívül, záraik belül; a belső szárnyak szerelvényei belül vannak.

Összesen a Sóstói Múzeumfaluban: 1 db

Zárak:

1. ablak	III/4.	Pajzsos szimpla görbölő	2 db
	V/1.	Kampó	2 db

Dupla ablak, tehát összesen négy szárnya van, amelyek közül a két belsőt pajzsos szimpla görbölővel, a két külsőt kampóval zárták.

IV. Szimpla ablak. A keretnek van egy keresztfája. A keret belső oldalán pántok rögzített részei vannak, de forgórészek, szárnyak nincsenek hozzá, ismeretlenek. A fal külső oldalán az ablakkal szembe állva az ablak bal oldalán a falban egy pántnak a rögzített része van, de forgó rész, szárny szintén nincs rajta. Vele átellenben a jobb oldalon a falba rögzítve két gyűrű van.

Összesen a Sóstói Múzeumfaluban: 1 db

Zárak:

1. ablak	hiányzik

V. Szimpla ablak. Fabélletes. A keret osztatlan, két zsalugáter szárnya van a külső részen. Kifelé nyílnak. A zsalugáter szárnyakat középen egy vízszintes osztóléc osztja két egyenlő részre. „Szemenként”[44] négy, tehát szárnyanként nyolc mozgatható levelük van. A szárnyak pántjai, szegletvasai kívül, záraik belül vannak. Egyéb ablaktáblái, szárnyai nincsenek.

Összesen a Sóstói Múzeumfaluban: 2 db

Zárak:

1. ablak	V/1.	Kampó	2 db

Csak zsalugátertáblás ablak záróalkalmatossága.

VI. Szimpla ablak. A keretnek van egy keresztfája. Két szárnya van, amelyek osztatlanok. Befelé nyílnak. Szerelvényei belül vannak.

Összesen a Sóstói Múzeumfaluban: 3 db

Zárak:

1. ablak	II/1.	Egyszerű szimpla görbölő	4 db
2. ablak	IV/1.	Kettős görbölő	1 db
	IV/3.	Kettős görbölő	1 db

A kétszárnyú szimpla ablakok egyik esetében négy, szárnyanként kettő szimpla görbölő van, míg a másik esetben mindkét szárnyat zárja mindkét kettős görbölő.

VII. Szimpla ablak. „Négyszemes”. A keretnek van egy keresztfája. A két szárny mindegyikén középen van egy vízszintes osztóléc. Befelé nyílnak. Szerelvényei belül vannak.

Összesen a Sóstói Múzeumfaluban: 2 db

Zárak:

1. ablak	IV/5.	Kettős görbölő	2 db
2. ablak	VI/2.	Rábillenő	1 db

A kétszárnyú ablakot lehet két darab kettős görbölővel vagy egy rábillenővel is zárni.

[44] Ez a „szem” nem ugyanaz a szem, mint az ablakszem, hiszen nincs benne üvegtábla, de a szárny felosztása ugyanolyan, csak az üveg helyén zsalugáter-levél van.

VIII. Dupla ablak. „Négyszemes”. A külső és a belső keret között a béllet a fehérre meszelt fal, kivéve felül, ahol fabélletes. A külső keret osztatlan. A belső keretnek van egy keresztfája. Kívül-belül két-két szárnya van, amelyeknek középen egy vízszintes osztólécük van. A külső szárnyak kifelé, a belsők befelé nyílnak. A külső szárnyak pántjai, szegletvasai kívül, záraik belül; a belső szárnyak szerelvényei belül vannak.

Összesen a Sóstói Múzeumfaluban: 2 db

Zárak:

1. ablak	III/3.	Pajzsos szimpla görbölő	1 db
	IV/3.	Kettős görbölő	2 db
2. ablak	III/3.	Pajzsos szimpla görbölő	1 db
	IV/3.	Kettős görbölő	2 db

Dupla ablakok, tehát összesen négy szárnyuk van, amelyek közül a külső szárnyakat a pajzsos szimpla görbölő az egyik szárny ütközőlécének segítségével zárja, a belső szárnyak mindegyikét mindkét kettős görbölő zárja.

IX. Dupla ablak. „Négyszemes”. Fabélletes. A külső kerete osztatlan. A belső keretnek van egy keresztfája. Kívül-belül két-két szárnya van, amelyeket középen egy vízszintes osztóléc oszt ketté. A külső szárnyak kifelé, a belsők befelé nyílnak. A külső szárnyak pántjai, szegletvasai kívül, záraik belül; a belső szárnyak szerelvényei belül vannak.

Összesen a Sóstói Múzeumfaluban: 3 db

Zárak:

1. ablak	IV/3.	Kettős görbölő	2 db
	V/1.	Kampó	1 db
2. ablak	IV/4.	Kettős görbölő	2 db
	V/1.	Kampó	1 db
3. ablak	IV/4.	Kettős görbölő	2 db
	V/1.	Kampó	1 db

Dupla ablakok, tehát összesen négy szárnyuk van, amelyek közül a külső szárnyakat kampók zárják, a belső szárnyak mindegyikét mindkét kettős görbölő zárja.

X. Dupla ablak. „Négyszemes”. Fabélletes. A keretnek van egy keresztfája kívül-belül. A két szárny mindegyikén középen van egy vízszintes osztóléc. A külső szárnyak kifelé, a belsők befelé nyílnak. A külső szárnyak pántjai kívül, záraik belül; a belső szárnyak szerelvényei belül vannak.

Összesen a Sóstói Múzeumfaluban: 1 db

Zárak:

1. ablak	VI/2.	Rábillenő	1 db
	rekonstrukció		1 db

Dupla ablakok, tehát összesen négy szárnyuk van, amelyek közül a két belsőt egy rábillenő zárja.

XI. Szimpla ablak. „Hatszemes”. A keretnek van egy keresztfája. Két szárnya van, amelyeket két vízszintes osztóléc oszt három egyenlő részre. Kifelé nyílnak. A szárnyak pántjai, szegletvasai kívül, záraik belül vannak.

Összesen a Sóstói Múzeumfaluban: 1 db

Zárak:

1. ablak	II/1.	Egyszerű szimpla görbölő	2 db

A kétszárnyú szimpla ablak egy-egy szárnyát lehet egy-egy egyszerű szimpla görbölővel zárni.

XII. Szimpla ablak. „Hatszemes”. A keretnek van egy keresztfája. Két szárnya van, amelyeket két vízszintes osztóléc oszt három egyenlő részre. Befelé nyílnak. Szerelvényei belül vannak.

Összesen a Sóstói Múzeumfaluban: 13 db

Zárak:

1. ablak	IV/1.	Kettős görbölő	2 db
2. ablak	IV/1.	Kettős görbölő	2 db
3. ablak	IV/1.	Kettős görbölő	2 db
4. ablak	IV/3.	Kettős görbölő	2 db
5. ablak	IV/3.	Kettős görbölő	2 db
6. ablak	IV/3.	Kettős görbölő	2 db
7. ablak	IV/3.	Kettős görbölő	2 db
8. ablak	IV/3.	Kettős görbölő	2 db

9. ablak	IV/3.	Kettős görbölő	2 db
10. ablak	IV./3	Kettős görbölő	2 db
11. ablak	IV/3.	Kettős görbölő	2 db
12. ablak	IV/4.	Kettős görbölő	2 db
13. ablak	IV/4.	Kettős görbölő	2 db

Szimpla kétszárnyú ablakok mindegyikén kettő darab kettős görbölő, ahol mindkét szárnyat zárja mindkét görbölő.

XIII. Szimpla ablak. „Hatszemes". A keretnek van egy keresztfája. Két szárnya van, amelyeket két vízszintes osztóléc oszt három egyenlő részre. Befelé nyílnak. Szerelvényei belül vannak. A fal külső oldalán az ablakkal szembe állva az ablak bal oldalán a falban két pántnak a rögzített része van, de forgó rész, szárny nincs rajta, feltehetőleg ablaktábla helye.

Összesen a Sóstói Múzeumfaluban: 1 db

Zárak:

1. ablak	IV/3.	Kettős görbölő	2 db

Szintén szimpla kétszárnyú ablak két darab kettős görbölővel, ahol mindkét szárnyat zárja mindkét görbölő.

XIV. Szimpla ablak. „Hatszemes". Fabélletes. A keret kívül-belül osztatlan. Kívül két szárnya van, amelyeket két vízszintes osztóléc oszt három egyenlő részre. A belső keretnek nincsenek szárnyai. Külső szárnyai kifelé nyílnak. A szárnyak pántjai, szegletvasai kívül, záraik belül vannak.

Összesen a Sóstói Múzeumfaluban: 1 db

Zárak:

1. ablak	rekonstrukció		2 db

XV. Szimpla ablak. „Hatszemes". Fabélletes. A külső keret osztatlan, nincsenek szárnyai. A belső keretnek van egy keresztfája. Belül két szárnya van, amelyeket két vízszintes osztóléc oszt három egyenlő részre. Befelé nyílnak. Szerelvényei belül vannak.

Összesen a Sóstói Múzeumfaluban: 15 db

Zárak:

1. ablak	IV/1.	Kettős görbölő	2 db
2. ablak	IV/1.	Kettős görbölő	2 db
3. ablak	IV/1.	Kettős görbölő	2 db
4. ablak	IV/3.	Kettős görbölő	1 db (a másik hiányzik)
5. ablak	IV/3.	Kettős görbölő	1 db (a másik hiányzik)
6. ablak	IV/3.	Kettős görbölő	2 db
7. ablak	IV/3.	Kettős görbölő	2 db
8. ablak	IV/3.	Kettős görbölő	2 db
9. ablak	IV/3.	Kettős görbölő	2 db
10. ablak	IV/3.	Kettős görbölő	2 db
11. ablak	IV/3.	Kettős görbölő	2 db
12. ablak	IV/4.	Kettős görbölő	2 db
13. ablak	IV/4.	Kettős görbölő	2 db
14. ablak	IV/4.	Kettős görbölő	2 db
15. ablak	IV/4.	Kettős görbölő	2 db

Szimpla kétszárnyú ablakok mindegyikén kettő darab kettős görbölő, ahol mindkét szárnyat zárja mindkét görbölő. Két esetben csak egy-egy görbölő van, aminek oka, hogy a másik kettő hiányzik.

XVI. Dupla ablak. „Hatszemes". A külső és a belső keret között a béllet a fehérre meszelt fal, illetve felül tapasztott, meszelt fa. A külső keret osztatlan. A belső keretnek van egy keresztfája. Kívül-belül két-két szárnya van, amelyeket két vízszintes osztóléc oszt három egyenlő részre. A külső szárnyak kifelé, a belsők befelé nyílnak. A külső szárnyak pántjai, szegletvasai kívül, záraik belül; a belső szárnyak szerelvényei belül vannak.

Összesen a Sóstói Múzeumfaluban: 2 db

Zárak:

1. ablak	III/1.	Pajzsos szimpla görbölő	4 db
	IV/2.	Kettős görbölő	2 db
2. ablak	III/1.	Pajzsos szimpla görbölő	4 db
	IV/2.	Kettős görbölő	2 db

Dupla ablakok, tehát összesen négy szárnyuk van, amelyek közül a külső szárnyakat kettős görbölők zárják, a belső szárnyak mindegyikét mindkét kettős görbölő zárja.

XVII. Dupla ablak. „Hatszemes". Fabélletes. A külső keret osztatlan. A belső keretnek van egy keresztfája. Kívül-belül két-két szárnya van, amelyeket két vízszintes osztóléc oszt három egyenlő részre. A külső szárnyak kifelé, a belsők befelé nyílnak. A külső szárnyak pántjai, szegletvasai kívül, záraik belül; a belső szárnyak szerelvényei belül vannak.

Összesen a Sóstói Múzeumfaluban: 9 db

Zárak:

1. ablak	IV/1.	Kettős görbölő	2 db
	V/1.	Kampó	1 db
2. ablak	a belső zár hiányzik		
	V/1.	Kampó	1 db
3. ablak	IV/3.	Kettős görbölő	1 db
	rekonstrukció		1 db
	V/1.	Kampó	1 db
4. ablak	rekonstrukció		2 db
	V/1.	Kampó	1 db
5. ablak	IV/3.	Kettős görbölő	2 db
	V/1.	Kampó	1 db
6. ablak	IV/4.	Kettős görbölő	2 db
	V/1.	Kampó	1 db
7. ablak	IV/3.	Kettős görbölő	2 db
	V/1.	Kampó	1 db
8. ablak	IV/3.	Kettős görbölő	2 db
	V/1.	Kampó	1 db
9. ablak	IV/3.	Kettős görbölő	2 db
	V/1.	Kampó	1 db

Dupla ablakok, tehát összesen négy szárnyuk van, mindegyik belső szárnyait kettős görbölők, külső szárnyait kampók és az egyik ablaktáblához tartozó ütközőlécek zárják.

XVIII. Dupla ablak. Zsalugáteres, „hatszemes". Fabélletes. A külső keret osztatlan. Kívül két zsalugáter szárny van. A zsalugáter szárnyakat középen egy vízszintes osztóléc osztja két egyenlő részre. Szemenként négy, tehát szárnyanként nyolc mozgatható levelük van. A belső keretnek van egy keresztfája. Így a belső keretnek két szárnya van, amelyeket két vízszintes osztóléc oszt három egyenlő részre. A külső zsalugáter szárnyak kifelé, a belső szárnyak befelé nyílnak. A külső szárnyak pántjai, szegletvasai kívül, záraik belül; a belső szárnyak szerelvényei belül vannak.

Összesen a Sóstói Múzeumfaluban: 2 db

Zárak:

1. ablak	IV/4.	Kettős görbölő	2 db
	V/1.	Kampó	3 db
2. ablak	IV/4.	Kettős görbölő	2 db
	V/1.	Kampó	3 db

Dupla ablakok, tehát összesen négy szárnyuk van, amelyek közül a külsők zsalugáterek. A belső szárnyakat a kettős görbölők, a külső szárnyakat kampó zárja. A külső szárnyakon két-két kampó a szárnyak nyitott állapotban való rögzítéséért felelős.

XIX. Szimpla ablak. A külső és a belső keret között a béllet a fehérre meszelt fal, kivéve felül, ahol fehérre meszelt fabéllet van. A külső-belső keretnek keresztfája van. A külső keret két szárnya nincs meg. A belső keretnek két szárnya van, amelyeket három vízszintes osztóléc oszt négy egyenlő részre. Befelé nyílnak. Szerelvényei belül vannak.

Összesen a Sóstói Múzeumfaluban: 2 db

Zárak:

1. ablak	VI/1.	Rábillenő	2 db
2. ablak	VI/1.	Rábillenő	1 db
			(a másik hiányzik)

Szimpla ablak, amelynek két szárnyát rábillenők zárják.

Egy síkban négy szárnya van:

I. Szimpla ablak. A keretet vállazó és felette, alatta keresztfa osztja négy részre. Négy szárnya közül a felsők osztatlanok, az alsóknak egy vízszintes osztóléce van középen. A szárnyak befelé nyílnak. Szerelvényei belül vannak.

Összesen a Sóstói Múzeumfaluban: 3 db

Zárak:

1. ablak	VI/2.	Rábillenő	2 db
2. ablak	VI/2.	Rábillenő	2 db
3. ablak	VI/2.	Rábillenő	2 db

Szimpla négyszárnyú ablaknál két-két szárnyat zárnak egy-egy rábillentővel.

II. Dupla ablak. Fabélletes. A keretnek kívül-belül vállazója, felül keresztfája van. Kívül-belül négy szárnya van. Szárnyai osztatlanok. Befelé nyílnak. Szerelvényei belül vannak.

Összesen a Sóstói Múzeumfaluban: 7 db

Zárak:

1. ablak	VI/2.	Rábillenő	2 db
	VIII/1.	T kilincs	1 db
	rekonstrukció		1 db
2. ablak	VI/2.	Rábillenő	2 db
	VIII/1.	T kilincs	1 db
	rekonstrukció		1 db
3. ablak	VI/2.	Rábillenő	2 db
	VIII/1	T kilincs	1 db
	rekonstrukció		1 db
4. ablak	VI/2.	Rábillenő	2 db
	VIII/1.	T kilincs	1 db
	rekonstrukció		1 db
5. ablak	VI/2.	Rábillenő	2 db
	VIII/1.	T kilincs	1 db
	rekonstrukció		1 db
6. ablak	VI/2.	Rábillenő	2 db
	VIII/1.	T kilincs	1 db
	rekonstrukció		1 db
7. ablak	VI/2.	Rábillenő	2 db
	rekonstrukció		2 db

Dupla négyszárnyú, tehát összesen nyolcszárnyú ablak. A felső külső-belső szárnyakat rábillenők, míg az alsó szárnyakat belül a feltüntetett T kilincsek, illetve kívül a rekonstrukciók, a pótolt zárak zárják.

III. Dupla ablak. A külső és a belső keret között a béllet a fehérre meszelt fal, kivéve felül, ahol fabélletes. Kívül-belül van vállazója a keretnek, a felső részeket keresztfa osztja ketté, az alsók osztatlanok. Kívül-belül négy-négy szárnya van. A felső szárnyak osztatlanok, az alsóknak középen egy vízszintes osztóléce van. A külső szárnyak kifelé, a belsők befelé nyílnak. A külső szárnyak pántjai, szegletvasai kívül, záraik belül; a belső szárnyak szerelvényei belül vannak.

Összesen a Sóstói Múzeumfaluban: 6 db

Zárak:

1. ablak	II/1.	Egyszerű szimpla görbölő	2 db
	III/3.	Pajzsos szimpla görbölő	1 db

	VI/2.	Rábillenő	1 db
	VII/1.	Tolózár	1 db
2. ablak	II/1.	Egyszerű szimpla görbölő	2 db
	III/3.	Pajzsos szimpla görbölő	1 db
	VI/2.	Rábillenő	1 db
	VII/1.	Tolózár	2 db
	VII/2.	Tolózár	1 db
3. ablak	II/1.	Egyszerű szimpla görbölő	2 db
	III/3.	Pajzsos szimpla görbölő	1 db
	VI/2.	Rábillenő	1 db
	VII/1.	Tolózár	1 db
	VII/2.	Tolózár	2 db
4. ablak	II/1.	Egyszerű szimpla görbölő	2 db
	III/3.	Pajzsos szimpla görbölő	1 db
	VI/2.	Rábillenő	1 db
	VII/2.	Tolózár	2 db
5. ablak	II/1.	Egyszerű szimpla görbölő	2 db
	III/3.	Pajzsos szimpla görbölő	1 db
	VI/2.	Rábillenő	1 db
	VII/1.	Tolózár	2 db
	VII/2.	Tolózár	1 db
6. ablak	II/1.	Egyszerű szimpla görbölő	2 db
	III/3.	Pajzsos szimpla görbölő	1 db
	VI/2.	Rábillenő	1 db
	Rekonstrukció		3 db

Dupla négyszárnyú, tehát összesen nyolcszárnyú ablak. Minden ablakon az egyszerű szimpla görbölő, a pajzsos görbölő, a rábillenő és a tolózár jelenik meg. Egy ablakon összesen lehet öt vagy akár hét zár is.

IV. Dupla ablak. Fabélletes. Kívül-belül vállazója van a keretnek, a felső részeket keresztfa osztja ketté, az alsó osztatlan. Kívül-belül négy-négy szárnya van. A felső szárnyak osztatlanok, az alsóknak középen egy vízszintes osztóléce van. A külső szárnyak kifelé, a belsők befelé nyílnak. A külső szárnyak pántjai, szegletvasai kívül, záraik belül; a belső szárnyak szerelvényei belül vannak.

Összesen a Sóstói Múzeumfaluban: 2 db

Zárak:

1. ablak	II/1.	Egyszerű szimpla görbölő	1 db
	III/3.	Pajzsos szimpla görbölő	3 db
	VI/2.	Rábillenő	1 db
2. ablak	III/3.	Pajzsos szimpla görbölő	3 db
	VI/2.	Rábillenő	1 db

Dupla négyszárnyú, tehát összesen nyolcszárnyú ablak. Mindkét ablakon megjelenik a pajzsos görbölő és a rábillenő. Az egyik ablakon ezek mellett egyszerű szimpla görbölő is megjelenik.

V. Dupla ablak. Fabélletes. Kívül-belül vállazója van a keretnek, felette, alatta keresztfa osztja ketté. Kívül-belül négy-négy szárnya van. Négy szárnya közül a felsők osztatlanok, az alsóknak egy vízszintes osztóléce van középen. A külső szárnyak kifelé, a belsők befelé nyílnak. A külső szárnyak pántjai, szegletvasai kívül, záraik belül; a belső szárnyak szerelvényei belül vannak.

Összesen a Sóstói Múzeumfaluban: 3 db

Zárak:

1. ablak	III/3.	Pajzsos szimpla görbölő	3 db
	VI/2.	Rábillenő	2 db
2. ablak	III/3.	Pajzsos szimpla görbölő	3 db
	VI/2.	Rábillenő	2 db
3. ablak	III/3.	Pajzsos szimpla görbölő	2 db
	VI/2.	Rábillenő	2 db
			(a harmadik hiányzik)

Dupla négyszárnyú, tehát összesen nyolcszárnyú ablak. Mindkét ablakon megjelenik a pajzsos görbölő és a rábillenő.

Hibridek, amelyek külső, belső szárnyai nem azonos típusúak:

I. Dupla ablak. Fabélletes. A külső keret osztatlan. Két szárnya van, amelyeknek egy-egy vízszintes osztóléce van középen. A belső keretnek keresztfája van. A belső keretnek két szárnya van, amelyeket két vízszintes osztóléc oszt három egyenlő részre. A külső szárnyak kifelé, a belsők befelé nyílnak. A külső szárnyak pántjai, szegletvasai kívül, záraik belül; a belső szárnyak szerelvényei belül vannak.

Összesen a Sóstói Múzeumfaluban: 1 db

Zárak:

1. ablak	IV/4.	Kettős görbölő	2 db
	V/1.	Kampó	1 db

Ennek az ablaknak kívül-belül két-két szárnya van. A belső szárnyakat a kampók, a külső szárnyakat ütközőléc segítségével a kampó zárja.

II. Dupla ablak. A külső és a belső keret között a béllet a fehérre meszelt fal, kivéve felül, ahol fabélletes. A külső keretnek vállazója, illetve felül és alul keresztfája, így kívül négy szárnya van. A felső szárnyak osztatlanok, az alsóknak középen egy vízszintes osztóléce van. Ezek a szárnyak kifelé nyílnak. A külső szárnyak pántjai kívül, zárai belül vannak. A belső keretnek egy keresztfája, így belül két szárnya van. A szárnyakat egy vízszintes osztóléc osztja két egyenlő részre. Befelé nyílnak. Szerelvényei belül vannak.

Összesen a Sóstói Múzeumfaluban: 1 db

Zárak:

1. ablak	rekonstrukció		6 db

III. Dupla ablak. A külső és a belső keret között a béllet a fehérre meszelt fal, kivéve felül, ahol fabélletes. A külső keretnek vállazója, illetve felül és alul keresztfája, így kívül négy szárnya van. A felső szárnyak osztatlanok, az alsóknak középen egy vízszintes osztóléce van. Ezek a szárnyak kifelé nyílnak. A külső szárnyak pántjai, szegletvasai kívül, záraik belül vannak. A belső keretnek egy keresztfája, így belül két szárnya van. A szárnyakat két vízszintes osztóléc osztja három egyenlő részre. Befelé nyílnak. Szerelvényei belül vannak.

Összesen a Sóstói Múzeumfaluban: 2 db

Zárak:

1. ablak	III/1.	Pajzsos szimpla görbölő	2 db
	III/2.	Pajzsos szimpla görbölő	1 db
	VI/1.	Rábillenő	2 db
2. ablak	III/1.	Pajzsos szimpla görbölő	2 db
	III/2.	Pajzsos szimpla görbölő	2 db
	III/3.	Pajzsos szimpla görbölő	1 db
	VI/1.	Rábillenő	2 db

Ennek az ablaknak kívül négy, belül két szárnya van. A pajzsos szimpla görbölők a külső, a rábillenők a belső szárnyakat zárják.

Bóna Bernadett

Sóstói Múzeumfalu
H–4431 Nyíregyháza–Sóstó
Tölgyes u. 1.
e-mail: bonab@muzeumfalu.hu

Window fasteners in the Sóstó Museum Village

There are 17 houses in the permanent exhibition of the Sóstó Museum Village with windows that can be opened and so they have 252 fasteners. The study is based on these 252 window fasteners.

The fasteners have basic components without which they could not function. Accordingly every fastener has an element that fixes, another one that closes and a third one that can be grasped. The different combinations of the basic and the complementary components determine various types, which help the differentiation of the fasteners.

The data gained during the assessment and the listing of the fasteners of the Sóstó Museum Village were grouped through three screens based on the physical properties of the fasteners. The first level, the basis of the grouping, contains the classes of the fasteners. On the second level, types were determined within the classes by the functional elements of the fasteners. On the third level, sub-types were set up, in which the identical fastener parts differ in the shape and the ornaments.

Beside the description of the various fasteners, the system contains the number of the specimens in the Sóstó Museum Village and their type variants. At the various types, the system was completed with tables so that the typology of fasteners could easily be comprehended with the help of drawings. The drawings in the tables illustrate the number of the components of the fasteners, what these components are and how many types can be differentiated by their combinations and also how the various shapes determine the sub-types within the types.

Besides, I examine the connection between the fastener types and the window types and determine the place of the object in the social hierarchy. These systemised data provide a base for further investigations and assessments, and the new results and conclusions can be inserted in the above sketched system.

Bernadett Bóna

Sóstó Village Museum
H–4431 Nyíregyháza–Sóstó
Tölgyes u. 1.
e-mail: bonab@muzeumfalu.hu

Nagyecsed hiedelemalakjai

Borzován Eszter

Bevezetés

Bár a magyar néphit tudományos igényű kutatása már a XIX. században megindult, és azóta számos írás jelent meg a témában,[1] hiedelemkutatásunkban mégis vannak földrajzilag fehér foltok.

Jelen tanulmány célja Nagyecsed hiedelemalakjainak felkutatása, leírása, rendszerezése és rövid elemzése. Vizsgálatomat egy-két kivételtől eltekintve az idősebb generáció körében végeztem, mélyinterjúk formájában, diktafonnal.

Nagyecsed etnikai megoszlását tekintve kettős: magyarok és cigányok által lakott település, ahol a cigányok körében még eleven gyakorlata van a rontásnak, jóslásnak. A cigányok körében sok hiedelem él még ma is, ezeket gyakorolják, tehát a hiedelmek átszövik a mindennapi életüket. Vallási szempontból a város tarka képet mutat: reformátusok, római katolikusok, görög katolikusok, nazarénusok egyaránt élnek itt, „*tehát az egymásra hatások a világképben, a kialakult szokásrendben, a hiedelmekben és a mágikus eljárásokban is elkerülhetetlenek.*" (Csőgör 1998. 7.)

Pócs Éva zagyvarékasi monográfiájában anyagát két részre osztotta, a világképre és az akciókra (Pócs 1964.). Fejős Zoltán szerint ennek „*inkább csak relatív jelentősége van*" (Fejős 1985. 47.). Az „*ismeretek, az akciók, az értékek a valóságban együtt működnek*" (Fejős 1985. 35.), ezért dolgozatomban én sem választottam el élesen a hiedelmek tudati tartalmát és a hiedelemakciókat. A hiedelemcselekvések előtérbe kerülnek bizonyos rontástörténetekben; így a hiedelemalakokhoz kapcsolódó hiedelemcselekvéseket is közlöm.

Jelentősebb hiedelemanyagot Nagyecsedről korábban nem jegyeztek fel. Jelentősek viszont azok az irodalmi ábrázolások,[2] amelyekben Ecsed lakóinak néphite jelenik meg.

„*Közismert, hogy a folklórt, mint történetileg létrejött és változó jelenséget csak közvetve befolyásolják konkrét történeti mozzanatok. E közvetett hatások lényegesebb vonatkozásait nem történeti események, hanem társadalom- és ideológiai-történeti mozgások alakítják ki.*" (Fejős 1985. 18.) A Nagyecsed hiedelemanyagának jellegét megszabó makrokontextuális tényezők, vagyis a társadalmi vagy külső tényezők (Fejős 1985. 18.), ha csak közvetve is, de fontosak, mert a „*rendszer egészén keresztül*" (Fejős 1985. 18.) határozzák meg a folklórt, ezért kiindulásként ezeket a tényezőket foglalom össze. Ezeket Nagyecsed főbb társadalomtörténeti mozzanatai által lehet leírni, de szükségesek a történeti hagyományok is, melyek meghatározzák a város lakóinak saját történeti tudatát.

---

[1] Vö. Ipolyi Arnold, Kállay Ferenc, Kandra Kabos, Kálmány Lajos, Katona Lajos, Dömötör Tekla, Róheim Géza, Solymossy Sándor, Szendrey Zsigmond, Szendrey Ákos, Diószegi Vilmos, Ujváry Zoltán, Pócs Éva, Voigt Vilmos, Hoppál Mihály, Barna Gábor, Fejős Zoltán, Bartha Elek kutatásait! Nagy eredmény a Magyar Néprajz VII. kötete; a néphitről szóló fejezeteket Dömötör Tekla, Pócs Éva, Hoppál Mihály és Szabó László készítették.

[2] Ld. Makkai Sándor Ördögszekér című regényét, Jókai Mór és Móricz Zsigmond műveit!

Nagyecsed történetének főbb vonásai

Nagyecsed Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében, a Kraszna partján, Mátészalkától 12 km-re dél-délkeletre fekvő magyar település. Neve az 1220-ban írott Váradi Regestrumban bukkant fel először, EUCHETII alakban: „*pristaldo Zomoy de villa Euchetii*".[3] A régi iratokban a város egyszerűen Ecsedként szerepel (Euched, Efhied, Eczied, Eozet), a Nagyecsed elnevezés csak az újabb korban honosodott meg; a város lakói és a környékbeliek azonban általában Ecsed alakban használják. A régi település neve puszta személynévből alakult ki, az ecs-öcs, „fiatalabb testvér" -d képzős származéka. A megkülönböztető *nagy* jelzőre azért volt szükség, mert a várostól nem messze létezett egy Kisecsed nevű, már régen elpusztult falu.

A honfoglalás idején a magyarok Ecseden, vagyis a nem messze fekvő Sárváron várat emeltek, amelyet Tas vezér erősített meg, és a „*várat vitézeikkel megszállva hagyták maguk mögött.*" (Anonymus 21.) .A földvárra a XI. században a Gut-Keled nemzetség építtetett kolostort, melynek maradványai a mai napig megtalálhatóak (Berey 1988. 7–15.).

A népesség növekedésével Sárvár kicsinek bizonyult, így jött létre a közelben a lápból kiemelkedő négy szigeten Ecsed, ahol a XIV. században kezdték meg az építkezéseket. Az építésére I. Károly adott engedélyt 1334-ben a Báthoriaknak, akiknek a település hosszú ideig birtokközpontja volt. A Báthori család Ecsedet kitüntetett figyelemmel kezelte, így a település központi szerepköre biztosítva volt (Berey 1988. 16–20.).

A XV. század végére Ecsed fontos erősség lett – 1490-ben Báthori András az ecsedieknek szabadságlevelet adott, és a várat megerősítette, ezzel elősegítve a település mezővárossá fejlődését. A XVI. században Ecsed és a vár nagy szerepet játszott az erdélyi fejedelmek és a király közötti harcokban. Ez időben az országbíró Báthori István és családja hatására a reformáció vált egyeduralkodóvá a térségben. Ecsed virágkorát Báthori István fogadott fia, Báthori Gábor színre lépésével érte el, aki 1608-ban kiadta Ecsed nagy szabadalomlevelét. Ebben az iratban Ecsedet városnak, illetve mezővárosnak (oppidum) nevezte, lakóit pedig szabad menetelű parasztpolgári állapotba helyezte. A Báthoriak kiemelkedő fontossággal bírtak Ecsed életében. Témánk szempontjából lényeges, hogy két asszony, Báthori Erzsébet és Báthori Anna jelentős szerepet játszott a magyar és európai boszorkányhiedelmekben (Berey 1988. 21–30.).

Báthori Gábor meggyilkolása után a vár és az uradalom Bethlen Gábor erdélyi fejedelem tulajdona lett. 1621-ben Ecsedre vitette, és ott őriztette a Magyar Királyi Koronát. Halála után az uradalom öccsére, Bethlen Istvánra szállt, kinek irányítása alatt Ecsed virágkorát élte. 1645-től I. Rákóczi György a várossal együtt birtokolta a várat és az uradalmat (Berey 1988. 30.). Fia, II. Rákóczi György feleségül vetette a Báthori család utolsó leszármazottját, Báthori Zsófiát.

II. Rákóczi György halálával Ecsed elvesztette korábbi jelentőségét. A vár Báthori Zsófia kezébe került. Fiával, I. Rákóczi Ferenccel együtt katolikussá lett, és az ellenreformáció szolgálatába állt. A református Ecsed lakóinak ez csaknem a véget jelentette, hiszen nem érezhették biztonságban eddig kapott privilégiumaikat. A Wesselényi-féle összeesküvésbe Zsófia fia, I. Rákóczi Ferenc is belekeveredett, minek következményeképpen Báthori Zsófia átadta a várat a császárnak. Báthori Zsófia halála után az ecsediek Thököly és II. Rákóczi Ferenc szabadságharcaiban küzdöttek. A háború nyomorúságát Ecseden is megérezték, de Rákóczi megerősítette privilégiumait és a várat is (Berey 1988. 50–66.). A II. Rákóczi Ferenchez fűződő remények az 1711. évi szatmári békével füstbe mentek. Az ecsediek azonban megtartották emlékezetükben a nagy fejedelmet, fennmaradt Rákóczi kesergője:

[3] „Zomoy perestoldó (poroszló) volt Ecsed faluból."

„…Sok pénzembe, sok kincsembe került váraim.
Hazám s népem és pompásan épült palotáim.
Itt hagylak már ecsedi vár,
Nem látlak már munkácsi vár,
Isten megáldjon…” (Berey 1988. 66.)

A Rákócziak után Ecsed a Károlyiak kezébe került, akik már korán megkezdték a betelepítési kísérleteket. Svábokat és alföldi lutheránusokat próbáltak a kuruc utódok mellé telepíteni, ami azonban nem sikerült; ezek emlékét a település határában lévő „Lutheránus kert” és „sváb szállás” elnevezések őrzik. 1776. január 19-én per indult gróf Károlyi Antal ellen Szatmár vármegye törvényszéke előtt – úrbéri per, amely száz éven át tartott. A vármegyei törvényszék ítéletében az ecsediek korábbi privilégiumait megszüntette, a lakókat zselléreknek minősítette. Az ecsediek több fellebbezést nyújtottak be. 1840-ben a per tovább folyt, az ecsediek a királyhoz fordultak. Az 1848-as törvények kimondták a jobbágyfelszabadítást, ami gyökeres változásokat eredményezett. Az úrbéri per ezzel véget ért és „elkülönítési perként” folytatódott tovább. Végül hosszas tárgyalások után 1877 februárjában elkészült a peregyezség, amelyet kölcsönösen elfogadtak. Ecsed megnyerte ugyan a pert, de elvesztette mezővárosi jogállását (Berey 1988. 69–92.).

1898-ban jelentős változás történt a község életében – megkezdődött az Ecsedi-láp lecsapolása. Az addig ismert környezet, táj megváltozott; sok ősi foglalkozás (pákászat, csikászat) halt ki, sok állatfaj tűnt el, minek következtében a társadalom átalakult. Az emberek „zsombokolással”[4] foglaltak maguknak földet a láp helyén. Az 1920. június 4-én aláírt trianoni békeszerződés után a központi szereppel rendelkező Ecsed határközség lett, a települést menekülők serege szállta meg. A második világháború után sokan elvándoroltak.

A község jövőjét nagymértékben befolyásolta az 1928-ban felépített – ma is működő – villamosáram termelésére alkalmas szivattyútelep, amely a település egyik műemléke.

További fejlődést az 1945 utáni földreform jelentett: kis- és középbirtokosság kialakulása volt tapasztalható. Ezt a folyamatot azonban megtörte az 1952-es államosítás.

A nagyközség 1956 után fejlődött jelentősebb mértékben. Ekkor érte el legmagasabb lélekszámát, számos magánház és középület készült, és felépült a református egyház második temploma is (az elsőt 1863-ban emelték).

1955-ben átadták a mozi épületét. Több üzlet nyílt, áruház épült. Fejlődtek a művelődés feltételei. Bővült az általános iskola, és 1965-ben gimnáziummal[5] gazdagodott Nagyecsed. Ekkor épült a művelődési ház, amelyben elhelyezték a már korábban létrejött községi könyvtárat. Az 1960-ban végrehajtott mezőgazdasági kollektivizálódás újabb nehézséget okozott, de a település ismét megpróbált talpra állni, így lassú, de állandó fejlődés tapasztalható 1980-ig. E korszak legjelentősebb vívmánya a vízerőmű megépítése 1981–1982-ben. Az ezt követő időszakban a döntően mezőgazdasági jellegű település sorsát alapvetően meghatározta az egyetlen komoly munkáltató, a tsz gazdálkodása (Dankó 1994. 167–217.). 1988-ban létesült a Berey József Helytörténeti Gyűjtemény és Galéria, amely két részből áll – az egyik terem a sárvári ásatások[6] leleteinek ad helyet, míg a másik teremben a lápi ember életmódjával kapcsolatos tárgyak kerültek kiállításra. Nagyecseden található a Felső-Tisza-vidéki Vízügyi Technika-történeti Kiállítóhely is, amelyet 1998-ban avattak fel.

[4] Olyan eljárás, amellyel a mocsaras területet termővé próbálták tenni.

[5] A gimnázium megszűnése után 1994-ben lett újra középiskola Nagyecseden, amely az Ecsedi Báthori István Református Gimnázium és Kollégium nevet viseli.

[6] Az ásatások 1975–77 között Magyar Kálmán régész vezetésével zajlottak.

Nagyecsed önkormányzata 1994-ben adta be elsőként várossá nyilvánítást kérő pályázatát, ennek eredményeképpen Nagyecsed 1997. július 1-én, több száz év után újra város lett. A település lakossága a 2005-ös adatok szerint 6951 fő.[7]

Cigányok Nagyecseden

A cigány népnek annyi történelme van, ahány országban és társadalomban megfordultak, éltek, illetve élnek. Magyarországi megjelenésük az 1400-as évek elejére tehető, amit Zsigmond király oltalomlevele igazol. Az azt követő évszázadokban új és új, időnként eltérő cigány nyelvjárást beszélő csoportok érkeztek; hosszabb-rövidebb ideig tartó vándorlás után – nagyjából a XX. század derekáig – valamennyien letelepedtek. „*Magyarországon a cigányokat nagyobb türelemmel fogadták, mint másutt…*" (Fraser 2000. 109.).

Nagyecseden kétféle cigány csoport települt le. Az egyiket a kárpáti cigányok csoportjába tartozó magyar anyanyelvű romugrók (magyar cigányok) alkotják, akik feltehetőleg Mária Terézia korában vándoroltak ide. Mára ez a csoport lett a legnépesebb. Ők egyértelműen magyarnak érzik magukat. Mi sem bizonyítja jobban ezt, mint anyanyelvük, hiszen tökéletesen elveszítették cigány nyelvüket, ma már csakis magyarul beszélnek.

A másik csoport az oláh cigányoké, akik a kiegyezést követően jelentek meg, és Erdélyen keresztül jöttek a városba. Számuk jóval csekélyebb a magyar anyanyelvű romugrókénál.

A cigány lakosság településen belüli elhelyezkedésének meghatározását a helyismeret mellett nagyban megkönnyítették számomra az 1908 óta vezetett lakosság nyilvántartóban fellelhető adatok.[8] Ezek szerint 1908-tól kezdve már laktak a településen oláh cigányok; erre a Balázs, Tejfel, Balogh családnevek utalnak. Ezek az emberek napszámosok, sátoros cigányok, zenészek, illetve pásztorok voltak. 1910 és 1915 között további családok telepedtek be: például a Lakatos, Erős, Rézműves nevűek. Mellettük találjuk a romugró családokat, mint pl. Szalai, Jónás, Rostás, Szabó, Suta. Ők sármunkások, vályogvetők, napszámosok, kosár- és seprűkészítők.

Valamennyi cigány csoport a falu szélén telepedett le, mégpedig úgy, hogy egyik oldalon a romugrók, másik oldalon az oláh cigányok laktak. A romugrók előítélete az oláh cigányokkal szemben már akkoriban megfigyelhető volt. Nem telepedtek egymás mellé, nem házasodtak össze egymással, tehát nem volt köztük cigány közösségvállalás.

„*A betelepültek között csekély volt az értelmiség száma, ennek oka az elemi oktatás hiányossága, a közép- és felsőbb fokú iskolázás ritkasága... A cigány elég alkalmas ipari foglalkozásra. Ügyes kezű, leleményes, fortélyos. Változtatja munkahelyét, de nem mint a tulajdonképpeni vándoriparos, folyton vándorolva, hanem egy-egy alkalmas helyen több-kevesebb ideig megállapodva: megelégszik kevés haszonnal; házalva maga árusítja termékeit. Így elteng oly helyzetben és körülmények közt is, hol a rendes iparos nem volna képes megélni…*" (Diósi 2002. 21.). Azok az emberek, akik szakképzettséggel nem rendelkeztek, illetve a településen sem akadt számukra munkahely, olyan árutermelői ipari tevékenységgel foglalkoztak, melynek legtermészetesebb formája az önellátáson alapuló házi munka volt. Olykor a családtagok munkamegosztás alapján hozzáértésük és ügyességük mértéke szerint végezték el a szükséges háziipari jellegű munkákat. Ezáltal a nők is bekapcsolódhattak néhány tevékenységbe, amellyel megélhetésüket is elősegíthették.

Terméküket a helyi lakosoknak házról házra járva értékesítették, természetesen ellenszolgáltatásért, ami lehetett zöldségféle, húsféle vagy pénzbeli fizetség.

[7] www.nagyecsed.hu

[8] Az adatokat a nagyecsedi önkormányzat bocsátotta rendelkezésemre, amit köszönök.

Az oláh cigányok faárukészítéssel,[9] toll adás-vételével és kupeckedéssel foglalkoztak. Az asszonyok jósoltak a mindennapi munka mellett. Nagy részük teknőt vájt, fakanalat készített. A teknőkészítés férfimunka volt, mégis nagy részben nők végezték. A teknő nyárfából készült. Volt, hogy lovas szekérrel járt a család, nyaranként több településen is megfordultak. A famegmunkálók termékei: sózó, mosogató, dagasztó- és mosóteknők, szakajtók, fakanalak, zsírkavaró kanalak, fatányérok, disznóvályú, szerszámnyelek és egyéb faeszközök. Néhány család vezetékneve még ma is őrzi ősi tevékenységét, településünkön is él Kanalas család. A kész termékeket az asszony árusította, cserélte, még a teknővájás melléktermékét, a forgácsot is (Havas 1982. 61.).

Napjainkban is találkozhatunk olyan cigányokkal, akik toll, dunna, párna adás-vételével foglalkoznak. Községről községre járva hangosbemondóba beszélnek, így hívják fel a lakók figyelmét, hogy kínálják fel régi hagyaték tollaikat eladásra.

A lovári cigányok tavasztól nyárig a vásárokat járták, lovakat, szarvasmarhákat adtak, vettek, cseréltek. A cigányok ősi tudománya, hogy a beteg lovat felpendítik, az öreget megfiatalítják a vásár idejére, továbbá, mivel ismerték a lovak betegségeit, gyógyították is őket.[10]

Választékosan beszéltek, mivel olyan környezetben éltek, ahol a jó megélhetés mellett szükség volt a választékosabb, többnyelvű, tiszta beszédre. Ha egy-egy ló megtetszett, messze utat is bejártak érte, még a lopástól sem riadtak vissza. A lovakkal való üzletelés kizárólag a férfiakra tartozott. Az anyagi biztonságot lovaik mellett ékszereik, dísztárgyaik alapozták meg, ti. pénzszűkében zálogba tehették őket.

Az oláh cigány asszonyok kereseti forrása – a parasztházaknál vállalt munkák mellett – a jóslás volt. A betegek gyógyítását füvekkel, különböző növényi főzetekkel, teákkal végezték. Hogy a beteg jobban higgyen a szerek gyógyító erejében, különböző varázsszövegek mondása is szükségessé vált.

A magyar cigányok vályogvetéssel, főként vessző-, kosárfonással, valamint seprűkötéssel foglalkoztak. A cigányok egy része, akik máshoz nem értettek, a legnehezebb fizikai munkát vállalták, a vályogvetést. Ez a munka nyáron igen sok családban biztosította a megélhetést. Ezt a foglalkozást összefüggésbe lehet hozni a láp lecsapolásával, s ezzel egy időben Nagyecsed, mint XIX. századi falu terjeszkedésével vagy újjáépítésével. Régen a nincstelen, letelepedett cigányok saját maguk és családjuk fenntartásáról vályogvetőkként gondoskodtak.

A magyar cigányok vesszőkosarakat, vesszőseprűt készítenek még napjainkban is. Megélhetésüket a természetes alapanyagok (gyékény, sás, vessző, fa stb.) feldolgozásával biztosítják. Ahol rendelkezésre áll az alapanyag, ott mai napig végzik ezeket a munkákat. A feldolgozandó anyagok a környezetben megtalálhatók, megvásárlásuk nem igényel befektetést. A kosárfonók natúr és háncstalanított fűzfavesszőt használnak. Kis kosarat, kenyeres kosarat, bevásárló kosarakat készítettek. Sásból, gyékényből is fontak eszközöket. Az alapanyagot nedvesítették, áztatták, azután fonták. Így készültek a lábtörlők, szakajtók.

A seprűkészítők cirokseprűt és udvari seprűt kötöttek. A cirokseprű nyelét faragással vagy esztergálással állították elő. Az udvarseprűk vesszőből (nyírfa, kökény, zelnice) készültek, a nyél botszerű suháng.[11]

[9] A magyarországi cigányság mesterségeiről ld. Bódi 2006. 21–53.

[10] Domán 1984. állatorvosként értékeli a cigányok lógyógyító eljárásait, s úgy látja, hogy köztük mindössze egy van, amely se nem árt, se nem használ, a többi egyszerűen értelmetlen állatkínzás.

[11] Itt szeretnék köszönetet mondani Balogh Andreának, aki az általam használt, ecsedi cigányokkal kapcsolatos adatokat összegyűjtötte.

Hiedelemalakok

Természetfeletti lények

Kísértet

A magyar néphit kísértete olyan természetfeletti „szellemlény", aki láthatatlan vagy átlátszó, de megjelenhet tüzes alakban vagy köd formájában; hirtelen bukkan fel és tűnik el. Leggyakrabban éjjel, éjfélkor jelenik meg „rossz" helyeken *(keresztút, mezsgye, híd)*. Szűkebb értelemben a kísértet a halottak visszajáró, nyugtalan lelke (Luby 2002. 171–175.). Nagyecseden a kísértet alakja a hiedelmekben mind a szűkebb, mind a tágabb értelmezésben fellelhető. Megállapítható, hogy a szellem, kísértet teljesen más jelentést hordoz a cigány hagyományban, mint a magyarban.[12] „*... Két olyan jelenségre figyelhetünk fel, amelyek kizárólag a cigányság sajátjai, és minden valószínűség szerint az Európába érkezésük előtti időkből származnak. Az egyik a halottaik visszajáró, kísértő szellemétől való rettegés, amely megfelelőképp érvényre jut temetési szertartásaikban…*" (Fraser 2000. 219.). Ezeket a kísérteteket halottaknak nevezik, csakúgy, mint elhunyt hozzátartozóikat, akik leggyakrabban „*álom által*" jelentkeznek. „*A halottakkal való érintkezés egy különös, ám igen gyakori módja az álmokon keresztül történő kommunikáció. Különös azért, mert mindenki számára megtapasztalható élményt jelent, tehát nincs természetfeletti képességekhez kötve, s különös azért, mert esetleges és akarattal nem befolyásolható.*" (Hesz 2001. 226.) A magyaroknál is megfigyelhető, hogy halottaik álmukban járnak vissza, ha valamit kérni szeretnének: „*Az álmoknak jelentése van. Manyi, a lányom a nagyanyja sírjáról a virágmagokat összeszedte, belecsavarta egy zsebkendőbe. Reggel jött, hogy azt álmodta, hogy a temetőben járt, a mamája feje a síron felül volt, és a két keze kint volt a földből. Kérdezte, hogy mit jelent. Az aranygyűrű: földi kincs. Manyi a virágmagot elhozta tőle. Vesse el a magot a síron (azt jelenti). …A halottak szellem által jelentkeznek*…."(13)[13] Ebben az álomban felfigyelhetünk egy hiedelem-tilalomra, tabura is: „*semmit sem szabad elvinni a temetőből a sírokról, mert a halott visszajön és kéri azt, ami az övé*" (Jankus 2001. 159.). Hesz Ágnes szerint az álmok néprajzi vizsgálata is fontos, „*mivel tudattalan lelki tevékenységről lévén szó, az álom sokkal „őszintébben" mutatja a hiedelmek jelenlétét, működését*" (Hesz 2001. 227.), ezért kutatásom során ezeket az álmokat is figyelembe vettem.

A szellemekkel való kapcsolattartás népszerű, ma is élő gyakorlata az asztaltáncoltatás: „*… Vót asztaltáncoltatás. Hat embernek kellett rátenni a kezét…mozgott az asztalnak a lába…*" (2). „*A régi öregek csinálhatták…összejöttek kártyázni éjszakánként a férfiak. Csak nem tudjuk, hogy kik vagy hogy…*" (6). Többnyire azzal a céllal gyakorolták, hogy „*a jövőre vonatkozó információkat szerezzenek… Ezekben az esetekben az asztaltáncoltatás nem más, mint a szellemidézés egyik technikája, amely azonban része a halottakkal való kapcsolatteremtésnek*" (Hesz 2001. 225.).

Tüzes ember – elátkozott mérnök

Az elátkozott mérnök éjszaka „*kijárt, mérte a földet…*" (12) a lápon. Bár nem említik, hogy tüzes alakban jelenik meg, mégis ide sorolom, mégpedig azért, mert alakja a lidérccel kapcsolatban idéződött fel.

[12] Bővebben ld. „halott"!

[13] Azokat az idézeteket, amelyek adatközlőktől származnak, zárójelbe tett számmal jelölöm. A számokhoz tartozó adatközlők vallása és születési éve a mellékletben lévő interjúkban megtalálható.

Lidércfény

A lidércláng tüzes fényjelenség, mocsaras, lápos vidéken általában kék fénnyel jelenik meg éjszaka. Sokan keverik a jelenséget azzal, amikor nyáron ég a láp.

Kereszteletlen gyerek

„*Aztat nem temethették a temetőbe. Csak a temető árkába, ha nem vót megkeresztelve a gyermek*.” (7) Az oláh cigány hiedelem szerint minél előbb meg kell keresztelni a gyermeket, főleg, ha beteg. Adatközlőim szerint olyan nincs, hogy úgy haljon meg egy gyermek, hogy ne legyen megkeresztelve. „*Kereszteletlenül gyermek nincs*.” (1) Ha véletlenül mégis úgy hal meg, hogy nincs megkeresztelve, azonnal papot hívnak, és halva keresztelik meg. „*Azt a pap kereszteli meg, hogy ha halva is születik. Mer van olyan is, igen, akkor azt a pap megkereszteli úgy halva a gyermeket, hogy a másvilágra ne menjen úgy. Nálunk az a törvény, vagyis mi úgy szoktuk.”* (1) Ezért nem ismerik a kereszteletlen gyermek kísértetét, legalábbis már nem élő hiedelem. A szokás, hogy még halva is megkeresztelik a gyereket, valószínűleg azért alakult ki, mert féltek visszajáró szellemétől, és attól, hogy megváltás hiányában az ördög kezébe kerül a lelke.

Akasztott ember

„*Attól nagyon félünk, eleve, ha kiejted, félünk tűle, rettenetesen. Sőt, ha felajánlják a házát vagy ruhaneműjét vagy bútorját vagy lakását, szívesen se veszik meg. Attúl félünk, hogy mindenki arra a sorsra jut a házba. Mer beleköltözött az ördög, mer aki saját kezével vet véget az életének, az félelmetes és félünk tűle. Hogy ha lehet, akkor nem kell semmi, az udvarra se megyünk szívesen, jaj, felakasztotta magát. Se tyúk nem kell, se tojást nem veszünk onnan, semmi. Meg se közelítsük.”* (1) – mondta egy oláh cigányasszony. „*Az öngyilkosok már haláluk előtt az ördög hatalmába kerülnek. Megkísérti őket a gonosz…*” (Jankus 2001. 173.) „*…Csak ezelőtt azt hallottam, még az akasztott embert is, aki felakasztotta magát, azt nem temették a temetőbe, csak a temetőárokba…* (16), *…a temető szélire...*” (15).

Az akasztott ember kísértete egyfajta „nyomó lény” attribútumaival is rendelkezik: „*…a szomszédja felakasztotta magát, éjjel sírt, aki ott aludt, mert Veres Laci ült a mellén. Mondta neki, hogy eriggy innen, az meg az ablakon át elment...*” (13).

Halott

A halott más jelentést hordoz a cigány néphitben, mint a magyar néphitben.[14] Az elhunytakat halottnak nevezik, és nem tartják szellemnek vagy kísértetnek, és megkülönböztetik elhunyt hozzátartozójuk szellemét a rossz halottaktól: „*nem tudom, hogy mit értel, hogy szellemek, a halottakra”* (1) – mondta egy oláh cigányasszony. Számos olyan szokásuk van, amellyel megpróbálják megakadályozni, hogy a halott ne járjon haza: „*a halottakat mindig lábbal kifele visszük, tehát ha még véletlenül nem, hogy úgy sikerül kivinni a halottat a házból gyermekem, akkor mindig szól valaki, hogy lábbal kifele, útnak indítsátok. Hogy ne járjon vissza a halott, mert azért virrasztunk*[15] *éjszaka, az ő lelkire… És akkor gyújtunk neki gyertyát akkor éjszaka”* (1). A virrasztásra sütni-főzni szokás, nemcsak a virrasztóknak, hanem a halottnak is – nehogy éhesen menjen a másvilágra: „*És főzünk, és csinálunk halotti tort, a halott lelkire, hogy ha éhen ment el a másvilágra…*” (1). A halott etetése-itatása általános gyakorlat a cigányoknál (ld. még Karsai 1994. 111–113., Kalányosné 1997. 112.,

[14] Az alábbiak csak a cigányok „halottjára” érvényesek.

[15] A virrasztásról, annak távol tartó, eltávolító funkciójáról ld. még Grigore 2001. 88., Karsai 1994. 109–110., Kalányosné 1997. 110–111., Ujváry 2006. 93.

Wlislocki 1891. 102., Szuhay 1999. 115., Deák 2009. 139.). „*A terítéket a konyhába vagy az udvarra teszik ki, a tányérba olyan étel kerül, amit a halott szeretett*" (Szapu 1984. 54.). „*Ünnepeken is, hogy megtöltsük a káposztát, kiteszem egy tángyérral a káposztát, mikor meghal a hozzátartozója, és mán mikor reggel így jó két óra múlva kimegyen, mán üres a tángyér gyermekem. Ez is igaz. Mer a hozzávaló tartozója megkeresi minden ünnepen a családot… Kiteszek két kis káposztát vagy amit tudtam, hogy az én szüleim szerettek, tortát vagy ilyesmit, alig megsütöm, kiteszem oda, és alig megyek, mán üres a tángyér. És ez szent való igaz, hogy a hozzá való tartozója az embernek felkeresi. És megleli. Ez a régi hagyomány."* (9) „*Újévkor pl. este hat órakor, mikor beáll az újév, akkor kimegyünk a kúthoz, folyós kúthoz, és ahány halottunk van, aki eszünkbe jut, annyi vedér vizet kiöntünk a kút mellé vagy az árokba, hogy sikerül, hogy igyanak, hogy egész évbe ne legyenek szomjasak… Húsvétkor is kimegyünk a temetőbe a szeretteinkhez, viszünk nekik egy kis szenteltet, ami nem szabad, de hát egy hímes tojást, szenteltet, vagy egy üveg bort kiviszünk, és körbeöntjük a sírt, hogy igyanak a halottaink*.[16]. „*Minden ünnep alkalmából szoktunk. Vagy ha isznak, akkor virrasztó éjszakáján a férfiak, akkor úgy fogadják el az italat, úgy isznak belőle, hogy kiöntenek egy kicsit a földre, és csak utána isznak. Mer a halottat szimbolizálja, hogy igyon ő is belőle."* (1)

„*Húsvétkor is meg kell csinálni aztat, hogy a kútho kimegy az ember, vagy öt-hat vedér vizet kiborít, mer az azt mondják annak, hogy ha nem borítsa ki az ember, akkor nincs szerencséje."* (9)

A halott lelke hét hétig jár vissza, de ez csak egy átmeneti időszak; ez náluk még nem jelenti azt, hogy hazajáró halottról van szó. A halottak főleg álomban jelentkeznek: „*Van, amikor a halott kér valamit, személyes tárgyát elfelejtünk odatenni, vagy valami kívánsága van a halottnak, vagy itthon maradt valamilye, amit szeretett. Pl. egy fejkendőt nem tettünk oda, vagy valami kedves ruhaneműjét nem tettünk oda, és akkor álom által megmondja, hogy ű mit kért."* (1) Az álomban megjelenő hozzátartozó kérését komolyan veszik, és mindig teljesítik. A kérés lehet rögtön a temetés után, de évek múlva is: „*Édesapám hét év után álmodott az édesapjával, hogy menjen fel a padra, itt és itt van egy mellénye, a kakasülőn, benne van neki egy kis fehér bukszája is, vót benne… ugyanúgy történt, hét évbe, nyolc év után álmodott, soha nem álmodott édesapám, és felkelt édesapám, hogy halottal álmodott, ezt és ezt csinálja, és így is vót. És ezér hiszünk benne."* (1)

A rossz halott

A rossz halott az oláh cigányok szerint betegséget, félelmet, ijedtséget okoz. Védekezni különböző szentelményekkel tudnak ellene. „*És legelső dolog fiam a szenteltvíz, Máriapócsrúl, hogy békességünk legyen a házba. Hogy a rossz szellemek meg ne közelítsék, és jó álmunk legyen, ne álmodjunk rosszakat. …Evvel védekezünk, meg a szentképekkel."* (1)

Előfordul, hogy valaki éjszaka rossz halottat lát, és nagyon megijed tőle. A cigányok ilyenkor (ha nem is tudja az illető, mit is látott pontosan) ólomöntéshez folyamodnak, és annak segítségével (a kiöntött ólommal való mágiával) próbálnak segíteni: „*olyan van, mán ha ezeket a halottakat idézed, hogy nagyobbacska is megijed. Vagy rosszat lát éjszaka, kimegy, és akkor mik olyat szoktunk csinálni, hogy kiöntik ólommal, mert nagyon megijedt, rosszat látott."* (1). „*És kiöntik ólommal. Hát vótam tíz-tizenegy éves kb., és hogy ezelőtt nem bent vótak a WC-k, hanem ki kellett menni. És olyan éjféli órába kimentem, és hogy ódalra néztem, és mintha valami egy fél kezet láttam vóna, egy fél arcot, és megijedtem, vagy éppen odavetődött valami árnyék vagy valami. És én rettenetesen megijedtem, hogy elkezdtem anyámnak ordítani. Hogy van ott valaki, én ebbe úgy belebetegedtem, hogy se iskolába nem jártam, enni nem ettem, egész nap rettegtem a házba, mindig úgy kellett üljenek, hogy rajtam körülöttem, mer én nagyon féltem. Azt hittem, hogy halott, azt hittem, hogy gonosz, …*

[16] A sírhelynek szeszes itallal való locsolásáról Szapu 1984. 42. is ír.

hogy egyszerűen, a déli órát elütötte, én már lestem az ajtót, ablakot, hogy mikor jön befele ez-az, a szellem, olyan belső félelem vót bennem. És bejött az öregasszony, szomszédasszony, hogy „lehet a halott apósod volt" (mondta az anyjának), meg ilyet látott. ...És akkor mondta édesanyám, hogy elviszlek egy öregasszonyhoz, valódi cigányasszony vót, úgy hítták, hogy Ilka, Bereken lakott jósasszony, és engem ki kell önteni, mer én már nagyon félek. Mer egy anya mire nem képes a gyermekér, még ha az ördöggel is le kell cimborálni… Még ha kell, az ördöggel is összecimborál." (1) Az ólomöntést általában a jósasszony csinálja. A „beteget" a szoba közepére ültetik, kezébe valamilyen szentelményt adnak, a háta mögé pedig egy vízzel teli edényt tesznek. Míg az ólom megolvad, a jósasszony körbejárja a beteget és közben imádkozik (általában a Miatyánkot mondják). Utána a megolvasztott ólmot az illető feje mellett a vízbe önti. „*És mikor beleöntötte a tálba, az persze egy alakot formált. Elkezdett köpdösni az öregasszony, meg magába mormolt, valamit mondott."* (1) Az ólomöntést háromszor kell megismételni. Ezután az ólmos vízzel megkeni a jósnő a beteg fejét, tenyerét és talpát, sőt, még innia is kell ebből a vízből. A harmadjára kiömlött alakot cérnára fűzték, és a beteg nyakába akasztották. „*És azt mondta az öregasszony, majd elhagyom. És akkor anyám ne is keresse, én se keressem. Hadd hányódjon el a házba."* (1)

„*Az öregasszony, aki meghalt,… hát az kiöntött engem ólombúl, mikor nagybeteg vótam. És mutatta, hogy hon van a halott, hon vagyok én. Az ólom kimutatta neki. És két hét múlva mán semmi bajom nem vót… És a vízbe kilapult az ólom, és mutatta neki* (ti. a jósasszonynak), *hogy mi a, szerelmi bánat…"* (9) „*Vagy kit csalnak a halottak elfele.*" (10)

A visszajáró halott

A visszajáró halott definíciója a cigány hagyományban eltérő a magyar hiedelmekre jellemzőtől. A magyaroknál a visszajáró halott általában valamelyik elhunyt hozzátartozó szelleme, míg a cigányoknál a visszajáró halott ismeretlen ember szelleme, olyan valakié, aki nem természetes módon halt meg, ezért nem nyugszik: „*Visszajár valakinek a szelleme, hogy megölték, és nem tudódott ki, és szellem képibe megjelent, hét évenként megjelenik… nem került színre, hogy ki ölte meg… És az a halott szokott visszajárni, aki nem nyugszik a másvilágon, mer nincs a sírja se megszentelve, nincs eltemettetve tisztességesen."* (1)

Helyek szellemei

Rákóczi lánya

A magyar néphitben gyakori az olyan kísértet, akit életében elátkoztak, és megjelenése egy meghatározott helyhez köthető. Nagyecseden II. Rákóczi Ferenc alakjához kötődik egy általánosan elterjedt legenda, mely szerint a hajdani Ecsedi várból alagút[17] vezetett Nagykárolyig (mások szerint Munkácsig). A kísértet, Rákóczi lánya pedig ebben az alagútban kísért, mivel elárulta apját,[18] és ezért Rákóczi megátkozta: „*Valamikor régen azt hallottam, hogy Rákóczinak vót ezelőtt alagútja a nagytemplomtúl kiment Károlyig… át lehetett menni, oszt valamiér üldözték Rákóczit, oszt a lyánya elárulta, mer az a szeretője vót az apjának az ellenségének… Oszt Rákóczi fordítva patkolta meg a lovat, hogy mikor jött, azt hitték, hogy megy. Mikor ment, azt hitték, hogy jön. Oszt a lyánya meg elárulta, így fogták el Rákóczit, oszt Rákóczi megátkozta a lyányát. Oszt azt mondják, hogy a szellem abba az alagútba van… Azt mondják, hogy fogott az átok valamikor, lehetett átkozódni, fogott is. Pláne meg a szülői átok…*" (7)

[17] Az alagúthoz kapcsolódó mondák igen elterjedtek a megyében, ld. RÁKÓCZI-NÉPHAGYOMÁNYOK 2003. 102–103., 147–158.
[18] Az áruló lányról több környékbeli faluban is tudnak, ld. RÁKÓCZI-NÉPHAGYOMÁNYOK 2003. 138.

Az ecsedi vár kísértete

Az ecsedi várról 1607-ben feljegyezték, hogy „*a gonosz lélek a maga szemfényvesztéseit tette, köveket hajigálván, az embereket és ételeket elcserélvén*” (Berey 1988. 143.). Mivel a vár már nem áll, ez a hiedelem teljesen kihalt; a vár emléke még él, de a kísértete már „eltűnt”.

Házi- és segítőszellemek

Segítőszellem – lidérccsirke

A lidérccsirke alakja már csaknem feledésbe merült. Ha hallottak is róla, nem tudják pontosan, mi volt az. Annyit tudnak azonban, hogy valami „boszorkányság”, és a lidérccsirke tojását kellett összeszedni és kikölteni, de hogy miért, azt már nem tudják. „*…A lidérctojásrúl hallottam, hogy a lidérctojást, ha kikőtik, akkor az is valami… csak azt nem hallottam pontosan, hogy avval mit csináltak*…” (7)

Az oláh cigányoknál érdekesen fonódik össze a madár alakja és a lidércálom. Az egyik asszony szerint „*a vadgerle rakta le a petéit, ilyen kis kerek gyöngyszemek vótak, és azt felfűzték láncra, cérnára, és a kis karjára kötöttük, hogy rosszat ne álmodjon a gyermek, ez a kis történet vót hozzá, hogy lidércálmai ne legyenek.”* (1) A lidércálom mind a magyaroknál, mind a cigányoknál rossz álmot jelent.

Egyesek szerint a lidérc egy ma is létező madár – segítőszellem voltára csak visító hangja utalhat: „*A víznél van, még ma is, barnás-szürke, mint egy galamb, visítani szokott*.” (15)

Az emberi világ démonikus lényei

Gyermekágyas démon

A gyermekágyas démon leginkább úgy ismert, mint aki bántalmazza a gyermekágyas nőket és az újszülötteket, el is cserélheti a csecsemőket. „*Mikor a legkisebb fiamat szültem, három nap után jöttem haza a kórházból. Az ablakon mászott be egy nagy ember, puccos volt, mászott az ágyhoz. Nagyon megijedtem, hogy ördög vagy mi az. – A gyereket akarod elvinni?… Elkezdetem imádkozni (Miatyánkot). Az ablak nyitva volt, az ablakból eltűnt a pucér veres alak. A kórházban is környékezett valami nagy alak. Imádkoztam, megszűnt. Van rossz szellem.*” (13) Bár nincs kimondva, mégis arra kell gondolnunk, hogy egy olyan démoni lényről van szó, amely a gyermekágyas nőket környékezi meg. A démon eredeti alakja elhomályosult, esetleg az ördög, boszorkány alakjába olvadt bele.

Gyermekijesztő lények

A gyermekijesztő lények legfontosabb „feladata” a rosszul viselkedő gyerekek jó útra térítése, viselkedésük szabályozása. Ecseden kétfajta gyermekijesztő lény is él a néphitben. Az egyik egy irreális lény, a kóku vagy mumus, a másik pedig a mesei vagy hiedelemalak boszorkány. Az is elmondható, hogy a boszorkánnyal való ijesztgetés inkább az oláh cigány hagyományban szerepel: „*Ijesztgetni szoktak, hogy aludj, mert elvisz a boszorkány*…” (1) A magyar hiedelmekben inkább a kóku vagy mumus szerepel. Azt senki nem tudja, mi az vagy hogy néz ki. „*…Mondták neki, hogy jön a mumus… de hogy az mi, azt nem tudom. Meg a kóku, jön a kóku. Jó legyél, mer jön a kóku*…” (7)

Betegségdémonok[19]

Az oláh cigányok szerint a rosszak betegségeket, félelmet okoznak. A halott meglátása is okozhat betegséget, de ebben az esetben a félelemtől betegszenek meg, nem maga a rossz szellem idézi elő a bajt. Ezzel szemben az ördög már konkrét betegséget is okozhat: „*Nálunk is van az, mikor epilepsziás valaki, akkor azt mondják, megszállta az ördög. Beleköltözött az ördög*." (1) Ecseden külön nevük nincs a betegségeket okozóknak, az ördög vette át a betegségdémon szerepét. Kiűzni nem tudják, de próbálnak segíteni azzal, hogy elviszik a beteget Máriapócsra, és szentelt vizet adnak neki: „*Megpróbáljuk úgy, hogy elvisszük a templomba, szent helyre, Máriapócsra."* (1)

Ha valaki felakasztja magát, arra is azt mondják, hogy az ördög szállta meg: „*Mer beleköltözött az ördög, mer aki saját kezével vet véget az életének, az félelmetes és félünk tűle*." (1)

Nyomó lények

A nyomó lények jellemzője, hogy test nélkül „nyomják, szorítják" az embert, leggyakrabban légzési, alvási nehézségeket okoznak. Egyfajta nyomó lény az ecsediek körében is ismert és elterjedt hiedelemalak: „*Mikor Kisarban dolgoztam, éjszaka szorongattak. Felébredtem, mintha szorítottak volna"* (12). Ha konkretizálják, akkor általában a boszorkánynak tulajdonítják a nyomást: „*Vót egy öregasszony szomszédom, elment hozzá* (a boszorkányhoz)*, hogy fáj a nem tudom milye. Osztán nem fizetett meg, oszt azt mondta, éccaka egy nagy medve a vállára tette a kezét, oszt úgy járt."* (12)

Büntető lények – Halál vagy halállegények

A nagyecsedi magyar cigányok hiedelme szerint a Halál húsvét előtt, nagypénteken jelent meg, amikor is nem volt szabad kimenni a házból: „*Régen vót, hogy 12 pénteken, amikor vót ez az éjfél, nem lehetett kimenni, mer valami halállegények járkáltak…* (10) „*…Halál. Lánccal, láncot húzott a lában, így nagypénteken nem lehetett kimenni, mer amint a halott feltámadt vóna, oszt így lánccal meg vót láncolva, oszt úgy húzta. De hallottuk is, hogy csörgött. Mer látni nem láttunk semmit, csak csörgött a lánc a lában, ahogy húzta."* (9) Azt azonban, hogy miért kell betartani ezt a szankciót, már nem tudják.

Természetfeletti képességű emberek

Bár a paraszti közösségek minden tagja gyakorolta mind a túlvilággal, halottakkal való kapcsolatteremtés bizonyos módszereit, mind a jóslást és a szerelmi mágiát, mégis szükség volt egyes területeken specialistákra. Egy-egy specialista több szerepet is betölthetett.

Nagyecseden megfigyelhető, hogy a betegségek kezelése mellett leggyakrabban szerelmi ügyben fordultak specialistához. Bár a szerelmi jóslásokhoz értettek valamelyest, a hatásosabb eredmény érdekében meglepően sokan kerestek fel mind boszorkánynak mondott asszonyokat, mind cigány jósnőket. Azt is mondhatjuk, hogy a gazdálkodással kapcsolatos mágia szerepe nem volt akkora, mint a szerelmi rontásé. Adatközlőim elbeszéléseiben mindig nagyobb hangsúlyt kapott a szerelmi rontás, mint az, hogy a boszorkány képes volt elvinni a tehén hasznát.

[19] A cigányok démonokkal kapcsolatos hiedelmeit ld. Wlislocki 1891. 1–39., Rostás-Farkas, Rézműves 2003. 91–93.

Táltos

A táltos egy közösségben többféle szerepet betöltő mediátor-alak. Az ecsedi gyűjtés során igen kevés adatot találtam a táltosra vonatkozóan.[20] Sokan nem ismerik, néhányan pedig csak a lóra mondják, hogy táltos. Ritka esetben – ha veszekedés van – asszonyról állítják: „*Mán így egymás közt mondták, hogy táltos, ha összevesztek, az asszonynak mondták…*" (15) Az oláh cigányok között még ismert az a hiedelem, miszerint a foggal született gyermek táltos: „*Azt mondták rá, hogy táltos, ha foggal született. Táltos, hogy nagy erővel rendelkezik, nagy hatalma van."* (1) A táltosságot azonban titokban kell tartani, mert ha elárulják, meghal a gyerek: „*de az anyának ezt nem szabad kimondani, mer ha kimondja az anya, a gyermek azonnal meghal. ...foggal született a gyermek, ez nem jót jelent. Ördöngősségre fogták ezeket, hogy táltos. És a gyermek három-négy nap múlva meg is halt. Kitudódott. Ha nem tudódott vón ki, lehet, hogy megmarad."* (1)

Itt kell megemlítenem azt is, hogy Nagyecseden három ízben is járt már táltos. A Kis-Tatárváron élő Karaul fia Horváth János György először 2003-ban adott elő a táltosokról, a magyarok ősi hitéről a nagyecsedi művelődési házban, majd ősi magyar szertartást is tartott az őszi napéjegyenlőség ünnepén.

Halottlátó[21]

Bár Ecseden nem volt ilyen specialista, mégis fellelhető, hiszen voltak, akik messzire elutaztak, hogy felkeressék. A halottlátó olyan specialista, aki közvetít a túlvilág, a halottak világa és az emberi világ között. A halottlátó különleges képessége, hogy a halottakkal beszél, látja vagy hallja őket, üzeneteket hoz és visz a túlvilágra. Ezek a specialisták már előre tudják, ki milyen bajjal fordul hozzájuk: „*el is utazott a faluból egy asszony, akinek fiatalon halt meg a lyánya… sokat kellett várni rá, és mondta, hogy ahogy belépett, mán tudta, hogy minek megy oda."* (1) A halottlátó képes arra, hogy elmondja, milyen betegségben halt meg az illető: „*Magának egy tizennyolc éves lánya halt meg, ilyen és ilyen betegségbe...*" (1) A halottlátót általában akkor keresik fel, ha valaki hirtelen, nem tisztázott körülmények között, esetleg „*szerencsétlenség, öngyilkosság következtében vesztette életét…*" (Czövek 1987. 34.) „*…Az én élettársam is fel akarta keresni. Miskolcon is van egy olyan. Halottakkal beszél."* (10) „*…És Miskolcon lakik, és mán aki innen olyan bajjal megy elfele, mán tudja, hogy milyen bajjal megy el innen, ő mán tudta, hogy mivel megyen be…*" (9) „*Tudta, mi a bajunk, mér akarjuk megkeresni, nem kérdezett semmit. Ő mán mondta elfele a telefonba… Jósnő. Halottlátó."* (10) Adatközlőim azért akarták felkeresni a miskolci halottlátót, mert rokonukat meggyilkolták, és sokáig nem tudták, ki tette, s „*A hiedelem szerint a halottlátók gyakran vezetnek nyomra különböző bűnügyekben.*" (Czövek 1987. 35.) Hitük azonban nem engedte, hogy mégis létrejöjjön a találkozó, „*mer akkor egybevágó lett vón az egész. És így annyiba maradt*." (10) A magyar cigányok szerint a halottlátó az ördögtől kapta a tudományát, „*az a sátáni, valamilyen Sátánhoz kapcsolódó, mer hogy ű halottakkal tud beszélni"* (10), és éppen ezért nekik nem szabad elmenni hozzá: „*nekünk meg ebbe nem szabad hinni, így nem tudtuk felkeresni ezt a nőt… mer mi meg vagyunk térve Istenhez, és akkor ezt nem szabad*." (10). Az oláh cigányok szerint köztük nincs ilyen halottlátó, „*inkább magyarok közt*" (1).

[20] Bár én nem találkoztam ezzel a hiedelemmel, mégis van rá adat, hogy Rákóczinak táltos asszony/lány állt szolgálatában (a gyűjtés az 1960-as években indult) (Rákóczi-néphagyományok 2003. 180–181.).

[21] A halottlátó alakjáról Czövek 1987. részletesen.

Jósnő[22]

Az ecsedi hiedelmekben a jósnő,[23] jósasszony, jövendőmondó, javasasszony néven ismert alak kizárólag cigányasszony volt, magyarokra nem volt jellemző. „*Cigányasszonyok jártak jósolni. Tenyérből, meg kártyából*[24] *beszéltek.”* (4) A jósláson kívül az ecsediek szerint ők értenek még ma is legjobban a rontáshoz, bontáshoz; még a magyar cigányok is azt mondják, hogy „*Van, aki csinálja, lent az oláh cigányoknál, mer azok közt megyen ez a rontások… De biztos, hogy abba a körzetbe viszik még, ahon űk vannak, de ugyi nem nagyon fejtik ki a neveket, hogy miket csinálnak. Mer nem szabad nekiek.”* (9) A magyar cigányok szerint az oláh cigányoknál több a hagyomány, a jósnő: „*…Az oláh cigányok, azok tudják, hát ott van most hagyomány. Náluk több hagyomány van. Meg ott öregebbek is vannak. Ott nagyon sokan tudnak.”* (9) Fraser azt írja, hogy „*nagy a kísértés, hogy az ősi cigányhagyomány leghűségesebb megőrzőinek a régebben meghonosodott cigányoknál jóval egzotikusabb, számos helyen elszórtan élő oláh cigányokat (rom) tekintsük. (Természetesen ők maguk úgy vélik, hogy ez így is van, minthogy ők is osztoznak valamennyi cigánycsoporttal abban a meggyőződésükben, hogy magukat tekintik az „igazi” cigányoknak.)*”[25] (Fraser 2000. 214.)

„*Jóslással, kuruzslással, rontással, oldással (melyek nagymértékben összefüggnek az átokkal, az átkozódással, amelyekért még 1768 előtt kemény büntetés járt) foglalkozó cigányasszonyok száma 1768 után nőtt meg. Egyrészt ez Mária Terézia 1768-ban kiadott boszorkányperek megszüntetéséről szóló rendeletének volt köszönhető, másrészt ebben az időszakban próbálja Mária Terézia a cigányokat letelepíteni, harmadrészt, ugyancsak ez időszakban kezd el növekedni létszámuk Magyarországon.*” (Balázs 1992. 631.) A cigányasszonyok egyik kereseti lehetősége tehát a jóslás lett, melyet házról-házra járva gyakoroltak.

A jósnő veleszületett tehetsége a jóslás, örökölheti, de tanulnia is kell. „*Így születik, és anyáról anyára terjed. Na, most az én édesanyám ugyi jósolt. És ez anyáról lányra, generációkon keresztül. Ez egy veleszületett tehetség. Átadta a nagyanyám édesanyámnak, édesanyám meg nekem, én átadom a lányoknak, és így nem hal ki.”* (1)

Már kicsi korban el kell kezdeni a jóslás tanulását, de az is lehet a magyar cigányok szerint, hogy „*Akinek itt van ez a bab* (szemölcs a homlokán, a két szeme között), *az is jósos…*” (10) *„Ez a jegye.”* (9) „*Régebben azt mondták, az mán meg van jegyezve, azok az igazi jósnők.”* (10) „*Az mán mikor megfogant az anyjába, mán az ki vót választva.”* (9) Az ördög választotta ki őket, mert szerintük „*Jézus nem csinál ilyen boszorkányságokat.”* (10) A jósnő is tudja, hogy tudományát az ördögnek tulajdonítják: „*Hát, azt mondják, hogy ezt nem szabad, a hívő emberek. Aki Bibliát olvas, annak nem szabad jósolni, de van, aki a hagyományok miatt… Most ha valaki jósol, azt mondják, bengunyi, ördöngős. Az ördöggel cimborál, aki jósol.”* (1)

A jósasszonynak több törvényt is be kell tartania. „*És a mi cigány törvényeink szerint… Egy cigányasszony a másik cigányasszonynak nem tartsa oda a markát.”* (1) Nem jósol egyik a másiknak, mert ezt elvileg minden cigányasszonynak tudnia kell. „*Egy az, hogy szégyelli, kettő, neki is ugyanúgy kell tudja, mint a másik. Mer ha nem tudja, akkor a másik asszony, na 'többet tud, ez mán rafináltabb, ez mán kitanulta, ez mán okosabb, mint én'”* (1) – mondja a jósnő. Másik törvény, hogy jósnő magának nem jósolhat: „*saját maga magának nem szabad meghányni a kártyát, mert bajt hoz magára.”* (1) Harmadik törvény, hogy ingyen nem jósolnak. „*Ezt ingyen nem szabad, nem lesz szerencséd.”* (1) Az sem mindegy, hogy mivel fizetnek a jövendőmondásért: „*ha eljössz hozzám jósoltatni, üres marokkal, kis aprópénzzel se szabad, csak papírpénzzel, mer az aprópénzt úgy*

[22] A jósnőkről szóló rész korábban már megjelent: Borzován 2008. 134–142.

[23] A cigány varázslóasszonyokról ld. Wlislocki 1891. 51–84.

[24] A cigánykártyáról ld. Vasvári 1993. 181–183.

[25] Ld. még Karsai 1994. 35., Karsai 1998. 83., A roma 2002. 100.

Geliebte	**sweetheart**
bien-aimée	**amante**
ljubavnica	**szerelmes nő**

Liebe	love
amour	amore
ljubav	szerelem

Tod	death
mort	morte
smrt	halál

Fröhlichkeit	merriment
gaîté	allegrezza
veselje	örvendezés

Offizier	**officer**
officier	**ufficiale**
oficir	**katonatiszt**

Glück	**fortune**
bonheur	**fortuna**
sreća	**szerencse**

Reise	**journey**
voyage	**viaggio**
putovanje	**útazás**

Witwe	widow
veuve	vedova
udova	özvegyasszony

Witwer	widower
veuf	vedovo
udovac	özvegy férfi

Feind	enemy
adversaire	nemico
neprijatelj	ellenség

Botschaft	message
message	messaggio
poruka	üzenet

Unglück	misfortune
malheur	disgrazia
nesreća	szerencsétlenség

Kind	baby
bébé	bambino
dijete	gyermek

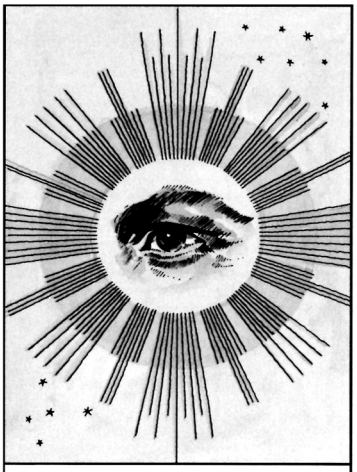
Heirat	marriage
mariage	nozze
svadba	házasság

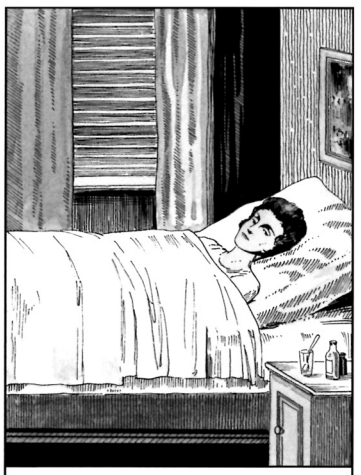
Geliebter	lover
amant	amante
ljubavnik	szeretö

Hoffnung	hope
espérance	speranza
nada	remény

Beständigkeit	constancy
stabilité	costanza
stalnost	állandóság

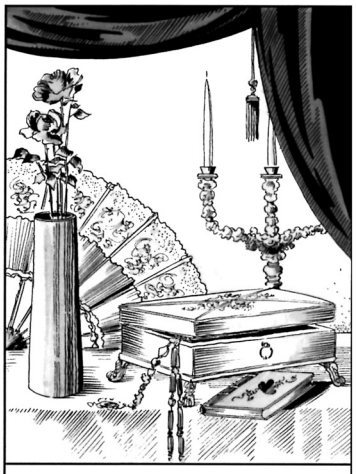
Krankheit	malady
maladie	malattia
bolest	betegség

Verdruss	anger
chagrin	dispiacere
neprilika	bosszúság

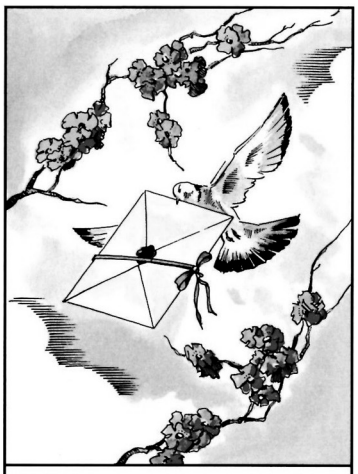
Dieb	thief
larron	ladro
lopov	tolvaj

Geschenk	gift
cadeau	dono
dar	ajándék

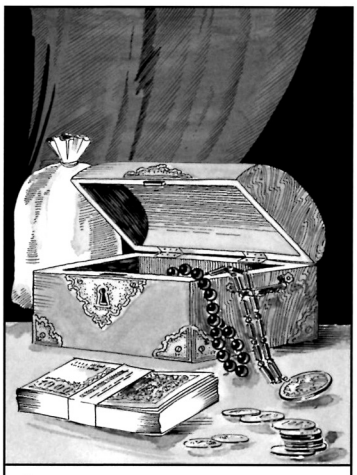
Treue	fidelity
fidélité	fedeltà
vjernost	hüség

Brief	letter
lettre	lettera
pismo	levél

Besuch	visit
visite	visita
posjeta	látogatás

Geld	money
argent	denaro
novac	pénz

Traurigkeit	sadness
tristesse	tristezza
tuga	szomorúság

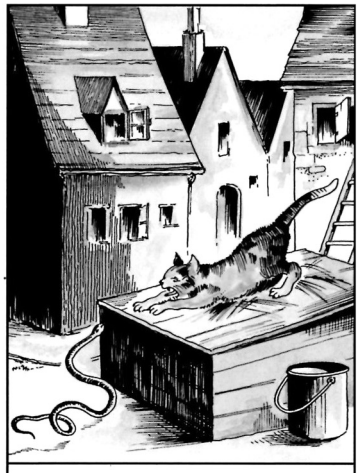
Gedanken	thought
pensée	pensiero
misao	gondolat

Unverhoffte Freude	unexpected joy
joie imprévue	gioia inattesa
iznenadna sreća	váratlan öröm

Verlust	loss
perte	perdita
gubitak	veszteség

Falschheit	falseness
perfidie	falsità
neiskrenost	hamisság

Etwas Geld	some money
un peu d'argent	un po'di denaro
nešto novca	kevés pénz

Eifersucht	jealousy
jalousie	gelosia
ljubomora	féltékenység

Haus	house
maison	casa
kuća	ház

Geistlicher	ecclesiastic
pretre	sacerdote
svećenik	lelkész

Richter	judge
juge	giudice
sudac	biró

Sehnsucht	desire
désir	bramosia
čežnja	vágy

hívják, hogy kóduspénz." (1) A pénzt a jósláskor a cigánykártyára kell tenni, de csak akkor, ha nem sajnálják érte. „*Nem kérhetek, csak annyit, amennyit nem sajnálsz a szerencsédtől."* (1) Vissza is veheti az ember, ha mégis sajnálja, de „*Krisztus koporsóját se őrizték ingyen, ezt mondták a cigányasszonyok."* (1)

A jóslás során többféle kirakási mód is van. Leggyakoribb a három csomóba rakás, hét lapos és kilenc lapos mód, de lehet az ujjak közé is tenni a lapokat: „*Általában balrúl jobbra szoktak három kis csomót emelni. Van hét lapos, van három lapos, van az ujjak között. Többféleképpen meg lehet, attúl függ, mit szeretnél megtudni."* (1) Jóslás közben a kártyára háromszor rá kell fújni, közben a jósnő azt mondja: „*Én Istenem, segíts a gondolatján… fújd ki minden bánatodat."* (1) A rossz lapokat megköpdösi. „*Szerencsét, hogy hozzon neked, van ráolvasás, mikor jósolunk, akkor szoktuk. Mikor kihúzzák a fortunát, akkor. Úgy legyen, ámen. Megáldjuk azt a lapot. Segítsen, jószerencsét kívánok neked, és amikor rossz kártyákat, két oldalról leköpdösöm, mert a rossztúl mindenki (fél).*" (1)

A kártya öröklődik, eredetét nem ismerik. „*És hogy mióta létezik cigánykártya, attúl könynyebbet kérdezz. Hogy honnan származik, nem tudom… Generációrúl generációra maradt a cigány jóskártya."* (1) A jósnő szerint az egész cigánykártya lényege a szerencse. A jósnő kötelessége, hogy mindig az igazat mondja; ha rosszat lát, azt sem titkolhatja el.

A jósnő gyógyító is lehet – az ő feladata az ólomöntés.[26] Azt a beteget öntik ki, akinek nem tudják, mi lehet a baja: „*ha megijed egy gyermek vagy felretteg, valamitűl megijed a pici baba, akkor ki szoktuk önteni, ugyanígy, ahogy elmondtam. Ólommal, még nagyobb korba is. Tényleg, ha pszichés problémái vannak vagy mély depresszióba zuhan, akkor hát mihez forduljunk, ugye hát szentelt víz vagy kiöntjük. Ezek a mi babonáink. Hogy a rosszak távozzanak tőle. Így próbáljuk a rosszakat távol tartani magunktól."* (1)

A jósnőnek tudnia kell rontani és bontani, szerelmi kötéseket[27] csinálni és azt feloldani. Többféle kötés van: szerelmi,[28] szerencse[29] vagy hogy valami titokban maradjon,[30] sőt még régebben a „katonaság ellen" is volt kötés, hogy ne vigyék el a fiút katonának.[31] A kötéseket általában éjjel csinálják,[32] de vigyázni kell, nehogy elrontsanak valamit, mert „*van benne kockázat is, mer ha nem jól csinálja meg a rontást, akkor saját magával szúr ki. Tehát, ha nem teszi bele, ami kell, vagy többet tesz valamiből vagy kevesebbet, az is baj. Tökéletesnek kell lenni annak a rontásnak, meg valami imát rámondani, átkozódás vagy mi, meg az is számít, hogy mikor csinálja meg, hány óra fele, mikor tudja."* (10) A kötést – szemben a magyar hiedelmekkel – a cigányoknál csak az tudja

[26] Ld. a „rossz halottról" írtakat!

[27] A szerelmi mágiáról ld. Wlislocki 1890. 273–277.

[28] „*Hát a hajából kihúztak egy kis darabot, mán az alsóneműjéből levágtak egy picit, akkor pulóverébűl, a körmibűl, oszt akkor azt összekeverték ilyen… na, mán mikor megjön a menstruációja a nőnek, összekavarta. Oszt attól kezdve megfogta, összekötötte, eltette olyan helyre, hogy azt sose nem tudták meglelni. Oszt attúl mán megmaradtak együtt…*" (9) „*sokat csinálnak, mer itt van ez az öregasszony, ez is mán tán nyolc pulyától vette el az embert. Nyolctúl és meg is maradt vele az ember, míg meg nem halt, nem tudott elmaradni tűle, kedves. Ilyen szerelmi rontásokat csináltak.*" (9) „*De a még mindég élt az ura, mán akkor vették le a rontást, mer valami kéménybe tette el, ahogy magyarázták, mikor mán meghalt a férje.*" (9) „*ha nem akarok az urammal lakni, olyan rontást csinálnak ugye, hogy elmenekül tűlem mán a férjem.*" (9)

[29] „*azt halottas ruhából szoktuk. Amikor felkötik a halottnak az állát, azt a kendőt eldugjuk, és abból kötünk szerencsét.*" (1) A halott állkendőjét Szatmárban rontás ellen is használták (Luby 2002. 180.).

[30] „*Vagy ha nagy baj van, akkor is csinálunk olyat, hogy boszorkánykodunk, hogy ne legyen belőle börtön, és akkor lekössük az erejét a bírónak, hogy ne legyen ereje hozzá.*" (1)

[31] „*Vagy ne vigyék el a fiúkat katonának, ne sikerüljön. És azt a kötést, amire kötöttek kilenc göböt, azt belecsempészték annak a bizonyos fiúnak a nadrágjába, zsebibe bevarrták, de úgy, hogy ne tudjon arról a személy, hogy mégis mi van nála. Hogy zavarják vissza a katonaságtúl, mer nagyon féltek a katonaságtúl, vót, aki ott maradt a háborúba. És az anyák erre képesek, mindent elkövettek, az ördöggel is összecimborálnak ezér, hogy így segítettek régen, hogy ne vigyék el katonának.*" (1)

[32] „*mán hallottam soktúl, éjjel csinálják. Meg akkor csinálják, mikor nincs otthon a férje, oszt akkor egyedül van.*" (9)

felbontani, aki csinálta.[33] A rontást batyuba[34] vagy konzerves dobozba[35] teszik, és elássák[36] vagy a házon belül rejtik el.[37]

Az ecsediek a szomszéd faluba, Győrtelekre is jártak jósoltatni. Az egyik győrteleki jósnő különös képességei közé tartozott, hogy tudta, miről beszélnek a hozzá igyekvők az úton: „*…Éva néni volt a jósnő. Az úton beszélték, hogy mi lesz, ha ott lesznek. Éva a kapuban várta őket, kettejüket nem engedte be, mert tudta, hogy csúnyán beszéltek róla.*" (8) A jósnőnek ez a képessége megegyezik a halottlátóéval, hiszen a halottlátók is „*csak annak beszélnek, akik fenntartás nélkül hisznek képességükben. A hitetleneket, a rájuk pejoratív megjegyzést tevőket és azokat, akik nem viselkednek tisztességesen az úton, a hiedelem szerint kiutasítják, ezeknek nem jósolnak.*" (Czövek 1987. 31.)

Tudósok

„*A természetfeletti erejű személyek között a tudósnak sokféle típusa ismeretes. A tudós kocsis, a tudós pásztor, a tudós vagy ördöngős molnár mellett más foglalkozások képviselői is szerepelnek. A hozzájuk fűződő hiedelmek sokrétűek, a gyógyítástól a rontásig sokféle tevékenységet tulajdonítanak nekik."* (Bartha 1998. 482.)

Gyógyító

Ecseden a gyógyítóknak többféle elnevezése is ismert: kuruzsló, tudós, gyógyító. Jellemző, hogy a gyógyító alakja összefonódott a boszorkányéval. Ecseden több ember is gyógyított, a leghíresebbek boszorkányként ismertek, ezért azokat a boszorkányok címszó alatt tárgyalom.

A leggyakoribb gyógyítások közé a szemölcs elmulasztása tartozott. Az egyik gyógyító emberhez napfelkelte előtt kellett elmenni, akkor kellett elmondani, mi a baj, aztán hazamentek, és a szemölcs másnapra elmúlt: „*azt mondták, hogy menjen el Kutyáshoz, oszt az elveszti… akkor menjünk, mikor még nem jön fel a Nap. Hát elmentem, mondtam neki, hogy baj van, szemölcs van az ujjomon, gyűrűt kéne rá húzni, de hát ilyen ujjra. Azt mondja, menjek haza nyugodtan, meglesz. Hát elmúlt, de hogy mér múlt el, ezt nem tudtam soha megmondani… Hozzám se nyúlt…*" (14)

„*Julcsa néni is, vagy kinek hítták, hát az is… a szömölcsöt el tudta mulasztani…*" (3) Egy másik asszony, „*Ilona néni tudott gyógyítani, az a tyúkba megfordította a tojást, ha nem tudott tojni a tyúk… a tífusztól is gyógyította a gyerekeket, valami növénnyel*" (5), ezen kívül gyógyította a szemet, a fájós testrészre poharat ragasztott, piócát – „*nadályt ragasztott ide a tarkójára, az a rossz vért kiszítta, oszt akkor kifejtette.*" (11) Julcsa néni kenőasszony is volt, „*járt a jegyzőnél, az hitt benne, mert aztat anyám mindig dörzsölte, a derekát.*" (11)

Akadt olyan is, aki ráolvasással[38] gyógyított – magyarok és cigányok körében egyaránt. Ráolvasással általában a szemmel verést próbálták meg hatástalanítani: „*Anyu ráolvasott, de nem mondta meg sose, hogy hogy olvasott rá, nem hagyta ránk… amikor olvasott ráfele, akkor ásított, ásított, mikor meg vót verve a pulya… Ráolvasott, oszt utána elmúlt.*" (7)

---

[33] „*...csak az tudja, aki csinálta, nem lehet egyik kézből a másikba csinálni.*" (1)

[34] „*Cérnával szokták levarrni vagy kötni. Vagy rontani. Sóval szoktak, cukorral szoktak, bekötik kis batyuba.*" (1)

[35] „*...van ilyen konzervás doboz, és abba lehet megcsinálni azt a rontást.*" (10)

[36] „*Hát, ezelőtt azt mondták, hogy ha valakit összekötöttek, azt ki kell menni a temetőbe, és a kilencedik sírnál el kell ásni. Hogy ne hagyják el soha egymást, szeressék egymást. Éjszaka mentek ki a régi öregek. De mostanába inkább keresztutakat mondanak, el kell temetni a keresztútnál….*" (1)

[37] „*Mer van olyan, hogy a falba beleteszi, képes kivenni egy darabot, oda beteszi, besimítsa, bemeszelteti, na, hát ki tudja aztat, hogy ott mi van. És az urának otthon kell mindég lenni, meg szereti, meg minden, mer ott van a rontás.*" (9)
„… valami kéménybe tette el" (9)

[38] A ráolvasásokról ld. Pócs 1986.

A cigányok a szenes víz készítése közben ezeket mondják: „*Ki bántott téged? Ki bántott, kincsem? Mék vót?*” (1), s közben sorolják a neveket. „*És az, aki megverte szemmel, a pohár fenekibe leszáll* (a szén).” (1) Ólomöntéskor pedig a Miatyánkot és más imádságokat mondanak: „*Rá kell olvasni, persze, rá kell imádkozni, hogy segítse meg a Jóisten.*” (1)[39] Jellemző még az is a cigány ráolvasásra, hogy közben köpködnek, általában háromszor.

Egy szomszédos faluban is volt, aki gyógyított, és a boszorkány által kificamított csontot is helyre tudta tenni: „*kezet fogott vele* (a boszorkány), *mindenütt kiment a keze. Csak így csüngette a kisfiú a kezét. Oszt elvittük ahhoz az öregasszonyhoz, végigfogdosta a kis kezét, oszt alig vótunk ott, alig fogdosta egy kicsit, mán fogta a kilincset, hogy menjünk hazafele…*” (16) Az elbeszélők azonban mindig kiemelik, hogy ezek a gyógyító emberek csak gyógyítani tudtak, nem csináltak rontásokat: „*nem csinált olyan ördögi izét, csak így gyógyított.*” (11)

A legfontosabb különbség tehát a gyógyító és a boszorkány között, hogy a gyógyító nem tudott rontani, míg a boszorkány annak is „mestere volt”.

Tudós kocsis[40]

A tudós kocsis tudományszerzése Ecseden nem ismert, nem ismertek helybeli tudós kocsist sem, de az alakjához fűződő néhány motívum még fellelhető. A tudós kocsis meg tudta állítani a lovat, úgy, hogy a kocsiszeget a suhogóra (ostorra) kötötte. Ismert a tudós ács és a tudós kocsis párviadala is: az ács által megkötött lovakat úgy indította el, hogy egy kalapácsot a rúd hegyére kötött, mire az ács leesett a háztetőről, ahol dolgozott, és meghalt. A boszorkány is megállíthatta a lovakat úgy, hogy megsimogatta őket, így azok nem indultak el, és csak a tudós tudta őket újra elindítani: „*akkor a kocsis leszállt, …oszt az út végire vágott a baltával, a fokával oszt akkor megindult a lú, elment a boszorkány.”* (15)

Tudós pásztor

Ecseden a tudós juhászként ismert öreget nem állatokat gyógyítóként, hanem inkább a rontások elleni védekező eljárások ismerőjeként tartották számon.[41] Az emlékezet szerint olyan mágikus eljárásokat tudott, amelyek segítségével a boszorkányok rontása ellen védekezhettek. „*Egy öreg juhász mondta nekem, hogy egy liter tejet szűrjél el egy csuporba, és mikor a kenyeret kiszeded, a parázsra öntsed a csuprot a tejjel.*” (8) A rontó személy erre „*átment, hogy ne csináljátok. Sírt, hogy ne csináljátok, mert elégek.*” (8) „*Ez tudós juhász volt…Kun Zsiga bácsi, rontásokat bontott fel.*” (8)

Volt olyan is, aki Csengerbe ment el egy tudós emberhez, hogy segítsen visszahozni a boszorkány által elvitt tejet: „*Azt mondták akkor, hogy hát Csengerbe mentek, meg ide mentek, meg oda mentek tudós emberekhez…*” (14), de ezt az embert tudósnak nevezték, nem boszorkánynak, annak ellenére, hogy rontással kapcsolatban adott tanácsot. Valószínű, hogy valamilyen tudós pásztor lehetett, mert azokat nem tartották az „ördöggel cimborálónak”.

[39] Ráolvasnak a kártyára jóslás közben is vagy ha valakinek szerencsét kívánnak: *„Segítsen a Jóisten az utadon, legyél szerencsés, amihez készülsz, a munkádba legyen szerencse, amibe belefogtál, a Jóisten adjon neked szerencsét, hogy sikerüljön! És ezt mondjuk: – Istenem, segíts a gondolatján. Sokszor magyarul kell lefordítani, van amikor cigányul mondjuk, van amikor magyarul. Ez a ráolvasás, hogy ráköpdösünk, háromszor. Szerencsét, hogy hozzon neked, van ráolvasás, de ezt általában, mikor jósolunk, akkor szoktuk.”* (1)

[40] A tudós kocsisról Szatmárban ld. Luby 1983. 66–80.

[41] Legalábbis az adatközlők emlékezetében a tudós juhász tevékenységének csak ez a funkciója maradt fenn.

Boszorkány

A boszorkányok általában idősebb nők, de férfiak is lehettek, tudományukat örökölték vagy tanulták, külső megjelenésük nem tért el az átlagostól. A leghíresebb „ecsedi boszorkány" Juhászné volt: „*Ű vót a leghíresebb, igen. Ű gyógyító vót. Nem csak, de tudott amúgy jósolni is, meg még azt mondták, rontani is tud*." (7) Az ő alakjához kapcsolódik a legtöbb hiedelem. Sokak szerint a fiát áldozta fel a boszorkánymesterségért: „*Vót itt valami, Juhásznénak hítták. Na, aztat mondták, hogy az boszorkány, mert egy fia… sánta vót. Oszt azt mondták, hogy azon tanult*… (11) „*Aztat áldozta fel, azt mondják, azt a sánta fiát*." (7) Akad olyan is, aki úgy hallotta az öregektől, hogy igazi boszorkány csak az lehet, aki feláldoz egy gyermeket.

A boszorkány ambivalens tulajdonságokkal rendelkezik – gyógyíthat is, ronthat is: „*Juhászné, az nagyon tudott. Gyógyítni is tudott, de rontani is tudott…vót egy testvérem, Ica, egy nagyon nagy csúnya seb jött a lábára, a gyógyította meg neki. És azt mondta, rontásba lépett*…"(7) Egyik boszorkány rontását csak egy erősebb boszorkány hozhatta helyre: „*elment a másikhoz, oszt meggyógyította… Juhászné tudott mindent. Mán a vót a legerősebb. Vót itt több is, csak azt mondták, a vót a legerősebb, nem nagyon tudták felülmúlni… Fizetséget nem kért érte, de mindig vittek neki valamit: káposztát, ilyesmit, tojást… Pénzt nem kért érte.*"(7)

A Luca-székét ismerik, de a szokás, hogy ennek segítségével lehet felismerni a boszorkányt, már nem él.

A boszorkány gyakran jelent meg állatalakban, leggyakrabban fekete macska, de csikó, kutya, disznó, tehén, ökör, sőt még páva alakot is felölthetett. Láthatatlan is lehetett, bármikor bárhova be tudott jutni: „*A házba akárhogy be tudtak jönni, nem vette észre senki*…." (7) „*…éccaka mindég oda jártak a boszorkányok, a kisablakon be, az ajtón ki."* (12) A boszorkány megjelenése nem emberi alakban konkrét időintervallumban lehetséges, éjfél és két óra között, akkor volt hatalmuk: „*azt mondták, éjfélbe vót nekik a, éjféltűl két óráig.*" (7) Gyakran látták keresztúton: „*ott meg szokták így támadni az embert ezek a boszorkák. Meg olyan is vót, azt mondták, hogy tehen képibe lefeküdtek, úgy tehennek változtak*…" (15), hídnál, templomnál: „*a templomnál ment keresztülfele, hát mikor a villany alá ért, macskává változott, úgy ment el.*" (12) A keresztút rontás helyszíne is, az itt talált tárgyaknak mágikus, rontó hatalmat tulajdonítottak: „*a keresztutcára tették, az ilyeneket* (a rontást)*… tanált egy szép nagy piros almát, oszt beleharapott. És azt mondta* (Juhászné), *a vót a rontás*." (7) Az oláh cigányoknál is él az a hiedelem, hogy a rontást „*el kell temetni a keresztútnál.*" (1)

Mint már említettem, sokkal több olyan esetet meséltek el az adatközlők, ahol a szerelmi rontás dominált, mint olyat, amely a tej elvitelével kapcsolatos. Ecseden a boszorkány legfőbb tevékenysége a szerelmi rontás volt. Számtalan esetben fordultak a fiatalok Juhásznéhoz szerelmi rontás miatt. Azt is gyakran a boszorkányra fogták, ha valaki megcsalta a feleségét: „*vót egy özvegyasszony… oszt magához csinálta… Nem tudott ellenállni, mikor arra rájött, hogy menni kell, akkor menni kellett. Egy másik ember meg mondta, hidd el, én is úgy jártam*…" (12) A rontáshoz szükség volt a megrontandó személy valamely használati tárgyára, „*el kellett valamit lopni a fiútúl vagy a lyánytúl, oszt elvinni neki*…" (7), fényképére: „*A fényképét elhozod a fiúét, a bugyogódat. Hozol tűt, cérnát, oszt hozzávarrunk a fiúhoz, hogy szeressen*" (1), körmére, hajszálára: „*Hát a hajából kihúztak egy kis darabot… a körmiből… oszt akkor azt összekeverték ilyen… na, mán mikor megjön a menstruációja a nőnek, összekavarta… Menszesz vért megitatnak a férfival, kávéba, megrontja, ott marad.*" (9)

Ha boszorkány rontotta meg a tehenet, akkor az „*rúgott-vágott, közelre se hagyott menni magáho*" (7), nem adott tejet, mert „*elvitték belűle az övét az ű tehenébe.*" (7) A tejet általában úgy szerezték meg, hogy ellopták a tehénnek a kötelét, vagy megsimogatták az állatot. A megrontott állat teje büdös volt, összement, „*A tej olyan vót, mint a savó*…" (12)

A boszorkány nyomorékká is tudta tenni az embert. A gyermekágyas asszonyoknak[42] is vigyázniuk kellett, meg ne rontsa a gyereket vagy ki ne cserélje: „*míg meg nem keresztelték a gyermeket*" (7), „*…oda kellett figyelni, hogy a gyermeket a boszorkányok meg ne rontsák…*" (16), *félt is az ember, hogy nahát ha mán elvinnék a gyermeket, oszt hoznának helyette egy nyomorékot.*" (7)

Előfordul, hogy csak kísérik, ijesztgetik az embert: „*vittük a tejet a csarnokba… vótak olyan boszorkányok. Akik megijesztették, meg mentek utána, meg kísérték. Hegedültek… zeneszóval mentek, úgy kísérték az embereket éccaka."* (16) „*Meg az kísérte, zavarta. Hogy így át tudta változtatni magát…*" (16), „*…tehen képibe lefeküdtek, úgy tehennek változtak… Meg disznó…*" (15) „*…este egy csikó meg egy kutya állt elé, azok kísérték…*" (8) „*Meg elcsalták a fiúkat, azt mondják, macska képibe…* (7), „*mikor a villany alá ért, macskává változott, úgy ment el…*" (12)

A boszorkány tudta, amit a házon kívül beszélnek, meg tudta állítani a szekeret: „*A lovasszekér is mikor ment, megállította a boszorkány a lovat, hogy nem megy sehova…*" (15) „*…Fuvaros megállt egy ház előtt, egy öregasszony megsimogatta a lovat, az meg nem ment.*" (12)

Általánosan elterjedt hiedelem Ecseden, hogy a boszorkányok egyik közlekedési eszköze a „csengős-bongós" szekér, amellyel repülni is szoktak: „*mesélték, hogy itten a Sziget utcán mentek felfele, még akkor nem vót köves út, ilyen sáros út vót, aztán éjfélkor kiment pisilni, oszt hallja, hogy csengős-bongós szekér jön, kimegyen, hát jön egy csomó nép, oszt azt mondja: Hova mentek Isten segítsége nélkül? Megálltak, hozzáfogtak ott táncolni. Azt mondja egy közülük: Eressz már el engem! Hát osztán: eriggyetek azt mondja, hát menjetek a pokolba! Mer így tette az öregember, hogy: Hova mentek Isten segítsége nélkül? Oszt megálltak, oszt táncoltak. Mondja, hogy eressze mán el, oszt adok egy jó bundát. Na, az öregre ráfordították a bundát, oszt mondta, hogy eriggyetek a pokolba! Mikor bemegy, azt mondja a feleségének: na hallod kaptam egy jó bundát. Hát mikor meggyújtja a petróleumlámpát, hát egy nagy békanyál vót a bunda helyett.*" (12) A táncoló, kocsin járó „boszorkánysereg" vagy a „holtak serege" nem ismeretlen Európában: *„az ördögi gyűlésbe repülő boszorkányok képében ősi téma, nevezetesen az élőknek a holtak világában tett eksztatikus utazása él tovább – a felismerhetetlenségig eltorzult formában… A XI. századtól kezdve számos, javarészt európai – francia, spanyol, itáliai, német, angol, skandináv területről származó –, latin vagy népnyelvi irodalmi szövegben találkozunk az „ádáz sereg" (Wütischend Heer, Mesnie furieuse, Mesnie Hellequin, exercitus antiquus), más néven „szilaj vadászat" (Wilde Jagd, Chasse sauvage, Wild Hunt, Chasse Arthur) jelenetével. A szövegek a holtak, illetve egyes művek az idő előtt meghaltak – csatában elesett katonák, kereszteletlen gyermekek – seregeként mutatják be a sokaságot."* (Ginzburg 2003. 136.) Az európai boszorkányperekben előfordulnak olyan vádak, miszerint a boszorkányok gyakran repültek társaikkal a boszorkányszombatra kocsin vagy állat hátán lovagolva, egy női démont, Dianát, Heródiást vagy Holdát követve (Ginzburg 2003. 121–147.). Bár az adatközlők nem említették, hogy lett volna vezetője ennek a seregnek, a holtak seregével és a boszorkányokkal való párhuzamot nem vethetjük el, ennek bizonyítása azonban már egy másik dolgozat témája kell, hogy legyen.

A boszorkányok csak nehezen, nagy kínszenvedés árán tudtak meghalni, a tudományukat át kellett adják valakinek. Mesélték, hogy a boszorkánytól nemcsak életében, hanem még halála után is féltek, nehogy átadja azt: „*Amikor tették lefele a sírba, kiborult a koporsó. Amikor tették lefele, kiborult, nem mert hozzányúlni senki se. Mert azt híresztelték, hogy ha hozzányúl valaki, akkor ráhagyja a tudományát. Oszt nem nagyon merték megfogni még a koporsóját se.*" (7)

Ellenük többféleképpen lehet védekezni. „*fonákul vették fel az alsóruhát magukra… hogy ne legyen hatalma annak a boszorkánynak.*" (16) A fordítottság alapelv és cselekvési mód, mely az

[42] A gyermekágyas démon attribútumai itt a boszorkány alakjába olvadtak be.

egész hiedelem- és mágiarendszert érinti. Az a világkép él itt tovább, miszerint a túlvilág a földi világ fordított mása. A fordítottság elsősorban a védekező és elhárító mágikus cselekvésekben, akciókban kap helyet; az ártó lényt ezzel utasítják a maga helyére (Csőgör 1998. 44.). A ruhát fordítva felvevő asszonyok így kapcsolatba kerültek a természetfeletti világgal, a „fordított" világgal, s így hatásosan tudtak védekezni az onnan eredő bajok ellen. A seprűt is felfordítják: „*míg meg nem keresztelték a gyermeket, a seprűt mindig felfele kellett állítani a sarokba, hogy a gyermeket a boszorkányok meg ne rontsák*…" (16) „*…a seprűt a sarokba nem szabad vót cirokjával lefele tenni, csak felfele. Mer azt mondták, akkor nem tud bejönni a boszorkány.*" (7) A seprű felfelé állítása, vagyis megfordítása szintén azt a célt szolgálta, hogy a „fordított", természetfeletti világból érkező bajokat elhárítsák. A baj megelőzésére gyakran ástak el valamit a küszöb alá. A küszöb szintén egy lehetséges átjáró a két világ között. „*…mikor megellett a tehen, akkor van ez a pokla,*[43] *abból kellett egy szeletet levágni, oszt azt kellett beásni a küszöb alá.*" (7) „*az ólnak a küszöbjét mákkal szórták be. Nem tudtak bemenni*…" (12) „*Ha megrontották a tehenet, a seprűt keresztbe tették az ajtónál*." (8) „*A pitarajtón volt egy ló patkója, befele fordítva a patkót a küszöbre, onnan kezdve nem tudta megrontani*." (8)

A baj elhárításának másik módszere, ha a távol lévő boszorkányt bántalmazzák – analógiás úton – a tej szurkálásával, verésével, tűzre öntésével. Jellemző, hogy ezután a rontó személy megjelenik a háznál, és segítséget kér: „*forralják fel a tejet, tegyék oda a tejet, oszt mikor legjobban púpozzik, oszt akkor tűvel verjék, oszt akkor jelentkezik, aki elvitte.*" (14) „*egy liter tejet szűrjél el egy csuporba, és mikor a kenyeret kiszeded, a parázsra öntsed a csuprot a tejjel. Erre Jolánka néni átment, hogy ne csináljátok. Sírt, hogy ne csináljátok, mert elégek*…" (8)

A boszorkányok gyülekezési helye általában a keresztút. Ma már nem élő hagyomány, de az ecsedi vár romjaihoz is kapcsolódtak afféle hiedelmek, miszerint a boszorkányok Szent György vagy Szent Iván éjszakáján összegyűlnek ott, általában éjfélkor és teliholdkor. Gróf Gvadányi József leírja Tothi Dorkonak[44] bűbájos mesterségeit a peleskei notárius Testamentumában:

„Miképp pemetére ült, mint képzelt lóra,
mint maga asszonya ült most szénvonóra,
Eztet ugratta ő mind télbe, mind nyárba,
Ezen nyargalt mindég az ecsedi várba."

A szemmel rontó[45]

Bár nagyon gyakran a boszorkány attribútumai közé sorolják a szemmel verés képességét, Ecseden jellemzőbb, hogy inkább „halandó" embernek tulajdonítják azt, mégpedig annak, akinek össze van nőve a szemöldöke: „*De akinek itt mán össze van a szemöldöke nőve, az minden gyermeket, pólyás pici gyermeket meg tud verni szemmel*." (9) Jellemző, hogy az illető nem szándékosan is ronthat. Általában a rontó sincs annak tudatában, hogy mire képes – ezért nem ítélik el, nem hibáztatják azt, akinek „árt a szeme".

A védekező technikák közül a leggyakoribb a szenes víz készítése: „*Cirkot kellett a seprűből venni kilencet, oszt akkor ahogy égett lefele, bele kellett nyomni egy pohár vízbe, oszt akkor mindég úgy kellett mondani: Se nem egy, se nem kettő, se nem három; kilencszer. Oszt aztat a gyermeknek a fejére, kis mellyére, kis tenyerébe keresztet kellett húzni, oszt akkor úgy, meg a kis talpára is.*" (7)[46]

[43] Méhlepény.

[44] A Gyarmatra való asszonyt 1730-ban Nagykárolyban tűzhalálra ítélték, és elevenen el is égették.

[45] A rontóról, rontásról Szatmárban ld. Luby 1983. 19–41.

[46] A ráolvasásokról ld. Pócs 1986.

Az oláh cigányok és magyar cigányok piros masnit kötnek a gyermek hajába vagy kezére: „*kis csecsemőknek mindig kötünk egy kis piros masnit, csinálunk neki szenes vizet, kilenc szalmaszálat meggyújtunk, és gondolunk arra, hogy ki látta, ki verhette meg szemmel. Csináljuk a szenes vizet, és avval a kis kezét megkenjük, és a vizet a sarokba öntjük.”* (1) A szenes víz készítése közben ezt mondják: „*Ki bántott téged? Ki bántott kincsem? Mék vót? Kati, Marcsi, Zsuzsi, Jóska, Gyurka.” „Ki volt az, ugyi akik látták, mondjuk a nevüket. És az, aki megverte szemmel, a pohár fenekibe leszáll. S ha sok leszáll, akkor sokan verték meg szemmel.”* (1) A cigányoknál régebben szokás volt a szemtakaróval való védekezés: „*Azér vót máskor a szemtakaró, mostanába már nem divat, letakarták a gyermeket, hogy ne verjék szemmel. Vagy cigányasszonyok a kendőjüket lökik a gyermekre, hogy ne verjék meg szemmel.*” (1) Ráolvasással is gyógyították a szemmel vert gyereket: „*A gyermek mikor meg vót verve, akkor sírt, ordított, oszt nem aludt. Akkor vittük anyuhoz, olvasson rá. Ráolvasott, oszt utána elmúlt.*” (7) Füstöléssel is próbáltak segíteni: „*akkor el kellett menni ahhoz a férfihez vagy nőhöz, hogy adjon valamit, hogy hadd füstöljék meg. Levágtak a ruhájából, oszt azzal megfüstölték a gyermeket.*” (11) Az is szokás volt, hogy a rontónak kenték meg a szemöldökét vízzel, és azt a vizet használták fel: „*Azt csinálták, hogy odament a férfi, mentek hozzá, oszt akkor egy kis vizet öntöttek pohárba, oszt meghúzták a szemöldökén, oszt a gyermeknek cseppentettek a szájába.*” (4) Szemverés ellen meg is köpködték a gyereket: „*Mindig rá kellett köpködni, hogy meg ne verjék szemmel.*” (16) „*Háromszor kellett ráköpni.”* (15)

Összegzés

A hiedelemalakok „felkutatása” során számos olyan adat került lejegyzésre, melyek nemcsak a természetfeletti lényekhez és a természetfeletti képességű emberekhez kapcsolódó hiedelmek bemutatásához szükségesek, hanem olyan mágikus eljárások is, amelyek szintén érdemesek az ismertetésre. Az ecsedi hiedelmek több oldalról is elemezhetők.

Tér és idő az ecsedi hiedelmekben

Az összegyűjtött adatok alapján elmondható, hogy a hiedelemalakok megjelenésének meghatározott helye és ideje van. *„Az ember természetfeletti lényekkel való találkozásairól szóló hiedelemmondákból és bizonyos időpontokra, helyekre vonatkozó védekező-elhárító mágiára, valamint tilalmakra vonatkozó adatokból egy horizontális térszerkezet rajzolható meg: a kettős tagolású tér egy emberi (A) és egy természetfölötti (B) térfélből áll. A két térfél létező földrajzi térségek, a természeti környezet és kulturális létesítmények szimbolikus tartalommal való megtöltése vagy szimbolikus határhúzás által jön létre.”* (Pócs 2002. 9.) Az emberi térfél jelentését hordozó térségek és létesítmények:

a) falu – emberek lakhelye
b) saját falu határa, saját falurész, saját porta – emberi tulajdon
c) ház – emberi lakóhely
d) lakott ház/helyiség – emberek lakhelye

A természetfölötti térfél jelentését hordozó térségek és létesítmények:

a) falu környéke – természetfeletti lények, halottak tartózkodási, megjelenési helye (határ, rét, liget, erdő, sziget, domb)

b) senkiföldje – természetfeletti lények, halottak tartózkodási, megjelenési helye, tulajdona (szomszéd falu határától, szomszéd földtulajdontól, szomszéd portától elválasztó mezsgye, töltés, árok, híd, út, keresztút)
c) házon kívül, szabadban – természetfeletti lények, halottak tartózkodási, megjelenési helye, rontás helye
d) lakatlan ház, helyiség – természetfeletti lények, halottak tartózkodási, megjelenési helye (Pócs 2002. 9–10.)

Mint látni fogjuk, ez a térszerkezet rajzolható meg az ecsedi természetfeletti lények megjelenésekor is:

Falu környéke	*Senkiföldje*	*Házon kívül, szabadban*	*Lakatlan ház, helyiség*
Legelő (láp) – elátkozott mérnök	Út – boszorkány	Udvar – visszajáró halottak	Rákóczi alagútja – Rákóczi lánya
„Kertek alatt” – boszorkány	Út – halál/halállegények	Udvar – rossz halottak	Padlás – boszorkány
Víz közelében – lidérc	Temető árka – kereszteletlen gyerek	Udvar – boszorkány	Lakatlan ház – boszorkány
	Temető árka – akasztott ember	Ablakban – boszorkány	
	Híd – boszorkány	Templom előtt – boszorkány	
	Keresztút – boszorkány	„Levegő” – boszorkány (csengős-bongós szekérrel)	
		Kapun kívül – boszorkány	

Az emberi és a természetfeletti térfél határa az a hely, ahol hatásosak a védekező technikák; ez az a tér, ahol a két térfél találkozik, ahol átjárhatóság van a két világ között:

Út	*Küszöb*	*Ház sarka*	*Ablak*	*Ajtó*
Tudós kocsis az út végére vág a baltával – boszorkány elmegy	Istálló küszöbe alá tehén méhlepényének leásása	Seprűt felfelé fordítják, hogy ne cserélhesse ki a boszorkány az újszülöttet	A boszorkány ökör képében áll az ablak előtt	Seprűt az ajtóban keresztbe tettek, hogy ne menjen be a boszorkány
	Az ól küszöbét mákkal szórják be	Szenes vizet a sarokba öntik	Kísértetek be tudnak menni	Kísértetek be tudnak menni
	Patkót tesznek a küszöbre	Szentelt vizet tartanak a ház sarkában	Egy alak, „nagy puccos ember” próbált bemászni az ablakon	Pitarajtóra patkót tesznek
	Rontást oda ássák		A boszorkányok az ablakon jönnek be	

Jellemző az is, hogy ezek a lények az emberi világ és a természetfeletti világ határán metamorfózison mennek keresztül, így tudnak egyik térből a másik térbe jutni:

Templom előtt	*Hídnál*	*Keresztútnál*	*Úton*
A boszorkány macskává változik, úgy megy el	„Híd alól jött ki valami”	Tehén, disznó képében jelent meg a boszorkány	Csikó, kutya képében
Páva kerüli meg a szekeret			

A természetfelettivel való találkozás ideje általában éjszaka; éjfél és két óra között, esetleg délben lehetséges, akkor van hatalmuk – az „emberi idő szüneteiben, az időn-kívüliségben, a nem-időben.” (Pócs 2002. 15.)

Mágia

A varázslás, a mágia a világ szinte összes kultúrájában jelen van, történelmi koroktól és földrajzi helyzettől függetlenül. Azon a feltételezésen alapszik, hogy a kozmosz egy egész, és ezért a jelenségek között rejtett kapcsolatok állnak fenn. A varázslással pedig gyakorlati célok elérése érdekében befolyásolni lehet ezeket a rejtett kapcsolatokat. Legegyszerűbb formája az ún. *átviteli* vagy *hasonlósági mágia*: egy cselekvés mechanikus elvégzése egy másik, hasonló történés elérése céljából. A *szimpatetikus* vagy *érintkezéses* mágia elve pedig az, hogy egymással kapcsolatban lévő dolgok mindig kapcsolatban maradnak, szétválasztásuk után is hatnak egymásra. Az ecsediek a mágia mindkét formáját ismerik, számos módszerét tudják és gyakorolják, mind a mai napig. A következőkben röviden számba veszem a mágiának az ecsedi hiedelmekben jelentkező legfontosabb elemeit.[47]

Cselekmények

Cselekvések	*Elemek, mint a cselekvés alkotórészei*	*Felhasznált eszközök*
Kézmozdulat: keresztvetés, érintés, simítás, dörzsölés	Tűz (égető, pusztító, tisztító hatása)	Emberi eredetű anyagok: haj, köröm, vér, köpet, ruházati tárgyak, használati tárgyak, halotti kellékek
Testből eltávolítás: köpés	Víz (tisztító, átlátszó hatása, éltető elem volta)	Állati eredetű anyagok: tehén méhlepénye (pokla), kötele
Testbe fogadás: lenyelés, evés, etetés, ivás, itatás; testen viselés		Növényi eredetű anyagok: hagyma, mák, cirok, égéstermékek (hamu, szén, füst)
Tárgyakkal és tárgyakon végzett érintkezéses és analógiás műveletek: öntés, eldobás, elásás, kiásás, főzés, égetés, füstölés, fürdetés, lemosás, bogozás, kötés, megkötés, földbe vágás		Ásványi eredetű anyagok: só, vas (fejsze, balta, tű)
		Vegyes: gyertya, edények, textilanyagok (cérna, szalag), szakrális tárgyak

[47] A csoportosítást Csőgör 1998. alapján végeztem.

Szómágia

Önálló szómágia	*Cselekményekkel társult szövegek*
Szakrális és apokrif imák	Szerelmi varázslásoknál
Jókívánságok	Szenes víz készítésénél
Átkok	Ólomöntéskor mondott szövegek

A végrehajtás módjában megfigyelhető, hogy bizonyos cselekvéseket ismételnek. Leggyakrabban a 3-szori, 9-szeri ismétlés fordul elő.

A gyűjtés meglehetősen nehéz munka – az adatközlők csak babonának tartják ezeket a történeteket, és nevetve mesélnek róluk; tudatlannak tartják azt, aki még mindig hisz az effélékben:[48] „*…Hát, drágám, mi úgy vótunk vele, hogy mi nem vótunk olyan fejlettek, mint a mai gyermekeink. Hát nekünk mi tanulás vót az iskolába is…Oszt kijártuk az iskolát, a nyolc osztályt, aki ki. Nem vót ilyen nagy tudomány, mint mámma. ...Kicsik vótunk, nem vótunk olyan műveltek…*” (4) „*Szóval sokkal értelmesebb nép lakott itt, minthogy elhiggye a boszorkányságot*.” (14)

Végezetül megállapítható, hogy bár néhány, feltehetően korábban élő hiedelem csaknem teljesen kihalt, mégis élnek még bizonyos motívumok, elemek, melyek érdemesek arra, hogy összegyűjtsük és rendszerezzük őket.

Irodalom

Anonymus

Anonymus: A magyarok cselekedetei. Millenniumi magyar történelem. Források. Osiris, Budapest 2004. 8–86.

A roma 2002.

A roma közösség kultúrája és iskolapszichológiája. Szerk. László János – Forray R. Katalin. Pécsi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar Pszichológiai Intézete és Romológiai Tanszéke, Pécs 2002.

Balázs 1992.

Balázs Gusztáv: Átok, eskü, cigánytörvényszék a nagyecsedi oláhcigányoknál. In: Kultúra és tradíció, tanulmányok Ujváry Zoltán tiszteletére. Szerk. Viga Gyula. Debrecen 1992. 629–639.

Bartha 1998.

Bartha Elek: Néphit és népi vallásosság. In: A magyar folklór. Szerk. Voigt Vilmos. Osiris Kiadó, Budapest 1998. 470–504.

Berey 1988.

Berey József: Nagyecsed története és néprajza. Folklór és Etnográfia 44. Debrecen 1988.

Bódi 2006.

Bódi Zsuzsanna: A magyarországi cigányság. Cigány Néprajzi Tanulmányok 14. Magyar Néprajzi Társaság, Budapest 2006.

Borzován 2008.

Borzován Eszter: Jósasszonyok Nagyecseden. In: IX. RODOSZ Konferenciakötet 2008. RODOSZ-Dacia Könyvkiadó, Kolozsvár 2008. 134–142.

[48] Ennek ellenére még a mai napig élnek hiedelemalakokkal kapcsolatos narratívák.

Czövek 1987.
Czövek Judit: Halottlátók a magyar néphagyományban. Studia Folkloristica et Ethnographica 21. Debrecen 1987.
Csőgör 1998.
Csőgör Enikő: Tordatúr hiedelemvilága. Kriterion Könyvkiadó, Kolozsvár 1998.
Dankó 1994.
Dankó Imre: Nagyecsed. Ethnica Kiadás, Debrecen 1994.
Deák 2009.
Deák Ferenc Loránd: Temetkezési és halottas szokások Csernátonban és környékén. Pallas-Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda 2009.
Diósi 2002.
Diósi Ágnes: Szemtől szemben a magyarországi cigánysággal. Szerk. Szávai Ilona. PONT Kiadó, Budapest 2002.
Domán 1984.
Dr. Domán Imre: A szarvasi cigányok. Városi Tanács, Szarvas 1984.
Fejős 1985.
Fejős Zoltán: Hiedelemrendszer, szöveg, közösség. Első rész. Néprajzi Közlemények XXVII. Budapest 1985.
Fraser 2000.
Sir Angus Fraser: A cigányok. Osiris Kiadó, Budapest 2000.
Ginzburg 2003.
Carlo Ginzburg: Éjszakai történet. A boszorkányszombat megfejtése. Európa Könyvkiadó, Budapest 2003.
Grigore 2001.
Delia Grigore: A halálkép és a temetési szokások hagyományos, roma megközelítése. Romániai kalderás romák. In: Cigány Néprajzi Tanulmányok 10. Szerk. Bódi Zsuzsanna. Magyar Néprajzi Társaság, Budapest 2001. 86–93.
Havas 1982.
Havas Gábor: Baranya megyei teknővájó cigányok. In: Cigányvizsgálatok. Szerk. Andor Mihály. Művelkut. Int., Budapest 1982. 61–140.
Hesz 2001.
Hesz Ágnes: Kapcsolat a halottakkal. In: Két csíki falu néphite a századvégen. Szerk. Pócs Éva. Európai Folklór Intézet. Osiris Kiadó, Budapest 2001. 217–241.
Jankus 2001.
Jankus Kinga: Visszajáró halottak. In: Két csíki falu néphite a századvégen. Szerk. Pócs Éva. Európai Folklór Intézet. Osiris Kiadó, Budapest 2001. 137–216.
Kalányosné 1997.
Kalányosné László Julianna: A halálhoz kapcsolódó szokások az őcsényi beás cigányoknál. In: Cigány Néprajzi Tanulmányok 6. Szerk. Bódi Zsuzsanna. Magyar Néprajzi Társaság, Budapest 1997. 110–115.
Karsai 1994.
Karsai Ervin: A cigány nyelv és kultúra. Anda Romani Kultúra Alapítvány, Gyula 1994.
Karsai 1998.
Karsai Ervin: Cigányokról dióhéjban (pedagógusok számára). Anda Romani Kultúra Alapítvány, Medgyesegyháza 1998.

Luby 1983.
Luby Margit: Bábalelte babona. Helikon Kiadó, Budapest 1983.
Luby 2002.
Luby Margit: A parasztélet rendje. Nap Kiadó, Budapest 2002.
Pócs 1964.
Pócs Éva: Zagyvarékas néphite. Néprajzi Közlemények IX. 3–4. Budapest 1964.
Pócs 1986.
Pócs Éva: Szem meglátott, szív megvert. Magyar ráolvasások. Prométheusz Könyvek 11. Helikon Kiadó, Budapest 1986.
Pócs 2002.
Pócs Éva: Magyar néphit Közép- és Kelet-Európa határán. Válogatott tanulmányok I. L'Harmattan, Budapest 2002.
Rákóczi-néphagyományok 2003.
Rákóczi-néphagyományok nyomában. Szerk. Molnár Sándor. Vay Ádám Múzeum, Vaja 2003.
Rézműves 2003.
Rézműves Melinda: Imádságok, hiedelmek és mesék. In: Cigány Néprajzi Tanulmányok 12. Szerk. Bódi Zsuzsanna. Magyar Néprajzi Társaság, Budapest 2003. 84–103.
Rostás-Farkas 2000.
Rostás-Farkas György: A cigányság hagyomány- és hiedelemvilága. Cigány Tudományos és Művészeti Társaság. 2000. http://romaweb.hu/doc/tortenelem/cihahi.htm
Szapu 1984.
Szapu Magda: Halotti szokások és hiedelmek a kaposszentjakabi oláh cigányoknál. Ciganisztikai tanulmányok 1. Szerk. Kriza Ildikó. MTA Néprajzi Kutatócsoport, Budapest 1984.
Szuhay 1999.
Szuhay Péter: A magyarországi cigányok kultúrája: etnikus kultúra vagy a szegénység kultúrája. Panoráma, Budapest 1999.
Ujváry 2006.
Ujváry Zoltán: Wlislocki Henrik. Debrecen 2006.
Vasvári 1993.
Vasvári Zoltán: A kártya a cigányság életében. In: Cigány Néprajzi Tanulmányok 1. Szerk. Barna Gábor. Mikszáth Kiadó, Salgótarján 1993. 174–185.
Wlislocki 1890.
Wlislocki Henrik: Szerelmi jóslás és szerelmi varázslás az erdélyi sátoros czigányoknál. *Ethn.* I. 1980. 273–277.
Wlislocki 1891.
Heinrich Wlislocki: Volksglaube und religiöser Brauch der Zigeuner. Münster 1891.

Adattár

(1) Az adatközlő 1962-ben született, görög katolikus

…Szoktam jósolni, kártyavetéssel foglalkozni…Tudod, hogy a Bibliába is vannak ilyenek, hogy roszszak, meg vót a jövendőmondás, a kártyavetés is megvót a Bibliába, van az ördögűzés, mikor Jézus a disznóba … menj belőle ki, és belement a disznóba a rossz szellem…

– Van még most is?

Nálunk is van az, amikor epilepsziás valaki, akkor azt mondják, megszállta az ördög. Beleköltözött az ördög.

– És hogy tudják belőle kiűzni?

Sehogy, fiam. Megpróbáljuk úgy, hogy elvisszük a templomba, szent helyre, Máriapócsra, szentelt víz. Először is minden házba az a szokás, fiam, mikor bekőtöznek, alapból szoktunk egy kis sót, meg egy kis aprópénzt tenni, hogy áldás legyen a házon. És legelső dolog, fiam a szentelt víz, Máriapócsrúl, hogy békességünk legyen a házba. Hogy a rossz szellemek meg ne közelítsék, és a jó, jó álmunk legyen, ne álmodjunk rosszakat. Ez hiedelem vagy babona, de nálunk oláhcigány asszonyoknál a házunk nincs szentelt víz nélkül. Most is ott van egy sörös üvegbe a sarokba, hozták nekem Máriapócsrúl.

– Ezt a sarokba kell tenni?

Hát, szoktunk önteni, vagy ha betegek vagyunk, akkor a fejünket megkenjük vele, de ha beteg a gyermek, megkenjük vele, vagy súlyos, nehéz idős beteget is megkenjük a fejét neki szentelt vízzel vagy megitassuk vele, a betegekkel.

– És akkor a rossz szellemek nem tudnak bejönni?

Evvel védekezünk, meg a szentképekkel. Nézd meg, ott vannak a falon. Ez a mi szentségünk. És minden cigány házba menjél be, hogy ott van a szentképek. Nálam a Szűzanya van a kisdeddel. E nélkül a mi házunk szinte nem is létezik, cigányoknál, hogy a szentképet ne láss a falon. Ezek vigyáznak ránk.

– Azért csinálják, hogy az ördög ne tudjon…

Természetesen azér. És mikor születik egy kisgyermek, nagyon sietünk megkeresztelni. És azért sietünk, hogy valami rossz ne történjen a gyermekkel, annyira vigyázunk rá, és ha még netalán beteg a gyermek, akkor nem várjuk meg, hogy kiadják a gyermeket, főleg, ha beteg, akkor bemegy a keresztszülő, bevisszük a papot, és erre van lehetőség, és gyorsan megkereszteljük. A papot beviszi a keresztszülő. Megváltjuk őt, megkereszteljük a gyereket.

– Ezt azért kell, hogy nehogy valami rossz érje?

Gyógyuljon meg, ne legyen semmi baja a gyermeknek, hogy váltódjon meg. Mer minden gyermekünket megkereszteljük. Kereszteletlenül gyermek nincs.

– És aki kereszteletlenül hal meg? Annak a lelkével mi lesz?

Azt a pap kereszteli meg, hogy ha halva is születik. Mer van olyan is, igen, akkor azt a pap megkereszteli, úgy, halva a gyermeket, hogy a másvilágra ne menjen úgy. Nálunk az a törvény, vagyis mi úgy szoktuk.

– És ha véletlenül nem tudják megkeresztelni?

De megtudják. Akkor halva is megkereszteli a pap. A pap mindent elintéz. De ha lehet, minél előbb. Főleg akkor, ha baj van, akkor már másnap, harmadnap szaladnak. És van, akinek ott (kórházban) keresztel. Énnekem a kistestvérem az koraszülött vót, nem adták kifele, mer nem érte el a súlyt, és persze mán egy hetet vártak, kettőt, nem, és akkor fogta magát a keresztszülő, bementek a paphoz, szóltak, hogy a gyermeket meg kell keresztelni, hála legyen a jó Istennek, jól van és vigyázik ránk. Mi ezt tartsuk, hogy például, hogy nem tudom, hogy mit értel, hogy szellemek, a halottakra. Na, hát arra odafigyelünk, hogy ha meghal valaki, pl. így a halottakat mindig lábbal kifele visszük, tehát ha még véletlenül nem, hogy úgy sikerül kivinni a halottat a házból, gyermekem, akkor mindig szól valaki, hogy lábbal kifele, útnak indítsátok. Hogy ne járjon vissza a halott, mert azért virrasztunk éjszaka, az ő lelkire, és a hozzátartozó nem alszik, a családtagok, nem szokás nálunk halottakkal aludni. Mer nekünk ugye, akinek meghaltak a hozzátartozók, annak virrasztani kell két éjszaka. És csak nappal pihennek le egy-két órára, aki beteg vagy rendeznivalója van. Azért csináljuk ezt, hogy nehogy visszajárjon a halott. És akkor gyújtunk neki gyertyát akkor éjszaka. És főzünk, és csinálunk halotti tort, a halott lelkire, hogy ha éhen ment el a másvilágra, akkor hat hétre rá csinálunk ilyen halotti, attól függetlenül, akkor a virrasztón is sütünk-főzünk, hogy egyenek, akik éhesek. Mármint a halott lelkire. De nem nagyon

szívesen fogadják el, mer tudják, hogy a halott lelkire főztük. Egy kis kólát elfogad, vagy ha nagyon éhes, távolról, messzirűl jött, az inkább eszik.

– Ha meghal valaki, annak a lelke még itt van?

Hét hétig nálunk, igen. Visszajár a lelke hét hétig. És azért csináljuk ezt a pománát, hogy összeszedjük a kisgyermekeket, kis szegényeket, kinézünk, mert így akkor mán tudják a szomszédok, az utcán, nem szívesen fogadják el, mer tudják, hogy ezt a halott lelkire eszik vagy isszák. Mer az a történet, hogy van, aki nagyon megbetegszik tűle, van, aki meggyógyul tűle, ez a babonaság benne… és olyan kis árva gyermekeket; főzünk egy kis káposztát, vagy sütünk egy kis tésztát, kis kólát, kis italat, sört, bort, és akkor annak a lelkibe adunk neki, vagy jönnek az utcán, és megkínáljuk: na egyél, igyál a halottam lelkire!

– És mitől függ, hogy megbetegszik vagy meggyógyul?

Na, azért nem fogadja el sok ezt a pománát, nem eszik a halott lelkire vagy nem iszik, azt nem szívesen, mer hiszünk benne, hogy akkor, mikor kínálgassuk a vendégeket, tudják, hogy milyen célból adunk enni, meg inni neki. És hét hétig, míg gyászunk van, fekete ruhát le nem vesszük, mer gyászoljuk a halottunkat, és szoktunk neki kitenni egy kis ennivalót. Azt mondják, hogy hét hétig visszajár a halott vagy inkább az álom nekünk nagyon fontos. Hogyha valaki álmodik, pl. a családtagok, van aki egyáltalán nem, van aki meg igen. Van, amikor a halott kér valamit, személyes tárgyát elfelejtünk odatenni, vagy valami kívánsága van a halottnak, vagy itthon maradt valamije, amit szeretett. Pl. egy fejkendőt nem tettünk oda, vagy valami kedves ruhaneműjét nem tettünk oda, és akkor álom által megmondja, hogy ű mit kért.

– Mert elviszi magával a túlvilágra?

Persze. És akkor olyat szoktunk csinálni, kivisszük neki, mondjuk egy kendőt, fejkendő, ilyen és ilyen színű, itt és itt van.

– A halott meg is mondja?

Meg is mondja, és akkor mi megyünk ki a sírhoz, csinálunk egy kis gödröt, és odatesszük neki. Tehát ez álom által jönnek, hogy ha kér valamit.

– És ez hét hétig van?

Nem hét hétig, van aki egy év után álmodik, kedves lányom. Édesapám hét év után álmodott az édesapjával, hogy menjen fel a padra, itt és itt van egy mellénye, a kakasülőn, benne van neki egy kis fehér bukszája is, vót benne … ugyanúgy történt, hét évbe, nyolc év után álmodott, soha nem álmodott édesapám, és felkelt édesapám, hogy halottal álmodott, ezt és ezt csinálja, és így is vót. És ezér hiszünk benne. És mikor bejött a tudatalattinkba, tudod, mikor alszunk mélyen, és van, aki rá két hétre mán álmodik, van, aki hónapok után, de egy év az, egy évig gyászolunk, nem megyünk a lakadalomba, nem szól a tévé. Nem vesszük le a fekete ruhát, és van, amikor, tegyük fel, hogy a rokonság vagy a családokba olyan történik, hogy lakadalom. Na, hát ezt mán nem tudjuk kikerülni, nehogy gondolják, hogy haragszunk, és akkor ha elmegyünk a lakadalomba, akkor az azt jelenti, hogy megtörtük a gyászt. És ezt nem haraggal fogadják a rokonok, hogy megtörjük a gyászt, mer tudják azt, hogy az a tisztelet, mer azt szoktuk mondani, mikor esküvő van, hogy „hóttnak hótt a társa, elevennek eleven". S akkor a férfiak ugye elkezdenek inni, és akkor húzassák maguknak a siratót, mer addig nem szabad nekik mulatni, nem szabad nekik megberetválkozni, a nők nem veszik le magukrúl a fekete ruhát, és csak az asszonyok félig fonják be a hajukat. Nem rakják fel kontyba. Azt jelenti, hogy gyásza van. És a lakadalomba is, mikor lássák, hogy feketébe vagyunk, mer akkor se vesszük le a feketét, akkor tudják, hogy tiszteletmegadásból igenis ott vagyunk, és hogy megtörjük a gyászt, azzal, hogy elmegyünk. Mert azt szokták mondani, hogy „hóttnak hótt a társa, elevennek meg eleven".

– És ha álom által jelentkezik, az nem azt jelenti, hogy hazajár?

Nem. Inkább ez, mindent az álomra lehet fogni, mer ilyen kézzel fogható nem volt, hogy hazajár. Vagy éppen a hangját hallja, mer annyira foglalkozik pl. vele, hogy ha kedves szüleje halt meg vagy akárkije. Azt szokták erre mondani, hogy ha halottal álmodunk, rossz időt jelent.

– Rossz halottak vannak?

Igen. Pl. hát azt szokták mondani, hogy hát ha a lyány az apjával álmodik, nagy bánatot jelent, lyánynak apával álmodni nem jót jelent. Vagy ráfogjuk, hogy esős idő lesz. Esőt jelent. Vagy szerencsétlenséget jelent. Ha egy lány az apjával álmodik. És magamon is tapasztaltam, hogy igen, ez igaz. Mindig akkor baj van, kis probléma, vita. De viszont, ha édesanyámmal álmodok, akkor e kis pénz áll a házhoz, vagy a kis sorsunk valahogy sikerül valami. És akkor én tapasztalatból … sokszor már félek is, jaj, de nem szeretnék apámmal álmodni. Ha meg felébredek, akkor meg sírok, hogy apámat milyen fiatalon láttam, fekete hajjal láttam édesapámat… És rettenetesen van benne valami, és mi hiszünk a babonába, úgyhogy mi cigányok babonásak vagyunk.

Újévkor pl. este hat órakor, mikor beáll az újév, akkor kimegyünk a kúthoz, folyós kúthoz, és ahány halottunk van, aki eszünkbe jut, annyi vedér vizet kiöntünk a kút mellé vagy az árokba, hogy sikerül, hogy igyanak, hogy egész évbe ne legyenek szomjasak, mer szoktunk újévkor kitenni ennivalót, Karácsonkor is.

– A halottaknak?

A halottaknak, igen.

– És a víznek nincs szelleme? Vagy tündérek…?

Annak a víznek, amit kiöntünk a halottaknak…, hogy igyanak, kimondottan a halottainknak, hogy igyanak. Újévkor mindeni pezsgőt bont, isznak, ugye a halottak mért ne. És ez a mi szokásunk, hogy megyünk újévkor, és öntünk ki vizet. Húsvétkor is kimegyünk a temetőbe a szeretteinkhez, viszünk nekik egy kis szenteltet, ami nem szabad, de hát egy hímes tojást, szenteltet vagy egy üveg bort kiviszünk, és körbeöntjük a sírt, hogy igyanak a halottaink. Minden ünnep alkalmából szoktunk. Vagy ha isznak, akkor virrasztó éjszakáján a férfiak, akkor úgy fogadják el az italat, úgy isznak belőle, hogy kiöntenek egy kicsit a földre, és csak utána isznak. Mer a halottat szimbolizálja, hogy igyon ő is belőle. És utána isznak. Vagy csak kiönti és leteszi.

– És ha valaki nem tartja be ezeket a szokásokat, akkor oda vissza szoktak menni a halottak?

Hát nem. Inkább eleget teszünk a lelkiismeretünknek. Minden így történjen. És a gyermekeket is sietünk megfele keresztelni. Vagy ha nagyon beteg, súlyos beteg és nem tudott meggyónni, de szeretne, akkor hívunk neki papot, hogy mondja el a bűneit, és ódozza fel a pap, hogy a másvilágra bűnnel ne menjen… Vagy ha nagyon súlyos beteg van, hogy gyógyíthatatlan, azt szoktuk mondani, hogy az Isten megverte. Hogyha betegen születik egy gyermek, azt szoktuk mondani, hogy azér verte meg a Jóisten, mer nagyon szereti, mer az Isten akit szeret, azt megdorgálja. Megveri. Így szereti őt az Isten, és ha nagyon beteg egy gyermek, elvisszük Máriapócsra, és a szentség alá tesszük. Hogy hátha megváltódik, ez azt jelenti, hogy vagy jóra fordul, a gyermek meggyógyul, vagy akkor a Jóisten szólítsa magához, hogy ne szenvedjen.

– És ha valaki burokban születik? Vagy foggal?

Hallottam, vót rá példa, de az anyának ezt nem szabad kimondani, mer ha kimondja az anya, a gyermek azonnal meghal. Azt mondták rá, hogy táltos, ha foggal született. Táltos, hogy nagy erővel rendelkezik, nagy hatalma van. És vót rá példa a családunkba, édesanyám ágárúl, nagynéném szült egy kisfiút. És elkezdett szoptatni, és majd csak egyszer felordított, és kérdezte az anyósa, mi a baj, gyermekem?… Jaj, hát megharapta a mellyemet ez a kisfiú, persze mer az anya nem tudta, hogy mit jelent, és beleharapott a mellyibe, és felordított … és rá három napra meg is halt a fiúgyermek. Mert így kitudódott, mer hát ugye hazajött az öreg, és az öregasszony gyorsan elmondta, pö-pö (köpött), foggal született a gyermek, ez nem jót jelent. Ördöngősségre fogták ezeket, hogy táltos. És a gyermek három-négy nap múlva meg is halt. Kitudódott. Ha nem tudódott vón ki, lehet, hogy megmarad. … Újévkor, mi nők, újév első reggelén az a szokás, kedves lányom, csak férfiember léphet be a küszöbünkön. Nő ki sem mehet, sem éjfél előtt pár perccel, sem éjfél után pár perccel át nem lépheti a külső küszöböt, mert az az év szerencsétlen. Nő nem jelenhet meg az utcán. Pl. én még a kútra se megyek aznap. Majd csak estére, délután megyünk, mikor mán esteledik, fiam. Se a kútra nem megyünk el, se a bótba nem megyünk el, mer nem szokás, nem hoz szerencsét. És örülünk, ha előtte egy héttel mondom a kis szomszéd fiúnak, döngesd meg az ajtót, adok neked pénzt. Fiúgyermeknek. Kimondottan csak fiúgyermek hoz szerencsét nálunk, cigányoknál. Ha nem jönnek be, akkor a férfi kimegy hátra az istállóhoz, vagy félrevaló dolgára, és akkor az lépi át, a tulaj, a küszöböt. A nők nem jöhetnek-mehetnek, mert nem hoznak szerencsét. Amúgy se szokás reggel üres vedérrel emberrel szembe menni a kútra, mer a férfiak pö (köpés): „üres vedérrel jött rám, nem lesz szerencsém”. És haragosan néz, hogy „ez mán korán reggel rám jött egy üres vedérrel.” Ez neki, a férfinak nem tetszik. Nem is illik. …Tündérek nálunk nincsenek … Hiedelmek régen vótak. Visszajár valakinek a szelleme, hogy megölték, és nem tudódott ki, és szellem képibe megjelent, hét évenként megjelenik, ilyeneket hallottam én is, hogy van ilyen szellem, idősebbektől…

– Akkor az jár vissza?

Igen, akit megöltek, és nem tudódott ki, hogy nem került színre, hogy ki ölte meg. Általában, aki embert öl, annak vér tapad a kezéhez, és nincs olyan titok, ami ki nem derül. És az a halott szokott visszajárni, aki nem nyugszik a másvilágon, mer nincs a sírja se megszentelve, nincs eltemettetve tisztességesen. Tapasztalni, hál’ Istennek nem tapasztaltam, vagy pl. olyan van, mán ha ezeket a halottakat idézed, hogy nagyobbacska is megijed. Vagy rosszat lát éjszaka, kimegy, és akkor mik olyat szoktunk csinálni, hogy kiöntik ólommal, mert nagyon megijedt, rosszat látott. És kiöntik ólommal. Például most én megmondom őszintén, velem is megtörtént. Hát vótam tíz-tizenegy éves kb., és hogy ezelőtt nem bent vótak a WC-k, hanem ki kellett menni. És olyan éjféli órába kimentem, és hogy ódalra néztem, és mintha valami egy fél kezet láttam vóna, egy fél arcot, és

megijedtem, vagy éppen odavetődött valami árnyék vagy valami. És én rettenetesen megijedtem, hogy elkezdtem anyámnak ordítani. Hogy van ott valaki, én ebbe úgy belebetegedtem, hogy se iskolába nem jártam, enni nem ettem, egész nap rettegtem a házba, mindig úgy kellett üljenek, hogy rajtam körülöttem, mer én nagyon féltem. Azt hittem, hogy halott, azt hittem, hogy gonosz, csak szóval minden negatív rám zuhant, hogy egyszerűen, a déli órát elütötte, én már lestem az ajtót, ablakot, hogy mikor jön befele ez-az, a szellem, olyan belső félelem vót bennem, mint akinek a lelkire tonna-mázsa számra nehezedik ez a rossz dolog. És bejött az öregasszony, szomszédasszony, hogy „lehet a halott apósod volt" (mondta az anyjának), meg ilyet látott. És ez olaj vót nekem a tűzre. Hát persze, hogy jobban féltem. És akkor mondta édesanyám, hogy elviszlek egy öregasszonyhoz, valódi cigány asszony vót, úgy hítták, hogy Ilka, Bereken lakott, jósasszony, és engem ki kell önteni, mer én már nagyon félek. Nem eszek, nem iszok hetek óta, és édesapám jött este, és édesanyámat nagyon aggasztotta, hogy mi fog történni velem. Mer egy anya mire nem képes a gyermekér, még ha az ördöggel is le kell cimborálni… Még ha kell, az ördöggel is összecimborál. És akkor szólt a nagybátyámnak – még most is él az öreg – felvett a hátára, mer nagyon nagy tél vót. Hideg vót, és lementünk, a falu másik végire vittek engem, és nem vót otthon az öregasszony. És már ránk esteledett, és … eleve attól, hogy engem visznek valahová, eleve rettegtem. És az öreg cigány asszony nem vót otthon, és azonnal hagytak neki üzenetet, azonnal jöjjön, mer a kislyány majdnem haldoklik, mán nem eszik hetek óta, ki kell a gyermeket önteni. Másnap az öregasszony jött. Az hozott ólmot, s az anyámmal feltétette egy kis lábasba a sparheltra, és addig kellett anyámnak tüzelni, míg az el nem olvad az edénybe. Engem ráültetett egy székre, a ház közepire, és vagy szentképet vagy valami szent dolgot adott a kezembe, és elkezdett imádkozni, és mormogott magába valamit. De az imádságra figyelmes lettem, mert mondta, mondjam én is a Miatyánkot. Ha nem tudom, akkor szegény anyám is mondta. És akkor elkezdett engem körbejárni, körbeimádkozott az öregasszony, és a lábamtól, fejemtől tettek egy lavórt vagy egy tálat, és a fejemen keresztül körbe keresztülvette, és azt az ólmot a fejemen keresztül beleöntötte a tálba. És mikor beleöntötte a tálba, az persze egy alakot formált. Elkezdett köpdösni az öregasszony, meg magába mormolt, valamit mondott. És nem nekem mutatta meg először, hanem anyámnak. És csak összenéztek, a két asszony, és háromszor kellett ezt megcsinálni, hogy harmadjára mi ömlik ki. És kiömlött egy koporsó, és egy benne térdeplő férfialak, … egy olyan alak, hogy még én se hittem el, és attól is féltem, amit kiöntött, és beleadta a kezembe. Na, most mán ne féljek. És abbúl a levibűl is adott nekem inni, és megkente vele a fejemet, tett a két tenyerembe, megkente a két talpamat avval a vízzel, és még innom is adott belőle, és nekem azt az ólmot, azt a kiformált, mint e kis szobor lett … azt felkötötte anyám nekem egy cérnára, oszt beleakasztotta a nyakamba. És azt mondta az öregasszony, majd elhagyom. És akkor anyám ne is keresse, én se keressem. Hadd hányódjon el a házba. Hát ez így is történt. Mán akkor este olyan nyugodtan aludtam, és egy nap, két nap, három nap alatt, azt szokták mondani, minden csoda három napig tart, és így is vót … Én azóta nem félek semmitűl, éjfélbe, hajnalba… Egy félmeztelen ember térdepelt a koporsóba, kis szoborszerűség vót, és olyan gyönyörűen, tisztán kiömlött az ólomba, hogy teljesen hihető, hogy egy halott ember.

– És ez a halott ember járt vissza?

Gondolom én. Igen, ez lehetett, mert a tudatalattit öntötte ki az öregasszony. És azt el is hagytam hála Istennek, jobban lettem… De azóta is, ha megijed egy gyermek, vagy felretteg, valamitűl megijed a pici baba, akkor ki szoktuk önteni, ugyanígy, ahogy elmondtam. Ólommal, még nagyobb korba is. Tényleg, ha pszichés problémái vannak, vagy mély depresszióba zuhan, akkor hát mihez forduljunk, ugye hát szentelt víz vagy kiöntjük. Ezek a mi babonáink. Hogy a rosszak távozzanak tőle. Így próbáljuk a rosszakat távol tartani magunktól.

– A rosszak betegségeket okoznak?

Persze. Félelmet, betegséget.

– Van olyan, hogy egyik betegséget ez a rossz okozza, a másikat meg a másik rossz?

Nem, mer ha mán orvos nem tud rajta segíteni, lemond róla, akkor a gyermeket kiöntsük, és ha nem múlik el rúla, akkor természetesen orvoshoz fordulunk… Vagy van az, hogy megverik szemmel, kis csecsemőknek mindig kötünk egy kis piros masnit, csinálunk neki szenes vizet, kilenc szalmaszálat meggyújtunk, és gondolunk arra, hogy ki látta, ki verhette meg szemmel. Csináljuk a szenes vizet, és avval a kis kezét megkenjük, és a vizet a sarokba öntjük. Ezt nevezik szemmel verésnek. A piciknek mindig teszünk egy kis piros masnit (a fejére), az azt jelenti, hogy ne verjék meg szemmel a gyermeket…

– Mikor a szenes vizet csinálja?

Már nem sír a gyermek. Ha sírós a gyerek, akkor szoktuk neki a szenes vizet csinálni, vagy hasfájós, ráfogjuk, hogy megverték szemmel.

– És közben kell valami imádságot mondani?

Igen, hogy: „Ki bántott téged? Ki bántott, kincsem? Mék vót? Kati, Marcsi, Zsuzsi, Jóska, Gyurka.” Ki volt az, ugyi akik látták, mondjuk a nevüket. És az, aki megverte szemmel, a pohár fenekibe leszáll. S ha sok leszáll, akkor sokan verték meg szemmel, és arra ráfogjuk, hogy meg van a gyermek verve szemmel. Jogos a sírás. Kilenc, seprűszálból kiveszünk kilencet, meggyújtjuk, és amikor elég, azt meg a vízbe, és azt mondjuk neki, szenes víz.

– Ki tudja megverni?

Akire gondolunk, és leszáll a pohár fenekire.

– Erre akárki képes?

Van ilyen, persze, megcsudálják a gyermeket, ha nagyon szép. Azér vót máskor a szemtakaró, mostanába már nem divat, letakarták a gyermeket, hogy ne verjék szemmel. Vagy cigány asszonyok a kendőjüket lökik a gyermekre, hogy ne verjék meg szemmel.

– Boszorkányok nincsenek itt?

Nincsenek. Jövendőmondók vannak… Ijesztgetni szoktak, hogy aludj, mert elvisz a boszorkány… Boszorkánykodik, ha valaki jósol, azt mondjuk, hogy boszorkánykodik. Mer a jósasszonyra mondják, de ez két külön téma. Most ha valaki jósol, azt mondják, bengunyi, ördöngős. Az ördöggel cimborál, aki jósol.

– És honnan tudja a tudományt?

Így születik, és anyáról anyára terjed. Na most az én édesanyám ugyi jósolt. És ez anyáról lyányra, generációkon keresztül. Ez egy veleszületett tehetség.

– Megtanulni nem lehet?

Dehogynem, meglehet. Csak mán kicsi korba el kell kezdeni. És a mi cigány törvényeink szerint, első, mi az etika. Egy cigány asszony a másik cigány asszonynak nem tartsa oda a markát. Kérdezd, hogy mért nem. Tenyérbűl is jósolunk, kártyából is jósolunk. Kétfajtaképpen. Amelyiket választod. Általában a bal tenyérbűl szoktunk. Na nálunk cigány asszonyoknál az egyik a másiknak nem tartsa oda a markát. Egy az, hogy szégyelli, kettő, neki is ugyanúgy kell tudja, mint a másik. Mer ha nem tudja, akkor a másik asszony, na „többet tud, ez mán rafináltabb, ez mán kitanulta, ez mán okosabb, mint én”. A háttérbe ez van, hogy ne nézze őtet butának. És nem engedi meg, hogy neki jósoljon. Meg fél egy kicsit, mer van benne egy kis félsz, akinek jósolsz. Meg a másik, ami nagyon kötelező, és azt be is kell tartani, hogy saját maga magának nem szabad meghányni a kártyát, mert bajt hoz magára. Nem szabad magadnak jósolni, mert csak bajt hozol magadra. Nem jót jelent saját magadnak kártyát kivetni, meghányni a kártyát. Hogy a jövődbe belelással saját magadnak, nem szabad. Ezt tiltsa a törvény. Eljönnek hozzád, hogy hányd meg nekem a kártyát, megfizetem. Ezt ingyen nem szabad, nem lesz szerencséd. Mer ha eljössz hozzám jósoltatni, üres marokkal, kis aprópénzzel se szabad, csak papírpénzzel, mer az aprópénzt úgy hívják, hogy kóduspénz. Kódusnak löknek. De ha sajnálod, azt mondja neked a cigány asszony, ezt is vedd vissza. Csak magadtúl a szerencsédre ráteszed, azt a bizonyos összeget, amennyit nem sajnálsz. Nem kérhetek, csak annyit, amennyit nem sajnálsz a szerencsédtől. Természetesen, ahogy mutassa a lap. Mer elsőre, másodjára, harmadjára kell, hogy borítsál a szerencsédre egy kis papírpénzt. Mer Krisztus koporsóját se őrizték ingyen, ezt mondták a cigány asszonyok.

– A kártya öröklődik?

Igen. Nagyon régi kártyája vót édesanyámnak, régi az, még az édesanyjáé vót tán, nagyon kisméretűek vótak, picikék. És akkor jött egy hívő asszony, egy vallásos asszony, és annyira beszélt anyámnak, hogy így az Isten, úgy az Isten, hogy ezért hozza rád a betegséget, hogy elégettette édesanyámmal a kártyát. És utána édesanyám egy-két napra annyira megbánta, mit tett. Sírt. Hát, ugyi nem vót a családnak nyugta édesanyámtúl, „így megverem, úgy szétszedem, mer ű éngem félrevezetett, drága kártyát, azér nincs most rajtam szerencse, azér vagyok beteg, mer elégettem a kártyát, ami az édesanyámé vót valamikor régen”… 120–130 éves dologrúl van szó, nagyon megbánta. Hát addig kellett menni, hogy nyugtassuk meg mán, Pestrűl valahogy beszereztünk egy kártyát. És édesanyám mindet átnézte, mert harminchét lapnak kell lenni a jóskártyába? Vagy harminckettő? Nekem is van, de minden megvan benne, a szerencsétűl az átok, a halál, minden. A jóskártyába benne van minden. De a lényege az egész kártyacsomagnak a szerencse. Mer van, aki első perctűl azt húzza ki, de van, aki soha nem sikerül neki kihúzni, ötször, hatszor, hétszer bekavarják a lapokat, és kihányják, akkor se húzza ki a szerencsét. A lényege a jóskártyának a szerencse, a fortuna. Olyan, hogy vót is jövendőmondás, a Szentírás is írja, vótak álomfejtők… ugyanúgy a jóskártya is kimutassa.

– Nem mondják, hogy ez az ördög munkája?

Hát, azt mondják, hogy ezt nem szabad, a hívő emberek. Aki Bibliát olvas, annak nem szabad jósolni, de van, aki a hagyományok miatt, attúl, hogy én vallásos vagyok, és eljön ide messzirűl egy asszony hozzám,

hogy jósoljak neki, mert bajba van, vagy nagy szerencsétlenség érte, most hogy küldjem el… Sem lelkileg nem nyugszik meg, meg én se tudok megnyugodni, a hitem nem engedi meg eleve, hogy messzi útrúl, fáradt, költségbe került neki, és én nem hánytam meg neki a kártyát…Valahogy engem ez lelkileg zavarna. Lehet, hogy szépet, megerősödik ettűl, megváltozik az élete, ha jót és szépet húz. De van, amikor tényleg teljesen rossz kártyákat húz végig ki.

– És azt megmondják neki?

Muszáj megmondani. A rosszat is meg kell, ugyanúgy, mint a jót, abba nem szabad hazudni. Mer Isten is lássa, meg mér csapjam én be… Ja, hát a szemölcsre, édesanyámnak mindig mondtam, hogy „anyám, szömölcsös az ujjam." Azt mondta anyám, hogy „kilencszer verjél rá a mosogatóronggyal, és lökd el a mosogatórongyot, és akkor lemegy róla a szemölcs". Hát csináltuk. És vót, amikor elmúlt a szemölcs, osztán megint kiújult a szemölcs. Ugyanúgy megcsináltuk a mosogatóronggyal.

– Ráolvasásokat tud?

Rá kell olvasni, persze, rá kell imádkozni, hogy segítse meg a Jóisten.

– Milyen ima?

Hát a Miatyánk is lehet, oszt akkor „Segítsen a Jóisten az utadon, legyél szerencsés, amihez készülsz, a munkádba legyen szerencse, amibe belefogtál, a Jóisten adjon neked szerencsét, hogy sikerüljön!". És ezt mondjuk. „Istenem, segíts a gondolatján". Sokszor magyarul kell lefordítani, van amikor cigányul mondjuk, van amikor magyarul. Ez a ráolvasás, hogy ráköpdösünk, háromszor. Szerencsét, hogy hozzon neked, van ráolvasás, de ezt általában, mikor jósolunk, akkor szoktuk. Mikor kihúzzák a fortunát, akkor. Úgy legyen, ámen. Megáldjuk azt a lapot. Segítsen, jószerencsét kívánok neked, és amikor rossz kártyákat, két oldalról leköpdösöm, mert a rossztúl mindenki… Leköpdössük a rossz lapokat, aki jósol is.

– Aki tud rontani, meg bontani?

Olyan is van. Rontás-bontás. Van a szerelemkötés.

– Ezeket ki csinálja?

Jósasszonynak tudni kell, persze. Rontás, de ez mind a szerelmi téren van rontás. A fényképét elhozod a fiúét, a bugyogódat. Hozol tűt, cérnát, oszt hozzávarrunk a fiúhoz, hogy szeressen. Akkor van a szerencse kötés. Kötök neked egy kis szerencsét. De azt halottas ruhából szoktuk. Amikor felkötik a halottnak az állát, azt a kendőt eldugjuk, és abból kötünk szerencsét. Vagy ha nagy baj van, akkor is csinálunk olyat, hogy boszorkánykodunk, hogy ne legyen belőle börtön, és akkor lekössük az erejét a bírónak, hogy ne legyen ereje hozzá. Vagy ne vigyék el a fiúkat katonának, ne sikerüljön. És azt a kötést, amire kötöttek kilenc göböt, azt belecsempészték annak a bizonyos fiúnak a nadrágjába, zsebibe bevarrták, de úgy, hogy ne tudjon arról a személy, hogy mégis mi van nála. Hogy zavarják vissza a katonaságtúl, mer nagyon féltek a katonaságtúl, vót, aki ott maradt a háborúba. És az anyák erre képesek, mindent elkövettek, az ördöggel is összecimborálnak ezér, hogy így segítettek régen, hogy ne vigyék el katonának.

– Ezeket csak nők tudták csinálni?

Általában nők boszorkánykodnak, persze. Férfiak nem nagyon foglalkoznak az ilyesmivel. Egyáltalán nem hallottam a cigány történetünkbe, hogy jósoljon cigány ember. De persze ű is hallja, az öreganyja, hogy miket csinált, mondott. Valami megmaradt neki is… A kötést ugyanúgy vissza lehet csinálni, de nagyon oda kell figyelni, hogy mit csinálsz. Valamit te nem jól csinálsz, azér kell a jósnőnek csinálni, mer ha te elrontasz valamit, akkor baljára sülhet el a dolog, abbúl nem házasság lesz, hanem gyors válás. Azér kell jósasszonnyal csináltatni.

– Aki megcsinálja, csak az tudja felbontani?

Persze, csak az tudja, aki csinálta, nem lehet egyik kézből a másikba csinálni. Cérnával szokták levarrni vagy kötni. Vagy rontani. Sóval szoktak, cukorral szoktak, bekötik kis batyuba.

– A batyuval mit csinálnak?

Hát, ezelőtt azt mondták, hogy ha valakit összekötöttek, azt ki kell menni a temetőbe, és a kilencedik sírnál el kell ásni. Hogy ne hagyják el soha egymást, szeressék egymást. Éjszaka mentek ki a régi öregek. De mostanába inkább keresztutakat mondanak, el kell temetni a keresztútnál… Küszöböt nem hallottam.

– Jó szellem van?

Jó szellem csak a Jóisten. A Szűzanyához mindenféleképpen imádkozunk. Az Öregistenhez… Főleg mik, a terhes asszonyok imádkozunk a Szűzhöz… Az Öregisten a láthatatlan lélek… A védőszentekhez szoktunk nagyon sokat imádkozni még… Van, akinek nem adatott meg, hogy gyermeket hozzon a világra, akkor arra azt mondjuk, hogy nincs rajta Isten áldása… Mert a cigányok szerint csak az van megáldva, aki fiúgyermeknek ad

először is életet. És azt mondjuk, hogy Isten áldása van rajta… Hát, ha nem ad neki a jó Isten, mi az ellen nem tehetünk semmit…

– Az akasztott ember…?

Attól nagyon félünk, eleve, ha kiejted, félünk tűle, rettenetesen. Sőt, ha felajánlják, a házát vagy ruhaneműjét vagy bútorját vagy lakását, szívesen se veszik meg. Attúl félünk, hogy mindenki arra a sorsra jut a házba. Mer beleköltözött az ördög, mer aki saját kezével vet véget az életének, az félelmetes és félünk tűle. Hogy ha lehet, akkor nem kell semmi, az udvarra se megyünk szívesen, jaj, felakasztotta magát. Se tyúk nem kell, se tojást nem veszünk onnan, semmi. Meg se közelítsük. Félelem fogja el az élőt, jaj Istenem, ez az ember fölakasztotta magát. Ha lehet, akkor kerüljük a rosszat. Na, akasztott embertűl mindenki fél… Semmi nem kell, ha ingyen adják, se kell. Isten őrizz…

– Lidércről hallott?

Igen, hallottam. Amit a vadgerle lerakott, kis gyöngyöket? És hát a fán megtanáltuk, a vadgerle rakta le a petéit, ilyen kis kerek gyöngyszemek vótak, és azt felfűzték láncra, cérnára, és vagy a kis karjára kötöttük, hogy rosszat ne álmodjon a gyermek, ez a kis történet vót hozzá, hogy lidércálmai ne legyenek. Kis ezüst színű, fehér, apró valami vót, mintha gyöngyszemek lennének… édesanyám a fákon tanálta…Tudós asszony, javasasszony. Tudós emberről nem hallottam. Jövőbelátó, javasasszony, jósasszony, ez van. Ez egy.

– És halottlátó?

Létezett az is, de cigányok közt nincs. Inkább magyarok közt hallottam, hogy valahon messzi, el is utazott a faluból egy asszony, akinek fiatalon halt meg a lyánya. Elment hozzá… És sokat kellett várni rá, és mondta, hogy ahogy belépett, mán tudta, hogy minek megy oda. Magának van egy tizennyolc éves lánya halt meg, ilyen és ilyen betegségbe.

– Nem tiltják a cigányoknak, hogy odamenjenek? Nem mondják azt, hogy a halottlátó az ördöggel cimborál?

Hát nem, mer mostanába halottlátó asszonyról nem hallok, hacsak a tévébe nem látok ilyesmit… A magyarok másképpen jósolnak, ők tarokkból, én meg jobban tudok az én kártyámból, a cigányos kártyából… Generációrúl generációra maradt a cigány jóskártya.

– Ecseden vannak többen, akik jósolnak?

Édesanyám vót, még ma is nagyon sokan jelentkeznek… Vót, amikor ingyen (a kórházban)…Vagy hoztak neki egy kólát… Lassan egy év után is kérdezik… nagyon soknak igazat mondott… Gyermekkora óta ezt csinálta. A faluba járt az édesanyjával, és hallotta és látta, hogy kell a kártyát vetni. És átadta a nagyanyám édesanyámnak, édesanyám meg nekem, én átadom a lyányoknak, és így nem hal ki. És hogy mióta létezik cigány kártya, attúl könnyebbet kérdezz. Hogy honnan származik, nem tudom… Újévkor még az van, hogy ne legyen mosatlan, mer az edények összecsörömpölnek, összetördelődnek, üres üveg ne maradjon a házba, koszos edény ne legyen. Mire jön az újév, …előtte gyorsan elmosogatunk, Karácsony után megmarad a rengeteg sörös üveg, itt-ott babonából gyorsan összeszedjük, kivisszük a házból, házon kívül, ne legyen a házba üres üveg. Csak csordulásig tele minden, és tiszta edény…Mondta anyám, „lyányok, jön az újév, az éjjel össze fognak az edények verekedni, és összetörnek”… És minden edény teli vót ennivalókkal, három-négy fajtát főzünk, mindenbe ital van, bor van. Kocsonyát főzünk, hogy minden edény el legyen foglalva. Olyan ételt is megfőzünk, amit nem eszünk meg. Csak hogy legyen a fazékba, üresen ne legyen. Toros, tőtött káposzta, sütemény, lencse. Minden hús. Hogy mindenből bőven jöjjön ránk a következő évbe. És este hat órakor meghúzzuk az asztalt, és megyünk ki a kúthoz…

A kártya igazság. Nem hazugság, nem ámítás, nem csalás. Mér ne higgyek benne, mikor igaz. Most ha eljön valaki hozzám, hogy hányd meg nekem a kártyát, hát mér ne hányjam meg neki, mer a kártya az kimutassa. Általában úgy szoktam, hogy balrúl jobbra szoktak három kis csomót emelni. Van hét lapos, van három lapos, van az ujjak között. Többféleképpen meg lehet, attúl függ, mit szeretnél megtudni.

Rá kell fújni, háromszor, közben mondja: Én Istenem, segíts a gondolatján… Fújd ki minden bánatodat. A rossz lapokat megköpdösi.

(2) Az adatközlő 1935-ben született, református
(3) Az adatközlő 1945-ben született, református
(4) Az adatközlő 1933-ban született, református

(3): *Ezelőtt felöltöztek boszorkánynak, seprűvel járkáltak, ilyesmiket beszéltek.*

(4): *Az idősebbek mondták, hogy boszorkányok voltak, de hogy hogy néztek ki, mink nem tudjuk. Emberi alak vót. Az idősebbekre mondták. Olyan nem él mán senki. Mán azok kihaltak, a mi elődünk… Hát, ugyi járkáltak… Ölni nem öltek. Csak úgy járkáltak az utcán, meg ugyi a házakba is. Csak bementek, azután elmentek. Riasztották a népet vele. …Hát, megrontották, úgy mint most a jósnők. Hogy jót is tudnak csinálni, meg rosszat is…*

(3): *Tehenekből elvitték a tejet.*

(4): *Tehenekből elvitték a tejet, megrontottak egy embert, beteg vót egy évig, akkor feljavult, az orvos kezelte, hát egyebet nem hallott az ember… Csak hallottuk, hogy boszorkányok vannak, járkálnak. Úgy hallottuk, nem bántottak azok senkit. Csak ijeszteni szokták a népet.*

(3): *Meg hát rontásokat tettek, de ki tudja, ahogy most is jön a betegség, akkor is ráfogták… Ezeket a szemölcsöket is… elment hozzá, és elmulasztotta.*

(4): *Az is elmulasztotta ennek a csorbánkának a sárga virága. Azt leszakasztottuk… tejes a szára… Megkentem vele, elhajítottam, oszt nem néztem utána, oszt elmúlt a szömölcs. Csak annak idején, ha mondták, megcsináltuk, vót olyan nap, használt, vót olyan nap, nem.*

– Volt Ecseden olyan, aki tudott gyógyítani?

(3): *Hát, vót, aki a szömölcsöt el tudta mulasztani, de mán mind meghaltak. Vótak. Juhásznét emlegették. Hát Szegedi Julcsa néni is, vagy kinek hítták, hát az is… Szűcs Ágival egy padba ültünk… Annak mind a két keze tiszta szemölcs vót. Oszt azt is Julcsa néni mulasztotta el.*

(4): *Ez mán nagyon régen vót.*

(2): *Ezek mán mind kihaltak.*

(4): *Hát, drágám, mi úgy vótunk vele, hogy mi nem vótunk olyan fejlettek, mint a mai gyermekeink. Hát, nekünk mi tanulás vót az iskolába is… Oszt kijártuk az iskolát, a nyolc osztályt, aki ki. Nem vót ilyen nagy tudomány, mint máma. …Kicsik vótunk, nem vótunk olyan műveltek, mint ma mán…*

– Táltosról tetszettek hallani?

(4): *Lóra mondják…*

(2): *Vót asztaltáncoltatás. Hat embernek kellett rátenni a kezét, Somi vót ott… hogy hogy verte a laskanyújtóval, mozgott az asztalnak a lába…*

(4): *Akinek nagyon barna vót a szemöldöke, összenőtt itt, azt mondták, hogy ne nézze meg a gyermeket, mer megveri… Hát sírt a gyermek… Azt csinálták, hogy odament a férfi, mentek hozzá, oszt akkor egy kis vizet öntöttek pohárba, oszt meghúzták a szemöldökén, oszt a gyermeknek cseppentettek a szájába, oszt tovább nem vót semmi baj.*

(3): *Oszt meg ha az ember szoptatott, elviszik belőle a tejet.*

(4): *Igen, ha melléült, mikor szoptatott, ráragad a másikra a tej. Elvitték a tejet. Akit gondolták, hogy na az vitte el, akkor mentek, oszt akkor fejd ki a mellébűl, oszt megitta az, akitűl elvitték.*

– Szerelmi jóslások voltak?

(3): *Azok is vótak.*

(4): *Ezeket jobban a cigányok jósolták. Cigány asszonyok jártak jósolni. Tenyérbűl, meg kártyábúl beszéltek… A Berek-oldalon Róza néni, aki minálunk is járt. Mán mind meghaltak, meg az Újtelekrűl… Azt mondják, van tudós Bátorba is…*

– Ecseden volt régen tudós?

(4): *Hát, mondom, ilyen cigányok, azok jósoltak.*

(3): *Ennivalóért…*

(4): *A tenyerünkbűl, ezekből az erekbűl, hogy na milyen életed lesz, jó sorsod lesz vagy rossz férjed lesz, ezeket. Ezeket el tudjuk mondani, mert mán ebbe benne éltünk. Mán én férjhez is jöttem, mán akkor is jósolt vóna a cigány asszony.*

(5) Az adatközlő 1932-ben született, református
(6) Az adatközlő 1942-ben született, református

(5): *Az az Ilona néni tudott gyógyítani, az a tyúkba megfordította a tojást, ha nem tudott tojni a tyúk… A tífusztól is gyógyította a gyerekeket, valami növénnyel, nem tudom már mivel. Ilus néni (Imre Sándorné) anyukája volt…*

– Ha valaki gyógyított, nem nevezték boszorkánynak?

(5): *Hát, nem, az ilyen kuruzsló. ...A száj- és körömfájást kékkővel meg tejfellel gyógyítottuk. A kékkő permetszer máskülönben. A kékkövet ha feloldották, csirkének, tyúkoknak is lehetett az ivóvizébe tenni… Úgy gyógyítottuk meg a nagy hízót… Ilyen rontásrúl én is hallottam, de hogy hogy-mint, azt én…*

(6*): Meg olyat is hallottam, hogy a tehénbűl a tejet elapasztották.*

(5): *Igen, de hogy mit csináltak, azt valami csinálta, mert igen.*

– Hogy lehetett védekezni?

(5): *Oda bement valaki, valamit az csak… a szemivel csak csinálhatott, oszt elapadt a tehén teje. De aztán nem tudta se a gazda, se semmi. Mert úgy csinálta, aki olyan volt… Tehát az már ilyen boszorkányosság.*

– Nem tudták kideríteni, ki volt?

(5): *Hát, ki tudja. Lehet, hogy ismerték a falubeliek, hogy ki lehetett, de nem tudom…*

(6): *...hogy visszacsinálni hogy csinálták vissza… lehet, valami jósnő alapján…*

(5): *vagy nem ment oda az az ember, aki csinálta, abba a házba, istállóba, oszt visszajött magától. Nem tudom.*

– Luca székről tetszettek hallani?

(5): *Az is egy ilyen mondás, ha lassan készül valami… Úgy készül, mint a Luca széke. Mert a Luca széke lassan készült. Csak Karácsonyra, vagy mikorra lett kész. És egész évbe csinálták.*

(6): *Nem, Luca napján kezdték el csinálni.*

(5): *Igen, vagy Luca napján. December 13. talán a Luca napja.*

– Miért csinálták?

(6): *Hát, azt vitték Karácsony este… azzal álltak fel a templomba, nem?*

(5): *Templomba nem vitték.*

(6): *Arról nézték meg a Jézust vagy nem tudom. 24-én vitték, mikor az éjféli mise volt.*

(5): *Katólikusoknál lehet.*

(6): *Szerintem nem csak katólikusoknál. Református is csinálta a széket.*

– A boszorkányok nők vagy férfiak is?

(6): *Hát szerintem nők.*

(5): *Nem csak nőkre, idősekre úgy mondták, vén boszorkány.*

– Nem lehetett tudni, ki az? Nem lehetett látni rajtuk?

(6): *Nem lehetett tudni. Mert lehetett olyan is, aki csak a szemével… Gondolom sokáig nézte, és a szemével megverte. Azért mondják, hogy: ne nézd,… megver a szemével.*

(5): *Boszorkánynak úgy felöltöztek régen, disznóvágások voltak, akkor. Disznóvágások voltak, oszt felöltöztek, azt a hurkát is kikapták, ahogy főtt, oszt szaladtak vele. Boszorkánynak öltöztek, seprűt tettek, nagy orrot, meg mit tudom én. Így hallottam, még pulyák voltunk… Egyszer disznóvágáskor mi is felöltöztünk boszorkánynak, de megismertek bennünket (a szomszéd Juliska néniéknél volt a disznóvágás).*

– Hogy lehetett védekezni a rontás ellen?

(6): *Elment egy jósnőhöz, és a jósnő megmondta, hogy meg vagy rontva, oszt akkor az átkot levette rólad.*

– Itt volt a környéken?

(5): *Egy kis cigány asszony járt, jósolt.*

(6): *Kártyából jósolt. Úgy hívták, hogy Eszter. Kis alacsony cigány asszony volt. Sokat jósolt, ment Kálmánhoz az áruházba, oszt mindig jósolt. Azt mondja, hadd jósoljak mán tűért. Varrótűért. Azt vitte eladni… Mán nincsen, aki jósol, vagyis én nem ismerek. De ki tudja.*

– Szerelmi jóslások nem voltak?

(5): *Hát ez volt, ez a kis cigány asszony… Most mán a tévébe is mondják a jóslást… Újévkor kell megfogni a kismalac farkát… Holdtöltekor a pénztárcád, ha tele van, egész évben tele lesz. Holdtöltekor vagy újholdkor, ha van pénz a zsebünkben, megfogjuk.*

(6): *...Nem tudnak átváltozni a boszorkányok… a mesébe van… Boszorkányság volt régen. Ez régen lehetett, de fogalmam sincs, milyen lehetett. Hogy volt-e egyáltalán vagy csak ráfogták, kitalálták… ez nagyon-nagyon régi.*

– Lidércről tetszettek hallani?

(6): *Lidércálom.*

(5): *Ezt hallottam, lidércálom.*

– Hazajáró szellemekről…?

(6): *Meghalt, annak a szelleme hazament.*

(5): *Itthon járt.*

(6): *Meg régen volt az asztaltáncoltatás… A régi öregek csinálhatták… összejöttek kártyázni éjszakánként a férfiak. Csak nem tudjuk, hogy kik vagy hogy.*

(5): *Nem élnek már azok…*

(6): *Így hallottuk, hogy a szemével megbabonáz minket, és akkor szaladtunk.*

(7) Az adatközlő 1941-ben született, görög katolikus

– Mondták, hogy régen sokat jártak jósolni a cigány asszonyok…

Igen, Eszti néni, cigány asszony sokat járt jósolni. Hát én csak ezt az egyet tudom, Eszti néninek hítták. Házakhoz járt így jósolni. Tenyerébűl jósolt, meg mit tudom én, még mi is kellett neki hozzá. Én nem jósoltattam sose. Vótak olyanok, akik rendszeresen jósoltattak. De én nem vótam nagy híve.

– Olyanról tetszett hallani, aki tudott gyógyítani itt Ecseden?

I*gen, vót egy öreg néni, Juhászné, így hítták. Lehet, hogy azt mán mondta is valaki. Juhászné, az nagyon tudott. Az sebeket is tudott gyógyítani, mindenféle rossz, elvetemült sebeket meggyógyított. Juhász Mihályné vót, azt hiszem. Lent lakott, ott a gödör, ahon van egy ilyen, ott még mindég megvan egy ilyen gödör… legszélen, egészen a Vásártéren túl…*

– Ő volt a leghíresebb?

Ű vót a leghíresebb, igen. Ű gyógyító vót. Nem csak, de tudott amúgy jósolni is, meg még azt mondták, rontani is tud.

– Akkor azt is mondták rá, hogy boszorkány volt?

Igen, boszorkány. Azt mondták neki. Amikor tették lefele a sírba, kiborult a koporsó. Amikor tették lefele, kiborult, nem mert hozzányúlni senki se. Mert azt híresztelték, hogy ha hozzányúl valaki, akkor ráhagyja a tudományát. Oszt nem nagyon merték megfogni még a koporsóját se. Addig szerencsétlenkedtek, kiborult a koporsója, hogy eltemették. Nem vótam a temetésen, pedig az mán egész későn halt meg, még én is emlékszem rá…

– Kire mondták azt, hogy boszorkány?

Hát, aki tudott jósolni, akkor tudott, azt mondták, ezek előtt rontani is tudtak.

– Azt hogy?

Hát rontani… el kellett menni, oszt valamit oda kellett adni, még olyat is csináltak, hogy ha nem akarta a fiú elvenni, hozzárontatta magához a lány a fiút. Hogy vegye el. Akkor az elvette. Hány vót ilyen itt! Hát sokan mesélték. Macska képibe jártak a boszorkányok, meg seprűn jártak, éccaka, éjfélbe, de azt mondták, éjfélbe vót nekik a, éjféltűl két óráig. Hát ilyeneket mondogattak. De én nem láttam sose boszorkányt. Ezt az egy jósnőt, de ez is tudott rontani.

– Féltek is tőle?

Vót, aki félt is tűle. Nem nagyon. Nekem vót egy testvérem, Ica. Egy nagyon nagy csúnya seb jött a lábára, a gyógyította meg neki. És azt mondta, rontásba lépett.

– Meg tudták mondani, hogy ki volt az, aki megrontatta?

Nem, azt nem mondta meg.

– De tudta?

Azt mondta, tudta, de nem mondta meg. De emlékszünk is rá, hogy tanált egy szép nagy piros almát, oszt beleharapott. És azt mondta, a vót a rontás. Talált egy szép piros almát, oszt beleharapott, oszt azt mondta, az rontás vót. Keresztutcára ha lelöktek valamit, ilyet a keresztutcára tették, az ilyeneket. Hát ugyi, mint kislyány vót, felkapta, oszt beleharapott… Ezelőtt ilyeneket csináltak valamikor.

– Hogy lehetett ez ellen védekezni?

Hát ezt csak úgy, hogy ha elment a másikhoz, oszt meggyógyította. Ez az asszony, ez tudott, aki ilyesmivel bajolt, az mindég elment Juhásznéhoz. Juhászné tudott mindent. Mán a vót a legerősebb. Vót itt több is, csak azt mondták, a vót a legerősebb, aki aztat nem nagyon tudták felülmúlni. Ű vót a legerősebb.

– És a többiekre tetszik emlékezni?

Hát, nem érdeklődtem utána, nem is tudom, vót sok idős asszonyra mindég azt mondták, hogy boszorkány. Hogy olyan vót vagy nem vót, hát ki tudja. Férfiak nem vótak boszorkányok, csak nők. Azok vótak, csak

nők vótak, azokra mondták, hogy boszorkányok. Hát vót több Ecsedbe… Tehenből elvitték a tejet. Arra még én is emlékszek, hogy egyik este még megfejte anyu a tehenet, másik reggel rúgott-vágott, közelre se hagyott menni magáho. Oszt azt mondták, elvitték belűle a tejet. Mit tudom én, akkor mit mondtak, hogy ássanak le az istállóajtóba a küszöb alá, na, de mán nem mondom meg, mit kellett leásni a küszöb alá. Csak le kellett valamit ásni a küszöb alá, oszt akkor visszavitték a tejét. Hogy mi vót, mán nem jut eszembe… Azt mondják, aki bement, olyan vót, bement, megsimította a tehenet, mán elvitte a tejet. Az övét az ű tehenébe.

– Arra is azt mondták, hogy boszorkány volt?

Hát azt mán nem mondták, boszorkány, de ilyet nagyon sok ember tudott. Hát az biztosan gondolom a boszorkánytúl elleste. Vagy mit tudom én, honnan tanulta. Csak el tudta vinni a tehentűl a tejet, arra emlékeznek. Nem adott a tehen tejet. Elrúgta még az edényt is, amibe fejtek.

– Tetszett arról hallani, hogy valakit szemmel vertek?

Persze, anyu rá is olvasott. Anyu rá tud olvasni. Anyu ráolvasott, de nem mondta meg sose, hogy hogy olvasott rá, nem hagyta ránk. Nem mondta meg sose, csak amikor olvasott ráfele, akkor ásított, ásított, mikor meg vót verve a pulya… A gyermek, mikor meg vót verve, akkor sírt, ordított, oszt nem aludt. Akkor vittük anyuhoz, olvasson rá. Ráolvasott, oszt utána elmúlt. Cirkot kellett a seprűből venni kilencet, oszt akkor mindég bele, ahogy égett lefele, bele kellett nyomni egy pohár vízbe, oszt akkor mindég úgy kellett mondani: Se nem egy, se nem kettő, se nem három; kilencszer. Oszt aztat a gyermeknek a fejére, kis mellyére, kis tenyerébe keresztet kellett húzni, oszt akkor úgy, meg a kis talpára is. Azt mondták, az is az, az is jó, ha szemmel van verve. De akkor vót jó, akkor vót megverve a gyerek, ha az a szén, ami jött a seprűből, lement a fenekére a pohárnak. Ha nem ment le, akkor nem vót megverve.

– Lehetett tudni, hogy ki volt az?

Az tudott, akinek összeér itt a szemöldöke, oszt sokáig gyönyörködik a gyermekbe. Megverte szemmel. Azt mondták, szemmel is lehet verni. Való, hogy az is vót. Anyu ráolvasott.

– Nem tetszik tudni, honnan tanulta?

Nem mondta meg sose. Nem hagyta ránk… Az enyimeket is sokszor megverték szemmel, a pulyákat… Csak sírtak, sírtak, ordítottak. Mondtuk, biztos megverte valaki, akkor mán csináltuk vagy a vizet, vagy anyu ráolvasott…

– Tetszett olyat hallani, hogy csengős-bongós szekérrel mentek?

Azt is hallottam, igen, hogy csengős-bongós szekérrel mentek, oszt akkor azt mondták, hogy ezt meg apu magyarázta. Hogy felmentek a levegőbe. Ott ment a szekér. Oszt lekiáltottak valamit… de apu mondta eztet, hogy csengős-bongós szekér ment fent a levegőbe, éccaka, éjfélbe. Hát ugyi, férfiak, akik jártak éccaka, ki tudja való vagy nem való. Boszorkányok jártak – azt mondták – avval a csengős-bongós szekérrel. Repültek, felmentek a levegőbe… Lehetett ez igaz is valamikor, ki tudja.

– Tudós emberekről tetszett még hallani?

Itt Ecseden nem. Ez az egy néni vót, ez biztos, hogy gyógyítni is tudott, de rontani is tudott. Bajt is tudott csinálni,… de anyósomnak meg komaasszonya vót Juhászné. Valamék gyermeket keresztelte neki. – Sánta volt a fia… Aztat áldozta fel, azt mondják, azt a sánta fiát, akivel lakott a Zsiroson. Azt mondják, mikor kitanulta, abba az időbe azt mondták az öregek, aki ki akart valódi boszorkánynak tanulni, meg ilyen izének, annak egy gyermeket fel kellett áldozni. És az az egy fia sánta is vót, meg dúcos is vót. Hogy oszt attúl vót, ezt mondták…

– Járt Juhászné templomba?

Hát azt nem mondom meg. Katólikusok vótak, de hogy járt templomba, vagy nem járt, a családja járt, azt tudom… unokája Juhász Bözsike…

– Hogy halt meg ez a Juhászné?

Rendesen, mint más… De – azt mondják – valami seprű vót mellette. Oszt aki, nem fogta meg senki a seprűt, azt mondta, fogja meg valaki, nem fogta meg senki, így osztán a seprűnek a hatásával elment. Mer a seprűbe vót a nagy hatalma, valami seprűje vót,… aztat nem vette el senki, nem mertek hozzá közel menni, míg élt, még mikor meghalt is féltek tűle… Nem fogta meg senki a seprűjét. Az nagyon tudott, e biztos, rontani is, gyógyítni is tudott, még a sebet meggyógyította. Embereket gyógyított, meg jószágot is… Jó vót, nem izélt, hogy nem gyógyítsa meg.

– Fizetni kellett érte?

Hát, ha elfogadott, olyasmit ha vittek neki valaki valamit. Nem kért, de mindég vittek neki káposztát, ilyesmit, tojást, meg mit tudom én. Ki mit. Pénzt nem kért érte…

– Tudós juhász vagy gulyás nem volt?

Nem hallottam. Csak ezt az egy Juhásznét tudom, hogy ez biztos, hogy az vót. Mer ezt az egész Ecsed tudja, hogy Juhászné mi vót. Hogy az gyógyított is, de rontott is.

– Szerelmi jóslásokat nem tetszik ismerni?

Úgyse mondták azt el, hogy ha valaki úgy akart összekerülni, csak a Juhásznénak. Juhászné is tudott ilyesmit csinálni. Hogy el kellett valamit lopni a fiútúl vagy a lyánytúl, oszt elvinni neki. Valami olyat, de azt se tudom, hogy mit. Valamit el kellett, hogy vigyen a fiútúl. Ha meg a lyányt akarta a fiú, akkor a lyánytúl valamit el kellett, hogy vigyen Juhásznénak, oszt úgy tudta megcsinálni… Juhászné míg élt, az nagyba vitte a mesterséget. Még utána is sokáig, mán utoljára úgy ment szegény, hogy lelassult, akkor meg-megszaladt, mindig azt mondták, hogy zavarja az ördög szegényt…

A lidérctojásrúl hallottam, hogy a lidérctojást, ha kikőtik, akkor az is valami… csak azt tudom, hogy a lidérctojást megszedték, oszt aztat valahon ki kellett kőteni, azt nem hallottam pontosan, hogy avval mit csináltak…

– A gyerekeket mivel ijesztgették?

Mondták neki, hogy jön a mumus… de hogy az mi, azt nem tudom. Meg a kóku, jön a kóku. Jó legyél, mer jön a kóku…

– Kísértetekről…?

Valamikor régen azt hallottam, hogy Rákóczinak vót ezelőtt alagútja, a nagytemplomtúl kiment Károlyig… Át lehetett menni, oszt mikor Rákóczi a megverte a, nem fogták vón el sose, mer valamiér üldözték Rákóczit, oszt a lyánya elárulta, mer az a szeretője vót az apjának az ellensége… Oszt Rákóczi fordítva patkolta meg a lovat, hogy mikor jött, azt hitték, hogy megy. Mikor ment, azt hitték, hogy jön. Oszt a lyánya meg elárulta, így fogták el Rákóczit. Oszt Rákóczi megátkozta a lyányát. Oszt azt mondják, hogy a szellem abba az alagútba van. De az az alagút járhatatlan, el van gázosodva. Valamikor Romániába át lehetett menni, Károlyba, a nagytemplomtúl a Sárvári-dombon keresztül Károlyba, alagút van. Még azt valamikor Rákóczi csinálta. Azt mondják, hogy ott van a lyányának a szelleme, mer megátkozta az apja. Azt mondják, hogy fogott az átok valamikor, lehetett átkozódni, fogott is. Pláne meg a szülői átok…

– A kereszteletlen gyerekről mit tetszett hallani?

Aztat nem temethették a temetőbe. Csak a temető árkába, ha nem vót megkeresztelve a gyermek… Meg addig az anya nem mehetett ki, még a szomszédba se, míg a templomba nem ment. Gyermekágy után nem mehettünk át még a szomszédba se lehetett kimenni, míg el nem ment az ember a templomba. Szülés után… kisajtón kívülre nem lehetett kimenni,… mer azt mondták, akkor a gyermeknek valami baja lesz. Főleg a seprűt, míg meg nem vót keresztelve, a seprűt a sarokba nem szabad vót cirokjával lefele tenni, csak felfele. Mer azt mondták, akkor nem tud bejönni a boszorkány. Ha felfele van a cirok. Míg meg nem keresztelték a gyermeket. Valahonnen… mindég néztük este, hogy a seprű fel van fordítva? Hát csak az ember tartott tűle még abba az időbe. Most mán ilyen nincs. De akkor ezt mondták, ezt kellett csinálni, ugyi félt is az ember, hogy nahát, ha mán elvinnék a gyermeket, oszt hoznának helyette egy nyomorékot. Nem csak egy vót Ecsedbe, vót itt több is, de hát nem tudom én névre. Ki tudja, ki vót, valami Jova nénit is beszéltek… Ezek az öreg nénik… Azt mondták, fekete macska képibe tudtak a boszorkányok átváltozni. Valamikor sokat beszélgettek az öregek…. A házba akárhogy be tudtak jönni, nem vette észre senki. A padra, meg össze-vissza dörömböltek. Meg elcsalták a fiúkat, azt mondják, macska képibe. Mentek utánuk össze-vissza…Olyat nem tudok, aki halottlátó lett vón Ecsedbe…

– A Luca székéről tetszett hallani?

Arról is hallottam. Még vót, aki csinálta is,… meg mit is kellett behozni a házba, oszt ha kivirágzott, mék napra is kellett, hogy kivirágozzon… oszt abba az évbe férjhez ment a lyány.

– A Luca székét miért csinálták?

Tán azt hiszem, hogy azért, hogy ráállt a lyány, oszt akkor meglátta, hogy ki lesz az ura, a férje… ilyesmi valami…

Le kellett valamit ásni a küszöb alá, mer akkor nem tudott átjönni a küszöbön a boszorkány, azt mondták. Ha jól tudom, mikor megellett a tehen, akkor a kisbornyú mikor van ez a pokla, abból kellett egy szeletet levágni, oszt azt kellett beásni a küszöb alá. A kisbornyúnak a poklát, olyan, mint a méhlepény az asszonyoknak. Abból levágtak egy darabot, oszt azt kellett, nem tudom, milyen mélyre letenni a küszöb alá. Oszt akkor a boszorkány nem tudta elvinni többet a tejet a tehenből… Megsimogatta a tehenet, bejött, megsimogatta, még avval az ürüggyel is elment sok, hogy a jó fejős tehenet, megyen tehenet venni. Oszt hogyne, csak azért ment, hogy végig simingassa, oszt elvitte a tehenből a tejet…

…A férfiak kártyáztak, a pulyák játszottak, akkor tengerit hántottak a férfiak, akkor beszélgettek ilyeneket. Akkor oszt beszélgették.

(8) Az adatközlő 1935-ben született, református

A nénje ment Győrtelekre, Éva néni volt a jósnő. Az úton beszélték, hogy mi lesz, ha ott lesznek. Éva a kapuban várta őket, kettejüket nem engedte be, mert tudta, hogy csúnyán beszéltek róla. A jósnő csinált valamit, hogy ne igyon a nénje férje. Attól kezdve megváltozott.

Sz. Lajosné egy cigány asszonyhoz ment el, sót, tojást, tyúkot vitettek vele (9 csepp só), hamut; külön be kellett csomagolni. A cigány asszony pénzt kért, 30 tojást, 10 doboz cigit. Háromszor kell menni (Mari cigány asszony).

Rontást tudnak.

Hunyadiné megcsinálja, hogy jó legyen. Zsilett, varrótű, só, hamu kellett.

Romániában is van egy öreg ember, imádsággal csinálja.

Idősebbekre mondják, hogy boszorkány.

A nyomorékot a boszorkányok rontották meg.

Egy asszony azt mondta, hogy az ablakon jönnek be a boszorkányok, és nem hagyják békén.

Az ő férje is mondta, hogy este egy csikó meg egy kutya állt elé, azok kísérték.

Emberen, gyerekben károkat csináltak. A tehén nem adott tejet.

A szomszédjuk csinált rontást, annak az anyósa is boszorkány volt. A küszöbnél volt egy domb a földben, abba volt belerakva 9 kis csomó só, külön becsomagolva, meg hamu (a szomszéd házában). Nem tudták megenni a tejét, büdös volt, összement. Verte össze a fedőt, a tojáshajat szárította, törte össze – rontott Jolánka néni.

Egy öreg juhász mondta neki, hogy egy liter tejet szűrjél el egy csuporba, és mikor a kenyeret kiszeded, a parázsra öntsed a csuprot a tejjel. Erre Jolánka néni átment, hogy ne csináljátok. Sírt, hogy ne csináljátok, mert elégek. „Te voltál?"

Ez tudós juhász volt, ő is csinálta. Kun Zsiga bácsi, rontásokat bontott fel.

Juhászné rontott meg gyógyított. (Juhászné-gödre a legelőn.)

Juhászné nem tudott meghalni, míg át nem adta a tudását. A kezét meg nem fogták.

Kóku = mumus.

Azt, hogy táltos, a lóra mondják.

Ha megrontották a tehenet, a seprűt keresztbe tették az ajtónál (Anna néni csinálta). Visszacsinálta.

Irigy volt a szomszédjuk, az rontott. A pitarajtón volt egy ló patkója. Befele fordítva a patkót a küszöbre, onnan kezdve nem tudta megrontani.

Menszesz vért megitatnak a férfival (kávéban): megrontja, ott marad. Odarontotta a férfit a lányhoz a boszorkány. Kórókerítésen húzta a kezét végig a férfi, oda volt rontva a nőhöz, nem engedték, hogy elvegye, azért. „Nappal eljárod, éjszaka nem látod".

(9) Az adatközlő 1951-ben született, református
(10) Az adatközlő 1981-ben született, római katolikus

(9): *Tudod, kislányom, a mán régen vót, hogy a kislányomon vótak ilyen nagyon pici, apró sebek. Ilyen pólyás gyerekem vót. Oszt hiába hordtam össze-vissza, oszt csak kijött rajta, injekciózták, kenőcsöztük, de nem ment le. Oszt nekem vót egy öreganyám, az mindég mondta nekem, lyányom, nyomogasd a kis aprópénzt a sebéhö, oszt egy zsebkendőbe tekerd bele, lyányom, oszt a keresztútnál lökd el. Ne nézzél hátra, hanem gyere előrefele. És úgy is vót, mán másnap reggel nem vót rajta semmi… Mán azt mondták, hogy így a kis térgyit lefele meg fogják nyúzni, mer nem tudnak vele mit csinálni. Oszt másnap reggel, mikor én már felébredtem, a kislányrúl le is ment hál'Istennek…*

A régi időkbe úgy vót, hogy nagyon szegények vótunk… Az öreganyám elmagyarázott nekem mindent, a háborút, hogy hogy vót, mikor ez a nagy háborúk vótak, lűttek mindenfele… Úgy gyógyították… az erdőkbűl a gyógyfüveket, ezeket szokták felszedni, oszt így meg tudták főzni. Van az a virág, kamilla. Vót, hogy megfőzte az én anyám is,… eztet frissen leszedték, az én anyám is. Oszt akkor megszárították, megfőzték, abból csináltak teát, abból gyógyítottak bennünket, megfürdettek bennünket… Meg vót az a másik gyógyfű (sarjú)*… a köhögésre,*

megfázásrúl szedtük, úgyhogy mi orvosokho nem nagyon jártunk, mer nem is vót miér menni, oszt hamar kigyógyítottak bennünket. Elmentek az erdőbe, megszedték, amit tudtak, mer űk tudták mán, hogy mit kell szedni. Teát, mindent abbúl ettük… azt a (sarjút) *most is megfőztem, mikor nagyon köhögtél, lányom.*

– Mire használták azt (a sarjút)?

(9) *Köhögésre, megfázásra, tüdőgyulladásra is, azokat mindet arra használtuk, kedves… Gyógyfűnek mondják aztat… Ki kell szárítani, nem így spórnál vagy kályhánál, hanem kint a napon. Ki kell szárítani, oszt bele kell tenni papírokba, lisztes acskókba, kedves, oszt akkor majd utána télen főzni, többet ér, mint akármilyen gyógyszerek. Akkor ez a kamillásteák megint sokat ér, kedves, az is sebeket leviszen, gyulladást leviszen, a tüdőgyulladást csillapítsa, köhögést elveszi.*

– Olyanról tetszett hallani, hogy valakit szemmel vertek?

(10): *Nem az, amikor összenő a szemöldöke?*

(9): *Jaj, ja, dehogynem. Igen.*

(10): *Tudod, mikor megbabonáztak egy gyermeket, mikor kicsi vót…*

(9): *De akinek itt mán össze van a szemöldöke nőve, az minden gyermeket, pólyás pici gyermeket meg tud verni szemmel.*

– Hogy lehet védekezni?

(9): *Az ellent úgy lehet, hogy egy piros kis szalagot vagy egy brostűbe bele tetszik szúrni, oszt akkor ideszúrja neki* (fejére) *vagy a kis sapkába, oszt akkor nem tudja megverni szemmel.*

– Szenes vizet nem csináltak?

(9): *De, szenes vizet én sokat csináltam az enyimeknek is. Azt úgy kellett, kivettem a parázst, oszt oda leraktam* (a földre)*, oszt leöntöttem egy kis vízzel, oszt lehűtt, oszt akkor a vizet megfogtam egy kis pohárba, beletettem* (a parázst) *oszt így mondtam, hogy a kislyánynak keresztet vágtam ide, ahányszor mondtam, annyiszor keresztet vágtam. Ahányszor tettem a szenet, annyi keresztet vágtam…*

– Tetszik tudni, hogy ki tudott rontani?

(9): *Hát, azt tudom, hogy ki tudott rontani, de az mán meghalt, kedves.*

– Vagy azt, hogy hogy csinálták?

(10): …(mondaná)

(9): *Ne mondd ki lányom, hát gyermekek is vannak…*

Hát a hajából kihúztak egy kis darabot, mán az alsóneműjéből levágtak egy picit, akkor pulóverébűl, a körmibűl, oszt akkor azt összekeverték ilyen… na mán mikor megjön a menstruációja a nőnek, összekavarta. Oszt attól kezdve megfogta, összekötötte, eltette olyan helyre, hogy azt sose nem tudták meglelni. Oszt attúl mán megmaradtak együtt… A 80 évesek meg mind az ilyen csinálták, kedves, a rontásokat, … én azt nem nagyon értettem, mer az én szüleim ezt nem magyarázták nekem, meg az olyan, az ilyent megmagyarázták, hogy mivel lehet a gyermekeket gyógyítani, ha kicsim hasfájós, mit kell a hasára tenni, hagymát, vöröshagymát megtörni, oszt átkötni a kis púpjára, oszt annyi…

– Ezektől a rontásoktól nem félnek?

(9): *Félnek itt a legtöbb…*

(10): *Hát, szerintem már feledésbe merült.*

(9): *Mán nem nagyon adják át így egymásnak, mer vót itt vagy négy, én szerintem, vót az az öregasszony, akinek itt vót egy nagy bab* (homlokközép)*, az mindent tudott. Akkor ott vót Mari, az is nagyon mindent tudott, akkor… de most mán ezek, hogy elhaltak, nem tudom, hogy abba a körzetbe, ahol ű lakott, hogy hagyott a lányaira vagy nem hagyott, vagy elmagyarázta nekik, vagy megtanította űköt, mer ilyenre meg kell űköt tanítani, kedves. Vótak rontások, még máig is van, mer van egy asszony, még mindég úgy él, a rontás iránt. Van aki csinálja, lent az oláh cigányoknál, mer azok közt megyen ez a rontások.*

(10): *Ilyenkor nem mer így nevet mondani az ember, nehogy valamit csináljanak velünk. Létezik.*

(9): *Vannak még, mer hagyomány van. Hagyományuk az van. De biztos, hogy abba a körzetbe viszik még lyányom, ahon űk vannak, de ugyi nem nagyon fejtik ki a neveket, hogy miket csinálnak. Mer nem szabad nekiek. Hát az sokat csinálnak, mer itt van ez az öregasszony, ez is mán tán nyolc pulyától vette el az embert. Nyolctúl és meg is maradt vele az ember, míg meg nem halt, nem tudott elmaradni tűle, kedves. Ilyen szerelmi rontásokat csináltak. Erről én nagyon is jól tudok.*

(10): *Ez így van.*

(9): *De a még mindég élt az ura, mán akkor vették le a rontást, mer valami kéménybe tette el, ahogy magyarázták, mikor mán meghalt a férje… De biztos, hogy van más rontás is, kedves, mer van sokféle rontások…*

Valami olyan is, hogy ha nem akarok az urammal lakni, olyan rontást csinálnak ugye, hogy elmenekül tűlem mán a férjem. Van kétfajta rontások, hát ezt magyarázta mán nekem nem csak egy, nem kettő, mikor lejött az az oláh cigány asszony hozzám, kártyát is vetett, nekem elmagyarázta. Hogy ha nem akar valaki a férjével élni, az meg tudja csinálni, egy hét múlva megutálja a feleségét, elmenekül tűle, akkor van olyan, hogy szeretné a férjét, oszt az nem szereti, azt úgy megcsinálja, hogy együtt ki tudnak jönni. Összeszerelmeskednek egymással. Hát ilyen kétfajta rontás is van, kedves. Akkor szemmel is van ilyen rontások, ilyen megveri a gyermeket. De mondom, ahhoz meg annyi kell, hogy egy kis piros valamit a hajába szúrok, oszt nem tudja megverni.

– Boszorkányokról tetszett hallani?

(9): *Arról még én nem hallottam…*

(10): *Rózi néni…*

(9): *Az nem…, az is a rontást magyarázza, a bontást magyarázza, de nem azt, ami való, hogy így van. … Az útilapu az csak ilyen kelésekre való.*

(10): *Sebekre.*

(9): *Így van, meg ilyen mályvalevél… Felragasszák, oszt reggelre kiszíjta. Az útilapu arra való, meg a mályvalevél is.*

(10): *Azt a sarjút elviszik külföldre gyógyszerekbe. Fejfájásra, gyomorfekélyre.*

(9): *Meg aki fullad.*

(10): *Tüskés, ragad. Le is adtunk nagyon sokat, azt elvitték tőlünk.*

– Szellemekről tetszik tudni?

(10): *Ilyen babonák, hogy Karácsony, Húsvét…*

(9): *Húsvétba, Karácsonyba meg újévbe el kell mosni a sok edényt, ha mosatlan az edény, mer akkor nem lesz szerencsém.*

(10): *Meg lencsét kell főzni újévre.*

(9): *Karácsonyba is, minden nap, akkor éccaka, ugye szentelt nap meg kell fürdetni a gyermekeket, lemegy a bűnje. Mer abba ha megfürdeti a gyermeket, vagy most pénteken* (Nagypéntek)*, 12 péntekbe, meg kell mindnek fürdeni, és lemegy minden bűnje. Már fürdettem őket, de csak 12 órakor.*

(10): *Régen vót, hogy 12 pénteken, amikor vót ez az éjfél, nem lehetett kimenni, mer valami halállegények járkáltak.*

(9): *Igen. Halál. Lánccal, láncot húzott a lábán, így Nagypénteken nem lehetett kimenni, mer amint a halott feltámadt vóna, oszt így lánccal meg vót láncolva, oszt úgy húzta. De hallottuk is, hogy csörgött. Mer látni nem láttunk semmit, csak csörgött a lánc a lábán, ahogy húzta. Ez is igaz vót, mer ugyi mikor ki-kinéztünk… Ünnepeken is, hogy megtöltsük a káposztát, kiteszem egy tángyérral a káposztát, mikor meghal a hozzátartozója, és mán mikor reggel így jó két óra múlva kimegyen, mán üres a tángyér, gyermekem. Ez is igaz. Mer a hozzávaló tartozója megkeresi minden ünnepen a családot. Minden ünnepkor az megkeresi, kedves.*

– Mindig tesznek ki valamit?

(9): *Én mindég szoktam… Kiteszek két kis káposztát vagy amit tudtam, hogy az én szüleim szerettek, tortát vagy ilyesmit, alig megsütöm, kiteszem oda, és alig megyek, mán üres a tángyér. És ez szent való igaz, hogy a hozzá való tartozója az embernek felkeresi. És megleli. Ez a régi hagyomány.*

(10): *Régen nagyon nagy hatalma vót ezeknek a történeteknek, mint mostanába, mert sokat változott a világ is…*

(9): *Mer ezeket az én anyám hagyományba hagyta, én is hagyományba hagyom. Mer ez megyen fárúl fára, kedves… Míg én mán élek, minden ünnepen kiteszem, mer tudom, az elsőtűl mikor én mán kitettem, hogy az elfogyott… Húsvétkor is meg kell csinálni aztat, hogy a kútho kimegy az ember, vagy öt-hat vedér vizet kiborít, mer az azt mondják annak, hogy ha nem borítsa ki az ember, akkor nincs szerencséje. Így magyarázta nekem is az én szüleim, kedves. Meg a hagyomány… Ki tudja, a többi hogy magyarázta, mit értek el, nem tudom…*

(10): *Szerintem régebben arra mondták, hogy boszorkány, amikor ezt a rontást csinálta. Erre mondták azt, hogy boszorkányság. Nem teljes mértékbe jelentette, csak amelyik a rontást értette.*

– Nem volt olyan, aki a halottakkal tudott beszélni?

(10): *Az most is van. Az én élettársam is fel akarta keresni. Miskolcon is van egy olyan. Halottakkal beszél.*

(9): *És Miskolcon lakik, és mán aki innen olyan bajjal megy elfele, mán tudja, hogy milyen bajjal megy el innen, ő mán tudta, hogy mivel megyen be. Az én lyányomnak a férjinek, hogy megölték a feleségét. Ű oszt meg akarta keresni, oszt a mán mingyán mondta neki lefele telefonon, hogy ki az.*

(10): *Tudta, mi a bajunk, mér akarjuk megkeresni, nem kérdezett semmit. Ő mán mondta elfele a telefonba… Jósnő. Halottlátó. Ecseden nincs ilyen.*

…Mer ű megkeresztelkedett, mer mi meg vagyunk térve Istenhez, és akkor ezt neki nem szabad (mármint a férjének)*. Mer hogy magyarázzam, mán mik Isten hitűek vagyunk, mán meg aki így halottlátó, az a sátáni, valamilyen Sátánhoz kapcsolódó, mer hogy ű halottakkal tud beszélni, nekünk meg ebbe nem szabad hinni, így nem tudtuk felkeresni ezt a nőt. Mer akkor egybevágó lett vón az egész. És így annyiba maradt. De való vót.*

(9): *Van, vannak lányom, még mindég… még mindég van olyan is, aki tud még mindég rontani, bontani tud, mindent tud még most is. Itt az öregasszony is, Ilu néni. Az is még mindég tud rontani, csak az nem tud beszélni. Ki van véve a légcső, amivel beszél. Az tud rontani, mer az rontotta magához azt a nyolc gyerekes apát.*

– A gyerekei nem tudják?

(9): *Hát, biztos a lánya, csak elmagyarázta neki, de az hun beszél rúla.*

(10): *Nem mondanak el ezek olyasmit, hogy tanulják, hallgatnak…*

(9): *Nem beszélnek így az ilyesmirűl, hiába megcsinálják, kedves. Mán mondjuk itt van a szomszédom is, hát az tud rontani, bontani tud, de hát annak a szájából soha nem hallják. Mer az nem mondja ki.*

– Nem mondják, hogy az ördöggel cimborál?

(10): *De, mer a Sátán munkáját csinálja, aki mán nem jól indul…*

– A szerelmi jóslás az mind az ördög…?

(10): *Igen. Meg nem lehet szerencséje az embernek, meg mindig olyan dolgok jönnek neki, amit nehezebben él meg.*

– Ezek normálisan halnak meg?

(9): *Normálisan, hát ott van Mari is, olyan szépen meghalt az.*

(10): *Szebben nem is lehet. Van, aki kínszenvedéssel hal meg, ezek nem. Én még egyről se tudtam…*

(9): *Nem… nézd meg, mán 90 éves.*

(10): *Az mán 90 éves, oszt még mindig iszik… semmi baja sincsen.*

– Lehet, hogy akik tudják a rontásokat, azok magukkal is megcsinálják, hogy sokáig éljenek?

(9): *Persze.*

(10): *Ez is benne van a pakliba.*

(9): *Persze, megcsinálja… az is, nincsen torka, nem tud beszélni, hogy mán 90 éves. És megcsinálta magával is azt, hogy ű éljen még tovább.*

(10): *Nagyon profik az ilyen rontásokba. És nagyon ritka, amelyik így tovább adja. Nem hogy tovább adja, még nem is beszélnek rúla.*

(9): *Nem adja Ilu néni, talán még a lányainak se…*

(10): *Igen, mer van benne kockázat is, mer ha nem jól csinálja meg a rontást, akkor saját magával szúr ki. Tehát, ha nem teszi bele, ami kell vagy többet tesz valamiből, vagy kevesebbet, az is baj. Tökéletesnek kell lenni annak a rontásnak, meg valami imát rámondani, átkozódás vagy mi, meg az is számít, hogy mikor csinálja meg, hány óra fele, mikor tudja.*

(9): *Én szerintem ezt, mer én mán hallottam soktúl, éjjel csinálják. Meg akkor csinálják, mikor nincs otthon a férje, oszt akkor egyedül van. Ű tudja, hogy mi kell, ebből is egy kicsi, abból is, emebből is, ű tudja, és azt összekotyvolja, összekötözgeti, oszt úgy elrejti. Van olyankor, a vályogba is betapasztja.*

(10): *Én azt is hallottam tavaly…, hogy van ilyen konzervás doboz, és abba lehet megcsinálni azt a rontást.*

(9): *Így van. Lehet abba a másikba is, lányom, csak fel kell takarni, meg össze kell kötni, hogy annak mán valamije ki ne essen. Mer van olyan, hogy a falba beleteszi, képes kivenni egy darabot, oda beteszi, besimítsa, bemeszelteti, na hát ki tudja aztat, hogy ott mi van. És az urának otthon kell mindég lenni, meg szereti, meg minden, mer ott van a rontás. Hát azér nem tudott az öreg Sudas elmenekülni tűle lányom, mer meg vót rontva.*

(10): *Azok nagyon sokat veszekedtek kint, mindig mondta elfele neki, hogy megrontottál, hon a rontás, meg ütötte-vágta az asszonyt, mutassa meg, hol a rontás.*

(9): *Meg borba is meg tudja rontani. Borba, kávéba, kedves, amit szeret a férje. Abba is, a borba belecsepegteti az uráéból beleteszi a hajat, egy kis pólóból egy picit, beleteszi, azt leszűri, beleázik, leszűri, akkor odaadja neki a kávét, annak mán benne van mindenféle izé, és akkor…*

– Közben rá kell mondani valami szöveget?

(9): *Valami imádságot mondanak rájuk, valamit imádkozik utána vagy mit mond… Azt nem mondták el, mit kell imádkozni… Ez az asszony sokat magyarázott, hogy ha akarja, ű borba megcsinálja, kávéba, konzerves dobozba. Szerintem csak a konzerves dobozba a ruhájából rakott, az alsóneműjéből, a körmiből, hajából és ezeket összetette, meg az izéjéből is ugyanúgy, mint a férjééből, azt leszigetelte, betapasztotta. Az ugyanúgy van, míg ű nem akarja azt, hogy elváljon tűle, az ott lakik vele. Ha nem akar vele lakni, akkor úgy megcsinálja kedves, hogy utálja az ura, oszt akkor otthagyja. Mer kétfajtaképpen kell csinálni… Ha nem szeretem az én férjemet, nem akarok vele élni, mással akarnák. Akkor ű meg rajong utánam…, annak úgy megcsinálná, hogy utálja a feleségét. Mer így is lehet, hogy elrontsa magától, az meg szeretni akarja, visszarontsa magáho.*

– Férfiak ilyeneket nem tudnak?

(9): *Férfiak nem. Csak a nők. Én még egy férfit se hallottam sose… De még mindig meg tudja csinálni az öreg Ilu… Hát, Nanót itt hagyta hányszor az ura. Itt laktak. Hát, nézd meg, most nem megy el a lyányától, mer az megrontotta a vejét is. Azér nem megy a cigány fiú sehova. Mer innen mindig szaladgált elfele. Hát megrontotta.*

(10): *Most ott laknak az öregasszonynál.*

(9): *Valamit csinált vele, mer nem bírták egymást, mer az asszony mindig ölte-vágta az urát. Hát a meg mindég elment. És mán megcsinálta biztosan vele az öregasszony, hogy most mán nem megyen sehova, most mán megvannak, kedves…*

(10): *Ha valakinek gombás a lába, a szódabikarbónát beleteszed a vízbe, az teljesen megszünteti…*

(9): *Ha a gyermek sírós… anyám mondta, ne szaladgálj… anyukám nekem megfőzte a hagymát, meg a máknak a bugáját… azt megfőzte, csak két kis kávéskanállal adott a kisfiúnak, nem is kellett sehova vinni… A hagyma megszünteti a szélgörcsöt, a hasára kell tenni.*

(10): *Gyulladásra meg a legjobb. Szárazköhögésre hajastúl. Másfajta köhögésre úgy is jó, hogyha meghámozott. Legjobb hajastúl…*

(9): *Hagymás teát. Hagymát tett bele anyukám, keménymagot… meg a mákgubát…*

– Olyanokat nem szoktak mondani, hogy az ördög beleszállt valakibe?

(10): *Hallottam régebben.*

(9): *Régen mondták is, de mostanában nem… Aki éccaka járkál (lopni), annak mondják, hogy a szellem, meg mit tudom én, de én nem izélem, hogy igaz vón ez a szellem, meg minden, nem igaz. De amikor a láncot húzta, azt hallottam is, meg a káposztát megeszi valamelyik, én is kimentem.*

– Ezeknek külön nevük nincs?

(9): *Nincs, csak így a halottak… Boszorkányt nem hallottam.*

(10): *Aki rontott, arra mondták, hogy boszorkány.*

(9): *…Az oláh cigányok, azok tudják, hát ott van most hagyomány. Náluk több hagyomány van. Meg ott öregebbek is vannak. Ott nagyon sokan tudnak. Csinálták is… Akinek itt egy szemölcs* (a homlokán, a két szeme között)*, egy bab, tud rontani.*

(10): *Régebben azt mondták, akinek itt egy bab, az tud jósolni. Ez a jegye.*

(9): *Az öregasszony, aki meghalt,… hát az hogy kiöntött engem ólombúl, mikor nagybeteg vótam. És mutatta, hogy hon van a halott, hon vagyok én. Az ólom kimutatta neki. És két hét múlva mán semmi bajom nem vót.*

(10): *…Lehívtak valami jósnőt, tett egy láncot a nyakába, és úgy mondta neki, hogy míg el nem hagyja… meg valami ólommal kiöntötte…*

(9): *Megfogta így a fejét, oszt mellette ólommal kiöntötte, mellette egy kis tángyér vízbe. És a vízbe kilapult az ólom, kedves, és mutatta neki, hogy mi a, szerelmi bánat,…*

(10): *Vagy kit csalnak a halottak elfele… Akinek itt van ez a bab, az is jósos… Régebben azt mondták, az mán meg van jegyezve, azok az igazi jósnők, akiknek itt van egy bab.*

(9): *Így van. Az mán mikor megfogant az anyjába, mán az ki vót választva.*

– És ki választotta ki?

(9): *Hát biztos a Jézus.*

(10): *Jézus nem csinál ilyen boszorkányságokat.*

(9): *Vagy a Sátán vagy ki tudja. Valamék csak csinálta. Mer mikor kiesett az anyjából, akinek ez itt vót, az mán tud mindent, jósolni tud, mindenfélét. Hát Bözsi néninek a vót itt ni. Anyajegy, ha másfele van, az nem. Csak ha itt van neki… Kártyájuk is van, de kézből is magyarázzák. Belenéznek, mán tudják, hogy mi az, mán*

mondják elfele. Vagy legjobban ilyen kártya van nekiek. És akinek itt van ez a bab kedves, az mán tud jósolni, rontani, bontani.

– Magától tudja?

(9): *Az mán magától tudja. Azért van megjegyezve. És hiába fiatal, mer ű tud mindent…*

(11) Az adatközlő 1926-ban született, református

– Kik azok a lidércek?

Lidércálmok…

– Kik a boszorkányok?

Vót itt valami, Juhásznénak hítták. Na, aztat mondták, hogy az boszorkány, mert egy fia ott a Zsiroson lakott, oszt az sánta vót. Oszt azt mondták, hogy azon tanult. De én ugyi azt nem láttam, de eztet mondták, hogy na, meg azt, hogy itt az anyósomék, azok nagyon hittek ebbe a boszorkányba, de én sose hittem. Osztán azon tanulta meg, úgyhogy kicsavarta, hogy fél lábára biccentett. Azt mondták, hogy azon tanulta a boszorkányságot… ilyen boszorkányságról volt ugyi, hogy hittek. De az én anyám is nazarénus volt, vallásos, ilyesmibe sose hittünk, az ördögségbe.

– Mit tetszett hallani?

Hát azt, hogy elviszik a tehénből a tejet, az úgy vót, hogy na az, avval csináltuk, hogy ha megellett a tehen, a poklát nem löktük ki, hanem a küszöb alá ástuk. Hogy onnan nem tudja elvinni a tejet. Szóval a mi családunk nem hitt a boszorkányságba.

– Inkább nőkre mondták vagy…

Nőkre, Ez egy idős asszony vót, katólikus. De mondom, hogy eztet így hallottam, hogy a fián tanult, mer az sánta vót… Meg csinált ilyen kotyvolékot, hogy a sebet gyógyította, meg minden, de mink soha nem jártunk hozzá.

– Akkor állatokat gyógyított vagy embereket is?

Csak embereket.

– Át tudott változni valamivé?

Aztat nem hallottam. Csak azt, hogy amit itt beszéltek, ha, a házon kívül beszéltek, mikor elment, mondta neki, hogy: mér jöttél ide, úgyse hiszed, hogy én gyógyítok. Eztet hallottam, mer anyósomék azok nagyon hittek, jártak is hozzá. És mondta, hogy: mér jöttél, azt mondták, hogy nem tudlak meggyógyítani, mér jöttél? Úgyhogy tudta, amit itt beszéltek. Eztet hallottam… Azt se tudom, hogy jósolt vón valamit… Házon kívül, hogyha beszéltek, mindent tudott…

– Volt más is, aki tudott gyógyítani?

Ja, mint ezelőtt. A tyúkból a tojást kivette nagyanyám, a kokast kiherélte kappannak. Anyám a szempillát kiszedte…. Eztet mán én is meg tudom tenni… mert befele nő, és szúrja a szemet, és azt ki kell venni.

– Gyógynövényeket tetszik tudni?

Gyógynövények annyi vót, hogy mikor a szőlőt lemetszettük és rákötöttük a kis üveget, abba belecsepegett a leve, és avval a szemet gyógyítottuk… Nagyanyám csak denárét, cukrot égetett, meg egy kis aromát tett bele, 90 évig élt… Az meg nadályt ragasztott ide a tarkójára, az a rossz vért kiszítta, oszt akkor kifejtette, oszt beletette még egyszer az üvegbe, ez vót neki az orvosság… .Meg pohárt (ragasztott magára)*, ha fájt valakinek a gyomra, akkor pohárt ragasztott oda. És az felszíjta, mikor a fájdalmat kiszítta, akkor leesett. Vót úgy, hogy lehetett járkálni vele… Meg anyám is csinálta, én is. Meg a tövishajat kiszedtük a szemből. Meg a libábúl a szemet… Embereket csak ha tövishaj vót a szemébe… Anyám járt a jegyzőnél, az hitt benne, mert aztat anyám mindig dörzsölte, a derekát, az hitt az ilyesmibe. De anyám nem csinált olyan ördögi izét, csak így gyógyított. Tojást kivette a tyúkból… Ilyen ördögi mizébe nem hittünk mi. Anyám vallásos asszony vót…*

– Olyanról tetszett hallani, hogy valakit szemmel vertek?

Olyat is. Vót, akit nem szerettek, hogy a fia elvegye, oszt megverte. Vagy elmentek Juhásznéhoz, hogy rontsa meg.

– Szerelmi rontás?

Igen. Hogy rontsa meg, hogy ne tudja elvenni.

– Mert nem akarták hozzáadni?

Igen. Meg ugyi ezelőtt jobban tiltották a reformátust a katólikustól. Vót úgy, hogy el is választották, hiába szerették a fiatalok egymást…

– És ha kisgyereket vertek szemmel?

Hát annyit, hogy vagy levágtak a ruhájából, oszt azzal megfüstölték a gyermeket. De azt mondták, megverték a szemével. És aztat nem engedték, akinek a szemöldöke összeért. Mán úgy, hogy nincs ez a vonal, hanem össze van érve a szemöldöke, az veri meg a gyermekeket. Aztat nem engedték, hogy megnézze a gyermekeket….

(Unokája): *Mikor megszülettek a gyermekek, nekem azt mondták, hogy piros szalagot kell varrni a pólyába.*

Én azt nem hallottam… Meg vót fülfű, az feloldja a sárt. Ezelőtt ilyesmi nagyon sok vót… Kövirózsa, azzal pucoltuk a fülüket. Hosszú levele van, aztat csavarjuk ki, és aztat a fülbe. Anyám még ilyen tanfolyamon is vót.

– Volt, akire azt mondták, hogy tudós?

Vót, az az egy, Juhászné. Az vót. …Sánta is vót a fia. Eztet azon tanulta. Egyet meg kellett neki a hozzátartozóján próbálni…

– A Luca székről tetszett hallani?

Ja, az csak babonaság vót. Azt szokták Karácsony előtt, mikor csinálják, azt se tudom. Meg Karácsonyra kinyílik az ág… Letörtek ilyen különböző ágakat, vízbe tették, oszt nevet tettek rá. Osztán amelyik név kinyílt, az vette el, az lett a férje…

…az szemmel megveri, oszt akkor el kellett menni ahhoz a férfihez vagy nőhöz, hogy adjon valamit, hogy hadd füstöljék meg. Mer a gyermek sírt, nem tudott nyugodni.

(12) Az adatközlő 1929-ben született, református
(13) Az adatközlő 1939-ben született, református

– A boszorkányokról mit tetszik tudni?

(12): *Hát, abból vót elég, mer gyermekkoromba az öregasszonyok a szomszédba, ezek átalmentünk… az öregasszonyok mindig azt mesélgették. Borca néni mondta, éccaka egy ilyen lámpával… aztán egy ökör az ablakba állott. Oszt akkor felkapta* (a lámpát)*, mikor kiment, nincsen senki se. Akkor megint hozzáfogott, akkor oszt elbújt, mer ű is félt. Bekulcsolta az ajtót,… Meg osztán mesélték, hogy itten a Sziget utcán mentek felfele, még akkor nem vót köves út, ilyen sáros út vót, aztán éjfélkor kiment pisilni, oszt hallja, hogy csengős-bongós szekér jön, kimegyen, hát jön egy csomó nép, oszt azt mondja: „Hova mentek Isten segítsége nélkül?” Megálltak, hozzáfogtak ott táncolni. Azt mondja egy közülük: „Eressz már el engem!” Hát osztán: „Eriggyetek – azt mondja – hát menjetek a pokolba!” Mer így tette az öregember, hogy: „Hova mentek Isten segítsége nélkül?” Oszt megálltak, oszt táncoltak. Mondja, hogy eressze mán el, oszt adok egy jó bundát. Na, az öregre ráfordították a bundát, oszt mondta, hogy eriggyetek a pokolba! Mikor bemegy, azt mondja a feleségének: na hallod, kaptam egy jó bundát. Hát mikor meggyújtja a petróleumlámpát, hát egy nagy békanyál vót a bunda helyett. Akik a szekéren vótak, azok elmentek. Azokat nem ösmerték.*

Nekem vót egy nagybátyám, aztán… vót egy özvegyasszony, azt mondta, hogy: gyere te, oszt magához csinálta. Egy felesége vót (a nagybátyjának)*, hát osztán úgy vót a dolog, hogy a feleségétűl …a haját… Meg kezdett oda járni, mondta neki apám: hát mit csinálsz te, hát azt a szép asszonyt otthagyod?… Az én bátyám csak járt, azt mondja neki a testvérje: lessük meg!* (az asszonyt) *Elmentek a templomhoz, az emberek ott vártak lesbe, mikor a templomnál ment keresztülfele, hát mikor a villany alá ért, macskává változott, úgy ment el…. Nem tudott ellenállni, mikor arra rájött, hogy menni kell, akkor menni kellett. Egy másik ember mondta, hidd el, én is úgy jártam…*

…Az öcsémmel jöttem hazafele Urából egy nagy szekér dinnyével… Mikor a templomhoz értünk, egy olyan páva a szekeret megkerülte. Az öcsém meg hátul ült, azt mondja: te mi vót ez? Hát nem tudom, de mán ezelőtt a sógorom mondta, hogy a híd alól jött ki valami, osztán elszaladtak…

Édesapám beszélte, hogy jöttek az utcán ezek a csengős-bongós szekerek, aztán táncoltak, aztán azt is mondta, hogy: „Hova mentek Isten segítsége nélkül?” Oszt megálltak, oszt hozzáfogtak táncolni. „Adjatok nekem is egyet” – azt mondja –, mert nagyon jó kedve vót. Azt mondja, sokáig táncolgattak ott, egyszer azt mondja: „Engedjél mán el!” „Eriggyetek” – azt mondja. De te mondtad, hogy Isten segítsége nélkül. Na igen, eriggyetek a pokolba! Abból a nőből ott hagytak egyet, amelyikkel ű táncolt. Kiált utána: Te, itt hagytatok egyet! Lökd el magadtúl, azt mondja, oszt a csónakjával táncolt. Ilyeneket beszéltek…

Aztán meg elvitték a tejet a tehenbűl. Na, osztán evvel azt csinálták, hogy kitettek az ólnak a küszöbjére, mákkal szórták be. Nem tudtak bemenni… Vótak erős emberek, apám megvett egy tehenet, rúgott a tehén. Visszavitte, azt mondja a gazdája, az gulyás vót Leveleken…

…A tej olyan vót, mint a savó…

…Szerelmi rontás…menni kellett az embernek, mikor arra rájött.

…Bányába dógoztam, ott is azt mondták, hogy…éccaka, éjfélkor ment két kis törpe, betartotta a lámpát, azt mondja: itt vagy? Itt. Két nap múlva meghalt….

Na, oszt a szomszédba vót egy ház, ott beszélgettünk, hogy éccaka mindég oda jártak a boszorkányok, a kisablakon be, az ajtón ki. Mán eztet a Sivadóné mesélte el.

– Hol lehetett velük találkozni?

Csak éccaka, éjfél után 1-2 között, egy óráig van hatalmuk….

…Luca széket itt ezen a részen nem csináltak… Ficfaszéket használták fejni… itt nem csináltak.

– Tudós emberről tetszett hallani?

(13): *Juhásznérúl mondják…*

(12): *Itt vót a falu végén. Vót egy öregasszony… Vót egy kisunokája… Osztán mikor halt megfele, nem tudott meghalni, azt mondták, a seprűnyelet adta a kezébe Juhász Mihálynak a felesége. Vót egy öregasszony szomszédom, elment hozzá, hogy fáj a nem tudom milye. Osztán nem fizetett meg, oszt azt mondta, éccaka egy nagy medve a vállára tette a kezét, oszt úgy járt.*

– Gyógyítani tudott?

Hát, nézd, anyámmal vótam… jöttünk együtt, aztán azt mondja, hogy: jaj, de szép gyermeke van, hogy mán én…

– Lidércről tetszett hallani?

Olyan is vót, hogy mondták, hogy az elátkozott mérnök jár éccaka.

– A lápon?

Igen, a legelőn… Az elátkozott mérnök kijárt, mérte a földet.

(12): *Volt tudós kocsis is. Meg tudta állítani a lovat. A szeget a suhogóra kötötte.*

Volt egy ács a háztetőn, az meg leesett.

Kalapácsot a rúd hegyére kötötte. Aki megkötötte a lovat, kórházba került.

Fuvaros megállt egy ház előtt, egy öregasszony megsimogatta a lovat, az meg nem ment.

Mikor Kisarban dolgozott, éjszaka szorongatták. Felébredt, mintha szorították volna.

(13): *Szellem: a szomszédja felakasztotta magát, éjjel sírt, aki ott aludt, mert Veres Laci ült a mellén. Mondta neki, hogy eriggy innen, az meg az ablakon át elment.*

Mikor a legkisebb fiát szülte, három nap után jött haza a kórházból. A férje aratógéppel járt, este ide állt az ablak alá a géppel. Ő a szélső szobában, az ablak alatt feküdt, a baba az asztal tetején. Álmodta, hogy a gép az ablak alatt, ott mászott be egy nagy ember, puccos volt, mászott az ágyához. Nagyon megijedt, hogy ördög vagy mi az. – A gyereket akarod elvinni? Elkezdett imádkozni (Miatyánkot). *Az ablak nyitva volt, az ablakból eltűnt a pucér veres alak. Utána gyertyát gyújtott, hogy lásson. Szellem vagy ördög?*

Az anyja meghalt, fekete ruhába temették… Menni akart valahova, öregapja rá maradt. Nem puszilta meg az apját, úgy ment el. Este feküdt az ágyon, érezte, hogy mellette fekszik az anyja (már mikor hazajött). *Meg akarta puszilni, de az olyan hideg volt, mint a jégcsap. Megijedt. Lélek vagy szellem?*

A kórházban is környékezte valami nagy alak. Imádkozott, megszűnt. Van rossz szellem.

Az álmoknak jelentése van. Manyi, a lánya a nagyanyja sírjáról a virágmagokat összeszedte, belecsavarta egy zsebkendőbe. Reggel jött, hogy azt álmodta, hogy a temetőben járt, a mamája feje a síron felül volt, és a két keze kint volt a földből. Kérdezte, hogy mit jelent. Aranygyűrű: földi kincs. Manyi a virágmagot elhozta tőle. Vesse el a magot a síron.

Anyósa beteg lett, nazarénus volt. Fekete kendőt adott mindenkinek az egyik menye. Ő szürkét tett fel. Álmodott. Nagy vízen gerendák, azon a koporsó. Állán fehér keszkenő; a rossz keszkenőt tette fel neki, nála meg maradt a jó fekete. Felvette az anyósa hálóingét, aztán már nem álmodott vele. Azért volt, mert a keszkenőt nem fogadta el.

A halottak szellem által jelentkeznek. Ha a rossz szellem megtámad, gyertyát kell gyújtani, az megtisztítja a szobát.

(14) Az adatközlő 1922-ben született, református

– A boszorkányról mit tetszik tudni?

Hát, az emberek estézni jártak… éjfélbe jártak haza, az asszonyok fontak, az emberek meg utánuk vótak. És akkor az egyik mondta, hogy látott egy boszorkánt, de látni, senki se tudta rámondani, hogy igen, ű is látta… Valaki arrúl beszélt, hogy hát elvitték a tejét, közbe az is meglett.

– Azt lehetett tudni, ki volt a boszorkány?

Nem. Hát, azt nem, hogy ki vót a boszorkány, senki se tudta, mer nem félt senki a boszorkánytúl. Mer ha itt valaki félt valakitűl, akkor összefogott, akkor megkeresték, ki a. …Szóval itt nem vót olyan hiedelem, hogy a boszorkányoktúl féljenek.

– Lehetett a boszorkány ellen valahogy védekezni?

Hát, állítólag, egyik azt mondta, hogy igen, a másik azt mondta, hogy nem igaz, hogy elvitték, csak kiapadt belőle, mer nem adott neki elég abrakot, hát ez is olyan vót, hogy ebbe a néphiedelembe én nem vótam benne. Mer akkor, mikor… beszéltek ott a boszorkányrúl.

– És miket mondtak?

Hát, csak azt mondták, hogy hát látták este, hogy leszállt a boszorkány a padlásrúl. Oszt akkor szólt a szomszédnak, oszt akkor megfogták, oszt a szomszéd fiú vót. El akart lopni valamit… Elvitték a tejet, meg megrontottak valakit, hogy ha nem akarta, hogy elvegye a fia azt a másik lányát: „mer boszorkány, mer megrontotta”. Oszt nem tudta bebizonyítani senki. Szóval sokkal értelmesebb nép lakott itt, minthogy elhiggye a boszorkányságot.

– És Juhásznéról tetszett hallani?

Hát, szomszédom vót. Ott tanultam varrni, a menyénél. Annál a lakásnál, ahol Juhászné vót. Hát, én Juhásznét se néztem boszorkánynak. Mer Juhászné szóga vót valahon, valamilyen orvosnál, vagy valami kiszógáló. Szóval fizette, oszt vót neki négy gyermeke, oszt elmaradtak az urától, hát oszt ű avval az orvossal dolgozott. Hát ugyi, felszedte az ű tudományát, paradicsomszesz, meg mit tudom én, micsoda, de hitt benne, az egész község hitt benne, a Juhásznéba. Hát harmadik ház vót hozzánk. Anna néninek hítták, hát oszt, ha valakinek vót valami baja: „menjetek Anna nénihez”. De majdnem mindenkinek paradicsomszeszt adott. Hát oszt akkor meg olyan szép beszédje vót, katólikus vallású vót. Az olyan, meg hát a jó Isten meggyógyítsa. Sokat meggyógyított. Vagy hogyha belelépett egy szegbe, akkor Juhászné kivette, hát hogyne hallottam vón, mikor szomszédom vót.

– Akkor egy orvosnál tanult? Bábáskodott is?

Nem bábáskodott, hanem vót itt egy orvos, egy elég idős orvos, oszt annak vót a takarítónője… de Juhásznénak vagyona vót, hogy az nem vót erre rászorulva. Igaz katólikus asszony vót, minden nap a templomba járt, és egy értelmes asszony vót. És sokszor mondtuk neki, hogy ha kelés vót valakin, „na menjetek Anna nénihez”. Hát Anna néni darázsfészekkel a kelést megkerítette, vagy adott rá zsírt, valamikor meggyógyult, valamikor nem. Azért mondom, hogy valaki hitt benne, valaki meg nem. De Juhászné nagyon, szóval olyan, ráfogtuk, hogy amit az orvosnál tapasztalt, azt használta fel az emberek javára.

– Csinált rontásokat?

Nem. Azt nem csinált se házasságbontást, se semmit a világon, az egy igazi istenfélő katólikus asszony vót. Vót neki négy gyermeke.

– És ha valaki odament, hogy megrontották, tudott neki segíteni?

Nem. Nem csinált semmit. Valaki odament, hogy hát idecsinálták a fiamat. Azt mondja: „hát igyelj a fiadra, hogy hát ne csinálják oda.” Azt mondja: „akkor én is vigyázzak minden fiamra, hogy hova csinálják?”. Nem, az nem avatkozott ilyesmibe. Az minden reggel templomba járt, hazajött, mondom, az ezt csinálta, hogy ha valakin kelés vót, vagy ezelőtt szokták mondani, darázsfészek, ezelőtt szokott lenni a vállán…, hát akkor adott rá ilyen gyógyszereket, de felírta, oszt a patikába kellett megvenni. Szóval nem olyat izélt, hogy csak ű csinált valamit, vagy ű kotyolt valamit.

– Állatokat is gyógyított?

Nem. Csak így embereket. Meg lelkileg. Ha így valaki el vót keseredve, oszt azt mondta, hogy hát mert ez a baj vagy az a baj. „Győzd meg fiam, magad, mer nemcsak az a hibás, tebenned is lehet a hiba!” Szóval ilyenekkel vígasztalta. De nem vót Juhászné olyan. Az nem vót se boszorkány, se megrontó, se megjavító. Hanem csak ilyen vót, hogy mint ahogy mondom.

– Nem mondták rá, hogy boszorkány?

Nem. Hát, legalábbis nem. Hát, ott laktunk a harmadik házba, én ott születtem.

– Nekem őt mondták, hogy nagyon sok mindenhez értett…

Nem igaz. Juhászné ehhez értett, mondom, hogy ha szömölcs vót, akkor arra szalicilos faggyút kavart. Most is tudom. Állott faggyút kevert össze szalicillel, de meg is mondta, hogy micsoda. Oszt akkor tette egy kis dobozba, hogy eztet rákötöte tiszta ruhával, oszt azt mondta, „na ez három napig hadd legyen rajta, oszt elmúlik”. Elmúlt. Azért mondták, hogy boszorkány. Pedig nem boszorkány vót… Vagy vót valakinek, hogy

a lába gombás vót… És elmentek hozzá, hogy „Anna néni, csináljon valamit”. Azt mondja: „Drága gyermekem! Mossad lizoformos vízbe, és itt egy kis paradicsomszesz, evvel suruld meg, mikor lefele fekszel” – ez vót a válasz. Hát, ez nem boszorkányság. Mer mindég mondtuk, hogy a paradicsomszeszt mindenre felhasználta. Az valamilyen gyógyszer vót, de azt is a patikába vették ki. Hát, ott laktam, ott lakott a fia, e kis lánya vót, most is él az unokája, Herdonné, Szalkán lakik. Hát, az se tud semmi mást rúla, csak a jót. Csak ezt, amit én. Mer vót az az egy kis unokája, meg elgondozta az urát, meg a gyermekei hazajártak.

– Azt mondták, az egyik fia sánta volt…

Nem. Hát Mihály vót, Bözsinek az apja, az vele lakott. Vagy ott lakott annál a háznál. Gyuri vót, az a tyukodin lakott, annak vót ott hat gyermeke. Az se vót sánta. Nem. Én szerintem én jobban ismertem ezt a családot, mint a többi… mert én ott tanultam varrni, a menyénél… Hát, ők is olyan viszonyba vótak, mint más, hon így, hon úgy, de semmi olyat nem tudok róla mondani, ami különböző lett vóna másokétúl.

– Nem féltek tőle?

Nem. Dehogy féltek. A kisgyermekek úgy mentek utána, mikor ment a Vásártéren hazafele mindég: „Anna néni, tessék mán nekünk énekelni vagy danolni valamit”. Akkor vót ott ilyen csű kerítés… Oszt akkor mindég danolt nekik egyet, oszt mondta: „Most mán menjetek haza szépen, míg anyu kí van, nehogy eltévedjetek, vagy nehogy jöjjön a csorda, oszt elgázoljon benneteket!”. Ez vót… A templomon túl, a Kraszna-parton az első házba, ők meg ott laktak egy pár házra. De egyebet nem. Ha jött is hazafele, mindég adott egy pár szem cukrot. Hát, boszorkány nem vót, e biztos.

– Volt más Ecseden, akire azt mondták, hogy boszorkány?

Nem. Én legalábbis nem tudtam, hogy boszorkány valaki… Ezt mondták, de ezt is emiatt, mer az orvosok piszkálták a gyógyítása miatt. Mer hányszor vót, hogy valakinek nem gyógyult meg a sebje, orvosho járt, oszt azt mondta, eriggy Juhászného, majd az megcsinálja.

– Akkor az orvosok haragudtak rá?

Hát, nem, csak az orvosok mondták, hogy ne foglalkozzon vele. Hát, nem is foglalkozott, és nem is kért érte soha semmit. Mer annak mindene vót a világon, gyönyörű lakás vót… Viszont vagyona vót, mert családja, lánya, fia, a nem. Nem vót boszorkány.

– Lehet, hogy irigyek voltak rá?

Nem tudom, ki mondhatta rá, mert aki ismerte, aki arra lakott, a senkise mondta… Mondták, hogy menjünk el az orvoshoz, hát de nem vettük észre, hogy benne maradt egy szálka, ott, ahon belement a lábamba. És hát az orvoshoz éccaka mentünk, mert fájt, azt mondta, nem tud vele mit csinálni, azt mondja, megütöttem, vagy ki tudja. Na, majd szólt anyukám Juhásznénak, nézze már meg. Azt mondja, ki kéne venni azt a szálkát belőle, oszt akkor izélnék rá paradicsomszeszt meg ami gyógyszert én, két-három üveg kis kenőcsöt összekevert, egy kis dobozba bele: „nesze kedves, kend be csak egy párszor, meg kösd be, meg ne szaladgálj a porba.” Ennyi vót a vélem. Hát ez nem boszorkányság.

– Mert a boszorkányok miket csináltak? Mit mondtak?

Fogalmam sincs. Hát nem is féltek a boszorkánytúl. Nem is hallottunk semmit. Olyanokrúl hallottunk, hogy aki lopott vagy rabolt, vagy valami, de az nem boszorkányság vót.

– És azt nem tetszett hallani, hogy mivel járnak a boszorkányok?

Nem. Mivel? Seprűvel?

– Csengős-bongós szekeret is hallottam…

Hát, mik ezt nem hittük…

– De ezt mondták?

Hát, mondták, hogy hát mentek éccaka a zörgős szekérrel ezelőtt… Hát, csak ezt mondták, hogy elvitték a tejet a tehénből. Ezt mondták, hogy úgy vitték el, hogy ellopták a tehénnek a kötelét. Oszt akkor nem adta le a tehén a tejet… Hallottuk azt is, hogy ez is tud rúla, az is tud rúla, ilyesmit feketén hallottunk… Anna néni egyszer azt beszélte nekünk, kislányok vótunk… mindig elmondta nekünk, hogy mi vót az istentiszteleten… Oszt kérdeztük, hogy Anna néni most mán mivel foglalkozik. Azt mondja: „A kertet átadtam a fiamnak, most mán ezzel nem foglalkozom, én hitbe élek.” Oszt azt mondom neki: „Hátha egyszer valaki jól megverné az ablakját?”. Azt mondja: „Adnék én neki!”.

– És ha elvitték a tehén tejét, utána csináltak valamit, hogy visszahozzák?

Azt mondták akkor, hogy hát Csengerbe mentek, meg ide mentek, meg oda mentek tudós emberekhez. Hát akinek, mert rajtunk nem fordult elő. Osztán azt mondja, azt mondták, hogy hát forralják fel a tejet, tegyék

oda a tejet, oszt mikor legjobban púpozzik, oszt akkor tűvel verjék, oszt akkor jelentkezik, aki elvitte. Akkor ezt beszélték…

– Csengerbe kellett elmenni?

Csengerbe mondták, hogy ott vót Csengerbe valaki, aki azt mondta, hogy menjen csak haza, oszt forralja fel a tejet, oszt majd megyen bocsánatot kérni az illető…

– És volt Ecseden olyan, akit tudósnak hívtak?

Nem. Ecseden nem vót… Olyat nem ismertem, hogy valaki tudós legyen. Olyat hallottam egyet, a gyülekezetház utcába, hogy ha valakin sok szemölcs került az ujjára, oszt azt mondták, hogy – de azt se tudnám megmondani. Kutyásnak mondtuk, hogy milyen vót az igazi neve, hogy Biró vót, hogy menjen el Kutyáshoz, oszt az elveszti. Hát, oszt egyszer csak én is akkor lettem vón menyasszony, hát itt is, ott is kijött a szemölcs. Oszt azóta ráj̈öttünk, hogy a vitaminhiány vót. Osztán azt mondták, majd az elveszti. Ha akkor menjünk, mikor még nem jön fel a Nap. Hát, elmentem, mondtam neki, hogy baj van, szemölcs van az ujjomon, gyűrűt kéne rá húzni, de hát ilyen ujjra. Azt mondja, menjek haza nyugodtan, meglesz. Hát, elmúlt, de hogy mér múlt el, ezt nem tudtam soha megmondani…

– Nem tetszik tudni, hogy mit csinált?

Énvelem semmit. Hozzám se nyúlt. Hát, tudom, hogy kijött, azt mondták, napfelkelte előtt kell vele beszélni. Kijött, kérdezte mért keresem. Mondtam, hogy mért keresem, hát oszt nem is vót idegen, mer a nagymamám szomszédjába lakott. „Ó, menjél csak haza lyányom, el fog az múlni!" Oszt ótán Anna nénitűl hallottam, hogy a marhafaggyút ki kell kavarni szalicillel, oszt avval kell, oszt akkor elmúlik a szemölcs is, meg a tyúkszem is. És sikerült is végig az életünkön…

– És lidércről tetszett hallani?

Sose…

…Azóta, ha valaki épített, azóta hallottam, hogy azt mondták, hogy hát a Rákóczi várbúl Munkácsra alagút vót. Mer sok helyen… építettek vón, oszt nagyon sok alapot kellett felásni, mer itt is egy gödör, itt is egy gödör, hát…

(15) Az adatközlő 1935-ben született, református
(16) Az adatközlő 1939-ben született, református

(16): *Hát, én csak annyit hallottam, mikor ugyi még otthon kislyány vótam, hogy a kertek alatt mentünk, csarnokba jártunk még akkor, oszt ott mentünk, vittük a tejet a csarnokba, és mondták az öregek, hogy vótak olyan boszorkányok, akik megijesztették, meg mentek utána, meg kísérték. Hegedültek, meg ilyeneket hallottam az öregektűl. Hogy így megijesztették őket. Meg a tehenektűl is, hogy elvitték a tejet.*

(15): *Igen.*

(16): *Hogy itt vót ez meg az, oszt azóta nincs tej, mer az olyan boszorkányos vót. Na, ezelőtt hallottam, mikor olyan kislyány vótam.*

– Csináltak valamit, hogy ne tudják elvinni a tejét?

(16): *Hát, valamit csináltak, hogy fonákul vették fel az alsóruhát magukra, mer ugyi ezelőtt olyan bű szoknyába jártak az idős nénik is, és mindig fonákul vették fel, hogy ne legyen hatalma annak a boszorkánynak. Mán amikor én olyan nagyobbacska vótam, mán akkor nem vót. Csak mikor kislyány vótam, akkor hallottam, hogy zeneszóval mentek, úgy kísérték az embereket éccaka. Olyan vót.*

(15): *A lovasszekér is mikor ment, megállította a boszorkány a lovat, hogy nem megy sehova.*

(16*): Ilyen zürgős szekérrel jártak… aztán…*

(15): *Mondták az öregek, akkor a kocsis leszállt, …oszt az út végire vágott a baltával, a fokával oszt akkor megindult a lú, elment a boszorkány…*

(16): *…mondták, hogy ezelőtt vót boszorkány. De mán nagyobb koromba nem… Mán az én nagymamámék idejébe, akkor vót. Az apuékéba nem hallottam, de a nagymamáméba, abba vót. A nagymamám szomszédjába Gedi bácsi lakott, ott is mindig magyarázták, a boszorkányok csengős szekérrel jártak. Nem láttak semmit, csak csengett, hogy ment a szekér…*

– És ha elvitték a tejet?

(16): *Az ólba mit is tettek, valamit tettek az ólba, hogy ha megy a boszorkány, nehogy, mer nem tudták, ki a boszorkány. Csak bement ugyi az udvarra, mintha bejön valaki, mán az olyan boszorkányos vót, oszt*

mán utána nem vót tej a tehenébe. Erről tudták, hogy a vitte el a tejet. Nem látszott, rendes ember vót, de értett hozzá. Mert valahogy azt mondták, érteni kell ahhoz. Én így hallottam…

– Örökölték?

(16): *Hát, gondolom.*

(15): *Az utódjának adták az ilyet.*

(16): *Hát, gondolom, hogy csak így vót….*

– Nők vagy férfiak?

(16): *Vót mind a kettő. Öregebbek. Meg azoknak valami… csak valahonnan örökölte egyik a másikra.*

(15): *Igen, hát apa hagyta a fiára, anya a lányára.*

– Hogy haltak meg?

(15): *Úgy hallottuk, megszenvedtek nagyon a halálért.*

(16): *Igen-igen. Meg seprűnyelet fogtak a kezekbe, és a seprűnyelet át kellett venni, adni annak, akire hagyta.*

(15): *Akinek átadta a tudását.*

(16): *Akire hagyta a tudását. Annak a seprűnyelet át kellett venni, oszt nem akarták átfele venni.*

(15): *Oszt akkor nem halt meg.*

(16): *Nem tudott megfele halni… Én Fábiánházárúl való vagyok… Rontani tudtak… Olyan is vót, hát amikor én nagyocska lány vótam, oszt tudod, hogy izé udvarolni akart, a szomszéd fiú, mindig egy hajszálamat akart kihúzni, hogy oszt egy hajszálat akart kihúzni, mer azt mondta a rontónő, hogy vigyen egy szál hajamat, oszt akkor ű engemet megront. De valahogy nem sikerült, mert csak elmaradtunk, de nagyon utánam vót…*

– Volt olyan, aki ilyenekkel foglalkozott?

(16): *Hát, ugyi csak vót, valaki mondta, hogy vigyen egy szál hajamat, oszt akkor engem megront. De nem vitt, mer…de hogy ki vót, ezt nem tudom.*

– Szemmel verésről hallottak?

(16): *Olyan is vót. A szemverésrűl. Mer míg a gyermeket meg nem keresztelték, ezelőtt, addig nem vitték ki se az udvarrúl, mer ugye akkor otthon szültek, és ha mán sírt a gyerek, akkor azt mondták, megverték szemmel. Mindig rá kellett köpködni, hogy meg ne verjék szemmel… Azt mondták, azért fáj a hasa, mer megverték szemmel.*

(15): *Háromszor kellett ráköpni.*

(16): *Igen… Meg a szenes víz… Egy pohárba tettünk vizet, akkor elgyújtottuk a gyufát, oszt akkor beletettük. Oszt mikor lement, a fenekére, akkor azt mondták, megverték szemmel.*

– Egy gyufát kellett belerakni?

(16): *Hát, egyet a pohár vízbe.*

– Utána a vizet?

(16): *Hát, kiöntöttük…*

– Szemmel verni ki tudott?

(16): *Azt tudtak tán többen vagy nem tudom én, mire mondták, hát nem tudom. Ha bejött akárki, azt mondták, mán megverték szemmel.*

(15): *Vagy ráfogták…*

(16): *Meg míg meg nem keresztelték a gyermeket, a seprűt mindig felfele kellett állítani a sarokba… hogy a gyermeket a boszorkányok meg ne rontsák…*

…Csak ezelőtt azt hallottam, még az akasztott embert is, aki felakasztotta magát, azt nem temették a temetőbe, csak a temetőárokba.

(15): *A temető szélire.*

– Szerelmi jóslásokat csináltak?

(15): *Igen, kártyából vetették ki.*

– Itt volt, aki jósolt?

(16): *Hát, Róza néném is vetette a kártyát.*

(15): *Meg Ida néném, az is vetette a kártyát.*

(16): *Cigánykártya.*

– Többen tudtak Ecseden?

(15): *Hát, vótak egy néhányan. Még annak idején, hogy jobban, akik odamaradtak a fronton, katonák vótak, mán a háború alkalmával, mindég azér vetették a kártyát. Na, hogy élnek, nem élnek. Sokszor jól mondta. Mer hazajött, akit mondott, akit nem, meg odamaradt…*

…Nekünk is, fiúk vótunk, vetette nekünk Róza néni, hogy mondta, hogy neked nem jó feleséged lesz, neked ilyen lesz, olyan lesz, oszt úgy is vót. Úgy jött befele, hogy elmondta….

– Ágakba írtak neveket, hogy kinek ki lesz a férje?

(16): *Hallottuk, de mi nem csináltuk.*

– Boszorkányokkal hol lehetett találkozni?

(16): *Azt nem tudták, hogy ki a boszorkány, mert az nem mutatta ki magát, mer megölték vón. Csak valamit tudtak, mer nekünk mikor Miklósnak is* (a fia)*, mikor a kapun kinyújtotta a kis kezét, akkor olyan kisfiú vót, oszt jött Herman Pali bácsi, oszt kezet fogott vele, mindenütt kiment a keze. Csak így csüngette a kisfiú a kezét. Hát szóltunk anyuéknak, ott Fábiánházán, mondta, hogy: lányom megyek, oszt elhozzuk a kisfiút. Oszt elvittük ahhoz az öregasszonyhoz, oszt amikor az öregasszonyhoz bementünk: na tegyétek le a gyermeket. Mindenfele így végigfogdosta a kis kezét, oszt alig vótunk ott, alig fogdosta egy kicsit, mán fogta a kilincset, hogy menjünk hazafele. Addig meg így csüngött a keze. Hát akkor az is csak tudott valamit…*

(15): *Itt is vót olyan, Juhászné is…*

(16): *Juhászné is olyan vót, igen. Ott a legelő fele lakott. Győrtelek felé, a hídnál, kinn a végén.*

(15): *Vót itt még egy másik is, itt a temető körül valahon.*

– Tudtak gyógyítani?

(15): *Igen*

– Hogy hívták ezeket?

(15): *Hát rendes neve vót…*

– Kuruzslónak?

(15): *Hát, így mondták, ahogy mondod.*

– És a keresztutaknál?

(15): *Ott is meg szokták így támadni az embert ezek a boszorkák. Meg olyan is vót, azt mondták, hogy tehen képibe lefeküdtek, úgy tehennek változtak, ilyeneket is mondtak.*

– Tehénné tudtak változni?

(15): *Igen, ilyet is mondtak. Oszt akkor lefeküdtek az útra…*

(16): *Meg az kísérte, zavarta. Hogy így át tudta változtatni magát.*

(15): *Meg disznó, meg ilyesmi.*

– Repülni?

(15): *Azt nem hallottam.*

(16): *Csak hogy ment a csengős szekér, oszt sehol nem láttak semmit.*

(15): *Nem láttak semmit, csak ment utánuk vagy előttük.*

(16): *Hát, de mán ez régen vót.*

– Táltos?

(16): *Nem hallottam.*

(15): *Én se. Mán így egymás közt mondták, hogy táltos, ha összevesztek, az asszonynak mondták…*

– Lidércről tetszettek hallani?

(15): *A víznél van, még ma is, barnás-szürke, mint egy galamb, visítani szokott.*

– Szellemekről?

(16): *Azt hallottam, hogy így hazajárnak a szellemek… Mint a cigány lány* (mondta) *itt a bótba. A cigánylány is azt mondja, hogy hazajön a nagymamája mindég. Mer ott lakik a házába, oda építettek, és: nagyanyám mindig hazajön, igen, mer még a gyermekek is félnek. …Azok még most is félnek… azok még mindig babonások. Mindég megkeresztelték időbe a gyermeket… Fábiánházán vót egy ember, aki értett a jószághoz… mikor beteg vót a jószág, ahho vitték.*

(15): *Hát, mondtak ilyen tudóst.*

Borzován Eszter

Debrecen
H–4026 Hajó u. 2. 7/24.
e-mail: besztilove@freemail.hu

Figures of folk beliefs in Nagyecsed

Although the scientific research of Hungarian folk beliefs started as early as in the 19th century and many publications have appeared in this topic, there remained white spots in the research of beliefs from a geographical aspect. The same regards the figures of folk beliefs: this is why I chose the examination of the latter topic in a local community. No significant material connected with beliefs has been recorded in Nagyecsed. The descriptions in literary works in which the folk belief of the inhabitants of Ecsed appears are, however, significant (e.g. the novel Ördögszekér by Sándor Makkay and writings by Zsigmond Móricz and Mór Jókai).

I started my research in 2007. The inhabitants of the small town of Nagyecsed belong to two ethnicities: Hungarian and gipsy.

Regarding religion, the settlement shows a colourful picture: Calvinists, Roman Catholics, Greek Catholics, Nazarenes live here.

My objectives were the mapping of the figures of folk belief in Nagyecsed, their description and systemisation. Apart from a few exceptions, the older generation was asked in the form of deep interviews.

In my study I give a detailed description of the beliefs connected with supernatural creatures and supernatural people that are still known in Nagyecsed, and then they are shortly analysed.

I did not sharply separate the cognitive content of the beliefs and the belief actions. In certain bewitching stories belief actions are emphasised, so I also publish the belief actions linked with the figures.

Eszter Borzován

Debrecen
H–4026 Hajó u. 2. 7/24.
e-mail: besztilove@freemail.hu

A Nyírbátor környéki zsidó vallású lakosság hétköznapi táplálkozása

D. Rácz Magdolna

Nyírbátor és környéke hagyományos táplálkozáskultúrájának kutatása kapcsán találkoztam egy ma már nehezen kutatható, izgalmas témával, a zsidó vallású lakosság táplálkozási rendjével. Jelen tanulmányom saját gyűjtéseimet felhasználva a hétköznapi táplálkozási szokásaikat mutatja be.

A vizsgált területen élő, egykor nagyszámú zsidó lakosság táplálkozáskultúráját szigorú vallási előírások szabályozták. Az edényeket, amelyekben a húsos és tejes ételek készültek, szigorúan elkülönítve tárolták. Véletlenül sem cserélhették fel.

Közismert a disznóhús és zsír, a marha hátsó felének vagy bármely állat vérének fogyasztási tilalma, a szárnyas állatok fogyaszthatóságának szigorú ellenőrzése, rituális levágásuk jelentősége. Itt kell említést tennünk a nagyobb mennyiségű halfogyasztásról, melyek közül csak pikkelyesek jöhettek szóba. Szombati napokon és bizonyos ünnepeken kötelező volt a halkocsonya vagy más módon elkészített halétel (ld. RÁCZ 2005.!).

A főzés alapanyaga a baromfizsír, a liba vagy a boltban kapható *ceres* (növényi zsiradék) volt. Egyébként pedig ugyanazok az alapanyagok álltak a háziasszonyok rendelkezésére, mint a paraszti háztartásokban.

Kenyérsütés

A háziasszony legfontosabb teendői közé a mindennapi *kenyér* és a *szombati páros kalács* elkészítése tartozott. A szomszédos falvakból Nyírbátorba hordták be az őrölni való búzát. Őrléskor grízes lisztet, első és második lisztet, valamint korpát kaptak. Az utóbbit megszitálták, a dercéből pogácsát sütöttek, a korpát a tehén abrakjára szórták vagy a moslékhoz keverték.

A *kenyérsütés* kellékeit cigány árusoktól, teknővájó cigányoktól szerezték be. Egy nagyteknő, amelyet teknőállványra állítottak, fakanál a kovász elkészítéséhez és kovászfa, hogy ha az elkészített kovászt letakarták, a kendő ne érjen a megkelt kovászhoz. *Kenyeret (brot)* szombat és ünnepnap kivételével bármely napon készíthettek. Leggyakrabban *gabona*(rozs)lisztből készítették, de lehetett fele gabona és fele búza vagy tiszta búzalisztből is. Az utóbbiakhoz főtt burgonyát kevertek.

Előző este a háziasszony – miután köténytkötött, fejét bekötötte, kezét megmosta – 4 kenyér sütéséhez elegendő *lisztet szitált* a *teknőbe*, majd a bal oldalra húzta. Jobb oldalon kevés lisztet hagyott, és elővette az előző sütéskor félretett *kovászt*. A kovászt felhasználásig kendőben vagy kovászkosárban, szellős helyen tárolták. A cipó nagyságú kovászt darabokra tördelték, langyos vizet öntöttek rá. Mikor megpuhult, kb. 2 kg lisztet adtak hozzá, jól összekeverték, letakarták, és reggelig állni hagyták.

Kora reggel a teknőben lévő liszthez minden kenyér után egy fél marék *sót* adtak, langyos *vizet* öntöttek hozzá, és miután a megkelt kovászból elvették a következő sütéshez való adagot, a kenyeret *bedagasztották*. Ez hosszan tartó, fárasztó művelet volt. Addig kellett végezni, míg a háziasszony kézfeje tiszta nem maradt. Ez után a tészta tetejét belisztezték, kendővel letakarták és egy-másfél óráig állni hagyták. Majd következett a kenyerek kiszakítása. Előtte a megkelt tésztából – miközben imát mondtak – elvettek egy darabot, amelyet majd fűtéskor *áldozatként* a tűzbe hajítottak. Ez volt a *halev***.** Aztán előkészítették a gyékényből készült *szakajtókosarakat*, tiszta *kendővel* kibélelték, a kendőket belisztezték. A teknőben lévő tésztát négy részre osztották, jobb kézzel meggömbölygették, bal kézzel a szakajtóba helyezték. A kendő sarkait felhajtották, és még egy óra hosszat állni hagyták.

Ekkor láttak a kemence *felfűtéséhez*. Ehhez szalmát, venyigét, kórót használtak, kinek mi volt. Vigyázni kellett, hogy a kemence mindkét oldala egyenletesen melegedjen. Amikor a kemence félig felfűlt, a kenyértésztából kiszakítottak annyi darabot, ahányan a családban voltak. Ezeket sütőlapáton elnyújtották, olajjal vagy vajjal megkenték, egy kis forgácsdarabbal megkockázták. Betették a kemencébe: 10 perc alatt megsült, ez volt a *lángos***.** Reggelire fogyasztották.

Hogy a kemence elég meleg-e, úgy állapították meg, hogy a hamut kikaparták, és ha a *szénvonó* a kemence fenekén szikrázott, be lehetett vetni a kenyeret. Előtte egy kórószárra szalmacsomót kötöttek, és kiseperték vele a hamut a kemence aljáról. A szakajtóból a tésztát a meglisztezett *sütőlapátra* borították, a tetejét vízzel lemosták, az egyik oldalát késsel bevágták. A kenyereket bevetették, a kemence száját bezárták. A süléshez 2 óra kellett.

Ha sok tésztájuk volt, *lepényt* is sütöttek. Ezt a kenyérrel egyszerre vetették a kemencébe, de 1 óra alatt megsült. A teknő alján maradt tésztát összekaparták, köménymaggal vagy kaporral összegyúrták, és megsütötték: ebből lett a *vakaró***.**

Ha a kenyér megsült, a kemence mellett lévő zsákkal leterített *lócára* tették, a tetejét megmosták. Ha kihűlt, a kamrába vitték. A kenyeret a gazdaasszony szegte meg, kerek *kenyereskosárba* tették, kendővel letakarva. A kenyér volt a legfontosabb táplálék, mindenhez lehetett fogyasztani. Ha a földre esett, felvették és megcsókolták.

Adatközlőim emlékezete szerint a második világháború utáni időkben a kenyeret a nyírbátori péknél sütötték ki. A mai Bátori ABC helyén volt egy maszek pékség, s a pék megengedte, hogy az asszonyok odavigyék az otthon bedagasztott tésztát. Erre a tulajdonos nevével ellátott cédulát tett, a gazdaasszonynak is adott egyet, s miután kisült, így azonosították.

Másik nagyon fontos étel a szombati kalács, a *páros kalács (bárhesz)* volt. Ebédre és vacsorára a hús mellé ezt fogyasztották. 3 nagy kalácsot sütöttek, ahol pedig 13 évet betöltött fiú volt, ott 3 kicsit is készítettek külön az ő számára, hogy azon gyakorolja jövendő családfői feladatát, az áldások elmondását. A kalácsok elkészítéséhez 3 kg tiszta búzalisztre volt szükség. Minden kalácshoz fél marék sót, kb. 6 dkg élesztőt, 2 szem krumplit tettek és esetleg egy kevés *cereszt* lehetett hozzá adni. A páros kalácsot külön erre a célra használt *kerek kis teknőben* dagasztották. A tészta elkészítésének folyamata a kenyérével megegyezik, csak nem szakították, hanem a *gyúrótáblán* kelesztették tovább. Mikor megkelt, a tésztát szétosztották. A nagy kalácsnak valót 6 ágra fonták, a kicsit szív alakúra. Fonás előtt ebből is elvették a *halevet*, és a tűzbe vetették. Fonás után a tetejüket tojással lekenték, s egy óra hosszáig sültek a kemencében. Ezeknek a kalácsoknak a neve azért páros, mert a szombati asztalon mindig két kalácsnak kellett lennie. Egyiket a szombat beálltakor, vagyis pénteken este fogyasztották el. Következő nap délben megint két kalács volt az asztalon, s az egyiket elfogyasztották. Este pedig megették a harmadik kalácsot.

Ha a gazdaasszonynak kedve volt, a páros kalács mellett csemegének *piskótatortát* is készíthetett. 10–15 tojás sárgáját 15 kanál cukorral kikevert, ugyanannyi lisztet adott hozzá. A fehérjéből

kemény habot vert, óvatosan összekeverte a kettőt, sütőport és egy kis rumot adott hozzá. Egy kerek lábast belisztezett, zsírpapírral kibélelt, a tésztát beleöntötte, betette a kemencébe a páros kaláccsal, és megsütötte.

A szombati reggelihez szívesen sütöttek *tejes kalácsot.* Külön kisteknőben dagasztották. Az alapanyagok a páros kalácsétól abban térnek el, hogy ehhez cukrot, tejet és vajat tettek. Az így elkészített tésztából készülhetett még *diós-mákos bejgli, túrós béles, bukta és kakaós tekercs.*

Szintén kelesztett tésztából készült az *almakugli*. Hozzávalók: 50 dkg búzaliszt, 25 dkg ceresz (vagy margarin), 2 dkg élesztő, 1–2 tojás sárgája, só, cukor. A tésztát elkészítették, 45 percig kelesztették, aztán elnyújtották. A vékonyra szeletelt almát rárakták, fahéjjal, cukorral, darált dióval meghintették. A tésztát felgöngyölték, kizsírozott lábasba csigaformán behelyezték, még kelni hagyták. Mikor megkelt, a tetejét tojásfehérjével megkenték, és forró sütőben, a hőmérsékletet csökkentve 1 óra hosszáig sütötték.

Gyúrt, főtt tészták

A *gyúrt tésztákat* liszt, tojás, só és víz összedolgozásával készítették. Egy levél tésztához kb. 50 dkg liszt, 3 tojás, fél deci víz és só szükséges. A tésztát *kis teknőben* vagy *gyúrótáblán* félkeményre gyúrták, fél órát pihentették, majd annyi adagra osztották, ahány levelet akartak készíteni belőle. Ezután nyújtófával kerekre nyújtották, összehajtották, és tetszőleges alakúra vágták. A *vékony metélt*, a *kis kocka* és a *zabszem* húslevesbe, a *széles metélt* vagy *laska* túrós tésztának, diós tésztának, *laskakuglinak*, rakott tésztának, a *nagy kocka* krumplis tésztának, káposztás kockának való volt. Ha a tésztát nem nyújtották el, hanem keményebbre gyúrták és lereszelték, frissen levesbetétként, sütőben megszárítva *tarhonyaként* fogyasztották.

Túrós tészta: a széles metéltet bő, sós vízben kifőzték, leszűrték, olvasztott vajjal összekeverték, túrót tettek hozzá, tejföllel tálalták.

Diós tészta: a széles metéltet bő, sós vízben kifőzték, leszűrték, baromfizsírral összekeverték. Cukorral és dióval meghintették, baracklekvárral tálalták.

Laskakugli: a széles metéltet bő, sós vízben kifőzték, leszűrték, baromfizsírral összekeverték. Tetszőleges mennyiségű tojást felvertek, cukorral vagy borssal ízesítették, ki hogy szereti, majd az egészet összekeverték. Kizsírozott lábosba a nyersen hagyott tésztalap egy részét alulra betették, rá az összekevertet, majd a nyers tészta másik felével lefedték, a tetejét megzsírozták, és forró sütőben megsütötték.

Rakott tészta: a széles metéltet bő, sós vízben kifőzték, leszűrték. Egyharmadát kizsírozott lábasba tették cukorral, citromhéjjal ízesített reszelt dióval meghintették. A tészta második adagjával befedték, erre szilvalekvárt tettek. Újabb sor tésztával lefedték, a tetejére cukros diót szórtak. Forró sütőben félóráig sütötték. Akkor kész, ha a teteje piros lett.

Krumplis tészta: a kockatésztát bő, sós vízben kifőzték, leszűrték. A baromfizsíron megdinsztelték az apróra vágott hagymát. Pirospaprikával és borssal ízesítették. Hozzáadták a felvágott krumplit, kevés vízzel felöntötték, puhára főzték. Mikor megfőtt, összetörték, és a tésztával összekeverték.

Káposztás kocka: a tésztát bő sós vízben kifőzték, leszűrték. A káposztát apróra reszelték, besózták és állni hagyták. Később kinyomták, olajban megdinsztelték, borssal ízesítették, majd a tésztával összekeverték.

Szintén gyúrt tésztából készültek a különböző ízesítésű *derelyék* vagy *krepedlik*. Egy adaghoz 40 dkg liszt, kevés víz és 2 tojás szükséges. A tésztát puhábbra kellett gyúrni, mint az előzőeket, majd pihentetés után nem túl vékonyra nyújtani. Az elnyújtott tésztát csíkokra vágták, a csíkokat

kockára. Mindegyik kocka közepére egy kis kemény szilvalekvárt vagy tojás sárgájával összekevert, citrommal vagy fahéjjal ízesített túrót, vagy ledarált és tojással összekevert pörkölthúst tettek. Háromszögletűre összehajtották, széleit megnyomkodták. Bő sós vízben addig főzték, míg a derelyék fel nem jöttek a víz színére. A *lekvárost* és a *húsost* zsírban, míg a *túrót* vajban pirított zsemlemorzsában megforgatták, melegen tálalták.

Kedvelt étel volt a *szilvás gombóc* és a *nudli*. A sós vízben megfőzött krumplit összetörték, 1 tojással, kevés zsírral, liszttel összegyúrták. A nudli készítéséhez miután elnyújtották a tésztát, csíkokra vágták, megsodorták és kisujjnyi darabokra vágták. A gombóchoz pedig gömbölygették, a közepére egy kis kemény szilvalekvárt tettek. Sós vízben megfőzték, zsíron pirított prézliben megforgatták.

Sült tészták

A nudli tésztájából készült a *krumplilángos*, azaz *krumplis palacsinta*. A tésztát darabokra vágták, elnyújtották, és palacsintasütőben kisütötték. Régen a spór tetején 4–5 darab is sült egyszerre.

Liszt, tojás, só és szódavíz keverékéből készült a palacsinta. Ehhez különböző tölteléket készíthettek. Kerülhetett bele a derelyéknél már említett hústöltelék, ekkor *húsos palacsinta* a neve. De készítettek *tüdős palacsintát* is. A tüdőt megabálták, majd ledarálták, hagymás zsírban dinszteltték. Rizst főztek hozzá, összekeverték, s ezzel töltötték meg a tésztát. Kedvelt étel volt a *káposztás palacsinta*. Ehhez a töltelék cukorral vagy borssal ízesített dinsztelt káposzta volt. A liszt, tojás, só, cukor és tej hozzáadásával készült tésztából készítették a *lekváros*, *túrós és kakaós palacsintát*.

Pészach reggel előszeretettel fogyasztották a *hremzlit*, amelyet maceszlisztből és főtt krumpliból, cukor, só, zsír és tojás hozzáadásával készítettek. Az összedolgozott alapanyagot kézzel kiszaggatták, kerekre formázták, és olajban kisütötték. Ekkor tejjel fogyasztották, ha zsírban sült, akkor pedig teával.

Köretek

Az *aszalt szilvás rizst* 2 dl rizsből és kb. 10 dkg aszalt szilvából készítették. A rizst zsírban világosra pirították, vízzel felengedték. A szilvát kevés vízbe beáztatták, majd a rizshez adták. Citromhéjjal, szegfűszeggel és cukorral ízesítették. Mikor a rizs már csaknem megpuhult, a lábast a tűzről levették, majd plédbe bebugyolálták, hogy a rizs teljesen megpuhuljon. Hús mellé tálalták.

Szintén köretként tálalták a már említett *tarhonyát* (*fervlit*). Két tojásból, lisztből és vízből, kemény tésztát gyúrtak. Lereszelték, sütőben megszárították. Felhasználáskor zsírban megpirították, húslével felengedték, borssal, sóval ízesítették, majd fedő alatt puhára főzték. Mikor a levet elfőtte, a fedő alatt még állni hagyták. Sült húsokhoz és pörkölthöz egyaránt fogyasztották.

A *krumplikugli* fél kiló héjában főtt krumpliból, négy tojásból, két kanál libazsírból só, bors vagy cukor hozzáadásával készült. Az alapanyagot az összedolgozás után lábasba tették, és a sütőben kisütötték. Pészach délutánján fogyasztották.

A *rizst* a hagyományos elkészítés mellett fahéjjal vagy kakaóval ízesítve is fogyasztották.

Csemegének számított a *zocherbab*, amely készülhetett száraz és fejtős babból is, a lényeg, hogy nagy szemű és tarka legyen. Mikor a főzővízben félig megpuhult, megsózták, megfőzték, leszűrték. Tálba tették, megborsozták. Kóser bort fogyasztottak mellé, ami gyenge, édes fehérbor volt.

Önálló ételnek számított a *rakott krumpli*. A héjában megfőzött burgonyát és a keményre főtt tojást karikára vágták. Az edényt margarinnal kikenték, a fele krumplit az aljára terítették. A tojást

rárakták. Olajat, lisztet, borsot tejföllel jól elkevertek, felét a tojásra öntötték, a maradék krumplival betakarták, ráöntötték a tejföl többi részét, olajjal meglocsolták, sütőben pirosra sütötték.

Húsfogyasztás

A már említett húsokat csak akkor fogyasztották el, ha hibátlan, azaz *kóser* volt. Minden településen volt egy metsző *sarhet* (*sakter*), aki a hozzá elvitt állatokat rituálisan levágta. A *szárnyasokat* a térde közé fogta, és miután imádkozott, egy éles késsel – *halevvel* – egyetlen nyisszantással elvágta az állat nyakát, hogy minél kevesebbet szenvedjen. A vért jól kifolyatta, mert azt semmilyen formában el nem fogyaszthatták. Ez a szokás Istennek Noéval az özönvíz után kötött megállapodásának betartása. Sem embert, sem állatot zsidó ember meg nem ölhet. Fogyaszthat bizonyos állatok húsából, de vérüket nem, mert az állat lelke a vérében van. A levágott szárnyast szárazon megtépték, megperzselték, kétfelé vágták, és egy órán át hideg vízben áztatták. Ezután darabonként besózták, és a sózókosárba tették. Állni hagyták, majd állott vízzel háromszor leöntötték, és megvárták, míg lecsorgott.

Hogy az állat fogyasztható, azaz kóser-e, a metsző ellenőrizte. A begyét kivette, felfújta, megkapargatta, ha kiszakadt, akkor nem jó, vagyis *tréfli* volt. Az ilyen húst a kereszténynek adták el féláron.

A *marhát* a közösség vágatta. Csak 5 évnél fiatalabb egészséges állatot vágtak. Lefogták, a nyakát hátrafeszítették, és a metsző egy éles késsel elvágta a nyakát. A marhának csak az elejét fogyasztották, a többi részét a kóser húsboltban kimérték.

Disznóhúst egyáltalán nem fogyasztottak. Adatközlőim szerint az egyiptomi fogság idején azzal büntették a zsidókat, hogy sózott disznóhúst adtak nekik enni, vizet pedig nem kaptak hozzá. Annyira szenvedtek a szomjúságtól, hogy megfogadták, ha vége lesz, soha többé nem esznek disznóhúst.

Levesek

A *húslevest* tyúkból, libából, kacsából vagy marhahúsból, esetleg galambból készítették. Ősi törvény, hogy a galambot csak párosával volt szabad levágatni. A megfelelően kikóserolt húst feltették főni. Lassú tűzön főzték, s mikor a hús puhulni kezdett, sárgarépát, petrezselymet, zellert, karalábét, vöröshagymát, fekete borsot és egy kis gerezd fokhagymát adtak hozzá, s a hússal együtt puhára főzték. A húst és a zöldséget kiszedték, a levest leszűrték. A levesbetétet sós vízben kifőzték. A már említetteken kívül legkedveltebb volt a *maceszgombóc*. Legegyszerűbb elkészítési módja a grízgaluskáéhoz hasonló. A tojást felverték, *maceszlisztet* és *maceszdarát*, borsot, sót adtak hozzá. Óvatosan összekeverték és kanállal a fővő lébe szaggatták. Más módon is készítették. Ekkor felverték a tojást, egy *pászkalapot* vízbe beáztattak, majd kinyomták. Összetört főtt krumplit, egy kanál libazsírt, durva és sima maceszlisztet tettek hozzá, majd az egészet összekeverték. Puhára hagyták, egy órát pihentették. Utána vizes kézzel kis gombócokat formáltak belőle, és a zubogó sós vízbe dobták. Akkor főtt meg, ha feljött a víz tetejére.

Pészachkor *tojáslaskát* készítettek. 3 tojást felvertek, 1 kanál krumplikeményítőt és sót kevertek hozzá. Zsíros palacsintasütőben kisütötték, majd laskára vágták, és a húslevesben betétként fogyasztották. A húst savanyúsággal, mártással vagy derelyével tálalták. A marhahúshoz szívesen fogyasztottak babérlevél, cukor, ecet hozzáadásával készített *rántásos krumplifőzeléket*.

A lakodalomban külön az ifjú párt tisztelték meg az aranylevessel *(goldzip*). Ez is húsleves, de a legszebb, legkövérebb tyúkból készült, hogy a színe aranysárga legyen.

A *gulyásleves* alapja a kockára vágott marhahús. Egy fej vöröshagymát fölaprítottak, baromfizsíron megdinsztelték, hozzáadták a pirospaprikát. Beletették a húst, átforgatták, kevés vízzel felengedték. Kockára vágott burgonyát, felkarikázott répát, petrezselymet, köménymagot és sót adtak hozzá. Mikor már majdnem megfőtt, nokedlit vagy csipetke tésztát szaggattak bele.

Hasonlóan készült a *gerslileves*. A gerslit előző este beáztatták. A gulyást csontból készítették, burgonyát nem tettek bele, hanem gerslivel főzték meg.

Az egyszerű levesek közül népszerű volt a *köménymagleves***.** Igen egyszerű étel. A rántásba ízlés szerint egész vagy darált kömény került. Vízzel felengedték. Fogyasztották darabokra tört pászkával, nokedlivel, pirított zsemlekockával vagy felvert tojással.

Hasonlóan egyszerű volt a *savanyú tojásleves*. A rántást vízzel felengedték, cukorral, sóval, babérlevéllel, ecettel ízesítették. A tojásokat egyenként pohárba ütötték, és a fővő lébe engedték, így egészben maradt.

A *zöldbablevest* attól függően, hogy mi volt a második, kétféleképpen készítették. Ha húsos étel volt, akkor rántással, ha nem, akkor habarással készült. A habarás liszttel, tejföllel és tejjel történt, egy kevés szódabikarbóna hozzáadásával.

A *szárazbablevest* rántották, amennyiben füstölt hús volt benne.

A *borsólevesbe* hús került, de lehetett anélkül is.

A *tejfölös krumplilevest* habarták. A *zöldséges krumplilevest* berántották, zeller, sárgarépa, petrezselyem hozzáadásával.

A *lebbencsleves* készítéséhez a tésztát megpirították. A hagymát zsírban megüvegesítették, piros paprikát tettek hozzá, kockára vágott krumplit, zellerlevelet, petrezselymet, és vízzel felengedték.

A *paradicsomlevesnek* is két változata ismert. Az egyik rizses vagy tarhonyás. A másikhoz a kockára vágott krumplit kevés vízzel feltették főni, majd paradicsommal felengedték, és ezután berántották.

A *paradicsomos káposztaleveshez* a káposztát legyalulták, 1 kanál rizst, 2 cikk fokhagymát, egy kis fej vöröshagymát adagoltak hozzá. Mikor megfőtt, vékony rántással és paradicsommal felöntötték.

Mártások

A különböző mártások igen gyakran szerepeltek a hagyományos táplálkozásban. Az *uborkamártáshoz* a lereszelt uborkát kevés vízben megfőzték, berántották, cukorral és mazsolával ízesítették. Hasonlóképpen készült az *almamártás*. A *meggymártáshoz* cukrozott meggyet használtak, mikor megfőtt, tojásos habarást adtak hozzá. A *köszmétemártást* szintén tojásos habarással készítették, amihez egy kevés szódabikarbónát kevertek. Fahéjjal, cukorral, vaníliával ízesítették. *Almamártás* is készülhetett így. Újabban a habaráshoz vanília vagy eper pudingport használnak. A *sóskamártás* zsírban dinsztelt sóskából készült, amelyhez tojásos habarást adtak. Kedvelt volt a rántásos *paradicsommártás***,** amelyet cukorral ízesítettek.

Főzelékek

A *kelkáposzta főzelék* készítésekor a káposztát krumplival együtt főzték meg, sós, köménymagos vízben. Mikor megfőtt, fokhagymás rántást adtak hozzá. A *zöldborsó főzelékhez* a borsót hagymás zsírban megdinsztelték, sóval, borssal ízesítették, majd liszttel megszórták, és kevés vízzel vagy húslével felengedték. A *sárgaborsó főzelékhez* fokhagymás rántást készítettek. Kedvelt volt

a *zöldbabfőzelék*, amelyhez szívesen tettek fejtős babot is. Hagymás zsírban megdinsztelték, sóval, babérral, cukorral ízesítették. Vízzel felengedték, majd berántották. Ecetesen fogyasztották. A *törtbab* főzelék szárazbabból készült, s olajos hagymával leöntve tálalták.

A *vastaglevelű* spenótot sós vízben megfőzték, leszűrték. Apróra vágták, fokhagymás rántást adtak hozzá, felvert nyers tojással sűrítették. Szívesen fogyasztották bundás kenyérrel.

Ha megvizsgáljuk az itt élő zsidó lakosság táplálkozáskultúráját, láthatjuk, hogy míg a vallás által előírt hagyományos ételek eltérnek, a hétköznapokon készített ételekben – az alapanyagok kivételével – alig tapasztalunk eltérést a paraszti társadalom és az ő ételeik között (vö. RÁCZ 2009.).

Irodalom

RÁCZ 2005.

D. Rácz Magdolna: A Nyírbátor környéki zsidó vallású lakosság ünnepi szokásai és táplálkozása. In: Hagyomány és változás a népi kultúrában. Tanulmányok a 60 éves Dám László tiszteletére. Szerk. Szabó Sarolta. Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Múzeumok Igazgatósága, Nyíregyháza 2005. 379–398.

RÁCZ 2009.

D. Rácz Magdolna: Adatok az Észak-Tiszántúl népi táplálkozásához. [Traditional nutritional culture and households in North-Trans-Tisza Region.] *NyJAMÉ* LI. 2009. 205–230.

D. RÁCZ Magdolna

Jósa András Múzeum
Nyíregyháza
H–4401 Pf. 57.
e-mail: damne@jam.nyirbone.hu

Alimentation of the Jewish population in the region of Nyírbátor

Strict religious rules regulated the alimentation culture of the once populous Jewish community of the examined region. The order in a Jewish kitchen was determined by the rule that the vessels in which food made with meat or milk had to be kept separately. They could never be mixed. Things used for the preparation of the two types of dishes were placed on separate shelves or cupboards. *"Common utensils",* in which water was heated for kneading, have a special place.

The ban of eating pork and lard, the back parts of cattle and blood from any animal, the strict control of consuming poultry and the significance of their ritual killing are well known. Concerning fish, only the ones with scales were allowed.

The basic substance of cooking was poultry lard, especially of geese, or palm oil that could be bought in shops. Housewives of Jewish religion strictly respected the religious regulations but they more frequently used cooking books to make the food of their family more varied.

The basic components and preparation method of bread was the same as in peasant households only the connected customs and beliefs were different. Another difference was that the kneaded bread was taken to the baker for baking after the war.

Each housewife could prepare the Sabbath challah. The milk-loaf of the Saturday breakfast was prepared with the addition of sugar, milk and butter. The same dishes were made from the leavened dough as in peasant households apart from apple Kugel. From among kneaded pastries, Matzo Kugel and meat dumplings stuffed with meat were not prepared by peasants.

From among the unleavened baked dishes, pancakes with lights and chremzel prepared from matzo meal, cooked potatoes, eggs, sugar, salt and lard, eaten in the morning of Pesach were specialities.

The common soups were the same as the ones made by peasant women, except that matzo balls prepared in various ways were often put in the soup on Sundays, and egg ribbon noodles at Pesach. At weddings, gold soup (Goldzip) was cooked from a fat hen exclusively for the young couple.

From among the garnishing, rice with dried plums, potato dumplings, and Zocher beans were unique. People liked to have sauces to cooked meat from which cucumber sauce can be mentioned.

Vegetable dishes were more frequently eaten in Jewish households and in a greater variety perhaps because they did not do such a hard physical work as peasants.

Examining the alimentation of local Jewish people, we can see that the traditional dishes specified by their religion were barely different, apart from the raw materials, from the ones eaten by the peasant society.

Magdolna D. Rácz

Jósa András Museum
Nyíregyháza
H–4401 Pf. 57.
e-mail: damne@jam.nyirbone.hu

A nagy gazdasági világválság hatásai Nyíregyházán

Bene János

Az 1920-as évek második felétől a trianoni békediktátum miatt a korábbi centrum helyzetből a perifériára szorult városnak szinte meg sem kellett várnia az 1929-ben kirobbant nagy gazdasági világválságot, a gazdasági élet nehézségei már jóval korábban éreztették hatásaikat, néha fokozottabb mértékben is, hiszen a rövid fellendülés után, 1927-től már számtalan megoldatlan problémával szembesült Nyíregyháza. Ezek egyike – s éppen a legfontosabbika – az egyre fokozódó munkanélküliség, az elszegényedés volt. Sem egyéni, sem központi építkezés, nagyobb beruházás nem történt, hacsak kivételként a honvédkincstár Damjanich laktanyai építkezését nem tekintjük, ám ott is csak elenyésző számban dolgoztak helyi iparosok. Munkaalkalmak teremtése igen nehéz volt a szűk keresztmetszetű nyíregyházi iparban, mely elsősorban az építő- és a feldolgozóipart jelentette. A munkanélküli családfőkkel együtt az ellátatlanok száma is ugrásszerűen nőtt, s hozzájuk kapcsolódott az egyre rosszabbodó értékesítési lehetőségek miatt elszegényedő tanyasi parasztság tömege.

Az 1929. évi július 12-i városi közgyűlésen *„Elnöklő polgármester a munkanélküliségről megemlékezve a következőket jelenti be: Munkanélküliség szakadt rá a városunkra, kétségtelen, hogy legjobban az építőiparosok érzik a munkahiányt, hiszen a legtöbb iparnak ez a szakma adja a foglalkozást."* A képviselő-testület elfogadta dr. Bencs Kálmán polgármester azon előterjesztését, miszerint kérik, hogy a kormány a tervbe vett építkezésekből a vidéknek is juttasson, így enyhítve a gondokon (SzSzBMLt. V.B.72. Kgy. 590/1929.).

A munkanélküliség megoldására a város – más lehetőséget nem igen találva – az ínségmunka-akciók, valamint a segélyezések bővítésével próbált választ adni.

Az 1929–1930. évi segélyezési akció elszámolása az 1930. június 20-i közgyűlésen történt meg. A segélyezésekre fordított összeg 8.599 pengő 57 fillérre rúgott, melyet az alábbi tételek alkották:

– Természetbeni segély: 7.634 pengő 57 fillér.

– Lakbérsegély 965 pengő.

Társadalmi gyűjtésből 6.915 pengő 20 fillér folyt be. A képviselő-testület az elszámolás tudomásul vétele mellett az akció sikerét biztosító pénzintézeteknek, társadalmi egyesületeknek és magánszemélyeknek mondott köszönetet (SzSzBMLt. V.B.72. Kgy. 613/1930.).

A munkanélküliség enyhítésére tárgyalta az 1930. október 31-i közgyűlés a belügyminiszter 223113-30IV. számú rendeletét, melyben a munkanélküliség enyhítésére tervbe vett közmunkák sürgős megindítására a város részére 170.000 pengős támogatást engedélyezett; ebből a repülőtér víztelenítésére 80.000, a strandfürdő létesítésére 90.000 pengős költséget (SzSzBMLt. V.B.72. Kgy. 921/1930.).

Ekkorra érte el igazán a válság Nyíregyházát, a város tehát a növekvő munkanélküliséget a két nagy ínségmunkával próbálta enyhíteni. Mind a repülőtér, mind pedig a strandfürdő létesítése korábbra nyúlik vissza.

A városi képviselet az 1925. február 27-én tartott rendes közgyűlésén döntött a Sóstói tó medrének kitisztításáról és a vízállás biztosításáról. A határozat szerint a tó medrét legalább 130 cm mélységre lemélyítik (12.000 m³ föld kiemelésével), a medret már szinte ellepő sást és nádat kitisztíttatják (SzSzBMLt. V.B.72. Kgy. 21/1925.). A munkálatokról Nagy Elek műszaki tanácsos és Hunek Emil építési ellenőr 1925. július 11-én számoltak be Bencs Kálmán polgármesternek: *„1925. február 20-án kezdődött a munka a kazánok felszerelésével. Március 2-án jött működésbe a szivattyú és 11-én láttak munkához a kubikosok. A földkiemelés 60–110 emberrel kedvező időjárás mellett folyt és április 11-én befejezést nyert. Április 25-én a vízzel való megtöltés is befejeződött és az átlagos vízállás 187 cm volt... A tófenék ma egységes sík, mely a keleti oldalról a nyugati felé lejt úgy, hogy a nyugati nagy medence ismét délről észak felé lejt. A legmélyebb pont tehát az északnyugati sarokban van ott, ahol a szívócső lenyúlik. A legnagyobb vízmélység 220 cm, a legkisebb 130 cm."* A munka költségei 300.316.716 koronát tettek ki (SzSzBMLt. V.192. IV. 11. dob. A nyaláb).

Nagy jelentőségű volt a város azon elhatározása is, hogy repülőteret létesít, melynek területét a Légügyi Hivatal munkatársaival közösen a Szarvasszigeti legelőn jelölték ki 1927 őszén. 1927. október 8-án a városi szakosztályok együttes ülésén 893.000 négyzetméterben állapították meg a repülőtér nagyságát. A beruházás költségeit is megszámították: a vízlevezető árok áthelyezése 2.800 pengő, földmunkák 60.000 pengő, útépítés a Tokaji útról a repülőtérig 10.000 pengő, villanyvezeték kivezetése 2.600 méterre 10.400 pengő, transzformátor 2.000 pengő, 100.000 tégla 6.000 pengő, kútfúratás 10.000 pengő (SzSzBMLt. V.B.77. III. 165/1927.).

1928. szeptember 12-én helyszíni bejárást tartott a kereskedelemügyi minisztérium és a város által kijelölt közös bizottság, s megállapították, hogy a terület egyengetése majdnem kész, már csak a repülőtér északi és keleti szegélyén folyik a munka, melyet két hét alatt be lehet fejezni, s kezdődhetnek a gyepesítési munkák. Azt is megállapították viszont a helyszíni mérésekkel, hogy bár a repülőtér esése észak és dél felé is egyenletes, de a levezető árkok, melyek a repülőteret övezik csekélyebb esésűek, így a nagyobb esőzések vagy a hóolvadás után a repülőtér északnyugati, illetve délnyugati oldalán a vizek elfolyása több időt vesz majd igénybe. Ettől függetlenül a gyepesítés megkezdésére alkalmasnak tartották a repülőteret (SzSzBMLt. V.B.77. III. 165/1927.).

A munkanélküliség enyhítésére kiadott belügyminiszteri rendeletet a városi szakosztályok együttes ülésén is megtárgyalták 1930. november 25-én. Az ülésen a sóstói strandfürdő megvalósításáról is döntöttek és a képviselő-testület figyelmébe a városi mérnöki hivatal által elkészített tervet ajánlották, mint olyat, mely az ínségmunkára biztosított 90.000 pengőből jelentős számú ínségmunkásnak tud majd munkalehetőséget biztosítani: *„…A mérnöki hivatal tervezete szerint az árterületnek csupán szükséges részének leásásával mélyülne a tómeder, amely időnként az Ér csatornának felduzzasztásával lenne megtöltve, talajvízzel és csapadékkal a vízmennyiség szaporítva. Másfél méteres vízállása az elzsombékososadt és elnádasodást megakadályozná és a szikső menynyiségét is jobban konzerválná. A tervezett strandfürdő létesítése esetében az így megnagyobbított tómeder vize biológiailag annyira meg fog tisztulni, hogy az a kádfürdőkben akadálytalanul használható lesz és e tekintetben a város a jelenlegi állapotnál hátrányosabb helyzetbe nem fog kerülni. Hogy a kádfürdő közönségének a vízzel szemben netalán támasztható előítéletének eleje vétessék, a mederben egy gát tartandó fenn, amely a két vízterület tükrét elválasztja…"* A döntésben fontos tényezőt jelentett, hogy a tervezett beruházásnak hamar meg kell térülnie, jövedelmet kell hoznia, s ezért döntöttek a városi mérnöki hivatal terve mellett, melyet a polgármester a soron következő közgyűlés elé terjesztett, támogatva azt (SzSzBMLt. V.B.77. III. 653/1923.). Ez 1930. november

28-án a rendes közgyűlésen meg is történt, s a közgyűlés is a városi mérnöki hivatal terve mellett foglalt állást, s fogadta azt el (SzSzBMLt. V.B.72.Kgy. 963/1930.). Az 1930-ról szóló polgármesteri jelentés szerint év végén 15.000 pengőt a minisztérium ki is utalt, s így a munkálatok már december elején megkezdődtek.

Az 1930. december 30-i rendes közgyűlés egyik napirendi pontja ismét a munkanélküliség volt. Dr. Bencs Kálmán polgármester bejelentette, hogy a rendkívüli súlyos gazdasági helyzet és az egyre jobban terjedő munkanélküliség kényszerítő hatása miatt a város megkezdi a szegények és a munkanélküliek tüzelővel és élelmiszerrel való természetbeni segélyezését, mert készpénzt elvi okokból nem adnak. Meleg ételeket főző konyhákat helyeztek üzembe, a Kossuth téren felállították a Mindenki karácsonyfáját, mely alatt 1.000 szeretetcsomagot osztottak ki. Ezeket a csomagokat a nyíregyházi iskolák diákjai gyűjtötték össze (SzSzBMLt. V.B.72. Kgy. 1037/1930.).

Az 1931. március 27-i rendes közgyűlés a strandfürdő földmunkálatainak megváltoztatásáról döntött. Az új terv szerint a strand és kádfürdők víztükrét elválasztó földgátat kiemelik, így egyetlen víztükrű tómeder keletkezik. A döntést azzal indokolták, hogy az uralkodó széljárás a Sóstón az északkeleti, s így a víz a kádfürdők felől hullámzik a strandfürdő felé, és a nagyobb vízfelületen való hullámzás mellett a víz biológiai megtisztulása a gátmederrel szemben sokkal kedvezőbb (SzSzBMLt. V.B.72. Kgy. 156/1931.).

Az 1931-ben elvégzett munkákról az az évi polgármesteri jelentésben találunk adatokat: *„A sóstói strandmedence földkiemelési munkái a népjóléti minisztérium által ínségmunka céljaira kiutalt 90.000 pengő keretében (1931) január 12-én kezdődtek meg. A munka május 13-ig kézi erővel, talicskázással, május 13-tól kezdve pedig iparvágányon, billenőkocsikkal való szállítással folyt. A földkiemelést augusztus 22-én fejeztük be, azontúl október 27-ig lecsökkentett létszámmal a terepet rendeztük. A földkiemelés 28.465 munkanap alatt, a tereprendezés 358 munkanap alatt fejeződött be. A munkaidő alatt a legkisebb munkáslétszám 50, a legnagyobb pedig 340 volt. A kiemelt földmennyiség 85.960 köbméter, a munkálatokkal járó kiadás 89.382 pengő. 1 köbméter föld kiemelése és a depóniába*[1] *szállítása tehát 1.03 pengőbe került. A munkálatok helyszíni vezetésével Kovács Tibor mérnök, az állandó ellenőrzéssel Kindl Ferenc műszaki tiszt volt megbízva, míg az államépítészeti hivatal részéről Schedelbauer Tivadar főmérnök ellenőrizte a munkálatokat.”* (SzSzBMLt. V.B.72. Polgármesteri jelentés az 1931. évről.)

Nagy Elek műszaki tanácsos 1936. március 7-én az ínségmunkák összesítéséről szóló jelentésében olvashatjuk, hogy ez a hatalmas földmunka nemcsak a tavat, hanem a vele szomszédos rétet is érintette, összesen 8 katasztrális hold területen dolgoztak. *„…A földkiemelést akkordban*[2] *végeztettük s a 100 m-nél nagyobb szállítási távolságra kikölcsönzött iparvágányt fektettünk, a földet billenőkocsikkal szállíttattuk s így minden fillér az ínségeseknek jutott… 1 munkás naponként átlag 2.40 P-t keresett. A kiemelt földtömeg egy részét a 2 holdnyi kiterjedésű strandfürdő területére, más részét az Igrice parton töltés és körsétány készítésre használtuk fel. Ezzel a munkával 10 hold szikes, még nyárközépen is legtöbbször pocsogós, hasznot nem hajtó rétet szüntettünk meg.”* (SzSzBMLt. V. 192. IV. 11. dob. D nyaláb.)

Az 1931. február 27-i rendes közgyűlésen jelentette be a polgármester, hogy az eredetileg 1931. március 15-ig tartandó ínségakciót az egyre súlyosodó megélhetési és kereseti viszonyok és a még mindig tartó téli időjárás miatt március 31-ig meghosszabbítják. Ez idő alatt fenntartják

[1] Depónia: a kitermelt föld tárolóterülete.

[2] Akkordmunka vagy szakmány: egy bizonyos munka átalány díjért való elvégzése, itt a kitermelt föld köbmétere után kapták az ínségmunkások az előre meghatározott bért.

a szegény konyhát, segélyezik az Ószőlő utcai napköziotthont és a Stefánia Szövetség[3] tejakcióját. A városi tisztviselők március 1-én illetményeikből összesen 500 pengőt ajánlottak fel az ínségakcióra (SzSzBMLt. V.B.181. jkv. 5/1931.).

Ugyanezen a közgyűlésen mutatta be a polgármester az 1930. évről szóló jelentését, melyben külön fejezetet szentelt a szegények segélyezésének. Az összeállított névjegyzék és a jótékony egyesületek – elsősorban a Stefánia Szövetség nyíregyházi fiókjának védőnői által átvizsgált – listák szerint 822 családot, 2779 személyt részesített a város természetbeni segélyben. Egy személy 5 kg lisztet, 30 dkg szalonnát, 25 kg burgonyát; a 2–3 fős ínséges család 15 kg lisztet, 50 dkg szalonnát és 50 kg burgonyát; a 4–5 tagú ínséges család 20 kg lisztet, 75 dkg szalonnát és 75 kg burgonyát; a 6 vagy ennél több tagból álló ínséges család 30 kg lisztet, 1 kg szalonnát, 1 mázsa burgonyát; s ezeken felül minden ínséges család egy mázsa szenet kapott tüzelősegélyként. Kiosztottak összesen 13.390 kg lisztet, 480 kg szalonnát, 48.000 kg burgonyát, 822 mázsa szenet, 50 kg rizst és 50 kg zsírt. *„Kivételes esetben a legszigorúbb elbírálás után lakbérsegélyt is folyósítottunk. A lakbérsegélyt egyenesen a háztulajdonos kezeihez fizettük ki. Lakbérsegélyt adtunk 69 esetben, összesen 987 pengőt."* – írta Bencs Kálmán (SzSzBMLt. V.B.72. Kgy. 7/1931.).

1931. július 10-én ismertették a képviselő-testülettel azt a belügyminiszteri rendeletet, mely felhívja a városokat, hogy 6 év alatt 10%-os megtakarítást érjenek el létszám-, illetménycsökkentés és egyéb rendszabályokkal. A közgyűlés tíz tagú takarékossági bizottságot küldött ki a részletek kidolgozására. E bizottság tagjai: dr. Kovách Elek, Énekes János, Kausay Tibor, dr. Murányi László, dr. Szitha Sándor, Bogdán Ferenc, Kovács András (János bokor), Németi Sándor, Hoffer Bertalan és Pisszer János volt (SzSzBMLt. V.B.72. Kgy. 370/1931.). Ez a testület az év végére készítette el javaslatát, melyet a december 30-i rendes közgyűlés tárgyalt meg, s elfogadta 1 pénztárnok, 1 ellenőr, 1 közigazgatási fogalmazó, 1 nyilvántartó, 14 utcaseprő, 7 útkaparó, 1 vámsorompóőr, 1 felügyelő, 1 erdőőr, 1 napidíjas, 3 cselédelhelyezési hivatalnok, 1 gépkocsivezető, 6 kocsis, az üzemi alkalmazottak közül 3 kőműves, 2 ács, 2 burkoló, 3 kútjavító, 2 lakatos, 2 asztalos, 1 cipész, összesen 54 állás megszüntetését úgy, hogy a *„város a szolgálatból senkit el nem bocsát és kényszernyugdíjba nem küld."* Ezt a leépítést 1934. június 30-ig kellett elérni, amit lehetségesnek tartottak a megüresedő állások (nyugdíjba vonulás, lemondás, haláleset) be nem töltésével (SzSzBMLt. V.B.181. jkv. 860/1931.).

Az 1931. szeptember 29-i rendes közgyűlésen tárgyalta a képviselő-testület az 1930–1931. évi segélyakció zárszámadását. Az elszámolás szerint 1475 családban 3425 személyt részesített élelmiszer- és tüzelősegélyben a város 16.773 pengő 76 fillér értékben. Ezen kívül 55.509 adag ingyenes ebédet osztottak ki 14.898 pengő értékben. Egy ebéd előállítási költsége 26 fillér volt. Az ingyen ebédben részesültek naponta két tál ételt és 20 dkg kenyeret kaptak. Húsételt hetente két alkalommal főztek.

Az ínségakció teljes kiadása 31.931 pengő 61 fillért tett ki. Mindezek fedezetére befolyt az Ínségjárulékból 19.483 pengő 87 fillér, a Vármegyei Központi Ínségenyhítő Bizottságtól 4.375 pengő 47 fillér, a Nyíregyházi Takarékpénztár Egyesülettől 3.000 pengő, a Népjóléti és Munkaügyi Minisztériumtól 2.000 pengő, a városi tisztviselők adományaiból 783 pengő 34 fillér, dr. Éber Antal országgyűlési képviselőtől 800 pengő, a Nyíregyházi Termény és Áruraktártól 500 pengő, Pazonyi Elek László demecseri földbirtokos terményadományának értékeként 655 pengő 10 fillér, valamint Mandel Máriától 5 pengő; összesen 32.211 pengő 70 fillér. 280 pengő 9 fillér maradvány is keletkezett, melyet a következő ínségakció javára tartalékoltak (SzSzBMLt. V.B.72. Kgy. 599/1931.). Ezen

[3] Az Országos Stefánia Szövetség 1915-ben alakult meg gr. Apponyi Albert elnökletével. Célja az anyák és csecsemők védelme, a nagyarányú gyermekhalandóság csökkentése volt. 1918-tól átruházott hatáskörben állami feladatként, államsegéllyel végezte a szövetség munkáját, 1927 és 1940 között a Zöldkeresztes Egészségügyi Szolgálattal párhuzamosan.

a közgyűlésen döntöttek a „Jótékonysági jegyek" kibocsátásáról *„…melynek megváltása a város polgárságát minden más jótékony célú adományozástól 1931/32 év telére mentesíti."* (SzSzBMLt. V.B.72. Kgy. 606/1931.)

1931. december 18-án ülést tartott a városi képviselő-testület, melynek többek között az ínségakció is témája volt. *„A polgármester bejelenti, hogy az önhibájukon kívül munkanélküli ínségeseket és elaggottakat segélyező városi akció az elfogadott tervezetnek megfelelően folytatja a segélyezési munkálatait. A környezettanulmányok alapján összeállított kataszteri nyilvántartás elkészült, eddig 1949 család van felvéve, ami kb. 7200 személy segélyezését jelenti. Az ingyenebédosztó konyhán napi 2400 személynek ad ebédet, a tüzelősegélyt 1 ½ q. szenet és 20 kg. fát minden nyilvántartott család megkapta…"* Az előterjesztés kitért arra is, hogy a város által kibocsátott ínségjegyek megváltása nem járt a várt eredménnyel, alig 3.000 pengő folyt be az akcióból. Adtak viszont mások: gr. Dessewffy Emil 3.564 pengő értékű gabonát, a Nyíregyházi Villamossági R.T. 10 vagon rostált aknaszenet, Liptay Jenő földbirtokos 500 pengőt, Bodor Zsigmond földbirtokos 200 pengőt adományozott. Strohschneider Artúr testnevelő tanár Nyíregyházán tartott előadást, s annak jövedelméből 250 pengőt ajánlott az ínségakció céljaira. Arról is szólt a polgármester, hogy az akciónak már megjelentek a vámszedői is, akik azzal uszították az ínségeseket, hogy a segélyt pénzben követeljék, akik arra bírták rá a rászorultakat, hogy a tüzelősegélyt olcsón eladják, akik az ingyen ebédek minőségét kifogásolták, így nyugtalanítva a közhangulatot. Ellenük egyébként a szükséges intézkedéseket a polgármester megtette (SzSzBMLt. V.B.72. Kgy. 837/1931.).

Az 1931-ről szóló polgármesteri jelentés kiemelte, hogy a rendkívül súlyos gazdasági helyzet okozta munkanélküliség az ínségesek számát annyira megnövelte, hogy segélyezésük a legnagyobb terhet rótta városra. *„A segélyre szoruló ínségesekről gondos környezettanulmányt készítve – ezen munkát az Országos Stefánia Szövetség helybeli fiókjának védőnői végezték – nyilvántartást készítettünk s az azokban felvett családokat részben természetben kiosztott tüzelő, élelmiszer, részben ingyenesen kiosztott ebéd segélyben részesítettük."*

Az akció során 1475 családnak, nagyjából 4000 személynek osztott a város élelmiszert (liszt, burgonya, zsír) és tüzelőt (szén, fa) 6.900 pengő értékben. A város egész évben fenntartotta az ingyen ebédet osztó konyháját, ahol 57.317 ebédet osztottak ki a rászorultaknak. Egy-egy ebéd költsége a hozzáadott 20 deka kenyérrel 26 fillérbe került. Ezek mellett évről-évre más módon is segélyezte a város a rászorulókat. Álljanak itt az 1931-es esztendő adatai a polgármesteri jelentés szerint: *„A téli hónapokban fenntartottuk a melegedő szobát, ahol teát és kenyeret osztottunk ki. Az Ószőllő utcában lévő óvoda mellett Napközi Otthont tartott fenn a város, ahol 30 szegénysorsú 6 éven aluli gyermeket gondoztak. Kiosztottunk az iskolás gyermekek között 445 pár cipőt. Állandó négy pengő havi segélyben részesült 130 egyén. Rendkívüli gyorssegélyt 147 esetben adtunk 657 pengő értékben. 274 darab ingyen fürdőjegyet adtunk ki a szegény betegeknek. A teljesen vagyontalan elhaltaknak 49 ingyen koporsót osztottunk ki és 157 ingyen sírhelyet adtunk."* Ahogyan azt a fentiekben már idéztem, részletesen foglalkozott a polgármesteri jelentés a sóstói ínségmunkával is. A Szentmihályi út melletti levente lőtér földmunkáit ugyancsak ínségmunkásokkal végeztette el a képviselő-testület 1931. december 7. és 19. között. Ott 361 napszámmal 1.151 köbméter földet mozgattak meg, s erre a célra az államsegélyből 1.151 pengőt utaltak ki (SzSzBMLt. V.B.72. Polgármesteri jelentés az 1931. évről).

Az ínségesek ellátásával kapcsolatban 1932. január 8-án Bencs Kálmán polgármester levéllel fordult a belügyminiszterhez, melyben előadta, hogy az 1931–1932. évi ínségakció során 2008 ínséges családot tartanak nyilván a városban, akiket napi egyszeri meleg étellel és tüzelőanyaggal segélyeznek. Ezen akció során 1931. december 31-ig 108.366 adag ebédet osztottak ki, 1932. január első napjaiban napi 2.400 adag ételt osztanak, s az akciót április végéig tartják fenn. Az év végéig

élelemre és a tüzelőanyagra 26.342 pengő 56 fillért költött a város, és ha az akciót valóban április végéig tartják, akkor még legalább 35 ezer pengőre lesz szükség, melyet kölcsön útján kívánnak előteremteni, s ehhez kérte a polgármester a belügyminiszter beleegyezését (SzSzBMLt. V.B.77. VIII. 1931/1549.).

1932. január 27-én terjesztette be a városhoz Nagy Elek műszaki tanácsos és Kovács Tibor mérnök a sóstói strand beruházásának költség előirányzatát. Az általuk készített tervek szerint a strand 83.733 pengő 43 fillér költséggel kivitelezhető, s a tervekben cukrászda, öltözők, kabinok, terasz, pénztárfülkék, zuhanyozók, kerítések, új fúrt kút, a strandterület homokolása, de még zenepavilon is szerepelt (SzSzBMLt. V.B.77. III. 653/1932.). 1932. április 26-án részletes terveket adtak át a polgármesternek: *„A terv szerint a strand-fürdő északnyugati sarkára kerülne a cukrászda épület, melynek mindkét oldalán kb. 100–100 személy részére szekrényes közös öltözők építtetnének. Ezen épület park felé néző oldalára egy terasz terveztetik. A strand délnyugati sarkára a cukrászda épülettel egyező nagyságú épület terveztetett, azzal a különbséggel, hogy ebben a cukrászda helyére szintén szekrényes öltöző kerülne, úgy, hogy ezen épületben kb. 300 személy nyerhetne elhelyezést. A kabinok a bitumenes út felőli oldalon részben az ott lévő 4 m koronaszélességű töltés tetején egysoros kivitelben, részben magán a strandon… 2 soros kivitelben készülnének. Ezen kívül a gyermekek és tanulók részére egy női és egy férfi közös öltöző terveztetett egyenként 100–100 személy részére, melyeknek berendezése csak padokból és ruhatárfülkékből állana. A kabinokat egymással és a kijáratnál lévő terasszal egy 60 cm széles betonjárda köti össze, melyek mentén 4 db kis betonmedencével bíró zuhany nyer elhelyezést… A strandfürdő két oldala és homlokzata keményfa pergolák között alacsony lécráccsal kerítettnék el, amely kerítésbe illeszkedik mint bejárat a két kis pénztárbódé… Terveztetett ezen kívül még egy zenepavilon és egy 3 m széles híd is. Az összes épületek favázon, hajópadlóból készülnének és műpalával fedetnének be.”* Ez a tervezet tartalmazta a jegyárak, a tervezett bevételek kiszámítását is (SzSzBMLt. V.B.77. III. 653/1932.).

Az 1932. május 3-i közgyűlésen tárgyalta a képviselő-testület a városi műszaki hivatalnak a sóstói strandfürdő felépítésére vonatkozó terveit és a költségvetést. A testület elfogadta a terveket, mert *„…A sóstófürdő rentabilitása, a közszükséglet és a munkanélküliség szükségessé teszik, hogy az ottani strandfürdő mielőbb és teljes egészében felépíttessék, tekintettel azonban arra, hogy a tervezet azonnali és egész végrehajtása 83.733 pengő 43 fillér költséggel járna, amelyre a város ezidő szerint fedezettel nem rendelkezik, az építkezést csak részletekben hajtja végre…”* A döntés szerint 1932-ben felépítik a cukrászda épületét az előtte lévő terasszal, a cukrászda melletti közös öltözőket, azon kívül 110 kabint, az illemhelyeket, a két méter széles hidat, elkészítik a járdákat, a lépcsőket, a zuhanyozókat, kutat fúratnak, berendezik az öltözőket, talajegyengetést végeznek, tehát minden olyan alapfeltételt megteremtenek, melyek meglétével a strandfürdő kinyithat, s ezen költség 38.300 pengőre rúg csak. E munkák fedezetéhez a vármegyei ínségalap 12.000 pengővel járult hozzá, a városnál is maradt még 2.000 pengő. A Sóstót bérlő Papp Lajos és neje a cukrászda költségeinek megfelelő 6.200 pengőt fizetett, s így 5 évre jogot is kapott a cukrászda bérletére. A város tárgyalt a Nyíregyházavidéki Kisvasutak üzletvezetőségével is, s abban állapodtak meg, hogy a vasút várható forgalomnövekedéséből 25%-ot utal a városnak, előlegképpen pedig 2.500 pengőt fizet. A város az építkezésekhez szükséges keményfát és használt téglát ad 2.000 pengő értékben. A további fa- és tetőanyagot hitelezés mellett Gotteszmann Hermann fakereskedőtől rendelték meg, részletfizetési szerződéssel. A kútfúrás és vízvezeték szerelési munkákra a város Bászler Béla kútfúróval kötött szerződést 1.600 pengős költséggel, szintén részletfizetésre. *„Ezekkel a sóstói strandfürdő építkezésének folyó évbeni kivitelezésére kerülő munkálatainak költségei biztosítva vannak, ezeket házilag helybeli munkásoknak és kisiparosoknak foglalkoztatásával mint ínségmunkálatokat azonnal meg kell kezdeni és május hónap folyamán végre kell hajtani úgy, hogy a strandfürdő június hónap elejével üzembe*

helyeztessék…” Ezt a határozatot a testület egyhangú igennel szavazta meg (SzSzBMLt. V.B.181. 307/1932.).

1932. június 22-én közgyűlést tartott a város képviselő-testülete, ahol dr. Bencs Kálmán polgármester tett jelentést az 1931–1932. évi ínségakcióról. Az előterjesztés szerint az akció 1931. szeptember 15-től 1932. április 15-ig tartott. Ez idő alatt 324.282 adag ingyen ebédet osztottak ki. Természetben kiosztott élelmiszert 976 család kapott, munka ellenében lisztsegélyben 929 család részesült, s ezeken felül a rászorultak tüzelőanyagot és ruhát is kaptak. Mindez 90.049 pengő 55 fillért tett ki, a valóságban azonban kevesebbe került, mert a lisztsegélyhez a búzát a város a kormánytól kedvezményes áron kapta, s így a az összeg ténylegesen 67.395 pengő 49 fillért tett ki (SzSzBMLt. V.B.72. Kgy. 427/1932.).

Az 1932. szeptember 15-i közgyűlésen terjesztette elő a polgármester az 1932. őszén megindítandó közmunkákról és munkaalkalom teremtéséről szóló programját. A képviselő-testület elhatározta, hogy feliratot terjeszt a kormányhoz, hogy 1932 őszétől az legalább olyan arányú szükségmunka megindítását biztosítsa, mint amilyen az 1929–1931-ben volt (SzSzBMLt. V.B.72. Kgy. 497/1932.).

A *Nyírvidék* 1932. június 25-i, szombati száma címlapon adta hírül, hogy aznap délután 5 órakor ünnepélyes keretek között átadják az „amerikai tempóval” felépített strandfürdőt. Az ünnepségen Bencs Kálmán üdvözölte Erdőhegyi Lajos főispánt, aki megnyitotta a fürdőt és átadta azt a közönségnek. Utána a katonazenekar adott hangversenyt és a meghívott közönség megtekintette a fürdőt. A közönségnek június 26-án, vasárnap nyitották meg a strandot (Szombaton 1.).

A *Nyírvidék* 1932. augusztus 7-i számában már arról írt, hogy Nagy Elek városi műszaki tanácsos korszakos jelentőségű terve alapján egységes fürdőteleppé alakítják át a Sóstót. Ennek előfeltétele, hogy a Sóstót kettészelő Igrice árkát át kell helyezni. A régi meder feltöltését a sziget elhordásából származó földdel végzik. A kisvasút sínpárjainak egy része sem illik bele az új Sóstó képébe. Nagy Elek tervei szerint a villamos jelenlegi állomását majd lebontják és áthelyezik, s csak egy állomásépület lesz. A szőlőtelepre vezető sínpárt felszedik, s így egységes keretbe foglalható a Szeréna lak, a Svájci lak, a Blaha domb is (Nagy 3.).

Az 1931–1932. év telén végzett ínségakció eredményét közölte az október 4-i *Nyírvidék*. Azon a télen 2179 családot 7597 családtaggal segélyezett a város. Közülük 1247 napszámos és földműves, 689 ipari munkás, 248 elaggott és munkaképtelen volt. A segélyezés módjai:

- Ingyen ebéd.
- Természetben kiadott élelem: 976 család (egy személy 3 kg liszt, 15 dkg szalonna, 10 kg burgonya). Ennek összege 5.320 pengő 70 fillér.
- Munka ellenében kiadott lisztsegély a tanyabokrok lakosságának (útjavítás, földmunka, erdőkitermelés, faaprítás). 61 tanyabokor 929 családjának.
- Természetben kiadott fa és szén. Családonként decemberben másfél mázsa szén és 20 kg fa, januárban 1 mázsa szén és 20 kg fa.

A négyféle segélyezés összege 87.157 pengő 20 fillér (Nyíregyháza 4.).

A város műszaki hivatala 1932. október 12-én részletes költségtervezetet készített az elkövetkező ínségmunkákra. Javaslatuk szerint olyan munkákat kell végeztetni, ahol sok embert lehet foglalkoztatni, s ez a földmunka. Így került a javaslatba a Sóstón, a repülőtéren végezhető munka, a vásártér áthelyezése, a városi épületek, utcák rendezése. Az előterjesztéshez azt is hozzáfűzték, hogy a 400–500 ember állandó foglalkoztatása mellett a sóstói sziget *„…kiemelésével oly nagy vízterületet kapnánk, hogy annak öntisztulása a strandfürdő vizének frissen tartását hathatósan előmozdítaná, addig az Igrice csatorna medrének áthelyezése mentesítené a Sóstói park belterületét a stagnáló víz bűzös kigőzölgésétől és a tó tekintélyes mennyiségű vizének elszívásától…”* A tervezet

szerint a sóstói sziget kiemelése és az Igrice csatorna áthelyezése 69.319 pengőbe, a repülőtér rendezése, ahol 200–300 ember alkalmazható 60.826 pengőbe, a vásártér áthelyezése 34.393 pengőbe kerülne. Ennél a pontnál azt is kiemelte a tervezet, hogy itt a napszámosok mellett munkanélküli iparosok is foglalkoztathatók lehetnek. *„A városi utcák és határbeli utak rendezése és karbantartásánál 100 embert tudnánk kb. 50 napig foglalkoztatni. Ha a napszámot 2 P-ben vesszük fel, költségszükséglet 10.000 P."* (SzSzBMLt. V.B.77. III.602/1932.)

Kovács Tibor városi mérnök és Nagy Elek műszaki tanácsos az Igrice folyás (Nyírvízszabályozó Társulat VIII. számú főfolyás 1. számú mellékága) áthelyezésére is elkészítette a terveket, e szerint az új meder 1100 méter hosszúnak szabták. Ezzel kapcsolatban a város az érintett tulajdonosokkal 1932. december 6-án helyszíni bejárást végzett, majd a vármegyei jóváhagyás után 1933 tavaszán megindult a munka.

Nagy, egész oldalas cikkben foglalkozott a *Nyírvidék* az 1932–1933 telére tervezett ínségmunkákkal. Bencs Kálmán polgármester terjesztette elő a városi szakosztályok október 27-i együttes ülésén a dr. Polinszky Pál, a városi szociálpolitikai ügyosztály vezetője által kidolgozott tervezetet. Az alapgondolat az volt, hogy csak munka ellenében kaphassanak segélyt az önhibájukon kívül lett ínségesek. A város nagy földmunkákban gondolkodott, hogy minél több munkalehetőséget tudjon adni. A műszaki hivatal ezért a következő munkákat javasolta:

– A sóstói sziget kiemelése.

– A Sóstón keresztülvezető Igrice folyás áthelyezése.

– A repülőtér azon részének feltöltése, mely az első ínségakció során nem lett rendbe téve.

– A vásártér áthelyezése.

– Városi utcák rendezése és fenntartása.

Ezekre a munkákra összesen 174.598 pengőt terveztek, fedezet azonban csak 106.931 pengőben állt rendelkezésre. A polgármester ezért azt javasolta, hogy a sorrendet az alábbiak szerint állapítsák meg:

– A vásártér rendezése: 18.000 pengő.

– Az Igrice elvezetése: 13.000 pengő.

– A sóstói tó kibővítése: 60.000 pengő.

– Az iparosok foglalkoztatása céljából a városi épületek tatarozása: 5700 pengő.

Összesen: 96.700 pengő.

A munkák mellett az ínségakció kiterjed az ingyen ebédek osztására is, melyre a polgármester javaslata szerint a Szociális Missziótársulatot[4] kérte fel az értekezlet.

Ezen az értekezleten a hozzászólók között Pisszer János azt is javasolta, hogy a képviselőtestület forduljon a Honvédigazgatósághoz, mivel a honvédség a nyíregyházi kaszárnyaépületeket 1926-ban azzal a feltétellel kapta meg díjmentesen, hogy a karbantartásról gondoskodik. Azonban semmi nem történt, az épületek állaga romlik. A honvédség áldozzon az épületekre, így a Nyíregyházán élő mintegy 1.300 mester közül többen munkához juthatnának. Az együttes ülés határozatában kimondta, hogy egyetért az ínségmunkák sorrendjével, ezek megindítására a polgármester felhatalmazást kapott azzal együtt, hogy kérelmezze a kormánytól a repülőtér rendezési munkálatainak állami munka formájában való befejezését, s kérje ehhez a 70.000 pengős költsége kiutalását. Erre azért volt szükség, mert a segélyezésre rendelkezésre álló összeg 70.000 pengővel kevesebb volt az elmúlt évinél, a segélyezésre szorulók száma viszont az egyre romló gazdasági helyzet miatt legalább 40%-kal nőtt. Arra is felhatalmazást kapott Bencs Kálmán polgármester, hogy a honvédségtől kérje az elmaradt tatarozásokat és az új laktanya, a Damjanich laktanya befejezését, hogy ott a városi

[4] A Szociális Missziótársulat női szerzetes intézmény, hivatásos szociális munkások egyházi és társadalmi szervezete volt. 1908-ban alapították, 1950 őszéig működött, majd a rendszerváltás után újjáalakult.

iparosok keresethez juthassanak. Azt is kérte az értekezlet, hogy a közgyűlés mondja ki, hogy ínségmunkákon csak helybeliek legyenek alkalmazhatók (Megindul 2.).

Szintén az őszi időszakban, a november 25-i közgyűlésen tett bejelentést dr. Bencs Kálmán polgármester a már 14. hónapja tartó világválságról, s ugyanakkor tárgyalta a képviselő-testület az 1932–1933. év telén végrehajtandó ínségakció tervezetét, kimondva, hogy továbbra is segélyezni fogják az önhibájukon kívül munkanélkülivé vált, elaggott, keresetképtelenné vált városlakókat. Alapelvként jelentették ki, hogy segély csak munka ellenében adható, ez alól csak a munkaképtelenek és elaggottak képeznek kivételt. A korábban, a *Nyírvidékben* megjelentekkel összhangban fogadta el a közgyűlés az ínségmunkák tervezetét. *„Kimondja a képviselő-testület, hogy a szükségmunkákat lehetőség szerint azonnal meg kell kezdeni, azonban úgy, hogy a legnehezebb téli hónapokban megfelelő munkaalkalom álljon rendelkezésre.*" (SzSzBMLt. V.B.181. 783/1932.)

A *Nyírvidék* 1932. december 21-i száma a címlapon közli, hogy hétfőn, azaz december 19-én megindult a Sóstón az ínségmunka, az Igrice medrének áthelyezése. Naponta mintegy 150 munkás dolgozik. Az Igrice új medre 1100 méter hosszúságú lesz. Ez az ínségmunka kisebbik fele. Már készítik a pallókat a nagyobb munkához, a sziget földanyagának kihordásához. A kihordott földdel töltik fel azután az Igrice régi medrét, s megemelik a tótól északkeletre lévő vizenyős, szikes rétet, melyet tavasszal majd parkosítanak (Nagy lendülettel 1.).

Az 1932-ről szóló polgármesteri jelentés bevezetőjében is azt emelte ki Bencs Kálmán, hogy ez az év a város történelmének egyik legnehezebb esztendeje volt, az agrárnépességet már évek óta sorozatos természeti csapások látogatják, az értékesítési válság pedig a csekély megtermelt javakat is eladhatatlanná tette. Ezzel együtt járt az ipar és a kereskedelem végzetes hanyatlása. Ugyanakkor az elmúlt évek során összegyűlt adósságok kamatainak fizetése és a hátralékok rendezése a városi háztartást is nagy feladatok elé állította. 1932-ben a város képviselői három alkalommal találkoztak a hitelezőkkel, s ennek eredményeként a város 1932-re halasztást kapott a kamatfizetésekre. A költségvetésben így felszabadult félmillió pengőből a város kifizette legégetőbb áru- és számlatartozásait. A gazdasági helyzet romlásaként értékelte a polgármesteri jelentés azt, hogy az iparforgalom visszaesést mutatott, sőt Nyíregyháza egyik legrégebbi üzeme, a Májerszky-féle gépgyár a rossz gazdasági viszonyok miatt gyárüzemét beszüntette, egyes iparágait a kisipar keretein belül kényszerült folytatni. *„Az építő és rokonszakmákban immár csaknem két éve tartó teljes pangás és rendkívüli munkanélküliség mindez ideig nem enyhült, sőt ha lehet, még súlyosbodott. S éppen, miután ezen szakmák képesek legtöbb munkást és iparost foglalkoztatni: a munkanélküliek száma az előző évek adataihoz viszonyítva megsokszorozódott."* Beszámolt a jelentés a sóstói építkezésekről. Az eredeti 38 ezer pengős előirányzat helyett 1932-ben ténylegesen 51.631 pengő 03 fillér értékű munkát végeztetett el a város. Építettek ugyanis még egy kabinépületet, pénztárfülkéket, pergolakerítést, növelték a zuhanyok számát, és az erdei homok helyett tiszai homokot terítettek szét. A túlmunkákat a vármegyei ínségakcióból, a kabinbérekből, a kisvasutak, és a Gotteszmann fakereskedő által nyújtott hitelből fedezték.

Külön említi a jelentés az ínséges munkákat: *„Az 1931–32. évi ínséges munkák keretében az év elején 2344 munkanapon foglalkoztattunk ínséges munkásokat: és pedig utak rendezésénél 1281 munkanapon, a sóstói tereprendezésnél 488 munkanapon, a városi utcák takarításánál 318 munkanapon, a Jakus bokori iskola udvarának feltöltésénél 50 munkanapon, a városi kőraktár rendezésénél 129 munkanapon, s a városban lévő vízvezető árkok tisztításánál 78 munkanapon.*

Az 1931–32. évi ínségmunkák keretében 1932. december 31-ig …ipari munkásokat 918 munkanapon, kézi napszámosokat 2480 munkanapon foglalkoztattunk. Az Igrice sóstói szakaszának áthelyezését, illetve az új meder ásását december 20-án kezdtük meg s december 31-ig 1412 munkanapon 4617 köbméter földet emeltünk ki."

Az 1932. január eleji rendkívüli nagy havazás során lehullott havat is közerővel és ínségmunkások bevonásával takaríttatta el a város. *„A segélyezési keretnek a legmesszebbmenő határáig való kiterjesztésével elértük, hogy annak ellenére, hogy a múlt tél rendkívül hosszú és szigorú volt, városunk ínséget szenvedő lakossága mindenkor megkapta a napi egyszeri meleg ételt és a minimális tüzelő anyagot, a tanyai lakosság pedig a kenyérre valót maga és családja részére megkereshette. Ezért említésre méltó nagyobb nyugtalanság nélkül éltük át a téli hónapokat."*

A polgármesteri jelentés a másik nagyobb ínségmunkáról, a repülőtér rendezéséről is szólt. *„Az 1932. évben végrehajtottuk az államsegély keretében elvégezhető földmunkát 58.790 köbméter föld mozgósítással és 161.340 négyzetméter területet hengereltünk le. A föld mozgósításnál az egységárban dolgozó munkások mellett kocsitolásra és terepegyengetésre 3583 kézi napszámot használtunk fel. A végzett munkák 52.514 pengőbe kerültek s ezzel az összeggel az előírt 360.000 négyzetméter terület helyett 542.400 négyzetméter területet tettünk használhatóvá."* (SzSzBMLt. V.B.181. Polgármesteri jelentés az 1932. évről)

1933. február 7-én tartotta évi első közgyűlését a város, ahol Bencs Kálmán bejelentette, hogy a honvédelmi minisztérium tavasszal tatarozási munkákat végeztet a huszárlaktanyában, s erre 80.000 pengőt utal ki. Ekkor tartotta meg éves beszámolóját is a polgármester, melyet Szohor Pál főjegyző olvasott fel (Nyíregyháza város 3.).

Az 1933. április 11-i rendes közgyűlésen tárgyalta a képviselő-testület Egri Sándor kőművessegéd és társainak, mint az Építőmunkások Szakcsoportja megbízottjainak kérelmét a közmunkák megindítása iránt. Ezt az előterjesztést a testület magáévá tette, s a kérelmet azzal terjesztették a törvényhatóságon keresztül a kormány elé, hogy a megindítandó közmunkákból a várost is részeltesse a kormány, mert az évek óta ismétlődő rossz terményviszonyok miatt Nyíregyházán az építőmunka majdnem teljesen szünetel, s a város önerőből kellő munkaalkalmat teremteni nem tud (SzSzBMLt. V.B.181. 103/1933.).

1934. január 5-én keltezte Szohor Pál helyettes polgármester, főjegyző az 1933-ról szóló polgármesteri jelentést. *„A még mindig tartó gazdasági válság a város 1933. évi gazdálkodását is egyre súlyosabb helyzet elé állította. A gazdasági és kereskedelmi viszonyok további romlásának következményeképpen az elmúlt év folyamán részben bírói ítéletekkel, részben képviselő testületi közgyűlési határozatokkal számos jelentékeny bérmérséklés történt. Bevételeink tetemes csökkenésével szemben kiadásaink továbbra is változatlanok maradtak, mely körülmény sokszor leküzdhetetlen akadályok elé állítja városunk vezetőségét… Nagyobb szabású ipari vállalkozás az 1933. év folyamán egyáltalán nem létesült, sőt az állandóan rosszabbodó viszonyok folytán minden egyes ipari vállalat a lehető legminimálisabbra szűkítette üzemét, azonban a mindennapi élet nehézségével küzdő közönség még ezen kis üzemeket sem képes munkával ellátni. Az építő és rokonszakmákban a már több mint 3 éve tartó teljes pangás ezideig semmit sem enyhült. Ezzel kapcsolatban természetesen az e szakmához tartozó munkanélküliek száma is megszaporodott… Nem áll jobban a gazdasági munkavállalók ügye sem, a dohánytermő területek csökkenésével számos dohánykertész maradt családjával kenyér nélkül. A technika fejlődésével mind több gazdaság rendezkedett be munkagépekre s ezáltal az eddig keresett mezőgazdasági munkások elhelyezkedési lehetősége állandóan csökken… A strandfürdőnek az 1932. évben történt üzembe helyezése a Sóstó fürdő forgalmát és az iránta való érdeklődést annyira növelte, hogy a Sóstó fürdő további fejlesztésével kellett a városnak foglalkoznia, amelyre vonatkozólag a város műszaki hivatala általános és részletes fejlesztési tervet dolgozott ki, amelyet a képviselő-testület a Sóstó további fejlesztésének alapjául elfogadott."* A polgármesteri jelentés másik helyén olvashatjuk, hogy *„A belügyminisztérium nem hagyta jóvá a város jótékonysági bélyeg szabályrendeletét, ennek következtében a jótékonysági bélyegek alkalmazását a múlt év június havának 1. napjával véglegesen beszüntettük…"* A polgármesteri jelentés részletesen kitért

a bérletcsökkentésekre, melynek az volt a lényege, hogy a gazdasági és kereskedelmi viszonyok további romlása miatt a nagybérletek bérlői kérték a bérleti díjak mérséklését, s ha nem tudtak megállapodni, akkor a bírósághoz fordultak, s az esetek többségében elérték a bérletek átmeneti mérséklését. *„Az önhibáján kívüli munkanélküliek, elaggott és keresetképtelenek segélyezésére 1933. évben is különös gondot fordított városunk közönsége. A rendszeres szegénygondozás ügyét a szervezés további kiépítésével vittük előbbre. 1933. évben állítottuk fel a Szegénygondozó Irodát. A szegény gondozó iroda munkáját a jótékonysági egyesületek kiküldöttei végezték lelkiismeretesen és áldozatos kitartással és buzgalommal… A segélyezésnél szem előtt tartottuk – s úgyszólván teljes mértékben megvalósítottuk –, hogy a munkabírókat csak munka ellenében segélyezzük. Munka nélkül csak az elaggottak és keresetképtelenek részesülhettek segélyben. Munkasegélyben 2142 családfenntartó részesült, akik közül 433 iparos, 1709 pedig napszámos volt. Ezek havi 10–12 munkanapon át voltak foglalkoztatva. A végzett munkák a következők voltak: Sóstó rendezése, erdőirtás, az új vásártér planírozása, a város belterületén lévő utcák rendezése, favágás és gazdasági munkálatok…”* A polgármesteri jelentés szerint tüzelősegély címén szenet és rőzsét osztottak 1378 családnak. Emellett ruházatot és lábbelit osztottak és az elaggott és keresetképtelenek részére kiosztottak 40.630 adag ingyen ebédet. Külön szól a polgármesteri jelentés az ínségmunkákról: *„Az 1932–1933. évi ínségmunkák keretében a Sóstó fürdőn áthelyeztük az Igrice medernek a fürdőn át folyó szakaszát. Az új medret a Berenát útig a nyíregyházi–nyírpazonyi határ mentén, azon túl pedig az erdőn keresztül vezettük úgy, hogy az új meder a réginél 382 méterrel rövidebb lett. Az új Igrice mederből 17.511 m³ földet emeltünk ki. A régi tóban lévő szigetet megkisebbítettük úgy, hogy az azelőtt 4 kat. holdnyi szigetből 834 négyszögöl terjedelmű szigetet hagytunk meg. A szigetből kiemelt 43.570 m³ földdel az Igrice régi medrét tömtük be, s a szódagyár épület két oldalán és a pazonyi határ mellett fekvő rétet töltöttük fel. A régi Igrice mederben 185 fm. hosszú betoncsatornát helyeztünk el a fürdőtelep szennyvizeinek elvezetésére. Az új Igrice mederben két darab 1.00 m. áteresztőt készítettünk, egyiket a Berenát úton a Nyvkv. vonatainak megfelelő terhelésére, a másikat a Hím-erdőbe vezető úton közönséges kocsiforgalomra. A megszüntetett Berenát útszakasz helyett a Szeréna lak mögött készítettünk kocsiközlekedésre alkalmas utat, a régi rét területén és a tó partján 2120 fm. salakozott sétányt készítettünk, a szálloda és a csendőrségi épület között és a Blaha domb környékén 4217 fm. homokos sétányt vágtunk ki. A régi Igrice jobb partján a szódagyár közelében állott nyitott tánctermet átépítettük a kisvasúttól délre fekvő park-erdő részbe. A sziget kiemeléssel befejeztük a tó összes földmunkáit, felmértük a tavat, s megállapítottuk, hogy a strandfürdőhöz tartozó tórészlet 47.937 m², vagyis 8 kat. hold 516 négyszögöl, a csónakázó tó pedig 43.315 m², vagyis 7 kat. hold 832 négyszögöl vízfelületű. Az összes vízfelület tehát 91.252 m², vagyis 15 kat. hold 1348 négyszögöl, a tóban tárolt vízmennyiség pedig középvízállásnál kereken 140.000 m³. Megjegyzem itt, hogy a földkiemelések előtt a tó összes vízmennyisége 16–18 ezer m³ volt. A Igrice új medrének és a szigetnek kiemeléséhez 35.597 ínséges napszámot, sétányok készítéséhez – terepegyengetéshez, átereszek építéséhez, a régi Igrice meder 185 fm. hosszú szakaszának a régi depóniából való betöméséhez, a tópart és sziget gyeptéglázásához, a nyitott táncterem átépítéséhez, a Szeréna lak kerítésének átépítéséhez és egyéb kisebb mellékmunkákhoz 6743 ínséges napszámot használtunk fel. Ínségmunkásokkal rendeztettük az eletói telepen a Kassa, Lőcse és Verecke utcákat összesen 310 kéznapszám felhasználásával. E helyen az ínségesek vezetésénél 8 napon át 10 városi alkalmazott is dolgozott. Városi épületek javításánál 20 kőműves, 29 ács, 17 asztalos, 8 bádogos, 12 lakatos, 51 kéznapszámos munkanapot dolgoztattunk ínségmunkásokkal, 24 taliga fuvart használtunk fel. Az öntöző autó megállítása után az utcáknak tömlővel való öntözésére 420 ínséges kézi napszámot használtunk fel…”* (SzSzBMLt. V.B.72. Polgármesteri jelentés az 1933. évről)

A város 1934. január 26-án tartotta évi első közgyűlését, melyen megtárgyalták a nyíregyházi építőmunkások kérelmét munkaalkalmak teremtése iránt. Az ekkor született véghatározat szerint a város a tulajdonában lévő épületek javítási munkálataira 1934-re 64.000 pengőt irányzott elő, s azt is elhatározták, hogy az időjárástól függően egyes munkákat az ínségmunka keretében azonnal megkezdenek. Ismertették a honvédelmi miniszter 84.214/11.-1933. számú rendeletét, melyben a nyíregyházi laktanyák tatarozására 90.000 pengőt biztosított. A testület döntése értelmében a város azonnal felterjesztéssel élt, hogy a télen végezhető munkákat azonnal adhassák ki, s kérték, hogy e munkáknál helybeli iparosokat és ipari munkásokat alkalmazzon a honvéd kincstár (SzSzBMLt. V.B.72. 9/1934.).

Az 1934. május 15-i rendkívüli közgyűlésen a Korona szálló és a sóstói bérletek leszállításának tudomásulvétele mellett a sóstói víztorony alatti cukorka helyiséget Gráf József utcai árusnak egy idényre 92 pengő, a strandbeli borbélyüzletet (melyben a víztorony alatti borbélyüzlet is benne foglaltatott) szintén a folyó évi idényre Tóth Sándor borbélymesternek 112 pengőért bérbe adta (SzSzBMLt. V.B.72. Kgy. 296., ill. 297/1934.).

1934. október 19-én közgyűlést tartott a képviselő-testület, melynek egyik napirendi pontja az 1934–35. évi ínségmunka tervezetének megtárgyalása volt. A véghatározat szerint a közgyűlés a szociálpolitikai ügyosztály által kidolgozott tervezetet jóváhagyta, mely szerint segély csak munka ellenében adható, kivéve az elaggottakat és a keresetképteleneket. A korábbi évek minden segélytípusát megtartják (tüzelő, ruha, cipő, ingyen ebéd), azzal megtoldva, hogy *„...A múlt évben kitűnő eredményt felmutató segélyezési formát, a szellemi ínségmunkások segélyezését fenn kívánja tartani és pedig úgy, hogy 5 hónapon át, havonta 40 szellemi ínségmunkás legyen alkalmazható, ezeknek munkadíját havi 30 pengőtől 50 pengőig terjedő összegben állapítja meg…”* (SzSzBMLt. V.B.72. 675/1934.)

Az ínségmunkák azonban nem hozhattak megoldást. Ezek nagy többsége ugyanis – amint az a fentiekből kitűnt – elsősorban segédmunkát jelentettek, rövid időkre, alkalmi munkákként. A magasabban képzett szakmunkásréteg szakmájához illő munkát csak nagyon gyéren kapott. A levéltárban őrzött jelentések szerint az ínségmunkára jogosító igazolványok osztásakor rendszeresek voltak a tumultuózus jelenetek, 4–500 ember is elégedetlenkedett, mert a város még az igazolványosoknak sem tudott megfelelő munkát adni (SzSzBMLt. V.192. IV. 11.D.).

A válságból a kiutat majd csak az 1930-as évek végén megindult gazdasági fellendülés során találta meg Nyíregyháza városa.

Irodalom

Megindul

Megindul az ínségeseket ellátó közmunka Nyíregyházán. *Nyírvidék* 53: 249. 1932. november 4. 2.

Nagy

Nagy Elek műszaki tanácsos korszakos jelentőségű terve alapján egységes fürdőteleppé alakítják át a Sóstót. *Nyírvidék* 53: 178. 1932. augusztus 7. 3.

Nagy lendülettel

Nagy lendülettel indult meg a sóstói ínségmunka. *Nyírvidék* 53: 288. 1932. december 21. 1.

Nyíregyháza

Nyíregyháza anyagi helyzetét túlhaladó áldozattal vett részt az ínség ellen való harcban. *Nyírvidék* 53: 224. 1932. október 4. 4.

Nyíregyháza város

Nyíregyháza város háztartása bíztató jelekkel mutat a kibontakozás felé. *Nyírvidék* 54: 32. 1933. február 9. 3.

Szombaton

Szombaton délután 5 órakor ünnepélyes keretek között nyitják meg a Sóstói strandfürdőt. *Nyírvidék* 53: 142. 1932. június 25. 1.

Bene János

Jósa András Múzeum
Nyíregyháza
H–4401 Pf. 57.
e-mail: benejan@jam.nyirbone.hu

Effects of the great economic world crisis in Nyíregyháza

The town, which had been pushed back to the periphery from the former central position in result of the Trianon peace treaty, was affected by the great economic world crisis in a very disadvantageous situation. After a short upswing, Nyíregyháza had to face numerous unsolved problems from 1927. One of them, the most important one, was the increasing unemployment and impoverishment. Neither private nor public constructions, large investments took place. It was difficult to create opportunities for jobs in the bottle-neck industry of Nyíregyháza, which meant first of all building industry and processing industry. Together with the unemployed heads of families, the number the people who remained unprovided for increased and masses of peasants of farmsteads who became impoverished because of the declining marketing possibilities joined them.

The leaders of the town sought a way out from this situation by relief work with state aid and the extension of various relief operations.

The building of the airport, the cleaning and "re-organisation" of the Sóstó lake and then the construction of the nationally famous open-air cold pool were accomplished in the early 1930's with relief work, and relief workers – mostly craftspeople – worked in a few investments of the treasury and the town especially in the construction of the Damjanich barracks.

Within relief operations, free dinners, food and fuel were distributed among the distressed people and families.

Nevertheless, relief work could not solve the problem. It mostly meant only temporary, short-term jobs.

The town of Nyíregyháza finally found the way out of the crisis in the economic boom that started in the late 1930's.

János Bene

Jósa András Museum
Nyíregyháza
H–4401 Pf. 57.
e-mail: benejan@jam.nyirbone.hu

Adatok a Nyíregyházi Művészeti Szabadiskola történetéhez

Papp D. Tibor

A kezdet

Figyelemre méltó az a törekvés, amely megteremtette a háborús kataklizma után nem sokkal a művészetek ápolásának ezt a lokális helikonját. A források – Koroknay Gyula és a levéltári adatok – azt bizonyították, hogy ez a város bízott jövőjében. Belső forrásokból toborzott tehetséges fiatalokat, és a lehetőségekhez képest támogatta őket. Így ír erről Koroknay:

„A szabadiskola

A szabadiskola tulajdonképpen egy képzőművészeti tanfolyam volt a tehetséges munkásparaszt származású fiatalok számára, mely a vidéki hallgatóknak a Béla utcai Bessenyei kollégiumban étkezést, és a műteremben szállást is biztosított. 1946 novemberében, mielőtt a minisztérium szervezetileg és költségvetésileg jóváhagyta volna, már a Szt. István utca 2. szám emeletén működött; legtovább a Vay Adám és Véső utca sarkán lévő házban székelt, végül a Luther utcában a Városi Tisztiorvosi Hivatal épületében. Egy évig Ősz Dénes vezette, távozása után Berky Nándor lett az igazgató. Diószegi Balázs korrigált, Szalay Pál tanította az anyagismeretet, művészettörténetet, Makkay László a néprajzot. Főtárgyak a művészeti tárgyak voltak, de a hallgatók közismereti tárgyakat is tanultak, például egy kevés franciát is. A növendékek közül sokan kerültek a Képzőművészeti Főiskolára, és volt év, mikor ott a nem szabadiskolásokat is beszámítva tizennégyen voltok Szabolcsból, annyian, mint az ország egyetlen más megyéjéből sem. És ez azért elgondolkoztató! Meg kell még jegyezni, hogy érettségivel nem rendelkező hallgatók szakérettségit tettek, amennyiben tanári diplomát akartak szerezni.

A szabadiskola volt növendékei közül néhányat megemlítünk: Berecz András főiskolai adjunktus, festőművész, Dániel Reinhold középiskolai tanár, festőművész, Huszár István (Egerben végzett) festőművész, Cs. Nagy András festőművész, Nagy Sándor szobrász, Óvári László festőművész, Pál Gyula főiskolai adjunktus, tanár, festőművész, Palicz József, Soltész Albert, Tóth László, Váczi András festőművészek.

1949 őszén a szabadiskola, mint képzőművészeti szakkör működik. Eleinte Berky Nándor vezette, majd Diószegi Balázs, s jelenleg Berecz András vezeti, szervezetileg a Megyei Művelődési Központhoz van kapcsolva." (Koroknay 1971. 86.)

„Kivonat:

Nyíregyháza megyei város képviselőtestületének 1946. évi november 22-án d.e.10 órakor megtartott rendes közgyűléséről felvett jegyzőkönyvből.

Kgy: 125/1946. sz.-k: 19728/1946. sz.

Tárgy: Magyar Írók és Művészetek megsegítésére Helikon-mozgalom megszervezése.

Véghatározat:

Szabolcsvármegye Nemzeti Bizottsága tárgysorozaton kívül benyújtott javaslatát, melyben a Magyar írók és Művészek megsegítésére ajánlja, hogy az ország többi városaihoz hasonlóan a város egy magyar írót, művészt fogadjon örökbe. A képviselőtestület e javaslatot megfelelő előkészítés hiánya miatt leveszi a napirendről, egyben utasítja a kultur ügyosztály vezetőjét, hogy a Magyar helikon-mozgalommal kapcsolatos javaslatot megfelelőképpen előkészítve terjessze a legközelebbi képviselőtestületi közgyűlés elé.

Miről polgármester az iratokkal a kultur ügyosztály vezetője és Szabolcsvármegye Nemzeti Bizottsága jelen véghatározaton értesíttetnek.

A kivonat hiteles!
Nyíregyháza, 1946, november 26.
Főjegyző
Kazár János"
(SzSzBMLt. V.B. 77. VII. 223/1946)

A kezdetek gólyáiról tanúskodik az alábbi fakszimile forrásban közölt dokumentum. Az aláírások és a nevek magukért beszélnek (Fakszimile jelzet nélkül).

Nyiregyháza megyei város képviselőtestületének!

Alulirottak, mint a "Keletmagyarországi Bessenyei György Képzőművészeti Szabadiskola" növendékei tudomására jutottunk annak hogy Nyiregyháza város képviselőtestülete egy müvész örökbefogadását határozta el.Tudomásunk szerint a képviselőtestület határozata az, hogy az örökbefogadandó müvészt a "Helikon-mozgalom" jelüli ki. Azonban nemérezzük biztositva magunkat afelől, hogy a "Helikon-mozgalom" valóban a nyiregyházi és a helybeli kulturáért küzdő müvészt jelöl ki.Eszerint feltehető, hogy a nyiregyházi adéfizetők pénze esetleg minden ellenszolgáltatás nélkül egy, a város érdekeit nem képviselő müvész kezeibe kerül.

Köztudomásu dolog, hogy Nyiregyházán megalakult egy sulyos anyagi gondokkal küzdő iskola, amely iskolának a létét az anyagiak hiánya veszélyezteti. Ez az iskola a fentnevezett Keletmagyarországi Képzőművészeti iskola . Kétségtelen dolog, hogy ez a szabadiskola is városunk kulturális céljait szolgálná éppen ugy, -vagy még talán jobban- mint egy városunkon kivül élő müvész örökbefogadása. Ha már városunk áldozatot akar hozni a kulturáért, ugy elsősorban saját kulturáját támogassa.

Köztudomásu dolog, hogy városunknak vannak a kulturáért küzdő müvészei és intézményei akik segitségre szorulnak. Ezért arra kérjük a városi képviselőtestületet, hogy helybeli és itt működő müvészt, vagy -ha lehetséges- intézményt fogadjon örökbe. Iskolánkat vezető müvészek, és, maga az iskola is olyan helyzetben van, hogy támogatás hiányában az iskola rövidesen kénytelen becsukni kapuit. Mi, az iskola növendékei és esetleg a jövő képzőművészei nagy szomoruságggal tapasztalnánk ezt és ezért kérjük a városi képviselőtestületet, hogy a fiatal müvészgeneráció kibontakozását fenti kérelmünknek helytadásával is segitse elő.

Tisztelettel:
A képzőművészeti iskola növendékei:

Skabó Julia / Tárci József. Wallné Jolán
Gárdi Géza Tóth Kálmán Lőrincz József
Tóth Kálmán
Vári András L.
Vári Mihály.
Jenő Miklós
Bánfi Reinhold
Bolyák Ágoston
Kovács Matild
Soltész Mihály

1. kép / Fig. 1

Szabolcs Vármegye Nemzeti Bizottsága az alábbi javaslatot terjesztette Nyíregyháza város képviselő testülete elé. A javaslatból érződik az a szándék, hogy az országot nem csak testileg, de szellemileg is újjá kell építeni. Külön hangsúlyozandó a koalícióra való hivatkozás! Akkor még volt!

Költői megfogalmazás az „örökbefogadás" kifejezés, talán a háború árvái sugallták.

„Szabolcs Vármegye Nemzeti Bizottságától.
Nyíregyháza Megyei Város Képviselő Testületének Ülésére készült
Javaslat

A Magyar írók és művészek megsegítésére javasoljuk, hogy Nyíregyháza megyei város az ország többi városihoz hasonlóan egy magyar írót, művészt fogadjon örökbe.

...Így jött létre a magyar Helikon mozgalom, amely a magyar művészek, írók megsegítésére törekszik oly módon, hogy a városok örökbe fogadnak egy vagy több írót vagy művészt, akiket személyileg a magyar városok országos szövetsége jelöl ki. Az ilyen módon örökbefogadott író vagy művész részére a város költségvetésében szereplő és kulturális célokat szolgáló költségvetési tételből az V-ik fizetési osztálynak megfelelő járadék biztosíttassék.

Amennyiben a költségvetés erre nem adna módot, úgy a Magyar Városok Országos Szövetségének, valamint a Művészeti Tanács és az író szövetséggel egyetértésében kérjük a Belügyminisztert, hogy a költségvetésbe pótlólag engedélyezze ennek a tételnek utólagos alkalmazását.

A nyomorgó magyar író és művész társadalom megsegítése a nemzeti kultúra szempontjából egyetemes társadalmi feladat. Nyíregyháza város közönsége sem maradhat el ettől az országos mozgalomtól és vállalnunk kell az ország többi városaival egyetemben azt a csekély terhet, amellyel a magyar Helikonhoz tartozó értékeket megmenthetjük.

Szabolcs vármegye Nemzeti Bizottsága számít a demokratikus közvéleményre és a koalíció pártjaihoz tartozó képviselőtestület emelkedettségére, hogy a jelen javaslatot elfogadja és az országos mozgalomhoz hasonlóan egy írót vagy művészt örökbe fogad. Mellékelten ismertetjük a Magyar Helikon leírását.

Nyíregyháza, 1946. évi november hó 20.
Szabolcs Vármegye Nemzeti Bizottsága"
(SzSzBMLt. V.B. 77. VII. 223/1946)

A mozgalmat a Magyar Művészeti Tanács is támogatta:

„Tárgy: Vásárlások és segélyek közlése

Hivatkozással a 10.210/1945. M.E. sz. rendelet 3.§-ának 3. bekezdésére, ...hó 10-én hozott határozata alapján a Magyar Művészeti Tanács arra kéri Címedet, hogy művészi tárgyak (kép, szobor stb.) vásárlásáról az alkotó művész nevének, a mű címének és tárgyának (olajfestmény, pasztell, bronz, márvány stb.) és vételárának feltüntetésével Tanácsunkat a jövőben minden esetben értesíteni szíveskedjék. Ilyen értesítést kérünk akkor is, ha Címed műtárgy vásárlása nélkül részesít képző- vagy iparművészeket segélyezésében, vagy ösztöndíjban.

A kért adatokra nyilvántartási és szociális szempontból van Tanácsunknak szüksége.
Tisztelettel: Magyar Művészeti Tanács
Szőnyi Kálmán s.k. ü.v. titkár"

(SzSzBMLt. V.B. 77. VII. 223/1946)

A Magyar Helikon készségét tükrözi az alábbi dokumentum. Különösen érdekes az utolsó bekezdés része „az örökbefogadás természetesen nem jelent semmiféle kényszert”.

„A Magyar Helikon leírása

A magyar író anyagi megsegítése ma sokkal több, mint szociális tett. A magyar író és művész anyagi megsegítése nemzetmentés. Aki leveszi az író és művész válláról a megélhetés mindennapi terhét, az a magyar nép jövőjét készíti elő.

Kezdetlenségünkben sokat tettünk azért, hogy hírünket bemocskoljuk a világ előtt, most meg kell tennünk mindent, hogy visszatérhessünk a kultúrnépek sorába. Ennek a megtérésnek egyetlen útja van, a kultúra útja. A fegyvernek, melyet idegen érdek parancsolt reánk, ki kellett esnie a kezünkből, a tollat még felemelhetjük, kultúránkkal még csatát nyerhetünk.

A Magyar Helikon mozgalom célja, hogy minden magyar város, melynek lakossága a tízezer lélekszámot elérte, adoptál egy magyar írót, vagy művészt.

A jelentkező város a Magyar Helikon városa nevet kapja. Az örökbefogadó városok összessége a Magyar Helikon, az örökbefogadott írók a magyar helikon írói, a helikonisták. Az örökbefogadó városnak köteleznie kell magát arra, hogy a költségvetést egyszer s mindenkorra megterheli az életjáradék összegével, melyet az állami V. fizetési osztály javadalma szerint kellene megállapítani.

Az örökbefogadás vagy egész életre szól, vagy szociális szempontot véve alapul megszűnik akkor, ha a Magyar Helikon Igazgatótanácsának megállapítása szerint az író jövedelme vagy vagyoni állapota bizonyos határt elér. Amíg Magyarországon küszködő író és művész él, nem lenne igazságos, hogy ez az adomány bárki számára puszta felesleget jelentene. Elveszti járandóságát az az író is, akit a bíróság aljas indokból elkövetett bűncselekmény, vagy a demokrácia védelméről szóló törvény súlyos megsértése miatt jogerősen elítél.

Az örökbefogadott írót az anyaváros közgyűlése ünnepélyesen beiktatja a helikoni tagságba. Az installáció a város nagy irodalmi és társadalmi eseménye, amelyen a Székes város, a Városok Szövetsége és az Író szövetség képviselője is megjelenik. Minden helikon kezdőoldalának közepén a város neve áll, a másik oldalon az író nevét és az évszámot viseli, az érem a tagsággal íróról íróra öröklődik. A régi név alá mindig az új név kerül.

Az örökbefogadott író az adoptálást írásbeli nyilatkozattal fogadja el, melyben kötelezi magát arra, hogy az irodalom hagyományait soha sem hagyja cserben és emberi magatartásával mindenkor a magyar nép és a demokrácia ügyét fogja szolgálni. Az örökbefogadott író vagy művész az anyaváros szellemi életében lehetőségeihez képest tevékenyen részt vesz (felolvasások, kiállítások rendezése stb.). Az örökbefogadás természetesen nem jelent semmiféle kényszert, mindazonáltal esetleg módot kellene nyújtani arra, hogy huzamos meddőség vagy színvonal rohamos süllyedése esetén felvethető legyen az érdemtelenség kérdése.”

(SzSzBMLt. V.B. 77. VII. 223/1946)

Nyíregyháza reflexióit tükrözi az alábbi jegyzőkönyv:

V. B. 77. VII 223/1946

K i v o n a t .

Nyiregyháza megyei város képviselőtestületének 1947 január 31 napján tartott rendes közgyülési jegyzőkönyvéből.

Kgy: 13/1947 K: 19728/1946.

Tárgyalta a kévpviselőtestület a magyar irók és müvészek anyagi megsegitésére Helikon-mozgalom megszervezését.

H a t á r o z a t .

Nyiregyháza megyei város képviselőtestülete a polgármester és a szakosztályok javaslata alapján a magyar irók és müvészek anyagi megsegitésére,valamint a magyar kultura előbbreviteléré az országos kulturéletbe való bekapcsolódás céljából Nyiregyháza megyei város az 1947-48 évi költségvetés kezdetétől számitottan egy magyar irót,vagy magyar müvészt a VI. fiz.oszt.3.fokozatának megfelelő összegig állandó jellegü életjáradékban óhajtja részesiteni.

Ezzel Nyiregyháza megyei város a Helikon-mozgalom alapszabályainak megfelelően a "Magyar Helikon" városa nevet kapja.A város képviselőtestülete jogot formál ahhoz,hogy szabadon választhassa ki azt az irót,vagy müvészt,akinek részére az életjáradékot folyósitani kivánja.Elsősorban nyiregyházi és szabolcsvármegyei származásu,vagy legalább is ezeken a helyeken tartózkodó olyan iró,vagy müvész jöhet számitásba,aki a helyi kulturális életnek tevékeny részese,vagy akiről remélhető,hogy a helyi kultura aktiv munkásává lesz.A járadékban részesülő iró,vagy müvész irásbeli nyilatkozattal kötelezi magát arra,hogy a járadék szolgáltatását elfogadja és az irodalom hagyományairól,valamint a müvészet utjáról nem tér le.Ebbeli magatartásával pedig mindenkor a magyar nép és a demokrácia ügyét fogja szolgálni.Csakis népi szellemü iró,vagy müvész részesülhet járadékban.

A járadék folyósitása egész életre szól azzal a megszoritással, hogy ha a járadékos vagyoni állapotában lényegesen javulás áll be,a város a járadék folyósitását beszünteti.Az igy beszüntetett járadékot az uj járadékos iró,vagy müvész részére folyósitja a város.

Az az iró,vagy müvész,akit a biróság közönséges bünczelekmények miatt,vagy a demokrácia védelméről szóló törvény sulyos megsértése miatt elitéli,elveszti életjáradékát.

Az életjáradékos iró,vagy müvész az anyaváros szellemi életében lehetőséghez képest résztvesz.Azt az irót,vagy müvészt,aki részére a város járadékot folyósitani akarja a közgyülés ünnepélyesen iktatja be a Helikon-tagságba.

Miről polgármester az iratokkal helen határozaton értesitte-tik.

Kelt,mint fent.

J e g y z e t e :

tanácsnok.

2. kép / Fig. 2

„Kivonat.

Nyíregyháza megyei város képviselőtestületének 1947. január 31. napján tartott rendes közgyűlési jegyzőkönyvéből.

Kgy: 13/1947 K:19728/1946.

Tárgyalta a képviselőtestület a magyar írók és művészek anyagi megsegítésére Helikon-mozgalom megszervezését.

Határozat.

Nyíregyháza megyei város képviselőtestülete, a polgármester és a szakosztályok javaslata alapján a magyar írók és művészek anyagi megsegítésére, valamint a magyar kultúra előbbrevitelére az országos kultúréletbe való bekapcsolódás céljából Nyíregyháza megyei város az 1947–48 évi

költségvetés kezdetétől számítottan egy magyar írót vagy magyar művészt a VI. fiz. oszt. 3. fokozatának megfelelő összegig állandó jellegű életjáradékban óhajtja részesíteni.

Ezzel Nyíregyháza megyei város, a Helikon-mozgalom alapszabályainak megfelelően a „Magyar Helikon" városa nevet kapja. A város képviselőtestülete jogot formál ahhoz, hogy szabadon választhassa ki azt az írót vagy művészt, akinek részére az életjáradékot folyósítani kívánja. Elsősorban nyíregyházi és szabolcsvármegyei származású vagy legalább is ezeken a helyeken tartózkodó olyan író, vagy művész jöhet számításba, aki a helyi kulturális életnek tevékeny részese, vagy akiről remélhető, hogy a helyi kultúra aktív munkásává lesz. A járadékban részesülő író, vagy művész írásbeli nyilatkozattal kötelezi magát arra, hogy a járadék szolgáltatását elfogadja és az irodalom hagyományairól, valamint a művészet útjáról nem tér le. Ebbeli magatartásával pedig mindenkor a magyar nép és a demokrácia ügyét fogja szolgálni. Csakis népi szellemű író, vagy művész részesülhet járadékban.

A járadék folyósítása egész életre szól azzal a megszorítással, hogy ha a járadékos vagyoni állapotában lényegesen javulás áll be, a város a járadék folyósítását beszünteti. Az így beszüntetett járadékot az új járadékos író, vagy művész részére folyósítja a város.

Az az író, vagy művész, akit a bíróság közönséges bűncselekmények miatt, vagy a demokrácia védelméről szóló törvény súlyos megsértése miatt elítéli, elveszti életjáradékát.

Az életjáradékos író, vagy művész az anyaváros szellemi életében lehetőséghez képest részt-vesz. Azt az írót, vagy művészt, aki részére a város járadékát folyósítani akarja a közgyűlés ünnepélyesen iktatja be a Helikon-tagságba.

Miről polgármester az iratokkal jelen határozaton értesíttetik.

Kelt, mint fent.

Jegyezte:

tanácsnok." (SzSzBMLt. V.B. 77. VII. 223/1946)

Egy érdekes határozat – a fentiek – következményeként Nyíregyháza a Magyar Helikon városa lett. 1946-ban!

A vármegye és a város együttműködése nem volt zökkenőmentes, erre áll itt két bizonyíték:

„Szabolcsvármegye főispánja.

2508/1946.sz. *Tárgy: Rákos Sándor író kérelme*

Mell: 1 drb.

Polgármester Úrnak,

Helyben.

Rákos Sándor író budapesti lakos hozzám intézett levelét, a magyar művészek és írók városok általi örökbefogadásával kapcsolatosan azzal küldöm meg Polgármester Úrnak, hogy mielőtt a város képviselőtestülete hasonló tárgyban állást foglalna, szíveskedjék a levélben foglaltakat vizsgálat tárgyává tenni s azután véleményével ellátva azt hozzám visszaszármaztatni.

Nyíregyháza, 1946. december 10-én.

Tomasovszky Mihály

Főispán" (SzSzBMLt. V.B. 77. VII. 223/1946)

„Nyíregyházi megyei város polgármesteri hivatalától.

Városháza emelet 7.

Előadó: dr. Rácz Géza tanácsnok.

K: 20422/1946 *Tárgy: Rákos Sándor író kérelme*

Hiv.szám: 2508/1946
Mell: 1. drb.
Főispán úr!
Rákos Sándor író kérelmének visszaterjesztése mellett jelentem, hogy a város képviselőtestülete egy művész örökbefogadása, illetve támogatására tett javaslatomat az 1947–48 évi költségvetés tárgyalása során elvetette, így kérelmező ez idő szerint tárgytalanná vált.
Nyíregyháza, 1947 szeptember 5.
A kiadvány hiteléül:
Fazekas János s.k.
polgármester
Kiadó:
Komjáthyné"

Irodalom

Koroknay 1971.
Koroknay Gyula: Nyíregyháza művészettörténeti emlékei. Nyíregyházi kiskönyvtár 6. Szabolcs M. Lapkiadó, Nyíregyháza 1971.

Papp D. Tibor

esztéta

Data on the history of the Free School of Art of Nyíregyháza

The effort that created the Free School of Art, a local helicon of the cultivation of art soon after the cataclysm of war is remarkable. The sources prove that the town believed in its future. It recruited talented young people from local sources and supported them as far as it could afford.

Tibor Papp D.

aesthetician

A krasznabélteki és az erdődi templom újjáépítése a XVIII. században

Terdik Szilveszter

Károlyi Sándor (1669–1743) a Rákóczi szabadságharcot lezáró szatmári béke után kezdte meg birtokain a katolikus egyház meglehetősen lepusztult intézményrendszerének újjáépítését. Először Kaplonyba telepített ferenceseket, helyreállítva számukra a középkori monostortemplomot,[1] Nagykárolyba a piaristákat hívta meg, ahol a reformátusoktól visszavett egykori plébániatemplom mellé épített kolostort és iskolát a kegyesrendi atyáknak (Bara 2009. 626–628.). Károlyi az 1720-as évektől kezdve az ősi családi birtokok mellé szerzett újabb, Szatmár megyei birtokokra is katolikus svábokat telepített, ahol a református magyaroktól fokozatosan szerezte vissza a középkori eredetű templomokat. A dolgozatban két ilyen templommal, a krasznabéltekivel és az erdődivel kapcsolatos írott és képi forrásanyagot tekintem át. Célom ugyanaz, mint az erdődi vár barokk kori újjáépítését földolgozó tanulmányommal volt (Terdik 2008.), hogy ti. egy jövőbeni falkutatás/ásatás előkészítése során megfelelő történeti dokumentáció álljon a munkával megbízott szakemberek rendelkezésére.

A krasznabélteki templom

Krasznabéltek a XIV. század utolsó évtizedeiben került a vlach Drág mesternek, valamint testvéreinek, Jánosnak és Balknak, szatmári és máramarosi ispánoknak a tulajdonába, akik a birtokra többször is uralkodói megerősítést nyertek, majd 1394-ben országos vásár tartására is engedélyt kaptak. Fiaik 1412-től Béltekinek nevezik magukat. A település 1462-ben már mezőváros volt, ahol Balk leszármazottainak háza is állt (Németh 2008. 27–28.). A XIX. században a templomtól néhány száz méterre egy várkastély sáncainak nyomait említik, amelyről úgy tudták, hogy a településen a XVII. században birtokot szerző Prépostváry-család építette.[2] Minden bizonnyal voltak középkori előzményei, mivel az 1582-es Urbárium még a Drágfiak puszta házát említi.[3]

Az erdélyi egyházmegye szatmári főesperességéhez tartozó Béltek egyházának András nevű papja 1333-ban 8 garas pápai tizedet fizetett. Szűz Máriának szentelt templomát egy 1424-es birtokmegosztás folyamán említik újra (Maksai 1940. 115., Németh 2008. 28.). Részben ma is álló gótikus templomáról a XX. század elején úgy tartották, hogy az erdődivel egy időben, 1482-ben

[1] Újjáépítésének történetét e folyóirat előző évi kötetében dolgoztam föl (Terdik 2009.).

[2] Mizser 2001. 55–56. Ezt említhetik az 1713-as Urbáriumban is romos kastélyként (MOL UC 44:22). Minden bizonnyal innen hordatott köveket Barta Pál az erdődi Szent Donát kápolna alapozásához 1725-ben. Károlyi Sándornak írja: „*Béltekrül az kápolna fundamentumához alkalmas követ hordottak*...” Erdőd, 1725. máj. 27. (MOL P 398, 4723) és: „*Az bélteki vár árkához való köveket az víz el lepte az mint Kalmár Jankó mondgya de ha esső nem lenne le apad rólla és úgy tud hozni a kápolnához*.” Erdőd, 1725. máj. 19. (MOL P 398, 4724)

[3] MOL UC 106:2 (Tévesen a Szabolcs megyei Béltekre utal a mutató).

építhette Drágfi Bertalan (1447–1501), nagy hatalmú főúr.[4] Drágfi fia János (1494–1526) 1524-es végrendeletében megemlékezik erről az egyházról, ami azt mutathatja, hogy a család számára ténylegesen fontos plébánia volt.[5] A többi Drágfi kegyuraság alá tartozó katolikus templommal együtt a XVI. század közepén lett protestánssá, de 1597-ben állítólag ismét a katolikusok számára szentelték föl, méghozzá Szent László király tiszteletére. Ugyanekkor Miksa király a béltekieknek hat évre az adóját elengedte, mert Erdőd ostromakor ők is sokat szenvedtek (1565-ben). A XVII. század folyamán a templom újra protestánssá, méghozzá reformátussá lett (1634) (Emlékkönyv 1904. 173.).

Károlyi Sándor csak az 1720-as években vette meg Bélteket és a környező falvakat (Károlyi 1911. 66.). A református magyar jobbágyokat 1727-ben áttelepítették Dobrára, helyükre svábok érkeztek (Mizser 2001. 54.), bár csak a század közepétől véglegesítik helyüket a faluban (Vonház 1931. 83–84., 121.). A templomot is Károlyi Sándor szerezte vissza a katolikusok számára és Szent Lászlónak dedikáltatta. A patrocínium kiválasztása során nem biztos, hogy a XVI. századi előzmény motiválta, mivel jól ismerte azt a Szent László mondát is, amely a település nevének eredetét a Szent Királyhoz kapcsolta.[6] A templom helyreállításával szinte egy időben Károlyi Sándor a birtokain folyó vallási élet rendtartásaként is értelmezhető, *Providentia Dei* címen ismert írásában a következőképpen ír és rendelkezik a bélteki Szent László templomról:

„*Die 27 Junii lévén a római Anyaszentegyháznak rendelésébül és édes Apostoli keresztény Országunknak szabad törvényébül Dicsőséges Szent László királyunk emlékezetire szentelt ülő ünnepünk, mint hogy nem régiben Istennek rajtam tetszett ingyen való kegyelmébül Béltek puszta vára s várossa örökösen reám erediált, melynek az ö neve – mostan élök elött is per traditiones – az emlitett szent Királytul adattatott volna és hivattatnék mézess Bélteknek (ki az Urbariumból böven ki teczik) azon városban lévő szép puszta templomot is Istennek kegyelméből actu kivánván meg ujitanom s keresztény Catholikusokkal meg szállítanom, arra nézve említett 27-i Juny mind Erdödi, Majtényi, Plébánosok obligáltatnak együtt az gyülekezetekkel Processioval fel menni és ottan az Magyar Hazáért és királyokért Istennek könyörögni s megírt dicsőséges szent Királyban az Istent szentelni.*”[7]

Ez is mutatja, hogy Szent László késő középkorra jellemző országpatrónusi szerepe újra megelevenedett a barokk vallásosságban (ehhez képest ugyanis Szent István király ünnepét Károlyi Sándor meg sem említi a vallásos rendtartásban). Ugyanakkor számolnunk kell azzal, hogy Károlyi a jövevény katolikus svábokban is el kívánta mélyíteni vagy inkább megalapozni az új hazájuk iránti kötődést a nemzeti szentek kultuszának segítségével.

---

[4] Emlékkönyv 1904. 173. Az építéstörténetre vonatkozó adatokat valószínűleg az 1777-ben és 1834-ben tartott Canonica visitatio jegyzőkönyveiből merítették. Az előbbiben a templom építését a XVI. század végére, a Prépostváry-család kegyuraságának idejére teszik, míg az utóbbi bevezetőjében már a Drágfi-család feltételezett anyagi támogatását is kiemelték (pontos évszám nélkül), az épületet a XV. század végére keltezve (Canonica Visitatio 1777. és 1834 SZRKL).

[5] A bélteki egyházra hagy egy eke barmot (Hegedüs–Papp 1991. 95.), amikor a mohácsi mezőn megerősíti és részben kiegészíti XVI. századi másolatban fennmaradt végrendeletét, a bélteki templom számára ugyanazt a miserendet írja elő (1526. aug. 27.), mint az erdődinek (Zolnai 1894. 255.). A végrendelet három nappal korábbi változatában Béltek még nem szerepel ebben a mondatban (Révész 1873. 94.).

[6] Az errefelé járó Szent Király egyszer igen megszomjazott, s egyik katonája egy fél tökben nyújtott neki bort, melyet a király igen édesnek talált, úgymond, milyen édes ez a béltök, s jókedvében ezt a területet a lovagnak ajándékozta. A legendát nyomtatásban először Szirmay közli (Szirmay 1810. II. 156.). Ugyanezt a névadási hagyományt a Szabolcs megye határán fekvő Nyírbélteken is ismerik. Szendrey Zsigmond mégis a krasznabélteki változatot tartotta az ősibbnek, mondván, hogy itt már a középkorban is Szent Lászlónak volt szentelve a templom (Szendrey 1920. 56., Magyar 1998. 156.), bár amint láttuk, a Szent László patrocínium nem középkori. Mező András sem tud itteni László templomról, csak a Maksai által is közölt Szűz Mária patrocíniumot említi (Mező 2003. 434.). Érdekes, hogy a Pesty-féle gyűjtésben IV. Béla fiához kötik a falu nevének eredetéről szóló elbeszélést (Mizser 2001. 55.).

[7] MOL P 1507, 17. csomó, e.), 39. (Éble Gábor másolata). Közli: Tempfli 1996. 118–119.

Az átvett bélteki templomon különböző javításokat kellett tenni. 1727. január 3-án fiának adott instrukcióiban Károlyi Sándor megemlíti, hogy az idén kell számolni a bélteki templom javításával (MOL P 1507, 18. d. f 333r). Erre végül csak két év múlva került sor. Barta Pál erdődi tiszttartó 1729 januárjától kezdve többször írt Károlyi Sándornak a templom tetejével kapcsolatban, sőt arról is hallunk, hogy valamely kriptából előkerült halottakat újra kellett temettetnie.[8] A templom tetejének fölrakására február–március folyamán került sor.[9] A munkálatokra időnként Károlyi Ferenc is odafigyelt.[10] Nem tudjuk, pontosan mikor lettek készen, de Károlyi Sándor azt írja a naplójában, hogy 1732. nov. 5-én hallgatott először misét a Szent László kápolnában (!) „reparátiója" óta.[11] 1736-ban talán újabb munkálatokra került sor, mivel a falusi gazdákkal téglát vettettek a templomhoz: „*...midőn pedigh a bélteki gazdák a templom tégláját maguk megvetik, annak kiégetésére küldessék alkalmas téglavető mester.*"[12] Bár az sem zárható ki, hogy a bélteki gazdákkal ekkor az erdődi templomhoz készíttették a téglát, ahol éppen a szentély boltozása folyt (minderről bővebben a tanulmány második felében esik szó).

A bélteki templom gótikus stílusjegyeket mutatott és mutat részben ma is. A poligonális záródású szentély a szélesebb hajóhoz csatlakozik, nyugati homlokzata előtt torony áll, amely a második emelettől kezdve nyolcszögletűvé válik (1–2. kép). A templom 1862-ben leégett (Mizser 2001. 56.). Két évvel később a Szatmári egyházmegye középkori templomait végigjáró Römer Flóris és Henszlmann Imre kereste fel. Römer ekkor készített néhány feljegyzést a látottakról, a torony formáját és az északi oldal ablaknélküliségét emelve ki. Arról is tudott, hogy „*a templom északi falánál négy fal között igen sok csont találtatott,*

1. kép
Krasznabéltek, a római katolikus plébániatemplom északnyugatról (Fotó: szerző, 2004)

Fig. 1
Krasznabéltek, Roman Catholic parish church from the northwest (Photo by the author, 2004)

[8] „*Bélteky kripta dolgára reá vetem eszemet s ha csak Isten segít hajtatom s az kihánt tetemeket el temettettem, jelen létemmel Isten segetvén az gerendákot is magam rakatom fel.*" Barta Pál Károlyi Sándornak, Erdőd, 1729. jan. 9. (MOL P 398, 4800/1) Ugyanő: „*S mai napon koporsóba rakatván az ki hányott tetemeket harangh szó alatt isteni szolgálat után az rakott sírban bé tétetem.*" Erdőd, 1729. jan. 17. (MOL P 398, 4801)

[9] „*Csiga kötelet szathmári bíró becsülettel adott az bélteki templom fája holnap rakatatni fogh.*" Barta Pál Károlyi Sándornak, Erdőd, 1729. febr. 6. (MOL P 398, 4803) és ugyanő: „*Az bélteki templom fáját jelen létemmel fel rakattam kár nélkül most az sanctuáriumra való fákot faragják, sindely vételre el küldöttem kinek vételivel az vecturájától félek.*" Erdőd, 1729. febr. 22. (MOL P 398, 4804) Újra ő ír: „*Ács Pikó az bélteki sanctuáriumának fáját most végzi csak fel kell rakni.*" Erdőd, 1729. márc. 15. (MOL P 398, 4805)

[10] „*... azt még egyedül adjungálom, hogy holnap az bélteki templom fedele felrakására általfordulok.*" Károlyi Ferenc az apjának, 1729. febr. 9. Károlyból (MOL P 1507, I. 17.d. f 479r).

[11] Károlyi 1865/66. II. 66. A templom fedélszékét 1729 elején készítették el.

[12] Károlyi Sándor Krasznay Miklósnak adott Instrukciója Erdődön, 1736-ban (MOL P 1507, 18. d. f 555r). Hogy ebben az évben a templomot javították, erre utal a birtoklástörténet is (Károlyi 1911. II. 66.).

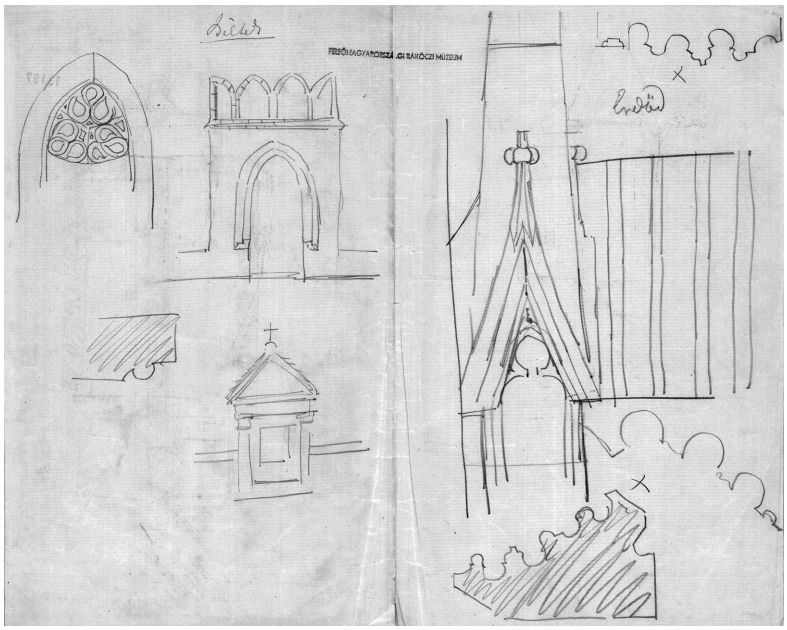

2. kép
Krasznabéltek, a római katolikus plébániatemplom szentélye délkeletről (Fotó: szerző, 2004)

Fig. 2
Krasznabéltek, chancel of the Roman Catholic parish church from the southeast (Photo by the author, 2004)

carnarium".[13] Henszlmann Imre később publikálta saját jegyzeteit, amelyben kiemelte, hogy a bélteki kőtemplom a XV. századból származik, „*mely nem régen leégvén jelenleg restauráltatik.* […] *Egy hajós, a hajónál keskenyebb, a 8 szög 3 oldalával zárt szentéllyel, nyugati toronnyal, mely még a templom magasságában a 8 szögbe van törve, eredeti a fő kapuja fölötti két egész és két fél csúcsívből álló frees. Az egyház déli részén előforduló csúcsíves ablakon túlnyomó a hólyag minta. Az épület alacsony fallal volt körülkerítve, melyben kálvária stációk léteznek, ezeket is újítják jelenleg.*"[14] A két tudóst útjukra elkísérte Schulcz Ferenc építész, aki az egyes helyszíneken vázlatokat készített a látottakról. Bélteken csak a Henszlman által megfigyelt műrészleteket örökítette meg: az egyik ablak halhólyagmintás mérművét, a bejárati kaputa fölötte lévő pártázattal (amelynek kerete idomtéglából lehetett kirakva), az ajtó bélletének profilját, valamint a kerítésbe épített egyik stációs képházat (3. kép).[15]

A templom a XX. század elején újabb átépítésen esett át, amikor a hajó északi oldalát elbontották, hogy hatalmas új főhajót, déli oldalára pedig új szentélyt építhessenek Foerk Ernő tervei szerint (1. kép). A régi

3. kép
A krasznabélteki és az erdődi templom műrészletei. Schulcz Ferenc vázlata, 1864. (Kulturális Örökségvédelmi Hivatal, Tervtár)

Fig. 3
Architectural elements of the Krasznabéltek and Erdőd churches. Sketch by Ferenc Schulcz (Design collection of the Office of Cultural Heritage Protection)

szentélyből így oldalkápolna lett (2. kép).[16] Nem tudni, hogy a déli oldal mérművei mikor pusztulhattak el, de a szentély ablakaiban ma már nincsenek meg. Pontosabban a legkeletibb, befalazott ablak belső oldalán van egy három halhólyagmintából szerkesztett töredék(?), amely lehet eredeti

[13] Először megadott dátum, Béltek sept. 11., majd 1864. Sept. 12-én. Rómer Flóris jegyzőkönyv XV. KÖH Könyvtár fotómásolat 51., 53. Középkori templomok északi falánál valóban ismertek csontkamrák, például Beregdarócon találták meg a nyomát (Balázsik 2000. 219.).

[14] Megtudjuk, hogy 1864. szept. 10-én jártak itt (Henszlmann 1864. 132., 142.).

[15] KÖH Tervtár 13197. 41,1x33,5 cm. A lap másik felén Erdődről, a másik oldalán pedig az ákosi templomról készült vázlatok vannak. A rajzot közölte Németh 2008. 510.

[16] Az átépítés 1913-ban történt (Bura 2003. 54.). Az átalakított épületről a KÖH Fotótára is őriz három képet az 1930-as vagy '40-es évekből: kívülről a templom összképe keletről, a torony alja a régi főbejárattal, és a régi szentély belülről.

(4. kép), mivel nagy hasonlóságot mutat a Schulcz vázlatain szereplő ablakbéllettel (vö. 3. kép!). A torony kapu fölötti pártázata sem látható már. A szentélyben középkori boltozás nyomai nem látszanak, a jelenlegi fiókos donga XVIII. vagy XIX. századi lehet.

Szirmaytól kezdve mindenki említi, hogy a templom szentélyének jobb oldalán állt Prépostváry Bálint síremléke, mely súlyosan megsérült az 1862-es tűzben,[17] fedőlapja teljesen elpusztult. Azt kevesen tudják, hogy a tumba három feliratos oldallapja a jelenlegi főoltárba van beépítve: egyik hosszabb és rövidebb oldalát az oltár előlapjába (5. kép), míg a másik, rövidebb oldalát az oltár hátlapjába illesztették (6. kép).

5. kép
Prépostváry Bálint tumbájának töredékei. Krasznabéltek, római katolikus templom főoltárának előlapja (Fotó: szerző, 2004)

Fig. 5
Fragment of Bálint Prépostváry's tombstone. Front of the high altar of the Roman Catholic parish church of Krasznabéltek (Photo by the author, 2004)

4. kép
Ablakmérmű a krasznabélteki római katolikus plébániatemplom szentélyében (Fotó: szerző, 2004)

Fig. 4
Window detail in the chancel of the Roman Catholic parish church of Krasznabéltek (Photo by the author, 2004)

6. kép
Prépostváry Bálint tumbájának töredéke. Krasznabéltek, római katolikus templom főoltárának hátlapja (Fotó: szerző, 2004.)

Fig. 6
Fragment of Bálint Prépostváry's tombstone. Back of the high altar of the Roman Catholic parish church of Krasznabéltek (Photo by the author, 2004)

[17] Prépostváryt 1597-ben temették el itt, síremlékét felesége állíttatta. A tumba feliratait közli Szirmay 1810. II. 156–158. A tűzkárokról Mizser 2001. 56., Emlékkönyv 1904. 173.

Az erdődi templom

Erdőd a XIII. században a királyi erdőispánság székhelye volt. Nemcsak világi, hanem egyházi szempontból is a környék központi, fontos helyének számított, mivel az erdélyi püspök fennhatósága alá tartozó papját esperesnek nevezik, legalábbis a tatárjárás előtt. A XIV. században a pápai tizedszedők már a Szatmári főesperesség részeként írják össze Erdődöt.[18] A települést 1385-ben Béltekkel együtt Szász vajda fiainak, Drágnak és testvéreinek adományozta Erzsébet királyné. A birtokadományt 1390-ben Mária királynő megerősítette. A Drágfiak egészen a XVI. század közepéig, a család kihalásáig birtokolták.[19] A környéken ők erősítették meg a reformációt, Erdődön több zsinatot tartottak a XVI. század folyamán (Révész 1864.).

A korai templomépületről nem tudunk semmit, bár közvetlenül az 1860-as átépítés után a templomból kibontott, és akkor még a plébánia udvarán álló kőfaragványok egy részét Römer és Henszlmann román korinak vélte,[20] ami arra utalhat, hogy a középkori építkezésnek is több periódusa lehetett. A Béltekiek és Drágfiak 1424-ben Erdődön megosztoztak, ekkor a templomot is említik (Németh 2008. 79.).

A történeti források az erdődi templom kapcsán – akárcsak Béltek esetében – XV. század végi építkezésekről beszélnek. A szóban forgó források között az a festett dekoráció volt a legérdekesebb, amely az erdődi vár egyik termét díszítette még a XIX. század közepén is. A festés egy képi és egy szöveges részből állt: az erdődi vár és templom látképe mellett, amely a két épület XVIII. századi átépítését követő állapotát mutatta, a Drágfiak építkezéseit ismertető, pontos történeti adatokat közlő feliratok voltak olvashatók. A képprogram pontos készítési dátuma nem ismert, minden bizonnyal a középkori Drágfi kastély romjain új, nagyszabású várkastélyt építtető Károlyi Sándor megbízásából jött létre, akiről szintén megemlékezett a vár ábrázolása melletti felirat. A XIX. század második felétől pusztuló erdődi kastélyban mára már ez a terem is az enyészeté lett, de több forrásközlésnek köszönhetően legalább a feliratok szövege jól ismert, a kutatás során pedig néhány XIX. századi rajzról meg lehetett állapítani, hogy a képi program részleteit megörökítő ábrázolásokról van szó. [21]

A festett dekorációban szereplő feliratokat a XIX. században több helyen közölték. Először Szirmay Antal Szatmár megye ismertetésében jelentek meg, de ő Károlyi Sándor által lemásolt, középkorra vonatkozó építési feliratoknak vélte, ezt az értelmezést vette át Balogh Jolán (Szirmay 1810. II. 167., Balogh 1943. 225.). Majd fél századdal később jelentette meg őket Lauka Gusztáv 1854-ben a Honismereti albumban, pontos átírásban (Lauka 1854.). Ezek után a feliratok Nemzeti Múzeumban található XVIII. századi másolatát adta ki Szilágyi Sándor, de nem utalt rá, hogy Lauka már publikálta (Szilágyi 1859. 83., 90–91.). 1864-ben Römer Flóris jegyezte fel a feliratokat jegyzetfüzetébe (KÖH Könyvtár, Fotómásolat, Jegyzőkönyv XV. 46., 52.), Henszlmann pedig idéz belőlük az évi beszámolójában (Henszlmann 1864. 144.), majd a Vasárnapi Újságban Nagy Iván újra megjelenteti őket, nem utalva a többiekre (Nagy 1869.). A feliratok közül most a templom ábrázolását kísérő részt idézem:

[18] A Váradi regestrumban említik Miklóst, „*archidiaconus de Herdeud*”-öt 1215-ben (Németh 1999. 97., 102., Németh 2008. 78.).

[19] Maksai 1940. 133. Zsigmondtól kaphatták meg az erdődi kerületet (Engel 1987. 122., Németh 2008. 78–79.).

[20] „*consol* (rajz) *díszes szentségtartó volt finom kőből krenyblannileg díszesben dolgozva – örökké kár, igen finom kőből; console emberfő hosszú hajjal, látszik románkorból valának*” – Römer Flóris jegyzőkönyv XV., KÖH Könyvtár fotómásolat 49. és Henszlmann 1864. 144.

[21] A többi felirattal és Károlyi Sándor szerzőségével részletesebben foglalkoztam: Terdik 2008. 250–252.

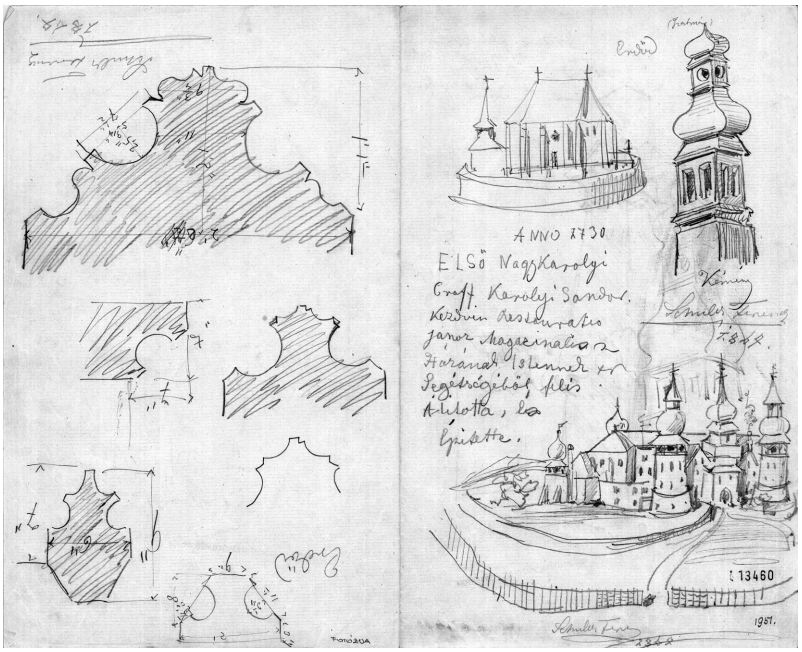
„*Anno 1482 Ugyan azon Drágfi Bertalan / Erdélyi vajda az Hatalmas Mátyás király / idejében Nagy Boldog Asszonynak octavájára, Isten/nek dicséretire és az Nagy Asszonynak tiszte/letire végeztette el az Nagy Erdődi Szent /egy házat is.*” [22]

Horváth Sándor a XVIII. századi feliratok ősforrását találta meg a Bethlen levéltárban, azokban a Drágfi-család történetére vonatkozó 1545-ös feljegyzésekben, amelyeket Szilágyi korábbi közleményeinek ősforrásaként interpretált (Horváth 1898.). A XVI. századi feljegyzések közül a templomra ez vonatkozott:

„*1483 ezthendoeben hogy yrnanak nagy Bodog aszony octawayara Dragffy Berthalan az erdoedy Szent egyhazat ely wegezthethe.*”[23]

Úgy tűnik, hogy Károlyi Sándor, aki minden bizonnyal a barokk kori feliratok szerkesztője volt, ismert egy példányt a XVI. század folyamán keletkezett feljegyzésből és föl is használta, több részlettel gazdagítva az eredeti szöveget. Egy évvel korábban határozta meg az építkezés kezdetét, ugyanakkor többletinformáció a barokk feliratban, hogy a településen belül Nagyerdődre lokalizálják az épületet,[24] valamint azt is megadja, hogy a templom Szűz Máriának volt szentelve.[25]

A feliratokhoz tartozó barokk kori épületfestmények nem maradtak fönn, formájukról csak Schulcz Ferenc vázlatai alapján alkothatunk fogalmat (7. kép).[26] Az egyik lapon egy vár összképe és egy templom vázlatos rajza látható. Schulcz ugyan nem írta föl a lapra, hogy Erdődön pontosan hol látta a vázlatosan megörökített épületeket, viszont a vár ábrázolása mellett

7. kép
Az erdődi templom faragott kövei, illetve XVIII. századi összképének vázlata. Schulcz Ferenc rajza, 1864.
(Kulturális Örökségvédelmi Hivatal, Tervtár)

Fig. 7
Carved stones of the Erdőd church and sketch of the 18th century church. Drawing by Ferenc Schulcz, 1864 (Design collection of the Office of Cultural Heritage Protection)

[22] Erdőd várról némely jegyzemények. Ms sec. XVIII. 1 fol. OSZK Kézirattár. Oct. Hung. 329. Ezt közölte Szilágyi Sándor 1859-ben, Wagner Károlynak az eredeti után készült másolata alapján (amely akkor a Nemzeti Múzeumban volt) (Szilágyi 1859. 83., 90–91.).

[23] A közlő, Horváth Sándor úgy véli, hogy Szilágyi Sándor publikációjához kapcsolódik (lásd: előző jegyzet) „*.. egy krónikaszerű feljegyzés, melynek, mint látszik, több példánya is forgott közkézen, módunkban áll kiegészíteni, amennyiben a gr. Bethlen családnak a Magyar Nemzeti Múzeumban őrzött örök letéteményében egy bővebb példányára akadtunk, mely eddig közölve nem volt.*” (Horváth 1898. 566.)

[24] A település másik része volt Kiserdőd, amely a várhoz közel feküdt (Németh 2008. 78–79.).

[25] Nagyboldogasszony ünnepe aug. 15., az oktávája aug. 23-ig tart. Feltételezhető, hogy a templom már a középkorban is erre az ünnepre volt dedikálva.

[26] A rajzok alatt szerepel Schulcz Ferenc aláírása és egy gótikus stílusban rajzolt 1864-es évszám (KÖH Tervtár, 13460., Terdik 2008. 22. kép, Németh 2008. 512.).

8. kép
Az erdődi plébániatemplom összképe, XVIII. századi festmény után készített rajz, 1864. (Magyar Tudományos Akadémia, Kézirattár)

Fig. 8
Parish church of Erdőd, drawing after an 18th century painting, 1864 (manuscript Collection of the Hungarian Academy of Sciences)

szerepel a Károlyi Sándorra utaló felirat átirata, ami alapján biztosak lehetünk, hogy Schulcz a várban akkor még látható XVIII. századi festmény két, a plébániatemplomot és a várat ábrázoló részletét örökítette meg. Nyilvánvalóan Rómer, Henszlmann és Schulcz is rájött, hogy az érkezésük előtt néhány évvel alaposan átépített plébániatemplom barokk kori ábrázolása az eredeti, középkori formájáról is árulkodik. Szerencsére az egykori barokk festménynek a templomot megörökítő részletéről egy pontosabb másolat is fönnmaradt, ugyanis a műemlékek kutatása iránt elkötelezett Haas Mihály szatmári püspök is küldött rajzokat a Magyar Tudományos Akadémia Archaeológiai Bizottságának, amelyek közül egy tusrajz szintén az erdődi templom barokk kori ábrázolásának a másolata (8. kép).[27] Noha ő sem adta meg pontosan a kép forrását, de Schulcz rajzával összevetve biztosak lehetünk abban, hogy a várban található festmény egy részletéről van szó. Az aprólékosabban kidolgozott rajz segítségével fogalmat lehet alkotni a középkori templom tömegalakításáról. Úgy tűnik, hogy a XVIII. századi festő a templom több oldalnézetét szimultán kívánta megmutatni, aminek következtében sem az axonometria, sem a perspektíva szabályainak nem felel meg az ábrázolás. Valószínűleg a templom északi oldala, a katolikusok által használt része látható teljes hosszában, amelyet egy támpillér oszt két szakaszra. A hajó kelet felé eső szakaszában, középen egy ajtó, felette pedig egy körablak nyílik, a nyugat felé eső homlokzatán felül három keskeny, négyszögletes rézsűs ablak látható. A szentély keskenyebb a hajónál, és zárófalán(?) szintén egy ablak nyílik. A hajó nyugati fala elé portikusz csatlakozik, a szentélytől délkeletre egy fa harangtorony áll, az egész együttest kerítés veszi körül.

A XVIII. század első felében készült összeírásban a templomot nagyszerű épületnek mondják, amelyről látszik, hogy eredetileg a katolikusoké volt, ugyanis a bejárata fölött kereszt van. Megemlítik az északi kápolnát, amelynek bejárata a templomból nyílt.[28] Ezt az északi oldalon

[27] Papír, tus, 42x52,7 cm. MTA Kézirattár, K 1219/34. A templom rajza alatt „*Illincz (?) 1864*" szignó. Alatta felirat: „*Ungarn/ Die Pfarrkirche von Erdőd nächst Szathmár erbaut von jahr 1481 an durch den Wojwoden von Siebenbürgen, Bartholomäus Drágffy. Erdőd ist der Geburtsorst des kardinals und Erzbischofes von Gran, Thomas Bakács.*" Egy másik kéz írta később mellé: „*handschrift des Bischofs Michale Haas von Szathmár*". Erről a rajzról írhatták a Magyarország Műemlékeiben: „*Templom és fatorony rajza. Arch. Biz. Saj. Haas rajzai közt. L. Gerecze M. Miz. Rajztj.*" (Forster 1906. II. 766.) Megköszönöm Grászli Bernadettnek, hogy erre a rajzra fölhívta a figyelmemet. A rajzot először Németh 2008. 511. közölte. Egyébként Rómerék a Haas által összeállított Schematismus alapján (Schematismus 1864.) keresték föl a környék középkori templomait (Henszlmann 1864.).

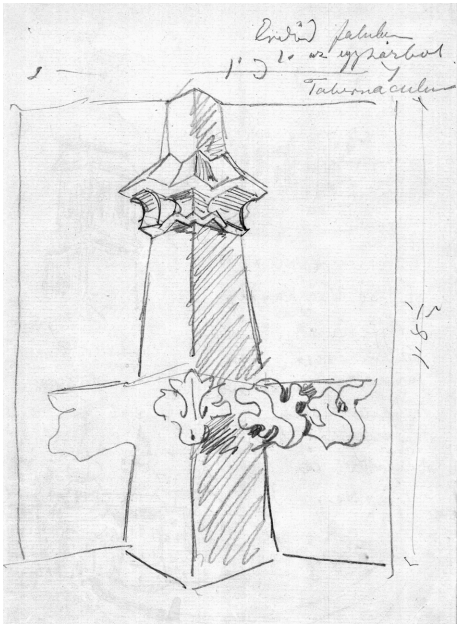
[28] Acta Cassae Parochorum, idézi: Németh 2008. 79.

álló kápolnát a sekrestyével egybe vonva Károlyi Sándor katolikus templommá alakíttatta.[29] Szintén a barokk kori írott forrásokból tudjuk, hogy ez a kápolna a templommal egy tető alatt volt, talán alacsonyabb volt a hajónál. Az is megállapítható, hogyha Károlyi egybe tudta nyitni ezt a kápolnát a sekrestyével, akkor a két helyiség egyik fala közös volt. A XIX. századi rajzok (7–8. kép) alapján nem kizárt, hogy a kápolna és a hajó egyforma hosszú lehetett.

A barokk leírásokból és Henszlmannék közléséből tudjuk, hogy a templom eredetileg egyhajós volt (jelenleg három hajós), amelyhez poligonális, a nyolcszög három oldalával záródó szentély csatlakozott. A templom egykori faragott kőanyagáról szintén Henszlmann adta az első leírást:

„*Erdőd hajdan nevezetes templommal bírt, melynek maradványai ma csak egyes faragott kövekből állnak, de ezen kövek oly mesterileg vannak készítve, hogy e munkával az épület nevezetesen felül múlta környéke templomainak munkálatait.* […] *Ezen felirat* (ti. a várbéli) *és az említett kőfaragványok maradványai idomhasonlatosságuk miatt a következőkkel határozzák meg a vidék legtöbb egykorú templomának keletkezését; ti. Mátyás király korára. Azonban megjegyzendő, miképp a fennmaradt faragott darabok nem egykorúak, sem anyagra sem alakra nézve: találtatnak ti. ezek közt olyanok, melyek régibb idomozással finom homokkőbe vannak faragva, és olyanok, miknek anyaga sikárkő-porphyr – és alakzása későbbi korra mutat úgy, hogy Drágffy alkalmasint régibb templomot csak újíttatott. Nevezetesen a parochia udvarán találtuk az érintett finomabb kőbe faragott, csaknem román stylű emberfőt, mely valaha gyámkőként szolgált.*”[30]

A korainak vélt darabokról sajnos nem maradt fönn rajz, de a gótikusakról igen.[31] Schulcz ugyanis ugyanarra a lapra, amelyre a templom és a vár összképét lerajzolta, a templom átépítése során kiemelt építészeti tagozatok profiljait is megörökítette, megadva pontos méreteiket (7. kép). A rajzokon egy hornyolt árkádív (?) metszete, egy kétszer hornyolt, lemeztagos bordaprofil, valamint egy hornyolt párkány profilja mellett két ablakbéllet profiljai szerepelnek, utóbbiak közül az egyik félkörte taggal és nagyméretű homorulatokkal profilozott tagozat volt. Mindemellett egy levélrózsás fiálé rajzát is megörökítette ugyanazon papíríven, fölé írva, hogy *tabernaculum* (9. kép).[32] Egy másik lapon, a bélteki templom részleteit megörökítő rajzok mellett a felirat szerint az erdődi templomból származó másik fiále rajza és egy gazdagon profilozott ajtóbéllet metszete szerepel (3. kép).[33] A mára már teljesen elkallódott tagozatok rajzai alapján úgy tűnik, hogy ezek tényleg egy XV. század végi építkezéshez tartozhattak, amely megerősíteni látszik a feliratokból ismert történeti adatok hitelességét úgy, ahogyan már Henszlmann is megállapította: a Drágfiak nagyszabású, késő gótikus épületté alakíthatták a mezőváros plébániatemplomát.

9. kép
Az erdődi plébániatemplomból származó faragott kő rajza. Schulcz Ferenc, 1864 (Kulturális Örökségvédelmi Hivatal, Tervtár)

Fig. 9
Drawing of a carved stone from the parish church of Erdőd, Ferenc Schulcz, 1864 (Design collection of the Office of Cultural Heritage Protection)

[29] Lásd alább a *Providentia Dei* vonatkozó részét (Tempfli 1996. 115–116.)!
[30] Henszlmann 1864. 144. Ezt a véleményét 1887-ben megismételte. (Henszlmann 1887. 264.).
[31] Azonosak ezekkel: „Irónvázlatai. H. I. – hagy., Jgyk. és Vázl. Kassai Múz.” (Forster 1906. II. 766.).
[32] KÖH/Tervtár 13460. 41x33,5 cm, Németh 2008. 512.
[33] KÖH/Tervtár 13197., Németh 2008. 510.

Valószínűleg ugyancsak Drágfi Bertalan építtethette a templom északi oldalához sírkápolnájukat. Balogh Jolán a Drágfi Bertalan haláláról szóló, Károlyi Sándor által a várban is kiíratott mondatot egyszerűen a főúr sírfelirat???aként kezeli („*Anno 1501 Említett Emlékezetű Drágfi / Bertalan, Erdélyi Vajda Szent Demeter napján / ötven négy esztendős koraban ez Világbul / Istenessen ki mult.*"),[34] noha ez inkább csak egy, a „családi krónikából" származó tudósítás. Drágfi János a már idézett 1524-es végrendeletében mind a templomot, mind a kápolnát említi, ekkor mind a kettő számára sokféle javadalmat hagyott, sőt még egy kápláni állást is alapított (Hegedüs–Papp 1991. 95.). Az egy hétre megszabva rögzített miserendet viszont majd csak 1526-ban tisztázta, és talán azért alapított még egy kápláni állást megfelelő javadalmakkal ellátva, nehogy a kívánt liturgikus rend végzése csorbát szenvedjen.[35]

Gazdagon fel lehetett szerelve a templom, amelyet a kálvini reformáció bevezetésén túl Erdőd ostroma alatt is megtépáztak. Istvánffy írja, hogy a Drágfiak síremlékeit még az ostrom előtt – miután a császáriak már átvették a várat – két német katona megkísérelte kifosztani: „*Svendy bemenvén az templomban két német vitézeket, kik az Drágffyak temetségeket, felszaggatván az márvány köveket, gazdag nyereség, melyek benne lenni vélnek vala, kereséséért istentelen kezekkel felnyitották vala…*", akiket a kapitány példásan megbüntetett (Istvánffy 372.). A török ostromlókat már nem volt kinek kordában tartania, valószínűleg ekkor semmisülhettek meg véglegesen a díszes síremlékek (az 1565-ös ostromokról: Terdik 2008. 242–243.).

Károlyi Sándor, aki a XVIII. század elején szerezte meg teljesen a birokot (Terdik 2008. 244.), 1723-ban elérte, hogy a frissen érkezett svábok és a református magyarok közösen használják a templomot, méghozzá úgy, hogy a templom sekrestyéjéből és oldalkápolnájából alakíttatott ki előbbiek számára misézőhelyet. Így ír erről a *Providentia Dei*ben:

„*…Nagy Erdőd Várossában, Nagy Szatthmár Vármegyében, az előtt nevezetes Drachfi familiának s az után következett Fejedelmeknek városában lévő Nagy Öreg Templom, az idöknek mostohasága és az háboruknak hosszas voltára, írásomnak kezdetiben böven declarált változásokra nézve az Helvéczia confession lévő kálvinista Atyafiak kezére deveniálván, vala még Istennek kegyelmébül kezemre nem deveniált, sőt már birodalmam alatt is birták és usuálták, hanem az midőn Anno 1721 és 22 mostani Felséges urunk és N. Ország arculariter comissioja végbe ment volna Super Comissione Religionum, azután placidioribus mediis említett Atyafiakkal, absquello strepitu, bizonyos conditionális assiditorum mellett, az nagy öreg templomot interminaliter nekik cedáltam, hozzá ragasztott filiáliát, az az kis sacellumot, melyben említett Drachfi familiának exstal apprehendáltam az templom Sacrestiojából sanctuariumot erigáltattam, az nagy templom felől való kapuját be rakatván, az vár felül való oldalon kiss ajtót vágattam, aztat Istennek szent munkálkodásábul, Szent Fiának, Szent Keresztinak fel találásának napjára, ugy mint pro 3-may, dedikáltam…*"[36]

Az 1729-es latin nyelvű, a plébános javait tisztázó rendeletében azt találjuk, hogy a templommal egy tető alatt lévő kápolnát adta át a katolikusoknak.[37] Ugyanebben az évben Károlyi Ferenc

[34] Noha tartalmilag biztos, de szó szerint nemigen egyezhet a sírfelirattal (Balogh 1943. 225–226.).

[35] Zolnai 1894. 255. Két évvel korábban a még berendezés alatt álló csehi kápolnának írt elő pontos miserendet, ott két papot alkalmazva ezek teljesítésére (Hegedüs–Papp 1991. 95.). Az ilyen típusú végrendelet nem egyedülálló a korban. Ezt és hasonlókat idéz: Pásztor 2000. 91–93.

[36] MOL P 1507, 17. cs. e., f 29–30. Tempfli 1996. 115–116.

[37] „*…consecram cappellam illam, quae condigne sub una tectura templo illi adhereret, in eademque bonae reminiscentiae Dragfianae Familiae, ac reliquorum praedecessorum membra reposita haberentur, resolverent semet catholicae parti cedere..*" (1734. MOL P 392, 35. fiók, Lad. 33/2 No. 55.) (Ennek átirata a No. 56-os dokumentum f 90, 1733-ból (?), bár az Erdődön kelt, és több helyen módosították is a szöveget.) Ennek szövegét közölték egy 1729. jan. 16-án kelt másolatból is (Dienes 1862. 821–824.).

karzatot akart építtetni, valószínűleg a katolikus részbe.[38] Károlyiék 1733-tól az egész templomot be akarták boltoztatni. Horváth György prefektus Károlyi Sándornak már júniusban írt a tervről.[39] A boltozási munkálatokat Károlyi Ferenc sürgette, az apja később szerette volna kezdeni.[40] Nem volt könnyű a boltozáshoz értő mestert találni, Horváth György kudarcot vallott a tarcali kőművessel, s ezért kénytelenek voltak kihívni a károlyi piarista kollégiumon dolgozó Zakariás Hahn mestert,[41] akivel hamarosan megkötötték a szerződést (lásd a Függelékben). Később Hahn dolgozott a kaplonyi templomban is.[42]

Az építkezés folyamán nem csak a katolikusok által használt rész, hanem a reformátusok kezén hagyott szentély is boltozást kapott.[43] A munka előkészületeit Krasznay Miklós szervezte.[44] A már elvégzett munkáról közel egy év múlva így írt Károlyi Sándornak Nagykárolyba:

„*Zacharias kőművesnek még tíz nap alatt az kis templommal dolga lészen az után el mehet, mert a nagy templomnak csak a sanctuariuma kész, a corpuszán nem dolgozhatik mivel az erdődieknek a nadgya sem mészért sem fáért állásnak menni nem akkarnak, a négy manuáriust is ritkán és késün küldik melé, sokszor el is mulattyák azért valamég minden apparamentuma helybe nem lesz, addig hozzá nem fog azt mongya, inkáb Kaplonyba és Károlyba megyen dolgozni és ott el is végezvén vissza jő, s talán addig el is készítik.*”[45]

A beszámolóból jól látszik, hogy a reformátusoknak nem tetszett, hogy Károlyi oly nagy gondot fordít az ő templomrészükre, gyakorlatilag akadályozták a munkát. Zakariás mester még 1735 tavaszán is csak a „kis templom”, vagyis a katolikus templomrészen dolgozott, ott készítette a padozatot.[46] A munkálatok csúszása miatt 1736 februárjában a templom boltozásával kapcsolatban így rendelkezik Károlyi Sándor:

„*Minthogy a városiak tavaly is negligálták templomukat hogy most is így ne cselekedje Zachariás a jövő héten fogjon ahhoz is legalább állásait készítse el addig míg a szántás vetés és szőllő munka be jön s hogy a városiak annyival jobban érkezhessenek reája a Várhoz semmiféle munkára*

[38] Károlyi Sándor így ír neki erről: „*Ha pedig az erdődi templomban chorusban industriádat akarnád mutatni kőből ne fáraszd magadat, két gerendát nyújts keresztül az piaristáknál heverő orsófát rakasd közibe chorusod leszen.*” Surány, 1729. febr. 6. (MOL P 1507, 16. d. f 414[r]).

[39] „*az granarium felett való sort végezve az templom, és az várbéli kapu bóltozássához fogunk látni.*” Erdőd, 1733. jún. 14. (MOL P 398, 28471).

[40] Károlyi Sándor leveleiből fiához: „*A templom boltjához tudatlan kőműves ne fogjon, mert veszélyes.*” Pozsony 1733. júl. 16. (MOL P 1507, 16. d. f 782[r]). „*..noha én az Templom iránt más intentióval voltam, s annak idővel el kelletvén rontatni, belső ékesítését akkorra kívántam suspendálni, mindazonáltal mikor enged Isten erőt s üdőt reája maga szent titkában vagyon.*” Pozsony 1733. aug. 4. (MOL P 1507, 16. d. f 794[r]-793[r]).

[41] „*Ezen Tarczalrul hozatott kőmíves az templom bóltozattyához maga sem igen bízván hogy rendivel, s állandó képpen végbe vihesse Méltóságos gróf Úr Eő Ngha is diffidálván benne, Károlybul magammal által hozván Zachariás kőmívest, mai napra véle az meghnevezett templomnak bóltozására, tetőtül talpigh rendivel való kifejérítésére, száztíz Rh. Forinth tíz köböl búzában és két öregh csöbör borban megh egyeztem, az következő hétben az károlyi Collégiumnak vakollásán által esvén, azonnal által jön hozvá fogik, elégséges téglája deszkája s állásnak való fája készen lévén...*” Károlyi Sándornak, Erdőd 1733. aug. 19. (MOL P 398, 28472).

[42] Kaplonyban 1736-ban szerződnek vele: MOL P 397, 89. cs. (1736–38) f 121 (Terdik 2009. 361–362., 365–366.).

[43] A szerződések szövege a Függelékben. 1733-ban a nagytemplomra, 1734-ben a kistemplom boltozására szerződtek. Horváth György Károlyi Sándornak is megküldte az előbbi szövegét, amelyről ő már így ír fiának: *„Az épületek iránt Horváth György relatióját is szintén mai postával veszem. Igen conteltáltam vele s kivált az erdődi nagy templom boltozatja iránt való alkuval, bizonyára hatszáz forintért itt meg nem csinálnák, kire Isten segéljen s Isten áldás is leszen rajtad.”* Pozsony 1733. aug. 27. MOL P 1507, 16. d. f 805[r].

[44] „*A templomhoz való deszkáért hetfün este küldök vagy kedden, fövenyet a várossiak hordgyanak a fát meg faragtattam már, szegletes téglát is vetnek minden nap.*” Levele Horváth Györgynek, Erdőd, 1733. aug. 22. (MOL P 398, 42718).

[45] Erdőd, 1734. júl. 14. (MOL P 398, 42726).

[46] „*A kis templomba rakja Zachariás a padimentumot*” Krasznay Miklós Károlyi Sándornak, Erdőd, 1735. febr. 3. (MOL P 398, 42737), ugyanő: „*Az boltozni való téglát feldolgoztatták, kit az kű falakba raktak kit pedig az felső kis templom padimentumára, aki kevés van avval semmihez sem lehet fogni*” Erdőd, 1735. márc. 21. (MOL P 398, 42745).

ne kényszeríttessenek. […] *Hogy pedig mindezen kétféle való munkákban materiálékban fogyatkozás ne essék a jövő héten mind két kemencze tégla égettessék ki s az út is jó lévén mind váross részére accepto a templomhoz a jószág pedig a béresek a várhoz meszet hordjanak s annak égetése is continuáltassék.*"[47]

A hónap végén Krasznay Miklós bizakodóan jelentett Károlyi Sándornak,[48] március közepén pedig már arról írt, hogy a mester hamarosan hozzáfoghat a munkához, mivel sikerült anyagot szereznie:

„*Zacharias, az árkusokat csinálta, most már az állásokat csinállya per consequens dolgozni fog mivel vagyon már kibül és mivel a tégla és mész ki égett, míg meg hül, addig lészen a régibül elég, Mihály kümüves csak csak maga dolgozik itten mert a két Josefet Károlyba küldöttem.*"[49]

A hónap végére már egészen jól haladt a boltozat építése,[50] júniusra elkészült, akkor viszont megint csak nem volt anyag, hogy a vakolását befejezhessék. Krasznay a levélben arról írt, hogy a festő a vár egyik nagy termében dolgozik, s ha majd készen lesz a templom, csak akkor készítteti el vele a feliratot.[51] Júliusban már folyt a vakolás a templomban,[52] szeptember elején a reformátusok már tiltakoztak a tervezett felirat ellen:

„*Az erdődi reformata ecclesia azt írta nékem hogy addig, nem hadgyák fel íratni valamég meg nem mutatom kicsoda parancsolattya, és micsoda Inscriptio. Tekintetes Praefectus úr azt parancsolta, hogy mutassam meg, és ha contrariuskodnak erővel is vitessem véghez, de meg mutatása után, nem contrariuskodtak, azért én is semmit nem írtam az iránt Excelentiádnak.*"[53]

A következő hónap elején már a helyén volt a felirat: „*A templomban pedig az inscriptio fel irattatott még akkor, való hogy dificultálták de csak meg lett az felől, és úgy vagyon, valamint Excellentiád parancsolta.*"[54] Az ominózus felirat szövege minden bizonnyal azonos lehetett a XIX. században többek által följegyzett változattal, kivéve az utolsó sorát, amelyet csak 1763 után illeszthettek a végére.[55] A magyar reformátusok és a katolikus svábok között ugyanis annyira megromlott

[47] Memoriále in Erdőd, 1736. febr. 11. P 1507, 18. d. f 567[r].

[48] „*Az erdődi nemesek és jövevények biztatnak a mész hozással de még eddig semit nem hoztak templomjokhoz, amidőn pedig el fognak menni, a téglát fel rakatom és küldöm. A más mész kemenczének helyet is meg nézem és ásatni is fogom, hogy midőn elegendő tégla érkezik oda azonnal meg csinálhassák.*" Erdőd, 1736. febr. 28. (MOL P 398, 42767).

[49] Károlyi Sándornak Nagykárolyba, Erdőd, 1736. márc. 12. (MOL P 398, 42758).

[50] „*A templomban is három fürész deszka hosszuságra a bólt hajtást meg rakta Zachariás.*" Krasznay Miklós Károlyi Sándornak, Erdőd, 1736. márc. 23. (MOL P 398, 42759), ugyanő: „*Zachariás conventiójának páráját alázatossan el küldöttem.*" Erdőd, 1736. márc. 31. (MOL P 398, 42763).

[51] „*A városi templom boltozását el végezte, de semmit sem vakolt, eleget pirongattam a városiakat, de kevés haszna van, nem presstálnak néki meszet és fövenyet és ami kívántatik. / A képíró a Nagy Palotát be festette, és felül az czifráját el végzette, most az alsó czifrát dolgozza és az ablakbelit, az czímerekhez és egyebhez még nem fogot, mert Váradra járt festékekért Urnapi vására, beteg is volt egy hétig.* (…) *Az inscriptiót akkor iratom fel a kép íróval, midőn a templom készen leszen.*" Krasznay Miklós Károlyi Sándornak Erdőd, 1736. jún. 9. (MOL P 398, 42757).

[52] „*A templom bóttyát itt még szinte egészen meg nem vakolták, de az felsőállás már meg van, és az második állásra szállott be tegnap.*" Krasznay Miklós Károlyi Sándornak, Erdőd, 1736. júl. 21. (MOL P 398, 42762).

[53] Krasznay Miklós Károlyi Sándornak Pozsonyba, Erdőd, 1736. szept. 5. (MOL P 398, 42768).

[54] Krasznay Miklós Károlyi Sándornak Bécsbe, Erdőd, 1736. okt. 6. (MOL P 398, 42760).

[55] UT DRAGFIUS PRINCEPS TRANSYLVANIAE HAS ECCLESIAS TUTUS EREXIT, ET DIVAE VIRGINI EXTRUCSIT ANNO 1481 ARTEMQUE SIBI ET POSTERIS E REGIONE ALTERA SUCCESSIVE INCOEPIT, POSUIT AC FINIVIT ANNO 1484! ITA JOANNES SIGISMONDUS REX EXCESSIT, ET FURIA SUA EVERTIT ANNO 1567. AUTHORE VOLFGANGO BETHLEHEM EX POST VERO ALEXANDER COMES KÁROLYI RESTAURAVIT ANNO 1736. TANDEM A CALVINISTIS RECEPTA FUERAT ANNO 1763, HANC COMES ANTONIUS KÁROLYI E FISSURIS REVOCANDUM DESTINAVIT ANNO 1777. Közlik: *Szion* 1839. 19. szám. Szent András hó 6. 74–75. Ezt a szöveget kisebb módosításokkal Rómer is feljegyezte a jegyzetfüzetébe. Rómer Flóris jegyzőkönyv XV. 1864, KÖH Könyvtár fotómásolat 49–50. A szöveget már az 1834-es Canonica visitatio jegyzőkönyvébe is följegyezték. Canonica visitatio Erdőd 1834. SZRKEL.

a helyzet, hogy gróf Károlyi Antal az egész templomot a katolikusoknak adta 1763-ban. Ekkor a reformátusokat kitelepítették a faluból.[56] Az 1777-es kánoni látogatás során megjegyezték, hogy a templomot nemrég renoválták. Négy oltára, és három harangja volt.[57]

A barokkizált középkori templom az átépítések ellenére gyakorlatilag 1860-ig fennállt, csak az 1834-es földrengés során rongálódott meg igazán.[58] A földrengés utáni rongálódás mértéke az akkori kegyurat, Károlyi Lajost egy gyökeres újjáépítésre sarkallta: a templomot háromhajóssá építették át, nyugati végéhez hatalmas torony épült (10–11. kép).[59] Ma csak a templom alaprajzi arányai utalnak középkori eredetére, de nem kizárt, hogy a sekrestye és a szentély körítőfala, valamint a hajó nyugati fala nagyrészt eredeti.[60]

A sekrestye padlóját 2004-ben cserélték ki, s valószínűleg ekkor, a fölszedett kőburkolatból került elő az a több oldalán faragott kő, amelynek közelebbi tanulmányozására akkor nem nyílt lehetőség (12. kép). Azóta kiderült, hogy a kő egyik

10. kép
Erdőd, római katolikus plébániatemplom déli nézete (Fotó: szerző, 2004.)

Fig. 10
Roman Catholic parish church of Erdőd from the south (Photo by the author, 2004)

11. kép
Erdőd, római katolikus plébániatemplom szentélye (Fotó: szerző, 2004)

Fig. 11
Chancel of the Roman Catholic parish church of Erdőd
(Photo by the author, 2004)

[56] Kiss 1870. 305. A reformátusok 1768-ban még Mária Teréziához fordulnak a templom visszaszerzése miatt (Kiss 1878. 457–458., Barcsa 1908. 234–235., Vonház 1931. 395–398.).

[57] Canonica visitatio Erdőd 1777. SZRKEL. Bura 2010. 58.

[58] A károkról beszámolt az akkori plébános (?), „*Erdőd vidéke Szathmárban*" című írásában, és nem nagyon lát esélyt a helyreállításra. *Szion* 1839. 19. szám. Szent András hó 6. 74–75.

[59] Emlékkönyv 1904. 170. A torony állítólag később, csak 1871-ben épült meg. Erről így ír a plébános 1939-ben a Historia Domusban: *„Templomunk történetéről szól a könyv 1–3 lapja. (Lásd a Függelékben) Az ott mondottakhoz hozzá kell tennem azon értesüléseimet, hogy a tervezett templomrestaurálás tényleg megtörtént és akkor építették a templom jobbszárnyu oldalhajóját, a szimmetria kedvéért. Így egészen kereszt alaku lett a templom, de hiányzott még a torony. Az emberek emiatt állandóan elégedetlenkedtek s ezért 1871-ben a híres építész: Ybl Miklós tervei szerint építették a tornyot, mely a templomnak impozáns külsőt ad. Ezt még a kortársaktól hallottam. Mondják, hogy a toronyépítés évszáma a templombejárat fölött olvasható volt, de nem tudják, hogy mikor tűnt el onnan."* Historia Domus, Erdőd, Római Katolikus Plébánia.

[60] A templom XIX. század közepi állapotára ld. a Historia Domus részletét a Függelékben! Sajnos az újjáépítés részleteiről nem jegyzett föl semmit az akkori plébános.

12. kép
Erdőd, római katolikus templom sekrestyéjének fölszedett padlózata (Fotó: szerző, 2004)

Fig. 12
Removed floor of the sacristy of the Roman Catholic parish church of Erdőd (Photo by the author, 2004)

hosszabbik oldalának kíma és lemeztaggal mélyített tükrének közepén a Báthori család sárkánnyal övezett címere van kifaragva (13–14. kép).[61] A faragvány eredeti rendeltetését, hogy milyen, feltételezhetőleg épületen belüli szerkezet része lehetett, csak további vizsgálatok, és pontos felmérése után lehet majd megállapítani. Ha eredetileg is a sekrestyében volt, nem zárható ki, hogy egy lavabó vagy más funkciójú fülke része lehetett.[62] Stílusa alapján a XVI. század első felére datálhatjuk,[63] bár a Drágfi család története csak a század közepére forrt szorosabban össze a Báthori-családéval, amikor Drágfi Gáspár az 1540-es években somlyai Báthori Annát, Homonnai Drugeth Antal özvegyét vette feleségül, aki néhány év múlva, második férje halála

13. kép
A Báthori család címerével díszített faragott kő: Erdőd, római katolikus templom udvara (Fotó 2009)

Fig. 13
Carved stone with the coat-of-arms of the Báthori family. Yard of the Roman Catholic church of Erdőd (Photo 2009)

14. kép
A Báthori család címere, a faragott kő részlete (Fotó 2009)

Fig. 14
Coat-of-arms of the Báthori family, detail of the carved stone (Photo 2009)

[61] Megköszönöm Várady Lajosnak, a SZRKEL levéltárosának, hogy az itt közölt fotókat megmutatta, és publikálásukat engedélyezte. A kő helyszíni tanulmányozása majd tovább finomíthatja eddigi megállapításainkat.

[62] Hasonló formájú, de sokkal gyengébb kvalitású faragványokkal díszített, XVI. század elejére datált,vörösmárvány faragvány ismert a lövöldi karthauzi kolostorból is, amely feltételezhetőleg egy lavabo szerkezeti eleme volt. Erről részletesebben: Papp 2004. 406–409.

[63] A közeli Nyírbátorban több, hasonló jellegű Báthori címerkő is fönnmaradt az egykori Szent György templomban, amelyek a XV. század végén, ill. a XVI. század elején készültek (Ezekről újabban: Papp 2005. 195–196. 264–66. kép). Az erdődi címer méretében kisebb, stílusa talán nem annyira kifinomult, mint a nyírbátori köveké: az erdődi faragványon látható címertartó sárkány bőre pl. kevésbé naturalista módon van kidolgozva, mivel pikkelyek helyett egy rombuszokból álló mintázat látható a hüllő testén.

után pedig ecsedi Báthori Györgyhöz ment nőül, ami a XVI. század közepén „koncentrált" Báthori jelenlétete eredményezett Erdődön (Terdik 2008. 242.). Valószínű, hogy egykor a templomhoz tartozó faragott szerkezet részlete lehet ez a faragvány, ha a XVIII. században itt hasznosították újra. Ugyanakkor különös, hogy Károlyi nem tulajdonított neki semmilyen jelentőséget, pedig a vár újjáépítése során előkerült címerfaragványokra odafigyeltek (Terdik 2008. 241.). A XIX. században látható volt, Rómer röviden meg is emlékezik róla.[64] Alapos művészettörténeti elemzése még hátra van, de az már most látható, hogy ezt a faragványt méltó hely illeti meg azoknak a reneszánsz emlékeknek a sorában, amelyek közül Erdődhöz közel Nyírbátorban maradt fönn egy nagyobb csoport. Előkerülése jól mutatja, hogy még egy ilyen, a XIX. századi újjáépítés folyamán gyakorlatilag minden eredeti középkori műrészletétől megfosztott templom is tartogathat meglepetéseket a kellően elszánt kutatók számára.

Függelék

1. A Zakariás Hahn kőművesnek fizetett útiköltségről szóló nyugták

MOL P 397, 98. cs. Számadások 1733–38. f 39

Nemzetes Vitézlő Krasznay Miklós Erdődi udvarbíró Úr kegyelmének azon
Comissiom meltet […] Zacharias kőméves Mesternek […]dárom [..], ide való fáracságáért, az templom botozására szükségessen actu véle, számadássában, írásban, acceptáltatik.

Horváth György Erdőd 14 Aug. 1733.

Presentibus infra scriptus recogniscálom, hogy Nemzetes Krasznay Miklós Uram előttem ezen comitált három máriást Zachariás kőműves Mesternek megfizette.

Actum Erdőd die 17. Aug. 1733.

Ignatius Koller

2. Két, Zakariás mesterrel kötött szerződés szövege az erdődi templom boltozására, a kifizetések elismervényeivel együtt

MOL P 392, 35. fiók, Lad. 33/2 No. 56. f 92

Aláb megh írt ez levelemnek rendiben adom tudtara az kiknek illik, hogy én megh egyeztem Nagy Erdődi várossában lévő templomnak sanctuariumával való egész megh boltozássára Zacharias Hahn nevő Kőméves mesterrel száz húsz Rhnes forintokban id est Fl Rhen 120, tíz köböl buzában két öregh cseber borban, és egy sertésben, megh egyezvén azon kívül nékie azon munkája mellé valamedigh rajta dolgozik az szükséghes manuariusokat, allásoknak fell állétására elégséges segétséget, mind szükséges materiálékat fogyatkozás nélkül mellyek valamint rendivel nékie fognak administráltatni. Eő is az megh írt templomnak boltyát tisztességessen jó rendivel és allandóképpen megh az őszön minden hiba és fogyatkozás nélkül tartozik és köteleztetik véghez vinni én ellenben itten lévő tiszturaimék által, az prespecificáló árénda szerént megh írt summát bort búzát, és az egy sertést tartozom fogyatkozás nélkül ki fizetetni és coplanáltatni az megh írt manuariusokon kévül fen megh neveztt Zácharias Kőméves Mester maga mellé fell vévendő kőművesseket az magáébul tartozván ki fizetni. Kinek nagyobb allandóságára attam ezen saját kezem írásával és szokott pecsétemmel megh erésített contractualis levelemet. Actum in Castro Erdődiensis die 17a Aug. Ao 1733.

[64] Rómer Flóris jegyzőkönyv XV., KÖH Könyvtár fotómásolat 49.

Horváth György prefectus
L.s.

Die 4a 9br 1733. levalt az ecclesia pénzébül száz négyet Nagy bíró Daniszi (?) János előtt
Krasznay Miklós
Die 19 Mar 1734. levált az két Egyház fitül négy Rhnes forintokat id est FlR 4.
Coram me Stephani
Széll Lepcsényi
Die 16 Aug vett fel it Eött Német forintokat id est Fl Rh 5.
Krasznay Miklós
Die 16 May vett fell it négy német forintokat id est Fl Rh. 4.
Krasznay Miklós

(uo. f 92[v])

Ezen specificált Zacharias Kőméves megh alkudván azon Erdődi Templom fedele alat mellette lévő kis templomnak (a mellybe Pápisták járnak) hassonló bolt hajtása alá való vételére negyven Rhs forintban két öregh cseber borban és egy szalonnában, ugy hogy valamint az mellette lévő Kalvinista Templomnak ugy szinten eztet is authentice tartozik mindenképpen el készéteni vakollásával, meszeléssével edgyütt, az allasokat is maga tartozik fell csinálni. Ellenben az Mlghos Uraságh tartozik ellegendő ahoz szükséghes matériáléket ott való tiszt Uramék által adminisztráltatni, ugy az manuariusokat is. Mellyben ha valamelly fogyatkozás talál lenni, tartozik azért megh felelni. Sig. in castro Nagy Karoly die 23. Mar. 1734.
L. s. Bartha Gábor prefectus

Die 3ia Aug. 1734. levált fl Rhns 12. id est fl Rs duodecim item egy egész szalonnát
5ta 7bris levált Fl. Rh 28 Id est fl. Rhes hoszon nyolcz
Strevmenyszky Márton
Item leváll egy cseber bort

(E fölött a szöveg felett fejjel lefelé írva szerepel:)

Die 7a Juny attam a nagy Templomért Zachariásnak Fl Rh	4.
3 July u. az	3.
24. July u. az	4.
25 Febr. 1736 u. az	2.
29. marty 1736 adtunk Fl Rhes 7 Xbr 12	Lepsényi Széll István Szilágyi Mihály

3. Részlet az erdődi Histori Domusból. A szöveget Irsik Ferenc (1859–1876) plébános írta
Erdőd, Római Katolikus Plébánia Irattára

1859 tavaszán mélt. Haas Mihály ujonkinevezett szatmári püspök az erdődi plébániát látogatván Kalós István plébános 85 éves aggastyánnak e helyen 39-dik évi lelkipásztorkodás idejében mindent a legnagyobb rendetlenségben talált, a plébániát kapu, kerítés nélkül, a templomot a legnagyobb rondaságban és szegénységben, annyira, hogy midőn akalmilag legelőször a templomba

lépett, az őt kísérő egyházfiak és községi elüljáróhoz fordulva azt kérdé német nyelven: „Wann hat mann da zuletzt angemistet?" annyira szemetes, poros és pókhálós és ronda volt a templom és minden benne. „ich werde euch einen Pfarrer geben, folytatá a püspök, der wird euch schon die Ordnung bringen!" Mire a községbeliek meg is hökkentek. A püspök az elaggott plébánost még azon évben nyugalmazta is és a nmélt. Gróf Károlyi Lajos patronátusa alatt lévő plébániai javadalomra a jegyzetek íróját mint szakaszi plébánost nevezte ki.

Az erdődi gót építésű templom 1481-ban épült Nagy-Boldog-Aszony tiszteletére. E templom viszontagságai valaha a karzat feletti fal oldalán a következőkben valának megírva: „Ut Drágfius Princeps Transylvanniae has Ecclesias tutus erexit et Divae Virgini extruxit anno 1481 artemque sibi et posteris e regione altera successive incepit, posuit et finivit anno 1484 / ita Joannes Sigismundus rex excessit, et furia sua evertit anno 1567. Auctore Wolfgango Bethlehem; ex post vero Alexander Comes Károlyi restauravit anno 1736. tandem a calvinistis recepta fuerat anno 1760. (sic!) hanc Comes Antonius Károlyi e fissuris reparari destinavit anno 1777.[65]

Midőn Erdődre jövék, a templom bolthajtása, mely repedni kezdett és leszakadással fenyegetett, már le volt hordva; a puszta kormos falak szomoruan meredeztek a fedél alá, az ablakok majd mivel a szél által betörve, bezúzva. Az isteni tisztelet az anyatemplom éjszaki oldalához valaha hozzáépített kápolnaszerű helységben tartatott; azon toldalék kápolnába, melyet a reformatio idején a szegény katholikusok a kálvinisták által anyatemplomukból kiszoríttatván, hozzá építettek és utóbb az anyatemplomot visszafoglalván egy ékes ívezetű átjárással az anyatemplomba elláttak, mely ívezetnek később történt lebontásakor abban a Rákóczy korából való pénznemek találtattak.

Irodalom

Acta Cassae Parochorum

Acta Cassae Parochorum. Egyházmegyék szerint besorolt iratok. Egri Egyházmegye 1733–1779. 1. füzet. Művészettörténeti adatok Abara–Kvakóc. Szerk. Németh Lajos. A Művészettörténeti Dokumentációs Központ kiadványai V. Budapest 1969.

Balogh 1943.

Balogh Jolán: Az erdélyi renaissance. Erdélyi Tudományos Intézet, Kolozsvár 1943.

Balázsik 2000.

Balázsik Tamás: A beregdaróci református templom. [Die reformierte Kirche von Beregdaróc] *NyJAMÉ* XLII. 2000. 207–225.

Bara 2009.

Bara Júlia: Adatok a nagykárolyi Kalazanci Szent József piarista templom építéstörténetéhez. In: A Piarista Rend Magyarországon. Szerk. Forgó András. Művelődéstörténeti Műhely. Rendtörténeti konferenciák 6. Szent István Társulat, Budapest 2009. 626–640.

Barcsa 1908.

Barcsa János: A tiszántúli ev. Ref. Egyházkerület történelme II. Faragó György (Debreczeni Protestáns lap) Könyvnyomdája, Debrecen 1908.

Bura 2003.

Bura László: A második évszázad (1804–2004). A Szatmári Római Katolikus Egyházmegye kislexikona. Státus Kiadó, Csíkszereda 2003.

Bura 2010.

Bura László: Erdőd nyolc évszázada. IDEA Stúdió nyomdája, Szatmárnémeti 2010.

[65] Néhány ponton eltérést mutat a máshol közölt változattól. Vesd össze az 53. jegyzettel!

Dienes 1862.
Dienes Balázs: Néhány okmány a XVII. és XVIII. századból. *Sárospataki Füzetek* VI. 1862. 820–832.
Emlékkönyv 1904.
A Szatmári Püspöki Egyházmegye emlékkönyve, 1804–1904. Pázmány-Sajtó, Szatmárnémeti 1904.
Engel 1987.
Engel Pál: Zsigmond bárói. In: Művészet Zsigmond király korában 1387–1437. I. Szerk. Beke László – Marosi Ernő – Wehli Tünde. Budapesti Történeti Múzeum, Budapest 1987. 114–129.
Forster 1906.
Magyarország műemlékei II. (A műemlékek helyrajzi jegyzéke és irodalma. Szerk. Gerecze Péter). Szerk. Forster Gyula. Műemlékek Országos Bizottsága, Budapest 1906.
Hegedüs–Papp 1991.
Középkori leveleink (1541-ig). Szerk. Hegedüs Attila – Papp Lajos. Tankönyvkiadó Vállalat, Budapest 1991.
Henszlmann 1864.
Henszlmann Imre: A Szathmári püspöki megyének középkori építészeti régiségei. *ArchKözl* IV. 1864. 127–157.
Henszlmann 1887.
Henszlmann Imre: Honi műemlékeink hivatalos osztályozása (VI. közlemény). *ArchÉrt* XIV. 1887. 263–267.
Horváth 1898.
Horváth Sándor: Egy régi feljegyzés 1545-ből. *Történelmi Tár* 21. 1898. 566–567.
Istvánffy
Istvánffy Miklós Magyarok dolgairól írt históriája Tállyai Pál XVII. századi fordításában, I/2 13–24. könyv. Kiad. Benits Péter. Balassi Kiadó, Budapest 2003.
Károlyi 1865/66.
Gróf Károlyi Sándor önéletírásai és naplójegyzetei I–II. Kiad. Szalay László. Magyar Történelmi Emlékek IV–V. Pest 1865–1866.
Károlyi 1911.
A nagy-károlyi gróf Károlyi család összes jószágainak birtoklási története I–II. Kiadja Károlyi László, sajtó alá rendezi Éble Gábor. Franklin Társulat, Budapest 1911.
Kiss 1870.
Kiss Kálmán: Adatok a szathmármegyei és különösebben a szathmári egyházmegyei részint elpusztult, részint leányosított református egyházközségek történetéhez. *Magyar Protestáns Egyházi és Iskolai Figyelmező* 1. 1870. 300–312.
Kiss 1878.
Kiss Kálmán: A Szathmári református egyházmegye története. A szerző kiadása, Kecskemét 1878.
Lauka 1854.
Lauka Gusztáv: Erdőd vára. In: Magyarország és Erdélyország képekben III–IV. Szerk. Kubinyi Ferencz – Vahot Imre. Pest 1854. 50–53.
Magyar 1998.
Magyar Zoltán: Szent László a magyar néphagyományban. Osiris, Budapest 1998.

Maksai 1940.
Maksai Ferenc: A középkori Szatmár megye. Stephaneum nyomda, Budapest 1940.
Mező 2003.
Mező András: Patrocíniumok a középkori Magyarországon. Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközössége, Budapest 2003.
Mizser 2001.
Mizser Lajos: Szatmár vármegye Pesty Frigyes 1864–1866. évi Helynévtárában. A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár Kiadványai II. Közlemények 24. Nyíregyháza 2001.
Nagy 1869.
Nagy Iván: Erdőd vára. *Vasárnapi Újság* 16. 1869. 6–7.
Németh 1999.
Németh Péter: Szatmár vármegye egyházai a 14. század első felében. [Bisericile comitatului Satu Mare în prima jumătate a secolului al 14-lea. Les églises de la comté Satu Mare (Szatmár) au première moitié du 14-ième siècle.] In: Architectură religioasă medievală din Transilvania. Szerk. Kiss Imola – Szőcs Péter Levente. Editura Muzeului Sătmărean, Satu Mare 1999. 97–106.
Németh 2008.
Németh Péter: A középkori Szatmár megye települései a XV. század elejéig. A nyíregyházi Jósa András Múzeum kiadványai 60. Nyíregyháza 2008.
Pásztor 2000.
Pásztor Lajos: A magyarság vallásos élete a Jagellók korában. Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközössége, Budapest 2000.[2]
Papp 2004.
Papp Szilárd: Forráskritika – két faragvány a lövöldi karthauzi kolostorból. In: „Quasi liber et pictura" tanulmányok Kubinyi András hetvenedik születésnapjára. Szerk. Kovács Gyöngyi. ELTE Régészettudományi Intézet, Budapest 2004. 405–412.
Papp 2005.
Papp Szilárd: A királyi udvar építkezései Magyarországon 1480–1515. Balassi Kiadó. Budapest 2005.
Révész 1864.
Révész Imre: Az erdődi második zsinat 1555-ben. *Sárospataki Füzetek* VIII. 1864. 23–31.
Révész 1873.
Révész Imre: Drágfi János 1526. augusztus 24. végrendelete. *Magyar Protestáns Egyházi és Iskolai Figyelmező* IV. 1873. 94–97.
Schematismus 1864.
Schematismus cleri almae diocesis Szatmariensis ad annum Jesu Christi 1864, Szatmarini.
Szendrey 1920.
Szendrey Zsigmond: Történelmi népmondák. *Ethn.* XXXI. 1920. 45–59.
Szilágyi 1859.
Szilágyi Sándor: Történeti feljegyzések II. 1481–1752. *Magyar Történelmi Tár* V. 1859. 81–100.
Szirmay 1810.
Szirmay Antal: Szathmár vármegye fekvése, történetei és polgári esmérete II. Nyomtattatott a' Kir. Magyar Universitas' Betüivel, Buda 1810.

Tempfli 1996.
Tempfli Imre: Kaplony. Adalékok egy honfoglaláskori település történetéhez. Kiadja a Szent-Györgyi Albert Társaság és az EMKE Szatmár megyei szervezete, Szatmárnémeti 1996.
Terdik 2008.
Terdik Szilveszter: Károlyi Sándor építkezései az erdődi várban. [The Castle of Ardud. The reconstruction work of Sándor Károlyi]. *StCom Satu-Mare* XXIII–XXIV: I. 2006–2007. (2008) 239–288.
Terdik 2009.
Terdik Szilveszter: Kaplony monostorának újjáépítése Károlyi Sándor (1669–1743) korában. [Reconstruction of the Kaplony monastery in the age of Sándor Károlyi (1669–1743)] *NyJAMÉ* LI. 2009. 335–369.
Vonház 1931.
Vonház István: A szatmármegyei német telepítés. Dunántúl – Pécsi Egyetemi Könyvkiadó, Pécs 1931.
Zolnai 1894.
Zolnai Gyula: Nyelvemlékeink a könyvnyomtatás koráig. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest 1894.

Terdik Szilveszter

4326 Máriapócs
Báthori utca 40.
e-mail: terdik.szilveszter@gmail.com

The 18th century reconstruction of the Krasznabéltek and Erdőd churches

The market towns of Krasznabéltek and Erdőd got in the possession of count Károlyi's family in the early 18th century. The Catholic family soon took the medieval churches of the settlements from the Calvinist Hungarian villains and gave them to the freshly settled Catholic Swabians yet in Erdőd the two communities used the old church together for more than 30 years. In the study, the sources of the 18th century reconstruction and drawings from the 19th century are reviewed, which have preserved many already lost medieval details from the churches that were significantly transformed in the second half of the 19th century and in the early 20th century.

Szilveszter Terdik

4326 Máriapócs
Báthori utca 40.
e-mail: terdik.szilveszter@gmail.com

Egy kortárs tanár-író adománya a Jósa András Múzeumnak
Halászi Aladár életútja

D. Rácz Magdolna

Egyedülálló életmű gyűjteménnyel gyarapodott a nyíregyházi Jósa András Múzeum Irodalmi Gyűjteménye. Halászi Aladár tanár-író, aki 2009-ben ünnepelte 40 éves írói jubileumát, személyesen tisztelte meg a gyűjteményt kéziratai átadásával.

Halászi Aladár tanár úr neve nem ismeretlen az irodalmat kedvelő, a nyelvészet iránt érdeklődő vagy éppen a pedagógiában jártas olvasóközönség körében. Szűkebb hazájában, Tiszaújvárosban ma is hetente olvashatják publicisztikai írásait a helyi Krónikában az érdeklődők. Nem csupán író ő, hanem elsősorban nagyszerű ember, aki minden általa fontosnak tartott területen teljes szívvel, odaadással állja meg a helyét. Rövid ismeretségünk során, egy művelt, széles látókörű, szerény embert, pedagógustársként a szakmát legmagasabb szinten, őszinte hittel művelő kollégát ismertem meg, írásai alapján pedig egy minden műfajban járatos, lebilincselő stílusú, humoros, hiteles művészt.

Bár a szomszéd megyében élte le élete nagy részét, mégis ezer szál köti Szabolcshoz. Nem véletlen, hogy Jöjjön el a mi országunk! című kötetét e szavakkal ajánlotta: „*A nyíregyházi Jósa András Múzeumnak tisztelgésül, szeretettel és barátsággal egy duplán szabolcsi szerzőtől*."

A szójáték tudatos, hisz önéletrajzában ő maga vall erről: „*Szabolcson, a Szent László járta faluban, a Földvár tövében születtem 1940-ben április 26-án. Szüleim egyszerű, szegény emberek voltak az ötgyermekes családjukkal. Anyám termelőszövetkezeti dolgozóként, apám, mint vasúti pályamunkás ment nyugdíjba. Ma már nem élnek.*" (Halászi 1998. 1.)

Az elemi iskolát szülőfalujában végezte. Tanárai felfigyeltek tehetségére, és rábeszélték a szülőket a gyermek taníttatására, ami nem kevés áldozattal járt. Tokajban, ahol középiskolás éveit töltötte, az olvasás, a humán tudományok, a sakk és az atlétika érdekelték leginkább. 1958-ban érettségizett.

Ezt követően nővére hívására költözött az akkor születő városba, Tiszaszederkénybe, a mai Tiszaújvárosba. Az erőműben dolgozott műszerésztanulóként. Ám a tudományok jobban vonzották, így beiratkozott Sárospatakon az 1959-ben induló felsőfokú tanítóképzőbe, ahol 1962-ben fejezte be tanulmányait. Ezt követően Sátoraljaújhelyen volt egy fél évig tanítási gyakorlaton. Mivel ez az iskola nem biztosított munkahelyet, így Mezőcsáton vállalt állást 1962 nyarától 1969 nyaráig. Közben Debrecenben, a Kossuth Lajos Tudományegyetem magyar–pedagógia szakán szerzett diplomát.

1969-ben telepedett le Leninvárosban (Tiszaújvárosban), ahol a 3. számú Általános Iskola igazgatóhelyettese lett. Itt dolgozott 1974-ig. Ebben az évben a helyi középiskolai diákotthonban vállalt munkát nevelőtanárként. Ettől az időtől kezdődően a középiskolában is tanított, továbbá az előző iskolában működő dolgozók esti technikumában, annak megszűnéséig. 1988-ig dolgozott főállású nevelőtanárként, majd a Kun Béla (ma Eötvös József) Gimnázium és Ipari Szakközépiskola

átvette teljes állásba. Ettől kezdve nyugállományba vonulásáig itt oktatta-nevelte a diákokat. Emellett közel 10 évig tanított neveléstörténetet és nyelvészetet a miskolci magánegyetemen.

Munkája elismeréséül 2000-ben nívódíjat kapott. 2002-ben a város a közoktatás területén végzett kiemelkedő tevékenységéért életműdíjban részesítette.

Azóta sem telnek unalmasan napjai:

„*2005-től vagyok nyugdíjas. Közben minden évben érettségi elnökként foglalkoztatnak két szinten is. Közép szinten már lassan több, mint 20 éve, ráadásul pedagógiai szakértőként is foglalkoztatnak. A Fókusz pedagógiai szaklapnak alapító újságírója voltam, szaktanácsadóként rendszeresen írtam a lapba. Ma a helyi Krónikában jelentetek meg elsősorban nyelvészeti cikkeket.*"

A tanítás mellett sok másra is futotta energiájából: verseket, novellákat, közéleti cikkeket, nyelvészettel foglalkozó publikációkat, könyvismertetéseket írt, komoly irodalmi, pedagógiai pályázatokon vett részt eredményesen.

A ’60-as évek közepétől jelennek meg tudományos, illetve irodalmi publikációi különböző lapokban, kötetekben. Ezeken túl folyóiratokban, újságokban, antológiákban olvashatók írásai, így a Zempléni Múzsában, a Földet ér vándorlásunk versantológiában, a Napútban, a Pedagógiai Szemlében, az István Király szerelmei antológiában, a Versek a Tiszáról kötetben, a Sárospataki Pedagógiai füzetekben, a Bibliotheca Comenianában. A Kazinczy Társaság Széphalom című kiadványában is évi rendszerességgel közölnek tőle írást.

Többször vett részt országos pályázatokon. 1987-ben a kollégiumi neveléssel kapcsolatos témában első, 1988-ban az iskolai demokratizmus témakörében második helyezést ért el, 1991-ben szintén pedagógiai tárgyú esszéjéért kapott dicséretet. ’92-ben novellapályázaton ért el helyezést; ugyanebben az évben egy Arany-vers elemzésére kiírt pályázaton az országos 4. helyezésért elnyert pénzjutalmat és dicséretet Czine Mihály adta át. Kapott Comenius Emlékérmet, a Tiszáról írt verspályázaton 3. díjat ítélt neki a Faludy György elnökölte zsűri. Megyei szintű pályázatokon is ért el komoly eredményt. 2000-ben Pesti József forradalmi verseinek elemzésével második helyezést és különdíjat kapott, melyet a költő maga adott át. A Napút pályázatain haikukkal vett részt az idén is. A győztesek között volt, így művei egy részét a lapban közölték (Halászi 1998. 1–5.).

Írói munkássága

A Jósa András Múzeum Irodalomtörténeti Gyűjteményének átadott anyagban a Halászi Aladár köteteiben megjelent művek kéziratai, és még meg nem jelent művek egyaránt szerepelnek. Hála alkotó kedvének, műveinek száma és értékes gyűjteményünk egyre gyarapszik.

Eddig megjelent kötetei:

– 1989: Nevelési célrendszerünk reformjának szükségessége. TTT Pedagógiai füzetek Budapest.
– 1994: A pedagógia alapfogalmai. Tiszaújvárosi Városi Könyvtár, Tiszaújváros.
– 1995: Az igazság széle-hossza (aforizmák). Morgana BT., Debrecen.
– 2001: Írd és mondd magyarán, helyesen! Nyelvhasználati hibáink és javításuk. Felsőmagyarország Kiadó, Miskolc.
– 2002: A ki-be fordult igazság (aforizmák) Felsőmagyarország Kiadó, Miskolc.
– 2005: Magvak a porban. (Borsodi kalászolás 1.) II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár, Miskolc.
– 2007: Jöjjön el a mi országunk! Derkovits Gyula Művelődési Központ és Városi Könyvtár, Tiszaújváros.

– 2007: Csillagruhámba öltözöm! (Borsodi kalászolás 5.) II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár, Miskolc.

Írásai, mint azt már említettem, sokféle műfaj szülöttei. Vannak közöttük aforizmák, versek, haikuk, novellák, műfordítások, esszék, nyelvi elemzések, előadások, pedagógiai írások, de nem hagyják hidegen a közélet eseményei sem.

Novelláinak ízes nyelvezete, a lélek mélyének rezdüléseit érzékenyen feltáró megfigyelései, az életből ellesett drámai pillanatok móriczi mélysége magukkal ragadják olvasóját. Ezeket a novellákat a téma és a stílus változatossága jellemzi. Az egyszerű parasztember világa, a katonasors, az írói megmérettetés keserű arcul csapottsága, a női és gyermeki lélek kifürkészhetetlensége adják a művek témáját, ezek gondosan felfűzött sora csillantja meg szépírói tehetségét (Rácz 2006.). Füle Sándor ny. főiskolai tanár így ír róluk: „*Az egyes novellák elolvasását nem tudtam megszakítani. Az volt a benyomásom, hogy egy már klasszikusnak ítélt magyar író írásait olvasom. A leírtak mély emberi és erkölcsi tartalma fontos tanulságok levonására késztet.*” (Füle 2006. 187.)

Költészetéről Rideg István irodalomtörténész így vélekedik: „*Halászi Aladár költészete nem lázadó, forradalmár nyelvújító, hanem megtartó purista. Fürkésző, vizsgálódó, mérlegelő, minősítő, látó költőemberként sokoldalú műveltséggel, mindenes türelemmel alkotja szép verseit. Tágra, hatalmasra tárja maga körül a horizontot; ellentmondásos, korszakokat váltó világunkban is ragaszkodni mer és tud az alapvető értékekhez; a tavaszi természetes és emberi megújuláshoz, az anya-Tiszához, egy vén körtefához, a tavi élethez, a tevő – cselekvő szándékokhoz, az ádámi dachoz, a kényszerűség és lehetőség kettősségéhez. Tud ámulni, ujjongani, évődni, kérni, könyörögni, követelni. Van öröme, humora. Azt az életet próbálja megélni, ami csak a felelős értelmiséginek adatott meg. A nagy elődök, Petőfi Sándor, Babits Mihály, József Attila, Illyés Gyula, Weöres Sándor stb. nyomdokain haladva stabil értékrendet alakított ki magának, amelynek fix etalonja, állandó, végleges és biztos mértéke a humánum, az egyetemesen emberi. Kiküzdött személyiségét nem hagyja kiüresíteni az egyre erősebben globalizálódó világunkban sem…*” (Rideg 2009. 668.)

Merengés

A nap lement, a jó hold is fogytán,
borongó csillagarc tükröt keres
a lomha felhő tiszta ablakán –
sugár kötélen ringva függ az est.

Behúnyt szemembe szúrva ég e fény.
Lebegve tétován feléd megyek,
nem állhatnak közénk magas hegyek,
folyón is átvezetsz, te tünemény.

Múltunk felé kanyargó útra lelsz,
hiába szólok, várj meg, nem felelsz.
Felhők fölé is szállok utánad,

hol földereng szerelmes ifjúság,
közös fánkról fürtös virágú ág...
A fényed vesd reánk, ne az árnyad.

Melletted

Melletted az se fáj, hogy múlik az év,
mert végtelenre nyúlt a perc s az öröm.
A két karod védett öböl, biztos rév,
öledben nyert nyugalmam megköszönöm.

Mért botlottál belém, ha fölemeltél?
Hagyhattad volna, hogy rámtaláljon más.
Mosollyal mért mosdattál, mért becéztél?
Mért jobb veled az ima s a káromlás?

Vagy így rendelték el nekünk az égben,
legyen minden múló percünk Éden?
Mindig hallják ott: hálám érted zendül,

de csak a szív hangján száll elébed,
belőle már nem válik soha vétek,
mert nem hagyjuk magunkat bús egyedül.

Nézz fel az égre!

Nézz fel az égre! Lassan telik a hold,
szerelmeseknek bánatos lámpása.
Fényt csak naptól kap szomorú arcára,
így látni: egén boldogabb ő sem volt.

Útját a föld körül keringve rója,
mindig csak erre nézve, mint én feléd,
a bánat sűrű könnye hullik eléd.
A kör s a könny szívünk közös adója..

Jöhet ősz, tél, tavasz, múlhat ezer nyár,
maradhat akár mindig zöld a határ,
ha mint holdra a nap, nem vetnél rám fényt.

Dermesztene az űr hideg sötétje,
nem szárítná föl könnyem bolygóm kékje,
mert elveszíteném végképp a reményt.

Borongás

Mint szélben földbe szúrva leng a penge,
idő és víz hízlal rozsdát az élén,
úgy gondolok a múltamra merengve...
Egykor szem káprázott villódzó fényén,

de már csak én hiszem, hogy jól harcoltam,
a régi emlék... Igaz se volt talán,
hiába gondolok rá meghatottan,
e kard csupán kereszt emlékem halmán.

Az énekünk is másként zengett akkor,
ma már hatalmába kerít az aggkor.
Nem áshatom ki hadba menni újra,

halálmadár kuvikol markolatján,
kinek dermesztő szél játszik a tollán,
s huhogva sírba indulómat fújja.

Tövisre szúrva

Tövisre szúrva száradok,
mint gébics csőrrel nyársalt darázs,
kit ott felednek s nem jön varázs,
hiába múlnak századok.

Tű hegyén vonaglik lelkem,
testem eső cserzi, nap, a szél,
sorsomról már senki sem beszél,
csak a biztos vég van velem.

Kincsem

Egykor biztos helyen tudtam,
szebb napokra tartogattam...
Kában koplalt ezer hetem
mind-mind neki köszönhetem.

Jaj, a kincset kitakartam,
rozsdáját is levakartam,
mégse fénylik, csak hunyorog,
nem is cseng már, kőként kopog.

Hogy rejtettem, mint féltettem,
életemet is rátettem.
Íme élek, de az a kincs
meg se volt tán és sehol sincs.

Aforizmáiról Serfőző Simon, József Attila-díjas költő, a következő gondolatokat írja: *„Az aforizma sűrítmény, amelyben egy élet összegyűlt tapasztalatai összegződnek, s szerzőjüktől átfogó szemléletmódot, eszmeiséget, paradox gondolkodást követel. Hűen vall szerzőjük nézeteiről, erkölcsi normáiról. Halászi Aladáréról is természetesen, akiben – e gyűjtemény alapján – egy meditáló-*

töprengő, költői látással is bíró, az irónia eszközeitől sem idegenkedő, maximáival önismeretünket gazdagító aforistát ismerhetünk meg." (Serfőző 1995. 2.)

– A halál oka mindig az élet.
– Ha a szakadék megkerülhető, nem feltétlenül kell betemetned.
– Nem mindig szerencsés, ha az igazsághoz az őszinteség is hozzászegődik.
– A gyűlölet sorvaszt, a szeretet hizlal, a nyugalom egyensúlyban tart testet-lelket.
– Sóhajjal nem lehet szélmalmot hajtani.
– Száz nyelven is magyarázhatsz, ha az asszony egy érvedet sem fogadja el.
– Fiatalodhatsz tíz évet, ha egyet sikerül távol lenned zsémbes nejedtől.
– A tilosban járás élesíti a figyelmet, de tompítja az erkölcsöt.
– Ha két urat szolgálsz, legalább ne tudjanak egymásról.
– Lehetőleg ne sérts meg senkit, mert a későbbi kiengesztelése többe kerül, mint az a haszon, hogy jól megmondtad neki.
– Nincs rosszabb, mint a jó ellenség, mert úgy nehezen ismerhető fel, ki a jó barát.
– Ha a nyelv magántulajdon volna, kevésbé rongálnánk.
– Ha elesel, új perspektívádból a valóság eddig nem tapasztalt oldalát is megláthatod.
– Minden csúcsteljesítményt felülmúl valaki.
– Ha nem szereted a tolongást, a csúcs felé ne a kitaposott ösvényen járj.
– Csak addig érdemes emelkedned a többi közül, amíg nem szédülnek bele látásodba, amikor fölnéznek rád.
– Minél később hal meg a remény, annál kevésbé hiszünk feltámadásában.
– Nem válna jobbá a világ, ha minden ígéretet betartanának, hiszen a rosszak is megvalósulnának.
– Ha az öregséghez mindenkinél társulna a bölcsesség, sokan tagadnák, hogy ifjak is voltak.

A haiku japán versforma. „*...szinte az abszurdig rövidíti a közleményt, ám a végtelenre igyekszik tágítani a szöveg jelentéstartalmát, megterhelve több jelentésréteggel a szavakat. Azok le(meg)fejtésével a bennünk megmozdított lélekkel ráhangolódhatunk az „üzenő", a költő lelkének hullámhosszára...*" (Halászi é.n. 1.) A haiku mindössze 3 sorból álló 17 szótagszámú (5–7–5) költemény-sűrítmény, melyben az alkotó elkápráztatja olvasóit.

E nélküli haikuk

Orozd a haikut
Japántól, hisz kínálja,
vagy köss rá alkut.

Használd a haikut,
hisz oly tömör, mint gránit,
mi sírodon áll itt.

Három sor csupán...
Így súlya van a szónak,
a mondandónak.

Pár szóval sokat
mondani tömör írás,
örömkönny, sírás.

Itt a változás!
Hiába vársz jobb jövőt,
sorsod áldozás.

Nő az áradat,
fogy a föld lábunk alatt,
majd fogunk halat.

Imádd a tavaszt,
míg tudsz örülni, korod
miatt borongni.

Ha látsz csillagot
halni hajnalon, napunk
fönn, örülj nagyon.

Könnyön át jövőd
torz arcát láthatod, ha
múltad siratod.

Tavaszra fordult
a világ, szárba szökött
milliárd virág.

A mindig kába
marad súlyos koloncnak
mások nyakába.

Haikuk

Ködde lesz könnyed,
mit tavaszi szél fúj el
téli bú után.

Nyári örömből
tavaszt is varázsolhatsz,
de higgy az őszben.

Drága kedvesem!
Ha múlik is szép nyarunk,
jöhet rá jó ősz.

Nyáron őszre nem,
télen tavaszra gyakran
gondol az ember.

Hol örök a nyár,
ott a szív jelez tavaszt,
az ész őszt s telet.

Átmehetsz falon,
de túl új rabság várhat
szabadság helyett.

Fényből, illatból,
örömből, szívből szőttek
téged, kedvesem.

Látod kedvesem!
Újra megtaláltalak,
bár én vesztem el.

Nem zúg szebben szél,
zeng madár, mint kedvesem,
amikor szólít.

Holdas éjeken
napfényről álmodunk.
Jön-e még új nap?

Gyémánt csillogás…
Vízcseppben fürdik a Nap,
szemet hunyt a Hold.

Cseresznyevirág!
Mennyire szeretnélek,
ha teremnél is!

Csak hiszed erőd…
Bolygónk lét törékeny,
hát még a miénk.

Hiába óvnak
széltől, ha a nap tüze
hoz nagyobb veszélyt.

Jó és rossz között
csak az egyensúly miatt
él még a világ.

Méhek, bogarak!
nem mindig a szép virág
rejti a nektárt.

Álomszép virág!
Benned ki gyönyörködik,
ha mind elveszünk?

Sötétben érik,
s csak fényre jutva csillog
minden drágakő.

Hív a végtelen
utunk, időnk arasz,
mit megtehetünk.

Csak a virágról,
ifjan megélt tavaszról
rossz lemondanunk.

Mennyi akarat
válik óhajjá,
ha fogytán erőnk!

Fagy borzaszt engem,
ha másra veted tüzes,
szép tekinteted.

Gyönyörű tavasz!
Bár fehér a múló tél,
a tiszta te vagy.

A nap fénye csal
ki virágot, ám heve
le is hervasztja.

Őszök, tavaszok!
Nélkületek mit sem ér
a nyár és a tél.

Végtelen tered,
de abban rab is lehetsz,
a szerelmedé.

Veled úgy vagyok,
mint tavasz után a nyár:
csak visszavágylak.

Kopár hegyek közt
Gazdag virágú dombok ülnek
Szerényen.

Madárnak a domb
még nem volt akadály, de
nekünk útban áll.

Ó, büszke orom!
Egykor dombbá szelídülsz,
vagy síkra terülsz.

Olimposz hegyén
szárnyas ló fújtat, tolla
közt költőt bújtat.

Nagy műveltségét és költői tehetségét bizonyítják műfordításai. Orosz, német, angol klaszszikusok (Iszakovszkij, Kondrakova, Lermontov, Puskin, Goethe, Byron, Keats, Shelley) műveit tolmácsolja ékes magyar nyelven.

Nyelvészeti írásaiban a mai magyar nyelvről kapunk mindenki számára érthető, a nyelvhasználat minden területét átfogó áttekintést, és egyben kritikát. Változó világunkkal együtt változik nyelvünk, ez természetes folyamat. De a nyelv nagy mértékű romlása, silánysága nem hagyható szó nélkül. Tanár úr nem is hagyja. Hétköznapi nyelvhasználatunk hibáira hívja fel a figyelmet, nyelvünk romlásától kívánja óvni társadalmunkat. Logikusan, olykor nem kis iróniával tárja fel mai nyelvhasználatunk pongyolaságait. Nem véletlen. Mint szorgalmas jegyzeteiből kiderül, nem csupán a „hétköznapi" emberek, hanem a televízióban dolgozó vagy nyilatkozó személyek is rengeteg nyelvhelyességi hibát vétenek. Ez azért veszélyes, mert a felnövekvő generációk már szinte „televízió függővé" váltak, s félő, hogy átveszik a mintát. A modernségnek nem kell feltétlenül együtt járnia az alpáriséggal, a helytelen nyelvhasználattal. A magyar nyelv nemzetünk egyik megtartó ereje, segítenünk kell szépségének megóvásában! Ő is ezt teszi, hiszen nem csupán a hibákat ostorozza,

hanem leírja, hogyan kellett volna helyesen mondani, írni az általa helytelenített kifejezéseket. Teszi mindezt élvezetesen, csöpp iróniával, s ha kell akár önkritikával. Igazi nyelvművelőként saját gondolatait a köznapi beszédből, az írott és elektronikus sajtóból vett példákkal, bő szakirodalmi anyaggal támasztja alá (Rácz 2006. 248., Rácz 2009. 311.).

Pedagógiai témakörben írott munkái (ne feledjük ez a másik szakja a magyar mellett) nagy felkészültségről és hatalmas szakmai tudásról tesznek tanúbizonyságot. Bőséges pedagógusi tapasztalata, a világ dolgait kritikusan szemlélő egyénisége, hite munkája fontosságában átsüt ezeken az írásokon.

Riportjai, elemző munkái, Coméniusról szóló írásai, recenziói méltán számot tarthatnak a szakma figyelmére.

Ünnepi beszédei, verselemzései és verstani alapismereti munkája a művelt, mestersége minden csínját-bínját ismerő magyartanárt szólaltatják meg. Írásai nem „tankönyvízűek". Érthető, világos, olvasmányos minden érdeklődő számára (Rácz 2006. 248.).

„*A közéletről szóló írásai egy valódi magyar értelmiségi elmélkedéseit, határozott véleményét és a magyar nép, Magyarország érdekeit mindig előtérbe helyező gondolkodó álláspontját tükrözik.*" (Füle 2006. 187.) Ezekben az írásaiban a vélemény bátor és őszinte kinyilvánítása, a jobbító, tanító szándék a legszembetűnőbb. Bátran, köntörfalazás nélkül tárja fel a hibákat, olykor komoly filozofikus tételekben elmélyülve helyettünk is elmondja – sokszor igen keményen –, mit gondol a jelen és múlt hazai közéletének jelenségeiről, párhuzamairól, szereplőinek magatartásáról. Nem rejti véka alá véleményét akár politikai csatározásokról, rasszista megnyilvánulásokról, kisebbségi ügyekről, közpénzek felhasználásáról ejt szót. Úgy bírál, hogy közben utat mutat. Nyilvánvaló, hogy a pedagógus ilyenkor sem tagadhatja meg önmagát.

A közéleti írás nem öncélú tevékenység. Nem kívánja, hogy feltétlen úgy lássuk a világot, mint ő, de elvárja, hogy meghallgattassék. Minden írásában fellelhető a tisztelet mások meggyőződése iránt, de megkívánja a viszonzást. Aktuális politikai kérdésekben is kimondja véleményét, senkit nem sértve őszinteségével. Elgondolkodtató, gondolatébresztő írások ezek (Rácz 2006. 248.).

A *Tiszaújvárosi Krónika*ban a város közéletével foglalkozó írásaival igyekszik felhívni a figyelmet, hogy a közös erővel megszépített, felépített, a városlakók jó közérzetét biztosító parkok, tavak, játszóterek vagy akár útjelzők megóvása nem csupán az ezért fizetést kapók feladata, hanem közös ügy. Örömmel tudósít az együtt töltött, békés ünnepekről, az itt élők kiemelkedő vagy éppen hétköznapi sikereiről. Boldogan osztja meg olvasóival a városban felfedezett szépségek felett érzett örömét, majd fájdalmas hangvételű, de hitet sugárzó rekviemet ír a Tiszáról. Írásai nyomán egy szerethető, élhető várost fedezhet fel az olvasó. Szinte biztosak lehetünk abban, nem egyedül ő érzi úgy, hogy Tiszaújvárosban jó otthon lenni (Rácz 2009. 312.).

Tanár úr az idén ünnepelte 70. születésnapját. Köszönet érte, hogy értékes kéziratait nagylelkűen a Jósa András Múzeum Irodalmi Gyűjteményének ajándékozta! Szeretnénk, ha továbbra is megtisztelne minket bizalmával, és eljövendő munkásságának anyagát is gyűjteményünk őrizhetné. Ehhez kívánunk jó egészséget, töretlen munkakedvet és hosszú, boldog életet!

Irodalom

Füle 2006.

Dr. Füle Sándor: Halászi Aladár: Magvak a porban. In: Módszertani Közlemények tanítók és tanárok számára 46: 4. Szeged 2006. 186–187.

Halászi 1998.

Halászi Aladár: Önéletrajz 1998. JAM Irodalmi Gyűjtemény 2010.1.3.1–5.

Halászi é.n.
Halászi Aladár: Ha vers, úgymond legyen haiku. Kézirat, é.n. JAM Irodalmi Gyűjtemény 2010.1.64.1–4.
Rácz 2006.
D. Rácz Magdolna: Magvak a porban**.** *SzSzBSzle* XLI: 2. 2006. 247–248.
Rácz 2009.
D. Rácz Magdolna: „Jöjjön el a mi országunk!" *SzSzBSzle* XLIV: 2. 2009. 311–312.
Rideg 2009.
Rideg István: A „kozmológiai" titkokat kereső költő. *Széphalom* 19. 2009. 665–669.
Serfőző 1995.
Serfőző Simon: Halászi Aladár aforizmái elé. In: Halászi Aladár: Az igazság széle-hossza (Aforizmák). Morganta BT., Debrecen 1995. 1–2.

D. Rácz Magdolna

Jósa András Múzeum
Nyíregyháza
H–4401 Pf. 57.
e-mail: damne@jam.nyirbone.hu

A contemporary teacher-writer's donation to the Jósa András Museum

Aladár Halászi's life

The Collection of Literature of the Jósa András Museum of Nyíregyháza got enriched with a unique oeuvre collection. András Halászi teacher and writer who celebrated the 40th anniversary of his literary activity personally honoured the museum by donating his manuscripts to the collection.

His name is well known to those who love literature, who are interested in linguistics and who are at home in pedagogy.

Although he spent most of his life in the neighbouring county, thousands of threads bind him to Szatmár county. He was born in Szabolcs village on April 26, 1940. He attended primary school in his native village. He passed the maturity exams in Tokaj in 1958. On his sister's invitation, he moved into the young town of Tiszaszederkény, to date Tiszaújváros. He worked in the power plant as technician trainee. But science attracted him more and so he registered at the higher-grade teacher training institute in Sárospatak in 1959 where he finished his studies in 1962. He worked in Mezőcsát from the summer of 1962 to the summer of 1969. In the meantime, he earned a degree in the fields of Hungarian and pedagogy in the Kossuth Lajos University of Sciences in Debrecen.

In 1969 he settled in Leninváros (Tiszaújváros), where he became the deputy director of Primary School no. 3. He worked here until 1974, until 1988 he was full-time boarding-school teacher, and then the Kun Béla (to date Eötvös József) Secondary School and Industrial Vocational Secondary School employed him in full time. He taught and educated pupils in this school until his retirement. Besides, he lectured on the history of pedagogy and linguistics in the private university of Miskolc for nearly 10 years.

In 2000, his activity was acknowledged by Niveau Prize, while in 2002, the town awarded him with a life achievement award for his eminent activity in the field of public education.

Beside teaching, he wrote poems, short stories, articles in journals, publications on linguistics and book reviews and successfully took part in literary and pedagogic competitions.

His scientific and literary publications appeared in various journals and volumes from the mid-60's. His writings can be read in periodicals, newspapers, anthologies, among others in Zempléni Múzsa, in the anthology of poetry titled Földet ér vándorlásunk [Our wandering has reached the earth], Napút, Pedagógiai Szemle, the anthology István Király szerelmei [King Stephen's love], the volume Versek a Tiszáról [Poems on the Tisza], Sárospataki Pedagógiai füzetek, Bibliotheca Comeniana. His writings were annually published in the Széphalom edition of the Kazinczy Society.

He took part in national competitions. He won first prize in the topic of boarding school education in 1987, second prize in the topic of school democracy in 1988 and was honourably mentioned for his essay on pedagogy in 1991. In 1992 he was placed high in a competition of short novels, and the same year he was 4th in a national competition on the analysis of a poem by János Arany. The monetary prize and the certificate of merit were handed over by Mihály Czine. He was awarded with Comenius Medal, the jury presided by György Faludy awarded him with the 3rd prize in a competition of poetry on the Tisza. He also proved successful in county competitions. In 2000 he was second and got a special prize for the analysis of József Pesti's revolutionary poems, which the poet himself handed over to him. In the competitions of the Napút, he took part with haikus even this year. He was among the ones who won, so a few poems were published in the periodical.

The material that he offered to the Collection of Literature of the Jósa András Museum contains the manuscripts of his works published in Aladár Halászi's volumes and also works that have not yet been edited.

His writings belong to various genres: aphorisms, poems, haikus, short stories, translations, essays, linguistic analyses, lectures, writings on pedagogy, and he also reflected on the events of public life.

Magdolna D. Rácz

Jósa András Museum
Nyíregyháza
H–4401 Pf. 57.
e-mail: damne@jam.nyirbone.hu

XIX. századi belterületi nevek Északkelet-Magyarországon

Mizser Lajos

Alig akad olyan közigazgatási egység Magyarországon és Erdélyben, amely ne válaszolt volna Pesty Frigyes 1864 elején tett felhívására: „*összegyűjteni a haza helyneveit*”. Szabó T. Attila ismertette felsorolásszerűen a megyéket, vidékeket, székeket, kerületeket, városokat, amelyek anyagait az Országos Széchenyi Könyvtár Kézirattára őrzi (Szabó 1988.). Több közzétételt is ismerünk. Ezeket a 2006-os állapot szerint Hajdú Mihály összegezte (Hajdú 2006.). Azóta újabb közlés nem jelent meg.

Pesty Frigyes nem csak a külterületi elnevezésekre volt kíváncsi, hiszen kérdőívén ezt is írta: „*Ide tartozik sokszor a külvárosok, városrészek, utak, térek és utcák felemlegetése, ha ezen nevekben valami eredetiség lappang, vagy ha nemzeti emlékekkel összekapcsolvák, és igy rólok történetileg vagy nyelvészetileg valami felderités várható.*” Igen sok válaszadó úgy vélte, hogy helységében nem „lappang eredetiség”. Az is igaz, hogy nagyon sok helységnek csak egy utcája volt, s ennek nem is volt neve. Vagy éppen nem voltak utcanevek, legfeljebb tájékozódási pontok (pl. templom, temető).

Célszerűnek láttam, hogy egy egybefüggő terület névanyagát fogjam vallatóra: Sáros, Zemplén, Ung, Ugocsa (nem közölt belterületi anyagot), Bereg, Máramaros, Szabolcs, Szatmár, Közép-Szolnok, Kraszna megyék és Kővár vidéke. E tíz közigazgatási egységből 68 helység lejegyzője tartotta szükségesnek a belterületi nevek megemlítését. Olykor magyarázzák is az elnevezések eredetét, máskor csak felsorolnak.

A belterületi neveket megyék szerint alfabetikus sorrendben teszem közzé, s ahol van megjegyzés, magyarázat a leírásokban, idézőjelben azt is közzéteszem (természetesen meghagyva az eredeti helyesírást). Magam csak ott adok magyarázatot, ahol feltétlenül szükségesnek tartom, hiszen sok elnevezés magától értetődő. Némely név eredete viszont a homályba merül vagy éppen elírták. Utóbbi esetben megtévesztő lehet.

A vizsgált terület 1920, illetve 1947 után négy országhoz (Szlovákia, Ukrajna, Magyarország, Románia) tartozik. Így minden egyes megyénél megadom az akkori, az esetlegesen megváltoz(tat) ott, végül a mai hivatalos helységnevet az ország-, illetve a mai megyenevet a magyarországi részeknél. Javarészben magyar, kisebb részben román neveket találunk, de akad ruszin és szlovák is.

Bereg megye

Asztély (Астей, Ukrajna), Klastromalja (Підмонастир, Munkácshoz csatolva, Ukrajna), Tarpa (Szabolcs-Szatmár-Bereg megye).

Csonka sor: „kis macsola el nevezése a töltés mentiben már kiavúlt, helyette a *csonka sor* van gyakorlatban” (Asztély). Vagy az utca rövidségére utal, vagy arra, hogy csonka fák voltak ott (vö. Kis Macsola!).

Hajnal utca: „*Hajnal uttza* keleti része a' városnak" (Tarpa).

Határ út: *Határ út* „le járo út a legelőre" (Asztély).

Kandia utca: *Kandia uttza* „szinte a' kört képező tó déli és északi óldalán terülnek [ti. a Kandia és Velence utcák] 's ezen okon nyertek tengeren fekvő Város és szigethez hasonló nevet" (Tarpa).

Kis derék utca: *Kis derék uttza* (Tarpa). Ld. Kis utca!

Kis Macsola: *Kismacsola* „a töltés út mentiben levő délrőli sor" (Asztély). Mivel a szomszéd községet Macsolának hívták, így feltételezhető, hogy eredetileg macsolai származású emberek laktak ott. Vö. Csonka sor!

Kis utca: „*Kis uttza,* Virág uttza, Nagy és Kis derék és Kis derék uttzák a' város belső piatzi részén vannak" (Tarpa).

Nagy derék utca: *Nagy derék uttza* (Tarpa). Ld. Kis utca!

Piac: *Piatz* (Tarpa). Ld Kis utca!

Tó-hát utca: *Tóhát úttza* „az emlitett [a Kandia utcánál levő] tókanyarulat Nyugoti óldalán vonúlt el" (Tarpa).

Új malom utca: *Uj Malom utza,* „hol is fel vezet benünket az ugy nevezet Csernek hegyre" (Klastromalja).

Új utca: *Ujj uttza* „legutóbb telepitett szélső uttza" (Tarpa).

Velence utca: *Velencze uttza* (Tarpa). Ld. Kandia utca!

Virág utca: *Virág uttza* (Tarpa). Ld. Kis utca!

Kővár vidéke

Csolt (Ciolt, Románia).

Fő utca: „Déli részen Kővárra járo *fö ucza* a falu közepén" (Csolt).

Kereszt utca: „a falu közepén egy kereszt ucza, mely *kereszt uczá*nak neveztetik" (Csolt).

Közép utca: *közép ucza* (Csolt).

Külső utca: „az észak szélén ugyan tsak hosszára mely *külső uczá*nak neveztetik" (Csolt).

Közép-Szolnok megye

Diósad (Dioşod, Románia), Domoszló (Szilágydomoszló, Dumuslău, Románia), Mocsolya (Valea Pomilor, Románia), Szilágypanit (Panic, Románia), Szilágysámson (Şamşud, Románia), Tasnád (Tăşnad, Románia), Tasnádszántó (Santău, Románia), Zálnok (Zalnoc, Románia), Zilah (Zalău, Románia).

Alcsi Sogyaras: *Alcsi Sogyaras* „nap nyugottul kelet felé menő utza" (Domoszló).

Alerdői utca: *Alerdői uttza* (Tasnád). Az Alerdő nevű határrészbe vezet.

Alszeg: *Alszeg* (Diósad), *Alszeg* (Mocsolya), *Alszeg* (Szilágysámson). Az említett falvak alsó része.

Barompiac: ld. Piac (Zilah)!

Belpiac: ld. Piac (Zilah)!

Cser-völgy utca: *Cser völgy uttza* (Tasnád). Cser-völgy nevű határrészt az adatközlő nem hoz.

Dél-gödör utca: *Dél gödör uttza* (Tasnád).

Déllő utza: *Dellő utza* „a Község Nyugoti része mellet vonul el és tészna (?) és bokrok és fák nélküli közös legelő, a' mellyen déllenek a község Marhái" (Diósad).

Érkőrösi utca: *Érkörösi utcza* (Tasnádszántó). Érkőrösre (Chereuş) vezet.

Északi közép utca: *Északi közép uttza* (Tasnád).

Fapiac: ld. Piac (Zilah)!

Felbereki utca: *Felbereki utcza* (Tasnádszántó). A Felberek nevű határrészbe vezet.

Felszeg: *Felszeg* „a' mi mint felsöbb fekvésü hely nevét is onnan vette" (Diósad), *Felszeg* (Mocsolya), Nagy uttza vagy *felszeg* (Zilah).

Felszeg utca: *Felszeg utcza* (Szilágysámson).

Gróf-domb utca: *Gróf domb uttza* (Tasnád).

Hatvani utca: *Hatvani utcza* (Tasnádszántó). Érhatvanba (Hotoan) vezet.

Hegyesi utca: *Hegyesi utcza* (Szilágysámson). A Hegyes (erdő, tető) nevű határrészbe vezet.

Hosszú utca: *Hosszu uttza* (Tasnád).

Ilbárt utca: *Ilbárt utcza* „nemesek által lakott utcza” (Szilágysámson).

Kandia: *Kandia* „mellék vagy oldal utza” (Diósad).

Kandia utca: *Kandia uttza* (Szilágypanit).

Kenderág utca: *Kenderág utcza* (Szilágysámson).

Kender utca: *Kender uttza* (Tasnád).

Kis alszeg utca: *Kis alszeg uttza* (Zilah).

Kis-Kraszna útja: *Kis Kraszna uttya* (Zilah). A szabályozás előtti Kraszna mellett van.

Kis tyúkól utca: „*Kis Tyukol uttza* ennek neve állitolag onnan ered, hogy a’ tatár pusztitások alkalmával felégettetvén csak egy tyukol maradt épen” (Zilah). Vö. Nagy tyúkól utca!

Kis utca: *Kis utcza* (Mocsolya), *Kis uttza* (Szilágypanit).

La Palenistye: *La palenistye* (Domoszló).

Nagy alszeg utca: *Nagy alszeg uttza* (Zilah).

Nagy-Kraszna útja: *Nagy Kraszna uttya* (Zilah). A szabályozás utáni Kraszna mellett van.

Nagy tyúkól utca: *Nagy tyukol uttza* (Zilah). Vö. Kis tyúkól utca!

Nagy utca: *Nagy utcza* (Mocsolya), *Nagy uttza* (Szilágypanit), *Nagy uttza* vagy felszeg (Zilah).

Olasz vég: *Olasz vég* „nap keletti felül rész” (Tasnádszántó).

Orosz vég: *Orosz vég* „nap nyugotti rész” (Tasnádszántó).

Orosz vég utca: *Orosz vég utcza* (Tasnádszántó).

Piac: „Terei mindenűtt *piatz* néven neveztetnek hozzá tétetvén az árú neve, melyek vásárokban árultatnak, így *barompiatz, fapiatz, belpiatz* stb. (Zilah).

Piac tér: *Piacz tér* (Tasnád).

Sinór utca: *Sinor utcza* (Tasnádszántó).

Sós utca: *Sós uttza* „a’ régibb időben azon helyen lévö Soárulo hejtöl” (Tasnád).

Sváb utca: *Sváb uttza* „azon helyen Báró Way által 1755-be Flandriából be hozott ’s meg telepedett Sváboktol” (Tasnád).

Székely utca: *Székely uttza* (Zilah).

Szent János utca: *Szent János uttza* „azon uttzán emlékezetileg fel állitva volt Sz. Jánost ábrázoló szobortól” (Tasnád).

Szentkirályi utca: *Szentkirályi utcza* (Tasnádszántó). Érszentkirályra (Eriu-Sîncrai) vezet.

Szilvási utca: *Szilvási utcza* (Tasnádszántó). (Tasnád-)Szilvásra (Silvaş) vezet.

Szodorai utca: *Szodorai utcza* (Tasnádszántó). Érszodoróra (Sudurău) vezet.

Sztruzsa: *Sztruzsa* „Templomtól egy patak felé ereszkedő [ti. utca]” (Zálnok).

Tasnádi utca: *Tasnádi utcza* (Tasnádszántó). Tasnádra vezet.

Templom utca: *Templom utza* „a közepén van a Templom és az ahhoz vezető utza, és a mi is a nevezetét a templomtól veszi” (Diósad).

Tövis utca: *Töviss uttza* (Tasnád).

Új sor utca: *Ujj sor uttza* (Tasnád).

Ulica besericii: *Ulitza beseritsi* (Zálnok). Azaz: Templom utca.

Ulica Celisii sagyálu: *Ulitza Celisii sagyálu* „Eszak felé menö utza” (Domoszló). Azaz: Tiszta utca.

Ulica dela málu: *Ulitza dela málu* (Zálnok). Azaz: Part utca.

Ulica de misloku: *Ulitza de misloku* „a falu közepén Dél felé” (Zálnok). Azaz: Közép(sö) utca.

Ulica dupa vále: *Ulitza dupa vále* „a patakon keresztül kelet felé” (Zálnok). Azaz: a Patakon túli utca.

Ulica Kamencului: *Ulitza Kamencului* „nap kelet felől a falun keresztül nap nyugot felé menő” (Zálnok).

Ulica Czigenyéstya: *Ulitza Czigenyéstya* „erdö felé Északnak” (Domoszló). Tulajdonképpen: *Cigánytelep.*

Ulica Zálnokului: *Ulitza Zálnokului* (Domoszló). A Zálnoki-erdőn át Zálnokra (Zalnoc) vezet.

Ulica lui Ploine: *Ulitza lui Ploine* (Domoszló). Azaz: Fennsíki utca.

Ulica mare: *Ulitza máre* „falu kőzepén lévö utza” (Domoszló), *Ulitzámáre* „észak felől kezdődő és Délnek menő utca” (Zálnok). Tulajdonképpen: Nagy utca (út).

Kraszna megye

Magyarvalkó (Alsóvalkó, Valcău de Jos, Románia), Szilágysomlyó (Şimleu Silvanei, Románia), Zovány (Szilágyzovány, Zăuan, Románia).

Boszorkány sor: *Boszorkánysor* „hihetöleg azon pintzékben lakni szokot öregaszonyoktól vette eredetét” (Szilágysomlyó).

Bökény utca: *Bökény utza* „talán a’ Bök szótól veszi eredetétt, a’ menyiben a két hegy lábak alsó végei böknek mondhatók” (Szilágysomlyó).

Burgundia: *Búrgundia* „kis és nagy útczán kívűl van Sige egy rövid hidra járó utczácska – Búrgundia ezen nevek eredetéről semmi gyanítható ok – hagyomány nints” (Zovány).

Csorgó utca: *Csorgó utza* „a lefolyó patak a’ hegynek felső részén csorgót képezve innen az utza neve” (Szilágysomlyó).

Elve szer: *Elve szer* „a szer neve itten egy értelmü a sorral” (Szilágysomlyó).

Elve utca: *Elve utza* „a várost keresztül folyó Kraszna dél felöli részén, ’s a hidtól kezdödik dél nyugotra haladva, – több városokban a’ víz körüli részek elvének neveztetnek” (Szilágysomlyó).

Ingovány utca: *Ingovány utza* „a földnek ingó, és folyó természetétől vette elnevezését” (Szilágysomlyó).

Jeruzsálem utca: *Jerusálem utza* „sokkal regényesebb – valószinüleg ilyetén fekvéséröl nyerte nevét is” (Szilágysomlyó).

Katona utca: *Katona utza* „a vár katonái hihetőleg azon utzába laktak” (Szilágysomlyó).

Kis utca: *Kis útcza* (Zovány). Vö. Burgundia!

Nagy utca: *Nagy útcza* (Zovány). Vö. Burgundia!

Sárhíd utca: *Sárhíd utza* „valószínűleg a’ régibb időkben volt sáros voltáért” (Szilágysomlyó).

Sige: *Sige* (Zovány). Vö. Burgundia!

Vár utca: *Vár uttza* „azon az uttzán van ez az út a Várallya Helyén felül fekvö Valkó Várához” (Magyarvalkó).

Vár: „A’ város közepén lévő *vár* romjai” (Szilágysomlyó).

Vasanya utca: „*Vasanya utza* név eredete bizonytalan” (Szilágysomlyó).

Máramaros megye

Batiza (Botiza, Románia), Glod (Glod, Románia), Huszt (Хуст, Ukrajna), Iza (Иза, Ukrajna), Kőrösmező (Ясиня, Ukrajna), Körtvélyes (Szentmihálykörtvélyes, Грушово, Ukrajna), Kricsfalva (Mara, Románia), Máramarossziget (Sighetu Marmaţiei, Románia), Rozávlya (Rozália, Rozavlea, Románia), Sajó (Şieu, Románia), Sajópolyána (Poienile Izei, Románia), Szeklence (Сокирниця, Ukrajna), Szlatinka (Izasófalu, Slătioara, Románia), Szurdok (Strîmtura, Románia), Talaborfalva (Talaborfalu, Теребля, Ukrajna), Técső (Тячів, Ukrajna; Teceu Mic, Románia), Uglya (Угля, Ukrajna), Visk (Вишково, Ukrajna).

Alsó városvég: *Alsó városvég* (Técső).

Alsó végi utca: *Alsó végi utcza* (Kőrösmező).

Bandzságó utca: „A Város utszái csak kőzelebb lévén elnevezve, jellemzőbb elnevezése a régibb időkből csak a Város dél nyugoti részéről a mezőségbe vezetö *Bandzságó utszá*nak van” (Máramarossziget).

Cigány utca: *Cigány ucca* „hogy a’ mult század közepe körül Cigányok laktak – kik a’ Magas Kir: Kintstár részére aranyat mostak a’ Tisza folyó mentén nagy menyiségbe levö homokbol” (Körtvélyes).

Csicsa utca: *Csicsa utsza* (Huszt).

Csillag utca: *Csillag utsza* (Huszt).

Csinált út utcája: „*Csinált út utszája* a’ falu derekán Husztról Herincse felé” (Iza).

Erdő sorosi utca: *Erdő sorosi utsza* „az északi erdőség felőli utsza” (Técső).

Felső városvég: *Felső Városvég* (Técső).

Felső végi utca: *Felső végi utcza* (Kőrösmező).

Fő utca: *Fő utsza* (Huszt),*fő utza* (Kőrösmező), *Fö* vagy nagy *uttza* (Kricsfalva).

In Koszta: *in Koszta* „az oldaliak” (Rozávlya).

In Popani: *in Popanyi* „(popániak) popán nevü terjedelmes család lakja” (Rozávlya).

Iskola utca: *Iskola utsza* (Huszt).

Izai utca: *Izai utsza* (Huszt). Iza helységébe vezet.

Kandikó utca: *Kandikó ucza* (Visk).

Kis utca: *Kis utsza* „az Ország utról Baranya felé” (Szeklence).

Kocszegési utca: *Koczszegési utsza* (Huszt). Koc-szegnek nevezik a huszti vár és közvetlen környékét, az utca tehát oda vezet.

Kőrösösi utca: *Kőrösösi utsza* (Huszt). (Alsó-, Felső-) Kőrösös határrészbe vezet.

Közép utca: *Közép utsza* „Husztról Keselymező és Lipcse felé a’ Nagyágon keresztűl” (Iza).

Lakócz utca: *Lakócz utsza* (Huszt). A Lakóc-patak melletti utca.

Livedzi: *livedzi* „(Telekköziek)” (Szurdok).

Magosligeti utca: *Magosligeti utsza* (Huszt).

Magtár utca: *Magtár utsza* (Huszt).

Mándzok utca: *Mándzok utcza* (Kőrösmező).

Megurany: *Megurany* „(fensik alattiak) a Magura hegy alatt fekszik ezen falu rész” (Glod).

Nagy utca: Fö vagy *nagy uttza* (Kricsfalva), *Nagy útsza* – az ország utrol bal oldalról Szeklencze községnek közepén Mihálka felé” (Szeklence), „a községnek egy nagy és hosszu utzája van, mely *nagy utzá*nak neveztetik, több kis sikátorokkal is bir mellyek emlitésre nem méltók tsekélységök miatt” (Uglya).

Német utca: *Német utsza* (Huszt), *Német utsza* „igen csekély kiterjedésű szinte a’ Nagy ágon keresztül Keselymező és Lipcse felé” (Iza). Németek által lakott utca.

Ófalu: *O falu* „(Sztara Szela)” (Talaborfalva).

Orosz vég: *Orosz vég* (Técső). Ruszinok által lakott városrész.

Pa prund: *pa prund* „(porondiak)” (Rozávlya).

Pe keczin: *pe keczin* „(Kiczu dombján) melyen vagy 3 ház van” (Glod).

Pe sesz: *pe Sesz* „(Sikságon) sima domb nélküli falu rész az egész falu ezen részét kivéve mind dombon fekszik” (Glod).

Pe válye: *Pevályе* „(patak mellettiek)” (Rozávlya).

Pe velcseje: *pe Velcseje* „(a patakocskák között) két kis patakocska között falu rész” (Glod).

Prunduri: *Prunduri* „(porondbeliek)” (Sajó).

Réti utca: *Réti utsza* (Huszt).

Riurenyi: *Riurenyi* „(folyó mellékiek)” (Sajó).

Sáros vég utca: *Sáros vég utsza* (Huszt).

Sörház utca: *Sörház utsza* (Huszt).

Sváb utca: „*sváb uttzá*nak neveztetik, azért hogy sorozatban allonak a házak benne” (Kricsfalva).

Sztojkaszka: „*Sztojkaszka*, mint hogy Sztojkáék lakták, és lakják is” (Kricsfalva).

Szupt hurki: *Szupt Hurki* „(hurki, ingoványok alattiak)” (Rozávlya).

Szupt poloniczki: *Szupt Poloniczki* „(Poloniczki, havasocskák alattiak)” (Rozávlya).

Szupt riptyi: *Szupt Riptyi* „(szakadások alattiak) ezen falu rész és a fö falu között foly az Iza vize” (Rozávlya), *Szupt Riptyi* „(szakadások alattiak)” (Sajó).

Szuszány: *Szuszány* „(:Felvég:)” (Batiza), *Szuszány* „(felvég)” (Glod), *Szuszáni* „(felvég)” (Rozávlya), *Szuszányi* „(felvégiek)” (Sajó), *Szuszány* „(felvég)” (Sajópolyána), *Szuszány* „(felvég)” (Szlatinka), *Szuszány* „(felvég)” (Szurdok).

Tisza sorosi utca: *Tisza sorosi utsza* „a’ Tisza folyó felőli utza” (Técső).

Tyezsuri: *Tyezsuri* „(Kertek beliek) jelenleg Cs. Kir. Fiscusi telkek – ezen telkek együtt véve képezik a Szuhai kastély melletti kertet – onnan ez elnevezés” (Rozávlya).

Újfalu: *Újfalu* „(Novaszelicza)” (Talaborfalva).

Válya dubului: *Válya dubului* „(Dub patakiak)” (Sajópolyána).

Valyenyi: *Valyenyi* „(patakbéliek)” (Szurdok).

Velence utca: *Velencze ucza* (Visk).

Zsozsány: *Zsoszáni* „(alvég)” (Batiza), *Dzoszány* „(alvég)” (Glod), *Zsoszáni* „(alvég)” (Rozávlya), *Zsoszányi* „(alvégiek)” (Sajó), *Zsoszány* „(alvég)” (Sajópolyána), *Zsoszány* „(alvég)” (Szlatinka), *Zsoszany* „(Alvég)” (Szurdok).

Sáros megye

Bártfa (Bardejov, Szlovákia).

Pázsit: *„Pázsit*, tótul *Pazsica*, nyilttér és külváros” (Bártfa).
Posztajka: *„Posztajka*, tótul *Posztajek*, a’ német *Basteichen* szóból ered, – keleti külváros” (Bártfa).

Szabolcs megye

Balsa (Szabolcs-Szatmár-Bereg megye), Fényeslitke (Szabolcs-Szatmár-Bereg megye), Kenézlő (Borsod-Abaúj-Zemplén megye), Ófejértó (Ófehértó, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye), Oros (1978-ban Nyíregyházához csatolva, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye), Polgár (Hajdú-Bihar megye), Püspökladány (Hajdú-Bihar megye), Tetétlen (Hajdú-Bihar megye), Tiszaszentmárton (Szabolcs-Szatmár-Bereg megye), Vaja (Szabolcs-Szatmár-Bereg megye), Zsurk (Szabolcs-Szatmár-Bereg megye).

Bodó: „…a’ keleti rész *Bodó*” (Püspökladány).
Burgundia: „a Község alatt mindjárt Keletre „*Burgundia*”, ez a Községhez tartozó belsöségekböl áll, mint egy 35. Zsellér lakkal, hihető, hogy később ide települt idegenek által épittetett” (Kenézlő).
Cigány sor: *Czigánysor* (Balsa), *Czigánysor* „a lakosok elszórt házakban laknak” (Fényeslitke), *Czigány sor* „elnevezési eredetét magában foglalja” (Oros).
Cigány utca: *Czigány utca,* „hol régebben Czigány Család lakott” (Tetétlen).
Cigány vég: *Czigány vég* „a’ helység Czigány Kovácsa mindég ott lakott, ’s jelenben is ott lakik” (Zsurk).
Ércsúcs utca: *Ércsúcs utcza,* „elnevezését kapta egy a’ szélén folyt, de most kiapadt lapályos értől, fekvése hasonlít egy csucshoz” (Tetétlen).
Derék utca: *Derék utsza* (Polgár).
Felső sor utca: *Felső sor uttza* „a’ többi uttzáknál és házaknál emelkedettebb dombon van helyezve” (Tiszaszentmárton).
Galand utca: *Galand utcza,* „el nevezését nyerte egy bóltról, melyben kizárólag csak szalagokat árultak” (Tetétlen).
Hajnal utca: *Hajnal utcza,* „el nevezését nyerte fekvéséről, mivel a’ községnek azon részén van, hol a’ hajnal pirja feltetszik az égen” (Tetétlen).
Hatház: *Hatház* (Oros).
Hostátos: *Hostátos* (Balsa).
Kert alja utca: *Kert aljai utsza* (Fényeslitke).
Kis aláfolyó utca: *Kis alá folyó utsza* (Polgár).
Kis folyó utca: *Kis folyó utsza* (Polgár).
Korcsma-domb: *Korcsmadomb* (Balsa).
Közép utca: *Közép utsza* (Fényeslitke).
Kupulyka: „…az észak felőli rész egy szakasza, mely egészen Rcatholicusok által lakatik, *Kupulyka* nevet visel” (Püspökladány).
Kustos vég: „A’ vár őrség csapatja a’ Ny. Baktára vezető útnál, nyugotra, a’ vártól lévén fő állitva, mellytől mái napig is azon része Vajának *Custos vég*nek neveztetik” (Vaja).
Magyar vég: *Magyarvég* „a’ magyaroknak ezen végén falunak” (Balsa), *Magyar vég* „a’ Ref. által vegyesen más felekezetüekkel lakva” (Oros).
Malom-domb: *Malomdomb* (Balsa).
Malom utca: *Malom uttza* ezen uttzán van a’ kettős száraz malom” (Tiszaszentmárton).
Nagy folyó utca: *Nagyfolyó utsza* (Polgár).
Nagy utca: *Nagy utcza* (Püspökladány).
Nemes vég: *Nemes vég,* „egy előbbi időkből való Nemes nevezetű emberről” (Zsurk).
Nyirhó utca: *Nyirhó utsza* (Polgár).
Orosz vég: *Orosz vég* (Balsa), *Oroszvég,* „leginkább Gör. Cath. által lakva” (Oros).
Pece köz: *Peczeköz* (Polgár).

Pernyés utca: *Pernyés utcza* „el nevezését kapta pernyés természetéről” (Tetétlen).

Ponyvás: *Ponyvás* „hajdan ezen része a’ községnek melly most be van ugyan épitve a’ vándor sátoros czigányoknak vólt telepedési helyök” (Oros).

Széles utca: *Szélles utsza* (Polgár).

Szugoly: *Szugoly* –„mert félre eső helyen szugolyba épitvék a házak” (Zsurk).

Temető tér: *Temető tér* (Polgár).

Templom alatti utca: *Templom alatti uttza* „a’ Templomot ’s tornyot magán tartó Nagy homok domb aljába van fészkelve, mint össze is 7 házzal” (Tiszaszentmárton).

Templom köz: *Templom köz* (Balsa).

Torma utca: *Torma utsza* (Polgár).

Tó sor utca: *Tó sor uttza* „a’ Tisza partról, ezen uttzán nyúlik végig majd nem a’ falu középre egy nagy vizes tó” (Tiszaszentmárton).

Tót utca: „…egy utszája, melly később épült, ugy látszik Zemplén és Ung Megye fölső részéből le származott tótok által telepítetett, ’s mostan is *Tót útszá*nak neveztetik” (Ófejértó).

Új sor: *Ujsor* „újabb telepitvény” (Oros).

Új vég utca: *Új vég uttza* „a’ többieknél, – utóbb épittetett ’s keletkezett” (Tiszaszentmárton).

Zovány vég: *Zovány vég* „az ott mindjárt alatta elvonuló Zovány nevezetű tótól” (Zsurk).

Zsohony: „a’ nyugoti [városrész] *Zsohony*” (Püspökladány).

Szatmár megye

Alsófernezely (Ferneziu, Nagybánya része, Románia), Avasfelsőfalu (Negreşti Oaş, Románia), Avasvámfalu (Vama, Románia), Börvely (Berveni, Románia), Csanálos (Urziceni, Románia), Csenger (Szabolcs-Szatmár-Bereg megye), Erdőd (Ardud, Románia), Érendréd (Andrid, Románia), Fehérgyarmat (Szabolcs-Szatmár-Bereg megye), Fény (Mezőfény, Foieni, Románia), Gebe (1955-től Nyírkáta, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye), Ilk (Szabolcs-Szatmár-Bereg megye), Iriny (Irina, Románia), Királydaróc (Craidrolţ, Románia), Madarász (Mădăras, Románia), Mezőterem (Tiream, Románia), Olcsva (Szabolcs-Szatmár-Bereg megye), Ópályi (Szabolcs-Szatmár-Bereg megye), Portelek (Portiţa, Románia), Szentmárton (Mărtineşti, Románia), Tyukod (Szabolcs-Szatmár-Bereg megye), Válaszút (Răscruci, Románia), Vezend (Vezendiu, Románia), Vitka (1969-ben Vásárosnaményhoz csatolták, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye).

Alsó handal: ld. Felső handal (Alsófernezely)!

Alsó utca: *Alsó uttza* (Avasfelsőfalu), *Alsó utza* „mely Sárosnak is neveztetik” (Érendréd), *Alsó ucza* (Iriny).

Aranyosmeggyesi alsó utca: *Aranyos megyesi alsó ucza* (Görbed). Aranyosmeggyesre vezet.

Bába sora: „*Bábasora* – mível azon soron a községi bába lakott” (Vezend).

Bagamér utca: *Bagamér ucza* (Gebe).

Bakony-szeg: *Bakony szeg* „város rész. Monda szerént gonosztévők men helye” (Királydaróc).

Bánát: *Bánát*. „Ezen kis utcza szeglet még tagositás elött jóval a tágasabb kertek végeín épittetett ’s mivel már termékeny földekből hasittatott ki, el neveztetett Bánátnak, innen lett azon köz mondás, »hogy elment az úr a Teremi Bánátba«” (Mezőterem).

Bátori utca: *Bátori ucza* (Gebe): Nyírbátorba vezet.

Berek alja: *Berek allya*: „Kétberek allyai utza nevét vete ezen utzák keletkezésekor, hajdan ot létezett berkes helyekről” (Csenger).

Borsó utca: *Borsó utsza* „hol hajdan borsó termesztetett, míg mások állítása szerént a Vár hűbéresei lévén az ott lakók igen erős egyének vóltak – míg mások szerént a bor savról neveződtek el borsó utszaiaknak” (Erdőd).

Bukurest: „*Bukurest* város rész; nagyon hihető, hogy Oláh származékos szó s jelent vig kedvüeket” (Királydaróc).

Bürgezd: „Északi uttzája hajdan külön község vólt, mely *Bürgezd*nek hivatott” (Tyukod).

Czine-vég: „éjszaki útszáját *Czine vég*nek…neveztetik, de hogy holnan vette nevezetét nem túdatik” (Ópályi), nyilván az ott lakó Czine nevükről.

Császári utca: *Császári ucza* (Gebe). Nyírcsászáriba vezet.

Csődör utca: *Csődör uttza* (Vitka). Talán ott volt a csődöristálló.

Dengelegi ut: *Dengelegi ut* (Érendréd). Érdengelegre vezet.

Derék utca: *Derék uttza* „a' Varósnak közép részét képezi" (Fehérgyarmat).

Derítő: *Deritő*: „Déli utszáját pedig *Derítő* neven neveztetik, de hogy holnan vette nevezetét nem túdatík" (Ópályi).

Erdődi utca: *Erdödi utsza* (Madarász). Erdődre vezet.

Felső handal: „az egész község *Felsö* és *Alsó handal*ra oszlik; mind két handalnak egy és ugyan az az Elöljárósága" (Alsófernezely).

Felső utca: *Felső uttza* (Avasfelsőfalu, Iriny). Itt jegyzem meg, hogy a felső nem feltétlenül északi irányt jelöl, hanem a hegy(ek)hez való közelfekvést.

Fényi utca: *Fényi uttza* (Csanálos). Mezőfénybe vezet.

Fő utca: *Fő uttza* „a Kösséget keresztül hasitván" (Csanálos), *Fő utza* (Érendréd), *Fő uttza* (Fény), *Fő utsza* (Madarász).

Gemzsi utca: *Gemzsi utca*, „gemzse községe felé ezen utsza vezet" (Ilk).

Géres utca: *Géres utsza* (Madarász). Magyargéresre vezet.

Gonda sor: „Régi jobbágy vagy *gondasor*" (Szentmárton), valószínűleg az ott lakó Gonda nevű emberekről.

Gödör utca: *Gödör utsza* (Erdőd), feltehetően a közelében levő agyag- vagy vályoggödörről nevezték el.

Gyepes zug: *Gyepes zug*, „mellyen a legelőre járnak" (Vitka).

Hajnal utca: *Hajnal uttza* „a Város keleti részén fekszik" (Fehérgyarmat).

Halom utca: *Halom utza*, „egy az utcza végén létező és emberi kezek által felhánytnak látszó magas halom dombtól veszi nevét, de mikor hányatott oda arra emlékezet nínts" (Csenger).

Hegy utca: *Hegy utsza* (Madarász).

Hofstadt: *Hofstadt*: „Kisebb ucza már mondva van németesen vagyis a szomszéd Sváboktol eltanulva Svábosan neveztetik" (Portelek).

Hostánc utca: *Hostáncz utcza,* „mely vezet a Grófi udvarhoz" (Mezőterem).

Hostenc: *Hostenc:* „NKárolyba vezet" (Vezend).

Kálmándi utca: *Kálmándi uttza* (Csanálos): Kálmándra vezet.

Karászi utca: „Karász községébe ezen utcán van bejárás" (Ilk).

Karoda utca: *Karoda uttza* (Fény). Feltehetően kaloda volt az utca mellett.

Károly-Debreceni utca: *Károly Debretzeni uttza* (Fény). Egyik része Nagykárolyba, a másik része Debrecenbe vezetett.

Károlyi út: *Károlyi út*. Nagykárolyba vezet (Érendréd).

Kastély sor utca: *Kastély sor utza* „nevét vete egy ot létező magaslaton feküdt Kastélyról, melyet hajdan Melich nevű Család bírt" (Csenger).

Kaszárnya utca: *Kaszárnya uttza*: „1701-d évben ezen uttzában egy Kaszárnya epület vólt, 's katonák tanyája, – mely épület később megyei orvosok laka lett" (Fehérgyarmat).

Kert alja: *Kert alja*, „város rész" (Királydaróc).

Kert alja utca: *Kertaljai ucza* (Gebe).

Kirputz utca: *Kirputz* vagy Nyáras *utza* (Érendréd). A Kirpucz szó kétségtelenül román eredetű, de nem felel meg a Nyárasnak, mert akkor Plopiş lenne. A község valamennyi helyneve magyar. A Kirputz csakis személynév lehet (cîrpă = rongy, kendő, ehhez járul az -uţ kicsinyítő képző) Vö. Nyáras utca!

Kis erdő utca: *Kis erdö uttza* (Fény). A Kis erdő nevű külterületi helyhez vezet.

Kisgörbed: „…a Reformatiokor már tiszta magyar falu volt, most azomban nagyobb része Oláh, a mennyibe a Grof Károlyi Család az aranyos megyesi alsó utcza végen lévő területre egy Coloniát vidékiekből állított fel, melly jelenleg *Kis Görbed*nek neveztetik, és áll 27 telepitett házakból" (Görbed).

Kisgyarmat: „A városnak északi része *Kisgyarmat*nak neveztetik azért mivel később telepitettek" (Fehérgyarmat).

Kis szer utca: *Kis szer útcza* (Avasvámfalu).

Kis utca: *Kis utza* „honan let eredetéről tudomás nints" (Csenger).

Kis vég: *Kis vég* (Gebe).

Körber utca: *Körber úttza* (Csanálos). Körber nevű családok laktak ott.

Láng utca: „mely nevezetét csak 1857-ik év ólta veszi, midőn 1856-d október 22-én a Nagy utsza és tábla utszán Szüret alkalmával a lakosok kint lévén szűretelni 156 lakház 300 mellék épület lett a tűz martaléka s minden nyári termés hamuvá lett… emlékül *Láng utszá*nak neveztetett ” (Erdőd).

Major utca: *Major* vagy *Templom Úttza* „részint az Úrasági Majorságról – részint hogy itten vagyon a’ Ref. Templom is Pap és Tanitók laka” (Börvely).

Makó szorosa: *Makó Szorossa* „zug uttza” (Vitka). Az előtag személynév lehet.

Malom utca: *Malom uttza* (Avasfelsőfalu, Csanálos), *Malom utza* „a malom járás mellett” (Szentmárton).

Mester utca: *Mester utsza* (Erdőd).

Mora Borsi: „[Válaszút] alsó része pedig *Mora Borsi*nak neveztetik egy a’ község kezdetétől fogva fen álló malomtól melly a’ még életben lévő Borsa családtol veszi nevezetét” (Válaszút). Tulajdonképppen: ’Borsa malma’.

Nagyfalu: *Nagyfalu* (Portelek). Ld. Nagy utca!

Nagykárolyi utca: *Nkárolyi uttza* (Csanálos). Nagykárolyba vezet.

Nagy utca: *Nagy Úttza* „mivel leg nagyobb” (Börvely), *Nagy utsza* „a Vár és a templom közötti széles utszát képezi” (Erdőd), *Nagy utza* (Érendréd), *Nagy utca* – „ez a’ többi utcánál szélesb – azért neveztetett el bizonyosan” (Ilk), „Hofstadt a’ *Nagy uczá*val – mely másképpen a nép nyelvén *Nagyfalu*nak is neveztetik” (Portelek), *Nagy utcza* (Vezend).

Nagy vég: *Nagy vég* (Gebe).

Namény vég utca: *Namény vég uttza* (Vitka). Vásárosnaményba vezet.

Nyáras utca: Kirputz vagy *Nyáras utza*: „Kelet felöl Nyáras nevü Erdö föld hajdan Nyáros erdö volt, a Nyáras széltében van a G. C. Temetö melyhez Nyáras utza szolgál ki ’s be járatal” (Érendréd).

Nyires utca: *Nyires uttza* (Avasfelsőfalu). A Nyires-dűlőbe vezetett.

Oláh utca: *Olah úttza* „regentén Oláh nevűek lakták” (Börvely).

Olcsvai utca: *Olcsvai uttza* (Vitka). Olcsvára vezet.

Orosz vég*: Orosz vég* – „hol többnyire görög Catholicusok laknak” (Gebe).

Országút utca: *Ország út uttza* (Avasfelsőfalu).

Pap(p) utca: *Papp uttza* (Vitka). Vagy a paplak állt ott, vagy Papp nevezetűek lakták.

Pásztor utca: *Pásztor uttza* (Csanálos). Valószínűleg személynévi eredetű.

Patak utca: *Patak uttza* (Avasfelsőfalu). A Ráksa vagy a Tána patak melletti utca.

Péri utca: *Peéri utza* (Érendréd). Szilágypérbe vezetett.

Piac utca: *Piac uttza* „a’ Varos közép része” (Fehérgyarmat).

Piskolti út: *Piskolti út* (Érendréd). Piskoltra (Bihar megye, Pişcolt) vezetett.

Rákóczi utca: *Rákotzi uttza* „hajdan Rákotzié volt” (Fény).

Régi jobbágy sor: *Régi jobbágy* vagy gonda*sor*, „a volt jobbágyoktól gondáktól” (Szentmárton) Vö. Gonda sor!

Rekittyi utca: *Rekittyi uttza* (Avasfelsőfalu). A Rekitt-dűlőbe vezető utca.

Sáros utca: Alsó utza, mely *Sáros*nak neveztetik (Érendréd), *Sáros utcza* „mely a feneketlen Sár miatt neveztetik” (Mezőterem), *Sáros utcza*, – „annak idejében járhatatlanságáról” (Vezend).

Sásdomb: „a’ Község egy Zugját *Sásdom*nak nevezik” (Iriny).

Sikátor: *Sikátor* „melyen a mezőre ki járás van” (Avasfelsőfalu), *Sikátor* „a Temetőhöz vezet” (Érendréd).

Sólyom-domb: „*Sólyom domb* fekszik a város déli részén, melly nem természetes, hanem mint az ásatások igazolják, oda hordott földből áll, ez a hely vólt, hagyomány szerént a Királyi Solymosok majorja” (Királydaróc).

Somos utca: *Somos uttza* (Avasfelsőfalu). A Somos-dűlőbe vezet.

Szalonna-gödör utca: *Szalonna gödör uttza*. „Szalonna lopásról neveztetik” (Csanálos).

Szatmári utca: *Szathmári utsza* (Madarász). Szatmárnémetibe vezet.

Szátu máre: „Főutzája a Nép által *Szátu máre* névvel neveztetik – az az Nagy falu” (Portelek). A román satu mare tulajdonképpen ’nagy falu’.

Szík utca: „*Szík* – ezen fel *utcza* azon része a legelöből fel fogott térnek, mely Szikességénél fogva soha termö nem vólt” (Mezőterem).

Szugoly: *Szugoly* „város rész, jelesül keskeny rövid utca, melly egyik végével a Krasznába nyulik” (Királydaróc).

Tábla utca: *Tábla utsza* (Erdőd), *Tábla utcza*, „mely a Grófi tagba vezető út” (Mezőterem).

Temető utca: *Temetö utza* (Fény).

Templom köz: *Templom köz*, – „ez azon tér, hol hajdan el bontott fa templom állott s most egy fel sort képezö utcza áll” (Mezőterem).

Templom utca: *Templom uttza* (Avasfelsőfalu), *Templom Úttza* (Börvely, ld. Major utca!), *Templom útcza* (Szentmárton).

Tengeri utca: *Tengeri uttza* (Csanálos). A kukoricaföldekhez vezet.

Terebesi utca: *Terebesi utcza* „hajdan bizonyos Terebesi egyén lak tanyája [értsd: lakhelye] következtén” (Vezend).

Tóhát: *Tóhát*, „városrész, mely a Kraszna folyó partján hátas, emelkedett helyen fekszik” (Királydaróc).

Tóth utca: *Tóth utza* „honan let eredetéről tudomás nínts” (Csenger).

Tó utca: *Tó útcza* „a tóhát mellett” (Szentmárton).

Tömösvár: *Tömös vár* „déli vége a Varós közepéig” (Fehérgyarmat).

Turvékonyi utca: *Turvékonyi uttza* (Avasfelsőfalu). Turvékonya községbe vezet.

Új utca: „*Uj* vagy uri *útcza*, mivel a Szamos elhordta a falu egy részét, s ide épitkeztek az emberek ’s leg inkább az Urak” (Szentmárton).

Ura utca: *Ura utsza* (Madarász). Ura község felé vezet.

Úri utca: Uj vagy *uri útcza* (Szentmáron). Vö. Új utca!

Válaszút: „e’ Községnek dombon levö része *Válaszut*nak…neveztetik” (Válaszút).

Vállaji utca: *Vállaji uttza* (Csanálos). Vállajba vezet.

Várbeli utca: „Zug uttza, mellyet *Várbeli*nek nevezünk” (Olcsva).

Vasadi út: *Vasadi út* (Érendréd). (Ér-)Vasadra (Bihar megye, Vășad) vezet.

Vasvári utca: *Vasvári ucza* (Gebe). Nyírvasváriba vezet.

Vezendi utca: *Vezendi utcza*, „mely Vezend községébe vezet” (Mezőterem).

Zug utca: *Zug uttza*, „mellyet Várbelinek nevezünk” (Olcsva).

Zsadány utca: *Zsadány utsza* (Madarász). Szatmárzsadányba vezet.

Ung megye

Alsóribnice (Alsóhalas, Nižná Rybnica, Szlovákia), Hornya (Katlanos, Horňa, Szlovákia), Szobránc (Sobrance, Szlovákia).

Csizsmácská ulica: „az Osztroi oldal «*Csizsmácská Ulicza*«” (Szobránc).

Hornya ulica: „A’ község eredetéröl csak annyit tudhatni, hogy a’ lakosok Szobrántz városát képezvén és pedig nevezetesen ösi Slav Ruthen nyelven *Hornya Uliczá*nak (:felsö utsza:) a’ kurutz és Rákótzi zavarokban el vonulván…” (Hornya).

Hornyánszká ulica: „a’ Hornya felé vezető oldal pedig *Hornyánszká Uliczá*nak felső végnek neveztetett, ’s igy ezen térek Szobrántz városához tartoznának” (Szobránc).

Komaróvszka ulica: „a’ közel levő Szobrántz Komarótz *Komaróvszka Ulicza*” (Szobránc).

Nyizsni konyec: *Nyizsni konetz* és *Visni konetz* (:al és felsö rész: a’ község tudni illik két részre van föl osztva a’ felsö rész a’ Kassai fö út mellett, míg az ugy nevezett alsó rész egészében alig ¼ órára terjedő erdöség alatt létezik” (Alsóribnice). Tulajdonképpen ’Alvég’.

Visni konyec: *Visni konetz* (felső rész) (Alsóribnice). Tulajdonképpen’Felvég’.

Zemplén megye

Gesztely (Borsod-Abaúj-Zemplén megye), Hardicsa (Zemplínske Hradište, Szlovákia), Hernádnémeti (Borsod-Abaúj-Zemplén megye), Kolbása (Brezina, Szlovákia), Lelesz (Leles, Szlovákia), Mád (Borsod-Abaúj-Zemplén megye), Makkoshotyka (Borsod-Abaúj-Zemplén megye), Szerencs (Borsod-Abaúj-Zemplén megye), Taktaszada (Borsod-Abaúj-Zemplén megye), Tállya (Borsod-Abaúj-Zemplén megye), Tarcal (Borsod-

Abaúj-Zemplén megye), Tőketerebes (Trebišov, Szlovákia), Zombor (1889-től Mezőzombor, Borsod-Abaúj-Zemplén megye).

Akác utca: *Ákácz uttza* (Gesztely).

Alsó utca: *Alsó utsza* (Szerencs).

Alvég: *Alvég* „a Nagy uttzával összekötött dél nyugoti ház sor" (Hernádnémeti), *Alvég* „a' község déli része" (Taktaszada).

Berkenyés: „a Malmon felül Berekinyés part, legelő, mellyen több házak is épitetettek, azok *Berekinyés*nek Neveztettek" (Kolbása).

Bócs-ér sor: „*bócs ér sor* a *bócsér* szélén, délnyugot állásban" (Zombor).

Cerkó sor. *Czerkó sor* „a Gcath. templomhoz vezető utczában" (Zombor).

Cifra utca: *Czifra utcza* (Tállya).

Cigány sor: *Czigány sor* (Gesztely).

Cigány vég: *Czigány vég* „a falu dél felőli úttzája" (Hernádnémeti).

Csákifalva: *Csáki falva.* „Ezen város részen földesúri Majorság lévén, honnan azonban az épületeket még Gróf Csáky László hordatván el, mely épületek helyén később házak épülvén, 's miután a' hely a' Gróf Csáky családé volt innét kapván azután nevét ezen Város rész" (Tőketerebes).

Csillag utca: *Csillag útcza* (Tállya).

Csorda utca: *Csorda útcza* (Tállya).

Dézmaszék utca: *Dézma szék útcza* (Tállya).

Égett sor: *Égett sor* „egy Kisebb szerü uttza mely 1836 évben leégett" (Hernádnémeti).

Felső sor: *Felső sor* (Makkoshotyka).

Felső sor utca: *Felső sor útsza* (Tarcal)

Felvég: *Felvég* „a' község napkeleti része' (Taktaszada).

Felvég utca: *Felvég uttza* „égett sortól a Cathol. Templomhoz vezető uttza" (Hernádnémeti).

Fő utca: *Fő útcza* (Szerencs).

Gyertyános utca: *Gyertyános utcza* „melly a' városból sok gyertyánfát termő erdő rész völgyébe vezet" (Tállya).

Hóstáti utca: *Hostáti uttza* (Gesztely).

Huszárvár: „a vár alatti utsza *Huszár vár*nak hivatik, hihetőleg a vár e részében tanyázott a lovasság" (Szerencs).

Jó kút utca: *Jó kút útsza* (Szerencs).

Károly utca: „*Károly* vagy jelenleg Uj sor *utcza*" (Tállya).

Kert aljai utca: *Kert aljai uttza* (Gesztely).

Kis Hardicsa: „a déli részen elvonuló útcza, hol tisztán Zsellérek laknak" (Hardicsa).

Kis híd utca: *Kis híd uttza* (Gesztely).

Kocsord tér: *Kocsord tér* (Makkoshotyka).

Majos utca: *Majos utsza* (Tarcal).

Malom utca: *Malomúttza* „a malomnál van" (Kolbása).

Morgi utca: *Morgi utsza* (Tarcal).

Nagy utca: *Nagy úttza* „a falu közepén" (Hernádnémeti), továbbá: Makkoshotyka, Tarcal.

Nyakvágó utca: *Nyakvágó utcza.* „A monda szerint valaha ott egy asszonyt nyakaztak volna le" (Mád).

Nyerges utca: *Nyerges utcza* „melly az illy nevü 's nyereg alakú Szöllő hegy felé vezet" (Tállya).

Nyulászó utca: *Nyulászó utcza* „Hajdan bokrokkal benőtt pást lévén,az újabb idökben épitetett be házakkal, nevét az ott történni szokott vadászattól vette" (Tállya).

Olaj utca: *Olaj utsza* (Tarcal).

Párizs: „(Szláv nyelven Parizsov) ezen városrész az idős emberek bevallása szerint onnan vette nevét, mivel azon város részbe egy Párizs névvel nevezett anyakanczaló betegség következtében elveszvén 's azon helyen takarittatott el, 's honnan azon időktől óta kapta fentebbi nevét *Párizs*, azon időkre senki sem emlékszik, mivel akkoriban még ezen Párizs részben legfeljebb vagy 30-35 lakház volt" (Tőketerebes).

Patai sor: *Patai sor* „kelet felöl" (Zombor).

Patak alj utca: *Patak aly uttza* (Gesztely).

Prágai híd utca: *Prágai híd utcza* (Tállya).
Rózsa utca: *Rózsa utcza* „a' hason nevű korcsma is ettől vette nevét" (Tállya).
Sánc utca: *Sáncz utcza*. „A' gyertyános erdő részből víznek ásatott ároktól vette nevét" (Tállya).
Sinór utca: *Sinór utsza* (Tarcal).
Sváb sor utca: *Schwáb sor utsza* (Tarcal).
Szent Anna utca: *Szent Anna utcza* (Tállya).
Szérűskert utca: *Szérős kert uttza* (Gesztely).
Tábor utca: *Tábor utza* „monda szerént a Törökök idejében ott táboroztak volna a Törökök" (Lelesz).
Templom sor: *Templom sor* „az ország utról egyenesen levezető útczában" (Zombor).
Tót utca: *Tót utsza* (Szerencs).
Töltés sor: *Töltés sor* „kelet észak felöl az ország út mentiben északrol" (Zombor).
Tricseti utca: *Tricseti utsza* (Tarcal).
Új sor: *Új sor* „az új utczában nyugot felé vonalban" (Zombor).
Új sor utca: *Új sor utcza* (Tállya). Vö. Károly utca!
Vám korcsma utca: *Vám korcsma uttza* (Gesztely).
Varikóci: „Ezen Város rész ezelőtt legelő rész volt, mintegy 66. évekkel, mikor is egy tüzvész alkalmával a' Város nyugoti oldalon fekvő része a' Városnak leégvén a' Gróf Csáki család tehát épitkezés tekintetéből azon helyet a' leégetteknek adván által, 's melly helyen legelső épitkezett bizonyos Vareha nevü egyén, 's ezen névtöl az új Város rész *Varikoczi* nevet nyert, 's azóta folyamatosan azon néven ösmértetik" (Tőketerebes).
Vásártér: *Vásár tér* „itt tartanak évenként 4 vásárt" (Tállya).
Víz sor: *Víz sor* „a leg lapályosabb részen fennálló, 1845-iki Víz áradáskor Csolnakázható Vízben úszott Kis uttza" (Hernádnémeti).
Víz sor utca: *Víz sor utsza* (Tarcal).

Valamennyi név természetes úton jött létre. Vannak közöttük ún. irányutcák, azaz valamely helységbe vagy külterületi részbe vezetőnek (*Vállaji utca, Nyerges utca, Hóstáti utca*). Utalhatnak az elhelyezkedésre (*Alsó utca, Kertaljai utca*), az ott lakó családokra, népcsoportra (*Czine vég, Sváb sor*), valamely objektum közelségére (*Cerkó sor, Malom utca*), sőt még eseményre is (*Égett sor, Nyakvágó utca*) stb. A falu- és városrésznevek között ekkor még alig-alig van különbség. A XIX. század végén, a millenniumkor kezdték el rendezni az utcaneveket, s a népi neveket újakkal (rendszerint személynévi eredetűekkel) cserélték fel. Így a nevek sokszínűsége eltűnt.

Irodalom

HAJDÚ 2006.
Hajdú Mihály: Pesty Frigyes helynévgyűjtésének megjelentetése. [Publishing the placename collection of Frigyes Pesty (1864).] *Névtani Értesítő* 28. 2006. 205–215.
SZABÓ 1988.
Szabó T. Attila: Nyelv és település. Európa Kiadó, Budapest 1988. 499–500.

Források

Megjelent munkák

KOVÁTS 1998.
Sárospatak és Sátoraljaújhely környéke Pesty Frigyes helynévtárában. Szerk., bev. és jegyzetekkel, mutatókkal közzéteszi Kováts Dániel. Kazinczy Ferenc Múzeum, Sátoraljaújhely 1998.

Mizser 1996.
Mizser Lajos: Bereg megye Pesty Frigyes helységnévtárában. [Das Komitat Bereg in der Ortsnamensammlung von Frigyes Pesty.] *Levéltári Évkönyv* XI. 1995. 395–489.
Mizser 1999.
Mizser Lajos: Ugocsa és Ung megye Pesty Frigyes 1864–66. évi Helynévtárában. Az MTA Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Tudományos Testületének Közleményei. Stúdium Kiadó, Nyíregyháza 1999.
Mizser 2000.
Mizser Lajos: Szabolcs megye Pesty Frigyes 1864. évi helynévtárában. [Das Komitat Szabolcs in der Ortsnamensammlung von Frigyes Pesty.] *NyJAMÉ* XLII. 2000. 227–372.
Mizser 2001.
Mizser Lajos: Szatmár vármegye Pesty Frigyes 1864–1866. évi helynévtárában. Szabolcs-Szatmár Bereg Megyei Önkormányzat Levéltára, Nyíregyháza 2001.
Mizser 2005a.
Mizser Lajos: A Harangod-vidék helynevei – 1864. [The toponyms of the Harangod area in 1864.] *HOMÉ* LXIV. 2005. 481–496.
Mizser 2005b.
Mizser Lajos: Hegyaljai helynevek – 1864. *Széphalom* 15. 2005. 321–332.
Mizser 2007.
Mizser Lajos: Tőketerebes és környéke Pesty Frigyes 1864. évi helynévtárában. *HOMÉ* LXVI. 2007. 629–648.

Kéziratok

Mizser Lajos: Kővár vidéke Pesty Frigyes helynévtárában.
Mizser Lajos: Közép-Szolnok megye Pesty Frigyes helynévtárában.
Mizser Lajos: Kraszna megye Pesty Frigyes helynévtárában.
Mizser Lajos: Máramaros megye Pesty Frigyes helynévtárában.
Mizser Lajos: Sáros megye Pesty Frigyes helynévtárában.

Mizser Lajos

Nyíregyházi Főiskola
Magyar Nyelvészeti Tanszék
Nyíregyháza
H–4401 Pf. 166
e-mail: mizserlajos@gmail.com

Inner territory toponyms in North-Eastern Hungary in the 19th century

I have collected the inner territory place names of 10 counties (Bereg, Kővár region, Middle-Szolnok, Kraszna, Máramaros, Sáros, Szabolcs, Szatmár, Ung, Zemplén counties) from Frigyes Pesthy's toponym catalogue from 1864. There were no regulations of street names at that time so all the names were given by the population in a natural way. They could be names of streets and

parts of towns and villages. The names are often explained, which are cited in quotation marks. I add my remarks only when it seems indispensable. Most of the data are Hungarian ones although we can find Romanian ones as well in Middle Szolnok and Máramaros counties. The number of Slovakian names is negligible.

Lajos Mizser

College of Nyíregyháza
Department of Hungarian Linguistics
Nyíregyháza
H–4401 Pf. 166
e-mail: mizserlajos@gmail.com

Alföldi erdőfragmentumok madáregyütteseinek vizsgálata, különös tekintettel az élőhely sajátosságaira

Legány András

Bevezetés

A Kárpát-medencébe érkező honfoglaló őseink előbb csak a sík- és dombvidéki területeket vették birtokba, amelyek kiválóan megfeleltek a legeltető állattartás és a földművelés számára. Ekkor az Alföld 42%-t ártér – folyót kísérő ártéri erdőkkel –, 29%-t löszfennsíkok – szántóföldekkel és löszpuszta erdőkkel – és 23%-t futóhomokos hordalékkúp síkságok – nyílt gyepekkel és homoki erdőkkel – borította (Frisnyák 1990.). A Kárpát-medence erdősültsége ebben az időben 40% volt, amely túlnyomó részben a hegyvidéki területekre tevődött, bár a Felső-Tisza síkságán és a Nyírségben ennél jelentősebb volt (Frisnyák 2000.). Somogyi (1996.), Lehmann (2000.) és Bíró (2000.) az Alföld különböző területeiről arról számolnak be, hogy a folyók mentén általánosan elterjedtek voltak a puhafás és keményfás ligeterdők, az égeres és tölgyes mocsárerdők, a magasabb löszös hátakon pedig az üde rétek mellett az erdős sztyepp tatárjuharos lösztölgyesekkel.

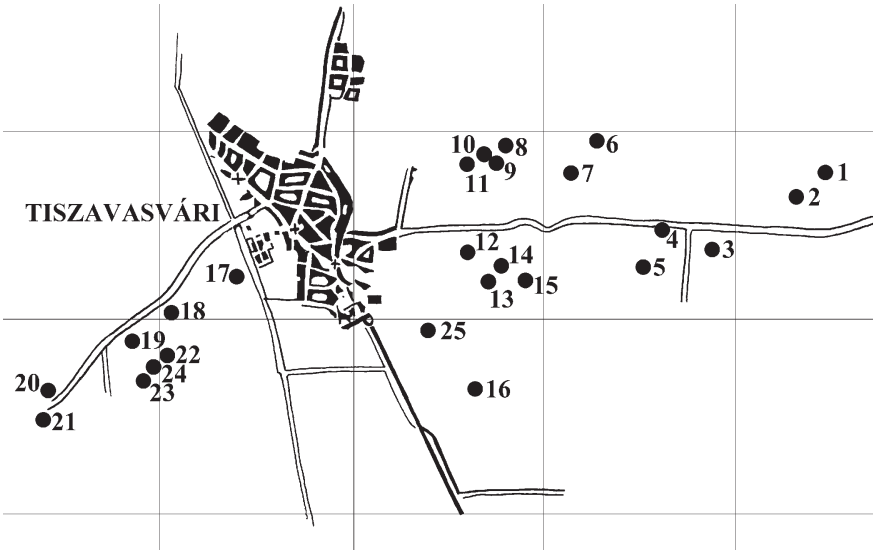
Az általam vizsgált területen és annak környékén 26 kora Árpád-kori temetőt tártak fel, amiből arra lehet következtetni, hogy honfoglaló eleink hosszabb időn keresztül lakták e vidéket, mert a legeltető állattartásnak és a földművelésnek igen jól megfelelt (Németh 1996.). Erdők valószínűleg csupán a Tiszát kísérték, és kisebb foltokban lehettek tatárjuharos lösztölgyesek. A török hódoltság után a XVIII. században és a XIX. század elején hasonló volt a helyzet, mint a honfoglalás idején (Frisnyák 1990.). A visszatelepülést viszont az erdők – közte a síkvidékiek is – katasztrofális csökkenése követte. Ekkor már az Alföldön inkább csak a folyó menti galériaerdők és kisebb löszpuszta erdők voltak megfigyelhetők, amit az 1781–84 között készített első katonai felvételek bizonyítanak. A XIX. század második felében nagy erővel meginduló folyamszabályozások eredményeként jelentősen csökkent a ligeterdők mennyisége is (Frisnyák 1990., Lehmann 2000., Bíró 2000.). A folyamszabályozás egyetlen ármentes területté alakította az Alföld nagy részét, amelyen a szántóföld volt a jellemző, az erdő alig. Halaszthatatlan szükségszerűséggé vált az Alföld fásítása, különösen a futóhomokos területeken – a Nyírségben, a Kiskunságban, a Delibláton –, amelyet azonban tájidegen fehér akáccal és fekete fenyővel lehetett csak megoldani a jelentősen lesüllyedt talajvízszint miatt. A XX. század első felében tovább folytatódott az erdők telepítése, amely kisebb-nagyobb területeken, esetleg mezővédő erdősáv formájában realizálódott.

Tiszavasvári környékén, ahol a vizsgálataimat végeztem, ebben a időben telepítették az erdőket, főként olyan helyeken, amelyek mezőgazdasági művelésre alkalmatlanok voltak. Jelentőségük azonban legtöbbször nem is a mikroklimatikus hatások befolyásolása volt – kicsiny méretük miatt –, hanem az erdei madárvilág megtartása. E tekintetben már korábban is végeztem vizsgálatokat (Legány 1968., Legány–Vértes 1977., Legány 1991., Legány 2003.), amelyek mind ezek-

nek az erdőfragmentumoknak az ornitológiai fontosságára mutattak rá. Jelen vizsgálatom részben e munkák folytatása, részben annak vizsgálata, hogy milyen típusú – méretű, alakú, fafaj-összetételű stb. – erdőültetvények szolgálják legjobban a fában és erdőben szegény Alföldön az erdei avifauna megtartását.

Anyag és módszer

A vizsgált 25, a XX. században telepített erdőfragmentumot Tiszavasvári határában választottam ki oly módon, hogy a várostól keletre eső területeken azok a Hajdúhátra essenek, míg a nyugati részen a hajdani Tisza ártérre. Mindkét területre elmondható, hogy ezeket az erdőültetvényeket ott alakították ki, ahol mezőgazdasági termelés gazdaságosan nem folytatható; a keleti részen minden esetben dombokon, a nyugati területen pedig mély fekvésű, gyakran vízállásos helyeken (eloszlásukat lásd az 1. képen!). Az állományfelvételeket 2002-ben végeztük. Az egyes erdőfragmentumok legfőbb jellemzői az alábbiak:

1. kép
A Tiszavasvári határában vizsgált erdőfragmentumok elhelyezkedése

Fig. 1
Distribution of studied forest fragments in the vicinities of Tiszavasvári

1. Olasz-tanyai erdő

   Zömében fehér akác *(Robinia pseudoacacia)* alkotja, peremén lepényfákkal *(Gleditsia triacanthos),* cserjeszintjében főként fekete bodza *(Sambucus nigra)* és kevés egybibés galagonya *(Crataegus monogyna)* található. Területe: 0,6001 ha.

2. Fekete Jóska erdeje

   Kizárólag fiatal fehér akác *(Robinia pseudoacacia)* alkotja, cserjeszintjében fekete bodzával *(Sambucus nigra).* Területe: 0,5 ha.

3. Iskola-dűlői erdő

   Lombkorona szintjében fehér akác *(Robinia pseudoacacia),* cserjeszintjében főként fekete bodza *(Sambucus nigra)* és néhány csíkos kecskerágó *(Euonimus europaeus),* valamint gyepűrózsa *(Rosa canina)* található. Területe: 0,3441 ha.

4. Irma néni tanyája

   Ritka, fiatal akácos *(Robinia pseudoacacia),* melyben a cserjeszint teljesen hiányzik. Területe: 0,3601 ha.

5. Gázos erdősáv

Kizárólag fehér akác *(Robinia pseudoacacia)* alkotja, melyben a cserjeszint teljesen hiányzik. Területe: 3,3374 ha.

6. Paula-ligeti erdősáv

Zömében fehér akác *(Robinia pseudoacacia)* alkotja, melyet magas kőris *(Fraxinus excelsior),* kocsányos tölgy *(Quercus robur),* mezei szil *(Ulmus minor)* és zöld juhar *(Acer negundo)* elegyfák színeznek. Sűrű csereszintjét fekete bodza *(Sambucus nigra),* csíkos kecskerágó *(Euonimus europaeus),* egybibés galagonya *(Crataegus monogyna)* és gyepűrózsa *(Rosa canina)* alkotja. Területe: 2,378 ha.

7. Fehér-sziki erdő

Elegyes állományú, melyet kocsányos tölgy *(Quercus robur),* fehér akác *(Robinia pseudoacacia),* mezei szil *(Ulmus minor)* és magas kőris *(Fraxinus excelsior)* alkot. Cserjeszintje szegényes és csak fekete bodza *(Sambucus nigra)* van benne. Területe: 0,9636 ha.

8. Bogdánhalmi erdő

Elegyes állományú idős erdő, melyet kocsányos tölgy *(Quercus robur),* gyertyán *(Carpinus betulus),* nyír *(Betula pendula),* mezei szil *(Ulmus minor),* korai juhar *(Acer platanoides)* és amerikai kőris *(Fraxinus pennsylvanica)* alkot. Cserjeszintje a birkalegeltetés miatt szinte teljesen hiányzik. Területe: 6,8377 ha.

9. Lőtéri erdő

Idős, elegyes állományú erdő, melyet kocsányos tölgy *(Quercus robur),* mezei szil *(Ulmus minor),* nyír *(Betula pendula)* és amerikai kőris *(Fraxinus pennsylvanica)* épít fel. Cserjeszintje a legeltetés miatt hiányzik. Területe: 0,5130 ha.

10. Csatorna melletti erdő

Elegyes összetételű, amelyet amerikai kőris *(Fraxinus pennsylvanica)*, magas kőris *(Fraxinus excelsior),* fehér akác *(Robinia pseudoacacia),* kocsányos tölgy *(Quercus robur),* szürke nyár *(Populus canescens),* valamint nemes nyár *(Populus sp.)* alkot. Cserjeszintje a legeltetés miatt hiányzik. Területe: 1,7462 ha.

11. Kincsesi legelőerdő

Elegyes állományú, melynek lombkorona szintjében kocsányos tölgyet *(Quercus robur),* mezei szilt *(Ulmus minor),* fehér akácot *(Robinia pseudoacacia)* és amerikai kőrist *(Fraxinus pennsylvanica)* találunk. Cserjeszintje hiányzik, csak néhány fekete bodza *(Sambucus nigra)* és gyepűrózsa *(Rosa canina)* bokrot találunk. Területe: 5,3506 ha.

12. Lipták erdő

Elegyes ültetvény kocsányos tölggyel *(Quercus robur),* fehér akáccal *(Robinia pseudoacacia),* hegyi juharral *(Acer pseudo-platanus)* és amerikai kőrissel *(Fraxinus pennsylvanica)*. A dús cserje szintjét varjútövis *(Rhamnus catharticus),* egybibés galagonya *(Crataegus monogyna),* veresgyűrű som *(Cornus sanguinea)* és gyepűrózsa *(Rosa canina)* alkotja. Területe: 4,5404 ha.

13. Függő melletti erdő

Elegyes faállományú, melyet kocsányos tölgy *(Quercus robur),* fehér akác *(Robinia pseudoacacia),* szürke nyár *(Populus canescens),* mezei szil *(Ulmus minor),* amerikai kőris *(Fraxinus pennsylvanica)* és nemes nyár *(Populus sp.)* alkot. Cserjeszintje gazdag, melyben fekete bodza *(Sambucus nigra),* veresgyűrű som *(Cornus sanguinea),* varjútövis *(Rhamnus catharticus),* csíkos kecskerágó *(Euonimus europaeus),* gyepűrózsa *(Rosa canina)* és egybibés galagonya *(Crataegus monogyna)* fordul elő. Területe: 8,8338 ha.

14. Lakókocsis erdő

Elegyes erdőfolt, melyben fehér akác *(Robinia pseudoacacia),* kocsányos tölgy *(Quercus robur),* vadkörte *(Pyrus pyraster),* mezei juhar *(Acer campestre),* fehér és szürke nyár *(Populus alba, Populus canescens)* található. Dús cserjeszintjét varjútövis *(Rhamnus catharticus),* egybibés galagonya *(Crataegus monogyna),* gyepűrózsa *(Rosa canina)* és kökény *(Prunus spinosa)* alkotja. Területe: 0,2239 ha.

15. Függői erdő

Elegyes faállományú, melyet fehér akác *(Robinia pseudoacacia),* kocsányos tölgy *(Quercus robur),* amerikai kőris *(Fraxinus pennsylvanica)* és nemes nyár *(Populus sp.)* alkot. Cserjeszintjében fekete bodza *(Sambucus nigra),* egybibés galagonya *(Crataegus monogyna),* csíkos kecskerágó *(Euonimus europaeus),* fagyal *(Ligustrum vulgare)* és kökény *(Prunus spinosa)* található. Területe: 11,7119 ha.

16. Izsóné erdeje

A terület északi része akácos *(Robinia pseudoacacia),* a déli, nagyobbik fele kocsányos tölgyes *(Quercus robur)* magas és amerikai kőrissel *(Fraxinus excelsior, Fraxinus pennsylvanica)* elegyesen. Dús cserjeszintjét fekete bodza *(Sambucus nigra),* orgona *(Siringa vulgaris),* fagyal *(Ligustrum vulgare)* és varjútövis *(Rhamnus catharticus)* alkotja. Területe: 12,0484 ha.

17. Dögremíz

Elegyes erdő kocsányos tölggyel *(Quercus robur),* magas és amerikai kőrissel *(Fraxinus excelsior, Fraxinus pennsylvanica),* fehér akáccal *(Robinia pseudoacacia),* szürke nyárral *(Populus canescens),* mezei és korai juharral *(Acer campestre, Acer platanoides),* mezei szillel *(Ulmus minor)* és fehér fűzzel *(Salix alba).* Dús cserjeszintjében fekete bodza *(Sambucus nigra),* egybibés galagonya *(Crataegus monogyna),* gyepűrózsa *(Rosa canina),* fagyal *(Ligustrum vulgare)* és varjútövis *(Rhamnus catarthicus)* található. Területe: 8,1444 ha.

18. Rikácsi erdő

Elegyes állományú, melyben kocsányos tölgy *(Quercus robur),* amerikai kőris *(Fraxinus pennsylvanica),* szürke és fehér nyár *(Populus canescens, Populus alba)* fordul elő. Dús cserjeszintjében csupán a fekete bodza *(Sambucus nigra)* figyelhető meg. Területe: 4,0648 ha.

19. Józsefházi út menti erdő

Lombkorona szintjében csupán a fehér akác *(Robinia pseudoacacia)* és az amerikai kőris *(Fraxinus pennsylvanica)* fordul elő. Viszonylag ritka cserjeszintjében fekete bodza *(Sambucus nigra)* és kevés csíkos kecskerágó *(Euonimus europaeus)* található. Területe: 3,2554 ha.

20. Józsefházi erdő – belső

Elegyes állományú, kocsányos tölggyel *(Quercus robur),* amerikai kőrissel *(Fraxinus pennsylvanica),* fehér akáccal *(Robinia pseudoacacia)* és vadcseresznyével *(Prunus avium).* Ritka cserjeszintjében fekete bodzát *(Sambucus nigra),* gyepűrózsát *(Rosa canina),* varjútövist *(Rhamnus catharticus)* és egybibés galagonyát *(Crataegus monogyna)* figyelhetünk meg. Területe: 12,244 ha.

21. Józsefházi erdő – külső

Elegyes faállományú, melyben kocsányos és csertölgy *(Quercus robur, Quercus cerris),* amerikai kőris *(Fraxinus pennsylvanica),* fehér akác *(Robinia pseudoacacia)* és zöld juhar *(Acer negundo)* fordul elő. Ritka cserjeszintjét csupán a fekete bodza *(Sambucus nigra)* alkotja. Területe: 11,7572 ha.

22. Halastavi erdő

Elegyes, lombkorona szintjében kocsányos tölgy *(Quercus robur),* magas kőris *(Fraxinus excelsior)* és fehér akác *(Robinia pseudoacacia)* található. Ritka cserjeszintjében csupán a fekete bodza *(Sambucus nigra)* figyelhető meg. Területe: 4,2000 ha.

23. Józsefháza-tanyai erdő – belső

Elegyes lombkorona szintjében kocsányos tölgy *(Quercus robur),* magas és amerikai kőris *(Fraxinus excelsior, Fraxinus pennsylvanica),* valamint ostorfa *(Celtis occidentalis)* jelenik meg. Sűrű cserjeszintjét fekete bodza *(Sambucus nigra),* húsos som *(Cornus mas)* és gyepűrózsa *(Rosa canina)* alkotja. Területe: 2,0700 ha.

24. Józsefháza-tanyai erdő – külső

Elegyes állományú, lombkorona szintjében kocsányos tölgy *(Quercus robur),* magas és amerikai kőris *(Fraxinus excelsior, Fraxinus pennsylvanica),* valamint fehér akác *(Robinia pseudoacacia)* található. Ritka cserjeszintjét fekete bodza *(Sambucus nigra),* gyepűrózsa *(Rosa canina),* egybibés galagonya *(Crataegus monogyna),* fagyal *(Ligustrum vulgare)* és csíkos kecskerágó *(Euonimus europaeus)* alkotja. Területe: 3,4306 ha.

25. Wienerberger erő

Elegyes lombkorona szintjében kocsányos tölgy *(Quercus robur),* vénic szil *(Ulmus laevis),* szürke nyár *(Populus canescens)* és amerikai kőris *(Fraxinus pennsylvanica)* fordul elő. Cserjeszintje a legeltetés miatt igen ritka, csupán néhány bokor gyepűrózsa *(Rosa canina)* és egybibés galagonya *(Crataegus monogyna)* található. Területe: 2,2838 ha.

A madártani adatok gyűjtését többszöri bejárással Line-transect módszerrel végeztük, amelyet kombináltunk a revír térképezéssel oly módon, hogy az észlelt adatokat térképvázlaton is rögzítettük. A fészkelő fajok meghatározásánál az éneklő hímeket, a fellelt fészkeket és a fiókákat vezető szülőket vettem figyelembe.

A madárállomány és az élőhely különböző sajátosságainak összefüggéseit elemző korrelációs vizsgálathoz az SPSS 15.0 programot használtam, melynek segítségével Spermann korrelációs elemzéseket végeztünk el.

A korrelációs elemzésekhez az alábbi kategóriákat alakítottam ki:

A fa fajösszetételnél: 1. akác erdő + cserje; 2. akác; 3. elegyes erdő + cserje;
4. elegyes erdő.
A fatörzs vastagságnál: 1. 8–20 cm; 2. 8–30 cm; 3. 8–40 cm; 4. 10–50 cm; 5. 10–60 cm.
Az erdő alakjánál: 1. négyzet; 2. téglalap; 3. hosszú tégla, erdősáv; 4. L alakú;
5. szabálytalan alakú.
Az erdő kerületénél: 1. 100–300 m; 2. 301–600 m; 3. 601–900 m; 4. 901–1200 m;
5. 1201–1600 m; 6. 1601–2300 m.
Legközelebbi erdő távolságánál: 1. 0–100 m; 2. 101–200 m; 3. 201–400 m;
4. 401–800 m; 5. 801–1600 m.
A 800 méter sugarú körben levő fasorok hosszában: 1. 0–1000 m; 2. 1001–2000 m;
3. 2001–3000 m; 4. 3001–5000 m; 5. 5001–7400 m.

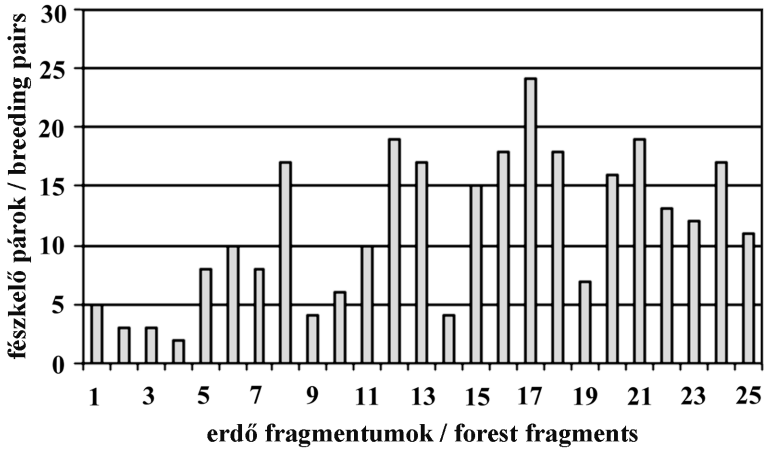
Eredmények

Mint az előző fejezetben is láthattuk, a vizsgált erdőfragmentumok sok tekintetben különböznek egymástól: nagyságukban, a fafaj összetételében, az alakban, a fák törzsvastagságában. Kevesebb az azonosság: mindegyik ültetvény, olyan területre telepítették, ahol a földművelés gazdaságtalan, és mindegyiket szántóföldek veszik körül, tehát izolátumok. A különbségek ellenére fontos szerepük van a fában szegény Alföldön az erdei madárvilág megtartásában, még akkor is, ha ezek az állományok sokszor igen szegényesek és csonkák. Az 1. táblázatban foglaltam össze a vizsgált erdőkben előforduló madárfajokat és azok előfordulási valószínűségét.

Dominancia kategóriák megoszlása:
0–3% – Rarus (ritka) – 32 faj
3,3–7% – Akcesszorikus – 6 faj
7,1–10% – Szubdomináns – 41–60 % – III. fokozat – 7 faj.
10% felett – Domináns – 3 faj 61–80 % – IV. fokozat – 2 faj.
81–100% – V. fokozat – 1 faj.

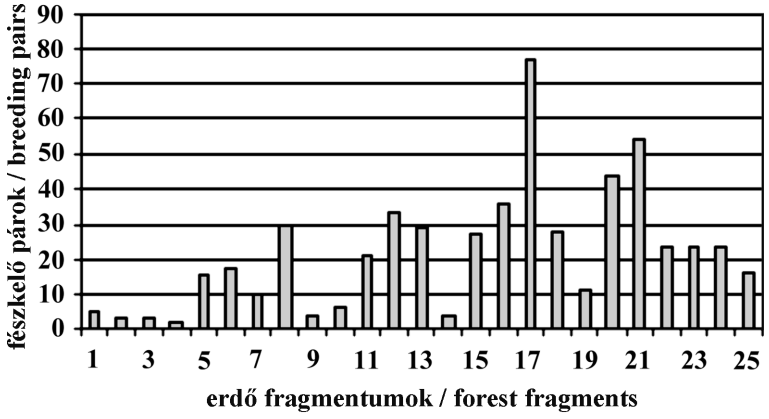
Konstancia kategóriák megoszlása:
0–20% – I. fokozat – 21 faj.
21–40% – II. fokozat –10 faj.

A 2002. év során fészkelő állomány diverzitás értéke: a Shannon–Wiener függvény szerint: $Hs = -\sum (pi \cdot lg\ pi) = 2{,}9972$, amely természetesen az egyes felvételi helyeken más és más, jelentősen eltér. Éppen ezért ez a viszonylag magas diverzitás érték ne tévesszen meg senkit, csupán az alföldi erdőültetvények jelentőségére hívja fel a figyelmet.

2. kép
A vizsgált 25 erdőfragmentumban fészkelő fajok száma

Fig. 2
Number of breeding species in the studied 25 forest fragments

3. kép
A vizsgált 25 erdőfragmentumban fészkelő párok száma

Fig. 3
Number of breeding pairs in the studied 25 forest fragments

Hasonlóan nagy a szórás az egyes erdőfragmentumok között a fészkelő fajok és párok tekintetében is. Ezt jól szemlélteti a 2. és 3. kép.

Értékelés

A kapott adatok – 41 fészkelő faj, 539 fészkelő pár, 2,997 diverzitás – indokolják a kérdést, hogy mi befolyásolja az egyes fragmentumok madáregyütteseinek kialakulását. Az élőhely mely tényezői a meghatározóak? Ennek tisztázására végeztünk korrelációs analízist, melynek során elemeztük a terület nagyságának, alakjának, fafaj összetételének, kerület–terület arányának, az 1 méter magasságban mért fatörzs vastagságnak, a legközelebbi erdő távolságának, a 800 méter sugarú körben levő fasor hosszának a lehetséges hatását és összefüggését a madáregyüttes összetételével és nagyságával.

Az erdőfragmentumok nagysága és a fajok száma között szignifikáns összefüggést találtunk ($r=0,767$, $p\leq0,001$, $n= 5$). Hasonló eredményhez jutottunk a fészkelő párokat illetően is ($r=0,781$, $p\leq0,001$, $n=25$). A terület növekedésével nőtt a fajok és párok száma.

Az ültetvények kerületének hatását a terület–kerület arány hatásának elemzésével végeztük el, ahol a fentiekkel ellentétben azt tapasztaltuk, hogy nem befolyásolja a fajok és párok számát.

A fajok esetében ($r=0,642$, $p\geq0,1$, $n=25$), míg a párok esetében ($r=0,536$, $p\geq0,05$, $n=5$). Tehát szignifikáns összefüggést nem találtunk, sőt azt tapasztaltuk, hogy minél nagyobb a kerület a területhez viszonyítva, annál kevesebb a fajok és párok száma. Tehát az igen kicsi területű, de ennél fogva viszonylag nagy kerületű, valamint a keskeny, hosszú erdőültetvények nem kedveznek a nagyobb madáregyüttesek kialakulásának.

Vizsgálva az erdőültetvények fafaj összetételének hatását először pozitív korrelációt kaptunk. A fajok esetében a $p=0,006$, a pároknál pedig $p=0,048$, tehát a pozitív korreláció szignifikánsnak bizonyult. Ha azonban kivettük az elemzésből a 10 hektár feletti, cserjével rendelkező elegyes erőket, abban az esetben már nem találtunk összefüggést, ahol a fészkelő fajok esetében a $p=0,07$, a pároknál pedig $p=0,1$. Tehát ebben az esetben is a terület nagysága volt a befolyásoló, a meghatározó tényező. Úgy tűnik, hogy a fafaj összetétel nincs befolyással a fajok és párok számára.

Az 1 méteren mért fatörzs vastagság és az avifauna közti összefüggés szintén nem bizonyult pozitívnak. A statisztikai elemzés a fajok esetében $p=0,1$, a fészkelő pároknál pedig $p=0,19$ szignifikancia értéket mutatott. Pedig arra számítottam, hogy az összefüggés pozitív lesz, mert minél több a vastag fa, annál nagyobb a valószínűsége az odúlakók megtelepedésének, és ezen keresztül a fauna gazdagodásának.

A vizsgálat szerint az erdő alakja sincs befolyással a fajok és párok számára. A szignifikancia értékek itt az alábbi módon alakultak: fajoknál $p=0,08$, a pároknál pedig $p=0,29$.

Nem befolyásolja az erdőfoltok madárállományát a szomszédos erdőfolt közelsége sem. Ugyanis a számítások során a szignifikancia értékek a fajoknál $p=0,87$, a párok esetében pedig $p=0,44$ értékű volt.

Ezzel szemben a 800 méter sugarú körben előforduló fasorok hossza a korrelációs számítások szerint befolyással van a madárállományra. A fészkelő fajok számára nincs hatással, a $p=0,17$, míg a fészkelő párok esetében igen, mert $p\leq0,001$ értéket kaptunk. Az utóbbi esetben szignifikáns az összefüggés.

Mindezekből az a következtetés vonható le, hogy a fában szegény területeken – mint amilyen az Alföld – az erdőtelepítések lehetőleg nagyobb területeken, minimum 8–10 hektáron ideálisak, mert ennél a nagyságnál már viszonylag jelentős számú madárfaj megtelepedésére számíthatunk, mely magas pár számmal is párosul. Fontosak az utakat, dűlőket kísérő fasorok, amelyek nem csupán fészkelőhelyet jelentenek az erdei madarak számára, de közlekedési útvonalat is biztosítanak, és így hozzájárulhatnak az egyes erdőfoltok jobb betelepüléséhez. E fasorok madártani jelentőségét és fontosságát már egy korábbi munkám során is vizsgáltam és hangsúlyoztam (Legány 1991.).

A fészkelő fajok nagy száma igazolja ezeknek az erdőtelepítéseknek a madártani, és ezen keresztül a természetvédelmi fontosságát. Még a legkisebb – az 1 ha-t el nem érő – fragmentumban is megtelepedtek erdei fajok, mint az örvös galamb *(Columba palumbus),* az erdei pinty *(Fringilla coelebs)* vagy a mezei veréb *(Passer montanus).* De előfordult a szarka *(Pica pica)* vagy az egerészölyv *(Buteo buteo)* is.

A vizsgált 25 erdőtelepítés közül hatot – a 8., 13., 16., 17., 18. és 21. számút – már 1967-ben is vizsgáltam (Legány 1968.), és ez lehetővé tette néhány, az avifaunában bekövetkező változás észlelését. Teljesen eltűnt a területről a vörös és kék vércse *(Falco tinnunculus, Falco vespertinus),* a vetési varjú *(Corvus frugilegus)*, a lappantyú *(Caprimulgus europaeus)* és örvös légykapó *(Ficedula albicollis).* Más fajoknak – mint a kis őrgébics *(Lanius minor),* a kis poszáta *(Sylvia curruca)* és a dolmányos varjú *(Corvus corone cornix)* – jelentősen csökkent az egyedszáma. E negatív jelenségek mellett pozitív változások is észlelhetők: új fészkelőként jelent meg a héja *(Accipiter gentilis),* az egerészölyv *(Buteo buteo),* a fekete harkály *(Dryocopus martius)*, a kis fakopáncs *(Denrocopos minor),* a nyaktekercs *(Jynx torquilla)*, a búbos banka *(Upupa epops)*, a szajkó *(Garrulus glandarius)* és a citromsármány *(Emberiza citrinella).*

Az összes erdőfragmentumban észlelt 41 fészkelő faj viszonylag magas szám. Azonban – mint azt a 2. és 3. ábra szemlélteti – az egyes erdőfoltok között igen nagy az eltérés. A fajok esetében ez 2 és 24, a fészkelő pároknál 2 és 77 között változott. Jól jellemzik ezt a helyzetet a dominancia értékek is, hiszen 32 faj, azaz 78% ritkának számított. Ezek kivétel nélkül alacsony konstanciával bírtak, tehát az előfordulási valószínűségük is igen alacsony volt. Ennek magyarázata minden bizonnyal az erdőfoltok méretében, valamint több helyen a cserjeszint teljes hiányában keresendő.

Konstans-domináns fajként mindössze az erdei pinty *(Fringilla coelebs)* szerepelt, valamint a legmagasabb dominancia és közepes konstancia értéket ért el még a fülemüle *(Luscinia megarhynchos)* és a barátposzáta *(Sylvia atricapilla).* Viszonylag magas konstanciával és közepes dominanciával volt jelen az örvös galamb *(Columba palumbus)* és a tengelic *(Carduelis carduelis).* Mind az öt faj széles tűrőképességű és mindenütt az alföldi erdei madáregyüttesek alapját képezik. Az itt megfigyelt fészkelő fajokra – közel 71%-ban – jellemző, hogy zömükben kis testűek és rovarevők. Az erdőfoltok nyújtotta fészkelési lehetőségek kihasználásában viszonylag egyenletes a megoszlás: 29% a lombkorona szintben, 29% a fatörzs szintben, 22% a cserjeszintben és 17% a talajszintben költ. Itt különösen figyelemre méltó a fatörzs szintben költők magas aránya, ami a harkályfélék és az idősebb erdőfoltok jelenlétével magyarázható.

Végül megjegyezem, hogy a vizsgált erdőfragmentumok között monokultúrás nemes nyáras nem volt – a területen erre nem volt példa –, pedig ezek vizsgálata sem hanyagolható el, mert telepítésük ipari alapanyag termelés céljából a mezőgazdasági művelésre kevésbé alkalmas területeken mindinkább általánossá válik.

Következtetések

A fában és erdőben szegény Alföldön még a kis kiterjedésű erdőfragmentumoknak is komoly erdei madárfauna megőrző szerepe van. Éppen ezért komoly veszélyt jelent a szinte minden erdőfoltban megfigyelhető illegális fakivágás.

Vizsgálatunk rávilágított arra, hogy a nagyobb – 8–10 ha – területű erdőfoltok szolgálják igazán a madár- és természetvédelem ügyét. A statisztikai elemzés nem mutatott ki szignifikáns összefüggést a fa fajösszetétel és a madáregyüttesek faj- és egyedszáma között, ennek ellenére az elegyes telepítést jobbnak tartom, mint a monokultúrást, mert több és különböző ökológiai igényt képes kielégíteni fészkelőhely és táplálék tekintetében.

Most, amikor a nagy kiterjedésű szántóföldek közötti fasorok és erdőfoltok legális véghasználata gőzerővel folyik, rendkívül fontosnak tartom ezek felújítását és újabbak telepítését, lehetőleg helyileg honos fafajokkal és elegyes összetételben.

A továbbiakban szükségesnek tartom hasonló vizsgálatok elvégzését nemes nyár ültetvényeken is, ugyanis korábbi tapasztalatom szerint a madarak ritka ágszerkezete miatt ezeket az ültetvényeket nem kedvelik.

Köszönetnyilvánítás

Hálásan köszönöm a madártani állományfelvételeknél nyújtott segítséget Vértes Imrénének, valamint a hasznos tanácsokat és az anyag statisztikai feldolgozásában nyújtott segítséget dr. Szép Tibornak.

Irodalom

Bíró 2000.

Bíró Marianna: A folyószabályozás hatása a Dévaványai-sík tájalakulására, tájhasználati és növényzeti változásaira. In: Az Alföld történeti földrajza. Szerk. Frisnyák Sándor. MTA Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Tudományos Testülete – Nyíregyházi Főiskola Földrajzi Tanszéke, Nyíregyháza 2000. 79–92.

Frisnyák 1990.

Frisnyák Sándor: Magyarország történeti földrajza. Tankönyvkiadó, Budapest 1990.

Frisnyák 2000.

Frisnyák Sándor: Tájhasználat és tájformálás. A mai Szabolcs-Szatmár-Bereg megye Árpád-kori földrajzi képe. In: Az Alföld történeti földrajza. Szerk. Frisnyák Sándor. MTA Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Tudományos Testülete – Nyíregyházi Főiskola Földrajzi Tanszéke, Nyíregyháza 2000. 259–267.

Legány 1968.

Legány András: Erdőtelepítések madártani jelentősége. [Die Bedeutung der Anpelanzung neuer Wälder für die Ornithologie.] *Állattani Közlemények* LV: 1–4. 1968. 65–73.

Legány–Vértes 1977.

Legány András – Vértes Imréné: Egy modellként választott erdő kutatásának eredményei. [Forschungsergebnisse eines Vogelbestandes aus einem als Modell ausgewählten Wald.] *Állattani Közlemények* LXIV: 1–4. 1977. 15–127.

Legány 1991.

Legány András: A mezővédő erdősávok és fasorok madártani szerepe és természetvédelmi jelentősége. [Significance of shelter-belts and row trees in respesct of ornithology and nature conservancy.] *Aquila* 98. 1991. 169–180.

Legány 2003.

Legány András: Avifauna változások alföldi ültetett erdőkben. [Changes of avifauna in lowland planted forests.] *Természetvédelmi Közlemények* 10. 2003. 101–110.

Lehmann 2000.

Lehmann Antal: A vízszabályozások hatása a Dunamenti-síkság déli részének növényzetére. In: Az Alföld történeti földrajza. Szerk. Frisnyák Sándor. MTA Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Tudományos Testülete – Nyíregyházi Főiskola Földrajzi Tanszéke, Nyíregyháza 2000. 67–77.

Németh 1996.

Németh Péter: A Nyírség kora Árpád-kori földrajzi képe és régészeti emlékei. In: A Kárpát-medence történeti földrajza. Szerk. Frisnyák Sándor. MTA Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Tudományos Testülete – Magyar Földrajzi Társaság – Bessenyei György Tanárképző Főiskola Földrajzi Tanszéke, Nyíregyháza 1996. 19–30.

Somogyi 1996.

Somogyi Sándor: A magyar honfoglalás földrajzi környezete. In: A Kárpát-medence történeti földrajza. Szerk. Frisnyák Sándor. MTA Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Tudományos Testülete – Magyar Földrajzi Társaság – Bessenyei György Tanárképző Főiskola Földrajzi Tanszéke, Nyíregyháza 1996. 7–17.

Species	Pár	D %	D kat.	Előfordulás	K %	K kat.
Héja *(Accipiter gentilis)*	20	37	R	2	8	I.
Egerészölyv *(Buteo buteo)*	81	48	R	8	32	II.
Fácán *(Phasianus colchicus)*	91	1,66	R	6	24	II.
Örvös galamb *(Columba palumbus)*	17	3,15	A	17	68	IV.
Vadgerle *(Streptopelia turtur)*	13	2,41	R	8	32	II.
Kakukk *(Cuculus canorus)*	8	1,48	R	8	32	II.
Búbosbanka *(Upupa epops)*	1	0,18	R	1	4	I.
Nyaktekercs *(Jynx torquilla)*	3	0,55	R	3	12	I.
Fekete harkály *(Dryocopus martius)*	3	0,55	R	3	12	I.
Nagy fakopáncs *(Dendrocopos major)*	8	1,48	R	8	32	II.
Kis fakopáncs *(Dendrocopos minor)*	2	0,37	R	2	8	I.
Erdei pityer *(Anthus trivialis)*	11	2,04	R	9	36	II.
Fülemüle *(Luscinia megarhynchos)*	54	10,01	D	15	60	III.
Fekete rigó *(Turdus merula)*	31	5,75	A	14	56	III.
Énekes rigó *Turdus philomelos)*	5	0,92	R	5	20	I.
Kerti geze *(Hippolais icterina)*	4	0,74	R	4	16	I.
Karvalyposzáta *(Sylvia nisoria)*	2	0,37	R	2	8	I.
Kis poszáta *(Sylvia curruca)*	2	0,37	R	2	8	I.
Mezei poszáta *(Sylvia communis)*	1	0,18	R	1	4	I.
Kerti poszáta *(Sylvia borin)*	1	0,18	R	1	4	I.
Barátposzáta *(Sylvia atricapilla)*	63	11,68	D	15	51	III.
Sisegő füzike *(Phylloscopus sibilatrix)*	8	1,48	R	5	20	I.
Csilp-csalp füzike *(Phylloscopus collybita)*	2	0,37	R	2	8	I.
Fitisz füzike *(Phylloscopus trochilus)*	1	0,18	R	1	4	I.
Szürke légykapó *(Muscicapa striata)*	2	0,37	R	2	8	I.
Barát cinege *(Parus palustris)*	1	0,18	R	1	4	I.
Kék cinege *(Parus caeruleus)*	7	1,29	R	6	24	II.
Széncinege *(Parus major)*	15	2,78	R	11	44	III.
Csuszka *(Sitta europaea)*	3	0,55	R	3	12	I.
Sárgarigó *(Oriolus oriolus)*	24	4,45	A	15	51	III.
Tövisszúró gébics *(Lanius collurio)*	18	3,40	A	14	56	III.
Kis őrgébics *(Lanius minor)*	1	0,18	R	1	4	I.
Szarka *(Pica pica)*	3	0,55	R	3	12	I.

Species	Pár	D %	D kat.	Előfordulás	K %	K kat.
Szajkó *(Garrulus glandarius)*	3	0,55	R	3	12	I.
Dolmányos varjú *(Corvus corone cornix)*	5	0,92	R	5	20	I.
Seregély *(Sturnus vulgaris)*	10	1,85	R	9	36	II.
Mezei veréb *(Passer montanus)*	32	5,93	A	13	52	III.
Erdei pinty *(Fringilla coelebs)*	105	19,48	D	21	84	V.
Zöldike *(Carduelis chloris)*	14	2,59	R	9	36	II.
Tengelic *(Carduelis carduelis)*	23	4,26	A	16	64	IV.
Citromsármány *(Emberiza citrinella)*	14	2,59	R	9	36	II.
A fajok száma: 41 • A párok száma: 539						

1. táblázat
A vizsgált 25 erdőfragmentumban 2002 év során fészkelő madárállomány
(D = domináns, A = Akcesszórikus, R = árus (ritka)

Tab. 1
Population of breeding birds in the studied 25 forest fragments in 2002
(D – dominant; A – accessory; R – rare)

Legány András

e-mail: drleganyandras@citromail.hu

Ornithological survey of lowland forest fragments, with special reference to the biotope characteristics

The Author studied the composition of the bird communities in 25 forest fragments in the vicinities of Tiszavasvári. Nesting of 41 species has been documented, the pair numbers showing significant variability among sites. Correlation analysis was applied to identify the parameters influencing the composition of the avifauna – area of the forest fragment, its circumference, shape, tree species composition, tree trunk diameters, distance to the nearest forest fragment, and length of tree-rows within a radius of 800 m have been taken into consideration. Only the area and tree-rows within 800 m showed significant correlation with the species composition. The study has unequivocally demonstrated that in deforested agricultural regions such tree-stands – even if but 1-2 hectare in size – are of considerable importance for the preservation of forest bird species, and their nature-protection value should not be neglected.

Key words**:** forest fragment, bird community, Tiszavasvári, Hungary

Translated by dr. Maria Hołynska

András Legány

e-mail: drleganyandras@citromail.hu

A Vay család berkeszi levéltárának 1342–1382 közötti oklevelei

Piti Ferenc

Minthogy az ókori mondás szerint a könyveknek megvan a maguk sorsa, legyen szabad a bevezetőt e munka létrejöttének históriájával megtöltenem (ilyet még úgysem tettem egyik publikációmban sem). A történet végkicsengése így utólag nézvést teljesen egyértelmű: jelen munkának – úgy tűnik – egész egyszerűen meg kellett születnie.

Az 1990-es évek második felében, amikor az Anjou-kori Oklevéltár-sorozat (Anjou-oklt.) 1339. és 1340. éveinek köteteivel bíbelődtem, figyeltem fel először a Vay család berkeszi levéltárában levő oklevelekre. Kezdésképp is arra (bár valószínűleg minden kutató ezt veszi észre elsőként, ha „berkeszi" oklevéllel dolgozik), hogy ezen iratok sokszor nehezen olvashatók: vagy kevéssé cizellált az írásképük, vagy foltok, fakulások tarkítják őket (netán mindez egyszerre), nem is szólva helyenként a fotók minőségéről. (Ezen oklevelek ugyanis eredetijükben nem maradtak fenn: 1945-ben a levéltár megsemmisült. Szerencsére azonban még 1938-ban lefotózták az állományt.)

E terepszemle után a megszökés – éppen logikusnak tűnhető, de kevéssé gyümölcsöző útja – helyett kénytelen voltam inkább a megszokás gondolatával barátkozni, és saját jól felfogott érdekemben inkább azt kezdtem vélni magamban nagy lelkesen, hogy ha ezeket a latin nyelvű, sajátos terminológiájú, paleográfiailag erős kihívásokat magukban rejtő forrásokat tudom olvasni és értelmezni, ráadásul minél nagyobb mennyiségben tanulmányozom át őket, ez szakmai épülésemre válik. Vagyis érdemes lenne jobban elmélyedni a berkeszi anyagban, netán minél több publikációt is elhelyezni belőle a tudomány oltárán, hiszen – jött a második felismerés – az anyag zömében kiadatlan.

Különös véletlen (?) folytán éppen ezen bölcselkedéseim közepette érkezett meg 1999 tavaszán Szegedre, jelesül tanáromnak és kutatócsoportbeli vezetőmnek: néhai Kristó Gyula akadémikusnak címezve Németh Péter, a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Múzeumok akkori főigazgatója felkérése, melyben szegedi történészektől is kért tanulmányokat a nyíregyházi Jósa András Múzeum millennium előtt tisztelgő évkönyvébe. Kristó professzor nekem is megmutatta a levelet, bizonnyal azzal az optimizmussal felvértezve, hátha van (vagy igen gyorsan lesz) valami releváns és épkézláb dolgozatom. Én megörülve az ajánlatnak, azon iparkodtam üstöllést, hogy legyen: harmadik felismerésem ugyanis az volt, hogy a berkeszi anyag rengeteg új adatot tartalmaz a középkori Szabolcs, Szatmár és Bereg megyékre vonatkozóan.

Így jelent meg első dolgozatom a Vay család berkeszi levéltára anyagából, mivel Németh Péter az *NyJAMÉ* főszerkesztőjeként elfogadta akkor közlésre a munkát (Piti 2000.). 2004-től pedig teszi ezt ugyanolyan jó szándékkal irányomban más dolgozataim kapcsán a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Szemle főszerkesztőjeként, miként korábban Mező András professzor, a Szemle 2003 végén elhunyt néhai vezetője is: hiszen 2000 óta a Szemlében több dolgozatban közöltem a berkeszi

anyagból okleveleket. Ezek döntően világi oklevélkiadók (király, nádor, országbíró) iratai, amik I. Lajos király uralkodása (1342–1382) idején keletkeztek (Piti 2000a., Piti 2001., Piti 2002., Piti 2002 a., Piti 2004a., Piti 2005., Piti 2007.).

A negyedik felismerésem ugyanis az volt, hogy az Anjou-oklt. Károly Róbert-kori köteteinek érdemleges előrehaladtával a berkeszi anyagból hasznosabb inkább az I. Lajos-kori forrásokat publikálni, hiszen a Lajos-kori kötetek munkálatai (s az ezekben szereplő berkeszi oklevelek közreadása) még úgyis jó pár évtizedet vesznek igénybe. (Mindezen vonatkozó forráspublikációimat egészítette ki még a Szabolcs megye hatóságának okleveleiből összeállított könyvem – Piti 2004. –, amelyben szintén vannak berkeszi oklevelek.)

Úgy 2005 elején, amikorra nagyjából kimerítettem cikkeimmel nem csupán a Szemle főszerkesztőjét, hanem a berkeszi anyag I. Lajos-kori világi oklevélkiadóit is, eszembe jutott: talán érdemes lenne immár a teljes I. Lajos-kori berkeszi anyagot kiadni egyben, és nem ismét (avagy továbbra is) részletmunkákban folytatni a levéltár publikálását, jelesül az egyházi testületek okleveleit. Azonban akkor már javában benne voltam az 1342. és 1343. évi Anjou-oklt.-kötetek készítésében, így erre egy ideig nem volt módom.

Saját töprengésemen túl ráadásul Németh Péter is szolídan, de rendszeresen noszogatott. Ő azonban először inkább azon a véleményen volt, hogy ki kellene adni az 1301–1387 közötti, teljes Anjou-kori berkeszi anyagot egyben. Sőt, valószínűleg nem csupán ő, hanem C. Tóth Norbert barátom is valami hasonlóra akart buzdítani, mikor 2005-ben teljes váratlansággal megajándékozott engem egyik *NyJAMÉ*-beli forrásközlésében egy (szerintem) soha el nem készülő, de (szerinte) sajtó alatt levő könyvem címével: „A Vay-család Anjou-kori oklevelei".

Bár nem vagyok képzett augur, de a jelek efféle szállongásaiból azt olvastam ki, hogy valamiféle nagyobb „berkeszi-kéziratot" ezek szerint mégis el fogok készíteni – no persze, mihelyst végzek az említett két Anjou-kötettel. Ez megtörtént 2007 októberére, így azután bele is fogtam jelen munkába. Mivel azonban a berkeszi levéltár Károly Róbert-kori része már döntően publikálásra került az Anjou-oklt. megjelent köteteiben, én pedig addig az I. Lajos-kori iratokat tettem közzé a berkeszi anyagból, logikus volt önmagam számára, hogy nekem lesz igazam: vagyis, hogy az eddigi I. Lajos-kori publikációim anyagát kiegészítem a még fel nem dolgozott, vonatkozó iratokkal, és így jön létre az 1342–1382 közötti időszak berkeszi levéltárának forráskiadványa. Ezt a koncepciót Németh Péter is elfogadta végül, bár arra már nem emlékszem, hogy ez melyik sörözőben történt.

Jelen munka (amely sokáig úgy tűnt, önálló könyv formájában valósul meg) kéziratát 2008 elején zártam le, s azóta főleg csak szakirodalmi frissítéseket tettem benne. Feldolgoz minden olyan iratot, amelyet az OL-adatbázis ezen 4 évtizednyi időre kijelöl a berkeszi anyagban. A kötetben az Anjou-oklt. rövidítéseit használtam, de (a folyamatosabb olvashatóság érdekében) jóval kevesebb abbreviatio szerepel itt, mint a sorozat korábbi köteteiben. A regeszták (vagyis a minden adatértékű elemre és részletre kiterjedő tartalmi kivonatok) nyelve magyar, de helyenként – főleg rokonsági fokoknál – meghagytam az eredeti latin kifejezést is.

A kivonatok után kisebb betűmérettel szereplő apparátusokban megtalálható az adott iratnak a Magyar Országos Levéltár Diplomatikai Levéltárában levő jelzete, illetve a berkeszi levéltáron belüli ún. régi jelzete. Mivel annak idején majdnem száz százalékban csak az oklevelek előlapját fotózták le, a hátlapjukat sajnos nem, ezért az egykori hátlapi feljegyzéseket értelemszerűen nem tudtam feltüntetni.

Ugyanez a helyzet a valaha hátlapon szereplő pecsétekkel: ezeknek (ahol erre lehetőség volt) az oklevél előlapjára átütő körvonalaira vagy a felerősítésüket segítő kis hártyaszalagok szerepeltetésére szorítkozhattam. A szükséges helyeken feltüntettem, hogy az adott forrást publikálták-e már (ha igen, az döntően regesztaként történt, ezért a kevés számú latin nyelvű, szó szerinti kiadást

külön jelöltem, minden más esetben a korábbi publikálás formájaként a regeszta értendő). Megjegyzendő még, hogy az OL-ADATBÁZIS keretein belül Bándi Zsuzsanna a berkeszi anyag igen sok okleveléről készített (segédanyagnak tekinthető) kivonatokat, de azokhoz képest számos kiegészítést, módosítást és korrigálást kellett tennem, így az itt olvasható regeszták Bándi kivonatait kiváltják.

Az apparátusokban végül az oklevélre vonatkozó egyéb megjegyzések szerepelhetnek. A munkát az OL-ADATBÁZISsal kapcsolatos korrigáló táblázat, a rövidítések listája, valamint név- és tárgymutató zárja.

Az itt szereplő források számtalan új adattal szolgálnak nem csupán a felső-tisza-vidéki, hanem más megyék (pl. Abaúj, Borsod, Heves, Gömör stb.) helytörténetének kutatói, birtok- és társadalomtörténészei, családfa-vizsgálói stb. számára egyaránt. A munka arra is szeretné felhívni a figyelmet, hogy a magyar középkortudomány alapvető fontosságú feladata (akár kronologikus, akár tematikus okmánytárakban) az oklevelek minél hamarabbi és minél nagyobb tömegű publikálása, hiszen a friss források révén új és teljesebb ismereteket nyerhetünk régmúltunkról.

Végezetül megköszönöm Németh Péternek a kézirat megjelentetésében nyújtott segítségét.

Oklevélregeszták

1. 1342. jan. 13.

János Nemety-i plébános, András erdélyi püspök Meszesen túli (extra Mezes) vikáriusa tudatja, hogy korábbi perhalasztó oklevele szerint Márton Kolch-i nemes és János fia: László jan. 13-ig (oct. Epif. d.) tartoztak megegyezni perükben, s ha ezt mégsem tennék, akkor jelenjenek meg a vikárius előtt. A mondott napon a felek előálltak, de mivel Márton a szükséges okleveleket nem vitte el, ezek bemutatását a vikárius máj. 1-jére (oct. B. Georgii mart.) halasztja el, bírsággal. D. in termino et die prenotato, a. d. 1342.

Dl. 96 222. (Vay cs. berkeszi lt. 222.)
ANJOU-OKLT. XXVI. 10. szám.

2. 1342. márc. 24.

A váradi káptalan jelenti [I.] Károly királynak (H), hogy Pál comes országbíró oklevelének megfelelően (amelyben kérte a káptalant, hogy márc. 13-án – oct. medii Quadr. – a királyi emberekkel küldjék ki két tanúságukat birtokosztályhoz) Tamás fia: Lorand és Bogath-i Miklós királyi emberekkel kiküldték tanúságul Miklós és Domokos karpapokat, akik a mondott napon Loskud, Waya és Chakal birtokokra mentek a szomszédok egybehívásával, és a felek, ti. Ábrahám fia János fiai: László, Miklós és Antal, valamint Mihály fiai: Ábrahám, Benedek és Miklós jelenlétében azokat minden haszonvétellel, valamint a fővesztésben elmarasztalt Medwe fia: néhai Jakab és frater-e: Pál Loskud és Woya birtokokon levő birtokrészeit, amiket Ábrahám fia: János Fülöp nádortól 9 márkáért kiváltott, két egyenlő részre osztották, úgy, hogy Woya birtok északi felét – kivéve 2 egész telket (fundus) Nagy (Magnus) Péter és Gál telkei között – az ezen birtokon levő vásárolt birtokrész nyugati felével (kivéve Derlech fia: István telkét) Ábrahámnak, Benedeknek és Miklósnak, e falu dél felőli részét és a mondott vásárolt birtokrész keleti felét, valamint azt a 3 telket, amit Mihály fiai részéből kivettek, Lászlónak, Miklósnak és Antalnak iktatták örök birtoklásra. A lakatlan Chakal birtok nyugati felét Mihály fiainak, keleti felét János fiainak juttatták. Loskud birtok északi felét és Ábrahám fia: János telkét szemben dél felől egészen Azalous (dict.) Péter házáig Ábrahámnak, Benedeknek és Miklósnak, déli felét Péter házától és ezen Mihály (Ábrahám, Benedek és Miklós apja) észak felől levő telkét (sessio) Lászlónak, Miklósnak és Antalnak iktatták örök birtoklásra.

A szántóföldeket és más haszonvételeket közös birtoklásra hagyták. A birtokosztály előtt Mihály fiai a 9 márka felét, amelyért a birtokrészeket a nádortól megváltották, János fiainak kifizették. D. in domin. Ramispalmarum, a. d. 1342.

Dl. 96 223. (Vay cs. berkeszi lt. 219.) Mandorla alakú zárópecsét és egy fölötte levő kerek (visszazáró gyűrűs-) pecsét körvonala.
Anjou-oklt. XXVI. 124. szám.

3. 1342. máj. 12. Visegrád

Pál comes, [I.] Károly (Karul) király (H) országbírója 1342. máj. 12-én (12. die oct. fe. B. Georgii mart., a. d. 1342.) kelt privilegiális oklevele: Laskod-i Mihály fia: Ábrahám megidéztette Vaya-i János fiait: Lászlót, Miklóst és Antalt, majd a per több halasztás után 1341. aug. 27-re (oct. fe. S. regis Stephani) jutott, mikor Ábrahám előadta János fiai ellen, hogy e János az ő apjával a birtokaikon megosztozott, s kéri, hogy János fiai mutassák be az osztálylevelüket, ami ha bizonyító erővel bír, ő azt megerősíti, egyebekben viszont osztályt akar velük; János fiai az osztálylevél bemutatására időpontot kértek, amit okt. 13-ra (quind. fe. B. Michaelis arch.) tűzött ki Pál comes, majd ezt onnan [1324.] jan. 8-ra (oct. diei Strennarum) halasztotta. Akkor Vaya-i János fia: László a maga és frater-ei nevében a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével bemutatta a váradelőhegyi Szt. István első vértanú-konvent nyílt, 1324. máj. 1-jén (oct. fe. B. Georgii mart., a. d. 1342.) kelt oklevelét *(l. Anjou-oklt. VIII. 215. szám)*, melyben e Mihály és e János – mindketten Ábrahám fiai, Zaboch megyei Laskud-i nemesek – a konvent előtt elmondták, hogy Laskud és Vaya nevű örökbirtokaikon úgy osztoztak meg, miszerint Mihály a Zathmar megyei Vaya birtokon levő részét minden haszonvétellel frater-ének: Jánosnak s általa örököseinek adta, viszonzásul János a Zaboch megyei Laskud-on levő részét minden haszonvétellel idősebb frater-ének: Mihálynak és általa örököseinek adta. Erre Dobus-i Gábor fia: Lukács Mihály fia: Ábrahám nevében [I.] Károly király ügyvédvalló levelével bemutatta Pál comes-nek ue. konvent 1324. máj. 3-án (3. die oct. B. Georgii mart., eodem a.) kelt tilalmazólevelét (*l. Anjou-oklt. VIII. 222. szám)*, mely szerint Ábrahám fia Mihály fiai: Domokos, Ábrahám és Benedek a mondott osztály 3. napján a konvent előtt tiltakoztak, hogy apjuk az uterinus frater-ével: Jánossal a Vaya és Laskud birtokokon való osztályt az ő tudtuk és megkérdezésük nélkül, az ő távollétükben végezte el, noha ők már törvényes korúak, így Mihályt és Jánost az osztálytól tilalmazták, mondván, hogy e birtokokból nem fognak kimenni. Tekintve, hogy mindezek alapján az osztály érvénytelennek tűnt, s mivel a felek képviselői a Zathmar megyei Chahol nevű vásárolt birtokot osztatlannak nevezték, továbbá mivel János fia: László Fülöp néhai nádor 1325. évi nyílt oklevelével (*l. Anjou-oklt. IX. 183. szám)* bizonyította, hogy Medue fia: Jakabot és frater-ét: Pált Fülöp nádor Zathmar megyében tartott congregacio-ján Ábrahám fia: János ellenében fővesztésben marasztalták el, Laskud és Vaya birtokokon levő részeik Fülöp nádor kezeihez háramlottak, és ezeket János a vérrokonsága miatt a nádortól 9 márka garasért kiváltotta (László ezen összeg felét kérte Mihály fia: Ábrahámtól), mindezek alapján Pál comes a mondott osztályt érvénytelenítette, s meghagyta, hogy Laskud, Vaya és Chahol birtokokat együtt Medwe fia: Jakab és frater-e birtokrészeivel a királyi és a váradi káptalani emberek (miután Ábrahám kifizette a 9 márka felét) Ábrahám és János fiai között osszák 2 egyenlő részre. Végül ezen osztályt Pál comes a feleknek privilégiumával megerősítette.

Tartalmilag átírta:
1. Perényi Péter egykori székelyispán és Pálóczi Máté borsodi ispán, 1413. ápr. 6. Dl. 96 841. (Vay cs. berkeszi lt. 779.)
2. Pálóczi Máté országbíró, 1430. márc. 7. Dl. 97 101. (Uo. 1031.)

Anjou-oklt. XXVI. 215. szám.
A regeszta a lényegesen hosszabb Tá. 2. alapján készült. (Az első csak éves dátumot ad, ill. közli, hogy az oklevél Pál comes függőpecsétjével volt ellátva. Ennek eltérő névalakjai: Loskud, Waya, Zaathmar, Loskod, Chahaly).

4. 1342. máj. 13. Visegrád

Wyllermus Druget nádornak, a kunok bírájának elmondta Emuch fia Pál fia: Zeuke, hogy a Zathmar megyei Thunug és Voya, valamint a Zabolch megyei Laskud birtokokon részei vannak – melyek egykor Pálé voltak, így őt atyai jogon illetik –, és szükség van ezek elkülönítésére mások részeitől. Ezért a nádor kéri az egri káptalant, hogy küldjék ki tanúságukat, akinek jelenlétében Kalsa-i János fia: Miklós, Kucus-i Vörös (Rufus) István, v. ezek távollétében Capolna-i János fia: István nádori emberek valamelyike a szomszédok jelenlétében e birtokrészeket régi határaik mentén bejárva különítse el és hagyja Zeuke-nek örök birtoklásra, ha nincs ellentmondó. Az esetleges ellentmondókat idézze a nádor jelenléte elé, majd a káptalan tegyen jelentést. D. in Visegrad, f. II. prox. p. fe. Asc. d., a. eiusdem 1342.

Átírta: Egri káptalan, 1342. jún. 1. **(7)**
Piti 2000a. 386–387., Anjou-oklt. XXVI. 217. szám.

5. 1342. máj. 18. Beregszász

Pethev mester Bereg-i comes és a négy szolgabíró tudatják, hogy azon pert, amelyet korábbi oklevelüknek megfelelően Pos fia: Barnabás (Barrobas) – Hegy-i Abychk fia: Egyed mester jobbágya – máj. 18-án (sab. prox. an. fe. B. Vrbani pape) viselt színük előtt Suran-i János fia: Tamás és ennek famulus-a, Tamás fia: András ellenében, Petheu mester kérésére jún. 4-re (ad f. III. prox. p. fe. Corporis Christi) halasztják el. D. in Luprechzaza, sab. ut supra, a. d. 1342.

Dl. 96 224. (Vay cs. berkeszi lt. 220.)
Piti 2000. 113., Neumann 2006. 19. szám, Anjou-oklt. XXVI. 238. szám.

6. 1342. máj. 31. Balkány

Mihály fia: László mester – Dawsa néhai nádor fiai: Jakab és Pál mesterek, Zaboch-i comesek helyettese – és a négy szolgabíró tudatja, hogy János fia: László Loskud-i nemes jún. 14-én (quind. datarum presencium) tartozik esküt letenni Gergely fia: Miklós, Lydyr-i ember ellenében arról, hogy Verus (dict.) Péter Zalka-i ember nem vette el hatalmaskodva néhai apja részére Miklós 3 márka értékű pey színű lovát. D. in Balkan, VI. f. prox. p. fe. Corporis Christi, a. d. 1342.

Dl. 96 225. (Vay cs. berkeszi lt. 221.)
Piti 2000. 114., Piti 2004. 297. szám, Anjou-oklt. XXVI. 268. szám.

7. [1342.] jún. 1.

Az egri káptalan jelenti Wyllermus Druget nádornak, a kunok bírájának, hogy levelének megfelelően **(4)** János fia: Miklós nádori emberrel kiküldték tanúságul chorus-uk klerikusát, az ifjú Balázs mestert, akik máj. 29-én (f. IV. prox. p. oct. Penth.) Thunug birtokon a szomszédok jelenlétében régi határai mentén bejárták Zeuke részét, valamint a Woya és Luskud birtokokon levő részeit, amiket Emuch fia: Gergely comes, ezen Pál fia: Zeuke patruelis-e a maga és fia: András részéről Pál fia: Zeuke (dict.) Jánosnak adott haszonvételeivel együtt, mondván, hogy Zeuke János az ő frater-e fia és így János Thunug, Woya és Laskud birtokokon egy osztályban van vele. D. sab. prox. p. fe. Corporis Christi, a. supradict. [1342.]

Dl. 96 226. (Vay cs. berkeszi lt. 217.)
Anjou-oklt. XXVI. 269. szám.

8. 1342. júl. 1.

Az egri káptalan előtt megjelent egyrészről Orhy-i Theodor fia: Beke comes a maga és leánytestvére, Zunda-i [?] Péter özvegye: Orug [?] nevében a káptalan ügyvédvalló levelével, másrészről Hangun-i Perselth (dict.) Péter fia: Miklós, Wyllermus Drugeth nádor ügyvédvalló levelével a frater-e: Pál nevében, és Beke elmondta, hogy az asszony fiát: Tamást (akinek előbbi Péter volt az apja) Pál és annak Chuza-i jobbágyai megölték, így azok ellen ők pert viseltek. De mivel utóbbi Péter fia: ezen Pál megfelelő összeget fizetett nekik, így Beke a maga, leánytestvére és örököseik nevében Pált és örököseit Tamás halála ügyében nyugtatta, szavatosság vállalásával. D. in oct. Nat. S. Johannis Bapt., a. d. 1342.

Dl. 96 227. (Vay cs. berkeszi lt. 218.) Foltos. Zárópecsét körvonala.
Anjou-oklt. XXVI. 346. szám.

9. 1343. márc. 27. Múcsony falu

Renold mester – Tamás királyi tárnokmester, Scepus-i comes vicecomes-e – és a Borsod megyei 4 szolgabíró tudatja, hogy Miklós fia: István comes kérésére Fábián fia: István comes szolgabírót kiküldték, hogy megtudja az igazságot bizonyos jogtalanságokról. Ő visszatérve elmondta, miszerint nemes és nemtelen emberektől megtudta, hogy Péter fia: János, Domokos fia: György, Pál fia: Gaal és Twr (dict.) Péter – István comes frater-ei: László és Miklós szerviensei – jelen év márc. 12-én (in die B. Gregorii pape, a. in presenti) István comes Tamás nevű jobbágyát a birtokáról engedély híján, a földbér kifizetése nélkül hatalmaskodva László és Miklós birtokrészére vitték, István comes jogának sérelmére, s mikor őket István comes ez ügyben tilalmazta, meg akarták őt ölni. D. in villa Muchun, f. V. prox. p. domin. Letare, a. d. 1343.

Dl. 96 228. (Vay cs. berkeszi lt. 231.)
Anjou-oklt. XXVII. 136. szám.

10. 1343. ápr. 6. Visegrád

[I.] Lajos királynak (H) elmondta Berench-i Keled fia István fia: László a maga és frater-ei: Domokos és Keled személyében, hogy nagyapjuk (avus): ezen Keled és Nagy (Magnus) Apey (a néhai Apeykerestwr-i István apja) egy őstől (avus) származtak, frater patruelis-ek voltak, birtokaikon, valamint a Zolad-i monostor kegyúri jogában sohasem tartottak örök osztályt, hanem ezeket közösen birtokolták. Az uralkodó ezért utasítja a váradi káptalant, hogy küldjék ki tanúságukat, akinek jelenlétében Pál fia: Mako v. Nagy (Magnus) Jakab v. Magyar (dict.) Dénes királyi emberek valamelyike tudja meg minderről az igazságot, majd a káptalan tegyen jelentést. D. in Wysegrad, in domin. Ramispalmarum, a. d. 1343.

Átírta: Váradi káptalan, 1343. ápr. 22. **(14)**
Piti 2002. 2., Anjou-oklt. XXVII. 160. szám.

11. 1343. ápr. 6. Visegrád

[I.] Lajos királynak (H) elmondta Berench-i Keled fia István fia: László a maga és frater-ei: Domokos és Keled személyében, hogy nagyapjuk (avus): ezen Keled és Nagy (Magnus) Apay (a néhai Apaykerestur-i István apja) egy őstől (avus) származtak, frater patruelis-ek voltak, birtokaikon,

valamint a Zolad-i monostor kegyúri jogában sohasem tartottak örök osztályt, hanem ezeket közösen birtokolták. Az uralkodó ezért utasítja a Zothmar megyei comest-t v. vicecomes-t és a szolgabírókat, hogy küldjék ki egy v. két emberüket, akik tudják meg minderről az igazságot, majd tegyenek jelentést. D. in Wyssegrad, in domin. Ramispalmarum, a. d. 1343.

Átírta: Szatmár megye, 1343. máj. 8. **(17)**
Eckhart 1911. 36. (kiadás), Piti 2000. 114., Piti 2002. 2., Anjou-oklt. XXVII. 157. szám., Szatmár 89. szám.

12. 1343. ápr. 6. Visegrád

[I.] Lajos királynak (H) elmondta Berench-i Keled fia István fia: László a maga és frater-ei: Domokos és Keled személyében, hogy nagyapjuk (avus): ezen Keled és Nagy (Magnus) Apay (a néhai Apeykereztur-i István apja) egy őstől (avus) származtak, frater patruelis-ek voltak, birtokaikon, valamint a Zolad-i monostor kegyúri jogában sohasem tartottak örök osztályt, hanem ezeket közösen birtokolták. Az uralkodó ezért utasítja a váradelőhegyi Szt. István első vértanú-egyház konventjét, hogy küldjék ki tanúságukat, akinek jelenlétében Pál fia: Mako v. Nagy (Magnus) Jakab v. Magyar (dict.) Dénes királyi emberek valamelyike tudja meg minderről az igazságot, majd a konvent tegyen jelentést. D. in Wysegrad, in domin. Ramispalmarum, a. d. 1343.

Átírta: Váradelőhegyi konvent, 1343. máj. 12. **(18)**
Piti 2002. 2., Anjou-oklt. XXVII. 159. szám.

13. 1343. ápr. 6. Visegrád

[I.] Lajos királynak (H) elmondta Berench-i Keled fia István fia: László a maga és frater-ei: Domokos és Keleed személyében, hogy nagyapjuk (avus): ezen Keleed és Nagy (Magnus) Apay (a néhai Apaykerestur-i István apja) egy őstől (avus) származtak, frater patruelis-ek voltak, birtokaikon, valamint a Zolat-i monostor kegyúri jogában sohasem tartottak örök osztályt, hanem ezeket közösen birtokolták. Az uralkodó ezért utasítja a Bereg megyei comes-t v. vicecomes-t és a szolgabírókat, hogy küldjék ki egyiküket v. kettejüket, akik tudják meg minderről az igazságot, majd tegyenek jelentést. D. in Wysagrad, in domin. Ramispalmarum, a. d. 1343.

Átírta: Bereg megye, 1343. máj. 23. **(21)**
Piti 2000. 114., Piti 2002. 2., Neumann 2006. 22. szám, Anjou-oklt. XXVII. 158. szám.

14. 1343. ápr. 22.

A váradi káptalan jelenti [I.] Lajos királynak (H), hogy levelének megfelelően **(10)** Pál fia: Mako királyi emberrel kiküldték tanúságul karpapjukat: Pált, akik az Apay fia: István Zabolch megyei birtokaival szomszédos nemesektől és nemtelenektől megtudták, hogy Keled – Berench-i István fiai: László, Domokos és Keled nagyapja (avus) – és Nagy (Magnus) Apay (a néhai Apaykerestwr-i István apja) egy őstől (avus) származtak, frater patruelis-ek voltak, birtokaikon, valamint a Zolad-i monostor kegyúri jogában sohasem tartottak örök osztályt, hanem ezeket közösen birtokolták. D. f. III. prox. p. oct. Passce d., a. eiusdem 1343.

Dl. 96 233. (Vay cs. berkeszi lt. 227.)
Anjou-oklt. XXVII. 193. szám.

15. 1343. ápr. 24.

Vid nyitrai püspök, királyi kápolnaispán nyílt, 1343. ápr. 24-én (a. d. 1343., in fe. B. Georgii mart.) kelt nyílt oklevele szerint színe előtt egyrészről Bachka (Tá. 3.: Bochka) András fia: Miklós a maga, fia: János, valamint frater-ei: László és András nevében a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével, másrészről Keled fia [István fia:] László a maga és frater-ei: Domokos és Keled nevében a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével elmondták, hogy ha örökös nélkül elhunyt rokonuk, Apay fia: István mester bármely megyében is levő birtokait, amik őket rokonság okán (racione proximioris genelogie et generacionis, propinquioris genelogie vel proximitatis) illetik, az ország szokása szerint fel tudják lelni, akár e rokonságuk okán, akár iratok bizonyságával, az oklevélben megnevezett fogott és nemes bírók döntésének a váradi káptalan tanúságai (akiket a felek vezessenek oda) jelenlétében Karlow (Tá. 2.: Kallow, Tá. 3: Kallo) faluban, az ezen birtokok viszavétele évéhez legközelebbi okt. 6-án (oct. fe. B. Mychaelis arch.) alávetik magukat, amit ha a felek valamelyike nem tenne, párbajban való elbukásban maradjon a fogott bírói elrendezést elfogadó féllel szemben; megerősítették, hogy István birtokai visszaszerzése után osztályt tartanak egymás között, Miklós és frater-ei kapják ezek kétharmadát, míg Lászlónak és frater-einek egyharmad marad.

Tartalmilag átírta:
1. Szepesi Jakab országbíró, 1375. jan. 24. **(325)**
2. Tá. 1. > Szepesi Jakab országbíró, 1375. máj. 16. **(330)**
3. Szepesi Jakab országbíró, 1376. febr. 28. **(342)**
Anjou-oklt. XXVII. 203. szám.

16. 1343. ápr. 30. Visegrád

Miklós nádor (H), a kunok bírája amicus-a, István fia: István mester kérésére elengedi azt a 3 márka bírságot, amelyben Laskod-i János fia: László Zeuke (dict.) János ellenében a nádor előtt elmarasztaltatott, nem érintve azonban a másik fél részét. E bírság ügyében tehát a nádor Lászlót nyugtatja jelen oklevelével, amelyet kisebb pecsétjével erősített meg, nagyobbik pecsétjének távolléte miatt. D. in Wyssegrad, f. IV. prox. an. oct. fe. B. Georgii mart., a. d. 1343.

Dl. 96 229. (Vay cs. berkeszi lt. 225.)
Piti 2000a. 387., Anjou-oklt. XXVII. 225. szám.

17. [1343.] máj. 8. Gelénes falu

Bereck fia: János mester Zothmar megyei comes és a szolgabírók jelentik [I.] Lajos királynak (H), hogy parancslevelét megkapták **(11)**, és ennek megfelelően a királyi parancsból máj. 8-án (quind. B. Georgii mart.) Gelyenes faluban nemesekkel és nemtelenekkel megtartott congregacio generalis-ukon a bírók, esküdt ülnökök és a megye nemeseinek universitas-a egybehangzóan megerősítették mindannak valósságát, ami a király oklevelében szerepel. D. loco et termino, videlicet in quind. B. Georgii mart., in congregacione nostra generali in villa Gelyenes, a. ut supra. [1343.]

Dl. 96 230. (Vay cs. berkeszi lt. 229.) 5 zárópecsét nyoma és hártyaszalagja.
Eckhart 1911. 36. (kiadás), Piti 2000. 114., Anjou-oklt. XXVII. 270. szám., Szatmár 90. szám.

18. [1343.] máj. 12.

János prépost és a váradelőhegyi Szt. István első vértanú-monostor konventje jelenti [I.] Lajos királynak (H), hogy levelének megfelelően **(12)** Nagy (Magnus) Jakab királyi emberrel kiküldték tanúságul Nagy (Magnus) Mihályt, házuk familiárisát, akik nemesektől, nemtelenektől,

papoktól, klerikusoktól, világiaktól, s bármiféle helyzetű emberektől, különösen Apey fia: István Zabolch megyei birtokai szomszédaitól megtudták, hogy Berench-i István fiai: László, Domokos és Keled nagyapja (avus): Keled Nagy (Magnus) Apey-el, az elhunyt Apeykerezthur-i István apjával egy őstől (avus) származtak, frater patruelis-ek voltak, birtokaikon és Zolad monostor kegyúri jogán sosem tettek örök osztályt, hanem ezeket közösen birtokolták. D. II. f. prox. p. fe. S. Johannis an. portam Latinam, a. prenotato. [1343.]

Dl. 96 231. (Vay cs. berkeszi lt. 228.) Kerek zárópecsét körvonala.
Anjou-oklt. XXVII. 298. szám.

19. 1343. máj. 15. Visegrád

[I.] Lajos király (H) előtt megjelent Gábor fia: Lukács a váradelőhegyi Szt. István első vértanú-konvent ügyvédvalló levelével Loskud-i Ábrahám, ill. a Lelez-i Szt. Kereszt-konvent ügyvédvalló levelével Voya-i János fia: László érdekében, valamint Demeter fia: Pál a néhai Villermus Druget nádor, a kunok bírája ügyvédvalló levelével Chohul-i Péter fia: János nevében, és elmondták, miszerint János, László és Ábrahám azon perben, amit Zeuke (dict.) János az ő ellenükben visel, kölcsönösen kötelezték magukat ezekre: egyikük a másikukat nem hagyja magára e perben; Zeuke (dict.) Jánossal egyikük sem egyezhet meg a többiek egyetértése nélkül, s ha ezt mégis megtenné, a többiek ellenében párbajban való elbukásban marasztalják el; költségeik és bírságaik felét János, másik felét Ábrahám és László tartozik kifizetni. D. in Wyssegrad, f. V. prox. p. oct. fe. Inv. S. Crucis, a. d. 1343.

Dl. 96 232. (Vay cs. berkeszi lt. 223.) Kerek zárópecsét hártyaszalagja.
Piti 2002. 3., Anjou-oklt. XXVII. 304. szám.

20. 1343. máj. 23. Visegrád

[I.] Lajos királynak (H) Myke fia: Miklós azt állította, hogy a Borsod megyei Jenke birtok, amit egykor Syrimia-i (dict.) Tamás mester mint az örökös nélkül elhunyt Jenke-i Péter birtokát elfoglalt és Geur királyi várhoz csatolt, elődeiktől fogva (ab avo et protavo) az ő, valamint frater-ei: Mihály és Balázs örökbirtoka, mivel ezen Péterrel egy nemzetségi ágból (una linea generacionis et de uno stirpe propaginis) származnak, birtokaikon sosem tartottak osztályt, s kérte a királytól, hogy e birtokot adja vissza. Az uralkodó tájékozódni kívánván az ügyben, írt az egri káptalannak, valamint a Borsod megyei comes-nek, vicecomes-nek és a szolgabíróknak, hogy küldjék ki embereiket, akik Figud-i Sebestyén fia: Miklós v. Vata-i Péter fia: Domokos v. Laad fia: István királyi emberek valamelyikével tudják meg, hogy Jenke birtok Myke fia: Miklós és frater-ei örökjoga-e, majd tegyenek jelentést. A káptalan, ill. Egyed fia: János mester Borsod-i vicecomes és a 4 szolgabíró azt válaszolták, hogy a káptalan Péter papot, az egri egyház Mindenszentek-oltára mesterét kiküldte Péter fia: Domokos királyi emberrel tanúságul, a vicecomes és a szolgabírók pedig Baba-i Fenyr fia: Domokos és Fábián fia: István szolgabírókat, akik Jenke szomszédaitól megtudták, hogy a Borsod megyei Jenke birtok, amit Zeremi (dict.) Tamás egykori Geur-i várnagy Geur királyi várhoz csatolt mint az örökös nélkül elhunyt Péter birtokát, elődeiktől fogva Myke fiaié örökjogon, Myke fiai Péterrel egy nemzetségi ágból származnak, birtokaikon sosem tartottak örök osztályt. A király, aki óhajtja, hogy alattvalói és országlakosai örüljenek jogaik visszaszerzésének, e jelentésekből kellőképpen tájékozódva Jenke birtokot jogának teljességével és haszonvételeivel régi határai alatt királyi kegyből (clemencia) Myke fiainak: Miklósnak, Mihálynak és Balázsnak, valamint örököseinek visszaadja örök birtoklásra, más jogának sérelme nélkül. A birtok tulajdonába Myke fiait a király frater-e és

proximus-a: Henic dux, lovag, Geur vár várnagya vezette be. Jelen oklevelet visszavitele esetén az uralkodó privilegiális formába írja át. D. in Wyssegrad, f. VI. prox. p. fe. Asc. d., a. eiusdem 1343.

Dl. 96 235. (Vay cs. berkeszi lt. 224.)
Anjou-oklt. XXVII. 336. szám.

21. 1343. máj. 23. Bereg falu

Dávid mester – Morochuk mester Bereg megyei vicecomes-e – és a négy szolgabíró jelentik [I.] Lajos királynak (H), hogy parancslevelét **(13)** Berench-i Keleed fia István fia: László révén megkapták, s ennek megfelelően kiküldték Machala-i Péter fia: Nylas (dict.) János szolgabírót, aki visszatérve kérdésükre elmondta, hogy az Apay fia: István Zabolch megyei birtokaival szomszédos nemesektől és nemtelenektől megtudta, miszerint Keleed – Berench-i István fiainak: Lászlónak, Domokosnak és Keleed-nek a nagyapja (avus) – és Nagy (Magnus) Apay (a néhai Apaykereztwr-i István apja) egy őstől (avus) származtak, frater patruelis-ek voltak, birtokaikon, valamint a Zolad-i monostor kegyúri jogában sohasem tartottak örök osztályt, hanem ezeket közösen birtokolták. D. in villa Bereg, f. VI. prox. p. fe. Asc. d., a. eiusdem 1343. antedict.

Dl. 96 234. (Vay cs. berkeszi lt. 230.) 5 zárópecsét nyoma és hártyaszalagja.
Piti 2000. 114., Neumann 2006. 23. szám, Anjou-oklt. XXVII. 338. szám.

22. 1343. jún. 28. Kálló

László mester – Dousa néhai nádor fiai: Jakab és Pál mesterek, Zaboch megyei comes-ek vicecomes-e – és a négy szolgabíró előtt Mihály fia: Ábrahám Laskod-i nemes elmondta, hogy Dytric fia: Mihály Ewry-i ember előre megfontolt szándékkal hat társával az ő Laskod birtokon levő házára támadt, azt felgyújtotta, két (8 márka értékű) lovát elvette, ezen felül pedig javaiban 2 márka kárt okozott. Mindezek okán kérésére fentiek kiküldték Mark-i Tamás fiát: Gergelyt és Kerch-i Kilián (Kelyan) fiát: Domokost, akik visszatérve elmondták, hogy Mihály mindezeket megcselekedte. D. in Kallo, sab. prox. p. fe. B. regis Ladizlai, a. d. 1343.

Dl. 96 236. (Vay cs. berkeszi lt. 233.) 2 zárópecsét hártyaszalagja.
Piti 2000. 114., Piti 2004. 332. szám., Anjou-oklt. XXVII. 437. szám.

23. 1343. júl. 21.

A váci káptalan tudatja, hogy [I.] Lajos király (H) oklevelének megfelelően Osgyat-i Petew királyi emberrel kiküldték tanúságul Pál karpapot, akik mikor júl. 13-án (in fe. B. Margarete virg. et mart.) az esztergomi káptalan Borsod megyei Scenthalbert nevű birtokát a szomszédok összehívásával Kerench birtok felől be akarták járni, a víz áradása miatt (propter inundacionem aque) ezt nem tudták megtenni. Kerench-i György a helyszínen László mesterrel, a Szt. György vértanú[-egyház] prépostjával, a káptalan képviselőjével úgy egyezett meg, hogy amikor a káptalan valakit kiküld határjelek elhelyezésére Kerench felől, Zemlen megyei szigete felét minden haszonvétellel a káptalannak adja, úgy, hogy György Borsod megye felőli malmát a káptalan sosem háborgatja, hanem azt örökre Györgynek hagyja békés birtoklásra. Ha a káptalan malmot épít, a sziget felét adja vissza Györgynek és határa a Sayo folyó legyen. Erről a káptalan pecsétjével megerősített oklevelet bocsát ki. D. f. II. prox. an. fe. B. Jacobi ap., a. d. 1343.

Dl. 96 237. (Vay cs. berkeszi lt. 226.)
Anjou-oklt. XXVII. 502. szám.

24. 1343. aug. 16.

Miklós és István mesterek, Zoboch megyei vicecomes-ek és a négy szolgabíró tudatják, hogy Balkan-i János fia: László vállalta, miszerint nov. 15-én (sab. prox. p. oct. OO. SS.) színük előtt kifizet 3 márkát (a bíró része nélkül) Ábrahám Loskud-i nemesnek. Ha ezt nem tenné, hatalmaskodásért kirótt párbajban bukjon el. D. sab. prox. an. fe. B. regis Stephani, a. d. 1343.

Dl. 96 238. (Vay cs. berkeszi lt. 232.)
Piti 2000. 114., Piti 2004. 335. szám, Anjou-oklt. XXVII. 550. szám.

25. 1343. aug. 29. Visegrád

Pál comes, [I.] Lajos király (H) országbírója azon pert, amit korábbi oklevelének megfelelően Gylet fiai: Miklós nádor és János mester aug. 22-én (oct. fe. Ass. virg. glor.) viseltek színe előtt Berench-i Keled fia István fiai: Domokos, László és Keled ellenében az örökös nélkül elhunyt Apey fia: István birtokainak ügyében, a király írásos parancsából nov. 18-ra (oct. fe. B. Martini conf.) halasztja el. D. in Wyssegrad, 8. die termini prenotati, a. d. 1343.

Dl. 96 239. (Vay cs. berkeszi lt. 235.) Zárópecsét körvonala.
Piti 2004a. 10., Anjou-oklt. XXVII. 578. szám.

26. 1343. szept. 4. Gelénes falu

Bereck fia: János mester Zothmar-i comes és a szolgabírók előtt egyrészről Egyed fia: Mihály, másrészről Voya-i János fia: László megvallották, hogy azon perben, amit Mihály szándékozott indítani bizonyos hitbér és jegyajándék ügyében, úgy egyeztek meg, miszerint László mindezekért kifizet Mihálynak 12 márkát három időpontban, azaz 4 márkát szept. 25-én (f. V. prox. an. B. Michaelis arch.), nov. 13-án (f. V. prox. p. oct. fe. OO. SS.) és dec. 11-én (f. V. prox. p. oct. B. Andree ap.), részben dénárokban, részben becsértékben. Ha ezt nem teljesítené, 30 márka bírságban marasztalják el Mihály ellenében. Miután Mihály megkapta a teljes összeget, tartozik [1344.] jan. 8-án (oct. diei Strennarum) a váradi káptalannal elismervénylevelet kibocsáttatni Lászlónak. Ha ezt nem tenné, 12 márkában marasztalják el. D. in villa Gelyenes, f. V. prox. an. Nat. virg. glor., a. d. 1343.

Dl. 96 240. (Vay cs. berkeszi lt. 234.)
Piti 2000. 115., Anjou-oklt. XXVII. 588. szám, Szatmár 92. szám.

27. 1343. nov. 25. Visegrád

Pál comes, [I.] Lajos király (H) országbírója azon pert, amit korábbi oklevelének megfelelően Gylet fiai: Miklós nádor és János mester nov. 18-án (oct. fe. B. Martini conf.) viseltek színe előtt Berench-i Keled fia István fiai: Domokos, László és Keled ellenében az örökös nélkül elhunyt Apey fia: István birtokainak ügyében, István herceg írásos parancsából [1344.] jan. 20-ra (quind. fe. Epiph. d.) halasztja el. D. in Wyssegrad, 8. die termini prenotati, a. d. 1343.

Dl. 96 241. (Vay cs. berkeszi lt. 237.) Zárópecsét körvonala.
Piti 2004a. 10., Anjou-oklt. XXVII. 789. szám.

28. 1343.

[I.] Lajos (Lodoyc) király (H) 1343-ban kiadott oklevele szerint egyrészről István mester, a királyi gyűrűspecsét specialis notarius-a, másrészről Vaya-i Ábrahám fia Mihály fia: Benedek és

más Vaya-i nemesek az ezen Waya és István mester Ewr birtoka közötti határ bejárását bizonyos nemesek elrendezésének engedték át.

Tartalmilag átírta: Perényi Péter volt székelyispán és Pálóczi Máté diósgyőri várnagy, borsodi comes, 1413. ápr. 6.
Dl. 96 841. (Vay cs. berkeszi lt. 779.)
Piti 2002. 3., Anjou-oklt. XXVII. 841. szám.

29. 1344. jan. 20.

János prépost és a váradelőhegyi Szt. István első vértanú-monostor konventje előtt megjelent egyrészről Gegen-i Jakab fia: Pál, másrészről Gyulahaza-i Gurk fia: Lukács comes a maga és uterinus frater-e: Gyula (Jula) nevében, és Pál megvallotta, hogy a Zabolch megyei Gegen birtokon levő része felét (amit korábban Lukácsnak és Gyulának az egri káptalan oklevelével elzálogosított) szüksége miatt nem tudja visszaváltani, ezért minden, e birtokrész-félhez tartozó haszonvétellel, ti. az ottani Szt. Kereszt-egyház kegyuraságának felével, szántóföldekkel, erdőkkel, berkekkel, kaszálókkal, rétekkel, halászóhelyekkel és mocsarakkal mind ugyannyi pénzért, amennyiért e fél birtokrész el lett zálogosítva, mind pedig további 50 márka garasért (minden márkát 50 garassal számolva) Lukácsnak, Gyulának és örököseiknek eladta, más jogának sérelme nélkül. Pál felesége: Cala [!] nemes asszony, Olivér leánya a konvent előtt személyesen megjelenve ezen adásvételhez hozzájárult. E birtokrész telki helyét (locus sessionalis) a felek oly módon osztották fel, hogy először Pál ezen birtokrészét mérőkötéllel (ligatura) kimérték, e telek (sessio) közepén két föld-határjelet emeltek, egyet nyugat, egyet kelet felől, és a telek északi fele, ahol a mondott egyház áll, Pál, déli fele pedig Lukács és Gyula részéül jutott. Minden egyéb haszonvételt és külső hasznot (usus extranee) közös használatra hagytak. Erről a konvent függőpecsétjével megerősített és chirographált privilegiális oklevelet bocsát ki. D. in fe. BB. Fabiani et Sebastiani mart., a. d. 1344.

1. Dl. 96 242. (Vay cs. berkeszi lt. 244.) Felül chirographált (ABC). Függőpecsét fonata.
2. Dl. 96 247. (Vay cs. berkeszi lt. 245.) Alul-felül chirographált (ABC). Függőpecsét és fonata. (Eltérő névalakjai: Gyurk, Chala.)

Anjou-oklt. XXVIII. 38. szám.

30. 1344. jan. 27. Visegrád

Pál comes, [I.] Lajos király (H) országbírója azon pert, amit korábbi oklevelének megfelelően Gylet fiai: Miklós nádor és János mester (akiknek nevében István mester litteratus állt elő a nádor ügyvédvalló levelével) jan. 20-án (quind. fe. Epiph. d.) viseltek színe előtt Bachka-i András fiai: Miklós, László és András, ue. Miklós fia: János, valamint Berench-i Keled fia István fiai: Domokos, László és Keled ellenében (akik közül Bachka-i Miklós és István fia: László jelent meg a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével) az örökös nélkül elhunyt Apey fia: István birtokainak ügyében, a felek akaratából máj. 1-jére (oct. fe. B. Georgii mart.) halasztja el, ha a felek időközben nem tudnak megegyezni. D. in Wyssegrad, 8. die termini prenotati, a. d. 1344.

Dl. 96 243. (Vay cs. berkeszi lt. 236.) Zárópecsét körvonala.
Piti 2004a. 10., Anjou-oklt. XXVIII. 49. szám.

31. 1344. máj. 6. Buda

Pál comes, [I.] Lajos király (H) országbírója azon pert, amit a váradelőhegyi Szt. István első vértanú-monostor konventje idézőlevelének megfelelően Woya-i János fia: László ápr. 29-én (f. V. prox. p. fe. B. Georgii mart.) viselt színe előtt Iwankabanhaza-i Church (dict.) János ellenében,

a király írásos parancsából aug. 27-re (oct. fe. B. regis Stephani) halasztja el. D. Bude, 8. die termini prenotati, a. d. 1344.

Dl. 96 244. (Vay cs. berkeszi lt. 242.) Zárópecsét körvonala.
Piti 2004a. 10., Anjou-oklt. XXVIII. 356. szám.

32. 1344. máj. 18.

János Nempthy-i plébános, Meszesen túli (de exteriori parte Mezes) vikárius tudatja, hogy a törvényesen megidézett Cerch (dict.) János Iwankabanhaza-i nemes, akinek érdekében ügyvivő (assumptor termini) állt elő, jún. 1-jén (a data presencium in quind.) tartozik megjelenni színe előtt válaszadásra Ábrahám fia János fia: Miklós Loskud-i nemes ellenében. D. f. III. prox. an. fe. Pent., a. d. 1344.

Dl. 96 245. (Vay cs. berkeszi lt. 249.)
Bónis 1997. 1006. szám, Piti 2007. 51., EO. III. 200. szám, Anjou-oklt. XXVIII. 391. szám.

33. 1344. jún. 6. Vámos falu

Gandha-i Miklós mester – Miklós nádor (H), a kunok bírája famulus-a és bírságszedője – tudatja, hogy Mysskouch-i Fábián fia: Istvánt (Pál comes országbíró kötelezvénylevelének megfelelően) Miklós nádor ellenében 4 márkában elmarasztalták. Mivel István a 4 márkát kifizette Miklós mesternek, ő a nádor személyében pecsétjével ellátott oklevelében (sigillum meum) erről nyugtatja Istvánt. D. in villa Vamus, in quind. Penth., a. d. 1344.

Dl. 96 262. (Vay cs. berkeszi lt. 256.)
Anjou-oklt. XXVIII. 428. szám.
Az oklevél szövege többes szám első személyben kezdődik, de a végén egyes szám első személybe vált át.

34. 1344. jún. 14.

János Nempthy-i plébános, Meszesen túli (de exteriori parte Mezes) vikárius tudatja, hogy Cerch (dict.) János Iwankabanhaza-i nemes tartozik megjelenni színe előtt szept. 15-én (oct. Nat. B. virg. Marie) Woya-i Ábrahám fia János fia: Miklós ellenében és választ adni Miklósnak a vikárius előtt tett azon felvetésére, hogy Iwankabanhaza birtokon nagyanyja, vagyis ezen Iwancha bán leánytestvére (soror uterina) leánynegyedét – ami hozzá a természet joga (ius naturale) szerint tartozik – birtokolja. D. II. f. prox. p. oct. Corporis Christi, a. d. 1344.

Dl. 96 246. (Vay cs. berkeszi lt. 248.)
Bónis 1997. 1007. szám, Piti 2007. 51., EO. III. 205. szám, Anjou-oklt. XXVIII. 447. szám.

35. 1344. szept. 3. Visegrád

[Pál comes, I.] Lajos király (H) országbírója azon pert, amit korábbi oklevelének megfelelően Detric fia: Mihály [és Gurke] – István mester királyi [specialis notarius] jobbágyai (akik nevében István litteratus állt elő királyi ügyvédvalló levéllel) – aug. 27-én (oct. B. regis Stephani) viseltek színe előtt hatalmaskodás ügyében László litteratus és frater-e: Miklós, valamint Mihály fiai: Ábrahám és Benedek, Woya-i nemesek ellenében (akik közül Ábrahám jelent meg a váradi káptalan és a váradelőhegyi Szt. István első vértanú-konvent ügyvédvalló leveleivel), a felek képviselőinek akaratából nov. 18-ra (oct. B. Martini conf.) halasztja el. D. in Wyssegrad, 8. die termini prenotati, a. d. 1344.

Dl. 96 248. (Vay cs. berkeszi lt. 243.) Felül foltos. Zárópecsét körvonala.
Piti 2004a. 10–11., Anjou-oklt. XXVIII. 596. szám.

36. 1344. szept. 11. Kálló

Miklós és István mesterek, Zaboch-i vicecomes-ek és a négy szolgabíró tudatják, hogy Jowan fia: Jakab Papus-i nemes Berench-i Keleed fia István fia: László mestert színük elé idézte, hogy tanúbizonyságot tegyen előttük saját Berench-i jobbágyai: Miklós és István ellen. Mivel azonban Jakab nem rendelkezik Zaboch megyében birtokkal, fentiek Jakabot 3 márka bírsággal sújtják és Lászlónak erről bírságlevelet bocsátanak ki Jakab ellenében. Jakab ue. napon e bírságot kifizette fentieknek és Lászlónak. D. in Kallow, sab. prox. p. fe. Nat. virg. glor., a. d. 1344.

Dl. 96 250. (Vay cs. berkeszi lt. 247.) 5 zárópecsét körvonala és hártyaszalagja.
Piti 2000. 115., Piti 2004. 358. szám., Anjou-oklt. XXVIII. 610. szám.

37. 1344. szept. 20. Gömör falu

Celen [fia Sándor fia:] János mester – [I.] Lajos király collacio-jából Gumur megye (provincia) comes-e – és a négy szolgabíró tudatják, hogy döntésük szerint Hangun-i Lampert egy másik nemessel együtt okt. 4-én (quind. datarum presencium) tartozik előttük esküt tenni János fia: Egyed Bosdaruelge-i nemes ellenében arról, hogy bár Hangun-i Pál fia: János megidézte ezen Lampertet, hogy állítsa elő Pál nevű jobbágyát és annak 2 ökrét, ám az idézés idején és utána ezen ökrök nem voltak Pálnál. D. in villa Gumur, f. II. prox. p. Exalt. S. Crucis, a. d. 1344.

Dl. 96 249. (Vay cs. berkeszi lt. 246.) 1 nagyobb és 2 kisebb zárópecsét körvonala.
Anjou-oklt. XXVIII. 630. szám.

38. 1344. szept. 23. Visegrád

Miklós nádor (H), a kunok bírája kinyilvánítja, hogy korábbi oklevelének megfelelően Lyudur-i Tamás fia: Lorand hatodmagával (nemesekkel) tartozott esküt tenni szept. 15-én (oct. fe. Nat. virg. glor.) a Lelez-i konvent előtt Warda-i László fia: János mester ellenében arról, hogy [1343.] nov. 1-jén (in fe. OO. SS. cuius prox. adveniret revolucio annualis) famulus-át, Chezteu fiát: Lőrincet nem küldte Warda birtokra és két ökröt onnan nem hozatott el; majd a felek a konvent jelentését szept. 22-én (8. die deposicionis eiusdem [iuramenti]) a nádornak tartoztak visszavinni. Akkor ezt meg is tették, és mivel a konvent oklevele szerint Lorand az esküt társaival együtt letette a mondott időben és helyen, ezért a nádor őt ez ügyben nyugtatja. D. in Wyssegrad, 2. die reportacionis seriei premissorum, a. d. 1344.

Dl. 96 251. (Vay cs. berkeszi lt. 241.) Kerek zárópecsét körvonala és hártyaszalagja.
Piti 2000a. 387., Anjou-oklt. XXVIII. 642. szám.

39. 1344. nov. 27. Visegrád

Miklós nádor (H), a kunok bírája azon pert, amit korábbi oklevelének megfelelően Pál fia: Zeuke (dict.) János nov. 18-án (oct. fe. B. Martini conf.) viselt színe előtt Chohl-i Péter fia: János ellen (akinek érdekében Demeter fia: Pál jelent meg a váradi káptalan ügyvédvalló levelével), a felek akaratából [1345.] máj. 1-jére (ad oct. Fe. B. Georgii mart.) halasztja el, ha időközben nem tudnak megegyezni. D. in Wyssegrad, 10. die termini prenotati, a. d. 1344.

Dl. 96 253. (Vay cs. berkeszi lt. 239.)
Piti 2000a. 387., Anjou-oklt. XXVIII. 776. szám.

40. 1344. nov. 27. Visegrád

Miklós nádor (H), a kunok bírája azon pert, amit színe előtt korábbi oklevelének megfelelően Pál fia: Zeuke (dict.) János nov. 18-án (oct. fe. B. Martini conf.) viselt Mihály fia: Ábrahám ellen, a felek akaratából [1345.] máj. 1-jére (ad oct. fe. B. Georgii mart.) halasztja el, ha időközben nem tudnak megegyezni. D. in Wyssegrad, 10. die termini prenotati, a. d. 1344.

Dl. 96 263. (Vay cs. berkeszi lt. 241. 1.)
Piti 2000a. 387., Anjou-oklt. XXVIII. 777. szám.

41. 1345. jan. 15. Visegrád

Pál comes, [I.] Lajos király (H) országbírója tudatja, hogy korábbi döntéshozó oklevele szerint színe előtt jan. 8-án (oct. diei Strennarum) Ferenc (Franchyk) fia: Péter és Detric fia Miklós fia: György a néhai Chepan comes Zemplyn megyei, Budrugh folyó melletti Basza birtokon levő részének másfél ekényi ¼-ét Wz fia: Jánostól 1,5 márka dénárért tartoztak kiváltani. Akkor megjelent egyrészt Ferenc fia: Péter személyesen, Miklós fia: György nevében pedig Eury (dict.) János a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével, másrészről László fia: Tamás Wz fia: Jánossal, s előbbiek megvallották, hogy a mondott ¼-et Wz fia: János engedélyével László fia: Tamás váltja majd ki, úgy, hogy márc. 2-án (die medii Quadr., scilicet f. IV.) a Scepus-i káptalan előtt Wz fia: Jánosnak 8 garas híján 1,5 budai márkát fizet. Ha Tamás akkor ezt nem teszi, János ellenében 10 márkában marasztalják el, a bíró része nélkül. Tamás vállalta, hogy mostantól Pétert és Györgyöt a 1,5 márka ügyében szavatolja. Ha Tamás a 1,5 márkát kifizette, a birtokrész ¼-e az ő jogába és tulajdonába menjen át. A birtok kiváltásáról szóló káptalani oklevelet a felek máj. 1-jére (oct. B. Georgii mart.) vigyék vissza az országbírónak. D. in Wissegrad, 8. die termini prenotati, a. d. 1345.

Dl. 96 255. (Vay cs. berkeszi lt. 251.)

42. 1345. jan. 24. Visegrád

Pál comes, [I.] Lajos király (H) országbírója előtt korábbi oklevelének megfelelően jan. 13-án (oct. Epiph. d.) megjelent Olivér fia: Demeter – EghazasGegen-i János fia: László nevében a királyi kápolnaispán ügyvédvalló levelével – és Doboka-i Kupe (dict.) István fiai: János és Miklós, valamint Doboka-i Kupe (dict.) Péter fia: Balázs ellenében bemutatta a Lelez-i konvent oklevelét, amely szerint amikor Mada-i Jakow fia: Leukus királyi ember Miklós testvérrel, a konvent tanúságával 1344. ápr. 23-án (f. VI. an. fe. B. Georgii, a. nunc prox. elapso) a Zoboch megyei EghazasGegen birtokot a szomszédok és határosok összehívásával régi határai mentén bejárta és iktatni akarta János fiainak: Lászlónak és Lukácsnak, Kupe (dict.) István fiai és Balázs nem a bejárástól, hanem a határjelek emelésétől tilalmazták János fiait. A tilalmazás okaként Miklós a maga, frater-e: János és Balázs nevében a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével azt adta meg az országbíró előtt, miszerint László a határjel-emeléssel nagy részt akart az ő Kupehazaydoboka nevű birtokukból elvenni. Demeter képviselő erre azt mondta, hogy László EghazasGegen-t a többi birtoktól és birtokrésztől Dénes néhai nádor (H) és Zonuk-i comes albírája: Albert comes 1237. évi, e birtok határait tartalmazó privilegiális oklevele szerint (amit Dénes nádor is megerősített privilegiális oklevelével, és amit Demeter az országbíró kérésére eredetijében bemutatott) akarta elkülöníteni, de a tilalmazás miatt ez nem sikerült. Mivel tehát EghazasGegen és Kupehazaydoboka birtokok bejárásához és elkülönítéséhez szükségesek a királyi emberek és a káptalan tanúságai, Pál comes kéri az egri káptalant, hogy küldjék ki tanúságaikat, akik jelenlétében Albert fia: Pál v. Jakow fia: Leukus v. Tereche-i Pethenye fia: Miklós királyi emberek valamelyike (László részére), ill. Zolnuk-i Tamás

v. Luew-i Péter fia: Petheu királyi emberek valamelyike (István fiai és Balázs részére) ápr. 3-án (oct. fe. Passce d.) Eghazasgegen birtokot a szomszédok és határosok összehívásával, a felek v. képviselőik jelenlétében Albert comes és Dénes nádor privilegiális oklevelének megfelelően (amiket László v. képviselője a helyszínen mutasson majd be) járják be, különítsék el a felek birtokait, ahol szükséges, új határjeleket emelve a régiek mellé, és mindenkinek a maga birtokjogát hagyják békés birtoklásra, ha a felek meg tudnak egyezni mindenben, és nem lesz ellentmondás. Az esetleges ellentmondókat idézzék meg máj. 1-jére (oct. B. Georgii mart.) a királyi jelenlét elé (ha István fiai és Balázs mondanak ellent, őket nem kell megidézni, mert már perben vannak, így a kijelölt napon úgyis elő kell állniuk), a bárki által tilalmazott birtokrészeket pedig jelekkel jelöljék ki, királyi mértékkel mérjék meg v. fogott bírók szemmel becsüljék fel az ország szokásának megfelelően, majd a káptalan tegyen jelentést a királynak szintén máj. 1-jére. D. in Wyssegrad, 12. die oct. fe. Epiph. d. predict., a. d. 1345.

Dl. 96 256. (Vay cs. berkeszi lt. 252.) Zárópecsét körvonala.
Piti 2004a. 11.

43. 1345. febr. 16. Visegrád

Pál comes, [I.] Lajos király (H) országbírója azon pert, amit korábbi oklevelének megfelelően Gelet fiai: Miklós nádor és János mester febr. 9-én (oct. Purif. B. virg.) viseltek színe előtt Berench-i Keled fia István fiai: Domokos és László ellenében az örökös nélkül elhunyt Apa[y] fia: István birtokainak ügyében, a királyné parancsából máj. 1-jére (oct. B. Georgii mart.) halasztja el. D. in Wissegrad, 8. die termini prenotati, a. d. 1345.

Dl. 96 254. (Vay cs. berkeszi lt. 238.)
Piti 2004a. 12.

44. 1345. márc. 19. Kálló

Miklós és István mesterek, Zaboch-i vicecomes-ek és a négy szolgabíró előtt Keleed fia István fiai: Domokos és László mesterek, Berench-i nemesek elmondták, miszerint birtokaikon az alábbi osztályt hajtották végre: Berench birtok keleti fele Domokosé lett, saját telki helyével (locus sessionalis) együtt, kivéve a Sebusher patakon levő malomhelyet, ami Lászlónak jutott, csakúgy, mint Berench birtok nyugati fele és a saját telki helye – Domokos viszont bárhol kereshet magának malomhelyet (a többi malomhelyet és más haszonvételeket közösen birtokolják továbbra is); Kenees birtokuk – amelynek utcája a Tycia folyóig halad – keleti fele Jowan fia: György házáig v. telkéig (sessio) Domokosé lett, nyugati fele pedig Szaniszló házáig v. telkéig Lászlóé (a két mondott ház el van különítve), és saját részeiken szabadon telepíthetnek le jobbágyokat; Ladaan birtokuk v. falujuk keletről nyugatra haladó utcájától északra levő része Domokosnak jutott, a déli pedig Lászlónak; Bolug (dict.) Mihály telki helye Domokosé lett (az eddig felsorolt birtokok Zaboch megyében fekszenek); Scygaan birtokon a Kysded (dict.) Gergely házától délre levő rész Domokosnak jutott, az északi rész pedig Lászlónak egészen István elkülönített házáig. Ha fiaik közül valamelyik bármikor is visszavonná ezen osztályt, a bíró része nélkül fizessen 10 márkát a per kezdete előtt az osztályt megőrizni kívánónak. D. in Kallow, sab. prox. an. domin. Ramispalmarum, a. d. 1345.

Dl. 96 258. (Vay cs. berkeszi lt. 255.) 3 pecsét nyoma.
Piti 2000. 115., Piti 2004. 363. szám.

45. 1345. ápr. 16.

A Lelez-i Szt. Kereszt-monostor konventje tudatja, hogy Pál comes országbíró oklevelének megfelelően – Mihály fiai: Ábrahám és Benedek, László litteratus, valamint Ábrahám fia: Miklós Woya-i nemesek (mindegyikük harmadmagával, hozzá hasonló nemesekkel) ápr. 16-án (sab. p. quind. Passce d.) tegyenek esküt Detric fia: Mihály és Gyurke (István mester, a király specialis notarius-a jobbágyai) ellenében arról, hogy ezen jobbágyok István mester birtokán levágott gabonáját aratás idején nem tiltották el, és ezáltal Mihály 20 márka, Gyurke 10 márka kárt nem szenvedett – a mondott napon Mihály fiai, László és Miklós eskütársaikkal István mester ezen jobbágyai ellenében letették az esküt a konvent előtt az eskühelyen az ország szokása szerint. D. in termino deposicionis iuramenti, a. d. 1345.

Dl. 96 259. (Vay cs. berkeszi lt. 254. 2.) Kerek zárópecsét körvonala.

46. 1345. ápr. 30. Visegrád

Pál comes, [I.] Lajos király (H) országbírója kinyilvánítja, hogy döntését tartalmazó korábbi oklevelének megfelelően Mihály fiai: Ábrahám és Benedek, valamint Woya-i Ábrahám fia János fiai: László litteratus és Miklós ápr. 16-án (sab. p. quind. fe. Passce d.) tartoztak a Lelez-i konvent előtt esküt tenni (mindannyian harmadmagukkal, nemesekkel) Detric fia: Mihály és Gurke (István királyi specialis notarius jobbágyai) ellenében arról, hogy e jobbágyok 4 évvel azelőtt, Vízkereszt ünnepe táján (circa fe. Epiph d., cuius tempore proposicionis 4. pretererat revolucio annualis) az ő Loskud nevű birtokukról az engedélyükkel mentek lakni István mester Ewr nevű birtokára, ők e jobbágyokat a birtokaikon elvetett termények levágásától nem tilalmazták, s ezzel nem okoztak Gurke-nak 10, Mihálynak pedig 20 márka kárt; majd az esküről szóló jelentést a konvent oklevelében visszavinni az országbírónak ápr. 23-án (8. die). Akkor Mihály fia: Ábrahám bemutatta Pál comes-nek a konvent oklevelét, amely szerint Mihály fiai és János fiai eskütársaikkal együtt az esküt letették, így az országbíró mindezek ügyében őket nyugtatja. D. in Wyssegrad, 8. die termini reportacionis seriei prenotate, a. d. 1345.

Dl. 96 260. (Vay cs. berkeszi lt. 254 1.)
Piti 2004a. 12.

47. 1345. máj. 12. Visegrád

Miklós nádor (H), a kunok bírája azon pert, amit színe előtt korábbi oklevelének megfelelően Pál fia: Zeuke (dict.) János máj. 1-jén (oct. fe. S. Georgii mart.) viselt Chohl-i Péter fia: János ellen, királyi parancsból a királyi hadoszlás 15. napjára (ad quind. residencie presentis exercitus regii; [1346. febr. 3.]) halasztja el. D. in Wyssegrad, 12. die termini prenotati, a. d. 1344.

Dl. 96 261. (Vay cs. berkeszi lt. 250.)
Piti 2000a. 388.

48. 1346. jan. 4.

Az egri káptalan előtt Haznus-i Domokos néhai nádor fia: Domokos mester a fiaival: Istvánnal és Jánossal 1346. jan. 4-én (4. die fe. Circ. d., a. eiusdem 1346.) elmondta, hogy azt hallották Porch (dict.) István fia: Nagy (Magnus) Leustas-ról, most betegágyban fekvő patruelis-ükről, hogy összes birtokait és birtokrészeit néhai frater-e: Lack fiának: Istvánnak és annak fiának: Lászlónak átörökítette (ascribi fecisset et perpetuari) István élete tartamáig. Mivel Leustas birtokai és birtokrészei, különösen Toor, Dorog, Dobichan, Galgoch, Deuen, Supono, Potichan, [T]oos, Kyrth,

Voya birtokok, továbbá a Patha és Paztoch birtokokon levő részek Domokost és fiait (miként más generacio-ikat is) leszármazás és rokonság jogán (titulo successionis et racione linee generacionis) illetik és ezáltal osztály alá tartoznak, ezért ők Leustas mestert e birtokok és birtokrészek eladományozásától és elidegenítésétől, Lászlót és másokat pedig azok elfogadásától és elfoglalásáról tilalmazták. D. die et a. supradict.

Dl. 96 264. (Vay cs. berkeszi lt. 261.) Kerek zárópecsét körvonala.

49. 1346. febr. 14. Buda

Miklós nádor (H), a kunok bírája azon pert, amit korábbi oklevelének megfelelően Pál fia: Zeuke (dict.) János a királyi had jan. 20-ra kihirdetett oszlásának 15. napján: febr. 3-án (in quind. residencie presentis regalis exercitus ad quind. Epiph. d. proclamate) viselt színe előtt Laskud-i Mihály fia: Ábrahám ellen (akinek érdekében István fia: István jelent meg a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével), a felek akaratából máj. 1-jére (ad oct. fe. B. Georgii mart. prox. venturas) halasztja el, ha időközben nem tudnak megegyezni. D. Bude, 12. die termini prenotati, a. d. 1344.

Dl. 96 265. (Vay cs. berkeszi lt. 241. 2.)
Piti 2000a. 388.

50. 1346. febr. 14. Buda

Miklós nádor (H), a kunok bírája azon pert, amit korábbi oklevelének megfelelően Laskud-i Gergely fia: András – akinek nevében Zeuke (dict.) János jelent meg az egri káptalan ügyvédvalló levelével – a királyi had jan. 20-ra kihirdetett oszlásának 15. napján: febr. 3-án (quind. residencie presentis [reg]alis exercitus ad quind. Epiph. d. proclamate) viselt színe előtt János fiai: László és Miklós, valamint Mihály fiai: Ábrahám és Benedek ellen (akik érdekében …..adey fia: István jelent meg a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével), a képviselők akaratából máj. 1-jére (ad oct. fe B. Georgii mart.) halasztja el, ha a felek időközben nem tudnak megegyezni. D. Bude, 12. die termini prenotati, [a.] d. 1346.

Dl. 96 267. (Vay cs. berkeszi lt. 257.) Kerek zárópecsét körvonala és hártyaszalagjai. (A szalagok több betűt, ill. szót eltakarnak.)
Piti 2000a. 388.

51. 1346. febr. 14. Visegrád

Pál comes, [I.] Lajos király (H) országbírója kinyilvánítja, hogy Gelet fiai: Miklós nádor (H), a kunok bírája és János mester Turuch-i comes Bachka-i András fiait: Miklóst, Lászlót és Andrást, ue. Miklós fiát: Jánost, valamint Berench-i Keleed fia István fiait: Domokost, Lászlót és Keleedet a váci káptalan idézőlevele szerint 1343. márc. 5-én (oct. diei Cynerum, a. d. 1343.) a királyi jelenlét elé perbe vonták, amit az országbíró számos oklevele szerint többszöri halasztás után a Horvátország ellen indult királyi had jan. 20-ra kihirdetett oszlása 15. napjára, azaz 1346. febr. 3-ra (quind. residencie exercitus regii versus Croaciam moti et ad quind. Epiph. d. proclamate) tűztek ki. Akkor (időközben Keleed meghalt) az országbíró előtt Gelet fiai előadták Bachka-i András fiai, János és István fiai ellenében, hogy amikor ők a királyi emberrel és a váci káptalan tanúságával Apay fia: néhai István minden, bármely megyében is levő birtokát és birtokrészét, különösen pedig a Byhor és Zabouch megyében és Nyr districtus-ban levőket (amiket Lajos király adott nekik szolgálataikért nyílt oklevelével – ezt Pál comes-nek be is mutatták – mint örökös nélkül elhunyt emberéét) 1343. jan. 31-én (f. VI. an. fe. Purif. virg. glor., a. superius expresso) a szomszédok és határosok

jelenlétében bejárva e királyi adomány címén maguknak iktattatni akarták, Bachka-i Miklós fia: János a maga, apja, annak frater-ei: László és András nevében, valamint Keleed fia István fiai az iktatáskor ellentmondottak (miként mindez a váci káptalan mondott oklevelében szerepelt), és most Gelet fiai ezen ellentmondás okát akarták megtudni. Erre András fiai: Miklós és András, János és István fia: László (a maguk és frater-eik: László és Domokos nevében a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével) előálltak, és András fiai azt állították, hogy avus-uk: Nagy (Magnus) András és Apay fia István avus-a: Nagy (Magnus) Apay a néhai Miklós bán fiai voltak, a hozzájuk és ezen Apay fiához: Istvánhoz tartozó birtokaikon nem tettek birtokosztályt, ezért Apey fia: István minden birtokának a jog szerint az ő kezükre kell háramolniuk, s bemutattak 10 (hasonló szövegű, királyi parancsra kiadott) zárt tudományvevő oklevelet: Mykch-ét, egész Sclauonia egykori bánjáét (amely szerint a bán hitére azt válaszolta a király kérdésére, hogy bánsága nemeseitől, nemtelenjeitől és más közrendűitől megtudta, hogy Bachka-i András fiai: Miklós, László és András Apey fia: István – aki épp akkor halt meg – frater patruelis-ei, oly módon, hogy András fiai avus-a: Nagy (Magnus) András és ezen István avus-a: Nagy (Magnus) Apey frater uterinus-ok voltak, ti. Miklós bán fiai; András fiai és Apey fia: István örökbirtokaikat és birtokrészeiket addig osztatlanul, együtt birtokolták), az egri, szepesi, zágrábi, császmai káptalanokét és a Lelez-i konventét (amelyek szerint a király ez ügyben kiküldött emberei e káptalanok és konvent tanúságaival azt tudták meg, hogy az örökös nélkül elhunyt Apey fia: István Bachka-i András fiaival: Miklóssal, Lászlóval és Andrással vérrokon – in una et eadem linea generacionis et consanguineitatis – volt, oly módon, hogy András fiai avus-a: Nagy (Magnus) András és ezen István avus-a: Nagy (Magnus) Apey frater uterinus-ok voltak, ti. Miklós bán fiai; örökbirtokaikon és birtokrészeiken soha nem tettek osztályt, hanem közösen birtokolták), a Zemlin ~ Zemlyn és Zabouch megyei comes-ekét és szolgabírókét (amelyek szerint ők mind congregacio-ikon, mind egyéb, királyi parancsra kitűzött időpontokban e megyék minden emberétől a Szent Korona iránti hűségükre azt tudták meg, ami a nevezett káptalanok és konvent oklevelében szerepel), András egykori váradi püspökét, Bereck fia: János mester Zothmar ~ Zathmar-i comes-ét és Gyozeegh-i Durugh fia Péter fia: Iwahun mesterét (amelyek szerint ők királyi parancsból a közösen elrendelt napon egybegyűltek és a királynak egybehangzóan azt felelték, hogy néhány éve Apey fia: István, András fiai: Miklós, László és András Waradinum-ba mentek, és az ő jelenlétükben a birtokosztályukról tanácskoztak: István András fiainak 2 birtokot adott volna, úgy, hogy más birtokain őt élete végéig békésen engedjék tartózkodni, és ha örökös nélkül hunyna el, birtokai András fiaira háramoljanak, ha pedig lenne örököse, akkor halála után András fiai elégedjenek meg e 2 birtokkal, és sem őt, sem örököseit ne zaklassák többért; András fiai először 5 birtokot kértek, majd 3-at, azzal, hogy ezért Istvánt élete végéig a többi birtokain engedik maradni, ha pedig örököse lenne, akkor az minden birtokát velük egyenlően ossza meg; ebbe István nem egyezett bele, így nem tudtak megegyezni, István azonban jelezte az oklevélkiadóknak, hogy okt. 6-ig – usque fe. S. Michaelis – kitalálja, hogyan egyezhetne meg András fiaival, de ezután kis idővel meghalt). Majd Berench-i István fia: László a maga és frater-e: Domokos nevében elmondta, hogy avus-uk: Keled Nagy (Magnus) Apey-el, ezen Apeykereztura-i István apjával egy avus-tól született, frater patruelisek voltak, birtokaikon és a Zolad-i monostor kegyúri jogán sosem osztoztak meg, így István birtokai, bárhol is legyenek Magyarországon (regnum Hungarie), őket András fiaival együtt egyenlő joggal illetik, és bemutatott 6, azonos szövegű tudományvevő oklevelet, ti. a váradi és egri káptalanét, a váradelőhegyi Szt. István első vértanú-konventjéét, valamint a Zathmar, Beregh és Zabouch megyei comes-ekét és szolgabírókét, és ezek szerint a kiküldött királyi emberek a káptalanok és konvent tanúságai alatt, ill. a comes-ek és szolgabírók emberei a királyi felség parancsára megtudták a szomszédos nemesektől, nemtelenektől és más közrendűektől, hogy Berench-i István fiai: László, Domokos és Keleed avus-a: Keleed Nagy (Magnus) Apey-el, a már elhunyt Apeykerezthura-i István

apjával egy avus-tól született, frater patruelis-ek voltak, birtokaikon és a Zolad-i monostor kegyúri jogában sosem tartottak örök osztályt, hanem azokat közösen birtokolták. Az országbíró a felek előadását meghallgatva és okleveleiket megtekintve a per végső tárgyalását az érettebb megfontolás érdekében febr. 5-re (ad 3. diem immediate sequenti) halasztotta el a felek akaratából a főpapok, bárók és az ország nemesei döntésére. Akkor András fiai: Miklós és András, ue. Miklós fia: János és István fia: László a maguk, ill. Miklós és László a frater-eik: László és Domokos nevében is a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével az országbíró előtt kérték a per befejezését, Pál comes pedig amikor háromszor megkérdezte Miklós nádort és János mestert, hogy a bemutatott oklevelek tartalmával szembe akarnak-e helyezkedni, v. Bachka-i András fiai, Berench-i István fiai és Miklós fia: János állításaival szemben akarnak-e ellentmondani, v. valamely erősebb bizonyítással rendelkező oklevelet kívánnak-e bemutatni Apey fia: István birtokai adományozásáról, ők mindháromszor nemmel feleltek, mondván, hogy csak 1 oklevelük van Kerezthur birtok és tartozékai elzálogosításáról. Mivel tehát András fiai, János és István fiai bizonyították elmondásaikkal és okleveleik bemutatásával az országbíró és az ország vele ítélkező nemesei előtt, hogy Apey fiával: Istvánnal rokonok (in una propinqua generacionis linea), avus-aik között, ill. őközöttük és István között birtokaikon nem volt eddig osztály, e birtokokat István a haláláig velük közösen, osztály nélkül tartotta és birtokolta, Miklós nádor és János mester pedig (noha királyi jogot véltek István birtokaiban és ezért maguknak igényelték ezeket) felismerték, hogy István minden birtoka András fiaihoz, Jánoshoz és István fiaihoz tartozik, azok elmondásaival és okleveleivel szemben nem mondtak ellent, és erősebb bizonyító erejű oklevelük sincs István birtokainak adományozásáról, az országbíró István erdélyi vajdával, Lőrinc királyi és Pál királynéi tárnokmesterrel, Tamás egykori erdélyi vajdával, Olivér mester királynéi udvarbíróval, Péter fia: Tamás mester Lyptou-i és Treutul (dict.) Miklós mester pozsonyi comes-szel, Teutus királyi ajtónállómesterrel, és az ország számos más, vele ülésező procerével folytatott tanácskozás után Apey fia: István minden, Magyarország bármely megyéjében is levő birtokát és örökjogát Bachka-i András fiainak, Jánosnak és Berench-i István fiainak ítéli minden haszonvétellel és tulajdonnal, örök birtoklásra, más jogának sérelme nélkül, s mivel Miklós nádor és János mester azt állították, hogy a mondott királyi adományt leszámítva Kereztur birtok és tartozékai jogáról még van oklevelük (bár korábban erről nem tettek említést a per folyamatában), Pál comes meghagyja, hogy ha ezzel jogot vélnek maguknak, ezt v. egyéb okleveleiket bármikor bemutathatják az országbíró v. az ország más jogszolgáltatója előtt. Erről függőpecsétjével megerősített privilegiális oklevelet bocsát ki. D. in Wyssegrad, 12. die quind. residencie exercitus regii predict., a. d. 1346.

Átírta: I. Lajos király, 1365. aug. 27. **(214)**
Tartalmilag átírta:
1. Szepesi Jakab országbíró, 1375. jan. 24. **(325)**
2. Tá. 2. > Szepesi Jakab országbíró, 1375. máj. 16. **(330)**
3. Tá. 3. > Szepesi Jakab országbíró, 1376. febr. 28. **(342)**
Piti 2004a. 12–14. (Á. alapján)

52. 1346. febr. 17.

János Nempthy-i plébános, András erdélyi püspök Meszesen túli (de extra Mezes) vikáriusa előtt megjelent egyrészről Paly-i Egyed fia: Mihály, másrészről Voya-i Ábrahám fia János fia: László mester, s Mihály megvallotta, hogy leánytestvére (soror uterina): Ilona hitbére és jegyajándéka ügyében László mester 8 márka kifizetésével elégtételt adott, így ő és frater-e: János Lászlót és frater-eit: Miklóst és Antalt ez ügyben felmentik. Mihály kötelezte magát, hogy szavatolja Lászlót és frater-eit, ha bárki bármely bíró előtt zaklatná őket Ilona hitbére ügyében. Ha ezt nem teljesítené, e 8 márkát tartozik János fiainak visszafizetni, s ezen felül Ilona hitbérében marasztalják el János

fiai ellenében. Erről a plébános pecsétjével ellátott oklevelet bocsát ki. D. VI. f. prox. an. domin. Exsurge, a. d. 1346.

Dl. 96 266. (Vay cs. berkeszi lt. 266.) Kerek pecsét körvonala.
Piti 2007. 51–52., EO. III. 321. szám.

53. 1346. márc. 19.

Az egri káptalan előtt megjelent egyrészről Phyle fia: Lypold comes, Beel-i nemes a fiaival: Bala-val és Balázzsal, másrészről Beel-i György fia: János mester, és előbbiek elmondták, hogy 1346. márc. 19-én (in domin. Oculi, a. Nat. d. 1346.) két telki hely (loca sessionalia) felét – ezek a saját birtokuk és János mester birtokai között vannak Borsod megyében, Beel districtus-ban, az Egur folyó mellett közvetlenül, és ezeket egykor Lypold comes frater-e: Péter halála miatt Tamás fiai: István, Mihály és Miklós, valamint Mihály fia Miklós [*kipontozva:* Mihály] fiai: András, Demeter és János adták egyezségként Lypold comes-nek – a minap sürgető szükségük elkerülése érdekében 13 budai márka garasért az egri káptalan kötelezvénylevelével János mesternek elzálogosították, a 13 márkáért mint főtartozásért (debitum principale) és másik 13 márkáért ki kellett volna váltsák a káptalan előtt. Ám mivel e 26 márka összeget a két telki hely fele kiváltásáért János mesternek kifizetni nem tudják, ezért közös akarattal e telki helyek felét (a másik felüket megtartva) minden haszonvétellel és tartozékkal, más jogának sérelme nélkül János mesternek és örököseinek adták és hagyták ezen 26 márka garas fejében, vállalva, hogy amikor János mester királyi, v. más rendes (ordinarius) bírói emberrel és az egri káptalan emberével ezek jogába és tulajdonába be akar menni, akkor ők e telki helyek felét határokkal elkülönítve Jánosnak és fiainak átadják. Lypold és fiai magukat és örököseiket kötelezték, hogy János mestert és utódait a két telki hely fele ügyében megvédik és szavatolják, azok tulajdonában őket megőrzik. Amint a határok kijelölése után jelen oklevelet a felek visszaviszik a káptalannak, az privilégiumot ad ki róla. D. die et a. prenotatis.

Dl. 96 268. (Vay cs. berkeszi lt. 262.) Kerek pecsét körvonala.

54. 1346. máj. 9.

A budai káptalan jelenti [I.] Lajos királynak (H), hogy megkapva Pál comes országbíró döntéshozó oklevelét, annak megfelelően szenterzsébeti (S. Elysabeth) László fia: Ábrahámmal, a királyi curia-ból ez ügyben speciálisan kiküldött királyi emberrel Péter mestert, kanonoktársukat küldték ki tanúságul Apey fia: néhai István Magyarországon (H) bárhol is levő birtokai és birtokrészei bejárására. Ők István birtoktulajdonait (proprietates possessionarie) a szomszédok és megyei nemesek jelenlétében régi határaik mentén bejárták, és a Zaboch megyei Hymus nevű birtokon a szomszédoktól és megyebeli nemesektől megtudták, hogy Hymus-t Apey fia: István élete végéig békésen birtokolta sine motu aliquali, az teljes tulajdonnal az ő kezén volt. Így e birtokot (azon régi határok alatt, ahogy Pál comes oklevelében szerepel), csakúgy, mint István többi birtokait és birtokrészeit is Bachka-i András fiainak: Miklósnak, Lászlónak, Andrásnak, ezen Miklós fiának: Jánosnak, valamint Berench-i István fiainak: Domokosnak és Lászlónak ellentmondás nélkül iktatták. Az iktatás után Dousa fiai: Jakab és Pál mesterek felfegyverkezve rájuk támadtak és Hymus birtokból mind őket, mind az említett nemeseket hatalmaskodva kizárták és elkergették. D. III. f. prox. p. quind. fe. B. Georgii mart., a. d. 1346.

Dl. 96 269. (Vay cs. berkeszi lt. 259.) Mandorla alakú zárópecsét körvonala.
Tartalmilag átírta: Kont Miklós nádor, 1367. jan. 28. **(248)**
Piti 2000a. 392. (Tá. alapján, 1347. máj. 15-i dátummal)

55. 1346. máj. 9.

A budai káptalan 1346. máj. 9-én (in a. d. 1346., III. f. prox. p. quind. fe. B. Georgii mart.) kelt oklevele, amely Pál comes országbíró kérésére tett jelentést az uralkodónak, s amely szerint Hymus birtokot, amit Apay fia: István a szomszédok elmondása szerint élete végéig békésen birtokolt, a király és a káptalan embere a szomszédok jelenlétében bejárta és a Bachka-i és Berench-i nemeseknek iktatta.

Tartalmilag átírta: Kont Miklós nádor, 1367. jan. 28. **(248)**
Piti 2000a. 392. (1347. máj. 15-i dátummal)

56. 1346. máj. 10. Visegrád

Miklós nádor (H), a kunok bírája azon pert, amit korábbi oklevelének megfelelően Gergely fia: András – akinek érdekében Zeuke (dict.) János jelent meg az egri káptalan ügyvédvalló levelével – máj. 1-jén (oct. fe. B. Georgii mart.) viselt színe előtt János fiai: László és Miklós, valamint Mihály fiai: Ábrahám és Benedek ellen, királyi parancsból a királyi hadoszlás 15. napjára (ad quind. residencie exercitus regii iam moti) halasztja el. D. in Wyssegrad, 10. die termini prenotati, a. d. 1344.

Dl. 96 270. (Vay cs. berkeszi lt. 258.)
Piti 2000a. 388.

57. 1346. aug. 12.

Pál comes országbíró 1346. aug. 12-én (12. die oct. fe. B. Jacobi ap.) kelt privilegiális oklevele szerint írásbeli meghagyásának megfelelően a királyi ember és a budai káptalan tanúsága Apay fia: István valamennyi birtokjogát és -tulajdonát (possessionaria hereditas seu proprietas) – a Keres megyei Apaykerezthura, Cozmadamyan (Tá. 2.: Kuzmadamian, Tá. 3: Cosmadamian) és Kedhel (Tá. 3.: Kethel) birtokokat, az Apaykerezthura-n levő várat, a Symig (Tá. 2.: Simig) megyei Philke (Tá. 3.: Filke) és Bekes birtokokat, a Zalad (Tá. 3: Zalath) és Nezde birtokokon levő birtokrészeket, a Byhor megyei Zaladmonostora (Tá. 2.: Zaladmonustura, Tá. 3.: Zoladmonustra) birtokot, a Zabouch megyei Anyarch (Tá. 3: Anarch), Benk, Monoros (Tá. 2-3.: Monyoros) és Hymus birtokokat – régi határaik mentén a szomszédok jelenlétében bejárták, s minden haszonvétellel és tartozékkel iktatták örök birtoklásra Bachka-i András fiainak: Miklósnak, Lászlónak és Andrásnak, ue. Miklós fiának: Jánosnak és Berench-i István fiainak: Domokosnak és Lászlónak, más jogának sérelme nélkül, ellentmondás nem lévén, és az iktatást az országbíró ezen privilegiális oklevelével megerősítette.

Tartalmilag átírta:
1. Szepesi Jakab országbíró, 1375. jan. 24. **(325)**
2. Tá. 1.> Szepesi Jakab országbíró, 1375. máj. 16. **(330)**
3. Tá. 2. > Szepesi Jakab országbíró, 1376. febr. 28. **(342)**
Piti 2004a. 15. (Tá. 3. alapján.)

58. 1346. aug. 23.

A budai káptalan tudatja, hogy kanonoktársuk: Péter mester azt mondta előttük, miszerint Berench-i István fia: László a 6 márka felét, amit Apey fia: István birtokai és birtokrészei iktatásakor fizetett neki szolgálataiért, a saját pénzéből fizette. D. in vig. fe. B. Bartholomei ap., a. d. 1346.

Dl. 96 271. (Vay cs. berkeszi lt. 260.) Mandorla alakú zárópecsét körvonala.

59. 1346. nov. 1.

A váradi káptalan előtt Vgud fia: Damian – ura, Berench-i Keled fia István fia: László mester szerviense és képviselője ezen László gyermek (puer) fiai: Miklós, Tamás és István személyében – tiltakozott, hogy László mester a generacio-ja, Apay fia: néhai István mester birtokain (Apaykereztura, Cosmademyen, Kedhel, az ezen Kereztur-hoz tartozó birtokok, amik a Draua folyón túl vannak, a Simig megyei Zolath, Nezde, Fylke és Bykus, valamint a Nyr comitatus-ban és Byhor megyében levő Zolathmonustura, Anarch, Benk és Monyoros) Bachka ~ Bakcha-i [!] András fiaival: Miklós mesterrel, Lászlóval és Andrással, valamint ue. Miklós fia: Jánossal olyan osztályt tett, hogy István mester birtokaiból Apaykereztura, Cosmademyen és más, e Kereztur-hoz tartozók a Draua folyón túl, valamint a Symig megyei birtokok András fiainak és Jánosnak jutottak, Zolathmonustura, Anarch, Benk és Monyoros pedig László mesternek. Damian az efféle birtokosztálytól László mestert tilalmazza annak fiai nevében, mondván, hogy ha Miklós, Tamás és István elérik az ifjúkort (ad etatem pervenirent iuvenilem), Apay fia: István mester birtokaiban ezen osztályt az ország szokásának megfelelően készek visszavonni és megismételni Bachka-i András fiaival. Erről a káptalan Damian-nak tilalmazólevelet bocsát ki. D. die fe. OO. SS., a. d. 1346.

Dl. 96 272. (Vay cs. berkeszi lt. 264.) Kerek pecsét körvonala.
Tartalmilag átírta:
1. Szepesi Jakab országbíró, 1375. jan. 24. **(325)**
2. Tá. 1. > Szepesi Jakab országbíró, 1375. máj. 16. **(330)**
3. Tá. 2. > Szepesi Jakab országbíró, 1376. febr. 28. **(342)**

60. 1346. nov. 3.

A váradi káptalan 1346. nov. 3-án (a. d. 1346., 3. die fe. OO. SS.) kelt tilalmazólevele szerint előttük Guthkeled (Tá. 3.: Kuthkeled) nembeli Bachka-i Miklós fia: Miklós a maga és frater-ei: István és Péter nevében elmondta, hogy apjuk: Miklós, annak germanus-ai: László és András, valamint frater-e: János a rokonuk, Apay fia: néhai István mester birtokait (amik István halála után örökjogon rájuk háramlottak) Berench-i Keled fia István fiaival: Lászlóval és Domokossal felosztották, az ő és frater-ei beleegyezése nélkül. Mivel László és Domokos más nemzetségi ágon (alia linea generacionis) vannak, Apay fia: István mester birtokaiból az ország szokása szerint nem jár nekik, ezért Miklós a maga és frater-ei nevében apjukat, uterinus frater-üket: Jánost, valamint patruus-aikat: Lászlót és Andrást tilalmazta attól, hogy az Apay fia: Istvántól rájuk örökjogon háramlott birtokokat István fiaival: Lászlóval és Domokossal felosszák v. őket azokból részeltessék, István fiait pedig tilalmazta e birtokok elfogadásától és elfoglalásától akár osztály, akár más címen, mondván, hogy amit apjuk és patruus-aik István fiaival elrendeztek és felosztottak, azt ő és frater-ei nem engedik, csakis az ország régtől fogva kipróbált szokásának megfelelően.

Tartalmilag átírta:
1. Szepesi Jakab országbíró, 1375. jan. 24. **(325)**
2. Tá. 1. > Szepesi Jakab országbíró, 1375. máj. 16. **(330)**
3. Tá. 2. > Szepesi Jakab országbíró, 1376. febr. 28. **(342)**

61. 1346. nov. 3.

A váradelőhegyi Szt. István első vértanú-egyház prépostja és konventje 1346. nov. 3-án (a. d. 1346., 3. die fe. OO. SS.) kelt, az előző számú oklevéllel azonos tartalmú tilalmazólevele.

Tartalmilag átírta:
1. Szepesi Jakab országbíró, 1375. jan. 24. **(325)**
2. Tá. 1. > Szepesi Jakab országbíró, 1375. máj. 16. **(330)**
3. Tá. 2. > Szepesi Jakab országbíró, 1376. febr. 28. **(342)**

62. 1346. nov. 4.

A váradi káptalan kinyilvánítja, hogy megkapva a király nekik küldött oklevelét, az abban megnevezett Kemeche-i Mihály királyi emberrel okt. 6-án (oct. fe. B. Michaelis arch.) kiküldték tanúságul kanonoktársukat: Benedek mestert Kallow faluba, hogy meghallgassa az egyrészről Bachka-i András fiai: Miklós, László és András, ue. Miklós fia: János, másrészről Keled fia István fiai: László és Domokos közötti fogottbírói döntést az örökös nélkül elhunyt generacio-juk, Apay fia: István mester birtokain történő birtokosztály tárgyában, Vid nyitrai püspök, egykor királyi kápolnaispán ott bemutatandó oklevelének megfelelően és az abban foglalt kötelezettség alatt. A királyi és a káptalani ember a kitűzött napon Kallow faluba ment, a felek (a kápolnaispán levelében megnevezett) fogott bíróikat (arbiter) odavezették, akik hosszasan tanácskoztak, de végül azok hiánya miatt, akik időközben meghaltak, valamint az ügy nehézsége miatt a döntést nov. 3-ra (ad 3. diem fe. OO. SS.) halasztották, ezért erről a káptalan a feleknek halasztólevelet adott ki. A kijelölt napon egyrészről Bachka-i András fiai: Miklós és László, ue. Miklós fia: János (magukra és örököseikre vállalva minden terhet és bírságot, ami ue. András fia: András részéről érheti őket), másrészről Keled fia István fia: László a maga és frater-e: Domokos nevében a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével a káptalan elé vezették Kemeche-i Mihály királyi embert, továbbá fogott bíróikat – generacio-juk nemes férfiait: Bereck fia: János mestert, Miklós fia: Elleus mestert, Durugh fia Péter fia: Iwachyn mestert, Warada-i László fia: János mestert –, valamint egy másik generacio számos nemesét. Ők megtekintve Pál comes országbíró privilegiális oklevelét István mester birtokairól, és a kápolnaispán mondott oklevelét, a felek egyetértésével azt az örök elrendezést hozták, hogy István mester Nyr-ben levő birtokai, ti. Zolathmonustura Byhor megyében, Onorch, Benk és Monyoros Zaboch megyében (amik a felek kezén vannak) Hymus birtokkal együtt (ami most Dowsa néhai nádor fiai: Jakab és Pál mesterek kezén van) Keled fia István fiai: László és Domokos jogába és tulajdonába jutottak, úgy, hogy Bachka-i András fiai: Miklós, László és András, és ue. Miklós fia: János visszavonták minden jogukat v. tulajdonukat, amiket ezekben birtokoltak. István mester Draua folyón túli birtokai: Apaykereztura, Kedhel, Cosmademien, és a többi, ezen Kereztura-hoz tartozó birtok, továbbá Somugh megyében Zolath, Nezde, Fylke és Bykus Bachka-i András fiainak: Miklósnak, Lászlónak és Andrásnak, ue. Miklós fia: Jánosnak és örököseiknek jutott, úgy, hogy Keled fia István fiai: László és Domokos visszavonták minden jogukat v. tulajdonukat, amiket ezekben birtokoltak. A felek szavatosságot vállaltak egymás felé az ügyben, amit ha nem teljesít valamelyik fél, a maga részéből annyit adjon a másik félnek, amennyit az elveszít, ha perbe vonják (kivéve Hymus birtok esetét, amit ha nem tudnak visszaszerezni, az egyik fél a másiknak amiatt birtokot ne adjon). A felek kötelezték magukat és örököseiket ezen elrendezés és osztály megtartására. Ha valamelyik fél örökös nélkül hunyna el, minden birtok a túlélő félnek és örököseiknek jusson, bárki ellentmondása ellenére is. Erről a káptalan függőpecsétjével megerősített és chirographált privilegiális oklevelet bocsát ki. D. 4. die fe. OO. SS., a. d. 1347., amikor Fülöp prépost, László olvasó-, László éneklő-, Gergely őrkanonok. Arenga.

Dl. 96 273. (Vay cs. berkeszi lt. 263.) Függőpecsét és fonata. Alul chirographált.
Tartalmilag átírta:
1. Szepesi Jakab országbíró, 1375. jan. 24. **(325)**
2. Tá. 1. > Szepesi Jakab országbíró, 1375. máj. 16. **(330)**
3. Tá. 2. > Szepesi Jakab országbíró, 1376. febr. 28. **(342)**

63. 1346. nov. 8. Németi

János Nempthy-i plébános, Meszesen túli (de exteriori Mezes) vikárius előtt Ilunch – Komurzan fia: András leánya, Boyli-i (dict.) Péter felesége – az anyja: Kinga (Kynga) – a természet joga (ius naturale) szerint megillető – hitbére és a saját leánynegyede ügyében (amik őket Bagda birtokból megilletik) az András erdélyi püspök, annak általános vikáriusa és a plébános előtt viselendő perei képviseletét Zygee fia Tamás fia: Lorand mesterre, Péter fia: Jánosra és Ayak-i Jakab fia: Istvánra bízta. D. in Nempthy, in oct. OO. SS., a. d. 1346.

Dl. 96 274. (Vay cs. berkeszi lt. 265.)
Piti 2007. 52.

64. [1347–1349.] jan. 22. Zágráb

Miklós, egész Szlavónia (Sclauonia) és Horvátország (C) bánja Péter mester borsodi vicecomes-nek, valamint István fia: Miklós, Balog (Claudus) István, Watha-i Sándor és Vid fia: István szolgabíróknak. Elmondta Monda (dict.) Péter Vissno-i nemes, hogy meghagyatott neki a címzettek elé történő idézés révén, hogy állítsa eléjük 2 jobbágyát 1 lóval. Péter azonban ezt nem tudta teljesíteni, mivel már az idézés előtt ezek a bán jobbágyai voltak. Mivel az előállítás elmaradása miatt a címzettek Pétert 3 márka bírsággal akarják sújtani, a bán kéri őket, hogy ezen összeget engedjék el Péternek. D. Zagrabie, in fe. B. Vincenti mart.

Dl. 97 727. (Vay cs. berkeszi lt. 311.) Kerek zárópecsét körvonala.
Szécsi Miklós 1346 nyara és 1349 nyara között töltötte be egyszerre a szlavón és horvát báni méltóságokat, így ezen év nélküli oklevél legvalószínűbben az 1347–1349. közötti évek valamelyikének jan. 22-i napján kelt.

65. 1347. jan. 27. Kálló falu

Dausa néhai nádor fia: Jakab mester Zobolch-i comes és a négy szolgabíró előtt István fia: László mester elmondta, hogy Magar (dict.) Dénes és szerviense: József jan. 22-én (f. II. an. Conv. Pauli) az ő Benk nevű állóvizénél a Desew nevű szerviensén lándzsával és karddal hatalmaskodva 3 életveszélyes sebet ejtettek. Kérésére fentiek kiküldték Tivadar fiát: Lőrincet, aki visszatérve megerősítette, hogy Dénes comes mindezeket megcselekedte. D. in villa Callo, sab. prox. p. eundem fe. predict., a. d. 1347.

Dl. 96 275. (Vay cs. berkeszi lt. 278.)
Piti 2000. 115., Piti 2004. 395. szám, Anjou-oklt. XXXI. 64. szám.

66. 1347. febr. 25. Buda

[I.] Lajos királynak (H) elmondták István fiai: László és Domokos személyében, hogy Magyar (dict.) Dénes (István fiai rokonának, Apay fiának: Istvánnak a halála után) István fiai Benk nevű birtokának határjeleit lerombolta, saját tetszése szerint újakat emelt, és ezáltal egy bizonyos földrészt Benk birtokból a saját, Endus nevű birtokához csatolt, amikor István fiai nem voltak otthon és erről mit sem tudtak. Ezután Benk birtokot Ábrahám (Pál comes országbíró embere) a budai káptalan tanúságának jelenlétében valós határai mentén bejárva és a régiek mellé új határjeleket emelve István fiainak iktatta. Ezért az uralkodó utasítja a Zabolch-i comes-t v. a vicecomes-t és a szolgabírókat, hogy küldjék ki egyiküket v. kettejüket, akik tudják meg mindezekről az igazságot, majd tegyenek jelentést. D. Bude, in domin. Reminisscere, a. d. 1347.

Átírta: Szabolcs megye, 1347. ápr. 7. **(68)**
Piti 2000. 115., Piti 2002. 3., Piti 2004. 396. szám, Anjou-oklt. XXXI. 64. szám.

67. 1347. márc. 9. Buda

[I.] Lajos király (H) előtt megjelent egyrészről Pál fia: Zeuke (dict.) János a maga és Emuch fia Gergely fia: András nevében, másrészről Olivér fia: Demeter Lokusd-i [!] Mihály fia: Ábrahám érdekében az egri káptalan ügyvédvalló levelével és János fia: László nevében a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével, s elmondták, hogy azon perben, amit Zeuke (dict.) János Ábrahám és László ellen a Zoboch és Zathmar megyei Loskud és Woya birtokok miatt bíróság előtt folytatott, fogott bírók közvetítésével úgy egyeztek meg, miszerint máj. 1-jén (oct. fe. B. Georgii mart.) megjelennek az egri káptalan előtt és oklevelet állíttatnak ki arról, hogy Ábrahám és László jún. 3-án (quind. fe. Penth.) az egri káptalan tanúsága előtt Loskud birtok felét minden haszonvétellel átadják Zeuke (dict.) Jánosnak és Gergely fiának: Andrásnak, Woya és más birtokok pedig, amiket Ábrahám és László most birtokolnak, nekik és örököseiknek maradnak. A Zothmar megyei Zekeres birtokot és másokat, amelyek idegen kezeknél vannak, a felek közös költségen tartoznak visszaszerezni, s azután ezeket is két egyenlő részre kell osztaniuk. Ha a felek valamelyike ezen elrendezést nem őrizné meg, 50 márkában marasztalják el. Mivel Gergely fia: András a megegyezésben nem tudott jelen lenni, Zeuke (dict.) János a mondott 50 márka büntetés terhe alatt magára vállalta, hogy András mindezeket megtartja. Mivel Ábrahám frater-e: Benedek és más frater-ei, valamint László frater-ei: Miklós és Antal, és más frater-ei ezen elrendezés idején szintén nem tudtak jelen lenni, Demeter Ábrahámot és Lászlót kötelezte képviselői hatáskörében, hogy ha e távollevő frater-ek az elrendezést visszavonnák, nevezettek ezen 50 márka kifizetésében marasztaltatnak el. Zeuke (dict.) János a mondott máj. 1-jén állítsa saját fiát az egri káptalan elé (v. képviselőt a nevében), amit ha nem tenne, ezen 50 márka terhelje. A bírót Ábrahám és László tartozik kiengesztelni a mondott 50 márka terhe alatt. D. Bude, f. VI. prox. an. domin. Letare, a. d. 1347.

Dl. 96 276. (Vay cs. berkeszi lt. 267.) Kerek pecsét körvonala.
Piti 2002. 3–4., Anjou-oklt. XXXI. 191. szám.

68. [1347.] ápr. 7. Kálló

Dausa néhai nádor fia: Jakab mester Zabolch-i comes és a négy szolgabíró jelenti [I.] Lajos királynak (H), hogy parancslevelének megfelelően **(66)** kiküldték emberüket, akivel a királyi ember Benchench frater-étől: Jakabtól, ennek fiától: Lászlótól, Benchench fiaitól: Györgytől és Jánostól (mind Lonya-i nemesek), Apati-i Károly fiától: Copolch-tól, Baka-i Mihálytól, ennek frater-étől: Berecktől, Kenez-i Páltól, István paptól (a Varada-i egyház rector-ától), Anarch-i Tenkus (dict.) Pétertől, és más szomszédoktól, közel és távolabb lakóktól megtudta, hogy Magyar (dict.) Dénes (István fiai rokonának, Apay fiának: Istvánnak a halála után) István fiai Benk nevű birtokának határjeleit a királyi és a megyei ember jelenlétében csalárdul lerombolta a saját, Endus nevű birtoka felől, önnön tetszése szerint új határjeleket emelt, és ezáltal egy jó darab földet Benk birtokból Endus-hoz csatolt, amikor István fiai nem voltak otthon és erről mit sem tudtak. Ezután Benk birtokot Ábrahám [országbírói ember] a budai káptalan tanúságának jelenlétében valós határai mentén bejárva és a régiek mellé új határjeleket emelve István fiainak iktatta, a Dénes által emelt határjeleket pedig lerombolta. D. in Kallo, sab. prox. p. fe. Passce d., a. eiusdem supratacto. [1347.]

Dl. 96 277. (Vay cs. berkeszi lt. 279.)
Piti 2000. 115–116., Piti 2004. 400. szám, Anjou-oklt. XXXI. 294. szám.

69. 1347. ápr. 12. Eger

János mester borsodi főesperes, N. [Miklós] egri püspök lelkiekben általános vikáriusa tudatja, hogy színe előtt Debrechen-i Péter fia: Jakab mester ápr. 8-án (oct. Pasce d.) a többi pereskedő

között a törvényesen megidézett Berench-i Keled fia István fiai: Domokos és László ellenében előadta, hogy István fiai a Benik [!], Monorouz, Anarch, Mortonlaka, Symonyghad és Hymes nevű birtokaikból (amik elődük, Apay fia: István halála révén jutottak hozzájuk leszármazás jogán) az ő néhai anyja (Apay leánya) leánynegyedével az ország szokása szerint tartoznak neki, így ő ezt most bírói úton kéri tőlük. Erre László a maga és frater-e: Domokos nevében a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével azt felelte, hogy Benk, Monoroz és Anarch birtokok a kezükön vannak, de Benk birtok halászóhelyei és egyes földrészei ügyében bizonyos nemesekkel pereskednek, a többi birtok: Mortonlaka, Simonyghaza és Hymes azonban mások kezén van, de az ő tulajdonukban levő birtokokból készek elégtételt adni a felperesnek. A vikárius a felek előadását meghallgatva ülnökeivel együtt meghagyta, hogy embereivel és 4 v. 6 nemes fogott bíróval együtt máj. 1-jén (oct. S. Georgii mart.) és az azt követő napokon a felek e 6 birtokot a szomszédok összehívásával régi határaik mentén járják be, királyi mértékkel megmérve (ha ez lehetséges) v. szemmel megtekintve mennyiségüket és minőségüket becsüljék fel, ha nincs ellentmondó. Az esetleges ellentmondókat a vikárius emberei Jakab mester felperes ellenében idézzék meg a vikárius elé ellentmondásuk oka megadására, majd a felekkel v. azok képviselőivel máj. 27-én (oct. fe. Penth.) térjenek vissza a vikárius elé és a történtekről számoljanak be, hogy ő a pénzbeli kifizetés időpontját kitűzhesse. D. Agrie, 5. die dict. oct. Passce d., a. eiusdem 1347.

Dl. 96 278. (Vay cs. berkeszi lt. 281.) Zárópecsét körvonala.
Piti 2007. 52., Anjou-oklt. XXXI. 308. szám.

70. 1347. máj. 5.

Az egri káptalan kinyilvánítja, hogy [I.] Lajos király nyílt kötelezvénylevelének megfelelően – egyrészről Darouch-i Imre fia Pál fia: Zeuke (dict.) János comes, másrészről Mihály fia: Ábrahám és János fia: László Woya-i nemesek máj. 1-jén (oct. fe. S. Georgii mart.) menjenek a káptalan elé, Zeuke comes v. állítsa elő patruelis-ét, Gergely fia: András és a saját fiait: András, Miklós, Pál és Mark-ot, v. nevükben ügyvédvalló levéllel jelenjen meg, Ábrahám és László pedig v. állítsák elő ue. Mihály fiait: Benedeket és Miklóst, és ue. János fiait: Antalt és Miklóst, az ő frater-eiket, v. nevükben ügyvédvalló levéllel jelenjenek meg, és birtokegyezségüket 50 márka terhe alatt a káptalan oklevelével egymás között erősítsék meg – a kitűzött napon megjelent előttük Zeuke (dict.) János comes a fiaival: Miklóssal és Mark-kal a maga, valamint Gergely fia: András és a saját fiai: András és Pál nevében az egri káptalan ügyvédvalló levelével, ill. Mihály fia: Benedek, valamint János fiai: Antal és Miklós a maguk és ue. Mihály fiai: Ábrahám, László és Miklós, az ő frater-eik nevében az egri káptalan és a Lelez-i konvent ügyvédvalló leveleivel, s megvallották, hogy a Zabouch és Zothmar megyei Loskud és Voya birtokok ügyében hosszabb per jött létre köztük Miklós nádor (H) előtt, de végül a rokonság iránti kedvezés és a béke érdekében fogott megyei bírók elrendezésével úgy egyeztek meg, hogy Mihály fiai és János fiai a Zabouch megyei Loskud birtok felét minden haszonvétellel visszaadták Zeuke (dict.) János comes-nek, a fiainak, Gergely fia: Andrásnak és ezek örököseinek, Loskud másik fele Woya birtokkal (és más birtokokkal, amiket most Mihály fiai és János fiai birtokolnak) Mihály fiainak és János fiainak maradt. A Zothmar megyei Zekeres birtokot, és másokat, amik idegen kezeken vannak, a felek közös költségen tartoznak visszaszerezni és két részre osztani. Mihály fiai és János fiai Loskod felét jún. 3-án (quind. Penth.) a káptalan tanúsága előtt (akit Zeuke János, a fiai és Gergely fia: András vezessenek oda) a birtok bejárása után minden haszonvétellel Zeuke (dict.) Jánosnak, a fiainak és Andrásnak 50 márka büntetés terhe alatt iktatják és átadják. Ha a felek valamelyike a vállalásait nem teljesíti, a másik féllel szemben a per kezdete

előtt kifizetendő 50 márkában marasztaltasson el. Jelen oklevelet visszavitele esetén a káptalan privilegiális formába írja át. D. 5. die oct. S. Georgii mart. supradict., a. d. 1347.

Dl. 96 279. (Vay cs. berkeszi lt. 273.) Kerek zárópecsét körvonala.
Anjou-oklt. XXXI. 370. szám.

71. 1347. máj. 20. körül, Buda

János, a veszprémi egyház választott és megerősített [püspöke], a királynéi aula kancellárja, kánonjogi licenciatus, kápolnaispán, [I.] Lajos király (H) titkos kancellárja előtt megjelent egyrészről Darouch-i Zeuke (dict.) János, másrészről Olyber [!] fia: Demeter (Wayn-i [!] Mihály fiai: Ábrahám és Benedek, valamint Wayn-i János fiai: László és Miklós nevében az egri káptalan ügyvédvalló levelével), és Demeter elmondta, hogy Zeuke (dict.) János a maga és Gergely fia: András nevében vállalta, hogy 1 márkát ők fizetnek azon békebírságból, amivel Mihály fiai és János fiai Miklós nádornak tartoznak. Ezért Demeter Mihály fiai és János fiai személyében mint képviselő kötelezettséget vállalt, hogy ha azok, valamint Zeuke (dict.) János és András a kitűzött időpontban nem fizetnek, a mondott királyi oklevélben foglalt büntetésekbe essenek. D. Bude, ….. fe. Penth., a. d. 1347.

Dl. 96 281. (Vay cs. berkeszi lt. 271.) Kerek zárópecsét körvonala. A dátumnál hiányos.
Anjou-oklt. XXXI. 446. szám.

72. 1347. máj. 24. Buda

János, a veszprémi egyház választott és megerősített [püspöke], a királynéi aula kancellárja, kápolnaispán előtt Olivér fia Demeter (Laskud-i Mihály fia: Ábrahám nevében az egri káptalan ügyvédvalló levelével, valamint János fia: László nevében a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével) elmondta, hogy azon 50 márka bírságot, amelyben Ábrahám és László Zeuke (dict.) Pál fia: János ellenében máj. 1-jén (oct. fe. B. Georgii mart.) Miklós nádor (H), a kunok bírája előtt elmarasztaltattak, a nádor kegyesen 25 budai márkára mérsékelte. Ezen összeget Demeter aug. 27-én (oct. fe. B. regis Stephani) tartozik leróni Ábrahám és László személyében János jelenlétében a nádornak, s ha akkor ez nem történik meg, Ábrahám és László párbajban való elbukásban marasztaltassanak el a nádor ellenében, miként Demeter mint képviselő kötelezte erre Ábrahámot és Lászlót. D. Bude, f. V. prox. an. fe. S. Trinit., a. d. 1347.

Dl. 96 280. (Vay cs. berkeszi lt. 272.) Kerek zárópecsét körvonala.
Anjou-oklt. XXXI. 461. szám.

73. 1347. jún. 29. Buda

[I.] Lajos királynak (H) elmondta Bozzan-i Aprod (dict.) János fia: László a maga és rokona, Voya-i János fia: László nevében, hogy Olazy-i Moroth csalárdul és az ő tudtuk nélkül megidéztette őket maga, famulus-a: Lelez-i (dict.) Péter, valamint Mihály fiai: Péter és Chaak ellenében. Ezért az uralkodó utasítja a Zothmar megyei comes-t v. a vicecomes-t és a szolgabírókat, hogy küldjék ki egyiküket v. kettejüket, akik tudják meg minderről az igazságot, majd tegyenek jelentést. D. Bude, in fe. BB. Petri et Pauli ap., a. d. 1347.

Átírta: Szatmár megye, 1347. júl. 12. **(75)**
Piti 2000. 116., Piti 2002. 4., Anjou-oklt. XXXI. 610. szám, Szatmár 102. szám.

74. 1347. júl. 5. Eger

János mester borsodi főesperes, N. [Miklós] egri püspök lelkiekben [általános] vikáriusa tudatja, hogy korábbi egyezség- és kötelezvénylevele szerint Berench-i Keled fia István fiai: Domokos és László júl. 1-jén (oct. Nat. S. Johannis Bapt.) tartoztak fizetni színe előtt Oros-i Egyed fia Simon fiainak: Imrének és Péternek 7,5 kassai márkát részben garasokban, részben becsértékben (estimacio condigna). Akkor, bár László a maga és frater-e: Domokos nevében ezen összeget kész volt kifizetni Simon fiainak, de azok nem jelentek meg, nem is küldtek senkit maguk helyett, így László ezen pénzösszeget hazavitte. D. Agrie, 5. die termini prenotati, a. d. 1347.

Dl. 96 282. (Vay cs. berkeszi lt. 282.)
Piti 2007. 52–53., Anjou-oklt. XXXI. 642. szám.

75. [1347.] júl. 12. Majtény

Ábrahám fia: László Zothmar-i vicecomes és a négy szolgabíró jelenti [I.] Lajos királynak (H), hogy parancslevelét megkapták **(73)**, ám a királyi parancsból júl. 12-én (f. V. prox. p. quind. Nat. B. Johannis Bapt.) tartott congregacio-jukon nem sikerült megtudniuk, vajon Moroth, Chaak v. frater-e: Péter megidéztették-e Aprod (dict.) János fiát: Lászlót és Voya-i Ábrahám fia János fiát: Lászlót. D. in Mohthen, f. V. prox. p. quind. antedict. fe. Nat. B. Johannis Bapt., a. prenotato. [1347.]

Dl. 96 283. (Vay cs. berkeszi lt. 280.) 3 zárópecsét nyoma, ill. hártyaszalagja.
Piti 2000. 116., Anjou-oklt. XXXI. 678. szám, Szatmár 103. szám.

76. 1347. júl. 12. Karász

Miklós nádor (H), a kunok bírája kinyilvánítja, hogy a Zabolch és Beregh megyei nemesek universitas-ának júl. 9-én (f. II. prox. p. quind. fe. Nat. S. Johannis Bapt.) Karaz falu mellett tartott congregacio generalis-án Anarch-i István fia: László előadta, miszerint a Zabolch megyei Hymus Apey fia: István és annak leszármazottai örökbirtoka, így örökségi jogon őt és utódait illeti, de Dausa néhai nádor fiai: Jakab és Pál mesterek azt elfoglalva tartják. Kérésére a nádor megkérdezte a szolgabírókat és az esküdt ülnököket, akik hitükre, a király és Szent Koronája iránti hűségükre, az élő kereszt fáját megérintve egyöntetűen tanúsították, hogy Hymus Apey fia: István és leszármazottai örökbirtoka, így Lászlóhoz és örököseihez tartozik. Erről a nádor Lászlónak oklevelet bocsát ki. D. 4. die congregacionis nostre predict., in loco antedict., a. d. 1347.

Dl. 96 284. (Vay cs. berkeszi lt. 269.) Kerek pecsét körvonala és hártyaszalagja.
Tartalmilag átírta: Kont Miklós nádor, 1367. jan. 28. **(248)**
Piti 2000a. 388–389., Anjou-oklt. XXXI. 676. szám.

77. 1347. júl. 13. Karász

Miklós nádor (H), a kunok bírája kinyilvánítja, hogy döntése értelmében Anarch-i István fia: László hatodmagával (nemesekkel) júl. 12-én (f. V.) – vagyis a nádor Zabolch és Beregh megyei nemesek universitas-ának júl. 9-én (f. II. prox. p. quind. fe. Nat. S. Johannis Bapt.) Karaz falu mellett tartott congregacio-ja 4. napján – a nádor kápolnájában és káplánja előtt tartozott esküt tenni Dausa fiai: Jakab és Pál mesterek ellenében arról, hogy ápr. 28-án (sabb. prox. p. fe. B. Georgii mart. prox. preteritum) Monostur nevű birtokáról nem ment nevezettek Noch [! recte: Moch] nevű birtokára, 3 ökrüket pedig hatalmaskodva nem vette el. A mondott napon ennek megfelelően László

az esküt társaival együtt Dausa fiai ellenében letette, ezért őt a nádor jelen oklevelével mindezek ügyében nyugtatja. D. 5. die congregacionis nostre predict., in loco antedict., a. d. 1347.

Dl. 96 285. (Vay cs. berkeszi lt. 270.) Kerek zárópecsét körvonala és hártyaszalagja.
Piti 2000a. 389., Anjou-oklt. XXXI. 685. szám.

78. 1347. szept. 8. Várad

Powch mester – Miklós nádor, a kunok bírája Byhor megyei bírságszedője – tudatja, hogy amikor ezen ura bírságai beszedésére Balázs fia: János királyi emberrel és Benedek litteratus-al, a váradelőhegyi Szt. István első vértanú-konvent tanúságával, valamint Byhor megye vicecomesével: Simon mesterrel és a szolgabírókkal jog szerint eljárt, a levelesített (proscriptus) Orrus (dict.) István fia: Jánost (aki Monustur faluban, Keled fia István fiai: László és Domokos birtokán lakik) a nádor registrum-ának megfelelően követelte István fiaitól és e falu népeitől (populi). Ám azok nem adták ki a törvénynek és tagadták, hogy János köztük lenne. De mivel a János által elkövetett gyilkosság (omicidium) ügyében a bírságszedőnek elégtételt adtak, ő Lászlót, Domokost és Monustur falut a nádor rábízott hatáskörével nyugtatja. D. Varadini, in fe. Nat. B. virg. Marie, a. d. 1347.

Dl. 96 286. (Vay cs. berkeszi lt. 283.) Kerek zárópecsét körvonala.
Anjou-oklt. XXXI. 841. szám.

79. 1347. szept. 14.

A váradi káptalan előtt Lazar-i Gábor fia Tamás fia: János mester (a maga és gyermek – in puerili etate constituti – fiai: László és Miklós nevében), továbbá ue. János mester fiai: Tamás és Mihály megvallották, hogy birtokaikon nem örök osztályt, hanem János mester életéig szólót tettek oly módon, hogy János mester a fiaival: Lászlóval és Miklóssal a Zothmar megyei Lazar birtok felét, továbbá Vgacha megyében Vaaralia, Babun és Pazt birtokok felét, valamint Bered [! recte: Bereg] megyében Charnauoda, Paap és Feerche birtokok felét maguknak tartották meg, Kukenies birtok használatát pedig János mester a feleségének, vagyis mondott fiai anyjának hagyta. Tamásnak Dorolch birtok nyugati fele és a Zothmar megyei Chaslou birtok keleti fele, Mihálynak Holmi birtok déli fele és az Vgucha megyei Kerestur birtok keleti fele jutott. János mester és fiai hozzáfűzték, hogy ha valamelyikük a birtokrészeit elveszíti saját vétke miatt, az elvesztetteket a frater-e részeiből nem kaphatja meg. János mester halála után ezen fiai a mondott birtokokban egyenlő, örök osztályt tehetnek, amikor akarnak. D. in fe. Exalt. S. Crucis, a. d. 1347.

Dl. 96 287. (Vay cs. berkeszi lt. 277.) Pecsét hártyaszalagja.
Anjou-oklt. XXXI. 861. szám.

80. 1347. szept. 22. Buda

Miklós nádor (H), a kunok bírája kinyilvánítja, hogy kegyes beleegyezéséből Laskod-i Mihály fia: Ábrahám és Laskod-i János fia: László azon bírságok fejében, amikben Zeuke (dict.) Pál fia: János ellenében máj. 1-jén (oct. fe. B. Georgii mart.) elmarasztaltattak színe előtt, a királyi kápolnaispán kötelezvénylevele szerint aug. 27-én (oct. fe. B. regis Stephani) tartoztak a kápolnaispán előtt a nádornak (párbajban való elbukás terhe alatt) 25 budai márkát kifizetni. Akkor Mihály fia: Benedek (frater-e: Ábrahám, valamint János fia: László személyében) kifizetett a nádornak 18 budai márkát, aki ennek fejében a 25 márkát Ábrahámnak és Lászlónak kegyesen elengedte, ill. az összesen 50 márkát kitevő, Pál fia: János ellenében rájuk kirótt bírságaik ügyében őket nyugtatta. D. Bude, in crastino fe. B. Mathei ap. et evang., a. d. 1347.

Dl. 96 288. (Vay cs. berkeszi lt. 268.)
Piti 2000a. 389., Anjou-oklt. XXXI. 890. szám.

81. 1347. szept. 30.

A váradi káptalan tudatja, hogy Pál comes országbíró oklevele szerint aug. 8-án (quind. fe. B. Jacobi ap.) Magyar (dict.) Dénes és István [*lehúzva:* László] fia: László között Endes birtokon a káptalan tanúságai előtt fogottbírói döntésnek kellett történnie, ám akkor a felek a káptalan kiküldött tanúságai: Pál és Miklós karpapok előtt ezt szept. 29-re (ad fe. B. Michaelis arch.) halasztották a káptalan elé (ahogy ezt a karpapok visszatérve jelentették a káptalannak). A kitűzött napon a káptalan előtt Dénes nevében famulus-a: András, míg László nevében szerviense: Kelemen jelent meg, mondván, hogy Dénes és László a döntést közös akarattal [1348.] jan. 8-ra (ad oct. diei Strennarum) halasztották a káptalan elé, a Pál comes oklevelében foglalt kötelezettségek alatt. D. 2. die fe. B. Michaelis arch., a. d. 1347.

Dl. 96 289. (Vay cs. berkeszi lt. 276.)
Anjou-oklt. XXXI. 913. szám.

82. 1347. okt. 9.

Az egri káptalan előtt Berench-i Keled fia István fia Domokos fia: János a maga és frater-e: Szaniszló, továbbá ue. István fia László fiai: Miklós, Tamás, István és János, az ő rokonai nevében tiltakozott, hogy apja: Domokos és patruelis-e: László a Zemlyn megyei, Tycia folyó melletti Zygan nevű örökbirtokukat az ő tudtuk és engedélyük nélkül (amikor János nem volt otthon) Batur-i Bereck fia: János mesternek a váradelőhegyi Szt. István első vértanú-konvent és prépostja oklevelével 50 márkáért elzálogosították oly módon, hogy ha nov. 8-án (oct. fe. OO. SS.) ezen összegért kiváltani nem tudják, csak a kétszereséért tehetik meg. Mivel Zygan birtok örökjogon illeti őket, Domokos fia: János a maga, frater-e és mondott rokonai nevében Domokost és Lászlót az elzálogosítástól és a más módon való elidegenítéstől, Bereck fia: János mestert és másokat a birtok elfogadásától és elfoglalásától tilalmazta. D. f. III. prox. p. oct. fe. S. Michaelis arch., a. d. 1347.

Dl. 96 290. (Vay cs. berkeszi lt. 274.) Kerek zárópecsét körvonala.
Anjou-oklt. XXXI. 946. szám.

83. 1347. nov. 12.

János prépost és a váradelőhegyi Szt. István első vértanú-monostor konventje kinyilvánítja, hogy korábbi oklevelük szerint színük előtt Berench-i István fia: László mester a maga és frater-e: Domokos nevében a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével megjelenve a Zygan nevű Semlyn [!] megyei, Tycia folyó melletti birtokát minden haszonvétellel Batur-i Bereck fia: Jánosnak 50 márka jó garasért (minden márkát 50 új garassal számolva) 1346. nov. 5-től [1347.] nov. 8-ig, vagyis 1 évre (a fe. S. Emerici ducis et conf. a. d. 1346. usque ad oct. OO. SS., scilicet usque ad anni revolucionem) elzálogosította, az összeg kétszeresének kötelezettsége alatt, ha az időpontot elmulasztja a kifizetésben, Zygan birtokot pedig ez esetben László a konvent emberével együtt iktassa János mesternek. Nov. 8-án László az 50 márka garast Fülöp váradi prépostnak (aki a váradi káptalan ügyvédvalló levelével Bereck fia: János mester nevében jelent meg) kifizette a konvent előtt, így Zygan birtokot a zálog alól felszabadította. D. 5. die oct. supradict., a. d. 1347.

Dl. 96 291. (Vay cs. berkeszi lt. 275.) Kerek zárópecsét körvonala.
Anjou-oklt. XXXI. 1049. szám.

84. 1348. jan. 17. Buda

Miklós nádor (H), a kunok bírája oklevele. A Zathmar és Wgacha megyei nemesek universitas-a részére 1347. júl. 16-án (f. II. prox. p. fe. B. Margarethe virg., a. prox. transacto) Gylyenes falu mellett tartott congregacio generalis-án Woya-i Jakab fia: János – miként ezt a nádornak a congregacio-n kibocsátott más oklevele tartalmazza – előadta, hogy Mihály fiai: Ábrahám és Benedek, valamint János fia: László az ő Woya nevű örökbirtokát elfoglalva tartják, és ha erre nincs jogos okuk, vissza akarja azt tőlük kapni. Erre nevezettek a válaszadást ésszerű ok nélkül kérték elhalasztani, ezért a nádor elrendelte, hogy [1347.] aug. 27-én (oct. fe. S. regis Stephani tunc venturis) adjanak választ 3 márka bírság lefizetése után. Ekkor az ügyet a nádor a felek akaratából [1348.] jan. 8-ra (ad oct. diei Strennarum tunc venturas) halasztotta el, mikor is megjelent színe előtt egyrészről Jakab fia: János, másrészről Ábrahám a maga, valamint frater-e: Benedek nevében a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével, továbbá János fia: László, s utóbbiak azt mondták, hogy Woya birtok, amit Jakab fia: János tőlük saját joga nevében követel, őket generacio-jaikkal együtt illeti, ezért ha Jakab fia: János a nádor emberével a helyszínre megy, olyan birtokot kaphat meg, aminek az iktatásának ők nem mondanak ellent. Ezért a nádor kéri a váradi káptalant, hogy küldjék ki tanúságukat, aki előtt Ruhud-i László v. Petunye fia: Miklós v. Bakta-i Gergely nádori emberek valamelyike júl. 1-jén (oct. fe. B. Johannis Bapt.) Voya birtokot a szomszédok, valamit a felek v. képviselőik jelenlétében járja be régi határai mentén, ahol szükséges, emeljen új határjeleket a régiek mellé, s az így bejárt és másokétól elkülönített birtokot vegye vissza és iktassa Jakab fia: Jánosnak örök birtoklásra, ha nincs más ellentmondó. Az esetleges más ellentmondókat (kivéve Ábrahámot, Benedeket és Lászlót, akiknek külön idézés nélkül is meg kell jelenniük) idézze meg Jakab fia: János ellenében a nádor elé aug. 27-re (ad oct. fe. B. regis Stephani), hogy ellentmondásuk okát megadják, majd a káptalan tegyen jelentést ue. napra. D. Bude, 10. die termini prenotati, a. d. 1348.

Dl. 96 292. (Vay cs. berkeszi lt. 286.)
Piti 2000a. 389–390.

85. 1348. febr. 5. Buda

Pál comes, [I.] Lajos király (H) országbírója kéri a Jazou-i konventet, hogy küldjék ki tanúságukat, akinek jelenlétében Marky-i Miklós fia: Egyed királyi ember idézze meg a királyi jelenlét elé Iwanusy-i Cantor (dict.) Miklós fiait: Istvánt és Lorand-ot – meghagyva, hogy állítsák elő famulus-aikat: Máté fia Péter fiát: Mátyást, Byhen fiát: Imrét, Katrunchas (dict.) Miklóst – Laskud-i Mihály fia: Ábrahám ellenében, majd a konvent tegyen jelentést a királynak. D. Bude, f. III. p. fe. Purif. virg. glor., a. d. 1348.

Átírta: Jászói konvent. 1348. márc. 12. **(86)**
Piti 2004a. 15.

86. [1348.] márc. 12.

Pál prépost és a Jazow-i Keresztelő Szt. János-monostor konventje jelenti I. Lajos királynak (H), hogy megkapva Pál comes országbíró oklevelét **(85)**, annak megfelelően Miklós fia: Egyed királyi emberrel György testvért küldték ki tanúságul, akik febr. 28-án (f. VI. prox. an. domin. Esto mihi) Iwanusi-i Cantor (dict.) Miklós fiait: Istvánt és Lorand-ot az Iwanusi-n levő részükön Laskud-i Mihály fia: Ábrahám ellenében megidézték a királyi jelenlét elé ápr. 2-re (oct. medii Quadr.), meghagyva, hogy állítsák elő famulus-aikat: Máté (Mathe) fia Péter fia: Mátyást, Byhen fia: Imrét és Katr[unchas] (dict.) Miklóst. D. f. IV. prox. p. domin. Invocavit, a. supradict. [1348.]

Dl. 96 293. (Vay cs. berkeszi lt. 290.) Kerek zárópecsét körvonala.

87. 1348. jún. 24. Buda

Pál comes, [I.] Lajos király (H) országbírója azon pert, amit korábbi oklevelének megfelelően Laskud-i Mihály fia: Ábrahám (akinek nevében Tamás fia: Lewkus jelent meg a Jazow-i konvent ügyvédvalló levelével) Iwanusy-i Cantor (dict.) Miklós fiai: István és Lorand, valamint általuk előállítandó famulus-aik: Máté fia Péter fia: Mátyás, Byhen fia: Imre és Katrunchas (dict.) Miklós ellenében (akik érdekében Péter fia: János jelent meg a váradelőhegyi Szt. István első vértanú-konvent ügyvédvalló levelével) jún. 15-én (oct. fe. Penth.) viselt színe előtt, aug. 27-re (oct. S. regis Stephani) halasztja el, mivel Ábrahám képviselője kinyilvánította ugyan keresetét Miklós fiai és famulus-aik ellenében hatalmaskodás ügyében, de azok képviselője azt felelte, hogy nevezettek ilyen nehéz ügyben frater-eik és rokonaik tanácsa nélkül nem tudnak választ adni. D. Bude, 10. die termini prenotati, a. d. 1348.

Dl. 96 294. (Vay cs. berkeszi lt. 287.)
Piti 2004a. 15.

88. 1348. jún. 24.

Az egri káptalan előtt Miscolch-i Fábián fia István comes fia: Péter a maga és frater-ei: János és Fábián nevében elmondta, hogy előbbi Fábián fia Pál fia: Péter, a vérrokonuk, félretéve az istenfélelmet és az emberek iránti tiszteletet, velük a közös birtokaikon osztályt akar tenni, apjuk: István telki helyeit csalárd módon magának elfoglalni törekszik, és az ő részeiket hatalmas (potentes) és idegen (extranei) nemesek kezére szándékozik adni. Mivel István fia: Péter nagyon szegény, frater-ei pedig kiskorúak (in tenera etate adhuc constituti), így osztályt tenni még nem tudnak, ezért Pál fia: Pétert az osztály elvégzésétől és birtokrészeik elidegenítésétől, másokat azok elfogadásától és elfoglalásától tilalmazta a maga és frater-ei nevében. D. in fe. Nat. S. Johannis Bapt., a. d. 1348.

Dl. 96 295. (Vay cs. berkeszi lt. 289.)

89. 1348. júl. 4.

A váradi káptalan jelenti Miklós nádornak (H), a kunok bírájának, hogy megkapva oklevelét – mely szerint Ruhud-i László v. Pethene fia Miklós v. Baktha-i Gergely nádori emberek valamelyikével júl. 1-jén (oct. Nat. B. Johannis Bapt.) küldjék ki tanúságukat Voya birtokra mindannak végrehajtására, ami a nádori oklevélben áll – a mondott napon Ruhud-i László nádori emberrel kiküldték tanúságul karpapjukat: Lászlót, a Szt. Erzsébet-oltár rector-át, akik Voya birtokra mentek, és midőn a nádor oklevelének megfelelően a szomszédok egybehívásával és a felek jelenlétében azt visszafoglalni (recaptivare), valós határai szerint bejárni (ahol szükséges, új határjeleket emelve), s mások birtokaitól elkülönítve Jakab fia: Jánosnak iktatni akarták, Mihály fiai: Ábrahám és Benedek, valamint János fia: László megengedték a határjárást, de az iktatástól és az új határjelek emelésétől tilalmazták őket, ezen kívül János fiai: Miklós és Antal, valamint Mihály fia: Miklós a Voya birtokba való iktatásnak és a birtok átörökítésének ellentmondott, ezért János fiait és Miklóst Jakab fia: János ellenében a nádor jelenléte elé (ad presenciam vestre [*lehúzva:* maiestatis] magnificencie) idézték aug. 27-re (oct. fe. B. Stephani regis). D. 4. die oct. B. Johannis Bapt. predict., a. d. 1348.

Dl. 96 296. (Vay cs. berkeszi lt. 291.) Mandorla alakú zárópecsét körvonala.

90. 1348. júl. 4. Buda

István – [I.] Lajos király (H) által kinevezett (deputatus) – erdélyi vajda, Zonuk-i comes kinyilvánítja, hogy Ilunch nemes asszony – Domokos fia: Jakab felsége, Orrus (dict.) János leánya

– a Belső-Szolnok (Zonuk Interior) megyei Mon birtokot, ami őt leányjogon (iure filiali) illeti, Ody-i István fia: Mihály királyi emberrel a váradi káptalan tanúsága jelenlétében be akarta járatni (ahol szükséges, a régiek mellé új határjeleket emelve) és mások birtokaitól elkülöníttetni. E királyi ember István mesterrel, a váradi káptalan chorus-ának klerikusával 1346. okt. 13-án (VI. f. prox. an. fe. B. Galli conf., in a. d. 1346.) a szomszédok összehívása után Mon birtokot bejárta azon határok mentén, amiket Jakab (Ilunch férje és képviselője) megmutatott, ám mikor keletről nyugat felé haladva két föld-határjelhez ért, Boxa-i János fia: Mark őket a határjelek emelésétől tilalmazta, ezért ott megidézték a vajda elé Ilunch ellenében nov. 15-re (quind. fe. OO. SS. attunc prox. venturas); onnan a királyi ember egy völgyben egy forráshoz ért, amit Jakab határjelnek nevezett, de ennek a Boxa-i nemesek ellentmondottak; innen nyugat felé haladva egy wlgariter Berch-nek mondott hegy csúcsán levő üreghez ment, amit Jakab határjelnek nevezett, de a Boxa-i nemesek ennek ellentmondottak (ahogy erről a káptalan a vajdát tájékoztatta). A pert nov. 15-ről az időpont koraisága miatt [1347.] máj. 8-ra (ad quind. fe. B. Georgii mart. tunc sequentes), majd onnan a felek akaratából aug. 1-jére (ad oct. fe. B. Jacobi ap. attunc venturas) halasztotta a vajda memorialis oklevelével. Akkor megjelent színe előtt Jakab (Ilunch nevében a váradelőhegyi Szt. István első vértanú-egyház prépostja és konventje ügyvédvalló levelével), és az ellentmondás okát tudakolta Boxa-i János fia: Mark-tól, mire ő azt kérdezte Jakabtól: Ilunch milyen címen akar Mon birtokba, az ő szomszédságába menni. Erre Jakab bemutatta az erdélyi káptalan két oklevelét: 1323. évi privilégiumuk szerint *(l. Anjou-oklt. VII. 727. szám)* Péter néhai erdélyi püspök frater-e: Egyed mester a fiával: Miklóssal a káptalan előtt a Zylag-i, Külső-Szolnok (Zonuk Exterior) megyei Mon nevű földjét v. birtokát – amit Egyed mester Mykud bán frater-étől: Imre (Emric ~ Emiric) mestertől kapott annak leányával: Kata asszonnyal (Egyed feleségével, a mondott Miklós anyjával) – minden haszonvétellel (azon régi határok alatt, ahogy régtől fogva békésen birtokolta), annak fejében, amivel Miklós a leánytestvérének: Erzsébetnek tartozik a természet joga (iure nature) szerint rokonság okán, Gerend-i Péter fia Miklós comes fia: Jakabnak (az ő gener-ének) és Erzsébetnek (e Jakab feleségének, Egyed mester leányának), valamint örököseiknek adta (ahogy Imre mester is adta korábban saját leányának: Kata-nak). 1324. évi privilégiumuk szerint *(l. Anjou-oklt. VIII. 596. szám)* Gerend-i Péter fia Miklós fia: Jakab a Zylag folyó melletti, Külső-Szolnok (Zonuk Exterior) megyei Mon nevű földjét v. birtokát (ami feleségével: Erzsébettel háramlott hozzá) minden haszonvétellel (azon régi határok alatt, ahogy birtokolta) a Doboka megyei Bogach földért cserébe adta István fia: Jánosnak (Ilunch apjának), e János fiának: Lászlónak, valamint örököseiknek, vállalva, hogy Jánost és örököseit Mon birtok ügyében szavatolja és őket abban megőrzi. E privilégiumokat elolvasva a vajda háromszor (ahogy bírói tisztsége megköveteli) megkérdezte Mark-ot, hogy Mon birtok ügyében Ilunch ellenében szomszédság címén keresetet (accio) támaszt-e, v. e birtokot régi határai alatt a mondott csere jogán (ahogy az István fia: Jánoshoz, Ilunch apjához háramlott) az asszonynak hagyja és őt Mon birtok tulajdonában elismeri. Mark erre azt felelte, hogy Mon ügyében, úgy, ahogy azt régi határai körülölelik, keresetet nem indít az asszony ellen, szomszédság jogán e birtokban Ilunch-ot hagyja békésen lakni, miként az a nőhöz tartozik, de mivel Ilunch a birtokbejárás idején Mon birtokot nem a régi és valós határai mentén akarta bejárni, hanem az ő Boxa nevű birtokából akart foglalni és abból Mon birtokhoz jogtalanul csatolni, ő ezért tilalmazott. Mivel a mondott privilégiumokban nem szerepelnek Mon határai, és Ilunch férje: Jakab a vajda kérdésére azt mondta, sem neki, sem Ilunch-nak nincsenek olyan oklevelei, amikben a birtok határai fel lennének tüntetve, továbbá mivel a birtokcseréről szóló privilégiumban Gerend-i Péter fia Miklós comes fia: Jakab a maga és örökösei nevében szavatosságot vállalt János (Ilunch apja) és örökösei felé Mon ügyében, s mivel Ilunch férje azt mondta, bár Gerend-i Jakab meghalt, de vannak utódai, ezért a vajda a vele ítélkező bárók és nemesek tanácsával meghagyta Ilunch-nak mint felperesnek, hogy Gerend-i Jakab utódait Mon birtok régi és valós határai (amik alatt

Mon birtokot Jakab cserébe adta Ilunch apjának: Jánosnak) megmutatására és szavatolására 1347. nov. 8-ra (ad oct. fe. OO. SS., a. d. 1347.) vezesse a vajda elé. Ilunch megkapva a vajda idézőlevelét, annak megfelelően Sampson-i László fia: Miklós vajdai emberrel (a váradi egyház chorus-ának klerikusa, a váradi káptalan embere: Mátyás jelenlétében) okt. 13-án (quind. fe. B. Mychaelis arch.) Bogach birtokon Gerend-i Péter fia Miklós comes fia Jakab fiát: Pétert és leányát: Klárát a vajda elé idéztette nov. 8-ra (ahogy a váradi káptalan oklevele ezt tartalmazta, amit a vajdának Ilunch férje: Jakab mutatott be). Akkor azonban Péter és Klára nem jelentek meg, nem is küldtek senkit maguk helyett, bár Jakab (Ilunch képviselője) 22 napig várta őket a vajda előtt. Jakab azt állította, hogy a felesége Pétert és Klárát Mon birtok valós és régi határainak megmutatására és szavatolására a továbbiakban nem tudja elővezetni szegénysége miatt, és kérte Menyew-i István fia: Miklóst (aki János fia: Mark személyében jelent meg a váradelőhegyi konvent ügyvédvalló levelével, és a vajda háromszori kérdésére ezzel egyetértett), hogy az ügyet zárják le. A pert akkor [1348.] márc. 12-re (oct. diei Cinerum) halasztották, mikor is Jakab a felesége: Ilunch nevében ezen konvent ügyvédvalló levelével a vajda előtt azt mondta, hogy az általa megmutatott határok szerint bejárt vitás, Mark által tilalmazott földrész Mon birtokhoz, István fia: Miklós (Mark nevében a váradi káptalan ügyvédvalló levelével) pedig azt állította, hogy Mark Boxa nevű örökbirtokához tartozik. Mivel a vajda a felek ellentétes állításai ügyében biztosabbat akart tudni, írt a váradi káptalannak, hogy küldjék ki tanúságukat, akinek jelenlétében Ody-i Guth fia: László v. Sampson-i Péter fia: János v. Sampson-i László fia: Miklós (Ilunch részére), ill. Boxa-i Máté fia: Lőrinc v. Ody-i Johahun fia: Miklós v. Leley-i János fia: Tamás (Mark részére) vajdai emberek valamelyike máj. 9-én (2. die quind. fe. B. Georgii mart.) menjen ki Mon birtokra a szomszédok összehívásával és a felek v. képviselőik jelenlétében, a Mon és Boxa közötti vitás (az asszony által visszavett és a Mark által tilalmazott) földrészt (miután a felek v. képviselőik a váradi káptalan mondott birtokbejáró oklevelét bemutatták) a korábbi határok mentén járja be, jelekkel jelölje ki, királyi mértékkel megmérve (ha lehetséges) v. szemmel megtekintve mennyiségét és hasznait becsülje fel fogott bírókkal az ország szokása szerint, ezután a szomszédoktól és másoktól tudja meg az igazságot, vajon e vitás földrész Ilunch asszony Mon nevű birtokához, v. Mark Boxa nevű birtokához tartozik-e, majd a káptalan tegyen jelentést a vajdának a tanúskodók neveivel és a földrész ideiglenes határjeleivel (signis pro metis positis) jún. 15-re (ad oct. fe. Penth.); ha a felek addig meg tudnak egyezni, a vajdát a per mikéntségének megfelelően kell kiengesztelniük. A kitűzött napon Mark bemutatta a váradi káptalan vajdának címzett, zárt oklevelét, mely szerint Boxa-i Máté fia: Lőrinc vajdai emberrel Mark részére (a másik peres fél a káptalani embert nem fogadta el) kiküldték tanúságul karpapjukat: Jánost, a Szt. Vince vértanú-oltár rector-át, akik máj. 9-én Mon birtokra mentek a szomszédok összehívásával, a felek – János fia: Mark és Domokos fia: Jakab (Ilunch férje és képviselője) – jelenlétében a Mon és Boxa közötti vitás földrészt bejárták és Mon felől így különítették el ideiglenes jelekkel (metalibus signis): Zarazpatak (dict.) patak caput-ja, ahol Mon és Menyew birtokok határai végződnek; e patak folyása nyugat felé; Kartamogaza hegy, ahol a régiek mellé 2 új határjelet ástak: az egyik Mon-t, a másik Boxa-t különíti el; e föld észak felőli része a patakon túl Menyew birtokhoz, déli része Boxa birtokhoz tartozik, és ott Jakab azt mondta, hogy e határok a valósak, felesége e földet rossz sugallattól vezetve vette vissza, és ezért azt átengedi János fia: Mark-nak, és ugyanott Jakab Mark-kal kibékült. A vajda ezek alapján ezen elkülönítésről és megegyezésről függőpecsétjével megerősített privilegiális oklevelet bocsát ki. D. Bude, 20. die oct. fe. Penth. predict., a. d. 1348.

Dl. 96 297. (Vay cs. berkeszi lt. 284.) Függőpecsét fonata.
EO. III. 445., 457. és 475. szám.

91. 1348. nov. 3. Buda

János, a veszprémi egyház választott és megerősített [püspöke], a királynéi aula kancellárja, kánonjogi licenciatus, királyi kápolnaispán és királyi titkos kancellár Gecche-i Simon fia: Andrásnak a maga, valamint Gecche-i Simon és Beke nevében előadott kérésére kápolnaispánsága (honor seu comitatus noster) pecsétjével ellátott oklevelében átírja az egri káptalan 1309. évi oklevelét *(l. Anjou-oklt. II. 795. szám)*. D. Bude, 3. die p. fe. OO. SS., a. d. 1348.

Dl. 96 053. (Vay cs. berkeszi lt. 288.) Kerek pecsét nyoma.

92. 1348. nov. 29. Buda

Miklós nádor (H), a kunok bírája tudatja, hogy a Zathmar és Wgocha megyei nemesek universitas-ának 1347. júl. 16-án (f. II. prox. p. fe. B. Margarethe virg., a. prox. transacto) Gelyenes falu mellett tartott congregacio generalis-án Woya-i Jakab fia: János – miként ezt a nádor congregacio-n kibocsátott oklevele tartalmazza – előadta, hogy Mihály fiai: Ábrahám és Benedek, valamint János fia: László az ő Woya nevű örökbirtokát elfoglalva tartják, és ha erre nincs jogos okuk, vissza akarja azt tőlük kapni. Erre nevezettek a válaszadást ésszerű ok nélkül kérték elhalasztani, ezért a nádor elrendelte, hogy [1347.] aug. 27-én (oct. fe. S. regis Stephani tunc venturis) adjanak választ 3 márka bírság lefizetése után. Akkor az ügyet a nádor a felek akaratából [1348.] jan. 8-ra (ad oct. diei Strennarum tunc venturas) halasztotta el, mikor is megjelent színe előtt egyrészről Jakab fia: János, másrészről Ábrahám a maga, valamint frater-e: Benedek nevében a [Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével], továbbá János fia: László, s utóbbiak azt mondták, hogy Woya birtok, amit Jakab fia: János tőlük saját joga nevében követel, őket generacio-ikkal együtt illeti, ezért ha Jakab fia: János a nádor emberével a helyszínre megy, olyan birtokot [kaphat meg, aminek iktatásának] ők nem mondanak ellent. Ezért a nádor kérte a váradi káptalant, hogy [küldjék ki tanúságukat], akinek jelenlétében Rohod-i László v. Petunye fia: Miklós v. Bakta-i Gergely nádori emberek valamelyike júl. 1-jén (oct. fe. B. Johannis Bapt.) Waya birtokot a szomszédok, valamit a felek v. képviselőik jelenlétében járja be [régi határai mentén], ahol szükséges, emeljen új határjeleket a régiek mellé, s az így bejárt és másokétól elkülönített birtokot vegye vissza és [iktassa Jakab fia: Jánosnak] örök birtoklásra, ha nincs más ellentmondó. Az esetleges más ellentmondókat (kivéve Ábrahámot, Benedeket és Lászlót, akiknek külön idézés nélkül is meg kell jelenniük) idézze meg [Jakab fia: János ellenében a nádor elé] aug. 27-re (ad oct. fe. B. regis Stephani), hogy ellentmondásuk okát megadják, majd a káptalan tegyen jelentést ua. napra. Ezután a káptalan és a nádor oklevele szerint a per tárgyalását nov. 18-ra (ad oct. fe. B. Martini conf.) tűzték ki, mikor is megjelent Jakab fia: János, ill. Ábrahám a maga, Benedek és János, valamint más rokonai nevében a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével, és utóbbi elmondta, hogy ő, frater-ei és rokonai készek bemutatni minden oklevelüket, amellyel Woya-t birtokolták, s ezt a nádor bírótársaival együtt el is rendelte. D. Bude, 12. die termini prenotati, a. d. 1348.

Dl. 96 298. (Vay cs. berkeszi lt. 285.) Erősen foltos. A pótlások az itt említett, 1348. jan. 17-én kelt nádori oklevélből **(84)** származnak.
Piti 2000a. 390–391.

93. 1349. febr. 6.

A budai káptalan előtt megjelentek egyrészről Woya-i Miklós fiai: István, László és János, másfelől Wlch fia: Antal, és előbbiek megvallották, hogy Antalnak és feleségének: Katus-nak (az ő leánytestvérüknek) adtak Woya birtokból egy bizonyos részt minden, jog szerint ehhez tartozó haszonvétellel, ti. szántóföldekkel, trágyázott és legelőnek használt (campestres) földekkel, erdőkkel,

berkekkel, rétekkel és telkekkel (sessio) az alábbi határok alatt. Ha Katus örökös nélkül hal meg, a birtokrész Miklós fiai v. örököseik kezére kell visszaszálljon, bírói eljárás nélkül. A föld- v. birtokrész határai, ahogy a felek elmondták: Bede gener-e: István háza; Hothuon-i út; Horth birtok; Chaan birtok; Zekeres birtok; szántóföldek; Woya-i Miklós kertjén túl levő szántóföld; István mondott háza. Woya-i János fia: György az adományhoz hozzájárult a káptalan előtt. Ha ezen oklevelet a felek visszaviszik, a káptalan privilégiumában erősíti meg. D. 2. die fe. B. Agathe virg. et mart., a. d. 1349.

Dl. 96 299. (Vay cs. berkeszi lt. 299.)

94. 1349. márc. 27. Buda

[I.] Lajos királynak (H) elmondták Laskud-i Mihály fia: Ábrahám személyében, hogy Yuanusy-i Cantor (dict.) Bereck 1348. dec. 15-én (II. f. p. Lucie, a. prox. preterito) Laskud birtokon, a mezőn kegyetlenül megverette famulus-ával, az Yuanusy faluból kijövő, majd oda visszatérő István fiával: Miklóssal Ábrahám Sebe nevű szolganőjét (ancilla). Ezért az uralkodó utasítja a Zabolch-i comes-t v. a vicecomes-t és a szolgabírókat, hogy küldjék ki egyiküket v. kettejüket, akik tudják meg minderről az igazságot, majd tegyenek jelentést. D. Bude, f. VI. prox. an. domin. Judica, a. d. 1349.

Átírta: Szabolcs megye, 1349. jún. 23. **(100)**
Piti 2000. 116., Piti 2002. 4., Piti 2004. 438. szám.

95. 1349. ápr. 2. Buda

[I.] Lajos király (H) előtt megjelent egyrészről Woya-i Jakab fia: János a maga és frater patruelis-ei, Pál fiai: Mihály és János nevében (akiknek terhét magára vállalta, ha az alábbi elrendezést nem őriznék meg), másrészről Woya-i Mihály fia: Ábrahám a maga és frater-e: Benedek nevében a Jazou-i konvent ügyvédvalló levelével, valamint Voya-i László a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével Ábrahám fia János fiai: Antal és Miklós, továbbá Laskod-i Mihály fia: Miklós nevében, s megvallották, hogy azon perben, amit Jakab fia: János az alábbi birtokrész ügyében a mondott nemesek ellen indított Miklós nádor előtt, úgy egyeztek meg, hogy Ábrahám, Benedek, László, Antal, Miklós és másik Miklós jún. 7-én (oct. fe. Penth.) a váradi káptalan tanúsága jelenlétében (akinek kiküldését az uralkodó jelen oklevéllel parancsolja) Voya birtok dél felőli utcájának (platea) alsó, nyugati felét – amit egy kis, dél felé tartó utca (vicus) választ el – Jolad fia: András részéig és a szántóföldek felét ezen András, Ruhud-i László és Fygehazy-i Lorand elrendezésének megfelelően tartoznak örökre átadni Jánosnak és Pál fiainak; a birtok és a szántóföldek többi része pedig nekik maradjon. A Voya faluban Szt. István király tiszteletére épített plébániát közösen birtokolják. D. Bude, f. V. prox. an. domin. Ramispalmarum, a. d. 1349.

Dl. 96 300. (Vay cs. berkeszi lt. 293.) Kerek pecsét körvonala és hártyaszalagja.
Átírta: Váradi káptalan, 1349. jún. 11. **(98)**
Piti 2002. 4–5.

96. 1349. máj. 12. Visegrád

Pál comes, [I.] Lajos király (H) országbírója azon pert, amit korábbi oklevelének megfelelően Bochka-i András fia: András mester – akinek nevében szerviense: Nagy (Magnus) Tamás állt elő a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével – máj. 1-jén (oct. B. Georgii mart.) viselt színe előtt Berench-i István fia: Domokos ellenében (akinek nevében frater-e: László jelent meg ue. konvent

ügyvédvalló levelével), a felek akaratából okt. 6-ra (oct. B. Michaelis arch.) halasztja el. D. in Wyssegrad, 12. die termini prenotati, a. d. 1349.

Dl. 96 301. (Vay cs. berkeszi lt. 296.) Zárópecsét körvonala.
Piti 2004a. 15–16.

97. 1349. máj. 31. Buda

Pál comes, [I.] Lajos király (H) országbírója azon pert, amit a királyi kápolnaispán idézőlevelének megfelelően Sum-i Demeter máj. 26-án (f. III. p. fe. B. Vrbani pape) viselt színe előtt Monostor-i István fia: László ellenében, a felek akaratából okt. 6-ra (oct. fe. B. Michaelis arch.) halasztja el. D. Bude, 6. die termini prenotati, a. d. 1349.

Dl. 96 302. (Vay cs. berkeszi lt. 294.) Zárópecsét körvonala. Az oklevél alján más kéztől feljegyzés: actor personaliter pro adverso Demian cum procuratorio palatini ad octavas G[eorgii]).
Piti 2004a. 16.

98. 1349. jún. 11.

A váradi káptalan tudatja, hogy [I.] Lajos király (H) memorialis oklevelének és parancsának megfelelően **(95)** jún. 7-én (oct. fe. Penth.) kiküldték tanúságul Miklós mestert, a Szt. Tamás-oltár rector-át, aki a felekkel együtt Voya birtokra ment, ahol Ábrahám, Benedek, László, Antal, Miklós és másik Miklós (a személyesen megjelent Jolad fia: András, Rohud-i László és Fygehazy-i Lorand elrendezése szerint) Voya birtok dél felőli utcájának (platea) alsó, nyugati felét, amit egy kis, dél felé tartó utca (vicus) különít el, Jolad fia: András részéig; továbbá Medue fiai: Jakab és Pál szántóföldjei és részei felét Voya-i Jakab fia: Jánosnak, valamint a személyesen megjelent Pál fiainak: Mihálynak és Jánosnak (Jakab fia: János frater patruelis-einek) (vissza)adták. Voya birtok és a szántóföldek többi részét (az alábbi határjelekkel elkülönítve) Voya-i Jakab fia: János és Pál fiai: Mihály és János Ábrahámnak, Benedeknek, Lászlónak, Antalnak, Miklósnak és másik Miklósnak hagyták. A Voya-i Szt. István király-egyház kegyúri joga közös használatra maradt. A mondott határjelek helyei (e határjelek egy részét kiásták, más részét emelték): a kis utca vége dél felől; Voya utcájának közepe észak felől a kis utca másik végén; kovácsház; berek közepén tölgyfa; ue. berekben másik tölgyfa; két tölgyfa; wlgariter dumb-nak mondott dombon a Chakal birtok felé haladó úton tölgyfánál 2 régi határjel: az egyik Voya-t, a másik Chakal-t különíti el. Az ezen határoktól északra levő művelt és nem művelt szántóföldek minden tartozékukkal, ti. erdőkkel és berkekkel Jakab fia: János és Pál fiai: Mihály és János részéhez kerültek, a dél felől levőek Ábrahám, Benedek, László, Antal, Miklós és másik Miklós részéhez. D. in fe. preciosissimi Corporis Christi, a. Incarn. eiusdem 1349. Ha jelen oklevelet egy éven belül visszaviszik a káptalannak, az privilégiumot bocsát ki.

Dl. 96 303. (Vay cs. berkeszi lt. 292.)

99. 1349. jún. 11. Pozsony

[I.] Lajos király (H) előtt Jakch mester, a királyi aula lovagja (miles) és frater-e: Miklós (Lajos frater-e: István herceg aula-jának ifja) a királynak és a hercegnek tett hű szolgálataikat előadva a Zonuk és Kraznya megyei Isowceruaya és Farkmyhalhaza birtokokat kérték örök adományul, azt állítva, hogy azok az örökös nélkül elhunyt Isow-é és Fark (dict.) Mihályé voltak, s így a királyi adományozási jogkörhöz (collacio) tartoznak. Mivel az uralkodó nincs tisztában a birtokok mennyiségével és minőségével, s hogy valóban adományozási jogköréhez tartoznak-e, ezért utasítja a váradi káptalant, hogy küldjék ki tanúságukat, akinek jelenlétében Zarwad-i László fia: László

v. Sarmosag[-i] Mogh fia: János v. Kemur-i László fia: Poch királyi emberek valamelyike e birtokokat a szomszédok összehívásával régi határaik mentén járja be, ahol szükséges, emeljen új határjeleket a régiek mellé, s ha e birtokokat a királyi adományozási jogkörhöz tartozónak találja, iktassa Jakch mesternek és Miklósnak királyi adomány címén, ha nincs ellentmondó. Az esetleges ellentmondókat idézze meg ellenükben a királyi jelenlét elé, majd a káptalan tegyen jelentést. D. Posonii, in fe. Corporis Christi, a. eiusdem 1349.

Átírta: Váradi káptalan, 1349. júl. 4. **(102)**
EO. III. 505. szám.

100. [1349.] jún. 23. Kálló

Nogsemien-i László fia: Péter, Dausa néhai nádor fiai: Jakab és Pál mesterek, Zabolch-i comes-ek helyettese és a négy szolgabíró jelenti [I.] Lajos királynak (H), hogy parancslevelének megfelelően **(94)** kiküldték két emberüket, akik Zabolch megyében nemesektől, nemtelenektől, papoktól, klerikusoktól, világiaktól és bármiféle helyzetű emberektől megtudták, miszerint minden úgy történt, ahogy az a király oklevelében szerepel. D. in Kallo, III. f. prox. an. fe. B. Johannis Bapt., a. ut supra. [1349.]

Dl. 96 304. (Vay cs. berkeszi lt. 300.) 3 zárópecsét nyoma, ill. hártyaszalagja.
Piti 2000. 116., Piti 2004. 442. szám.

101. 1349. júl. 2.

A Gron melletti Szt. Benedek-monostor konventje előtt megjelent egyrészről a Neugrad megyei Miklós fia: Mihály, másrészről Lőrinc fia: Mykov (Lőrinc pap frater-ével: Anda-val), és elmondták, hogy ue. Mihály frater-e: Antal Mykou általi megölése ügyében fogott nemes bírók közvetítésével úgy egyeztek meg, hogy Mykou 8 budai súlyú márkát és 100 bécsi (Wienensis) dénárt fizet Mihálynak, ti. szept. 15-én (oct. fe. Nat. B. virg.) 4 márkát és 100 dénárt (ha ezt akkor nem teljesíti, 6 márkában marasztalják el) és [1350.] jan. 13-án (oct. Epyph. d.) 4 márkát (amit ha akkor nem tenne, az első időpontban kifizetett összeget elveszti, és a gyilkosság ügyében a pert Mihály bármely bíró előtt lefolytathatja). Mykou a temetést tartozik állni (sepulturam homicidii expedire). A fizetések után Mihály a maga, rokonai (cognati) és a hozzájuk tartozók részéről Mykou-t majd igazolólevéllel nyugtassa. D. f. V. prox. p. fe. ap. Petri et Pauli BB., a. d. 1349.

Dl. 96 305. (Vay cs. berkeszi lt. 1634.) Kerek pecsét körvonala.
Keglevich 2008. 272. (kiadás)

102. [1349.] júl. 4.

A váradi káptalan jelenti [I.] Lajos királynak (H), hogy parancslevelének megfelelően **(99)** László királyi emberrel kiküldték tanúságul Miklós mestert, chorus-uk klerikusát, a B. Privardus-egyház rector-át, akik jún. 29-én (f. II. prox. p. fe. B. regis Ladizlai) a Zolnuk megyei Isokeruaya birtokot a szomszédok összehívásával bejárták: patak; völgy; Keryka hegy, amit ue. Kerwa birtoknak hagytak; Berch (dict.) hegy, ami elkülöníti Lely és Isokeruaya birtokokat; domb; Kerwa birtok és Menyo birtok; 3 domb határjelként, az egyik Kerwa, a másik Boxa, a harmadik Menyo birtokot különíti el. A határjárás után Isakerua birtokot iktatták Jakch mesternek és Miklósnak, ellentmondó nem lévén, minden haszonvétellel, ti. telki helyekkel, művelt és nem művelt szántóföldekkel, rétekkel, berkekkel, vizekkel, erdőkkel. Ezen birtokból Jakch a káptalan előtt kifizette Bakan fia: Péternek és annak fiának: Péternek Isa fia Gergely fia: János néhai özvegye, ue. Péter leánya: Katalin

hitbérét és jegyajándékát, így ez ügyben ők Jakch-ot és Miklóst nyugtatták. D. in oct. fe. B. Ladizlai, a. supradict. [1349.]

Átírta: I. Lajos király, 1350. jan. 1. **(106)**
EO. III. 511. szám.

103. 1349. okt. 13. Buda

Tamás országbíró, Keue-i comes azon pert, amit Pál comes néhai országbíró oklevelének megfelelően Bochka-i András (akinek nevében Tamás mester állt elő a Chazma-i káptalan ügyvédvalló levelével) okt. 6-án (oct. fe. B. Mychaelis arch.) viselt színe előtt Baranch-i [!] László ellenében (akinek nevében Demyen jelent meg Miklós nádor ügyvédvalló levelével), a felek akaratából máj. 1-jére (oct. B. Georgii mart.) halasztja el. D. Bude, 8. die termini prenotati, a. d. 1349.

Dl. 96 307. (Vay cs. berkeszi lt. 298.) Zárópecsét körvonala.
Piti 2004a. 16.

104. 1349. okt. 14. Eger

János mester borsodi főesperes, N. [Miklós] egri püspök lelkiekben általános vikáriusa előtt Pál fia: Byry (dict.) Péter (Egyed fia Simon özvegyének famulus-a és képviselője a vikárius ügyvédvalló levelével) okt. 9-én (4. die oct. fe. S. Mychaelis arch.) Anark-i [!] Keled fia István fiai: Domokos és László alperesek ellenében e nemes asszony nevében előadta, hogy István fiai a néhai Kereztur-i Apay fia: István, az asszony frater uterinus-a azon birtokaiból, amik az egri egyházmegye határain belül vannak, a természet joga (ius naturale) és az ország szokása szerint a leánynegyeddel tartoznak az asszonynak. Erre István fia: László a maga és a Jazou-i konvent ügyvédvalló levelével frater-e: Domokos nevében azt felelte, hogy Anarchk [!], Benik [!] és Monorous birtokokból, amik az ő kezükön vannak és az egri egyház határain belül fekszenek, valóban tartoznak e leánynegyeddel az asszonynak (mivel hárman vannak leánytestvérek). A szintén az ő tulajdonukban levő Monostor birtok azonban nem az egri, hanem a váradi egyházmegye határain belül fekszik, további 3 birtok: a lakott Hymes, Marthonlaka és Symonyghaz pedig most nem náluk van. A vikárius ezt meghallgatva ülnökeivel együtt meghagyta, hogy embereivel és 4 nemes becslővel dec. 7-én (oct. fe. B. Andree ap.) a felek a most István fiai tulajdonában levő Anarchk, Benk és Monorous birtokokat a szomszédok összehívásával régi határaik mentén járják be, megtekintve mennyiségüket és minőségüket becsüljék fel, ha nincs ellentmondó. Az esetleges ellentmondókat a vikárius emberei az asszony mint felperes ellenében idézzék meg dec. 14-re (ad 8. diem dict. oct.) a főesperes elé ellentmondásuk oka megadására, majd a felekkel v. azok képviselőivel térjenek vissza a vikárius elé és a történtekről számoljanak be, hogy ő az asszony részére történő pénzbeli kifizetés időpontját kitűzhesse. D. Agrie, 6. die termini prenotati, a. d. 1349.

Dl. 96 306. (Vay cs. berkeszi lt. 301.) Kerek zárópecsét körvonala.
Bónis 1997. 1108. szám (okt. 11-i dátummal), Piti 2007. 53.

105. 1349.

A váradi káptalan 1349. évi oklevele szerint Waya-i nemesek a másik Vaya-i Jakab fia: Jánossal a birtokaik közötti határokat bejárták és új határjeleket emeltek a káptalan és a király okleveleinek megfelelően, nem lévén ellentmondó.

Tartalmilag átírta: Perényi Péter volt székelyispán és Pálóczi Máté diósgyőri várnagy, borsodi comes, 1413. ápr. 6. Dl. 96 841. (Vay cs. berkeszi lt. 779.).

106. 1350. jan. 1. Buda

[I.] Lajos királynak (H) Jakch mester, a királyi aula lovagja a maga és frater-e: Miklós (Lajos frater-e: István herceg aula-jának ifja) személyében bemutatta a váradi káptalan zárt válaszlevelét **(102)** a Zonuk és Krazna megyei Isowceruaya és Farkmyhalhaza birtokok (amiket a király Jakch-nak és Miklósnak adományozott) iktatásáról és határjel-emeléséről, s ezt kérésére az uralkodó (mivel a káptalan levelében leírtak jog szerint történtek) nyílt oklevelében átírja és megerősíti. Ha jelen oklevelet visszaviszik, az uralkodó privilegiális formába írja majd át. D. Bude, in die Circ. d., a. eiusdem 1350.

Dl. 96 308. (Vay cs. berkeszi lt. 302.) A szöveg felett: relacio Alberthii specialis notarius domine regine per Mathe notarium.
EO. III. 553. szám.

107. 1350. jan. 17. Eger

János mester borsodi főesperes, N. [Miklós] egri püspök lelkiekben általános vikáriusa tudatja: kanonoktársának, Domokos mester Borsua-i főesperesnek, egri kanonoknak írásban meghagyta, hogy egyrészről Orus-i Egyed fia Simon fiait: Imre mestert és Pétert mint felpereseket, másrészről Anarch-i Keled fia István fiait: Domokost és Lászlót bírja egyezségre Simon fiai néhai anyja, Monustor-i Apay leánya leánynegyede ügyében, v. pedig mint a vikárius embere tekintse meg István fiai birtokainak becslését, amikből Simon fiai a leánynegyedet igénylik. Domokos főesperes a levelében azt válaszolta, hogy ő a feleket fogott bírókkal a leánynegyed ügyében egyezségre bírta, úgy, hogy Domokos és László 4 birtokukból (Anarch, Benk és Monyaros az egri egyházmegyében, Zolathmonustura a váradi egyházmegyében) Simon fiainak 40 kassai márka garast fizetnek részben készpénzben, részben becsértékben (in estimacione condigna), mégpedig 10 márkát garasokban márc. 10-én (oct. diei medii Quadr.), 30 márkát pedig (10-et garasokban, 20-at becsértékben) máj. 23-án (oct. fe. Penth.), ezen felül István fiai a kifizetés kiegészítéseként és a teljes elégtételként Apayteleke föld egy részét, ami Apagy, Seneu és Napkor birtokok között fekszik (a váradi káptalan privilegiális oklevele szerint, ami a Bachka-i András fiaival: Miklóssal, Lászlóval és Andrással való birtokosztályukról adatott ki), Simon fiainak és örököseiknek a vikárius és az egri káptalan oklevelével átörökítik máj. 23-án. A vikárius Domokos mester ezen oklevele alapján az elrendezést jelen oklevelével megerősíti, és bírói hatáskörével meghagyja, hogy ha Domokos és László a mondott időpontok bármelyikét elmulasztják, kétszeresen fizessenek, s ha a földrészt Simon fiainak nem örökítik át, a per kezdete előtt kifizetendő 10 márkában marasztaltassanak el (a bíró része nélkül) Simon fiai ellenében, és a korábban kifizetett pénzt elveszettnek kell tekinteni. D. Agrie, 5. die oct. fe. Epiph. d., a. eiusdem 1350.

Dl. 96 309. (Vay cs. berkeszi lt. 308.) Kerek pecsét körvonala.
Bónis 1997. 1113. szám, Piti 2007. 53–54.

108. 1350. jan. 26. Buda

[I.] Lajos királynak (H) elmondták Jakch mester, a királyi aula lovagja személyében, hogy Jakch a Zonuk megyei Mon birtok felének (amit Kusal-i Domokos fia: Jakab felesége adott el neki) tulajdonába törvényesen be akar menni. Ezért az uralkodó utasítja a váradelőhegyi Szt. István első vértanú-egyház konventjét, hogy küldjék ki tanúságukat, akinek jelenlétében Moyad-i Albert fia: Tamás v. Sarmasagh-i Konya v. Od-i István fia: János királyi emberek valamelyike Mon birtok felét a szomszédok összehívásával járja be régi határai mentén, ahol szükséges, emeljen új határjeleket, majd a birtokfelet hagyja és iktassa Jakch mesternek, ha nincs ellentmondás. Az esetleges

ellentmondókat idézze meg Jakch ellenében a királyi jelenlét elé, majd a konvent tegyen jelentést. D. Bude, f. III. prox. p. fe. Conv. B. Pauli ap., a. d. 1350.

Átírta: Váradelőhegyi konvent, 1350. márc. 6. **(110)**
EO. III. 554. szám.

109. 1350. febr. 12.

János Nempthi-i plébános, András erdélyi püspök Meszesen túli (de extra parte Mezes) általános vikáriusa kinyilvánítja, hogy Miklós, a Ders-i, Mátyás Zoldubag-i alesperes, a Pereche-i, János, a Janusy-i, István, a Waya-i és Marc, a Lider-i, más néven Loranthaza-i egyházak papjai és rector-ai levelükben megírták neki, hogy előttük, valamint Miklós fia: Cantor (dict.) János, Janusy-i ezen Miklós fia: Bereck, Vaya-i János fia: László és Vaya-i Jolanth fia: András nemes fogott bírók, továbbá e nemesek feleségei előtt Katalin (Mihály fia: Ábrahám Laskud-i nemes felesége, Mako, a Harnad-i districtus-ban levő Ziketh-i és Tokay-i nemes leánya) betegágyában a gyónása és az utolsó kenet felvétele idején beteg testtel, de ép elmével egyéb rendelkezései között hitbérét és jegyajándékát férjének: Ábrahámnak (Habraam) és örököseinek adta végrendeletként, és atyafiai s rokonai közül ennek senki nem mondott ellent. E papok beszámolója alapján a vikárius az Ábrahám részére tett végrendelkezést megerősíti függőpecsétjével ellátott privilegiális oklevelében. D. f. VI. prox. an. fe. B. Valentini mart., a. d. 1350.

Dl. 96 310. (Vay cs. berkeszi lt. 307.) Függőpecsét hártyaszalagja.
Piti 2007. 54., EO. III. 558. szám.

110. [1350.] márc. 6.

János prépost és a váradelőhegyi Szt. István első vértanú-monostor konventje jelenti [I.] Lajos királynak (H), hogy megkapva parancslevelét **(108)**, Od-i István fia: János királyi emberrel kiküldték tanúságul Fodor (Crispus) Mihályt, házuk familiárisát, akik márc. 4-én (V. f. medii Quadr. [!]) Mon birtokra mentek, és a szomszédok jelenlétében a birtok telki helyét (locus sessionalis) a jobbágyok telki helyei részére így osztották fel: miként e birtok telke (sessio) hosszában északról dél felé terjed, a nyugati részét azon patakig, ami Meneu birtokról jövet halad át Mon birtokon, a királyi ember a jobbágyok telki helyeként egy sorban (simplici ordine) Jakch mesternek iktatta mint saját jogát, a keleti rész Domokos fia: Jakabnak és feleségének maradt, szintén egy sorban; a külső haszonvételeket (usus et utilitates eiusdem extranee) közös használatra hagyták. Orrus (dict.) István fia János leánya: Ilanch nemes asszony, a férje: ezen Jakab, a leánya: Rusynth és a fia: Miklós megvallották, hogy Mon birtok felét 20 márka garasért (minden márkát 50 garassal számolva) adták el Jakch mesternek és örököseinek, és az iktatáshoz hozzájárultak. Illés fia: István a maga és frater-ei: Mon-i István fia Miklós fiai: Mihály és László nevében, Gegus Miklós fiai: Péter és Simon, Ugrin fia István fiai: Miklós és János (Meneu-i nemesek), valamint Meneu-i György fiai: László és Ágoston a helyszínen az iktatáshoz szomszédság címén szintén hozzájárultak. D. sab. prox. an. domin. Letare, a. prenotato. [1350.]

Átírta: I. Lajos király, 1350. júl. 7. **(118)**
EO. III. 560. szám

111. 1350. márc. 14. Buda

[I.] Lajos királynak (H) elmondták Anarch-i István fia: László személyében, hogy 1350. febr. 7-én (domin. Estomichi, a. in presenti preterita) Miklós fia: László (Mark-i Erney germanus-a)

ezen István fia László fiát: Miklóst Mark és Loskudh falvak között rabló módjára megtámadva ki akarta fosztani, egy nyíllal meglőtte, karddal megütötte; István fia: László egy (akkor éppen nála, Mark faluban levő) lovát nyíllal megsebesítette; Mark falun kívül frater-évelː Egyeddel, rokonaival: Gergely fiával: Jánossal és Erney fiával: Mihállyal, valamint famulus-aival: Lászlóval és Jánossal ezen Lászlóra, fiára: Miklósra és azok famulus-ára támadt, Lászlónak két, Miklósnak három sebet okoztak, famulus-ukat is megsebesítették és megverték; febr. 9-én (f. III. prox. p. domin. prenotatum) László fiát: Miklóst és ue. László frater-e, Domokos fiát: Jánost ezen Mark-i nemesek meg akarták ölni és őket nyilaikkal megsebesítették; febr. 13-án (sabb. prox. p. diem Cynerum) a Kallo-i vásáron e Mark-i nemesek Miklóst és Jánost ismét meg akarták ölni, egy famulus-ukat pedig életveszélyesen megsebesítették. Ezért az uralkodó utasítja az [egri] káptalant, hogy küldjék ki tanúságukat, aki előtt Jeke-i István fia: Pál v. Anarch-i Jakab fia: László királyi emberek valamelyike tudja meg mindezekről az igazságot, majd a káptalan tegyen jelentést. D. Bude, in domin. Judica, a. d. 1350.

Átírta: [Egri] káptalan, 1350. márc. 22. **(112)**
Piti 2002. 5.

112. [1350.] márc. 22.

Az [egri] káptalan jelenti I. Lajos királynak (H), hogy megkapva parancslevelét **(111)**, Anarch-i Jakab fia: László királyi emberrel kiküldték tanúságul Pál mestert, chorus-uk ifjú klerikusát, akik Anarch birtok szomszédaitól és Kallo faluban megtudták, miszerint Mark-i Miklós fia: László István fia László fia: Miklóst Loscud és Mark falvak között megtámadva rabló módjára ki akarta fosztani, kardlappal megütötte, István fia: László ott levő lovát nyíllal megsebesítette, Lászlót és famulus-át Mark falun kívülre kergette, ott a frater-évelː és rokonaival együtt rátört István fia: Lászlóra, annak fiára és famulus-ára, Lászlónak két, a fiának pedig három sebet okozott, a famulus-át megverte. Febr. 13-án (sab. p. diem Cynerum) e Mark-i nemesek László fia: Miklóst és Domokos fia: Jánost Kallo faluban a vásáron meg akarták ölni, mondott famulus-ukat életveszélyesen megsebesítették. D. f. II. prox. p. domin. Ramispalmarum, a. supradict. [1350.]

Dl. 96 311. (Vay cs. berkeszi lt. 304.) Kerek zárópecsét körvonala. Felül hiányos.
OL-adatbázis szerint az egri káptalan oklevele.

113. 1350. máj. 8. Buda

Tamás, [I.] Lajos király (H) országbírója, Turuch-i comes azon pert, amit korábbi oklevelének megfelelően Bochka-i András fia: András (akinek érdekében királyi oklevelet mutattak be perhalasztás ügyében) máj. 1-jén (oct. fe. B. Georgii mart.) viselt színe előtt Berench-i István fia: Domokos ellenében (akinek nevében frater-e: László jelent meg a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével), a mondott okleveles királyi parancsból ezen máj. 1-ről 1 évvel elhalasztja. D. Bude, 8. die termini prenotati, a. d. 1350.

Dl. 96 312. (Vay cs. berkeszi lt. 295.)
Piti 2004a. 16.

114. 135[0. máj. 8. Buda]

Tamás, [I.] Lajos király (H) országbírója, Turuch megye honorbirtokosa azon pert, amit korábbi oklevelének megfelelően B[och]ka-i [András fia:] An[drás máj. 1-jén (oct. fe. B. Georgii mart.) viselt színe előtt] Berench-i László ellenében (akinek nevében ….. Deseu jelent meg a Lelez-i

konvent [ügyvédvalló levelével]), a felek akaratából …-ra (ad oct. ……) halasztja el. [D. Bude, 8.] die termini prenotati, a. d. 135[0].

Dl. 96 318. (Vay cs. berkeszi lt. 297.) Nagy részén erősen foltos.
Piti 2004a. 16.
OL-adatbázis szerint 1350. évi oklevél. Napi keltezése az előző számú oklevéllel való tartalmi hasonlóság alapján valószínűsíthető.

115. 1350. máj. 27. Eger

János mester borsodi főesperes, N. [Miklós] egri püspök lelkiekben általános vikáriusa előtt megjelent egyrészről Orus-i Simon fia: Imre mester a maga és az egri káptalan ügyvédvalló levelével uterinus frater-e: Péter nevében, másrészről Keled fia István fia: László a maga, apja, ue. István fia: Domokos és annak fia: János nevében a Lelez-i prépost és konvent ügyvédvalló levelével. Imre a maga és Péter nevében elmondta, hogy néhai anyjuk, Kerezthur-i Apay comes leánya: Erzsébet leánynegyede miatt István fiai: Domokos és László ellen a püspök és a vikárius előtt pert indítottak, és a leánynegyedet István fiai Arnach [!], Benk, Monyorous és Zolothmonostora nevű Zabouch és Byhor megyei birtokaiból megszerezték, úgy, hogy Domokos és László fogott bírók döntése és elrendezése szerint 40 kassai márka garast kifizettek, valamint a Zabouch megyei Apaytelke, más néven Zeuleus földrészt (ami Apagh, Napkor és Seneu birtokok között fekszik) minden haszonvétellel és tartozékkal régi határai alatt szavatosság vállalásával átörökítették. Ezért Imre a maga, Péter és leánytestvéreik (soror) nevében István fiait: Domokost és Lászlót, valamint örököseiket e leánynegyed ügyében nyugtatta, szavatosság vállalásával feléjük. Erről a vikárius pecsétjével ellátott oklevelet bocsát ki, és kéri egri káptalanbeli társait, hogy ha ezt bemutatják nekik, erősítsék meg oklevelükben. D. Agrie, in fe. Corporis Christi, a. d. 1350.

Átírta: Egri káptalan, 1350. máj. 28. **(116)**
Piti 2007. 54–55.

116. [1350.] máj. 28.

Az egri káptalan Orus-i Simon fia: Imre mester kérésére pecsétjével ellátott nyílt oklevelében átírja János borsodi főesperes, egri kanonok, N. [Miklós] egri püspök lelkiekben általános vikáriusa 1350. máj. 27-én kelt oklevelét **(115)**. D. in crastino fe. eiusdem Corporis Christi, a. supradict. [1350.]

Dl. 96 313. (Vay cs. berkeszi lt. 305.)

117. 1350. jún. 19.

Az egri káptalan előtt megjelent egyrészről Hangon-i Pouch fia: István, másfelől Mihály fia: Miklós a saját fiai: Tamás és Mihály nevében, és István előadta, hogy a Somorak fia: néhai Miklós és András fia: Egyed a Borsod megyei Hangon birtokon, a Szt. Miklós hitvalló-egyház mellett levő birtokrészéből kihasított földrész felét – amit egykor László fia: Lampert és annak fia: Gergely Pouch comes-nek és fiainak elzálogosított a Gumur megyei comes-ek és szolgabírók okleveleivel 3 kassai márka garasért (ezen okleveleket a káptalan megtekintette) – minden haszonvételével együtt jún. 24-től (a fe. Nat. S. Johannis Bapt. iam affuturo) négy évre (usque ad 4. revolucionem annualem) 1,5 kassai márka garasért jelenlegi sürgető szükségei elkerülése érdekében Miklós fiainak elzálogosította, úgy, hogy amikor ő, ill. Gergely v. Lázár (ezen Lampert fiai) e fél részt a 4. évfordulón a káptalan előtt Miklóstól és fiaitól kiváltják, a mondott összeg ellenében ők tartoznak azt visszaadni.

Ha akkor kiváltani nem tudják, utána már csak a tartozás (principale debitum) kétszereséért tehetik ezt meg. D. sab. prox. an. ipsum fe. Nat. S. Johannis Bapt., a. d. 1350.

Dl. 96 314. (Vay cs. berkeszi lt. 306.)

118. 1350. júl. 7. Buda

[I.] Lajos királynak (H) Jakch mester, a királyi aula lovagja bemutatta a váradelőhegyi Szt. István-konvent válaszlevelét a Zonuk megyei Mon birtok fele (ami Jakch-hoz vásárlás címén tartozik) iktatásáról és határjel-emeléséről **(110)**, amit kérésére az uralkodó (mivel a konvent levelében leírtak jog szerint történtek) nyílt oklevelében átírja és királyi auctoritas-ával megerősíti. D. Bude, f. IV. prox. p. oct. fe. Nat. B. Johannis Bapt., a. d. 1350.

Dl. 96 315. (Vay cs. berkeszi lt. 303.) Pecsét hártyaszalagja. Bal alsó sarkában: relacio Benedicti Zarka ex parte Stephani ducis.
EO. III. 567. szám.

119. 1350. aug. 30. Gömör falu

Péter Pluseh-i [!] pap tudatja, hogy ővele szemben Bálint leánya: Annus (Hanua-i István mester klerikus, litteratus jobbágya) bizonyos bírságban (birsagium) lett elmarasztalva, amit ő számos férfi kérésére mérsékelt a nőnek 1 márkára. Annus a bírságot szegénysége miatt nem akarta megfizetni, hacsak nem Hanua-i István kezessége révén a bírságfizetés 8. napjáig, úgy, hogy ha akkor nem fizet, az 1 márka kétszeresében marasztalják el. A kitűzött napon Istvánt a kezessége felől nyugtatták, azzal, hogy ha az ő birtokán Thaym-ot Péter pap megtalálja v. bármiféle állapotú embertől értesül róla, eljár ellene. Erről Péter pap pecsétjével ellátott nyílt oklevelet bocsát ki. D. in villa Gumur, f. II. prox. an. fe. Egidii conf., a. d. 1350.

Dl. 96 316. (Vay cs. berkeszi lt. 310.) Pecsét hártyaszalagja.
Bónis 1997. 1119. szám.

120. 1350. okt. 10. Eger

János mester borsodi főesperes, N. [Miklós] egri püspök lelkiekben általános vikáriusa tudatja, hogy Vythez-i László fia: Lőrinc (akit Antal pap, a Thos-i egyház rector-a, a vikárius embere idézett meg, miként ez István pap, a Varada-i egyház rector-a válaszlevelében szerepel) tartozott megjelenni színe előtt okt. 6-án (oct. fe. B. Michaelis arch.) Anarch-i István fia: László mester ellenében. Ám akkor nem ment el, nem is küldött senkit, noha László felperes várt rá, így a vikárius Lőrincet bírságban marasztalja el, ha magát nem tudja ésszerűen kimenteni. D. Agrie, 5. die termini prenotati, a. d. 1350.

Dl. 96 317. (Vay cs. berkeszi lt. 309.) Kerek zárópecsét körvonala.
Piti 2007. 55.

121. 1350.

János Nemethy-i plébános, András erdélyi püspök általános vikáriusa 1350. évi oklevele szerint Loskod-i, Waya-i és Chahaly-i nemesek egy asszonynak a hitbérét és jegyajándékát kifizették.

Tartalmilag átírta: Perényi Péter volt székelyispán és Pálóczi Máté diósgyőri várnagy, borsodi comes, 1413. ápr. 6. Dl. 96 841. (Vay cs. berkeszi lt. 779.).
EO. III. 580. szám.

122. 1351. márc. 27. Buda

[I.] Lajos (Lodoyc) király (H) a Zathmar megyei szolgabíróknak, nemeseknek és más, bármilyen helyzetű és állapotú embernek. Elmondták neki Lochk fia: András mester szatmári comes (comes vester parochinalis) személyében, hogy e megyében számos személy azokat a bírságokat (birsagia), amelyekben a comes v. a vicecomes (vices suas gerens) jelenléte előtt törvényesen elmarasztaltattak, makacsul nem fizeti meg. Ezért az uralkodó megparancsolja, hogy mindazok, akik az András mester v. a vicecomes által tartandó congregacio-n elmarasztaltatnak a comes registrum-a szerint, e bírságokat a comes-nek fizessék meg Bonch (dict.) János v. Pyruhtos (dict.) Mihály v. Chenkes (dict.) Jakab királyi emberek valamelyike és a váradelőhegyi Szt. István első vértanú-konvent tanúsága (akinek kiküldését az uralkodó jelen oklevelével parancsolja) jelenlétében. Mindezt a megyében nyilvánosan hirdessék ki. D. Bude, in domin. Letare, a. d. 1351.

Átírta: Váradelőhegyi konvent, 1351. máj. 26. **(125)**
Piti 2002. 5, Szatmár 119. szám.

123. [1351.] ápr. 25. Majtény

Ábrahám fia: László mester Zothmar-i vicecomes és a négy szolgabíró kinyilvánítják, hogy a királyi parancsból ápr. 25-én (f. II. prox. p. fe. B. Georgii mart.), Bunch (dict.) János mester és a váradelőhegyi Szt. István-konvent tanúsága előtt Mohten faluban tartott congregacio generalisukon Syma-i Deseu fia: Mihály (Micael) elmondta, hogy Zegy-i Lőrinc, Bhech-i officialis az ő földjét hatalmaskodva elfoglalta, lovaival használtatja, ill. az ő jobbágyainak ökreit elvette. Fentiek kérdésére a nemesek, bírók és esküdtek a király és Szent Koronája iránti hűségükre, az élő kereszt fáját megérintve megerősítették, hogy Lőrinc mindezeket megcselekedte Mihály ellenében. D. in Mohten, f. II. prox. p. fe. B. Georgii mart., a. d. …..[1351.]

Dl. 97 744. (Vay cs. berkeszi lt. 651.) 3 zárópecsét hártyaszalagja.
Piti 2000. 116., Szatmár 121. szám.
Fakultsága miatt a dátumban az évjelölés nem olvasható. OL-adatbázis szerint 1351. évi oklevél.

124. 1351. máj. 12. Eger

Péter mester Heues-i főesperes és Gothard mester, egri kanonokok, N. [Miklós] egri püspök vikáriusi bírói (iudices in officio vicariatus) tudatják, hogy korábbi perhalasztó oklevelük szerint Perthold-i Mihály fia Egyed fiai: Demeter és Simon Anarch-i István fia: László mester ellenében tartoztak megjelenni színük előtt máj. 8-án (quind. fe. S. Georgii mart.). Ám akkor Egyed fiai nem mentek el, nem is küldtek senkit maguk helyett, bár László várt rájuk az oklevélkiadók előtt, így ők Egyed fiait bírságokban (birsagii) marasztalják el, ha magukat nem tudják ésszerűen kimenteni. D. Agrie, 5. die termini prenotati, a. d. 1351.

Dl. 96 320. (Vay cs. berkeszi lt. 320.) Két, mandorla alakú zárópecsét körvonala.
Piti 2007. 55.

125. [1351.] máj. 26.

János prépost és a váradelőhegyi Szt. István-monostor konventje kinyilvánítják, hogy [I.] Lajos (Lodoyc) király (H) nyílt oklevele szerint, amit Zathmar megye szolgabíróinak, minden nemesének, és más, bármilyen helyzetű és állapotú embereinek küldött **(122)**, Bonch (dict.) Jánossal v. Pyruhtos (dict.) Mihállyal v. Chenkes (dict.) Jakabbal mint az oklevélben felsorolt királyi emberekkel ki kellett küldeniük tanúságukat. Ennek megfelelően Bonch (dict.) János királyi emberrel

kiküldték Nagy (Magnus) Mihályt, házuk familiárisát, akik visszatérve elmondták, hogy először Pál fia: István Ewr nevű Zathmar megyei birtokára mentek a megye szolgabíróival, ahol András mester registrum-a szerint 12 márka jogos bírságot (amikben Pál fia: István el volt marasztalva) annyit érő zálogokban (cum pignoribus tantum valentibus) behajtottak. Ezután Peren-i (dict.) Miklós Karaz nevű Zathmar megyei birtokán 9 márka bírságot, majd Benchenchen [!] fiai: György és János szintén Zathmar megyében levő Nomen nevű birtokán 3 márka bírságot (amikben György és János el voltak marasztalva) zálogokban behajtottak András mesternek. D. in fe. Asc. d., a. prenotato. [1351.]

Dl. 96 321. (Vay cs. berkeszi lt. 315.) Zárópecsét hártyaszalagja.
Szatmár 122. szám. (tévesen István prépostot írva)

126. 1351. júl. 2. Kaza falu

Deseu mester, Miklós nádor (H), a kunok bírája alnádora kinyilvánítja, hogy ura: a nádor Borsod megye nemesei universitas-ának Kaza falu mellett jún. 27-én (f. II. prox. p. fe. Nat. B. Johannis Bapt.) tartott congregacio generalis-án Keztel-i Guluph (dict.) János előadta, hogy Gele-i András fia: Péter [1350.] szept. 9-én (f. V. prox. p. fe. Nat. B. Marie virg. cuius prox. adveniret revolucio annualis) éjjel az ő házához menve két, 50 márkát érő lovát és más, e házban talált javait ellopta. Ezt hallva Péter János keresetében (accio, acquisicio) ártatlannak mondta magát, s mivel János az alnádor kérdésére a vádat oklevéllel nem tudta bizonyítani, ezért Deseu mester a szolgabírókkal, az esküdt ülnökökkel és a megye nemeseivel együtt döntött, hogy Péter júl. 1-jén (5. die congregacionis) a nádor káplánjai előtt egymaga tegyen esküt arról, hogy ártatlan a vádban. A nevezett napon Péter a káplánok előtt (ahogy az alnádor tőlük megtudta) az esküt letette János ellenében, ezért Deseu mester őt az ügyben nyugtatja. D. 6. die congregacionis predict., in loco memorato, a. d. 1351.

Dl. 96 322. (Vay cs. berkeszi lt. 313.) Kerek pecsét körvonala.

127. 1351. júl. 2. Kálló

Vid mester fia: Lorand mester – Dausa néhai nádor fiai: Jakab és Pál mesterek, Zobolch-i comes-ek helyettese – és a négy szolgabíró igazolja, hogy István fia: Domokos mester, Berench-i nemes, aki legistrum-uk [!] szerint bírságban marasztaltatott el Donch fia: László ellenében, az összeget kifizette Lászlónak. D. in Kallo, sab. prox. p. fe. BB. Petri et Pauli ap., a. d. 1351.

Dl. 96 323. (Vay cs. berkeszi lt. 317.)
Piti 2000. 117., Piti 2004. 478. szám.

128. 1351. júl. 23. Szász

László fia: Tamás mester – Morochuk mester Bereg megyei vicecomes-e – és a négy szolgabíró előtt Borsua-i Simon fia: Tamás elmondta, miszerint Miklós [nádor] (H) előtt szept. 10-én (sab. prox. p. Nat. B. virg.) békebírságot tartozik kifizetni Abychc fia: Egyed özvegyével, amit ha nem tenne, 10 márkában marasztalják el. Tartozik emellett ua. napon 7 márkát fizetni fentiek előtt, s ezt esküvel is fogadta. D. in Zaz, sab. prox. an. fe. B. Jacobi ap., a. d. 1351. Továbbá Péter fia: János ue. napon tartozik 50 garast kifizetni, s ha ezt akkor nem tenné, kétszeres büntetéssel fizesse majd meg.

Dl. 96 324. (Vay cs. berkeszi lt. 316.) 2 zárópecsét hártyaszalagja.
Piti 2000. 117., Neumann 2006. 36. szám.

129. 1351. aug. 14. Várad

Miklós nádor (H), a kunok bírája kinyilvánítja, hogy a Zabolch és Bereg megyei nemesek universitas-ának jelen évben tartott congregacio generalis-án Berench-i Domokos fia: János 12 forintban marasztaltatott el Petenye fia: Miklós jogtalan fogvatartása miatt. Mivel János a nádornak ezen fejváltságot (emenda homicidii) – a másik fél része nélkül – kifizette, ezért a nádor őt a maga részéről ez ügyben nyugtatja. D. Waradino, in vig. fe. Ass. virg. glor., a. d. 1351.

Dl. 96 325. (Vay cs. berkeszi lt. 312.) Kerek zárópecsét körvonala és hártyaszalagja.
Piti 2000a. 391.

130. 1351. aug. 27. Eger

Péter mester Heues-i főesperes és Gothard mester, egri kanonokok, N. [Miklós] egri püspök vikáriusi bírói (iudices in officio vicariatus) tudatják, hogy Syroka-i Petheuch fia: György (akit Antal pap, a Thoos-i egyház rector-a, a püspök embere idézett meg, miként ezt István pap, a Varada-i egyház rector-a, Borsua-i alesperes levelében látták) tartozott megjelenni színük előtt aug. 22-én (oct. fe. Ass. B. virg.) Anarch-i Keled fia István fia: László mester ellenében. Ám akkor György nem ment el, nem is küldött senkit maga helyett, noha László fia: Deseu (László mester felperes famulus-a és képviselője a Lelez-i Szt. Kereszt-monostor konventje ügyvédvalló levelével ezen ura nevében) várt rá, így az oklevélkiadók Györgyöt bírságban marasztalják el, ha magát nem tudja ésszerűen kimenteni. D. Agrie, 6. die termini prenotati, a. d. 1351.

Dl. 96 326. (Vay cs. berkeszi lt. 321.) Két, mandorla alakú zárópecsét körvonala.
Piti 2007. 55.

131. 1351. szept. 26.

Az egri káptalan jelenti Miklós nádornak (H), a kunok bírájának, hogy oklevelének megfelelően – küldjék ki tanúságukat, akinek jelenlétében Gyvlahaza-i Lukács fia: László v. Baka-i Mihály v. Beseneu-i Gábor (Gabrian) fia: Miklós v. Senyeu-i Pál nádori emberek valamelyike Orosy-i Egyed fia Simon fiaival: Imrével és Péterrel mint felperesekkel, ill. Anarch-i Keled fia István fiaival: Domokossal és Lászlóval mint alperesekkel (v. a felek képviselőivel) szept.15-én (oct. fe. Nat. S. Marie virg.) menjen Apaytelky földrészre, azt a szomszédok összehívásával régi határai mentén járja be, szükség esetén új határjeleket emelve a régiek mellé, s az így bejárt és másokéitól elkülönített földrészt a nádor döntésének megfelelően iktassa Simon fiainak, ha nincs ellentmondás; az esetleges ellentmondókat idézze meg a nádor jelenléte elé ellentmondásuk oka megadására okt. 6-ra (oct. fe. B. Michaelis arch.), majd a káptalan tegyen jelentést – Lukács fia: László nádori emberrel kiküldték tanúságul András, chorus-uk ifjú klerikusát, akik szept. 15-én a mondott földrészre mentek, amit a szomszédokat egybehívva Anarch-i István fia: László útmutatása szerint (aki a maga, valamint a Lelez-i prépost és konvent ügyvédvalló levelével frater-e: Domokos nevében jelent meg) valós határai mentén bejárták, s mikor azt István fiai: Domokos és László földje jogcímén (János borsodi főesperes, akkor az egri püspök lelkiekben általános vikáriusa oklevelének tartalmának megfelelően) Simon fiai: Imre és Péter részére leánynegyed kiadása fejében iktatni akarták, Apaz-i [!] Péter fia: János személyesen, Apaz-i Mihály fia: István comes nevében famulus-a: Fodor (dict.) László, Bakca-i [!] András fia: András mester nevében pedig famulus-a és officialis-a: Petery-i István őket nem a bejárástól, hanem a földrész Simon fiainak történő iktatásától tilalmazták. Ezért a nádori ember Mihály fia: Istvánt és Apaz-i Péter fia: Jánost megidézte a nádor elé István fiai: Domokos és László ellenében okt. 6-ra. Bahcha-i [!] Andrást István fiai nem idéztették meg, mivel jelenleg már perben állnak vele. D. f. II. prox. p. fe. S. Matheii ap., a. d. 1351.

Dl. 96 327. (Vay cs. berkeszi lt. 314.)

132. 1351. okt. 4. Eger

Péter mester Heues-i főesperes és Gothard mester, egri kanonokok, N. [Miklós] egri püspök vikáriusi bírói (iudices in officio vicariatus) tudatják, hogy korábbi perhalasztó oklevelük szerint Vitez-i László fia: Lőrinc és Pertolth-i Egyed fiai: Demeter és Simon Anarch-i István fia: László mester ellenében tartoztak megjelenni színük előtt [I.] Lajos királynak a litvánok elleni hadjáratából lakhelyére: Budára való visszatérése napjának [szept. 15.] 15. napján [szept. 29.]. Ám akkor Lőrinc és Egyed fiai nem mentek el, nem is küldtek senkit maguk helyett, bár László várt rájuk az oklevélkiadók előtt, így ők bírságokban (birsagii) marasztalják el Lőrincet és Egyed fiait, ha magukat nem tudják kimenteni. D. Agrie, 6. die termini prenotati, a. d. 1351.

Dl. 96 319. (Vay cs. berkeszi lt. 322.) Két, mandorla alakú zárópecsét körvonala.
Piti 2007. 55–56.

133. 1351. nov. 17. Majtény

Ábrahám fia: László mester Zothmar megyei vicecomes és a négy szolgabíró tudatják, hogy korábbi kötelezvénylevelüknek megfelelően Kochord-i Mihály fia: Péter mester nov. 17-én (f. V. prox. p. fe. B. Martini conf.) tartozott 10 márkát fizetni Chohol-i Péter fia: János mesternek. Akkor János mester megjelent, Péter mester azonban távol maradt, és nem is küldött senkit maga helyett. D. in Mathen, f. V. prox. p. fe. B. Martini conf., a. d. 1351.

Dl. 96 328. (Vay cs. berkeszi lt. 318.)
Piti 2000. 117., Szatmár 123. szám.

134. 1351. dec. 11. Eger

Péter mester Heues-i főesperes és Gothard mester, egri kanonokok, N. [Miklós] egri püspök által kinevezett (pro tempore constituti) vikáriusi bírók tudatják, hogy színük előtt Damak-i Kelemen fia: Petheu dec. 7-én (oct. fe. S. Andree ap.) meg kellett jelenjen Kelemen fia Tamás özvegye, most Hanua-i Domokos fia István felesége: Sebe nemes asszony ellenében, és bizonyos pénzösszeget az asszony hitbére és jegyajándéka fejében ki kellett neki fizessen. A mondott napon azonban Petheu nem ment el és nem küldött senkit, bár István (Sebe férje) az egri káptalan ügyvédvalló levelével várta őt előttük az asszony nevében. D. Agrie, 5. die termini prenotati, a. d. 1351.

Dl. 96 329. (Vay cs. berkeszi lt. 319.) 2 zárópecsét körvonala.

135. 1352. ápr. 4. Buda

[I.] Lajos király (H) utasítja a váradi káptalant, hogy küldjék ki tanúságukat, akinek jelenlétében Kysanarch-i Jakab fia: László v. Petry-i Petew v. Baka-i Mihály v. Baka-i Bereck királyi emberek valamelyike idézze meg Apag-i Istvánt és Apag-i Jánost Berench-i István fia: László ellenében az uralkodó jelenléte elé, majd a káptalan tegyen jelentést. D. Bude, f. IV. prox. p. domin. Ramispalmarum, a. d. 1352.

Dl. 96 330. (Vay cs. berkeszi lt. 323.)
Piti 2002. 6.

136. 1352. máj. 12. Buda

[I.] Lajos király (H) a budai káptalannak. Elmondták neki Hoznus-i Domokos fia: Domokos személyében, hogy a Puruzlow birtokról és tartozékairól szóló oklevelek Domokostól elvesztek, de

ezek párja a káptalan sekrestyéjében v. conservatorium-ában van elhelyezve, és most joga megőrzéséhez szüksége van ezekre. A király ezért megparancsolja a káptalannak, hogy Domokos okleveleit keressék elő sekrestyéjükben és pecsétes oklevelükben szó szerint és csalárdság nélkül írják át neki. D. Bude, sab. prox. an. fe. Asc. d., a. eiusdem 1352.

Átírta: Budai káptalan, 1352. aug. 4. **(137)**
Új Magyar Múzeum 1856. I. 439–440. (kiadás)

137. 1352. aug. 4.

A budai káptalan jelenti [I.] Lajos királynak (H), hogy parancslevelének megfelelően **(136)** egyházuk conservatorium-ában megtalálták egy privilégium ott szokás szerint elhelyezett, 1301. évi párját *(l. Anjou-oklt. I. 144. szám)*, amit épnek és gyanútól mentesnek találva szó szerint átírnak pecsétes oklevelükben Domokos mesternek, a korábbi oklevelet pedig, ahogy ez szokás, visszateszik conservatorium-ukba. Kelt Dénes mester olvasókanonok keze által, sab. prox. p. oct. fe. B. Jacobi ap., a. d. 1352., Péter mester éneklő-, János mester őrkanonok, László, Imre, Vgrin frater-e: László, Péter, Mihály, Cosmas és János kanonokok jelenlétében.

Dl. 96 331. (Vay cs. berkeszi lt. 326.)
Új Magyar Múzeum 1856. I. 439–440. (kiadás)

138. 1352. szept. 7. Buda

Tamás, [I.] Lajos király (H) országbírója, Turuch megye honorbirtokosa tudatja, hogy korábbi oklevelének megfelelően Loskud-i Nagy (Magnus) Ábrahám tartozott kifizetni neki (mint rendes bírójának) aug. 27-én (oct. B. regis Stephani) azt a békebírságot, amivel a Damanhyda-i Miklós fiával: Andrással 80 ökör és 2 ló elvételének ügyében, az országbíró engedélyével létrejött megegyezés miatt tartozott. Az országbíró e békebírság negyedét famulus-a: Chohul-i Nagy (Magnus) János mester fia: Sebestyén kérésére Ábrahámnak elengedi és őt ez ügyben nyugtatja. D. Bude. 12. die termini prenotati. a. d. 1352.

Dl. 96 332. (Vay cs. berkeszi lt. 325.)
Piti 2004a. 16–17.

139. 1352. nov. 26. Buda

Tamás, [I.] Lajos király (H) országbírója, Turuch megye honorbirtokosa azon pert, amit a váradi káptalan birtokbejáró- és idézőlevelének megfelelően Rosal-i Gergely fia: György mester és Elleus fia: Barch (akik közül előbbi jelent meg a maga és Borch nevében a váradelőhegyi Szt. István első vértanú-konvent ügyvédvalló levelével) nov. 19-én (2. die oct. fe. B. Martini conf.) viseltek színe előtt István fia: László és Monostur-i Domokos fia: János ellenében (akik nevében ügyvivők jelentek meg), mivel azok a Byhor megyei Zenthpal birtok iktatásakor ellentmondottak, az időpont koraisága miatt [1353.] máj. 1-jére (oct. fe. B. Georgii mart.) halasztja el. D. Bude, 8. die termini prenotati, a. d. 1352.

Dl. 96 333. (Vay cs. berkeszi lt. 324.) Zárópecsét körvonala.
Piti 2004a. 17.

140. 1353. márc. 31. Eger

László egri prépost, Miklós egri püspök lelkiekben általános vikáriusa amicus-ának: György mester borsodi comes-nek. Niek-i Bench fia: Petew comes-t és Niek-i Pált 8 forint ügyében a Mohi-i plébánoshoz és a prépost bíróságához utalta László borsodi alesperes. Mivel a prépost úgy véli, az ügy inkább a comes bírósága elé tartozik, mint az övéhez, ezért átteszi oda a pert máj. 2-re (f. V. prox. p. oct. fe. S. Georgii mart.). D. Agrie, in oct. fe. Passce d., a. d. 1353.

Dl. 96 334. (Vay cs. berkeszi lt. 333.)
Bónis 1997. 1180. szám.

141. 1353. ápr. 20. Szenterzsébet

Miklós nádor (H), a kunok bírája az egri káptalannak. A nádor Pest és Pilis megyei nemesek universitas-ának ápr. 16-án (f. III. prox. p. 22. diem fe. Pasce d.) Szenterzsébet (S. Elysabeth) faluban tartott congregacio generalis-án Erzsébet, Ilona és Genych nemes asszonyok, Alberth-i Paznan fia Máté leányai a nádor elé járultak, és Erzsébet bemutatta a [buda]felhévízi (Calide Aque) Szentháromság-egyház keresztesei konventjének 1339. jan. 8-án (a. d. 1339., oct. diei Strennarum) kelt privilegiális oklevelét *(l. Anjou-oklt. XXIII. 10. szám)*, mely szerint a konvent előtt megjelent egyrészről Alberti-i Paznan fia: Máté, másrészről Lypto-i Miklós fia: Pál – Miklós fiával: Lőrinccel és Lőrinc fiával: Farkassal, Alberthy-i nemesekkel –, és Máté az ő leánya: Erzsébet férjhezmenetelével az Alberthy birtokon levő részének harmadát annak minden haszonvételével és tartozékával, rokonai és szomszédai egyetértésével sponsus-ának: ezen Pálnak, s annak Erzsébettől származó örököseinek adta, szavatosság vállalásával. Erzsébet ezután elmondta, hogy azon 1/3 birtokrészt, amit apja neki adott, Alberthy-i Miklós fia: Mátyás elfoglalva tartja, Ilona és Genych pedig azt mondták, hogy Mátyás azon jogukat, ami nekik leánynegyed címén apjuk: Máté Alberthy birtokon levő részén a jog és a szokás szerint (de iure et consuetudine legis) jár, szintén elfoglalva tartja, s ennek okát akarják tudni. A nádor kérdésére Mátyás a mondott privilégium tartalmával nem helyezkedett szembe, sőt azt mondta, hogy mindezek ügyében e nemes asszonyokat nem tilalmazza, nekik ellentmondani nem fog. Mivel e birtokrészek iktatásához szükség van a káptalan emberére, a nádor kéri a káptalant, hogy küldjék ki tanúságukat, akinek jelenlétében Sándor fia: István v. Harkyan-i Demeter v. Thete-i Beke nádori emberek valamelyike máj. 3-án (3. die oct. fe. B. Georgii mart.) a felek v. képviselőik jelenlétében menjen Alberth birtokra a szomszédok összehívásával, s először Máté ottani birtokrésze 1/4-ét különítse el, majd az 1/4 kétharmadát Ilonának és Genych-nek azok leánynegyedeként, egyharmadát pedig Erzsébetnek iktassa Máté adományának és a mondott privilegiális oklevélnek megfelelően, minden haszonvétellel, ezeket (ha szükséges) határjelekkel egymástól elkülönítve, Mátyás ellentmondása ellenére is, más jogának sérelme nélkül, ha mások részéről nincs ellentmondás. Az esetleges ellentmondókat idézze meg a nádor elé ezen asszonyok ellenében máj. 26-ra (quind. fe. Penth)., majd a káptalan tegyen jelentést ugyanakkorra. D. 5. die congregacionis nostre predict., in loco supradict., a. d. 1353.

Átírta: Budai káptalan, 1353. máj. 24. **(145)**
Bakács 1982. 197.

142. 1353. máj. 8. Buda

Tamás, [I.] Lajos király (H) országbírója, Turuch megye honorbirtokosa azon pert, amit korábbi oklevelének megfelelően Rosal-i Gergely fia: György mester és Elleus fia: Barch máj. 1-jén (oct. fe. B. Georgii mart.) viseltek színe előtt István fia: László és Monostur-i Domokos fia: János ellenében, mivel azok a Byhor megyei Zenthpal birtok iktatásakor ellentmondottak, a király írásos

parancsából okt. 6-ra (oct. fe. B. Mychaelis arch.) halasztja el. D. Bude, 8. die termini prenotati, a. d. 1353.

Dl. 96 335. (Vay cs. berkeszi lt. 327.)
Piti 2004a. 17.

143. 1353. máj. 8. Buda

Tamás, [I.] Lajos király (H) országbírója, Turuch megye honorbirtokosa azon pert, amit korábbi oklevelének megfelelően Bochka-i András (akinek nevében Nagy – Magnus – Tamás állt elő a somogyi konvent ügyvédvalló levelével) máj. 1-jén (oct. fe. B. Georgii mart.) viselt színe előtt Berench-i László ellenében, a felek akaratából okt. 6-ra (oct. fe. B. Mychaelis arch.) halasztja el, ha a felek időközben nem tudnak megegyezni. D. Bude, 8. die termini prenotati, a. d. 1353.

Dl. 96 336. (Vay cs. berkeszi lt. 328. 1.) Zárópecsét körvonala.
Piti 2004a. 17.

144. 1353. máj. 14.

Az egri káptalan előtt Mochalas-i Jordan fia: Jakab (Haznus-i néhai Domokos nádor fia: Domokos mester famulus-a és officialis-a ezen ura nevében) elmondta, hogy ura ellenségei a királynak gonosz tanácsokat sugallva maguknak adatták Domokos mester Pest és Heuesuyuar megyei Folth és Porozlou ~ Porozlo nevű birtokait, így most ezeket idegenek (alienigene) birtokolják, Domokos jogának sérelmére. Bár e birtokok jogtalan elfoglalóit a király kedveli, de miután Domokos a királytól engedélyt kapott elfoglalt birtokai jog szerinti visszaszerzésére, Jakab Domokos nevében a királyt a birtokok eladományozásától és átörökítésétől, másokat azok elfogadásától és elfoglalásától tilalmazta, a káptalan és mások joga sérelme nélkül. D. f. III. prox. p. fe. Penth., a. d. 1353.

Dl. 96 337. (Vay cs. berkeszi lt. 330.) Kerek zárópecsét körvonala.
Bártfai Szabó 1938. 62., Bakács 1982. 198.

145. 1353. máj. 24.

A budai káptalan kinyilvánítja, hogy Miklós nádor (H), a kunok bírája oklevelének megfelelően **(141)** Sándor fia: István nádori emberrel kiküldték tanúságul Domokost, chorus-uk klerikusát, akik máj. 3-án (3. die oct. fe. B. Georgii mart.) a felekkel Alberth birtokra mentek, és a szomszédok összehívása után Máté ottani birtokrészéből 1/4-et elkülönítettek, majd annak kétharmadát Ilonának és Genych-nek adták azok leánynegyedeként, egyharmadát pedig Erzsébetnek Paznan fia: Máté adománya és a [buda]felhévízi (Calide Aque) Szentháromság-egyház keresztesei konventje privilegiális oklevele értelmében, minden haszonvétellel, egymástól ezeket elkülönítve, ellentmondó nem lévén, más jogának sérelme nélkül. A birtokrész határai: kerten túl egy árok mellett fűzfa mint határjel, ami elkülöníti Miklós fia: Mátyás birtokrészétől; nagy út; kert; berek; árok. Erről a káptalan [pecsétjével megerősített oklevelet bocsát ki.] Kelt Dénes olvasókanonok keze által, in crastino fe. Co[rporis Christi], a. d. 1353., Péter éneklő-, János őr-, Imre, László, László és Cosmas kanonok [jelenlétében].

Dl. 96 338. (Vay cs. berkeszi lt. 329.) Alul hiányos. Függőpecsétje kiszakadt.

146. 1353. aug. 1. Kálló falu

Rechk-i Miklós mester – Chyko mester Bursud megyei vicecomes-e – és a 4 szolgabíró tudatja, hogy színük előtt az ő döntésük és fogott bírók döntése értelmében Ozd-i Ditric fia: László esküt kellett tegyen 3 személlyel Miklós fia: István (Mihály fia: Miklós mester famulus-a) ellen bizonyos, ezen Istvántól hatalmaskodva elvett javak ügyében. Akkor Miklós fia: István megjelent, de László nem, az esküt sem tette le, holott István várt rá fentiek előtt. D. in villa Karlow, f. V. prox. p. fe. B. Jacobi ap., a. d. 1353.

Dl. 96 339. (Vay cs. berkeszi lt. 332. 3.) Kerek zárópecsét körvonala.

147. 1353. dec. 13.

A váradi káptalan tudatja, hogy László császmai prépost, királyi kápolnaispán és titkos kancellár oklevele szerint Anarch-i István fia: László, ill. Mark-i Erne germanus-ának, Miklósnak a fiai: Egyed és László 2-2 nemes férfit tartoztak a káptalan elé vezetni dec. 13-án (oct. fe. B. Nicolai conf.) fogottbírói döntéshez (arbitrium). A kitűzött napon megjelent Anarch-i István fia: László Magyar (dict.) Dénessel és Parlag-i Pál fia: Miklóssal, Egyed személyesen, míg László nevében apja: Miklós a kápolnaispán ügyvédvalló levelével Bakta-i Gergelyt és Kyde-i Pált vezette a káptalan elé. A négy nemes a felek állításait meghallgatva és ott bemutatott okleveleiket megtekintve (ezeket a káptalan a pecsétfőjével látta el) oly módon döntött, hogy Egyed és László [1354.] febr. 16-án (quind. fe. Purif. B. Marie virg.) 36 nemessel, vagyis mindketten tizennyolcad-magukkal esküt kell tegyenek a káptalan előtt arról, hogy István fia: László vádjában (accio, acqusicio), ti. gyilkosságokban, végtagok megcsonkításaiban, verésekben, szidalmazásokban, károkozásokban és más gonoszságokban, különösen azokban, amiket István fia: László tudományvevő levele tartalmaz, ártatlanok. Ezen felül ua. napon István fia: László tizenketted-magával (nemesekkel) tegyen esküt Miklós fiai: Egyed és László ellen arról, hogy ő Egyed és László vádjában (hatalmaskodás, jobbágyaik nyilakkal való megtámadása és a házukhoz kergetése), valamint a peres ellenfél oklevelében foglalt vétkekben ártatlan. A döntés megtörténte után a felek távoztak a káptalantól. D. in termino supradict., a. d. 1353.

Dl. 96 340. (Vay cs. berkeszi lt. 331.) Mandorla alakú zárópecsét körvonala.

148. 1354. máj. 16. Buda

[I.] Lajos királynak (H) elmondta István fia: László a maga és Onarch-i Domokos fia: János személyében, hogy azon perben, amit Regun-i Dénes fia: Tamás ellenében viseltek a Benk és Monyoros birtokokon levő részek ügyében (amiket ők Tamástól, ezek elfoglalójától visszaszereztek), 30 márka kiadásuk volt. Ezért az uralkodó utasítja a váradi káptalant, hogy küldjék ki tanúságukat, aki előtt Kysanarch-i Jakab fia: László v. ennek frater-e: Miklós v. Jeke-i István fia: Pál királyi emberek valamelyike tudja meg minderről az igazságot, majd a káptalan tegyen jelentést. D. Bude, f. VI. prox. an. dies Rogacionum, a. d. 1354.

Átírta: Váradi káptalan, 1354. jún. 15. **(149)**
Piti 2002. 6.

149. [1354.] jún. 15.

A váradi káptalan jelenti [I.] Lajos királynak, hogy megkapva oklevelét **(148)** Kysanarch-i Jakab fia: László királyi emberrel kiküldték tanúságul karpapjukat: Miklóst, akik Zaboch megyében mindenütt eljárva nemesektől, nemtelenektől, klerikusoktól, világiaktól, és bármiféle helyzetű és állapotú emberektől, különösen István fia: László és Domokos fia: János nemes útitársaitól (akik saját

költségükön tartottak velük) nyíltan és titokban, egyenként és együttesen megtudták, hogy István fia: László és Domokos fia: János a Regun-i Dénes fia: Tamás mester ellen (a tőle visszaszerzett birtokrészeik ügyében) folytatott perükben nagy mennyiségű pénzt költöttek – de az összeg nagyságát nem tudták kideríteni. D. domin. die prox. p. fe. Corporis Christi, a. prenotato. [1354.]

Dl. 96 341. (Vay cs. berkeszi lt. 335.)

150. 1354. okt. 16.

A váradi káptalan előtt megjelent egyrészről Kusal-i Tamás fia: Jakch mester a maga és gyermek (in puerili etate) fiai: György, István, László és András nevében, másrészről Kusal-i Domokos fiai: Jakab és János (Jakch mester frater patruelis-ei) a maguk és ue. Jakab fiai: Miklós, Egyed és László nevében – akik szintén gyermekek (pueriles annos habentes); ezen Domokos fia: János pedig azóta elhunyt örökös nélkül –, és megvallották, hogy birtokaikon örök osztályt tettek. Eszerint a Zonuk megyei Kusal birtok felét (amit a Zathmar megyei P[or]telek birtokért kaptak cserébe; Kusal másik felét pedig észak és Erkud birtok felől Jakch mester birtokolja vétel jogcímén) felosztották egymás között: a nyugat és Mochola birtok felőli egysorú utca (vicus simplicis ordinis) kezdve Jakch mester telkétől (sessio seu curia) a Deg erdő irányába (ezen telekkel együtt) Jakch mester jogába és tulajdonába jutott. A másik két utca (az egyik Deg erdő felé tart a Jakch-hoz került utca felől, a másik a Degpataka medren túl van kelet felől) Domokos fiai saját telki helyeivel együtt Domokos fiainak jutott. Kusal másik felét Domokos fiai Jakch mesternek hagyták (visszavonulva minden jogból és tulajdonból abban), azon a címen, ahogy ő birtokolja. Az usualis földeket, erdőket, berkeket, réteket, kaszálókat, a kegyúri jogot, a szerdai (f. IV.) heti vásárt (amit [I.] Lajos király adott Jakch mesternek szolgálataiért) Kusal birtok egyéb hasznaival együtt közös használatban hagyták a felek, úgy, hogy a vásárt egyik héten a közös utcán (platea), a másik héten Jakch mester vásárolt birtokrészén kell tartani. A Zonuk megyei Isakerwaya birtok felét, amit Jakch mester szerzett és Domokos fiaitól elkülönítve birtokol, két egyenlő részre osztották: e birtokfél egyik fele Domokos fiainak jutott, a másik Jakch mesternek maradt. Minden más, Jakch mester által szerzett v. vásárolt birtokot és birtokrészt Domokos fiai Jakch mester birtokában hagyták. A felek kötelezték magukat és örököseiket, hogy ha bárki közülük ezentúl a szolgálataival v. másként birtokot v. birtokrészt szerez, azt osztatlanul maga birtokolja, a többiek ellentmondása ellenére is. Azon örökbirtokaikat, amik idegen kézen vannak, közös költségen szerezzék vissza és osszák fel egymás között. Jakch mester Kusal birtokon a néhai Leukus nevű frater-e telkét (fundus seu curia) és mellette dél felől egy másik egész telket (curia) a saját birtokrészéből Domokos fia: Jakabnak és örököseinek adta minden haszonvétellel, ti. 3 jobbággyal, curia-val, kerttel és gyümölcsössel. Erről a káptalan függőpecsétjével megerősített privilegiális oklevelet bocsát ki. D. in fe. B. Galli conf., a. d. 1354., amikor Fülöp mester prépost, Benedek mester olvasó-, László mester éneklőkanonok …….

Dl. 96 342. (Vay cs. berkeszi lt. 334.) Függőpecsét fonata. A plicatura takarja a legalsó sor közepét. EO. III. 769. szám.

151. 1355. jan. 21. Verpelét

Gergely fia: Miklós mester Heueswyuar-i comes és a négy szolgabíró tudatja, hogy congregacio generaris-ukon [!] Rechk-i Mihály fia: Jakabot vétkei miatt a gonosztevők és tolvajok közé (in numero adwltorum et malefactorum atque furticinorum) írták registrum-ukba, de megfontolva nekik tett hű szolgálatait, és főleg amicus-uk, Visunta-i Bereck fia: István mester kérését, kiveszik Jakabot a gonosztevők közül (de numero malefactorum et subscriptionalium), tehát mostantól őt mondott

hibájáért (macula) senki ne vádolja, és a becsületes nemesek közé helyezik (nobilium honestatis numero … assecuramus et constituimus) jelen oklevéllel. Erről pecsétjével [!] megerősített oklevelet adnak ki. D. in Velpereth, f. IV. prox. p. fe. Fabiani et Sebastiani mart., a. d. 1355.

Dl. 96 343. (Vay cs. berkeszi lt. 342.) 1 nagyobb és 2 kisebb zárópecsét körvonala.

152. 1355. febr. 10. Buda

Miklós nádor (H), a kunok bírája azon pert, amit korábbi oklevelének megfelelően János fia: László és Mihály fia: Ábrahám (akik közül utóbbi jelent meg a maga, valamint László érdekében a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével) febr. 3-án, a Szerbia királya ellen indult királyi had jan. 20-ra kihirdetett oszlásának 15. napján (in quind. residencie regalis exercitus contra regem Seruie habiti ad quind. fe. Epiph. d. proclamate) viselt Lukács fia László fiai: Tamás, István, László és Lukács ellen (akik közül István jelent meg a maga, valamint a többiek nevében a váradi káptalan ügyvédvalló levelével), a felek akaratából júl. 1-jére (ad oct. fe. B. Jacobi ap.) halasztja el. D. Bude, 8. die termini prenotati, a. d. 1355.

Dl. 96 345. (Vay cs. berkeszi lt. 337.) Zárópecsét hártyaszalagja.
Piti 2000a. 391.

153. 1355. febr. 10. Buda

Drugeth Miklós comes, [I.] Lajos király (H) országbírója, Turuch megye honorbirtokosa azon pert, amit Bochka-i András (akinek nevében István fia: János állt elő a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével) az országbíró korábbi oklevelének megfelelően a Szerbia ellen indult királyi had jan. 20-ra kihirdetett oszlásának 15. napján, febr. 3-án (in quind. residencie exercitus regii versus Rassciam moti et ad quind. Epiph. d. proclamate) viselt színe előtt Berench-i István fia: László ellenében, a felek akaratából máj. 31-re (ad oct. fe. Penth.) halasztja el. D. Bude, 8. die termini prenotati, a. d. 1355.

Dl. 96 344. (Vay cs. berkeszi lt. 328. 2.) Zárópecsét körvonala.
Piti 2004a. 17–18.

154. 1355. febr. 27. Buda

Drugeth Miklós comes, [I.] Lajos király (H) országbírója, Turuch megye honorbirtokosa tudatja, hogy színe előtt Anarch-i István fia: László a Szerbia ellen indult királyi had jan. 20-ra kihirdetett oszlása 15. napjától, febr. 3-tól (a quind. residencie exercitus regii versus Rasciam moti et ad quind. Epiph. d. proclamate) 24 napig várt Pertholt-i Egyed fiai: Demeter és János ellenében (akik az országbíró korábbi perhalasztó oklevelének megfelelően tartoztak volna választ adni), de Egyed fiai nem jelentek meg, nem is küldtek senkit, így az országbíró őket bírságban marasztalja el, ha magukat nem tudják ésszerűen kimenteni. D. Bude, 25. die termini prenotati, a. d. 1355.

Dl. 96 257. (Vay cs. berkeszi lt. 253.) Zárópecsét körvonala.
Piti 2004a. 18.

155. 1355. ápr. 24.

Az erdélyi káptalan előtt megjelentek egyrészről Markalph fia Illés fiai: László és Mihály, Korpad-i nemesek – akiknek személyét a káptalan karpapja: Lukács és Kobzus (dict.) Péter, [gyula] fehérvári (Albensis) hospes igazolták – a maguk, uterinus [frater-ük]: Miklós, ue. Markalph fia

Mihály fia: Gál, valamint ue. Markalph fia Miklós fiai: László és András, az ő frater patruelis-eik nevében (ügyvédvalló levél nélkül, a nevezettek terheit és bírságait magukra vállalva), másfelől Miklós fia: Kenchlin, és Illés fiai a maguk és frater-eik nevében megvallották, hogy a Korpad birtokon levő részük egyhatodát szükségükben 7 márkáért (minden márkát 10 pensa-val számolva) korábban elzálogosították ezen Kunchlin-nak a Clusmunstra-i Boldogságos Szűz-monostor konventje oklevelével ápr. 24-ig (usque presens fe. B. Georgii mart.), kétszeres büntetés terhe alatt. Mivel azt ezen összegért kiváltani nem tudják, így ezen, most lakatlan egyhatodot, ti. egy üregtől kezdve észak felé végig, ameddig telkek (sessio) vannak, minden haszonvétellel (szántóföldekkel, erdőkkel, rétekkel, vizekkel, berkekkel) Kunchlyn-nak és örököseinek átadták a káptalan előtt, semmiféle jogot v. tulajdont (dominium proprietarium) ott mostantól maguknak és leszármazottaiknak meg nem tartva, hanem azt Kunchlyn-ra mint törvényes birtokosra és leszármazottaira ruházva. A maguk és frater-eik nevében szavatosságot vállaltak Kunchlyn és utódai felé ez ügyben. Erről a káptalan pecsétjével ellátott nyílt oklevelet ad ki, aminek visszavitele esetén privilégium kibocsátását ígéri. D. in fe. B. Georgii mart., a. d. 1355.

Átírta: Erdélyi káptalan, 1361. júl. 17. **(196)**
EO. III. 780. szám.

156. 1355. ápr. 25.

Miklós prépost és a Jasow-i Keresztelő Szt. János-monostor konventje előtt Bosk-i Izeges (dict.) János fia: Péter előadta, hogy Stetycha-i Máté (Matyus) fia Domokos fia: Tamás Stetycha birtokot a Kelechen nevű földrésszel együtt az egri káptalan előtt Ida-i Pál fia: János mester Zakalya-i várnagynak eladta, noha a birtok őt Tamással örökjogon közösen illeti, ráadásul ehhez Péter frater uterinus-a: Miklós is hozzájárulását adta Pál fia: Jánosnak. Ezért Péter tilalmazza Domokos fia: Tamást, valamint saját frater-ét: Miklóst e birtokok eladásától és elidegenítésétől, továbbá Pál fia: János mestert és fiait ezek elfoglalásától, és attól, hogy e birtokokba bemenjenek. D. 2. die fe. B. Georgii mart., a. d. 1355.

Dl. 96 346. (Vay cs. berkeszi lt. 338.)

157. 1355. máj. 21.

A váradi káptalan előtt Gyulahaza-i Gyurk fia: Gyula mester elmondta, hogy tudomása szerint Magyar (dict.) Pál mester, a felesége és leánya a Zaboch megyei Tos és Boyun nevű birtokokat (amik az ő birtokaival szomszédosak) idegeneknek (extranei) törekszenek elidegeníteni, az ő joga sérelmére. Ezért mind szomszédság jogcímén, mind pedig mivel e birtokok az ő generaciojától vannak elidegenítve, tilalmazza ettől Pál mestert, a feleségét és leányát. D. in oct. fe. Asc. d., a. d. 1355.

Dl. 96 348. (Vay cs. berkeszi lt. 340.) Mandorla alakú zárópecsét körvonala.

158. 1355. máj. 30. Kálló

Bathor-i János fia: László mester Zobouch-i comes és a négy szolgabíró kinyilvánítja, hogy Miklós nádor (H) kötelezvénylevelének megfelelően Bereck fia: Miklós mester tartozott máj. 30-án (sab. p. fe. Pent.) 11 márkát kifizetni színük előtt Germanus özvegyének (annak fia: Miklós megöléséért), az összeg kifizetése után pedig az özvegy és két leánya szavatolólevelet kiadatni Miklós mesternek és Voya-i Marc fiának: Benedeknek. A mondott napon színük előtt Miklós mester a 11 márkát kifizette az özvegynek: Ilonának és annak leányainak: Margitnak és Ilonának, akik viszonzásul Miklós

mestert és szerviensét: Benedeket (és örököseiket) Miklós megölése ügyében nyugtatták, szavatosság vállalásával, amit ha nem teljesítenének, párbajban való elbukásban marasztaltassanak el. D. in Kallo, sab. p. fe. Pent., a. d. 1355.

Dl. 96 349. (Vay cs. berkeszi lt. 343.) 5 zárópecsét hártyaszalagja.
Piti 2000. 117., Piti 2004. 504. szám.

159. 1355. jún. 5. Majtény

Zarka (dict.) Miklós – Olivér, a királyné udvarbírója és Zothmar-i comes helyettese (vice) – és a négy szolgabíró kinyilvánítják, hogy a királyi parancsból jún. 1-jén (f. II. prox. p. oct. fe. Penth.) a királyi aula-ból kiküldött Kulus fia: László mester, valamint a váradi káptalan tanúsága jelenlétében a megye nemesei universitas-ának Mohten faluban tartott congregacio generalis-ukon Zekeres-i László fia: István tiltakozott, miszerint ápr. 25-én (in crastino fe. B. Georgii mart.) az ő három famulus-a, vagyis Zekeres-i Ábrahám fiai: Lőrinc, Márton és Bálint tőle elszöktek, nem adva át neki az őt megillető ajándékokat, majd Márton a vámból összegyűjtött pénzből Lumperthzaza városban telket (fundus) és szőlőt vett. István ezután megkérdezte a szolgabírókat és esküdt ülnököket, akik a király és a Szent Korona iránti hitükre, a kereszt élő fáját megérintve egyhangúlag tanúsították, hogy Ábrahám fiai mindezeket megcselekedték István ellenében. Erről fentiek pecsétjeikkel megerősített oklevelet bocsátanak ki Istvánnak. D. in loco prenotato, 5. die congregacionis nostre predict., a. d. 1355.

Dl. 96 350. (Vay cs. berkeszi lt. 344.) 2 pecsét hártyaszalagja.
Piti 2000. 117., Szatmár 135. szám.

160. 1355. jún. 27. Kálló

Voya-i János fia: László mester Zabowch-i vicecomes igazolja, hogy színe előtt Lyder-i Tamás fia: Lorand kifizette azt a 3 márka bírságot, amelyben László Karaz-i hospes ellenében elmarasztaltatott. D. in Kallo, sab. prox. p. fe. Nat. B. Johannis Bapt., a. d. 1355.

Dl. 96 351. (Vay cs. berkeszi lt. 336.)
Piti 2000. 117., Piti 2004. 507. szám.

161. 1355. aug. 5.

Péter prépost és a Lelez-i Szt. Kereszt-egyház konventje tudatja, hogy színük előtt László császmai prépost, kápolnaispán és királyi titkos kancellár kötelezvénylevele szerint Woya-i János fia: László 5 kassai márka dénárgarast tartozott fizetni Peryn-i Miklós fia: Miklósnak és annak jobbágyának, Tagadow fia: Pálnak aug. 1-jén (oct. fe. B. Jacobi ap.). Akkor Peryn-i Miklós nevében Zakaly (dict.) Pál jelent meg a kápolnaispán ügyvédvalló levelével, Lászlótól pedig az 5 márkát Tagadow fia: Pál (Miklós jobbágya) átvette garasokban, és nyugtatta Lászlót minden, addig közöttük létrejött per és jogtalanság tárgyában, különösen 6 ökör elvétele ügyében. D. 5. die oct. fe. prenotati, a. d. 1355.

Dl. 96 353. (Vay cs. berkeszi lt. 339.) Kerek zárópecsét körvonala.

162. 1355. aug. 6. Kálló falu

Rechk-i Miklós mester – Cyko mester Bursud megyei vicecomes-e – és a szolgabírók tudatják, hogy Vyssnou-i Fábián fia István fia: Pétert törvényesen színük elé idézték a Torna megyei Bas

fia: Jakab ellen aug. 6-án (f. V. prox. p. fe. B. Dominici conf.). Akkor Bas fia: Miklós előadta Péter ellen, hogy a lovát zablástól és nyergestül [elhajtotta]. Péter azt felelte, hogy rokonai beleegyezése nélkül nem tudja Miklós vádját meghallgatni [!], ezért fentiek a pert aug. 20-ra (ad quind. datarum presencium) halasztják el válaszadásra. D. in villa Karlou, in termino antedict., a. d. 1355.

Dl. 96 352. (Vay cs. berkeszi lt. 341.) 3 zárópecsét hártyaszalagja.

163. 1356. máj. 8. Visegrád

Zech-i Miklós comes, [I.] Lajos király (H) országbírója, Turuch megye honorbirtokosa előtt korábbi oklevelének megfelelően Lydur-i Tamás fia: Lorand máj. 1-jén (oct. fe. B. Georgii mart.) előadta Jako-i Cosmas fiai: Henrik (Herric), Miklós és István ellenében, hogy azok [1355.] júl. 29-én (f. IV. prox. p. fe. B. Jacobi ap. cuius nunc adveniret revolucio annualis) Lydur birtok területén 20 kepe terményt hatalmaskodva elvettek tőle. Erre Cosmas fia: Iwan és Tamás fia: János a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével Cosmas fiai érdekében azt felelték, hogy azok ártatlanok ebben. Mivel Lorand a keresetét tudományvevő oklevél nélkül adta elő és a tanúbizonyítást sem vállalta, az országbíró meghagyja, hogy Cosmas fiai júl. 1-jén (oct. fe. Nat. B. Johannis Bapt.) a Lelez-i konvent előtt tegyenek esküt arról, hogy a vádban ártatlanok, majd a felek a konvent esküről szóló jelentését aug. 1-jén (oct. fe. B. Jacobi ap.) vigyék neki vissza. D. in Vissegrad, 8. die termini prenotati, a. d. 1356.

Dl. 96 347. (Vay cs. berkeszi lt. 345.) Kerek zárópecsét körvonala.
Piti 2005. 335. (máj. 1-jei dátummal)

164. 1356. okt. 23. Visegrád

[I.] Lajos királynak (H) elmondták Tereztenye-i Gál fiai: Fábián, Pál és Péter személyében, hogy Hongun-i Lampert fia: Domokos Turos (dict.) Jánossal, István fiaival: Péterrel és Jánossal, Ordow-i hospesekkel júl. 14-én (f. V. prox. p. fe. B. Margarethe) Gál fiai Tereztenye birtokon levő házához ment hatalmaskodva, Pál egy ujját levágta, Pétert a fején életveszélyesen megsebesítette, noha azok vétlenek voltak. Ezért a király utasítja a Jazow-i konventet, hogy küldjék ki tanúságukat, akinek jelenlétében Lazow-i Lachk fia: Miklós királyi ember tudja meg minderről az igazságot, majd a konvent tegyen jelentést. D. in Wyssegrad, 3. die fe. 11 milium virg., a. d. 1356.

Átírta: Jászói konvent, 1356. dec. 22. **(166)**

165. 1356. nov. 22. Eger

Domokos, az erdélyi egyház prépostja, egri kanonok, N. [Miklós] egri püspök lelkiekben általános vikáriusa megparancsolja Istvánnak, a Varada-i, Jánosnak, a Souar-i és Fülöpnek, a Vyfalu-i egyház rector-ának, Borsua-i és Sarus-i alespereseknek, hogy jelen oklevelet megtekintve szálljanak lóra, s jelen oklevél bemutatójának költségén Vitez-i László fia: Lőrincet és Pertolth-i Egyed fiait: Demetert és Simont (akiket már hétszer v. talán többször is megidéztek Anarch-i István fia: László mester ellenében, de az egyházi bíróságot megvetve nem jelentek meg és nem is küldtek senkit, így számos bírságban – birsagium – marasztaltattak el) a püspök és a vikárius szavával figyelmeztessék, hogy jan. 20-án (quind. fe. Epiph. d.) jelenjenek meg a vikárius előtt, László felperes felvetéseire válaszoljanak, a bírságokat pedig kétharmad részben a vikáriusnak mint bírónak, egyharmad részben a peres ellenfélnek fizessék meg. Ellenkező esetben a címzettek Lőrincet és Egyed fiait jan. 20. elmúltával el kell tiltsák minden egyházi dologtól (kivéve a haldoklók bűnbocsánatát és a keresztséget), s ha ők az interdictum kimondása napjától 15 napig makacságukban megmaradnak, mivel

a makacsság növekedésével a büntetésnek is növekednie kell, őket mind a saját egyházaikban, mind pedig a címzettek egyházaiban, és különösen Eperyes és Sarus városokban a gyertyákat kioltva és a harangokat meghúzva a nép (populi) sokasága előtt nyilvánosan ki kell közösíteniük (excommunicatos denunciare), jobbágyaikat és a hozzájuk tartozókat interdictum alá helyezve. Minderről a címzettek levelükben jan. 20-ra (quind. fe. Epiph. d.) tegyenek jelentést. D. Agrie, in die fe. S. Celice [!] virg., a. d. 1356.

Dl. 96 354. (Vay cs. berkeszi lt. 347.) Kerek zárópecsét körvonala.
Bónis 1997. 1219. szám, Piti 2007. 56., EO. III. 867. szám.

166. [**1356.**] **dec. 22.**

A Jazow-i Keresztelő Szt. János-monostor konventje jelenti [I.] L[ajos] királynak (H), hogy parancslevelének megfelelően **(164)** Lazow-i Lachk fia: Miklós királyi emberrel kiküldték tanúságul Domokos testvért, akik Tereztenye birtok szomszédaitól megtudták, hogy Hongun-i Lampert fia: Domokos Ordow-i officialis Turos (dict.) Jánossal, István fiaival: Jánossal és Péterrel, Ordov-i hospesekkel júl. 14-én (f. V. p. fe. B. Margarethe virg.) hatalmaskodva Gál fiai: Fábián, Pál és Péter Tereztenye birtokon levő házához menve Pál egy ujját levágta, Pétert életveszélyesen megsebesítette a fején. D. 2. die fe. B. Thome ap., a. supradict. [1356.]

Dl. 96 355. (Vay cs. berkeszi lt. 346.) Kerek zárópecsét körvonala.

167. 1357. jan. 19.

Az erdélyi káptalan előtt megjelent egyrészről Korpad-i Markalph fia Illés fia: Miklós és Markalph fia Miklós fia: László, másfelől Miklós fia: Kunchlin, és előbbiek előadták, hogy ue. Illés fiai: László és Mihály, az ő frater-eik a Korpad birtokon levő részük most lakatlan egyhatodát, ti. egy üregtől kezdve észak felé végig, amíg telkek (sessio) vannak, minden haszonvétellel Kunchlin-nak eladták a káptalan más, nyílt oklevele szerint. Ők ezen eladást érvényesnek fogadják el, s birtokrészük ezen egyhatodát ők is, miként frater-eik, Kunchlyn-nak adják. D. f. V. prox. p. oct. fe. Epiph. d., a. eiusdem 1357.

Átírta: Erdélyi káptalan, 1361. júl. 17. **(196)**
EO. III. 880. szám.

168. 1357. jan. 19.

Az erdélyi káptalan előtt megjelent egyrészről Korpad-i Bagar (dict.) János, másrészről Miklós fia: Kunchlin, s János elmondta, hogy Korpad-i Markalph fia Illés fiai: László és Mihály, akikkel osztályos vérrokonságban (in una divisionali linea consanguineitatis) van, a Korpad birtokon levő részük egyhatodát, ti. egy üregtől kezdve észak felé végig, ameddig telkek (sessio) vannak, a káptalan más oklevelével eladták Kunchlyn-nak, amihez ő most hozzájárulását adja. D. f. V. prox. p. oct. fe. Epiph. d., a. eiusdem 1357.

Átírta: Erdélyi káptalan, 1361. júl. 17. **(196)**
EO. III. 879. szám.

169. 1357. ápr. 27. Kálló

Rechk-i László fia: Miklós mester – Cykov mester Bursud megyei vicecomes-e – és a szolgabírók előtt ápr. 27-én (f. V. prox. p. fe. B. Georgii mart.) István fiai: Fábián, János és Péter,

valamint Pál fia: Péter a Borsod megyei Mali ~ Maly nevű birtokuk minden szomszédát, különösen Acyntus fia Miklós fiait: a jelenlévő Sándort és Dávidot tilalmazták a birtok haszonvételei és gyümölcsei használatától és elvételétől. D. in Karlow, termino prenotato, a. d. 1357.

Dl. 96 357. (Vay cs. berkeszi lt. 349.) 3 kerek zárópecsét körvonala.

170. 1357. máj. 4. Cséke

Zarka (dict.) Miklós Zothmar-i vicecomes és a szolgabírók előtt Vaya-i János fia: László tiltakozott, miszerint ápr. 23-án (domin. die prox. an. fe. B. Georgii mart.) Evri-i Pál fia: István és annak famulus-ai: Lőrinc, Márton és Mihály az ő Mihály nevű famulus-át életveszélyesen megsebesítették. Kérésére fentiek kiküldték emberüket, Beke fiát: Pált, aki visszatérve elmondta, hogy megtudta, miszerint nevezettek mindezt elkövették. D. in Ceke, V. f. prox. p. oct. fe. B. Georgii mart., a. d. 1357.

Dl. 96 356. (Vay cs. berkeszi lt. 352.) 3 zárópecsét hártyaszalagja.
Piti 2000. 117., Szatmár 144. szám.

171. 1357. jún. 8. Kálló

Rechk-i László fia: Miklós mester – Cykow mester Bursud megyei vicecomes-e – és a szolgabírók előtt jún. 8-án (f. V. prox. p. oct. Penth.) István fiai: Fábián, János és Péter, valamint Pál fia: Péter a Borsod megyei Mali nevű birtokuk minden szomszédát, különösen Acyntus fia Miklós fiait: a jelenlévő Sándort és Dávidot tilalmazták a birtok hasznai használatától és elvételétől. D. in Karlow, termino prenotato, a. d. 1357.

Dl. 96 358. (Vay cs. berkeszi lt. 351.) 3 zárópecsét hártyaszalagja.

172. 1357. júl. 25.

A váradi káptalan előtt megjelent egyrészről Eghazaskereky-i Mihály fia: Mihály mester, másfelől a másik Kereky-i Pousa fiai: Mihály és Miklós, s megvallották, hogy rokonságuk és a köztük levő békesség kedvéért fogott nemes bírók, ti. Olazy-i Beke fiai: István, András és Domokos, Kenez-i Serephel fia: János, Zenthkyral-i Mihály fia: Jakab és Gyapuli-i István fia: Lukács elrendezésével birtokaikat új föld-határjelek ásásával, ill. emelésével elkülönítették: három főhatárjel, amik Kereky, Kereky és Azunwasara birtokokat választják el; szántóföldek; út, ami Pousa fiai Kereky nevű birtokáról Azunwasara faluba visz; Eer; ue. Eer mint határ; Pousa fiai említett birtoka; ue. Eer; Teglaegetew nevű föld; ue. Eer; szántóföldek; Nogeer. A felek minden, a Nogeer és a birtokok végső határjelei között fekvő és még el nem határolt földet, valamint a birtokaikon levő erdejüket közös használatra és birtoklásra hagyták, oly módon, ahogy apjuk idejétől birtokolták. Az el nem határolt földet új föld-határjelek emelésével fogják elkülöníteni, amiről azután a káptalan jelen oklevél bemutatása alapján új oklevelet fog a felek részére kibocsátani. A felek érvénytelenítettek minden, apjuk idejétől kezdve kiadott, Eghazaskereky és a másik Kereky birtokra vonatkozó oklevelet. Erről a káptalan pecsétjével ellátott nyílt oklevelet bocsát ki. D. in fe. B. Jacobi ap., a. d. 1357.

Dl. 96 359. (Vay cs. berkeszi lt. 348.) Pecsét hártyaszalagja.

173. 1357. okt. 12. Kálló

Rechk-i Miklós mester – Cyko mester Bursud megyei vicecomes-e – és a szolgabírók tudatják, hogy színük előtt Pál fia: Péter és Vyssnow-i Fábián fia István fia: Fábián a válaszadásra kitűzött

időpont elmulasztása miatt 4 márka bírságban (birsagium) lettek elmarasztalva fogott bírók által. Végül Péter és Fábián készpénzben a bírságokat kifizették, ezért fentiek nyugtatják őket, nehogy e bírságok okán személyeik és birtokaik terhelve legyenek. D. in Karlow, f. V. prox. an. fe. B. Galli conf., a. d. 1357.

Dl. 96 360. (Vay cs. berkeszi lt. 350.) 3 zárópecsét hártyaszalagja.

174. 1357. dec. 23. Eger

Miklós egri őrkanonok, N. [Miklós] egri püspök lelkiekben általános vikáriusa tudatja, hogy korábbi egyezség- és kötelezvénylevele szerint színe előtt Wysnio-i István fiai: Péter, János és Fábián a mostohaanyjuknak (noverca): Skolasztikának, aki most az Agria-i Boldogságos Szűz-kolostor mellett begina, dec. 19-én (f. III. prox. an. fe. B. Thome ap.) 5 királyi forintot kellett fizessenek. Akkor Péter 9 garas híján 4 forintot kifizetett Skolasztikának a vikárius előtt, István fiai tehát 5 [!] forinttal és 9 garassal maradtak adósok, amit [1358.] febr. 9-én (oct. fe. Purif. B. virg.) kell majd kifizessenek a nőnek a vikárius előtt D. Agrie, 5. die termini prenotati, a. d. 1357.

Dl. 96 361. (Vay cs. berkeszi lt. 353.) Kerek zárópecsét körvonala.

175. 1358. jan. 17.

Kata-i Isak fia: János mester és a Heuesvyuar megyei szolgabírók tudatják, hogy Rekch-i Zongor (dict.) András fogott bírók rendelkezése ellenére sem adott elégtételt színük előtt a fiának: Jakabnak az őáltala okozott sebekért. Fentiek más oklevele szerint András az okozott 6 sebért 6 márkát kellett fizessen Jakabnak, ezen felül 3 márka bírságot is kiróttak rá, amiből kettőt fentieknek, egyet pedig Jakabnak kell adjon. D. f. IV. prox. p. oct. fe. Epiph. d., a. eiusdem 1358.

Dl. 96 362. (Vay cs. berkeszi lt. 356.) Zárópecsét hártyaszalagja.

176. 1[3]58. ápr. 8. Eger

Miklós egri őrkanonok, Miklós egri püspök lelkiekben általános vikáriusa előtt egyrészről Skolasztika (Vysnow-i Fábián fia: István comes özvegye, Bodur comes lánya, most az Agria-i Boldogságos Szűz-kolostor mellett begina), másrészről ue. István fia: Péter (aki István korábbi feleségétől született) a maga és frater-ei: Fábián és János nevében előadták, hogy pereikben, amiket a nő az István birtokrészei után járó hitbére és jegyajándéka miatt mind Miklós vikárius, mind annak elődei előtt folytatott István fiai ellen, azok fogott bírók döntése és elrendezése szerint pénzfizetéssel megfelelő elégtételt adtak, az özvegy ezért István fiait és örököseiket a hitbér és jegyajándék tekintetében nyugtatta. A vikárius kéri kanonoktársait, hogy ha jelen oklevelet az egri káptalan elé viszik, oklevelükben erősítsék meg. D. Agrie, in oct. fe. Resurr d., a. videlicet eiusdem Nat. d. 1[3]58.

Dl. 96 363. (Vay cs. berkeszi lt. 357.) Kerek zárópecsét körvonala.

177. 1358. nov. 8. Kálló

Rechk-i Miklós – Cyko mester Bursud megyei vicecomes-e – és a négy szolgabíró előtt Malle-i Pál fia: Péter elmondta, miszerint Vissnow-i Fábián fia István fiai: Péter, János és Fábián jelen év okt. 22-én (f. II. an. fe. Demetrii mart., presenti a.) Vissnov birtokon az ő jobbágyaitól 8 ménesbeli lovat, 2 másik lovat, 2 ökröt és 1 tehenet borjúval elvittek. Péter emiatt István fiait tilalmazta, és azt is, hogy a lovakat és az ökröket egymás között felosszák. D. in Karlo, f. V. prox. p. fe. OO. SS., a. d. 1358.

Dl. 96 364. (Vay cs. berkeszi lt. 355.) 4 zárópecsét hártyaszalagja.

178. 1358. nov. 22. Kálló

Rechk-i Miklós mester – Cykou mester Bursud megyei vicecomes-e – és a négy szolgabíró előtt Vyssnou-i István fia: Péter elmondta, miszerint az ő jogának sérelmére uterinus frater-e: Fábián elvitte az ő ménesbeli néhány lovát és 10 kepe őt illető gabonát, ezért kérte fentieket, küldjék ki emberüket, aki előtt Fábiánt tilalmazhatja, avagy tudja meg a megye embere, hogy Fábián az ő lovait és terményét valóban elvitte v. sem. Fentiek ezért kiküldték maguk közül Bench fia: Pethew comes szolgabírót, aki visszatérve elmondta, hogy ő mindenkitől, különösen a mondott nemesek Male nevű birtokának szomszédaitól megtudta, hogy István fia: Fábián nov. 18-án (domin. prox. p. fe. B. Martini conf.) elvitt ménesbeli lovakat, és 110 kepe gabonából annyit, amennyi István fia: Péternek jár saját részként, és a szolgabíró a saját szemével látta, hogy mindezt Miklós fia: Domokos Gezteh nevű birtokára vitték. D. in Karlow, f. V. prox. p. oct. fe. ipsius B. Martini conf., a. d. 1358.

Dl. 96 365. (Vay cs. berkeszi lt. 354.) 4 zárópecsét körvonala.

179. 1359. jan. 6. körül

Péter prépost és a Lelez-i Szt. Kereszt-egyház konventje előtt megjelent egyrészről Luka-i János fia: Pál mester, másrészről Berench-i Keled fia István fiai: Domokos és László, és Pál mester előadta, hogy ő István fiai ellen Ondh-i Egyed lánya, Keled fia István néhai felesége: Margit hitbére, jegyajándéka, 7 condicionalis v. szolganő (ancilla), akiket az asszony az esküvőjük idején hozott magával, valamint 100 márka miatt pert indított, ami hosszan húzódott közöttük. Végül a békesség kedvéért és atyafisági (fraternalis) szeretetből számos nemes férfiú közvetítésével a mondottak fejében István fiai 28 kassai márka készpénzt fizettek a konvent előtt Pál mesternek, aki így őket és örököseiket a hitbér, jegyajándék, a 100 márka, a condicionalis-ok és a szolganők ügyében a maga és frater-ei nevében nyugtatta, szavatosságot vállalva mindezek ügyében saját javai terhére a maga és leszármazottai nevében saját frater-ei és vérrokonai ellenében István fiai és utódaik felé. Pál mester minden eddigi oklevelet érvénytelenített az ügyben, ezért ezek bemutatóit mint már egy lezárt ügy [felújítóit büntessék]. Erről a konvent pecsétjével megerősített privilegiális oklevelet bocsát ki. ….. Epiph. d., a. eiusdem 1359. Arenga.

Dl. 96 366. (Vay cs. berkeszi lt. 366.) Függőpecsét fonata.
Alul a plicatura fel van gyűrődve, így a dátum egy részét takarja.

180. 1359. jan. 24. Kálló

Rechk-i Miklós mester – Cyko mester Bursud megyei vicecomes-e – és a szolgabírók előtt Vissnou ~ Vyssnow-i Pál fia: Péter tiltakozott, hogy István fia: Fábián, az ő frater patruelis-e 1358. okt. 27-én (sab. prox. an. fe. OO. SS. a. prox. transacto) a Maley nevű birtokukon az ő jobbágyától elvette egy juhát, dec. 13-án (f. V. prox. p. fe. S. Nicolai conf. eodem a.) ue. Maley faluban a jobbágyától hatalmaskodva elvette egy ökrét, dec. 24-én (in vig. Nat. d.) pedig elvitt 2 tyna v. idiria bort. Péter kérésére fentiek kiküldtek két szolgabírót, akik visszatérve azt jelentették, hogy a megkérdezettek, különösen pedig maga István fia: Fábián is megerősítették, hogy Fábián elkövette a fentieket Pál fia: Péterrel szemben. D. in Karlow, f. V. prox. an. fe. Conv. S. Pauli, a. d. 1359.

Dl. 96 367. (Vay cs. berkeszi lt. 368.) 3 zárópecsét körvonala.

181. 1359. máj. 9.

A budai káptalan előtt megjelent egyrészről Solumus-i Sándor fia: László, másrészről Lukács fia: László és Maraz-i, más néven Gyurkhaza-i Gyurk fia: Gyula. Sándor fia: László megvallotta,

hogy a Zabouch megyei Aruk és Pokateluke nevű, teljesen tönkrement birtokait 33 éve a frater-e: Miklós elzálogosította Gyulának és Lukács fia: Lászlónak. Ő most minden haszonvétellel, ti. szántóföldekkel, trágyázott és legelőnek használt (campestres) földekkel, erdőkkel, berkekkel, kaszálókkal, vizekkel, jobbágytelkekkel (sessiones iobagionum) Gyulának, Lászlónak és örököseiknek adja e két birtokot 50 márkáért, részben ezen zálog miatt, részben saját szükségei enyhítésére, továbbá a rokoni szeretet miatt, semmiféle jogot és tulajdont ezekben magának és leszármazottainak meg nem tartva, hanem ezeket Gyulára, Lászlóra és leszármazottaikra ruházva, örök joggal. Erről a káptalan pecsétjével ellátott és chirographált privilegiális oklevelet bocsát ki. Kelt Dénes olvasókanonok keze által, V. f. prox. p. fe. B. Johannis ap. et ewang. an. portam Latinam, a. d. 1359., Péter mester éneklő-, János mester őrkanonok, Imre, Péter, Mihály és Cosmas kanonokok jelenlétében.

Dl. 96 368. (Vay cs. berkeszi lt. 360.) Függőpecsét fonata. Felül chirographált (ABC).

182. 1359. máj. 23. Visegrád

Ugrin fia Miklós, [I.] Lajos király (H) országbírója előtt István fiai: Péter, János és Fábián, valamint Pál fia: Péter Visnio-i nemesek elmondták, hogy őket Myke fia: Bálint, valamint János fiai: Miklós és Benedek (Visnio-i királyi jobbágyok) a királyi emberrel és az egri káptalan tanúságával máj. 1-jére (oct. fe. B. Georgii mart.) a királyi jelenlét elé megidéztették, de akkor e jobbágyok nem jelentek meg az országbíró előtt és nem is küldtek senkit. Ezért az országbíró e jobbágyokat királyi bírságban marasztalja el, ha magukat nem tudják ésszerűen kimenteni. D. in Vissegrad, 23. die oct. fe. B. Georgii mart. predict., a. d. 1359.

Dl. 96 369. (Vay cs. berkeszi lt. 359.)

183. 1359. jún. 20. Kálló

Rechk-i Miklós mester – Cyko mester Bursud megyei vicecomes-e – és a szolgabírók tudatják, hogy színük előtt Vyssnow-i Fábián fia István fiai: Péter és János, akiket jún. 20-án (f. V. prox. an. fe. B. Johannis Bapt.) Maly nevű birtokukon Thokay-i Gergely fia: Tamás megidézett, tartoztak megjelenni Pál fia: Péter comes ellenében. Péter comes, ill. István fiai elő is álltak még aznap, és későbbi időpontot kértek, amit fentiek júl. 4-re (quind. datarum presencium) tűznek ki. D. in Karlo, termino quo supra, a. d. 1359.

Dl. 96 370. (Vay cs. berkeszi lt. 369.) 3 zárópecsét körvonala.

184. 1359. júl. 4. Kálló

Rechk-i Miklós – Cyko mester Bursud megyei vicecomes-e – és a szolgabírók tudatják, hogy korábbi perhalasztó oklevelüknek megfelelően Maley-i Pál fia: Péter Maley-i István fiaival: Péterrel és Jánossal júl. 4-én (f. V. prox. p. oct. B. Johannis Bapt.) megjelentek előttük, és Pál fia: Péter előadta István fiai, az ő frater patruelis-ei ellenében, hogy a megyében levő birtokrészén egyenlő osztályt akar velük. István fiai azt felelték, hogy ők is osztályt akarnak, ha frater uterinus-uk: Fábián ehhez beleegyezését adja. Fentiek meghagyják, hogy júl. 17-ig (usque ad datarum presencium) István fiai kérdezzék meg Fábiánt ez ügyben, majd a felek jelenjenek meg előttük ugyanakkor. D. in Karlo, termino quo supra, a. d. 1359.

Dl. 96 371. (Vay cs. berkeszi lt. 367.) 3 zárópecsét hártyaszalagja.

185. 1359. aug. 4.

A váradi káptalan tudatja, hogy korábbi – Karul-i Simon fia: László mester és Voya-i Nagy (Magnus) Ábrahám közötti – egyezséglevele szerint színük előtt Abrahám aug. 1-jén (oct. fe. B. Jacobi ap.) 25 forintot tartozott fizetni Simon fia: Lászlónak az oklevélben leírt módon. Akkor Ábrahám a 25 forintot készpénzben, a természetbeni fizetést kizárva (estimacione qualibet exclusa) a káptalan előtt lerótta Simon fia: László mesternek, ezért a káptalan jelen oklevelével nyugtatja Ábrahámot az ügyben. D. 4. die termini prenotati, a. d. 1359.

Dl. 96 372. (Vay cs. berkeszi lt. 365.) Mandorla alakú zárópecsét körvonala.

186. 1359. okt. 11.

Az egri káptalan előtt Wysnyo-i István fia: Fábián 1359. okt. 11-én (f. VI. prox. an. quind. fe. S. Mychaelis arch., a. Nat. d. 1359.) elmondta, hogy ő és frater uterinus-ai: Péter és János a káptalan előtt minden perüket kölcsönösen egymásra és más rokon nemesekre bízták a köztük levő birtokosztály megtörténtéig. Mivel birtokaikon megosztoztak, így ő most ezen frater-eit a képviselet alól felmenti, a mondott megbízást visszavonja és az ügyvédvalló levelet érvényteleníti. D. die et a. supradict.

Dl. 96 373. (Vay cs. berkeszi lt. 362.) Kerek zárópecsét körvonala.

187. 1359. okt. 11.

Az egri káptalan előtt elmondta egyrészről Maly-i Fábián fia Pál fia: Péter, másrészről Maly-i és Wysno-i ue. Fábián fia István fiai: Péter, János és Fábián, hogy Maly és Wysno nevű birtokaikon atyafiságí (fraternalis) szeretetből osztályt tettek. A Borsud megyei Maly birtokot fogott nemes bírókkal usualiter 2 egyenlő részre osztották: az egyik rész dél felől és Kelemen nevű ottani jobbágyuk házától kezdve (e házzal együtt, ahol egy kőhatárjelet helyeztek el) kelet felől, egy észak felől levő saját telki hellyel a plébániájuk mellett Maly falu másik utcájának (linea) a végén Pál fia: Péternek jutott; a másik rész Kelemen ezen házától kezdve nyugat felől az ezen utca végén dél felől levő telki helyig, ami az egyház mellett van, a Fábiánnak hagyott saját telki hellyel v. curia-val és Maly falu másik utcájával északról István fiainak jutott. A Borsud megyei Wysno nevű birtokukat szintén két részre osztották: déli fele néhai nagyapjuk (avus): Fábián telki helyével Pál fia: Péternek, az északi rész (Fábián fia: ezen István telkét – sessio – kivéve, ami ugyancsak Péternek jutott) István fiaié lett. E két birtok haszonvételeit, ti. szántóföldeket, réteket, erdőket, berkeket, folyókat, egyházak kegyúri jogait, a nyájak legelőit (pascua gregum) és más külső hasznokat közös használatra hagyták. Ha az egyik fél az osztályt egészében v. részben vissza akarja vonni, akkor 10 márka bírságot (birsagium) fizessen a per előtt (a bíró része nélkül). A felek az eddig közöttük kiadott okleveleket érvénytelenítették. Senki közülük az erdőket kivágásra, a réteket kaszálásra, a földeket szántásra a másik tudta és engedélye nélkül nem használhatja, s ha bármelyikük másképpen cselekedne, a mondott büntetésben marasztalják el. D. f. VI. prox. an. quind. fe. S. Michaelis arch., a. d. 1359.

Dl. 96 374. (Vay cs. berkeszi lt. 364.) Pecsét hártyaszalagja.

188. 1359. okt. 12.

Az egri káptalan előtt Maly-i Fábián fia István fiai: Péter, János és Fábián elmondták, hogy a Borsod megyei Maly és Vysnio birtokokon fivéri (fraternalis) szeretetből osztályt tettek. A Maly birtokon levő részt fogott nemes rokon bírókkal 3 egyenlő részre osztották: egyik része a dél felőli utcában (linea) Kelemen ottani hospes házától kezdve ue. Fábián curia-jáig ue. utca végén nyugat

felől a jobbágyaik telki helyeivel és a Maly falu észak felőli utcájában levő telki helyekkel Szabó (Sartor) György házától Nagy (Nogh dict.) Jakab curia-jáig (azzal együtt) Péternek jutott; másik része Jakab curia-jától kezdve kelet felől telki helyekben Jánosnak; harmadik része Szabó György curia-jától Fábián fia Pál fia: Péter curia-jáig ugyanazon utcában a plébániájuk mellett Fábiánnak. A Vysnio-i birtokrészüket szintén 3 egyenlő részre osztották, mindegyiküknek hagytak egy egész telket (sessio seu mansio), ahol 2 hospes tud lakni: az apjuk curia-ja (ami Péternek jutott) szomszédságában levő telki hely Fábiánnak, a másik telek mellette Péternek, a harmadik telek a birtokrészük végén Jánosnak jutott usualiter birtoklásra. A szántóföldeket, réteket, legelőket, erdőket, berkeket, egyházak kegyúri jogait, folyókat, malmokat, a nyájak legelőit (gregum pascua) és más külső haszonvételeket közös használatra hagyták. Ha valaki közülük egészében v. részben a birtokosztályt visszavonná, akkor 10 márka bírságot (birsagium) fizessen a per előtt (a bíró része nélkül). Senki közülük az erdőket nem vághatja ki, a réteket nem kaszálhatja le, a földeket nem szánthatja fel a többiek tudta és engedélye nélkül, s ha mégis megtenné, a fenti büntetés alá esik. D. sab. prox. an. quind. fe. S. Michaelis arch., a. d. 1359.

Dl. 96 375. (Vay cs. berkeszi lt. 363.) Kerek pecsét körvonala.

189. 1359. okt. 13. Visegrád

Ugrin fia: Miklós comes, [I.] Lajos király (H) országbírója előtt korábbi perhalasztó oklevelének megfelelően Waya-i János fia: László a maga és Waya-i Mihály fia: Ábrahám nevében az egri káptalan ügyvédvalló levelével előadta okt. 6-án (oct. fe. B. Mychaelis arch.) Iuanusy-i Miklós fia: Bereck ellenében, hogy Bereck az Ewr nevű birtokot zálog címén birtokolja, de annak zálogbavétele szomszédság miatt őket is megilleti, ezen okból tehát a maguk jogát e birtokban meg akarják kapni Berecktől. Erre Bereck nevében Pál fia: István az egri káptalan ügyvédvalló levelével azt felelte, hogy Ewr birtok Bereckhez oklevelekkel tartozik, s ezeket az országbírónak későbbi időpontban kész bemutatni. Miklós comes tehát meghagyja, hogy Bereck minden, Ewr-re vonatkozó oklevelét [1360.] jan. 8-án (oct. diei Strennarum) mutassa be színe előtt László és Ábrahám ellenében. D. in Vyssegrad, 8. die termini prenotati, a. d. 1359.

Dl. 96 376. (Vay cs. berkeszi lt. 358.) Kerek zárópecsét körvonala.
Piti 2005. 335.

190. 1359.

A csanádi káptalan előtt Olivér fia: Demeter Bogdan-i nemes és Nagy (Magnus) Jakab Tereche-i nemes megvallották, hogy Demeter fia: Egyed Bogdan-i nemest és János fia: Antal Voya-i nemest fosztogatás miatt László mester egykori székelyispán és András erdélyi vajda, Zolnuk-i comes famulus-ai foglyul ejtették, és a csetepatéban Tiuissi-i Bálintot, László mester és a vajda famulus-át és jobbágyát megölték. Demeter és Jakab vállalták, hogy vérdíjként 11 márkát, bírságként 40 márkát fizetnek a káptalan előtt László mesternek és András vajdának a királyi hadoszlás 15. napján. Ha a fizetést elmulasztanák, az összeg kétszeresében marasztalják el őket. D. f. II. prox. ……., a. d. 1359.

Dl. 96 377. (Vay cs. berkeszi lt. 361.)
Az oklevél foltossága miatt a dátum nem olvasható ki teljesen.

191. 1360. máj. 8. Visegrád

Dénes erdélyi vajda és Zonuk-i comes oklevele. András korábbi erdélyi vajda oklevelének megfelelően okt. 6-án (oct. fe. B. Mychaelis arch.), amikor az újonnan kinevezett Dénes és bírósága még nem ülésezett (nobis et nostro iudicio propter novitatem nostram tunc absentibus), a király elé járult Moon-i Illés fia: István (Kyde-i Miklós fia: János érdekében a Clusmunstra-i konvent ügyvédvalló levelével) Ilona nemes asszony (Moon-i István fia: János leánya, Kusal-i Jakab felesége) ellenében, s a király, a főpapok és a bárók előtt előadta (ahogy erről a király oklevele Dénes vajdát tájékoztatta), hogy ezen Mon birtokon egy bizonyos rész két patak közt Miklós fia: Jánost illeti vétel címén, de most Ilona azt jogtalanul elfoglalva tartja. Erre Ilona azt válaszolta, hogy az a birtokrész őt teljes joggal illeti. Okleveleiből a király és a bárók arról értesültek, hogy Mon-i István fia: néhai János a végrendeletében a vásárlás útján hozzá jutott bizonyos Mon-i birtokrészét leányának: ezen Ilonának és örököseinek adta és hagyta (legasset) minden haszonvétellel. Frater-ének: Miklósnak (miként az az Illés fia: István képviselő által bemutatott oklevélből kitűnt) nem hagyott többet, mint Mon birtokon egy telket (sessio seu fundus curie), Miklós élete végéig. Ezek alapján a király István fia: néhai János vásárolt Mon-i birtokrészét, amit a leányának adott (kivéve a mondott telket), Ilonának és utódainak ítélte, azt a telket (sessio seu curia) pedig, amit István fia: János Miklósnak hagyott önként, e Miklós fiának: Jánosnak és örököseinek, más jogának sérelme nélkül, emellett Kyde-i Miklós fia: Jánost a birtokrész jogtalan követelése miatt annak becsértékében marasztalta el Ilonával szemben. Mivel a birtokrész iktatásához és becsléséhez szükség volt a királyi és a káptalani emberekre, ezért az uralkodó levelében utasította a váradi káptalant, hogy küldjék ki tanúságaikat mindkét fél számára, akik jelenlétében a királyi emberek jan. 20-án (quind. fe. Epiph. d.) menjenek Mon birtokra a szomszédok és a felek v. képviselőik jelenlétében, István fia: János ottani részét (amit Miklós fia: János Ilonától elvett) az adományának megfelelően iktassák Ilonának és örököseinek, a mondott telket (sessio) pedig minden haszonvétellel Miklós fia: Jánosnak és utódainak, más jogának sérelme nélkül; majd Ilona részét (a telek nélkül) királyi mértékkel mérjék meg, v. fogott bírókkal együtt szemmel megtekintve becsüljék fel az ország szokása szerint,és a káptalan tegyen jelentést a királynak máj. 1-jére (ad oct. fe. B. Georgii mart.). Akkor megjelent Dénes vajda előtt egyrészről Jakab fia: István a Kulus-i konvent ügyvédvalló levelével Miklós fia: János nevében, másrészről Jakab fia: Miklós Ilona nevében a váradi káptalan ügyvédvalló levelével, és bemutatták a káptalan válaszlevelét, mely szerint a király parancsának megfelelően Duba-i Ábrahám királyi emberrel kiküldték tanúságul karpapjukat, egyházuk Szt. Bertalan-oltárának rector-át (az alperes Ilona részére), ill. Péter fia: Bálint királyi emberrel egyházuk másik karpapját (a felperes Miklós fia: János részére), akik jan. 13-án (oct. fe. Epiph. d.) és más szükséges napokon Mon birtokra mentek a szomszédok és a felek jelenlétében, István fia: néhai János, Ilona apja Mon-on lévő, őt vásárlás címén illető birtokrészét János adományának megfelelően Ilonának és örököseinek iktatták, majd fogott bírókkal együtt szemmel megtekintve hasznát, mennyiségét és minőségét 4 ekényinek becsülték; a birtokrészen 4 telket (fundus curie) találtak, ezekből egyet (amit 3 márkára becsültek) dél felől, a Mon folyón túl királyi mértékkel megmérve (hossza 24, szélessége 12 rőf – cubitus –) minden haszonvétellel Miklós fia: Jánosnak adtak, de azt János nem fogadta el, továbbá képviselője, Illés fia: István Mon birtokon tilalmazott minden becslést mindaddig, míg Miklós fia: Jánosnak nem szolgáltatnak teljes igazságot, mondván, hogy Ilona apja adománya ellenére e telket nem a megfelelő helyen jelölték ki; a többi 3 telket egyenként 3 márkára becsülték, az ezen földrészen épített kápolnát pedig 5 márkára. Az oklevél bemutatása után Miklós fia: János képviselője, Jakab fia: István azt mondta, hogy János a mondott telket (sessio seu fundus curie) azért nem akarta elfogadni, mert Ilona annak helyét másutt jelölte ki számára, mint ahol az ő oklevelében szerepel, s bemutatta a váradi káptalan 1325. márc. 2-án (sab. prox. an. domin. Reminisscere, a. d. 1325.)

kelt nyílt oklevelét, mely szerint megjelent a káptalan előtt egyrészről István fia: János comes, másrészről uterinus frater-e: a Zylagh districtus-beli Mon-i Miklós, és János megvallotta, hogy testvéri szeretetből Miklósnak egy telket (fundus seu sessio curie) adott minden haszonvétellel Mon faluban a maga részén, frater-ük: Demeter telke és jobbágya, Farkas fia: Péter telke között, frater-eik: Illés és Demeter beleegyezésével és azok jogának sérelme nélkül *(l. Anjou-oklt. IX. 82. szám)*. Az oklevél bemutatása után István képviselő ezen telket kérte Miklós fia: János számára. Mivel mindezek alapján a birtokrész és a telek újabb iktatását és becslését kell elvégezni, s ehhez szükség van a vajdai és káptalani emberekre, a vajda kéri a váradi káptalant, hogy küldjék ki tanúságaikat mindkét fél részére, akiknek jelenlétében Od-i Péter fia: Bálint v. szentkirályi (S. Rex), más néven Werwelgh-i János fia: László vajdai emberek valamelyike a felperes János részére, ill. Baxa-i Duul (dict.) Domokos v. Meney-i István fia: Gegus v. Felseusampson-i Miklós fia: István v. Deshaza-i Miklós v. Ody-i Iuahun fia: Miklós vajdai emberek valamelyike az alperes Ilona részére júl. 15-én (quind. oct. fe. Nat. B. Johannis Bapt.) menjenek Mon birtokra a szomszédok és a felek v. képviselőik jelenlétében, ott Miklós fia: János mutassa be eredetijében a káptalan mondott, nyílt oklevelét, s annak megfelelően a Demeter és Farkas fia: Péter telkei között levő telket (sessio seu fundus curie) minden haszonvétellel iktassák Miklós fia: Jánosnak, elválasztva István fia: János maradék birtokrészétől, amit hagyjanak leányának: Ilonának, más jogának sérelme nélkül. Ezután a Miklós fia: János által Ilonától jogtalanul követelt birtokrészt (kivéve a mondott telket) királyi mértékkel (ha ez lehetséges) mérjék meg, v. fogott bírókkal együtt megtekintve mennyiségét, minőségét és értékét becsüljék fel az ország szokása szerint, majd a káptalan tegyen jelentést okt. 6-ra (ad oct. fe. B. Mychaelis arch.). D. in Vysegrad, 8. die termini prenotati, a. d. 1360.

Átírta: Lackfi Miklós erdélyi vajda, 1367. máj. 26. **(256)**

192. 1360. júl. 21.

A váradi káptalan jelenti Dénes erdélyi vajdának és Zonuk-i comes-nek, hogy döntéshozó oklevelének megfelelően az abban megnevezett Zenthkyral-i János fia: Miklóssal (a felperes Miklós fia: János részére) kiküldték tanúságul karpapjukat: Jánost, akik júl. 15-én (quind. oct. fe. Nat. B. Johannis Bapt.) és a köv. napokon kimentek a Zonuk megyei Mon birtokra a szomszédok és a felek jelenlétében (az alperes a vajdai és káptalani ember odavezetését megtagadta), Miklós fia: János bemutatta eredetiben a káptalan nyílt oklevelét, majd a Demeter és Farkas fia: Péter telke (sessio) közötti telket (sessio seu fundus curie) Miklós fia: Jánosnak minden haszonvétellel a mondott káptalani oklevélnek megfelelően és a szomszédok mutatása alapján iktatták, ezután királyi mértékkel megmérték (hosszában 78, széltében 39 könyök – brachium –, a szántóföldek bokrokkal 2 meder között hosszában 72, széltében 36 könyök; összesen 25 hold). Kusal-i Jakab felesége: Ilona alperes az iktatásnak és a becslésnek ellentmondott. D. f. III. prox. an. fe. B. Jacobi ap., a. d. 1360.

Átírta: Lackfi Miklós erdélyi vajda, 1367. máj. 26. **(256)**

193. 1360. okt. 8.

A Scepus-i Szt. Márton-egyház káptalanja tudatja, hogy az [I.] Lajos király egyezséglevelében foglaltak szerint Synka fia Péter mester fia: Vörös (Rufus) Miklós mester – Herman-i Touth (dict.) Péter mester fia: Lőrinc gyámja (tutor) és birtokai őrzője (conservator) – Lőrinc nevében Jekelfalua-i Máté (Mathius) leányának: Margit nemes asszonynak, ezen Touth (dict.) Péter mester özvegyének hitbér és jegyajándék jogcímén (ami a nőnek Thouth Péter mester és fia: Lőrinc birtokaiból jár) 120 forintot kellett kifizessen dénárokban, mégpedig 40 márkánként máj. 31-én (oct. fe.

Penth.), aug. 1-jén (oct. fe. B. Jacobi) és okt. 6-án (oct. fe. S. Mychaelis arch.), kétszeres büntetés terhe alatt. A kitűzött napokon Bertalan fia: Donch, Vörös (Rufus) Miklós famulus-a és képviselője Máténak, Margit apjának és képviselőjének kifizette az összeget a káptalan előtt, ezért Máté Lőrincet, Vörös (Rufus) Miklóst és örököseiket a 120 forint, a hitbér és a jegyajándék ügyében nyugtatta. D. 3. die oct. fe. S. Mychaelis supradict., a. d. 1360.

Dl. 96 378. (Vay cs. berkeszi lt. 371.) Zárópecsét hártyaszalagja.

194. 1360. nov. 18.

Péter prépost és a Lelez-i Szt. Kereszt egyház-konventje tudatja, hogy Vilmos (Villermus) egri prépost, kápolnaispán, [I.] Lajos király (H) titkos kancellárja oklevelének megfelelően színük előtt egyrészről Bogdan-i Demeter fia: András, másrészről Baka-i Mihály, Petri-i Sándor és Ibrun-i Albert fia: Pál Zabuuch megyei szolgabírók között nov. 18-án (oct. fe. B. Martini conf.) a felek által közösen odavezetett 8 fogott bíró tartozott döntést hozni. Akkor Demeter (fia: András nevében a konvent ügyvédvalló levelével) előadta, hogy a szolgabírók Andrást a javaitól Bogdan birtokon megfosztották. A szolgabírók ebben ártatlannak mondták magukat. A fogott bírók (arbiter) úgy döntöttek, hogy [1361.] jan. 20-án (quind. fe. Epiph. d.) Baka-i Mihály tizenhatod-magával, Petri-i Sándor szintén tizenhatod-magával, Ibrun-i Pál pedig tizenheted-magával (nemesekkel) esküvel tisztázzák magukat a konvent előtt arról, hogy ők András javait nem vették el. D. in oct. fe. B. Martini conf., a. d. 1360.

Dl. 96 379. (Vay cs. berkeszi lt. 370.) Zárópecsét hártyaszalagja.

195. [1360–1380. között] Várda

Lukács, a Varada-i egyház rector-a, Borsua-i alesperes tudatja, hogy a Pünkösd utáni szerdán (f. IV. prox. p. domin. Pent.) László mester Anarch-i nemes tartozott előtte megjelenni Zugy-i Barnabás özvegye ellenében. Akkor a felek előálltak, és az alesperes fogott bírók elrendezésével meghagyta, hogy a Mihály ünnepe utáni szerdán (f. IV. prox. p. fe. Michaelis arch.) László adjon elégtételt az özvegynek annak megveréséért, amit ha nem tenne, kétszeresen fizessen. D. in Varada, f. IV. prenotata.

Dl. 97 771. (Vay cs. berkeszi lt. 651 C.) Zárópecsét hártyaszalagja.
A keltezés OL-ADATBÁZIS datálása.

196. 1[3]61. júl. 17.

Az erdélyi káptalan pecsétjével ellátott privilegiális oklevelében Kenchlin Korpad-i nemes kérésére átírja saját nyílt okleveleit **(155, 167, 168)** a Korpad-on levő birtokrészről. D. sab. prox. p. fe. B. Margarete virg. et mart., a. d. 1[3]61., amikor János prépost, András éneklőkanonok, …….. Tylegd-i főesperes a dékán.

Dl. 96 380. (Vay cs. berkeszi lt. 372.) Függőpecsétje kiszakadt, emiatt a méltóságnévsor hiányos.

197. 1361. dec. 2. Kálló

Monak-i Mihály mester – Chudar (dict.) Péter mester Bursud megyei vicecomes-e – és a szolgabírók tudatják, hogy ellenükben Vyssnow-i István fia: Fábián dec. 2-án (f. V. prox. p. fe. B. Andree ap.) tartozott bizonyítani, hogy az Alachka-i Albert fia: Mihály ellen elkövetett vérontás ügyében az ő más oklevelük szerint vállalt elégtétel-adási kötelezettségében megmarad-e v. sem.

Akkor Fábián megjelent előttük, odavezetve tanúit, és bizonyítása alapján fentiek az ügyben őt nyugtatják. D. in Karlow et termino quo supra, a. d. 1361.

Dl. 96 381. (Vay cs. berkeszi lt. 373.) 2 zárópecsét hártyaszalagja.

198. 1362. febr. 26.

[I.] Lajos király (H, Da, C, Ra, Se, G, L, Cu, Bu, princeps Sal., montis S. Angeli d.) Mathyus-i Miklós fia: László hű érdemeiért, valamint Domokos fia: Miklós mester Pylis-i comes és Wyssegrad-i várnagy közbenjárására László leányainak: Katalinnak, Korusca-nak, Lucának, Erzsébetnek, Ilonának és Annus-nak azt a kegyet gyakorolja, hogy ha atyjuk fiúörökös nélkül hunyna el, leányai és azok örökösei (mintegy László törvényes fiai) az ő helyébe léphetnek az atyai birtokrészekben, amik Lászlót a Bereg és Zaboch megyei Mathyus, Kereztwr, Luk, Tordas és Chabay birtokokon saját jogon illetik, s ezen atyai birtokrészek e leányok és örököseik örökjogába adassanak, más jogának sérelme nélkül, nem érintve az ország szokását, mellyel ezen királyi kegy ellenkezni látszik. Erről függő kettőspecsétjével megerősített oklevelet bocsát ki. Kelt Miklós esztergomi érsek, esztergomi örökös comes, a királyi aula kancellárja által, a. d. 1362., IV. Kal. Mart., uralkodásának 21. évében, amikor Miklós esztergomi, Tamás kalocsai, Ugulin spalatói, Miklós zárai (Jadra) érsek, Demeter váradi, Domokos erdélyi, Kálmán győri, István zágrábi, Mihály váci, László veszprémi, Domokos csanádi, Péter boszniai, István nyitrai, Tamás szerémi, János knini (Tynin), Bertalan traui (Tragur), Demeter nonai (Nonensis), István fárói (Farensis), Bálint makarskai (Macarensis), Máté sebenicói (Sibinic), Mihály scardonai, Portiua zenggi (Seniensis) püspök, Vilmos (Vylhelmus) választott pécsi püspök, az egri, raguzai (Ragusyensis) és korbáviai (Corbauiensis) püspöki székek üresedésben vannak, Konth Miklós nádor, Dénes erdélyi vajda, Bubek István comes országbíró, János királyi tárnokmester, Leustac Sclauonia bánja, Zeech-i Miklós Dalmácia (Dalmacia) és Horvátország (Croacia) bánja, Miklós Machow-i bán, Zwdor Péter királyi pohárnokmester, Lyzka-i Pál királyi asztalnokmester, Imre királyi lovászmester, János királyi ajtónállómester, Konya mester pozsonyi comes (magnifici). Arenga.

Dl. 96 382. (Vay cs. berkeszi lt. 374.) Az uralkodó 1365. jan. 23-én kelt megerősítő záradékával. Függőpecsét fonatai.
Átírta: Váradi káptalan, 1367. jan. 2. **(246)**
Piti 2002. 6.

199. 1364. jan. 24. Visegrád

Bubeek István comes, [I.] Lajos király (H) országbírója tudatja, hogy korábbi döntéshozó oklevele szerint Berench-i János királyi ember a felperes Móric fia: Simon mester részére, Baka-i János királyi ember pedig Jakab fia: Fábián és Kysanarch-i Jób fia: Egyed alperesek részére (az országbíró kérésére a váradi káptalan által kiküldött tanúságok jelenlétében) [1363.] nov. 18-án (oct. fe. B. Martini conf. prox. preteritis) tartoztak kimenni Kysanarch birtokra a szomszédok és a felek v. képviselőik jelenlétében, a szomszédos és megyei nemesektől, s más, bármiféle helyzetű és méltóságú Zabouch megyei embertől hitükre, a király és Szent Koronája iránti hűségükre megtudni: Kisanarch birtok örökjogon tartozik-e az alperesekhez, Péter fia: László (az alperesek leánytestvérének fia) az alperesek conservacio-ja miatt tartózkodott-e ott, majd örökös nélkül elhunyván a birtok jog szerint az alperesekre háramlott-e és így nem tartozik a király adományozási jogköréhez; v. pedig a birtok Lászlót vásárlás címén illette meg, így halála után a király jogába háramlott, így az uralkodó jog szerint adományozhatta Simonnak; majd a közös tudományvétel után Kysanarch-ot királyi

mértékkel tartoztak megmérni, v. ha ez nem lehetséges, minden haszonvételével és tartozékával fogott bírókkal együtt felbecsülni, majd jan. 13-ra (oct. fe. Epiph. d.) a váradi káptalan a királynak jelentést tenni; mivel Simon mester Anarch-ot per közben elfoglalta és ezen Anarch-i nemeseket per közben jogtalanul idéztette meg, az alperesek pedig a királynak azt mondták, hogy László az ő rokonuk (generacionalis et indivisionalis proximus), és így a birtokot megszerezték, majd az országbíró előtt ezt visszavonva azt állították, hogy László az ő leánytestvérük fia, így az országbíró Simont a jogtalan birtokfoglalásért és per közbeni idézésért királyi bírságban, az alpereseket pedig állításuk visszavonásáért és megváltoztatásáért 6 márka királyi bírságban marasztalta el, s elrendelte a feleknek, hogy ezen összegeket szintén jan. 13-án fizessék ki. Akkor megjelent előtte egyrészről Simon mester, másrészről Fábián a maga és Egyed nevében a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével, s bemutatták a váradi káptalan királynak címzett oklevelét a közös tudományvételről, mely szerint azt a királyi és káptalani emberek az oklevélben foglalt módon elvégezték, Kysanarch birtokot szemmel 3 ekényire és 9 márkára becsülték, az ott épült fakápolnát 3 márkára, a gyümölcsöst és gyümölcsfákat 10 márkára, összesen tehát 22 márkára. Ezután Fábián az országbíró kérdésére megerősítette, hogy Kysanarch negyedrésze az övéké volt, háromnegyede pedig a néhai Péter fiáé: Lászlóé. Mivel Simon mester kérte, hogy az alperesek mutassák be az országbíró előtt azt az oklevelet, amellyel a király az alpereseket és más frater-eiket Kysanarch birtokon a negyedrészükön nemesítette, Fábián pedig azt felelte, hogy ezt későbbi időpontban kész bemutatni, az országbíró a per tárgyalását máj. 1-jére (oct. fe. B. Georgii mart.) halasztja el, meghagyva, hogy az alperesek a mondott királyi oklevelet akkor mutassák be, továbbá, mivel a felek nem fizették ki a nevezett királyi bírságokat, ugyanakkor tartoznak azokat kétszeresen leróni. D. in Wissegrad, 12. die termini prenotati, a. d. 1364.

Dl. 96 383. (Vay cs. berkeszi lt. 379.) Hátlapján kerek zárópecsét körvonala, azonos kéztől tárgymegjelölés részlete, ill. a köv. feljegyzés: Nicolaus filius Jacobi cum Lelez et regalis in octavis Assumpcionis et ad octavas Nativitatis beate virginis. Gregorius de Baakta, Lachk de Pazon, Paulus de Senye, Demetrius filius Nicolai de Ramachahaza, Beke de Lueu.
Piti 2005. 335–336.

200. 1364. febr. 26.

Péter prépost és a Lelez-i Szt. Kereszt-egyház konventje előtt Chazloch-i László fia: János tiltakozott, hogy midőn ő a minap a királyi seregben volt, Peryn-i Miklós a királyi ember által valamely káptalan v. konvent tanúsága jelenlétében a Zabolch megyei Karaz nevű birtoka határjeleit az ő és frater-ei Kuved nevű birtoka felől bejárva felemeltette és így a most lakatlan Kuved nagy részét Karaz-hoz csatolva elfoglalta. Ezért János Peryn-i Miklóst és másokat Kuved földjeinek elfoglalásától, hasznai erőszakos elvételétől eltiltotta a maga és frater-ei nevében. D. II. f. prox. p. domin. Oculi, a. d. 1364.

Dl. 96 384. (Vay cs. berkeszi lt. 382.) Kerek zárópecsét körvonala.

201. 1364. máj. 8. Visegrád

Bubeek István comes, [I.] Lajos király (H) országbírója azon pert, amit korábbi perhalasztó oklevele szerint Bochka-i András (akinek nevében Bench fia: Desev jelent meg a Chasma-i káptalan ügyvédvalló levelével) máj. 1-jén (oct. fe. B. Georgii mart.) viselt színe előtt birtokügyben és javak károsítása ügyében Monostor-i István fia: László ellenében, a felek akaratából okt. 6-ra (oct. fe. B. Mychaelis arch.) halasztja el. D. in Vyssegrad, 8. die termini prenotati, a. d. 1364.

Dl. 96 385. (Vay cs. berkeszi lt. 380.) Kerek zárópecsét körvonala.
Piti 2005. 336.

202. 1364. máj. 8. Visegrád

Bubeek István comes, [I.] Lajos király (H) országbírója azon pert, amit korábbi perhalasztó oklevelének megfelelően Rosal-i Gergely fia: György és Gachal-i Illés fia: László máj. 1-jén (oct. fe. B. Georgii mart.) viseltek színe előtt István fia: László és Berench-i Domokos fia: János ellenében (akik közül előbbi jelent meg a maga és János érdekében a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével), a felek akaratából okt. 6-ra (oct. fe. B. Mychaelis arch.) halasztja el. D. in Wyssegrad, 8. die termini prenotati, a. d. 1364.

Dl. 96 386. (Vay cs. berkeszi lt. 378.)
Piti 2005. 337.

202a. 1364. máj. 11.

A váradi káptalan előtt Vetes-i Péter fia: Pál, ill. ue. Péter fia: Lőrinc megvallották, hogy birtokaikon a köv. örök osztályt tették: Vetes nevű birtokuk egyik, egysorú (simplex ordo) utcája (vicus) az apjuk telkétől (fundus curie) és azzal együtt a Zomus folyó felől a kegyúri jog felével Lőrinc jogába és tulajdonába jutott, a másik, kétsorú (duplex ordo) utca Pál telkétől és azzal együtt egy másik, egysorú utcával és a kegyúri jog felével Pálnak maradt; ezen utca Chege birtok felőli végén Lőrinc, Kelyenus birtok felőli végén, egy épületek nélküli telki helyen (locus sessionalis) pedig Pál telepíthet jobbágyokat; a Zomus folyón levő malmot is megfelezték; a Zomus folyó felé tartó utca (platea) közös átkelőnek maradt. Almas nevű birtokukat, ami Vetes usualis földjein van, szintén kettéosztották. Wyfalu nevű birtokukat, ami szintén Vetes usualis földjein van, úgy felezték meg, hogy az egyik, egysorú utca (vicus) telkekkel (sessio) Pálé lett, a másik, egysorú utca lakatlan telki helyekkel Lőrincnek maradt. Chamakus nevű lakott birtokuk rét felőli fele Pálnak jutott, a mező felőli Lőrincnek, annak telki helyével együtt; a telki helyeken a felek a maguk részén jobbágyokat telepíthetnek le. A Hwgucha megyei Batar nevű birtokukon levő egysoros utca a Batar folyó felől, Pál házától és azzal együtt Pálnak jutott, a másik utca Lőrincnek; az itteni vámot és malmaikat is megfelezték, egyházuk kegyúri jogát pedig közös használatra hagyták. Posanetereme nevű birtokukat úgy osztották fel, hogy az egyik utca Pálé lett, a másik utca telki helyekkel Lőrincé. Mindezen birtokok usualis földjeit közös használatra hagyták. Méneseiket is megfelezték. Ha Pál örökös nélkül hunyna el Lőrinc életében, akkor birtokai és birtokrészei Lőrincre és leszármazottaira háramoljanak, és viszont. D. in vig. Penth., a. d. 1364.

Átírta: Váradi káptalan, 1398. márc. 3. Dl. 96 698. (Vay cs. berkeszi lt. 639.)

203. 1364. júl. 4. Múcsony falu

Zuha-i Tamás fia: István mester – Zudor (dict.) Péter mester Bursud megyei vicecomes-e – és a szolgabírók igazolják, hogy ellenükben Vissnow-i Fábián fia István fia: János harmadmagával esküt tett színük előtt arról, hogy bizonyos embereket a széna ellopásáért Malle faluban mint tolvajokat és gonosztevőket nem ejtett foglyul, javaikat nem vette el tőlük, és mindebben ártatlan. D. in villa Muchun, f. V. prox. p. fe. ap. Petri et Pauli, a. d. 1364.

Dl. 96 387. (Vay cs. berkeszi lt. 384.)

204. 1364. szept. 14.

A Zabolch-i négy szolgabíró tudatja, hogy Konth [Miklós] nádor (H), a kunok bírája szept. 9-én (f. II. prox. p. fe. Nat. virg. glor.) Karaz falu mellett tartott congregacio-ján Kallou-i Simon fiai: Péter és Imre mesterek, ill. Anarch-i István fia: László mester és Bank-i Domokos fia: János az

Apagh, Napkor és Seneu birtokokkal szomszédos Zeleus, más néven Apaytheluke birtok kapcsán fogott nemes bírók közvetítésével úgy egyeztek meg fentiek előtt, hogy nov. 18-án (oct. fe. S. Martini conf.) a váradi káptalan előtt megjelennek, és László 13, János pedig 12 forintot (28 garassal számolva) fizet Simon fiainak (a bíró része nélkül). Ha ezt nem tennék, a bíró része nélkül 10 márkában marasztaltassanak el Simon fiai ellenében. Ha a fizetést teljesítik, Simon fiainak minden, a mondott birtokrészre vonatkozó oklevele érvénytelenné válik. D. 6. die congregacionis, a. d. 1364.

Dl. 96 388. (Vay cs. berkeszi lt. 385.) 2 zárópecsét hártyaszalagja.
Piti 2000. 118., Piti 2004. 605. szám.

205. 1364. szept. 14. Karász

Kont Miklós nádor (H), a kunok bírája kinyilvánítja, hogy a Zabolch és Beregh megyei nemesek universitas-ának szept. 9-én (f. II. prox. p. fe. Nat. virg. glor.) Karaz falu mellett tartott congregacio generalis-án Chazloch-i László fia: János tiltakozott, miszerint Peren-i Miklós fia: Vince (Vynce) és Miklós litteratus, Zobygya-i nemes az ő Kykuveedy nevű birtokának haszonvételeit és gyümölcseit használják, így őket ezek elvételétől tilalmazta. D. 6. die congregacionis nostre predict., in loco antedict., a. d. 1364.

Dl. 96 389. (Vay cs. berkeszi lt. 376.) Kerek zárópecsét körvonala és hártyaszalagja.
Piti 2000a. 391.

206. 1364. szept. 14. Karász

Kont Miklós nádor (H), a kunok bírája kinyilvánítja, hogy a Zabouch és Beregh megyei nemesek universitas-ának szept. 9-én (f. II. prox. p. fe. Nat. B. virg.) Karaz falu mellett tartott congregacio generalis-án Barnabás Zuth faluban lakó özvegye perbe fogta Anarch-i István fiát: László mestert, mivel az megverte és fogságban tartotta az özvegy leányát. Végül a nádor bírói engedélyével a felek megegyeztek, és a nádort illető békebírságból László 8 forintot kifizetett, a többit (kérésére) a nádor neki elengedte, így őt mindezek ügyében nyugtatja. D. 6. die congregacionis nostre predict., in loco memorato, a. d. 1364.

Dl. 96 390. (Vay cs. berkeszi lt. 377.) Zárópecsét hártyaszalagja.
Piti 2000a. 392.

207. 1364. okt. 13. Visegrád

Konth Miklós nádor (H), a kunok bírája azon pert, ami korábbi egyezséglevelének megfelelően János fia: László és Waya-i Mihály fia: Benedek – akik érdekében Nagy (Magnus) Ábrahám állt elő a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével –, ill. Zekeres-i László fiai: Tamás, István és László (akik közül Tamás jelent meg a maga, valamint a többiek nevében a váradi káptalan ügyvédvalló levelével) között okt. 6-án (oct. fe. B. Mychaelis arch.) birtokügyben jött létre színe előtt, a felek akaratából a királyi hadoszlás 15. napjára (ad quind. residencie presentis exercitus regii) halasztja el. D. in Wissegrad, 8. die termini prenotati, a. d. 1364.

Dl. 96 252. (Vay cs. berkeszi lt. 375.)
Piti 2000a. 392.

208. 1364. okt. 17. Visegrád

Konth Miklós nádor (H) 1364. okt. 17-én (12. die oct. fe. B. Mychaelis arch., a. d. 1364.) Vissegrad-on kelt döntéshozó oklevele, ami többek között tartalmazta, hogy a nádor Zemlen és Wngh megyei nemesek universitas-ának szept. 23-án (f. II. prox. an. fe. B. Michaelis arch.) Patak város mellett tartott congregacio generalis-án (ahogy a nádor ott kiadott oklevele erről beszámol) Mikolcha fia: Pál – Fehér (Albus) István felesége, Hozumezew-i Markalph fia néhai Miklós leánya: Klára nemes asszony érdekében a nádor ügyvédvalló levelével – előadta, hogy Klára az apja minden birtokából és birtokrészéből, különösen Hozumezew-ből, Kysfalw-ból, Haraklyan-ból, Kyow-ból és Kuchin-ból (amik most Hozumezew-i János fiai: Demeter és Barnabás kezén vannak) a leánynegyedét (ami az ország szokásának megfelelően birtokban jár neki, mivel Klára birtoktalan emberhez ment feleségül) meg akarja kapni János fiaitól; erre János fiai személyesen azt felelték, hogy Miklósnak Klára mellett két leánya van még, így emiatt azon birtokokból, amik Miklósé voltak, s most az ő kezükön vannak, csak a leánynegyed egyharmada jár Klárának, s ezt neki ők kiadják; mindezek alapján a nádor Pál képviselő kérésére László pappal, a fehérvári káptalan tanúságával kiküldte emberét: Acha-i Istvánt e leánynegyed harmadának Miklós birtokaiból Klára számára történő kiadására; a káptalani és nádori emberek visszatérve elmondták, hogy ők szept. 27-én (f. VI., videlicet 5. die congregacionis) a szomszédok és a felek jelenlétében Hozumezew, Kisfalu, Haraklan, Kyow és Kuchin birtokokra mentek, azokat a telki helyekben először 4 részre osztották, majd egy negyedrészt háromfelé, s az egyik harmadot, ti. 3 jobbágy-curia-t v. lakott mansio-t (amik Kuchin birtokon vannak 1 helyen és tagban Kuchin falutól keletre), valamint a Hozumezew birtokon, a Bodrugh folyón levő malom bevételeinek tizenketted-részét Klárának a leánynegyede címén iktatták.

Tartalmilag átírta: Lackfi István nádor, 1391. jún. 3. Dl. 96 650. (Vay cs. berkeszi lt. 581 A.)

209. 1364. okt. 21.

Péter prépost és a Lelez-i Szt. Kereszt-monostor konventje előtt egyrészről a Somus folyó melletti Wylak-i Miklós fia: László, másrészről Gyuge-i Jakab fia: János megvallották, miszerint atyafisági szeretetből olyan egyezséget kötöttek, hogy ha bárki közülük örökös nélkül halna meg, az elhunyt teljes birtokrésze minden haszonvétellel a túlélőnek marad. Erről a konvent függőpecsétjével megerősített privilegiális oklevelet bocsát ki. D. in fe. 11 milium virg., a. d. 1364.

Átírta:
1. I. Lajos király 1365. jún. 2. **(213)**
2. I. Lajos király, 1370. márc. 18. **(288)** (Eltérő névalakjai: Zomus, Gywge.)

210. 1364. nov. 18.

Miklós prépost és a Jazow-i Keresztelő Szt. János-monostor konventje előtt megjelent Belze-i Bedew fia: Sándor a maga és frater-e: Bertalan nevében, Geche-i Pál fia: Miklós a maga és frater-ei: Péter, János és Lőrinc érdekében, valamint ue. Péter fia: Mihály a maga és Geche-i András fiai: János és Pál nevében, és Sándor elmondta, hogy bár ő és Bertalan a minap a nádor Cassa-i congregacio-ján anyjuk leánynegyede miatt e Geche-i nemesek ellen pert indítottak, de mivel azok fogott nemes bírók elrendezésével a leánynegyedet pénzben kifizették, így ők nyugtatják Pál fiait, Mihályt és András fiait e leánynegyed és más jogok ügyében, amik e nemesek birtokjogaiból őket illetik. D. in oct. fe. B. Martini conf., a. d. 1364.

Dl. 96 391. (Vay cs. berkeszi lt. 381.)

211. 1364. nov. 19. Csenger falu

Semyen-i Ubul Zothmar megyei vicecomes és a szolgabírók kinyilvánítják, hogy a nov. 19-én (f. III. prox. p. oct. fe. B. Martini conf.) Chenger faluban tartott congregacio-jukon több, megyei (provincia) nemes elpanaszolta, miszerint az ő és jobbágyaik vetéseit számos, ménessel rendelkező nemes lelegelteti. Kérésükre fentiek a congregacio nemeseinek beleegyezésével elrendelték, hogy ha bármely nemes v. nemtelen lovait a vetésen legelve találják, akkor az, akinek a vetésén lelik e lovakat, a kára fedezésére minden egyes ló után 2 dénárt kapjon. D. in dict. villa Chenger, die congregacionis prenotate, a. d. 1364.

Dl. 96 392. (Vay cs. berkeszi lt. 386.) 3 pecsét hártyaszalagja.
Piti 2000. 118. (ahol tévesen ez szerepel: „kára fedezésére minden egyes lóért kettőt kapjon"), Szatmár 181. szám.

212. 1364. nov. 28. Bódva falu

Zuha-i Tamás fia: István mester – Zudor (dict.) Péter mester Bursud megyei vicecomes-e – és a szolgabírók előtt Maly-i Pál fia: Péter a nemesek közül felállva elmondta frater patruelis-e, a jelenlevő István fia: Fábián ellenében, hogy a Maly-n levő közös erdejüket Fábián eladások révén tönkretette, az ő jogának sérelmére. Ezért Péter eltiltotta Fábiánt az erdő további eladásától és tönkretételétől, amíg az erdőt egymás és a vérrokonaik között egyenlően fel nem osztják. D. in villa Boldua, f. V. prox. an. fe. B. Andree ap., a. d. 1364.

Dl. 96 393. (Vay cs. berkeszi lt. 383.) 2 zárópecsét körvonala.

213. 1365. jún. 2. Vidin város előtt

[I.] Lajos király (H) a Zomus folyó melletti Wylak-i Miklós fia: László (a maga és Gyuge-i Jakab fia: János nevében előadott) kérésére, valamint a László által neki és az ő Szent Koronájának tett hű szolgálatokra való tekintettel, amiket László Vidin (Bodoniensis) város elfoglalásában (obtencio) és Bulgária (regnum nostrum Bulgarie) megszerzésében (acquisicio) fejtett ki, titkos pecsétjével megerősített oklevelében átírja Pál prépost és a Lelez-i Szt. Kereszt-monostor konventje 1364. okt. 21-én kelt privilegiális oklevelét (amelyben a konvent előtt ezen László és János tettek megegyezést) **(209)**, az abban foglaltakhoz királyi jóváhagyását adva. Jelen oklevelet visszavitele esetén nagypecsétes oklevelében is kiadja majd. D. an. dict. civitatem Bodiniensem, die crastino fe. Penth., a. d. 1365.

Dl. 96 396. (Vay cs. berkeszi lt. 388.) Szöveg alatti előlapi pecsét nyomában: relacio Symonis filii Mauricii.
Átírta: I. Lajos király, 1370. márc. 18. **(288)**
Piti 2002. 7.

214. 1365. aug. 27.

[I.] Lajos király (H, Da, C, Ra, Se, G, L, Co, Bu, princeps Sal., montis S. Angeli d.) Berench-i István fia László fiának: Jánosnak a maga, atyja és frater uterinus-ai: Miklós, Tamás, István és Péter nevében előadott kérésére átírja a néhai Pál comes országbíró 1346. febr. 14-én kelt, a néhai Apay fia: István birtokai és birtokrészei ügyében kiadott privilegiális ítéletlevelét **(51)**, az abban foglaltakat érvényesnek fogadva el királyi teljhatalmából fakadóan, más jogának sérelme nélkül. Erről függő új kettőspecsétjével megerősített oklevelet bocsát ki. Kelt Miklós esztergomi érsek, esztergomi örökös comes, a királyi aula kancellárja által, a. d. 1365., VI. Kal. Sept., uralkodásának 24. évében,

amikor Miklós esztergomi, Tamás kalocsai, Wgulin spalatói, Miklós zárai, Illés raguzai érsek, Demeter váradi, Domokos erdélyi, Kálmán győri, László veszprémi, István zágrábi püspök, Szlavónia (regnum Sclauonie) általános vikáriusa, Mihály egri, Vilmos pécsi, János váci, Domokos csanádi, Péter boszniai, Demeter szerémi, István nyitrai, Demeter nonai, Miklós traui, István fárói, Bálint makarskai, Máté sebenicói, Mihály scardonai, Portiua zenggi püspök, a knini és korbáviai püspöki székek üresedésben vannak, Konth Miklós nádor, Dénes erdélyi vajda, Bubeek István comes országbíró, János királyi tárnokmester, Zeech-i Miklós Dalmácia és Horvátország bánja, Gara-i Miklós Machou-i bán, Péter királyi pohárnokmester, Pál királyi asztalnokmester, János királyi ajtónállómester, Imre királyi lovászmester, László mester pozsonyi comes. Arenga.

Dl. 96 397. (Vay cs. berkeszi lt. 387.)
Tartalmilag átírta:
1. Szepesi Jakab országbíró, 1375. jan. 24. **(325)**
2. Tá. 1. > Szepesi Jakab országbíró, 1375. máj. 16. **(330)**
3. Tá. 2. > Szepesi Jakab országbíró, 1376. febr. 28. **(342)**
Piti 2002. 7.

215. 1365. szept. 29. Visegrád

Bubeek István comes, [I.] Lajos király (H) országbírója azon pert, amit a Lelez-i konvent idézőlevele szerint Zekul (dict.) György – akinek nevében Fwtonus [?] (dict.) Miklós állt elő e konvent ügyvédvalló levelével – szept. 22-én (quind. fe. Nat. B. virg.) viselt színe előtt Gechy-i Péter, Symay-i Mihály fia: László, Porteluk-i Márton és Woya-i László Zathmar megyei szolgabírók ellen (akik nevében ügyvivők álltak elő), az időpont koraisága miatt [1366.] jan. 13-ra (oct. fe. Epiph d.) halasztja el. D. in Vissegrad, 8. die termini prenotati, a. d. 1365. Jelen oklevelet pecsétje távolléte miatt frater-e: Bubeek György királynéi tárnokmester pecsétjével erősíti meg. D. ut supra.

Dl. 96 416. (Vay cs. berkeszi lt. 389. 392 1.)
Piti 2005. 337.

216. 1365. okt. 27. Visegrád

Bubeek István comes, [I.] Lajos király (H) országbírója azon pert, amit korábbi perhalasztó oklevele szerint László fia: Bereck (akinek nevében János fia: László állt elő a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével) a Bulgária ellen indult királyi had okt. 6-ra kihirdetett oszlásának 15. napján (quind. residencie exercitus regalis versus Bulgariam moti et ad oct. fe. B. Mychaelis arch. prox. preteritas proclamate), vagyis okt. 20-án viselt színe előtt Cheke birtok ügyében Chak fia: Miklós és Darah-i Mihály fia András fia: Jakab ellenében, a király írásos parancsából – amit Miklós érdekében adott az országbírónak, mivel Miklós azt állította, hogy urával: Dénes erdélyi vajdával Bulgáriába (in regnum suum Bulgarie) készül –, és mivel Jakab Miklós jelenléte nélkül az ügyben nem tud válaszolni, [1366.] júl. 1-jére (oct. fe. Nat. B. Johannis Bapt.) halasztja el. D. in Vissegrad, 8. die termini prenotati, a. d. 1365.

Dl. 96 398. (Vay cs. berkeszi lt. 393.) Kerek zárópecsét körvonala.
Piti 2005. 337.

217. 1365. okt. 31. Visegrád

Dénes erdélyi vajda és Zonuk-i comes kinyilvánítja, hogy korábbi perhalasztó oklevelének megfelelően színe eléje járult okt. 20-án, vagyis a Bulgária ellen indult királyi had okt. 6-ra kihirdetett oszlásának 15. napján (quind. residentie exercitus regii versus Bulgariam moti et ad oct. fe.

B. Michaelis arch. proclamate) Dénes fia: Domokos (Kusal-i Jakab fia: László nevében a vajda ügyvédvalló levelével), és Mon-i Karachun (dict.) János ellenében előadta, hogy László Mon birtokon levő részén (amit László anyja kapott) János egy telket (sessio seu locus mansionis) bírói úton megszerezett magának ezen asszonytól, majd ezzel meg nem elégedve ue. birtokrészen (ahol Boldogságos Szűz-fakápolna van) 10 másik telket hatalmaskodva elfoglalt magának (a törvényesen megszerzett 1 telek nevében), ezért László anyja a váradi káptalan tanúsága jelenlétében tilalmazta Jánost a 10 telek elfoglalásától; mikor a nő a pert folytatni akarta a királyi curia-ban, meghalt. Mindezeket Domokos képviselő a váradi káptalan tudományvevő levelével jelentette be, kérve László nevében a telkek elfoglalásának megindoklását. Erre János fia: Imre Karachun (dict.) János nevében a Clusmunstra-i konvent ügyvédvalló levelével azt válaszolta, hogy János a saját jogain túl semmit sem foglalt el Jakab fia: László részeiből Mon birtokon és nem is tart ilyeneket elfoglalva. Mon-i birtokairól pedig oklevelei vannak, amiket későbbi időpontban kész bemutatni. A vajda a bárókkal és az ország nemeseivel ezért úgy döntött, hogy János alperes máj. 1-jén (oct. fe. B. Georgii mart.) a Mon birtokon levő jogairól szóló okleveleit Jakab fia: Lászlóval szemben mutassa be színe előtt. D. in Vyssegrad, 12. die quind. predict., a. d. 1365.

Átírta: Lackfi Miklós erdélyi vajda, 1367. máj. 26. **(256)**

218. 1365. nov. 6.

Péter prépost és a Lelez-i Szt. Kereszt-egyház konventje előtt Feyr (dict.) István tiltakozott, hogy kézhez kapva jelentésüket, a konventtől nov. 6-án (V. f. prox. an. fe. OO. SS.) hazafelé tartott, de ezen oklevelet, amit az ország nádorának (regni palatinus) kellett volna elvinnie, a szállásán (hospicium) ellopták. Az oklevél párja Demeternél és Hozyoumezeu-i Barnabásnál volt. Bár István kérte a konventtől, hogy adjanak neki másik jelentést, amivel a nádor elé járulhat, de a konvent ezt nem merte megtenni, mert az új oklevél szövege nem lenne azonos a Demeternél és Barnabásnál levő példányéval. D. V. f. prox. an. oct. fe. OO. SS., a. d. 1365.

Dl. 96 399. (Vay cs. berkeszi lt. 395.) Kerek zárópecsét körvonala.

219. 1365. dec. 14. Visegrád

[I.] Lajos királynak (H) elmondták Anarch-i István fia László fiai: Miklós, Tamás, István és János személyében, hogy Kerechen-i Barnabás, Varda-i János fia: Miklós és Zughy-i Gwgye (dict.) Mihály tudományvevő oklevelet állíttattak ki László ezen fiai ellenében, miszerint azok Mihályt Warda és Jeke birtokok között rabló módjára életveszélyesen megsebesítették és bizonyos peres okleveleket elvettek tőle. Mivel László fiai ártatlannak vallották magukat mindezekben, az uralkodó utasítja a Zaboch-i comes-t v. a vicecomes-t és a szolgabírókat, hogy küldjék ki egyiküket v. kettejüket, akik nyilvánosan v. titokban tudják meg minderről az igazságot, majd tegyenek jelentést. D. in Wyssegrad, 2. die fe. B. Lucie virg., a. d. 1365.

Átírta: Szabolcs megye, 1366. jan. 17. **(220)**
Piti 2000. 118., Piti 2002. 7., Piti 2004. 611. szám.

220. 1366. jan. 17. Kálló

Pous Zabolch-i vicecomes és a négy szolgabíró jelenti [I.] Lajos királynak, hogy parancslevelének megfelelően **(219)** kiküldték Kenes-i Domokos fiát: Szaniszlót, Endes-i Dénes fiát: Lászlót, Theth-i Lukács fiát: Jánost és Kemeche-i Mihály fiát: Jánost, akik visszatérve elmondták, hogy

nemesektől és nemtelenektől, papoktól és klerikusoktól megtudták, miszerint László fiai a vádakban ártatlanok. D. in Kallou, sab. prox. p. oct. fe. Epiph. d., a. eiusdem 1366.

Dl. 96 400. (Vay cs. berkeszi lt. 408.) 5 zárópecsét nyoma, ill. hártyaszalagja.
Piti 2000. 118., Piti 2004. 612. szám.

221. 1366. jan. 20. Visegrád

Bubeek István comes, [I.] Lajos király (H) országbírója azon pert, amit korábbi perhalasztó oklevele szerint Zekul (dict.) György jan. 13-án (oct. fe. Epiph. d.) viselt színe előtt Gechy-i Péter, Symay-i Mihály fia: László, Porteluk-i Márton és Woya-i László Zothmar megyei szolgabírók ellenében (akik nevében Mand-i Gergely állt elő a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével), a felek akaratából máj. 1-jére (oct. fe. B. Georgii mart.) halasztja el. D. in Vissegrad, 8. die termini prenotati, a. d. 1366.

Dl. 96 394. (Vay cs. berkeszi lt. 389. 392. 3.) Kerek zárópecsét körvonala.
Piti 2005. 337.

222. 1366. ápr. 9. Csenger falu

Panula-i Lekus (Semien-i Ubul mester Zathmar megyei comes vicecomes-e) és a négy szolgabíró előtt Waya-i Mihály fia: Miklós tiltakozott, miszerint Iuanossy-i Pál fia: István – János mester jobbágya (iobadio [!]) – az ő közúton haladó jobbágyát: Lesca asszonyt megerőszakolta (potenciaIiter violasset), ám a megye embere, Vaya-i Bodur (dict.) János előtt János mester nem adott ezért elégtételt. D. in villa Chengur, f. V. prox. p. fe. Passce, a. d. 1366.

Dl. 96 401. (Vay cs. berkeszi lt. 412.) 3 zárópecsét hártyaszalagja.
Piti 2000. 118., Szatmár 183. szám.

223. 1366. ápr. 23. Csenger

Ponola-i Péter fia: Leukus – Symien-i Ubul mester által kinevezett (pro tempore constitutus) Zathmar megyei vicecomes – és a szolgabírók tudatják, hogy Voya-i Mihály fia: Miklós a megye emberével, Voya-i András fiával: Domokossal Ianusi-i Cantor (dict.) Jánost megidéztette színük elé ápr. 23-ra (ad vig. B. Georgii mart.), meghagyva, hogy állítsa elő Pál fiát: Istvánt. Akkor Cantor János nem jelent meg, nem is küldött senkit maga helyett, és Istvánt sem állította elő, holott Miklós várt rá. Ezért fentiek Jánost bírságban marasztalják el. D. in Chengur, ut supra, a. d. 1366.

Dl. 96 402. (Vay cs. berkeszi lt. 410.) 3 zárópecsét nyoma, ill. hártyaszalagja.
Piti 2000. 118., Szatmár 184. szám.

224. 1366. máj. 8. Visegrád

Bubeek István comes, [I.] Lajos király (H) országbírója azon pert, amit korábbi perhalasztó oklevele szerint Komlos-i Chel fia: István máj. 1-jén (oct. fe. B. Georgii mart.) viselt színe előtt Marc fia János fia: a gyermek (puer) Mihály és Arnold fia László fia: a szintén gyermek László (akinek érdekében János fia: Jakab állt elő ügyvédvalló levél nélkül), Jakab fia: Benedek, Albert fia: Miklós és Nadfeu-i György fia: Imre (akik érdekében Jakab fia: György jelent meg a szepesi káptalan ügyvédvalló levelével) ellenében az állításuk szerint ezen Komlos birtok határain belül fekvő Pousfolua, Dyenesfalua, Kapronchа, Kalnas, Kukemezey, Endreuagasa, Salamonfalua, Dubahaza és

Stephanfolua birtokok iktatásánál történt ellentmondás miatt, a felek akaratából júl. 1-jére (oct. fe. Nat. B. Johannis Bapt.) halasztja el. D. in Vyssegrad, 8. die termini prenotati, a. d. 1366.

Dl. 96 403. (Vay cs. berkeszi lt. 400.) Zárópecsét hártyaszalagja.

225. 1366. máj. 8. Visegrád

Bubeek István comes, [I.] Lajos király (H) országbírója azon pert, amit korábbi perhalasztó oklevele szerint Zekul (dict.) György (akinek nevében János fia: András állt elő a zobori konvent ügyvédvalló levelével) máj. 1-jén (oct. fe. B. Georgii mart.) viselt színe előtt Gechy-i Péter, Symay-i Mihály fia: László, Porteluk-i Márton és Voya-i László Zathmar megyei szolgabírók ellenében (akik közül László állt elő a váradi káptalan és a Lelez-i konvent ügyvédvalló leveleivel), a felek akaratából okt. 6-ra (oct. fe. B. Mychaelis arch.) halasztja el. D. in Vyssegrad, 8. die termini prenotati, a. d. 1366.

Dl. 96 395. (Vay cs. berkeszi lt. 389. 392 3.)
Piti 2005. 337–338.

226. 1366. jún. 3. Visegrád

[I.] Lajos királynak (H) elmondták Berench-i László fiai: Miklós és István személyében, hogy Kenez-i Domokos fia: Szaniszló László ezen fiait Zabouch megye hatósága elé perbe vitte, ám azok elfogult bírókkal hoztak ítéletet. Mivel pedig elfogult bírók jelenlétében nem lehet pereskedni, az uralkodó utasítja a Zabouch-i comes-t v. a vicecomes-t és a szolgabírókat, hogy a mondott pert a királyi curia-ba küldjék át az uralkodó és bárói elé, s erre jelöljenek ki időpontot. D. Wyssegrad, in vig. fe. Corporis Christi, a. eiusdem 1366.

Átírta: Szabolcs megye, 1366. jún. 13. **(228)**
Piti 2000. 118–119., Piti 2002. 8., Piti 2004. 614. szám.

227. 1366. jún. 5. Buda

[I.] Lajos királynak (H) elmondták Vra-i Fábián fia István fiai: Péter és János, hogy Zeech-i Balázs mester máj. 17-én (die domin. prox. an. fe. Penth.) Wra birtokra küldte Petheu fia: János nevű Zeech-i officialis-át bizonyos familiárisaival együtt, akik István fiai jobbágyainak ökreit, juhait, disznóit és más kisebb állatait, valamint Antal nevű jobbágyukat a javaival együtt hatalmaskodva elvitték onnan, Jánost pedig életveszélyesen megsebesítették. Ezért a király megparancsolja a Jazow-i konventnek, hogy küldjék ki tanúságukat, akinek jelenlétében Fudur (dict.) Miklós királyi ember, miután megtudta minderről az igazságot, menjen Balázs mesterhez, és hagyja meg neki királyi szóval, hogy István fiainak az ügyben adjon elégtételt, majd a konvent tegyen jelentést a királynak. D. Bude, 2. die fe. Corporis Christi, a. eiusdem 1366.

Átírta: Jászói konvent, 1366. júl. 6. **(229)**

228. [1366.] jún. 13. Kálló

A Zabouch-i vicecomes és a négy szolgabíró jelenti [I.] Lajos királynak (H), hogy parancslevelének megfelelően **(226)** a mondott pert a királyi curia-ba küldik át az uralkodó és a bárók döntésére júl. 1-jére (oct. Johannis Bapt.). D. in Kallou, sab. prox. an. fe. Vitii et Modesti mart., a. supradict. [1366.]

Dl. 96 404. (Vay cs. berkeszi lt. 409.) 3 zárópecsét hártyaszalagja.
Piti 2000. 118–119., Piti 2004. 615. szám.

229. [1366.] júl. 6.

Miklós prépost és a Jazou-i Keresztelő Szt. János-monostor konventje jelenti [I.] Lajos királynak (H), hogy megkapva parancslevelét **(227)**, Fudur (dict.) Miklós királyi emberrel kiküldték tanúságul Albert testvért, akik júl. 3-án (f. VI. prox. p. oct. fe. Nat. S. Johannis Bapt.) Gumur megyében eljárva megtudták, hogy Zeech-i Balázs mester máj. 17-én (die domin. prox. an. fe. Penth.) Péter és János Vra nevű birtokára küldte János nevű Zeech-i officialis-át egyéb familiárisaival együtt, akik Péter és János ottani jobbágyai ökreit, juhait, disznóit és más kisebb állatait, valamint egy Antal nevű jobbágyukat a javaival együtt erőszakkal elvitték onnan, ezen Jánost pedig életveszélyesen megsebesítették. D. in oct. fe. BB. Petri et Pauli ap., a. supradict. [1366.] Mikor Balázs mesterhez mentek Zeech-re, nem találták otthon, így mindezt Petheu fia: Jánosnak jelezték a királyi felség szavával, de ő azt mondta, hogy minderre ura távollétében nem válaszolhat. D. ut supra.

Dl. 96 405. (Vay cs. berkeszi lt. 404.) Kerek zárópecsét körvonala.

230. 1366. júl. 8. Visegrád

Bubek István comes, [I.] Lajos király (H) országbírója azon pert, amit korábbi perhalasztó oklevele szerint Voya-i László fia: Bereck (akinek nevében Mand-i Gergely állt elő a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével) júl. 1-jén (oct. fe. Nat. B. Johannis Bapt.) viselt színe előtt Cheke birtok ügyében Chak fia: Miklós és Darah-i Mihály fia András fia: Jakab ellenében, a felek akaratából okt. 6-ra (oct. fe. B. Michaelis arch.) halasztja el. D. in Vissegrad, 8. die termini prenotati, a. d. 1365.

Dl. 96 406. (Vay cs. berkeszi lt. 394.) Kerek zárópecsét körvonala.
Piti 2005. 338.

231. 1366. júl. 8. Visegrád

Dénes erdélyi vajda és Zonuk-i comes azon oklevélbemutatást, amivel korábbi perhalasztó oklevele szerint Mon-i Karachin (dict.) János (akinek nevében Illés fia: István jelent meg a Clusmunstra-i konvent ügyvédvalló levelével) tartozott színe előtt júl. 1-jén (oct. fe. Nat. B. Johannis Bapt.) Kusal-i Jakab fia: László ellenében (akinek nevében Dénes fia: Domokos jelent meg a vajda ügyvédvalló levelével) a vajda korábbi oklevelében szereplő ügyben, a felek akaratából okt. 6-ra (ad oct. fe. B. Mychaelis arch.) halasztja el. D. in Vysegrad, 8. die termini prenotati, a. d. 1366.

Átírta: Lackfi Miklós erdélyi vajda, 1367. máj. 26. **(256)**

232. 1366. júl. 13. Visegrád

Bubeek István comes, [I.] Lajos király (H) országbírója azon pert, amit a Lelez-i konvent idézőlevele szerint Vythka-i István fiai: András, István és László (akik közül István jelent meg a maga és frater-ei nevében a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével) júl. 6-án (quind. ferie secunde prox. an. fe. Nat. B. Johannis Bapt.) viseltek színe előtt Berend-i Ferenc fia: Ferenc (akinek nevében ügyvivő állt elő), továbbá annak általa előállítandó jobbágyai – Pál fia: István, Mihály, Benedek, Pál, Gergely, Antal, Kovács (Faber) János fia: Lőrinc, László fia: András – ellen, az időpont koraisága miatt okt. 6-ra (oct. fe. B. Michaelis arch.) halasztja el. D. in Vissegrad, 8. die termini prenotati, a. d. 1366.

Dl. 96 407. (Vay cs. berkeszi lt.) Kerek zárópecsét körvonala.
Piti 2005. 338.

233. 1366. júl. 15. Csenger

Zathmar megye szolgabírói előtt egyrészről Woya-i Mihály fia: Miklós, másrészről Ianusi-i Cantor János megvallották, hogy a közöttük levő perben fogott bírók elrendezésével megegyeztek, és eszerint János aug. 12-től (a f. IV. an. Asc. prox. venturum) Miklósnak Voya-n 4 [márka] garast fizet egészen szept. 9-ig (usque compleccionem 5. IV. f.). Az összeg kilencedik és tizedik része a szolgabírókat illeti. Ha ezt nem tenné, a mondott napon az összeg kétszeresében marasztaltassék el. D. in Chengur, f. V. prox. an. fe. B. Zorardi, a. d. 1366.

Dl. 96 408. (Vay cs. berkeszi lt. 411.) 2 záropecsét hártyaszalagja.
Piti 2000. 119. (tévesen Miklós fia: Mihályt írva), Szatmár 186. szám.

234. 1366. júl. 28. Visegrád

Bubeek István comes, [I.] Lajos király (H) országbírója tudatja, hogy László fia: Tamás (Berench-i László fiai: Miklós és István nevében a váradi káptalan ügyvédvalló levelével) a Zabouch megyei Kenez-i Domokos fia: Szaniszló ellenében júl. 1-től (oct. fe. Nat. B. Johannis Bapt.) 27 napig várt színe előtt, de Szaniszló (a Zabouch megyei vicecomes és szolgabírók peráttevő oklevele szerint a felperes) nem jelent meg, nem is küldött senkit, így az országbíró őt mint felperest királyi bírságban marasztalja el, ha magát ésszerűen nem tudja kimenteni. D. in Vyssegrad, 28. die termini prenotati, a. d. 1366.

Dl. 96 409. (Vay cs. berkeszi lt. 399.) Kerek záropecsét körvonala.
Piti 2005. 338.

235. 1366. júl. 30. Csenger

Panyla-i Leukus Zothmar-i vicecomes és a négy szolgabíró előtt Voya-i Ábrahám tiltakozott, hogy Gachal-i Bertalan olyan tudományvevő oklevelet szándékozik kiadatni ellenében, mely szerint ő Darno-i István jelenlétében György mester jobbágyának nem szolgáltatott igazságot és annak kezese volt, holott ő sem kezes nem volt, sem arra nem kérték fel, hogy igazságot szolgáltasson, ráádásul Darno-i István birtoktalan ember. D. in Chenger, f. V. prox. p. fe. B. Jacobi ap., a. d. 1366.

Dl. 96 410. (Vay cs. berkeszi lt. 413.) 3 záropecsét hártyaszalagja.
Piti 2000. 119., Szatmár 188. szám.

236. 1366. aug. 8. Visegrád

Vilmos (Vylhelmus) pécsi püspök, kápolnaispán, [I.] Lajos király (H) titkos kancellárja előtt Berench-i László fia: Tamás a maga és frater carnalis-a: Miklós nevében elmondta, hogy apjuk: László, valamint Bochka-i András fiai: Miklós, András és László minden birtokukat és birtokrészüket, különösen Kerezthwr birtokot (ami egykor Opoy fia: Istváné volt), felosztották egymás között, de az nem volt egyenlő és jogos, így apjukat és András fiait ezen osztálytól tilalmazta. D. in Vysegrad, sab. prox. an. fe. B. Laurencii mart., a. d. 1366.

Dl. 96 411. (Vay cs. berkeszi lt. 401.) Kerek záropecsét körvonala.

237. 1366. aug. 9. Tornalja

Konth Miklós nádor (H), a kunok bírája tudatja, hogy a Gumur és Torna megyei nemesek universitas-ának Tornalia falu mellett aug. 5-én (f. IV. prox. p. oct. fe. B. Jacobi ap.) tartott

congregacio generalis-án Hangun-i Lázár mester előadta, hogy László fia: Péter, Harmach-i Bagus fia: Miklós mester jobbágya [1365.] júl. 26. körül (circa fe. B. Anne cuius prox. preterisset revolucio annualis) az ő birtokára ment, őt meg akarta ölni, Péter fia: Miklóst, az ő famulus-át pedig meg is ölte. Erre Miklós mester azt felelte, hogy ő v. officialis-a az ő jobbágya, László fia: Péter részéről kész Lázár mesternek igazságot szolgáltatni. Ezért a nádor meghagyja, hogy Miklós mester v. officialis-a Péter részéről aug. 27-én (oct. fe. Stephani regis) Gumur megye egyik szolgabírója előtt (akit Miklós mester v. officialis-a tartozik odavezetni) szolgáltasson igazságot, majd az erről szóló beszámolót (ha szükséges) a felek nov. 18-án (ad oct. fe. B. Martini conf.) vigyék vissza a nádornak a királyi curia-ba a Gumur megyei vicecomes és a szolgabírók oklevelében. D. 5. die congregacionis nostre predict., in loco memorato, a. d. 1366.

Dl. 96 412. (Vay cs. berkeszi lt. 398.) Kerek zárópecsét körvonala.

238. 1366. aug. 10. Visegrád

[I.] Lajos király (H) az egri káptalannak. Elmondta neki Zeech-i Miklós, Szlavónia (regnum Sclauonie) bánja, hogy a nádor oklevelének megfelelően Maly-i István fiainak: Fábiánnak, Jánosnak és Péternek bizonyos birtokjogokat kell adjon, s ezek iktatásához szükség van a király és a káptalan embereire. Ezért a király utasítja a káptalant, hogy küldjék ki tanúságukat, akinek jelenlétében Nyek-i Kornis v. Eghazasnyek-i Dávid v. Myke fia: Mihály királyi emberek valamelyike (István fiai részére) tekintse meg ezen birtokjogok átadását és iktatását, majd a káptalan tegyen jelentést. D. in Vyssegrad, in fe. B. Laurencii mart., a. d. 1366.

Átírta: Egri káptalan, 1366. aug. 24. **(239)**

239. [1366.] aug. 24.

Az egri káptalan jelenti [I.] Lajos királynak (H), hogy megkapva parancslevelét **(238)** Jenke-i Myke fia: Mihály királyi emberrel kiküldték tanúságul Miklóst, egyházuk papját, a Szt. Márton hitvalló-oltár mesterét, akik visszatérve Mihály mester (a bán képviselője a király kifejezetten jelen ügyet érintő ügyvédvalló levelével), valamint István fiai: Péter és János (akik frater-ük: Fábián terhét és bírságát magukra vállalták) jelenlétében elmondták, hogy aug. 19-én és aug. 21-én (IV. et VI. f. an. et p. fe. B. regis Stephani) kimentek István fiai Maly és Vysnyo birtokon levő részeire, s ezeken Mihály mester, Péter, János, valamint a szomszédok jelenlétében 11,5 telket (mansio seu sessio) találtak, ti. Maly-n 6,5 telket (minden telekre 48 hold szántóföldet számítva), Vysnyo-n pedig 5 telket (minden telkre 50 hold szántóföldet számítva), emellett Maly birtokon István fiai részeként a Lengentou nevű helyen 20 hold földet hagytak. Majd Mihállyal, Péterrel és Jánossal aug. 22-én (sab. sequenti) azon birtokrészek iktatásának megtekintésére mentek a Gumur és Borsod megyei Wray és Bolk birtokokra, amiket a bán Konth Miklós nádor (H) mondott privilegiális oklevele szerint István fiainak cserébe kellett adjon. Ennek megfelelően Vray birtokon 9 telket – amik Vray utcáján (linea) dél felől vannak –, Balk-on pedig 2,5 telket – amik Vray felől vannak, és Pál fia: János ottani hospes házától (e házzal együtt) nyugat felé helyezkednek el – István fiai mondott, Maly és Vysnyo birtokokon levő részeiért cserébe Mihály mester képviselői hatáskörrel iktatott birtoklásra Péternek és Jánosnak (akik a maguk és Fábián nevében ezeket átvették). Mivel a nádor mondott oklevele szerint színe előtt a bán vállalta, hogy minden 2 hold szántóföldért, amit Maly és Vysnyo birtokokon megkap, István fiainak Vray és Bolk birtokokon 3 holdat ad, ezért Mihály mester ennek megfelelő szántóföldet iktatott István fiainak Vray és Bolk birtokokon s egy Kysuray nevű földrészből (ami egykor a bán saját szántóföldje volt és Vray birtok felől fekszik). A Maly-i és Vysnio-i

kőegyházak becslését Péter és János a bán rendelkezésére bízták (bár a bán a mondott nádori oklevél szerint ezt őrájuk akarta hagyni). D. in die fe. B. Bartholomei ap., a. supradict. [1366.]

Dl. 96 414. (Vay cs. berkeszi lt. 402.)

240. 1366. szept. 1. Visegrád

[I.] Lajos királynak elmondta Berench-i István fia László fia: Tamás a maga, atyja és fraterei személyében, hogy a Bereg megyei Odon és a Zabouch megyei Ewzud az ő örökbirtokuk, minden jogon és címen őket illetik, de ezeket most bizonyos nemesek az ő joguk sérelmére elfoglalva tartják. Az uralkodó ezért utasítja Konth Miklós nádort, a kunok bíráját és helyetteseit (vices gerentes), hogy ha a mondott megyékben legközelebb tartandó congregacio generalis-ukon az esküdt ülnököktől, nemesektől és másoktól azt tudták meg, miszerint Odon és Ewzud Lászlóé és fiaié, akkor a mondott birtokfoglalók részéről e congregacio-n Lászlónak és fiainak adjanak elégtételt. Elrendeli, hogy ha László és fiai a congregacio-n e birtokok ügyében pert indítanának, azt semmilyen okból nem lehet elhalasztani, hanem ott kell lezárni. D. in Vyssegrad, in fe. B. Egidii conf., a. d. 1366.

Dl. 96 413. (Vay cs. berkeszi lt. 396.) Előlapi kerek pecsét töredékei alatt relációs jegyzet.
Piti 2002. 8.

241. 1366. szept. 28. Tornalja falu

[T]hold-i Miklós mester és a Gumur megyei szolgabírók tudatják, hogy pecsétjükkel kiküldték H[angon]-i Miklós fia: Gergelyt azon igazságszolgáltatás megtekintésére, amit oklevelük szerint Vray-i Morda (dict.) Péter vállalt megtenni Lanik fia: Miklós Vray-i jobbágy részéről Hangon-i Lampert fia: Domokos jobbágyának: Veres (dict.) Péternek. Gergely visszatérve elmondta, hogy Zenthsimon faluban, ahol az elégtételnek történnie kellett, szept. 24-én (f. V. prox. an. fe. B. Mychaelis arch.) Morda (dict.) Péter előállította Miklóst, akit Veres (dict.) Péter felperesként lopással vádolt, Miklós azonban azt állította, hogy a lopást [nem] követte el, így a felek között vita jött létre, ezért Morda (dict.) Péter nem szolgáltatott igazságot. D. in villa Tornalia, in vig. fe. B. Mychaelis arch., a. d. 1366.

Dl. 96 415. (Vay cs. berkeszi lt. 407.) 3 zárópecsét körvonala. Hiányos.

242. 1366. okt. 7.

Az egri káptalan tudatja, hogy Konth Miklós nádor (H) döntéshozó oklevelének megfelelően színük előtt Hangon-i Lázár okt. 6-án (oct. fe. S. Michaelis arch.) harmadmagával (nemesekkel) letette az esküt Feled-i Dezső fia: László jobbágya, Péter fia: Miklós ellenében arról, hogy Zeech-i Dénes néhai bán fia: Balázs 3 éve, jún. 29-én (in fe. BB. Petri et Pauli ap. cuius iam 3. preterisset revolucio annualis) Péter fia: Miklós kezét nem vágta le gonosz sugallatra, és így Miklós vádjában (accio) ártatlan. Az eskütételt Péter fia: Miklós is látta és hallotta. D. 2. die ipsius iuramentalis deposicionis, a. d. 1366.

Dl. 96 417. (Vay cs. berkeszi lt. 403.) Zárópecsét hártyaszalagja.

243. 1366. okt. 13. Visegrád

Konth Miklós nádor (H), a kunok bírája azon oklevélbemutatást, amivel korábbi perhalasztó oklevelének megfelelően színe előtt Hangon-i Miklós fiai: Gergely, János és István alperesek okt. 6-án (oct. fe. B. Mychaelis arch.) Hangon-i Máté (Mathyus) fia: László ellenében (akinek nevében

Lázár jelent meg az egri káptalan ügyvédvalló levelével) tartoztak a Susa birtokon levő rész ügyében, az alperesek érdekében kibocsátott és a nádornak bemutatott királyi írásos parancsa alapján [1367.] máj. 1-jére (oct. fe. B. Georgii mart.) halasztja el. D. in Vyssegrad, 8. die termini prenotati, a. d. 1366.

Dl. 96 418. (Vay cs. berkeszi lt. 397.)

244. 1366. nov. 30. Tornalja falu

Thold-i Miklós mester comes és a Gumur megyei szolgabírók előtt megjelent egyrészről Vray-i Pál fia: Péter, másrészről Vray-i Fábián fia István fia: János, és [Péter előadta], hogy mivel patruelis-e: János az ő szükségeiben segítségére volt, ezért ő az Vray-on és máshol levő birtokrészét minden haszonvétellel és bevétellel átengedte Jánosnak használatra és birtoklásra, addig, míg neki tetszik, v. amíg e birtokrészein lakik. Péter emellett egyéb rokonait és frater-eit, ti. Fábián fia ue. István fiait: Pétert és Fábiánt e birtokrészek elfoglalásától, hasznaik elvételétől, v. az azokba való bemeneteltől nyilvánosan tilalmazta. D. in villa Tornalia, in fe. B. Andree ap., a. d. 1366.

Dl. 96 419. (Vay cs. berkeszi lt. 405.) 3 zárópecsét körvonala.

245. 1366. nov. 30. Tornalja falu

Thold-i Miklós mester comes és a Gumur megyei szolgabírók előtt Vray-i Fábián fia István fia: János a szintén jelenlevő Vray-i Pál fia: Pétert tilalmazta attól, hogy a birtokrészeit bármilyen címen másoknak átadja v. elzálogosítsa. Erről kérésére fentiek oklevelet bocsátanak ki. D. in villa Tornalia, in fe. B. Andree ap., a. d. 1366.

Dl. 96 420. (Vay cs. berkeszi lt. 406.) 3 zárópecsét körvonala.

246. 1367. jan. 2.

A váradi káptalan Poche-i Tamás fia: Miklós – az urai, Poche-i Péter fiai: Mátyás és Domokos nevében előadott – kérésére privilegiális oklevelében átírja [I.] Lajos király (H) 1362. febr. 26-án kelt privilegiális, ép és gyanúról mentes oklevelét **(198)**. D. sab. prox. p. diem Strennarum, a. d. 1367., amikor Péter prépost, Benedek olvasó-, István éneklőkanonok, az őrkanonoki cím üresedésben van.

Dl. 96 421. (Vay cs. berkeszi lt. 424.) A plicaturán függőpecsétre utaló bevágások.

247. 1367. jan. 7. Csenger

Panyla-i Leukus Zothmar-i vicecomes és a négy szolgabíró előtt megjelent egyrészről Margit – Chichach (dict.) Domokos özvegye, Gyres-i Péter leánya – a gyermek fiával: Istvánnal, másrészről Erdeud-i (dict.) László fiai: Pál és Péter, és az özvegy elmondta, hogy bár László fiai megölték az ő férjét: ezen Domokost, végül fogott bírók közvetítésével úgy egyeztek meg, hogy László fiai kifizetnek 22 forintot. Mivel az özvegy az összeget megkapta, ezért a maga és fia személyében László fiait és örököseiket ez ügyben nyugtatja. D. in Chenger, f. V. prox. p. fe. Epiph. d., a. d. 1367.

Dl. 96 422. (Vay cs. berkeszi lt. 428.) 3 zárópecsét hártyaszalagja.
Piti 2000. 119., Szatmár 191. szám.

248. 1367. jan. 28. Visegrád

Konth Miklós nádor (H), a kunok bírája kinyilvánítja, hogy a Zaboch és Beregh megyei nemesek universitas-ának 1364. szept. 9-én (f. II. prox. p. fe. Nat. virg. glor., in a. d. 1364.) Karaz falu mellett tartott congregacio generalis-án Berench-i István fia: László – miként a nádornak az ezen congregacio-n kiadott oklevele tartalmazza – előadta, hogy a Zaboch megyei Hymus nevű birtokot Debrechen-i Jakab fia: István és Pál fia: Gergely elfoglalva tartják, holott az őt illeti örökjogon, és szavai megerősítésére bemutatta a budai káptalan két oklevelét: 1) 1346. máj. 9-én (in a. d. 1346., III. f. prox. p. quind. fe. B. Georgii mart.) kelt, Pál comes országbíró írásos meghagyásából a király részére szóló jelentését, amely szerint a királyi és a káptalani ember megtudta a szomszédoktól és más, megyei (conprovincialis) nemesektől, hogy Hymus birtok a néhai Apay fiáé: Istváné volt, és azt iktatták Bachka-i András fiainak: Miklósnak, Lászlónak és Andrásnak, ue. Miklós fiának: Jánosnak, továbbá Berench-i István fiainak: Domokosnak és Lászlónak **(54)**; 2) a szintén 1346. máj. 9-én (in a. d. 1346., III. f. prox. p. quind. fe. B. Georgii mart.) keltet, ami Pál comes országbíró kérésére tett jelentést az uralkodónak, s amely szerint Hymus birtokot, amit Apay fia: István a szomszédok elmondása szerint élete végéig békésen birtokolt, a király és a káptalan embere a szomszédok jelenlétében bejárta és a Bachka-i és Berench-i nemeseknek iktatta **(55)**. László azt állította továbbá, hogy az iktatás után Dousa fiai: Jakab és Pál mesterek őket e birtokból hatalmaskodva elűzték és kizárták, így bemutatta még Miklós nádor Zaboch és Beregh megyei nemesek universitas-ának 1347. júl. 9-én (a. d. ab incarn. 1347., II. f. prox. p. quind. fe. Nat. B. Johannis Bapt.) Karaz falu mellett tartott congregacio generalis-a 4. napján [1347. júl. 12.] kiadott nyílt oklevelét **(76)**, amely szerint a szolgabírók és esküdt ülnökök a congregacio-n megerősítették, hogy a Zaboch megyei Hymus birtok Apay fia: István és leszármazottai örökbirtoka. Ezután, mivel István és Gergely azt mondták, hogy Hymus oklevelek erejével van náluk, ám azt állították, hogy ezen okleveleket sem akkor, sem a nádor második v. harmadik congregacio generalis-án nem tudják bemutatni, ezért ésszerű ok nélkül későbbi időpont kijelölését kérték, így a nádor a pert nov. 18-ra (ad oct. fe. B. Martini conf. prox. tunc affuturas) tűzte ki a királyi curia-ba saját jelenléte elé, azzal, hogy István és Gergely 3 márka bírság kifizetése után mutassák be okleveleiket. Akkor a pert [1365.] jan. 13-ra (ad oct. fe. Epiph d.) halasztották el, ám István és Gergely nem jelentek meg a nádor előtt, nem is küldtek senkit, holott Berench-i István fia: László képviselője és famulus-a: Antal 27 napig várt rájuk. Ezért a nádor a vele ítélkező bárókkal és nemesekkel István és Gergely megidézését határozta el, így írásban kérte a Lelez-i konventet, hogy küldjék ki tanúságukat, akinek jelenlétében Jeke-i Miklós fia: Jakab nádori ember idézze meg Dousa fia Jakab fiát: Istvánt és Dousa fia Pál fiát: Gergelyt Hymus birtokkal kapcsolatos okleveleik bemutatására Berench-i István fia: László ellenében máj. 1-jére (ad oct. fe. B. Georgii mart. tunc venturas) a nádor elé, majd a konvent tegyen jelentést. A per tárgyalását ezután máj. 1-ről több halasztást követően [1367.] jan. 13-ra (ad presentes oct. fe. Epiph. d.) tűzték ki. Akkor megjelent a nádor előtt egyrészről ue. László fia: Tamás az apja nevében a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével, másrészről a Debrechen birtokon lakó Tamás litteratus Dousa fia Jakab fia: István és Dousa fia Pál fia: Gergely nevében a váradi káptalan ügyvédvalló levelével, és kérték a megegyezés lehetőségét a nádortól, amit megkapva visszatért egyrészről Tamás, apja: László nevében a mondott ügyvédvalló levéllel, másrészről Tamás litteratus az említett ügyvédvalló levéllel István és Gergely nevében, valamint ügyvédvalló levél nélkül Pál fia László fia: János nevében (akinek terhét a megegyezésben való esetleges ellenkezése esetére István és Gergely vállalták magukra), s elmondták, hogy a nádor engedélyéből és fogott nemes bírók közvetítésével úgy egyeztek meg, miszerint mivel István és Gergely felismerték, hogy Hymus birtok őket nem illeti meg, ezért azt minden haszonvétellel és tartozékkal István fiának: Lászlónak és örököseinek visszaadták, semmiféle jogot, tulajdont maguknak és leszármazottaiknak ott meg nem tartva, és a birtokra vonatkozó minden oklevelüket

érvénytelenítették. Viszonzásul László minden bírságot, amikben István és Gergely az ő ellenében elmarasztaltattak, a maga részéről nekik elengedte. A nádor tehát a vele ítélkező bárókkal és nemesekkel elrendelte, hogy Jeke-i Lőrinc fia: Péter v. Jeke-i Miklós fia: Jakab v. Ayk-i Péter fia: János v. Kysanarch-i Jakab fia: Miklós nádori emberek valamelyike a váradi káptalan tanúsága jelenlétében (akinek kiküldésére a nádor jelen oklevéllel kéri a káptalant) Hymus birtokot a szomszédok jelenlétében régi határai mentén járja be, ahol szükséges, emeljen új határjeleket, és minden haszonvétellel és tartozékkal iktassa István fiának: Lászlónak örök birtoklásra, más jogának sérelme nélkül, majd a felek a káptalan jelentését máj. 1-jére (ad oct. fe. B. Georgii mart. nunc venturas) vigyék vissza a nádornak. D. in Wyssegrad, 16. die oct. fe. Epiph. d. predict., a. d. 1367.

Dl. 96 423. (Vay cs. berkeszi lt. 415.) Kerek zárópecsét körvonala és hártyaszalagja.
Piti 2000a. 392–393.

249. 1367. ápr. 1.

A Clusmustura-i Boldogságos Szűz Mária-monostor konventje előtt Bagar (dict.) János fia: László a maga és frater-ei: János, Pál, Antal és Benedek nevében, valamint László fiai: Illés és János, Mihály fia: János és Markalph fia Miklós fia: András Corpad-i nemesek tiltakoztak, hogy az ő joguk sérelmére Illés fiai: László, Mihály és Miklós Corpad-i nemesek a Kulus megyei Corpad birtokon levő részükből egy részt adtak leánytestvérüknek, akit Kunchlin-nak adtak feleségül. Ezért Illés fiait az adományozástól és átörökítéstől, e nemes asszonyt és Kunchlin-t a rész elfoglalásától tilalmazták. D. V. f. prox. an. domin. Judica, a. d. 1367.

Dl. 96 424. (Vay cs. berkeszi lt. 420.) Kerek zárópecsét körvonala.

250. 1367. ápr. 13.

A váradi káptalan jelenti Miklós erdélyi vajdának és Zonuk-i comes-nek, hogy megkapva döntéshozó oklevelét, Mon-i Jakab fia: László felperes részére Sandurhaza-i Sándor (Sandrin) fia János fia: Miklós vajdai emberrel kiküldték tanúságul karpapjukat: Lukácsot, a Szt. Pál-oltár rectorát, akik ápr. 7-én (quind. diei medii Quadr.) és a köv. napokon Moon birtokra mentek a szomszédok összehívásával, és az István fia: Demeter és Farkas fia: Péter telkei (sessio) közötti telket (sessio seu fundus curie, terra sessionalis) határokkal elkülönítve Mon-i Karachun (dict.) Jánosnak átadták, minden haszonvétellel, ti. erdőkkel, szántóföldekkel és az ezen birtokon levő kápolna kegyúri jogával. A határok: Zarazpatak (dict.) patak; ezen fakápolna sanctuarium-a mint határjel; közút (itt határjelet ástak); Zylagpataka (dict.) patak; fűzbokor; három, Zaraspatak (dict.) patak; Weruelghatara (dict.) határjel. Ezzel megelégedve Karachun János az általa eddig elfoglalt telkeket visszaadta. D. f. III. prox. p. domin. Ramispalmarum, a. d. 1367.

Átírta: Lackfi Miklós erdélyi vajda, 1367. máj. 26. **(256)**

251. 1367. máj. 6.

János prépost és a Lelez-i Szt. Kereszt-egyház konvenje előtt egyrészről Fehér (Albus) István (a felesége: Klára nemes asszony nevében a konvent ügyvédvalló levelével), másrészről Hozyomezeu-i János fia: Demeter a maga és frater-e: Barnabás nevében szintén a konvent ügyvédvalló levelével előadták, hogy mivel a vizek szerfeletti áradása miatt a határjárást, birtokosztályt és -iktatást Konth Miklós nádor (H) oklevele ellenére máj. 1-jén (oct. fe. B. Georgii mart.) Hozyomezew birtokon nem tudták elvégezni, mindezt nov. 18-ra (oct. fe. B. Martini conf.) halasztották. D. [*kipontozva:* 5. die fe.] 6. die fe. oct. B. Georgii mart., a. d. 1367.

Dl. 96 425. (Vay cs. berkeszi lt. 422.) Kerek zárópecsét körvonala.

252. 1367. máj. 8. Visegrád

Bubeek István comes, [I.] Lajos király (H) országbírója azon pert, amit korábbi perhalasztó oklevelének megfelelően Berench-i László fia: Tamás máj. 1-jén (oct. fe. B. Georgii mart.) viselt színe előtt Bochka-i András és Bochka-i Miklós fia: János ellenében (akik közül András jelent meg a maga és János nevében a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével), okt. 6-ra (oct. fe. B. Michaelis arch.) halasztja el, mivel Tamás felperes birtokosztály ügyében kinyilvánította keresetét az alperesek ellenében, de András azt állította, hogy ő és János ilyen nehéz ügyben frater-eik és rokonaik tanácsa nélkül nem tudnak választ adni. D. in Vissegrad, 8. die termini prenotati, a. d. 1367.

Dl. 96 426. (Vay cs. berkeszi lt. 416.) Kerek zárópecsét körvonala.
Piti 2005. 338.

253. 1367. máj. 9. Buda

[I.] Lajos király (H) kinyilvánítja, hogy be kívánván népesíteni a Zaboch megyei Kenez, Anarch és a Byhor megyei Monustur és Hymus nevű birtokokat (amelyekről István fia: János azt mondta, hogy az ő, frater-ei és apja birtokai), óhajtja, hogy azon szabad állapotú emberek, akik e birtokokra akarnak költözni, ezt szabadon megtehessék és érkezésük napjától ott 3 évnyi szabadságot élvezzenek az ő különös uralkodói védelme alatt. Ezért utasítja a főpapokat, bárókat, comeseket, várnagyokat, nemeseket, és más birtokos személyeket, akiknek jobbágyaik vannak, hogy azon jobbágyaikat, akik e birtokokra akarnak költözni (miután az engedélyt megkapták, valamint a jogos földbért és más tartozásaikat leróták), személyükben és javaikban engedjék szabadon távozni. Mindezt a vásárokon és közterületeken nyilvánosan hirdessék ki. D. Bude, die domin. prox. p. quind. fe. B. Georgii mart., a. d. 1367.

Dl. 96 441. (Vay cs. berkeszi lt. 414.) Kerek zárópecsét hártyaszalagja.
Piti 2002a. 250.

254. 1367. máj. 24. Tornalja falu

Thold-i Miklós mester comes és a Gumur megyei szolgabírók tudatják, hogy Bubek (dict.) György mester királyi tárnokmester az ő emberükkel, Sussa-i Miklós fia: Gergellyel (akire pecsétjüket bízták) színük elé idézte Vray-i István fiait: Pétert, Jánost és Fábiánt máj. 24-re (ad f. II. prox. p. fe. B. Elene regine), meghagyva nekik, hogy állítsák elő az elfogott Miklóst, György mester jobbágyát. Akkor Scaros-i Sándor fia: János mester György mester nevében annak ügyvédvalló levelével azt mondta, hogy mivel az Vray-i nemesek Miklóst (György mester jobbágyát) foglyul ejtették, ezért állítsák Miklóst a törvényszék (sedes iuduciaria) elé. Erre az Vray-i nemesek azt válaszolták, hogy ők Miklóst vétkeiért valóban fogolyként tartják, de mivel ő György mester jobbágya, előállítani nem akarják. Mivel tehát a felek között vita támadt, fentiek a pert máj. 31-re (ad 8. diem) halasztják el. D. in villa Tornalya, f. II. prox. p. fe. B. Elene virg., a. d. 1367.

Dl. 96 427. (Vay cs. berkeszi lt. 426.) 4 zárópecsét körvonala.

255. 1367. máj. 26. Visegrád

[I.] Lajos királynak (H) elmondta Baka-i Bereck, hogy Berench-i Domokos fia: János [1366.] ápr. 14-én (f. III. prox. p. oct. fe. Passce d. cuius nunc prox. preteriisset revolucio annualis) Bereck ellenében egy bizonyos ügyben Varda faluban esküt tartozott tenni. Akkor fogott nemes és nemtelen bírók közbenjárására az esküt [1366.] jún. 17-re (f. IV. prox. an. fe. Nat. B. Johannis Bapt.) halasztották el, akkor azonban János az esküt nem tette le. Ezért az uralkodó utasítja a Zabolch-i

comes-t v. a vicecomes-t és a szolgabírókat, hogy küldjék ki egyiküket v. kettejüket, akik nyilvánosan vagy titokban tudják meg minderről az igazságot, majd tegyenek jelentést. D. in Vyssegrad, f. IV. prox. an. fe. Asc. d., a. eiusdem 1367.

Átírta: Szabolcs megye, 1367. jún. 19. **(259)**
Piti 2000. 119., Piti 2002a. 250., Piti 2004. 622. szám.

256. 1367. máj. 26. Visegrád

Miklós erdélyi vajda, Zonuk-i comes kinyilvánítja, hogy frater-e: Dénes erdélyi vajda, Zonuk-i comes halála után a vajdai honor-ba a királyi kegy (benignitas) őt emelte, és mikor márc. 10-én (oct. diei Cinerum) a főpapokkal, bárókkal és az ország nemeseivel bírói székében ült, színe elé járult Dénes fia: Domokos (Kwsal-i Jakab fia: László nevében királyi ügyvédvalló levéllel), s bemutatta Dénes vajda két döntéshozó oklevelét **(191, 217)**, egy perhalasztó oklevelét **(231)** és a váradi káptalan válaszlevelét **(192)**, majd elmondta, hogy Dénes vajda a bárókkal és az ország procer-eivel a perben [1366.] okt. 6-án (oct. fe. B. Michaelis arch. de novo preterito) a jognak megfelelően döntést hozott, de részben a felek elé tornyosuló bizonyos akadályok miatt, részben pedig Dénes vajda halála miatt az ítéletlevelet a feleknek nem lehetett kibocsátani, ezért Miklós vajda szolgáltasson igazságot. Mivel Benedek mester (akkor Dénes vajda, most Miklós vajda prothonotarius-a), aki okt. 6-án jelen volt a döntés meghozatalában, Miklós vajda kérdésére azt mondta, hogy Dénes vajda a bárókkal és az ország nemeseivel úgy határozott (mivel Illés fia: István Karachun János személyében a Clusmunstra-i konvent ügyvédvalló levelével azt mondta, hogy János az addig bemutatott okleveleken túl újabbakat nem tudott fellelni), hogy a vajdai emberek [1367.] ápr. 7-én (quind. diei medii Quadr. tunc venturis) menjenek Mon birtokra a szomszédok és a felek v. képviselőik jelenlétében, és ha megtalálják azt a telket (sessio seu fundus curie), ami Demeter és Farkas fia: Péter telkei (sessio) között fekszik, hagyják a váradi káptalan nyílt oklevelének megfelelően tartozékaival együtt Karachun (dict.) Jánosnak használatra; ha pedig nem találják e telket (sessio curie) az adományozása kori nagyságában, akkor tudják meg Mon szomszédaitól, és azoktól, akik Mon birtokon laktak, hogy hol feküdt ott Demeter és Farkas fia: Péter curia-ja, valamint közöttük János telke, milyen szélességben és hosszúságban, mindezt a király és Szent Koronája iránti hitükre, kedvezés nélkül vizsgálják ki, majd János telke fejében minden haszonvétellel mérjenek ki Demeter és Péter telkei között akkora hosszúságú, mennyiségű és szélességű telket, amekkorák más telkek Magyarországon, és hagyják Jánosnak; majd azon föld maradék részét, amit János elfoglalt, királyi mértékkel mérjék meg, v. ha mérni nem lehet, szemmel megtekintve mennyiségét, minőségét és értékét fogott bírókkal együtt becsüljék fel. Dénes vajda döntését meghallgatva, s azt a joggal egybehangzónak vélve Miklós vajda írásban kérte a váradi káptalant tanúságai kiküldésére mindkét fél részére, akik jelenlétében Duba-i Miklós fia: János v. Sandurhaza-i Miklós v. Sandurhaza-i János fia: Péter v. Meney-i György fia: László vajdai emberek valamelyike a felperes részére, ill. Weruelgh-i János fia: Balázs v. Zenthkyral-i Benedek fia: Mihály v. Karachun fia: Péter vajdai emberek valamelyike az alperes részére menjen ápr. 7-én Mon birtokra a szomszédok és a felek v. képviselőik jelenlétében, hajtson végre mindent Dénes vajda döntésének megfelelően, és ha Karachun (dict.) János ott ellentmondana, akkor okleveleivel együtt máj. 1-jén (oct. fe. B. Georgii mart.) a vajda előtt jelenjen meg, a káptalan pedig tegyen jelentést ugyanakkorra. Máj. 1-jén Miklós vajda elé állt egyrészről Meneu-i István fia: Miklós királyi ügyvédvalló levéllel Jakab fia: László nevében, másrészről Illés fia: István a Clusmunstra-i konvent ügyvédvalló levelével Karachun (dict.) János érdekében, s előbbi bemutatta a káptalan válaszát **(250)**, és a vajda kérdésére Illés fia: István képviselő kijelentette, hogy nincs és nem is lesz kifogása a káptalan oklevelében foglaltakkal szemben. Dénes fia: Domokos Jakab fia:

László személyében azt mondta még korábban Dénes vajdának, hogy Karachun (dict.) János a (most visszakapott) telkén (sessio seu locus curie) kívül még 10 másik telket (sessio seu loca mansionum) is a magáénak vallott Mon birtokon, azokat elfoglalva tartotta hatalmaskodva (a törvényesen megszerzett 1 telek nevében), Karachun (dict.) János képviselője: Imre viszont azt állította, hogy János a sajátjain túl semmit sem foglalt el Mon birtokon Jakab fia: László birtokrészéből (ahol Boldogságos Szűz-fakápolna van), s megígérte Dénes vajdának, hogy arról, amit ott János birtokolt, joga bizonyítására okleveleket mutat be; mikor azonban a Dénes vajda által erre kitűzött időpont eljött, János kijelentette, hogy nincs több oklevele azon túl, amit a Mon-i telek (sessio seu fundus curie) adományozásáról szól. Mivel tehát János e telkeket (terra sessionalis, loca mansionum) Mon birtokon Jakab fia: Lászlótól jogtalanul foglalta el és tartotta, ezért Miklós vajda a bárókkal és az ország vele ítélkező nemeseivel az István fia: Demeter és Farkas fia: Péter telkei közti telket saját határai alatt haszonvételeivel Jánosnak, a 10 telket (mansio) pedig a mondott kápolnával együtt Jakab fia: Lászlónak ítéli, Jánost pedig a 10 telek jogtalan elfoglalása miatt azok becsértékében marasztalja el Lászlóval szemben. Erről függőpecsétjével megerősített privilegiális oklevelet bocsát ki Lászlónak. D. in Wysegrad, 26. die oct. fe. B. Georgii mart. predict., a. d. 1367.

Dl. 96 428. (Vay cs. berkeszi lt. 418.)

257. 1367. máj. 28. Visegrád

Vilmos (Wilhelmus) pécsi püspök, kápolnaispán, [I.] Lajos király (H) titkos kancellárja előtt Berench-i László fia: Tamás a maga és frater-ei nevében Bachka-i Miklós fiait: Istvánt, Pétert és Jánost, valamint Bachka-i Andrást tilalmazta attól, hogy az ő joguk sérelmére konventekkel és káptalanokkal, különösen a zágrábival, a Posoga-ival és a Chasma-ival okleveleket bocsáttassanak ki. D. in Wissegrad, 2. die fe. Assc. d., a. eiusdem 1367.

Dl. 96 429. (Vay cs. berkeszi lt. 419.)

258. 1367. jún. 14.

János prépost és a Lelez-i Szt. Kereszt-egyház előtt Anarch-i István fia: László és annak fia: Tamás a maguk és frater-eik nevében Berench-i Domokos fiai: János és Szaniszló jelenlétében előadták, hogy a Zabouch megyei Hymes birtokot elfoglalóiktól saját költségeiken és fáradtságukkal bírói úton visszaszerezték, és így régi állapotába helyezték, ám most Domokos fiai akarnak Hymes tulajdonába bemenni, ezért őket ettől és a birtok elfoglalásától tilalmazzák, amíg Domokos fiai a birtokper költségeit nekik meg nem térítik. D. 2. die oct. fe. Penth., a. d. 1367.

Dl. 96 443. (Vay cs. berkeszi lt.423.) Kerek zárópecsét körvonala.

259. [1367.] jún. 19. Kálló

A Zabolch-i vicecomes és a szolgabírók jelentik [I.] Lajos királynak (H), hogy parancslevelének megfelelően **(255)** kiküldték Ibrun-i Albert fiát: Pál mestert, aki nemesektől, nemtelenektől és bármiféle helyzetű és állapotú emberektől nyilvánosan és titokban megtudta, miszerint igaz, amit Baka-i Bereck az uralkodónak elmondott. D. in Kallou, sab. prox. an. fe. Nat. B. Johannis Bapt., a. supradict. [1367.]

Dl. 96 430. (Vay cs. berkeszi lt. 428.) 3 zárópecsét nyoma és hártyaszalagja.
Piti 2000. 119., Piti 2004. 623. szám.

260. 1367. aug. 14.

János prépost és a Lelez-i Szt. Kereszt-egyház konventje előtt Berench-i Domokos fiai: János és Szaniszló megvallották, hogy a béke kedvéért és Zabouch megyei birtokaik hasznáért egymás között olyan osztály tettek, hogy Benk birtok fele és a teljes Monorous birtok Jánosnak, Kenez, Ladan és Berench birtokok fele Szaniszlónak jutott. A Bihor megyei Monostor birtokon egy utca (linea) fele az egyháztól kezdve Debrechen felé Jánosé, másik fele Hothaz felé Szaniszlóé lett. A Zemplen megyei Zigan birtokon egy utca azon része, ami Nagy (Magnus) János házától a másik Zigan birtok felé tart, Jánosé, az utca másik része Domorad felé Nagy (Magnus) János házával együtt Szaniszlóé lett. Miklós hospes 1 curia-ja István fia: László birtokrésze szomszédságában Jánosnak, a többi rész Domorad felé Szaniszlónak jutott (mindezek minden haszonvétellel, mások jogának sérelme nélkül). Amelyikük ezen osztályt visszavonja, a per kezdete előtt 40 forintot fizessen, a bíró része nélkül. Ha valamelyikük peres úton részt veszítene, az osztályt megismétlik az elveszett rész kiegészítése érdekében. Ha István fia: László v. fiai Monorous birtok felét Jánostól bírói úton visszaszerzik, akkor Szaniszló …… birtok felét Jánosnak per és ellentmondás nélkül átadja. D. in vig. fe. Ass. virg. glor., a. d. 1367.

Dl. 96 432. (Vay cs. berkeszi lt. 421.) Foltos.

261. 1367. Tornalja falu

Told-i Miklós mester comes és a Gumur megyei szolgabírók előtt elmondta egyrészről Scarus-i Sándor fia: János mester, Bubek (dict.) György mester (magnificus) famulus-a és képviselője annak nevében és ügyvédvalló levelével, másrészről István fiai: Péter, János és Fábián, Vray-i nemesek, hogy hosszabb per jött létre György mester és István fiai között Thot (dict.) Miklós jobbágy elfogása, fogva tartása és javai elvétele ügyében. Végül úgy egyeztek meg fentiek engedélyével, hogy György mester a maga részét István fiainak elengedi azon 9 márka bírságból, amelyben István fiai elmarasztaltattak fentiek előtt, viszonzásul István fiai Thot Miklóst javaiban és személyében szabadon bocsátották. Erről fentiek György mester kérésére az Vray-i nemeseknek [oklevelet bocsátanak ki]. D. in villa Tornalia, f. II. ……. a. eiusdem 1367.

Dl. 96 431. (Vay cs. berkeszi lt. 425.) 3 zárópecsét körvonala. Foltos.

262. 1368. ápr. 11.

A Clusmonostra-i Boldogságos Szűz Mária-monostor konventje előtt egyrészről Kusal-i Jakch mester, a királyi aula lovagja, Modur-i és Maniga-i officialis, másrészről Kökényesradnót nembeli (de genere Kukenyes et de Renoldy) Duboka-i néhai Mykud bán fia Miklós fia János fiai: Vitez (dict.) László mester, a királyi aula lovagja és János megvallották, hogy a köztük létrejött perekben – különösen a Mezes hegyen levő Szt. Margit szűz-monostor, valamint annak falvai és más haszonvételei ügyében, amiket a király Jakch mesternek adományozott, de Miklós fia: néhai János és Doboka-i Vitez (dict.) László e monostor és birtokai ügyében pert indítottak, ami több halasztáson esett át, bírságokkal – fogott nemes bírók közvetítésével egyezségre jutottak, hogy a köztük levő békének atyafiságilag és rokonságilag (fraternaliter et proximabiliter) örvendeni tudjanak. Eszerint a monostort és mindazt, ami a Mezes-en túl, ti. Magyarországon (H), és Erdélyben (partes Transsilvane) ahhoz tartozik (birtokok, birtokrészek, mindezek haszonvételei), két részre osztották egymás között, egyik felük Jakch mesternek és leszármazottainak jutott, a másik felüket pedig Jakch átengedte László mesternek, Jánosnak és örököseiknek. Ezen felül Doboka-i János fiai a monostor Zonuk megyei Kerua nevű, Jakch mester Kusal nevű birtokával szomszédos lakatlan falvát minden

haszonvétellel Jakch mesternek adták. A Nogzamus districtus-ban levő Solmus birtokot minden haszonvétellel két részre osztották, egyik fele Jakch mesternek és leszármazottainak, másik fele László mesternek és Jánosnak jutott. János fiai a monostor ügyében Jakch ellenében addig kiadott összes oklevelüket érvénytelenítették, viszonzásul Jakch a maga részéről elengedte nekik azon bírságokat, amikben László és frater-e: János az ő ellenében elmarasztaltattak. Ha a felek valamelyike a neki jutottakat el akarja idegeníteni v. adni, a másik fél ellentmondása esetén is megteheti. Erről a káptalan függőpecsétjével megerősített oklevelet bocsát ki. D. f. III. prox. p. domin. Resurr. d., a. eiusdem 1368.

Dl. 96 433. (Vay cs. berkeszi lt. 431.) Függőpecsét fonata.

263. 1368. ápr. 25.

Az egri káptalan előtt Wysnio-i Fábián fia István fia: Fábián a maga és frater-ei, ue. István fiai: Péter és János nevében elmondta, hogy Zeech-i Domokos, Sclauonia bánja Wisnio és Maly birtokokért (amiket a bán [I.] Lajos királynak adott Lyndwa várért és az ahhoz tartozó birtokokért) Wray birtokot ígérte nekik, mondván, hogy e birtokokkal Wray azonos mennyiségű, minőségű és hasznú, és Wray birtokba őket beengedte. Ám Zeech-i Dénes bán fia: Balázs mester az ő vétlen jobbágyukat: Jakabot (hogy e birtokról elűzze) ápr. 6-án (f. V. prox. p. domin. Palmarum) megverte, majd utána famulus-aival megverette, István fiait pedig nyilvánosan megfenyegette, hogy ha Wray birtokról nem mennek máshová, megveri, megsebesíti és megöli őket. D. in die fe. S. Marci ewang., a. d. 1368.

Dl. 96 434. (Vay cs. berkeszi lt. 430.) Kerek zárópecsét körvonala.

264. 1368. máj. 8. Visegrád

Bubeek István comes, [I.] Lajos király (H) országbírója azon pert, amit korábbi perhalasztó oklevelének megfelelően Bochka-i András fia: András (akinek nevében Gál fia: Gáspár állt elő a somogyi konvent ügyvédvalló levelével) István fia: László és Berench-i Domokos fiai: János és Szaniszló ellenében (akik érdekében Dénes fia: László és Domokos fia: Antal jelent meg a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével) máj. 1-jén (oct. fe. B. Georgii mart.) viselt színe előtt birtokügyben, a felek képviselőinek akaratából okt. 6-ra (oct. fe. B. Michaelis arch.) halasztja el. D. in Wyssegrad, 8. die termini prenotati, a. d. 1368.

Dl. 96 435. (Vay cs. berkeszi lt. 417.) Kerek zárópecsét körvonala.
Piti 2005. 338–339.

265. 1368. jún. 4. Visegrád

I. Lajos királynak (H) elmondták Wra-i István fiai: Péter és János, hogy Zeech-i Balázs 3 éve, Pünkösd előtti vasárnap (die domin. prox. an. fe. Penth. cuius nunc 3. preterisset revolucio annualis) az ő Wra nevű birtokukra küldte Zeech-i officialis-át, Petew fia: Jánost más familiárisaival együtt, s velük az ő ottani jobbágyaik ökrökből, juhokból, disznókból és más aprójószágokból álló csordáját elhajtatta, egy Antal nevű jobbágyukat javaival együtt erőszakkal elvitette, Jánost életveszélyesen megsebesíttette; a minap pedig egy jobbágyukat hatalmaskodva véresre verte. Mindezek miatt István fiai e birtokon nem tudnak megmaradni. Ezért az uralkodó utasítja az egri káptalant, hogy küldjék ki tanúságukat, akinek jelenlétében Warkon-i Aba fia [János fia]: István v. Daroch-i Zeuke v. annak fia: András királyi emberek valamelyike tudja meg erről az igazságot, majd a káptalan tegyen jelentést. D. in Vissegrad, in fe. S. Trinitatis, a. d. 1368.

Átírta: Egri káptalan, 1368. jún. 27. **(267)**

266. 1368. jún. 4. Visegrád

I. Lajos királynak (H) elmondta Pál fia: Péter és Vra-i István fia: János, hogy Seech-i Balázs 3 éve, Pünkösd előtti vasárnap (die domin. prox. an. fe. Penth. cuius nunc 3. preterisset revolucio annualis) az ő Wra nevű birtokukra küldte Seech-i officialis-át, Petew fia: Jánost más familiárisaival együtt, s velük az ő ottani jobbágyaik ökrökből, juhokból, disznókból és más aprójószágokból álló csordáját elhajtatta, egy Antal nevű jobbágyukat javaival együtt erőszakkal elvitette, Jánost életveszélyesen megsebesíttette; a minap pedig egy jobbágyukat hatalmaskodva véresre verte. Mindezek miatt István fiai e birtokon nem tudnak megmaradni. Ezért az uralkodó utasítja a Bursud megyei comes-t v. a vicecomes-t és a szolgabírókat, hogy küldjék ki egyiküket v. kettejüket, akik tudják meg erről az igazságot, majd tegyenek jelentést. D. in Vissegrad, in fe. S. Trinitatis, a. d. 1368.

Átírta: Borsod megye, 1368. júl. 20. **(268)**

267. [1368.] jún. 27.

Az egri káptalan jelenti [I.] Lajos királynak (H), hogy parancslevelének megfelelően **(265)** Aba fia János [*lehúzva:* Aba, *majd:* János] fia: István királyi emberrel kiküldték tanúságul kanonoktársukat: Lombos (dict.) Jánost, akik Wra birtok szomszédaitól nyíltan és titokban megtudták, hogy Balázs mester a mondottakat megte(te)tte István fiai: Péter és János ellenében. D. in die fe. S. regis Ladizlai, a. supradict. [1368.]

Dl. 96 436. (Vay cs. berkeszi lt. 429.) Kerek zárópecsét körvonala.

268. [1368.] júl. 20. Besenyő falu

Gezth-i János fia: Miklós Bursud megyei vicecomes és szolgabírók jelentik [I.] Lajos királynak (H), hogy parancslevelét megkapva **(266)** kiküldték Wichsol-i [?] Egyed comes szolgabírót, aki visszatérve elmondta, hogy Bursud megyében eljárva nemesektől, nemtelenektől, s bármiféle helyzetű és állapotú emberektől megtudta, hogy Zech-i Balázs mester 3 éve, Pünkösd előtti vasárnap (die domin. prox. an. fe. Penth. cuius nunc 3. preterisset revolucio annualis) Péter és János Wra nevű birtokára küldte János nevű Zech-i officialis-át más familiárisaival együtt, s velük azok azok ottani jobbágyai ökrökből, juhokból, disznókból és más aprójószágokból álló csordáját és egy Antal nevű jobbágyukat javaival együtt erőszakkal elvitette, Jánost pedig hatalmaskodva életveszélyesen megsebesíttette. D. in villa Besenew, f. V. prox. p. fe. B. Margarete virg. et mart., a. eiusdem d. quo supra. [1368.]

Dl. 96 437. (Vay cs. berkeszi lt. 432.) 3 zárópecsét hártyaszalagja.

269. 1368.

A. d. 1368. Hymes falu után István fia: László a kamarahasznát megfizette.

Dl. 96 438. (Vay cs. berkeszi lt. 433.) Pecsét körvonala.

270. 1369. febr. 18. Buda

[I.] Lajos király (H) Zudar (dict.) Péternek, Szlavónia (regnum Sclauonie) bánjának, v. távollétében frater-énak: Zudar (dict.) György mesternek. Wray-i Fábián fia István fiai: Péter, János és Fábián elpanaszolták neki és anyjának: a királynénak, hogy Zeech-i Balázs mester az Wray birtokon és a Bolk birtokon levő részen (ezeket Zeech-i Miklós egykori szlavón bán, Balázs frater-e adta István fiainak cserébe Wysnou és Maly nevű birtokaikért) az ő javaik és jobbágyaik javai elvitelével,

valamint jobbágyaik erőszakos elköltöztetésével (abduccio) szerfelett terheli őket, Jánost megsebesítette, Fábián lovát és egy jobbágyuk nem kevés pénzét hatalmaskodva elvette. A király megparancsolja a címzetteknek, hogy István fiait e birtokon és birtokrészen őrizzék meg, őket ne hagyják törvénytelenül zaklatni, hanem minden jogtalansággal szemben védjék meg, Balázs hatalma ellenére is, és Balázs részéről István fiainak a mondottak és más bírósági panaszaik ügyében adjanak jogos elégtételt, kedvezés nélkül. D. Bude, in domin. Invocavit, a. d. 1369.

Dl. 96 439. (Vay cs. berkeszi lt. 435.) Kerek zárópecsét körvonala.

271. 1369. márc. 18. Visegrád

[I.] Lajos királynak (H) elmondták Wray-i Fábián fia István fiai: Péter, János és Fábián személyében, hogy Zeech-i Miklós, egykor Szlavónia (regnum Sclauonie) bánja nem teljesíti azt, amit István fiai Myskolch birtokon levő része (amit neki István fiai cserébe adtak Maly birtokért) ügyében ígért az egri káptalan oklevelében. Ezért az uralkodó utasítja az egri káptalant, hogy küldjék ki tanúságukat, akinek jelenlétében Nyek-i György v. Zalanta-i Benedek v. Cherney-i Péter királyi emberek valamelyike idézze meg Zeech-i Miklóst István fiai ellenében a királyi jelenlét elé válaszadásra, majd a káptalan tegyen jelentést. D. in Wyssegrad, in domin. Judica, a. d. 1369.

Átírta: Egri káptalan, 1369. ápr. 6. **(272)**

272. [1369. ápr. 6. (?)]

Az egri káptalan jelenti [I.] Lajos királynak, hogy megkapva parancslevelét **(271)**, Zalanta-i Benedek királyi emberrel kiküldték tanúságul az ifjú Demeter litteratus-t, chorus-uk klerikusát, akik egy szerdai napon (f. IV. prox. p. ……. d. iam preteritas) Miklós bánt a Maly nevű birtokán István fiai ellenében …….. megidézték válaszadásra a király elé. D. …….. a. supradict. [1369.]

Dl. 96 440. (Vay cs. berkeszi lt. 438.) Alsó része igen erősen fakult.
OL-ADATBÁZIS szerint 1369. ápr. 6-i oklevél.

273. 1369. máj. 24. Szentpéter

Gezth-i János fia: Miklós mester Bursud megyei vicecomes és a szolgabírók tudatják, hogy Vrey-i István fia: Fábián színük elé idézette Vterffel-i [?] László fia: Miklóssal Abba [!] fia János fia: Pétert a Varkun nevű birtokrészén, meghagyva, hogy Mihály nevű famulus-át állítsa elő. Az idézés napján Fábián megjelent, és János fia: Péter nevében is előálltak. Fentiek Fábián kérésére a pert jún. 21-re (ad f. V. prox. an. fe. Nat. B. Johannis) halasztják, így Mihály előállítása ügyében ura: ezen Péter akkor adjon majd választ. D. in S. Petro, circa fe. Dominici conf., a. d. 1369.

Dl. 96 447. (Vay cs. berkeszi lt. 441.) 3 zárópecsét körvonala.

274. 1369. jún. 3. Visegrád

Bubeek István comes, [I.] Lajos király (H) országbírója azon pert, amit az egri káptalan oklevelének megfelelően Wray-i Fábián fia István fiai: Péter, János és Fábián (akik közül János jelent meg az egri káptalan ügyvédvalló levelével) Zeech-i Miklós egykori sz[lavón b]án ellenében (akinek nevében familiárisa: László jelent meg az országbíró ügyvédvalló levelével) máj. 27-én (oct. fe. Penth.) viselt színe előtt a káptalan oklevelében foglaltak ügyében, a felek akaratából okt. 6-ra (oct. fe. B. Mychaelis arch.) halasztja el. D. in Vyssegrad, 8. die termini prenotati, a. d. 1369. Jelen

oklevelet pecsétjének távolléte miatt frater-e: Bubeek György királynéi tárnokmester pecsétjével látja el. D. ut supra.

Dl. 96 442. (Vay cs. berkeszi lt. 436.) Kerek zárópecsét körvonala. Hiányos.
Piti 2005. 339.

275. 1369. jún. 12. Dédes vár mellett, a király vadászóhelyén

[I.] Lajos királynak (H) elmondta Wray-i Péter és Ozd-i Fülöp fia: Péter, hogy frater-eiket: Donch fia: Miklóst és Wray-i István fia: Fábiánt Varkon-i János fiai: István, Péter és Jakab máj. 19-én (in vig. fe. Penth.) Kysvarkon faluban meg akarták ölni, és azt a két lovat meg is ölték, amin frater-eik épp ültek. János fiai ezen felül máj. 20-án (die crastino) összehívott rokonaikkal: Aba fia [László fia: Imrével], János fia: Gergellyel, Zuha-i Miklóssal, [Mo]norosd-i Lászlóval, Hanu[a]-i Andrással, és más cinkosaikkal [felfegyverkezve és hatalmaskodva,] előre megfontolt szándékkal a távollevő Donch fia: Miklós Ozd faluban levő házára rontottak, a házak ajtajait és a ládákat (scrinia) feltörték, Miklós összes javait és az okleveleit elvitték, s midőn a zsákmánnyal elvonulóban szembetalálkoztak a hazatartó Donch fia: Miklóssal és Fábiánnal, rájuk támadtak, Miklóst kegyetlen halállal megölték, Fábiánt életveszélyesen megsebesítették, fegyvereiket és pénzüket elvitték, holott per volt köztük függőben, Miklós és Fábián pedig nem követtek el vétket. A király ezért utasítja a Jazou-i konventet, hogy küldjék ki tanúságukat, akinek jelenlétében Beel-i Balázs királyi ember tudja meg erről az igazságot, majd a konvent tegyen jelentést. D. prope castrum Dedus, in loco venacionis nostre, 2. die fe. B. Barnabe ap., a. d. 1369.

Átírta: Jászói konvent, 1369. júl. 6. **(278)**

276. 1369. jún. 12. Dédes vár mellett, a király vadászóhelyén

[I.] Lajos királynak (H) elmondta Vrey-i Péter és Orb-i [!] Fülöp fia: Péter, hogy frater-eiket: Donch fia: Miklóst és Vrey-i István fia: Fábiánt Varkun-i János fiai: István, Péter és Jakab máj. 19-én (in vig. fe. Penth.) Varkun faluban meg akarták ölni, és azt a két lovat meg is ölték, amin frater-eik épp ültek. János fiai ezen felül máj. 20-án (die crastino) összehívott rokonaikkal: Aba fia [László fia:] Imrével, János fia: Gergellyel, Zuha-i Miklóssal, Monorosd-i Lászlóval, Honua-i Andrással, és más cinkosaikkal [felfegyverkezve és hatalmaskodva,] előre megfontolt szándékkal a távollevő Donch fia: Miklós Ozd faluban levő házára rontottak, a házak ajtajait és a ládákat (scrinia) feltörték, Miklós összes javait, ti. 140 forintot, és az okleveleit elvitték, s midőn a zsákmánnyal elvonulóban szembetalálkoztak a hazatartó Donch fia: Miklóssal és Fábiánnal, rájuk támadtak, Miklóst kegyetlen halállal megölték, Fábiánt életveszélyesen megsebesítették, fegyvereiket és pénzüket elvitték, holott per volt köztük függőben, Miklós és Fábián pedig nem követtek el vétket. A király ezért utasítja a Bursud megyei comes-t v. a vicecomes-t és a szolgabírókat, hogy küldjék ki egyiküket v. kettejüket, akik tudják meg erről az igazságot, majd tegyenek jelentést. D. prope castrum Dedes, in loco venacionis nostre, 2. die fe. B. Barnabe ap., a. d. 1369.

Átírta: Borsod megye, 1369. júl. 12. **(279)**

277. 1369. júl. 5. Szentpéter

Chech-i Pausa fia: Miklós Bursud megyei vicecomes és a szolgabírók előtt Vrey-i István fia: Fábián tilalmazta Kysvarkun-i János fiait: Istvánt, Jakabot és Pétert, s közülük is különösen Istvánt az ő Vrey birtokon levő része és annak tartozékai használatától és elvételétől. D. in S. Petro, V. f. prox. p. oct. fe. B. Johannis Bapt., a. d. 1369.

Dl. 96 444. (Vay cs. berkeszi lt. 442.) 3 zárópecsét körvonala.

278. [1369.] júl. 6.

Miklós prépost és a Jazou-i Keresztelő Szt. János-monostor konventje jelenti [I.] Lajos királynak (H), hogy parancslevelének megfelelően **(275)** Beel-i Balázs királyi emberrel kiküldték tanúságul Miklós testvért, akik nemesektől, nemtelenektől, s különösen Wray, Ozd és Varkon birtokok szomszédaitól megtudták, hogy Kysuarkon-i Aba fia János fiai: István, Péter és Jakab máj. 19-én (in vig. fe. Penth.) Ozd-i Donch fia: Miklóst és Wray-i István fia: Fábiánt (akik vétlenek voltak) Kysvarkon faluban meg akarták ölni, és azt a két lovat meg is ölték, amin azok épp ültek; máj. 20-án (in fe. Penth.) összehívott rokonaikkal: Ryche-i Aba fia [László] fia: Imrével, Janusfalua-i János fia: Gergellyel, Zuha-i Miklóssal, Monyros-i Lászlóval, Hanua-i Sándor fia: Andrással, és más cinkosaikkal [felfegyverkezve és hatalmaskodva,] előre megfontolt szándékkal a távollevő Donch fia: Miklós Ozd faluban levő házára rontottak, a házak ajtajait és a ládákat (scrinia) feltörték, Miklós javait és okleveleit rabló módjára elvitték, s midőn a javakkal elvonulóban szembetalálkoztak a Nempty birtokról hazatartó Donch fia: Miklóssal és Fábiánnal, rájuk támadtak, Miklóst megcsonkítva kegyetlen halállal megölték, Fábiánt életveszélyesen megsebesítették, félholtan otthagyták, a pénzüket és Miklósnak a szentek ereklyéit tartalmazó keresztjét elvitték, holott per volt Fábián és Kysuarkon-i Péter között függőben. D. in oct. fe. BB. Petri et Pauli ap., a. supradict. [1369.]

Dl. 96 445. (Vay cs. berkeszi lt. 439.)
Hiányos, a kiegészítések az átírt oklevélből származnak.

279. [1369.] júl. 12. Szentpéter

Chech-i Pausa fia: Miklós Bursud megyei vicecomes és a szolgabírók jelentik [I.] Lajos királynak, hogy parancslevelének megfelelően **(276)** kiküldtek 2 szolgabírót, akik Bursud megyében eljárva, s különösen Vrey, Ozd és Varkun birtokok szomszédaitól nyíltan és titokban megtudták, hogy Kysvarikun-i [!] Aba fia János fiai: István, Péter és Jakab máj. 19-én (in vig. fe. Penth.) Ozd-i Donch fia: Miklóst és Vrey-i István fia: Fábiánt (akik vétlenek voltak) Kysvarkun faluban meg akarták ölni, és azt a két lovat meg is ölték, amin azok épp ültek; máj. 20-án (in fe. Penth.) összehívott rokonaikkal: Aba fia [László] fia: Imrével, Janufolua-i [!] János fia: Gergellyel, Zuha-i Miklóssal, Monorosd-i Lászlóval, Honua-i Sándor fia: Andrással, és más cinkosaikkal [felfegyverkezve és hatalmaskodva,] előre megfontolt szándékkal a távollevő Donch fia: Miklós Ozd faluban levő házára rontottak, a házak ajtajait és a ládákat (scrinia) feltörték, Miklós javait és okleveleit rabló módjára elvitték, s midőn a javakkal elvonulóban szembetalálkoztak a Nemeti birtokról hazatartó Donch fia: Miklóssal és Fábiánnal, rájuk támadtak, Miklóst megcsonkítva kegyetlen halállal megölték, Fábiánt életveszélyesen megsebesítették, félholtan otthagyták, a pénzüket és Miklósnak a szentek ereklyéit tartalmazó keresztjét elvitték, holott per volt Fábián és Kysvarkun-i Péter között függőben. D. in. S. Petro, f. V. prox. p. oct. fe. BB. Petri et Pauli ap., a. supradict. [1369.]

Dl. 96 446. (Vay cs. berkeszi lt. 443.) 3 zárópecsét körvonala.

280. 1369. aug. 13. Gömör

Told-i Miklós mester comes és a Gumur megyei szolgabírók előtt Vray-i Pál fia: Péter elmondta, hogy Vray-i István fiai: Péter, János és Fábián az Vray és Bolchk [!] birtokokon levő részei hasznait jogtalanul és hatalmaskodva használják, ezért a jelenlevő István fia: Pétert és távollevő frater-eit ettől nyilvánosan tilalmazta. Fentiek Péter kérésére erről oklevelet bocsátanak ki. D. in Gumur, f. II. prox. p. fe. B. Laurencii mart., a. d. 1369.

Dl. 96 448. (Vay család berkeszi lt. 444.) 3 zárópecsét körvonala.

281. 1369. aug. 13. Gömör

Told-i Miklós mester comes és a Gumur megyei szolgabírók tudatják, hogy Susa-i Miklós fia: Gergellyel, pecséttel megbízott emberükkel (homine nostro cum sigillo conmisso) Vray-i Pál fia: Péter színük elé idézte Vray-i István fiait: Pétert, Jánost és Fábiánt aug. 13-ra (f. II. prox. p. fe. B. Laurencii mart.). Akkor Péter személyesen jelent meg, István fiai nevében pedig ügyvivő (assumptor termini). Fentiek a pert az időpont koraisága miatt aug. 27-re (quind. datarum presencium) halasztják. D. in Gumur, [termino] prenotato, a. d. 1369.

Dl. 96 449. (Vay cs. berkeszi lt. 445.)

282. 1369. okt. 17.

A váradi káptalan előtt kanonoktársuk: Mihály mester és Kued-i László fia: János a maguk és távollevő frater-ük: Péter nevében tiltakoznak, hogy Vinche, Karaz-i nemes (ahogy sokak elmondásából hallották) új határjelek emelésével a Zabouch megyei Kued nevű birtokuk usualis földjeit elfoglalta, az ő joguk sérelmére, ezért eltiltják Vinche-t és másokat az usualis földek használatától és az azokba való bemeneteltől. D. f. IV. prox. p. fe. B. Galli conf., a. d. 1369.

Dl. 96 450. (Vay cs. berkeszi lt. 440.) Mandorla alakú zárópecsét körvonala.

283. 1369. nov. 5. Buda

[I.] Lajos király (H) megparancsolja a nádornak, az országbírónak és helyetteseiknek, hogy (ügyelve a király jogára) adjanak elégtételt Vsino-i [!] István fia: Jánosnak és frater-einek azon emberek részéről, akik Jánoséknek a Mischoch-on és Vsino-n levő birtokrészeik visszafoglalásakor ellentmondtak. D. Bude, in fe. B. Emerici conf., a. d. 1369.

Dl. 96 451. (Vay cs. berkeszi lt. 434.)

284. 1369. nov. 5. Buda

[I.] Lajos királynak elmondta Wysnio-i István fia: János, hogy Zeech-i Miklós (magnificus) fogott bírók elrendezése [ellenére] sem teljesíti azt, amit az ő Myskolch birtokon levő joga ügyében [ígért]. Ezért az uralkodó utasítja az egri káptalant, hogy küldjék ki tanúságukat, akinek jelenlétében Kereztur-i Lorand [?] v. Benk-i [?] …… v. Zele-i Benedek v. Zele-i Fodor (Crispus) [?] ……. királyi emberek valamelyike tudja meg erről az igazságot, majd a káptalan tegyen jelentést. D. Bude, in. fe. B. Emerici, a. d. 1369.

Átírta: Egri káptalan, 1369. dec. 18. **(284)**

285. [1369.] dec. 18.

Az egri káptalan jelenti [I.] Lajos királynak (H), hogy levelének megfelelően **(283)** …… királyi emberrel kiküldték tanúságul Mihály papot, az [eger-]előhegyi (de promontorio) Szt. [Péter] apostol-egyház rector-át, akik Borsod és Gumur megyékben nemesektől, nemtelenektől, s bármiféle helyzetű és állapotú emberektől, különösen …… birtok szomszédaitól nyilvánosan és titokban megtudták, hogy tudtuk szerint Zeech-i Miklós János Myskolch-on levő birtokjoga ügyében nem teljesíti, [amit ígért], így a szomszédos birtokok határjeleit sem emelte fel. D. f. III. prox. an. fe. Thome ap., a. supradict. [1369.]

Dl. 96 452. (Vay cs. berkeszi lt. 437.) Kerek zárópecsét körvonala. Erősen fakult.

286. 1370. jan. 4. Sirok

[I.] Lajos király (H) Zeech-i Miklós comes országbírónak és frater-ének: Zeech-i Balázsnak. Elpanaszolták neki Vysno-i István fiai: Péter, János és Fábián, hogy a címzettek nekik különböző jogtalanságokat, károkat okoztak, s ezt számos tudományvevő oklevéllel tudják bizonyítani. Mivel a király az ügyben igazságot akar szolgáltatni István fiainak, megparancsolja a címzetteknek, hogy márc. 1-jén (f. VI. prox. p. diem Cinerum) haladéktalanul jelenjenek meg anyja: a királyné, a főpapok és a bárók előtt válaszadásra, mikor is István fiai is előállnak majd ellenükben. D. in Syrak, f. VI. prox. p. diem Strennarum, a. d. 1370.

Dl. 96 453. (Vay cs. berkeszi lt. 447.) Előlapja alján pecsét, nyomában: relacio Georgii Bubek.

287. 1370. márc. 1.

A Lelez-i konvent 1370. márc. 1-jén (f. VI. prox. an. domin. Invocavit, a. d. 1370.) kelt oklevele szerint előttük Boly-i Miklós fia: László és annak fia: Perbard elmondták, hogy Bachka-i Miklós fiai: János, Péter és István mesterek bizonyos birtokaikat, különösen a Zolathmonostora nevű örökbirtokukat elidegeníteni törekszenek idegen (extranei) embereknek. Ezért Miklós fiait az elidegenítéstől és az idegeneknek történő átadástól, másokat pedig, s főleg a Berench-i nemeseket a birtokok elfoglalásától és az abba való bemeneteltől tilalmazták.

Tartalmilag átírta: Lackfi István nádor, 1392. febr. 27. > Leleszi konvent, 1410. szept. 14. Dl. 96 795. (Vay cs. berkeszi lt. 732.)

288. 1370. márc. 18.

[I.] Lajos király (H, Da, C, Ra, Se, G, L, Co, Bu, princeps Sal., montis S. Angeli d.), miután Wylak-i Miklós fia: László (a maga és Gywge-i Jakab fia: János nevében) bemutatta neki saját, titkos pecsétjével ellátott, 1365. jún. 2-án kelt nyílt oklevelét **(213)** (amelyben az uralkodó megerősítette a Lelez-i konvent 1364. okt. 21-i privilegiális oklevelét a László és János közötti megegyezésről), annak tartalmát érvényesnek fogadja el, nevezetteknek és utódaiknak örökre megerősíti új, függő kettőspecsétjével ellátott privilegiális oklevelével, más jogának sérelme nélkül. Kelt László veszprémi püspök, királynéi kancellár, a királyi aula alkancellárja által, a. d. 1370., XV. Kal. Apr., uralkodásának 29. évében, amikor Tamás esztergomi, István kalocsai, Wgulin spalatói, Domokos zárai, Wgo raguzai érsek, Demeter váradi, Kálmán győri, Mihály egri, Vilmos pécsi, István zágrábi, Demeter erdélyi, János váci, Domokos csanádi, László nyitrai, Péter boszniai, István szerémi, Miklós knini, Demeter nonai, Miklós traui, István fárói, Jakab makarskai, Máté sebenicói, Mihály scardonai, Portiua zenggi püspök, a korbáviai püspöki szék üresedésben van, László, Opulya hercege nádor, Imre erdélyi vajda, Zeech-i Miklós comes országbíró, János királyi tárnokmester, Simon Dalmácia és Horvátország bánja, Zudar Péter Szlavónia bánja, Miklós Machou-i bán, György királyi pohárnokmester, Pál királyi asztalnokmester, János királyi ajtónállómester, István királyi lovászmester és ezen László herceg pozsonyi comes. Arenga.

Dl. 96 491. (Vay cs. berkeszi lt. 486.) Függőpecsét fonata. Alul a plicaturán: commissio domine regine.
Piti 2002a. 250–251.

289. 1370. jún. 29. Buda

[I.] Lajos királynak (H) elmondták Laskod-i Mihály fia: Miklós személyében, hogy Zeuke (dict.) János fia: Mark Miklós házához küldte famulus-át: Istvánt, aki Miklós Péter nevű famulus-át

súlyosan megsebesítette. Ezért az uralkodó utasítja a Zabouch megyei comes-t v. a vicecomes-t és a szolgabírókat, hogy egyikük v. kettejük tudja meg erről az igazságot, majd tegyenek jelentést. D. Bude, in fe. BB. Petri et Pauli ap., a. d. 1370.

Dl. 96 454. (Vay cs. berkeszi lt. 446.)
Piti 2002a. 251.

290. 1370. júl. 8. Visegrád

László, Opulia hercege, nádor (H), a kunok bírája tudatja, hogy azon pert, amit korábbi perhalasztó oklevelének megfelelően Darouch-i Zeuke (dict.) János fia: Mark és ue. János leánya: Bagou (akik közül Mark állt elő a maga és Bagou érdekében az egri káptalan ügyvédvalló levelével) júl. 1-jén (oct. fe. Nat. B. Johannis Bapt.) viselt színe előtt Chahul-i János fia: Sebestyén ellenében (akinek érdekében Demeter fia: Egyed jelent meg a nádor ügyvédvalló levelével) Tunyugh birtok iktatásának tilalmazása ügyében, a felek akaratából okt. 6-ra (ad oct. fe. B. Mychaelis arch.) halasztja el. Jelen oklevelet protonotarius-a: Jakab mester és a nála levő nádori pecsétek távolléte miatt a nádor Imre erdélyi vajda pecsétjével erősíti meg. D. in Vyssegrad, 8. die termini prenotati, a. d. 1370.

Dl. 96 455. (Vay cs. berkeszi lt. 450.) Kerek zárópecsét körvonala és hártyaszalagja.
Piti 2000a. 393–394.

291. 1370. aug. 3. Karász

László, Opulia hercege, nádor (H), a kunok bírája kinyilvánítja, hogy a Zaboch és Beregh megyei nemesek universitas-ának júl. 29-én (f. II. prox. p. fe. B. Jacobi ap.) Karaz falu mellett tartott congregacio generalis-án a Sarkan-on lakó Miklós fia: Bako (Gyula fiai: János, Benedek és Miklós, valamint Maraz-i Lukács fia László fiai: György és János személyében) Maraz, Lewew és Gegen birtokok minden szomszédosát, különösen pedig Zudar (dict.) István mestert, valamint a Thass-i népeket (populi) e birtokok használatától, valamint a Homokerdew nevű erdő használatától és kivágásától tilalmazta. D. 6. die congregacionis nostre predict., in loco memorato, a. d. 1370.

Dl. 96 456. (Vay cs. berkeszi lt. 448.) Kerek zárópecsét körvonala és hártyaszalagja.
Piti 2000a. 394.

292. 1370. aug. 6. Karász

László, Opulia hercege, nádor (H), a kunok bírája kinyilvánítja, hogy a Zabouch és Beregh megyei nemesek universitasának júl. 29-én (f. II. prox. p. fe. B. Jacobi ap.) Karaz falu mellett tartott congregacio generalis-án Tarkan-i László fia: Márton elmondta, miszerint a Zabouch megyei Lydeer az ő örökbirtoka. A nádor megkérdezte a vicecomes-eket, szolgabírókat és esküdt ülnököket, mit tudnak erről, ők azonban hitükre, a király és Szent Koronája iránti hűségükre, a kereszt élő fáját megérintve azt állították, hogy sosem hallották, miszerint Lydeer Márton birtoka lenne, hanem úgy tudják, hogy az mindig is Lorand fiáé: Andrásé volt. Erről a nádor Andrásnak nyílt oklevelet bocsát ki. D. 9. die congregacionis nostre predict., in loco antedict., a. d. 1370.

Dl. 96 457. (Vay cs. berkeszi lt. 449.) Kerek pecsét hártyaszalagja.
Piti 2000a. 394.

293. 1370. aug. 26. Csenger

Lipse-i Petheu fia Miklós mester – László, Opulia hercege, nádor (V) bírságszedője – tudatja, hogy Voya-i János fia: Lászlót Zegeres-i László fiai: László dékán, Tamás és István ellen bírói úton bírságban (birsagium) marasztalták el. E bírságról Voya-i László bemutatta Miklós mesternek annak ura: ezen herceg igazoló oklevelét (littere expeditorie), amit Miklós átvett tőle és pecsétjével ellátott hasonló oklevelet bocsát ki neki. D. in Chenger, f. II. prox. p. fe. B. Bartholomei ap., a. d. 1370.

Dl. 96 458. (Vay cs. berkeszi lt. 451.)

294. 1370. szept. 14.

János prépost és a Lelez-i Szt. Kereszt-egyház konventje előtt Anarch-i László fiai: Miklós és Tamás megvallották, hogy a köv. osztályt tették: Benk birtokon az utca (platea) északi fele Miklósnak, déli fele Tamásnak; Ladan birtokon az utca keleti fele Miklósnak, nyugati fele Tamásnak; Anarch-on az utca fele kezdve Tót (Sclavus) László házától (azzal együtt) nyugat felé Miklósnak, az utca másik fele kezdve Zeles (dict.) Jakab curia-jától (ezzel együtt) észak felé Tamásnak jutott. Emellett a konvent előtt megjelent István és János is elmondták, hogy a birtokrészeiken olyan osztályt tettek, miszerint Monustur birtokon egy utca fele Vörös (Rufus) Jakab curia-jától (azzal együtt) Moch falu felé Jánosnak, az utca másik fele Debrecen felé István litteratus-nak; Berench-en egy utca fele Kovács (Faber dict.) Jakab curia-jától (azzal együtt) észak felé Jánosnak, az utca másik fele apjuk telkével (sessio) Istvánnak; Hymus falu egy része kelet felől János colonus curia-jával Jánosnak, a falu másik fele a Kadarch folyó mellett Istvánnak jutott. Ha valamelyikük ezen birtokosztályt megváltoztatná v. visszavonná, a bíró része nélkül 6 márkát fizessen a per kezdete előtt a többieknek. D. in fe. Exalt. S. Crucis, a. d. 1370.

Dl. 96 459. (Vay cs. berkeszi lt. 452.) Kerek zárópecsét körvonala.

295. 1370. szept. 14.

János prépost és a Lelez-i Szt. Kereszt-egyház konventje előtt Miklós és Tamás személyesen a maguk és frater-eik: János és Mátyás nevében, továbbá Anarch-i István fia László fiai: István litteratus és Péter megvallották, hogy olyan osztályt tettek ad usum duraturam, miszerint Miklósnak és Tamásnak jutottak Benk és Ladan birtokrészek, az Anarch-i utca (platea seu linea) délről; Istvánnak és Jánosnak Berench, Monustur és Hymus birtokrészek; Péternek és Mátyásnak egy Anarch-i utca észak felől, valamint Kenez és Zygan birtokok (minden felsorolt a haszonvételeikkel együtt). A ménesüket 6 részre osztották. Ha valamelyikük ezen birtokosztályt megváltoztatná v. visszavonná, a bíró része nélkül 6 márkában marasztalják el a per kezdete előtt a többiekkel szemben. D. in fe. Exalt. S. Crucis, a. d. 1370.

Dl. 96 460. (Vay cs. berkeszi lt. 453.) Kerek zárópecsét körvonala.

296. 1370. okt. 6. Tornalja falu

Told-i Miklós mester comes és a Gumur megyei szolgabírók tudatják, hogy a nádor Gumur megye nemesei universitas-ának Tornalya falu mellett okt. 6-án (oct. fe. B. Michaelis arch.) tartott congregacio-ján egyrészről Kysdobolcha-i Márton fia: Pows comes, másrészről Poth fia: Márton Harmoch-i jobbágy megjelentek fentiek előtt, és Pows előadta, hogy Márton vádjában, amit fia halála miatt a congregacio-n az ő famulus-a ellen emelt, 4 fogott nemes bíró döntése alá vetik magukat, akiket a felek azonos számban egy vasárnapon (die. domin. prox. an. fe. [!]) vezessenek Chobanka

fia: Pál falujába, az egyik szolgabíró v. a megye embere jelenlétében (presente uno ex nobis vel homine nostro). Ha akkor a döntést Pows v. famulus-a nem fogadja el, a per kezdete előtt kifizetendő 3 márkában marasztalják el, a bíró része nélkül. D. die et loco prenotato, a. d. 1370.

Dl. 96 461. (Vay cs. berkeszi lt. 454.) 2 zárópecsét hártyaszalagja.

297. 1370. okt. 6. Tornalja falu

Told-i Miklós mester comes és a Gumur megyei szolgabírók tudatják, hogy a nádor Gumur megye nemesei universitas-ának Tornalya falu mellett okt. 6-án (oct. fe. B. Michaelis arch.) tartott congregacio generalis-án Wray-i Pál fia: Péter előadta fentiek előtt, hogy azon vádban, amit Veres (dict.) Péter, Hangon-i Lampert fia: Domokos jobbágya a congregacio-n akart emelni az ő ellenében, fogott bírók elrendezésével megegyeztek. Eszerint Pál fia: Péter a Miklós nevű jobbágya érdekében, akit lopással és Verees (dict.) Péter javai elvételében való részvétellel vádoltak, nov. 11-ig (usque fe. B. Martini conf.) Scentsymon faluban 4 forintot fizet (per kezdete előtti kétszeres büntetéssel, ha az időpontot elmulasztja). D. die et loco prenotato, a. d. 1370.

Dl. 96 462. (Vay cs. berkeszi lt. 456.) 3 zárópecsét körvonala.

298. 1371. jan. 20. Visegrád

László, Opulia hercege, nádor (H), a kunok bírája azon pert, amit korábbi perhalasztó oklevelének megfelelően színe előtt Wray-i István fia: Fábián jan. 13-án (oct. fe. Epiph. d.) viselt Kysuarkun-i Aba fia János fiai: Jakab és Péter ellenében (akik nevében János fia: István jelent meg a nádor ügyvédvalló levelével) az idézőlevélben foglalt ügyben, a felek akaratából máj. 1-jére (oct. fe. B. Georgii mart.) halasztja el. D. in Wissegrad, 8. die termini prenotati, a. d. 1371.

Dl. 96 464. (Vay cs. berkeszi lt. 458.) Kerek zárópecsét körvonala.

299. 1371. [febr. 26. előtt] Visegrád

László, Opulia hercege, nádor (H), a kunok bírája azon pert, amit az egri káptalan idéző-levelének megfelelően színe előtt Hangonfew-i Mihály fia: Miklós viselt Lampert fia: Domokos, Gergely fiai: Tamás és István, valamint ue. Hangon-i Lázár fia: Sebestyén ellenében (akik nevében ügyvivők jelentek meg és kértek új időpontot) a Somoragfolud és Rengeth birtokrészek iktatásakor történt ellentmondás miatt, febr. 26-ra (ad oct. diei Cynerum) halasztja el. D. in Vissegrad, 8. die termini prenotati, a. d. 1371.

Dl. 96 469. (Vay cs. berkeszi lt. 457.) Kerek zárópecsét körvonala.
Az oklevél a dátumozás módja ellenére nem adja meg, melyik nap 8. napjáról van szó, így csak az állapítható meg, hogy a forrás febr. 26. előtt kelt.

300. 1371. márc. 5. Visegrád

László, [Opulia] hercege, [nádor (H)], a kunok bírája előtt oklevelének megfelelően Hangunfew-i Mihály fia: Miklós megjelent febr. 26-án (oct. diei Cynerum) Lampert fia: Domokos, Gergely fiai: Tamás és István, valamint Lázár fia: Sebestyén ellenében …….. és bemutatta az egri káptalan oklevelét, …….. mely szerint [1370.] aug. 19-én (f. II. prox. p. fe. Ass. B. virg. prox. preteritum) Hangunfew birtokra ment, és ott a szomszédok jelenlétében Symarakfelde és Rengech birtokrészeket a nádor emberével és a káptalan tanúságával bejáratni és magának iktattatni akarta, de Lampert fia: Domokos, Gergely fiai: Tamás és István, valamint Lázár fia: Sebestyén őket nem

a bejárástól, hanem a birtokrészek iktatásától tilalmazták. Kérdésére ennek okaként Gergely fia: Tamás személyesen a maga, valamint Domokos, István és Sebestyén nevében ő és Nagy (Magnus) Márton az egri és a váci káptalanok ügyvédvalló leveleivel azt felelték, hogy nevezettek Hangunfew birtokon Benedek fia: Miklóstól zálogrészt bírnak, s mivel Mihály fia: Miklós a zálogrészt is be akarta járni és magának iktattatni, ezért tiltakoztak; továbbá a Rengech nevű erdő is ezen részhez tartozik, Symarakfelde nevű részt pedig ott nem ismernek. Mivel az ezen, zálogban bírt részükről oklevéllel rendelkeznek, kérésükre a nádor elrendelte, hogy Domokos, Gergely fiai és Sebestyén a záloglevelüket máj. 1-jén (oct. fe. B. Georgii mart.) mutassák be színe előtt Mihály fia: Miklós ellenében. D. in Wyssegrad, 8. die termini prenotati, a. d. 1371.

Dl. 96 463. (Vay cs. berkeszi lt. 460.) Helyenként foltos és erősen fakult. Kerek zárópecsét körvonala.

301. 1371. ápr. 20. Visegrád

László, Opulya hercege, nádor (H), a kunok bírája tudatja, hogy színe előtt korábbi perhalasztó oklevelének megfelelően Nemes (dict.) Péter (Zoguafew-i Petev fia: Miklós mester érdekében az egri káptalan ügyvédvalló levelével) ápr. 13-án (oct. fe. Passce d.) Kachy-i István fia: Pál ellenében bemutatta az egri káptalan birtokbejáró és tilalmazást tartalmazó oklevelét, mely szerint Petev fia: Miklós 1370. dec. 16-án (f. II. prox. p. fe. B. [Lucie virg.], a. d. 1370.) a lakott Kazar és a [laka]tlan Inazou birtokokra ment a szomszédokkal, s mikor azokat saját örökjoga nevében a nádor emberével és az egri káptalan tanúságával magának iktattatni akarta, Miklós Kazar-i villicus az ura: ezen Pál személyében a nádori és káptalani embert ettől tilalmazta. Erre Pál fia: István (István fia: Pál nevében királyi ügyvédvalló levéllel) azt felelte, hogy ura: Pál Kazar és Inazou birtokokról oklevelekkel rendelkezik, s ezek bemutatását kérésére a nádor júl. 1-jére (oct. fe. Nat. B. Johannis Bapt.) tűzte ki színe elé. D. in Wyssegrad, 8. die termini prenotati, a. d. 1371.

Dl. 96 465. (Vay cs. berkeszi lt. 459.) Helyenként hiányos és fakult.
Tartalmilag átírta: Lackfi Imre nádor, 1374. febr. 26. **(316)** A pótlások innen származnak.

302. 1371. júl. 13. Visegrád

[I.] Lajos király (H, P, Da) Berench-i László fia: Tamás mester Byhor-i [vice]comes (a király vérrokona és nádora: László Opulia-i herceg Sympthey-i várnagya) hű szolgálataiért, amit az uralkodónak várnagyi tisztségében és saját nemességéből fakadóan tett, különös királyi kegyből engedélyezi Tamásnak és általa frater-einek: Miklósnak, Istvánnak és Jánosnak (vagyis ue. Berench-i László fiainak), valamint örököseiknek, hogy a Tyza folyó melletti Ladan, Hymus és Monyoros nevű birtokaikon familiaris-aikkal és jobbágyaikkal hajókat és révet v. átkelőt készítsenek és birtokoljanak, a királyi révek és vámok jogának sérelme nélkül. Erről titkospecsétjével megerősített oklevelet bocsát ki. Nagyobbik pecsétje alatti privilegiális oklevél kibocsátását ígéri. D. in Wyssegrad, in die Margarethe virg. et mart., a. d. 1371.

Dl. 96 467. (Vay cs. berkeszi lt. 455.) Kerek előlapi (szöveg alatti) pecsét nyoma alatt: commissio domini regis ad peticionem ducis palatini.
Piti 2002a. 251.

303. 1371. dec. 3. Visegrád

László, Opulya hercege, nádor (H), a kunok bírája tudatja, hogy korábbi oklevelének megfelelően színe előtt Suluk (dict.) Miklós – Kis (Parvus) Imre és Abafalua-i Miklós fia: György érdekében a Jazou-i konvent ügyvédvalló levelével – nov. 18-tól (oct. fe. B. Martini conf.) 15 napig

várakozott Kyswarkon-i János fia: Jakab ellenében, aki azonban nem ment el, nem is küldött senkit maga helyett, így a nádor bírságban marasztalja el Jakabot, ha magát nem tudja ésszerűen kimenteni. D. in Vysegrad, 16. die termini prenotati, a. d. 1371.

Dl. 96 468. (Vay cs. berkeszi lt. 461.) Kerek zárópecsét körvonala.

304. 1372. máj. 24. Verpelét

László, Opulya hercege, nádor (H), a kunok bírája kinyilvánítja, hogy a Heueswyuar megyei nemesek universitas-ának máj. 19-én (f. IV. prox. p. fe. Penth.) Velpryth falu mellett tartott congregacio generalis-án Paztoh-i Domokos fia: János mester Hanchkow mestert és Nezmel-i Simont tilalmazta attól, hogy az ő Porozlou nevű birtokát a királytól megszerezzék, abba bemenjenek, a birtok hasznait és tartozékait elvegyék. D. 6. die congregacionis nostre prenotate, in loco antedict., a. d. 1372.

Dl. 96 470. (Vay cs. berkeszi lt. 466.) Kerek zárópecsét körvonala.

305. 1372. máj. 26. Verpelét

László, Opulia hercege, nádor (H), a kunok bírája kinyilvánítja, hogy a Heueswywar megyei nemesek universitas-ának máj. 19-én (f. IV. prox. p. fe. Penth.) Velpreth falu mellett tartott congregacio generalis-án Paaztoh-i Domokos fia: János mester elmondta, hogy nagyapja és apja Porozlow birtok békés tulajdonában (dominium) voltak, az jog szerint hozzájuk tartozott, következésképp őt illeti. Kérésére a nádor megtudakolta a megye vicecomes-étől, szolgabíróitól és esküdt ülnökeitől, mit tudnak erről, és ők hitükre, a király és Szent Koronája iránti hűségükre, az élő kereszt fáját megérintve megerősítették, hogy Porozlou János mester, annak apja és elődei tulajdonában volt, de hogy mikor és hogyan idegenítették el tőlük, nem tudják. Erről a nádor nyílt oklevelet bocsát ki Jánosnak. D. 8. die congregacionis nostre predict., in loco memorato, a. d. 1372.

Dl. 96 471. (Vay cs. berkeszi lt. 468.) Kerek pecsét körvonala.
Dl. 96 472. (Vay cs. berkeszi lt. 469.) Más kéztől származó másodpéldány. Eltérő névalakjai: Heueswar [!] ~ Heueswyuar.

306. 1372. júl. 15. Csenger

Zothmar megye négy szolgabírója előtt megjelent egyrészről Katalin (Jakab fia: György özvegye) az ezen Györgytől született leányaival: Margittal, Annus-sal, Neste-vel, Erzsébettel és Katalinnal, másrészről Miklós fia: Benedek Voya-i hospes, s az özvegy elmondta, hogy bár Benedek részes volt György megölésében, de fogott bírók elrendezésével úgy egyeztek meg, hogy Benedek fizet neki és leányainak 5 márkát. Mivel az összeget az özvegy megkapta, így Györgyöt és örököseit ez ügyben nyugtatja. Ha valaki az ő vérrokonai közül (v. azok utódai) Benedek v. utódai ellen fordulnának ez ügyben, patvarkodásban marasztaltassanak el. D. in Chenger, f. V. prox. p. fe. B. Margarete virg., a. d. 1372.

Dl. 96 473. (Vay cs. berkeszi lt. 473.)
Piti 2000. 119., Szatmár 199. szám.

307. 1372. aug. 2.

Scarus-i István mester, Bebek György mester vicecomes-e és a Gumur megyei szolgabírók tudatják, hogy kötelezvénylevelük szerint színük előtt Hano fia: Miklós bíró, Fekete (Niger)

András, Zeke fia: János és András fia: János Zeech-i esküdtek, valamint más Zeech-iek, akik Vychk-i János fia: Gergely halálában részesek voltak, aug. 2-án (f. II. prox. p. oct. fe. B. Jacobi ap.) tartoztak kifizetni 20 márka egyharmadát Gergely fia: Dénesnek. Akkor a bíró és az esküdtek ezen összeget Dénesnek lerótták, aki őket és a többi Zeech-it ez ügyben nyugtatta a maga és frater uterinus-a nevében. D. in …….. termino prenotato, a. d. 1372.

Dl. 96 474. (Vay cs. berkeszi lt. 472.) 2 zárópecsét körvonala. Foltos.

308. 1372. aug. 8. Visegrád

László, Opulya hercege, nádor (H), a kunok bírája tudatja, hogy azon pert, amit a Lelez-i konvent idézőlevelének megfelelően Berench-i László fia: Tamás (akinek nevében János fia: Egyed állt elő az országbíró ügyvédvalló levelével) aug. 1-jén (oct. fe. B. Jacobi ap.) viselt Kenes-i Domokos fia: Szaniszló, valamint Kysanarch-i Jakab fiai: Miklós, István és Fábián ellen – akik nevében ügyvivők (assumptores termini) jelentek meg –, az időpont koraisága miatt okt. 6-ra (ad oct. fe B. Mychaelis arch.) halasztja el. Jelen oklevelet a nádor saját pecsétjének távolléte miatt Imre erdélyi vajda pecsétjével erősíti meg. D. in Wysegrad, 8. die termini prenotati, a. d. 1372.

Dl. 96 475. (Vay cs. berkeszi lt. 463.) Kerek zárópecsét körvonala és hártyaszalagja.
Piti 2000a. 394.

309. 1372. aug. 24.

Az egri káptalan tudatja, hogy Zeech-i Miklós országbíró nekik küldött, Jenke birtok osztályáról szóló oklevelének megfelelően fogottbírói döntésről szóló saját oklevelükkel kiküldték tanúságul Bálint papot, az eger-előhegyi (promontorium Agriense) Szt. Péter apostol-egyház rectorát Geley-i Jakab fia: János királyi emberrel Jenke osztályának megtekintésére és Jenke 1/4-ének Geley-i Demenes fia Vörös (Rufus) András fia: Péter részére történő iktatására. Ők visszatérve elmondták ezen Péter és Jenke-i Myke fia: Mihály jelenlétében, hogy aug. 22-én (oct. fe. Ass. virg. glor.) a felekkel és a szomszédokkal Jenke birtokra mentek, azt a telki helyekben 4 részre osztották, és a birtok 1/4-ét, ti. Jenke utcája (linea) északi felét ezen Mihály curia-jától nyugat felé egy tóig, amit azokon a részeken Teultewen-nek neveznek, minden haszonvétellel, ti. kerttel, gyümölcsössel, más gyümölcshozó fákkal, erdővel, berekkel (az alábbírt határokkal a többi résztől elkülönítve) iktatták Péternek vásárlás jogán, nem lévén ellentmondó (a többi 3 rész Mihálynak maradt). A felek a szántóföldeket, legelőnek használt (campestres) földeket, réteket, a Sayo folyót s mindezek hasznait közös használatra hagyták. Amikor Jenke birtokot hospesekkel be tudják telepíteni, e birtok lakói, ti. a felek jobbágyai az erdőkben levő gyümölcsöket, körtefákat, kökénybokrokat és komlót közösen használhatják. Azon határok, amikkel a Péternek iktatott telki helyek, kert, gyümölcsös, berek és erdő elkülönülnek a többi résztől: Jenke falu közepén kőhatárjel; e falu rétjei; ezen Teultewen (dict.) tó; Mohy birtokról Felsolcha birtokra vezető út; erdő; Jenke-ből Felsolcha-ra tartó út; erdei körtefa; egy gyümölcsöskert ue. út mellett; körtefa; ue. kert; fűzfa mint határjel; a falu közepe. Ha jelen oklevelet visszaviszik a káptalannak, az privilegiális formában bocsátja ki. D. in die fe. S. Bartholomei ap., a. d. 1372.

Átírta: Egri káptalan, 1409. máj. 6. Dl. 96 773. (Vay cs. berkeszi lt.715.)
Eszerint nyílt oklevél volt, a káptalan kisebbik pecsétjével ellátva.

310. 1372. szept. 14. A zólyomi Szalatna

[I.] Lajos király (H, P, Da) a nádornak, az országbírónak, helyetteseiknek, a megyésispánoknak (comites parochiales), a megyék szolgabíróinak, különösen Borsud és Gumur megyékben, és általában az ország minden jogszolgáltatójának. Királyi különös kegyből (gracia, benignitas) elengedi Wray-i István fia: Fábiánnak a szegénysége és könyörgése miatt a Kysmale-i János fia: Gergely megölése és más kihágások miatt bárki, és főleg János fia: Jakab, a megölt ember frater-e ellenében Fábiánra és annak fejére kirótt bírságokat (a peres ellenfél részét nem érintve). Ezért utasítja a címzetteket királyi parancssal, hogy mostantól Fábiánt e bírságok miatt ezen királyi kegy ellenében zaklatni ne merészeljék. D. in Zalathna Zoliensis, in fe. Exalt. S. Crucis, a. d. 1372.

Dl. 96 476. (Vay cs. berkeszi lt. 462.) Pecsét hártyaszalagja. A szöveg felett: relacio domini Georgii Zudar ex parte domini regis.

311. 1372. szept. 23.

Az egri káptalan előtt Bolk-i István fia: Fábián a maga és frater-e: János nevében elmondta, hogy patruelis-ük, Fábián fia Pál fia: Munda (dict.) Péter Bolk birtokra települt, anélkül, hogy az ő költségeikben és fáradozásaikban részt vett volna. Mivel ők a birtok megszerzésére 200 forintot költöttek, amíg Péter e költségek felét nem fizeti ki nekik, Bolk birtok használatától és hasznai elvételétől tilalmazzák őt. D. 3. die fe. Mathei ewang., a. d. 1372.

Dl. 96 477. (Vay cs. berkeszi lt. 471.) Kerek zárópecsét körvonala.

312. 1372. nov. 23.

Az egri káptalan előtt Bolk-i Fábián fia István fiai: János és Fábián ue. János fiával: Lászlóval a maguk és ue. János másik fia: Miklós nevében elmondták, miszerint, ahogy erről értesültek, ue. István fia: Péter, az ő frater-ük férfiörökös híján a Bolk-on és Wray-on levő birtokrészeit Zeech-i Balázs mesternek akarja eladni, az ő joguk sérelmére, ezért eltiltják Pétert az eladástól és elidegenítéstől, másokat pedig, különösen Balázs mestert, e birtokrészek elfogadásától és az abba való bemeneteltől. D. in die fe. S. Clementis pape et mart., a. d. 1372.

Dl. 96 478. (Vay cs. berkeszi lt. 470.) Kerek zárópecsét körvonala.

313. 1373. jún. 19. Visegrád

Scepus-i Jakab comes, [I.] Lajos király (H) országbírója azon pert, amit a Lelez-i konvent idézőlevelének megfelelően Berench-i Tamás és János (akik nevében Anarch-i Antal állt elő e konvent ügyvédvalló levelével) jún. 12-én (oct. fe. Penth.) viseltek színe előtt Bachka-i Miklós fiai: János és Péter ellenében (akik érdekében Bachka-i István fia: Péter jelent meg a mondott konvent ügyvédvalló levelével), okt. 6-ra (oct. fe. B. Michaelis arch.) halasztja el, mivel Antal képviselő a felperesek keresetét birtokosztály ügyében kinyilvánította az alperesek ellenében, de azok képviselője azt állította, hogy az alperesek ilyen nehéz ügyben frater-eik és rokonaik tanácsa nélkül nem tudnak választ adni. D. in Wissegrad, 8. die termini prenotati, a. d. 1373.

Dl. 96 479. (Vay cs. berkeszi lt. 474.) Kerek zárópecsét körvonala.
Piti 2005. 339.

314. 1373. okt. 13. Visegrád

Imre nádor (H), a kunok bírája azon pert, amit korábbi oklevelének megfelelően Berench-i László fia: Tamás okt. 6-án (oct. fe. B. Mychaelis arch.) viselt színe előtt Kysanarch-i Jakab fiai: Miklós, István és Fábián ellenében (akik közül Miklós jelent meg a maga, valamint ezen frater-ei nevében a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével), [1374.] máj. 1-jére (ad oct. fe. B. Georgii mart.) halasztja el, mivel a felperes keresetére, miszerint Jakab fiai az ő jobbágyát elrabolták és egy erdejét elpusztították, Miklós azt felelte, hogy ilyen súlyos ügyben frater-eik és rokonaik tanácsa nélkül nem válaszolhatnak. D. in Wysegrad, 8. die termini prenotati, a. d. 1373.

Dl. 96 480. (Vay cs. berkeszi lt. 464.) Kerek zárópecsét körvonala és hártyaszalagja.
Piti 2001. 122.

315. 1373. dec. 4.

János prépost és a Lelez-i Szt. Kereszt-egyház konventje előtt Marttiny-i Beke fia: János elmondta, hogy szükségei miatt Marttiny-i részét a minap Rohod-i János fia: Andrásnak elzálogosította a konvent oklevelével 6 aranyforintért. Ezen összeget a birtokrész kiváltása idején Rohod-i Andrásnak tartozik majd visszaadni. D. die domin. prox. an. fe. B. Nicolai conf., a. d. 1373.

Dl. 96 481. (Vay cs. berkeszi lt. 475.) Zárópecsét hártyaszalagja.

316. 1374. febr. 26. Visegrád

Imre [nádor] (H), [a kunok bírája] az egri káptalannak. Amikor László, Opulya hercege, nádor (H) 1372. ápr. 2-án (6. die fe. Passce d., a. eiusdem 1372.) bírói székében [ülésezett], Zaguafeu-i Peteu fia: Miklós mester bemutatta neki László nádor 1371. évi (a. tunc prox. transacto) [1371. ápr. 20.] kelt döntéshozó oklevelét **(301)**, mely szerint Nemus (dict.) Péter (ezen Zaguafew-i [Peteu fia:] Miklós nevében az egri káptalan ügyvédvalló levelével) a nádor perhalasztó oklevelének megfelelően 1371. ápr. 13-án (oct. fe. Passce d., a. d. 1371.) László nádor elé járulva Kachy-i István fia: Pál ellenében bemutatta az egri káptalan birtokbejáró és tilalmazást tartalmazó oklevelét, mely szerint Petheu fia: Miklós 1370. dec. 16-án (a. d. 1370., f. II. prox. p. fe. B. Lucie virg.) a lakott Kazar és a lakatlan Inazou birtokokra ment a szomszédokkal, s mikor azokat saját örökjoga nevében a nádor emberével és az egri káptalan tanúságával magának iktattatni akarta, Miklós Kazar-i villicus az ura, ezen István fia: Pál személyében a nádori és káptalani embert ettől tilalmazta; erre Pál fia: István (István fia: Pál nevében királyi ügyvédvalló levéllel) azt felelte, hogy ura: Pál Kazar és Inazou birtokokról oklevelekkel rendelkezik, s ezek bemutatását kérésére László nádor 1371. júl. 1-jére (oct. fe. Nat. B. Johannis Bapt.) tűzte ki színe elé. Bemutatta továbbá Miklós mester László nádor perhalasztó oklevelét, mely szerint azon oklevélbemutatást, amivel a nádor más perhalasztó oklevelének megfelelően színe előtt Kachy-i István fia: Pál júl. 1-jén Zaguafeu-i Petheu fia: Miklós mester felperes ellenében Kazar és Inazou birtokok ügyében tartozott, királyi írásbeli parancsból az [1372.] febr. 11-re kihirdetett királyi hadoszlás (residencia exercitus regalis contra quosdam populos domini regis moti ad diem Cynerum proxime tunc preteritum proclamata) 15. napjára, azaz febr. 25-re halasztotta; mikor is a nádor bírságlevele szerint Pelen-i Domokos (Miklós mester képviselője) László nádor előtt 15 napig várt István fia: Pálra, aki azonban nem jelent meg, nem is küldött senkit maga helyett, ezért a nádor bírságban marasztalta el. Mivel mindezek miatt László nádornak és az ország vele ítélkező nemeseinek úgy tűnt, hogy Pált az oklevelek bemutatása és a rá kirótt 3 márka bírság kifizetése érdekében meg kell idézni, ezért a nádor írásban kérte az egri káptalant, hogy küldjék ki tanúságukat, akinek jelenlétében a nádori ember Pált mindezek teljesítésére Petheu fia: Miklós mester ellenében

idézze meg a nádori jelenlét elé, majd a káptalan tegyen jelentést. A káptalan válasza szerint Dansa-i László nádori emberrel kiküldték tanúságul kanonoktársukat: Tamás mestert, akik [1372.] ápr. 7-én (f. IV. prox. p. oct. fe. Passce d. tunc prox. preterita) Kachy-i István fia: Pált oklevelei bemutatása és bírság kifizetése végett Petheu fia: Miklós ellenében Rosnuk birtokon László nádor elé idézték máj. 23-ra (ad oct. fe. Penth.). Akkor László nádor oklevele szerint a pert [bizonyos időpontra] elhalasztották. Onnan, miután László nádort a király időközben Oroszország (regnum Russcie) urává emelte, a nádori honor-t pedig Imrének adta, Imre nádor több perhalasztó oklevele szerint számos halasztás után a per [1374.] febr. 9-re (ad presentes oct. fe. Purif. B. virg.) jutott, mikor is Pelyn-i Lukács fia: Domokos (Petheu fia: Miklós képviselője) 17 napig várta Imre nádor előtt Kachy-i István fia: Pált, de az nem jelent meg, nem is küldött senkit maga helyett, okleveleit sem mutatta be, a nádornak és a peres ellenfélnek járó 3 márka bírságot sem fizette ki, így a meg nem jelenésért Imre nádor a szokásos bírságban, a 3 márka ki nem fizetéséért annak kétszeresében marasztalta el ez ügyben kiadott bírságlevelében. Mivel az ilyen ügyekben történő idézést (evocacio consultiva) a három vásáron történő kikiáltásnak kell követnie, ill. nehogy a nádor sietősnek tűnjön az ítélkezésben, s a szokással és joggal ellenkezőnek, kéri az egri káptalant, hogy küldjék ki tanúságukat, akinek jelenlétében Bachard-i János fia: Péter v. Z[arm]atherchy-i Sándor fia: János v. Pel[en]-i Pál fia: Dénes v. Pel[en]-i Miklós fia: János v. Aran-i Zeel (dict.) János nádori emberek valamelyike Kachy-i István fiát: Pált a Kazar és Inazou birtokokról szóló oklevelei bemutatására és az összesen 9 márka bírság (ami a nádornak és a peres ellenfélnek jár) kifizetésére máj. 28-ra (ad oct. fe. Penth.) három megyei vásáron nyilvánosan kiáltsa ki Petheu fia: Miklós ellenében, meghagyva, hogy ha Pál mindezt nem teljesíti, a nádor az ő távollétében is végső döntést hoz az ügyben, majd a káptalan tegyen jelentést a nádornak ugyanakkorra. D. in Wysegrad, 18. die termini prenotati, a. d. 1374.

Dl. 96 482. (Vay cs. berkeszi lt. 477.) Helyenként hiányos és gyűrött.

317. 1374. jún. 5. Óbuda

Imre nádornak (H), a kunok bírájának elmondta Hangon-i Miklós fia: Gergely, hogy Lampert fia: Domokos és Hangon-i Gergely fia: Tamás a famulus-aikkal együtt márc. 13-án (f. II. prox. p. diem medii Quadr.) hatalmaskodva az ő Hangon nevű birtokára mentek és Egyed nevű famulus-át a kertben megverték. A nádor ezért kéri a Gumur megyei comes-t v. a vicecomes-t és a szolgabírókat, hogy küldjék ki egyiküket v. kettejüket, akik tudják meg erről az igazságot, majd tegyenek jelentést. D. in Veteri Buda, f. II. prox. p. fe. Corporis Christi, a. eiusdem 1374.

Átírta: Gömör megye, 1374. jún. 26. **(318)**

318. [1374.] jún. 26. Gömör

Scarus-i István, [Bebek] György mester vicecomes-e és a Gumur megyei szolgabírók jelentik Imre nádornak (H), a kunok bírájának, hogy megkapva oklevelét **(317)**, kiküldték Benedek szolgabírót, aki megtudta, hogy Domokos és Hangon-i Tamás a mondott időpontban és helyen famulus-aikkal együtt Egyedet, Gergely vétlen famulus-át megverték. D. in Gumur, f. II. prox. p. Nat. B. Johannis Bapt., a. d. supradict. [1374.]

Dl. 96 483. (Vay cs. berkeszi lt. 483.) 2 záropecsét és hártyaszalagja.

319. 1374. aug. 8.

[Scepes-i] Jakab, [I.] La[jos] király (H) országbírója azon pert, amit korábbi per[halasztó] oklevelének megfelelően Hangon-i Miklós fia: Gergely aug. 1-jén (oct. fe. B. Jacobi ap.) viselt színe

előtt Lampert fia: Domokos és Lamperthfalua-i Gergely fia: Tamás ellenében (akik nevében Péter [fia:] Simon jelent meg az egri káptalan ügyvédvalló levelével), szept. 15-re (ad oct. fe. Nat. virg. glor.) halasztja, mivel bár Gergely felperes előadta keresetét hatalmaskodás ügyében, de Simon képviselő ilyen nehéz ügyben az alperesek frater-ei és rokonai tanácsa nélkül felelni nem tudott. D. in Wyssegrad, 8. die termini prenotati, a. d. 1374.

Dl. 96 484. (Vay cs. berkeszi lt. 478.) Zárópecsét hártyaszalagja. Hiányos.

320. 1374. aug. 20.

A váradi káptalan előtt [Gyulaháza]-i Gyula fia: János a maga és frater uterinus-ai: Benedek, Miklós és Gyula, továbbá Konak-i István fia László fia: István – aki az ő leánytestvérüktől (soror uterina): Klárától született – nevében elmondta, hogy Konak-i István és fia: László a Beregh megyei Zalka birtokot, az ue. megyei Nogmusee birtok felét és a Zabouch megyei Gemse birtok felét Kallo-i László fiainak: Ubul és Mihály mestereknek eladták. János azt állította, hogy e három birtok fele jog szerint őnála és mondott frater-einél van, így ezen birtokok másik felének megvásárlása az ország szokása szerint őket illetné, ráadásul azok László fia: Istvánhoz tartoznak örökjogon. Ezért Konak-i Istvánt és fiát szemtől szembe e birtokok eladásától és elidegenítésétől, Ubul és Mihály mestereket pedig szintén szemtől szembe ezek megvásárlásától és elfoglalásától tilalmazta a káptalan előtt. Erről a káptalan pecsétjével ellátott oklevelet ad ki Jánosnak, frater-einek és sororius-uknak: Istvánnak. D. in fe. S. regis Stephani, a. d. 1374.

Dl. 96 485. (Vay cs. berkeszi lt. 482.) Mandorla alakú zárópecsét körvonala. Felül hiányos.

321. 1374. szept. 20. Vizsoly

[I.] Lajos királynak (H, P, Da) elmondta Vra-i Fábián, hogy Warkun-i Aba fia: Péter őt megcsonkította és javaitól megfosztotta. Bár a király egy másik oklevelével meghagyta Zudar István mesternek, hogy adjon Fábiánnak elégtételt, de mivel időközben Borsod megye honor-ja elkerült István mestertől, ezt ő nem tudta megtenni. A király ezért utasítja ……., hogy jelen oklevelet megtekintve az uralkodó korábbi oklevelének megfelelően szolgáltassanak igazságot Péter részéről Fábiánnak. D. in Visul, in vig. fe. B. Mathei ap. et evang., a. d. 1374.

Dl. 96 486. (Vay cs. berkeszi lt. 476.)
Az oklevél nem nevezi meg a címzettet.

322. 1374. szept. 22. Visegrád

Scepus-i Jakab, [I.] Lajos király (H) országbírója azon pert, amit korábbi perhalasztó oklevelének megfelelően Hangon-i Miklós fia: Gergely szept. 15-én (oct. fe. Nat. B. virg.) viselt színe előtt Lampert fia: Domokos és Lampertfalua-i Gergely fia Tamás ellenében (akik közül Domokos jelent meg a maga és Tamás nevében az egri káptalan ügyvédvalló levelével) hatalmaskodás ügyében, a felek akaratából [1375.] jan. 8-ra (ad oct. diei Strennarum) halasztja el. Az országbíró jelen oklevelet pecsétjei távolléte miatt Bubeek György királynéi tárnokmester pecsétjével látja el. D. in Wyssegrad, 8. die termini prenotati, a. d. 1374.

Dl. 96 487. (Vay cs. berkeszi lt. 479.) Kerek zárópecsét körvonala.

323. 1374. okt. 20.

János prépost és a Lelez-i Szt. Kereszt-egyház konventje kinyilvánítja, hogy Klára, Fehér (Albus) István felesége, Kuchyn-i …….. leánya kérésére és mondandója meghallgatására kiküldték tanúságul egyiküket: Tamás testvért, aki visszatérve elmondta, hogy Klára minden perében, amit ő mások v. mások őellene viselnek bármely octava-n és quindena-n a király v. az országbíró, az ország nádora, ezek bírái, és általában az ország bármely egyházi v. világi bírája és jogszolgáltatója előtt, a jelen oklevél kiadásától számított 1 éven belül, Checer-i Domokos fia: Jánost, Checer-i Pált, Bod fia: Lászlót, Nata fia: Gergelyt, Ábrahám fiait: Jánost és Lászlót, valamint Leztemer-i Berecket tette meg képviselőivé, ígérve, hogy amit azok cselekszenek ezen perekben, érvényesnek fogadja el. D. 3. die fe. B. Luce ewang., a. d. 1374.

Dl. 96 488. (Vay cs. berkeszi lt. 481.) Zárópecsét hártyaszalagja.
Az oklevél nem adja meg Klára apja nevét.

324. 1374. nov. 29.

János prépost és a Lelez-i Szt. Kereszt-egyház konventje előtt Woya-i Ábrahám fia Mihály fiai: Benedek és Miklós megvallották, hogy birtokrészeik hasznossága érdekében a Zathmar megyei Voya és a Zabouch megyei Abramlaskot birtokokon és haszonvételeiken nem örök osztályt (non perpetue seu ad usum) tettek, a másik joga sérelme nélkül: Voya birtokon az egyik, észak felőli utca (linea), kezdve Kovács (Faber) János curia-jától (azzal együtt) és a néhai Ábrahám telkétől (sessio seu curia) egészen Péter fia: Miklós curia-jáig (azt is beleértve) nyugat felé Miklósnak jutott, míg Kovács János curia-jától az utca másik fele kelet felé végig Benedeknek; ugyanott a másik, Moda falu felé tartó észak felőli utca nyugati részét – ti. két telket (mansiones hominum), amik Azalous (dict.) Balázsé és Fekete (Niger) Andrásé – Benedek kapta, a kelet felőli részt Miklós. Az Abramlascouth birtokon levő részükön az utcán észak felől 2 telek (mansio, sessio), amik Olaz (dict.) Tamásé és Mongyorous (dict.) Jánosé (korábban pedig azok apjaié volt), Miklósnak jutott, ugyanott egy harmadik telek (mansio seu curia), ami Zodos fia: Péteré, Benedeknek; szemben dél felől két telek (mansio) szintén Benedeknek; ue. utcán nyugat felé mindkét fél szabadon telepíthet le jobbágyokat. A művelt és nem művelt földeket, erdőket v. berkeket közös használatra hagyták. A ménesüket és más ingóságokat két egyenlő részre osztották. D. in vig. fe. B. Andree ap., a. d. 1374.

Dl. 96 489. (Vay cs. berkeszi lt. 480.) Kerek zárópecsét körvonala.

325. 1375. jan. 24. Visegrád

[Scepus-i Jakab comes, I.] Lajos király (H) [országbírója az egri káptalannak]. Korábbi perhalasztó oklevelének megfelelően [színe előtt 1374.] jan. 13-án (oct. fe. Epiph. d. [a. tunc prox. transacto] Berench-i László fia: Tamás a maga és frater-e: János nevében a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével [elmondta, hogy Bochka-i] Miklós fiaival: Jánossal és Péterrel egyazon osztályos nemzetségi ágon (in una proxima generacionali et condivisionali linea) vannak, ezért Miklós fiai birtokjogainak fele jog szerint őket illeti, ezt tőlük osztály révén meg akarják kapni, [és bemutatott 2 oklevelet:] 1) [I.] Lajos király 1365. aug. 27-én (a. d. 1365., VI. Kal. Sept.), urakodása 24. évében kiadott privilégiumát **(214)**, ami átírta és megerősítette [Pál comes országbíró] [1]3[4]6. febr. 14-én, a Horvátország ellen indult királyi had jan. 20-ra kihirdetett oszlása 15. napjának 12. napján (12. die quind. residencie exercitus regii versus Croaciam moti et ad quind. fe. Epiph. d. proclamate) kiadott privilégiumát **(51)**, mely szerint Sambok-i Gylet fiai: Miklós nádor (H), a kunok bírája és János mester Turuch-i comes a váci káptalan idézőlevele szerint a királyi jelenlét elé perbe idézték Bachka-i

András fiait: Miklóst, Lászlót és Andrást, ue. Miklós fiát: Jánost, valamint Berench-i Keled fia István fiait: Domokost, Lászlót és Keled-et, mivel azok ellentmondtak Apay fia: néhai István birtokai és birtokrészei (amiket a király hű szolgálataikért Gyelet fiainak adományozott mint örökös nélkül elhunyt ember birtokait) iktatásának; a per hosszabban húzódott, végül Gylet fiai ezen ellentmondás okát akarták megtudni Pál comes előtt; András fiai: Miklós és András, János és István fia: László (a maguk és frater-eik: László és Domokos nevében – Keled időközben meghalt – a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével) előálltak, és András fiai azt állították, hogy avus-uk: Nagy (Magnus) András és Apay fia István avus-a: Nagy (Magnus) Apay a néhai Miklós bán fiai voltak, köztük és Apay fia: István között birtokaikon nem volt osztály, ezért Apay fia: István birtokai jog szerint az ő kezükre kell háramolniuk; majd Berench-i István fia: László a maga és frater-e: Domokos nevében elmondta, hogy avus-uk: Keled Nagy (Magnus) Apay-al, ezen Apaykerezthura-i István apjával egy avus-tól született, frater patruelis-ek voltak, birtokaikon és a Zolad-i monostor kegyúri jogán sosem osztoztak meg, így István birtokai, bárhol is legyenek Magyarországon (regnum Hungarie), őket András fiaival együtt egyenlő joggal illetik; mivel tehát András fiai, János és István fiai számos tudományvevő oklevél bemutatásával (amiket Mykch bán, káptalanok, konventek, comes-ek, szolgabírók, András néhai váradi püspök, Bereck fia: János mester és Dorog fia Péter fia: Iuahun mester bocsátottak ki az uralkodó parancsára) bizonyították, hogy Apay fiával: Istvánnal rokonok (in una propinqua generacionis linea), avus-aik között, ill. őközöttük és Apay fia: István között a birtokaikon nem volt eddig osztály, ezeket István a haláláig velük közösen, osztály nélkül tartotta és birtokolta, ezért Miklós nádor és János mester, noha királyi jogot véltek István birtokaiban és ezért maguknak igényelték ezeket, felismerték e tudományvevő oklevelek alapján, hogy István minden birtoka András fiaihoz, Jánoshoz és István fiaihoz tartozik, azok állításaival és okleveleivel szemben nem akartak fellépni, és Pál comes háromszori kérdésére azt mondták, hogy erősebb bizonyító erejű oklevelük sincs István birtokainak adományozásáról, ezért Pál comes és az ország vele ítélkező nemesei számára úgy tűnt, hogy Apay fia: István minden, Magyarország bármely megyéjében is levő birtoka Bachka-i András fiait: Miklóst, Lászlót és Andrást, ue. Miklós fia: Jánost és Berench-i István fiait: Lászlót és Domokost illeti, így István (az ő nemzetségi és osztályos – generacionalis és condivisionalis – rokonuk) minden birtokjogát és -tulajdonát (possessionarie hereditates seu proprietates) Pál comes közösen nekik ítélte osztályos atyafiségi jogon (iure divisionalis fraternitatis). 2) Pál comes 1346. aug. 12-én kelt privilegiális oklevelét **(57)**. Ezeket megtekintve Máté fia: János (Bochka-i Miklós fiai: János és Péter nevében a Szt. Irineus vértanú-egyház káptalanja és a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével) azt felelte Jakab országbíró előtt: igaz, hogy László fiai nemzetségi rokonai (generacionalis proximus) Miklós fiainak, de azok birtokjogaiból nem jár nekik osztályos rész, ezt Miklós fiai oklevelekkel tudják bizonyítani, amik bemutatását az országbíró az ország vele ítélkező nemeseivel márc. 15-re (oct. diei medii Quadr.) tűzött ki. Mivel akkor Miklós fiai a bemutatás elhalasztását kérték, azt a szokásos 3 márka bírsággal máj. 21-re (ad oct. fe. Penth.), majd onnan, mivel Máté fia: János Bachka-i Miklós fiai nevében a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével azt mondta, hogy az okleveleket csak későbbi időpontban tudják bemutatni, újabb 3 márka (Miklós fiai által kifizetendő) bírsággal okt. 6-ra (ad oct. fe. B. Mychaelis arch.) tűzte ki perhalasztó oklevelével az országbíró, aki előtt akkor Mátyás [! recte: Máté] fia: János Bochka-i János és Péter nevében a Lelez-i konvent és a császmai káptalan ügyvédvalló leveleivel bemutatott 4 oklevelet: 1) Vid testvér nyitrai püspök, kápolnaispán és királyi titkos kancellár 1343. ápr. 24-i nyílt oklevelét **(15)**; 2) A váradi káptalan 1346. nov. 4-én (a. d. 1346., 4. die fe. OO. SS.) kelt privilegiális oklevelét **(62)**, mely szerint mivel az ott részletezett okokból 1346. okt. 6-án (oct. fe. B. Michaelis arch., in dict. anno) a fogottbírói döntést Kallo faluban nem tudták megtartani, ezért azt nov. 3-ra (ad 3. diem fe. OO. SS.) halasztották a káptalan elé; mikor is egyrészről Bachka-i András fiai: Miklós és László, ue. Miklós fia: János

(magukra és örököseikre vállalva minden terhet és bírságot, ami ue. András fia: András részéről érheti őket), másrészről Keled fia István fia: László a maga és frater-e: Domokos nevében a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével a káptalan elé vezették az oklevélben megnevezett fogott bíróikat, akik és más nemesek a káptalanban összeülve és megtekintve Pál comes országbíró privilegiális oklevelét a néhai István mester birtokairól, valamint a kápolnaispán mondott oklevelét, a felek között örök elrendezést hozták létre, mely szerint István mester Nyr-ben levő birtokai, ti. Zoladmonostra Byhor megyében, Anarch, Benk és Monyoros Zabouch megyében (amik a felek kezén voltak) Hymus birtokkal együtt (ami akkor Dousa néhai nádor fiai: Jakab és Pál mesterek kezén volt) Keled fia István fiai: László és Domokos jogába és tulajdonába jutottak, úgy, hogy Bachka-i András fiai: Miklós, László és András, és ue. Miklós fia: János visszavonták minden jogukat v. tulajdonukat, amiket ezekben birtokoltak; Apay fia: István mester Draua folyón túli birtokai: Apaykerezthura, Kedhel, Cosmadamyan, és a többi, ezen Kerezthur-hoz tartozó birtok, továbbá Symig megyében Zolad, Nezde, Philke és Bykus Bachka-i András fiainak: Miklósnak, Lászlónak és Andrásnak, valamint örököseiknek jutottak, úgy, hogy Keled fia István fiai: László és Domokos visszavonták minden jogukat v. tulajdonukat, amiket ezekben birtokoltak; a felek szavatosságot vállaltak egymás felé az ügyben, amit ha nem teljesít valamelyikük, a maga részéből annyit adjon a másik félnek, amennyit az elveszít, ha perbe vonják (kivéve Hymus birtok esetét, amit ha nem tudnak visszaszerezni, az egyik fél a másiknak amiatt birtokot ne adjon); a felek kötelezték magukat és örököseiket ezen elrendezés és osztály megtartására; ha valamelyik fél örökös nélkül hunyna el, minden birtok a túlélő félnek és örököseiknek jusson, bárki ellentmondása ellenére is. 3–4) A váradi káptalan és a váradelőhegyi konvent 1346. nov. 3-án kelt tilalmazóleveleit **(60, 61)**. Erre Berench-i László fia: Tamás a maga és frater-e: János nevében a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével bemutatta a váradi káptalan 1346. nov. 1-jén kelt tilalmazólevelét **(59)**, mely szerint Wgod fia: Damyan – ura, Berench-i Keled fia István fia: László mester szerviense és képviselője ezen László fiai: Miklós, Tamás és István személyében – tiltakozott, hogy László mester a generacio-ja, Apay fia: néhai István mester birtokain (Apaykereztura, Cosmadamyan, Kedhel, az ezen Kerezthur-hoz tartozó birtokok, amik a Draua folyón túl vannak, a Symig megyei Zolad, Nezde, Philke és Bykus, valamint a Nyr comitatusban és Byhor megyében levő Zolathmonostorya, Anarch, Benk és Monoros) Bachka-i András fiaival: Miklós mesterrel, Lászlóval és Andrással, valamint ue. Miklós fia: Jánossal olyan osztályt tett, hogy István mester birtokaiból Apaykereztura, Cozmadamyan és más, e Kerezthur-hoz tartozók a Draua folyón túl, valamint a Symig megyei birtokok András fiainak és Jánosnak jutottak, Zolad-Monostora, Anarch, Benk és Monoros pedig László mesternek; Damyan ezért az efféle birtokosztálytól László mestert tilalmazta annak fiai nevében, mondván, hogy ha Miklós, Tamás és István elérik az ifjúkort (ad etatem pervenirent iuvenilem), ezen osztályt az ország szokásának megfelelően készek megismételni. Mivel a felek ezután azt mondták, nincs több oklevelük az ügyben, az országbíró (summázva és megismételve a bemutatott iratok lényegi tartalmát) a vele ítélkező főpapokkal, bárókkal és az ország nemeseivel László fiait: Tamást és Jánost az atyjuk: László és frater-e: Domokos (mindketten István már elhunyt fiai) közötti osztály visszavonásáért László és Domokos birtokai becsértékének megváltására ítélte, és kérte az egri káptalant, hogy küldjék ki tanúságukat, akinek jelenlétében a királyi ember [1375.] jan. 8-án (oct. diei Strennarum tunc venturis) és a köv. napokon László és Domokos birtokait a szomszédok és a felek v. képviselőik jelenlétében (akkor is, ha az alperesek nem jelennek meg v. képviselőiket nem küldik oda) járja be, mérje meg királyi mértékkel, v. ha mérni nem lehet, szemmel megtekintve haszonvételeit fogott bírókkal együtt becsülje fel értékükön (condigna precio et valore) az ország szokása szerint, majd a káptalan tegyen jelentést a királynak jan. 13-ra (ad oct. fe. Epiph. d. tunc affuturas), mikor is László fiai: János és Tamás (mivel Tamás azt mondta, hogy Domokos idősebb fia: János meghalt, de Szaniszló és egy leány élnek)

állítsák István fia Domokos ifjabb fiát: Szaniszlót az országbíró elé, hogy ő László és Domokos birtokai becsértékének kifizetésére időpontot tűzhessen ki. Jan. 13-án megjelentek az országbíró előtt László fiai: János és Tamás, ill. Miklós fia: Péter és Máté (Mathe) fia: János (aki ue. Miklós fia: János nevében állt elő a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével), s bemutatták az egri káptalan királynak címzett válaszlevelét, mely szerint megkapva Jakab comes döntéshozó oklevelét, Katha-i János királyi emberrel kiküldték tanúságul kanonoktársukat: Peryemus-i András mestert, akik jan. 8-án Berench-i István néhai fiai: László és Domokos birtokait a szomszédok, valamint Berench-i László fia: Tamás felperes, ill. Bachka-i Miklós fiai: István és Péter alperesek jelenlétében bejárták, fogott bírókkal a birtokok haszonvételeit megtekintették: Anarch birtokon találtak 27 jobbágyot, 4 elhagyott (deserta) házat, 2 (állatokkal húzott) malmot, Szt. Péter-kőegyházat haranglábbal és 3 nemesi curia-val, melyek szántóföldjeit 8 királyi mértékű ekényire (aratra regalis mensure) becsülték; Kenez és Ladan birtokok szántóföldjeit 6 ekényire, a Tycya folyónál levő erdőt (aminek negyede makktermő) 14 királyi mértékű ekényire becsülték, s az ezen erdőben levő 3 halászóhelyben 5, Tanya nevű háló – tractus retium – van; Kenez birtokon felleltek 10 jobbágyot, 21 elhagyott házat, fakápolnát sírral, 1 nemesi curia-t, 2 (állatokkal) húzott malmot; Ladan birtokon találtak 22 jobbágyot, 10 elhagyott házat, 1 fakápolnát oratorium-nak, 3 (állatokkal húzott) malmot; Benk és Monoros birtokok szántóföldjeit a Tycya folyónál 8, erdőit – a fövenyes földön levő lygeth nevű erdőt, ill. a Long (dict.) erdőt (aminek negyede makktermő) – 10, ill. 8 királyi mértékű ekényire becsülték, továbbá ezen Long erdőben felleltek 3, wlgo Morothua nevű halászóhelyet (amikben 21 Thania van), 1 állóvizet (stagnum) és egy kiszáradt árkot (fossatum), amelyben 3, Rekez nevű rekeszték (clausura sepium) van; Benk birtokon találtak 19 jobbágyot, 6 elhagyott házat, kápolnát sírral, 1 nemesi curia-t egy Zaraz (dict.) malommal; Monoros birtokon felleltek 22 jobbágyot, 5 elhagyott házat, 2 (állatokkal húzott) malmot; Zygan birtokon, ami a Tycia folyónál van, találtak 5 jobbágyot, 4 elhagyott házat, 1 (állatokkal húzott) malmot, és e birtok szántóföldjeit rétekkel 2, az erdőt (aminek negyede makktermő, s van benne 2 halászóhely 2 Thonya-val) 26 királyi mértékű ekényire becsülték; Berench birtokon felleltek 8 jobbágyot, 15 elhagyott házat, 1 nemesi curia-t, kőegyházat csúccsal, 1 (állatokkal húzott) malmot, egy kiszáradt helyen egy másik malmot, ami a vizek áradása idején működik, de most vízhiánya van, és e birtok szántóföldjeit rétekkel, mocsaras hellyel (amelyben angolnákat lehet fogni), legelőnek használt (campestres) helyekkel 13 királyi mértékű ekényire becsülték; Monostor birtokon találtak 23 jobbágyot, 14 elhagyott házat, 3 (állatokkal húzott) malmot, 1 (újonnan elkezdett) nemesi curia-t, amin még nincsenek épületek, a mezőn egy régi és összedőlt kőegyházat, ahol nemesek sírjai vannak, és e birtok szántóföldjeit legelőnek használt földekkel 20 királyi mértékű ekényinek becsülték, és ue. földön van egy fél ekényi, Erezthiwyn nevű erdő is; Hymus birtokon felleltek 22 jobbágyot, 3 elhagyatott házat, egy kőegyházat leomlott haranglábbal, sírt, 1 (állatokkal húzott) malmot, és a birtok szántóföldjeit 16 királyi mértékű ekényire becsülték. Mivel Domokosnak van élő fia: Szaniszló és vannak unokái (akik most nincsenek ezen perben), László fiai: Tamás és János a saját részeik után 26,5 márkát fizettek Miklós fiainak készpénzben az országbíró előtt, aki (mivel Apay fia: István birtokai osztályához szükség van királyi és káptalani emberekre) kéri az egri káptalant, hogy küldjék ki tanúságukat mindkét fél részére, akik előtt Katha-i János v. fia: Mochkus (dict.) Péter (a felperes László fiai részére), ill. Zeu-i László fia: Benedek (az alperes Miklós fiai részére), a királyi curia-ból ezügyben speciálisan kiküldött királyi emberek márc. 28-án (die medii Quadr., f. IV.) és a köv. szükséges napokon a Drávántúlon (ultra partes Drauarias), Cris megyében levő Apaykerestura birtokra, tartozékaira és az ott levő várhoz, Cosmadamian és Kethel birtokokra, a Simig megyei Zolad, Nezde, Filke és Bikes birtokokra (amik egykor Apay fia: Istváné voltak, s most Miklós fiai kezén vannak), továbbá a Bihor megyei Zoladmunustora, a Zaboch megyei Anarch, Benk, Monyoros és Himus birtokokra (amik szintén Apay fia: Istváné voltak, s most

László fiai kezén vannak) a szomszédok és a felek v. képviselőik jelenlétében menjenek ki, először a Miklós fiainál levő birtokokat járják be, haszonvételeiket megtekintve osszák négyfelé, 1/4-üket, ha szükséges, határjelekkel v. ideiglenes jelekkel (signis metalibus) elkülönítve iktassák László fiainak, 3/4-üket pedig hagyják Miklós fiainak; majd Zoladmonostora és a László fiainál levő többi birtok felét bejárva és haszonvételeiket megtekintve osszák azokat kétfelé, ha szükséges, határjelekkel v. ideiglenes jelekkel elkülönítve, s az egyik felüket iktassák Miklós fiainak, a másik felük maradjon László fiainak (a peres felek esetleges ellentmondása ellenére is), majd a káptalan máj. 1-jére (oct. fe. B. Georgii mart.) tegyen jelentést a királynak. D. in Vissegrad, 12. die termini prenotati, a. d. 1375.

Dl. 96 492/1. (Vay cs. berkeszi lt.) Zárópecsét hártyaszalagja.
Tartalmilag átírta: Szepesi Jakab országbíró, 1375. máj. 16. **(330)** (A pótlások innen származnak.)
A fotó hiányos, több sorrészlet nem látszik.

326. 1375. febr. 25. Visegrád

[I.] Lajos királynak (H, P, Da) elmondták Berench-i István fia László fiai: Tamás és János a maguk és frater uterinus-aik: István és Miklós, továbbá Berench-i Domokos fia: Szaniszló személyében, hogy ezen István fia: László, Bochka-i András fia: Miklós és Apay fia: néhai István prothavus-ai, nagyszülei és szülei frater patruelis-ek voltak, a Guthkeled nemzetségből származtak, és birtokaikat mindenkor osztatlanul birtokolták. Ezért az uralkodó utasítja a Lelez-i konventet, hogy küldjék ki tanúságukat, akinek jelenlétében Endus-i Dénes fia: László v. Jeke-i Jakab fia: István v. Leuey-i László v. Levey-i Pál v. ezen László fia: Tamás v. Gywlahaza-i Gerlas [!] fiai: János v. Benedek v. Vyshka (dict.) János v. ennek frater-e: István királyi emberek valamelyike tudja meg mindenkitől, különösen pedig Guthkeled nembeli Bereck fia János fia László fia: Szaniszlótól, Bator-i György fiától: Jánostól, Elleus fiától: Lászlótól, Gergely fiától: Györgytől és Warad-i János fiától: Domokostól, továbbá Debruchun-i Dosa unokáitól és a Lonya-i nemesektől, valamint fentiek szomszédaitól az igazságot minderről, majd a konvent tegyen jelentést a királynak. D. in Wyssegrad, domin. prox. p. fe. B. Mathye ap., a. d. 1375.

Dl. 96 490. (Vay cs. berkeszi lt. 485.) Kerek zárópecsét körvonala.
Dl. 96 490/a. = Dl. 108 081. (Vay cs. berkeszi lt. 484.) Másodpéldány. (Eltérő névalakjai: Vychka, Debrechun, Vissegrad.)
Eckhart 1911. 37–38. (kiadás), Piti 2002a. 251–252.

327. 1375. máj. 6.

János prépost és a Lelez-i Szt. Kereszt-egyház konventje előtt egyrészről Berench-i István fia László fia: Tamás a maga és frater-ei nevében (akik ellenében szavatosságot vállalt, ha az alábbi megegyezéssel szembeszegülnének), másrészről Kenez-i Domokos fia: Szaniszló megvallották, hogy birtokaik hasznossága érdekében úgy egyeztek meg, miszerint Tamás és frater-ei Kenez birtok tulajdonából (dominium), míg viszonzásul Szaniszló Ladan birtok és a Zygan birtokon levő része tulajdonából kivonultak, leszámítva, hogy Kenez és Ladan földjeit, a kaszálókat v. legelőket, az erdőt és az ezen birtokokon lakó jobbágyaikat mostantól is úgy használják, miként atyáik és mostanáig ők is. A megyebeli emberektől a Kenez birtok makkos erdejéből, a szántóföldekből és a kaszálókból származó obvencio-kat teljesen Szaniszló birtokolja. Ha valamelyikük ezen megegyezést nem akarja megtartani, a per kezdete előtt fizetendő 20 forintban marasztalják el, a bíró része nélkül. Jobbágyaik, ha akarnak, szabadon átköltözhetnek a másikukhoz. D. in fe. S. Johannis ap. et ewang. an. portam Latinam, a. d. 1375.

Dl. 96 493. (Vay cs. berkeszi lt. 493.) Kerek pecsét körvonala.

328. 1375. máj. 8. Visegrád

Scepus-i Jakab comes, [I.] Lajos király (H) országbírója azon pert, amit korábbi perhalasztó oklevelének megfelelően Berench-i László fiai: János és Miklós máj. 1-jén (oct. fe. Georgii mart.) viseltek színe előtt Kysanarch-i Jakab fia: Fábián ellenében hatalmaskodás ügyében, a király speciális parancsából a királyi had elindulása miatt (propter motum presentis sui exercitus) okt. 6-ra (oct. fe. B. Mychaelis arch.) halasztja el. D. in Wyssegrad, 8. die termini prenotati, a. d. 1375.

Dl. 96 494. (Vay cs. berkeszi lt. 488.) Kerek zárópecsét körvonala.
Piti 2005. 339.

329. 1375. máj. 8. Visegrád

Scepus-i Jakab comes, [I.] Lajos király (H) országbírója tudatja, hogy a három vásáron való kikiáltás (proclamacio trineforensis) tárgyalását, amit Imre korábbi nádor perhalasztó oklevelének megfelelően Imre nádor tartozott volna lefolytatni máj. 1-jén (oct. fe. B. Georgii mart.) egyrészről Zaguafew-i Petev fia: Miklós mester felperes (akinek nevében Pelen-i Domokos jelent meg Imre nádor ügyvédvalló levelével), másrészről Kachy-i István fia: Pál között az Imre nádor döntéshozó oklevelében és az egri káptalan nádornak szóló válaszlevelében foglalt ügyben, a nádori honor üresedése miatt a király írásos parancsából (amit az alperes érdekében küldött Jakabnak) okt. 6-ra (oct. fe. B. Michaelis arch.) halasztja a nádori jelenlét elé, 9 márka bírság (aminek harmada, 3 márka a peres ellenfél része) kétszeresének kifizetésével együtt. D. in Wyssegrad, 8. die termini prenotati, a. d. 1375.

Dl. 96 495. (Vay cs. berkeszi lt. 489.) Kerek zárópecsét körvonala.

330. 1375. máj. 16. Visegrád

Scepus-i Jakab comes, [I.] Lajos király (H, P, D) országbírója kinyilvánítja, hogy korábbi perhalasztó oklevelének megfelelően színe előtt 1374. jan. 13-án (oct. fe. Epiph. d., a. prox. transacto] Berench-i László fia: Tamás a maga és frater-e: János nevében a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével elmondta, hogy Bachka-i Miklós fiaival: Jánossal és Péterrel egyazon osztályos nemzetségi ágon (in una proxima generacionali et condivisionali linea) vannak, ezért Miklós fiai birtokjogainak fele jog szerint őket illeti, ezt tőlük osztály révén meg akarják kapni, és bemutatott 2 oklevelet: 1) [I.] Lajos király 1365. aug. 27-én (a. d. 1365., VI. Kal. Sept.), uralkodása 24. évében kiadott privilégiumát **(214)**, ami átírta és megerősítette Pál comes országbíró 1346. febr. 14-én, a Horvátország ellen indult királyi had jan. 20-ra kihirdetett oszlása 15. napjának 12. napján (12. die quind. residencie exercitus regii versus Croaciam moti et ad quind. fe. Epiph. d. proclamate) kiadott privilégiumát **(51)**, mely szerint Sambok-i Gilet fiai: Miklós nádor (H), a kunok bírája és János mester Turuch-i comes a váci káptalan idézőlevele szerint a királyi jelenlét elé perbe idézték Bachka-i András fiait: Miklóst, Lászlót és Andrást, ue. Miklós fiát: Jánost, valamint Berench-i Keled fia István fiait: Domokost, Lászlót és Keled-et, mivel azok ellentmondtak Apay fia: néhai István birtokai és birtokrészei (amiket a király hű szolgálataikért Gyelet fiainak adományozott mint örökös nélkül elhunyt ember birtokait) iktatásának; a per hosszabban húzódott, végül Gylet fiai ezen ellentmondás okát akarták megtudni Pál comes előtt; András fiai: Miklós és András, János és István fia: László (a maguk és frater-eik: László és Domokos nevében – Keled időközben meghalt – a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével) előálltak, és András fiai azt állították, hogy avus-uk: Nagy (Magnus) András és Apay fia István avus-a: Nagy (Magnus) Apay a néhai Miklós bán fiai voltak, köztük és Apay fia: István között birtokaikon nem volt osztály, ezért Apay fia: István birtokai jog szerint az ő kezükre kell

háramolniuk; majd Berench-i István fia: László a maga és frater-e: Domokos nevében elmondta, hogy avus-uk: Keled Nagy (Magnus) Apay-al, ezen Apaykerezthura-i István apjával egy avus-tól született, frater patruelis-ek voltak, birtokaikon és a Zolad-i monostor kegyúri jogán sosem osztoztak meg, így István birtokai, bárhol is legyenek Magyarországon (regnum Hungarie), őket András fiaival együtt egyenlő joggal illetik; mivel tehát András fiai, János és István fiai számos tudományvevő oklevél bemutatásával (amiket Mikch bán, káptalanok, konventek, comes-ek, szolgabírók, András néhai váradi püspök, Bereck fia: János mester és Dorog fia Péter fia: Iwahon mester bocsátottak ki az uralkodó parancsára) bizonyították, hogy Apay fiával: Istvánnal rokonok (in una propinqua generacionis linea), avus-aik között, ill. őközöttük és Apay fia: István között a birtokaikon nem volt eddig osztály, ezeket István a haláláig velük közösen, osztály nélkül tartotta és birtokolta, ezért Miklós nádor és János mester, noha királyi jogot véltek István birtokaiban és ezért maguknak igényelték ezeket, felismerték e tudományvevő oklevelek alapján, hogy István minden birtoka András fiaihoz, Jánoshoz és István fiaihoz tartozik, azok állításaival és okleveleivel szemben nem akartak fellépni, és Pál comes háromszori kérdésére azt mondták, hogy erősebb bizonyító erejű oklevelük sincs István birtokainak adományozásáról, ezért Pál comes és az ország vele ítélkező nemesei számára úgy tűnt, hogy Apay fia: István minden, Magyarország bármely megyéjében is levő birtoka Bachka-i András fiait: Miklóst, Lászlót és Andrást, ue. Miklós fia: Jánost és Berench-i István fiait: Lászlót és Domokost illeti, így István (az ő nemzetségi és osztályos – generacionalis és condivisionalis – rokonuk) minden birtokjogát és -tulajdonát (possessionarie hereditates seu proprietates) Pál comes közösen nekik ítélte osztályos atyafiságijogon (iure divisionalis fraternitatis). 2) Pál comes 1346. aug. 12-én kelt privilegiális oklevelét **(57)**. Ezeket megtekintve Máté fia: János (Bochka-i Miklós fiai: János és Péter nevében a Szt. Irineus vértanú-egyház káptalanja és a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével) azt felelte Jakab országbíró előtt: igaz, hogy László fiai nemzetségi rokonai (generacionalis proximus) Miklós fiainak, de azok birtokjogaiból nem jár nekik osztályos rész, ezt Miklós fiai oklevelekkel tudják bizonyítani, amik bemutatását az országbíró az ország vele ítélkező nemeseivel márc. 15-re (oct. diei medii Quadr.) tűzött ki. Mivel akkor Miklós fiai a bemutatás elhalasztását kérték, azt a szokásos 3 márka bírsággal máj. 21-re (ad oct. fe. Penth.), majd onnan, mivel Máté fia: János Bachka-i Miklós fiai nevében a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével azt mondta, hogy az okleveleket csak későbbi időpontban tudják bemutatni, újabb 3 márka (Miklós fiai által kifizetendő) bírsággal okt. 6-ra (ad oct. fe. B. Mychaelis arch.) tűzte ki perhalasztó oklevelével az országbíró, aki előtt akkor Mátyás [! recte: Máté] fia: János Bochka-i János és Péter nevében a Lelez-i konvent és a császmai káptalan ügyvédvalló leveleivel bemutatott 4 oklevelet: 1) Vid testvér nyitrai püspök, kápolnaispán és királyi titkos kancellár 1343. ápr. 24-i nyílt oklevelét **(15)**; 2) A váradi káptalan 1346. nov. 4-én (a. d. 1346., 4. die fe. OO. SS.) kelt privilegiális oklevelét **(62)**, mely szerint mivel az ott részletezett okokból 1346. okt. 6-án (oct. fe. B. Michaelis arch., in dict. anno) a fogottbírói döntést Kallow faluban nem tudták megtartani, ezért azt nov. 3-ra (ad 3. diem fe. OO. SS.) halasztották a káptalan elé; mikor is egyrészről Bachka-i András fiai: Miklós és László, ue. Miklós fia: János (magukra és örököseikre vállalva minden terhet és bírságot, ami ue. András fia: András részéről érheti őket), másrészről Keled fia István fia: László a maga és frater-e: Domokos nevében a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével a káptalan elé vezették az oklevélben megnevezett fogott bíróikat, akik és más nemesek a káptalanban összeülve és megtekintve Pál comes országbíró privilegiális oklevelét a néhai István mester birtokairól, valamint a kápolnaispán mondott oklevelét, a felek között örök elrendezést hozták létre, mely szerint István mester Nir-ben levő birtokai, ti. Zoladmonustura Bihor megyében, Anarch, Benk és Monyoros Zabouch megyében (amik a felek kezén voltak) Hymus birtokkal együtt (ami akkor Dousa néhai nádor fiai: Jakab és Pál mesterek kezén volt) Keled fia István fiai: László és Domokos jogába és tulajdonába jutottak, úgy, hogy

Bachka-i András fiai: Miklós, László és András, és ue. Miklós fia: János visszavonták minden jogukat v. tulajdonukat, amiket ezekben birtokoltak; Apay fia: István mester Draua folyón túli birtokai: Apaykerestura, Kedhel, Cosmadamian, és a többi, ezen Kerestur-hoz tartozó birtok, továbbá Simig ~ Somog megyében Zolad, Nezde, Philke és Bekus Bachka-i András fiainak: Miklósnak, Lászlónak és Andrásnak, valamint örököseiknek jutottak, úgy, hogy Keled fia István fiai: László és Domokos visszavonták minden jogukat v. tulajdonukat, amiket ezekben birtokoltak; a felek szavatosságot vállaltak egymás felé az ügyben, amit ha nem teljesít valamelyikük, a maga részéből annyit adjon a másik félnek, amennyit az elveszít, ha perbe vonják (kivéve Hymus birtok esetét, amit ha nem tudnak visszaszerezni, az egyik fél a másiknak amiatt birtokot ne adjon); a felek kötelezték magukat és örököseiket ezen elrendezés és osztály megtartására; ha valamelyik fél örökös nélkül hunyna el, minden birtok a túlélő félnek és örököseiknek jusson, bárki ellentmondása ellenére is. 3–4) A váradi káptalan és a váradelőhegyi konvent 1346. nov. 3-án kelt tilalmazóleveleit **(60, 61)**. Erre Berench-i László fia: Tamás a maga és frater-e: János nevében a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével bemutatta a váradi káptalan 1346. nov. 1-jén kelt tilalmazólevelét **(59)**, mely szerint Vgod fia: Damian – ura, Berench-i Keled fia István fia: László mester szerviense és képviselője ezen László fiai: Miklós, Tamás és István személyében – tiltakozott, hogy László mester a generacio-ja, Apay fia: néhai István mester birtokain (Apaykereztura, Cozmadamian, Kedhel, az ezen Kereztur-hoz tartozó birtokok, amik a Draua folyón túl vannak, a Simig megyei Zolad, Nezde, Philkew és Bekus, valamint a Nyr comitatus-ban és Bihor megyében levő Zoladmonustura, Anarch, Benk és Monyoros) Bachka-i András fiaival: Miklós mesterrel, Lászlóval és Andrással, valamint ue. Miklós fia: Jánossal olyan osztályt tett, hogy István mester birtokaiból Apaykereztur, Kozmadamian és más, e Kereztur-hoz tartozók a Draua folyón túl, valamint a Simig megyei birtokok András fiainak és Jánosnak jutottak, Zoladmonostura, Anarch, Benk és Monyoros pedig László mesternek; Damian ezért az efféle birtokosztálytól László mestert tilalmazta annak fiai nevében, mondván, hogy ha Miklós, Tamás és István elérik az ifjúkort (ad etatem pervenirent iuvenilem), ezen osztályt az ország szokásának megfelelően készek megismételni. Mivel a felek ezután azt mondták, nincs több oklevelük az ügyben, az országbíró (summázva és megismételve a bemutatott iratok lényegi tartalmát) a vele ítélkező főpapokkal, bárókkal és az ország nemeseivel László fiait: Tamást és Jánost az atyjuk: László és frater-e: Domokos (mindketten István már elhunyt fiai) közötti osztály visszavonásáért László és Domokos birtokai becsértékének megváltására ítélte, és kérte az egri káptalant, hogy küldjék ki tanúságukat, akinek jelenlétében a királyi ember [1375.] jan. 8-án (oct. diei Strennarum tunc venturis) és a köv. napokon László és Domokos birtokait a szomszédok és a felek v. képviselőik jelenlétében (akkor is, ha az alperesek nem jelennek meg v. képviselőiket nem küldik oda) járja be, mérje meg királyi mértékkel, v. ha mérni nem lehet, szemmel megtekintve haszonvételeit fogott bírókkal együtt becsülje fel értékükön (condigna precio et valore) az ország szokása szerint, majd a káptalan tegyen jelentést a királynak jan. 13-ra (ad oct. fe. Epiph. d. tunc affuturas), mikor is László fiai: János és Tamás (mivel Tamás azt mondta, hogy Domokos idősebb fia: János meghalt, de Szaniszló és egy leány élnek) állítsák István fia Domokos ifjabb fiát: Szaniszlót az országbíró elé, hogy ő László és Domokos birtokai becsértékének kifizetésére időpontot tűzhessen ki. Jan. 13-án megjelentek az országbíró előtt László fiai: János és Tamás, ill. Miklós fia: Péter és Máté (Mathe) fia: János (aki ue. Miklós fia: János nevében állt elő a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével), s bemutatták az egri káptalan királynak címzett válaszlevelét, mely szerint megkapva Jakab comes döntéshozó oklevelét, Kata-i János királyi emberrel kiküldték tanúságul kanonoktársukat: Peryemus-i András mestert, akik jan. 8-án Berench-i István néhai fiai: László és Domokos birtokait a szomszédok, valamint Berench-i László fia: Tamás felperes, ill. Bachka-i Miklós fiai: István és Péter alperesek jelenlétében bejárták, fogott bírókkal a birtokok haszonvételeit megtekintették: Anyarch birtokon találtak 27 jobbágyot,

4 elhagyott (deserta) házat, 2 (állatokkal húzott) malmot, Szt. Péter-kőegyházat haranglábbal és 3 nemesi curia-val, melyek szántóföldjeit 8 királyi mértékű ekényire (aratra regalis mensure) becsülték; Kenez és Ladan birtokok szántóföldjeit 6 ekényire, a Thicia folyónál levő erdőt (aminek negyede makktermő) 14 királyi mértékű ekényire becsülték, s az ezen erdőben levő 3 halászóhelyben 5, Tanya nevű háló – tractus retium – van; Kenez birtokon felleltek 10 jobbágyot, 21 elhagyott házat, fakápolnát sírral, 1 nemesi curia-t, 2 (állatokkal) húzott malmot; Ladan birtokon találtak 22 jobbágyot, 10 elhagyott házat, 1 fakápolnát oratorium-nak, 3 (állatokkal húzott) malmot; Benk és Monyoros birtokok szántóföldjeit a Ticia folyónál 8, erdőit – a fövenyes földön levő lygeth nevű erdőt, ill. a Long (dict.) erdőt (aminek negyede makktermő) – 10, ill. 8 királyi mértékű ekényire becsülték, továbbá ezen Long erdőben felleltek 3, wlgo Morothwa nevű halászóhelyet (amikben 21 Thanya van), 1 állóvizet (stagnum) és egy kiszáradt árkot (fossatum), amelyben 3, Rekez nevű rekeszték (clausura sepium) van; Benk birtokon találtak 19 jobbágyot, 6 elhagyott házat, kápolnát sírral, 1 nemesi curia-t egy Zaraz (dict.) malommal; Monyoros birtokon felleltek 22 jobbágyot, 5 elhagyott házat, 2 (állatokkal húzott) malmot; Zygan birtokon, ami a Tycia folyónál van, találtak 5 jobbágyot, 4 elhagyott házat, 1 (állatokkal húzott) malmot, és e birtok szántóföldjeit rétekkel 2, az erdőt (aminek negyede makktermő, s van benne 2 halászóhely 2 Tanya-val) 26 királyi mértékű ekényire becsülték; Berench birtokon felleltek 8 jobbágyot, 15 elhagyott házat, 1 nemesi curia-t, kőegyházat csúccsal, 1 (állatokkal húzott) malmot, egy kiszáradt helyen egy másik malmot, ami a vizek áradása idején működik, de akkor vízhiánya volt, és e birtok szántóföldjeit rétekkel, mocsaras helylyel (amiben angolnákat lehet fogni), legelőnek használt (campestres) helyekkel 13 királyi mértékű ekényire becsülték; Monustur birtokon találtak 23 jobbágyot, 14 elhagyott házat, 3 (állatokkal húzott) malmot, 1 (újonnan elkezdett) nemesi curia-t, amin még nincsenek épületek, a mezőn egy régi és leomlott kőegyházat, ahol nemesek sírjai vannak, és e birtok szántóföldjeit legelőnek használt földekkel 20 királyi mértékű ekényinek becsülték, és ue. földön van egy fél ekényi, Ereztwen nevű erdő is; Hymus birtokon felleltek 22 jobbágyot, 3 elhagyatott házat, egy kőegyházat leomlott haranglábbal, sírt, 1 (állatokkal húzott) malmot; a birtok szántóföldjeit 16 királyi mértékű ekényire becsülték. Mivel Domokosnak van élő fia: Szaniszló és vannak unokái (akik akkor nem voltak ezen perben), László fiai: Tamás és János a saját részeik után 26,5 márkát fizettek Miklós fiainak készpénzben az országbíró előtt, aki (mivel Apay fia: István birtokai osztályához szükség van királyi és káptalani emberekre) írásban kérte az egri káptalant, hogy küldjék ki tanúságukat mindkét fél részére, akik előtt a királyi emberek márc. 28-án (die medii Quadr., f. IV.) és a köv. szükséges napokon a Drávántúlon (ultra partes Drauarias), Cris megyében levő Apaykereztura birtokra, tartozékaira és az ott levő várhoz, Cozmadamian és Kethel birtokokra, a Simig megyei Zolad, Nezde, Philke és Bekus birtokokra (amik egykor Apay fia: Istváné voltak, s most Miklós fiai kezén vannak), továbbá a Bihor megyei Zoladmonustura, a Zaboch megyei Anarch, Benk, Monyoros és Himus birtokokra (amik szintén Apay fia: Istváné voltak, s most László fiai kezén vannak) a szomszédok és a felek v. képviselőik jelenlétében menjenek ki, először a Miklós fiainál levő birtokokat járják be, haszonvételeiket megtekintve osszák négyfelé, 1/4-üket, ha szükséges, határjelekkel v. ideiglenes jelekkel (signis metalibus) elkülönítve iktassák László fiainak, 3/4-üket pedig hagyják Miklós fiainak; majd Zoladmonustura és a László fiainál levő többi birtok felét bejárva és haszonvételeiket megtekintve osszák azokat kétfelé, ha szükséges, határjelekkel v. ideiglenes jelekkel elkülönítve, s az egyik felüket iktassák Miklós fiainak, a másik felük maradjon László fiainak (a peres felek esetleges ellentmondása ellenére is), majd a káptalan máj. 1-jére (oct. fe. B. Georgii mart.) tegyen jelentést a királynak. Akkor megjelent László fia: Tamás a maga és frater-e: János nevében a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével, ill. Mátyás [! recte: Máté] fia: János Bachka-i Miklós fiai: János és Péter érdekében ue. konvent ügyvédvalló levelével, s előbbi bemutatta az országbírónak az egri káptalan királynak

címzett jelentését, mely szerint a káptalan megkapva az országbíró döntéshozó oklevelét, Kata-i Jánossal (László fiai részére) és Zeeu-i László fia: Benedekkel (Miklós fiai részére) mint a királyi curia-ból ezügyben speciálisan kiküldött királyi emberekkel kiküldték tanúságaikat: Miklós éneklő-kanonokot (László fiai részére) és Simon mester kanonokot (Miklós fiai részére), akik márc. 28-án Apaykereztura birtokra mentek, és azt László fia: Tamás (a maga és frater-e: János nevében), Bachka-i Miklós fia: Péter és Ebus-i Dénes fia: Imre (Miklós fia: János nevében) jelenlétében a telki helyekben (loca sessionalia) 4 részre osztották, és 1/4-ét, ti. a kelet felőli utcát (linea) Ferdeuaza utcától (vicus) végig, egy másik utcával dél felől egy elhagyott telken levő mogyorófáig, egy László fiainak saját teleknek (fundus seu sessio) való hellyel egy domb-on gyümölcsfák mellett a Rozonya folyótól kelet felől, valamint Pusyr szőlővel (kivéve Vrban villicus telkét a Rozonia folyó mellett, amit Miklós fiai maguknak tartottak meg) iktatták László fiainak: Tamásnak és Jánosnak, a birtok 3/4-ét pedig Miklós fiainak hagyták; márc. 30-án (3. die predict. termini) pedig az alábbiakat osztották 4 részre és iktatták 1/4-üket László fiainak (a maradék 3/4 Miklós fiaié maradt): Waralya birtokon (ami ezen Kereztur-hoz tartozik) Lőrinc, György és Máté ottani hospesek 3 lakott telkét és 3 elhagyott telket; Dedeshege és Posahege birtokokon 4 telket, ahol András fiai: János, András és György, valamint Vrban laknak, továbbá egy elhagyott ötödik telket; a Rozonya folyó melletti telki helyekből 2 telket, ahol Tamás fiai: Bank és Pál laknak; Kanialaka birtokon 2 telket, ahol Miklós és György laknak, és egy ottani elhagyott harmadik telket; Laznicha-n Jakab, György és Márton 3 telkét és egy üres negyediket (ami néhai Istváné volt); Charnouch birtokon Iwan és Heryuk ottani hospesek 2 telkét; Selnyche faluban János ottani hospes telkét 3 elhagyott telekkel; Kolednyk faluban Gordoba, Gergely és Miklós ottani hospesek 3 telkét és egy elhagyott telket; Cosmadamyan birtokon 10 telket, ahol Balázs, Pál, Balázs, Iwan, István, Cosmas, Bedeu, Pál, Pauk fia: János és Vkman laknak; Drask faluban 3 telket, ahol Gergely, Magyar (dict.) Iwan és Barnabás laknak; Goricha birtokon 2 telket, ahol Pál és Bedeu laknak; mindezek után László fia: Tamás (a maga és frater-e nevében) Kemechnyche, Rodomuschyna, Zablatya, Kulkuthouch, Kedzyget és Kyskothnyak birtokokból, amikről azt mondták, hogy egykor Apay fia: Istváné voltak, szintén kérte az osztályt és a nekik járó részek kiadását, de Péter és Imre azt felelték, hogy Kemechnyche, Rodomoschyna, Kyskuthnyak és Zablatya sosem voltak István birtokai, így László fiai azokból nem követelhetnek részt; Kedzygeth birtokot Miklós fiai egykor bírói úton megszerezték, de utána abból hatalmaskodva kizárattak, így most a birtok mások kezén van; Kulkothouch birtokot, amit egykor Apay fia: István özvegye a hitbére jogán elfoglalva tartott, apjuk: Miklós pénzkifizetéssel az asszonytól annak hitbére és jegyajándéka fejében kiváltotta, ezért ha László fiai azon összeg negyedét kifizetik Miklós fiainak, ők e birtokot megosztják velük; amikor pedig Tamás a Rozonya folyón levő malmokból kért részt maguknak, Péter és Imre azt felelték, hogy 4 malomhely Apay fia: István halálával leszármazás jogán Miklós fiaihoz jutott, ezekből hármat a saját költségükön megjavítottak, a negyedik pedig elhagyott, ezért ha László fiai e malmot megjavítják, Miklós fiai készek velük ezeket felosztani; Tamás a Kereztur birtokon levő rétből is részt kért maguknak, mire Péter és Imre azt mondták, hogy Miklós fiai és néhai patruelis-ük: András ezen Vepres réten kiirtották a bokrokat, de maradt a rét egy részén egy mocsaras berek, amit megmutattak Tamásnak, mondván, hogy ha László fiai e berket kiirtják, akkor Miklós fiai az egész rétet készek felosztani; a saját telkeikhez (curia seu sessio) tartozó szántóföldeket mérőkötéllel megmérve felosztották, s mindegyik félnek a maga része sorsvetéssel jutott; a predialis földeket és a wlgo Labus (dict.) predium-okat 4 részre osztották, ezekből harmadfél lakott predium: Symonlaka, Kanialaka és Lukachlaka, valamint egy fél elhagyott predium: Kozmalaka László fiainak jutott; Tamás részt akart azon 14 (az ottani részeken Poduorch-nak nevezett) háznépből (mansio) is, akik Varalya és Kerezthur birtokokon laknak Miklós fiai házai és curia-i előtt, mire Péter és Imre azt mondták, hogy ezen servitor-aik semmit nem használnak e birtokok

földjeiből, hanem minden victualia-t a házaikból szolgáltatnak Miklós fiainak, akik ezért László fiainak ezen servitor-okból nem kell adjanak, de László fiai a nekik jutott házak és curia-k előtt ugyanennyi servitor-t telepíthetnek le, ennek Miklós fiai nem mondanak ellent, mire Tamás azt állította, hogy e 14 ember nem Miklós fiai saját servitor-ai, hanem a Kerezthura nevű várukhoz tartoznak; Kedhel birtokon 12 telket, amiken Bálint, János, Egyed, Mihály, István, János, Miklós, Imre, Iwan, Miklós, Fábián és János ottani hospesek laknak, továbbá 3 elhagyott telket Kapruncha birtok felől iktattak László fiainak; mindezek után Simig megyébe mentek, Apay fia: néhai István Philke és Bykes nevű birtokait 4 részre osztották, és László fiainak jutott Philke-n 6 lakott telek (amik Simon, Tamás, János, Demeter, András és Tamás ottani hospeseké), Bykus-on pedig 8 telek, amikben Garich, Péter, Bertalan, János, Gergely, Antal, Tamás és István ottani hospesek laknak; a szintén Symig megyei lakatlan két birtokot: Zolad-ot és Nezde-t minden haszonvétellel, továbbá Kerezthura várat, a földeken és vizeken szedni szokott vásárvámokat, a szántóföldeket és legelőnek használt (campestres) földeket, egyházakat, kápolnákat, erdőket, berkeket, réteket (kivéve Kerezthur birtok rétjeit), vizeket, halászóhelyeket, s a mondott felosztott birtokok más haszonvételeit a felek közös használatra hagyták; ezenfelül Hymus birtok nyugati felét, ami László fiai kezén van, 2 részre osztották, s egyik felét, ti. a nyugati utca dél felé tartó felét, ahol 4 hospes lakik, Miklós fiainak iktatták, és itt Dénes fia: Imre képviselő azt állította, hogy Hymes falu keleti utcája László fiai része, László fia: Tamás azonban azt mondta, hogy a keleti utca az ő frater patruelis-éi és őnála csak azok megbízásából van, s hozzátette, hogy Hymes birtokot nagy fáradtsággal és költséggel szerezte vissza; Zoladmonostora birtok nyugati felét is 2 részre osztották, s a Debrechen birtok felőli felén 12 lakott telket (sessio) és 1 telket (fundus) Miklós fiai saját lakhelyének (szemben László fiai telkével) iktattak Miklós fiainak; Anarch birtok felét, ti. László fiai részét 2 részre osztották, s egyik felét, ti. az északi utcát, ami egy pásztor házától kelet felé tart, s aminek végén Miklós fiai curia-t és telket tudnak létrehozni, Miklós fiainak iktatták; Benk birtokon 7 lakott telket a kelet felé tartó utca északi részén, Monoros birtokon pedig 3 telki helyet (amik János, Tamás és Gergely ottani hospeseké) a keleti utcán, Monoros falu nyugati utcáján 2 telki helyet (amikben Jakab és János laknak) és 2 elhagyott helyet ugyanott Miklós fiainak iktattak; a felek bármelyike hospeseket telepíthet e földekre és birtokokra, amik haszonvételeit, ti. egyházakat, kápolnákat, szántóföldeket, réteket, makktermő erdőket, berkeket, vizeket, halászóhelyeket és rekesztékeket a felek közös használatra hagyták. Az országbíró az egri káptalan ezen oklevelének tartalmát újra összefoglalva a főpapokkal, bárókkal és az ország vele ülésező nemeseivel Apaykerezthura, Waralya ~ Warallya, Dedeshege, Pousahege birtokok, a Rozonya folyó melletti telki helyek, Laznicha ~ Lazyncha és Charnouch birtokok, Selniche és Kolednich falvak, Kozmadamyan birtok, Dresk falu és Goricha birtok, a predialis földek és predium-ok, Kethel, Philke és Bekes birtokok 1/4-ét telkekkel és más haszonvételekkel László fiainak, 3/4-ét pedig Miklós fiainak, ill. Hymes ~ Hymus, Zoladmonostora, Anyarch, Benk és Monyoros birtokok felének felét Miklós fiainak, másik felét László fiainak és örököseiknek ítéli, Zolad és Nezde birtokokat, a mondott várat, a földeken és vizeken szedni szokott vásárvámokat, szántóföldeket és legelőnek használt földeket, egyházakat, kápolnákat, erdőket, berkeket, réteket, vizeket, halászóhelyeket és a felosztott birtokok más haszonvételeit a felek közös használatára hagyva, más jogának sérelme nélkül. Mivel Kemechniche, Rodomoschyna, Zablathya, Kulkuthouch, Kethzygeth és Kysk[othnyak birtokok] a Rozonya folyón [levő malmok] (melyekből 1 elhagyatott), 14 (wlgo Poduorch-nak nevezett) háznép és a Kerezthur-hoz tartozó rét különböző okokból osztatlanul maradtak, ezek ügyét az országbíró okt. 6-ra (oct. fe. B. Mychaelis arch.) halasztja. Erről függőpecsétjével megerősített privilegiális oklevelet bocsát ki László fiainak. D. in Wyssegrad, 16. die oct. fe. B. Georgii mart. predict., a. d. 1375.

Dl. 96 492/2. (Vay cs. berkeszi lt.) Függőpecsét fonata. Alul gyűrött.
Tartalmilag átírta: Szepesi Jakab országbíró, 1376. febr. 28. **(342)**
Piti 2005. 339–340. (Tá. alapján)

331. 1375. máj. 24. Mezősomlyó

[I.] Lajos királynak (H) előadta hű szolgálatait Baka-i Mihály fia: Bálint (Péter fiai: János és László királyi ajtónállómesterek familiárisa), és ezekért a Zabolch megyei Miclostelke nevű lakatlan földet v. birtokot kérte adományul magának és frater uterinus-ainak: Mihálynak és Benedeknek, azt állítva, hogy e birtok emberemlékezet óta örökös nélkül elhunyt emberéé volt, s így az ország kipróbált szokása szerint az uralkodó kezeihez és adományozási jogköréhez háramlott. Mivel az uralkodó nincs tisztában e föld minőségével, mennyiségével, s hogy valóban adományozási jogköréhez tartozik-e, utasítja a váradi káptalant, hogy küldjék ki tanúságukat, aki előtt Bank-i Pál v. Mada-i Miklós v. Kysanarch-i Jakab fia: Fábián királyi emberek valamelyike a szomszédok összehívásával menjen e birtokra, s ha az valóban a királyi adományozási jogkörhöz tartozik, iktassa királyi új adomány címén nevezetteknek örök birtoklásra, ha nincs ellentmondás. Az esetleges ellentmondókat idézze meg ellenükben a királyi jelenlét elé, majd a konvent tegyen jelentést. D. in Mezeusomlyou, in fe. B. Dominici conf., a. d. 1375.

Átírta: Váradi káptalan, 1375. jún. 9. **(332)**
Piti 2002a. 252.

332. [1375.] jún. 9.

A váradi káptalan jelenti [I.] Lajos királynak, hogy parancslevelének megfelelően **(331)** Mada-i Miklós királyi emberrel kiküldték tanúságul karpapjukat: Dénest, akik jún. 5-én (f. III. prox. p. fe. Asc.) és a köv. napokon a lakatlan Miclostelke birtokra mentek, s azt a szomszédok összehívásával Bálintnak, Mihálynak és Benedeknek királyi új adomány címén iktatták, ellentmondó nem lévén. D. sab. prox. an. fe. Penth., a. d. supradict. [1375.]

Dl. 96 496. (Vay cs. berkeszi lt. 495.) Zárópecsét hártyaszalagja.

333. 1375. jún. 14.

A budai káptalan előtt megjelentek egyrészről Alberth-i Mátyás fiai: Péter és Miklós, másrészről Pilys-i Miklós fia: András, és előbbiek elmondták, hogy a Pest megyei Alberth birtokon levő részüket – ami néhai Kalna-i (dict.) Mihály birtokrésze szomszédságában van, az elődeik Péter fia: Lászlónak hitbér és jegyajándék fejében adták, s most rájuk leszármazás jogán háramlott – (el) adták minden haszonvétellel, ti. szántóföldekkel, trágyázott és legelőnek használt (campestres) földekkel, rétekkel, erdőkkel, berkekkel, cserjésekkel, vizekkel, az egyház kegyuraságának részével, azon határok alatt, ahogy Péter fia: László birtokolta, jogának és tulajdonának teljességével, Miklós fia: Andrásnak és örököseinek részben 40 nehéz súlyú márkáért, részben pedig, mert András pereikben őket szavatolta. Mátyás fiai semmiféle jogot és tulajdont maguknak v. leszármazottaiknak e birtokrészben mostantól meg nem tartanak, és vállalják, hogy Andrást és örököseit e birtokrész és tartozékai tulajdonában megőrzik és szavatolják perben v. azon kívül. Erről a káptalan pecsétjével megerősített, chirographált privilegiális oklevelet bocsát ki. Kelt Miklós mester olvasókanonok keze által, 5. die fe. Penth., a. d. 1375., András mester éneklő-, Miklós mester őrkanonok, László, Mihály, Benedek és János kanonokok jelenlétében.

Dl. 96 497. (Vay cs. berkeszi lt. 490.) Függőpecsét fonata. Felül chirographált (ABC).
Bakács 1982. 253.

334. 1375. júl. 1. Visegrád

[I.] Lajos királynak (H, P, Da) elmondták Berench-i László fiai: Tamás, János és Miklós személyében, hogy a Zaboch megyei Anarch nevű birtokukon szükség van a határjelek bejárására és felújítására. Ezért az uralkodó utasítja a Lelez-i konventet, hogy küldjék ki tanúságukat, akinek jelenlétében Mako fiai: Pál v. János v. Jeke-i Lőrinc fia: Pál v. Gulahaza-i Gyula fiai: Miklós v. János királyi emberek valamelyike a szomszédok jelenlétében e birtokot járja be, ahol szükséges, új határjeleket emelve a régiek mellé, s így mások birtokaitól elkülönítve hagyja László fiainak örök birtoklásra, ha nincs ellentmondás. Az esetleges ellentmondókat idézze meg László fiai ellenében a királyi jelenlét elé, majd a konvent tegyen jelentést. D. in Visegrad, 4. die oct. fe. Corporis Christi, a. d. 1375.

Átírta: Leleszi konvent, 1375. júl. 7. **(335)**
Piti 2002a. 252.

335. [1375.] júl. 7.

János prépost és a Lelez-i Szt. Kereszt-egyház konventje jelenti [I.] Lajos királynak (H), hogy parancslevelének megfelelően **(334)** Maraz-i Gyula (Gyla) fia: János királyi emberrel kiküldték tanúságul subnotarius-ukat: Miklós litteratus-t, akik júl. 6-án (oct. fe. BB. Petri et Pauli ap.) Anarch birtokra mentek a szomszédok összehívásával, és azt Berench-i László fia János útmutatása szerint bejárták: Kisanarch birtok felől régi határjel, amit mikor fel akartak újítani, Kisanarch-i Jakab fia: Miklós a maga és frater-ei nevében ennek ellentmondott; 12 további határjel; Ayak felől határjel. János az utóbbi 13 határjelről is azt mondta, hogy azok az ő Anarch nevű birtokáé, és e címen akarta felújítani, de Miklós mindezen határjelek emelését és felújítását is tilalmazta [*lehúzva:* a maga és frater-ei nevében]. Ezért Jakab [*lehúzva:* fiait: Fábiánt és Istvánt] fia: Miklóst a királyi jelenlét elé idézték Anarch-i János ellenében ellentmondása okának megadására aug. 27-re (oct. fe. S. Stephani regis). D. 2. die oct. fe. BB. Petri et Pauli ap., a. supradict. [1375.]

Dl. 96 498. (Vay cs. berkeszi lt. 492.) Kerek zárópecsét körvonala.

336. 1375. aug. 8.

János prépost és a Lelez-i Szt. Kereszt-egyház konventje előtt Mada-i Leukus fia: Lőrinc mostani sürgető szükségei elkerülése érdekében a lakott Kysmada, Nogmada és Chakoul birtokokon levő részeit minden haszonvétellel elzálogosította használatra frater carnalis-ának: a személyesen előállt Miklósnak 28 arany forintért, a bármikori visszaváltás lehetőségével ezen összegért. D. IV. f. prox. an. fe. B. Laurencii mart., a. d. 1375.

Dl. 96 499. (Vay cs. berkeszi lt. 491.) Pecsét hártyaszalagja.

337. 1375. aug. 9. Szentpéter

Chech-i Posa fia: László mester Bursud-i comes és a 4 szolgabíró előtt Luch-i István fia: János eltiltotta Luch nevű birtokától az anyósát, István fia Péter özvegyét, hogy az asszony azt tovább ne pusztítsa és ne használja. Elmondta még, hogy a nőnek az ország szokásának megfelelően elégtételt ad. D. in Zentpeter, f. V. prox. an. fe. B. Laurencii mart., a. d. 1375.

Dl. 96 500. (Vay cs. berkeszi lt. 496.) 1 nagyobb és 2 kisebb zárópecsét körvonala.

338. 1375.

János prépost és a Lelez-i Szt. Kereszt-egyház [konventje jelenti I.] Lajos királynak (H, P), hogy megkapva [Scepes-i] Jakab comes országbíró idéző[levelét], amit Anarch-i László fia: Tamás és [Ke]nez-i Szaniszló érdekében küldött nekik, az abban megnevezett Kys[anarch]-i Jakab fia: Miklós királyi [emberrel] kiküldték tanúságul idézéshez emberüket, akik egy keddi napon (f. III. prox. …… ap.) Domokos fiait: Györgyöt, Istvánt, Lászlót, Mihályt …..wolch-on [megidézték] a királyi jelenlét elé [1376.] jan. 13-ra (oct. fe. Epiph. d.). D. ……., a. d. 1375.

Dl. 96 501. (Vay cs. berkeszi lt. 494.) Hiányos.

339. 1376. jan. 20. Visegrád

Scepus-i Jakab comes, [I.] Lajos király (H) országbírója és a királyi városok bírája azon pert, amit színe előtt az esztergomi káptalan idézőlevelének megfelelően István mester esztergomi kanonok jan. 13-án (oct. fe. Epiph. d.) viselt Gergely fiai: Tamás és István, valamint Lamperthfalua-i Domokos fia: Miklós ellenében (Tamás és Miklós a maguk, István nevében pedig ezen Tamás állt elő az egri káptalan ügyvédvalló levelével), márc. 5-re (ad oct. diei Cynerum) halasztja el, mivel bár István mester előadta keresetét (accio) birtokügyben, az alperesek azt mondták, hogy ők és István ilyen nehéz ügyben frater-eik és rokonaik tanácsa nélkül nem tudnak felelni. D. in Vyssegrad, 8. die termini prenotati, a. d. 1376.

Dl. 96 502. (Vay cs. berkeszi lt. 498.) Kerek zárópecsét körvonala.

340. 1376. febr. 4.

János prépost és a Lelez-i Szt. Kereszt-egyház konventje előtt Petenye fia: János és Petenyehaza-i ue. Petenye fia Miklós fia: István megvallották, hogy a Petenyehaza birtokon levő részükön (annak nagyobb hasznossága érdekében) minden haszonvétellel osztályt tettek ad usum: az utca (linea) egy része András fia: Demeter telkétől (curia seu mansio) kezdve (azzal együtt) észak felé az utca végéig Petenye fia: Jánosnak jutott, az utca másik része pedig kezdve a mondott telektől végig dél felé Istvánnak. Mivel János része végétől jobbágyok nem telepíthetők, ezért ezt a felek István része végén teszik meg, mégpedig felváltva. másikuk az mellett telepít magának. Ha valamelyikük ezen osztályt visszavonná, a per kezdete előtt fizetendő 40 márkában marasztalják el a másikukkal szemben, a bíró része nélkül. D. 3. die fe. Purif. virg. glor., a. d. 1376.

Dl. 96 503. (Vay cs. berkeszi lt. 500.) Kerek pecsét körvonala.

341. 1376. febr. 16. Visegrád

Scepus-i Jakab comes, [I.] Lajos király (H) országbírója, a királyi városok bírája azon pert, ami korábbi perhalasztó oklevelének megfelelően egyrészről Berench-i László fiai: János és Tamás, másrészről Bachka-i Miklós fiai: János és Péter alperesek (akik érdekében Zala-i Mátyás [! recte: Máté] fia: János állt elő a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével) között jött létre színe előtt febr. 9-én (oct. fe. Purif. B. virg.) Kemechnyche, Rodomusthycha, Zablathya, Kolrothanch, Kethzyge[th] és Kiskothwyak birtokok, a Rozonya folyón levő malmok, a Kerezthur birtokon levő rét, valamint a Varalya és Kerezthur birtokokon levő 14, poduarch-nak mondott háznép (mansio) osztálya ügyében, a felek akaratából [1378.] máj. 1-jére (oct. fe. B. Georgii mart. in altera revolucione annuali) halasztja el. D. in Vissegrad, 8. die termini prenotati, a. d. 1376.

Dl. 96 504. (Vay cs. berkeszi lt. 505.) Kerek zárópecsét körvonala.
Piti 2005. 340. (febr. 19-i dátummal)

342. 1376. febr. 28. [Visegrád]

Scepus-i Jakab comes, [I.] Lajos király (H, P, Da) országbírója, a királyi városok bírája kinyilvánítja, hogy színe előtt korábbi perhalasztó oklevelének megfelelően Bachka-i Miklós fia: István febr. 9-én (oct. fe. Purif. B. virg.) előadta Berench-i Keled fia István fia László fiai: Tamás, János, Miklós, Mátyás és Péter ellenében, hogy apja: Miklós és ezen László a Kuthkeled [!] nemzetségbeli Apay fia: néhai István birtokaira és birtokrészeire – azon jogcím alatt, hogy Apay fiával egy nemzetségi ágból (in una generacionali linea) valók – igényt tartottak, azokat megszerezték, emiatt ő: István ezekben részes lett; majd tiltakozott, hogy László nem volt ezen István nemzetségi v. osztályos atyafia (generacionalis seu divisionalis frater), így őt e birtokjogok megszerzésétől tilalmazta, és most is tagadja, hogy László és fiai Apay fia: Istvánnal egy atyafiságban (generacionalis fraternitas) voltak v. lennének, s ezt tudja bizonyítani az István nemzetségéből való emberekkel, valamint azon megyék nemeseivel, ahol Istvánnak birtokjoga és lakhelye (continua propria residencia) volt. Erre László fiai: Tamás, János és Péter személyesen a maguk és frater-ük: Mátyás nevében (ügyvédvalló levél nélkül, magukra vállalva Mátyás minden terhét), Miklós nevében pedig Domokos fia: Antal a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével azt felelték, hogy apjuk: László és ők maguk mindig is osztályos nemzetségi ágon (generacionalis et condivisionalis fraternitatis linea) voltak Istvánnal, monostoruk kegyúri jogát mint osztályos atyafiak (fratres divisionales) közösen birtokolták és birtokolják, mindezt okiratokkal készek bizonyítani, elődeik, Apay fia: István elődei (avi et predecessores), és ezáltal ők is mint nemzetségi atyafiak (generacionalis frater) az ország minden hadjáratában egyazon sisakdíszt (criste signum) viseltek, ezért elutasítják a nemzetségbeli és megyei nemesek tanúskodását. Majd bemutattak 6 oklevelet: 1) Vid nyitrai püspök, királyi kápolnaispán 1343. ápr. 24-én kelt nyílt oklevelét **(15)**. 2) Pál comes néhai országbíró 1346. febr. 14-én, vagyis a Horvátország ellen indult királyi had jan. 20-ra kihirdetett oszlása 15. napjának 12. napján (a. d. 1346., 12. die quind. residencie exercitus regii versus Croaciam moti et ad quind. fe. Epiph. d. proclamate) kiadott privilegiális oklevelét **(51)**, mely szerint Sambuk-i Gelet fiai: Miklós nádor (H), a kunok bírája és János mester Turuch-i comes Bachka-i András fiait: Miklóst, Lászlót és Andrást, ue. Miklós fiát: Jánost, valamint Berench-i Keled fia István fiait: Domokost, Lászlót és Keled-et a királyi jelenlét elé perbe vonták, mivel azok Apay fia: néhai István birtokai és birtokrészei (amiket a király mint örökös nélkül elhunyt emberéét adott Gelet fiainak szolgálataikért) a királyi ember által a váci káptalan tanúsága előtt számukra történő iktatásakor ellentmondottak; a per hosszabban húzódott, végül a kitűzött időpontban Gelet fiai ezen ellentmondás okát akarták megtudni Pál comes előtt, mire András fiai: Miklós és András, ezen Miklós fia: János, valamint István fia: László (a maguk, András fia: László és ezen István fia: Domokos nevében a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével) előálltak (Keled időközben elhunyt), és András fiai azt állították, hogy avus-uk: Nagy (Magnus) András és Apay fia István avus-a: Nagy (Magnus) Apay a néhai Miklós bán fiai voltak, a hozzájuk és Apay fiához: Istvánhoz tartozó birtokaikon nem tettek osztályt, ezért Apay fia: István minden birtoka a jog szerint az ő kezükre kell háramolniuk; erre Berench-i István fia: László a maga és frater-e: Domokos nevében elmondta Pál comes-nek, hogy avus-uk: Keled Nagy (Magnus) Apay-al, ezen Apaykerezthura-i István apjával egy avus-tól született, frater patruelis-ek voltak, birtokaikon és a Zolad-i monostor kegyúri jogán sosem osztoztak meg, így Apay fia: István birtokai, bárhol is legyenek Magyarországon (regnum Hungarie), őket András fiaival együtt egyenlő joggal illetik; mivel Bachka-i András fiai: Miklós, László és András, ezen Miklós fia: János, valamint Berench-i István fiai: Domokos és László azt, hogy Apay fia: Istvánnal egy nemzetségi ágon (in una propinqua linea generacionis) vannak, mondott avus-aik között, ill. közöttük és Apay fia: István között a birtokaikon nem történt osztály, hanem azokat István haláláig közösen birtokolták, Mykch bán, valamint az oklevélben megnevezett káptalanok, konventek, megyei szolgabírók, András néhai váradi püspök, Bereck fia: János

mester és Durugh fia Péter fia: Iwahun mester (királyi parancsra kiadott) tudományvevő okleveleivel bizonyították, Miklós nádor és fivére: János mester pedig, noha királyi jogot véltek Apay fia: István birtokaiban és ezért azokat maguknak igényelték, Pál országbíró háromszori kérdésére azt felelték, hogy e tudományvevő oklevelek tartalmával és a peres ellenfél állításaival nem helyezkednek szembe, és erősebb bizonyító erejű oklevelet sem tudnak bemutatni, Pál comes az ország vele ítélkező nemeseivel Apay fia: István minden birtokát és örökjogát (posessionarias hereditates) Bachka-i András fiainak, Miklós fiának: Jánosnak és Berench-i István fiainak ítélte örök birtoklásra.3) [I.] Lajos király 1365. aug. 27-én, uralkodásának 24. évében kelt privilegiális oklevelét **(214)**, amelyben átírta és megerősítette Pál országbíró előbbi oklevelét. 4) Pál országbíró 1346. aug. 12-én kiadott privilegiális oklevelét **(57)**. 5) A váradi káptalan 1346. nov. 4-én (a. d. 1346, 4. die fe. OO. SS.) kelt privilegiális oklevelét **(62)**, amely szerint a kápolnaispán mondott oklevele szerinti döntést azon év okt. 6-án (oct. fe. B. Mychaelis arch.) Kallo faluban az oklevélben felsorolt okok miatt nem tudták megtartani, ezért nov. 3-ra (3. diem fe. OO. SS.) halasztották a váradi káptalan elé, mikor is egyrészről Bochka-i András fiai: Miklós és László, ezen Miklós fia: János (magukra és örököseikre vállalva minden terhet, ami frater-ük: András részéről bekövetkezhet), másrészről Keled fia István fia: László a maga és frater-e: Domokos nevében a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével a káptalan elé vezették az oklevélben megnevezett fogott bíróikat, akik és más nemesek a káptalanban összeülve és megtekintve Pál comes országbíró (a néhai István mester birtokairól kiadott) privilégiumát és a kápolnaispán mondott oklevelét, a felek között olyan megegyezést hoztak létre Opoy fia: István mester birtokainak osztálya ügyében, hogy a Nyr-ben levő birtokok, ti. a Byhor megyei Zoladmonustura, a Zabouch megyei Anarch, Benk és Monyoros Hymus birtokkal együtt (ami akkor Dowsa néhai nádor fiai: Jakab és Pál mesterek kezén volt) Keled fia István fiai: László és Domokos jogába és tulajdonába jutottak örök birtoklásra, úgy, hogy ezekben Bochka-i András fiai: Miklós, László és András, s ezen Miklós fia: János minden jogukról és tulajdonukról lemondtak; viszonzásul István mester Draua folyón túl levő birtokai: Apaykerezthura, Kethhel, Cosmadamyan, és a többi, ezen Kerezthur-hoz tartozó birtokok, továbbá a Symig ~ Sumugh megyei Zolad, Nezde, Fylke és Bykus Bochka-i András fiainak és örököseiknek jutottak örök birtoklásra, s ezekben László és Domokos, valamint örököseik minden jogukról és tulajdonukról lemondtak; a felek szavatosságot vállaltak egymás felé ez ügyben, amit ha valamelyikük nem teljesít, annyit adjon a maga részéből, amennyit a másik fél elvesztett (kivéve Hymus birtokot, amit ha nem tudnak visszaszerezni, egyik fél sem tartozik birtokot adni a másiknak emiatt); a felek a maguk és örököseik részéről az osztály megtartását ígérték; ha a felek valamelyike örökös nélkül hunyna el, birtokai a másik félnek és örököseinek jussanak, bárki ellentmondása esetén is. 6) Jakab országbíró [1375.] máj. 16-án (16. die oct. fe. B. Georgii mart. prox. preteritarum) kiadott privilegiális oklevelét **(330)**, amely szerint színe előtt Berench-i László fia: Tamás a maga és frater-e: János nevében elmondta Bachka-i Miklós fiai: János és Péter ellenében, hogy ők velük egyazon osztályos nemzetségi és osztályos ágon (in una proxima generacionali et condivisionali linea) vannak, ezért a Miklós fiai kezén levő birtokjogok fele jog szerint őket illeti, ezt tőlük osztály révén meg akarják kapni, s bemutatta [I.] Lajos király privilegiális és Pál néhai országbíró privilegiális oklevelét (mindkettő fentebb tartalmilag átírva – sensualiter – szerepel); erre Máté fia: János, Miklós fiai képviselője azt mondta, hogy László fiai valóban nemzetségi rokonok (generacionales proximi) Miklós fiaival, de nem jár nekik osztályos rész Miklós fiai birtokjogaiból, akik ezt oklevelekkel tudják bizonyítani; az erre kijelölt időpontban Miklós fiai képviselője bemutatott négy oklevelet: Vid nyitrai püspök, királyi kápolnaispán mondott oklevelét, a váradi káptalan privilegiális oklevelét (mindkettő szerepel fentebb tartalmilag átírva), a váradi káptalan tilalmazólevelét és a váradelőhegyi Szt. István első vértanú-monostor prépostja és konventje tilalmazólevelét; ezek szerint egyrészről Bochka-i András fiai: Miklós, László és András, valamint

e Miklós fia: János, másrészről László, Domokos és Keled a kápolnaispán előtt elmondták, hogy ha örökös nélkül elhunyt rokonuk, Apay fia: István mester birtokait, amik őket nemzetségi jogon (iure propinquioris generacionis) illetik, fel tudják lelni akár rokonság (propinquioris genelogie vel proximitatis) okán, akár okiratok bizonyságával, a váradi káptalan tanúsága jelenlétében az oklevélben megnevezett fogott és nemes bírók döntésének alávetik magukat, párbajban való elbukás terhe alatt, István mester birtokai megszerzése után osztályt tartanak egymás között, Bachka-i Miklós és frater-ei kapják István mester birtokai kétharmadát, László és frater-ei az egyharmadát; ezután a felek fogott nemes bírók elrendezésével a váradi káptalan előtt megegyeztek, mely szerint István mesternek az oklevélben megnevezett birtokai Keled fia István fiainak, ill. András fiainak és örököseinek jutottak; majd Bochka-i Miklós fia: Miklós a maga és frater-ei: István és Péter személyében azt állította, hogy István mester birtokai rájuk örökjogon háramlottak és nem tartoznak Keled fia István fiaihoz, mivel azok egy másik nemzetségi ágon (linea generacionis) vannak, ezért apjukat: Miklóst, annak frater-eit: Lászlót és Andrást e birtokosztálytól, Keled fia István fiait pedig István mester birtokainak akár osztály útján, akár más módon való elfoglalásától és megszerzésétől Miklós a mondott káptalan és konvent előtt tilalmazta; mivel tehát Bochka-i András fiai: Miklós, László és András, ezen Miklós fia: János, valamint Berench-i Keled fia István fiai: Domokos és László osztályos nemzetségi rokonuk (generacionalis et condivisionalis eorum proximus): a néhai István mester birtokjogai ügyében Gelet fiaival: Miklós nádorral és János mesterrel pereskedtek Pál országbíró előtt, aki e birtokokat és birtokrészeket András fiainak, Jánosnak és István fiainak közösen iktattatta, és mivel a Tamás által bemutatott oklevelekből kiderült, hogy az alperesek: János és Péter apja (Bochka-i András fia: Miklós), frater-ük: János, e Miklós frater-ei: László és András, továbbá Keled fia István fia: László (a felperesek apja) és ezen László frater-e: Domokos osztályos atyafisági ágon (condivisionalis fraternitatis linea) lévén megegyeztek egymással, majd azonban e László fiai: Miklós, Tamás és István nevében Wgod fia: Damian a váradi káptalan előtt zajlott birtokosztálynak ellentmondott (miként ez a káptalan Tamás által bemutatott okleveléből **(59)** kiderült), Tamás pedig jelezte, hogy ő és frater-e: János ezen, az apjuk: László és annak frater-e: Domokos közötti, párbajban való elbukás kötelezettsége alatti osztályt vissza akarják vonni, Jakab országbíró a főpapokkal, bárókkal és az ország vele ítélkező nemeseivel László fiait: Tamást és Jánost a mondott osztály visszavonásáért a már elhunyt László és Domokos birtokjogai becsértékének megváltásában (emenda estimacionis) marasztalta el, és meghagyta az oklevélben leírt módon, hogy László és Domokos minden birtokát és birtokrészét együttesen becsüljék fel a királyi emberek és az egri káptalan emberei, akik ezt el is végezték, szintén az oklevélben feltüntetett módon; mivel Domokos fia: Szaniszló és az unokái nem vettek részt a perben, László fiai: Tamás és János a saját részeik után 26,5 márkát fizettek Miklós fiainak készpénzben az országbíró előtt, aki elrendelte, hogy a királyi emberek az egri káptalan tanúsága alatt Apaykerezthura, Cosmadamyan és Kethhel birtokokat, a hozzájuk tartozó más birtokokat, az Apaykerezthura-n levő várat – ezek a Drávántúlon (ultra partes Drauarias) vannak Cris megyében –, továbbá a Symig megyei Zolad, Nezde, Fylke és Bekes birtokokat (ezek mind Apay fia: néhai Istváné voltak és Miklós fiai kezén vannak) osszák 4 egyenlő részre, ezek 1/4-ét minden haszonvétellel László fiainak, 3/4-ét Miklós fiainak iktassák, majd a Byhor megyei Zoladmonustura, a Zabouch megyei Anarch, Benk, Monyoros és Hymus birtokok (amik egykor szintén ezen Istváné voltak és László fiai kezén vannak) felét osszák 2 egyenlő részre, egyik felüket Miklós fiainak iktassák, másik felük László fiainak maradjon; mindez az országbíró rendelkezésének megfelelően így is történt, aki a feleknek jutott birtokrészeket privilegiális oklevelében nekik hagyta. Ezen 6 oklevéllel szemben Bochka-i Miklós fia: István bemutatott 3 oklevelet: 1) A váradi káptalan 1329. ápr. 7-én (a. d. 1329., f. VI. prox. an. domin. Judica) kelt privilegiális oklevelét (*l.* ANJOU-OKLT. *XIII. 173. szám*), mely szerint Miklós comes (Fülöp nádor albírája) memorialis oklevelének megfelelően Apay fia:

István mester tartozott tizedmagával, nemesekkel (köztük nemzetségének 3 tagjával) ápr. 5-én (oct. medii Quadr.) Miklós comes embere, a káptalan tanúsága és István fia: Domokos jelenlétében a Byhor megyei Zoladmonustra birtokon az ország szokásának megfelelően földet a fejére téve esküt tenni arról, hogy e birtok keleti fele nem Domokos örökjoga; a kitűzött napon a káptalan előtt egyrészről István mester, másrészről István fia: Domokos és frater-ei: János, László és Keled megjelentek Miklós comes emberével és a káptalan tanúságával, s megvallották, hogy az eskü helyszínén fogott nemes bírók közvetítésével úgy egyeztek meg, miszerint Domokos és frater-ei a mondott birtokfelet (ami az ő örökjoguk) – Szentpál (S. Paulus) nélkül – hasznaival együtt, mások jogának sérelme nélkül István mesternek adták, aki nekik és örököseiknek adta cserébe a Zabouch megyei Berench nevű örökbirtokát, szintén minden haszonvétellel és teljes joggal; a felek szavatosságot vállaltak egymás felé, és megegyeztek, hogy ezen birtokokat idegen kezek és nemzetségek nem foglalhatják v. idegeníthetik el; átadták egymásnak azon okleveleiket, amik apáik és a maguk idejében keltek egymás ellenében, míg az esetlegesen náluk maradt okleveleket bemutatásuk esetére érvénytelenítették. 2–3) A váradi káptalan és a váradelőhegyi Szt. István első vértanú-monostor konventje azonos tartalmú, 1346. nov. 3-án kelt tilalmazólevelét **(60, 61)**. Ezen 3 oklevélen túl Miklós fia: István Imre néhai nádor, a királyi kápolnaispán, az egri káptalan, a zalai konvent, valamint a Cris megyei comes és szolgabírók tilalmazóleveleivel kinyilvánította, hogy ezek színe előtt ő mind a Jakab országbíró döntése szerinti osztály idején, mind azután tilalmazta Miklós fiait: Jánost és Pétert (az ő frater-eit), hogy Apay fia: István mondott birtokaiból az osztályt kiadják Berench-i László fiainak, akiket pedig attól, hogy az osztályt elfogadják és e birtokokba bemenjenek. Mindezek alapján az országbíró összefoglalja a per főbb pontjait: Miklós fia: István felperes azt állította, hogy az alperesek és apjuk: László Apay fia: Istvánnal nem voltak semmilyen nemzetségi ágon, István fia: Lászlót és frater-ét: Domokost pedig Apay fia: István mester birtokjogai megszerzésétől tilalmazta azon osztály idején, ami László (az alperesek apja) és az ő apja: Miklós között volt, majd tilalmazott azon másik osztály idején is, ami az országbíró meghagyásának megfelelően László fiai és az ő frater-ei: János és Péter között zajlott; István felperes vállalta, hogy bizonyítja a Guthkeled nemzetségbeli Apay fia: István nemzetségéből való emberekkel, valamint azon megyék nemeseivel, ahol Istvánnak birtokjoga és lakhelye (propria residencia) volt, hogy László és fiai Apay fia: Istvánnal nem voltak és nincsenek egy nemzetségi ágon – ám okiratoknak csupán csak egyszerű szavak hangoztatásával és megyei nemesek tanúskodásával nem lehet ellenszegülni; András fia: Miklós (a felperes István apja) mondott frater-eivel és fiával: Jánossal, továbbá István fia: László (az alperesek apja) a frater-évél: Domokossal együtt Apay fia: István, nemzetségi és osztályos rokonuk rájuk jog szerint háramlandó birtokjogait Gelet fiaitól: Miklós nádortól és Jánostól perben megszerezték Pál országbíró előtt, aki ezért Apay fia: István birtokjogait nekik ítélte közös iktatásra, majd Miklós, a fia, frater-ei, ill. László és Domokos a váradi káptalan előtt ezeket egymás között felosztották; utóbb László fiai: Tamás és János István felperes frater-eit: Jánost és Pétert Jakab országbíró előtt perbe vonva az első osztályt visszavonva újat értek el, és Apay fia: István birtokjogait egymás között ismét felosztották; a felek elődei közötti régi nemzetségi és osztályos atyafisági kapcsolat közelebb van András fia: Miklóshoz és frater-eihez, semmint Istvánhoz; István fiai: László, Domokos, János és Keled Zoladmonustra felét Apay fia: István mesterrel elcserélték Berench birtokért, azzal a feltétellel, hogy e birtokokat idegen kezek és nemzetségek nem foglalhatják v. idegeníthetik el; István fiai és Apay fia: István a Zoladmonustra-i monostor kegyúri jogában mint örökjogú nemesek és kegyurak voltak közösen. Mindezek alapján az országbíró a vele ülésező főpapokkal, bárókkal és az ország nemeseivel László fiai: Tamás, János, Miklós, Mátyás és Péter alpereseket (és elődeiket) Apay fia: István nemzetségi és osztályos atyafiainak nyilvánítja, Bachka-i Miklós fia: Istvánt pedig ennek jogtalan tagadásáért nevezettek élődíjának (omagium) megváltásában, vagyis 250 márkában

marasztalja el. Erről függőpecsétjével megerősített privilegiális oklevelet bocsát ki. [D. in Wyssegrad], 20. die oct. fe. Purif. B. virg. predict., a. d. 1376.

Dl. 96 505. (Vay cs. berkeszi lt. 497.) Függőpecsét fonata.
Tartalmilag átírta: Lackfi István nádor, 1392. febr. 27. > Leleszi konvent, 1410. szept. 14. Dl. 96 795. (Vay cs. berkeszi lt. 732.)

343. 1376. máj. 9.

János prépost és a Lelez-i Szt. Kereszt-egyház konventje előtt egyrészről Chahol-i Nagy (Magnus) János fia: Sebestyén mester, másrészről Berench-i László fia: Tamás a maga és frater-ei: Miklós és Mátyás nevében megvallották, hogy bár bizonyos jogtalanságok miatt viszály támadt köztük, de mivel Tamás a mondott frater-eivel együtt ezek ügyében elégtételt adott (a konvent Sebestyénnek és jobbágyainak kiadott oklevelének, valamint saját kötelezettségének megfelelően), ezért Sebestyén Tamást és frater-eit ezen ügy és oklevél kapcsán nyugtatta. Továbbá Tamás és frater-ei Sebestyén mester Domokos fia: János nevű jobbágyának megsebesítéséért 3 márkát és 21 garast fizettek, így Sebestyén őket erről is nyugtatta. D. 3. die fe. B. Stanizlai mart., a. d. 1376.

Dl. 96 506. (Vay cs. berkeszi lt. 499.) Kerek zárópecsét körvonala.

344. 1376. jún. 10.

Gara-i Miklós nádor előtt 1376. jún. 10-én (3. die fe. S. Trinit., a. incarn. d. 1376.) Tarkan-i Máté fia: László (Miklós fia: László és annak fia: Perbard személyében) Bachka-i Miklós fiait: Istvánt, Jánost és Pétert, Berench-i László fiait: Tamást, Jánost és Miklóst, valamint Berench-i Domokos fiát: Szaniszlót tilalmazta Zolathmonostora birtok elfoglalásától.

Tartalmilag átírta: Lackfi István nádor, 1392. febr. 27. > Leleszi konvent, 1410. szept. 14. Dl. 96 795. (Vay cs. berkeszi lt. 732.)
Piti 2001. 122.

345. 1376. [nov. 3. v. utána]

[Scepus-i] Jakab comes [országbíró] előtt 1376. nov. 3-án (3. die fe. OO. SS., a. d. 1376.) Cheh fia: László (Miklós fia: László és ennek fia: Prebard nevében) Bachka-i Miklós fiait: Istvánt, János és Pétert, valamint Anarch-i László fiait: Kis (Parvus) Tamást, Miklóst, Jánost, Mátyást és Pétert minden olyan, bárhol is fekvő birtokaik és birtokrészeik (különösen Zolathmonostura) osztályától tilalmazta, amik Lászlót és Prebard-ot jog szerint megilletik.

Tartalmi átirata: Lackfi István nádor, 1392. febr. 27. > Leleszi konvent, 1410. szept. 14. Dl. 96 795. (Vay cs. berkeszi lt. 732.)
Piti 2005. 340. (ahol Kis Tamásék apjaként tévesen István szerepel)

346. 1377. jan. 20. Visegrád

Gara-i Miklós nádor (H), a kunok bírája azon pert, amit korábbi oklevelének megfelelően Kysanarch-i Jakab fia: Miklós jan. 13-án (oct. Epiph. d.) viselt színe előtt az Anyarch birtokon levő bizonyos földrész határjeleinek emelése és felújítása ügyében Benk-i János fia: Miklós ellenében (akinek érdekében Barnabás fia: László jelent meg a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével), a felek akaratából máj. 1-jére (ad oct. fe. B. Georgii mart.) halasztja el. D. in Wyssegrad, 8. die termini prenotati, a. d. 1377.

Dl. 96 507. (Vay cs. berkeszi lt. 502.)
Piti 2001. 122.

347. 1377. máj. 21. Majtény

Zathmar megye négy szolgabírója elé járultak Voya-i Mihály fiai: Benedek és Miklós, tiltakozva, miszerint Miklós fia: István – Paly-i (dict.) Zudor Péter mester jobbágya – Paly falu officialis-ának és teljes communitas-ának engedélyével máj. 7. körül (circa fe. Asc. d.) hatalmaskodva Voya birtokra ment és onnan hat ökröt elvitt. Kérésükre fentiek kiküldték Ruhud-i Andrást és Ianusi-i Cantor (dict.) Mihályt, akik Zudor Péter mester Paly nevű birtokára kimentek, és ott megtudták, hogy Péter mester jobbágya, Miklós fia: István Voya-i Mihály fiainak hat ökrét jogtalanul és hatalmaskodva elvitte. D. in Mohten, f. V. prox. p. fe. Penth., a. d. 1377.

Dl. 96 508. (Vay cs. berkeszi lt. 501.) 4 zárópecsét hártyaszalagja.
Piti 2000. 120., Szatmár 207. szám.

348. 1377. máj. 28. Visegrád

Gara-i Miklós nádornak (H), a kunok bírájának elmondták Máté fia: László és Miklós fia: Máté Kystarkan-i nemesek, hogy Anarch-i László fiai: Kis (Parvus) Tamás, Miklós, János, Mátyás és Péter, valamint Domokos fia: Szaniszló az ő ellenükben számos bírságban vannak elmarasztalva. A nádor ezért kéri a Lelez-i konventet, hogy küldjék ki tanúságukat, akinek jelenlétében Rozuag-i Ábrahám v. ennek fiai: Péter és István v. Bol-i László v. Miklós nádori emberek valamelyike idézze meg a nevezett Kystarkan-i nemesek ellenében a nádor elé László fiait és Szaniszlót, meghagyva nekik, hogy állítsák elő famulus-aikat: Fynche (dict.) Pétert, Damian fiát: Tamást, Jakab fiát: Mátyást, Jeges (dict.) Mátyást, Szabó (Sartor) Lászlót, Lengel (dict.) Pétert, Harabor (dict.) Mátyást és Dara (dict.) Istvánt is, majd a konvent tegyen jelentést. D. in Wyssegrad, in fe. Corporis Christi, a. eiusdem 1377.

Átírta: Leleszi konvent, 1377. júl. 11.
Piti 2001. 123. **(352)**

349. 1377. jún. 12.

János prépost és a Lelez-i Szt. Kereszt-egyház konventje előtt Jakab fia: László (Gywlahaza-i Gywla fiai: Miklós, János és Benedek famulus-a és képviselője) ezen urai, továbbá László fiai: György, Péter, János, László és András, valamint Gywlahaza-i Szaniszló fia: Szaniszló nevében tiltakozott, hogy Zbugya-i János fia: Miklós litteratus Kyskeued telket (sessio) v. földet, ami Gywlahaza birtok földjei mellett fekszik, Mihály fiainak: Bálintnak, Mihálynak és Benedeknek, továbbá Baka-i Péter fiainak: Berecknek és Jánosnak törekszik adni. Ezért Miklós litteratus-t és másokat Kyskeued elidegenítésétől és eladásától, Mihály fiait, Péter fiait és más Baka-i nemeseket pedig annak elfoglalásától, elfogadásától és az oda való bemeneteltől szomszédság jogán tilalmazta. D. 2. die fe. B. Barnabe ap., a. d. 1377.

Dl. 96 509. (Vay cs. berkeszi lt. 508.) Kerek zárópecsét körvonala.

350. 1377. jún. 27.

János prépost és a Lelez-i Szt. Kereszt-egyház konventje előtt megjelent egyrészről Checher-i Domokos fia János felesége, Ruzka-i Bator (dict.) János leánya: Klára nemes asszony, továbbá ezen Checher-i János – Ruzka-i ue. Batur (dict.) János fiai: Batur (dict.) István és Batur (dict.) János nevében –, másrészről Berench-i István fia László fia: Miklós, és előbbiek megvallották, hogy bár Klára és néhai leánytestvére (soror uterina): Katalin hitbére és jegyajándéka ügyében Berench-i Miklós ellen pert akartak indítani, de mivel Miklós pénzkifizetéssel elégtételt adott nekik, ők ez ügyben Miklóst

nyugtatták. Mivel Checher-i János a Ruzka-iak nevében ügyvédvalló levél nélkül jelent meg, vállalta, hogy szavatolja Miklóst és leszármazottait, hogy ha ellenükben János fiai: János és István a leánytestvérük: Katalin hitbére és jegyajándéka miatt pert indítanának. D. in fe. B. Ladizlai regis et conf., a. d. 1377.

Dl. 96 510. (Vay cs. berkeszi lt. 507.) Kerek zárópecsét körvonala.

351. 1377. júl. 6.

[I.] Lajos királynak (H, P, Da) elmondták Maraz-i Gyula fiai: János, Benedek és Miklós, hogy Baka-i Mihály fia: Bálint az ő Maraz nevű birtokukhoz tartozó bizonyos szántóföldjeiket hatalmaskodva learattatta, elűzve ott arató jobbágyaikat. Ezért az uralkodó utasítja a Lelez-i konventet, hogy küldjék ki tanúságukat, akinek jelenlétében Peteniehaza-i János fia: László v. Ramachahaza-i Ernye (Irineius) fia: Mihály v. Zuth-i Mihály királyi emberek valamelyike tudja meg minderről az igazságot, majd a konvent tegyen jelentést. D. 8. die BB. ap. Petri et Pauli, a. d. 1377.

Átírta: Leleszi konvent, 1377. aug. 7. **(353)**
Piti 2002a. 253.

352. [1377.] júl. 11.

János prépost és a Lelez-i Szt. Kereszt-egyház konventje jelenti [Gara-i] Miklós nádornak [(H)], a kunok bírájának, hogy levelének megfelelően **(348)** Ábrahám fia: István nádori emberrel (homo magnitudinis vestre) kiküldték tanúságul [*lehúzva:* Benedek] Bereck testvér papot, akik jún. 28-án (in vig. fe. BB. Petri et Pauli ap.) Anarch-i László fiait és Szaniszlót Zygan birtokon a nádori jelenlét elé idézték, meghagyva, hogy állítsák elő famulus-aikat a Kystarkan-i nemesek ellenében aug. 22-én (oct. fe. Ass. virg. glor.). D. sab. prox. an. fe. B. Margarete virg. et mart., a. supradict. [1377.]

Dl. 96 511. (Vay cs. berkeszi lt. 509.) Hiányos.

353. [1377.] aug. 7.

János prépost és a Lelez-i Szt. Kereszt-egyház konventje jelenti [I.] Lajos királynak (H), hogy parancslevelének megfelelően **(351)** Zuth-i Mihály királyi emberrel kiküldték tanúságul Tamás testvér papot, akik Zabouch megyében eljárva nemesektől és nemtelenektől, főleg Maraz birtok szomszédaitól, s más, bármiféle helyzetű és állapotú emberektől azt tudták meg, amit Gyula fiai személyében a királynak elmondtak, és amit a király levele tartalmaz. D. VI. f. prox. an. fe. B. Laurencii mart., a. supradict. [1377.]

Dl. 96 512. (Vay cs. berkeszi lt. 506.) Zárópecsét hártyaszalagja.

354. 1377. nov. 25. Visegrád

Scepus-i Jakab comes, [I.] Lajos király (H) országbírója, a királyi városok bírája azon pert, amit korábbi perhalasztó oklevelének megfelelően Rosal-i Gergely fia: György és Gachal-i Elleus fia: László (akik nevében Deseu fia: János állt elő a váradi káptalan ügyvédvalló levelével) nov. 18-án (oct. fe. B. Martini conf.) viseltek Berench-i István fia László fiai: Miklós és Tamás ellenében (akik érdekében Posa fia: Tamás jelent meg a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével), a felek képviselőinek akaratából [1378.] máj. 1-jére (oct. fe. B. Georgii mart.) halasztja el. D. in Wyssegrad, 8. die termini prenotati, a. d. 1377.

Dl. 96 513. (Vay cs. berkeszi lt. 503.)
Piti 2005. 341.

355. 1378. jan. 20. Visegrád

Gara-i Miklós nádor (H), a kunok bírája tudatja, hogy korábbi perhalasztó oklevelének megfelelően Berench-i László fiai: Miklós és Mátyás, valamint Berench-i Domokos fia: Szaniszló (akik nevében Domokos fia: Antal jelent meg a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével) az ue. konvent (az uralkodó írásos parancsából a nádornak címzett) idézőlevelében foglaltak ügyében jan. 13-án (oct. fe. Epiph. d.) tartoztak pert viselni színe előtt Bachka-i Miklós fiai: János, István és Péter ellenében, ill. ugyanekkor István és Péter 3 márka bírságot kifizetni a nádornak és a felpereseknek. Akkor a nádor az uralkodó írásos (az alperesek részére kibocsátott és a nádornak átadott) parancsából a pert (a bírság kifizetésével együtt) máj. 1-jére (ad oct. fe. B. Georgii mart.) halasztotta el. D. in Wyssegrad, 8. die termini prenotati, a. d. 1378.

Dl. 96 514. (Vay cs. berkeszi lt. 510.) Kerek zárópecsét körvonala és hártyaszalagja.
Piti 2001. 123.

356. 1378. febr. 1.

Pál prépost és a Jazou-i Keresztelő Szt. János-monostor konventje előtt Mand-i Gergely – Vaya-i László és fia: Bereck, Mihály fiai: Miklós és Benedek, Vaya-i András fiai: László, Demeter és Péter, valamint Popus-i Iwan fiai: Gergely, László [*lehúzva:* Péter] és Mihály személyében – István litteratus fia: Mihályt a Zathmar megyei Eur birtok eladásától és elidegenítésétől, Zudar (dict.) István mestert, annak frater-eit és másokat a birtok megvételétől, elfoglalásától és az abba való bemeneteltől tilalmazta. D. in vig. fe. Purif. B. virg., a. d. 1378.

Dl. 96 515. (Vay cs. berkeszi lt. 515.) Zárópecsét hártyaszalagja, amin más oklevélből származó betűtöredékek vannak.

357. 1378. ápr. 6. Visegrád

Gara-i Miklós nádor (H), a kunok bírája előtt megjelent egyrészről Zbugya-i János fia: Miklós litteratus, másrészről Baka-i Mihály fia: Bálint mester (a maga, valamint uterinus frater-ei: Mihály és Benedek nevében a csanádi káptalan ügyvédvalló levelével), s előbbi elmondta, hogy mivel Mihály ezen fiai régtől fogva segítségükkel, tanácsaikkal, javaikkal és költségeikkel támogatták őt számos perében, ezért viszonzásul nekik és örököseiknek adta szavatosság vállalásával a Zabolch megyei Kyskued nevű lakatlan birtokának felét. Mivel a birtok iktatásához szükség van a nádor és a Lelez-i konvent emberére, a nádor kéri a konventet, hogy küldjék ki tanúságukat, akivel Bodon-i Miklós v. Benk-i Pál v. Baka-i János v. Petry-i István fia: István v. Chemerche (dict.) János nádori emberek valamelyike Kyskued birtok ezen felét a szomszédok jelenlétében iktassa Mihály fiainak örök birtoklásra, ha nincs ellentmondás. Az esetleges ellentmondókat idézze meg Bálint mester ellenében a nádor elé jún. 13-ra (ad oct. fe. Penth.), majd a konvent tegyen jelentést ue. napra. D. in Vissegrad, f. III. prox. p. domin. Iudica, a. d. 1378.

Dl. 96 516. (Vay cs. berkeszi lt. 511.) Kerek zárópecsét körvonala és hártyaszalagja.
Piti 2001. 123.

358. 1378. máj. 8. Visegrád

Gara-i Miklós nádor (H), a kunok bírája tudatja, hogy korábbi perhalasztó oklevelének megfelelően színe előtt Kysanarch-i Jakab fia: Miklós, ill. Domokos fia: Szaniszló és Noganarch-i László fiai: Miklós, István, Tamás, János és Péter máj. 1-jén (oct. fe. B. Georgii mart.) tartoztak okleveleiket bemutatni egymás ellenében (a nádor más oklevelében foglaltak ügyében), ám ezt a nádor

a király írásos (az alperesek érdekében kibocsátott és a nádornak átadott) parancsából okt. 6-ra (ad oct. fe. B. Michaelis arch.) halasztja el. D. in Vissegrad, 8. die termini prenotati, a. d. 1378.

Dl. 96 517. (Vay cs. berkeszi lt. 512.) Kerek zárópecsét körvonala és hártyaszalagja.
Piti 2001. 124.

359. 1378. máj. 8. Visegrád

Scepus-i Jakab comes, [I.] Lajos király (H) országbírója, a királyi városok bírája tudatja, hogy korábbi perhalasztó oklevelének megfelelően az egyrészről Berench-i László fiai: Tamás és János (akik közül Tamás jelent meg a maga és frater-e nevében a nádor ügyvédvalló levelével), másrészről Bachka-i Miklós fiai: János és Péter (akik nevében Máté fia: János állt elő a nádor ügyvédvalló levelével) között színe előtt máj. 1-jén (oct. fe. B. Georgii mart.) Benchruh, Rodomosagna, Zabloty, Kulthruthanch, Kethzygeth és Kiskothwyak birtokok, a Rozna folyón levő malmok, a Kerezthwr birtokon levő rét, valamint a Warallya és Kerezthur birtokokon levő 4 [! recte: 14], podwarch-nak mondott háznép (mansio hominum) osztálya ügyében folyt perben Miklós fiai képviselője azt mondta, hogy az ügyben nem tud választ adni, így ezt az országbíró halassza el a Miklós fiaira háruló szokásos teherrel. Ennek megfelelően Jakab comes a pert a Miklós fiai által kifizetendő 3 márka bírsággal júl. 1-jére (oct. fe. Nat. B. Johannis Bapt.) halasztja el, mikor is Miklós fiai v. képviselőjük adjanak választ. D. in Wissegrad, 8. die termini prenotati, a. d. 1378.

Dl. 96 518. (Vay cs. berkeszi lt. 504.) Kerek zárópecsét körvonala.
Piti 2005. 341.

360. 1378. júl. 21. Visegrád

Gara-i Miklós nádor (H), a kunok bírája oklevele. Máj. 29-én (29. die oct. fe. B. Georgii mart. prox. preterito) bírói széke előtt megjelent Domokos fia: Antal (Berench-i László fiai: Miklós és Mátyás, valamint Berench-i Domokos fia: Szaniszló nevében a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével), s bemutatta: 1) a Lelez-i konvent idéző (a király írásos parancsára válaszoló) oklevelét, mely szerint elmondták az uralkodónak László fiai és Szaniszló személyében, hogy ők Bachka-i Miklós fiaival: Jánossal, Istvánnal és Péterrel az azok kezén levő birtokjogokban osztályt kívántak tenni az ország szokásának megfelelően, ám Miklós fiai (hogy őket jogaiktól megfosszák) őket perbe vonták; ezért a király utasította a Lelez-i konventet, hogy küldjék ki tanúságukat, akinek jelenlétében a királyi ember idézze meg (még annak ellenére is, hogy már per van közöttük függőben) Miklós fiait a nádor elé László fiai és Szaniszló ellenében, hogy mindezekre választ adjanak, majd a konvent tegyen jelentést a nádornak; a konvent ennek megfelelően Jeeke-i Jakab fia: István királyi emberrel kiküldte tanúságul Benedek papot, akik 1376. okt. 17-én (2. die fe. B. Galli conf., in a. d. 1376.) Bachka-i Miklós fiait Beren[ch] nevű birtokukon a nádor elé idézték László fiai és Szaniszló ellenében nov. 18-ra (ad oct. fe. B. Martini conf. tunc venturas). 2–3) A nádor két perhalasztó oklevelét, melyek szerint a nádor a pert [1376.] nov. 18-ról először [1378.] jan. 13-ra (ad oct. fe. Epiph. d. nunc venturas), majd onnan máj. 1-jére (ad oct. B. Georgii mart. tunc sequentes) halasztotta el, 3 márka bírsággal sújtva Miklós fiait: Istvánt és Pétert, mivel azok jan. 13-án János nélkül nem válaszoltak. 4) A nádor Vissegrad-on, [1378.] máj. 27-én (27. die predict. oct. fe. B. Georgii mart.) kiadott bírságlevelét, mely szerint a nádor előtt Bachka-i Miklós fiait: Jánost, Istvánt és Pétert a megfelelő számú napig (congruis diebus octavarum earundem) várta Domokos fia: Antal (László fiai: Mátyás és Miklós, valamint Domokos fia: Szaniszló képviselője), ám azok nem jelentek meg, nem is küldtek senkit, ill. István és Péter a 3 márka bírságot sem rótták le, így a nádor őket a meg nem jelenésért a szokásos bírságban, a 3 márka meg nem fizetéséért pedig annak kétszeresében marasztalta el.

Mivel mindezek miatt második idézésre volt szükség, a nádor kérte a váradi káptalant, hogy küldjék ki tanúságukat, akinek jelenlétében [*lehúzva*: Gulahaza-i Gula fiai: János és Benedek, v. Leuew-i Tamás v. Leuew-i Pál fia: Miklós v. Endes-i Dénes fia: László v. Jeke-i Lőrinc fia: Péter] nádori ember Miklós fiait válaszadásuk, Istvánt és Pétert pedig ezen felül még a kétszerezett 3 márka bírság kifizetése ügyében idézze meg színe elé Miklós, Mátyás és Szaniszló ellenében, majd a káptalan tegyen jelentést. Végül az ország nemeseivel együtt jún. 27-én (quind. fe. S. Trinit.) ülésező nádor bírói széke előtt megjelent Domokos fia: Antal (Miklós, Mátyás és Szaniszló nevében a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével), és bemutatta a váradi káptalan válaszlevelét, mely szerint Gulahaza-i Gula fia: János nádori ember és Demeter, a váradi egyház chorus-ának klerikusa Bachka-i Miklós fiait (az oklevélben szereplő napon és helyen) válaszadásuk és a nádornak, ill. a másik peres félnek kifizetendő kétszerezett 3 márka bírság ügyében megidézte a nádor elé László fiai és Szaniszló ellenében jún. 27-re (ad predict. quind. fe. S. Trinit.). Miklós fiai azonban nem jelentek meg akkor, nem is küldtek senkit, noha Antal a kellő számú napig várt rájuk, így őket a nádor a meg nem jelenésért a szokásos bírságban, Istvánt és Pétert pedig ezen felül még a kétszerezett 3 márka meg nem fizetéséért ismét a 3 márka kétszeresében marasztalta el, s mivel a jog rendje szerint Miklós fiait harmadszor is meg kell idézni, a nádor kéri a váradi káptalant, hogy küldjék ki tanúságukat, akinek jelenlétében Gulahaza-i Gula fia Benedek fia: János v. Leue-i Tamás v. Leue-i Pál fia: Miklós v. Endes-i Dénes fia: László v. Jeeke-i Lőrinc fia: Péter v. Jekee-i Jakab fia: István nádori emberek valamelyike Miklós fiait válaszadásuk, ill. a bírságok (ami János esetében 3 márka, Péter és István esetében pedig már 18 márka) kifizetése ügyében idézze meg színe elé Miklós, Mátyás és Szaniszló ellenében, majd a káptalan tegyen jelentést. A nádor jelen oklevelet (prothonotarius-a: Tamás mester és a nála levő nádori pecsétek távolléte miatt) prothonotarius-a pecsétjével erősíti meg. D. in Vissegrad, 25. die termini prenotati, a. d. 1378.

Dl. 96 519. (Vay cs. berkeszi lt. 514.) Záropecsét hártyaszalagja.
Tartalmilag átírta: Garai Miklós nádor, 1379. febr. 5. **(364)**
Piti 2001. 124–125. (ahol tévesen 1377. okt. 17. és 1377. nov. 18. szerepel)

361. 1378. okt. 4.

Domokos prépost és a Lelez-i Szt. Kereszt-egyház konventje jelenti [I.] Lajos királynak (H), hogy megkapva nekik címzett, Kystarkan-i László fia: Benedek érdekében kiadott idézőlevelét, annak megfelelően az abban megnevezett Ábrahám fia: István királyi emberrel kiküldték tanúságul Antal testvért, akik szept. 15-én (f. IV. prox. an. fe. B. Mathei ap. et ewang.) Berench-i László fiait: Kis (Parvus) Tamást, Miklóst, Jánost, Mátyást és Pétert, valamint Kenezi-i Domokos fia: Szaniszlót Zygan nevű birtokukon megidézték a királyi jelenlét elé ezen Benedek ellenében okt. 6-ra (oct. fe. B. Mychaelis arch.). D. II. f. prox. p. fe. B. Dyonisii mart., a. d. 1378.

Dl. 96 520. (Vay cs. berkeszi lt. 516.) Záropecsét hártyaszalagja.

362. 1378. nov. 4. Visegrád

Gara-i Miklós nádor (H), a kunok bírája előtt Zaguafeu-i Petew fia: Miklós elmondta, hogy az őt jog szerint illető Kazar ~ Kozar, Zeek és Inazou birtokokat Koka-i István fia: Pál jogtalanul elfoglalta és használja, ezért Pált e birtokok elfoglalásától, átörökítésétől és hasznai elvételétől tilalmazta. D. in Vissegrad, f. V. prox. p. fe. OO. SS., a. d. 1378.

Dl. 96 521. (Vay cs. berkeszi lt. 513.) Záropecsét hártyaszalagja.

363. 1379. jan. 20. Visegrád

Gara-i Miklós nádor (H), a kunok bírája tudatja, hogy korábbi perhalasztó oklevele szerint a (nádor más oklevelében és az egri káptalan válaszában foglalt) birtokbejárásról, határ-kijelölésről és iktatásról szóló jelentés megtárgyalására Máté fia: László és Kystarkan-i Miklós fia: Máté felperesek (akik nevében Isow fia: Pál állt elő a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével), ill. Anarch-i László fiai: Tamás, Miklós, János, Mátyás és Péter, továbbá Berench-i Domokos fia: Szaniszló alperesek között jan. 13-án (oct. fe. Epiph. d.) kellett volna sor kerülnie, ám ezt a nádor a király írásos (az alperesek érdekében kibocsátott és a nádornak átadott) parancsából máj. 1-jére (ad oct. fe. B. Georgii mart.) halasztotta el. D. in Vyssegrad, 8. die termini prenotati, a. d. 1379.

Dl. 96 522. (Vay cs. berkeszi lt. 521.)
Piti 2001. 125.

364. 1379. febr. 5. Visegrád

Gara-i Miklós nádor (H), a kunok bírája oklevele. Az ország nemeseivel [1378.] aug. 27-én (oct. fe. B. regis Stephani prox. preteritis) együtt ülésező nádor bírói széke előtt megjelent Domokos fia: Antal (Berench-i László fiai: Miklós és Mátyás, valamint Berench-i Domokos fia: Szaniszló nevében a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével), s bemutatta a nádor máj. 30-án (30. die oct. fe. B. Georgii mart. prox. preteritis) kelt idézőlevelét, mely szerint Domokos fia: Antal (László fiai és Szaniszló nevében a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével) a nádor korábbi perhalasztó oklevelének megfelelően máj. 1-jén (dict. oct. fe. B. Georgii mart.) Bachka-i Miklós fiai: János, István és Péter mesterek ellenében bemutatta a nádornak a Lelez-i konvent idéző (a király írásos parancsára válaszoló) oklevelét, mely szerint elmondták az uralkodónak László fiai és Szaniszló személyében, hogy ők Bachka-i Miklós fiaival: Jánossal, Istvánnal és Péterrel az azok kezén levő birtokjogokban osztályt kívántak tenni az ország szokásának megfelelően, ám Miklós fiai (hogy őket jogaiktól megfosszák) őket perbe vonták; ezért a király utasította a Lelez-i konventet, hogy küldjék ki tanúságukat, akinek jelenlétében a királyi ember idézze meg (még annak ellenére is, hogy már per van közöttük függőben) Miklós fiait a nádor elé László fiai és Szaniszló ellenében, hogy mindezekre választ adjanak, majd a konvent tegyen jelentést a nádornak; a konvent ennek megfelelően Jeke-i Jakab fia: István királyi emberrel kiküldte tanúságul Benedek papot, akik 1376. okt. 17-én (2. die fe. B. Galli conf., in a. d. 1376.) Bachka-i Miklós fiait Berench nevű birtokukon a nádor elé idézték László fiai és Szaniszló ellenében nov. 18-ra (ad oct. fe. B. Martini conf. tunc venturas). Mivel Antal [1378.] máj. 1-jén (oct. fe. B. Georgii mart.) a kellő számú napig várta Miklós fiait, ám azok nem jelentek meg, nem is küldtek senkit, ill. sem a nádort, sem a peres ellenfelet megillető 3 márka bírságot nem rótták le, így meg nem jelenésükért a nádor a szokásos bírságban, a 3 márka meg nem fizetéséért pedig annak kétszeresében marasztalta el őket, s mivel így második idézésre is szükség volt, a nádor kérte a váradi káptalant, hogy küldjék ki tanúságukat, akinek jelenlétében a nádori ember Miklós fiait válaszadásuk, Istvánt és Pétert pedig ezen felül még a kétszerezett 3 márka bírság kifizetése ügyében idézze meg színe elé Miklós, Mátyás és Szaniszló ellenében, majd a káptalan tegyen jelentést. Ezután az ország nemeseivel együtt [1378.] jún. 27-én (quind. fe. S. Trinit. prox. preteritis) ülésező nádor bírói széke előtt megjelent Domokos fia: Antal (Miklós, Mátyás és Szaniszló nevében a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével), és bemutatta a váradi káptalan válaszlevelét, mely szerint a nádor és a káptalan embere Miklós fiait válaszadásuk és a nádornak, ill. a másik peres félnek kifizetendő kétszeres 3 márka bírság ügyében megidézte a nádor elé Miklós, Mátyás és Szaniszló ellenében [1378.] jún. 27-re (ad easdem quind. fe. S. Trinit.). Miklós fiai azonban akkor nem jelentek meg, nem is küldtek senkit, így őket a nádor a meg nem jelenésért a szokásos bírságban, Istvánt és

Pétert pedig ezen felül még a kétszerezett 3 márka meg nem fizetéséért ismét a 3 márka kétszeresében marasztalta el, s mivel a jog rendje szerint Miklós fiait harmadszor is meg kellett idézni, a nádor kérte a váradi káptalant, hogy küldjék ki tanúságukat, akinek jelenlétében a nádori ember Miklós fiait válaszadásuk, ill. az összesen 54 márka bírság kifizetése ügyében idézze meg színe elé Miklós, Mátyás és Szaniszló ellenében, majd a káptalan tegyen jelentést. Ezután Antal előadta, hogy Miklós, Mátyás és Szaniszló szükségükben nem tudták megidéztetni a nádor elé Miklós fiait, és közben az idézésnek megfelelő időpont lejárt. A nádor, mivel a joggal ez egybehangzó, Antal kérésére írásban kérte a váradi káptalant, hogy küldjék ki tanúságukat, akinek jelenlétében a nádori ember Miklós fiait válaszuk és a bírságok ügyében idézze meg a nádor elé Miklós, Mátyás és Szaniszló ellenében, majd a káptalan tegyen jelentést. Ezután az ország nemeseivel [1378.] szept. 28-án (quind. fe. Exalt. S. Crucis) együtt ülésező nádor bírói széke előtt megjelent Domokos fia: Antal (Miklós, Mihály és Szaniszló nevében a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével) és Mátyás fia: János (Bachka-i Miklós fiai: János, István és Péter képviseletében a nádor és ue. konvent ügyvédvalló levelével), és Antal bemutatta a váradi káptalan jelentését, mely szerint Miklós fiait válaszuk megadása és a bírságok kifizetése ügyében Leueu-i László fia: Tamás nádori ember és János, a káptalan papja a nádor elé idézték [1378.] szept. 28-ra (ad easdem quind. fe. Exalt. S. Crucis) Miklós, Mátyás és Szaniszló ellenében. Ezután Antal kérte, hogy a nádor hozzon ítéletet, Miklós fiai pedig fizessék ki az 54 márka bírság Miklóst, Mihályt és Szaniszlót illető részét: 18 márkát. Miklós fiai képviselője azt felelte, hogy a 18 márkát nem készpénzben, hanem az ország szokásának megfelelően a nádor által kijelölt időpontban a Cris megyei Kerezthur birtokon levő részükkel róják le; ezt Antal elfogadta, a nádor pedig ezt jóváhagyva a pert [1379.] jan. 13-ra (ad oct. fe. Epiph. d. tunc venturas) halasztotta el. Akkor megjelent színe előtt Szaniszló személyesen, Miklós és Mátyás nevében pedig Domokos fia: Antal a bácsi káptalan ügyvédvalló levelével, másrészről István mester személyesen, János és Péter mesterek nevében pedig Zala-i Máté fia: János a császmai káptalan és a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével, és engedélyt kértek a megegyezésre a nádortól. Ezt megkapva visszatértek, s elmondták, hogy fogott nemes bírók közvetítésével osztályuk (divisio generacionalis) ügyében úgy egyeztek meg, hogy Miklós fiai elismerték, miszerint László fiai és Szaniszló az ő nemzetségi és osztályos frater-eik, így birtokaikból egyenlő rész illeti őket, ezért a Duna folyótól keletre levő minden birtokukat és birtokrészüket (akár az ő kezükön, akár idegen kézen vannak), vagyis a Zemplen megyei Bachka-t, Buro-t, Zygan-t, a Zabolch (Tá.: Zaboch) megyei Cheter-t (Tá.: Chetyr), Benk-et, Monyaros-t (Tá.: Monyoros), Kenes-t, Ladan-t, Baka-t, Anyarch-ot (Tá.: Anarch), Kechke-t (Tá.: Kekche), Berench-et, Hymes-t, és a Byhor megyei Monostor-t (Tá.: Monosthor) László fiainak: Miklósnak és Mátyásnak, valamint Domokos fiának: Szaniszlónak hagyták és engedték át örök birtoklásra; míg a Duna folyótól nyugatra levő birtokaik (szintén akár az ő kezükön, akár idegen kézen is legyenek), azaz a Cris megyei Apeykereztura (Tá.: Apaykerezthur) Kozmadamyan várral, Zelnycze, Kedhel (Tá.: Kethhel), Lukucholch, FelseWyznekseg, AlsoWyznekseg minden tartozékkal, a Somogy megyei Zolad, Nezde (Tá.: Nezdie), Filke (Tá.: Fylke) és Bykus (Tá.: Bykos) Miklós fiainak: János, István és Péter mestereknek és örököseiknek maradtak. Ha valamelyik fél a neki jutottakból törvényes úton elvesztene valamit, v. tőle elidegenítenék, a másik fél az elvesztett részt tartozik a sajátjából kipótolni. Mindezt Domokos fia: Szaniszló a maga és ue. Domokos fia János fia: Miklós személyében, Domokos fia: Antal képviselő Miklós és Mátyás személyében, László fiai: Tamás és János a maguk és frater-ük: Péter nevében ügyvédvalló levél nélkül fogadták el, magukra vállalva a képviseltek terhét, ha azok mindebben elégedetlenek lennének. Erről a nádor László fiainak és Szaniszlónak függőpecsétjével megerősített privilegiális oklevelet bocsát ki. D. in Wyssegrad, 24. (Tá.: 20. [! recte: 24.]) die oct. fe. Epiph. d. predict., a. d. 1379.

Átírta: I. Ferdinánd király, 1551. febr. 26. Dl. 96 523. (Vay cs. berkeszi lt. 520.)
Tartalmilag átírta: Lackfi István nádor, 1392. febr. 27. > Leleszi konvent, 1410. szept. 14. Dl. 96 795. (Vay cs. berkeszi lt. 732.)
Piti 2001. 125–127. (ahol tévesen máj. 20. és 1377. okt. 17. szerepel)

365. 1379. febr. 6. Visegrád

Gara-i Miklós nádor (H), a kunok bírája oklevele. Mivel Bachka-i néhai Miklós fiai: János, István és Péter mesterek a Zemplen megyei Bachka és Burou, valamint a Zabouch megyei Keekche, Cheter és Baka birtokok ügyében jan. 13-án (oct. fe. Epiph. d.) megegyeztek Berench-i László fiaival: Miklóssal és Mátyással, továbbá Berench-i Domokos fiával: Szaniszlóval (miként ezt a nádor más, privilegiális oklevele részletesen tartalmazza), a nádor kéri a Lelez-i konventet, hogy küldjék ki tanúságukat, aki előtt Tyussed-i Jakab litteratus, a nádor curia-jának notarius-a (a nádor curiajából ez ügyben speciálisan kiküldött nádori ember) a nevezett birtokokat a szomszédok jelenlétében iktassa minden haszonvétellel és tartozékkal László fiainak és Szaniszlónak örök birtoklásra, majd a konvent tegyen jelentést máj. 1-jére (ad oct. fe. B. Georgii mart.). D. in Wysegrad, 25. die oct. fe. Epiph. d. predict., a. d. 1379.

Átírta: Leleszi konvent, 1379. márc. 16. **(367)**
Piti 2001. 127.

366. 1379. febr. 24. Visegrád

[I.] Lajos király (H, P, Da) előtt elmondta Berench-i László fia: Tamás a maga és frater uterinus-ai: János és Miklós személyében, hogy úgy értesültek, miszerint az általuk indított perben Kenez-i Domokos fia: Szaniszló és Berky-i János fia: Miklós őket nem szavatolják, sőt maguknak akarják elfoglalni Bochka, Borou, Cheter, Kekche és Baka birtokokat, és azok tulajdonába be akarják magukat vezettetni. Ezért Tamás nevezetteket, míg a szavatolást nem teljesítik az ország szokása szerint, mindettől tilalmazta. D. in Vissegrad, in fe. B. Mathye ap., a. d. 1379.

Dl. 96 524. (Vay cs. berkeszi lt. 518.) Zárópecsét hártyaszalagja.
Piti 2002a. 253.

367. [1379.] márc. 16.

Domokos prépost és a Lelez-i Szt. Kereszt-egyház konventje jelenti Gara-i Miklós nádornak (H), a kunok bírájának (dominus eorum metuendus), hogy oklevelének megfelelően **(365)** Jakab litteratus nádori emberrel kiküldték tanúságul Péter testvér papot, akik márc. 2-án (f. IV. prox. p. domin. Invocavit) előbb Bachka, majd a a nádori oklevélben felsorolt többi birtokot László fiainak: Miklósnak és Mátyásnak, valamint Berench-i Domokos fia: Szaniszlónak akarták iktatni, de Bachka-i Miklós fia: János mester személyesen, ue. János frater-ei: István és Péter mesterek officialis-ai pedig (ahogy maguk elmondták) ezen uraik megbízásából e birtokokból hatalmaskodva kiűzték (expellissent) őket. D. f. IV. prox. p. domin. Oculi, a. supradict. [1379.]

Dl. 96 526. (Vay cs. berkeszi lt. 530.) Kerek zárópecsét körvonala.

368. 1379. márc. 25.

Az egri káptalan előtt megjelentek egyrészről Hangon-i Lampert fia Gergely fiai: Tamás és István, másrészről másik Hangon-i Perselth (dict.) Miklós fia: János, és előbbiek a Gumur megyei Zylazow birtokot minden haszonvétellel, különösen annak Borsod megyei Henmiklosfeulde nevű

usualis földjével márc. 12-től (a fe. S. Gregorii) annak 4. évfordulójáig ezen Perselth Jánosnak 60 forintnyi dénár készpénzért elzálogosították, úgy, hogy ha ők (együtt v. külön) v. örököseik Zylazow birtokot és Henmiklosfelde földet a 4. évforduló után (de nem korábban) ezen összegért – kizárva a természetbeni fizetést (omni estimacione exclusa) – vissza tudják váltani, János v. örökösei tartoznak ezeket visszaadni. Gergely fiai kötelesek Jánost e birtok és föld dominium-ában megőrizni mindenkivel szemben, amit ha nem teljesítenek, más birtokaikból per nélkül adjanak és iktassanak azonos értékű földet Jánosnak v. örököseinek. D. in fe. Ann. B. virg., a. d. 1379.

Dl. 96 525. (Vay cs. berkeszi lt. 526.) Kerek zárópecsét körvonala.

369. 1379. ápr. 2.

Domokos prépost és a Lelez-i Szt. Kereszt-egyház konventje jelenti Gara-i Miklós nádornak (H), a kunok bírájának (dominus eorum metuendus), hogy a nekik címzett, László fiai: Miklós és Mátyás, valamint Berench-i Domokos fia: Szaniszló érdekében kiadott idézőlevelének megfelelően az abban megnevezett Kunuk-i László nádori emberrel kiküldték tanúságul Tamás testvér papot, akik ápr. 2-án (sab. prox. an. domin. Palmarum) Bachka birtokra mentek, ahol Miklós fiait: János, István és Péter mestereket a korábbi erőszakos kizárás (exclusio) miatt megidézték a nádor elé ápr. 16-ra (ad 15. diem predict. evocacionis) László fiai és Szaniszló ellenében. D. sab. prenotato, a. d. 1379.

Dl. 96 527. (Vay cs. berkeszi lt. 529.) Kerek zárópecsét körvonala.

370. 1379. [ápr. 18. után]

Domokos prépost és a Lelez-i Szt. Kereszt-egyház konventje előtt Berench-i Domokos fia: Szaniszló a maga és frater-ei nevében tiltakozott, hogy Bachka-i Miklós fia: János mester, valamint annak frater-ei: István és Péter mesterek officialis-ai: Tatar (dict.) István és Szabó (Sartor) Miklós ápr. 18-án (2. die oct. fe. Pasce d.) az ő Antal nevű Bachka-i jobbágyukat javaitól megfosztották és foglyul ejtették. D. in die protestacionis prenotate, a. d. 1379.

Dl. 96 528. (Vay cs. berkeszi lt. 527.)
A keltezés módja ellenére a szöveg a tiltakozás napját tünteti fel, így az oklevél dátuma nem állapítható meg.

371. 1379. máj. 8. Visegrád

Gara-i Miklós nádor (H), a kunok bírája azon pert, amit korábbi perhalasztó oklevelének megfelelően Zaguafew-i Miklós mester (akinek érdekében Pelem-i Domokos állt elő Scepus-i Jakab comes országbíró ügyvédvalló levelével) máj. 1-jén (oct. fe. B. Georgii mart.) viselt színe előtt Beke fia: Miklós és Porona-i Péter fia: Péter ellenében (akik nevében Saagh-i Miklós fia: Miklós jelent meg királyi ügyvédvalló levéllel) a váci káptalan tudományvevő és idéző oklevelében foglalt ügyben, a képviselők akaratából okt. 6-ra (oct. fe. B. Michaelis arch.) halasztja el. D. in Wissegrad, 8. die termini prenotati, a. d. 1379.

Dl. 96 530. (Vay cs. berkeszi lt. 522.) Zárópecsét hártyaszalagja.

372. 1379. máj. 8. Visegrád

Scepus-i Jakab comes, [I.] Lajos király (H) országbírója azon pert, amit korábbi perhalasztó oklevelének megfelelően színe előtt Ruzka-i János fia: István (akinek nevében Bense fia: Péter állt

elő a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével) máj. 1-jén (oct. fe. B. Georgii mart.) viselt Anarch-i István fia: Miklós ellenében (akinek érdekében Domokos fia: Antal jelent meg e konvent ügyvédvalló levelével) az országbíró oklevelében és a mondott konvent válaszlevelében foglalt ügyben, a felek képviselőinek akaratából okt. 6-ra (oct. fe. B. Mychaelis arch.) halasztja el. D. in Vissegrad, 8. die termini prenotati, a. d. 1379.

Dl. 96 529. (Vay cs. berkeszi lt. 525.)
Piti 2005. 341.

373. 1379. máj. 26. Buda

[I.] Lajos király (H, P, Da) az egri káptalannak. Elmondta neki András fia: Gergely litteratus, Morolya-i néhai Lőrinc gener-e a maga, ezen Lőrinc fiai: Barla és János, valamint Morolya-i György leánya: Anna nevében, hogy véletlenül elvesztek azon okleveleik, amik Morolya birtokról és egy 2 ekényi földrészről szólnak (utóbbit egykor a királyi várnépekből – castrenses – való Zobozlaus-tól és rokonaitól Mykus pap vásárolta meg). Ezek párjai a káptalan sekrestyéjében v. conservatorium-ában vannak szokás szerint elhelyezve, s ezekre most jogaik megóvására szükségük van. Ezért az uralkodó utasítja a káptalant, hogy ezen okleveleket keressék meg egyházuk sekrestyéjében és tartalmukat oklevelükben írják át csalárdság nélkül Gergelyéknek. D. Bude, f. V. prox. an. fe. Penth., a. d. 1379.

Átírta: Egri káptalan, 1379. máj. 28. **(374)**

374. [1379.] máj. 28.

Az egri káptalan előtt Morolya-i András fia: Gergely litteratus a maga, Lőrinc fiai: Barla és János, valamint Morolya-i György leánya: Anna nevében bemutatta [I.] Lajos király (H) oklevelét **(373)**. Mivel a káptalan a többi országlakoshoz hasonlóan a királyi parancsnak engedelmeskedni tartozik, a conservatorium-ukban elhelyezett oklevelek között megtalálták egy, a mondott birtokról szóló 1263. évi privilégiumukat (amelyben átírásra került [IV.] Béla király év nélküli oklevele), amit itt szó szerint átírnak, az eredeti privilégiumot pedig visszahelyezik conservatorium-ukba. D. in vig. dict. fe. Penth., a. supradict. [1379.]

Átírta: Mária királynő, 1384. máj. 3. > Leleszi konvent, 1408. febr. 6. Dl. 96 763. (Vay cs. berkeszi lt. 702.)

375. 1379. máj. 29. Visegrád

[I.] Lajos királynak (H, P, Da) elmondták Zaguafev-i Petew fia: Miklós személyében, hogy Garaby-i Desev fia: István eladta Miklós tudta nélkül annak Kazar, Iwanzo és Zegh nevű örökjogú birtokait 150 arany forintért és 14 igás (iugo aptis) ökörért Kachy-i Istvánnak. Ezért az uralkodó utasítja a Saagh-i konventet, hogy küldjék ki tanúságukat, akinek jelenlétében Sumsag-i János fia: György v. Zarmaterch-i Sándor fia: János v. Harrkyan-i Demeter fia: János v. Buchar-i János fia: Péter v. Chehy-i Vz fia: Dénes királyi emberek valamelyike tudja meg erről az igazságot, idézze meg Desew fia: Istvánt a királyi jelenlét elé válaszadásra Petew fia: Miklós ellenében, majd a konvent tegyen jelentést. D. in Vissegrad, in fe. Penth., a. d. 1379.

Átírta: Sági konvent, 1379. jún. 28. **(377)**

376. 1379. jún. 2. Buda

[I.] Lajos király (H, P, Da) előtt elmondta András fia: Gergely litteratus, Morolya-i Lőrinc gener-e a maga, ezen Lőrinc fiai: Barla és János nevében, hogy az Vng-i királyi várnépek (castrenses) Chechyr nevű földjéből kihasított 2 ekényi földrészt (miként ez az egri káptalan a király előtt eredetiben bemutatott oklevele tartalmazza) néhai Mykus pap, az ő rokonuk megvásárolta, és ennek ők [IV.] Béla király, az uralkodó prothavus-a idejétől fogva mindmáig békés tulajdonában és birtokában voltak. Mivel azonban ezen földrész jog szerint a királyi adományozási jogkörhöz (collacio) tartozik, Gergely kérte az uralkodót, hogy azt nekik királyi új adomány és valódi nemesség (sub sincere nobilitatis titulo) címén adja nekik. Lajos a kérésre királyi keggyel (pietas, benignitas) hajolva, és felidézve Gergely hű szolgálatait, amikkel hadjárataiban lehetőségei szerint igyekezett a királynak kedvezni, mind ezek emiatt, mind pedig mivel Gergely felismerte, hogy e föld teljesen a királyi joghoz tartozik, de ezt nem titkolta el, e 2 ekényi földrészt minden haszonvétellel azon régi határai alatt, ahogy használták és birtokolták, Gergelynek, Lőrinc fiainak és örököseiknek adja új királyi adomány és valódi nemesség címén, más jogának sérelme nélkül. D. Bude, f. V. prox. p. fe. Penth., a. d. 1379. Jelen oklevelet visszavitele esetén privilégiumában írja át. D. ut supra.

Átírta: Mária királynő, 1384. máj. 3. > Leleszi konvent, 1408. febr. 6. Dl. 96 763. (Vay cs. berkeszi lt. 702.)

377. [1379.] jún. 28.

Jakab prépost és a Saagh-i Boldogságos Szűz-monostor konventje jelenti [I.] Lajos királynak (H), hogy megkapva nekik címzett tudományvevő és idéztető oklevelét **(375)**, Haarkyan-i Demeter fia: János királyi emberrel kiküldték tanúságul rendjük papját: Lőrinc testvért, akik jún. 26-án (die domin. prox. p. fe. Nat. Johannis Bapt.) Neugrad megyében nemesektől, nemtelenektől és egyéb közrendűektől (communis homo) megtudták, hogy Garaby-i Dessew fia: István mindazt megtette, ami a király oklevelében szerepel. Majd aznap Istvánt a Garab nevű birtokán megidézték a királyi jelenlét elé Zaguafeu-i Pethew fia: Miklós ellenében júl. 11-re (ad quind. fe. B. Ladizlai regis et conf.). D. 3. die evocacionis prenotate, a. d. quo supra. [1379.]

Dl. 96 531. (Vay cs. berkeszi lt. 531.)

378. 1379. júl. 8. Visegrád

Scepus-i Jakab comes, [I.] Lajos király (H) országbírója azon pert, amit a Lelez-i konvent oklevelének megfelelően Bathyan-i Péter fia: János (akinek nevében János fia: Synka jelent meg e konvent ügyvédvalló levelével) júl. 1-jén (oct. fe. B. Jacobi ap.) viselt Anarch-i László fia: Tamás ellenében (akinek érdekében ügyvivő jelent meg) Bathyan birtok határai iktatásának tilalmazása miatt, okt. 6-ra (oct. fe. B. Mychaelis arch.) halasztja el. D. in Vissegrad, 8. die termini prenotati, a. d. 1379.

Dl. 96 534. (Vay cs. berkeszi lt. 524.) Kerek zárópecsét körvonala.
Piti 2005. 341.

379. 1379. aug. 1.

Domokos prépost és a Lelez-i Szt. Kereszt-egyház konventje előtt megjelent egyrészről Baka-i Péter fia: János (Syneu-i Domokos özvegye: Anna nevében a konvent ügyvédvalló levelével), másrészről Gechy-i Mátyás fia: Péter, és János megvallotta, hogy Annát perbe vonta a saját frater carnalis-a: ezen Péter a nőnek a természet joga és az ország szokása szerint Gechy birtokból járó

leánynegyed követelése miat. De mivel Péter végül a testvérének: Annának a leánynegyedét, valamint néhai nagyanyja (ava) hitbérét és jegyajándékát megadta Gelse-i Lukács fia: néhai János birtokaiból és birtokrészeiből, ezért Anna a Zathmar megyei Gechy birtok után neki járó leánynegyedét elengedte Péternek és örököseinek, s teszi most ugyanezt János képviselői hatáskörrel Anna nevében. D. in oct. fe. B. Jacobi ap., a. d. 1379.

Dl. 96 532. (Vay cs. berkeszi lt. 528.) Zárópecsét hártyaszalagja.

380. 1379. aug. 5. Eger

György patai főesperes, egri kanonok, Imre egri püspök lelkiekben általános vikáriusa tudatja, hogy színe előtt korábbi perhalasztó oklevele szerint aug. 1-jén (oct. fe. S. Jacobi ap.) János testvér, a Bel-i Boldogságos Szűz Mária-monostor apátja mint felperes meg kellett jelenjen Wadna-i Antal fia: Barnis ellenében. Akkor azonban János apát nem állt elő, nem is küldött senkit maga helyett, pedig Barnis várt rá a főesperes előtt. Mivel egy felperes makacssága nagyobbnak számít az alperesénél, ezért György az apátot kétszeres bírságban, vagyis 6 márkában marasztalja el, ha magát nem tudja majd ésszerűen kimenteni. D. Agrie, 5. die termini prenotati, a. d. 1379.

Dl. 96 533. (Vay cs. berkeszi lt. 533.) Kerek zárópecsét körvonala.

381. 1379. aug. 11. Diósgyőr

[I.] Lajos király (H, P, Da) Gyosgewr-i várnagyának, Saphar (dict.) István fia: Miklós mesternek. Elmondta neki Wray-i Pál fia: Péter, hogy Zorz (dict.) Miklós nevű jobbágya az ő Wray nevű birtokáról engedély nélkül, a jogos földbér (terragium) és más debitum-ok megfizetése nélkül a várnagy honor-ja alatt levő, D[ed]es királyi várhoz tartozó Tapalchan birtokra ment, Péter joga nagy sérelmére. Ezért az uralkodó utasítja a várnagyot, hogy ha megtudta minderről az igazságot, és az megfelel annak, amit a királynak elmondtak, Péternek e jobbágy részéről az ország szokásának megfelelően haladéktalanul szolgáltasson igazságot. D. in Gyosgyur, 2. die fe. B. Laurencii mart., a. d. 1379.

Dl. 96 535. (Vay cs. berkeszi lt. 517.) Szöveg alá nyomott pecsét nyoma.

382. [1379.] aug. 22.

[I. Lajos] király [1379.] aug. 22-én (3. die fe. B. regis Stephani, in. a. proxime transacto) kelt, titkos pecsétjével ellátott oklevele, melyben az uralkodó utasította a nádort, hogy ha Berench-i László fiai újonnan fellelt okleveleit alapos vizsgálattal (pergamenjükben, pecsétjükben és írásukban) valódinak találja, akkor azokat köteles a perben László fiai részére elfogadni és a felek között így ítéletet hozni.

Tartalmilag átírta: Garai Miklós nádor, 1380. okt. 21. (399)
Piti 2001. 128.

383. 1379. okt. 13. Visegrád

Gara-i Miklós nádor (H), a kunok bírája azon pert, amit a felperes Berench-i László fiai: Miklós és Mátyás, továbbá Berench-i Domokos fia: Szaniszló (akik nevében Domokos fia: Tamás állt elő a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével), ill. az alperes Bachka-i Miklós fiai: János, István és Péter (akik érdekében Lukács fia: Péter jelent meg ue. konvent ügyvédvalló levelével) között a korábbi oklevelében foglaltak ügyében okt. 6-án (oct. fe. B. Mychaelis arch.) jött létre színe előtt,

a felek képviselőinek akaratából [1380.] máj. 1-jére (ad oct. fe. B. Georgii mart.) halasztja el. D. in Vissegrad, 8. die termini prenotati, a. d. 1379.

Dl. 96 536. (Vay cs. berkeszi lt. 523.) Zárópecsét hártyaszalagja.
Piti 2001. 127–128.

384. 1379. nov. 5. Szalatna

[I.] Lajos király (H, P, Da) hű bárójának, Gergely fia: Miklós mester Zabolch-i comes-nek v. annak vicecomes-ének. Miklós és e megye nemeseinek okleveléből értesült, hogy az ue. megyei Anarch-i Mátyás egy remete megsebzése és kirablása ügyében ártatlannak bizonyult, így neki (sibi et capiti suo) különös királyi kegyet ad minden jogával és birtokával együtt. Ezért utasítja a címzetteket, hogy Mátyást azon jogaiba, amelyeket e vád miatt elfoglaltak tőle, neki adják vissza és őt ez ügyben védelmezzék. Utasítja továbbá az ország többi bíráját és jogszolgáltatóját, hogy jelen oklevelet elolvasása után adják vissza bemutatójának. D. in Zalathna, in fe. B. Emerici ducis et conf., a. d. 1379.

Dl. 96 537. (Vay cs. berkeszi lt. 519.) Előlapi kerek pecsét töredékei nyomában: relacio domini woyuode.
Piti 2002a. 253.

385. 1379. dec. 23. Csepel

Erzsébet [anya]királynénak (H, P) elmondta Loranthaza-i Lorand fia András fia: Gergely, hogy amidőn ezen András nov. 16-án (f. IV. prox. p. fe. B. Martini conf.) az Eteel faluban levő négy ökrét kereste, bizonyos hospesek a többi Ethel falvi hospes egyetértésével őt megölték. Ezért Erzsébet utasítja a Zabolch-i comes-t v. a vicecomes-t és a szolgabírókat, hogy küldjék ki egyiküket v. kettejüket, akik tudják meg erről az igazságot, majd tegyenek jelentést. D. in Chepel, f. V. prox. p. fe. B. Thome ap., a. d. 1379.

Átírta: Szabolcs megye, 1380. jan. 7. **(386)**
Piti 2000. 120., Piti 2004. 693. szám.

386. [1380.] jan. 7. Kálló

Gergely fia: Miklós Zabolch-i comes és a szolgabírók jelentik Erzsébet [anya]királynénak (H, P, Da), hogy parancslevelét megkapták **(385)**, és annak megfelelően kiküldték Ramachahaza-i Mihályt és Pazon-i Leukus fiát: Miklóst, akik Zolnuk megyébe menve nemesektől, nemtelenektől és más, bármiféle helyzetű és állapotú emberektől megtudták, hogy Mihály fia: János albíró, Nagy (Magnus) Pál fia: Miklós, László fia: Mihály, Cosmas fia: Miklós, Beca (dict.) Tamás, Ágoston, Bálint, Fehér (Albus) Tamás, Nagy (Magnus) Kosa és András fia: Mihály, Ethel-i hospesek a falu hospeseinek beleegyezésével a gyilkosságot elkövették. D. in Kallo, sab. prox. p. Epiph. d., a. supradict. [! recte: 1380.]

Dl. 96 538. (Vay cs. berkeszi lt. 532.) 1 zárópecsét hártyaszalagja.
Piti 2000. 120., Piti 2004. 694. szám.

387. 1380. márc. 1.

Domokos prépost és a Lelez-i Szt. Kereszt-egyház konventje előtt Anarch-i László fia: János a maga és frater uterinus-a: Tamás nevében tiltakozott amiatt, hogy (miként ők hallották) Kenez-i Domokos fia: Szaniszló a Baka birtokon levő részét Baka-i Mihály fiainak: Bálintnak, Benedeknek

és Mihálynak el akarja zálogosítani. Ezért Szaniszlót a birtokrész elidegenítésétől és elzálogosításától, Mihály fiait és másokat annak elfoglalásától és zálogba vételétől tilalmazta a maga és Tamás személyében. D. V. f. prox. an. domin. Letare, a. d. 1380.

Dl. 96 539. (Vay cs. berkeszi lt. 543.) Kerek zárópecsét körvonala.

388. 1380. márc. 19.

A váci káptalan előtt Nadasd-i Fábián fia: Mihály, Paztoh-i Domokos fia: János mester familiárisa ezen ura nevében Porozlo-i Hanchko-t és fiait Porozlo további birtoklásától, átörökítésétől, és e birtok hasznai elvételétől tilalmazta. D. f. II. prox. p. domin. Ramispalmarum, a. d. 1380.

Dl. 96 540. (Vay cs. berkeszi lt. 546.) Zárópecsét hártyaszalagja.

389. 1380. márc. 19.

A váci káptalan előtt Pál fia: András, Bulchke-i Olivér fia: Leustach mester officialis-a Scepus-i Jakab mester országbíró ügyvédvalló levelével ezen ura nevében megvallotta, hogy Leustach bizonyos szükségei elkerülése érdekében a Rathold birtokon, a Rakus folyón levő Phyzes és Hayas nevű malmait minden haszonvétellel 117 forintért (minden forintot száz dénárral számítva) elzálogosította Paztoh-i Domokos fia: János mesternek, a bármikori visszaváltás lehetőségével ezen összegért. Ha Leustach e malmok dominium-ában János mestert nem tudja megőrizni, akkor egy azonos értékű és hasznú birtokot adjon neki, amíg ezen összeget meg nem tudja szerezni. Erről a káptalan nyílt oklevelet bocsát ki. D. f. II. prox. p. domin. Ramispalmarum.

Dl. 96 541. (Vay cs. berkeszi lt. 544.) Kerek pecsét körvonala.
Bakács 1982. 262.

390. 1380. ápr. 8. Visegrád

[I.] Lajos királynak (H, P, Da) elmondta Kenes-i Domokos fia: Szaniszló, hogy (jóllehet per volt közöttük függőben) Anarch-i László fia: Tamás jan. 4-én (f. IV. an. Epiph. d.) hatalmaskodva Kenes birtokra ment, őt meg akarta ölni, a házára támadt, Kenes-i jobbágyainak feleségeit és leányait megverte, Mihály, Lőrinc és Balázs nevű Kenes-i jobbágyait saját, Ladan nevű birtokára hurcolta, őket zár alatt tartotta, és csak akkor engedte el őket, mikor azok átadták neki lovaikat. Ezért az uralkodó utasítja a Zabolch-i comes-t v. a vicecomes-t és a szolgabírókat, hogy küldjék ki egyiküket v. kettejüket, akik tudják meg mindezekről az igazságot, majd tegyenek jelentést. D. in Wyssegrad, in quind. fe. Passce d., a. eiusdem 1380.

Átírta: Szabolcs megye, 1380. máj. 19. **(394)**
Piti 2000. 120., Piti 2002a. 253., Piti 2004. 697. szám.

391. 1380. máj. 8. Visegrád

Gara-i Miklós nádor (H), a kunok bírája azon oklevélbemutatást, amivel színe előtt korábbi perhalasztó oklevele szerint Oluelge-i Lampert fia Gergely fia: Tamás a király ellenében (akit András fia: Miklós képviselt az uralkodó ügyvédvalló levelével) máj. 1-jén (oct. fe. B. Georgii mart.) tartozott a Vak völgyben fekvő Kolta birtok és Lwelge föld iktatásának ellentmondása ügyében, a felek akaratából okt. 6-ra (ad oct. fe. B. Mychaelis arch.) halasztja el. D. in Vissegrad, 8. die termini prenotati, a. d. 1380.

Dl. 96 542. (Vay cs. berkeszi lt. 538.) Kerek zárópecsét körvonala.

392. 1380. máj. 8. Visegrád

Gara-i Miklós nádor (H), a kunok bírája azon per tárgyalását, amely a személyesen előálló Kenezy-i Domokos fia: Szaniszló felperes, ill. Anarch-i László fiai: Miklós, Tamás és János alperesek között a nádor korábbi oklevelében foglaltak ügyében máj. 1-jén (oct. fe. B. Georgii mart.) jött létre, a királynak az alperesek érdekében kibocsátott és a nádornak átadott írásbeli parancsából (mely szerint János a királyi sereggel kel útra, így Miklós és Tamás a per egysége miatt János nélkül nem adhatnak választ) okt. 6-ra (ad oct. fe. B. Michaelis arch.) halasztja el. D. in Wissegrad, 8. die termini prenotati, a. d. 1380.

Dl. 96 545. (Vay cs. berkeszi lt. 539.) Kerek zárópecsét körvonala és hártyaszalagja.
Piti 2001. 128.

393. 1380. máj. 14.

Az egri káptalan előtt egyrészről Wray-i István fia: Vitez (dict.) János a maga és frater-e: Fábián nevében, másrészről Vray-i Monda (dict.) Péter özvegye, Berky-i Perbard fia János leánya: Katus megvallották, hogy Katus hitbére és jegyajándéka ügyében fogott bírók elrendezésével megegyeztek. Eszerint 80 forintból (minden forintot 100 saracenalis dénárral számolva) János és Fábián 39 forintot Katusnak kifizettek, s vállalták, hogy a maradék 41 forintot okt. 6-án (oct. fe. S. Mychaelis arch.) fizetik ki készpénzben, továbbá Monda Péternek az ő Bolk nevű birtokukon levő 20 holdnyi vetését átengedik Katus számára. Ha a kitűzött napon a maradék pénzt nem fizetik ki az asszonynak, v. a mondott 20 holdon levő terményt (fruges) elvennék tőle, akkor a korábban kifizetett összeget elveszítik, és Katus visszatérhet ezen Péter Bolk-i és Wray-i birtokrészére lakni, amíg a hitbére és jegyajándéka ügyében teljes elégtételt nem kap. D. 2. die fe. Penth., a. d. 1380.

Dl. 96 544. (Vay cs. berkeszi lt. 540.) Kerek zárópecsét körvonala.

394. [1380.] máj. 19. Kálló

A Zabolch-i vicecomes és a szolgabírók jelentik [I.] Lajos királynak (H, P, Da), hogy parancslevelének megfelelően **(390)** kiküldték Seneu-i Pált és Ramachahaza-i Gergely fiát: Jánost, akik nemesektől, nemtelenektől és más, bármiféle állapotú emberektől megtudták, hogy minden igaz, amit Kenes-i Domokos fia: Szaniszló elpanaszolt az uralkodónak. D. in Kallo, sab. prox. p. fe. Penth., a. prenotato. [1380.]

Dl. 96 546. (Vay cs. berkeszi lt. 547.) 3 zárópecsét hártyaszalagja.
Piti 2000. 120., Piti 2004. 698. szám.

395. 1380. jún. 7.

Az egri káptalan előtt egyrészről Agria-i Mészáros (Carnifex) Mihály fia: László, másrészről Peryemusy (dict.) András mester egri kanonok a maga és Mátyás fia: Miklós (az ő frater-e) nevében örök cserét tettek, szavatosság vállalásával. Eszerint Mihály fia: László az Egud területén levő, Chonka (dict.) Domokos és Herman szőlői között fekvő szőlőjét minden haszonvétellel András kanonoknak és frater-ének adta. Viszonzásul András kanonok a maga és frater-e nevében azon szőlőjét, ami az egri egyház előhegyén (de promontorio), a Szt. Péter apostol-egyház területén van, és ami szomszédos az ezen egyházukban épített Szt. László király-oltár szőlőivel, minden haszonvétellel Lászlónak és örököseinek adta. Mivel Mihály fia: László szőlője jobb és termékenyebb, ezért András mester 40 forintot (minden forintot 100 dénárral számítva) pótlólag adott még neki. D. f. V. prox. an. fe. B. Barnabe ap., a. d. 1380.

Dl. 96 547. (Vay cs. berkeszi lt. 1635.) Zárópecsét hártyaszalagja.

396. 1380. [júl. 1. előtt]

Pál prépost és a Jazou-i Keresztelő Szt. János-monostor konventje jelenti [I.] Lajos királynak (H, P, Da), hogy megkapva nekik címzett általános oklevelét (amit Domokos testvér, a Lelez-i Szt. Kereszt-egyház prépostja érdekében bocsátott ki tudományvételek, idézések, tilalmazások elvégzésére), az abban megnevezett Helmech-i Péter fia: Jakab királyi emberrel kiküldték tanúságul Antal testvér papot, akik az elmúlt szerdán (f. IV. prox.) a Szt. Kereszt-egyház Kanyar nevű birtokára mentek, s amikor a szomszédok összehívásával Kekche birtok felől azt be akarták járni és határjeleket emelni, András (Anarch-i László fia: Tamás famulus-a és officialis-a ezen ura nevében) őket nem a bejárástól, hanem a határjelek emelésétől tilalmazta, ezért László fia: Tamást megidézték a királyi jelenlét elé a Lelez-i konvent ellenében júl. 1-jére (ad oct. fe. Nat. B. Johannis Bapt.) ellentmondása okának megadására. D. 4. die diei citacionis prenotate, a. d. 1380.

Dl. 96 553. (Vay cs. berkeszi lt. 541.) Kerek zárópecsét körvonala, hártyaszalagján más oklevélből származó betűtöredékek. Alul hiányos.
Mivel a birtokbejárás napját a szöveg nem adja meg teljesen, ezért az oklevél napi dátuma sem állapítható meg pontosan.

397. 1380. aug. 14.

Domokos prépost és a Lelez-i Szt. Kereszt-egyház konventje előtt Anarch-i László fia: Tamás a maga és carnalis frater-ei: Miklós, János, Mátyás és Péter nevében tiltakozott, hogy (miként hallották) Kenez-i Domokos fia: Szaniszló önként vállalta Mihály fia: Bálint és Péter fia: Bereck Baka-i nemesek felé, hogy az egyrészről köztük, másrészről Tamás és frater-ei között folyó perekben Bálint és Bereck tudta és egyetértése nélkül nem köt megegyezést, különben párbajban való elbukásban marasztalják el Bálint és Bereck ellenében. Emiatt Tamás a maga és frater-ei nevében Szaniszlót ettől, valamint birtokrészei elidegenítésétől, Bálintot és Berecket pedig Szaniszló vállalásának elfogadásától és birtokrészei esetlegesen ebből fakadó megszerzésétől tilalmazta, érvénytelennek tekintve Szaniszló mondott vállalását. D. in vig. fe. Ass. virg. Marie, a. d. 1380.

Dl. 96 548. (Vay cs. berkeszi lt. 542.) Kerek zárópecsét körvonala.

398. 1380. okt. 13. Visegrád

[I.] Lajos király (H, P, Da) tudatja, hogy színe előtt Berench-i László fiai: Tamás, János és Mátyás (akik érdekében Farkas fia: Péter állt elő a császmai káptalan ügyvédvalló levelével) Bachka-i Miklós fia: János ellenében okleveleket tartozott bemutatni okt. 6-án (oct. fe. B. Mychaelis arch.) Scepus-i Jakab comes, országbíró (aki azóta elhunyt, így az országbírói honor üresedésben van) oklevele szerint. Mivel nevezettek Olaszországban (in partibus Italie) vannak, a király ezen oklevélbemutatást [1381.] máj. 1-jére (oct. fe. B. Georgii mart.) halasztja el a leendő országbíró elé. Jelen oklevelet a többi országlakos pereinek lefolytatása miatt Demeter esztergomi kardinális, a királyi aula kancellárja pecsétjével erősíti meg. D. in Visegrad, 8. die termini prenotati, a. d. 1380.

Dl. 96 549. (Vay cs. berkeszi lt. 535.) Zárópecsét hártyaszalagja.
Piti 2002a. 254.

399. 1380. okt. 21. Visegrád

Gara-i Miklós nádor (H), a kunok bírája oklevele. Korábbi oklevele szerint a nádori emberek az egri káptalan tanúságaival 1377. aug. 1-jén (oct. fe. B. Jacobi ap., in a. d. 1377. preteritis) és más, erre alkalmas napokon a szomszédok és a felek v. képviselőik jelenlétében Máté (Mathyus)

fia: László és Kystarkan-i Miklós fia: Máté (Mathyus) felperesek Rozuagh nevű birtokát Zygan birtok felől – ami Anyarch-i László fiai: Kis (Parvus) Tamás, Miklós, János, Mátyás és Péter, valamint Berench-i Domokos fia: Szaniszló alpereseké – a Scepus-i Jakab comes egykori országbíró privilegiális (az alperesek v. képviselőik által bemutatandó) oklevelében leírt határok szerint tartoztak bejárni, határjelekkel elkülöníteni, s a felek egyetértése esetén e birtokokat nekik örök birtoklásra hagyni, ellentmondás esetén pedig a vitatott és perben maradó földrészt haszonvételeivel együtt az ország szokásának megfelelően királyi mértékkel megmérni (v. ha ez nem lehetséges, fogott bírókkal szemmel felbecsültetni), a káptalan pedig 1377. okt. 6-ra (ad oct. fe. B. Michaelis arch. tunc affuturas) jelentést tenni. A káptalan jelentésének bemutatását több halasztás után [1380.] okt. 6-ra (ad presentes oct. fe. B. Michaelis arch.) tűzte ki a nádor, mikor is megjelent előtte Máté fia: László a maga és Miklós fia: Máté nevében a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével, ill. Kis Tamás, Szaniszló, valamint Domokos fia: Antal (Miklós, János, Mátyás és Péter érdekében ue. konvent ügyvédvalló levelével), és utóbbiak bemutatták a király 1379. aug. 22-én kelt oklevelét **(382)**, valamint [I.] Károly király országbírója: Sándor comes 1307-ben [! recte: 1327.] kelt privilegiális oklevelét, ami tartalmazta Rozuagh és Zygan birtokok határainak elkülönítését *(l. Anjou-oklt. XI. 497. szám)*. Mivel a nádor emiatt Zygan birtokot Rozuagh-tól a Sándor országbíró oklevelében foglalt határok szerint tartozik elkülöníttetni, ezért kéri a Lelez-i konventet, hogy mindkét fél részére küldjék ki tanúságaikat, akik jelenlétében KysRozuagh-i Ábrahám v. fia: Péter v. Zygan-i László v. fia: Mihály v. Boy-i László v. fia: Perbarth nádori emberek valamelyike a felperesek részére, ill. Pazan-i Dénes fia: László v. ennek fia: Benedek v. Lewey-i László fia: Tamás v. Gyula fia: Benedek v. ennek frater-e: János v. Tety-i Lukács fia: János nádori emberek valamelyike az alperesek részére [1381.] márc. 6-án (oct. diei Cynerum) és más, erre alkalmas napokon Rouazg [!] és Zygan birtokokra a szomszédok és a felek v. képviselőik jelenlétében menjenek ki, és először Rouazgh birtokot a Scepus-i Jakab comes országbíró (a felperesek v. képviselőik által bemutatandó) oklevelében foglalt határok szerint Zygan birtok felől, majd Zygan birtokot a Sándor comes országbíró (az alperesek v. képviselőik által bemutatandó) oklevelében foglalt határok szerint járják be, a szükséges helyeken emeljenek határjeleket, s ha a felek a határokban megegyeznek, mindegyik félnek a maga birtokjogát hagyják örök birtoklásra; ha a felek bármely földrésznél egymásnak ellentmondanának, a perben maradó földrészt haszonvételeivel együtt az ország szokásának megfelelően királyi mértékkel mérjék meg (v. fogott bírók szemmel becsüljék fel), majd a konvent tegyen jelentést a nádornak [1381.] máj. 1-jére (ad oct. fe. B. Georgii mart.). D. in Wissegrad, 16. die termini prenotati, a. d. 1380.

Dl. 96 550. (Vay cs. berkeszi lt. 536.) Zárópecsét hártyaszalagja.
Piti 2001. 128–129.

400. 1380. nov. 15. Szvinye

Kysfolud-i Dénes fia: [László] mester Neugrad-i vicecomes (István fia: Miklós mester személyében) és a szolgabírók előtt Byk-i Miklós fia: László megjelent Byk-i Miklós fia: István ellenében, de az nem állt elő és nem is küldött senkit, ezért fentiek Istvánt 3 márkában marasztalják el. D. in Zvinie, f. V. prox. p. fe. B. Martini, a. d. 1380.

Dl. 96 551. (Vay cs. berkeszi lt. 545.) Zárópecsét hártyaszalagja.

401. 1380. dec. 17. Buda

[I.] Lajos királynak (H, P, Da) elmondták a Zathmar megyei Vylak-i Miklós fiai: Zombok (dict.) László, Zombok (dict.) György és Zombok (dict.) János, hogy őket e megyében bűnözőknek

tartják, ezért félnek, hogy saját személyük veszélyeztetve van, és nem mernek e megyében biztonságban élni, hacsak alkalmasabb helyre nem költöznek. Szomszédaik tilalmazásai miatt azonban birtokaikat eleddig nem tudták senkivel elcserélni, így kérték a királyt, hogy ez ügyben támogassa őket. Az uralkodó ezért azt a különös kegyet gyakorolja, hogy Miklós fiai bármelyik Zathmar megyei birtokukat és birtokrészüket bárkikkel szabadon elcserélhetik, akkor is, ha a szomszédok tiltakoznak. D. Bude, f. II. prox. an. fe. B. Thome ap., a. d. 1380.

Dl. 96 552. (Vay cs. berkeszi lt. 534.) Kerek pecsét körvonala és hártyaszalagja. Felül: relacio Johannis filii Desew.
Piti 2002a. 254.

402. 1381. jan. 7.

Pál prépost és a Jazow-i Keresztelő Szt. János-monostor konventje jelenti Gara-i Miklós nádornak (H), a kunok bírájának (dominus eorum metuendus), hogy nekik címzett és Domokos testvér, a Lelez-i Szt. Kereszt-egyház prépostja érdekében kiadott idézőlevelének megfelelően az abban megnevezett Helmech-i Lőrinc fia: Miklós nádori emberrel kiküldték tanúságul Mihály testvér papot, akik jan. 3-án (V. f. prox. an. fe. Epiph. d.) László fia: Tamást Bachka birtokon megidézték a prépost ellenében a nádor elé, hogy a Bachka birtokról szóló okleveleit bemutassa és kifizesse azon bírságokat, amikben a nádor és a prépost ellenében elmarasztaltatott. D. in crastino die eiusdem fe., a. d. 1381.

Dl. 96 555. (Vay cs. berkeszi lt. 558.) Zárópecsét hártyaszalagja.

403. 1381. jan. 20.

Az egri káptalan előtt megjelent egyrészről Fulbarcha-i Lukács fia: János, másrészről Fulbarcha-i Miklós fia: Miklós, és János előadta, hogy mivel az általa megölt Horuaty-i Boda fia: Jakab halálának megváltására jelenleg nincs más lehetősége, ezért a Borsod megyei Fulbarcha birtokon levő része felét, vagyis a birtok 1/4-ét minden haszonvétellel Miklós fia: Miklósnak és fiának: János 11 kassai márka dénárért és 3 budai márka dénárért elzálogosította, úgy, hogy Miklós és fia Zubud-i Demeter fia: Bekétől váltsák ki saját pénzükön 3 budai márkáért a birtokrészt, majd annak egyik felét Lukács fia: Jánosnak engedjék át, a másik felét pedig e 3 budai márka és a 11 kassai márka fejében Jakab haláláért maguknak zálog címén tartsák meg, míg azt János ki nem tudja váltani tőlük. János vállalta, hogy e birtokfél felének dominium-ában Miklóst és fiát a kiváltásig megőrzi. D. in fe. BB. Fabiani et Sebastiani mart., a. d. 1381.

Dl. 96 556. (Vay cs. berkeszi lt. 557.) Zárópecsét hártyaszalagja.

404. 1381. jan. 22.

Az egri káptalan előtt Anarch-i László fia: Tamás a maga és frater-e: János nevében tiltakozott, hogy Kenes-i Domokos fia: Szaniszló a nádor döntésének megfelelően Bachka, Buro, Chether, Baka és Kekche felét elfoglalta. Mivel azonban János fia: Miklós e birtokokon levő részei zálog címén őt és frater-ét illetik, ezért Tamás tilalmazta Szaniszlót mind e birtokok fele elfoglalásától, mind János fia: Miklós birtokrészei hasznainak elvételétől. D. in fe. B. Vincencii mart., a. d. 1381.

Dl. 96 557. (Vay cs. berkeszi lt. 556.)

405. 1381. jan. 23. Eger

Knol Péter kánonjogi licenciatus, Stanch-i plébános, Imre egri püspök lelkiekben általános vikáriusa kinyilvánítja, hogy Miklós Borsua-i főesperes, egri kanonok a püspök okleveles engedélyével vizitáció céljából Borsua-i főesperességébe ment a múlt évben és a Nyr districtus-ban levő alesperességében levő papoknak és az egyházak rector-ainak közgyűlést (convocacio generalis) tartott, mikor is Péter fiai: Bereck és János, valamint Baka-i Mihály fia: Mihály pert indítottak Noganarch-i László fiai: Tamás mester, Miklós, János és Péter ellenében a Baka-i Boldogságos Szűz Mária-egyház kegyurasága ügyében. A felek akaratából Miklós főesperes tanúk előállítását hagyta meg, akiket az evangéliumokra felesketve kihallgatott, de végül a pert nehézsége miatt a püspök jelenléte elé tette át. Jan. 23-án (4. die quind. fe. Epiph. d.) egyrészről János a maga, valamint Bereck és Mihály nevében a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével, másrészről Tamás mester a maga és frater-ei: Miklós, János, Mátyás és Péter nevében ue. konvent ügyvédvalló levelével megjelentek a vikárius előtt, és bemutatták a Miklós főesperes pecsétje alatti tanúvallomásokat (registrum), amik szerint számos egyházi, nemes, valamint egyéb férfiak és nők azt tanúsították, hogy a néhai Bachky-i [!] Miklós Baka-i birtokrésze most Tamás mester, Miklós, János, Péter és Mátyás kezén van, és a Szűz Mária-egyház felszentelése (dedicacio) óta (amit Margerius lubini – Lubienensis – püspök, néhai Miklós egri püspök suffraganeus-a végzett) a Baka-i Szűz Mária-egyházhoz, mint anyaegyházhoz (matrix) tartozik, minden egyházi szentséget attól kap. A vikárius Imre püspökkel és a káptalan vele ülésező tagjaival a tanúvallomások registrum-a és Miklós néhai püspök privilegiális oklevele alapján (ami ezen egyház felszentelését érinti) úgy döntött, hogy e birtokrész a Szűz Mária-egyházhoz (ami Bereck, János és Mihály részén van Baka-n) tartozott és tartozik az egyházi szentségek felvétele tekintetében, Tamás mesterre, fivéreire és örököseikre pedig örök hallgatást rótt ki Baka-i birtokrészük elkülönítése tekintetében. Az egyházi szentségeket az ezen Baka-i birtokrészen lakó embereknek mostantól csakis Bereck, János és Mihály Baka-i Szűz Mária-egyházának papja és rector-a szolgáltathatja ki. Erről a vikárius a Szűz Mária-egyháznak függőpecsétjével ellátott oklevelet bocsát ki. D. Agrie, termino prenotato, a. d. 1381.

Dl. 96 558. (Vay cs. berkeszi lt. 564.)
Bónis 1997. 1454. szám, Piti 2007. 56–57.

406. 1381. febr. 5.

Domokos prépost és a Lelez-i Szt. Kereszt-egyház konventje előtt Lonya-i Jakab fia László fia: Szaniszló elmondta, hogy Jakab fia: Miklós, Benchench fia János fiai: László és István, valamint Lonya-i György fia: [Fe]renc az ő birtokrészei hasznait elveszik; János fiai az ő apja: László halála után a curia-ja előtti szőlőjét Numyen birtokon elfoglalták és ott most curia-t és házakat építenek; a Zernye folyón levő malomban levő részét Ferenc 3 éve elfoglalta és használja, az ő joga sérelmére. Mindezek miatt Szaniszló Miklóst, János fiait és Lonya-i Ferencet a hasznai elvételétől, János fiait a szőlő lerombolásától, az ezen szőlő földjén levő házak és curia építésétől tilalmazta. D. 4. die Purif. virg. Marie, a. d. 1381.

Dl. 96 559. (Vay cs. berkeszi lt. 560.) Zárópecsét hártyaszalagja.

407. 1381. márc. 4.

Domokos prépost és a Lelez-i Szt. Kereszt-egyház konventje előtt megjelent egyrészről Máté fia: László és Kystarkan-i Miklós fia: Máté litteratus, másrészről Berench-i László fia: Tamás a maga és frater carnalis-ai: Miklós, János, Mátyás és Péter nevében a konvent ügyvédvalló levelével,

s megvallották, hogy bár ők Gara-i Miklós nádor (regni palatinus) oklevelének megfelelően a nádori emberekkel és a konvent tanúságaival készek lennének márc. 6-án (oct. diei Cinerum) Rozuag és Zygan birtokok között a határokat bejárni és a nádor oklevelében foglalt egyéb feladatokat végrehajtani, de mivel jelenleg a rossz időjárás (intemporancia aeris) és a vizek áradása miatt a birtokbejárást nem tudnák jól elvégezni, ezért azt ápr. 28-ra (ad quind. fe. Pasce d.) halasztják, mikor is a nádor oklevelének megfelelően ők v. képviselőik e birtokokra mennek, s a bejárást befejezik úgy, ahogy ezen rendes bírájuk nekik meghagyta. D. II. f. prox. p. domin. Invocavit, a. d. 1381.

Dl. 96 560. (Vay cs. berkeszi lt. 559.) Zárópecsét hártyaszalagja.

408. 1381. márc. 14.

A váradi káptalan előtt Laskud-i János fia: Marc a maga és frater carnalis-ai: András, Imre és János nevében elmondta, hogy Thunyugh nevű örökbirtokukat – amit Gergely fia: András nevű frater-ük szükségében Nagy (Magnus) Jánosnak, Sebestyén mester apjának elzálogosított, és így az Sebestyén mesterre és annak frater-eire zálog címén háramlott – a királyi ember a káptalan tanúsága jelenlétében Kyszudar Péter mester feleségének, Chahol-i néhai Nagy (Magnus) István leányának: Klárának iktatta a bírói meghagyásnak megfelelően, noha akkor Marc személyesen a maga és mondott frater-ei személyében Thunyogh birtokon megjelenve a királyi embereket e birtok átörökítésétől, annak elfoglalásától pedig az asszonyt nyilvánosan tilalmazta, és tilalmazza most is a káptalan előtt. D. f. V. prox. an. domin. Oculi, a. d. 1381.

Dl. 96 561. (Vay cs. berkeszi lt. 562.) Zárópecsét hártyaszalagja.

409. 1381. máj. 8. Visegrád

Gara-i Miklós nádor (H), a kunok bírája azon pert, amit színe előtt Berench-i László fia: Tamás – akinek érdekében Kis (Parvus) Tamás állt elő a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével – Jakab fiai: Miklós és Fábián, Egyed fia: János és Kysanarch-i [Péter] fia: István ellenében (akik közül János jelent meg a maga és a többiek nevében ue. konvent ügyvédvalló levelével) Zeech-i Miklós országbíró perhalasztó oklevelének megfelelően máj. 1-jén (oct. fe. B. Georgii mart.) viselt a Lelez-i konvent idéző és tudományvevő okleveleiben foglaltak ügyében, a felek akaratából okt. 6-ra (ad oct. fe. B. Mychaelis arch.) halasztja el. D. in Vyssegrad, 8. die termini prenotati, a. d. 1381.

Dl. 96 562. (Vay cs. berkeszi lt. 552.) Zárópecsét hártyaszalagja.
Piti 2001. 129.

410. 1381. máj. 8. Visegrád

Gara-i Miklós nádor (H), a kunok bírája azon oklevélbemutatást, amivel korábbi perhalasztó oklevele szerint Bochka-i László fia: Tamás (akinek nevében Domokos fia: Antal jelent meg a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével) máj. 1-jén (oct. fe. B. Georgii mart.) tartozott színe előtt (9 márka bírság kifizetésével a nádornak és a peres ellenfélnek) Domokos Lelez-i prépost ellenében (akit Makou fia: Pál képviselt ue. konvent ügyvédvalló levelével) a nádor idéző- és a Lelez-i konvent válaszlevelében foglalt ügyben, a képviselők akaratából okt. 6-ra (oct. fe. B. Mychaelis arch.) halasztja el, a mondott bírsággal együtt. D. in Wissegrad, 8. die termini prenotati, a. d. 1381.

Dl. 96 563. (Vay cs. berkeszi lt. 554.) Zárópecsét hártyaszalagja.

411. 1381. máj. 8.

Domokos prépost és a Lelez-i Szt. Kereszt-egyház konventje előtt Anarch-i László fia: Tamás a maga és frater carnalis-ai: Miklós, János, Mátyás és Péter nevében elmondta, hogy Kystarkan-i Máté (Mathyus) fia: László, Miklós fia: Máté litteratus, valamint Kystarkan-i Domokos fiai: Tamás és János az ő Zygan nevű birtokuk hasznait és bevételeit folyamatosan és jogtalanul beszedik. Ezért Máté fia: Lászlót és annak frater-ei közül Mátyást a konvent előtt szemtől szembe tilalmazta Tamás Zygan birtok földjeinek elfoglalásától, s különösen Zomou halászóhely használatától. D. 2. die fe. B. Stanizlai mart., a. d. 1381.

Dl. 96 564. (Vay cs. berkeszi lt. 561.) Kerek zárópecsét körvonala.

412. 1[38]1. jún. 13. Szentp[éter]

Kysfalud-i Dénes fia: László mester – István fia: Miklós mester Bursud-i vicecomes-e – és a szolgabírók tudatják, hogy Byk-i Miklós fia: János megidéztette eléjük Baba-i Jakab fia László által Miklós fia: Wclelew (dict.) Istvánt. A kitűzött időpontban János megjelent, István azonban távol maradt, nem is küldött senkit, így őt elmarasztalják. D. in Zentp[eter], f. IV., in fe. Corporis Christi, a. d. 1[38]1.

Dl. 97 747. (Vay cs. berkeszi lt. 1456.) Helyenként fakult. 3 kerek zárópecsét körvonala.

413. 1381. jún. 29. Verpelét

Gara-i Miklós nádor (H), a kunok bírája tudatja, hogy a Heuesvyuar megyei nemesek universitas-ának jún. 24-én (f. II. videlicet in fe. Nat. B. Johannis Bapt.) Velpreth falu mellett tartott congregacio generalis-án Fábián fia: Mihály (Paztoh-i Domokos fia: János mester nevében) Porozlou-i Hanchko-t és fiait: Jakabot és Jánost nyilvánosan tilalmazta Porozlou birtok elfoglalásától és megszerzésétől. D. 6. die congregacio nostre predict., in loco memorato, a. d. 1381.

Dl. 96 554. (Vay cs. berkeszi lt. 465.)

414. 1381. júl. 1. Eger

Knol Péter kánonjogi licenciatus, Stanch-i plébános, Imre egri püspök lelkiekben általános vikáriusa azon pert, amit korábbi perhalasztó oklevelének megfelelően Bathyan-i Péter fia: János mester felesége (akinek nevében Kis – Parvus – László jelent meg a Lelez-i prépost és konvent ügyvédvalló levelével) júl. 1-jén (oct. fe. Nat. B. Johannis Bapt.) viselt színe előtt Bachka-i László fiai: Tamás, Miklós, János, Mátyás és Péter ellenében (akik érdekében Anarch-i Domokos fia: Antal jelent meg ue. konvent ügyvédvalló levelével), szept. 22-re (ad quind. fe. Nat. B. virg. glor.) halasztja el. D. Agrie, termino prenotato, a. d. 1381.

Dl. 96 565. (Vay cs. berkeszi lt. 563.) Kerek zárópecsét körvonala.
Piti 2007. 57.

415. 1381. júl. 5. Verpelét

Gara-i Miklós nádor (H), a kunok bírája kinyilvánítja, hogy a Heuesvywar megyei nemesek universitas-ának jún. 24-én (f. II. videlicet in fe. Nat. B. Johannis Bapt.) Velpreth falu mellett tartott congregacio generalis-án Suluk (dict.) János (Paastoh-i Domokos fia: János mester érdekében a váci káptalan ügyvédvalló levelével) előadta, hogy János mester elődei régtől fogva (ab avo et prothavo) Porozlo birtok tulajdonában (dominium) voltak, így az jog szerint Jánost illeti. Kérésére a nádor

megtudakolta a megye vicecomes-étől, szolgabíróitól és esküdt ülnökeitől, mit tudnak erről, és ők hitükre, a király és Szent Koronája iránti hűségükre, az élő kereszt fáját megérintve megerősítették, hogy Porozlo birtok János mester, annak apja és elődei tulajdonában volt, de hogy mikor és hogyan idegenítették el tőlük, nem tudják. Erről a nádor nyílt oklevelet bocsát ki Jánosnak. D. in 12. die congregacionis nostre predict., in loco memorato, a. d. 1381.

Dl. 96 466. (Vay cs. berkeszi lt. 467.) Kerek pecsét körvonala.

416. 1381. szept. 1. Diósgyőr

Erzsébet királyné (H, P, Da) tudatja, hogy a nemrég (proximis hiis diebus) a Zemlin megyei nádori congregacio generalis-on Berench-i László [fia:] Tamást levelesítették (nota proscripcionis) tolvajok rejtegetése miatt. Mivel azonban a királyné a bárói (baro magnificus): Zudor Péter bán és János egykori oroszországi (regnum nostrum Russcie) vajda, a királynéi aula lovagjai (miles) biztos elmondásából megtudta, hogy Tamás ártatlan, ezért Tamásnak (capiti Thome), birtokainak és javainak megkegyelmez, és utasítja a nádort (palatinus regni nostri), az országbírót, valamint ezek helyetteseit mind a bíráskodásban, mind a bírságok behajtásában, hogy Tamást a mondott levelesítés ügyében a jelen királynéi különös keggyel szemben bíróságon v. azon kívül javaiban és személyében ne zaklassák v. terheljék. D. in Dyosgewr, in fe. B. Egidii abb. et conf., a. d. 1381.

Dl. 96 566. (Vay cs. berkeszi lt. 550.) Szöveg alatti előlapi pecsét nyomában: relacio Johannis vayuode.

417. 1381. szept. 2. Diósgyőr

[I.] Lajos király (H, P, Da) minden főpapnak, bárónak, comes-nek, várnagynak, nemesnek, továbbá a városoknak és szabad falvaknak, azok rector-ainak, bíráinak és villicus-ainak. Elpanaszolta neki Berench-i László fia: Tamás, hogy a Zemlin megyében egykor tartott nádori congregacio-n az esküdt bírók őt mások rablásaival és tolvajlásaival gyanúsítva levelesítették, s emiatt nem csupán az ő, hanem frater-ei jobbágyai is a címzettek számos birtokára és területére szöktek, minden javukkal együtt. Mivel az uralkodó különös kegyet mutat Tamás (capiti Thome) és birtokjogai iránt, utasítja a címzetteket, hogy Tamás és frater-ei jobbágyait, akik a fenti ok miatt a birtokaikra és területeikre szöktek, adják vissza javaikkal együtt Tamásnak és frater-einek, mert különben megbízza jelen oklevéllel Gara-i Miklóst, az ország nádorát és annak helyetteseit, hogy e jobbágyokat kiadassák velük. D. in Gyeosgewr, 2. die fe. B. Egidii abb. et conf., a. d. 1381.

Dl. 96 567. (Vay cs. berkeszi lt. 549.) Kerek pecsét körvonala.
Piti 2002a. 254.

418. 1381. szept. 11. Karász

Gara-i Miklós nádor (H), a kunok bírája tudatja, hogy a Zabouch és Beregh megyék nemesei universitas-ának szept. 2-án (f. II. prox. an. fe. Nat. B. virg.) Caraz falu mellett tartott congregacio generalis-án Berench-i László fiai: Mátyás és Péter előadták, miszerint Jakab fia: Fábián, Egyed fia: János és Kysanarch-i Péter fia: István az ő Anyarch nevű birtokuk bizonyos, Kysanyarch birtok felőli határjeleit hatalmaskodva lerombolták. Erre nevezettek személyesen ellenkeztek, a nádor pedig az ügyet a felek kérésére okt. 6-ra (ad oct. fe. B. Mychaelis arch.) halasztotta el saját jelenléte elé a királyi curia-ba. D. 10. die congregacionis nostre predict., in loco memorato, a. d. 1381.

Dl. 96 568. (Vay cs. berkeszi lt. 553.) Zárópecsét hártyaszalagja.
Piti 2001. 129.

419. 1381. szept. 13. Karász

Gara-i Miklós nádor (H), a kunok bírája tudatja, hogy a Zabolch és Bereg megyék nemesei universitas-ának szept. 2-án (f. II. prox. an. fe. Nat. B. virg.) Karaz falu mellett tartott congregacio generalis-án Gyula fia: Benedek és Gyulahaza-i László fia: György tilalmazták Baka-i Bálintot és másokat a Gyulahaza, Woya, Gemse, Gegen és Pokateleke birtokokon levő részeik hasznai elfoglalásától és elvételétől. D. 12. die congregacionis nostre predict., in loco memorato, a. d. 1381.

Dl. 96 569. (Vay cs. berkeszi lt. 551.) Zárópecsét hártyaszalagja.
Piti 2001. 129–130.

420. 1381. szept. 13.

Gara-i Miklós nádor a Zaboch és Beregh megyék nemesei universitas-ának 1381. szept. 2-án (f. II. prox. p. [! recte: an.] fe. Nat. B. virg., a. d. 1381.) Karaz falu mellett tartott congregacio generalis-ának 12. napján kiadott oklevele szerint László fia: András és Ders fia: László a congregacio-n előadták, miszerint Bathyan-i Péter fia: János az ő Nogdobus birtokon levő részeiket elfoglalta, jobbágyaik házait felgyújtatta, e jobbágyokat elűzte, továbbá a Paly és Warasdobus birtokokon levő részeik gyümölcseit és haszonvételeit hatalmaskodva elvette. Kérésükre a nádor megkérdezte Zaboch megye vicecomes-ét, szolgabíróit és esküdt ülnökeit, akik hitükre, a király és Szent Koronája (Sacra Dyadema) iránti hűségükre, a kereszt fáját megérintve megerősítették, hogy Péter fia: János mindezeket megcselekedte.

Tartalmilag átírta: Jolsvai Leusták nádor, 1393. máj. 22. Dl 96 667. (Vay cs. berkeszi lt. 605.)
Piti 2001. 130.

421. 1381. szept. 13.

Gara-i Miklós nádor a Zaboch és Beregh megyék nemesei universitas-ának 1381. szept. 2-án (f. II. prox. p. [! recte: an.] fe. Nat. B. virg., a. d. 1381.) Karaz falu mellett tartott congregacio generalis-ának 12. napján kiadott oklevele szerint Petri-i Ders fiai: Sándor és László a congregacio-n előadták, miszerint Bathyan-i Péter fia: János az ő két, wlgo Wyz-nek nevezett rekesztéküket ..... Gyaluhalo[-t] ..... az ő Beztrech nevű birtokukon hatalmaskodva használja, s hasonlóképpen elfoglalta és használja a Felseweyz nevű halászóhelyüket. Kérésükre a nádor megkérdezte Zaboch megye vicecomes-ét, szolgabíróit és esküdt ülnökeit, akik hitükre, a király és Szent Koronája (Sacra Dyadema) iránti hűségükre, a kereszt fáját megérintve megerősítették, hogy Péter fia: János mindezeket megcselekedte.

Tartalmilag átírta: Jolsvai Leusták nádor, 1393. máj. 22. Dl 96 667. (Vay cs. berkeszi lt. 605.) Helyenként foltos.
Piti 2001. 130.

422. 1381. szept. 19. Esztergom

[János küküllői főesperes, esztergomi érseki vikárius György sági rector-t] utasítja, hogy idézze meg saját színe elé Pethew fia: Miklós Zaguafew-i nemest Liberche-i Tompus (dict.) János felesége: Erzsébet és Saagh-i Sándor fia János fia István felesége: Kolos nemes asszonyok ellenében nov. 8-ra (ad oct. fe. OO. SS.), majd tegyen jelentést. D. Strigonii, f. V. prox. p. fe. Exalt. S. Crucis, a. d. 1381.

Átírta: György sági rector, 1381. szept. 23. **(424)**
Az átírás során György a szövegből lehagyta a kiadót és a címzettet egyaránt.

423. 1381. szept. 30. Csenger

Gara-i Miklós nádor (H), a kunok bírája előtt megjelent egyrészről Loranthhaza-i András fia: Gergely, másrészről Banhaza-i Miklós fia: György, és utóbbi megvallotta, miszerint néhai atyja: Miklós javaiból (amiket egykor Miklós Gergelynek megőrzésre adott) Gergely neki visszaadott 12 kancát, 9 ökröt, 18 juhot és 16 kocát. D. in villa Chenger, 2. die fe. S. Michaelis arch., a. d. 1381.

Dl. 96 570. (Vay cs. berkeszi lt. 549.) Zárópecsét hártyaszalagja.
Piti 2001. 130.

424. [1381.] szept. 23. Ság

György, a Saagh-i egyház rector-a, Neugrad-i alesperes jelenti János Kukullew-i főesperesnek, Demeter esztergomi érsek, örökös esztergomi comes vikáriusának, hogy levelét megkapta **(422)**, és annak megfelelően Zaguafew faluba személyesen kimenve Pethew fia: Miklós mestert megidézte nov. 8-ra (ad oct. OO. SS.). D. in Saagh, f. II. prox. p. fe. B. Mathey ap. et ewang., a. d. [*lehúzva:* 1381.] ut supra. [1381.]

Dl. 96 571. (Vay cs. berkeszi lt. 566.) Zárópecsét hártyaszalagja.

425. 1381. okt. 13. Visegrád

Zech-i [Miklós] comes, [I.] Lajos király (H) országbírója, Pozsony megye honorbirtokosa tudatja, hogy perhalasztó oklevelének megfelelően és az abban foglalt ügyben Bochka-i Miklós fia: János felperes és Berench-i László fiai: Tamás, János és Mátyás alperesek okt. 6-án (oct. fe. B. Michaelis arch.) tartoztak megjelenni színe előtt. Akkor Miklós fia: János előállt, s az országbíró a pert királyi parancsból [1382.] máj. 1-jére (oct. fe. B. Georgii mart.) halasztotta el. D. in Wyssegrad, 8. die termini prenotati, a. d. 1381.

Dl. 96 572. (Vay cs. berkeszi lt. 555.) Kerek zárópecsét körvonala.
Piti 2005. 341–342.

426. 1382. jan. 20. Diósgyőr

[I.] Lajos királynak (H, P, Da) elmondták Berench-i László fia: Tamás személyében, hogy Kenes-i Domokos fia: Szaniszló a nádor előtti, Tamás és közte levő pert különböző kifogásokkal elhalasztatja egyik ítélkezési napról a másikra, így az ügyben, amely most jan. 13-ra (oct. fe. Epiph. d.) lett halasztva, nem lehetett döntést hozni. Ezért az uralkodó utasítja Gara-i Miklós nádort v. helyetteseit, hogy ha Szaniszló nem mutat be nekik olyan királyi oklevelet, miszerint Szaniszló a pereit elhalaszthatja, akkor ezen ügyet e mondott ítélkezési időszakon (octava) ítéljék meg és zárják le, további jogtalan halasztás nélkül. D. in Dyosgeur, in fe. BB. Fabiani et Sebastiani mart., a. d. 1382.

Dl. 96 573. (Vay cs. berkeszi lt. 565.) A szöveg alján kerek pecsét töredékei alatt relációs jegyzet.
Piti 2002a. 341–342. 255.

427. 1382. máj. 8. Visegrád

Gara-i Miklós nádor (H), a kunok bírája tudatja, hogy színe előtt korábbi perhalasztó oklevelének megfelelően János fia: László és Vaya-i Mihály fia: Benedek (akik érdekében Velpreth-i Jakab fia: János állt elő a nádor ügyvédvalló levelével) a nádor más oklevelében foglaltak ügyében máj. 1-jén (oct. fe. B. Georgii mart.) tartoztak szavatolólevelüket bemutatni Tompos (dict.) Ferenc és Zekeres-i István fia: Miklós ellenében (akik nevében Péter fia: András jelent meg a nádor ügyvédvalló

levelével), valamint 3 márka bírságot kifizetni (amelyből 2 rész a nádoré, egy a másik peres félé). Akkor a nádor a felek képviselőinek kérésére mindezt okt. 6-ra (ad oct. fe. B. Michaelis arch.) halasztotta el, ám mivel László és Benedek a bírságot nem fizették meg, okt. 6-án ennek kétszeresét kell leróniuk. D. in Vissegrad, 8. die termini prenotati, a. d. 1382.

Dl. 96 574. (Vay cs. berkeszi lt. 568.) Kerek zárópecsét körvonala és hártyaszalagja.
Piti 2001. 130–131.

428. 1382. máj. 8. Visegrád

Gara-i Miklós nádor (H), a kunok bírája azon oklevélbemutatást, amivel színe előtt korábbi perhalasztó oklevele szerint Oluelge-i Lampert fia Gergely fia: Tamás (akinek érdekében János litteratus állt elő az egri káptalan ügyvédvalló levelével) a király ellenében (akit András fia: Miklós képviselt az uralkodó ügyvédvalló levelével) máj. 1-jén (oct. fe. B. Georgii mart.) tartozott a Vak völgyben fekvő Kolta birtok és Lwelge föld ügyében, a felek akaratából okt. 6-ra (ad oct. fe. B. Mychaelis arch.) halasztja el. D. in Wissegrad, 8. die termini prenotati, a. d. 1382.

Dl. 96 543. (Vay cs. berkeszi lt. 537.) Zárópecsét hártyaszalagja.

429. 1382. máj. 12. Visegrád

Gara-i Miklós nádor (H), a kunok bírája oklevele. Peren-i Pál mester kérésére a Zobouch és Beregh megyék nemesei universitas-ának [1381.] szept. 2-án (f. II. prox. an. fe. B. virg. prox. preteritum) Karaz falu mellett tartott congregacio generalis-áról a nádor Zakachy-i Jakab fia: István királyi emberrel és Tamással, a fehérvári káptalan litteratus-ával, a káptalan emberével kiküldte Naualias-i László nádori embert, s ők szept. 15-én (die domin., videlicet 14. die congregacionis nostre) Karaz birtokot a szomszédok jelenlétében régi határai mentén bejárták. Hj.: Gyulahaza-ra vezető út, ahol Karaz elkülönül Kyskeuesd birtoktól; kis árok; szántóföldek; két, vlgo holm-nak mondott domb; 4 régi határjel, amelyeket mikor fel akartak újítani, Chaztolch-i János ettől őket tilalmazta, így őt megidézték a nádor elé Pál ellenében. Akkor Pál az ellentmondás okát tudakolta, mire László azt felelte, hogy Pállal e határjelek ügyében perben áll, és bemutatta a váradi káptalan birtokbejáró és a nádor perhalasztó oklevelét. A nádor az ügy tárgyalását mind annak nehézsége, mind a felek kérésére okt. 6-ra (ad oct. fe. B. Mychaelis arch.) a királyi curia-ba halasztotta el színe elé, majd onnan a király írásos parancsából perhalasztó oklevelével [1382.] máj. 1-jére (ad oct. fe. B. Georgii mart.). Akkor megjelent a nádor előtt egyrészről Pál mester, másrészről Lőrinc fia: Simon (László nevében a Lelez-i konvent ügyvédvalló levelével), és Pál mester kérdésére Simon elmondta, hogy László azért tiltakozott, mert Pál mester a mondott birtokbejárás révén László Tabel és Kued nevű birtokaiból nagy részt akart csatolni az ő Karaz nevű birtokához. A nádor kérdésére, miszerint vannak-e okleveleik e birtokok határairól, Simon nemmel felelt, míg Pál mester bemutatta az egri káptalan 1334. évi privilegiális oklevelét, amely magában foglalta Pál comes néhai országbíró 1330. évi, Karaz birtok határait részletesen tartalmazó privilégiumát. Mivel a nádor nem hozhatott megfelelő ítéletet a határok bejárása és a határjelek megmutatása nélkül (ezekhez pedig szükség van az ő és a Jazou-i konvent emberére), ezért kéri a konventet, hogy mindkét fél részére küldjék ki tanúságukat, akik előtt Geche-i János fia: György v. Geche-i Miklós fia: Péter v. Bokxa-i László fia: Mihály v. Barcha-i Tamás fia: István v. Cozmahaza-i Benedek fia: Imre v. Bokxa-i Beke fia: Balázs nádori emberek valamelyike Pál mester részére, ill. Nogtarkan-i László fia: Márton v. Geche-i Mihály fia: Péter v. Syma-i Mihály fia: Miklós v. ue. Mihály fia: György v. Miklós fia: István v. Helmech-i György fia: Tamás v. Helmech-i Miklós fia: Bálint nádori emberek valamelyike László részére szept. 15-én (oct. fe. Nat. virg. glor.) és a köv. napokon a szomszédok és a felek v. képviselőik jelenlétében

először Pál mester v. képviselője mutatása szerint (a Pál comes országbíró ott bemutatandó privilégiumában szereplő határoknak megfelelően) Karaz birtokot Tabel és Kuued felől járják be, ahol szükséges, új határjeleket emelve, majd László mester Tabel és Kuued nevű birtokait László mester v. képviselője mutatása szerint Karaz felől járják be, ahol szükséges, szintén új határjeleket emelve. Ha a felek egyetértenek a határokban, és egymásnak nem mondanak ellent, mindkét félnek iktassák örök birtoklásra a maga birtokát. Ha ellentmondanának, akkor a vitatott birtokrész mennyiségét, minőségét, hasznát és értékét az ország szokásának megfelelően királyi mértékkel mérjék meg (v. fogott bírók szemmel becsüljék fel), majd a konvent tegyen jelentést a nádornak okt. 6-ra (ad oct. fe. B. Mychaelis arch.). D. in Vissegrad, 12. die termini prenotati, a. d. 1382.

Dl. 96 575. (Vay cs. berkeszi lt. 567.) Kerek zárópecsét körvonala és hártyaszalagja.
Piti 2001. 131–132.

430. 1382. máj. 15. Eger

Knol Péter kánonjogi licenciatus, az Eger várbeli Szt. Mihály arkangyal-kápolna rector-a, Imre egri püspök lelkiekben általános vikáriusa azon pert, amit Gegen-i Salamon fia: Deseu felesége, Themehaza-i Theme fia: János leánya (akinek nevében ezen Deseu jelent meg a vikárius ügyvédvalló levelével) Gyula fiai: Miklós, János és Benedek, László fiai: György, Péter, János és András, valamint Gyulahaza-i Szaniszló fia: Szaniszló (akik közül Gyula fia: János jelent meg a maga és a többiek nevében az egri káptalan ügyvédvalló levelével) máj. 15-én (15. die, in quind. oct. fe. B. Georgii mart.) viselt színe előtt Berke – Nagy (Magnus) Gyula leánya, Deseu feleségének nagyanyja – leánynegyede ügyében, a felek akaratából aug. 22-re (ad oct. Ass. B. virg.) halasztja el. A felek időközben megegyezhetnek, ellenkező esetben a kitűzött napon ítélete meghallgatására jelenjenek meg színe előtt. D. Agrie, termino prenotato, a. d. 1382.

Dl. 96 576. (Vay cs. berkeszi lt. 572.)
Piti 2007. 57.

431. 1382. szept. 29.

A váradi káptalan jelenti Gara-i Miklós nádornak (V), a kunok bírájának, hogy megkapva nekik címzett (a nádori embereket megnevező) döntéshozó oklevelét a Domokos testvér Lelez-i prépost, ill. Bachka-i László fia: Tamás mester közötti birtokbejárásról és határ-megmutatásról, Kystarkan-i Máté fia: László nádori emberrel kiküldték tanúságul Istvánt, chorus-uk klerikusát (a prépost részére), ill. Baka-i János nádori emberrel karpapjukat: Pált, a Szt. Üdvözítő-oltár rectorát, akik szept. 15-én (oct. fe. Nat. B. virg.) és más napokon Lelez és Bachka birtokokra mentek a felek és a szomszédok jelenlétében. Először Lelez birtokot járták be [I.] Lajos néhai király (V) privilegiális oklevele és a prépost útmutatása szerint: Belyto állóvíz (stagnum), ami elkülöníti Beyl birtokot, ill. Lelez birtok földjét, és itt Tamás fia: Márton és Agari-i Lőrinc Beel-i nemesek azt mondták, hogy a prépost a szomszédjuk; e tó mellett a Jaso-i konvent birtokbejáró oklevelének megfelelően a prépost azt állította, van egy föld-határjel, de a többieknek semmi efféle nem látszódott ott, mire a prépost azt mondta, hogy e határjelet Tamás mester elpusztította, Tamás viszont erre azt felelte, hogy ott nem a prépost, hanem Kachand birtok a szomszédosa; szántóföldek; Ticia folyó, ahol a prépost azt mondta, hogy ott Tamás nem a szomszédja. Ezután Bachka birtokot járták be Tamás mutatása alapján: 3 határjel, amikről azt állította, hogy Bachka és Lelez birtokokat különítik el, s ezzel a prépost egyetértett; Ticia folyó medre; Tycia folyó réve, ahol Tamás két határjelet mutatott, de ezeket a többiek csak ideiglenes jeleknek (signa metalia) vélték; Nadastho állóvíz, aminek végében Tamás 2 határjelet nevezett meg, de a többieknek egy határjel sem mutatkozott, s ott Tamás azt

mondta, hogy nem a prépost, hanem Kachond birtok a szomszéda; tüskés bozót; a mondott Belitho állóvíz, ahol Tamás nem a prépostot nevezte meg szomszédjának, a prépost pedig azt állította, hogy kezdve a Tycia folyótól, ahol Tamás 2 határjelet mutatott, egészen Belitho állóvízig Tamás a határjeleket az ő Lelez nevű birtoka földjén mutatta meg. Mivel tehát a felek a birtokok bejárásában és a határjelek megmutatásában nem értettek egyet, ezért a nádori emberek a földet a felek között perben maradtnak hagyták, s megtekintve haszonvételeit, fogott nemes bírókkal 1,5 ekényire becsülték. A káptalan pecsétfőjével visszazárja a nádor döntéshozó oklevelét és okt. 6-ra (ad oct. fe. Mychaelis arch.) a nádornak jelen oklevéllel együtt visszaküldi. D. in fe. B. Mychaelis arch., a. d. 1382.

Dl. 96 578. (Vay cs. berkeszi lt. 570.) Mandorla alakú zárópecsét köronala.

432. 1382. szept. 30. Fehértó

Bator-i János fia György fia: János mester tudatja, hogy a Zabolch megyei Abramlaxod birtok v. birtokrész negyedrészét 12 forintért (1 forintot 28 garassal, 1 garast 4 dénárral számolva) Vaya-i Mihály fia: Benedek zálogban birtokolta tőle addig, míg azt a fiaival együtt vissza tudja váltani. Most azonban János mester Benedek neki tanúsított szolgálatáért e negyedrészt minden haszonvétellel Benedeknek és fiainak adja, felmentve a zálog alól. Ha valaki János mester frater-ei és utódai közül Benedeket és fiait ez ügyben zaklatná, a mindenható Isten haragját érezze magán. Erről pecsétjével megerősített oklevelet bocsát ki. D. in Feyerto, f. III. an. fe. B. Francissii [!] conf., a. d. 1382.

Dl. 96 577. (Vay cs. berkeszi lt.573.) Zárópecsét hártyaszalagja.

433. 1382. okt. 6.

Az egri káptalan előtt megjelent egyrészről Ryuche-i Aba fia László fia: Imre és fia: Mihály litteratus a maguk és Imre másik fia, azaz Mihály frater-e: Tamás nevében is, másrészről Kyshanua-i István fia: Mátyás, s előbbiek elmondták, hogy ők felmentették Mátyást (és örököseit) azon hatalmaskodások és károk alól, amiket Mátyás eddig nekik okozott – a másik Hanua-ra való jobbágyuk: Nozdra (dict.) Péter háza ajtajának erőszakos feltörése, Péter és felesége megverése –, valamint mindazon perek alól, amiket Mátyás ellen indítottak; tudományvevő- és tilalmazó okleveleiket pedig érvénytelenítették. D. in oct. fe. S. Michaelis arch., a. d. 1382.

Dl. 96 579. (Vay cs. berkeszi lt. 569.) Kerek zárópecsét körvonala.

434. 1382. nov. 7. Visegrád

Gara-i Miklós nádornak (H), a kunok bírájának elmondták László fiai: Péter és Mihály mesterek, valamint János fiai: László, Miklós és Bernard (mind Chasloch-iak), hogy Zubugya-i Hatus Miklós [1381.] szept. 29. körül (circa fe. Michaelis cuius prox. preteriisset revolucio annualis) nevezettek Kued nevű birtokán önhatalmúlag határjeleket emelt, s ezzel e birtokból egy nagy darab földet a saját, szintén Kued nevű birtokához csatolt, az ő nem kis sérelmükre. Ezért a nádor utasítja a Zabolch-i comes-t v. a vicecomes-t és a szolgabírókat, hogy küldjék ki egyiküket v. kettejüket, akik nyilvánosan és titokban tudják meg minderről az igazságot, majd tegyenek jelentést. D. in Wyssegrad, f. VI. prox. p. fe. OO. SS., a. d. 1382.

Átírta: Szabolcs megye, 1382. nov. 29. **(435)**
Piti 2000. 120., Piti 2001. 132., Piti 2004. 709. szám.

435. [1382.] nov. 29. Kálló

A Zabolch-i vicecomes és a szolgabírók jelentik Gara-i Miklós nádornak (H), a kunok bírájának, hogy parancslevelének megfelelően **(434)** kiküldték Bezded-i Domokos fia: László mester szolgabírót, aki nemesektől, nemtelenektől és más, bármiféle helyzetű és állapotú emberektől megtudta, hogy minden igaz, amit a Chasloch-i nemesek elpanaszoltak a nádornak. D. in Kallo, sab. prox. an. fe. B. Andree ap., a. supradict. [1382.]

Dl. 96 580. (Vay cs. berkeszi lt. 571.) Zárópecsét hártyaszalagja.
PITI 2000. 120–121., PITI 2004. 710. szám.

Pontosítások az OL-ADATBÁZIShoz

OL-ADATBÁZIS szerinti dátum, kiadó, jelzet	*Korrigálás és/vagy megjegyzés*
1344. máj. 22. Váradi káptalan. Dl. 96 698	1364. máj. 11.
1345. máj. 29. Miklós nádori bírságszedő. Dl. 96 262.	1344. jún. 6.
1345. nov. 27. Miklós nádor. Dl. 96 263.	1344. nov. 27.
1346. febr. 21. Miklós nádor. Dl. 96 267.	febr. 14.
1346. okt. 21. I. Lajos király. Dl. 96 491.	1364. okt. 21.
1347–1359. jan. 22. Miklós szlavón és horvát bán. Dl. 97 727.	1347–1349. jan. 22. Szécsi Miklós
1347. máj. János veszprémi püspök. Dl. 96 281.	máj. 20. körül
1349. okt. 11. János borsodi főesperes. Dl. 96 306.	okt. 14.
1350. jún. 20. Egri káptalan. Dl. 96 314.	jún. 19.
1350. Tamás országbíró. Dl. 96 318.	máj. 8.
1355. márc. 1. Druget Miklós országbíró. Dl. 96 257.	febr. 27.
1358. nov. 23. Borsod megye. Dl. 96 365.	nov. 22.
1357. jan. 19. Erdélyi káptalan. Dl. 96 380.	A jelzet alatt nem 1, hanem 2 darab ilyen dátumú és kiadójú oklevél van.
1364. nov. 19. után. Szabolcs megye. Dl. 96 392.	Szatmár megye, nov. 19.
1366. szept. 29. István országbíró. Dl. 96 416.	1365. szept. 29.
1369. aug. 5. körül. Borsod megye. Dl. 96 447.	máj. 24.
1371. jan. 13. László nádor. Dl. 96 463.	márc. 5.
1371. László nádor. Dl. 96 469.	febr. 26. előtt.
1375. márc. 18. I. Lajos király. Dl. 96 491.	1370. márc. 18.
	1375. jan. 24. Szepesi Jakab országbíró. Dl. 96 492/1. (A jelzet és az oklevél nem szerepel az adatbázisban.)
	1375. máj. 16. Szepesi Jakab országbíró. Dl. 96 492/2. (A jelzet és az oklevél nem szerepel az adatbázisban.)
1375. aug. 5. I. Lajos király. Dl. 96 496.	máj. 24.
1376. febr. 16. Imre nádor. Dl. 96 469.	febr. 26.
1376. máj. 10. Leleszi konvent. Dl. 96 506.	máj. 9.
1378. okt. 11. Leleszi konvent. Dl. 96 520.	okt. 4.
1379. febr. 1. Garai Miklós nádor. Dl. 96 795.	febr. 5.
1379. ápr. 18. Leleszi konvent. Dl. 96 528.	ápr. 18. után
1379. jún. 1. I. Lajos király. Dl. 96 763.	jún. 2.
1380. Jászói konvent. Dl. 96 553.	júl. 1. előtt.
1381. máj. 9. Leleszi konvent. Dl. 96 564.	máj. 8.
	1381. szept. 19. János küküllői főesperes. Dl. 96 571. (Az oklevél nem szerepel az adatbázisban.)
1381. szept. 20. Garai Miklós nádor. Dl. 96 667. (2 darab)	Mindkettő szept. 13.
1468. jún. 27. Egri káptalan. Dl. 96 436.	1368. jún. 27.

Rövidítések

[ ]	pótlás
~	névváltozat
…….	szöveghiány
[?]	bizonytalan olvasat
[!]	sic, így
>	(tartalmi) átírás időbeli iránya
a.	annus
abb.	abbas
an.	ante
Ann.	Annuntiatio
ap.	apostolus
Apr., ápr.	Aprilis, április
arch.	archangelus
Asc.	Ascensio
Ass.	Assumptio
B.	beatus
Bapt.	Baptista
BB.	beati
Bu	Bulgaria
C	Croatia, Horvátország
Circ.	Circumcisio
Co	Comania, Kunország
conf.	confessor
Conv.	Conversio
cs.	család
Cu	Cumania, Kunország
d.	dominus
D.	datum
Da	Dalmatia
Dec., dec.	December, december
dict.	dictus
Dl.	Magyar Országos Levéltár, Diplomatikai Levéltár
domin.	dominicus
Elev.	Elevatio
Eml.	említés
Epiph., Epif.	Epiphaniae
ewang.	evangelista
Exalt.	Exaltatio
f.	feria
fe.	festum
Febr., febr.	Februarius, február
G	Galícia
glor.	gloriosus
H	Hungaria, Magyarország
Ho.	Horvátország
Id., Yd.	Idus, Ydus
ill.	illetve
Incarn.	Incarnatio
Inv.	Inventio
Jan., jan.	Januarius, január
Jun., jún.	Junius, június
Jul., júl.	Július, júl.
Kal.	Kalendae
kb.	körülbelül
köv.	következő
l.	lásd
L	Lodoméria
lt.	levéltára
m.	megye
Mart., márc.	Martius, március
mart.	martyr
máj.	május
Nat.	Nativitas
Non.	Nonae
Nov., nov.	November, november
oct.	octava
Oct., okt.	October, október
OO. SS.	omnes sancti
p.	post
P	Polonia, Lengyelország
Pent., Penth.	Pent(h)ecostes
prox.	proximus
Purif.	Purificatio
Quadr.	Quadragesima
quind.	quindena
Ra	Rama
recte	helyesen
Resurr.	Resurrectio
Ro.	Románia
S.	sanctus
sab., sabb.	sab(b)atum
Sal.	Salernitanus, Salerno
sc.	scilicet
Se	Serbia, Szerbia
Sept., szept.	September, szeptember

Sz.	Szlovákia	ue.	ugyanez(en)
szb.	szolgabíró	Ukr.	Ukrajna
Sze.	Szerbia	uo.	ugyanott, ugyanoda
Szl.	Szlovénia	v.	vagy
Szt.	szent	V	Vngaria, Magyarország
ti.	tudniillik	vig.	vigilia
ua.	ugyanaz(on)	virg.	virgo

Név- és tárgymutató

Az itt használt rövidítések: c. = comes, esp. = esperes, Ho. = Horvátország, j. = jobbágy, kápt. = káptalan, m. = megye, mr. = mester, nb. = nemzetségbeli, o. = ország, Sz. = Szlovákia, szb. = szolgabíró, Sze. = Szerbia, Ro. = Románia, Ukr. = Ukrajna.

A

Aba (Abba), János, László és Péter apja, várkonyi, kisvárkonyi, ricsei 265, 267, 273, 275–276, 278–279, 298, 321, 433
Abafalua l. Kisvárkony
Abba l. Aba
Ábrahám l. Nagy Ábrahám
–, dobai 191
–, László szatmári vicec. és János apja 75, 123, 133, 323
–, Mihály és János apja, laskodi, vajai 2–3, 19, 24, 32, 34, 46, 52, 75
–, Péter és István apja, rozvágyi, kisrozvágyi 348, 352, 399
–, László fia, szenterzsébeti 54, 66, 68
– fia István 361
– fiai: Lőrinc, Márton és Bálint, szekeresi 159
Ábrahámlaskod (Abramlaskot, Abramlascouth, Abramlaxod), Szabolcs m. 324, 432; l. még Laskod
Abramlascouth l. Ábrahámlaskod
Abramlaskot l. Ábrahámlaskod
Abramlaxod l. Ábrahámlaskod
Abychc l. Abychk
Abychk (Abychc) fia Egyed, hegyi 5, 128
Acha l. Acsa
Acyntus fia Miklós 169, 171
Acsa (Acha), Fejér m. Ma Vértesacsa 208
Ad (Od, Ody), Közép-Szolnok m. Ma Diósad (Dioşod, Ro.) 90, 108, 110, 191
Adony (Odon), Bereg m. Ma Tiszaadony 240
Agárd (Agari), Zemplén m. Ma Zemplénagárd 431
Agari l. Agárd
Ágoston, Ethel-i hospes 386
–, György fia, menyői 110
Ajak (Ayak, Ayk), Szabolcs m. 63, 248, 335
Alacska (Alachka), Borsod m. 197
Alba Iulia l. Fehérvár
Albensis l. Fehérvár
Albert, jászói konvent testvére 229
–, királynéi specialis notarius 106
– c., nádori albíró 42
– fia Mihály, alacskai 197
– fia Miklós 224
– fia Pál, ibronyi 42, 194, 229
– fia Tamás, majádi 108
Alberth l. Alberti
Alberthy l. Alberti
Alberti (Alberthy, Alberth), Pest m. Ma Albertirsa 141, 145, 333
Albertirsa l. Alberti
Albus l. Fehér
alesperes l. Fülöp, György, István, László, Lukács, Mátyás
alesperesség l. nógrádi, nyíri, sárosi, száldobágyi
Almas l. Almás
Almás (Almas), Szatmár m. 202a
alnádor 126, 240, 426
alnádori ember 342
Alsóköcsény l. Kucsin
Alsólendva l. Lendva

AlsoWyznekseg l. Visznekszeg
Anarch l. Anarcs
Anarchk l. Anarcs
Anarcs (Anarch, Anarchk, Anark, Anyarch, Arnach, Onarch, Onorch), Szabolcs m. 57, 59, 62, 68–69, 76–77, 104, 107, 111–112, 115, 120, 124, 130–132, 147–148, 165, 195, 199, 204, 206, 219, 253, 258, 260, 294–295, 313, 325, 330, 334–335, 338, 342, 345–346, 348, 352, 364, 372, 378, 384, 387, 390, 392, 396–397, 399, 404, 411, 414, 418; l. még Kisanarcs, Nagyanarcs
anarcsi Szt. Péter-kőegyház 325, 330
Anark l. Anarcs
Anda 101
András l. Fekete András
– l. Nagy András
– l. Vörös András
– l. Zongor András
– 81
– 396
– mr., budai kápt. éneklőkanonoka 333
–, egri kápt. klerikusa 131
–, erdélyi kápt. éneklőkanonoka 196
–, erdélyi püspök 1, 52, 63, 109, 121
–, filkei hospes 330
–, váradi püspök 51, 325, 330, 342
–, András fia, Gutkeled nb., bacskai 15, 30, 51, 54–55, 57, 59, 62, 96, 103, 107, 113–114, 131, 143, 153, 201, 236, 248, 252, 257, 264, 326, 330, 342
–, Beke fia, olaszi 172
–, Demeter fia, bogdányi 194
–, Gergely fia, laskodi 7, 50, 56, 67, 70–71, 408
–, István fia, Vythka-i 232
–, Jakch fia, kusalyi 150
–, János fia 225
–, János fia, rohodi 315, 347
–, Jolad fia, László, Domokos, Demeter és Péter apja, vajai 95, 98, 109, 223, 356
–, Komurzan fia, Ilona apja 63
–, Lack fia, erdélyi vajda, szolnoki és szatmári c. 122, 190–191
–, László fia, gyulaházi 349, 420, 430
–, László fia, j. 232
–, Lóránt fia, Gergely apja, lórántházi 292, 385, 423
–, Mihály fia, Jakab apja, darai 216, 230
–, Miklós fia 53
–, Miklós fia, domahidai 138
–, Miklós fia, korpádi 155, 249
–, Miklós fia, pilisi 333
– mr., Nagy András fia, Miklós, László és András apja, Gutkeled nb., bacskai 15, 25, 30, 51, 54–55, 57, 59, 62, 96, 103, 107, 113–114, 131, 143, 153, 201, 236, 248, 252, 257, 264, 326, 330, 342
–, Pál fia 389
–, Péter fia 427
–, Sándor fia, hanvai 275–276, 278–279
–, Simon fia, János és Pál apja, gecsei 91, 210
–, Szőke János fia, daróci 70, 265
–, Tamás fia 5
– fia Demeter, petenyeházi j. 340
– fia Egyed 117
– fia Gergely, morolyai 373–374, 376
– fia János, szécsi esküdt 307
– fia Mihály, Ethel-i hospes 386
– fia Miklós 391, 428
– fiai: János, András és György, j. 330
angolna 325, 330
Anna, morolyai György leánya 373–374
–, sényői Domokos özvegye 379
Annus, Bálint leánya, j. 119
–, György leánya 306
–, mátyusi László leánya 198
Antal 248
–, anarcsi 313
–, bacskai j. 370
–, bükkösi hospes 330
–, jászói konvent testvére 396
–, leleszi konvent testvére 361
–, uraji j. 227, 229, 232, 265-266, 268
–, tassi rector 120, 130
–, Bagar János fia, korpádi 249
–, Domokos fia, anarcsi, bacskai 264, 342, 355, 360, 364, 372, 399, 410, 414

–, János fia, vajai 2–3, 52, 67, 70, 89, 95, 98, 190
–, Miklós fia 101
–, Wlch fia 93
– fia Barnis, vadnai 380
Anyarch l. Anarcs
Apag l. Apagy
Apagh l. Apagy
Apagy (Apag, Apagh, Apaz), Szabolcs m. 107, 115, 131, 135, 204,
Apaj l. Nagy Apaj
Apajkeresztúr (Apaykereztwr, Apaykerestwr, Apaykerestur, Apaykerestura, Apaykereztura, Apaykereztur, Apaykerezthura, Apeykerezthura, Apeykerestwr, Apeykereztura, Apeykereztura, Apeykereztur, Apeykerezthur, Apaykerezthur, Keresztúr, Kerestur, Kereztur, Kerezthur, Kerezthura, Kerezthwr), Kőrös m. 10–14, 18, 21, 51, 57, 59, 62, 104, 115, 236, 325, 330, 341–342, 359, 364
apajkeresztúri vár 57, 325, 330, 342
Apajtelke (Szőlős, Apayteleke, Apaytelke, Apaytelky, Apaythelukue, Zeleus, Zeuleus), Szabolcs m. 107, 115, 131, 204
apát l. János
Apati l. Apáti
Apáti (Apati), Szabolcs m. Ma Aranyosapáti 68
Apay l. Nagy Apay
Apaykerestur l. Apajkeresztúr
Apaykerestura l. Apajkeresztúr
Apaykerestwr l. Apajkeresztúr
Apaykerezthur l. Apajkeresztúr
Apaykerezthura l. Apajkeresztúr
Apaykereztur l. Apajkeresztúr
Apaykereztura l. Apajkeresztúr
Apaykereztwr l. Apajkeresztúr
Apayteleke l. Apajtelke
Apaytelke l. Apajtelke
Apaytelky l. Apajtelke
Apaythelukue l. Apajtelke
Apaz l. Apagy
Apey l. Nagy Apaj
Apeykerestwr l. Apajkeresztúr
Apeykerezthur l. Apajkeresztúr
Apeykerezthura l. Apajkeresztúr
Apeykereztur l. Apajkeresztúr
Apeykereztura l. Apajkeresztúr
Aprod l. Apród
Apród (Aprod dict.) János fia László, bazáni 73, 75
áradás 23, 251, 325, 330, 407
Aran, Nógrád m. 316
Aranyosapáti l. Apáti
Aranyosgerend l. Gerend
aratás 45-46, 351
Archid l. Erked
Ardó (Ordow, Ordov), Gömör m. Ma Pelsőcardó (Ardovo, Sz.) 164, 166
Ardovo l. Ardó
Ardud l. Erdőd
Arnach l. Anarcs
Arnold fia László 224
Aruk, Szabolcs m. 181
Asszonyvására (Azunwasara), Bihar m. Ma Târguşor, Ro. 172
Ayak l. Ajak
Ayk l. Ajak
Azalous (dict.) Balázs, j. 324
– (dict.) Péter, j. 2
Azunwasara l. Asszonyvására

B

Baakta l. Bakta
Baba l. Bába
Bába (Baba), Borsod m. Ma Hejőbába 20, 412
Băbeşti l. Bábony
Bábony (Babun), Ugocsa m. Ma Kisbábony (Băbeşti, Ro.) 79
Babun l. Bábony
Bač l. bácsi kápt.
Bachard l. Bocsárd
Bachka l. Bacska
Bachky l. Bacska
Bačka l. Bacska
bácsi (Bács m.; ma Bač, Sze.) *káptalan* 364

Bacska (Bachka, Bakcha, Bachky, Bakca, Bahcha, Bochka), Zemplén m. Ma Bačka, Sz. 15, 30, 51, 54–55, 57, 59–62, 96, 103, 107, 113–114, 131, 143, 153, 201, 236, 248, 252, 257, 264, 287, 313, 325–326, 330, 341–342, 344–345, 355, 359–360, 364–367, 369–370, 383, 398, 402, 404–405, 410, 414, 425, 431
Băgaciu l. Bogács
Bagar (dict.) János, László, János, Pál, Antal és Benedek apja, korpádi 168, 249
Bagda, Szatmár m. 63
Bagou, daróci Szőke János leánya 290
Bagus fia Miklós, harmaci 237
Bahcha l. Bacska
Bahtha l. Bakta
Baka l. Báka
Báka (Baka), Szabolcs m. Ma Szabolcsbáka 68, 131, 135, 194, 199, 255, 258, 331, 349, 351, 357, 364–366, 379, 387, 397, 404–405, 418, 431
bákai Boldogságos Szűz Mária-egyház 405
Bakan fia Péter 102
Bakca l. Bacska
Bakcha l. Bacska
Bako, Miklós fia, Sarkan-i 291
Baksa (Bokxa), Abaújvár m. Ma Koksóbaksa (Kokšov-Bakša, Sz.) 429
– (Baxa, Boxa), Közép-Szolnok m. Ma Magyarbaksa (Bocşiţa, Ro.) 90, 102, 191
Bakta (Baakta, Bahtha, Baktha), Szabolcs m. Ma Baktalórántháza 84, 89, 92, 147, 199
Baktalórántháza l. Bakta
Baktha l. Bakta
Bala, Lypold fia, béli 53
Balázs l. Azalous Balázs
–, egri kápt. klerikusa 7
–, kenézi j. 390
–, kozmadamjáni hospes 330
–, Beke fia, baksai 429
– mr., Dénes bán fia, szécsi 227, 229, 242, 263, 265-268, 270, 286, 312
–, János fia, szentkirályi 256
–, Kupe (dict.) Péter fia, dobokai 42
–, Lypold fia, béli 53, 275, 278
–, Mihály fia, jenkei 20
– fia János 78
Bálint, eger-előhegyi Szt. Péter apostol-egyház rector-a 309
–, Ethel-i hospes 386
–, Kedhel-i hospes 330
–, makarskai püspök 198, 214
–, tövisi j. 190
–, Annus apja, j. 119
–, Ábrahám fia, szekeresi 159
– mr., Mihály fia, bákai 331-332, 349, 351, 357, 387, 397, 418
–, Mike fia, visnyói j. 182
–, Miklós fia, helmeci 429
–, Péter fia, adi 191
Balkan l. Balkány
Balkány (Balkan), Szabolcs m. 6, 24
Balog (Bolug dict.) Mihály, j. 44
– (Claudus) István, borsodi szb. 64
bán l. Cudar Péter, Dénes, Domokos, Ivánka, Leusták, Mikcs, Miklós, Mykud, Simon
Banhaza l. Ivánkabánháza
Bánhorváti l. Horváti
Bank l. Bánk
Bánk (Bank), Szabolcs m. 204, 331
– (Bank), Tamás fia, j. 330
Baranch l. Berencs
Barca l. Bárca
Bárca (Barcha), Abaújvár m. Ma Barca, Sz. 429
Barch l. Bertalan
Barcha l. Bárca
Barla, Lőrinc fia, morolyai 373–374, 376
Barnabás, Drask-i hospes 330
–, kerecsenyi 219
–, szögi 195, 206
–, János fia, hosszúmezei 208, 218, 251
– (Barrobas), Pós fia, j. 5
– fia László 346
Barnis, Antal fia, vadnai 380
Barrobas l. Barnabás
Bas fia Jakab 162
Basza l. Bozza

Batar l. Batár
Batár (Batar), Ugocsa m. Ma Bratove, Ukr. 202a
– (Batar), folyó 202a
Bathor l. Bátor
Bathyan l. Bottyán
Bator l. Bátor
Bátor (Bator, Batur, Bathor), Szabolcs m. ma Nyírbátor 82–83, 158, 326, 432
– (Batur dict.) István, Bátor János fia, ruszkai 350
– (Batur dict.) János, Bátor István, Bátor János, Klára és Katalin apja, ruszkai 350
– (Batur dict.) János, Bátor János fia, ruszkai 350
Batur l. Bátor
Battyán (Bathyan), Zemplén m. Ma Bot'any, Sz. 378, 414, 420-421
Baxa l. Baksa
Bazán (Bozzan), Szatmár m. 73
Bebek (Bubeek) György, királynéi tárnokmr., gömöri c. 215, 254, 261, 274, 286, 307, 318, 322
– (Bubek, Bubeek) István c., országbíró 198–199, 201–202, 214–216, 221, 224–225, 230, 232, 234, 252, 264, 274
Beca (dict.) Tamás, Ethel-i hospes 386
Becs (Bhech), Szatmár m. Ma Szamosbecs 123
becsérték 26, 74, 107, 191, 256, 325, 330, 342
becslés 104, 191, 199, 239, 325, 330, 342, 431
Bede 93
Bedeu l. Bedő
Bedew l. Bedő
Bedő (Bedeu), Goricha-i hospes 330
– (Bedeu), kozmadamjáni hospes 330
– (Bedew) fiai: Sándor és Bertalan, bölzsei 210
Beel l. Bél, Bély
begina 174, 176
Beke 91
–, lövői 199
–, Thete-i 141
–, Demeter fia, zubogyi 403
– c., Tivadar fia, Orhy-i 8
– fia Balázs, baksai 429
– fia János, martoni 315
– fia Miklós 371
– fia Pál 170
– fiai: István, András és Domokos, olaszi 172
békebírság 71, 128, 138, 206; l. még bírság, királyi bírság
Bekes l. Bükkös
Bekus l. Bükkös
Bel l. béli monostor
Bél (Beel), Borsod m. Ma Mónosbél 53, 275, 278
– (Beel), districtus 53
Béla, IV., magyar király 374, 376
Bélapátfalva l. béli monostor
béli (Bel; Borsod m., ma Bélapátfalva) *Boldogságos Szűz Mária-monostor* 380
Belitho l. Belyto
Belső-Szolnok (Zonuk Interior) megye 90
Belža l. Bölzse
Belze l. Bölzse
Bély (Beel, Beyl), Zemplén m. Ma Biel, Sz. 431
Belyto (Belitho), víz 431
Bench fia Dezső 201
– fia Pető, borsodi szb., nyéki 140, 178
Benchench (Benchenchen), György és János apja, lónyai 68, 125, 406
Benchenchen l. Benchench
Benchruh, Kőrös m. 359
Benedek l. Szarka Benedek
– 158
–, budai kápt. kanonoka 333
– mr., erdélyi vajdai prothonotarius 256
–, gömöri szb. 318
–, litteratus 78
–, pap 360, 364
–, szalontai 271-272
–, szelei 284
– mr., váradi kápt. kanonoka, olvasókanonoka 62, 150, 246
–, Bagar János fia, korpádi 249
–, Gyula fia, János apja, gyulaházi, marázi 291, 320, 349, 351, 353, 360, 399, 418, 430
–, Jakab fia 224
–, János fia, visnyói j. 182, 232
–, László fia, kistárkányi 361

–, László fia, pazonyi 399
–, László fia, szői 325, 330
–, Márk fia, vajai 158
–, Mihály fia, bákai 331-332, 357, 387
–, Mihály fia, vajai, laskodi 2–3, 28, 35, 45–46, 50, 56, 67, 70–71, 80, 84, 89, 92, 95, 98, 207, 324, 347, 349, 356, 427, 432
–, Miklós fia, vajai hospes 306
– fia Imre, kozmaházi 429
– fia Mihály, szentkirályi 256
– fia Miklós 300
Benik l. Benk
Benk (Benik), Szabolcs m. 57, 59, 62, 66, 68–69, 104, 107, 115, 148, 260, 284, 294–295, 325, 330, 342, 346, 357, 364
–, víz 65
Bense fia Péter 372
bérc (Berch) 90, 102
Bercu l. Berek
Bereck, leleszi konvent testvére 352
–, leszteméri 323
–, János szatmári c. és Miklós apja, Gutkeled nb., bátori 17, 26, 51, 62, 82–83, 158, 325–326, 330, 342
–, László fia, vajai 216, 230, 356
–, Péter fia, bákai 68, 135, 255, 259, 349, 397, 405
– fia István, visontai 151
Bereg, Bereg m. Ma Nagybereg (Beregi, Ukr.) 21
Bereg megye 76–77, 79, 129, 198, 205–206, 240, 248, 291–292, 320, 418–421, 429
– *megye hatósága* 5, 13, 51, 21, 128, 292
Beregi l. Bereg
Beregsurány l. Surány
Berek (Berky), Szatmár m. Ma Szárazberek (Bercu, Ro.) 366
Berench l. Berencs
Berencs (Baranch, Berench), Szabolcs m. Ma Rétközberencs 10–13, 18, 21, 25, 27, 30, 43, 36, 44, 51, 54–55, 57–61, 69, 74, 82–83, 96, 103, 113–114, 127, 129, 135, 143, 153, 179, 199, 202, 214, 226, 234, 236, 240, 248, 252, 255, 257–258, 260, 264, 287, 294–295, 302, 308, 313–314, 325–328, 330, 334, 341–344, 350, 354–355, 359–361, 363–367, 369–370, 382–383, 398–399, 407, 409, 416–418, 425–426
Berend, Szatmár m. Ma Berindan, Ro. 232
Berindan l. Berend
Berke, Nagy Gyula leánya 430
Berki (Berky), Sáros m. Ma Rokycany, Sz. 393
Berky l. Berek, Berki
Bernard, János fia, császlóci 434
Bertalan, bükkösi hospes 330
–, traui püspök 198
–, Bedő fia, bölzsei 210
– (Barch, Borch), Illés fia, Gutkeled nb., gacsályi 139, 142, 235
Bertalan fia Donch 193
Bertót (Pertholt, Perthold, Pertolth), Sáros m. Ma Bertotovce, Sz. 124, 132, 154, 165
Bertotovce l. Bertót
Beseneu l. Besenyő
Besenew l. Besenyő
Besenyő (Beseneu), Szabolcs m. 131
– (Besenew), Borsod m. Ma Ládbesenyő 268
Beszterec (Beztrech), Szabolcs m. 421
betegágy 48, 109
Beyl l. Bély
Bezded l. Bezdéd
Bezdéd (Bezded), Szabolcs m. Ma Tiszabezdéd 434
Beztrech l. Beszterec
Bhech l. Becs
Biel l. Bély
Bihar (Bihor, Byhor) megye 51, 57, 59, 62, 78, 115, 139, 142, 253, 260, 325, 330, 342, 364
– *megye hatósága* 78
Bihor l. Bihar
Bikes l. Bükkös
Bikk (Byk), Borsod m. Ma Nemesbikk 400, 412
Biri (Byry dict.) Péter, Pál fia 104
bíró, elfogult 226

bírság (birsagium) 1, 16, 19, 26, 36, 64, 72, 78, 80, 84, 92, 119–120, 122, 124–125, 127, 130, 132, 154, 160, 165, 173, 175, 187–188, 190, 223, 239, 248, 261–262, 293, 303, 310, 316, 325, 329–330, 348, 355, 359–360, 364, 402, 410, 416, 427; l. még békebírság, királyi bírság
bírságszedő 33, 78, 293
birtok átadása (átengedése, visszaadása) 20, 67, 70, 95, 98, 155, 181, 238, 244, 248, 250
– *bejárása (elkülönítése, határjárás)* 7, 28–29, 42, 51, 54–55, 57, 66, 68, 89–90, 98, 102, 104–105, 131, 172, 200, 248, 250, 325, 330, 335, 399, 407, 429, 431
– *cseréje* 90, 150, 263, 270–271, 327, 342
– *eladása* 29, 110, 156, 167–168, 320, 333, 375
– *elfoglalása (elcsatolása)* 20, 66, 68, 76, 84, 92, 123, 141, 144, 148, 191, 199–200, 217, 240, 248, 256, 282, 330, 362, 404, 420, 434
– *elzálogosítása* 29, 53, 82–83, 117, 145, 155, 181, 189, 300, 315, 336, 368, 403–404, 408, 432
– *iktatása* 2, 51, 54–55, 57–58, 66, 68, 102, 106, 110, 191–192, 208, 224, 239, 248, 309, 330, 332, 342, 408
– *kiváltása* 2–3, 41, 83
– *osztálya* 2–3, 29, 44, 51, 59–62, 67, 79, 107, 110, 150, 184, 186–188, 202a, 208, 236, 252, 262, 294–295, 309, 313, 3240325, 330, 340, 342, 364
– *vásárlása* 2–3, 118, 150, 191, 309, 373, 376
– *visszaszerzése* 67, 258
birtokadomány 51, 53, 90, 93, 106, 141, 144–145, 150, 191, 199, 249, 256, 262, 325, 330, 342, 357, 376
birtokból kiűzés (kizárás) 54, 248, 330, 367, 370
birtoktalan ember 208, 235
Bochka l. Bacska
Bocşiţa l. Baksa
Bocsárd (Bachard, Buchar), Nógrád m. Ma Karancslapujtő 316, 375
Bod fia László 323
Boda fia Jakab, horváti 403
Bodon, Szabolcs m. 357
Bodoniensis l. Vidin
Bodrog (Bodrugh, Budrugh), folyó 41, 208
Bodrogolaszi l. Olaszi
Bodrugh l. Bodrog
Bodur c., Skolasztika apja 176
– (dict.) János, vajai 222
Bogach l. Bogács
Bogács (Bogach), Doboka m. Ma Kisbogács (Băgaciu, Ro.) 90
Bogát (Bogath), Szabolcs m. Ma Nyírbogát 2
Bogath l. Bogát
Bogdan l. Bogdány
Bogdány (Bogdan), Szabolcs m. Ma Nyírbogdány 190, 194
Bokxa l. Baksa
Bol l. Boly
Bol' l. Boly
Bolchk l. Bolyok
Boldua l. Boldva
Boldva (Boldua), Borsod m. 212
Bolk l. Bolyok
Bolug l. Balog
Boly (Bol, Boy), Zemplén m. Ma Bol', Sz. 287, 348, 399
Bolyok (Bolk, Bolchk), Borsod m. Ma Ózd része 239, 270, 280, 311–312, 393
Bonch (Bunch dict.) János 122-123, 125
bor 180
Borch l. Bertalan
Borou l. Buro
Borsod (Borsud, Bursud) megye 20, 23, 53, 117, 126, 169, 171, 184, 187–188, 239, 268, 279, 285, 321
– *megye hatósága* 9, 20, 64, 146, 162, 169, 171, 173, 177–178, 180, 183–184, 197, 203, 212, 266, 268, 273, 277, 279, 310, 337, 412
Borsodgeszt l. Geszt
borsodi főesperesség l. János borsodi főesp., László borsodi alesp.
Borsova (Borsua), Bereg m. Ma Nagyborzsova (Borzsava, Ukr.) 128

borsovai főesperesség l. Domokos, Miklós borsovai főesp.-ek; István, Lukács, borsovai alesp.-ek
Borsua l. Borsova
Borsud l. Borsod
Borzsava l. Borsova
Bosdaruelge, Gömör m. 37
Bosk, Borsod m. 155
Bot'any l. Battyán
Boxa l. Baksa
Boy l. Boly
Boyli-i (dict.) Péter 63
Boyun, Szabolcs m. 157
Božčice l. Bozza
Bozza (Basza), Zemplén m. Ma Kisbosnya (Božčice, Sz.) 41
Bozzan l. Bazán
Bölcske (Bulchke), Tolna m. 389
Bölzse (Belze), Abaújvár m. Ma Belža, Sz. 210
Bratislava l. Pozsony
Bratove l. Batár
Bubeek l. Bebek
Bubek l. Bebek
Buchar l. Bocsárd
Buda, Pilis m. Ma Budapest része 31, 49–50, 66–67, 71–73, 80, 84–85, 87, 90–92, 94–95, 97, 103, 106, 108, 111, 113–114, 118, 122, 132, 135–136, 138–139, 142–143, 148, 152–154, 227, 253, 270, 283–284, 289, 373, 376, 401
budai káptalan 54–55, 57–58, 66, 68, 93, 136–137, 145, 181, 248, 333
Budiniensis l. Vidin
Budrugh l. Bodrog
Bulchke l. Bölcske
Bulgária (regnum Bulgarie) 198, 213–214, 216–217, 288
Bunch l. Bonch
Buro (Borou, Burou), Zemplén m. 364–366, 404
Burou l. Buro
Bursud l. Borsod
Bükkmogyorósd l. Mogyorósd
Bükkös (Bekes, Bekus, Bikes, Bykes, Bykos, Bykus), Somogy m. Ma Somogybükkösd 57, 59, 62, 325, 330, 342, 364
Byhen fia Imre 85–87
Byhor l. Bihar
Byk l. Bikk
Bykes l. Bükkös
Bykos l. Bükkös
Bykus l. Bükkös

C

Cala l. Chala
Calide Aque l. felhévízi konvent
Callo l. Kálló
Camăr l. Kémer
Cantor l. Kántor
Capolna l. Kápolna
Caraz l. Karász
Carei l. Károly
Carnifex l. Mészáros
Cassa l. Kassa
Čazma l. császmai kápt.
Celen fia Sándor 37
Čenad l. csanádi kápt.
Cerch (Church dict.) János, ivánkabánházi 31, 34
Chaak l. Csák
Chaan l. Csány
Chabay l. Csobaj
Chahaly l. Csaholy
Chahol l. Csaholy
Chahul l. Csaholy
Chak l. Csák
Chakal (Chakoul), Szatmár m. 2, 98, 336
Chakoul l. Chakal
Chala (Cala), Olivér leánya 29
Chamakus l. Csomaköz
Chanava l. Hanva
Charnauoda l. Csarnavoda
Charnouch, Kőrös m. 330
Chasloch l. Császlóc
Chaslou l. Császló
Chasma l. császmai kápt.
Chazloch l. Császlóc

Chazma l. császmai kápt.
Chaztolch l. Császlóc
Checer l. Csicser
Chech l. Csécs
Checher l. Csicser
Chechyr l. Csicser
Chege l. Cséke
Cheh l. Cseh
Chehy l. Csehi
Cheke l. Cseke
Chel fia István, komlósi 224
Chemerche (dict.) János 357
Chenger l. Csenger
Chengur l. Csenger
Chenkes (dict.) Jakab 122, 125
Chepan c. 41
Chepel l. Csepel
Cherechiu l. Egyházaskereki
Cherney l. Csernely
Cheter (Chether, Chetyr), Szabolcs m. 364–365, 404
Chether l. Cheter
Chether l. Cheter
Chetyr l. Cheter
Chezteu fia Lőrinc 38
Chichach (dict.) Domokos fia István 247
Chidea l. Kide
Chiliora l. Kirva
chirographálás 29, 62, 181, 333
Chmel'ovec l. Komlós
Chobanka fia Pál 296
Chohl l. Csaholy
Chohol l. Csaholy
Chohul l. Csaholy
Chonka l. Csonka
Chrámec l. Harmac
Chudar l. Cudar
Church l. Cerch
Chuza l. Susa
Chyko l. Cyko
Čičarovce l. Csicser
Cigánd (Scygaan, Zigan, Zygan), Zemplén m. 44, 82-83, 260, 295, 325, 327, 330, 352, 361, 364, 399, 407, 411
Cinobaňa l. Szinye
Ciumeşti l. Csomaköz
Claudus l. Balog
Cluj-Mănăştur l. kolozsmonostori konvent
Clusmonostra l. kolozsmonostori konvent
Clusmunstra l. kolozsmonostori konvent
Clusmustura l. kolozsmonostori konvent
Čoltovo l. Csoltó
comes l. András; András, Lack fia; Bebek György, Cudar Péter, Cudar István, Cyko, Demeter, Dénes, Drugeth Miklós, István; Jakab, Dózsa fia; János, Bereck fia; János, Gilét fia; János, Sándor fia; Konya, László; László, János fia; László, Pósa fia; Miklós; Miklós, Domokos fia; Miklós, Gergely fia; Miklós, István fia; Miklós, Pósa fia; Morochuk, Olivér; Pál, Dózsa fia; Pető, Tamás; Tamás, Péter fia; Treutul Miklós, Ubul
condicionalis 179
congregacio generalis (megyei) 17, 75, 122–123, 151, 159, 211
– *generalis (nádori)* 3, 76–77, 84, 92, 126, 129, 141, 204-206, 208, 210, 237, 240, 248, 291–292, 296–297, 304–305, 413, 415–421, 429
Copolch, Károly fia, apáti 68
Corbauiensis l. korbáviai püspökség
Corpadea l. Korpád
Coşeiu l. Kusaly
Cosmadamian l. Kozmadamján
Cosmadamyan l. Kozmadamján
Cosmademien l. Kozmadamján
Cosmademyen l. Kozmadamján
Cosmas l. Kozma
Cozmadamian l. Kozmadamján
Cozmadamyan l. Kozmadamján
Cozmahaza l. Kozma
Cris l. Kőrös m.
Crispus l. Fodor
Cudar (Zudar dict.) György mr., királyi pohárnokmr. 270, 288, 310
– (Zudar dict.) István mr., borsodi c. 291, 321, 356

– (Chudar, Zudar, Zudor, Zwdor dict.) Péter mr., királyi pohárnokmr., szlavón bán, borsodi c., királynéi lovag, pályi 197–198, 203, 212, 214, 270, 288, 347, 416
Culciu Mare l. Kolcs
– Mic l. Kolcs
curia 187-188, 256, 260, 294, 309, 324–325, 330, 406
Cyko (Cykov, Cykow, Cykou, Chyko) mr., borsodi c. 146, 162, 169, 171, 173, 177–178, 180, 183–184
Cykou l. Cyko
Cykov l. Cyko
Cykow l. Cyko
Csaholy (Chahaly, Chahul, Chahol, Chohl, Chohol, Chohul), Szatmár m. Ma Nyírcsaholy 3, 19, 39, 47, 121, 133, 138, 290, 343, 408
Csák (Chaak), Mihály fia 73, 75
– (Chak) fia Miklós 216, 230
csanádi (Csanád m., ma Čenad, Ro.) *káptalan* 190, 357
Csány (Chaan), Heves m. 93
Csarnavoda (Charnauoda), Bereg m. Ma Csaroda 79
Csaroda l. Csarnavoda
Csaszlivci l. Császlóc
Császló (Chaslou), Szatmár m. 79
Császlóc (Chasloch, Chazloch, Chaztolch), Ung m. Ma Csaszlivci, Ukr. 200, 205, 429, 434–435
cázmai (Chasma, Chazma; Kőrös m., ma Čazma, Ho.) *káptalan* 51, 103, 201, 257, 325 , 330, 364, 398
Csécs (Chech), Borsod m. Ma Nagycsécs 277, 279, 337
Cseh (Cheh) fia László 345
Csehi (Chehy), Nógrád m. 375
Cséke (Ceke, Chege, Cheke), Szatmár m. 170, 202a, 216, 230
Csenger (Chenger, Chengur), Szatmár m. 211, 222-223, 233, 235, 247, 293, 306, 423
Csengersima l. Sima
Csepel (Chepel), Nagyszigeti (csepeli) ispánság 385
Csernely (Cherney), Borsod m. 271
Csicser (Chechyr, Checer, Checher), Ung m. Ma Čičarovce, Sz. 323, 350, 376
Csobaj (Chabay), Szabolcs m. 198
Csoltó (Kolta), Gömör m. Ma Čoltovo, Sz. 391, 428
Csomaköz (Chamakus), Szatmár m. Ma Ciumeşti, Ro. 202a
Csonka (Chonka dict.) Domokos 395
csonkítás 147, 164, 166, 242, 278–279, 321
csorda 265–266, 268

D

Dăbâca l. Doboka
Dalmácia 198, 214, 288
Damak, Borsod m. 134
Damanhyda l. Domahida
Damian l. Damján
Damján (Damian, Damyan, Demyen, Demian), Vgod fia 59, 97, 103, 325, 330, 342
Damján (Damian) fia Tamás 348
Damyan l. Damján
Dansa, Nógrád m. 316
Dara (Darah), Szatmár m. Ma Szamosdara (Dara, Ro.) 216, 230
– (dict.) István 348
Darah l. Dara
Darno l. Darnó
Darnó (Darno), Szatmár m. 235
Daróc (Daroch, Darouch), Szatmár m. Ma Fülpösdaróc 70–71, 265, 290
– (Dorolch), Szatmár m. Ma Pusztadaróc (Dorolţ, Ro.) 79
Daroch l. Daróc
Darouch l. Daróc
Dausa l. Dózsa
Dávid mr., beregi vicec. 21
–, Miklós fia, nyéki 169, 171, 238
Dawsa l. Dózsa
Debrecen (Debrechen, Debrechun, Debruchun), Bihar m. 69, 248, 260, 294, 326, 330
Debrechen l. Debrecen

Debrechun l. Debrecen
Debruchun l. Debrecen
Dedes l. Dédes
Dédes (Dedes, Dedus), vár, Borsod m. 275–276, 381
Dedeshege l. Dédeshegye
Dédeshegye (Dedeshege), Kőrös m. 330
Dédestapolcsány l. Tapolcsány
Dedus l. Dédes
Deg, erdő 150
Degpataka, patak 150
Deja l. Désháza
dékán 196; l. még László
Demenes fia Vörös András, geleji 309
Demeter, egri kápt. klerikusa, litteratus 272
–, erdélyi püspök 288
–, esztergomi érsek, kardinális, örökös esztergomi c., királyi kancellár 398, 424
–, filkei hospes 330
–, moni 191–192
–, nonai püspök 198, 214, 288
–, somi 97
–, szerémi püspök 214
–, váradi kápt. klerikusa 360
–, váradi püspök 198, 214, 288
–, András és Egyed apja, bogdányi 190, 194, 290
–, János apja, hartyáni 141, 375, 377
–, András fia, j. 340
–, András fia, vajai 356
–, Egyed fia, bertóti 124, 132, 154
–, István fia, j. 250, 256
–, János fia, hosszúmezei 208, 218, 251
–, Miklós fia 53
–, Miklós fia, ramocsaházi 199
–, Olivér fia, bogdányi 42, 67, 71–72, 190
– fia Beke, zubogyi 403
– fia Pál 19, 39
Demian l. Damján
Demyen l. Damján
dénár 26, 41, 101 (bécsi), 161, 193, 211, 368, 393 (saracenalis), 395, 403, 432
Dénes l. Magyar Dénes
– mr., budai kápt. olvasókanonoka 137, 145, 181
–, egri kápt. karpapja 332
–, erdélyi vajda, szolnoki c. 191–192, 198, 214, 216–217, 231, 256
–, nádor, szolnoki c. 42
– bán, Balázs apja, szécsi 242, 263
–, Gergely fia 307
–, Pál fia, pilinyi 316
–, Vz fia, csehi 375
– fia Domokos 217, 231, 256
– fia Imre, ebesi 330
– fia László, endesi, pazonyi 220, 326, 360, 399
– fia László, nógrádi és borsodi vicec., kisfaludi 400, 412
– fia Tamás, régenyi 148-149
Derlech fia István, j. 2
Derzs (Ders), Szatmár m. Ma Nyírderzs 109
– (Ders), László és Sándor apja, petri 420–421
Deseu l. Dezső
Desev l. Dezső
Desew l. Dezső
Deshaza l. Désháza
Désháza (Deshaza), Közép-Szolnok m. Ma Deja, Ro. 191
Dessew l. Dezső
Detric (Ditric) fia László, ózdi 146
– (Dytric) fia Mihály, őri j. 22, 35, 45–46
– fia Miklós 41
Deuen, Heves m. 48
Dezső (Desew) 65
– (Deseu) 114
– (Deseu) mr., alnádor 126
– (Desev), Bench fia 201
– (Deseu), László fia 130
– (Deseu), Salamon fia, gégényi 430
– (Desev, Dessew, Desew) fia István, garábi 375, 377
– (Deseu) fia János 354
– (Desew) fia János 401
– (Deseu) fia László, feledi 242
– (Deseu) fia Mihály, simai 123
Diósad l. Ad
Diósgyőr (Dyosgeur, Dyosgewr, Geur, Gyosgyur, Gyosgewr, Gyeosgewr), vár, Borsod m. Ma Miskolc része 20, 381, 416–417, 426

Diosig l. Diószeg
Dioşod l. Ad
Diószeg (Gyozeegh), Bihar m. Ma Diosig, Ro. 51
disznó (koca) 227, 229, 265-266, 268, 423
Ditric l. Detric
Dlhé Klčovo l. Hosszúmező
Doba (Duba), Közép-Szolnok m. Ma Nagy- és Kisdoba (Doba és Doba Mică, Ro.) 191, 256
Doba Mică l. Doba
Dobichan l. Dubicsány
Dobóca l. Kisdobóca
Doboka (Duboka), Doboka m. Ma Dăbâca, Ro. 262
– (Kupehazaydoboka), Szabolcs m. 42
Doboka megye 90
Dobóruszka l. Ruszka
Dobos (Dobus), Szatmár m. Ma Nagydobos 3; l. még Nagydobos
– (Warasdobus), Szabolcs m. Ma Pusztadobos 420
Dobus l. Dobos
Domahida (Damanhyda), Szatmár m. 138
Dombrád (Domorad), Szabolcs m. 260
Domokos l. Chicach Domokos
– l. Csonka Domokos
– l. Duul Domokos
– mr., borsovai főesperes, egri kápt. kanonoka 107
–, budai kápt. klerikusa 145
–, csanádi püspök 198, 214, 288
–, erdélyi kápt. prépostja, egri kápt. kanonoka, egri püspöki vikárius 165
–, erdélyi püspök 198, 214
–, jászói konvent testvére 166
–, leleszi prépost 361, 367, 369–370, 379, 387, 396–397, 402, 406–407, 410–411, 414, 431
–, sényői 379
–, szlavón bán, szécsi 263
–, váradi kápt karpapja 2
–, zárai érsek 288
– Domokos apja, nádor, hasznosi 48, 136, 144
–, Jakab és János apja, kusalyi 90, 108, 110, 150
–, Beke fia, olaszi 172
–, Dénes fia 217, 231, 256
– mr., Domokos nádor fia, István és János apja, hasznosi 48, 136-137, 144
–, Fenyr fia, borsodi szb., bábai 20
– mr., István fia, János és Szaniszló apja, Gutkeled nb., anarcsi, berencsi, kenézi, szólátmonostori 10–15, 18, 21, 25, 27, 30, 43–44, 51, 54–55, 57, 62, 66, 68–69, 74, 78, 82–83, 96, 104, 107, 111–113, 115, 127, 129, 131, 139, 142, 148–149, 179, 202, 220, 226, 234, 248, 255, 258, 260, 264, 308, 325–327, 330, 342, 344, 348, 361
–, János fia, Gutkeled nb., várdai 326
–, Kilián fia, kércsi 22
–, Lampert fia, hangonyi 164, 166, 241, 297, 299–300, 317–319, 322
–, Lukács fia, pilinyi 316
–, Máté fia, Tamás apja, Stetycha-i 156
–, Mihály fia, laskodi 3
–, Miklós fia 178
–, Péter fia, pocsaji 246
–, Péter fia, vattai 20
– fia Antal, anarcsi, bacskai 264, 342, 355, 360, 364, 372, 399, 410, 414
– fia György 9
– fia István, hanvai 134
– fia János, bánki 204
– fia János, csicseri 323, 350
– fia János, j. 343
– fia János, pásztói 304–305, 388–389, 413, 415
– fia László, szabolcsi szb., bezdédi 435
– fia Miklós mr., pilisi c., visegrádi várnagy 198
– fia Miklós, lampertfalvi 339
– fia Tamás 383
– fiai: György, István, László és Mihály 338
– fiai: Tamás és János, kistárkányi 411
Domorad l. Dombrád
Donch, Bertalan fia 193
– fia Miklós 275–276, 278–279
Dorog, Heves m. 48
– (Durugh) fia Péter, Gutkeled nb., diószegi 51, 62, 342

Dorolch l. Daróc
Dorolţ l. Daróc
Dosa l. Dózsa
Dousa l. Dózsa
Dowsa l. Dózsa
Dózsa (Dausa, Dawsa, Dosa, Dousa, Dowsa) nádor, Jakab és Pál szabolcsi c.-ek apja, debreceni 6, 22, 54, 62, 65, 68, 76–77, 100, 127, 248, 325–326, 330, 342
Drask (Dresk), Kőrös m. 330
Draua l. Dráva
Dráva (Draua), folyó 59, 62, 325, 330, 342
Drávántúl (ultra partes Drauarias) 325, 330, 342
Dresk l. Drask
Druget l. Drugeth
Drugeth Fülöp, nádor 2–3, 342
– Miklós, országbíró, turóci c. 153–154
– Vilmos (Villermus ~ Wyllermus Druget ~ Drugeth), nádor, a kunok bírája 4, 7–8, 19
Duba l. Doba
Dubahaza, Sáros m. 224
Dubicsány (Dobichan), Borsod m. 48
Duboka l. Doboka
Dubovec l. Kisdobóca
Dubrovnik l. raguzai püspökség
Duna, folyó 364
Durugh l. Dorog
Duul (dict.) Domokos, baksai 191
Dyenesfalua, Sáros m. 224
Dyosgeur l. Diósgyőr
Dyosgewr l. Diósgyőr
Dytric l. Detric

E

Ebes (Ebus), Szabolcs m. 330
Ebus l. Ebes
Eer l. Ér
Eger (Agria), vár és város, Heves m. 69, 74, 104, 107, 115, 120, 124, 130, 132, 134, 140, 165, 174, 176, 380, 395, 405, 414, 430
– (Egur), folyó 53
eger-előhegyi (promontorium Agriense) Szt. Péter apostol-egyház 285, 309, 395
Eghazasgegen l. Gégény
EghazasGegen l. Gégény
Eghazaskereky l. Egyházaskereki
Eghazasnyek l. Nyék
egri Boldogságos Szűz-kolostor 174, 176
– *káptalan* 4, 7–8, 20, 29, 42, 48, 50–51, 53, 56, 67, 70–72, 82, 88, 91, 107, 111–112, 115–117, 131, 134, 141, 144, 156, 176, 182, 186–189, 238–239, 242–243, 263, 265, 267, 271–272, 274, 284–285, 290, 299–301, 309, 311–312, 316, 319, 322, 325, 329–330, 339, 342, 363, 368, 373–374, 376, 393, 395, 399, 403–404, 428–430, 433
– *Mindenszentek-oltár* 20
– *püspökség (egyházmegye)* 104, 107, 198
– *Szt. László király-oltár* 395
– *Szt. Mihály arkangyal-kápolna* 430
Egud 395
Egyed c., borsodi szb., Wichsol-i 268
–, famulus 317–318
–, Kedhel-i hospes 330
–, ondi 179
–, Miklós és Erzsébet apja 90
–, Mihály és Ilona apja, pályi 52
–, Abychk fia, hegyi 5, 128
–, András fia 117
–, Demeter fia, bogdányi 190, 290
–, Jakab fia, kusalyi 150
–, János fia 308
–, János fia, Bosdaruelge-i 37
–, Jób fia, János apja, kisanarcsi 199, 409, 418
–, Mihály fia, Demeter, Simon és János apja, bertóti 107, 124, 132, 154, 165
–, Miklós fia, márki 85-86, 147
– fia János, borsodi vicec. 20
– fia Mihály 26
– fia Simon, orosi 74, 104, 131
Egyházaskereki (Eghazaskereky, Kereky), Bihar m. Ma Kiskereki (Cherechiu) 172
egyházi bíróság 140, 165, 405

egyházmegye (püspökség) l. egri, knini, korbáviai, lubini, nonai, nyitrai, raguzai, scardonai, sebenicoi, spalatoi, traui, váradi
eke [mérték] 41, 191, 199, 325, 330, 373, 376, 431
ellentmondás 51, 89–90, 139, 192, 224, 299, 325, 330, 342, 391
Elleus l. Illés
előállítás 37, 64, 67, 70, 86–87, 223, 232, 241, 254, 273, 348, 352
élődíj 432; l. még vérdíj
Emiric l. Imre
Emric l. Imre
Emuch, Pál és Gergely apja 4, 7, 67
Endes (Endus), Szabolcs m. 66, 68, 81, 220, 326, 360
Endreuagasa, Sáros m. 224
Endus l. Endes
éneklőkanonok l. András, István, László, Miklós, Péter
Eperjes (Eperyes), város, Sáros m. Ma Prešov, Sz. 165
Eperyes l. Eperjes
Ér (Eer), víz 172
Erdély (partes Transsilvane) 262
erdélyi káptalan 90, 155, 167, 196
– *vajda* l. András, Dénes, Imre, István, László, Miklós, Tamás
– *vajdai bírótársak (főpapok, bárók, procer-ek, nemesek)* 90, 217, 256
– *vajdai ember* 90, 191–192, 250, 256
Erdeud l. Erdőd
erdő 29, 93, 98, 102, 150, 155, 172, 181, 187–188, 212, 250, 291, 309, 314, 324–325, 327, 330, 333
Erdőd (Erdeud), Szatmár m. Ma Ardud, Ro. 247
Erdődi (Erdeud-i dict.) László fiai: Pál és Péter 247
ereklye 278–279
Eresztvény (Ereztwen, Erezthiwyn), erdő 325, 330
Erezthiwyn l. Eresztvény
Ereztwen l. Ersztvény
Erked (Erkud), Közép-Szolnok m. Ma Szilágyerked (Archid, Ro.) 150
Erkud l. Erked
Erne l. Ernye
Erney l. Ernye
Ernye (Erne, Erney, Irineius), Mihály apja, márki, ramocsaházi 111, 147, 351
Érolaszi l. Olaszi
erőszak 222
Erzsébet, alberti Máté leánya 141, 145
–, Egyed felesége, Nagy Apaj leánya 69, 107, 115
–, Egyed leánya 90
–, György leánya 306
–, libercsei Tompus János felesége 422
–, magyar királyné, I. Lajos király anyja 270, 286, 288, 385–386
–, magyar királyné, I. Lajos király felesége 416
–, mátyusi László leánya 198
eskü 6, 37–38, 45–46, 77, 126, 146–147, 163, 194, 203, 242, 255, 342
esküdt ülnök 17, 76, 123, 126, 159, 240, 292, 305, 415, 417
– *(városi)* 307
Esztergom (Strigonium), Esztergom m. 422
esztergomi káptalan 23, 339
Eteel l. Ethel
Ethel (Eteel), Közép-Szolnok m. 385
Eur l. Őr
Eury l. Őri
Evri l. Őr
Ewr l. Őr
Ewry l. Őr
Ewzud, Szabolcs m. 240

F

Faber l. Kovács
Fábián, Kedhel-i hospes 330
–, István és Pál apja, bolyoki, miskolci, uraji, mályi, visnyói 9, 20, 33, 88, 162, 169, 171, 173–174, 176–178, 180, 182–184, 186–188, 197, 203, 212, 227, 238–239, 244–245, 254, 261, 263, 270–281, 286, 298, 310–312, 321, 393

–, Gál fia, Tereztenye-i 164, 166
–, Jakab fia, kisanarcsi 199, 308, 314, 328, 335, 409, 418
–, János fia, várkonyi, kisvárkonyi 278–279
– fia Mihály 413
– fia Mihály, nádasdi 388
falu 9, 15, 17, 21, 26, 33, 37, 44, 62, 65, 76–77, 78, 84, 92, 94–95, 111–112, 119, 123, 126, 146, 159, 162, 172, 180, 203–206, 208, 211–212, 222, 237, 241, 244–245, 248, 254–255, 261–262, 268, 275–276, 278, 291–292, 294, 296–297, 304–305, 309, 324–325, 330, 342, 347, 385–386, 413, 415, 418-421, 423, 429
familiáris 18, 110, 125, 227, 229, 265–266, 268, 274, 302, 331, 388
famulus 5, 33, 38, 73, 81, 85–87, 94, 104, 111–112, 130–131, 138, 144, 146, 159, 170, 190, 193, 237, 248, 261, 263, 273, 289, 296, 317–318, 348–349, 352, 396
Fark (dict.) Mihály 99
Farkas, Lőrinc fia, alberti 141
– fia Péter, moni j. 191-192, 250, 256, 398
Farkmihályháza (Farkmyhalhaza), Kraszna m. 99, 106
Farkmyhalhaza l. Farkmihályháza
Feerche l. Fejércse
Fehér (Albus, Feyr dict.) István 208, 218, 251, 323
– (Albus) Tamás, Ethel-i hospes 386
Fehértó (Feyerto), Szabolcs m. Ma Ófehértó 432
Fehérvár (Albensis), Fehér m. Ma Gyulafehérvár (Alba Iulia, Ro.) 155
fehérvári (Fejér m.; ma Székesfehérvár) *káptalan* 208, 429
Fejércse (Feerche), Bereg m. 79
fejváltság 129
Fekete (Niger) András, j. 324
– (Niger) András, szécsi esküdt 307
Felbarca (Fulbarcha), Borsod m. Ma Nagybarca 403
Feled, Gömör m. Ma Jesenské, Sz. 242
felhévízi (Calide Aque; Pilis m., ma Budapest része) *Szentháromság-egyház kereszteskonventje* 141, 145
Felseusampson l. Sámson
Felseweyz, halászóhely 421
FelseWyznekseg l. Visznekseg
Felsolcha l. Felsőzsolca
Felsőzsolca (Felsolcha), Borsod m. 309
fenyegetés 263
Fenyr fia Domokos, borsodi szb., bábai 20
Ferdeuaza, utca 330
Ferenc l. Tompos Ferenc
–, Ferenc fia 232
–, György fia, lónyai 406
– fia Ferenc 232
– (Franchyk) fia Péter 41
Feyerto l. Fehértó
Feyr l. Fehér
Figud l. Fügöd
File (Phyle) fia Lypold, béli 53
Filke (Fylke, Philke, Phylke, Philkew), Somogy m. 57, 59, 62, 325, 330, 342, 364
fiúsítás 198
Fodor (dict.) László 131
– (Crispus) Mihály 110
– (Fudur dict.) Miklós 227, 229
– (Crispus) ……., szelei 284
fogott bírók 15, 28, 42, 62, 67, 70, 81, 90, 95, 98, 101, 107, 109, 115, 146–147, 172–173, 175–176, 179, 187–188, 191, 194–195, 199, 204, 210, 233, 247–248, 255–256, 262, 284, 296–297, 306, 309, 325, 330, 342, 364, 393, 399, 429, 431
fogság 129, 190, 203, 206, 254
Folth l. Fót
forint 129, 140, 174, 186, 193, 204, 247, 260, 276, 297, 311, 315 (arany-), 327, 336 (arany-), 368, 375 (arany-), 389, 393, 395, 432
Fót (Folth), Pest m. 144
főesperes l. Domokos, György, János, Miklós, Péter
főesperesi közgyűlés 405
főesperesség l. borsodi, borsovai, hevesi, küküllői, patai, telegdi

földbér 9, 253, 381
fővesztés 2–3
Franchyk l. Ferenc
Fudur l. Fodor
Fulbarcha l. Felbarca
Fügöd (Figud), Abaújvár m. 20
Fülöp l. Drugeth Fülöp
–, újfalvi rector 165
– mr., váradi prépost 62, 83, 150
– fia Péter, ózdi 275–276
Fülpösdaróc l. Daróc
fűzfa 145, 250, 309
Fwtonus (dict.) Miklós 215
Fygehazy, Szatmár m. 95, 98
Fylke l. Filke
Fynche (dict.) Péter 348

G

Gaal l. Gál
gabona (termény) 45–46, 178
Gábor fia Lukács, dobosi 3, 19
– (Gabrian) fia Miklós, besenyői 131
– fia Tamás, lázári 79
Gabrian l. Gábor
Gachal l. Gacsály
Gacsály (Gachal), Szatmár m. 202, 235, 354
Gál 2
– (Gaal), Pál fia 9
–, Mihály fia, korpádi 155
– fia Gáspár 264
– fiai: Fábián, Pál és Péter, Tereztenye-i 164, 166
Galgóc (Galgoch), Borsod m. Ma Sajógalgóc 48
Galgoch l. Galgóc
Galícia 198, 214, 288
Gandha, Abaújvár m. 33
Gara, Valkó m. Ma Gorjani, Ho. 214, 344, 346, 348, 355, 357–358, 360, 362–365, 367, 369, 371, 383, 391–392, 399, 402, 407, 409–410, 413, 415, 417–421, 423, 426–429, 431, 434–435
Garab l. Garáb
Garáb (Garab, Garaby), Nógrád m. 375
Garaby l. Garáb
garamszentbenedeki (Garam – Gron – melletti; Bars m., ma Hronský Beňadik, Sz.) *Szt. Benedek-monostor és konventje* 101
garas 3, 29, 41, 53, 74, 83, 107, 115, 110, 117, 128, 161, 174, 204, 233, 343, 432
Garich, bükkösi hospes 330
Gáspár, Gál fia 264
Géc (Gechy), Szatmár m. Ma Nagygéc 215, 221, 379
Gecche l. Gécse
Geche l. Gécse
Gechy l. Géc
Gécse (Geche, Gecche), Abaújvár m. Ma Hernádgécse (Geča, Sz.) 91, 210, 429
Gegen l. Gégény
Gégény (Eghazasgegen, EghazasGegen, Gegen), Szabolcs m. 29, 42, 291, 418, 430
gégényi Szent Kereszt-egyház 29
Gegus, István fia, menyői 191
– Miklós fiai: Péter és Simon 110
Gele l. Gelej
Gelej (Gele, Geley), Borsod m. 126, 309
Gelénes (Gelyenes, Gylyenes, Kelyenus), Szatmár m. 17, 26, 84, 92, 202a
Gelet l. Gilét
Geley l. Gelej
Gelse, Szabolcs m. Ma Nyírgelse 379
Gelyenes l. Gelénes
Gemer l. Gömör
Gemse l. Gemzse
Gemzse (Gemse), Szabolcs m. 320, 418
Genych, alberti Máté leánya 141, 145
Gerend, Torda m. Ma Aranyosgerend (Luncani, Ro.) 90
Géres (Gyres), Szatmár m. Ma Ghirişa, Ro. 247
Gergely l. Kysded Gergely
–, baktai 84, 89, 92, 147
–, bükkösi hospes 330
–, Drask-i hospes 330
–, j. 232
–, Kolednyk-i hospes 330
–, mándi 221, 230, 356

–, váradi kápt. őrkanonoka 62
–, András fia, litteratus 373–374, 376
–, András fia, lideri 385, 423
–, Benchench fia 125
– c., Emuch fia, András apja 7, 67
–, Isa fia, János apja 102
–, Iván fia, paposi 356
–, János fia, jánosfalvi 275–276, 278–279
–, János fia, kismályi 310
–, János fia, Vychk-i 307
–, Lampert fia, Tamás és István apja, lampertfalvi, hangonyi, Oluelge-i 117, 299–300, 317, 319, 322, 339, 368, 391, 428
–, Miklós fia, hangonyi 241, 243, 317, 319, 322
–, Miklós fia, Susa-i 254, 281
–, Nata fia 323
–, Pál fia, debreceni 248
–, Tamás fia, márki 22
– fia András, laskodi 50, 56, 70–71, 408
– fia Dénes 307
– fia György, Gutkeled nb., rozsályi 139, 142, 202, 326, 354
– fia János, ramocsaházi 111, 394
– fia Miklós, lideri 6
– fia Miklós, szabolcsi és hevesi c. 151, 384, 386
– fia Tamás, tokaji 183
Gerlas l. Gyula
Germanus, Miklós, Margit és Ilona apja, Ilona férje 158
Geszt (Gezteh, Gezth), Borsod m. Ma Borsodgeszt 178, 268, 273
Gesztely (Keztel), Borsod m. 126
Geur l. Győr
Gezteh l. Geszt
Gezth l. Geszt
Ghirişa l. Géres
Gilét (Gelet, Gylet, Gyelet), Miklós nádor és János turóci c. apja, zsámboki 25, 27, 30, 43, 51, 325, 330, 342
Girincs l. Kerencs
Gordoba, Kolednyk-i hospes 330
Goricha, Kőrös m. 330
Gorjani l. Gara
Gothard mr., egri kápt. kanonoka, vikáriusi bíró 124, 130, 132, 134
Gömör (Gumur), Gömör m. Ma Sajógömör (Gemer, Sz.) 37, 119, 280–281, 318
Gömör megye 229, 237, 239, 285, 368
– *megye hatósága* 37, 117, 237, 241, 244–245, 254, 261, 280–281, 296–297, 307, 310, 317–318
Gron l. garamszentbenedeki konvent
Gula l. Gyula
Gulahaza l. Gyulaháza
Guluph (dict.) János, gesztelyi 126
Gumur l. Gömör
Gurk l. Györk
Gurke l. Györke
Guth fia László, adi 90
Guthkeled l. Gutkeled
Gutkeled (Guthkeled, Kuthkeled) nemzetség 61, 326, 342
Gwgye (dict.) Mihály, szögi 219
Gyaluhalo, Szabolcs m. 421
Gyapuli, Bihar m. 172
Gyelet l. Gilét
Gyeosgewr l. Győr
gyilkosság (megölés) 8, 78, 101, 147, 158, 190, 237, 247, 275–276, 278–279, 296, 306–307, 310, 385–386, 403
– *kísérlete* 9, 111, 237, 275–276, 278–279, 390
Gyla l. Gyula
Gylet l. Gilét
Gylyenes l. Gelénes
Gyosgewr l. Győr
Gyosgyur l. Győr
Gyozeegh l. Diószeg
Gyöngyöspata l. Pata
György l. Bebek György
– l. Cudar György
– l. Szabó György
– l. Székely György
– l. Zombok György
– mr. 235
–, baktai 199
– mr., borsodi c. 140
–, jászói konvent testvére 86
–, Kanialaka-i hospes 330
–, kerencsi 23

–, Laznicha-i hospes 330
–, nógrádi alesp., sági rector 422, 424
–, nyéki 271
–, patai főesperes, egri kápt. kanonoka, egri püspöki vikárius 380
–, váraljai hospes 330
–, Anna apja, morolyai 373–374
–, László és Ágoston apja, menyői 110, 256
–, András fia, j. 330
–, Benchench fia, lónyai 68
–, Domokos fia 9
–, Domokos fia 338
– mr., Gergely fia, Gutkeled nb., rozsályi 139, 142, 202, 326, 354
–, Iván fia, j. 44
–, Jakab fia 224
–, Jakab fia, Margit, Annus, Neste, Erzsébet és Katalin apja 306
–, Jakch fia, kusalyi 150
–, János fia, János apja, bátori 432
–, János fia, gécsei 429
–, János fia, Numsag-i 375
–, János fia, vajai 93
–, László fia, gyulaházi, marázi 291, 349, 418, 430
–, Mihály fia, simai 429
–, Miklós fia 41
–, Miklós fia, ivánkabánházi 423
–, Miklós fia, kistárkányi 303
–, Petőcs fia, sirokai 130
– fia Ferenc, lónyai 406
– fia Imre, nádfői 224
– fia János, béli 53
– fia János, Gutkeled nb. 326
– fia Tamás, helmeci 429
György (Gurk, Gyurk), Lukács és Gyula apja, gyulaházi, marázi, györkházi 29, 157, 181
Györke (Gyurke, Gurke), j. 35, 45-46
Györkháza l. Maráz
Gyres l. Géres
Gyuge l. Gyügye
Gyula l. Nagy Gyula
– (Gywla, Gyla, Gula, Jula, Gerlas) mr., György fia, János, Benedek, Miklós, Gyula és Klára apja, gyulaházi, marázi, györkházi 29, 157, 181, 291, 320, 326, 334–335, 349, 351, 353, 360, 399, 418, 430
–, Gyula fia 320
Gyulafehérvár l. Fehérvár
Gyulaháza (Gyulahaza, Gyvlahaza, Gywlahaza, Gulahaza, Gywlahaza), Szabolcs m. 29, 131, 157, 326, 334, 349, 360, 418, 429–430
Gyulahaza l. Gyulaháza
Gyurk l. György
Gyurke l. Györke
Gyurkhaza l. Maráz
Gyügye (Gyuge, Gywge), Szatmár m. 209, 213, 288
gyümölcsös 150, 199, 309, 330
Gyvlahaza l. Gyulaháza
Gywge l. Gyügye
Gywla l. Gyula
Gywlahaza l. Gyulaháza

H

Haarkyan l. Hartyán
Habraam l. Ábrahám
Hadház (Hothaz), Szabolcs m. Ma Hajdúhadház 260
Hajdúhadház l. Hadház
hajó 302
halászóhely 29, 69, 325, 330, 421
Halmeu l. Halmi
Halmi (Holmi), Ugocsa m. Ma Halmeu, Ro. 79
Hanchko (Hanchkow) mr., Jakab és János apja, poroszlói 388, 413
Hanchkow l. Hanchko
Hangon l. Hangony
Hangonfew l. Hangony
Hangony (Hangonyfő, Hangon, Hangun, Hongun, Hangonfew, Hangunfew), Gömör m. 8, 37, 117, 164, 166, 237, 241–243, 297, 299–300, 317, 319, 322, 368
Hangonyfő l. Hangony
hangonyi Szt. Miklós hitvalló-egyház 117
Hangun l. Hangony

Hangunfew l. Hangony
Hano fia Miklós, szécsi bíró 307
Hanua l. Hanva
Hanva (Hanua, Honua), Gömör m. Ma Chanava, Sz. 119, 134, 275–276, 278–279, 433
Harabor (dict.) Mátyás 348
Haraklan l. Harkány
Haraklyan l. Harkány
harangláb 325, 330
Harkány (Haraklyan, Haraklan), Zemplén m. Ma Taktaharkány 208
Harkyan l. Hartyán
Harmac (Harmach, Harmoch), Gömör m. Ma Chrámec, Sz. 237, 296
Harmach l. Harmac
Harmoch l. Harmac
Harnad l. Hernád
Harrkyan l. Hartyán
Hartyán (Haarkyan, Harrkyan), Nógrád m. 375
– (Harkyan), Pest m. Ma Váchartyán 141
Hasznos (Haznus), Heves m. 48
hatalmaskodás 9, 35, 65, 77, 87, 123, 147, 163, 180, 217, 256, 265–266, 268, 270, 275–276, 278–279, 317, 319, 322, 328, 347, 351, 367, 390, 420–421, 433
Hatus Miklós litteratus, János fia, izbugyai 205, 349, 357, 434
Hatvan (Hothuon), Heves m. 93
Hayas, malom 389
ház 2, 44, 93, 126, 147, 164, 166, 187–188, 202a, 239, 260, 289, 294, 325, 330, 406
– *felgyújtása* 22, 420
– *feltörése (megtámadása)* 275–276, 278–279, 390, 433
háznép (mansio, mansio hominum, poduarch, podwarch, poduorch) 330, 341, 359
Haznus l. Hasznos
Hegy, Bereg m. 5
Hejőbába l. Bába
Hejőszalonta l. Szalonta
Helmec (Helmech), Ung m. Ma Korláthelmec (Holmec, Ukr.) 396, 402, 429
Helmech l. Helmec
Henic, dux, lovag, diósgyőri várnagy 20
Henmiklosfelde (Henmiklosfeulde), Gömör m. 368
Henmiklosfeulde l. Henmiklosfelde
Henrik (Herric), Kozma fia, jákói 163
herceg l. István, László
hercegi aula 99, 106
– *ifjú* 99, 106
Herman, Sáros m. 193
– 395
Hernád (Harnad), districtus, folyó 109
Hernádgécse l. Gécse
Hernádnémeti l. Németi
Herric l. Henrik
Heryuk, Charnouch-i hospes 330
Heues l. Heves m.
Heuesuyuar l. Heves m.
Heuesvyuar l. Heves m.
Heuesvywar l. Heves m.
Heueswar l. Heves m.
Heueswyuar l. Heves m.
Heueswywar l. Heves m.
Heves (Heues, Heuesvywar, Heueswywar, Heueswar, Heueswyuar, Heuesuyuar, Heuesvyuar) megye 304–305, 413, 415
Heves megye hatósága 151, 175, 305, 415
Himes (Hymes, Himus, Hymus), Szabolcs m. 54–55, 57, 62, 76, 69, 104, 248, 253, 258, 269, 294–295, 302, 325, 330, 342, 364
Himus l. Himes
hitbér 26, 52, 63, 102, 109, 121, 134, 176, 179, 193, 330, 333, 350, 379, 393
hold 192, 239, 393
Holmec l. Helmec
Holmi l. Halmi
Homokerdew, erdő 291
Hongun l. Hangony
Honua l. Hanva
Horoatu Krasnei l. Petenyeháza
Hort (Horth), Heves m. 93
Horth l. Hort
Horuaty l. Horváti
Horváti (Horuaty), Borsod m. Ma Bánhorváti 403

Horvátország (Croacia) 51, 64, 198, 214, 288, 325, 330, 342
hospes 155, 160, 164, 166, 188, 239, 306, 309, 330, 385–386
Hosszúmező (Hozumezew, Hozyomezeu, Hozyomezew), Zemplén m. Ma Kolcsmező (Dlhé Klčovo, Sz.) 208, 218, 251
Hothaz l. Hadház
Hothuon l. Hatvan
Hozumezew l. Hosszúmező
Hozyomezeu l. Hosszúmező
Hozyomezew l. Hosszúmező
Hronský Beňadik l. garamszentbenedeki konvent
Hwgucha l. Ugocsa m.
Hymes l. Himes
Hymus l. Himes

I

Ianusi l. Jánosi
Ibrony (Ibrun), Szabolcs m. Ma Nyíribrony194, 259
Ibrun l. Ibrony
Ida, Abaújvár m. Ma Nagyida (Vel'ká Ida, Sz.) 156
idézés 3, 36–37, 32, 64, 69, 73, 75, 86, 89, 90, 120, 130, 131, 135, 162, 165, 182–183, 199, 223, 254 (pecséttel), 272–273, 281 (pecséttel), 316, 335, 338, 352, 360–361, 364, 370, 377, 396, 402, 412, 424, 429
idézőlevél 31, 51, 97, 215, 232, 299, 308, 313, 325, 330, 355, 360, 364, 371, 409–410
Ilanch l. Ilona
Illés, raguzai érsek 214
–, László fia, korpádi 249
–, Markalph fia, Miklós, László és Mihály apja, korpádi 155, 167–168, 249
– (Elleus) mr., Miklós fia, László és Bertalan apja, Gutkeled nb., gacsályi 62, 139, 142, 202, 326, 354
– fia István, moni 110, 191, 231, 256
Ilona (Ilunch), András leánya 63
– (Ilanch), kusalyi Jakab felesége 108, 110, 191–192, 217
–, alberti Máté leánya 141, 145
–, Germanus leánya 158
–, Germanus özvegye 158
–, mátyusi László leánya 198
– (Ilunch), Orros János leánya 90
–, pályi Egyed leánya 52
Ilunch l. Ilona
Imre (Emric, Emiric) mr. 90
–, budai kápt. kanonoka 137, 145, 181
–, egri püspök 380, 405, 414, 430
–, Kedhel-i hospes 330
–, nádor, kunok bírája, erdélyi vajda, királyi lovászmr. 198, 214, 288, 290, 308, 314, 316-318, 329, 342
–, Benedek fia, kozmaházi 429
–, Byhen fia 85–87
–, Dénes fia, ebesi 330
–, György fia, nádfői 224
–, János fia 217, 256
–, János fia, laskodi 408
–, László fia, Mihály és Tamás apja, várkonyi, kisvárkonyi, ricsei 275–276, 278–279, 433
– mr., Simon fia, kállói, orosi 74, 107, 115–116, 131, 204
–, Szőke Pál apja, daróci 70
Inaszó (Inazou, Iwanzo), Nógrád m. 301, 316, 362, 375
Inazou l. Inaszó
interdictum 165
Ipolyság l. sági konvent
Irineius l. Ernye
irtás 330
Isa fia Gergely 102
Isak l. Izsák
Isakerua l. Kirva
Isakerwaya l. Kirva
Isokeruaya l. Kirva
Isow 99
– fia Pál 363
Isowceruaya l. Kirva
István l. Balog István
– l. Bátor István
– l. Bebek István

– l. Cudar István
– l. Dara István
– l. Fehér István
– l. Kupe István
– l. Nagy István
– l. Orros István
– l. Öklelő István
– l. Porch István
– l. Tatár István
– l. Vörös István
– 44
– 93
– 289
– 326
–, acsai 208
–, berencsi j. 36
–, borsovai alesperes, várdai rector 68, 120, 130, 165
–, bükkösi hospes 330
–, darnói 235
– mr., esztergomi kápt. kanonoka 339
– mr., gömöri vicec., szkárosi 307, 318
–, herceg, I. Lajos király fivére 99, 106, 118
–, fárói püspök 198, 214, 288
–, kalocsai érsek 288
–, Kedhel-i hospes 330
–, királyi lovászmr. 288
–, kozmadamjáni hospes 330
–, Laznicha-i hospes 330
–, nyitrai püspök 198, 214
– mr., szabolcsi vicec. 36, 44
–, szerémi püspök 288
–, vajai rector 109
–, váradi kápt. éneklőkanonoka 246
– mr., váradi kápt. klerikusa 90
–, váradi kápt. klerikusa 431
–, zágrábi püspök, Szlavónia általános vikáriusa 198, 214, 288
–, János és Mihály apja, adi 90, 108, 110
–, Pál apja, kácsi 301, 316, 329, 375
–, István apja, petri 131, 357
–, Ábrahám fia, rozvágyi 348, 352, 361
–, Beke fia, olaszi 172
– mr., Bereck fia, visontai 151
– mr., litteratus, Domokos fia, hanvai 119, 134
–, Chel fia, komlósi 224
–, Chichach Domokos fia 247
–, Derlech fia 2
–, Dezső fia, garábi 375, 377
–, Domokos fia 338
–, Domokos fia, hasznosi 48
– c., Fábián fia, Péter, Vitéz János és Fábián apja, borsodi szb., bolyoki, uraji, mályi, miskolci, visnyói 9, 20, 33, 88, 162, 169, 171, 173–174, 176–178, 180, 182–184, 186-188, 197, 203, 212, 227, 238–239, 244–245, 254, 261, 263, 265–267, 270–272, 274–281, 283–284, 286, 298, 310–312, 393
–, Gergely fia, hangonyi, lampertfalvi 299–300, 339, 368
–, Illés fia, moni 110, 191, 231, 256
–, István fia 16, 49
–, István fia, Vythka-i 232
–, Jakab fia 191
–, Jakab fia, ajaki 63
–, Jakab fia, debreceni 248
–, Jakab fia, jékei 326, 360, 364
–, Jakab fia, kisanarcsi 308, 314, 335
–, Jakab fia, szakácsi 429
–, Jakch fia, kusalyi 150
–, János fia 298
–, János fia, kápolnai 4
–, János fia, lónyai 406
–, János fia, ruszkai 372
–, János fia, sági 422
–, János fia, várkonyi, kisvárkonyi 265, 267, 275–277
–, Kántor Miklós fia, jánosi 85-87
–, Keled fia, László, János, Péter, Keled és Domokos apja, Margit férje, Gutkeled nb., anarcsi, berencsi, bacskai, szólátmonostori, nagyanarcsi 10–15, 18, 21, 25, 27, 30, 36, 43–44, 51, 54–55, 57–62, 65–66, 68–69, 74, 76–78, 81–83, 96–97, 104, 107, 111–113, 115, 120, 124, 127, 130–132, 135, 139, 142, 147–149, 153–154, 165, 179, 201–202, 204, 206, 219, 214, 240, 248, 253, 258, 260, 264, 269, 295, 313, 325–327, 330, 342, 350, 354

–, Kozma fia, jákói 163
–, Laad fia 20
–, Lack fia, László apja, erdélyi vajda, szolnoki c. 48, 51, 90
–, László fia 152
– litteratus, László fia, Gutkeled nb., anarcsi, berencsi, nagyanarcsi 59, 82, 219–220, 214, 226, 234, 294–295, 302, 325–326, 358
–, László fia, Konak-i 320
–, László fia, szekeresi 159, 207, 293
–, Mihály fia, apagyi 131, 135
– c., Miklós fia 9
–, Miklós fia 146
–, Miklós fia 429
–, Miklós fia, j. 347
– mr., Miklós fia, Gutkeled nb., bacskai, berencsi 61, 257, 287, 330, 342, 344–345, 355, 360, 364–365, 367, 369–370, 383
–, Miklós fia, bikki 400
–, Miklós fia, hangonyi 243
–, Miklós fia, petenyeházi 340
–, Miklós fia, sámsoni 191
–, Miklós fia, vajai 93
– mr., Nagy Apaj fia, Gutkeled nb., apajkeresztúri, keresztúri 10–15, 18, 21, 25, 27, 30, 43, 51, 54–55, 57, 55, 66, 68–69, 76, 104, 214, 236, 248, 325–326, 330, 342
–, Pál fia 301, 316
–, Pál fia, jánosi j. 222-223, 232
– mr., litteratus, Pál fia, Mihály apja, királyi specialis notarius, őri 28, 30, 35, 45–46, 125, 170, 189, 356
–, Péter fia, kisanarcsi 409, 418
–, Pócs fia, hangonyi 117
–, Sándor fia 141, 145
–, Tamás fia 53
–, Tamás fia, bárcai 429
– mr., Tamás fia, borsodi vicec., szuhai 203, 212
–, Ugrin fia, Gegus, Miklós és János apja, menyői 90, 110, 191, 256
–, Vid fia, borsodi szb. 64
–, …..adey fia 50
– fia Demeter, j. 250, 256
– fia István 16, 49
– fia István, petri 357
– fia János 153
– fia János, lúci 337
– fia László, Konak-i 320
– fia Lukács, Gyapuli-i 172
– fia Mátyás, kishanvai 433
– fia Miklós 94
– fia Miklós, anarcsi 372
– fia Miklós, borsodi szb. 64
– fia Miklós, szekeresi 427
– fia Orros János 90
– fia Pál, jékei 111, 148
– fia Pál, kókai 362
– fia Péter 337
– fiai: Péter és János, ardói hospesek 164, 166
– fiai: János és Miklós, moni 110, 191
– fiai: András, István és László, Vythka-i 232
Istvánfalva (Stephanfolua), Sáros m. 224
Isztáncs (Stanch), Zemplén m. Ma Stanča, Sz. 405, 414
Iuahun l. Joachim
Iuanossy l. Jánosi
Iuanusy l. Jánosi
Iván l. Magyar Iván
– (Iwan), Charnouch-i hospes 330
– (Iwan), Kedhel-i hospes 330
– (Iwan), kozmadamjáni hospes 330
– (Iwan, Jowan), Jakab, Gergely, László és Mihály apja, paposi 36, 356
– (Iwan), Kozma fia 163
– (Jowan) fia György, j. 44
Ivánka (Iwancha), bán 34
Ivánkabánháza (Banhaza, Iwankabanhaza), Szatmár m. 31–32, 34, 423
Iwachyn l. Joachim
Iwahon l. Joachim
Iwahun l. Joachim
Iwan l. Iván
Iwancha l. Ivánka
Iwankabanhaza l. Ivánkabánháza
Iwanusi l. Jánosi
Iwanusy l. Jánosi
Iwanzo l. Inaszó

Izbugya (Zobygya, Zbugya, Zubugya), Ung m. Ma Zbudza, Sz. 205, 357, 434
Izeges (dict.) János fiai: Péter és Miklós, Bosk-i 156
Izsák (Isak) fia János, hevesi vicec., kátai 175

J

Jakab l. Chenkes Jakab
– l. Nagy Jakab
– l. Szeles Jakab
– l. Vörös Jakab
–, j. 263
–, Laznicha-i hospes 330
–, makarskai püspök 288
–, mályi j. 188
– mr., litteratus, nádori notarius, prothonotarius, tövisi 290, 365, 367
– mr., c., országbíró, királyi városok bírája, szepesi 313, 319, 322, 325, 328–330, 338–339, 341–342, 345, 354, 359, 371–372, 378, 389, 398–399
–, sági prépost 377
–, Fábián, Miklós és László apja, anarcsi, kisanarcsi 111–112, 135, 148–149, 199, 248, 308, 314, 328, 331, 335, 338, 346, 358, 409, 418
–, László és Miklós apja, lónyai 68, 406
–, András fia, darai 216, 230
–, Bas fia 162
–, Boda fia, horváti 403
–, Domokos fia, Miklós, Egyed, László és Rusynth apja, kusalyi 90, 108, 110, 150, 191–192, 217, 231, 256
– mr., Dózsa fia, István apja, szabolcsi c. 6, 22, 54, 62, 65, 68, 76–77, 100, 127, 248, 325, 330, 342
–, Hanchko fia, poroszlói 413
–, Iván fia, paposi 36
–, János fia 224
–, János fia, várkonyi, kisvárkonyi, kismályi 2750279, 298, 303, 310
–, Jordan fia, Mochalas-i 144
–, Medve fia 2-3, 98
–, Mihály fia, recski 151
–, Mihály fia, szentkirályi 172
–, Miklós fia, Péter és Klára apja, gerendi 90
–, Miklós fia, István apja, jékei 248, 326, 360, 364
– mr., Péter fia, debreceni 69
–, Péter fia, helmeci 396
–, Zongor András fia, recski 175
– fia Benedek 224
– fia György 224
– fia György 306
– fia István 191
– fia István, ajaki 63
– fia István, szakácsi 429
– fia János, geleji 309
– fia János, gyügyei 209, 213, 288
– fia János, vajai 84, 92, 95, 98, 105
– fia János, verpeléti 427
– fia László 349
– fia László, bábai 412
– fia László, moni 250
– fia Mátyás 348
– fia Miklós 191
– fia Miklós 199
– fia Pál, gégényi 29
Jakch mr., Tamás fia, György, István, László és András apja, királyi aula lovagja, Modur-i és Maniga-i officialis, kusalyi 99, 102, 106, 108, 110, 118, 150, 262
Jako l. Jákó
Jákó (Jako), Szabolcs m. Ma Nyírjákó 163
– (Jakow) fia Lökös, madai 42
Jakow l. Jákó
János l. Apród János
– l. Bagar János
– l. Bátor János
– l. Bodur János
– l. Bonch János
– l. Cerch János
– l. Chemerche János
– l. Guluph János
– l. Izeges János
– l. Lombos János
– l. Mogyorós János
– l. Nagy János
– l. Nyilas János
– l. Orros János
– l. Perselth János

– l. Suluk János
– l. Szél János
– l. Szőke János
– l. Tompus János
– l. Turos János
– l. Vitéz János
– l. Vychka János
– l. Zombok János
– 111
–, apagyi 135
–, béli apát 380
– mr., borsodi főesp., egri kápt. kanonoka, egri püspöki vikárius 69, 74, 104, 107, 115–116, 120, 131
–, budai kápt. kanonoka 137
–, budai kápt. kanonoka 333
– mr., budai kápt. őrkanonoka 137, 145, 181
–, bükkösi hospes 330
–, colonus 294
–, erdélyi kápt. prépostja 196
–, filkei hospes 330
–, jánosi rector 109
–, Kedhel-i hospes 330
–, királyi tárnokmr. 198, 214, 288
–, knini püspök 198
–, küküllői főesperes, esztergomi érseki vikárius 422, 424
–, leleszi prépost 251, 258, 260, 294–295, 315, 323–324, 327, 335–336, 338, 340, 343, 349–350, 352–353
–, litteratus 428
–, németi plébános, erdélyi püspöki vikárius 1, 32, 34, 52, 63, 109, 121
–, oroszországi vajda, királynéi lovag 416
–, Selniche-i hospes 330
–, sóvári rector 165
–, váci püspök 214, 288
–, váradelőhegyi prépost 18, 29, 82–83, 110, 125
–, váradi kápt. karpapja, Szt. Vince vértanú-oltár rector-a 90, 192, 364
–, veszprémi püspök, királynéi kancellár, kánonjogi licenciatus, királyi kápolnaispán, királyi titkos kancellár 71–72, 91
–, László szabolcsi vicec., Antal és Miklós apja, laskodi, vajai 2–3, 6, 16, 19, 26, 31–32, 34, 46, 50, 52, 56, 67, 70–73, 75, 80, 84, 89, 92, 95, 109, 157, 161, 170, 189, 207, 216, 293, 323, 427
–, László és Balázs apja, szentkirályi 191–192, 256
–, Aba fia, István, Jakab és Péter apja, várkonyi, kisvárkonyi 265, 267, 273, 275–279, 298, 303
–, András fia, j. 330
–, András fia, György apja, gecsei 210, 429
–, András fia, szécsi esküdt 307
–, Bagar János fia, korpádi 249
–, Balázs fia 78
–, Beke fia, martoni 315
–, Benchench fia, László és István apja, lónyai 68, 125, 406
–, Benedek fia, gyulaházi 360
– mr., Bereck fia, László szabolcsi c. és György apja, szatmári c., Gutkeled nb., bátori 17, 26, 51, 62, 82–83, 158, 325–326, 330, 342, 432
–, Demeter fia, hartyáni 375, 377
–, Dezső fia 354
–, Dezső fia 401
–, Domokos fia, j. 343
–, Domokos fia, anarcsi, berencsi, szólátmonostori 82, 111-112, 115, 129, 139, 142, 148–149, 202, 255, 258, 260, 264, 330
–, Domokos fia, bánki 204
–, Domokos fia, csicseri 323, 350
–, Domokos fia, hasznosi 48
–, Domokos fia, Miklós apja, kenézi 364
–, Domokos fia, kistárkányi 411
–, Domokos fia, kusalyi 150
– mr., Domokos fia, pásztói 304–305, 388–389, 413, 415
–, Egyed fia, bertóti 154
–, Egyed fia, borsodi vicec. 20
–, Egyed fia, kisanarcsi 409, 418
–, Fábián fia, uraji 274
–, Gergely fia 102
–, Gergely fia, ramocsaházi 111, 394

– mr., Gilét fia, turóci c., zsámboki 25, 27, 30, 43, 51, 325, 330, 342
–, György fia, bátori 326
– mr., György fia, béli 53
–, Gyula fia, gyulaházi, marázi 291, 320, 334–335, 349, 351, 353, 360, 399, 430
–, István fia, adi 108, 110
–, István fia, anarcsi, berencsi 153, 253, 342, 345
–, István fia, ardói hospes 164, 166
–, István fia, lúci 337
–, István fia, menyői 110
– c., István fia, Ilona apja, moni 191
– mr., Izsák fia, hevesi vicec., kátai 175, 330
–, Jakab fia 89
–, Jakab fia, geleji 309
–, Jakab fia, gyügyei 209, 213, 288
–, Jakab fia, poroszlói 413
–, Jakab fia, vajai 84, 92, 95, 98, 105
–, Jakab fia, verpeléti 427
– mr., János fia, bátori 432
–, János fia, Kökényesradnót nb., dobokai 262
–, János fia, laskodi 408
–, Kupe (dict.) István fia, Kökényesradnót nb., dobokai 42
–, László fia, Gutkeled nb., anarcsi, nagyanarcsi, berencsi, bacskai 82, 199, 214, 219–220, 248, 294–295, 302, 313, 325–326, 328, 330, 334–335, 342–342, 344, 348, 352, 358, 361, 363, 366, 387, 392, 397–399, 404–405, 407, 411, 414, 425
–, László fia, László, Miklós és Bernard apja, császlóci 200, 205, 429, 434
–, László fia, korpádi 249
–, László fia, kövedi 282
–, László fia, marázi 291, 349, 430
– mr., László fia, Gutkeled nb., várdai 38, 62
–, Lőrinc fia, morolyai 373–374, 376
–, Lukács fia, felbarcai 403
–, Lukács fia, gelsei 379
–, Lukács fia, téti 220, 399
–, Mako fia 334
–, Márk fia, Mihály apja 224
–, Máté fia, zalai 325, 330, 341–342, 359, 364
–, Mátyás fia 364
–, Mihály fia, Ethel-i albíró 386
–, Mihály fia, kemecsei 220
–, Mihály fia, korpádi 249
–, Miklós fia 53
– mr., Miklós fia, Gutkeled nb., berencsi, bacskai 15, 30, 51, 54–55, 57, 59, 62, 248, 252, 257, 287, 300, 313, 325, 341–342, 344–345, 359–360, 364–365, 367, 369-370, 383, 398, 425
–, Miklós fia, bikki 412
–, Miklós fia, dobai 256
–, Miklós fia, Vitéz László apja, Kökényesradnót nb., dobokai 262
–, Miklós fia, felbarcai 403
–, Miklós fia, hangonyi 243
–, Miklós fia, kidei 191-192
–, Miklós fia, pilinyi 316
–, Miklós fia, György apja, vajai 93
–, Mogh fia, sarmasági 99
–, Orros István fia, Ilona apja 78, 110
–, Pál fia 94, 97
–, Pál fia, gecsei 210
–, Pál fia, hangonyi 37
– mr., Pál fia, szakalyai várnagy, idai 156
–, Pál fia, uraji hospes 239
–, Pauk fia, kozmadamjáni hospes 330
–, Perbard fia, Katus apja, berki 393
–, Petenye fia, petenyeházi 340
–, Péter fia 9
–, Péter fia 87
–, Péter fia 128
–, Péter fia, ajaki 63, 248
–, Péter fia, apagyi 131
–, Péter fia, bákai 199, 349, 357, 379, 405, 431
–, Péter fia, battyáni 378, 414, 420–421
– mr., Péter fia, csaholyi 19, 39, 47, 133
–, Péter fia, királyi ajtónállómr. 198, 214, 288, 331
–, Péter fia, sámsoni 90
–, Pető fia, szécsi officialis 227, 229, 265–266, 268
–, Sándor fia, István apja, sági 422
–, Sándor fia, Miklós és Péter apja, sándorházi 250, 256
– mr., Sándor fia, gömöri c., szkárosi 37, 254, 261

–, Sándor fia, Zarmaterch-i 316, 375
–, Serephel fia, kenézi 172
–, Tamás fia 163
– mr., Tamás fia, Tamás, Mihály, László és Miklós apja, lázári 79
–, Theme fia, Themehaza-i 430
–, Vz fia 41
–, Zeke fia, szécsi esküdt 307
– fia András 225
– fia András, rohodi 315
– fia Domokos, Gutkeled nb., várdai 326
– fia Egyed 308
– fia Egyed, Bosdaruelge-i 37
– fia Gergely, jánosfalvi 275–276, 278–279
– fia Gergely, Vychk-i 307
– fia György, Numsag-i 375
– fia Imre 217
– fia István 298
– fia István, kápolnai 4
– fia István, ruszkai 372
– fia Jakab 224
– fia László 1
– fia László, balkányi 24
– fia László, petenyeházi 351
– fia Márk, baksai 90
– fia Miklós 404
– fia Miklós, benki 346
– fia Miklós, berki 366
– fia Miklós, borsodi vicec., geszti 268, 273
– fia Miklós, izbugyai 349, 357
– fia Miklós, kalsai 4, 7
– fia Miklós, várdai 219
– fia Mochkus Péter, kátai 325
– fia Pál, löki 179
– fia Péter, bocsárdi 316, 375
– fia Synka 378
– fia Tamás, lelei 90
– fia Tamás, surányi 5
– fiai: Demeter és Barnabás, hosszúmezei 208, 251
– fiai: Gergely és Jakab, kismályi 310
– fiai: Márk, András, Imre és János, laskodi 408
– fiai: Miklós és Benedek, visnyói j. 182
Jánosfalva (Janusfalua, Janufolua), Gömör m. 278–279
Jánosi (Janusy, Iwanusi, Iwanusy, Ianusi, Iuanusy, Iuanossy, Yuanusy), Szatmár m. Ma Kántorjánosi 85–87, 94, 109, 189, 222–223, 233, 347
Janusfalua l. Jánosfalva
Janufolua l. Jánosfalva
Janusy l. Jánosi
Jaso l. jászói konvent
Jašov l. jászói konvent
Jasow l. jászói konvent
jászói (Jasow, Jazou, Jazow, Jaso; Abaújvár m., ma Jašov, Sz.) *Keresztelő Szent János-monostor és konventje* 85–87, 95, 104, 155, 164, 166, 210, 227, 229, 275, 278, 303, 356, 396, 402, 429, 431
Jazou l. jászói konvent
Jazow l. jászói konvent
Jeeke l. Jéke
Jeges (dict.) Mátyás 34
jegyajándék 26, 52, 102, 109, 121, 134, 176, 179, 193, 330, 333, 350, 393
Jeke l. Jéke
Jéke (Jeke, Jeeke), Szabolcs m. 111, 148, 219, 248, 326, 334, 348, 350, 360, 364
Jekelfalua l. Jekelfalva
Jekelfalva (Jekelfalua), Szepes m. Ma Jeklovce, Sz. 193
Jeklovce l. Jekelfalva
Jenke, Borsod m. 20, 239, 309
Jesenské l. Feled
Joachim (Iwahun, Iuahun, Iwahon, Iwachyn) mr., Péter fia, Gutkeled nb., diószegi 51, 62, 325, 330, 342
– (Iuahun, Johahun) fia Miklós, adi 90, 191
Jób fia Egyed, kisanarcsi 199
jobbágy (ember, népek) 5–6, 8, 22, 35–37, 45, 64, 78, 110, 119, 123, 147, 150, 161, 165, 177, 180–182, 187–188, 190–191, 204, 211, 222–223, 235, 241–242, 254, 261, 291, 296–297, 302, 309, 324–325, 330, 340, 347
– *elűzése* 351, 420
– *elvitele (elrablása, elköltöztetése, elhurcolása)* 9, 227, 229, 265–266, 268, 270, 314, 390
– *foglyul ejtése* 370, 390

– *kifosztása* 370
– *megverése* 263, 390, 433
– *szökése (távozása)* 46, 381, 417
jobbágyköltözés 253, 327
jobbágytelepítés 202a, 253, 340
Johahun l. Joachim
Jolad (Jolanth) fia András, vajai 95, 98, 109
Jolanth l. Jolad
Jordan fia Jakab, Mochalas-i 144
Jowan l. Iván
József 65
juh (nyáj) 180, 187–188, 227, 229, 265–266, 268, 423

K

Kačanov l. Kácsánd
Kachand l. Kácsánd
Kachond l. Kácsánd
Kachy l. Kács
Kács (Kachy), Borsod m. 301, 316, 329, 375
Kácsánd (Kachand, Kachond), Zemplén m. Ma Kačanov, Sz. 431
Kakos (Kucus), Szatmár m. 4
Kallo l. Kálló
Kálló (Callo, Kallo, Kallou, Karlow, Kallow), Szabolcs m. Ma Nagykálló 15, 22, 36, 44, 62, 65, 68, 100, 111–112, 127, 158, 160, 204, 220, 228, 259, 320, 325, 330, 342, 386, 394, 435
– (Karlo, Karlou, Karlow), Borsod m. Ma Szuhakálló 146, 162, 169, 171, 173, 177–178, 180, 183–184, 197
Kállósemjén l. Semjén
Kallou l. Kálló
Kallow l. Kálló
Kálmán, győri püspök 198, 214, 288
Kalna-i (dict.) Mihály 333
Kalnas l. Kálnás
Kálnás (Kalnas), Sáros m. Ma Kalnište, Sz. 224
Kalnište l. Kálnás
Kalsa, Abaújvár m. Ma Kalša, Sz. 4
Kalša l. Kalsa
kamarahaszna 269
kancelláriai jegyzet (relacio, commissio) 106, 118, 213, 240, 286, 288, 302, 310, 384, 401, 416, 426
Kanialaka, Kőrös m. 330
kanonok 54, 58, 62, 107, 116, 124, 130, 132, 134, 137, 165, 176, 181, 267, 282, 316, 325, 330, 333, 339, 380, 395
Kántor (Cantor dict.) Bereck, Kántor Miklós fia, jánosi 98
– (Cantor dict.) János mr., Kántor Miklós fia, jánosi 109, 222–223, 233
– (Cantor dict.) Mihály, jánosi 347
– (Cantor dict.) Miklós, Kántor Bereck, Kántor János, István és Lóránt apja, jánosi 85–87, 109, 189, 222–223, 233
Kántorjánosi l. Jánosi
Kanyar l. Kanyár
Kanyár (Kanyar), Szabolcs m. Ma Tiszakanyár 396
káplán 77, 126
kápolna 77 (nádori), 191, 199, 250, 256, 325, 330
Kápolna (Capolna), Szatmár m. 4
– (Kaproncha), Sáros m. Ma Magyarkapronca (Koprivnica, Sz.) 224
Kapronca (Kapruncha), Kőrös m. Ma Koprivnica, Ho. 330
Kaproncha l. Kapronca
Kapruncha l. Kapronca
káptalan l. bácsi, budai, csanádi, császmai, egri, erdélyi, esztergomi, fehérvári, pozsegai, szenternyei, szepesi, váci, váradi, zágrábi
– *tanúsága (embere)* 2–3, 14–15, 20, 23, 51, 53–55, 57, 62, 66–68, 70, 81, 89–90, 98, 112, 149, 159, 182, 191–192, 199–200, 208, 217, 239, 248, 250, 272, 300–301, 316, 325, 330, 332, 342, 360, 364, 399, 408, 429, 431
Karachin l. Karachun
Karachun (Karachin dict.) János, Péter apja, moni 217, 231, 250, 256
Karancslapujtő l. Bocsár
Karancság l. Ság

Karász (Caraz, Karaz), Szabolcs m. Ma Nyírkarász 76–77, 125, 160, 200, 204–206, 248, 282, 291–292, 418–421, 429
Karaz l. Karász
kard 65, 111–112
Karlo l. Kálló
Karlou l. Kálló
Karlow l. Kálló
Károly (Karul), Szatmár m. Ma Nagykároly (Carei, Ro.) 185
Károly (Karul), I., magyar király, I. Lajos király apja 2–3, 399
– fia Copolch, apáti 68
karpap 2, 14, 23, 81, 89-90, 149, 155, 191–192, 250, 332, 431
Kartamogaza, hegy 90
Karul l. Károly
Kassa (Cassa), Abaújvár m. Ma Košice, Sz. 210
kaszáló 29, 150, 181, 327
Kata l. Káta
–, Imre leánya 90
Káta (Kata, Katha), Pest m. 175, 325, 330
Katalin, György felesége 306
–, György leánya 306
–, mátyusi László leánya 198
–, Péter leánya 102
–, ruszkai Bátor János leánya 350
–, tokaji Mako leánya 109
Katha l. Káta
Katrunchas (dict.) Miklós 85–87
Katus, berki János leánya 393
–, vajai Miklós leánya 93
Kaza, Borsod m. Ma Sajókaza 126
Kazar l. Kazár
Kazár (Kazar, Kozar), Nógrád m. 301, 316, 362, 375
Kechke l. Kékcse
Kedhel (Kethhel, Kethel), Kőrös m. 57, 59, 62, 325, 330, 342, 364
Kedzyget l. Kétsziget
Kedzygeth l. Kétsziget
Keekche l. Kékcse
kegyúri jog (kegyuraság) 10-14, 18, 21, 29, 51, 98, 150, 187–188, 202a, 250, 325, 330, 342, 405
Kekche l. Kékcse
Kékcse (Keekche, Kekche, Kechke), Szabolcs m. 364–366, 396, 404
Kelechen, Abaújvár m. 156
Keled (Keleed), István apja, Gutkeled nb., anarcsi, berencsi 10–15, 21, 25, 27, 30, 36, 43–44, 51, 59–62, 69, 74, 78, 82, 104, 107, 115, 130, 131, 179, 325, 330, 342
– (Keleed), István fia, Gutkeled nb., anarcsi, berencsi 10–15, 18, 21, 25, 27, 30, 51, 325, 330, 342
Keleed l. Keled
Kelemen 81
–, mályi j. 187–188
–, Pető és Tamás apja, damaki 134
Kelyan l. Kilián
Kelyenus l. Gelénes
Kemeche l. Kemecse
Kemechniche (Kemechnyche), Kőrös m. 330, 341
Kemechnyche l. Kemechniche
Kemecse (Kemeche), Szabolcs m. 62, 220
Kémer (Kemur), Kraszna m. Ma Camăr, Ro. 99
Kemur l. Kémer
Kenchlin l. Kunchlin
Kenees l. Kenéz
Kenes l. Kenéz
Kenez l. Kenéz
Kenéz (Kenees, Kenes, Kenez, Kenezi, Kenezy), Szabolcs m. Ma Újkenéz 44, 68, 172, 220, 226, 234, 253, 260, 295, 308, 325, 327, 330, 338, 361, 364, 366, 387, 390, 392, 394, 397, 404, 426
Kenezi l. Kenéz
Kenezy l. Kenéz
kepe 163, 178
képviselő 23, 35, 42, 67, 71–72, 87, 90, 104, 130, 193, 239, 248, 256, 261, 316, 325, 330, 342, 349, 360, 379, 391 (királyi), 407, 428 (királyi)
Kerch l. Kércs

Kércs (Kerch), Szabolcs m. Ma Nyírkércs 22
Kerechen l. Kerecseny
Kerecseny (Kerechen), Bereg m. Ma Tiszakerecseny 219
Kereky l. Egyházaskereki, Kereki
Kerench l. Kerencs
Kerencs (Kerench), Zemplén m. Ma Girincs 23
Keres l. Kőrös m.
Kerestur l. Apajkeresztúr, Keresztúr
Keresztúr (Kerestur), Ugocsa m. Ma Tiszakeresztúr (Perehresztya, Ukr.) 79
– (Kereztwr), Szabolcs m. 198
– (Kereztur) 284
– l. Apajkeresztúr
Kerezthur l. Apajkeresztúr
Kerezthura l. Apajkeresztúr
Kereztur l. Apajkeresztúr, Keresztúr
Kereztwr l. Apajkeresztúr, Keresztúr
kert 93, 145, 150, 309, 317
Kerua l. Kirva
Kerwa l. Kirva
Keryka, hegy 102
Kethel l. Kedhel
Kethhel l. Kedhel
Kethzygeth l. Kétsziget
Kétsziget (Kedzygeth, Kedzyget, Kethzygeth), Kőrös m. 330, 341, 359
kezes(ség) 119, 235
Keztel l. Gesztely
Kide (Kyde), Doboka m. Ma Chidea, Ro. 147, 191
kiközösítés 165
Kilián (Kelyan) fia Domokos, kércsi 22
Kinga (Kynga), András felesége 63
király l. Károly, Lajos
királyi adományozási jogkör 37, 99, 199, 331, 376
– *ajtónállómester* l. János, Péter fia; László, Péter fia; Teutus
– *alkancellár* l. László
– *aula* 99, 106, 108, 118, 159, 198, 214, 262, 288, 398
– *bírság* 182, 199, 234, 380; l. még békebírság, bírság
– *curia* 54, 217, 226, 228, 237, 248, 325, 330, 418, 429
– *ember* 2–3, 10, 12, 14, 18, 20, 23, 42, 51, 53–55, 57, 62, 68, 78, 85-86, 90, 99, 102, 108, 110–112, 122, 125, 135, 148–149, 159, 164, 166, 182, 191, 199–200, 227, 229, 238–239, 248, 265, 267, 271, 275, 278, 284–285, 309, 325–326, 330–332, 334–335, 338, 342, 351, 353, 360–361, 364, 375, 377, 396, 408, 429
– *had(sereg)* 200, 328, 392
– *hadoszlás* 47, 49–50, 51, 56, 152–154, 190, 207, 216–217, 316, 325, 330
– *jelenlét* 42, 51, 85–86, 99, 108, 182, 271, 325, 330–331, 334–335, 338, 342, 361, 375, 377, 396
– *jog* 283, 325, 330, 342, 376
– *kancellár* l. Demeter, Miklós
– *kápolnaispán* l. János, László, Vid, Vilmos
– *kegy (gracia, benignitas, clemencia, pietas)* 20, 198, 256, 302, 310, 376, 384, 401
– *lovag* l. Henic, Jakch, Vitéz László
– *mérték* 42, 69, 90, 191–192, 199, 256, 325, 330, 399, 429
– *specialis notarius* l. István, Pál fia
– *tárnokmester* l. János, Lőrinc, Tamás
– *titkos kancellár* l. János, László, Vid, Vilmos
– *új adomány* 331-332, 376
– *vadászóhely* 275–276
– *várnépek* 373, 376
királyné l. Erzsébet
királynéi aula 71–72, 416
– *kancellár* l. János, László
– *kegy* 416
– *lovag* l. Cudar Péter, János
– *specialis notarius* l. Albert
– *tárnokmester* l. Bebek György, Pál
– *udvarbíró* l. Olivér
királynő l. Mária
Kirva (Isokeruaya, Isowceruaya, Isakerwaya, Isakerua, Kerua, Kerwa), Közép-Szolnok m. Ma Szilágykirva (Chiliora, Ro.) 99, 102, 106, 150, 262
Kis (Parvus) Imre 303

– (Parvus) László 414
– (Parvus) Tamás, István fia, anarcsi, berencsi 345, 348, 352, 361, 399
Kisanarch l. Kisanarcs
Kisanarcs (Kisanarch, Kysanarch), Szabolcs m. Ma Anarcs része 135, 148–149, 199, 248, 308, 314, 328, 331, 335, 338, 346, 358, 409, 418; l. még Anarcs, Nagyanarcs
Kisbábony l. Bábony
Kisbogács l. Bogács
Kisbosnya l. Bozza
Kiscudar (Kyszudar) Péter mr. 408
Kisdoba l. Doba
Kisdobóca (Kysdobolcha), Gömör m. Ma Dobóca (Dubovec, Sz.) 296
Kisfalu (Kysfalw), Zemplén m. 208
Kisfalud (Kysfolud), Nógrád m. 400, 412
Kishanva (Kyshanua), Gömör m. 433; l. még Hanva
Kiskereki l. Egyházaskereki
Kiskolcs l. Kolcs
Kiskothwyak l. Kiskotnyak
Kiskotnyak (Kiskothwyak, Kyskothnyak, Kyskuthnyak), Kőrös m. Ma Kutnjak, Ho. 330, 341, 359
Kisköved (Kykuveedy, Kyskued, Kyskeued, Kyskeuesd), Szabolcs m. 205, 349, 357, 429; l. még Köved
Kislibercse l. Libercse
Kislónya l. Lónya
Kismada (Kysmada), Szatmár m. 336; l. még Mada, Nagymada
Kismályi (Kysmale) 310; l. még Mályi
Kisnamény l. Namény
Kisrozvágy (KysRozuagh), Zemplén m. 399; l. még Rozvágy
Kistárkány (Kystarkan), Zemplén m. Ma Malé Trakany, Sz. 348, 352, 361, 363, 399, 407, 411, 431; l. még Nagytárkány, Tárkány
Kisuraj (Kysuray), Gömör m. 239; l. még Uraj
Kisvárda l. Várda
Kisvárkony (Abafalua, Kyswarkon, Kysvarkun, Kysuarkun, Kysuarkon, Kysvarikun, Kysvarkon), Borsod m. Ma Sajóvárkony 275, 277–279, 298, 303; l. még Várkony
Kisvitéz l. Vitéz
Kisszekeres l. Szekeres
Klára, csaholyi Nagy István leánya 408
–, Fehér István felesége 251, 323
–, gerendi Jakab leánya 90
–, Gyula leánya 320
–, hosszúmezei Miklós leánya 208
–, ruszkai Bátor János leánya 350
klerikus 7, 18, 90, 100, 102, 112, 119, 131, 145, 149, 220, 272, 360, 431
knini (ma Tenen, Ho.) *püspökség* 214
Knol Péter kánonjogi licenciatus, isztáncsi plébános, egri Szt. Mihály arkangyal-kápolna rector-a, egri püspöki vikárius 405, 414, 430
Kobzus (dict.) Péter, gyulafehérvári hospes 155
Kochord l. Kocsord
Kocsord (Kochord), Szatmár m. 133
Koka l. Kóka
Kóka (Koka), Pest m. 362
Koksóbaksa l. Baksa
Kokšov-Bakša l. Baksa
Kolch l. Kolcs
Kolcs (Kolch), Szatmár m. Ma Nagy- és Kiskolcs (Culciu Mic és Mare, Ro.) 1
Kolcsmező l. Hosszúmező
Kolednich l. Kolednyk
Kolednyk (Kolednich), Kőrös m. 330
Kolos, sági István felesége 422
Kolozs (Kulus) megye 249
Kolozskorpád l. Korpád
kolozsmonostori (Clusmustura, Clusmonostra, Clusmunstra, Kulus; ma Cluj-Mănăştur, Ro.) *Boldogságos Szűz Mária-monostor és konventje* 155, 191, 217, 231, 249, 256, 262
Kolrothanch (Kulkothouch, Kulkuthouch, Kulthruthanch), Kőrös m. 330, 341, 359
Kolta l. Csoltó

komló 309
Komlos l. Komlós
Komlós (Komlos), Sáros m. Ma Tapolykomlós (Chmel'ovec, Sz.) 224
Komurzan fia András 63
Konak, Bereg m. 320
Konth Miklós nádor, kunok bírája 198, 204–206, 207–208, 210, 214, 218, 237, 239–240, 242–243, 248, 251
konvent l. felhévízi, garamszentbenedeki, jászói, kolozsmonostori, leleszi, sági, somogyi, váradelőhegyi, zalai, zobori
– *tanúsága (embere)* 18, 42, 51, 78, 86, 110, 122–123, 125, 166, 200, 278, 323, 335, 338, 352–353, 360–361, 364, 396, 402, 407
Konya mr., pozsonyi c. 198
Konya, sarmasági 108
Koprivnica l. Kapronca
korbáviai (Corbauiensis; ma Krbava, Ho.) *püspökség* 198, 214, 288
Korláthelmec l. Helmec
Kornis, nyéki 238
Korpad l. Korpád
Korpád (Korpad), Kolozs m. Ma Kolozskorpád (Corpadea, Ro.) 155, 167–168, 196, 249
Korusca, mátyusi László leánya 198
Kosa l. Nagy Kosa
Košice l. Kassa
Kovács (Faber dict.) Jakab, j. 294
– (Faber) János, j. 324
– (Faber) János fia Lőrinc, j. 232
kovácsház 97
Kozar l. Kazár
Kozma (Cozmahaza), Abaújvár m. Ma Kuzmice, Sz. 429
Kozma (Cosmas), budai kápt. kanonoka 137, 145, 181
– (Cosmas), kozmadamjáni hospes 330
– (Cosmas) fia Iván 163
– (Cosmas) fia Miklós, Ethel-i hospes 386
– (Cosmas) fiai: Henrik, Miklós és István, jákói 163
Kozmadamian l. Kozmadamján
Kozmadamján (Cozmadamian, Cosmadamyan, Cosmadamian, Cosmademien, Cosmademyen, Cozmadamyan, Kozmadamian, Kuzmadamian), Kőrös m. 57, 59, 62, 325, 330, 342
Kozmadamján (Kozmadamyan), vár, Kőrös m. 364
Kozmadamyan l. Kozmadamján
Kozmalaka, Kőrös m. 330
kökény 309
Kökényesd (Kukenies), Ugocsa m. Ma Porumbeşti, Ro. 79
Kökényesradnót (de genere Kukenyes et de Renoldy) nemzetség 262
költség (kiadás) 19, 67–70, 148–150, 150, 258, 311, 330, 357
könyök [mérték] 192
Kőrös (Cris, Keres) megye 57, 325, 330, 342, 364
– *megye hatósága* 342
körtefa 309
Köved (Kued, Kuved, Kuued), Szabolcs m. 200, 282, 429, 434; l. még Kisköved
Közép-Szolnok (Zonuk, Zolnuk) megye 42, 99, 102, 106, 108, 118, 150, 192, 262, 386
közös (osztatlan) birtoklás 2, 10–14, 18, 20–21, 44, 51, 172, 325–326, 330, 335, 342
közös használat 98, 110, 150, 172, 202a, 309, 324, 330
Kraszna (Kraznya, Krazna) megye 99, 106
Krasznahorvát l. Petenyeháza
Krazna l. Kraszna m.
Kraznya l. Kraszna m.
Krbava l. korbáviai püspökség
Kuchin l. Kucsin
Kuchyn l. Kucsin
Kučín l. Kucsin
Kucus l. Kakos
Kucsin (Kuchin, Kuchyn), Zemplén m. Ma Alsóköcsény (Kučín, Sz.) 208, 323
Kued l. Köved
Kukemezey l. Kükemező
Kukenies l. Kökényesd
Kuková l. Kükemező

Kukullew l. küküllői főesp.-ség
Kulkothouch l. Kolrothanch
Kulkuthouch l. Kolrothanch
Kulthruthanch l. Kolrothanch
Kulus l. Kolozs m., kolozsmonostori konvent
– fia László 159
Kunchlin (Kunchlyn, Kenchlin), Miklós fia, korpádi 155, 167–168, 196
Kunchlyn l. Kunchlin
Kunország 198, 214, 288
Kunuk, Zemplén m. 369
Kupe (dict.) Péter fia Balázs, dobokai 42
– (dict.) István fiai: János és Miklós, dobokai 42
Kupehazaydoboka l. Doboka
Kusal l. Kusaly
Kusaly (Kusal, Kwsal), Közép-Szolnok m. Ma Coşeiu, Ro. 108, 191–192, 217, 231, 256, 262
Kuthkeled l. Gutkeled
Kutnjak l. Kiskotnyak
Kuued l. Köved
Kuved l. Köved
Kuzmadamian l. Kozmadamján
Kuzmice l. Kozma
Kükemező (Kukemezey), Sáros m. Ma Kuková, Sz. 224
küküllői (Kukullew) főesperesség l. János küküllői főesp.
Külső-Szolnok (Zonuk Exterior) megye 90
Kürt (Kyrth), Heves m. 48
Kwsal l. Kusaly
Kyde l. Kide
Kykuveedy l. Köved
Kynga l. Kinga
Kyow, Zemplén m. 208
Kyrth l. Kürt
Kysanarch l. Kisanarcs
Kysded (dict.) Gergely 44
Kysdobolcha l. Kisdobóca
Kysfalw l. Kisfalu
Kysfolud l. Kisfalud
Kyskeued l. Köved
Kyskeuesd l. Köved
Kyskothnyak l. Kiskotnyak
Kyskued l. Köved
Kyskuthnyak l. Kiskotnyak
Kysmada l. Kismada
Kysmale l. Kismályi
KysRozuagh l. Kisrozvágy
Kysuarkon l. Kisvárkony
Kysuarkun l. Kisvárkony
Kysuray l. Kisuraj
Kysvarikun l. Kisvárkony
Kysvarkon l. Kisvárkony
Kysvarkun l. Kisvárkony
Kyswarkon l. Kisvárkony
Kyszudar l. Kiscudar

L

Laad fia István 20
Labus, Kőrös m. 330
Lachk l. Lack
Lack (Lachk), pazonyi 199
– (Lochk, László), István erdélyi vajda és András szatmári c. apja, székelyispán 48, 122, 190
– (Lachk) fia Miklós, Lazow-i 164, 166
Ladaan l. Ladány
Ladan l. Ladány
Ladány (Ladaan, Ladan), Szabolcs m. Ma Mezőladány 44, 260, 294–295, 302, 325, 327, 330, 364, 390
Ladarch, folyó 294
Ládbesenyő l. Besenyő
Lajos (Lodoyc), I., magyar és lengyel király, I. Károly király és Erzsébet királyné fia 10–14, 17–21, 23, 25, 27–28, 30–31, 35, 37, 41–43, 46, 50–51, 54–55, 62, 66–68, 70–71, 73, 75, 85–87, 90, 94–100, 102, 105–106, 108, 110–114, 118, 122, 125, 132, 135–139, 142–143, 148–150, 153–154, 163–164, 166, 182, 189, 191, 193–194, 198–199, 201–202, 213–216, 219–221, 224–230, 232, 234, 236, 238–240, 246, 248, 252–253, 255, 257, 259, 262–268, 270–272, 274–276, 278–279, 283–286, 288–289, 302, 310, 319, 321–322, 325–326, 328–332,

334–335, 338–339, 341–342, 351, 353, 354, 361, 366, 372–378, 381–382, 384, 390–391, 394, 396, 398, 401, 417, 425–426, 428, 431
lakatlan birtok (falu) 2, 155, 167, 200, 262, 301, 316, 330–332, 357
lakhely (lakik) 46, 78, 90, 132, 188, 244, 330, 342, 393
Lampert, László fia, Domokos, Gergely és Lázár apja, hangonyi, lampertfalvi, Oluelge-i 117, 164, 166, 241, 243, 297, 299–300, 317, 319, 322, 368, 391, 428
Lampertfalua l. Lampertfalva
Lampertfalva (Lamperthfalua Lampertfalua), Gömör m. 319, 322, 339
Lamperthfalua l. Lampertfalva
lándzsa 65
Lanik fia Miklós, uraji j. 241
Laskod (Laskud, Loskud, Loskudh, Loskod, Lokusd, Luskud), Szabolcs m. 2–4, 6–7, 16, 19, 24, 32, 46, 49–50, 67, 70, 80, 85–87, 94–95, 109, 111–112, 121, 138, 289, 408; l. még Ábrahámlaskod
Laskud l. Laskod
Lastomír l. Lesztemér
László l. Erdődi László
– l. Fodor László
– l. Lack
– l. Szabó László
– l. Tót László
– l. Vitéz László
– l. Zombok László
– 111
– 274
–, borsodi alesperes 140
–, budai kápt. kanonoka 137, 145
–, budai kápt. kanonoka 137, 145, 333
–, Dansa-i 316
–, egri prépost, egri püspöki általános vikárius 140
–, erdélyi vajda 384
–, karászi hospes 160
–, Kunuk-i 369
–, mogyorósdi 275–276, 278–279
–, nádor, kunok bírája, pozsonyi c., Oppeln hercege 288, 290, 291–293, 296–305, 308, 316
–, nyavalyási 429
–, nyitrai püspök 288
–, pap 208
– mr., pozsonyi c. 214
–, rohodi 84, 89, 92, 95, 98
–, szatmári szb., vajai 215, 221, 225
– mr., Szt. György vértanú-egyház prépostja 23
–, váradi kápt. karpapja, Szt. Erzsébet-oltár rector-a 89
– mr., váradi kápt. éneklőkanonoka 62, 150
–, váradi kápt. olvasókanonoka 62
–, veszprémi püspök, császmai prépost, királyi kápolnaispán, királyi titkos kancellár, királynéi kancellár, királyi alkancellár 147, 161, 198, 214, 288
–, Miklós borsodi vicec. apja, recski 171
–, János, Péter és Mihály apja, császlóci 200, 205, 434
–, Péter szabolcsi vicec., Ubul és Mihály apja, kállói, nagysemjéni 100, 320
–, Márton és Benedek apja, kistárkányi, tárkányi, nagytárkányi 292, 361, 429
–, László dékán, Tamás és István apja, szekeresi 159, 207, 293
–, Aba fia, Imre apja, várkonyi, ricsei 275–276, 278–279, 433
–, Ábrahám fia 323
– mr., Ábrahám fia, szatmári vicec. 75, 133, 123, 323
–, András fia, Gutkeled nb., bacskai 15, 30, 51, 54–55, 57, 59–62, 107, 236, 248, 325, 330, 342
–, András fia, vajai 356
–, Apród János fia, bazáni 73, 75
–, Arnold fia, László apja 224
–, Bagar János fia, korpádi 249
–, Barnabás fia 346
–, Bod fia 323
–, Cseh fia 345
–, Dénes fia, Benedek apja, endesi, pazonyi 220, 264, 326, 360, 399
– mr., Dénes fia, nógrádi és borsodi vicec., kisfaludi 400, 412

–, Derzs fia, petri 420–421
–, Detric fia, ózdi 146
–, Dezső fia, feledi 242
–, Domokos fia 338
– mr., Domokos fia, szabolcsi szb., bezdédi 435
–, Guth fia, adi 90
–, György fia, menyői 110, 256
–, Illés fia, Gutkeled nb., gacsályi 202, 326, 354
–, Illés fia, korpádi 155, 168, 249
– mr., István fia, Tamás bihari vicec., János, István, Mátyás, Péter és Miklós apja, Gutkeled nb., anarcsi, nagyanarcsi, berencsi, bacskai, monostori 10–15, 18, 21, 25, 27, 30, 36, 43–44, 51, 54–55, 57–62, 65–66, 68–69, 74, 76–78, 81–83, 96–97, 103–104, 107, 111–115, 120, 124, 130–132, 135, 139, 142–143, 147–149, 152–154, 165, 179, 195, 199, 201–202, 204, 206, 214, 219–220, 226, 234, 236, 240, 248, 252, 257, 260, 264, 269, 294–295, 302, 308, 314, 325–328, 330, 334–335, 338, 341–345, 348, 350, 352–355, 358–361, 363–367, 369, 378, 382–383, 387, 390, 396–399, 392, 402, 404–405, 407, 409–411, 414, 416–418, 425–426, 431–432
–, István fia, István apja, Konak-i 320
–, István fia, Vythka-i 232
–, Iván fia, paposi 356
–, Jakab fia, anarcsi, kisanarcsi 111–112, 135, 148–149
–, Jakab fia, bábai 412
–, Jakab fia, kusalyi 150, 217, 231, 256
–, Jakab fia, moni 250
–, Jakab fia, Szaniszló apja, lónyai 68, 406
–, Jakch fia, kusalyi 150
–, János fia, Szaniszló apja, Gutkeled nb. 326
–, János fia, balkányi 24
– mr., litteratus, János fia, szabolcsi c., bátori, vajai, laskodi 2, 6, 16, 19, 26, 31, 35, 45–46, 50, 52, 56, 67, 70–73, 75, 80, 84, 89, 92, 109, 158, 160–161, 189, 207, 216, 230, 293, 356, 427
–, János fia, bolyoki 312
–, János fia, császlóci 434
–, János fia, gégényi 42
–, János fia, lázári 79
–, János fia, lónyai 406
–, János fia, petenyeházi 351
–, János fia, szentkirályi 191–192
– mr., Kulus fia 159
–, László fia 152
–, László fia 224
–, László fia, szarvadi 99, 102
– dékán, László fia, szekeresi 293
–, Lukács fia, Tamás, István, László és Lukács apja 152
–, Lukács fia, György, László, András és János apja, gyulaházi, marázi 131, 181, 291, 349, 418, 420
–, Máté fia, hangonyi 243
–, Máté fia, kistárkányi, tárkányi 344, 348, 352, 363, 399, 407, 411, 431
–, Mészáros Mihály fia 395
–, Mihály fia, szatmári szb., simai 215, 221, 225
–, Mihály fia, szabolcsi vicec., vajai 6, 22, 70, 95, 98
–, Miklós fia 9
–, Miklós fia, bikki 400
–, Miklós fia, Perbard apja, bolyi 287, 344–345, 348
–, Miklós fia, Illés és János apja, korpádi 155, 167, 249
–, Miklós fia, márki 111-112, 147
–, Miklós fia, Katalin, Korusca, Luca, Erzsébet, Ilona és Annus apja, mátyusi 198
–, Miklós fia, moni 110
–, Miklós fia, vajai 93
–, Orros János fia 90
–, Pál fia, János apja 248
–, Péter fia 333
–, Péter fia, királyi ajtónállómr. 331
– mr., Pósa fia, borsodi c., csécsi 337
–, Sándor fia, solymosi 181
– mr., Simon fia, károlyi 186

– fia Ábrahám, szenterzsébeti 54
– fia András, j. 232
– fia Benedek, szői 325, 330
– fia Dezső 130
– fia János, Gutkeled nb., várdai 38, 62
– fia Lampert 117
– fia László, szarvadi 99
– fia Lőrinc, vitézi 120, 132, 165
– fia Mihály, baksai 429
– fia Mihály, cigándi 399
– fia Mihály, Ethel-i hospes 386
– fia Miklós 273
– fia Miklós, sámsoni 90
– fia Péter, j. 237
– fia Pócs, kéméri 99
– fia Tamás 41
– fia Tamás, beregi vicec. 128
– fia Tamás, lövői 326, 364, 399
– fiai: György, Péter, János, László és András 349, 430
– fiai: Mihály kanonok, János és Péter, kövedi 282
Lazar l. Lázári
Lázár mr., Lampert fia, Sebestyén apja, hangonyi 117, 237, 242–243, 299–300
Lázári (Lazar), Szatmár m. Ma Lazuri, Ro. 79
Laznicha (Lazyncha), Kőrös m. 330
Lazow, Torna m. 164, 166
Lazuri l. Lázári
Lazyncha l. Laznicha
leánynegyed 34, 63, 69, 104, 107, 115, 131, 141, 208, 210, 379, 430
legelő 187–188, 202a, 327
legelőnek használt föld 83, 181, 309, 325, 330, 333
Lekus l. Lökös
Lele (Lely, Leley), Közép-Szolnok m. Ma Lelei, Ro. 90, 102
Lelei l. Lele
Leles l. Lelesz
Lelesz (Lelez), Zemplén m. Ma Leles, Szlovákia 431
Leleszi (Lelez-i dict.) Péter 73
leleszi Szt. Kereszt-monostor és konventje, prépostja 3, 15, 19, 30, 38, 41–42, 45–46, 49–51, 62, 67, 69, 72, 83–84, 92, 95–96, 113–115, 130–131, 152–153, 161, 163, 179, 194, 199–200, 202, 207, 209, 213, 215–216, 218, 221, 225, 230, 232, 248, 251–252, 258, 260, 264, 287–288, 294–295, 308, 313–315, 324–327, 330, 334–336, 338, 340–343, 346, 348–355, 357, 360–361, 363–365, 367, 369–370, 372, 378–379, 383, 387, 396–397, 399, 402, 405–407, 409–411, 414, 429
Leley l. Lele
Lelez l. Lelesz
Lely l. Lele
Lendava l. Lendva
Lendva (Lyndwa), vár, Zala m. Ma Alsólendva (Lendava, Szlovénia) 263
Lengel l. Lengyel
Lengentou 239
Lengyel (Lengel dict.) Péter 348
Lengyelország 302, 310, 321, 326, 330, 334, 338, 342, 351, 366, 373, 375–376, 381, 384–386, 390, 394, 396, 398, 401, 416–417, 426
Lesca, j. 222
Lesztemér (Leztemer), Zemplén m. Ma Lastomír, Sz. 323
Leue l. Lövő
Leue l. Lövő
Leueu l. Lövő
Leuew l. Lövő
Leuey l. Lövő
Leukus l. Lökös
Leustac l. Leusták
Leustach l. Leusták
Leusták l. Nagy Leusták
– (Leustac), szlavón bán 198
– (Leustach) mr., Olivér fia, bölcskei 389
Leustas l. Nagy Leusták
levelesítés 78, 151, 416–417
Levey l. Lövő
Lewew l. Lövő
Lewey l. Lövő
Lewkus l. Lökös
Leztemer l. Lesztemér

Libercse (Liberche), Nógrád m. Ma Nagy- és Kislibercse (L'uboreč és L'uboriečka, Sz.) 422
licenciatus 405, 414, 430
Lider (Lórántháza) (Lydeer, Lyudur, Lydyr, Lyder, Lydur, Loranthaza, Loranthhaza), Szabolcs m. Ma Baktalórántháza 6, 38, 109, 160, 163, 292, 385, 423
Lipse 293
Liptó (Lyptou, Lypto) megye 141
Liszkó (Lyzka), Valkó m. 198
litteratus 30, 78, 119, 205, 272, 335, 365, 367, 373–374, 376, 407, 411, 428–429
litvánok 132
ló (kanca, ménes) 6 (pey), 22, 64, 111, 123, 126, 138, 162, 165, 177–178, 202a, 211, 270, 275–276, 278–279, 390, 423
Lodoméria 198, 214, 288
Lodoyc l. Lajos
Lokusd l. Laskod
Lombos (dict.) János, egri kápt. kanonoka 267
Long, erdő 325, 330
Lonya l. Lónya
Lónya (Lonya), Bereg m. Ma Nagy- és Kislónya 68, 326, 406
Lorand l. Lóránt
Lóránt (Lorand), Fygehazy-i 94, 97
– (Lorand), keresztúri 284
– (Lorand), Kántor Miklós fia, jánosi 85087
– (Lorand) mr., Tamás fia, András apja, lórántházi, lideri 2, 38, 160, 163, 292, 385
– (Lorand) mr., Vid fia, szabolcsi vicec. 127
Loranthaza l. Lider
Lórántháza l. Lider
Loranthhaza l. Lider
Loskod l. Laskod
Loskud l. Laskod
Loskudh l. Laskod
Lök (Luk), Szabolcs m. Ma Tiszalök 179, 198
Lökös (Leukus), kusalyi 150
– (Lekus, Leukus), szatmári vicec., panyolai 222-223, 235, 247
– (Leukus), Jákó fia, madai 42
– (Lewkus), Tamás fia 87
– (Leukus) fia Miklós, pazonyi 386
– (Leukus) fiai: Lőrinc és Miklós, madai 336
Lőrinc 170
–, agárdi, bélyi 431
–, kenézi j. 390
–, királyi tárnokmr. 51
–, pap 101
–, sági konvent testvére 377
–, szegi 123
–, váraljai hospes 330
–, Pál és Péter apja, jékei 248, 334, 360
–, Ábrahám fia, szekeresi 159
–, Chezteu fia 38
–, Kovács János fia, j. 232
–, László fia, vitézi 120, 132, 165
–, Lökös fia, madai 336
–, Máté fia, adi 90
–, Miklós fia, alberti 141
–, Pál fia, gecsei 210
–, Péter fia, vetési 202a
–, Tivadar fia 65
–, Tót Péter fia, Herman-i 193
– fia Farkas, alberti 141
– fia Miklós, helmeci 402
– fia Mikó 101
– fia Simon 429
– fiai: Barla és János, morolyai 373–374, 376
Lövő (Leue, Lewey, Leueu, Leuey, Levey, Lewew, Lueu, Luew, Leuew, Leue), Szabolcs m. Ma Nyírlövő 42, 199, 291, 326, 360, 364, 399
Lövőpetri l. Petri
Lubienensis l. lubini püspökség
lubini (Lubienensis; Lengyelo.) *püspökség* l. Margerius lubini püspök
L'uboreč l. Libercse
L'uboriečka l. Libercse
Lúc (Luch), Zemplén m. Ma Tiszalúc 337
Luca, mátyusi László leánya 198
Luch l. Lúc
Lueu l. Lövő
Luew l. Lövő
Luk l. Lök
Luka l. Lök
Lukachlaka l. Lukácslaka
Lukács, erdélyi kápt. karpapja 155

–, váradi kápt. karpapja, Szt. Pál-oltár rector-a 250
–, várdai rector, borsovai alesp. 195
–, Gábor fia, dobosi 3, 19
– c., Györk fia, László apja, marázi, gyulaházi 29, 131, 181, 291
–, István fia, Gyapuli-i 172
–, János fia, gégényi 42
–, László fia 152
– fia Domokos, pilinyi 316
– fia János, felbarcai 403
– fia János, gelsei 379
– fia János, téti 220, 399
– fia László 152
– fia Péter 383
Lukácslaka (Lukachlaka), Kőrös m. 330
Lukucholch, Kőrös m. 364
Lumperthzaza l. Szász
Luncani l. Gerend
Luprechzaza l. Szász
Luskud l. Laskod
Lwelge l. Oluelge
Lydeer l. Lider
Lyder l. Lider
Lydur l. Lider
Lydyr l. Lider
lygeth 325, 330
Lyndwa l. Lendva
Lypold c., File fia, Bala és Balázs apja, béli 53
Lypto l. Liptó m.
Lyptou l. Liptó m.
Lyudur l. Lider
Lyzka l. Liszkó

M

Machala l. Macsola
Machou l. Macsói Bánság
Machow l. Macsói Bánság
Mačov l. Macsói Bánság
Macsói (Machou, Machow; ma Mačov, Sze.) *Bánság* l. macsói bán
macsói bán l. Miklós
Macsola (Machala), Bereg m. Ma Mocsola, Ukr. 21
Mada (Moda), Szatmár m. Ma Nyírmada 42, 324, 331–332, 336; l. még Kismada, Nagymada
Magar l. Magyar
Magnus l. Nagy
Magyar (Magar dict.) Dénes c. 10, 12, 65–66, 68, 81, 147
– (dict.) Iván, Drask-i hospes 330
– (dict.) Pál mr. 157
Magyarbaksa l. Baksa
Magyarkapronca l. Kapronca
Majád (Moyad), Közép-Szolnok m. Ma Molad, Ro. 108
Majtény (Mathen, Mohten, Mohthen), Szatmár m. Ma Nagymajtény (Moftinu Mare, Ro.) 75, 123, 133, 159, 347
makarskai (Ho.) *püspökség* l. Bálint és Jakab makarskai püspökök
Mako, szigeti, tokaji 109
–, Pál fia 10, 12, 14
– (Makou) fia Pál 410
– fiai: Pál és János 334
Makou l. Mako
Male l. Mályi
Malé Trakany l. Kistárkány
Maley l. Mályi
Mali l. Mályi
Malle l. Mályi
malom 23, 188, 202a, 208, 325, 330, 341, 359, 389, 406
malomhely 44
Maly l. Mályi
Mályi (Maley, Mali, Maly, Malle, Male), Borsod m. 169, 171, 177, 180, 183–184, 187–188, 203, 212, 238–239, 263, 270–271; l. még Kismályi
Mand l. Mánd
Mánd (Mand), Szatmár m. 221, 230, 356
Maniga 262
Maraz l. Maráz
Maráz (Györkháza) (Gyurkhaza, Maraz), Szabolcs m. 181, 291, 351, 353
Marc l. Márk
Margerius, lubini püspök 405

Margit, berencsi István felesége 179
–, géresi Péter leánya 247
–, Germanus leánya 158
–, György leánya 306
–, jekelfalvi Máté leánya 193
Márk (Mark, Marky), Szabolcs m. 22, 111–112, 147
– (Marc), lideri rector 109
– (Mark), János fia, baksai 90
– (Marc), János fia, laskodi 408
– (Mark), Szőke János fia, daróci 70, 289–290
– (Marc) fia Benedek, vajai 158
– (Marc) fia János 224
márka 3, 9, 16, 22, 24, 26, 29, 33, 36, 44–46, 52, 58, 64, 67, 70–71, 82–84, 92, 110, 119, 125–126, 128, 133, 148, 155, 158, 160–161, 175, 181, 187–188, 190, 193, 199, 204, 233, 248, 261, 294–296, 306–307, 325, 329, 330, 333, 340, 342–343, 355, 359–360, 364, 380, 400, 410, 427, 432
– *(budai)* 41, 53, 72, 80, 101, 403
– *(kassai)* 74, 107, 115, 117, 161, 179, 403
Markalph, Miklós, Illés és Mihály apja, korpádi 155, 167–168, 249
– fia Miklós, hosszúmezei 208
Marky l. Márk
Márokpapi l. Papi
Marthonlaka l. Mártonlaka
Márton l. Nagy Márton
– 170
–, kolcsi 1
–, Laznicha-i hospes 330
–, szatmári szb., porteleki 215, 221, 225
–, Ábrahám fia, szekeresi 159
–, László fia, tárkányi, nagytárkányi 292, 429
–, Poth fia, harmoci j. 296
–, Tamás fia, bélyi 431
– fia Pós, kisdobócai 296
Martoni (Marttiny), Szatmár m. 315
Mártonlaka (Marthonlaka, Mortonlaka), Bihar m. 69, 104
Marttiny l. Martoni
Máté (Mathius), jekelfalvi 193
–, notarius 106
–, sebenicói püspök 198, 214, 288
–, váraljai hospes 330
– (Mathyus) litteratus, Miklós fia, kistárkányi 348, 352, 363, 399, 407, 411
–, Paznan fia, Erzsébet, Ilona és Genych apja, alberti 141, 145
– (Matyus) fia Domokos, Stetycha-i 156
– (Mathe) fia János 325
– fia János, zalai 325, 330, 341–342, 359, 364
– (Mathyus) fia László, hangonyi 243
– (Mathyus) fia László, tárkányi, kistárkányi 344, 348, 352, 363, 399, 407, 411, 431
– fia Lőrinc, adi 90
– (Mathe) fia Péter 85–87
Mátészalka l. Szalka
Mathe l. Máté
Mathen l. Majtény
Mathius l. Máté
Mathyus l. Máté, Mátyus
Mátraszele l. Szele
Mátyás l. Harabor Mátyás
– l. Jeges Mátyás
–, száldobágyi alesp., piricsei rector 109
–, váradi kápt. klerikusa 90
–, Péter és Miklós apja, alberti 141, 145, 333
–, István fia, kishanvai 433
–, Jakab fia 348
–, László fia, Gutkeled nb., anarcsi, berencsi, nagyanarcsi, bacskai 295, 342–343, 348, 352, 355, 360–361, 363–365, 367, 383, 397–399, 405, 407, 411, 414, 418, 425
–, Péter fia 85-87
–, Péter fia, pocsaji 246
– fia János 364
– fia Miklós 395
– fia Péter, géci 379
Matyus l. Máté
Mátyus (Mathyus), Bereg m. 198
Medue l. Medve
Medve (Medue, Medwe) fiai: Jakab és Pál 2–3, 97
Medwe l. Medve
megye l. Belső-Szolnok, Bereg, Bihar, Borsod, Doboka, Gömör, Heves, Kolozs, Kőrös, Kraszna, Külső-Szolnok, Liptó, Nógrád, Pest, Pilis, Pozsony,

Somogy, Szabolcs, Szatmár, Szepes, Torna, Turóc, Ugocsa, Zemplén, Zólyom
megyei ember 51, 68, 22, 100, 170, 178, 222–223, 254, 281, 296
Meneu l. Menyő
Meney l. Menyő
Menyew l. Menyő
Menyo l. Menyő
Menyő (Meneu, Meney, Menyew, Menyo), Közép-Szolnok m. Ma Mineu, Ro. 90, 102, 110, 191, 256
mérőkötél 29, 330
Mészáros (Carnifex) Mihály fia László, egri 395
Meszes (Mezes), hegy 262
– (Mezes), hegység 1, 32, 34, 52, 63, 109
meszesi Szt. Margit szűz-monostor 262
Mezes l. Meszes
Mezeusomlyou l. Mezősomlyó
Mezőladány l. Ladány
Mezősomlyó (Mezeusomlyou), Krassó m. Ma Şemlacu Mare, Ro. 331
Mezőtelegd l. telegdi főesp.-ség
Mezőterem l. Terem
Miclostelke l. Miklóstelke
Mihály l. Balog Mihály
– l. Fark Mihály
– l. Fodor Mihály
– l. Gwgye Mihály
– l. Kalna-i Mihály
– l. Mészáros Mihály
– l. Nagy Mihály
– l. Pyruhtos Mihály
– 170
– mr. 239
– 273
–, budai kápt. kanonoka 333
–, budai kápt. kanonoka 137, 181
– mr., borsodi vicec., monoki 197
–, eger-előhegyi Szt. Péter apostol-egyház rector-a 285
–, egri püspök 214, 288
–, j. 232
–, jászói konvent testvére 402
–, Kedhel-i hospes 330
–, kenézi j. 390
–, scardonai püspök 198, 214, 288
–, váci püspök 198
–, Zuth-i 351
–, Bálint, Benedek és Mihály apja, szabolcsi szb., bákai 68, 131, 135, 194, 331–332, 349, 351, 357, 387, 397, 404
–, Ábrahám fia, Nagy Ábrahám, László, Benedek, Domokos és Miklós apja, vajai, laskodi 2-3, 22, 28, 35, 40, 45–46, 49-50, 56, 67, 70-72, 80, 84–87, 89, 92, 94–95, 109, 152, 189, 207, 222–223, 233, 289, 347, 356, 427, 432
–, Albert fia, alacskai 197
–, András fia, Ethel-i hospes 386
–, Bálint fia 349
–, Benedek fia, szentkirályi 256
–, Detric fia, őri j. 22, 35, 45–46
–, Dezső fia, simai 123
–, Domokos fia 338
–, Egyed fia, pályi 52
–, Ernye fia, márki, ramocsaházi 111, 351, 386
–, Fábián fia, nádasdi 388
– litteratus, Imre fia, ricsei 433
–, Illés fia, korpádi 155-168, 249
–, István fia 356
–, István fia, adi 90
–, Iván fia, paposi 356
–, János fia 224
–, János fia, lázári 79
–, László fia, baksai 429
– mr., László fia, császlóci 434
–, László fia, cigándi 399
– mr., László fia, kállói 320
–, László fia, Ethel-i hospes 386
– mr., László fia, váradi kápt. kanonoka, kövedi 282
–, Markalph fia, Gál apja, korpádi 155
–, Mihály fia, bákai 331–332, 357, 387, 405
– mr., Mihály fia, kereki 172
–, Mike fia, jenkei 20, 238–239, 309
–, Miklós fia 101
–, Miklós fia 117
–, Miklós fia, moni 110

–, Nagy Ábrahám fia, Benedek és Miklós apja, vajai 324
–, Pál fia 95
–, Pál fia 98
–, Péter fia, gecsei 210
–, Pósa fia, kereki 172
–, Tamás fia 53
– fia András, darai 216, 230
– fia Egyed, bertóti 124
– fia István, apagyi 131
– fia Jakab, recski 151
– fia Jakab, szentkirályi 172
– fia János, Ethel-i albíró 386
– fia János, kemecsei 220
– fia János, korpádi 249
– fia László, szabolcsi vicec. 6
– fia László, szatmári szb., simai 215, 221, 225
– fia Mihály, kereki 172
– fia Miklós 53
– fia Miklós 146
– fia Miklós, hangonyfői 117, 299-300
– fia Péter, gécsei 429
– fia Péter, kocsordi 133
– fiai: Péter és Csák 73
– fiai: Miklós és György, simai 429
Mikch l. Mikcs
Mikcs (Mykch, Mikch), szlavón bán 51, 325, 330, 342
Mike (Myke) fia Bálint, visnyói j. 182
– (Myke) fiai: Miklós, Mihály és Balázs, jenkei 20, 238-239, 309
Miklós l. Drugeth Miklós
– l. Fodor Miklós
– l. Fwtonus Miklós
– l. Katrunchas Miklós
– l. Konth Miklós
– l. Nagy Miklós
– l. Perselth Miklós
– l. Suluk Miklós
– l. Szabó Miklós
– l. Szarka Miklós
– l. Tót Miklós
– l. Treutul Miklós
– l. Vörös Miklós
– l. Zorz Miklós
–, berencsi j. 36
–, bodonyi 357
–, bogáti 2
–, borsovai főesperes, egri kápt. kanonoka 405
– mr., budai kápt. olvasókanonoka 333
– mr., budai kápt. őrkanonoka 333
–, derzsi rector 109
–, désházi 191
–, egri kápt. őrkanonoka, egri püspöki vikárius 174, 176, 330
–, egri pap, Szt. Márton hitvalló-oltár mr.-e 239
– (N.), egri püspök 69, 74, 104, 107, 115–116, 120, 124, 130–132, 134, 140, 165, 174, 176, 405
–, erdélyi vajda, szolnoki c. 250, 256
–, esztergomi érsek, esztergomi örökös c., királyi kancellár 198, 214
– mr., gömöri c., toldi 241, 244–245, 254, 261, 280–281, 296–297
–, hospes 260
–, j. 254
–, j. 297
–, jászói prépost 155, 210, 229, 278
–, Kanialaka-i hospes 330
–, kazári villicus 301, 316
–, Kedhel-i hospes 330
–, knini püspök 288
–, Koledнyk-i hospes 330
–, leleszi konvent testvére 42, 278
–, litteratus, leleszi konvent subnotarius-a 335
–, moni 191
–, nádor, kunok bírája, macsói bán, garai 198, 214, 288, 344, 346, 348, 352, 355, 357–360, 362–365, 367, 369, 371, 382–383, 391–392, 399, 402, 407, 409–410, 415, 417–421, 423, 426–429, 431, 434–435
– c., nádori albíró 342
– mr., nádori bírságszedő, Gandha-i 33
–, solymosi 181
– mr., szabolcsi vicec 24, 36, 44
– c., országbíró, szlavón-horvát bán, szlavón bán, turóci és pozsonyi c., szécsi 64, 163, 198, 214, 238–239, 270–272, 274, 284–286, 288, 309, 409, 425
–, szuhai 275–276, 278–279

–, traui püspök 214, 288
–, váradi kápt. karpapja 2, 81, 149
– mr., váradi kápt. klerikusa, Szt. Privardus-egyház rector-a 102
– mr., váradi Szt. Tamás-oltár rector-a 97
–, zárai érsek 198, 214
– bán, Nagy András és Nagy Apaj apja, Gutkeled nb. 51, 325, 330, 342
–, Lőrinc és Mátyás apja, alberti 141, 145
–, István, János, Miklós és Péter apja, bacskai 342, 344-345
–, László, János és István apja, bikki 400, 412
–, Egyed és László apja, márki 85–86, 111–112, 147
–, Zombok László, Zombok György és Zombok János apja, újlaki 209, 213, 288, 401
–, István, László, János és Katus apja, vajai 93
–, Ábrahám fia, vajai 45
–, Acynctus fia, Sándor és Dávid apja 169, 171
–, Albert fia 224
– mr., András fia, István, Péter és János apja, Gutkeled nb., bacskai 15, 30, 51, 54–55, 57, 59–62, 107, 236, 248, 257, 287, 313, 330, 325–326, 341–342, 355, 359–360, 364–365, 367, 369–370, 383, 391, 405, 428
–, Bagus fia, harmoci 237
–, Beke fia 371
–, Benedek fia 300
– mr., Bereck fia 158
–, Csák fia 216, 230
–, Detric fia, György apja 41
–, Domokos fia, lampertfalvi 339
– mr., Domokos fia, pilisi c., visegrádi várnagy 198
–, Donch fia 275–276, 278–279
–, Egyed fia 90
–, Gábor fia, besenyői 131
– mr., Gergely fia, hevesi és szabolcsi c. 151, 384, 386
–, Gergely fia, lideri 6
–, Germanus fia 158
–, Gilét fia, nádor, kunok bírája, zsámboki 16, 25, 27, 30, 33, 38–40, 43, 47, 49–51, 56, 70, 72, 76–78, 80, 84, 89, 92, 97, 103, 126, 128–129, 131, 141, 145, 152, 158, 248, 325, 330, 342
–, Gyula fia, gyulaházi, marázi 291, 320, 334, 351, 349, 353, 430
–, Hano fia, szécsi bíró 307
–, Illés fia, korpádi 155, 167, 249
– mr., János fia, borsodi vicec., geszti 268, 273
–, István fia 94
–, István fia, anarcsi 345, 372
–, István fia, borsodi szb. 64
–, István fia, menyői 90, 110, 256
–, István fia, Mihály és László apja, moni 110, 191
–, István fia, szekeresi 427
–, Izeges János fia, Bosk-i 156
–, Jakab fia 191
–, Jakab fia 199
–, Jakab fia, kisanarcsi 148, 248, 308, 314, 335, 338, 346, 358, 409
–, Jakab fia, hercegi ifjú, kusalyi 99, 102, 106, 110, 150
–, Jakab fia, lónyai 406
–, János fia, benki 346
–, János fia, berki 366
–, János fia, bolyoki 312
–, János fia, császlóci 434
–, János fia, kalsai 4, 7
–, János fia, kenézi 364
–, János fia, lázári 79
–, János fia, sándorházi 250, 256
–, János fia, vajai, laskodi 2–3, 32, 34–35, 46, 50, 52, 56, 67, 70–71, 89, 95, 98, 219, 404
–, János fia, visnyói j. 182
–, Joachim fia, adi 90, 191
–, Kozma fia, Ethel-i hospes 386
–, Kozma fia, jákói 163
–, Kupe István fia, dobokai 42
–, Lack fia, Lazow-i 164, 166
–, Lanik fia, uraji j. 241
–, László fia 273
–, László fia, Gutkeled nb., anarcsi, berencsi, bacskai, nagyanarcsi 59, 82, 111–112, 214, 219–220, 226, 234, 236, 294–295, 302, 325–326, 328, 330, 334, 342–344, 348, 350, 352,

354–355, 358, 360–361, 363–367, 383, 392, 397, 399, 405, 407, 411, 414
– mr., László fia, borsodi vicec., recski 146, 162, 169, 171, 173, 177–178, 180, 183–184
–, László fia, sámsoni 90
–, Lökös fia, madai, pazonyi 331–332, 336, 386
–, Lőrinc fia, helmeci 402
–, Markalph fia, Klára apja, hosszúmezei 208
–, Markalph fia, László és András apja, korpádi 155, 167, 249
–, Mátyás fia 395
–, Mátyás fia, alberti 333
–, Mihály fia, András, Demeter és János apja 53
–, Mihály fia, Tamás és Mihály apja 117
– mr., Mihály fia 146
–, Mihály fia, hangonyfői 299–300
–, Mihály fia, simai 429
–, Mihály fia, vajai, laskodi 2, 70, 89, 95, 98, 222–223, 233, 289, 324, 347, 356
–, Mike fia, jenkei 20
–, Miklós fia 9
–, Miklós fia, Gutkeled nb., bacskai 61
–, Miklós fia, János apja, felbarcai 403
–, Miklós fia, sági 371
–, Mykud fia, János apja, Kökényesradnót nb., dobokai 262
–, Nagy Pál fia, Ethel-i hospes 386
–, Pál fia, gecsei 210
–, Pál fia, lövői 360
–, Pál fia, parlagi 147
–, Perényi Miklós fia, perényi 161, 200
–, Petenye fia, István apja, petenyeházi, Tereche-i 42, 84, 89, 92, 129, 340
–, Péter fia, j. 242, 324
– c., Péter fia, Jakab apja, gerendi 90
– mr., Pető fia, nádori bírságszedő, Lipse-i 293
– mr., Pető fia, zagyvafői 301, 316, 329, 362, 371, 375, 377, 422, 424
–, Pósa fia, borsodi vicec., csécsi 277, 279
–, Pósa fia, kereki 172
– mr., Saphar István fia, nógrádi c., diósgyőri várnagy 381, 400, 412
–, Sebestyén fia, fügödi 20
–, Somorak fia 117
–, Szőke János fia, daróci 70
–, Tamás fia 53
–, Tamás fia, pocsaji 246
–, Ugrin fia, országbíró 182, 189
– fia András, domahidai 138
– fia András, pilisi 33
– fia Bako, Sarkan-i 291
– fia Bálint, helmeci 429
– fia Benedek, vajai hospes 306
– fia Demeter, ramocsaházi 199
– fia Domokos 178
– fia György, ivánkabánházi 423
– fia György, kistárkányi 303
– fia Illés, Gutkeled nb. 62
– fia István 146
– fia István 429
– fia István, j. 347
– fia István, sámsoni 191
– fia Jakab, jékei 248
– fia János, bacskai 252, 398, 425
– fia János, dobai 256
– fia János, kidei 191–192
– fia János, pilinyi 316
– fia Kunchlin 155, 167-168
– fia László 344-345
– fia László, bolyi 287
– fia László, mátyusi 198
– fia Máté, kistárkányi 348, 352, 363, 399, 407, 411
– fia Miklós, felbarcai 403
– fia Miklós, sági 371
– fia Öklelő István 412
– fia Pál, liptói 141
– fia Péter, bacskai 342
– fia Péter, gécsei 429
– fiai: István, László, Miklós 9
– fiai: Mihály és Antal 101
Miklóstelke (Miclostelke), Szabolcs m. 331–332
Mikó (Mykov, Mykou), Lőrinc fia 101
Mikolcha fia Pál 208
Mineu l. Menyő
Mischoch l. Miskolc
Miskolc (Mischoch, Myskolch), Borsod m. 33, 88, 271, 283–285

Moch, Szabolcs m. 77, 294
Mochalas 144
Mochkus (dict.) Péter, János fia, kátai 325
Mochola l. Mocsolya
Mocsola l. Macsola
Mocsolya (Mochola), Közép-Szolnok m. Ma Valea Pomilor, Ro. 150
Moda l. Mada
Modur 262
Moftinu Mare l. Majtény
Mogh fia János, sarmasági 99
mogyorófa 330
Mogyorós (Monoros, Monyoros, Monoroz, Monorouz, Monyaros, Monyorous, Monorous), Szabolcs m. Ma Tiszamogyorós 57, 59, 62, 69, 104, 107, 148, 260, 302, 330, 342, 325, 364
– (Mongyorous dict.) János, j. 324
Mogyorósd (Monorosd, Monyros), Borsod m. Ma Bükkmogyorósd 275–276, 278–279
Mohi l. Muhi
Mohten l. Majtény
Mohthen l. Majtény
Mohy l. Muhi
Molad l. Majád
Mon (Moon), Közép-Szolnok m. Ma Nagymon (Naimon, Ro.) 90, 108, 110, 118, 191–192, 217, 231, 250, 256
Monak l. Monok
Monda (Morda, Munda dict.) Péter c., Pál fia, mályi, miskolci, uraji, visnyói 64, 88, 169, 171, 173, 177, 180, 182-184, 187–188, 212, 241, 244–245, 266, 275–276, 280–281, 297, 311, 381, 393
Moneros l. Mogyorós
Mongyorous l. Mogyorós
moni Boldogságos Szűz-kápolna 217, 256
Monok (Monak), Borsod m. 197
Monoros l. Mogyorós
Monorosd l. Mogyorósd
Monorous l. Mogyorós
Monorouz l. Mogyorós
Monoroz l. Mogyorós
Mónosbél l. Bél
Monosthor l. Szólátmonostor
monostor l. béli, garamszentbenedeki, jászói, kolozsmonostori, leleszi, meszesi, sági, szólátmonostori, váradelőhegyi
Monostor l. Szólátmonostor
Monostur l. Szólátmonostor
Monte San Angelo (Mons S. Angeli), Olaszország 198, 214, 288
Monustor l. Szólátmonostor
Monustur l. Szólátmonostor
Monyaros l. Mogyorós
Monyoros l. Mogyorós
Monyorous l. Mogyorós
Monyros l. Mogyorósd
Moon l. Mon
Morda l. Monda
Móric fia Simon 199, 213
Morochuk mr., beregi c. 128, 213
Morolya, Ung m. 373-374, 376
Moroth, olaszi 73, 75
Morothua (Morothwa), halászóhely 325, 330
Morothwa l. Morothua
Mortonlaka l. Mártonlaka
Moyad l. Majád
Muchun l. Múcsony
Múcsony (Muchun), Borsod m. 9, 203
Muhi (Mohi, Mohy), Borsod m. 140, 309
Munda l. Monda
Muzsijevo l. Nagymuzsaly
Mykch l. Mikcs
Myke l. Mike
Mykou l. Mikó
Mykov l. Mikó
Mykud bán, Miklós apja, Kökényesradnót nb., dobokai 90, 262
Mykus, pap 373, 376
Myskolch l. Miskolc

N

N. l. Miklós
Nadasd l. Nádasd
Nádasd (Nadasd), Nógrád m. 388
Nadastho l. Nádastó
Nádastó (Nadastho), víz 431
Nadfeu l. Nádfő

Nádfő (Nadfeu), Sáros m. Ma Šarišská Trstená, Sz. 224
nádor l. Dénes, Domokos, Dózsa, Drugeth Fülöp, Drugeth Vilmos, Imre, Konth Miklós, László, Miklós; Miklós, Gilét fia
nádori bírótársak (bárók, nemesek) 92, 248, 316, 360, 364
– *curia* 365
– *ember* 4, 7, 84, 89, 92, 131, 141, 145, 208, 248, 300, 310, 316, 348, 352, 357, 360, 364–365, 367, 369, 399, 402, 407, 429, 431
– *honor üresedése* 329
Nagy (Magnus) Ábrahám (Habraam), Mihály fia, Miklós és Mihály apja, vajai, laskodi 2–3, 22, 28, 35, 40, 45–46, 49–50, 56, 67, 70–72, 80, 84–87, 89, 92, 94–95, 98, 109, 138, 152, 186, 189, 207, 235, 324
– (Magnus) András, Miklós bán fia, András apja, Gutkeled nb. 51, 325, 330, 342
– (Magnus) Apaj (Apay, Apey, Opoy) c., Miklós bán fia, István és Erzsébet apja, Gutkeled nb., apajkeresztúri, keresztúri, szólátmonostori 10–15, 18, 21, 25, 27, 30, 43, 51, 54–55, 57–62, 66, 68–69, 76, 107, 115, 214, 236, 248, 325–326, 330, 342
– (Magnus) Gyula 430
– (Magnus) István, csaholyi 408
– (Magnus) Jakab 10, 12, 18
– (Nogh dict.) Jakab, mályi j. 188
– (Magnus) Jakab, Tereche-i 190
– (Magnus) János, j. 260
– (Magnus) János mr. fia Sebestyén, csaholyi 138, 290, 343, 408
– (Magnus) Kosa, Ethel-i hospes 386
– (Magnus) Leusták (Leustas), Porch (dict.) István fia 48
– (Magnus) Márton 300
– (Magnus) Mihály 18, 125
– (Magnus) Pál fia Miklós, Ethel-i hospes 386
– (Magnus) Péter, j. 2
– (Magnus) Tamás 96, 143
Nagyanarcs (Noganarch), Szabolcs m. 358, 405; l. még Anarcs, Kisanarcs
Nagybarca l. Felbarca
Nagybereg l. Bereg
Nagyborzsova l. Borsova
Nagycsécs l. Csécs
Nagydoba l. Doba
Nagydobos (Nogdobus), Szatmár m. 420; l. még Dobos
Nagyér (Nogeer), víz 172
Nagygéc l. Géc
Nagyibrony l. Ibrony
Nagyida l. Ida
Nagykálló l. Kálló
Nagykároly l. Károly
Nagykolcs l. Kolcs
Nagylibercse l. Libercse
Nagylónya l. Lónya
Nagymada (Nogmada), Szatmár m. 336; l. még Mada, Kismada
Nagymajtény l. Majtény
Nagymon l. Mon
Nagymuzsaly (Nogmusee), Bereg m. Ma Muzsijevo, Ukr. 320
Nagyrozvágy l. Rozvágy
Nagysáros l. Sáros
Nagysemjén (Nogsemien), Szabolcs m. 100; l. még Semjén
Nagyszalatna l. Szalatna
Nagyszamos (Nogzamus), districtus 262
Nagyszekeres l. Szekeres
Nagytárkány (Nogtarkan), Zemplén m. 429; l. még Kistárkány, Tárkány
Nagyvárad l. Várad, váradelőhegyi konvent
Nagyvisnyó l. Visnyó
Nagyvitéz l. Vitéz
Naimon l. Mon
Namény (Numyen), Bereg m. Ma Vásárosnamény 406
– (Nomen), Szatmár m. Ma Kisnamény 125
Napkor, Szabolcs m. 107, 115, 204
Nata fia Gergely 323
Naualias l. Nyavalyás
Nemes (Nemus dict.) Péter 301, 316
Nemesbikk l. Bikk
nemesítés 199

Nemethy l. Németi
Nemeti l. Németi
Németi (Nemety, Nemethy, Nempthi, Nempthy), Szatmár m. Ma Szatmárnémeti (Satu Mare, Ro.) 1, 32, 34, 52, 63, 109
– (Nempty, Nemeti), Zemplén m. Ma Hernádnémeti 278–279
Nemety l. Németi
Nempthi l. Németi
Nempthy l. Németi
Nempty l. Németi
nemtelen (közrendű) 9, 14, 17–18, 21, 51, 100, 149, 211, 220, 259, 268, 278, 285, 353, 377, 386, 394, 435
Nemus l. Nemes
Neste, György leánya 306
Neugrad l. Nógrád m.
Nezde (Nezdie), Somogy m. 57, 59, 62, 325, 330, 342, 364
Nezdie l. Nezde
Nezmel 304
Niek l. Nyék
Niger l. Fekete
Nir l. Nyír(ség)
Nitra l. nyitrai püspökség, zobori konvent
Noganarch l. Nagyanarcs
Nogdobus l. Nagydobos
Nogeer l. Nagyér
Nogh l. Nagy
Nogmusee l. Nagymuzsaly
Nógrád (Neugrad) megye 101, 377
– *megye hatósága* 400
nógrádi alesperesség l. György nógrádi alesp.
Nogsemien l. Nagysemjén
Nogzamus l. Nagyszamos
Nomen l. Namény
nonai (ma Nin, Ho.) *püspökség* l. Demeter nonai püspök
notarius 106, 365
Nozdra (dict.) Péter, hanvai j. 433
Numsag 375
Numyen l. Namény
Nyavalyás (Naualias), Zemplén m. 429
Nyek l. Nyék
Nyék (Nyek, Niek, Eghazasnyek), Borsod m. Ma Nyékládháza 140, 238, 271
Nyékládháza l. Nyék
nyereg 162
nyíl 111-112, 147
Nyilas (Nylas dict.) János, Péter fia, beregi szb. 21
Nyír(ség), comitatus, districtus 51, 59, 62, 325, 330, 342, 405
Nyírbátor l. Bátor
Nyírbogát l. Bogát
Nyírbogdány l. Bogdány
Nyírcsaholy l. Csaholy
Nyírderzs l. Derzs
Nyírgelse l. Gelse
nyíri alesperesség 405
Nyírjákó l. Jákó
Nyírkarász l. Karász
Nyírkércs l. Kércs
Nyírlövő l. Lövő
Nyírmada l. Mada
Nyírpazony l. Pazony
Nyírtass l. Tass
Nyírtét l. Tét
Nyitra l. nyitrai püspökség, zobori konvent
nyitrai (Nyitra m., ma Nitra, Sz.) *püspökség* l. Vid, István és László nyitrai püspökök
Nylas l. Nyilas
Nyr l. Nyír(ség)

O

Óbuda (Vetus Buda), Pilis m. Ma Budapest része 317
Od l. Ad
Odon l. Adony
Ody l. Ad
Ófehértó l. Fehértó
officialis 123, 131, 144, 166, 227, 229, 237, 265–266, 268, 347, 367, 370, 389, 396
oklevél ellopása 218–219
– *elveszése* 136
– *vizsgálata* 382
Olasz (Olaz dict.) Tamás, j. 324
Olaszi (Olazy), Bihar m. Ma Érolaszi (Olosig, Ro.) 172

– (Olazy), Zemplén m. Ma Bodrogolaszi 73
Olaszország (partes Italie) 398
Olaz l. Olasz
Olazy l. Olaszi
Olivér 29
– mr., Leusták apja, királynéi udvarbíró, szatmári c., bölcskei 51, 159, 389
– (Olyber) fia Demeter, bogdányi 42, 67, 71–71, 190
Olosig l. Olaszi
oltár 20, 89-90, 98, 239, 395
Oluelge (Lwelge) 391, 428
olvasókanonok l. Benedek, Dénes, László, Miklós
Olyber l. Olivér
Onarch l. Anarcs
Ond (Ondh), Zemplén m. 179
Ondh l. Ond
Onorch l. Anarcs
Ópályi l. Pályi
Opole l. Oppeln
Opoy l. Nagy Apaj
Oppeln (Opulia, Opulya; ma Opole, Lengyelország) l. László nádor
Opulia l. Oppeln
Opulya l. Oppeln
Oradea l. Várad, váradelőhegyi konvent
Orb l. Ózd
Ordov l. Ardó
Ordow l. Ardó
Orhy, Gömör m. 8
Oros (Orus, Orosy), Szabolcs m. 74, 107, 115–116, 131
Orosy l. Oros
Oroszország (regnum Russcie) 316, 416
oroszországi vajda l. János
Orros (Orrus dict.) István, Orros János apja 78, 110
– (Orrus dict.) János, Orros István fia, Ilona és László apja 90
országbíró l. Bebek István, Drugeth Miklós, Jakab, Miklós; Miklós, Ugrin fia; Pál, Sándor, Tamás
országbírói bírótársak (főpapok, bárók, procer-ek, nemesek) 51, 325, 330, 342
– *ember* 66, 68
– *honor üresedésben* 398
Orug, Tivadar leánya, Orhy-i 8
Orus l. Oros
Osgyat, Borsod m. 23
Ovčie l. Vitéz
Ózd (Ozd, Orb), Borsod m. 146, 275–276, 278–279
Ozd l. Ózd
Öklelő (Wclelew dict.) István, Miklós fia 412
ökör 37, 138, 265–266, 268, 375 (igás), 385, 423
– *elvétele* 38, 77, 123, 161, 177, 180, 227, 229, 347
Őr (Evri, Ewry, Ewr, Eur), Szatmár m. 22, 28, 46, 125, 170, 189, 356
Őri (Eury dict.) János 41
őrkanonok l. Gergely, János, Miklós
örökös nélkül elhunyt személy 15, 20, 25, 27, 30, 43, 51, 62, 99, 199, 325, 330–331

P

Paap l. Papi
Paastoh l. Pásztó
Paaztoh l. Pásztó
Pál l. Magyar Pál
– l. Szőke Pál
– l. Zakaly Pál
– mr., egri kápt. klerikusa 112
–, csicseri 323
–, Goricha-i hospes 330
–, j. 37
–, j. 232
–, kenézi 68
–, kidei 147
–, királyi asztalnokmr., liszkói 198, 214, 288
–, királynéi tárnokmr. 51
–, kozmadamjáni hospes 330
–, leleszi prépost 213
–, lövői 326
– c., országbíró 2-3, 25, 27, 30, 31, 33, 35, 41–43, 45–46, 51, 54–55, 57, 62, 66, 81, 85–87, 96–97, 103, 214, 248, 325, 330, 342, 429
–, nyéki 140
– mr., perényi 429

–, sényői 131, 199, 394
–, váci kápt. karpapja 23
–, váradi kápt. karpapja 14, 81
–, váradi kápt. karpapja, Szt. Üdvözítő-oltár rector-a 431
–, István specialis notarius apja, őri 25, 170
– mr., Albert fia, ibronyi 42, 194, 259
–, András fia, gecsei 210
–, Bagar János fia, korpádi 249
–, Beke fia 170
–, Benk-i 357
–, Chobanka fia 296
–, Demeter fia 19, 39
– mr., Dózsa fia, szabolcsi c. 6, 22, 54, 62, 76–77, 100, 127, 248, 325, 330, 342
–, Emuch fia, Szőke apja 4
–, Erdődi László fia 247
–, Fábián fia, Monda Péter apja, mályi, miskolci, uraji, visnyói 88, 169, 171, 173, 177, 180, 182–184, 187–188, 212, 244–245, 266, 280–281, 297, 311, 381
–, Gál fia, Tereztenye-i 164, 166
– mr., János fia, löki 179
–, Isow fia 363
–, István fia, jékei 111, 148
–, István fia, kácsi 301, 316, 329
–, István fia, kókai 362
–, Jakab fia, gégényi 29
–, Lőrinc fia, jékei 334
–, Mako fia 334, 410
–, Medve fia 2-3, 97
–, Miklós fia, liptói 141
–, Mikolcha fia 208
–, Perselth Péter fia, hangonyi 8
–, Péter fia, vetési 202a
–, Tagadow fia, j. 161
–, Tamás fia 330
– fia András 389
– fia Biri Péter 104
– fia Dénes, pilinyi 316
– fia Gál 9
– fia István 189, 301, 316
– fia István, jánosi j. 222–223, 232
– fia János, hangonyi 37
– fia János, szakalyai várnagy, idai 156
– fia János, uraji hospes 239
– fia Mako 10, 12, 14
– fia Miklós, lövői 360
– fia Miklós, parlagi 147
– fiai: Mihály és János 95, 98
– fiai: Gergely és László, debreceni 248
– fiai: Miklós, Péter, János és Lőrinc, gecsei 210
Paly l. Pályi
Pályi (Paly), Szabolcs m. Ma Ópályi 52, 347, 420
Panula l. Panyola
Panyla l. Panyola
Panyola (Panula, Panyla, Ponola), Szatmár m. 222-223, 235, 247
pap 18, 20, 68, 100–101, 109, 119–120, 130, 208, 220, 239, 285, 309, 352–353, 360, 364, 367, 369, 373, 377, 396, 402, 405
Papi (Paap), Bereg m. Ma Márokpapi 79
Papos (Papus, Popus), Szatmár m. 56, 356
Papus l. Papos
párbajban való elbukás 15, 19, 24, 72, 80, 158, 342, 397
Parlag, Szabolcs m. 147
partes Italie l. Olaszország
– Transsilvane l. Erdély
Pásztó (Paastoh, Paztoch, Paztoh, Paaztoh), Heves m. 48, 304, 388–389, 413, 415
Pata (Patha), Heves m. Ma Gyöngyöspata 48
patai főesperesség l. György patai főesp.
Patak, város, Zemplén m. Ma Sárospatak 208
Patha l. Pata
Pauk fia János, kozmadamjáni hospes 330
Pausa l. Pósa
Paznan fia Máté, alberti 141, 145
Pazony (Pazan, Pazon), Szabolcs m. Ma Nyírpazony 199, 386, 389
Pazt, Ugocsa m. 79
Paztoch l. Pásztó
Paztoh l. Pásztó
pecsét (királyi, gyűrűs) 28
– *(királyi, titkos)* 213, 288, 302, 382
– *(nádori, kisebb)* 16
– *(prothonotarius-i)* 360
– *kiküldése* 241

– *távolléte* 16, 215, 274, 290, 308, 322, 360
pecsétfő 147, 431
Pelem l. Piliny
Pelen l. Piliny
Pelsőc (Pluseh), Gömör m. Ma Plešivec, Sz. 119
Pelsőcardó l. Ardó
Pelyn l. Piliny
pénz 270, 275-276, 278-279
peráttétel 226, 228, 234
Perbard (Prebard), László fia, bolyi 287, 344–345, 399
– fia János, berki 393
Pereche l. Piricse
Perehresztya l. Keresztúr
Peren l. Perény, Perényi Miklós
Perény (Peren, Peryn), Abaúj m. Ma Perín, Sz. 161, 200, 205, 429
Perényi (Peren-i dict.) Miklós, Miklós és Vince apja, perényi 125, 161, 205
perhalasztás hercegi parancsból 27
– *királyi parancsból* 25, 31, 47, 56, 113, 142, 216, 243, 316, 328–329, 355, 358, 363, 392, 425, 429
– *királynéi parancsból* 43
Periam l. Perjámos
Perín l. Perény
Perjámos (Peryemus), Csanád m. Ma Periam, Ro. 325, 330
Perjámosi (Peryemusy dict.) András mr., egri kápt. kanonoka, perjámosi 325, 330, 395
Perselth János, Perselth Miklós fia, hangonyi 243, 368
– (dict.) Miklós, Perselth Péter fia, Gergely, János és István apja, hangonyi 8, 237, 241, 243, 317, 319, 322
– (dict.) Péter, Perselth Miklós, Perselth János és Pál apja, hangonyi 8
Perthold l. Bertót
Pertholt l. Bertót
Pertolth l. Bertót
Peryemus l. Perjámos
Peryn l. Perény
Pest megye 141, 144, 333
Peteniehaza l. Petenyeháza
Petenye (Petunye, Pethene, Pethenye), János és Miklós apja, petenyeházi, Tereche-i 42, 84, 89, 92, 129, 340
Petenyeháza (Petenyehaza, Peteniehaza), Kraszna m. Ma Krasznahorvát (Horoatu Crasnei), Ro. 340, 351
Petenyehaza l. Petenyeháza
Péter l. Azalous Péter
– l. Biri Péter
– l. Boyli-i Péter
– l. Cudar Péter
– l. Fynche Péter
– l. Karachin Péter
– l. Knol Péter
– l. Kobzus Péter
– l. Kupe Péter
– l. Leleszi Péter
– l. Lengyel Péter
– l. Mochkus Péter
– l. Monda Péter
– l. Perselth Péter
– l. Nagy Péter
– l. Nemes Péter
– l. Nozdra Péter
– l. Tenkus Péter
– l. Tót Péter
– l. Twr Péter
– 53
– 289
– mr., borsodi vicec. 64
– mr., budai kápt. éneklőkanonoka 137, 145, 181
– mr., budai kápt. kanonoka 54, 58, 137, 181
–, boszniai püspök 198, 214, 288
–, bükkösi hospes 330
–, csernelyi 271
–, egri Mindenszentek-oltár mr.-e 20
–, erdélyi püspök 90
–, géresi 247
– mr., hevesi főesp., egri kápt. kanonoka, vikáriusi bíró 124, 130, 132, 134
–, Jenke-i 20
–, leleszi konvent testvére 367
–, leleszi prépost 161, 179, 194, 200, 209, 218
–, pelsőci pap 119
–, szatmári szb., géci 215, 221

–, váradi prépost 246
–, Bereck és János apja, bákai 349, 379, 405
–, Aba fia, várkonyi 321
–, Ábrahám fia, kisrozvágyi, rozvágyi 348, 399
–, András fia, vajai 356
–, Bakan fia, Péter és Katalin apja 102
–, Bense fia 372
–, Dorog fia, Joachim apja, Gutkeled nb., diószegi 51, 62, 325, 330, 342
–, Erdődi László fia 247
–, Farkas fia, moni j. 191–192, 250, 256, 398
–, Ferenc fia 41
–, Fülöp fia, ózdi 275-276
–, Gál fia, Tereztenye-i 164, 166
–, Gegus Miklós fia 110
–, István fia 337
–, István fia, anarcsi, bacskai 313, 345
–, István fia, ardói hospes 164, 166
–, István fia, bolyoki, mályi, miskolci, uraji, visnyói 88, 162, 174, 176–178, 182–184, 186–188, 227, 229, 238–239, 244, 254, 261, 263, 265, 267–268, 270–272, 274, 280–281, 286, 312
–, Izeges János fia, Bosk-i 156
–, Jakab fia, gerendi 90
–, János fia, bocsárdi 316, 375
–, János fia, kisvárkonyi 273, 275–279, 298
–, János fia, sándorházi 256
–, Karachun fia 256
–, László fia, Gutkeled nb., anarcsi, berencsi, bacskai, nagyanarcsi 214, 295, 342, 348, 352, 358, 361, 363, 397, 399, 405, 407, 411, 414, 418, 432
– mr., László fia, császlóci 434
–, László fia, gyulaházi 349, 430
–, László fia, j. 237
–, László fia, kövedi 282
–, László fia, szabolcsi vicec., nagysemjéni 100
–, Lőrinc fia, jékei 248, 360
–, Lukács fia 383
–, Máté fia, Mátyás apja 85–87
–, Mátyás fia, alberti 333
–, Mátyás fia, géci 379
–, Mihály fia 73, 75
–, Mihály fia, gécsei 429
– mr., Mihály fia, kocsordi 133
– mr., Miklós fia, Gutkeled nb., bacskai, berencsi 61, 257, 287, 313, 325, 330, 341–342, 344–345, 355, 359–360, 364–365, 367, 369–370, 383
–, Miklós fia, gécsei 429
–, Pál fia, Mihály apja, gécsei 210
–, Péter fia 102
–, Péter fia, Porona-i 371
– mr., Simon fia, kállói, orosi 74, 107, 115, 131, 204
– mr., Synka fia, Vörös Miklós apja 193
–, Vörös András fia, geleji 126, 309
– fia András 427
– fia Bálint, adi 191
– fia Bereck, bákai 397
– fia Domokos, vattai 20
– fia István, kisanarcsi 409, 418
– fia Jakab, debreceni 69
– fia Jakab, helmeci 396
– fia János 9
– fia János 87
– fia János 128
– fia János, ajaki 63, 248
– fia János, apagyi 131
– fia János, battyáni 378, 414, 420–421
– fia János, csaholyi 19, 39, 47, 133
– fia János, sámsoni 90
– fia László 199, 333
– fia Miklós 324
– fia Miklós, j. 237, 242
– fia Miklós, gerendi 90
– fia Nyilas János, beregi szb. 21
– fia Péter, Porona-i 371
– fia Pető, lövői 42
– fia Simon 319
– fia Tamás, liptói c. 51
– fia Tamás, Zunda-i 8
– fiai: János és László, királyi ajtónállómr.-ek 331
– fiai: Mátyás és Domokos, pocsaji 246
– fiai: Pál és Lőrinc, vetési 202a
Petery l. Petri
Peteu l. Pető
Petev l. Pető
Petew l. Pető

Pethene l. Petenye
Pethenye l. Petenye
Petheu l. Pető
Petheuch l. Petőcs
Pethew l. Pető
Pető (Petheu, Pethev) mr., beregi c. 5
– (Petew), Osgyat-i 23
– (Petew), petri 135
– (Pethew) c., Bench fia, borsodi szb., nyéki 140, 178
– (Petheu), Kelemen fia, damaki 134
– (Petheu), Péter fia, lövői 42
– (Petew, Petheu) fia János 227, 229, 265–266
– (Petheu) fia Miklós, nádori bírságszedő, Lipse-i 293
– (Petev, Petew, Pethew, Petheu, Peteu) fia Miklós, zagyvafői 301, 316, 329, 362, 375, 377, 422, 424
Petőcs (Petheuch) fia György, sirokai 130
Petri (Petry, Petery), Szabolcs m. Ma Lövőpetri 131, 135, 357, 421
–, Szabolcs m. Ma Pócspetri 194
Petry l. Petri
Petunye l. Petenye
Philke l. Filke
Philkew l. Filke
Phyle l. File
Phyzes, malom 389
Piliny (Pelem, Pelen, Pelyn), Nógrád m. 316, 329, 371
Pilis (Pilys), Pilis m. Ma Pilisszentkereszt 333
Pilis (Pylis) megye 141
Pilisszentkereszt l. Pilis
Piricse (Pereche), Szabolcs m. 109
plébánia 94, 187–188
plébános 1, 32, 34, 52, 63, 109, 140, 405, 414
Plešivec l. Pelsőc
Pluseh l. Pelsőc
Poch l. Pócs
Poche l. Pocsaj
Pócs (Powch) mr., nádori bírságszedő 78
– (Poch), László fia, kémeri 99
– (Pouch) c. fia István, hangonyi 117
Pocsaj (Poche), Bihar m. 246
Pócspetri l. Petri
Pokateleke (Pokateluke), Szabolcs m. 181, 418
Pokateluke l. Pokateleke
Ponola l. Panyola
Popus l. Papos
Porch (dict.) István fia Nagy Leusták 48
Porona 371
Poroszló (Porozlo, Porozlou, Porozlow, Puruzlow), Heves m. 136, 144, 304–305, 388, 413, 415
Porozlo l. Poroszló
Porozlou l. Poroszló
Porozlow l. Poroszló
Portelek (Porteluk), Szatmár m. Ma Portiţa, Ro. 150, 215, 221, 225
Porteluk l. Portelek
Portiţa l. Portelek
Portiua, zenggi püspök 198, 214, 288
Porumbeşti l. Kökényesd
Pos l. Pós
Pós (Pous), szabolcsi vicec. 220
– (Pows) c., Márton fia, kisdobócai 296
– (Pos) fia Barnabás, j. 5
Posa l. Pósa
Pósa (Pausa, Posa), Miklós borsodi vicec. és László borsodi c. apja, csécsi 277, 279, 337
– (Posa) fia Tamás 354
– (Pousa) fiai: Mihály és Miklós, kereki 172
Posahege l. Pósahege
Pósahege (Posahege, Pousahege), Kőrös m. 330
Posanetereme l. Terem
Pósfalva (Pousfolua), Sáros m. 224
Posoga l. pozsegai kápt.
Posonium l. Pozsony
Poth fia Márton, harmoci j. 296
Potichan, Heves m. 48
Pouch l. Pócs
Pous l. Pós
Pousa l. Pósa
Pousahege l. Pósahege
Pousfolua l. Pósfalva
Powch l. Pócs
Pows l. Pós

pozsegai (Posoga; Pozsega m., ma Slavonska Požega, Ho.) *káptalan* 257
Pozsony (Posonium), Pozsony m. Ma Bratislava, Sz. 99
Pozsony megye 425
Prebard l. Perbard
predium 330
prépost l. Domokos, Fülöp, Jakab, János, László, Miklós, Pál, Péter, Vilmos
Prešov l. Eperjes
prothonotarius l. Benedek, Jakab, Tamás
Puruzlow l. Poroszló
Pusyr, szőlő 330
Pusztadaróc l. Daróc
Pusztadobos l. Dobos
püspök l. András, Bálint, Bertalan, Demeter, Domokos, Imre, János, Jakab, Kálmán, László, Máté, Margerius, Mihály, Miklós, Péter, Portiua, Tamás, Vid, Vilmos
Pylis l. Pilis, Pilis m.
Pyruhtos (dict.) Mihály 122, 125

R

rablás (lopás) 146, 194, 203, 241, 261, 265, 270, 275–276, 278–279, 297, 321
– *kísérlete* 111–112
raguzai (Ragusyensis; ma Dubrovnik, Ho.) *püspökség* 198
Rakus, folyó 389
Ráma 198, 214, 288
Ramachahaza l. Ramocsaháza
Ramocsaháza (Ramachahaza), Szabolcs m. 199, 351, 386, 394
Rascia l. Szerbia
Rasscia l. Szerbia
Rathold l. Rátót
Rátót (Rathold), Pest m. Ma Vácrátót 389
Rechk l. Recsk
rector 68, 89-90, 98, 102, 109, 120, 130, 165, 191, 195, 250, 285, 309, 405, 422, 430–431
Recsk (Rechk, Rekch), Heves m. 146, 151, 162, 169, 171, 173, 175, 177–178, 180, 183–184
Régeny (Regun), Bihar m. 148–149
registrum 78, 122, 125, 127, 151, 405
regnum Bulgarie l. Bulgária
– Russcie l. Oroszország
Regun l. Régeny
Rekch l. Recsk
rekeszték 325, 330
remete 384
Rengech, Gömör m. 299–300
–, erdő 300
Renold, borsodi vicec. 9
rét 29, 93, 102, 150, 155, 187–188, 202a, 309, 330, 333, 341, 359
Rétközberencs l. Berencs
rév (átkelő) 202a, 302, 431
Ricse (Ryche, Ryuche), Zemplén m. 278, 433
Rimaszécs l. Szécs
Rimavská Seč l. Szécs
Rodomosagna l. Rodomoschyna
Rodomoschyna (Rodomuschyna, Rodomusthycha, Rodomosagna), Kőrös m. 330, 341, 359
Rodomuschyna l. Rodomoschyna
Rodomusthycha l. Rodomoschyna
Rohod (Rohud, Ruhud), Szatmár m. 84, 89, 92, 95, 98, 315, 347
Rohud l. Rohod
Rokycany l. Berki
Rosal l. Rozsály
Rosnuk, Heves m. 316
Rouazg l. Rozvágy
Rouazgh l. Rozvágy
Rozna l. Rozonya
Rozonya (Rozna), folyó 330, 341, 359
Rozuag l. Rozvágy
Rozuagh l. Rozvágy
Rozvágy (Rouazg, Rouazgh, Rozuag, Rozuagh), Zemplén m. Ma Nagyrozvágy 348, 407; l. még Kisrozvágy
Rozsály (Rosal), Szabolcs m. 139, 142, 202, 354
rőf 191
Rufus l. Vörös
Ruhud l. Rohod
Ruská l. Ruszka

– Nová Ves l. Újfalu
Rusynth, kusalyi Jakab leánya 110
Ruszka (Ruzka), Ung m. Ma Dobóruszka (Ruská, Sz.) 350, 372
Ruzka l. Ruszka
Ryche l. Ricse
Ryuche l. Ricse

S

S. Elysabeth l. Szenterzsébet
– Paulus l. Szentpál
– Petrus l. Szentpéter
– Rex l. Szentkirály
Saagh l. Ság, sági konvent
Ság (Saagh), Nógrád m. Ma Karancsság 422, 424
sági (Saagh; Hont m., ma Ipolyság – Šahy, Sz. –) *Boldogságos Szűz-monostor és konventje* 377, 375
Šahy l. sági konvent
Sajó (Sayo), folyó 23, 309
Sajógalgóc l. Galgóc
Sajógömör l. Gömör
Sajókaza l. Kaza
Sajószentpéter l. Szentpéter
Sajóvámos l. Vámos
Sajóvárkony l. Kisvárkony, Várkony
Salamon fia Dezső, gégényi 430
Salamonfalua l. Salamonfalva
Salamonfalva (Salamonfalua), Sáros m. Ma Zsálmány (Želmanovce, Sz.) 224
Salerno, Olaszország 198, 214, 288
Sambok l. Zsámbok
Sambuk l. Zsámbok
Sampson l. Sámson
Sámson (Sampson, Felseusampson), Közép-Szolnok m. Ma Szilágysámson (Şamşud, Ro.) 90, 191
Şamşud l. Sámson
Sâncraiu Silvaniei l. Szentkirály
Sándor, borsodi szb., vattai 64
– c., országbíró 399
–, szabolcsi szb., petri 194
–, András és János apja, hanvai, szkárosi 254, 261, 278–279
–, Bedő fia, bölzsei 210
–, Celen fia, János apja, sági 37, 422
–, Miklós fia 169, 171
– fia István 141, 145
– (Sandrin) fia János, sándorházi 250
– fia János, Zarmaterch-i 316, 375
– fia László, solymosi 181
Sándorháza (Sandurhaza), Közép-Szolnok m. 250
Sandrin l. Sándor
Sandurhaza l. Sándorháza
Saphar (dict.) István, Miklós nógrádi c. és diósgyőri várnagy apja 381, 400, 412
Sărăuad l. Szarvad
Šarišská Trstená l. Nádfő
Sarkan, Zemplén m. 291
Sarmaság (Sarmasagh, Sarmosag), Közép-Szolnok m. Ma Şărmăşag, Ro. 99, 108
Şărmăşag l. Sarmaság
Sarmasagh l. Sarmaság
Sarmosag l. Sarmaság
Sáros (Sarus), város, Sáros m. Ma Nagysáros (Veľký Šariš, Sz.) 165
sárosi alesperes 165
Sárospatak l. Patak
Sartor l. Szabó
Sarus l. Sáros
Satu Mare l. Németi
Sayo l. Sajó
scardonai (ma Scradin, Ho.) *püspökség* l. Mihály scardonai püspök
Scaros l. Szkáros
Scarus l. Szkáros
Scenthalbert l. Szentalbert
Scentsymon l. Szentsimon
Scepes l. Szepes(ség)
Scepus l. Szepes(ség)
Sclavus l. Tót
Scygaan l. Cigánd
Sebe, hanvai István felesége 134
Sebe, szolganő 94
sebenicoi (ma Sibenik, Ho.) *püspökség* l. Máté sebenicoi püspök
Sebesér (Sebusher), patak 44

sebesítés 65, 111–112, 164, 166, 170, 175, 219, 227, 229, 265–266, 268, 270, 275–276, 278–279, 289, 343
Sebestyén, Lázár fia, hangonyi 299–300
– mr., Nagy János fia, csaholyi 138, 290, 343, 408
– fia Miklós, fügödi 20
Sebusher l. Sebesér
Seech l. Szécs
sekrestye (conservatorium) 136–137, 373–374
Selniche (Selnyche), Kőrös m. 330
Selnyche l. Selniche
Semjén (Semien, Semyen, Symien), Szabolcs m. Ma Kállósemjén 211, 222–223; l. még Nagysemjén
Şemlacu Mare l. Mezősomlyó
Semlyn l. Zemplén m.
Sempte (Sympthey), vár, Nyitra m. Ma Šintava, Sz. 302
Seneu l. Sényő
Senye l. Sényő
Senyeu l. Sényő
Sényő (Seneu, Senye, Senyeu, Syneu), Szabolcs m. 107, 115, 131, 199, 204, 379, 394
Serephel fia János, kenézi 172
servitor 330
Sima (Syma, Symay), Szatmár m. Ma Csengersima 123, 215, 221, 225, 429
Simig l. Somogy m.
Simon mr., bihari vicec. 78
–, dalmát-horvát bán 288
– mr., egri kápt. kanonoka 330
–, filkei hospes 330
–, Nezmel-i 304
–, Egyed fia, bertóti 124, 132
–, Egyed fia, Imre és Péter apja, kállói, orosi 74, 104, 107, 115–116, 131, 204
–, Gegus Miklós fia 110
–, Lőrinc fia 429
– mr., Móric fia 199, 213
–, Péter fia 319
– fia András, gécsei 91
– fia László, károlyi 185
– fia Tamás, borsovai 128
Simonegyháza (Simonyghaza, Symonyghad, Symonyghaz), Bihar m. 69, 104
Simonlaka (Symonlaka), Kőrös m. 330
Simonyghaza l. Simonegyháza
Šintava l. Sempte
sír 325, 330
Sirok (Syrak), Heves m. 286
Siroka (Syroka), Sáros m. Ma Široké, Sz. 130
Široké l. Siroka
sisakdísz 342
Skerešovo l. Szkáros
Skolasztika, Bodur leánya 174
Slavonska Požega l. pozsegai kápt.
Şoimuş l. Solymos
Sokol' l. Szakalya
Solmus l. Solymos
Solumus l. Solymos
Solymos (Solmus), Közép-Szolnok m. Ma Szilágysolymos (Şoimuş, Ro.) 262
– (Solumus), Szabolcs m. 181
Som (Sum), Bereg m. 97
Somog l. Somogy m.
Somogy (Symig, Simig, Somog, Somugh, Sumugh) megye 57, 59, 62, 325, 330, 342, 364
Somogybükkösd l. Bükkös
somogyi (Somogy m., ma Somogyvár) *konvent* 143, 264
Somogyvár l. somogyi konvent
Somoragfolud (Symarakfelde), Gömör m. 299-300
Somorak fia Miklós 117
Somugh l. Somogy m.
Somus l. Szamos
Sósújfalu l. Újfalu
Souar l. Sóvár
Sóvár (Souar), Sáros m. Ma Tótsóvár (Solivar, Sz.) 165
spalatoi (ma Split, Ho.) *érsekség* l. Ugulin spalatoi érsek
Spišská Kapitula l. szepesi kápt.
Sremska Mitrovica l. szenternyei kápt.
Stanča l. Isztáncs
Stanch l. Isztáncs
Stephanfolua l. Istvánfalva
Stetycha 156

Strigonium l. Esztergom
subnotarius 335
suffraganeus 405
Suluk (dict.) János 415
– (dict.) Miklós 303
Sum l. Som
Sumugh l. Somogy m.
Supono 48
Suran l. Surány
Surány (Suran), Bereg m. Ma Beregsurány 5
Susa (Chuza, Sussa), Gömör m. 8, 243, 254, 281
Sussa l. Susa
Syma l. Sima
Symarakfelde l. Somoragfolud
Symay l. Sima
Symig l. Somogy m.
Symonlaka l. Simonlaka
Symonyghad l. Simonegyháza
Symonyghaz l. Simonegyháza
Sympthey l. Sempte
Syneu l. Sényő
Synka, János fia 378
– fia Péter 193
Syrak l. Sirok
Syroka l. Siroka
Szabó (Sartor) György, mályi j. 188
– (Sartor) László 348
– (Sartor) Miklós 370
Szabolcs (Zabowch, Zabuuch, Zaboch, Zabolch, Zabouch, Zobouch, Zoboch) megye 3–4, 14, 18, 21, 29, 42, 44, 51, 54, 57, 62, 67, 70, 76–77, 100, 115, 129, 149, 157, 181, 194, 198-200, 205–206, 234, 240, 248, 253, 258, 260, 282, 291–292, 320, 324–325, 330–331, 334, 342, 353, 357, 364–365, 418–421, 429, 432
– *megye hatósága* 6, 22, 24, 36, 44, 51, 65–55, 68, 94, 100, 127, 158, 160, 204, 219–220, 226, 228, 234, 255, 259, 289, 292, 384–386, 390, 394, 420–421, 434–435
Szabolcsbáka l. Báka
Szakácsi (Zakachy), Borsod m. 429
Szakalya (Zakalya), vár, Sáros m. Ma Szakoly (Sokol', Sz.) 156
Szakoly l. Szakalya
Szalatna (Zalathna), Zólyom m. Ma Nagyszalatna (Zvolenská Slatina, Sz.) 310, 384
száldobágyi (Zoldubag; Bihar m.) *alesperesség* l. Mátyás száldobágyi alesp.
Szalka (Zalka), Bereg m. Ma Tiszaszalka 320
– (Zalka), Szatmár m. Ma Mátészalka 6
Szalonta (Zalanta), Borsod m. Ma Hejőszalonta 271-272
Szamos (Somus, Zomus), folyó 202a, 209, 213
Szamosbecs l. Becs
Szamosdara l. Dara
Szamosújlak l. Újlak
Szamosszeg l. Szeg
Szaniszló, j. 44
–, Domokos fia, Gutkeled nb., berencsi, kenézi 82, 220, 226, 234, 258, 260, 264, 308, 326–327, 330, 338, 342, 344, 348, 352, 355, 358, 360–361, 363–367, 369–370, 383, 387, 390, 392, 394, 397, 399, 404, 426
–, László fia, Gutkeled nb., lónyai 326, 406
–, Szaniszló fia, gyulaházi 349, 430
– fia Szaniszló, gyulaházi 349, 430
szántóföld 2, 29, 93, 95, 98, 102, 155, 172, 181, 187–188, 192, 239, 250, 309, 325, 327, 330, 333, 429, 431
Száraz (Zaraz dict.), malom 325, 330
Szárazpatak (Zarazpatak, Zaraspatak), patak 90, 250
Szarka (Zarka) Benedek 118
– (Zarka dict.) Miklós, szatmári vicec. 159, 170
Szarvad (Zarwad), Közép-Szolnok m. Ma Tasnádszarvad (Sărăuad, Ro.) 99
Szász (Lumperthzaza, Luprechzaza, Zaz), város, Bereg m. Ma Beregszász (Beregovo, Ukr.) 5, 128, 159
Szatmár (Zathmar, Zaathmar, Zothmar) megye 4, 67, 84, 92, 122, 125, 150, 215, 221, 225, 324, 356, 379, 401

– *megye hatósága* 3, 11, 17, 26, 51, 70, 73, 75, 79, 122–123, 125, 133, 159, 170, 211, 222–223, 233, 235, 247, 306, 347
Szatmárnémeti l. Németi
szavatosság 8, 41, 52-53, 62, 90, 115, 141, 155, 158, 179, 325, 327, 330, 333, 342, 350, 357, 366, 395
Szécs (Zeech, Zech, Zeech, Seech), Gömör m. Ma Rimaszécs (Rimavská Seč, Sz.) 163, 198, 214, 227, 229, 238, 242, 263, 265–266, 268, 270–271, 274, 284–286, 288, 307, 309, 312, 409, 425
Szeg (Zegh), Nógrád m. 375
– (Zegy), Szatmár m. Ma Szamosszeg 123
szegénység (szükség) 29, 53, 88, 90, 117, 119, 155, 181, 310, 315, 336, 364, 389, 408
Szék (Zeek), Nógrád m. 362
Székely (Zekul dict.) György 215, 221, 225
Szekeres (Zekeres, Zegeres), Szatmár m. Ma Nagy- és Kisszekeres 67, 70, 93, 159, 207, 293, 427
Székesfehérvár l. Fehérvár
Szél (Zeel dict.) János, Aran-i 316
Szele (Zele), Nógrád m. Ma Mátraszele 284
Szeles (Zeles dict.) Jakab, j. 294
széna 203
Szent György vértanú-egyház és prépostja 23
– *Korona* 51, 76, 123, 159, 199, 213, 256, 292, 305, 415, 420–421
– *Privardus-egyház* 102
Szentalbert (Scenthalbert), Borsod m. 23
szenternyei [szerémi] (Szerém m.; ma Sremska Mitrovica, Sze.) *Szt. Irineus vértanú-egyház káptalanja* 325, 330
Szenterzsébet (S. Elysabeth), Pilis m. 54, 141
Szentkirály (S. Rex, Zenthkyral, Werwelgh), Közép-Szolnok m. Ma Szilágyszentkirály (Sâncraiu Silvaniei, Ro.) 172, 191, 256
Szentpál (S. Paulus, Zenthpal), Bihar m. 139, 142, 342
Szentpéter (S. Petrus, Zentpeter), Borsod m. Ma Sajószentpéter 273, 277, 279, 337, 412
Szentsimon (Scentsymon, Zenthsimon), Gömör m. 241, 297
Szepes megye 9
Szepes(ség) (Scepes, Scepus) l. Jakab országbíró
Szepeshely l. szepesi kápt.
szepesi (Szepes m.; ma Szepeshely – Spišská Kapitula, Sz. –) *Szt. Márton-egyház káptalanja* 41, 51, 193, 224
Szerbia (Rascia, Rasscia) 152–154, 198, 214, 288
Szerémi (Syrimia-i, Zeremi dict.) Tamás, diósgyőri várnagy 20
szerviens 9, 65, 81, 96, 158, 325,
szidalmazás 147
Sziget (Ziketh), Abaújvár m. 109
Szilágy (Zylag), folyó 90
– (Zylagh, Zylag), districtus 90, 191
Szilágyerked l. Erked
Szilágykirva l. Kirva
Szilágypatak (Zylagpataka), patak 250
Szilágysámson l. Sámson
Szilágysolymos l. Solymos
Szilágyszentkirály l. Szentkirály
Szilaszó (Zylazow), Gömör m. 368
Szinóbánya l. Szinye
Szkáros (Scaros, Scarus), Gömör m. Ma Skerešovo, Sz. 254, 261, 307, 318
Szlavón Bánság (Szlavónia, Sclauonia, regnum Sclauonie) 64, 270; l. még Cudar Péter, Domokos, Leusták, Miklós és Mikcs szlavón bánok
szokás 15, 42, 45, 61, 69, 90, 104, 141, 191, 198, 208, 316, 320, 325, 330–331, 337, 342, 360, 364, 366, 373, 379, 381, 399, 429
Szólát (Zolad, Zalad, Zalath, Zolath), Somogy m. 57, 59, 62, 325, 330, 342, 364
Szólátmonostor (Monostor, Monustur, Monustor, Monustur, Monostur, Monosthor, Zolad, Zoladmonostora, Zoladmonustura, Zoladmonostura, ZoladMonostora, Zoladmunustora, Zoladmonostra, Zoladmonustra, Zolat, Zolathmonostorya, Zolathmonostora, Zolathmonostura, Zolathmonustura), Bihar m. 10, 14,

18, 21, 51, 330, 57, 59, 62, 77–78, 97, 104, 107, 115, 139, 142, 201, 253, 260, 287, 294–295, 325, 330, 342, 344–345, 364
szolgabíró 76, 180, 237, 279, 296; l. még Balog István, Benedek; Domokos, Fenyr fia; Egyed; István, Fábián fia; István, Vid fia; László; László, Domokos fia; László, Mihály fia; Márton, Mihály; Miklós, István fia; Nyilas János, Péter; Pető, Bench fia; Sándor
szolgálat 51, 99, 150–151, 198, 231, 302, 325, 330–331, 342, 376, 432
szolganő 94, 179
Szolnok (Zolnuk), Szabolcs m. 42
szomszédsági jog 90, 110, 157, 189
Sző (Zeeu, Zeu), Heves m. 330
Szög (Zughy, Zugy), Szabolcs m. 195, 219
Szőke l. Szőke János
– (Zeuke dict.) János (Szőke – Zeuke –) c., Szőke Pál fia, András, Miklós, Pál, Márk és Bagou apja, daróci 4, 7, 16, 19, 39–40, 47, 49–50, 56, 67, 70–72, 80, 265, 289–290
– (Zeuke dict.) Pál, Imre fia, Szőke János apja, daróci 39–40, 47, 49, 67, 70, 72, 80
szőlő 159, 395, 406
Szőlős l. Apajtelke
Szuha (Zuha) 203, 212, 275–276, 278–279
Szuhakálló l. Kálló
Szvinye (Zvinie), Nógrád m. Ma Szinóbánya (Cinobaňa, Sz.) 400

T

Tabel, Szabolcs m. 429
Tagadow fia Pál, j. 161
Taktaharkány l. Harkány
Tamás l. Beca Tamás
– l. Fehér Tamás
–, bükkösi hospes 330
– litteratus, debreceni 248
– mr., egri kápt. kanonoka 316
–, erdélyi vajda, országbíró, királyi tárnokmr., kevei, turóci és szepesi c. 9, 51, 103, 113–114, 138–139, 142–143
–, esztergomi érsek 288
–, fehérvári kápt. litteratus-a 429
–, filkei hospes 330
–, j. 9
–, kalocsai érsek 198, 214
–, leleszi konvent testvére 353, 369
– mr., nádori prothonotarius 360
–, szerémi püspök 198
–, szolnoki 42
–, Albert fia, majádi 108
–, Damian fia 348
–, Dénes fia, régenyi 148-149
–, Domokos fia 383
–, Domokos fia, kistárkányi 411
–, Domokos fia, Stetycha-i 156
–, Gábor fia, János apja, lázári 79
–, Gergely fia, lampertfalvi, hangonyi, Oluelge-i 299–300, 317–319, 322, 368, 391, 428
–, Gergely fia, tokaji 183
–, György fia, helmeci 429
–, Imre fia, ricsei 433
–, János fia, lázári 79
–, János fia, lelei 90
–, János fia, surányi 5
–, Kelemen fia 134
–, László fia 41
– mr., László fia, bihari vicec., semptei várnagy, Gutkeled nb., anarcsi, nagyanarcsi, bacskai, berencsi 59, 82, 103, 214, 219–220, 236, 240, 248, 252, 257–258, 308, 313–314, 325–326, 330, 334, 338, 341–344, 354, 358, 363, 366, 378, 387, 390, 392, 396–398, 402, 405, 407, 409–411, 414, 416–417, 425–426, 431
–, László fia, lövői 326, 360, 364, 399
–, László fia, szekeresi 207, 293
–, Miklós fia, anarcsi 117, 294–295
– mr., Péter fia, liptói c. 51
–, Péter fia, Zunda-i 8
–, Pósa fia 354
–, Simon fia, borsovai 127

–, Zygee fia, Lóránt apja 63
– fia András 5
– fia Gergely, márki 22
– fia István, bárcai 429
– fia István, borsodi vicec., szuhai 203, 212
– fia Jakch, kusalyi 150
– fia János 163
– fia Lóránt, lideri 2, 38, 160, 163
– fia Lökös 87
– fia Márton, bélyi 431
– fia Miklós, pocsaji 246
– fiai: István, Mihály és Miklós 53
– fiai: Bánk és Pál, j. 330
Tămăşeni l. Váralja
Tamásváralja l. Váralja
tanúállítás 163, 197, 342, 405
Tanya (Thanya Thania Thonya) 325, 330
Tapalchan l. Tapolcsány
Tapolcsány (Tapalchan), Borsod m. Ma Dédestapolcsány 381
Tapolykomlós l. Komlós
Tar (Toor), Heves m. 48
Tardos (Tordas), Szabolcs m. Ma Tiszatardos 198
Târguşor l. Asszonyvására
Tarkan l. Tárkány
Tárkány (Tarkan), Zemplén m. Ma Nagytárkány (Vel'ké Trakany, Sz.) 292, 344; l. még Kistárkány, Nagytárkány
Tasnádszarvad l. Szarvad
Tass (Thoos, Thos, Tos, Toos), Szabolcs m. Ma Nyírtass 48, 120, 130, 157, 291
Tatar l. Tatár
Tatár (Thatar), Szabolcs m. 366
– (Tatar dict.) István 370
Teglaegetew, Bihar m. 172
tehén (borjú) 177
telegdi (Tylegd; Bihar m., ma Mezőtelegd – Tileagd, Ro. –) *főesperesség* 196
telek (sessio, sessio curie, locus curie, terra sessionalis, locus mansionis, mansio, fundus curie, curia, fundus) 2, 29, 44, 93, 110, 150, 155, 159, 167, 181, 187–188, 191–192, 202a, 204, 217, 239, 250, 256, 294, 324, 330, 340, 349
telki hely 29, 44, 53, 88, 102, 110, 187–188, 202a, 309, 330
temetés 101
Tenen l. knini püspökség
Tenkus (dict.) Péter, anarcsi 68
Tereche, Szabolcs m. 42, 180
Terem (Posanetereme), Szatmár m. Ma Mezőterem (Tiream, Ro.) 202a
Tereztenye, Gömör m. 164, 166
természet joga 34, 63, 90, 104, 379
Tét (Tety, Theth), Szabolcs m. Ma Nyírtét 220, 399
Tety l. Tét
Teultewen, tó 309
Teutus, királyi ajtónállómr. 51
Thania l. Tanya
Thanya l. Tanya
Thatar l. Tatár
Thaym 119
Theme fia János, Themehaza-i 430
Themehaza, Szabolcs m. 430
Theodor l. Tivadar
Thete, Pest m. 141
Theth l. Tét
Thicia l. Tisza
Thokay l. Tokaj
Thold l. Told
Thonya l. Tanya
Thoos l. Tass
Thos l. Tass
Thot l. Tót
Thunug l. Tunyog
Thunyogh l. Tunyog
Thunyugh l. Tunyog
Ticia l. Tisza
tilalmazás (tiltakozás) 3, 9, 42, 45–46, 48, 59–61, 82, 88–90, 131, 144, 156–157, 169, 171, 177, 191, 200, 205, 212, 217, 236, 244–245, 249, 258, 277, 280, 282, 287, 290–291, 300–301, 304, 311–312, 316, 320, 325, 330, 335, 337, 342, 344–345, 347, 349, 356, 362, 366, 370, 378, 387–388, 396–397, 401, 406, 408, 411, 413, 418, 429
Tileagd l. telegdi főesp.-ség
Tiream l. Terem

Tisza (Tycia, Tyza, Ticia, Thicia, Tycya, Tyza), folyó 44, 82-83, 302, 325, 330, 431
Tiszaadony l. Adony
Tiszabezdéd l. Bezdéd
Tiszakanyár l. Kanyár
Tiszakerecseny l. Kerecseny
Tiszakeresztúr l. Keresztúr
Tiszalök l. Lök
Tiszalúc l. Lúc
Tiszamogyorós l. Mogyorós
Tiszaszalka l. Szalka
Tiszatardos l. Tardos
Tiuissi l. Tövis
Tivadar (Theodor), Beke és Orug apja, Orhy-i 8
– fia Lőrinc 65
Tokaj (Tokay, Thokay), Zemplén m. 109, 183
Tokay l. Tokaj
Told (Thold), Bihar m. 241, 244–245, 254, 261, 280-281, 296-297
tolvaj 151, 203, 416
Tompos (dict.) Ferenc 427
Tompus (dict.) János, Liberche-i 422
Toor l. Tar
Toos l. Tass
Tordas l. Tardos
Torna megye 162, 237
Tornaalja (Tornalia, Tornalya), Torna m. Ma Turnianske Podhradie, Sz. 237, 241, 244–245, 254, 261, 296–297
Tornalia l. Tornaalja
Tornalya l. Tornaalja
Tos l. Tass
Tót (Sclavus) László, j. 294
– (Thot dict.) Miklós, j. 261
– (Touth dict.) Péter mr. fia Lőrinc, Herman-i 193
Tótsóvár l. Sóvár
Touth l. Tót
tölgyfa 98
Tövis (Tiuissi, Tyuissed), Zemplén m. 190, 365
trágyázott föld 93, 181, 333
traui (ma Trogir, Ho.) *püspökség* l. Bertalan és Miklós traui püspökök
Treutul (dict.) Miklós mr., pozsonyi c. 51
Trogir l. traui püspökség
tudományvétel 9, 11, 14, 17–18, 20–22, 51, 54, 65, 68, 75, 100, 123, 149, 159, 170, 178, 180, 199, 220, 229, 240, 248, 259, 267–268, 278–279, 285, 292, 305, 318, 347, 353, 377, 386, 394, 415, 420–421, 435
tudományvevő oklevél 51, 147, 183, 217, 219, 235, 286, 325, 330, 342, 371, 409, 433
Tunyog (Thunyogh, Thunyugh, Thunug, Tunyugh), Szatmár m. Ma Tunyogmatolcs 4, 7, 290, 408
Tunyogmatolcs l. Tunyog
Tunyugh l. Tunyog
Turnianske Podhradie l. Tornaalja
Turóc (Turuch) megye 114, 138–139, 142–143, 153–154, 163
Turos (dict.) János, ardói hospes 164, 166
Turuch l. Turóc m.
Twr (dict.) Péter 9
Tycia l. Tisza
Tycya l. Tisza
Tylegd l. telegdi főesp.-ség
Tyuissed l. Tövis
Tyza l. Tisza

U

Ubul mr., László fia, szatmári vicec. és c., kállói, semjéni 211, 222–223, 320
Ugocsa (Hwgucha, Vgacha Vgucha Wgacha, Wgocha) megye 79, 84, 92, 202a
Ugrin (Vgrin) 137
Ugrin fia István, menyői 110
– fia Miklós, országbíró 182, 189
Ugulin (Wgulin), spalatói érsek 198, 214
Újfalu (Vyfalu), Sáros m. Ma Sósújfalu (Ruská Nová Ves, Sz.) 165
– (Wyfalu), Szatmár m. 202a
Újkenéz l. Kenéz
Újlak (Vylak, Wylak), Szatmár m. Ma Szamosújlak 209, 213, 288, 401
Ung (Wngh) megye 208
Ungvár (Vng), Ung m. Ma Uzshorod, Ukr. 376

Uraj (Vra, Vray, Wray, Vrey, Wra), Gömör m. 227, 229, 239, 241, 244–245, 254, 263, 265–268, 270–271, 273–281, 297–298, 310, 312, 321, 381, 393; l. még Kisuraj
út 93, 98, 145, 172, 222, 250, 309, 429
utca (platea, vicus) 44, 95, 98, 150, 187–188, 202a, 239, 260, 294–295, 309, 324, 330, 340
Uzshorod l. Ungvár
ügyvédvallás 186, 323
ügyvédvalló levél 3, 8, 15, 19, 30, 35, 39, 41–42, 49–51, 56, 62, 67, 69, 70–72, 83–84, 87, 90, 92, 95–97, 103–104, 113–115, 130–131, 134, 139, 143, 147, 152–153, 155, 161, 163, 186, 189, 191, 194, 199, 201–202, 207–208, 215–217, 221, 224–225, 230–232, 234, 239, 243, 248, 251–252, 254, 256, 261, 264, 274, 290, 298, 301, 303, 308, 313–314, 316, 319, 322, 325, 329–330, 339, 341–342, 346, 350, 354-355, 357, 359–360, 363–364, 371–372, 378–379, 383, 389, 391, 398–399, 405, 407, 409–410, 414–415, 427–430
ügyvivő 32, 139, 215, 232, 281, 299, 308, 378
ülnök (vikáriusi) 69, 104

V

Vaaralia l. Váralja
Váchartyán l. Hartyán
váci (Nógrád m.) *káptalan* 23, 51, 300, 325, 330, 342, 371, 388–389, 415
Vácrátót l. Rátót
Vadna (Wadna), Borsod m. 380
Vaja (Vaya, Waya, Voya, Woya, Wayn), Szatmár m. 2–4, 7, 19, 26, 28, 31, 34–35, 45–46, 52, 67, 70–71, 73, 75, 84, 89, 92–93, 95, 98, 105, 109, 121, 158, 160–161, 170, 185, 189–190, 207, 215, 221–223, 225, 230, 233, 235, 293, 306, 324, 347, 356, 418, 427, 432
– (Voya), Heves m. 48
vajai Szt. István király-plébánia 95, 98
Vak, völgy 391, 428
Valea Pomilor l. Mocsolya
vám 159, 202a, 302; l. még vásárvám
Vámos (Vamus), Borsod m. Ma Sajóvámos 33
Vamus l. Vámos
vár l. apajkeresztúri, Dédes, Diósgyőr, Eger, Kozmadamján, Lendva, Sempte, Szakalya, Visegrád
Várad (Varadinum, Waradinum), Bihar m. Ma Nagyvárad (Oradea, Ro.) 51, 78, 129
Varada l. Várda
váradelőhegyi (ma Nagyvárad része) *Szent István első vértanú-monostor és konventje, prépostja* 3, 12, 18–19, 29, 31, 35, 51, 61, 78, 82–83, 87, 90, 110, 118, 125, 122–123, 139, 325, 330, 342
váradi káptalan 2–3, 10, 14–15, 26, 35, 39, 51, 59–62, 79, 81, 83–84, 89–90, 92, 95, 98, 99, 102, 105–106, 135, 139, 147–150, 152, 157, 159, 172, 185, 191–192, 199, 202a, 204, 207, 217, 225, 234, 246, 248, 250, 256, 282, 320, 325, 330–332, 342, 354, 360, 364, 408, 429, 431
– püspökség (egyházmegye) 104, 107
– Szt. Bertalan-oltár 191
– Szt. Pál-oltár 250
– Szt. Tamás-oltár 98
– Szt. Üdvözítő-oltár 431
– Szt. Vince vértanú-oltár 90
Varadinum l. Várad
Váralja (Vaaralia), Ugocsa m. Ma Tamásváralja (Tămăşeni, Ro.) 79
– (Varalya, Waralya, Warallya), Kőrös m. 330, 341, 359
Varalya l. Váralja
Varda l. Várda
Várda (Varda, Warad, Varada, Warada), Szabolcs m. Ma Kisvárda 38, 62, 68, 120, 130, 165, 195, 219, 255, 326
Varkon l. Várkony

Várkony (Varkon, Varkun, Warkon, Warkun), Borsod m. Ma Sajóvárkony 265, 273, 275–276, 278–279, 321; l. még Kisvárkony
Varkun l. Várkony
várnagy l. Henic; János, Pál fia; Miklós, Domokos fia; Miklós, Saphar István fia; Szerémi Tamás; Tamás, László fia
város l. Eger, Eperjes, Patak, Sáros, Szász, Vidin
vásár 111–112, 150, 253
vásáron történő kikiáltás 316, 329
Vásárosnamény l. Namény
vásárvám 330; l. még vám
Vata l. Vatta
Vatta (Vata), Borsod m. 20
Vaya l. Vaja
végrendelet 109, 191
Vel'ká Ida l. Ida
Vel'ké Trakany l. Tárkány
Veľký Šariš l. Sáros
Velpereth l. Verpelét
Velpreth l. Verpelét
Velpryth l. Verpelét
Vepres, rét 330
vérdíj 8, 190; l. még élődíj
Verees l. Vörös
verés 94, 111–112, 147, 195, 206, 265–266, 317–318
Veres l. Vörös
Verpelét (Velpereth, Velpreth, Velpryth), Heves m. 151, 304–305, 413, 415, 427
Vértesacsa l. Acsa
Verus l. Vörös
Vetes l. Vetés
Vetés (Vetes), Szatmár m. Ma Vetiş, Ro. 202a
vetés 211, 393
Vetiş l. Vetés
Vetus Buda l. Óbuda
Vgacha l. Ugocsa m.
Vgod (Vgud) fia Damian 59, 330
Vgrin l. Ugrin
Vgucha l. Ugocsa m.
Vgud l. Vgod
vicecomes l. Dávid, István; István, Tamás fia; János, Egyed fia; János, Izsák fia; László, Ábrahám fia; László, Dénes fia; László, Mihály fia; Lóránt, Vid fia; Lökös, Mihály; Miklós, János fia; Miklós, László fia; Miklós, Pósa fia; Péter; Péter, László fia; Pós, Renold, Simon; Tamás, László fia; Ubul, László fia; Szarka Miklós
victualia 330
Vid, nyitrai püspök, királyi kápolnaispán, királyi titkos kancellár 15, 62, 325, 330, 342
Vid fia István, borsodi szb. 64
– mr. fia Lóránt, szabolcsi vicec. 127
Vidin (Bodoniensis, Budiniensis), város, Bulgária 213
vikárius 1, 32, 34, 52, 63, 69, 74, 104, 107, 109, 115–116, 120–121, 124, 130–132, 134, 140, 165, 174, 176, 214, 380, 405, 414, 422, 424, 430
vikáriusi bíró 124, 130, 132, 134
– *ember* 104, 107, 120
Villermus l. Drugeth Vilmos, Vilmos
villicus 301, 316, 330
Vilmos l. Drugeth Vilmos
–, (Villermus, Wilhelmus, Vylhelmus) egri pépost, pécsi püspök, királyi kápolnaispán, királyi titkos kancellár 194, 198, 214, 236, 257, 288
Vince (Vinche), karászi 282
– (Vynce), Miklós fia, perényi 205
Vinche l. Vince
Visegrad l. Visegrád
Visegrád (Visegrad, Vyssegrad, Vysegrad, Vissegrad, Visegrad, Wysagrad, Wysegrad, Wissegrad, Wyssegrad), vár, Pilis m. 4, 10–13, 16, 19–20, 25, 27, 30, 35, 38-43, 46–47, 51, 56, 96, 163–164, 182, 189, 191, 198–199, 201–202, 207–208, 215–217, 219, 221, 224–226, 230–232, 234, 236, 238, 240, 243, 248, 252, 255–257, 264–266, 271, 274, 290, 298–303, 308, 313–314, 316, 319, 322, 325–326, 328–330, 334, 339, 341, 346, 348, 354–355, 357–360, 362–366, 371–372, 375, 378, 383,

390–392, 398–399, 409–410, 425, 427–429, 432, 434
Visnio l. Visnyó
Visnyó (Vsino, Vissno, Vysnow, Vissnou, Vyssnou, Vyssnow, Vissnow, Vissnov, Visnio, Vysnio, Vysnyo, Vysno, Wysnou, Wysnio, Wysnyo, Wysno, Wisnio), Borsod m. Ma Nagyvisnyó 162, 173–174, 176–178, 180, 182–183, 186–188, 197, 203, 239, 263, 270, 283–284, 286
Visonta (Visunta), Heves m. 151
Vissegrad l. Visegrád
Vissno l. Visnyó
Vissnou l. Visnyó
Vissnov l. Visnyó
Vissnow l. Visnyó
Visul l. Vizsoly
Visunta l. Visonta
Visznekszeg (AlsoWyznekseg, FelseWyznekseg), Kőrös m. 364
Víťaz l. Vitéz
Vitez l. Vitéz
Vitéz (Vitez, Vythez), Sáros m. Ma Nagy- és Kisvitéz (Víťaz és Ovčie), Sz. 120, 132, 165
– (Vitez) János, István fia, László és Miklós apja, bolyoki, visnyói, mályi, miskolci, uraji 88, 169, 171, 174, 176–177, 182–184, 186-188, 203, 227, 229, 238–239, 244–245, 254, 261, 263, 265–268, 270–272, 280–281, 283–284, 286, 311–312, 393
– (Vitez dict.) László mr., János fia, királyi aula lovagja, Kökényesradnót nb., dobokai 262
vizitáció 405
Vizsoly (Visul), Abaújvár m. 321
Vkman, kozmadamjáni hospes 330
Vng l. Ungvár
Voya l. Vaja
Vörös (Rufus) András, Demenes fia, Péter apja, geleji 309
– (Rufus) István, kakosi 4
– (Rufus) Jakab, j. 294
– (Rufus) Miklós mr., Péter fia 193
– (Veres, Verees dict.) Péter, j. 241, 297
– (Verus dict.) Péter, szalkai j. 6
Vra l. Uraj
Vray l. Uraj
Vrban, apajkeresztúri villicus 330
–, j. 330
Vrey l. Uraj
Vsino l. Visnyó
Vterffel, Borsod m. 273
Vychk 307
Vychka (Vyshka dict.) János 326
Vyfalu l. Újfalu
Vylak l. Újlak
Vylhelmus l. Vilmos
Vynce l. Vince
Vysegrad l. Visegrád
Vyshka l. Vychka
Vysnio l. Visnyó
Vysno l. Visnyó
Vysnow l. Visnyó
Vysnyo l. Visnyó
Vyssegrad l. Visegrád
Vyssnou l. Visnyó
Vyssnow l. Visnyó
Vythez l. Vitéz
Vythka, Szatmár m. 232
Vz fia Dénes, csehi 375
– (Wz) fia János 41

W

Wadna l. Vadna
Warad l. Várda
Warada l. Várda
Waradinum l. Várad
Waralya l. Váralja
Warallya l. Váralja
Warasdobus l. Dobos
Warkon l. Várkony
Warkun l. Várkony
Watha l. Vatta
Waya l. Vaja
Wayn l. Vaja
Wclelew l. Öklelő
Weruelgh l. Szentkirály
Weruelghatara, határjel 250

Werwelgh l. Szentkirály
Wgacha l. Ugocsa m.
Wgo, raguzai érsek 288
Wgocha l. Ugocsa m.
Wgod l. Vgod
Wgulin l. Ugulin
Wichsol, Borsod m. 268
Wilhelmus l. Vilmos
Wisnio l. Visnyó
Wissegrad l. Visegrád
Wngh l. Ung m.
Woya l. Vaja
Wra l. Uraj
Wray l. Uraj
Wyfalu l. Újfalu
Wylak l. Újlak
Wyllermus l. Drugeth Vilmos
Wysagrad l. Visegrád
Wysegrad l. Visegrád
Wysnio l. Visnyó
Wysno l. Visnyó
Wysnou l. Visnyó
Wysnyo l. Visnyó
Wyssegrad l. Visegrád
Wyz, rekeszték 421
Wz l. Vz

Y

Yuanusy l. Jánosi

Z

Zaathmar l. Szatmár m.
zabla 162
Zablathya l. Zablatja
Zablatja (Zablathya, Zablatya, Zabloty), Kőrös m. Ma Zablatje, Ho. 330, 341, 359
Zablatje l. Zablatja
Zablatya l. Zablatja
Zabloty l. Zablatja
Zaboch l. Szabolcs m.
Zabolch l. Szabolcs m.
Zabouch l. Szabolcs m.
Zabowch l. Szabolcs m.
Zabuuch l. Szabolcs m.
Zágráb (Zagrabia), Zágráb m. Ma Zagreb, Ho. 64
zágrábi káptalan 51, 257
Zagrabia l. Zágráb
Zagreb l. Zágráb
Zaguafeu l. Zagyvafő
Zaguafev l. Zagyvafő
Zaguafew l. Zagyvafő
Zagyvafő (Zaguafeu, Zaguafev, Zaguafew, Zoguafew), Nógrád m. 301, 316, 329, 362, 371, 375, 377, 371, 422, 424
Zakachy l. Szakácsi
Zakaly (dict.) Pál 161
Zakalya l. Szakalya
Zala, Tolna m. 341, 364
Zalad l. Szólát
zalai (Zala m.; ma Zalavár) *konvent* 342
Zalanta l. Szalonta
Zalath l. Szólát
Zalathna l. Szalatna
Zalavár l. zalai konvent
Zalka l. Szalka
Zaraspatak l. Szárazpatak
Zaraz l. Száraz
Zarazpatak l. Szárazpatak
Zarka l. Szarka
Zarmaterch (Zarmatherchy), Nógrád m. 316, 375
Zarmatherchy l. Zarmatherch
Zarwad l. Szarvad
Zathmar l. Szatmár m.
Zaz l. Szász
Zbudza l. Izbugya
Zbugya l. Izbugya
Zech l. Szécs
Zeech l. Szécs
Zeek l. Szék
Zeel l. Szél
Zeeu l. Sző
Zegeres l. Szekeres
Zegh l. Szeg
Zegy l. Szeg
Zeke fia János, szécsi esküdt 307
Zekeres l. Szekeres
Zekul l. Székely

Zele l. Szele
Zeles l. Szeles
Zeleus l. Apajtelke
Želmanovce l. Salamonfalva
Zelnycze l. Selniche
Zemlen l. Zemplén m.
Zemlin l. Zemplén m.
Zemlyn l. Zemplén m.
Zemplen l. Zemplén m.
Zemplén (Zemlin, Zemlen, Zemlyn, Zemplen, Zemplyn, Semlyn) megye 23, 41, 82–83, 208, 260, 364–365, 416–417
– *megye hatósága* 51
Zemplyn l. Zemplén m.
Zenthkyral l. Szentkirály
Zenthpal l. Szentpál
Zenthsimon l. Szentsimon
Zentpeter l. Szentpéter
Zernye, folyó 406
Zeu l. Sző
Zeuleus l. Apajtelke
Zigan l. Cigánd
Ziketh l. Sziget
Zoboch l. Szabolcs m.
zobori (Nyitra m.; ma Nyitra – Nitra, Sz. – része) *konvent* 225
Zobouch l. Szabolcs m.
Zobozlaus 373
Zobygya l. Izbugya
Zodos fia Péter, j. 324
Zoguafew l. Zagyvafő
Zolad l. Szólát, Szólátmonostor
Zoladmonostora l. Szólátmonostor
ZoladMonostora l. Szólátmonostor
Zoladmonostra l. Szólátmonostor
Zoladmonostura l. Szólátmonostor
Zoladmonustra l. Szólátmonostor
Zoladmonustura l. Szólátmonostor
Zoladmunustora l. Szólátmonostor
Zolat l. Szólátmonostor
Zolath l. Szólát
Zolathmonostora l. Szólátmonostor
Zolathmonostorya l. Szólátmonostor
Zolathmonostura l. Szólátmonostor
Zolathmonustura l. Szólátmonostor
Zoldubag l. száldobágyi alesp.-ség
Zoliensis l. Zólyom
Zolnuk l. Közép-Szolnok m., Szolnok
Zólyom (Zoliensis) megye 310
Zombok (dict.) György, Miklós fia, újlaki 401
– (dict.) János, Miklós fia, újlaki 401
– (dict.) László, Miklós fia, újlaki 209, 213, 288, 401
Zomou, halászóhely 411
Zomus l. Szamos
Zongor (dict.) András fia Jakab, recski 175
Zonuk l. Szolnok
– Exterior l. Külső-Szolnok m.
– Interior l. Belső-Szolnok m.
Zorz (dict.) Miklós, j. 381
Zothmar l. Szatmár m.
Zubogy (Zubud), Gömör m. 403
Zubud l. Zubogy
Zubugya l. Izbugya
Zudar l. Cudar
Zudor l. Cudar
Zughy l. Szög
Zugy l. Szög
Zuha l. Szuha
Zunda, Gömör m. 8
Zuth, Szabolcs m. 206, 351, 353
Zvinie l. Szinye
Zvolenská Slatina l. Szalatna
Zwdor l. Cudar
Zygan l. Cigánd
Zygee fia Tamás 63
Zylag l. Szilágy
Zylagh l. Szilágy
Zylagpataka l. Szilágypataka
Zylazow l. Szilaszó
Zsálmány l. Salamonfalva
Zsámbék l. Zsámbok
Zsámbok (Sambok, Sambuk), Pilis m. Ma Zsámbék 325, 330, 342

……wolch 338
…..adey fia István 50
……., telegdi főesp., erdélyi kápt. dékánja 196

[nő], Barnabás leánya 206
–, Barnabás özvegye 206
–, battyáni János felesége 414

–, berencsi Domokos leánya 325, 330
–, bölzsei Bedő felesége 210
–, Egyed özvegye 128
–, géci Péter nagyanyja 379
–, hosszúmezei Miklós leánya 208
–, István özvegye 330
–, Ivánka bán leánytestvére 34
–, jánosi Bereck felesége 109
–, jánosi Kántor János felesége 109
–, Kunchlin felesége 249
–, lázári János felesége 79
–, Magyar Pál felesége 157
–, Magyar Pál leánya 157
–, Nagy Gyula leánya 430
–, Nozdra Péter felesége 433
–, orosi Simon leánya 115
–, Péter özvegye 337
–, Simon özvegye 104
–, szögi Barnabás özvegye 195
–, Themehaza-i János leánya 430
–, vajai András felesége 109
–, vajai László felesége 109

Irodalom

Anjou-oklt.
Anjou-kori Oklevéltár. Documenta res Hungaricas tempore regum Andegavensium illustrantia. Szerk. Almási Tibor (XI–XIV.), Blazovich László (VII–VIII., X.), Géczi Lajos (VII., IX–X.), Kőfalvi Tamás (XIV.), Kristó Gyula (I–VI., XVII., XIX.), Makk Ferenc (XIX.), Piti Ferenc (XX., XXIII–XXIV., XXVI–XXVIII.), Sebők Ferenc (XXV., XXXI.), Tóth Ildikó (XV.). Budapest – Szeged 1990–.

Bakács 1982.
Bakács István: Iratok Pest megye történetéhez 1002–1437. Budapest 1982.

Bártfai Szabó 1938.
Bártfai Szabó László: Pest megye történetének okleveles emlékei 1002–1599-ig. Budapest 1938.

Bónis 1997.
Bónis György: Szentszéki regeszták. Iratok az egyházi bíráskodás történetéhez a középkori Magyarországon. Szerk. Balogh Elemér. Szeged 1997.

Eckhart 1911.
Eckhart Ferenc: Adalékok a Gut-Keled nemzetség genealogiájához. *Turul* 29. 1911. 35–38.

EO III.
Jakó Zsigmond – Hegyi Géza – W. Kovács András: Erdélyi Okmánytár III. Budapest 2008.

Keglevich 2008
Keglevich Kristóf: A garamszentbenedeki konvent hiteleshelyi tevékenysége (1232–1355). Fons 15 : 3. 2008. 235–299.

Neumann 2006.
Neumann Tibor: Bereg megye hatóságának oklevelei (1299–1526). Móricz Zsigmond Megyei Könyvtár, Nyíregyháza 2006.

OL-adatbázis
A középkori Magyarország levéltári forrásainak adatbázisa (DL-DF 4.2). CD-ROM. Szerk. Rácz György. Budapest 2003.

Piti 2000.
Piti Ferenc: Szabolcs, Szatmár és Bereg megyék 1342–1382 között kiadott oklevelei a Vay család berkeszi levéltárában. [Documents issued by Szabolcs, Szatmár and Bereg counties between 1342–1382 in the archive of Berkesz of family Vay.] *NyJAMÉ* 42. 2000. 113–122.

Piti 2000a.
Piti Ferenc: Szabolcs, Szatmár és Bereg megyékre vonatkozó nádori oklevelek a Vay család berkeszi levéltárában (1342–1372). *SzSzBSzle* 35 : 4. 2000. 385–396.
Piti 2001.
Piti Ferenc: Szabolcs, Szatmár és Bereg megyékre vonatkozó nádori oklevelek a Vay család berkeszi levéltárában (1373–1382). *SzSzBSzle* 36 : 2. 2001. 121–133.
Piti 2002.
Piti Ferenc: I. Lajos király Szabolcs, Szatmár és Bereg megyékre vonatkozó oklevelei a Vay család berkeszi levéltárában (1343–1366). *SzSzBSzle* 37 : 1. 2002. 1–9.
Piti 2002a.
Piti Ferenc: I. Lajos király Szabolcs, Szatmár és Bereg megyékre vonatkozó oklevelei a Vay család berkeszi levéltárában (1367–1382). *SzSzBSzle* 37 : 3. 2002. 249–257.
Piti 2004.
Piti Ferenc: Szabolcs megye hatóságának oklevelei (1284–1386). A nyiregyházi Jósa András Múzeum Kiadványai 55. Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Múzeumok Igazgatósága, Szeged – Nyíregyháza 2004.
Piti 2004 a.
Piti Ferenc: Szabolcs, Szatmár és Bereg megyékre vonatkozó országbírói oklevelek a Vay család berkeszi levéltárában (1343–1355). *SzSzBSzle* 39: 1. 2004. 9–19.
Piti 2005.
Piti Ferenc: Szabolcs, Szatmár és Bereg megyékre vonatkozó országbírói oklevelek a Vay család berkeszi levéltárában (1356–1381). *SzSzBSzle* 40: 3. 2005. 334–342.
Piti 2007.
Piti Ferenc: Vikáriusi oklevelek a Vay család berkeszi levéltárában (1344–1382). *SzSzBSzle* 42: 1. 2007. 50–58.
Szatmár
Piti Ferenc – C. Tóth Norbert – Neumann Tibor: Szatmár megye hatóságának oklevelei (1284–1524). Szerk. C. Tóth Norbert. A nyíregyházi Jósa András Múzeum Kiadványai 65. Nyíregyháza 2010.

Piti Ferenc

MTA-SZTE-MOL
Magyar Medievisztikai Kutatócsoport
Szeged
H–6722 Egyetem u. 2.
e-mail: piti@hist.u-szeged.hu

Charters of the Berkesz archive of family Vay between 1342–1382

This study publishes more than 400 excerpts of legal documents (charters) from the 14th century. These sources provide plenty of new data, especially about medieval Szabolcs, Szatmár and Bereg counties.

Ferenc Piti

Hungarian Academy of Sciences –
University of Szeged –
National Archives of Hungary
Research Group of Hungarian Medieval Studies
Szeged
H–6722 Egyetem u. 2.
e-mail: piti@hist.u-szeged.hu

A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Múzeumok Igazgatósága munkatársainak 2009. évi publikációi

Almássy Katalin

1. Celts and Dacians(?) in the Great Hungarian Plain: 1st c. BC – 1st c. AD. In: Mitteleuropa zur Zeit Marbods. Hrsg. Vladimír Salač – Jan Bemmann. Praha–Bonn 2009. 251–268.
2. A Nyíregyházi Jósa András Múzeum Évkönyve LI. Szerk. Almássy Katalin segítségével Istvánovits Eszter. Nyíregyháza 2009. 452 p.

Babolcsi Andrea

1. Régészeti Füzetke vakok- és gyengénlátók részére. „Barangolás a régészet világában" (Braille-írással, 48x25 cm-es sík Braille-térkép)

Báthori Gábor

1. Bethlen Gábor és a Porta kapcsolata. A török szövetség próbakövei: Lippa és a lengyel hadjárat. [Connections between Gábor Bethlen and the Ottoman Empire. Touchstones of the Turkish alliance: Lippa and the Polish campaign.] *NyJAMÉ* LI. 2009. 261–268.
2. 90 éve született Szalontai Barnabás. *Bátor* 19: 1. 2009. 7.
3. Történelmet író háborúk. *Bátor* 19: 8. 2009. 3.

Bene János

1. Fejezetek a Nyíregyháza-vidéki Kisvasút történetéből. *SzSzBSzle* 44: 1. 2009. 191–194.
2. Nyíregyháza az 1880-as években. *SzSzBSzle* 44: 2. 2009. 203–226.
3. A millennium bűvöletében. Az „előre törekvő város". *SzSzBSzle* 44: 3. 2009. 352–376.
4. Beszámoló jelentés a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Múzeumok Igazgatósága 2008. évi munkájáról. [Report on the activities of the Szabolcs-Szatmár-Bereg County Museum Directorate in 2008.] *NyJAMÉ* LI. 2009. 11–30.
5. Huszársorsok ezüst cigarettatárcákon. [Hussar life stories at silver cigarette cases.] *NyJAMÉ* LI. 2009. 311–327.
6. Az utolsó békeévek. *SzSzBSzle* 44: 4. 2009. 479–509.
7. Vattay Nóra: 1944 ősze – ahogy én átéltem. Szerk. Bene János. Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Múzeumok Igazgatósága, Nyíregyháza 2009. 20 p.
8. 100 éves a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Tűzoltószövetség. Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Tűzoltószövetség, Nyíregyháza 2009. 80 p. (Társszerző Holes István)

9. 100 éves a Gávavencsellői Önkéntes Tűzoltóság. Gávavencsellő Nagyközség Önkormányzata, Gávavencsellő 2009. 95 p. (Társszerző Pásztor Zoltánné)
10. 125 éves a nyíregyházi tűzoltóság. Nyíregyházi Tűzoltóság, Nyíregyháza 2009. 72 p. (Társszerző Dombrády László)
11. XI. Huszártalálkozó Nyíregyházán. 2009. augusztus 15–16. *Vitézek Lapja* 15: 1–2. 2009. 19–20.
12. Nyíregyházi alakulatok a magyarországi honvédő harcokban. In: Szirbik Miklós léptein... Tanulmányok Halmágyi Pál 60. születésnapjára. Szerk. Forgó Géza. Múzeumi Tudományért Alapítvány, Szeged 2008. 133–137.
13. Vár a síkságon. Őfelsége kállói végháza. Makói Múzeum füzetei 107. Szerk. Halmágyi Pál. Makói Múzeumért Közhasznú Alapítvány, Makó 2009. 24–31.
14. A m. kir. honvéd lovasság 1920–1945. Makói Múzeum füzetei 107. Szerk. Halmágyi Pál. Makói Múzeumért Közhasznú Alapítvány, Makó 2009. 91–96.

Bodnár Zsuzsanna

1. „Se kovásza kenyerének, se vize malmának." Néprajzi fogalomtár. A hon- és népismeret oktatásához. Megyei Pedagógiai, Közművelődési és Képzési Intézet, Nyíregyháza 2008. 124 p.
2. Kisdedóvó – „dedó" – Óvodatörténeti Múzeum Martonvásáron. *Pedagógiai Műhely* 33: 4. 2008. 70–72.
3. „A babák varázsa, varázslatos babák" és „Ó,ó,ó Tündérkaszinó…" – Baba és gyermekjáték kiállítás Nyírbátorban. *Pedagógiai Műhely* 34: 3. 2009. 72–74.
4. A Sóstói Múzeumfalu időszaki kiállításai 1990–2009. In: Ahol visszafordul az idő kereke... Írások a Sóstói Múzeumfalu 30 évéről. Szerk. Páll István. Sóstói Múzeumfalu Baráti Köre, Nyíregyháza–Sóstófürdő 2009. 35–74.
5. A Sóstói Múzeumfalu népi gyermekjátékai a Szatmári Múzeumban. *Forgó* 10: 1–2. 2009. 18–19.
6. A szatmári népélet tárgyi emlékei. Tájház Nagyarban. [Die Gegenstandsandenken des Szatmárer Volkslebens.] *Tisicum* 18. 2009. 578–585.

Bóna Bernadett

1. Megőrzött, megmaradt és újabb típusú ablakok Rápolt községben. [Preserved, survived and new type windows in the village of Rápolt.] *NyJAMÉ* LI. 2009. 169–203.
2. A Sóstói Múzeumfalu ablaktípusai. In: Ahol visszafordul az idő kereke... Írások a Sóstói Múzeumfalu 30 évéről. Szerk. Páll István. Sóstói Múzeumfalu Baráti Köre, Nyíregyháza–Sóstófürdő 2009. 75–101.
3. Emlékeim Sabján Tiborról. *Ethnica* 11: 3. 2009. 86.

Cservenyák László

1. 100 éve született Kertész Klára keramikusművész (Tiszakóród 1909. ápr. 30. – Budapest 1997. jan. 21.). [Centenary of the birth of ceramist Klára Kertész (Tiszakóród 30 April 1909 – Budapest 21 January 1997).] *NyJAMÉ* LI. 2009. 393–399.
2. „Se kovásza kenyérnek, se vize malmának". Könyvismertetés. Bodnár Zsuzsanna: Néprajzi fogalomtár. A hon- és népismeret oktatásához. Megyei Pedagógiai, Közművelődési és Képzési Intézet, Nyíregyháza 2008. 124 p. *SzSzBSzle* 44: 3. 2009. 471–472.

3. Szatmári ember, szatmári táj Móricz szemével. In: Ady Endre- és Móricz Zsigmond-tanácskozás. Szerk. Muzsnay Árpád. Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület Partiumi Alelnöksége – Szatmárnémeti Kölcsey Kör, Szatmárnémeti 2009. 113–120.

Dámné Rácz Magdolna

1. „Jöjjön el a mi országunk!" *SzSzBSzle* 44: 2. 2009. 311–312.
2. Adatok az Észak-Tiszántúl népi táplálkozásához. [Traditional nutrition culture and households in Northeast Tisza Region.] *NyJAMÉ* LI. 2009. 205–230.

Felhősné Csiszár Sarolta

1. Régi bálok, a cigánybíró. *Új Beregi Élet* 12: 3. 2009. 3.

Fülöpné Juhász Barbara

1. Ezerarcú Jósa András (1834–1918). In: Egy nyíri tudós és polgár Dr. Jósa András. Szerk. Istvánovits Eszter. Jósa András Múzeum, Nyíregyháza 2009. 3–39. (Társszerző Veszprémi Beáta)

Istvánovits Eszter

1. Nartok. Kaukázusi hősi mondák. Szerk. Fazekas Zsuzsa. Európai Folklór Intézet – L'Harmattan Kiadó, Budapest 2009. 495 p. (Társszerzők Kulcsár Valéria, Istvánovits Márton).
2. Die römerzeitliche Siedlung von Csengersima–Petea. Editura Muzeului Sătmărean, Satu Mare 2009. 570 p. (Társszerző Gindele Róbert)
3. Könyvismertetés. Prohászka Péter: Kincsek a levéltárból II. Tanulmányok Európa kora népvándorlás kori régészetéhez. [Schätze aus den Archiven II. Beiträge zur frühvölkerwanderungszeitlichen Archäologie Europas.] Martin Opitz Kiadó, Budapest 2008. 138 p. 40 ill. *NyJAMÉ* LI. 2009. 419–421.
4. A szarmaták. Egy elfelejtett iráni nép. Kulcsár Valéria és Istvánovits Eszter írásaiból összeállította Farkas Ildikó. *História* XXXI: 8. 2009. 19–22.
5. Э. Иштванович – В. Кульчар: Мечи/кинжалы с боковыми вырезами в Карпатском бассейне. In: Гунны, готы и сарматы между Волгой и Дунаем. Ред. А.Г. Фурасьев. Санкт-Петербург 2009. 143–151.
6. A Nyíregyházi Jósa András Múzeum Évkönyve LI. Szerk. Istvánovits Eszter, Almássy Katalin segítségével. Nyíregyháza 2009. 452 p.
7. Egy nyíri tudós és polgár Dr. Jósa András. Szerk. Istvánovits Eszter. Jósa András Múzeum, Nyíregyháza 2009. XXXIX, 44 p.
8. Beregdaróc, Zsid. *RKM* 2008. (2009) 150–151.
9. Bököny, Veszprémy-dűlő. *RKM* 2008. (2009) 154.
10. Kállósemjén határa. *RKM* 2008. (2009) 205–206.
11. Kántorjánosi határa. *RKM* 2008. (2009) 207.
12. Nyírgyulaj, Nagy-Allé. *RKM* 2008. (2009) 241.
13. Ófehértó, Kis-Csere-dűlő. *RKM* 2008. (2009) 247.
14. Őr határa. *RKM* 2008. (2009) 252.

15. Pócspetri, Nyírjes-dűlő. *RKM* 2008. (2009) 263.
16. Pusztadobos határa. *RKM* 2008. (2009) 264.
17. Szakoly, Balkányi ÁG-től délre. *RKM* 2008. (2009) 274.
18. Tiszavasvári, Utasér-part-dűlő. *RKM* 2008. (2009) 302.
19. Vásárosnamény, Bende-tagtól délre. *RKM* 2008. (2009) 311.

Jakab Attila

1. Hóhérpallos a nyíregyházi Jósa András Múzeumban. *SzSzBSzle* 44: 3. 2009. 377–383.
2. X–XI. századi temető Nyíregyháza–Felsősima határából (M3-as autópálya 161. lelőhely). [10th-11th century cemetery at Nyíregyháza–Felsősima (Motorway M3, site 161).] *NyJAMÉ* LI. 2009. 79–147.
3. A szarmata vasművesség nyomai Üllő 5. lelőhelyről (Pest megye). In: A vasművesség évezredei a Kárpát-medencében. Szerk. Nagy Zoltán – Szulovszky János. Vas Megyei Múzeumok Igazgatósága, Budapest 2009. 55–65. (Társszerző Kulcsár Valéria)
4. Érpatak, Köztemető (ravatalozó). *RKM* 2008. (2009) 188.
5. Kálmánháza, Pápai-tanya. *RKM* 2008. (2009) 206.
6. Kántorjánosi, Homoki II. forduló. *RKM* 2008. (2009) 206.
7. Kisvárda, Aldi Áruház. *RKM* 2008. (2009) 216. (Társszerző Pintye Gábor)
8. Kisvárda, Kiskert-dűlő. *RKM* 2008. (2009) 216.
9. Máriapócs határa. *RKM* 2008. (2009) 229.
10. Napkor, Bodzás-dűlő. *RKM* 2008. (2009) 236–237.
11. Nyíregyháza, Felsőpázsit, Levendula utca. *RKM* 2008. (2009) 239–240.

Lakatos Sarolta

1. A Kállayak gyűjteménye. *Történeti Muzeológiai Szemle* 9. Szerk. Ihász István – Pintér János. Magyar Múzeumi Történész Társulat, Budapest 2009. 121–130.
2. A Nagykállói Kállayak napkori főága a XIX. század végén és a XX. század első felében. In: A történelem segédtudományai az Európai Unióban „határok nélkül". Nemzetközi tudományos konferencia ragyolczi Csoma József heraldikus, genealógus, archeológus születésének 160. évfordulója alkalmából. Encs – Abaújdevecser 2008. május 17–18. Szerk. Ewa Margit – Kóczy T. László – Pandula Attila. Városi Művelődési Központ és Könyvtár, Encs 2009. 23–40.

Lukács József

1. Nyíregyháza, Pazonyi út. *RKM* 2008. (2009) 240.
2. Nyíregyháza, Rozsrét bokori út. *RKM* 2008. (2009) 240. (Társszerző L. Nagy Márta)
3. Tiszavasvári, Kashalma-dűlő. *RKM* 2008. (2009) 302.
4. Vásárosnamény, Úrbéri- és Lejtősi-dűlő. *RKM* 2008. (2009) 311. (Társszerző L. Nagy Márta)

L. Nagy Márta

1. A késő bronzkori Felsőszőcs-kultúra települése Őr–Őri-tag lelőhelyen. In: Bronze Age Communities in the Carpathian Basin. Szerk. Berecki Sándor – Németh E. Rita – Rezi Botond. Editura Mega, Kolozsvár 2009. 223–258. (Társszerző Scholtz Róbert)

2. Bököny, Lajtner-tagtól nyugatra. *RKM* 2008. (2009) 154. (Társszerző Scholtz Róbert)
3. Kisléta, Kis-lapos északi rész. *RKM* 2008. (2009) 215.
4. Nyíregyháza, Rozsrét bokori út. *RKM* 2008. (2009) 240. (Társszerző Lukács József)
5. Szakoly határa. *RKM* 2008. (2009) 274.
6. Vásárosnamény, Úrbéri- és Lejtősi-dűlő. *RKM* 2008. (2009) 311. (Társszerző Lukács József)

Madár Xiména

1. Remekművek. Az Antal–Lusztig gyűjtemény anyagából. Előszó Madár Xiména. Jósa András Múzeum, Nyíregyháza 2009. 4.
2. A nyíregyházi Hősök szobra. [Memorial of Heroes in Nyíregyháza.] *NyJAMÉ* LI. 2009. 371–382.

Mohácsi Endre

1. Az utolsó nemesi felkelés Szabolcsban. *A Tiszántúli Történész Társaság Közleményei* 5. 2009. 41–46.

Molnár Sándor

1. Városavató. Szerk. Molnár Sándor. Vay Ádám Múzeum Baráti Köre, Vaja 2009. 40 p.

Nagyné Bősze Katalin

1. Hatodik receptkönyvünk. Összeáll. Nagyné Bősze Katalin – Páll István. Sóstói Múzeumfalu Baráti Köre, Nyíregyháza–Sóstófürdő 2009. 31 p.
2. Közművelődési mustra (az elmúlt 30 év eredményei). In: Ahol visszafordul az idő kereke... Írások a Sóstói Múzeumfalu 30 évéről. Szerk. Páll István. Sóstói Múzeumfalu Baráti Köre, Nyíregyháza–Sóstófürdő 2009. 21–34.
3. „Tájházak a közösségért” c. pályázat megvalósítása a Kelet-Magyarországi régióban. *Tájházi Hírlevél* 7: 2. 2009. 15–16.
4. A Magyarországi Tájházak Szövetsége VII. Országos Találkozója Nyíregyháza–Sóstó, 2009. szeptember 25–27. *Tájházi Hírlevél* 7: 2. 2009. 39–41. (Társszerző Páll István)

Németh Péter

1. Középkori források Pusztaszabolcsról. Pusztaszabolcsi Hagyományőrző és Hagyományteremtő Alapítvány, Pusztaszabolcs 2009. 29 p.

Páll István

1. Hogyan kerültek át az épületek az idén 30 éves Sóstói Múzeumfaluba? *Műsorkalauz* 17: 5. 2009. 31.
2. Hatodik receptkönyvünk. Összeáll. Nagyné Bősze Katalin – Páll István. Sóstói Múzeumfalu Baráti Köre, Nyíregyháza–Sóstófürdő 2009. 31 p.

3. Kelet-Magyarországi tájházak. Szerk. Páll István. Sóstói Múzeumfalu Baráti Köre, Nyíregyháza–Sóstófürdő 2009. 45 p.
4. Ahol visszafordul az idő kereke... Írások a Sóstói Múzeumfalu 30 évéről. Szerk. Páll István. Sóstói Múzeumfalu Baráti Köre, Nyíregyháza–Sóstófürdő 2009. 120 p.
5. A múzeum közművelődésének új útjai (1990–1994). In: Ahol visszafordul az idő kereke... Írások a Sóstói Múzeumfalu 30 évéről. Szerk. Páll István. Sóstói Múzeumfalu Baráti Köre, Nyíregyháza–Sóstófürdő 2009. 13–20.
6. A Sóstói Múzeumfaluról megjelent cikkek, tanulmányok válogatott bibliográfiája. In: Ahol visszafordul az idő kereke... Írások a Sóstói Múzeumfalu 30 évéről. Szerk. Páll István. Sóstói Múzeumfalu Baráti Köre, Nyíregyháza–Sóstófürdő 2009. 102–120.
7. Elöljáróban. In: „Se kovásza kenyerének, se vize malmának." Néprajzi fogalomtár. A hon- és népismeret oktatásához. Bodnár Zsuzsanna. Megyei Pedagógiai, Közművelődési és Képzési Intézet, Nyíregyháza 2008. 3–4.
8. Könyvismertetés. „Ahol visszafordul az idő kereke..." Gondolatok a 30 éve megnyílt Sóstói Múzeumfaluról. [„Wo das Rad der Zeit zurückgedrecht wird…" Gedanken über das vor 30 Jahren eröffnete Museumdorf Sóstó.] *Ház és ember* 21. Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre 2009. 189–218.
9. Elemi népiskolák a régi Szabolcs megyében. In: Evangélikus tanítók, iskolák, tanítóképzés Nyíregyházán a XIX. században. Szerk. Csoma József. M-Kira Bt., Nyíregyháza 2008. 39–43.
10. A barabási iskola a Sóstói Múzeumfaluban. In: Evangélikus tanítók, iskolák, tanítóképzés Nyíregyházán a XIX. században. Szerk. Csoma József. M-Kira Bt., Nyíregyháza 2008. 191–195.
11. Музеи под открытым небом. Венгрия. Шаг на шагом. Исскуство жизни. Тематический выпуск, март 2009. № 201. 12.
12. Fürdőhelyek a régi Magyarországon: Nyíregyháza–Sóstó. *Korunk* 20: 8. 2009. 75–78.
13. Szakmai beszámoló a VII. Országos Találkozóról. *Tájházi Hírlevél* 7: 4. 2009. 12–13.
14. A Magyarországi Tájházak Szövetsége VII. Országos Találkozója Nyíregyháza–Sóstó, 2009. szeptember 25–27. *Tájházi Hírlevél* 7: 2. 2009. 39–41. (Társszerző Nagyné Bősze Katalin)
15. Lelet a Tisza mélyén. In: A szeszélyes, szőke folyó. Vallomások a Tiszáról. Szerk. Bodnár István. Örökségünk, Nyíregyháza 2009. 148–152.

Pintye Gábor

1. A Kárpát-medencei szarmata települések csontfésűi. [Die Beinkämme der Sarmatensiedlungen im Karpatenbecken.] *ArchÉrt* 134. 165–195.
2. Balkány, Madár László gyümölcsöse. *RKM* 2008. (2009) 146.
3. Balkány, Kenderes. *RKM* 2008. (2009) 146.
4. Kisvarsány, MOL. 37. számú lelőhely. *RKM* 2008. (2009) 216.
5. Kisvárda, Aldi Áruház. *RKM* 2008. (2009) 216. (Társszerző Jakab Attila)
6. Oros, Nyírjes II. Hulladéklerakó. *RKM* 2008. (2009) 241.
7. Rakamaz, Balázs-ér. *RKM* 2008. (2009) 265–266.
8. Sonkád határa. *RKM* 2008. (2009) 270–271.
9. Szakoly határa. *RKM* 2008. (2009) 274.

Scholtz Róbert

1. A késő bronzkori Felsőszőcs-kultúra települése Őr–Őri-tag lelőhelyen. In: Bronze Age Communities in the Carpathian Basin. Szerk. Berecki Sándor – Németh E. Rita – Rezi Botond. Editura Mega, Kolozsvár 2009. 223–258. (Társszerző L. Nagy Márta)
2. Bököny, Lajtner-tagtól nyugatra. *RKM* 2008. (2009) 154. (Társszerző L. Nagy Márta)
3. Nyíregyháza, Simai úttól északra. *RKM* 2008. (2009) 240–241.

Szabó Sarolta

1. Üvegnegatívok egy patikából. *Bátor* 19: 2. 2009. 11.
2. Nyírbátori mozaik. In: Nyitott kapukkal – Kapun belül és kívül. Írások a szolgáltató és oktató múzeumról. Szerk. Pató Mária. Szabadtéri Néprajzi Múzeum Múzeumi Oktatási és Képzési Központ, Szentendre 2009. 116–121.

Szathmáry László

1. Az M3-as autópálya 161. lelőhelyén (Nyíregyháza–Felsősimán) feltárt X–XI. századi temető vázainak nem és kormeghatározása. *NyJAMÉ* LI. 2009. 148–149.
2. Nyíregyháza–Manda bokor VIII–IX. századi népessége. [The 8th-9th century population at Nyíregyháza–Manda bokor.] *NyJAMÉ* LI. 2009. 401–417. (Társszerzők Guba Zsuzsanna, Turtóczki József)
3. Egy mikrorégió (Észak-Hajdúság) 10–13. századi népességfejlődése. [Population development in a microregion (in Northern Hajdúság) in the 10th-13th centuries.] In: Árpád előtt, Árpád után. Anthropológiai vizsgálatok az Alföld I–XIII. századi csontvázleletein. [Before and after Árpád. Anthropological examinations of 1st-13th century skeletal finds in the Hungarian Great Plain.] Szerk. Szathmáry László. JATE Press, Szeged 2008. 41–53. (Társszerzők Csóri Zsuzsanna, János István, Lenkey Zsuzsanna, Csoma Emma, Medveczky Zoltán, Holló Gábor)
4. Tizenöt 8–13. századi népesség kraniológiai elemzése. [The craniological analysis of fifteen populations from the 8th-13th centuries.] In: Árpád előtt, Árpád után. Antropológiai vizsgálatok az Alföld I–XIII. századi csontvázleletein. [Before and after Árpád. Anthropological examinations of 1st-13th century skeletal finds in the Hungarian Great Plain.] Szerk. Szathmáry László. JATE Press, Szeged 2008. 27–40. (Társszerzők Lenkey Zsuzsanna, Csóri Zsuzsanna, János István, Csoma Emma, Medveczky Zoltán, Holló Gábor)
5. A foramen magnumon történt post mortem beavatkozások jellegének megítélése késő avar kori és honfoglalás kori leleteken. [Evaluation of post mortem interventions around the foramen magnum of cranial finds from the late Avar period and the age of the Hungarian conquest.] In: Árpád előtt, Árpád után. Antropológiai vizsgálatok az Alföld I–XIII. századi csontvázleletein. [Before and after Árpád. Anthropological examinations of 1st-13th century skeletal finds in the Hungarian Great Plain.] Szerk. Szathmáry László. JATE Press, Szeged 2008. 61–70. (Társszerző Beszeda Imre)
6. Az Alföld népességeinek továbbélése az 1. századtól a 11. századig. [The survival of the populations of the Hungarian Great Plain from the 1st century to the 11th century.] In: Árpád előtt, Árpád után. Antropológiai vizsgálatok az Alföld I–XIII. századi csontvázleletein. [Before and after Árpád. Anthropological examinations of 1st-13th century skeletal finds in

the Hungarian Great Plain.] Szerk. Szathmáry László. JATE Press, Szeged 2008. 7–25. (Társszerzők Marcsik Antónia, Lenkey Zsuzsanna, Kővári Ivett, Holló Gábor, Guba Zsuzsanna, Csóri Zsuzsanna)

7. A Tiszántúl késő avar kori, honfoglalás kori és Árpád-kori népességének rekonstruált testmagassága. [The stature reconstructed in the population of Tiszántúl dating to the late Avar period, the age of the Hungarian conquest and Arpadian age.] In: Árpád előtt, Árpád után. Antropológiai vizsgálatok az Alföld I–XIII. századi csontvázleletein. [Before and after Árpád. Anthropological examinations of 1st-13th century skeletal finds in the Hungarian Great Plain.] Szerk. Szathmáry László. JATE Press, Szeged 2008. 55–60. (Társszerzők Turtóczki József, Lenkey Zsuzsanna, János István, Csoma Emma, Medveczky Zoltán)
8. History of the Peoples of the Great Hungarian Plain in the First Millennium. A Craniometric Point of View. *Human Biology* 80. 2009. 655–667. (Társszerzők Holló Gábor, Marcsik Antónia, Barta Zoltán)

Ulrich Attila

1. Szervezkedés és katonai tevékenység a Wesselényi-mozgalom korai szakaszában. [Conspiracy and military activity in the early phase of the Wesselényi-movement.] *NyJAMÉ* LI. 2009. 269–280.
2. Bűnök és bűnösök. (A Wesselényi mozgalom résztvevői és perbefogásuk okai 1669–71 között. In: II. Rákóczi Ferenc az államférfi. Szerk. Tamás Edit. Rákóczi Múzeum, Sárospatak 2009. 346–374.
3. A jóbaházi Dőry család története. Tiszántúli Történész Társaság, Debrecen 2009. 223 p. (Társszerző Pozsonyi József)
4. Báthory Gábor és kora. Szerk. Papp Klára – Jeney-Tóth Annamária – Ulrich Attila. Debreceni Egyetem Történelmi Intézet, Erdély-történeti Alapítvány, Debrecen 2009. 404 p.
5. Az ecsedi uradalom állapota 1614-ben, Báthory Gábor halála után. In: Báthory Gábor és kora. Szerk. Papp Klára – Jeney-Tóth Annamária – Ulrich Attila. Debreceni Egyetem Történelmi Intézet, Erdély-történeti Alapítvány, Debrecen 2009. 243–251.
6. Kamarai szőlőelkobzások, szőlőbirtokok 1670–1701 között, különös tekintettel a Wesselényi összeesküvés utáni okkupációkra. In: Szőlőtermelés és borkereskedelem. Szerk. Orosz István – Papp Klára. Debreceni Egyetem Történelmi Intézet, Debrecen 2009. 109–127.

Varga János

1. A múzeumok kettős feladata. *Új Beregi Élet* 12: 9. 2009. 8.
2. A hagyomány és felfüggesztés esélye. Recenzió Budaházi István: Járok a tájon. Válogatott és új versek. *Partium* 18: Tavasz. 2009. 80–82.
3. Oláh András ötven éves! Recenzió Oláh András: Közjáték vagyunk. 50 év – 50 vers. *Partium* 18: Nyár 2009. 87.
4. Hangulat és halál. *Partium* 18: Ősz. 2009. 101–103.

Veszprémi Beáta

1. Ezerarcú Jósa András (1834–1918). In: Egy nyíri tudós és polgár Dr. Jósa András. Szerk. Istvánovits Eszter. Jósa András Múzeum, Nyíregyháza 2009. 3–39. (Társszerző Fülöpné Juhász Barbara)

Vofkori Mária (Tamás Tímea)

1. A város arcai. Négy könyv Kolozsvárról. *NyJAMÉ* LI. 431–436.
2. Csillagmese. Versek. Pallas-Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda 2009. 48 p.
3. Állva, Őszi erdő, A sziget (röviden), A sziget (hosszan), Pieta (versek). In: Örök készenlétben – irodalmi antológia. Szerk. Dáné Szilárd – Vermesser Levente. Magister Kiadó, Csíkszereda 2009. 135–138.
4. Eszperádé, Csigavers, 100 év béke (versek). *Látó* 20: 6. 2009. 22–25.
5. Hangyalkák (versciklus). *Látó*. 20: 10. 2009. 41–45.
6. Őszi erdő, Kisvonat, Vonat (versek). *Agria* 3: 2. 2009. 17–18.
7. Vofkori György: Székelyudvarhely. Várostörténet képekben I–II. Szerk. Vofkori Mária. Typografika Könyvkiadó, Békéscsaba 2009. 448 p.
8. Városok arcai. Egy helytörténeti sorozatról. *A Csíki Székely Múzeum évkönyve* 2009. Néprajz, muzeológia, természettudományok. Csíki Székely Múzeum, Pro-Print Kiadó, Csíkszereda 2009. 309–320.

Összeállította: Riczu Éva

Helységnév-azonosító
Ortsnamenregister
Concordance of geographic names

Acâş	Ákos (Ro)
Agrij	Felsőegregy (Ro)
Ákos	Acâş (Ro)
Ardud	Erdőd (Ro)
Bădăcin	Szilágybadacsony (Ro)
Beltiug	Krasznabéltek (Ro)
Bijacovce	Szepesmindszent (Sl)
Boarta	(Szent)Mihályfalva (Ro)
Brad	Brád (Ro)
Brád	Brad (Ro)
Buciumi	Bucsum (Ro)
Bucsum	Buciumi (Ro)
Carei	Nagykároly (Ro)
Căpleni	Kaplony (Ro)
Cehu Silvaniei	Cseh (Szilágycseh) (Ro)
Chinteni	Kajántó (Ro)
Cseh (Szilágycseh)	Cehu Silvaniei (Ro)
Deutsch-Altenburg	Németóvár (Au)
Dobra	Dobra (Ro)
Erdőd	Ardud (Ro)
Felsőegregy	Agrij (Ro)
Felsőszopor	Supuru de Sus (Ro)
Kajántó	Chinteni (Ro)
Kakaslomnic	Vel'ká Lomnica (Sl)
Kaplony	Căpleni (Ro)
Krasznabéltek	Beltiug (Ro)
Michal na Ostrove	Szentmihályfa (Sl)
(Szent)Mihályfalva	Boarta (Ro)
Nagykároly	Carei (Ro)
Németóvár	Deutsch-Altenburg (Au)
Pónik	Poniky (Sl)
Poniky	Pónik (Sl)
Radošina	Radosna (Sl)
Radosna	Radošina (Sl)
Rimabánya	Rimavská Baňa (Sl)
Rimavská Baňa	Rimabánya (Sl)
Romita	Romlott (Ro)
Romlott	Romita (Ro)
Satu Mare	Szatmárnémeti (Ro)
Supuru de Sus	Felsőszopor (Ro)
Szatmárnémeti	Satu Mare (Ro)
Szentmihályfa	Michal na Ostrove (Sl)
Szepesmindszent	Bijacovce (Sl)
Szilágybadacsony	Bădăcin (Ro)
Szilágycseh (Cseh)	Cehu Silvaniei (Ro)
Tihău	Tihó (Ro)
Tihó	Tihău (Ro)
Vel'ká Lomnica	Kakaslomnic (Sl)
Vitfalva	Vítkovce (Sl)
Vítkovce	Vitfalva (Sl)

Rövidítések
Abkürzungen
Abbreviations

ActaArchHung	Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae, Budapest
AHSzeg	Acta Universitatis Szegediensis de Attila József nominatae. Acta Historica, Szeged
Állattani Közlemények	Állattani Közlemények, Magyar Természettudományi Társaság, Budapest
AMN	Acta Musei Napocensis, Cluj
AMP	Acta Musei Porolissensis, Muzeul Judeţean de Istorie şi Artă, Zalău
Antiquity	Antiquity. A quarterly review of archaeology, Cambridge
APA	Acta Praehistorica et Archaeologica, Berlin
APDCA	Archéologie et gobelets. Association pour la promotion et la diffusion des connaissances archéologiques, Genève
Apulum	Apulum. Acta Musei Apulensis, Alba Iulia
Aquila	Aquil. Madártani Intézet, Budapest
ArchA	Archaeologia Austriaca, Wien
Archäologie im Thurgau	Archäologie im Thurgau. Archäologie des Kantons Thurgau, Frauenfeld
Archäologie Österreichs	Archäologie Österreichs. Öterreichische Gesellschaft für Ur- und Frügeschichte, Wien
Archeometriai Műhely	Archeometriai Műhely, elektronikus folyóirat. Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest, http://www.ace.hu/am/
Archeometry	Archeometry. Research Laboratory for Archaeology and History of Art, University of Oxford
ArchÉrt	Archaeologiai Értesítő, Budapest
ArchHung	Archaeologia Hungarica, Budapest
ArchKözl	Archaeologiai Közlemények, Budapest
AR	Archeologické Rozhledy, Praha
ARegia	Alba Regia. Annales Musei Stephani Regis, Székesfehérvár
BAR	British Archaeological Reports, Oxford
Bátor	Bátor. Nyírbátor Város Önkormányzatának lapja, Nyírbátor
CommArchHung	Communicationes Archaeologicae Hungariae, Budapest
A Csíki Székely Múzeum évkönyve	A Csíki Székely Múzeum évkönyve, Csíki Székely Múzeum, Csíkszereda
Dacia	Dacia. Revue d'arcéologie et d'histoire ancienne, Bucureşti
DMÉ	A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve, Debrecen

EAA	Enciclopedia dell'arte antica, classica e orientale, Roma
EJA	European Journal of Archaeology, Sage Publications, Thousand Oaks
Eleink	Eleink. Magyar őstörténet. Magyar Őstörténeti Munkaközösség Egyesület, Göd
Élet és Tudomány	Élet és Tudomány, Budapest
Ethn.	Ethnographia, Budapest
Ethnica	Ethnica. Debreceni Egyetem, Néprajzi Intézet, Debrecen
Études rurales	Études rurales. Agence d'Evaluation de la Recherche et de l'Enseignement Supérieur, Paris
FA	Folia Archaeologica, Budapest
FÖ	Fundberichte aus Österreich, Wien
Forgó	Forgó. A Kiss Áron Magyar Játék Társaság lapja, Budapest
Germania	Germania. Anzeiger der Römisch-Germanischen Kommission des Deutschen Archäologischen Instituts, Mainz
Hemmenhofener Skripte	Hemmenhofener Skripte. Landesamt für Denkmalpflege Baden-Württemberg, Stuttgart
História	História. História Alapítvány, Budapest
HOMÉ	A Herman Ottó Múzeum Évkönyve, Miskolc
INQUA Quaternary International	International Union for Quaternary Research. Quaternary International, Dublin
Internationale Archäologie: Studia Honoria	Internationale Archäologie: Studia Honoria. Verlag Marie Leidorf, Rahden/Westfalen
JAM	Jósa András Múzeum, Nyíregyháza
JIES	Journal of Indo-European Studies, Washington
Journal of Archaeological Sciences	Journal of Archaeological Science, Amsterdam
Journal of Quaternary Science	Journal of Quaternary Science. The Quaternary Research Association
JRGZM	Jahrbuch des Römisch-Germanischen-Zentralmuseums Mainz, Mainz
JSGU	Jahrbuch der Schweizerischen Gesellschaft für Ur- und Frühgeschichte, Basel
Kelet-Magyarország	Kelet-Magyarország. Inform Média, Nyíregyháza
KÖH	Kulturális Örökségvédelmi Hivatal, Budapest
Korunk	Korunk. Korunk Baráti Társaság, Kolozsvár
Látó	Látó. Az Írószövetség havi szépirodalmi folyóirata, Budapest
Levéltári Évkönyv	Szabolcs-Szatmár-Beregi Levéltári Évkönyv. Szabolcs-Szatmár-Beregi Megyei Levéltár Kiadványai, Évkönyvek, Nyíregyháza
MAGW	Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft, Wien
Magyar Hírlap	Magyar Hírlap. Politikai napilap. Magyar Hírlap Könyv- és Lapkiadó, Budapest
Magyar Protestáns Egyházi és Iskolai Figyelmező	Magyar Protestáns Egyházi és Iskolai Figyelmező, Debrecen
Magyar Történelmi Tár	Magyar Történelmi Tár. A „történeti kútfők" ismeretének előmozdítására. MTA történelmi Bizottmánya, Budapest

MHÁTL	Magyarország honfoglalás és kora Árpád-kori temetőinek leletanyaga, Budapest
MNM	Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest
MOL	Magyar Országos Levéltár, Budapest
ΜΩΜΟΣ	ΜΩΜΟΣ, „Fiatal Őskoros Kutatók" összejövetelének koferenciakötete, Debrecen
MRT	Magyarország Régészeti Topográfiája, Budapest
MT	Magyar Tudomány, Budapest
MTA	Magyar Tudományos Akdémia, Budapest
MTAK (II)	A Magyar Tudományos Akadémia Társadalom–Történeti Osztályának Közleményei, Budapest
Nature	Nature, London
Néprajzi Közlemények	Néprajzi Közlemények, Budapest
Néprajzi Látóhatár	Néprajzi Látóhatár. A Györffy István Néprajzi Egyesület folyóirata, Budapest
Névtani Értesítő	Névtani Értesítő. Az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoport Névkutató Munkaközösségének kiadványa, Budapest
NyJAMÉ	A nyíregyházi Jósa András Múzeum Évkönyve, Nyíregyháza
OJA	Oxford Journal of Archaeology, Oxford
Opuscula Archaeologia	Opuscula Archaeologica, Filozofski Fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb
OSZK	Országos Széchényi Könyvtár, Budapest
Ősrégészeti Levelek	Ősrégészeti Levelek. Prehistoric Newsletters, Budapest
PA	Památky Archaeologické, Praha
PZ	Prähistorische Zeitschrift, Berlin
Radiocarbon	Radiocarbon. Published by the American Journal of Science, New Haven
RégFüz	Régészeti Füzetek, Budapest
RKM	Régészeti kutatások Magyarországon / Archaeological Investigations in Hungary, Budapest
Sárospataki Füzetek	Sárospataki Füzetek. Évnegyedes folyóirat: egyház és nevelés, tudomány és irodalom körében. Sárospataki Evangélikus Református Főiskola, Sárospatak
SlA	Slovenská Archeológia, Bratislava/Nitra
SMK	Somogyi Múzeumok Közleményei, Kaposvár
StCom Satu-Mare	Satu Mare. Studii şi comunicări, Satu Mare
StudCarol	Studia Caroliensia, a Károli Gáspár Református Egyetem folyóirata, Budapest
StudCom	Studia Comitatensia. Tanulmányok Pest megye múzeumaiból (Szentendre)
Studien zur Archäologie in Ostmitteleuropa	Studien zur Archäologie in Ostmitteleuropa. Studia nad Pradziejami Europy Środkowej. Dr. Rudolf Habelt GmbH, Bonn
Századok	Századok, Budapest
SzSzBMLt.	Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzat Levéltára, Nyíregyháza

SzSzBSzle	Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle (Nyíregyháza)
SzSzSzle	Szabolcs-Szatmári Szemle (Nyíregyháza)
Széphalom	Széphalom. A Kazinczy Társaság Évkönyve, Sátoraljaújhely
SZRKEL	Szatmári Római Katolikus Egyházmegye Levéltára, Szatmárnémeti
Tájházi Hírlevél	Tájházi Hírlevél. A Magyarországi Tájházak Szövetségének tájékoztatója. Magyarországi Tájházak Szövetsége, Művelődési Központ, Könyvtár és Múzteum, Edelény
Természetvédelmi Közlemények	Természetvédelmi Közlemények. A Magyar Biológiai Társaság Környezet- és Természetvédelmi Szakosztályának közleményei, Budapest
A Tiszántúli Történész Társaság közleményei	A Tiszántúli Történész Társaság közleményei, Tiszántúli Történész Társaság, Debrecen
Tiszatáj	Tiszatáj. Irodalmi folyóirat. Tiszatáj Alapítvány, Szeged
Történelmi Tár	Történelmi Tár. Évnegyedes folyóirat. MTA Történelmi Bizottsága, Budapest
Turán	Turán. A magyar eredetkutatással foglalkozó tudományok lapja. A Magyar Őstörténeti Kutató és Kiadó Kht. folyóirata, Budapest
UPA	Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie, Bonn
VAH	Varia Archaeologica Hungarica, Publicationes Instituti Archaeologici Academiae Scientiarum Hungaricae, Budapest
Vasárnapi Újság	Vasárnapi Újság. Közhasznú ismeretek terjesztése. Erdélyi Híradó Nyomdája, Kolozsvár
Veget. Hist. Archeobot	Vegetation History and Archaeobotany. International Work Group for Palaeoethnobotany. Springer, Berlin – Heidelberg
Vitézek Lapja	Vitézek Lapja. A Vitézi Rend hivatalos lapja, Budapest
WA	World Archaeology, London
Zborník Filozofickej Fakulty univerzity Komenského Musaica	Zborník Filozofickej Fakulty univerzity Komenského Musaica. Slovenskk Pedagogicki Nakladatel'stvo, Bratislava
ZM	Zalai Múzeum, Zalaegerszeg